

B E S C H R Y V I N G
V A N
G R O O T D J A V A ,
O F T E
J A V A M A J O R ,

B E H E L Z E N D E

Een zeer fraaje LANDBESCHRYVING van dit magtig EYLAND,
Benevens een aanwyzing der Landen onder den Keyzer van J A V A , onder den
Koning van BANTAM, onder SOERAPATI, en den Prins van BALAMBOANG,
Behoorende , met de Zaaken tot alle die Vorften betrekkekyk,

En voornamentlyk een Verhaal van het Koningryk J A K A T R A , of van de Landen,
onder de E. N E D E R L A N D S C H E M A A T S C H A P P Y behoorende ;

Mitsgaders een omftandige Beschryving der Stadt B A T A V I A , haare Verove-
ring, en Grondvesting , benevens de

LEVENS der O P P E R L A N D V O O G D E N van I N D I E N ,

Als ook een Beschryving van het Nederlands Comptoir in

S U R A T T E ,

En van de Levens der

G R O O T E M O G O L S ;

Mitsgaders een Verhaal der Zaaken van C H I N A ,

Nevens een Beschryving van 't Eyland, F O R M O S A , ofte T A Y O U A N , en de
Zaaken daar toe behoorende ; waar agter gevoegt zyn des Schryvers

U Y T - E N T ' H U Y S - R E Y Z E N ,

Met verscheide Teekeningen , en Landkaarten , daar toe dienende.

D O O R

F R A N C O I S V A L E N T Y N ,

Onlangs Bedienaar des Goddelyken Woords in AMBOINA , BANDA , enz.

V I E R D E D E E L .



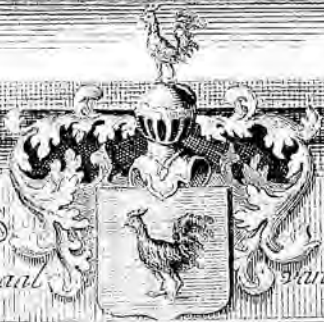
A. Zaanen, fecit 1724

Tc { D O R D R E C H T , } by { J O A N N E S V A N B R A A M , }
{ A M S T E R D A M , } { G E R A R D O N D E R D E L I N D E N , } Boekverkoopers.

M D C C X X V I .
M E T P R I V I L E G I E .



MATTHEVS
Gouverneur General



de HAAN
van Nederlandsch Indien

BESCHRYVINGE
VAN HET EYLAND
GROOT JAVA,
OF
JAVAMAJOR,

Met de EYLANDEN en RYKEN daar
onder behoorende.

EERSTE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Jakatra, het derde Win-gewest der E. Maatschappy; vooraf het Eiland Java beschreven. Ordre van zaken in dit Deel. De algemeene kaart van groot Java. Lengte en breedte van dit Eiland. Verdeeling van Groot Java in onderdeelen. Kaart van het eerste bestek, of van 't Koninkryk van Bantam. 't Prinzen-Eiland. Java's westboek. De Zuid-Kant beschreven. De Noord-Kant van 't Bantam's Ryk aan de Zee-kant. Anir. Kaart van het Tweede bestek, of van het Koninkryk van Jakatra. De Zuid-Kant beschreven. De Dorpen hier gelegen. De Noord-zyde langs Strand beschreven. De Stad Tirtiasla. Ontong Java. De Rivier van Tangerang, scheidende de Ryken van Bantam en Jakatra van een. Batavia. De Eilanden voor de Bogt en de Stad Batavia leggende. En de verdere strekking dezer Noord-Kust. 't Koninkryk Jakatra van binnen. Naamen der Dorpen aan de Oost-kant gelegen. Het Landschap Bandung. De Landstreeken van Sidammer, Kandong Westi priangan, en Sockapoera. Dorpen tusschen de Rivieren van Bakassie, en van Karawang. Het Landschap Tikondang. De Landstreek ten Zuiden van Batavia. De Post van Tangerang. En de Dorpen langs die Rivier Zuiden op. Kaart van het derde bestek, of 't Koninkryk van Tsjeribon, beschreven aan de Zuid-zyde. De Noord-kant van 't Ryk van Tsjeribon. Het graf van Sjicich Ibn Moelana afgeteekend, en omstandig beschreven. Beschryving van dit Ryk van 't Noorden na 't Zuiden opgaande. De Landstreek Tiassem. De Landstreek van Pamanockan. En Parocka Moetjan. De Landstreek beoosten de Rivier van Tsjamare. De Landstreek beweesten, en langs de Rivier van Indramaja. Indramaja. De Dorpen beoosten de Rivier van Indramaja. De Landstreek van Sammadang. En een deel van Parocka Moetjang. De landen bezuiden den berg Sermey, of 't Landschap Wattas. De Landstreek Gabbang. De Dorpen bezuiden Tjipelo. Het Prinsdom Pondajang. De landen bezuiden 't zelve, en de Landstreek Sockapoera. De Landstreek beoosten Pondajang. Het Prinsdom Selagodon. De Landstreeken van Kocwassing, Goloen, Impanagara, en 't land van Pagger.

Jakatra, het derde wingewest der E. Maatschappy.



Elyk Amboina, en Banda, de twee eerste Landvoogdyen zyn, die de E. Maatschappy in Oost-Indien heeft veroverd, alzoo is de Stad, en het Koninkryk Jakatra, het derde in ordre, waar van zy A°. 1619. meester is geworden.

IV. DEEL.

Voor af moeten wy zeggen, dat de naam van 't Eiland niet Java, maar DJava is, en dus ook die der Stad Djakarta, en niet Jakatra, alzoo de DJ maar eene letter by de Arabiers en Maleyers, en geen twee, gelyk by ons, uitmaakt, hoewel wy gemakshalven, en om de gewoonte, daar

A

men

menreeds in is, voortaan Java, in de plaats van DJava, en Jakatra, in plaats van DJakatra, zullen zeggen.

Wy ondernemen dan, om 't magtig Eiland DJava, waar van men tot nog toe, als de blinde van de verwen gecoordeld heeft, in zyne lengte, en breedte, zoo als 't in der daad, en tot nog toe ooit van iemand beschreven is, te behandelen.

Om onze gedagten, en die van den Lezer, nu aan een vaste orde te bepalen, zullen wy voor af

Voor af
het Eiland
Java be-
schreven.

I. Een nette Landbeschryving in het breedte van dit Eiland maken.

II. Daar na zullen wy een verhaal van de zaken van Java, van zoo verre doen, als wy, te rugge tredende, komen kunnen; en die van Bantam daar op laten volgen.

III. Zullen wy in 't byzonder een beschryving van de Stad Batavia, met den aanleve van dien, en van hare bedienden maken, en daar op dan in 't breedte van de verovering van het Koninkryk van Djakarta, en van den oorsprong van de voortreffelyke Stad Batavia spreken, om aldus te toonen, hoe slecht die Stad wel eer was, en hoe heerlyk de zelve nu is.

Orde van
zaaken in
dit deel.

IV. Eindelyk zullen wy ook in 't byzonder van den Godsdienst, en van de zaken der Kerk, aldaar voorgevallen, zoo net en ordentelyk, als ons zal mogelyk wezen, handelen.

De algemeine
kaart van
Groot Java.

Om dan met de Landbeschryving van 't Eiland Groot Java een begin te maken, vertoonen wy voor af aan den Lezer een zeer nette algemeine Kaart van 't zelve, met de letter A geteekend, met het Eiland Madura, dat mede onder den Soehochoenan staat, hoewel zommige 't zelve Java Minor, of Kleen Java, noemen, en als een Eiland op zich zelve aanmerken.

Men heeft in voorige tyden verscheide Kaarten 'er af in 't licht gegeven. Daar is 'er eene van de Heer Lavanha, die het Eiland Java in tweeën deelt, noemende dat, 't welk het naaste aan 't Eiland Sumatra is, Sunda. Ik weet wel, dat 'er een Straat van dien naam is, waar van wy op zyn plaats spreken zullen, en dat men ook de Stad Jakarta certyds Sunda Kalappa genoemd heeft; maar van een Eiland, zoo genaamd, heb ik ooit hooren reppen, veel minder, dat Andragiri (dat immers op Sumatra legt) daar geplaatst werd. Veel andere groote mislagen daar in, sla ik over.

Daar is nog een oude kleene Kaart van Java Major, die alleen de strandplaatzen, dog zeer gebrekkelyk, aanwyft, dat men best, zoo men die tegen deze vergelykt, zien zal. Ik stel egter vast, dat die lieden ze beter zouden gegeven hebben, hadden zy die beter kunnen krygen; en dierhalven is haren yver te pryzen.

Het beste, dat 'er nog van uitgekomen

is, is een kaart van Java, in twee deelen, door de Heer Professor Reland nagelaten, waar in van 't Eiland, zoo in zyn binnenste, als wegens des zelfs strandplaatzen, gehandeld werd; dog hoe veel ook deze van mync kaart verchild, laat ik aan 't oordeel van alle onpartydige lieden, die Java Major kennen. Immers ik verbeelde my zelve op een goede grond, dat men bevinden zal, dat deze onze kaart niet alleen al de vorigen zeer verre overtreft, maar wy verzekeren ook, dat zy dit Eiland, zoo als het van binnen, en van buiten is, net vertoont, en dat zy derhalven als een nieuw werk, dat de wereld nooit te voren meer beschouwd heeft, verdiend met veel opmerking gezien te werden.

Dit Eiland Java Major, of Groot Java, is ontrent honderd een en veerig mylen Oost en West, lang, en gemeenelyk maar twintig, dog dertig op zyn allerbreedst Zuiden en Noorden, breed; zyn de 't Princen-Eiland op de Zuider breedte van $6\frac{1}{2}$ graden, en op de lengte van 124 graden, en 48 minuten, en Batavia op 127 graden, en 5 minuten, gelegen.

Lengte, en
breedte van
dit Eiland.

Om 't zelve nu te verdeelen, hebben wy best gekeurd deze kaart in zeven byzondere deelen te onderscheiden, en yder volgens zyn byzonder bestek, te beschryven.

Het I. vervat het Koninkryk van Bantam, met den aanleve van dien.

Verdeeling
van Groot
Java in
onderdeelen.

Het II. Het Koninkryk van Jakatra.

Het III. Het Koninkryk van Tsjeribon.

Het IV. Mataram, en 't geen daar verder onder behoort.

Het V. De Landvoogdyen van Pranaraga, Cadoewang, enz.

Het VI. De Landvoogdyen van Socrabaja, Passarocwan, en het Eiland Madura.

Het VII. Het Prinsdom van Balamboang.

Wy maken dan een aanvang met het eerst bestek, daar van wy een byzondere kaart hier nevens voegen onder letter B.

Kaart van
't eerste
bestek, of

Het Koninkryk van Bantam legt in 't Westers-deel van dit Eiland, langs de Straat Sunda, die Java van 't Eiland Sumatra scheid, en die van haar begin, of van 't Princen-Eiland, tot Batavia toe, zes en dertig mylen lang, en by de West-hoek van de Baey van Bantam, of by St. Nicolaas Baey, met de overwal van Sumatra, ontrent vier mylen, en een halve breed, en aldaar ook op zyn nauwste is. Het draagt zyn naam na de stad Bantam, van welke wy op zyn plaats zullen spreken.

van het
Konink-
ryk van
Bantam.

Wy moeten hier alleen met een woord zeggen, dat dit een byzonder Koninkryk op zich zelve is, waar over de Keyzer van Groot Java niets te zeggen heeft, gelyk ook niet over veel andere Ryken op

Java, die onder hare byzondere Vorsten, en Opperheeren staan.

Dit staat alleen onder den Koning van Bantam, die een oppermagtig Vorst op zich zelven is, en van niemand anders afhangt.

't Princen-
Eiland.

Aan 't Westelyk einde van Java ontmoet men, wat benoorden 't zelve, een Eiland, het Princen-Eiland genaamd, zynde woest, en onbewoond. Zommige maken 'er de Princen-Eilanden, als of 'er verscheiden waren, van; dog deze toonen dat zy 'er geen kennis van, en noit daar geweest hebben. Van zyn Oost- tot zyn West-hoek, is het vier en een halve myl, en van zyn Zuid- tot zyn Noord-hoek, wat meer als drie mylen lang. Men heeft in 't Oosten, en in 't Oost Zuid-Oosten, twee heuveltyens, en buiten dien is 'er niets op dit Eiland, 't geen aanmerkens waardig is. Het is rondom by na (uitgenomen in 't Oost-Zuid-Oosten, en agter in een groote Baey, die tusschen de Zuid-, en West-hoek al fracy diep in loopt) met een Rif bezet, en heeft nergens versch water, dan diep in die Zuid-West-Baey, daar men na de Zuid-kant twee kleene Rivierkens ontdekt, die daarom vele hebben doen oordeelen, dat hier geen versch water valt, om dat het nergens anders op dat Eiland is, en om dat 'er zelden schepen of vaartuigen aan die kant, ten zy zy het weten, komen. Ik ben aan den Oost-hoek A°. 1694. geweest, dog wy vonden daar niets, en alles zeer woest, zoo dat wy 'er aansonds weer van daan rooiden.

Men kan, by nood, op negen a tien vadem, zoo in die Baey, als in 't N. W., en elders, ten anker komen, dog veel beter is het dat niet te doen, en dat men de wal van Java zelf zoekt.

Men heeft hier en daar op dit Rif, voor al by de West-, en Zuid-hoek, eenige kleene Eilandekens; dog die verdienen de naam van Eilanden niet, aangezien de zelve van geen belang zyn, en dit heeft mogelyk zommigen daarom van de Princen-Eilanden, als of 'er veel waren, doen spreken, hoewel ze meest klippen zyn; dog daar is 'er een by de Zuid-hoek, by na een half myl lang; maar vol Kats-koppen, zoo dat het al mede de naam van een Eiland niet verdiend, behalven dat het ongenaakbaar is.

Tusschen de Noord-West-zyde van dit Eiland, en den vlakken hoek van 't Eiland Sumatra, is de Straat Suuda, zes en een halve myl breed. Dit woord Sunda beteekend in 't Oud Javaansch, een gebergte, en daar na werd deze straat de *Berg-Straat* van de oude Javaanen, om dat het West-eind van Java zeer bergagtig is, genaamd. Anders werd 'er nu en dan ook nog wel van een Koning van Sunda,

op de Malabaarsche kust gelegen, gesproken; waar mede de Portugeezen (zoo A°. 1723. zie) eenige tyd in oorlog geweest hebben; dog het zelve moet men hier mede niet verwarren.

Het legt van Java op zommige plaatsen twee mylen, dog met zynen Oost hoek maar een myl van de Welkomst-Baey, voerende de streek, die tusschen beide deze wallen loopt, de naam van de *Behouden Passagie*,

Van Java zelfs nu beginnende, maken wy met des zelfs West-hoek, die anders ook wel de eerste genaamt werd, een aanvang.

Java's
West-
hoek.

Aan de West-, en Zuid-kant ontdekt men voor eerst niet, dan groote klippen, zware gebergten, een ongenaakbare wal, en vier mylen van den West-hoek, aan de Zuid-kant, Oost opgaande, een klein Eiland, het Kalappus Eiland genaamd, dat twee mylen van de wal legt, gelyk men twee groote mylen oostelyker, nog een ander, het Trouw's-Eiland genaamd, heeft, waar van 't eerst ontrent een myl lang, en pas vierde part zoo breed, en 't laatste ontrent een en een vierde myllang, en van de zelve breedte is, zynde beide met een Rif bezet, en by 't eerst ankergrond, en verder oost aan, niet dan op eenige plaatsen, die in de kaart aangedekend staan, grond te vinden.

Aan 't uiterst einde in 't Oosten, na de zede Zuid-zyde van 't land, ziet men niet anders dan een zeer hoog, en steil gebergte. Van de West-hoek af, tot aan het uiterste van de Zuid-kant, heeft dit land net de lengte van agttien mylen.

De Zuid-
kant be-
schreven.

Van de West-hoek nu aan de Noord-kant van Java, (die Oost, en West ontrent twintig mylen lang is) twee mylen Oost aangaande, ontmoet men een gehugr, Jankolan genaamd, ontrent het welke, een weinig benoorden van de wal af, een klein Eilandje legt, het Nieuw Eiland genaamd, dat woest, en ledig is, ontrent een myl in 't rond, aan de West-kant met een Rif bezet is, en daar ontrent ankergrond heeft.

Van de West-hoek tot by Jankolan, daar ook een Riviertje is, loopt de kust met een vlakke bogt wat in, en van daar weer tot de tweede hoek, daar men twee Rivieren, en versch water heeft, al hoe langer hoe Noordelyker uit, alwaar men ook, zoo bewesten, als vlak voor den zelve, goede anker-grond heeft.

Deze tweede hoek legt van den eersten twee en een halve myl, zynde die hoek, wel drie vierde van een myl breed.

De Noord-
kant van 't
Banram's
Ryk aan
de Zee-
kant.

Van den tweeden hoek schiet de kust weer wel derde halve myl na 't Zuiden in, makende daar een groote Baey, de Welkomst-Baey genaamd, zynde zamen als twee byzondere Baeyen, waar van de

naaft aan den derden hoek, nog al Zuidelyker inloopt.

Als men den tweeden hoek pas om is, ontmoet men een Rif, dat wel een myl lang is, waar ontrent naaft aan de wal eenige klippen, of Eilandekens, en zoo wat oostelyker op, ook eenige Reven leggen, met nog twee kleine Eylandjens daar op, en wat verder nog een ander, digter aan de wal, zonder Rif, ten Oosten van 't welke, een weinig verder, anker-grond is. Daar na loopt men een andere Baey in, daar men ten eersten drie Eilandekens ontmoet, zynde de wal van Java, na dat men voor by dat Rif pas de tweede hoek om is, schoon en zuiver, tot aan de derde hoek toe (uitgenomen dat pas beweften een kleine droogte is) gelyk men daar overal wel grond, dog juist geen anker-grond, en ook geen verich water heeft. In die eerste Baey doct zich ook eenig laag gebergte op.

Deze derde hoek is van de tweede vier en een halve myl gelegen, en hy is zelf ontrent vyf vierde deelen van een myl breed. Ook kan men vlak voor de zelve op tien a elf vadem ten anker komen; dog op de Oost-hoek is mede een kleine droogte.

Af en aan van deze hoek, heeft men ruim vyf mylen van de wal, na Sumatra toe, 't Eiland Krakatao, en 't lang Eyland, en twee myl noordelyker, 't Eyland Selebesec leggen.

Van de voornoemde droogte af, loopt de kust weer na 't Zuiden toe, twee mylen in, makende de Peper-Baey, daar men veel laag land, en wat Oostelyker, ontrent in 't midden, goede anker-grond tuschen twee kleine Eilanden, die wat van de wal leggen, in, en ontrent een onbekend Javaansch Dorp, heeft.

Wat Oostelyker komt men by een gehugt, Babawang genaamd, daar men weer anker-grond op zes vadem, en niet verre van daar, een Dorp met versch water ontmoet.

Van Babawang's West-hoek, na den vierden hoek van Java toe, schiet de kust weer Noord-Oost uit, dog tuschen beiden ontmoet men het gehugt Tseritti, en wat Noord-Oostelyker aan, het Dorp Passoerang, welke drie gemelde Dorpen, en twee gehugten van zeer weinig belang zyn, en ider pas van dertig a veertig Javaansche huisgezinnen (te zamen ontrent twee honderd zielen uitmakende) bewoond werden. By 't laatste Dorp, dat wel het grootst is, heeft men versch water: ook is de kust overal schoon, uitgenomen, dat by Babawang, en bewesten Tseritti, en Passoerang, drie kleine droogtens zyn, dog by de Rivier van Passoerang, pasten Noord-Oosten de zelve, kan men ankeren.

Vlak voor de vierde hoek, die wat meer dan vyf mylen van de derde hoek legt, heeft men ook een kleine droogte, en van Tseritti, tot wel een halve myl boven Anir, laag gebergte.

Van dezen hoek loopt de kust al weer Noord-Oost aan, en drie quart myl verder heeft men een versche water-plaats, niet verre van welke de stad Anir legt, by welke twee Rivieren zyn. Deze stad heeft wel een groote naam; dog is in zig zelve niet veel, gelyk de meeste Javaansche steden zyn. Zy is maar een open vlek, hebbende ontrent duizend huisgezinnen, die 'er ten deelen in, ten deelen buiten, woonen: de huizen zyn maar van Bamboezen, weinige der Grooten uitgezonderd, opgetimmert. Zy kan geen halve myl belaan; dog men kan 'er van alles redelyks koops voorzien werden, alzo van deze plaats (daar zeer veel peper valt) groote vaart op Bantam is.

Af en aan Anir heeft men, ruim twee Anir, mylen benoorden de wal, 't Eiland Dwars in de Weg, by 't welke een zware stroom gaat.

Men ontmoet ten Noord-Oosten van Anir nog twee water-plaatsen, of Rivierkens, die nu en dan grooten dienst doen.

Daar na krygt men weer laag land, met eenige zoute spruiten, by welke men pas ten N. O. van 't Brabands-Hoedje, een klein Eilandje, een halve myl van de wal, ten anker kan komen, gelyk mede ontrent Geertruids Eiland, dat een myl N. Oostelyker legt, daar ontrent niet ook een kleine myl van de wal, een gevaarlyke droogte, Brouwers-Zand genaamd, en nog een andre kleine droogte dichtaan de wal leggen heeft.

Wat verder, van Geertruids Eiland, heeft men 't Piessang-Eiland, zynde beide zeer dicht by de wal gelegen; dog een kleine droogte by 't laatste.

Een ander Eilandje, het Toppers-Hoedje genaamd, legt benoorden het Brouwers-Zand niet wel een myl.

Op het uiterste van de westelykste kant van den westhoek van Bantam, ontrent de St. Nicolaas Baey, heeft men nog een Geertruids Eilandje.

Van 't westdeel van den vierden hoek van Java, tot dezen hoek, by welke dit Geertruids Eilandje legt, rekend men vyf en een halve myl.

Deze West-hoek nu van Bantam, heeft ruim een breedte van twee mylen. By de St. Nicolaas-Baey, by 't gehugt de Noten-Dop, en nog wat verder, heeft men drie kleine Rivierkens, en ten Oosten der laatste plaats, drie kleine Eilandekens pas buiten de wal, hebbende geen naam.

Van den eenen kant van deze hoek dezer Baey, na de andre, ontrent het Eilandje, Engels Onrust gelogen, heeft men een

een afstand van twee mylen, daar de kust weer Zuid-Ooft loopt, en dan schiet zy daar vlak zuiden in, van waar zy oostop loopt, makende van dien West-hoek, tot den hoek van Pontang, op een afstand van twee myl en een halve, de Bacy van Bantam, die overal met een Rif by Pontang al vry breed bezet is.

De stad Bantam legt in 't midden van deze Baey, en anderhalf myl 'er af legt Poelo Pandjang, dog nader aan de wal, Hollands Kerk-Hof, en wat Oostelyker als Poelo Pandjang, het groot en klein Eiland Pondi, met nog eenige andre kleene Eilandekens.

Wy zouden hier nu wel verder, zoo van deze stad, als van andere onder dezen Koning, te landwaard in leggende, kunnen spreken; dog, om niet buiten 't bestek van onze Kaart te gaan, zullen wy met het verdre wagen, tot wy in 't byzonder over deze stad, volgens ons voorig ontwerp, spreken zullen: hier nog by voegende, dat zig hier in twintig Dorpen, en een Stad of drie op doen, waar in agt duizend, honderd en zeventig huisgezinnen zyn, die ider op vyf zielen gerekend, veertig duizend agt honderd, en vyftig zielen (zonder Bantams ingezetenen, en een groot getal andre Dorpen en inwoonders binnens lands mede te rekenen) uitmaken. De Noord-zyde is twee en twintig mylen lang.

Dus verre dan aan het eerste bestek van onze verdeling van Java, te weten aan de beschryving van het Koninkryk Bantam, voor zoo verre 'er deze kaart af meld, voldaan hebbende, gaan wy nu tot de beschryving van dat deel, dat wy 't Koninkryk van Jakatra noemen, over, hoewel wy daar nog een geruim deel van 't Bantam's Ryk voor af zullen ontmoeten. Wy geven hier af een byzondere Kaart, onder letter C te zien. Wy zullen, om ordentelyk te handelen, hier weer aan de Zuidkant, daar wy 't gelaten hebben, vervolgen.

Hier ontmoeten wy eerst een krommen bergagtigen hoek, met een doorgaans smal Rif, dat hier en daar wat breeder uitloopt, en daar dan ook wel wat klippig is, het welk zig al voorby de laatste Rivier van Soeka Poera, ter lengte van zeven of agt en twintig mylen, zynde de lengte van dit bestek aan de Zuidkant, uitstrekt.

Drie mylen van den hoek van dit gebergte aan de Zee-kant, ontmoet men eerst een zand-bogt, die'er derde halve myl af legt, en een halve myl oostelyker, heeft men een schoone Rivier, diens hoofd spruit uit het gebergte Pangerango, vyf mylen Noordelyker af daalt, in welke een ander spruitje, komende pas drie mylen Noordelyker uit een gebergte, boven den berg Salak gelegen, zig ontlaf.

Gelyk deze kust hier in deze zand-bogt van 't Zuiden eerst na 't Noorden, en dan tot aan deze Rivier, die geen naam heeft, Zuid-Ooft aan loopt, alzoo buigt zy zig dan verder tot aan 't laagafgespoeld Zand-Eiland al meest Zuiden aan.

De Zuidkant beschreven.

Een myl van de Rivier, by welke zwaar gebergt wat landwaard in, en laag gebergt aan de Zee-kant legt, heeft men een kleene zand-bacy, en een zand-hoek (waar ontrent 't Rood-Eiland is) nevens nog een oft twee klippige hoeken, als ook een zand-hoekje, en een witte zand-bogt, nevens zoodanigen strand, ontrent een steenig hoekje, 't welke van 't begin van dit bestek, een afstand van ontrent zes mylen beslaat. Ook is deze gansche wal langs, aan de Zuid kant van dit bestek, geen goede anker-grond, en een half myl van de wal hier, en daar al meest vervolgens niet dan zwart zand op verscheide dieptens, in de kaart getekend, te vinden.

Ontrent vier mylen van het steenig hoekje, daar men niet dan laag land, en maar zand-istrand heeft, ontmoet men (na voorby eenig laag gebergt geraakt te zyn) een kleen spruitje, voorby 't welke ook een kleen gebergte twee myl 'er af is.

Verder langs henen aan deze Zuidkant heeft men mede (uitgenomen een kleen streekje by Kandang Bési, daar wat laag gebergte legt) niet als laag zandig land, dog daar, van wegen de sterke branding, niet aan te komen is.

Negen en een halve myl van 't steenagtig hoekje, Ooft op, ontmoet men, een hier geleen myl Noorden aan, van strand af, het dorp ^{De Dorpen} Bocu Cissi, waar in ontrent dertig huisgezinnen zyn.

Nog een myl oostelyker legt het Dorp Tfidadoa, dat wel uit vyftig huisgezinnen bestaat, leggende nader aan strand.

Een kleene myl verder heeft men het Dorp Tfilakti, leggende, gelyk het vorige, ontrent drie vierde myls van strand, tussehen welk dorp en 't strand men nog een ander dorp, Ttipandak genaamd, ontmoet, meer dan honderd huisgezinnen te zamen sterk.

Een myl verder legt het Dorp Tfidammer, by een kleen Riviertje; en nog wat verder het Dorp Tfidang, die beide wel twee honderd huisgezinnen kunnen uitmaken.

Alle deze Dorpen leggen in de landstreek, Sidammer genaamd, die hier ook met zyn grens palen aan weerzyden afgeperkt is.

Anderhalf myl buiten deze Landstreek, of twee mylen oostelyker, als Tfidang, legt het Dorp Kandang Bési, ontrent een myl van strand, daar men die klippige hoek, en ook een Riviertje, pas daar voorby, heeft. Dit is een fraei Dorp, van wel honderd vyftig huisgezinnen.

Een groote myl Ooft ten Noorden, en byna twee mylen van strand, heeft men 't Dorp Tfitalinka, digt by 't welke, wat nader na de strand, 't dorp Tfikankok legt, die met haar beide ontrent negentig huisgezinnen uitmaken.

Een kleene myl Zuid-Ooft van Tfitalinka, legt het Dorp Boenigoeli, een half myl nader na strand, by een spruitje, 't dorp Isjambe, en een myl ooftelyker het dorp Rajoa, tusschen beide welke laatste dorpen in 't midden nog een kleen Riviertje is.

Deze drie laatste Dorpen kunnen te zamen wel twee honderd, en vyftig huisgezinnen tellen, zynde met hun zes Dorpen in de Landtreek Kandang Westi gelegen, dat mede met zyne grenspalen afgeperkt is.

Van des zelfs grens-paal, tot het einde van dit bestek aan de Zuid-kant, gaat men nog ontrent drie en een half myl Ooftaan, alwaar men zig in 't landfchap Soeka Poera bevindt, waar in zig met de eerste halve myl een kleen spruitje, en een myl verder, een grooter spruit, nog een weinig verder diergelyk een spruit, die boven twee takken heeft, en een half uur verder zich een fraje Rivier opdoet, aan welke zich ontrent een grootemyl van strand af, drie Dorpen, vervolgens Noorden aan gelegen, en geen naam hebbende, vertoonen, die te zamen ontrent honderd huisgezinnen uitmaken.

Vlak voor die laatste Rivier, gelyk ook aan wederzyden, vertoonen zig, drie kleene onbewoonde Eilandekens; waar mede wy (voor zoo verre dit tweede bestek aangaat) afscheid van de Zuid-zyde nemen, die van 't Westen tot 't Oosten, tot 't einde van dit bestek, zig zeventien mylen verre uitstrekt.

De Noord-zyde langs strand beschreven.

Aan de Noordzyde nu weder, daar wy 't by Pontang gelaten hebben, vervolgende, ontmoeten wy eerst een Rivier, en wel vyf kleene Eilandekens.

Deze Rivier Pontang, die hier by den hoek van Pontang, en ook nog twee myl ooftelyker in zee stort, daar zy de Rivier Tanare genaamd werd, loopt midden door de stad Tirtiaffa, die ontrent een myl van strand, en twee groote mylen beoosten Bantam legt.

De Stad Tirtiaffa.

Dit is een van de voornaamste steden des Ryks, die Sulthan Agong, na dat hy 't bestier aan zyn zoon, Sulthan Hadji, overgegeven had, tot zyn vermaak gebouwd, en daar hy zig met zynen Hofstoet na toe begeven heeft, om, zoo hy zig verbeelde, stil en gerust te leven. Hy had de zelve zeer fraai gemaakt; dog hoe zy door den oorlog, tusschen den zoon, en den vader ontfaan, daar na verwoest is, zullen wy op zyn tyd zeggen. Zy wierd in haren bloei wel op zes duizend huisgezinnen gerekend.

Tusschen Pontang, en de Rivier Tanare heeft men verscheide zand-platen, en in een diepe inbegt, die van Pontang tot aan 't Menschen-Eeters Eiland loopt, by die Rivier drie Eilandekens, die Noord-Ooft op een weinig van de wal zoo vervolgens leggen, waar van het noordelykste, 't Jagers-Eiland genaamd is.

Deze bogt, die fraai diep na 't Zuiden inschiet, en dan verder Ooft, en Noorden aan strekt, is van dien hoek, die by 't Menschen-Eeters-Eiland legt, drie mylen gelegen, welke uitstekende laatste hoek daar een groot, breed, en scherp in zee uitstekend Rif maakt.

Van daar Ooft aan, twee mylen, ontmoet men 't Riviertje Lampon, en nog een ander by 't gehugt Tangelagus; van waar Ontong Djava (zeker hoek zoo genaamd) ontrent anderhalve myl legt.

Van de Rivier van Pontang derde halve myl, Noorden op van de wal, ontmoet men een blinde klip, Tsjeribon genaamd, en een groot halve myl Noord-Ooftelyker, nog een diergelyke. Een half myl Ooftelyker heeft men het Wapen van Hoorn's Eiland, nevens Poelo Tidong, tusschen welke, en de wal, de Vogelstuis-droogte is.

Een half myl van Poelo Tidong, wat Zuidelyker als Ooft aan, heeft men een Eiland zonder naam, en nog wat Zuid-Ooftelyker Poelo Pare, 't Eiland Bronkhorst, en eenige andere vol Reven.

Een groot myl Zuidelyker, na de wal toe, heeft men de Groot Kombuis, of 't Eiland Lantsjaac, en een half myl Ooftelyker de kleene Kombuis, met eenige kleene droogtens'er by.

Nader aan de wal, wat voorby Ontong Djava, een half myl in zee, heeft men 't Eiland Middelburg, en wat Ooftelyker 't Eiland Amsterdam.

Pas voorby Ontong Djava, heeft men de Rivier van Tanagerang, die haren oorspronk ten deele uit den berg Salak, ten deele uit het gebergte daar ontrent heeft.

Deze Rivier is de scheids-paal tusschen het Koninkryk van Bantam, en van Jakarta.

De Rivier van Tanagerang, scheidende de Ryken van Bantam, en Jakarta.

Vlak voor deze Rivier legt een Eiland zonder naam, van welk Eiland tot aan de Rivier van Ankee (daar wy nader van zullen spreken, gelyk ook van die van Tanagerang) deze kust weer na 't Zuiden wat inschiet, van waar men dan in zeer weinig tyds tot Batavia komt.

Van Ontong Djava tot Batavia toe, heeft men een afstand van drie mylen, alwaar men verscheide Rivieren aan weersyden van Batavia ontmoet, als die van Ankee, de Korkekor, de groote Rivier van Jakarta, de Sontar, de Tsiakan, en meer andere, waar over wy aanstonds, om nu maar eerst deze Noord-zyde te vervolgen, nader zullen spreken.

Twee

Twee mylen van Batavia heeft men Ooft aan, de Rivier de Maronde, en een myl Ooftelyker, die van Bacassie, daar een groot Rif is, en daar de kufft by de hoek van Carawang zig weer Noord, en dan West aan, ondracid.

Van de Rivier van Tangerang, tot aan den hoek van Carawang, heeft men een groote Baey, die net zes mylen lang, en ontrent twee mylen diep is, en hoewel voor de zee open, zoo werd egter de slag van 't water door alle de Eilanden, die 'er hier en daar voor verspreid leggen, meest gebroken.

Deze Eilanden doen zig, zoo als men Ontong Djava, of 't Eiland Amsterdam, maar voorby is, ten eersten op.

Deze zyn, Schiedam, een half myl Zuid-Ooft van Amsterdam gelegen. Een half myl zuidelyker heeft men 't Eiland Onrust (drie mylen van Batavia) waar op een Baas, die Onderkoopman is, met veel Timmerfolk, als ook een Predikant legt. Men heeft 'er ook de Peper-pakhuizen, een Melen, enz. en diend deze plaats, om de Schepen te kielhalen. en te vertimmeren. Voor 't zelve legt een zwaar Rif, zoo dat men 'er niet, dan met kleene vaartuigen, bykomen kan. Nog wat Zuidelyker legt 't Eiland Kuiper.

Wat ten Oosten van Schiedam ziet men 't Eiland Haarlem leggen, en een half myl Zuidelyker, Engels Onrust, en Purmerent.

Beoosten Haarlem, doet zig een hooge zand-plaat, en van daar wat Zuiden aan 't Eiland Hoorn op.

Een myl beoosten de hooge zand-plaat, legt het Eiland Edam (ontrent vyf mylen van Batavia,) een Eiland van vermaak, voor zyn Edelheid. Ook is daar op allerlei gedierde. Men heeft 'er ook eenige Pakhuizen, een Zaag-Moolen, en een Lynbaan. In oude tyden werd het Poelo Damar, dat is, Hars-Eiland, na een groote Hars-boom, die 'er op stond, genaamt. Het is een groot half uur in zyn omtrek, en is vol vrugt- en andre boomen, en, zoo als men 'er by komt, van een hegt hoofd of twee voorzien. Zyn Edelheid Kamphuis, L. M. heeft 'er ook een schoon Japans-woonhuis gezet, en allerlei zeldzame gewassen opgebracht, gewoon zynde in zyn leven hier dikwils met zyne vrienden vrolyk te zyn, gelyk hy 'er in zyn laatste tyd ook veele tyds zyn verblyf gehouden heeft; dog naderhand heeft zyn Ed: dat aan de Heer van Hoorn gemaakt, om 't na zyn dood te bezitten.

Een half myl Zuidelyker is 't Eiland Alkmaar; nog Zuidelyker Enkhuizen, nog wat Zuidelyker Leiden, en naaft aan de wal, ontrent een half myl 'er af, Vaders Smit's Eiland, zynde alle onbewoond.

De hoek van Karawang bestaat uit twee Eilanden zonder naam, van welke 't eerste voor en agter zeer smal, dog lang, en in 't midden breed is, hebbende aan wederzyden de Rivier, van die zelve naam, loopen.

Tusschen de Rivier van Bacassie, daar wy een post van Krygsknegten hebben, en de hoek van Karawang, is een groote Zand-baey.

Voorby den hoek van Karawang, Ooft-aan, ontmoet men nog drie Eilanden zonder naam, waar van 't laatste 't grootste is, en daar de kufft weer wat zuidelyk inschiet, makende met die vier of vyf Eilanden te zamen, dien hoek, die met een bogt Zuiden aan loopt, alwaar men ziet, dat die Rivier met drie byzondere spruiten in zee stort, welke laatste spruit wel een groote myl van den hoek aflegt, van welke Hoek tot aan 't einde van dit tweede bestek, aan de Noord-kant een Rif loopt.

Een myl Ooftelyker heeft men een gehugt, Pakis genaamd, en nog een myl Ooftelyker, de Moordenaars Rivier, alwaar men een Eiland heeft, makende te gelyk de Moordenaars hoek, beoosten welke weder wel twee mylen van de Moordenaars Rivier, een groote spruit van de Rivier van Karawang in zee stort, makende dit Eiland van de Moordenaars-hoek, een Noordelyk uitpuilende bogt, die weer wat zuidelyker na die laatste spruit van Karawang's Rivier inschiet.

Van deze Rivier van Karawang gaat men ontrent twee mylen Ooft aan, en dan komt men, na dat men voorby de hoek van Sedari (daar men ankeren kan) mitsgaders voorby Sedari, en Chamara geraakt is, aan de Rivier Tjiparaga, beoosten welke, men nog drie vierde van een myl ooftelyker geraken kan, alwaar deze Noord-kufft van dit bestek een einde neemt, die Ooft en West ruim twintig mylen lang is.

Na dat wy nu gezien hebben, wat zig aan de Zuid- en Noord-kant in dit tweede bestek, of in 't Koninkryk van Jakarta, opdoet, zullen wy nu dit Koninkryk van binnen gaan beschouwen, aanvang makende aan de Ooft-kant, om van de Rivier Tjiparaga Zuidwaardsop het lant eerst te beschryven.

Zoo als men deze Rivier nu Zuiden-aan, ten Oosten blyvende, opgaat, heeft men in 't eerst een woest dog schoon Bosch, met eenig gebergte vermengd, dog vyf mylen hooger, van 't Noord-strand afgekomen, vind men daar aan de Rivier een onbekend Dorp, en dan Kandawong, die beide, na den Javaanschen trant, nog al fraci, en van honderd en zeventig huisgezinnen voorzien zyn.

Een myl Zuid-Ooftelyker, heeft men

En de ver-
trek-
king dezer
N. Kufft.

't Konink-
ryk Jaka-
ta van
binnen.

De Eilan-
den voor
de bogt
en de Stad
Batavia
leggende.

de Dorpen Tſikanpi, Paſſerahang, Jata-
magara, en wat verder Tſimaigus, die met
hun vieren wel vyf honderd huisgezinnen
uutmaken.

Een paar mylen Ooftelyker, als de Ri-
vier Tſipparaga, vind men een andre on-
bekende Rivier, aan welke men op deze
hoogte van het Dorp Tſikanpi, al Zui-
den opgaande, de Dorpen Tſilandok, Se-
rindo, Tſipende, Parang, Padoedang,
en Tſiacke heeft, van welke de twee cer-
ſte ontrent een halve myl beweſten die
Rivier, en Tſiacke wel een myl 'er af,
dog de andre dichter aan leggen. Deze
zes zyn wel vyf honderd huisgezinnen
ſterk.

Om hier tot een gelyke hoogte te ge-
raken, zal 't niet qualyk zyn, dat wy van
ſtrand af weder de Rivier van Karawang,
zekere Landſtreck, zoo genaamd, op-
gaan, om eerſt, tot deze hoogte toe, eens
te zien, wat voor plaatſen daar leggen,
en om dan, op deze hoogte gekomen zyn-
de, daar wy 't gelaten hebben, met de
Dorpen, tuſſchen die onbekende Rivier
ten Ooſten, en tuſſchen de Rivier van
Karawang, weer voortgaan.

Naamen
der Dorpen
aan de
Ooſt-kant
gelegen.

De eerſte plaats, die ons wel drie en een
halve myl van ſtrand af, beoſten de Ri-
vier van Karawang (en volgens de gedag-
ten van andre, vry verder) ontmoet, is
Tandjong Poera, een voornam vefſting,
die wy hier Paggers-gewyze hebben, al-
waar een Vaandrig, of Luitenant, als
Hoofd over eenige Soldaten legt.

Deze plaats, en Rivier (die zeven myl
van Batavia gelegen is, en die men nog
wel 78 mylen opvaren moet, om aan de-
ze poſt te komen) werd voor een ſcheids-
paal, en grens tuſſchen het Koninkryk van
Jakatra, tuſſchen den Soefochoenan (of Kei-
zer van Java) en tuſſchen de Sulthan van
Tſjeribon, aan die kant gehouden. Zy
werd wel op twee honderd huisgezinnen
gerekent.

Een halve myl Zuidelyker heeft men 't
Dorp Prangkaiſap, wat Zuidelyker Kar-
ta Jaſſa, en ontrent een myl Zuid op van
't eerſte, Soeduwara, wat hooger op Tar-
ta Nagara, een half myl Zuidelyker het
Dorp Doeko, nog wat Zuidelyker het
Dorp Goede, en nog een weinig Zuide-
lyker de Dorpen Kali Wola, Norokto,
en nog een zonder naam, zynde alle maar
geringe Dorpkens, en die met haar negen
ſtuks ruim agt honderd huisgezinnen kon-
nen uutmaken.

Een groote half myl beoſten Goede,
heeft men, dicht by de Rivier Tſiparaga,
de Dorpen Kaligande, Tſiparaga, en Tam-
blang leggen. Dit zyn drie fraeye plaat-
ſen, die ider wel twee honderd vyftig
huisgezinnen ſterk geoordeeld werden.

Een myl Zuiden op van Norokto heeft
men het Dorp Tſitangolan, ontrent tag-

tig huisgezinnen ſterk, aan welke zyde
van de Rivier van Karawang ik nu maar
blyven, en voor eerſt tot aan de Land-
ſtreck Bandong voortgaan, en dan verder
met de andere Dorpen, tuſſchen deze, en
die Ooſtelyke Rivier gelegen, vervolgen
zal.

Een myl van Tſitangolan, Zuid aan
langs de Rivier van Karawang opgaande,
ontmoet men een onbekend gebergte, hoe-
dang een men ook tuſſchen beiden na de
Ooſt-kant heeft.

Hier ziet men in 't midden des lands
tuſſchen die twee Rivieren, en de geberg-
ten in, wel vier a vyf dorpen leggen.

Deze zyn Engereng, Warka, Konſa-
foeli, Tſibebber, en nog een zonder naam,
die wat Ooſtelyker als Engereng, en al
Zuid op leggen, en Salcla, dat ontrent
een halve myl bezuiden Engereng pas bo-
ven 't Weſtelykt gebergte legt. Deze
zes Dorpen, die ruim vier honderd huis-
gezinnen uutmaken, zyn hier tuſſchen vyf
byzondere gebergten beſloten, boven welk
Ooſtelykt, ontrent een myl van die on-
bekende Rivier, de Dorpen Boelaka, Si-
padawa, Lingſia (dat wat na 't Weſten,
pas boven een ander gebergte legt) Kon-
ſafoeli, Tſipoerit, met nog een onbekend
Dorp dicht by de Rivier, Tſilamla, Tſa-
foea (dat ontrent een groote myl bezuiden
Boelaka legt, gelyk die andre al nader,
en nader aan die Rivier komen) zig zel-
ven vertoonen, zynde met haar agten on-
trent van zes honderd huisgezinnen voor-
zien.

Hier heeft men weder vyf byzondere
gebergten, twee na de Ooſt-kant, ontrent
een myl van malkanderen, en drie na de
Weſt-kant, ontrent de Rivier van Kara-
wang.

Tuſſchen de zelve in, in 't midden des
lands, heeft men een kleene myl Weſte-
lyker als Tſipoerit, het Dorp Tſikerang,
en een halve myl Zuid-Ooſtelyker, als 't
laaſte, het Dorp Kandofoli; dog twee
myl beweſten Lingſia, dicht by de Ri-
vier van Karawang, het Dorp Stangenam,
en een weinig Zuidelyker het Dorp Tſi-
kaſpa, die met haar vieren ruim drie hon-
derd en tagtig huisgezinnen kunnen uit-
leveren.

Beoſten die onbekende Rivier, ontrent
een myl Zuid Ooſt van Padoedang, dat
beweſten de zelve legt, heeft men nog,
vervolgens Zuiden aan, de Dorpen Tſi-
woeni, Tſilewang, Karangelang, Tſika-
bong, dat een myl boven Tſiwoeni legt,
Madat, Herang, die wel een myl van een
en al Zuid op zig vertoonen, en daar de
onbekende Rivier begint, en nog twee
Dorpen zonder naam leggen; welke agt
Dorpen ontrent zes honderd huisgezinnen
kunnen uutmaken.

Pas boven Kandofoli, ontrent een myl

Het Land-
ſchap
Zuid-Bandong.

SUMATRA

B. Eerste bestek,
'T KONINKRYK
BANTAM.



NIEUWE EN ZEER NAAUKEURIGE KAART
VAN T EYLAND

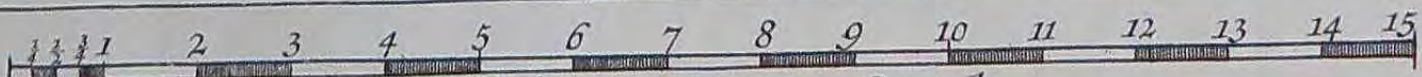
JAVA MAJOR

OF

GROOT JAVA

verdeeld in seven byzondere bestekken
door FRANÇOIS VALENTYN. V.D.M.

J. VAN BRAAM et G. ONDER DE LINDEN. excud^{re} Cum privil. Ordin. Holl. et West-friesl.



Duytsche Mylen 15 in een Graad

Zuid-oostelyker, in de landstreek van Bandong, heeft men 't Dorp Makabonckok, bewesten 't welke weeren gebergte legt, en een halve myl bezuiden dit Dorp, tot dicht aan de Rivier van Karawang, die daar Oost aan draeit, al Zuid op, leggen de Dorpen Jaronggang (dat wel een halve myl Zuid-Oostelyker legt) Tfikalintoe, Giger Kalongit, en Bandong, waar na deze ganse landstreek haaren naam draagt, en dat van Jaronggang een groote myl legt. Deze vyf Dorpen, die zeer vermakelyk aan een kleene spruit van de Rivier van Karawang, die Noordelyk aanloopt, geplaatst zyn, maken zamen by de vier honderd huisgezinnen uit.

Ontrent het einde van deze spruit, pas beoosten de zelve, en een myl ten Zuid-Oosten van Makabonckok, legt het Dorp Tfilawa, en nog wel een myl Oostelyker, Tfikelling, met nog een onbekend Dorpje, en nog een half myl Oostelyker 't Dorp Oedjong Brong, welke vier Dorpen ontrent drie honderd huisgezinnen uitmaken.

Een myl ten Zuid-Oosten van Oedjong Brong, even aan gene kant van een kleene spruit van de Rivier van Karawang, die zig daar in tweën scheid, heeft men, pas bezuiden de zuidelykste tak, het dorp Goelo Gadja, en een myl of twee Zuidelyker, niet verre van den oorspronk der Rivier van Karawang, nog vyf dorpen zonder naam, welke zes ontrent vier honderd huisgezinnen uitleveren.

Bezuiden de Rivier van Karawang ziet men boven aan vier dorpen 'er langs leggen, Passer Magara, Pamarocfang, Panjagara Godo, en Sindawani, waar by men (alzoo daar 't einde van de landstreek Bandong is) het dorp Tfibotsjong Tfiseroo wel voegen mag, die tezamen vyf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Hier ontrent, van 't Oosten af, na het Westen toe, is deze ganse landstreek van Bandong (een zware zwavel-berg, ontrent agt dagen reizens van Batavia) vol gebergten. Deze berg legt ontrent de Priangse landen, op de scheidung van dit Ryk van Jakatra, Tsjeribon, en Bantam.

Midden in 't land, bewesten Passer Magara, heeft men nog de twee gehugten, Goemora, en Tspalmahat, daar mede eenige huisgezinnen, ontrent honderd sterk, verspreid wonen.

Tusschen de Zuid-kant van de Rivier van Karawang, en de gebergten in, ontrent een groote myl bewesten het Dorp Tfikalintoe, doen zig Zuiden aan op, de Dorpen Silasjon, (met nog een onbekend Dorpje) Tfilappoe (dat nog wat Westelyker legt) Tsimijak, en wat Oostelyker, Tfeveli, Tfibada, Tfiblok, Tfindai (en nog een zonder naam) Tfiokoepadi, en Tfielenloedok (van Tfeveli wel een myl

IV. Decl.

gelegen,) als mede de Dorpen Tsihiami, Tsiangan, Ciepetang, Goemora, en Tsimortsjang (dat van Tfielenloedok wel anderhalve myl Zuidelyker op legt) en die met haar zestienden ruim veertien honderd huisgezinnen sterk zyn.

Het verdere gedeelte van Bandongs landstreek is niet anders dan een zeer hoog, en bergagtig land, makende verder een grooten drie-hoek uit, die Zuiden aan nog wel drie mylen verre gaat, en Oost, en West ontrent zes mylen beslaat, stootende in 't Westen tegen den berg Pangerango, in 't Oosten tegen 't Dorp Tfibotsjong Tfiseroo, en in 't Zuiden tegen drie lantschappen, waar van het Westelykste Sidammer, vier en een halve myl Zuiden en Noorden, en Oost en West vier mylen beslaat. Het middelste het lantschap Priangan is (de scheids-paal van de Koninkryken Jakatra, en Tsjeribon) en dat van Kandong Westi, dat wel zes mylen ruim Zuiden en Noorden, en vier mylen Oost en West breed, en verder mede een zeer bergagtig land, en waar af het Oostelykste de landstreek Soekapoera is, die agt mylen en een halve Zuiden en Noorden, en Oost en West, op zyn smalst, in 't Noorden, twee, en om de Zuid drie mylen breed is, in welk Soekapoera, wat bezuiden het Dorp Tfibotsjong Tfiseroo zig het Dorp Pagodong, en een myl Zuidelyker en Zuid-Oostelyker zig drie onbekende Dorpen, nevens dat van Tfiwasoen, vertoonen, die met haar vyven te zamen over de vier honderd huisgezinnen uitleveren.

Dit zyn alle de Dorpen, die men, behalven de voorens gemelde, ontrent het strand langs de Zuid zee, in deze drie groote landstreeken van Sidammer, Kandong Westi, of de Priangse landen, en in Soeka Poera, vind, bestaande die meest in zware en hooge bergen, op welke men zeer schoone en lommierryke bosschen heeft, terwyl zig de menschen van de tot nog toe gemelde Dorpen meest met de plantagien van hare Ryft-velden, hier en daar tusschen beiden, en met verdere gewasschen bezig houden, waar van zy, als slaven der Grooten, zeer armelyk leven.

Dus verre nu van de poort van Tandjong Poera, tot aan de Zuid-zee, met het opnoemen der Dorpen, beoosten de Rivier van Karawang gelegen, gevorderd zynde, gaan wy weer na 't Noorderstrand, om alle de Dorpen, tusschen de Rivier Bacassie, en die van Karawang, mede op te noemen.

Van de poort van Bacassie af, daar wy mede een wagt van eenige Soldaten hebben, waar van nader onder de stoffe van Batavia zal gesproken werden, twee groote mylen Zuid aan, heeft men het Dorp Bantengombang, een halve myl beoosten

B

't wel-

De Landstreeken van Sidammer, Kandong Westi, Priangan, en Soekapoera.

't welke Sammadang, en een myl beoosten welk laatste de dorpen Tlionjong, Certeck, Parrebek, Socroepan (welke laatste ontrent een groote myl van Tlionjong gelegen is) niet verre van de spruit Tsjoc (een tak van de Rivier van Karawang, en een myl Zuidelyker als Socroepan) en het Dorp Tanabang leggen, welke zeven dorpen ontrent zes honderd huisgezinnen uitmaken.

Dorpen
tusschen de
Rivieren
van Bacaf
sic, en van
Karawang.

Van Bantengombang een groote myl zuidelyker aangaande, ontmoet men het Dorp Soeralabang, dan Grogol, Nangra, Tfilentit, Klapponoggo, Koirbanghoni (dat anderhalf myl van Soeralabang legt) en wat Westelyker boven een spruitje, dat uit het gebergte daar ontrent de Rivier van Bacassie valt, het Dorp Koribagoni, en nog een halve myl Zuidelyker Tfitorap, die met haar agten ontrent zeven honderd huisgezinnen kunnen uitleveren.

Van strand af is dit land, tusschen beide deze Rivieren in, al te zamen zeer vlak, en 't eerste gebergte, dat men ontmoet, is pas boven het dorp Koirbanghoni, of wat beoosten Koribagoni.

Ook is 'er niet, dan een groote vlakke van strand af, tot aan de dorpen Sammadang, en Bantengombang, zonder dat men eenige andere plaatfen, dan enkel Ryf-velden, ontmoet.

By Tandjong Poera valt een andre Rivier in die van Karawang, 't spruitje Tfitoe genaamd, tusschen 't welke, en nog een andre Rivier, die in die van Karawang stort, de dorpen Tlibet, Longmalana, digt by een, en wat verder Zuid op, Tfitoer, leggen, die wel vier honderd huisgezinnen sterk zyn.

Beoosten deze Rivier, die geen naam heeft, en die van Karawang, leggen van Tandjong Poera, al Zuiden opgaande, weder eenige dorpen, als Grogong, Woe-das, Parang, Tartanagara (een gehugte) Gentong, Prakantras, Godok, Roraktok, drie gehugten, alle langs de Rivier van Karawang, Pattimag, dat wel een groote myl Zuid-Westelyk van Gentong legt, Tfigentus, Kadamonk, welke twee ten Oosten eenig gebergte hebben, Pamger, Tfidera (die weer ontrent een ander gebergte gelegen zyn) alle welke van Grogong af, tot Tfidera toe, zig twee mylen verre uistrekken, hebbende zamen met hun agt dorpen, en vier gehugten, ruim elf honderd huisgezinnen tot inwoonders.

Als men nu van Tfidera, een myl Oost aan ter zyden gaat, heeft men daar ontrent de Rivier van Karawang, het dorp Sinjok, wat hooger op Prokanfapi, nog hooger Socrok Dindin, Tfiwalang, Tfi-oelac, en Tfidadan, welk laatste van Sinjok, ontrent anderhalve myl legt, zyn-de zamen met haar zessen wel zeven honderd huisgezinnen sterk.

In de Rivier van Bacassie, die boven aan de spruit Tfiarap genaamd werd, valt by Bantengentong een andre Rivier, Tfikon genaamd, tusschen beiden welke Rivieren alleen het Dorp Tfi-hok, pas bevesten 't Dorp Nangra, legt, dat ontrent honderd en tien huisgezinnen sterk is.

Indien men nu tusschen de spruit Tfiarap, die derde halve myl boven Tfitorap begint, en de Rivier van Karawang, hoe langer hoe zuidelyker aangaat, ontmoet men niet dan zware gebergten, waar uit eenige Rivieren, die naderhand in 't spruitje Tfitoe, en met 't zelve te zamen in de Rivier van Karawang storten, haren oorsprong nemen.

Zoo men nu van het Dorp Tfidadang af, langs de Rivier van Karawang, ontrent twee mylen zuidelyker opgaat, ontmoet men eerst een kleene Rivier, die in de Rivier van Karawang stort, en dan 't gehugt Tfi-beajong, en de dorpen Tfi-firi, Tfiabilar, Tfi-oekan (flootende tegen 't landschap van Bandung) Tfi-blagon, en Tfi-rocje, die te zamen ruim zes honderd huisgezinnen kunnen uitleveren, alle kort by een bezuiden zeker gebergte leggende.

Wat westelyker heeft men de dorpen Tfi-andoir, Tfi-ajera, Tfi-efera, Tfi-ijera, Sanjoor, en Tfi-lakan, die op een schoone vlakke, ten Westen van welke eenig gebergte is, uitgestrekt zyn.

Wat Oostelyker leggen de dorpen Tfi-kockan, Doeko, Boetsjang, Tfi-kondon, Tfi-kandang, en twee mylen Zuid-Oostelyk van Tfi-kandang, 't dorp Tfi-oelang, en anderhalf myl benoorden 't zelve, het dorp Tfi-kias, welke dertien dorpen in de landstreek Tikondang leggen, en wel vyftien honderd huisgezinnen uitmaken.

Verder op in deze landstreek heeft men niet als zwaar gebergte, daar men, een myl boven Tfi-oelang, eerst den berg Pangerango, en dan verder, tot aan de Zuid-Zee, nog veel andre onbekende gebergten ontmoet, die, van den berg Pangerango af, nog wel zes mylen Zuiden en Noorden beslaan, zonder dat men eenig dorp, gehugt, of Rivier, dan alleen een kleene, die uit de berg Pangerango oorsprong heeft, ontmoet.

Dus verre weer een streek lands van dit Ryk Jakarta, tot aan de Zuid-Zee afgedaan hebbende, keeren wy nu weer na de Noord-strand, om van Batavia af, weder Zuidwaard op te gaan.

Dog aangezien wy Batavia afzonderlyk zullen beschryven, zullen wy, wat hier ontrent legt, maar opnoemen, en dan voortgaan.

De stad zelf legt aan de zee, beoosten welke, men hier ziet de Rivier Tfi-akan, de spruit Bangkas, klein Tfi-akan, de Sontar, en meer andere Rivieren zonder naam, na welke, West aangaande, met de

Het land-
schap Ti-
kondang.

De Land-
streek ten
Zuiden van
Batavia.

de posten Jakarta, en wat hooger Noordwyk, de groote Rivier van Jakarta, die uit den berg Pangerango ook ontspringt, als mede de Posten van Ryswyk, en wat hooger Mr. Cornelis, de Rivier de Korrekot, de Post van Angkeek, benevens de Rivieren Passangarang, en die van Angkeek (in de welke de Rivier Tsi-poetat, waar ontrent een Dorp is, de spruiten Sorpa, Gambong Sibas, en Silok, vallen) ontmoet.

Ten Zuiden van de post Noordwyk, boven ontrent het begin van 't Riviertje de Sontar, heeft men de dorpen Wangoa, en nog een zonder naam, Sangan (daar wy een post van Krygsknegten bovenaan de groote Rivier van Jakarta hebben) de groote Tandjong, en bewesten de spruit Sentong (die in de groote Rivier valt) nog drie a vier dorpen zonder naam leggen, die te zamen wel duizend huisgezinnen sterk zyn.

Bewesten de groote Rivier aldaar, heeft men de dorpen Pondoasina, Kameri, Montpang, Depacki, een zonder naam, Ritoejaja, en Kadong Bolador, welke laatste Zuid-op van Pondoasina twee mylen legt, beoosten welke twee laatste zig nog twee dorpen zonder naam ten Oosten van de groote Rivier van Jakarta, en nog een andre, opdoen, gelyk nog een dorp zonder naam, een myl bezuiden Kadong Bolador gelegen; welke elf dorpen ontrent dertien honderd huisgezinnen uitleveren.

Anderhalve myl bezuiden Kadong Bolador, bewesten de groote Rivier, heeft men de dorpen Kaddong Waronge, Boedcongati, Wanaba, Kandang Along, Nalla, Kampang Boera, en Karon. Deze zeven dorpen hebben ontrent zes honderd huisgezinnen: en de Rivier van Jakarta neemt, ontrent twee mylen bezuiden het laatste dorp, zyn oorspronk uit den berg Pangerango, zonder dat men, tot aan de Zuid-zee toe, iet anders, dan zeer zware, hooge, en onbekende gebergten, ontmoet, die daar al mede, Zuid-op, nog wel zes mylen in hare uittrekking beslaan.

Ontrent twee mylen bewesten den berg Pangerango, die ontrent negen mylen van 't Noord-itrand legt, heeft men den berg Salak, waar uit de Rivier van Angkeek haren oorsprong heeft, in welke een groote myl lager een ander Riviertje stort, dat uit een berg, wat Noordelyker gelegen, afstroomt, behalven welke men nog een gebergte wat westelyker heeft.

De andre Rivieren, of spruiten, in de Rivier van Angkeek vallende, nemen daar ontrent, en wat lager, mede haren oorsprong.

Wanneer wy nu van de Post by Tangerang, bewesten de Rivier van Angkeek, leggende, en zoo langs de Rivier van

Tangerang, die by Ontong Djava in zee valt, Zuid aan gaan, ontmoeten wy eerst de voornoemde post, die vier mylen bewesten Batavia, en daar een Vaandrig, of Luitenant, met zelftig Europeanen, en dertig zwarten, in bezetting legt, buiten welke hier nog wel drie honderd huisgezinnen zyn.

Daar is een steene Pagar, di twee punten na de landzyde, en twee zwaluwstaarten na de Rivier-kant heeft, van een stuk van 8 a 12 ponden, en van twee balfen, die de Rivier bestryken, voorzien.

Dit nu is een groote Rivier, die by deze Pagar gemetelyk 18, en in de regentyd, of by vloed, wel 28 voeten diep is. Deze is de scheids-paal tusschen 't Koninkryk Jakarta, en Bantam. Van Tangerang na de Rivier van Angkeek, loopt ook de Rivier de Maker-Vaart, waar langs men gemakkelyk na Batavia varen kan.

Men heeft een myl Zuid-aan boven Tangerang de dorpen Sapobaroc, Babacoan, Kampong Bali, Padipara, Pakolaeeng, Kampong Maleyo, Prajang, Tsi-kokoe, Sajogalti, Linkon, en Boejim Grompan leggen, die zich te zamen een groot anderhalve myl verre uitstrekken, en met haar elven wel dertien honderd huisgezinnen sterk zyn.

Dan komt men aan de Post Sampoera, die 'er naaft aan legt, daar mede een wagt van eenige Soldaten onder een Officier legt.

Een weinig Zuidelyker heeft men de dorpen Kajang Madang, Liebe Karang, Wassawang, Wierapoerabangso, Mandang, Salabantar, Jampang, Tsi-pienang, en Pagoenang, ontrent de spruit Sandali, (weinig beoosten welke de spruit Silatang, en nog een, Siberong genaamd, is) welke laatste plaats van Sampoera ontrent twee mylen legt. Deze dorpen (daar men die van Jacob Bouwmecster, en die van Doerian Siriboa, met nog een zonder naam, wat Oostelyker gelegen, bytellen mag) maken zamen ontrent veertien honderd huisgezinnen uit.

Al wat men nu verder Zuid-aan gaat (zynde een groote afstand van vele mylen) bestaat niet dan in zwaar gebergte, en wilde bosschen, die zig tot aan de Zuid-zee uitstrekken, waar mede wy dan de beschryving van dit tweede bestek, in opzicht van 't Koninkryk van Jakarta, besluiten; vogende alleen hier by, dat men in dit Ryk twee honderd en twee dorpen, en daar in negentien duizend drie honderd negentig huisgezinnen (buiten Batavia) heeft, die door malkanderen op vyf zielen ider gerekend, zes en negentig duizend, negen honderd en vyftig zielen uitmaken.

Wy geven dierhalven, overgaande tot ons derde bestek van Java, om 't Konink-

En de Dorpen langs die Rivier Zuiden op.

Kaart van 't derde bo-ryk

De Post van Tangerang.

ftek, of t
Koninkryk
van Tsjer-
bon.

Befchre-
ven aan
de Zuid-
kant.

ryk van Tsjerbon te beschryven, een kaart van 't zelve, by de letter D te zien, en zullen ook hier eerst aan de Zuid-kant, daar wy 't in ons tweede bestek gelaten hebben, vervolgen.

Langs de Zuid-zee dan Ooftaangaande, ontmoeten wy in 't landfchap Soekapoem, niet dan een dor strand, drie kleene spruiten, die daar in zee storten, en die niet boven een myl van strand haren oorsprong in dat landfchap nemen, zynde de eerfte pas een halve myl verre van 't begin van dit bestek Ooft-aan, en ider weer een halve myl al Ooftelyker gelegen; dog by de tweede ontmoeten wy een klip, 't Brabands-Hoedje (wat van 't strand gelegen) en wat verder by de derde spruit nog een andre groote klip, waar by meer andre leggen; ook neemt deze Rivier wel twee myl dieper landwaard in haren oorsprong, zynde dit de zelve Rivieren, waar mede wy in 't tweede bestek eindigden.

Een Myl ooftelyker (terwyl een vierde myls van de wal, het zwart zand op zekre diepte, die in de kaart aangewezen werd, de gansche kust langs, in dit bestek vervolgd) ontmoet men een Riviertje, dat daar in zee stort, nemende haren oorsprong ontrent agt of negen mylen landwaard in, aan de Noord-zyde.

Van daar ontrent twee kleene mylen ooftelyker, ontmoet men, by na een halve myl verder, een klein spruitje, en een myl hooger op, een klein Eilandje, het Toppers-Hoedje genaamd, met eenige klippen 'er by, tusschen welke een fraeye Rivier, die mede geen naam heeft, in zee stort, die agt of tien mylen landwaard in, in 't Noorden haren oorsprong heeft.

Een half myl Ooftelyker schynen zich menschen ontrent die strand te onthouden, alzo men daar nu en dan rook heeft zien opgaan. Ook loopt de wal hier wat na 't Zuiden uit.

Een myl Ooftelyker heeft men weder een Riviertje zonder naam, dat hier ook in zee stort, en ontrent de zelve plaats met de laatste beschrevene zynen oorsprong heeft. Hier loopt de kust weer wat na 't N. O. in.

Een half myl Ooftelyker ontmoet men hier een klippige en eenigzins beragtigte wal, zynde het land van 't begin dezes besteks af, niet dan laag land geweest, welke bergagige streek ontrent anderhalve myl Ooftelyker vervolgd, daar men de kleene Rivier Pinang, of Kidoelang ontmoet. Van daar begint Dirk de Vriefen Baey, die zig ontrent wat meer als drie mylen Ooft-aan uitstrekt.

Een myl verder dan de River Kidoelang ontmoet men de kleene Rivier Idjoe, zynde in deze Baey een fraeye zand-strand, die aan 't ooster-einde met een bogt omloopt, alwaar in den hoek weer een

kleen Riviertje zonder naam is, daar men ankeren kan.

Hier heeft men dan een klippig hoofd van een halve myl, dat zig van verre als een klein Eiland vertoont, dat de naam van den hoek van Dirk de Vriefen, en Mauritius-Baey draagt.

Dien hoek pas om zynde, daar de kust weer een halve myl na 't Noorden inloopt, heeft men Mauritius-Baey, die zig ontrent een groote myl Ooft-aan uitstrekt, daar een klein langwerpige Eilandje is. Na de West-kant dezer Baey heeft men eerst de Rivier Tfilfidaur, en wat verder op nog een andre zonder naam.

Tusschen dat langwerpige Eilandje, en de overwal, is een naeuwe doortogt van $\frac{3}{4}$ myl N. en Z. breed, en een myl O. en W. lang, daar men aan de overzyde, of in 't Zuiden, by den hoek van Parocran, ankeren kan.

Als men nu Noord-Ooft hier nog een myl aangaat, komt men in een binnemeir, Segara Noekan, genaamd, dat ruim twee mylen ver, Ooft-aan, zig uitstrekt, en dat Zuiden en Noorden ruim twee en een halve myl breed, en met laag water droog is.

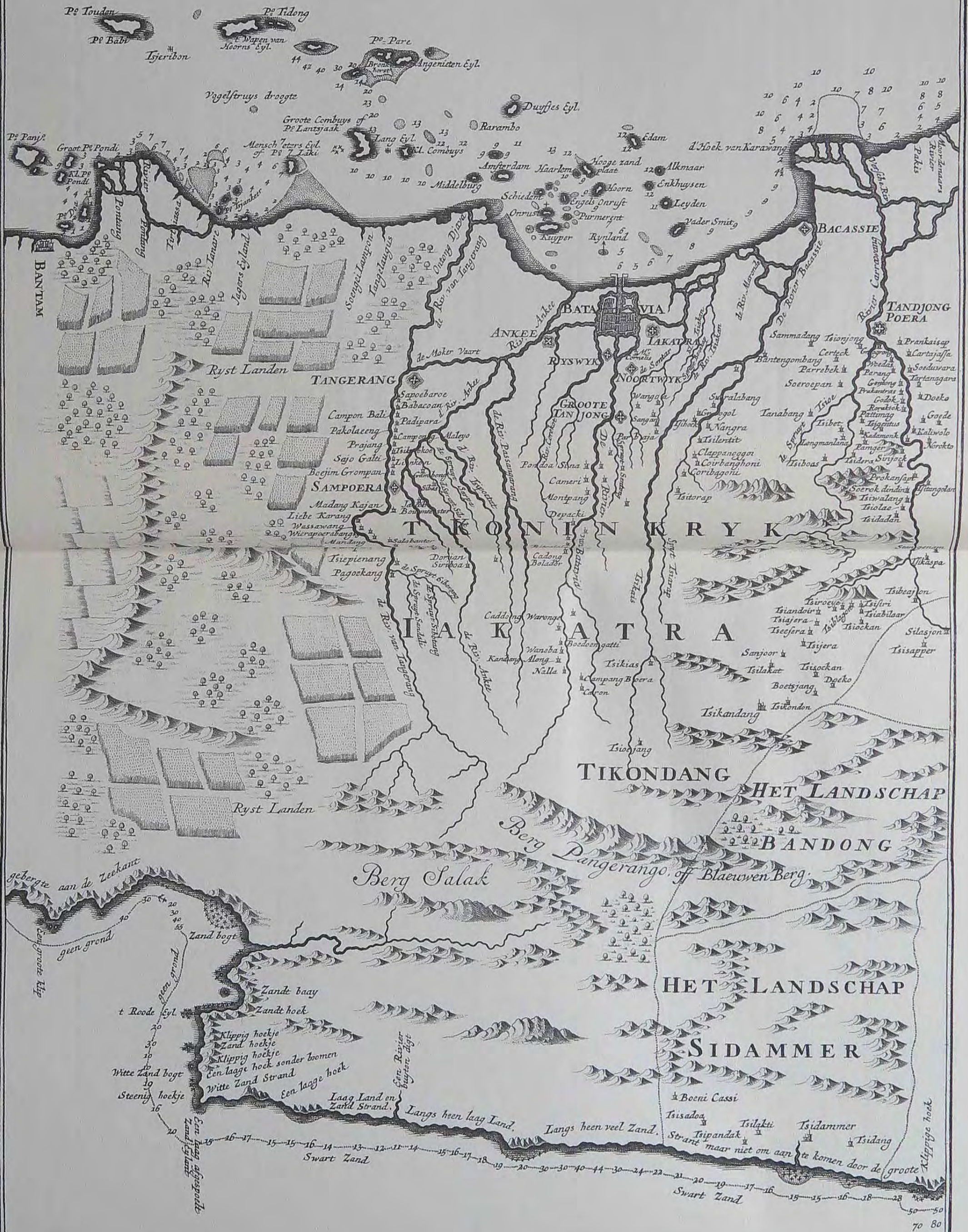
By 't pas inloopen ontmoet men aan de Noord-kant van deze enge een klein Eilandje, dat vlak voor een Rivier zonder naam legt, die hier in zee stort, en die ontrent vier mylen Noordelyker haren oorsprong heeft.

Tegen deze Rivier aan, of pas beoefden de zelve, heeft men den hoek Tirang Balepandjang genaamd, daar de kust wel een groote myl Noorden inlicht, alwaar men dan in den afstand van een myl drie spruiten in zee ziet storten, die alle uit de Schey-Rivier ontrent een myl Noordelyker, daar zy in drieën scheiden, komen afstroomen, hoewel deze Rivier twee groote mylen Noord-westelyker haar begin heeft.

Van daar, van 't Noorden Zuid Ooft en Zuiden aangaande, ontmoet men verscheide gehugten, als Carcong, Boeykolo (tusschen welke een klein spruitje is) Oelobontoe, Passongon (tusschen ider van welke weer een spruitje, gelyk ook voor 't laatste gehugt, en ieder der nu volgende een kleene droogte is) Pagalangan, Kalibalampang, Karadoca, Kalikaros (voor welke drie laatste men wat van de wal, in 't Meir nog drie andre droogten naaft malkandren Zuiden en Noorden leggen ziet) Oedjongklang, Kalomprit, en Doman, by ieder van welke zes laatste men mede een klein spruitje ziet, behalven dat recht voor Oedjongklang, zig ook Zuid-Ooft, en Noord-West, drie kleene Eilandjens vertoont.

Daar na pas voorby Doman, heeft men een scherpen hoek by 't gehugt Dainu, al-

C. Tweede bestek,
 'T KONINKRYK
 JAKATRA.



D. Derde bestek.
 'T KONINKRYK
 TSJERIBON.

't Boontjes Eylt is een
 Land plaat boven water
 Pe Rachit



alwaar een veel smaller Ooster-ingang, dan in 't Westen, om in dit binnen-meir in te loopen, is, buiten welke maar pas gekomen zynde, men ontrent het Dorp Lonbong (dat ontrent een Zoute Rivier, een myl beoosten Dainu, legt, en ontrent tagtig huisgezinnen sterk is) mede ankeren kan. Ook is rondom langs dit Meir niet dan laag land.

Vlak nu voor dit binnen-meir, dat wy maar eerst rond gegaan hebben, legt een groot Eiland, dat zig van 't voornoemd klein Eilandje, by den Oost-hoek van Mauritius-Baey gelegen, af, tot het Dorp Lonbong toe, by na vier mylen Oost-aan, uitstrekt, en dat zoo aan de binnen-kant na 't Meir toe (een kleene plaats maar in 't midden by 't gehugt Wananjaja uitgezonderd) als de geheele buiten-kant langs, wat bergagtig, en klippig is.

Dit Eiland werd Poelo Besar, of Noesfa Gedee (beide 't groot Eiland, 't eerste in 't Maleyts, en 't laatste half in 't Amboines, en half in 't Javaansch beteknende) genaamd. Het is aan de Westkant een groote myl, en aan de Oostkant pas half zoo breed, en nog smaller aan 't einde.

Van de hoek Paroeran in 't Noorden (daar men ook ankeren kan) Zuiden aangaande, ontmoet men 't gehugt Tsalocbator, bewestent 't welke, ontrent een halve myl van de wal, een droogte, de Walvisch genaamd, legt.

Dus voorby de Zuid-westelyke hoek om, en zoo Oost weder aangaande, ontmoet men, twee mylen verder, een landstreek Kambangan genaamd, waer by 't gehugt Wafihal legt, vlak voor 't welke men een klein Eilandje ziet, dat rontom met katskoppen, die men langs dit Eilandje doorgaans ontmoet, bezet is.

Dit groot Eiland is onbewoond, en heeft aan de Zuid-kant twee zand-baeyen.

Wanneer men nu aan de vaste wal van Java van de zoute Rivier af, die ontrent een myl beoosten Dainu legt, een myl oostelyker gaat, heeft men weer eenig laag klippig gebergte, en wat verder eenig geboomte, zonder dat men nog een myl Oostelyker iet anders, dan laag land, met een smal rif 'er langs, ontmoet, hoedanig het zig verder van 't binnen-meir af, tot het einde van dit bestek, uitgenomen daar wy dat klippig gebergte onderscheiden, al mede vertoont. Dit bestek loopt aan de Zuid-kant Oost aan, ontrent zesentwintig mylen.

De Noord-
kant van 't
Ryk van
Tsjeribon.

Na dat wy nu de Zuid-kant van dit Ryk van Tsjeribon beschouwd hebben, gaan wy over om de Noord-kant te bezien.

Hier ontmoeten wy, een groote halve myl van de West-zyde Oost-aan gevorderd zynde, een kleene Rivier zonder naam, die ruim twee mylen bezuiden haren oorsprong heeft.

Een myl oostelyker heeft men een klein spruitje, regt voor 't welke, wat van de wal, Poelo Batak (een klein Eilandje) met een Rif 'er om, en nog een ander 'er ontrent, tusschen 't zelve en de wal, legt.

Wat oostelyker zyn weer twee spruitjens, en dan nog twee vervolgens, by welk tweede Tshipparaga (zynde maar een gehugt) legt, vlak voor 't welke, wat van de wal, zig drie droogtens vertoont.

Dan komt men by een Schei-Rivier, zynde de Rivier van Tshipparaga, die ontrent vyf mylen bezuiden haren oorsprong heeft, zynde de zelve ontrent twee mylen van de eerste Rivier van dit bestek gelegen.

Een myl oostelyker heeft men een uitstekenden hoek Karang Sondalang Tfillamaja, of den schadelyken hoek genaamd, voor welken zig, wat van de wal af, twaalf droogtens vertoont, op een van de welke naaft aan de wal, een klein Eilandje legt.

Een groote myl oostelyker heeft men een spruitje of twee, en 't gehugt Tfillamaja daar by, voor welk laatste spruitje, dicht by de wal, nog twee droogtens leggen.

Byna twee mylen oostelyker ziet men de Rivier van Tsiassem, na de landstreek van dien naam genaamd. Deze neemt ontrent agt mylen ten zuiden wat boven 't Dorp Tsierrri haren oorsprong, scheidende zig een myltje van strand af in tweeën, alwaar zy ontrent een halve myl van een, makende een klein Eiland, in zee storten. Dit Eilandje is O. en W. ontrent drie quart myls lang, en in 't N. een halve myl, dog in 't Zuiden maar half zoo breed.

Een myltje oostelyker, als de oostelykste tak, heeft men de Rivier en hoek van Pamanockan, die ontrent negen of tien mylen Zuidelyker by 't Dorp Tsiamboe haren oorsprong neemt. Deze Rivier, waer in nog twee of drie kleene spruiten zich ontlafsen, werd zoo na 't Dorp Pamanockan, dat ontrent een myl de Rivier op legt, en wel twee honderd huisgezinnen sterk is, genaamd. Het land maakt van Karang Sondalang af, tot den Oost-hoek van deze Rivier, een bogt, die wel drie myl lang is.

Een myl beoosten deze Rivier heeft men den hoek van Brebes, alwaar 't land weer wat inschiet.

Tot hier toe, of wat beoosten dezen hoek, is een vervolgend smal Rif langs deze wal van 't begin dezes besteks af, van waar de wal weer inschiet; dog vlak voor de Rivier van Tsiassems beide takken, verbreed zig dit Rif wel een halve myl verre in zee, en wel anderhalve myl, en verder, Oost aan.

Een groote myl Oostelyker van dien hoek heeft

heeft men weer een Schei-Riviertje, dat ruim twee mylen landwaard in zyn oorsprong heeft, beoosten welke Rivier het gehugt Pamantsetang is.

Nog een myl Oostelyker is weer een klein spruitje, waar by 't gehugt Tolook Wale pas beweften legt.

Een kleene myl hooger op is weer een spruitje, en daar by, pas 'er beweften, het gehugt Kandang Awer, welke twee gehugten wel twee honderd huisgezinnen hebben.

Ontrent twee mylen van de wal hier, recht Noord aan, heeft men twee klippen onder water, op zestien of zeventien vadem diepte.

Een halve myl boven dat spruitje by Kandang Awer, heeft men een Riviertje, dat ontrent vyf mylen Zuidelyker zyn oorsprong heeft, waar by men aan strand 't gehugt Tsjamare, tagtig huisgezinnen sterk, leggen ziet.

Deze Rivier, die een myl landwaard in zig in tweeën verdeeld, valt een myl verder, met nog een spruit in zee, makende hier een klein Eilandje, dat een myl Oost en West, en ook Zuiden en Noorden, dog aan de Oost-kant nog wel zoo lang is.

Pas beoosten de eerste spruit van deze Rivier heeft men een smallen hoek, die ten eersten Zuid-op een klein diep Bactje maakt, alwaar 't gehugt Lasarang ontrent 't midden der Baey, en wat hooger op Landabran, beoosten de zelve, legt, dat honderd vyftig huisgezinnen geoordeeld werd sterk te zyn, wanneer men de zielen van 't gehugt 'er by voegd.

Van de hoek van Brebes af tot hier toe heeft men vlak land, waar na zig weldrie myl oostelyker weer een breed Rif, dat al by Landabran begint, vertoont, het welk zig, hoewel wat smaller, tot het einde van dit bestek uitstrekt.

Pas boven Landabran heeft men Morod, leggende pas beweften de andere spruit van dit Riviertje, by welkers verdeel-plaats, daar zich die Rivier in tweeën scheid, 't gehugt Koloor pas 'er beoosten legt.

Een halve myl Oostelyker, daar de kust weer dieper inloopt, is nog een klein Riviertje, ontrent den hoek Bilanz, het welk twee of drie mylen landwaard in zyn begin heeft; dog waar in onder weeg nog een ander klein spruitje stort.

Hier draait het land wat met een zeer revige bogt wel van twee mylen N. O. aan, tot by de hoek, waar op 't gehugt Radja Kalelitang (dat honderd huisgezinnen sterk is, en voorby 't welke zig dat Rif nog wel een myl verre Oost aan uitstrekt) legt, pas boven welke bogt (daar 't land weer Oost-aan met een hoek van een myl lang draait) men de Rivier van

Indramaja heeft, die uit zeker gebergte by 't Dorp Tispelo, wel een en twintig mylen Zuid-west-op van hier gelegen, zynen oorsprong neemt, terwyl nog drie andre spruiten uit het West en Zuider gebergte ontrent halve weg zig daar in ontlafden.

Dit is een zware Rivier, die hier met een spruit, en een weinig Oostelyker met nog een spruit, in zee stort, hebbende zig een half myl van strand af in tweeën gescheiden, en dus aldaar 't klein Eiland Songi gemaakt, dat in zyn omtrek twee en een halve myl schaars befaat.

Pas buiten 't Rif hier (dat van die hoek af West-aan tot de hoek van Bilan, en voor al in die bogt wel een halve myl breed is) heeft men ankergrond, en twee en een vierde myls van dat Rif, of schaars drie myl van de wal, legt Poelo Rachit, en nog een halve myl Noordelyker het Boomkens-Eiland, waar by nog een droogte en een zand-plaat boven water tusschen beide deze Eilanden, en pas 'er beweften legt.

Van de Oost-spruit der Rivier van Indramaja (die een van de groote Rivieren van Java is, waar na toe zeer veel om Djati-hout, Ryst, en andre waren gevaren werd) schiet het land ontrent twee groote mylen verre Zuid-Oost in, alwaar men een myl verder eerst 't Dorp Singaradja, en wat Zuidelyker nog een ander zonder naam, by een klein spruitje ontmoet, waar aan een vlakke paalt, beoosten welke zig weder een spruitje, Soengi Jonti genaamd, een halve myl ten Z. O. van 't voornoemd spruitje, opdoet.

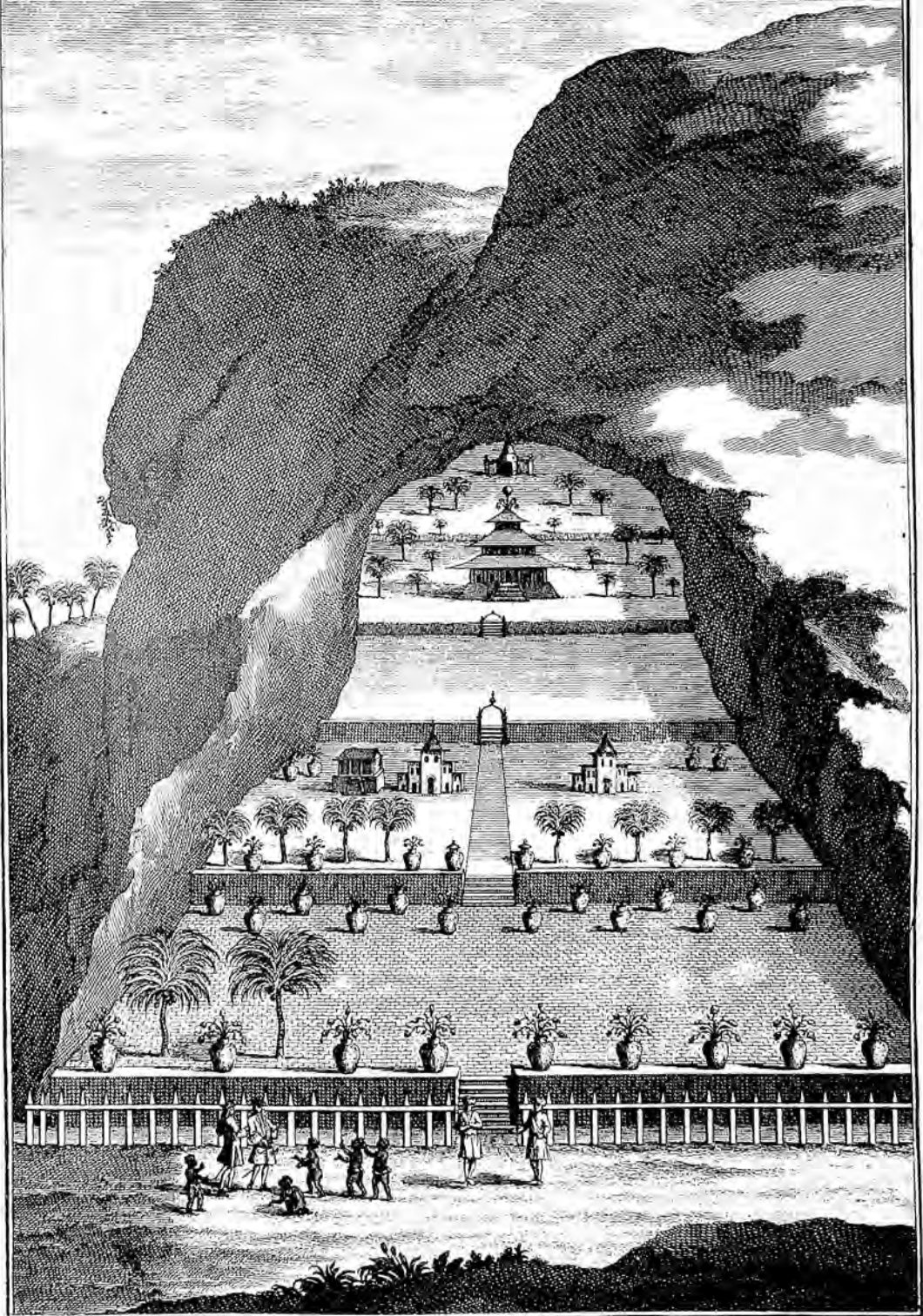
Wat Zuid-Oostelyker, ontrent een myl op, heeft men twee gehugten, 't eerste Oedjong Glap (of 't duister einde) het ander Oedjong Tocha (of 't oud einde) en dan nog een halve myl verder een derde, Oedjong Tanah (of 't einde des lands) genaamd, alwaar de kust weer eerst twee of drie mylen Zuiden aan loopt, draejende dan met een lange bogt hoc langs hoc meer na 't Oosten allenskens om.

Een myl bezuiden Oedjong Tanah, heeft men, bezuiden een spruitje, 't gehugt Soengi Padok, en wat verder Orankin, een klein Dorpje van zestien huisgezinnen, en een half myl hooger weer een klein spruitje, Soengi Banko genaamd.

Een halve myl Zuidelyker is nog een spruitje Soengi Tfilangian genaamd, en een half myl verder nog een ander zeer dicht by een heilig graf gelegen.

Van Oedjong Tocha af tot Qualisapoe toe, dat tusschen de laatste Rivier, en Tsjeribon legt, strekt zig twee en een halve myl verre in zee een groot Rit, dat daar wel zes of zeven mylen buiten om

E
GRAF - STEDE
van
SJEICH IBN MOELANA



zeilens geeft, om op Tsjeribon te komen.

Langs dit Rif heeft men na de buitenkant, pas op 3 a 4 vadem steekgrond, en in 't midden op 3½ vadem.

Het Graf van Sjeich Ibn Moelana.

By dit laatste spruitje ontrent een myl benoorden Tsjeribon, heeft men een zeer vermaarde Graf-stede, zynde een van de grootste oudheden en zeldzaamheden, niet alleen van 't Eiland Java; maar zelf van 't gansche Oosten. Een Mausoleum, dat hedsdaags zonder wederga, en eenigzins by de aloude graf-steden, door Artemisia, Koningin van Carien, voor den Koning Mausolus, haren Gemaal, opgericht, te vergelyken, en onder de toen nog zeer woelt Javaanen als iet groots en onge-meens aan te merken is.

Het is voor een van hunne grootste Heiligen, die zy, als den voornaamsten invocerder van 't Mohammedaansch geloove eeren, gebouwd.

Hy werd Bën Israël, of Sjeich Ibn Moelana, en ook wel Soefoehonan Goenong Djati (om dat hy hier op dit Djati-bergje begraven legt) en van andre ook wel Machdoem, dat is, den Heer, (van 't Arabisch grondwoord Chadama, dat dienen betekend) genaamd.

Men geeft aan dit zyn graf den eer-naam van Aftana (dat is 't Paleis) van den Soefoehonan Goenong Djati.

Wy zullen de gansche geschiedenis van dezen Sjeich, of Eerwaardigen Heer, ter plaatze, daar wy in 't byzonder van de zaken van Java spreken, van den beginne af, verhalen, en aanwyzen, hoe de Koningen van Bantam, en de Sulthans van Tsjeribon, van hem gesproten zyn.

Ik heb zeer veel moeite gedaan, om dit graf eens te zien; dog heb daar nooit toe kunnen komen. Naderhand heb ik nog meer moeite gedaan, om een aftekening van 't zelve te krygen; dog gedurig vertrok, of stierf het Opperhoofd van Tsjeribon, aan 't welke geschreven was, om my dat te bestellen. Eindelyk ben ik A°. 1722. daar meester van geworden, door een zonderlinge gunst van een boezemvriend, die my dat heeft gelieven toe te zenden, zoo als men het hier by de letter E afgetekent ziet.

Afgetekend.

Het graf heeft ontrent de hoogte van de Stad-huis-toren tot Amsterdam, of wat minder, zynde van voren vierkant; maar van agteren, daar het tegen een berg met een half-rond aankomt, blind, en dus daar ook half rond.

Het heeft vyf verscheide verdiepingen, of pleinen, tot welke men met verscheide trappen opgaat, van welke de eerste het breedste en grootste, en de laatste het kleinste, dog zonder plein, uitleverd.

Het eerste, dat men ontrent dit graf ontmoet, is een groot hek, om 't zelve

van den gemeenen weg af te zonderen.

Daar na komt men aan den eersten opgang, daar men tot het eerste plein met zeven gemeene trappen opgaat, zynde in 't midden door een hekje afgeflooten.

Langs dit plein, dat met klinkert belegd is, en een breedte van honderd treden van voren, of in 't vierkant, heeft, is een muragie of borstwering van vyf voeten hoog, die van voren met witte, en beschilderde Chineseche tegelkens, even of 't Hollandsche waren, bezet is.

Als men 'er pas opkomt, ziet men aan wederzyden van den ingang twee koltyke weergalooze Chineseche blaauwe, en heerlyke Japansche potten, met bloemen 'er in, boven op dien muur, en ter rechterhand 'er ook vier, eenige voeten van een, en ter linkerhand nog drie staan, tusschen welke drie laatste men twee groote boomen tot eene belommering heeft.

Vorder ziet men op dit eerste plein niets.

Aan den tweede opgang, heeft men diegelyk een muur van de zelve hoogte 'er voor, mede met zulke steentjes bezet, en beneden aan de voet ter rechterhand met zeven, en ter linkerhand met zes groote heerlyke Chineseche bloempotten (geschenken van Mohammedaansche Koningen, te weten, die van Bantam, Macassar, Palimbang, en meer andre, aan dit graf, ter ere van dezen Heiligen gedaan) versierd.

Daar na gaat men hier, na 't openen van het tweede hekje, vyf trappen op, en komt dan op het tweede plein, dat een weinig smaller dan 't eerste is.

Boven op deze muur heeft men aan wederzyden van den ingang weer twee potten, zonder bloemen, en dan aan iederzyde nog drie met bloemen, dog zoo geschikt, dat ter rechterhand zig vier groote boomen, tusschen ieder van welke een pot geplaatst is, vertoonen; dog ter linkerhand heeft men eerst twee potten, dan twee zware boomen, en dan weereen pot, en een boom 'er tusschen, en dan nog een pot, en een boom, dat een zeer fraey gezicht, en een schoone lommer geeft.

Van dit plein tot aan het derde, is een fraeye netgelegde weg, ter rechterhand van welke men eene, gelyk men ter linkerhand twee fraeye Inlandsche wooningen heeft, tot verblyf der vorsten, alszy daar komen, om te offeren. Ook wykt dit plein ter linkerhand eerst met een ronde bogt wat uit, en loopt daar na met een inbogt tot aan 't derde plein al vry watin, loopende dan zoo rond op tot boven toe, daar het ter rechterhand maar een weinig schuins op van beneden af loopt.

Ook heeft men dicht by de derde muragie beneden, twee fraeye potten met bloemen ter rechter, en twee ter linkerhand aan 't einde van 't plein staan.

Dan

Dan gaat men door het derde hekje met vier trappen op, en komt door een fraeye poort op het derde pleyn.

Het derde pleyn heeft van voren even zoo een muur, zynde wel mede met zulke steentjens bezet, dog geenzins met eenige potten versierd.

En om-
standig be-
schreven.

Tot dit plein toe (dat veel kleender als de twee vorige is) mogen de Hollanders, en alle Christenen, dog hooger niet, komen.

Men zegt, dat de Heer Jacob Koeper, wel eer Opper-gezaghebber van Java's Noord-Oost-kust, nevens nog eenige andre krygs oversten, hooger op, tot aan 't graf geweest zyn; dog dat de meeste die stoutheid, met hun dood, die hen van de Mohammedaansche Priesters al voorzegt was, betaald hebben, onder welke een Kapitein met zyn knecht, een Luitenant, en een Vaandrig geweest zyn, die kort daar aan stierven, waarschynelyk door deze of gene vergeven zynde.

Men heeft my bericht, dat'er ook een Schilder uit last van haar Edelheden tot boven toe geweest zou hebben, om dit graf net af te tekenen.

Het verwondert my zeer, dat de Heer Kornelis de Bruin fol. 38z. in zyne laatste Reize van dit graf (hoewel wat verward) spreekende, de moeite niet genomen heeft, om zulk een fraeye oudheid af te tekenen, daar het hem maar een woord had behoeven te kosten; dewyl hy by den Gouverneur generaal in grootte gunst was.

Op het vierde plein, daar geen muur voor is, gaat men met vyf trappen, al weder door een hekje, daar een heerlyke Moorsche Tempel staat, in welke de Princen en Koningen, jaarlyks een of tweemaal hier en daar van daan komende, en op dit plein vergaderende, gewoon zyn te offeren. Het is een groot fraey stuk, met drie langshoemer verminderende, en al smaller opgaande daken.

Aan wederzyden op dit plein, dat nog kleiner dan 't derde is, staan vier of vyf groote en kleene boomen, enkelyk om dit plein te overschaduwen.

Eindelyk komt men, waarschynelyk mede langs eenige trappen, die men egter niet zien kan, op het vyfde, en kleinste plein, schynende niet boven de agt of negen treden aan wederzyden breedte te zyn, en dan loopt het boven nog al op een fraeye afstand van daar rond toe, zonder dat men daar eenige andre cieraden, dan alleen 't graf van dezen heilig zelf, ziet; hoewel men om de verheid en hoogte niet zeer onderscheiden oordeelen, en niet anders daar van zeggen kan, dan dat zig daar een fraeye verheven tombe, met een overwelfde groote deur vertoont, die zommige voorgeven, zeer fraey verguld, dog andre 'er dit niet aangezien te hebben. Veele nogtans hebben my bericht, dat 'er ze-

ven omgangen zyn; waar in zy zullen misleid wezen.

Men gaat ook tuschen elk plein nog al een fraeye hoogte op, eer men aan die trappen komt, 't geen het graf zoo hoog reizen doet. Zoo ras men 'er ook ontrent komt, vertoonen zich ten minsten twee Priesters, die zig daar altyd onthouden, en een menigte van kinderen zeer ernstig om een aalmoes bedelende, aan welke men dan eenige Pitis, van welke 'er tien in een stuiver gaan, geeft, die men uitdrukkelyk ten dien einde, voor etelyke Ryxdaalders medegenomen heeft.

Deze Priesters gaan overal mede, om de fraeygheden van dit graf, zoo verreeen Christen komen mag, aan de kykers te vertoonen, gelyk zy daar onder andre nog een stuk van een oude en vermolmdde wagen, in de welke Sjeich Ibn Moelana zou gereden hebben, aanwyzende.

De voornaamste reden van hun medegaan, bestaat egter daar in, om eenige aalmoessen te eischen, en om de Christenen te beletten, dat zy dog niet hooger, dan tot op het derde plein, komen, zoo zy zich zelven niet in 't uiterste levensgevaar willen helpen.

Vlak voor het graf is een open half rond, daar een groote Nagasari boom staat.

Ter rechter zyde van 't graf is een dwars-muur, waar in een deur is, recht tegen over de groote en breede weg, langs welke men van Tsjeribon derwaards gaat, daar men ter halver weg een schoonen tuin van 't Opperhoofd ontmoet. Aan de linker zyde is ook een dwars-muur; dog deze heeft geen deur.

Het huis der vorsten, en die der Priesters ontrent dit graf staande, vervallen hoe langs hoe meer, gelyk ook het graf zelf, om dat 'er de hand niet, zoo als het behoort, aangehouden werd.

Men ryd 'er te paard na toe, en dan is men 'er in een half uur; dog anders werd het op een groot uur gaans gerekend.

Niet verre van dit graf is ook een groote markt, daar alles verkogt werd.

Zommige van de Sulthans van Tsjeribon, en hunne vrouwen, hebben wel getragt, om in dit heilig graf begraven te werden; dog 't heeft hen niet mogen gebeuren.

Hier onthouden zig wel drie honderd huisgezinnen, die van dit graf, en van de aalmoessen, die hier gegeven worden, bestaan.

Als men nu van de plaats van dit graf wat Zuidelyker op gaat, komt men by de landstreek Qualisapoe, en een weinig hooger by de stad Tsjeribon, daar 't gansch Koninkryk zyn naam na draagd, en daar de Princen gemeenelyk hun Hof houden.

De Stad Tsjeribon. Deze Stad is onder de Javaansche steden al een van de grootste. Zy legt aan een kleine Rivier, breidende zig niet alleen een groot stuk weegs langs strand uit, maar ook wel anderhalve myl verre landwaard in, langs een schoone en breede weg.

Men moet zig egter niet groots van de zelve verbeelden, alzo al hare gebouwen (uitgenomen 't Paleis der Prinzen, de Logie van 't Opperhoofd, en weinig andre, die men van steen, of planken gebouwd heeft) meest van bamboezen opgeslagen zyn.

De stad heeft egter zeer veel ingezetenen, die men wel op zeven duizend huisgezinnen begroot.

Zy staat, gelyk ook dit gansch Koninkryk, onder de drie Prinzen van Tsjeribon, die zich ook Sulthans laten noemen, en dat onder zig verdeelen. De tegenwoordige, A°. 1713. nog levende, zyn Sapoh, Sulthan Anom, en Pangerong Djpati Toepati genaamd. De titel van Sulthan egter werd hen nu niet

meer gegeven; maar de een Aria, de tweede Pangerang, en de derde met een andre eer-naam vereerd.

Men heeft in de zelve een zeer fraeye Moorsche Tempel, met cenige daken boven malkanderen.

Hier legt van wegen de E. Maatschappij een Hoofd, die een Koopman is, en cttelyke bedienden, en krygslieden onder zig heeft, om hier de zaken waar te nemen alzo hier grooten handel is, met Ryft, Djati-planken, balken, enz. Javaansche katoene garens, zwavel, indigo, vogelneestjens, en meer andere waren. Dit Comptoir, en Hoofd staat niet onder den Oppergezaghebber van Java's Noord-Oostkust, maar onder Batavia.

Wat gedaante, en uitstrekking de vesting heeft, waar in zich het Opperhoofd van Tsjeribon onthoud, kan men aan des zelfs tekening, met de letter F gemerkt, zien. Zy beslaat in 't vierkant ontrent zestien Rynlandsche roeden, behalven de punten, en verdere buiten-werken.

L Y S T

D E R

OPPERHOOFDEN VAN TSJERIBON.

De Opperhoofden van Tsjeribon.	Maarten Samson, Koopman.	van A°.	tot 1685.
	N. — Williamson, Dito.	1685.	1688.
	N. — de Ruiter, Kapiteyn.	1688.	1689.
	Kornelis Ring, Koopman.	1690.	1694.
	Christiaan Kryger, Dito.	1694.	1697.
	Lucas Meur, Dito.	1697.	1699.
	Jacob Palm, Luitenant.	1699.	1700.
	Jacob Heirmans, Koopman.	1700.	1703.
	Jan Kowyn, Dito.	1703.	1706.
	Kornelis Jongbloed, Dito.	1706.	1714.
	Joban Frederik Gobius, Dito.	1714.	1717.
	Adriaan van Teis, Dito.	1717.	1721.
Willem ter Smitte.	1721.	1723.	

Van Tsjeribon (daar zich het lant al meer en meer weer na 't Oosten begint te buigen) ontmoet men eerst een smalle hoek, die een kleine bogt maakt, waar in een klein Eilandje legt, van waar men tot Soengei Japoere toe, in de verheid van anderhalve myl, twee kleine spruitjens, mitsgaders de gehugten Padjalang, Caliaga, en Mondel, ieder niet verre van een Rivier, heeft, van welke Rivieren de laatste, Japoere genaamd, wel de grootste is, nemende ontrent vier mylen landwaard in, in 't Zuid-Westen, uit eenig gebergte haren oorsprong.

Een myl hooger heeft men de kleine

IV. DEEL.

Rivier Tiberus, die pas vier mylen van 't strand haaren oorsprong heeft. Hier van daan strekt de kust zich weer vlak ten Oosten uit.

Een myl van deze Rivier komt men by de Rivier Lassar, die eenige mylen hooger, dan de vorige, ontrent Derma in 't Westen haren oorsprong mede uit een gebergte daar ontrent neemt.

Men heeft een weinig ooftelyker, dan de Rivier Tiberus, aan een klein spruitje, vlak in 't midden tusschen beide deze Rivieren, 't gehugt Gabban, zoo na die landstreek genaamd.

De Rivier van Lassar draagt haaren naam

C

naam

naam na zeker Dorp, pas beoosten de zelve een myl van strand gelegen; waar by zich nog een Dorp, Kalibonto genaamd, vertoond, die met haar beiden wel drie honderd huisgezinnen sterk zyn.

Beoosten deze Rivier legt een hock van die zelve naam, een myl boven welke men het spruitje Karakahan heeft, zonder dat men tot het einde van dit bestek, beslaande ontrent nog anderhalf myl, iets anders ontmoet; waar mede wy dan ook van de Noord-kust afscheiden, die Oost en West ruim agt en twintig mylen lang is.

Om dit Ryk, dat zeer groot is, nu in zyn binnenste, zoo als men van 't Noorden na 't Zuiden opgaat, net te beschryven, zullen wy dat allerordentlykft by ieder landstreek doen, beginnende met die van Tfiassem aan de Noord-Westkant, dat aan die zyde door de Rivier Tfiapparaga, en aan de Oost-kant, een kleene myl beoosten de Rivier van Tfiassem, bepaald werd.

Als men by de Schey-Rivier van Tfiapparaga Zuiden aan gaat, heeft men aan de Oost-kant wel een groote myl, en aan de Z. Oost-kant wel anderhalf of twee mylen hooger op, niet als vlak effen land, waarfchynelyk niet anders dan Ryft-velden zynde.

Aan de Oost-kant wat hooger gaande, heeft men daar langs de Rivier, wel twee mylen verre, niet dan bosschen en bergen.

Aan den oorsprong der River Tfiapparaga, die ontrent vyf mylen N. N. O. loopt, legt het dorp Tfiwoeni, een half myl Zuidelyker, al vervolgens, de Dorpen Tfi-lewang, Karangelang, en Tfikabong, die met haar vieren wel vyf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Aan de Oost-kant nu drie en een halve myl van die Schey-Rivier, en pas bewesten de Rivier van Tfiassem, twee mylen van 't Noord-strand, heeft men 't Dorp Kantafaba, bezuiden 't welke men in deze Rivier een kleen spruitje storten ziet, dat een myl westelyker by 't Dorp Pasfawahan zyn begin heeft, ontrent het welke, hoewel wat westelyker, de Dorpen Manganti, Jati, Boar, en Karrentengahngah leggen, die met haar zessen wel agt honderd huisgezinnen uitmaken.

Bezuiden Karrentengahngah een halve myl, heeft men 't Dorp Koeranje, dan al recht op meest, wel zoo westelyk, Kali Doerian, anderhalf myl boven Karrentengahngah in 't Z. Westen Tfiarita, en dicht by de Rivier daar Soeroek Gagon, ten Zuid-Westen van het welke 't gehugt Mijarang, en de Dorpen Tfi-tango, Tfiiterri, en 't gehugt Lawoek, niet verre van den oorsprong der Rivier van Tfiassem leggen, welke zes Dorpen, en twee gehugten, wel negen honderd huisgezinnen uitmaken.

Wanneer wy nu langs de Rivier van Tfiassem wat beoosten Pasfawahan, Zuid-Oost ontrent een half myl hooger aangaan, ontmoet men het dorp Panoraroe-pan, en wat oostelyker, dicht by de Rivier, 't Dorp Tfiitapin, een myl Zuidelyker (wel zoo westelyk) 't Dorp Kabocanteng, en een half myl verder 't Dorp Groodak, die ruim zes honderd huisgezinnen opbrengen, alle welke Dorpen bewesten deze Rivier leggen.

Pas beoosten de zelve, en tusfchen de grenzen van de landstreek van Pamanoe-kan, heeft men, na dat men voorby 't gehugt Kamalo (dat anderhalve myl van strand legt) geraakt is, in 't Z. W. 't dorp Bolakan, een myl hooger Zuiden aan het dorp Korongon (tusfchen beide welke dorpen vlak Oost aan, een groot myl 'er af, tegen de grenzen van Pamanoe-kan landstreek, twee dorpen zonder naam leggen) welke beide, met die twee oostelyke, ruim vier honderd en vyftig huisgezinnen sterk zyn.

Pas boven Korongon heeft men 't dorp Babakan, van 't welke men, al langs de Rivier Zuid-West, en West aangaande, in drie groote mylen geen Dorpen ontmoet; maar dan komt men by 't Dorp Tfiingelkol, waar by nog een dorpje zonder naam is: dan wat oostelyker heeft men 't dorp Cartanga, met nog een zonder naam ten Westen gelegen; en dan een halve myl hooger Zuid-West op, de dorpen Sikoepan, Serange, 't gehugt Sitoc; en Tfiamboe, die wel ruim negen honderd huisgezinnen uitmaken, waar mede deze landstreek van Tfiassem een einde neemt.

Pas beoosten de Rivier van Tfiassem be-
gind de landstreek van Pamanoe-kan, alwaar men ontrent een myl van 't Noord-strand het Dorp Pamanoe-kan, by de Rivier van die naam, waar op groote vaart is, ontmoet, dat wel twee honderd huisgezinnen sterk, en een fracy groot Dorp is.

Bewesten deze Rivier, Zuiden aangaande ontmoet men, een groot myl van Pamanoe-kan, na dat men onder weeg voor by 't gehugt Koranglawir (dat in 't midden legt) geraakt is, het Dorp Barongkina, een myl hooger 't Dorp Korot, een half myl hooger de dorpen Gelok (dat wel zoo westelyk legt) en Pongadan, met nog twee andre zonder naam, bewesten de zelve ontrent een myl gelegen, alle de welke wel agt honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een half myl Zuidelyker, als Pongadan, valt een kleen spruitje in de Rivier van Pamanoe-kan, pas boven welke spruit men 't Dorp Tfiame ontmoet, en een myl Zuidelyker 't dorp Tfiklapo, welke twee dorpen wel drie honderd huisgezinnen uitleveren. Hier ontrent begind de land-

Beschry-
ving van
dit Ryk
van 't
Noorden
na 't Zui-
den op-
gaande.

De Land-
streek van
Tfiassem.

De Land-
streek van
Pamanoe-
kan.

En Paroc-
ka Moe-
tjang.

landstreek van Paracka Moetjang, hoewel zy eigentlyk bezuiden de Rivier van Pamanoeckan een aanvang neemt.

Een groote myl beweesten Tfiklapo, heeft men de dorpen Mindi, Sikado, Tapitai, Tfikabong, Boekita, die alle Zuiden aan binnen de streck van een myl leggen, en ontrent zes of zeven honderd huisgezinnen sterk zyn.

Sirmada, met nog twee zonder naam na 't Westen gelegen, Tfiparang, en Tfilinging, leggen niet boven een myl Zuidelyker, van welk laatste dorp, het dorp Paraban wel drie mylen westelyker op de grenzen in 't midden tusschen twee gebergten in gelegen is, konnende met haar vieren niet boven de vier honderd huisgezinnen opbrengen.

By het dorp Boekita komen twee byzondere spruiten, nemende haren oorsprong de eene uit den berg Tampomus, in de landstreek van Sammadang, de andre uit 't gebergte in de landstreek Parackan Moetjang, in de Rivier van Pamanoeckan vallen, die zig een half myl boven deze Rivier vereenigen, en de zelve, gelyk ook een spruitje, dat wat lager daar in valt, vry wat doen opzwellen.

Becoosten deze Rivier van Pamanoeckan heeft men geen dorpen, dan die van Tfilinging, Passinagara, en Tfipappan, die een half myl beoosten Tfilame, en Tfiklapo, in de streck van een myl, al Zuiden aan boven malkanderen, en vier mylen van strand Zuid aan, zoodanig gestrekt leggen, dat zy ontrent de grenzen van de landstreeken Sammadang, en Parackan Moetjang komen. Deze driedorpen leveren ontrent drie honderd huisgezinnen uit, beoosten welke drie byzondere gebergten, gelyk 'er ook nog wel drie of vier andere bezuiden 't Riviertje by Kondang Awer leggen, waar ontrent men zoo verder wel twee of drie mylen Zuiden aan langs de Rivier van Tsjamare, verscheiden zware bosschagien heeft, zonder dat men daar cenig dorp ontmoet, dog ontrent het Noord-strand heeft men hier groote Ryft-velden.

De Land-
streek be-
oosten de
Rivier van
Tsjamare.

Becoosten langs de Rivier van Tsjamare heeft men van strand af, tot aan den berg Tampomus toe, in de landstreek van Sammadang, Zuiden aan gelegen, niet dan wilde en groote Bosschen, uitgenomen, dat men wat oostelyker, een half myl van strand, en zoo al verder een myl Zuid aan, de dorpen Paperfang, Losarang, Paartang, Pandawan, en Rajajang, al mede midden in 't Bosch, niet verre van een Riviertje, waar in nog een ander twee mylen van strand valt, en dat by den hoek Bilanz uitwaterd, leggen heeft, die tezamen wel zeven honderd huisgezinnen sterk zyn.

Pas boven Rajajang ziet men cenig ge-

bergte, en niet dan 't wilde Bosch, waar uit alle de hout-werken, die zoo grooten handel op de Rivieren van Pamanoeckan, en Indramaja geven, gehaald werden.

Een myl beoosten Rajajang, pas over een spruitje, dat in dit Riviertje stort, legt, als tusschen twee Rivieren in, het dorpje Lelin, dat honderd vyftig huisgezinnen sterk is, en daar 't land als een half Eilandje van een groote myl na de Zuid-kant maakt, dat ontrent een halve myl breed is.

Hier van daan weeraan 't Noord-strand langs de Rivier van Indramaja Zuid op gaande, ontmoet men de dorpen Passieker, Panganjong, Indramaja (waar na deze Rivier haren naam heeft) Dramjor, Trofang, Soekadodoe, Karango, Doeko, Pandjang Dagan, Babakan, Rampatang, Lobina, Logie Kasér, Lowigiddo, Widafari, Pagadang, Ponkapoa, K: nkatas, Panodor, Pakaling, Jondjang Jawat, Gadel, en Tfidoedas, de welke een landstreek van drie groote mylen, regt Zuiden aan, beslaan, en die te zamen (behalven Indramaja, dat alleen wel duizend huisgezinnen heeft) ieder wel ruim honderd vyftig, en dus in 't geheel wel drie duizend en drie honderd, en, met die van Indramaja mede, wel vier duizend en vier honderd huisgezinnen opbrengen.

De Land-
streek be-
weesten, en
langs de
Rivier van
Indramaja.

Indramaja wil zoo wat de gedaante van een Stad hebben; dog is maar een open vlek, waar in egter een groot getal van nette bamboeze, en plank huizen is, zynde een van de voorname plaatzen van Java; waar op sterke handel, en vaart is, en van waar men, gelyk ook van Rembang, enz. (voor al zederd A°. 1670.) veel schoon hout-werk na Batavia, en andere plaatzen, heeft beginnen te verzenden.

Als men nu van 't dorp Tfidoedas boven by de Rivier, daar de spruit Sikolo van 't Zuiden 'er in valt, Zuid-West aangaat, ontmoet men de dorpen Pangkalling Pari, Jatitoeffioe, Oetjong; en nog Zuid-Westelyker, een myl van Oetjong, iBajawak, Bantarjati, en Bongrawang, welke laatste drie weer recht na 't Zuiden leggen, en die met haar zessen ruim zeven honderd huisgezinnen uitmaken.

Becoosten de Rivier van Indramaja heeft men een myl van strand, na 't Zuiden toe, Singardja, en nog een dorp zonder naam. Een myl hooger ontmoet men Poeren, Wannafari, Karangfamba, Palonbang, Tolohagon, Lobinar, Jatifawi, en Pawidian, waar na men wat Zuid-Oostelyker Bantarago, Juuborang, Kalra, en Trafsana heeft, welke twaalf dorpen wel vyftien honderd huisgezinnen sterk zyn.

De Dorpen
beoosten
de Rivier
van Indra-
maja.

Van Trofiana draait de Rivier Zuid-West aan, daar men, pas den hoek der Rivier om, de dorpen Jati, Genting, Man- nor, en Tosika, al Zuiden aan in de land- streek, behoorende onder Qualisapoe, en

Tsjeribon (die pas twee mylen beoosten Traffana leggen) ontmoet.

Pas beoosten de spruit Sikolo heeft men eenig gebergte, en pas boven 't zelve Zuiden aan, 't Dorp Cundanlaffi, dat ten Oosten een groot Djati-Bosch heeft, waar by de Dorpen Kali Tanjang, Tfilaboe, Marnis, en Tfikassoc leggen, deze negen Dorpen maken wel duizend huisgezinnen uit, en gelyk Kali Tanjang ontrent twee mylen van Traffana Zuid ten Oosten legt, alzoo legt Tfikassoc van Kali Tanjang nog ruim een myl.

Bewesten de spruit Sikolo, daar die in de Rivier van Indramaja valt, heeft men de dorpen Randegara, Panongang, en Zuid-West op, langs de Rivier, Valida, Mekgang, en Karanfambang, beoosten 't welke men weder een Bosch, gelyk men bezuiden 't zelve den berg Sirmey, of Tsjirboa, tusschen de Rivier en die spruit leggen ziet. Deze vyf dorpen konnen wel zevenhonderd huisgezinnen uitmaken.

Wanneer men nu weer pas bezuiden de landstreek van Tfiassem, in 't Westen van Tfiamboe, Serange Sितoe, en Lawock (daar wy 't gelaten hebben) begint, ontmoet men voor af niet, als eenig gebergte, boven 't welke men ontrent twee mylen hooger vier dorpen zonder naam tusschen twee spruiten, en een myl Zuid-Oostelyker de dorpen Goela Gadjia (pas bezuiden de oostelyke spruit) Pefak, Tfi-tajan (dat wat Oost aan legt) 't gehugt Kadatoir, en de dorpen Hoitia, en Manal dicht by een Riviertje leggen heeft, welke negen dorpen met dat gehugt ruim duizend huisgezinnen uitmaken.

Bewesten dit Rivierken ziet men even wat bezuiden, ter plaats daar 't zich in twee takken scheid, ontrent een myl van Manal, de dorpen Sundawani, Panjagara, Pamia Roefang, en Passer Magara, al langs de Rivier, en een myl Westelyker 't dorp Tfi-boetsjong Tfi-seera leggen, welke vyf te zamen zevenhonderd en vyftig huisgezinnen sterk zyn.

Beoosten deze Rivier telt men mede verscheide dorpen, daar men, een myl beoosten Manal, de dorpen Tfikaboelocang, Tfi-pandjar, Kaja Jati, meest Zuiden aan strekkende, en een myl West aan weer Soekenikabang, Tfi-bodas, en Tfi-porak, ontrent den oorspronk van dat Rivierken leggen heeft, makende te zamen agt honderd huisgezinnen uit.

Hooger op na 't Zuiden, of Zuid-Oosten, langs de Rivier van Indramaja, doen zich de dorpen Pannibing, Tfi-pela, Tfi-bori, Bodjang, Tagalmang (ten Westen van 't welke de dorpen Pagodong en Tfi-wasloen zich opdoen) en Tfi-poclo (dat ontrent twee mylen bezuiden Pannibing by den oorspronk van de Rivier van In-

dramaja gelegen is) zeer vermakelyk op, die te zamen wel duizend huisgezinnen sterk zyn.

Als wy nu weer van Lawock, in 't Noordn by dat gebergte ontrent den oorsprong der Rivier van Tfiassem te rug gaan, ontmoeten wy een groote myl Zuid-Oost van 't zelve, het dorp Kalimon, en nog Zuid-Oostelyker Parocka Moetjang (daar deze landstreck, pas beneden 't gebergte, dat men even benoorden dit dorp ziet, na genaamd is) Jajobang (tusschen beide welke een zwaar gebergte legt) Rombafollang (dat mede pas bezuiden een gebergte legt) en Tfigonter, die te zamen zes honderd huisgezinnen sterk zyn.

Het verder deel van Parocka Moetjang's landstreck, pas boven de Rivier van Pamanoeckan, heeft eenig gebergte, gelyk men ten Noord Oosten van 't zelve ook het zwaar gebergte Tampomus, in de Landstreck Sammadang heeft.

Dit Sammadang draagt de naam na een groot dorp, dat zich twee mylen van Tfi-linding, of anderhalf myl bezuiden de Rivier van Pamanoeckan, opdoet.

Bewesten 't zelve heeft men een zwaar gebergte, en een myl Zuid-op, de Dorpen Selipon, Padadat, en nog een ander Kalimon, dan 't vorige (dat wel vier mylen westelyker legt) die te zamen wel zes honderd huisgezinnen sterk zyn.

Bezuiden en ten Westen van Kalimon heeft men drie bergen, en een myl bezuiden dit Dorp; de dorpen Pariak, Tfidadoa, Tfi-belang, en Banjok, een myl bewesten welke Tfi-ammat, Tfi-materi, en Tfi-anqua leggen, die ruim agt honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een myl bezuiden Banjok, dicht by de Rivier van Indramaja, heeft men het dorp Teggaklappa, ten Westen van 't welke Soritoe, en Labidjoe leggen, die wel vier honderd huisgezinnen uitleveren.

Bezuiden de Rivier van Indramaja ontmoet men, binnen de Ooster-grenspaal, de dorpen Siaringi en Dorreding, welke eerste een myl bezuiden Teggaklappa, en het laatste wel twee mylen 'er af is, hebbende ieder nog een dorp een halve myl ten Westen leggen, Tfi-oeti en Sambong genaamd, welk laatste het zuidelykste legt, en die te zamen met het dorp Tfikata Bajang (dat een groote myl bezuiden Dorreding legt) Langapan, Batoa, en Pankolang (die nog wel twee mylen zuidelyker leggen) wel duizend huisgezinnen opbrengen.

Tusschen de Rivier van Indramaja, en die spruit, die pas beoosten het dorp Sammadang uit het gebergte daar ontrent (hoedanige men daar al Zuiden aan wel drie boven malkanderen leggen ziet) haren oorsprong heeft, en die in de Rivier van In-

De Landstreek van Sammadang.

En een deel van Parocka Moetjang.

dramaja, by 't dorp Sikap stort, ontmoet men, pas bezuiden die spruit, de dorpen Tfiboliger. Tfielafie, Cipette, en, een groote myl beoosten Tfiboliger, de dorpen Tfipecles, Dok, Bontoer Jamboc, Sokokadjang, Tfiapako (met nog een onbekend dorp ten Oosten) Tfibiri, en Tfibado, behalven welke men een myl Zuid-West-aan nog twee dorpen zonder naam, en ruim twee mylen beweften Tfibado nog de dorpen Salomar, en Samor (Zuiden en Noorden een halve myl van een) leggen heeft, die met haar vyftienen wel twee duizend huisgezinnen uitleveren.

Een groote myl boven Samor, pas beweften de Rivier van Indramaja, ontmoet men de Dorpen Tangalawic, Siepifoe, Seduwerik, Kopapondag, en Pamokpak, die wel zes honderd huisgezinnen sterk zyn.

Beoosten de Rivier van Indramaja, een myl bezuiden 't dorp Karansambang, dat vier mylen van strand legt, heeft men ter plaats, daar een spruitje van de Zuid-kant in die Rivier valt, Zuiden aan, de dorpen Labokto, Tfiawoe (by 't gehugt Qaulang, dat pas beweften de Rivier legt) Boctjang, Gonda, Tfiiani, Tegal, Pawelang, Tfiape, en Tfilali, beweften welk laatste een myl de dorpen Tfiptok, en Tello, leggen, en een myl beweften Tfiiani, 't dorp Sikap, en nog een zonder naam, die zamen wel zestien honderd huisgezinnen uitleveren.

Een half myl boven Tello legt Kadawang, dat Geap en Loeroe een myl ten Westen heeft, die te zamen wel vier honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een myl bezuiden Kadawang heeft men Tfiikaabor (beweften 't welke een zwaar gebergte legt) en wat hooger Soland Binadana, een myl Zuid-Westelyker Tfiopolus, wat hooger aan Tfiopolas, dat Tfibonger wat ten Oosten heeft, die te zamen met haar vyven ruim zes honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een halve myl rykelyk bezuiden Tfiopolas heeft men Krefluk, en Tfiomas (beweften 't welke twee gebergten zyn) wat hooger Tfiop, Tfiopora, Tfiironfie, en Radjapola, een myl beweften welke zich de dorpen Tfiondang, Tfibron, en Bontor opdoen, beoosten 't welke een halve myl men eerst een onbekend dorp, en daar na Sampang Tanjang, Tfiivaslak, Tfibodas (met nog een onbekend dorp) en wat Oostelyker Namango opdoen, waar ontrent men in 't Westen ook een gebergte heeft. Deze vyftien dorpen kunnen wel achttien honderd huisgezinnen uitleveren.

Een groote myl beoosten Radjapola (wel zoo Zuidelyk) heeft men de dorpen Passeretang (pas benoorden en bezuiden welk dorp twee Riviertjes ontspringen, die in een grooter Rivier vallen, die in 't bin-

nen-meir in 't Zuiden uitwaterd) Tfiianfiani, Tfiwitali, Tfiapoetsjak, Tfiimange (met een zonder naam) en Kadoppaggar, die meest tusschen twee spruiten, als op een half Eiland leggen, gelyk 't laatste dorp pas bezuiden de westelykste, of een myl beoosten Namango zich opdoet. Die zeven dorpen kunnen wel zeven honderd huisgezinnen opbrengen; waar mede wy van 't landschap Sammadang, nu tot de landen bezuiden den berg Sirmey gelegen, overgaan.

Dit land, anders Wattas genaamd, is De Landen bezuiden den berg Sirmey, of 't Landschap Wattas.

Twee mylen beoosten dit dorp (wel zoo Noordelyk) by de Rivier Japoere, ziet men 't dorp Koeningan, en ruim twee mylen Zuid-Oost van Derma, 't dorp Kango bezuiden de Rivier van Lassari, zonder dat men midden in 't land andere, dan deze dorpen, hier omstreeks heeft; dog drie mylen bezuiden Derma legt het dorp Radjardefar, welke vier ontrent vyf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Zuidelyker op heeft men weder eenige gebergten, en pas'er bezuiden de dorpen Tfidanjana, Tfiimeri, Tfiigapit, en anderhalve myl Oostelyker, Nambo, met nog een dorp zonder naam wat westelyker, een myl hooger Lowelling, met nog een onbekend dorp in 't Z. O. en nog een myltje zuidelyker de dorpen Tfiklappan, Poropon, Tfibaliger, met nog een zonder naam, Hooygring, met nog drie zonder naam, Tfidodas, en een halve myl westelyker Seboeti, en nog een halve myl westelyker Sipoeti leggen, welke agtien dorpen ruim twee duizend huisgezinnen uitleveren.

Bezuiden 't dorp Kango anderhalve myl heeft men de dorpen, Oeba, Soebang, Rantija, Tfidakere, een halve myl Zuidelyker Prakannapat (met nog een onbekend dorp) en een myl Zuid-Westelyker Tfiberi, dat als op een half Eiland na de Zuidkant legt, en welke zeven dorpen ruim zes honderd huisgezinnen sterk zyn. By dit Rantija, en Prakannapat heeft men twee oorsprongen van kleene Rivierkens, die in een ander vallen, die zich kort daar na vereenigen, en dan met nog een in 't O. in die Rivier storten, die in 't binnenmeir uitwaterd.

Gelyk dit land van Wattas in 't Javaansch een grenspaal betekend, alzoo is dit ook door een van de oude Keyzers van Java aan een Prins van Tsjeribon, dat wy op zyn plaats zeggen zullen, geschonken.

Beoosten de Rivier Japoere, ontrent anderhalve myl beoosten Koeningan, heeft men, tusschen die Rivier, en die van Tiberus, Zuiden aan, de dorpen Kalamatis, Tfielockfa, ontrent de laatste Rivier, en,

De Land-
streek
Gabbang.

ontrent de eerste de dorpen Padoko, So-
hokan, Takam, Panckolling (met nog
een onbekend dorp) Tfiwi, Tfidaraja,
Tfoporang, Tfibocquami, en, pas boven
den oorsprong van de Tiberus, en tusschen
de Rivier Laffari Loerangon, en Wirana-
gara leggen, die met haar dertienen wel
vyftien honderd huisgezinnen sterk zyn.
Deze alle zyn in de Landstreek Gabbang
gelgen.

Bezuiden de Rivier Laffari, een myl
boven Wiranagara, zyn de dorpen Tfiba-
ro, en Badala, beoosten welke ontrent
anderhalve myl (of twee mylen beoosten
Wiranagara) men Konterbanjang (met nog
een ander onbekend dorp in 't Westen)
Tfifbron een myl Zuid-Westelyker, en
Java een kleene myl zuidelyker heeft, die
te zamen wel acht honderd huisgezinnen
konnen opbrengen.

Bezuiden deze dorpen leggen vyf of zes
zwarc gebergten, waar ontrent de dorpen
Moorimoe, een groote myl bezuiden Ja-
va's kust, Ooela wel 't zuidelykste, of
een groote myl Zuid-Oost van Moorimoe,
en bewesten 't laatste dorp, dat van Tfiap-
per, en Soebang zich vertoonen, zynde te
zamen ruim vier honderd huisgezinnen
sterk.

Buiten deze heeft men nog, al oostely-
ker als de Rivier Laffari, behalven het
dorp van die naam, en wat zuidelyker Ka-
libonto, Drawolang en Soerabang, die
wel vyf honderd huisgezinnen uitleveren.

Regt Zuiden aan, boven Soerabang in
't O. en Z. heeft men veel zwaar geberg-
te, gelyk mede bezuiden 't dorp Ooela,
pas boven welk gebergte men tweemylen
bezuiden Tfiapper 't dorp Dailoor, en,
een groote myl zuidelyker, 't dorp Ma-
dura weer in een andere Landstreek ziet,
dat wy hier alleen aanhalen, om te we-
ten, waar wy ten Oosten gebleven zyn.
Deze twee dorpen zyn ontrent drie hon-
derd huisgezinnen sterk.

Oost-aan van Dailoor heeft men de en-
ge doortogt na den Mataram, dat al me-
de de Landstreek van Wattas genaamd
werd, en een groote streek lands Oost en
West wel acht, en Zuiden en Noorden
wel vier mylen beslaat, zynde byna over-
al in zwaar gebergte besloten.

Nu gaan wy weer na 't Westen by het
dorp Tfipelo, by den oorsprong der Ri-
vier van Indramaja, daar wy 't laatste aan
die kant lieten, en zeggen, dat Zuid-aan,
pas 'er boven eenig gebergte is, gelyk men
dat al mede zoo ten Noord-Oosten van
Tfipelo twee mylen, als mede twee of
drie mylen bezuiden dat dorp, en dus al
mede daar ten Oosten en ten Westen heeft,
zynde byna alles gebergte, wat men daar
ziet.

De Dorpen
bezuiden
Tfipelo.

Pas boven dat zuidelyker gebergte, on-
trent drie mylen bezuiden Tfipelo, heeft

men het dorp Panjaroeffi, en een myl
oostelyker de dorpen Tfimamara, een myl
hooger of Zuid-Westelyker Salawi, en
een myl Zuidelyker Parackan Limoes,
boven 't welke weder twee zware geberg-
ten O. en W. gestrekt leggen. Deze dor-
pen konnen wel vyf honderd huisgezin-
nen uitmaken.

Beoosten het dorp Tfimamara heeft men
het Prinsdom, of 't Landschap Pondajang,
midden door 't welke een fraje Rivier
stroomd, die een myl benoorden haren
oorsprong heeft, en in de Zuid-zee meest
met een regten streek na 't zuiden, ruim
tien mylen van zynen oorsprong zig ont-
last.

In dit Prinsdom (dat zig Oost en West
ontrent twee mylen, en Zuiden en Noor-
den mede zoo verre ontrent uitstrekt, en
meest rond is) zyn beoosten de Rivier in
't N. en verder Z. op de dorpen Reger-
metjang, Tfikondang, Siange, en Pon-
dajang; dog bewesten heeft men in 't N.
en verder Z. op, Nanari, Tfimawara,
met nog een dorp zonder naam, Hado-
morang, en Lomilalik, welke negen dor-
pen elf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Bewesten de Rivier, pas buiten 't Prin-
sdom Pondajang, heeft men Tfimongang,
Tfioetjang, Minjangsang, Batoer Waggi,
Tandjong Karing, en Cipette, dat on-
trent een myl bezuiden dat Prinsdom, en
twee myl van Tfimonggang legt. Deze
dorpen zyn met haar zelfen ontrent zeven
honderd huisgezinnen sterk.

Alle deze landen aan deze West-kant
wierden nog al onder de Priangse landen
gerekend, die op de grensen van 't Ko-
ninkryk van Tsjeribon leggen, en die door
dezes voornam Hoofden van Samondang,
Bandonpar, Kanontjang, Sockapoera, Im-
banagara, en Cawasseert bestiert werden,
hoewel deze laatste dorpen onder Socka-
poera behooren.

Van daar, of van Cipette twee of drie
myl Zuid-op, heeft men weder twee
zware gebergten, waar na langs de voor-
noemde Rivier, al Zuid-aan, de dorpen
Koedatam drie en een halve myl van Ci-
pette, een halve myl Zuid-Oostelyker,
Tfilimkon, Itil, Cadjang, Tfigandon,
Prakantigi, Tsjappan, en Tfiappang,
langs de West-kant der voornoemde Ri-
vier in een streek van twee mylen zooda-
nig leggen, dat het laatste dorp pas een groo-
te myl van de Zuid zee af gelegen is, en
zyn deze agt dorpen ruim duizend huisge-
zinnen sterk.

Beoosten de voornoemde Rivier, pas
buiten 't Prinsdom Pondajang, heeft men
ten Oosten eenig gebergte, en pas ten Zi-
den 't landschap Pondajang, de dorpen
Lagoera, Tfiongel, Tfipangel, Danjong,
dat ten Oosten eenig gebergte, en ten We-
sten nog een dorp zonder naam heeft, Bel-
la-

Het Prin-
sdom Pon-
dajang.

De landen
bezuiden
't zelve.

In de
Landstreek
Sockapoera.

laway, Tſimangel, dat wat Ooftelyker legt, Prockan Komi, dat Atsjang waten Weſten heeft, Hargadawa, Siſodol, Tſi-bororan, en Dorrawati in een ſtreek lands van drie en een halve myl Zuid-op van Pondajang tuſſchen twee fraeje Rivieren, die beide byna op eene lengte in de Zuid-zee uitwateren; dog de ooftelykſte dezer twee Rivieren buigt zich met een groote bogt na 't Ooſten. Deze dertien dorpen maken te zamen welzeftien honderd huisgezinnen uit.

Wat ten Zuid-Ooſten van Dorrawati, heeft men weer drie zware gebergten, die vervolgens een myl boven malkanderen tot dicht aan de Zuid-zee leggen; dog anderhalve myl bezuiden Dorrawati, naalt aan de eerſte Rivier, die door Pondajang loopt, en beoſten de zelve, ziet men de dorpen Tſigentel, Kataabatoc, Sikarija, Gandamanik, Lomeri, (dat wat Weſtelyker, gelyk ook Sikarija, legt) Pandajapan, Tſikallong, Lawietolok, en Tſitalok al vervolgens Zuiden-aan, zoo dat de laaſte plaats pas een myl van de Zuid-zee af, en van de eerſte ontrent anderhalve myl gelegen is. Deze dorpen konnen te zamen met haar negen wel elf honderd huisgezinnen uitleveren.

De Landſtreek beoſten Pondajang.

Van het Prinsdom Pondajang, Ooſt-aan, over de naaſte Rivier, die in de Zuid-zee uitwatert, gaande, ontmoet men, tuſſchen de tweede en derde Rivier, Zuid-aan, tot aan het Prinsdom Selagodon, anderhalve myl van den oorfprong der Rivier, de dorpen Wating, Sibufang, wat ooftelyker, Mora, Kawongan, wat Weſtelyker, Labijang, Bidamma, Tradjoe, en een myl Ooſtelyker Tſilamoos, en een myl Zuid-Ooſtelyker Tſikalang; welke negen dorpen elf honderd en vyftig huisgezinnen hebben.

Pas boven, of bezuiden Tradjoe, en Tſikalang heeft men 't Prinsdom Selagodon. In 't zelve, dat meeft rond, en wel zoo groot als 't Prinsdom van Pondajang is, leggen aan de Weſt-kant ontrent de tweede River, de dorpen Lawi Paſſang, Nangor, dat wat ooftelyker is, Tſipadong, by een gebergte, dat zich wat Zuidelyker opdoet, Pan, en Foorol, en aan de Ooſt-kant Tſitollo, Sirono, Battedamber, Selagadang, Wallig, Tſiromolan, en Tſaanſi, welke twaalf dorpen ruim veertien honderd huisgezinnen ſterk zyn.

Het Prinsdom Selagodon.

Beoſten dit Prinsdom, en langs de derde Rivier, die in de Zuid-zee uitwatert, aan de Weſt-zyde, een myl ten Zuid-Ooſten van Tſikalang, heeft men de dorpen Tſiſenſi, Sihopora, Batocangara, Kattan, Tſiauw, Oetjong, Paliang, Loa, Afakal, Tſilowang, en nog een dorp zonder naam, in een ſtreek van twee en een

halve myl, al Zuid-op, leggen, van waarmen tot aan de Zuid-zee wel vier of vyf mylen verre, niet dan vier zware gebergten, met eenige vlakten hier en daar tuſſchen beiden heeft, die zich voor al tuſſchen de twee Zuidelykſte gebergten opdoen. Deze elf dorpen zyn wel dertien honderd huisgezinnen ſterk.

Beoſten de derde Rivier, die in de Zuid-zee uitwatert, een groote myl ten Zuid-Ooſten van Pankolang in 't Noorden, ontmoet men eerſt 't dorp Malela, en wat ooftelyker, pas boven, of bezuiden een kleene ſpruit, die twee of drie myl ooftelyker in een andre Rivier valt, die in 't binnen-meir uitwatert, Zuid-op, de dorpen Braſal, Koetta, Tſimera, Tſikeri, dat Inting ten Ooſten heeft, Tinfon, en wat ooftelyker, Lalibolang, en Tſiwolan, ten Ooſten van welke laaſte dorpen een halve myl, twee gebergten leggen; deze dorpen hebben met haar tien en wel dertien honderd huisgezinnen.

Een myl bezuiden Tſiarolan legt, Zuiden-aan, Tſitanjong, Tſigatoe, Kappipalla, Tſijonſi, Tripamoeri, en Sappi, welke zes dorpen wel zeven honderd huisgezinnen uitmaken.

Ten Zuiden van Sappi ontmoet men, binnen anderhalve myl, Coenroen, Laytatong, Patekoi, Soſokarti, en een myl of anderhalf ooftelyker Tſiparora, en Panongan, wel zoo weſtelyk, dan weer Panongan byna een myl weſtelyker, Madang Tamjong, Linkombafan; dog wat ooftelyker dan Panongan heeft men Sipanahi (ten Ooſten van 't welke Dammajong legt) Tſiliggi (dat Dindangjor een myl Ooſtelyker heeft) Tſikambo, en Tſigoeger, welk laaſte van Tſiparora ontrent twee mylen na 't Zuiden legt. Deze vyftien dorpen konnen wel zeventien honderd huisgezinnen uitleveren.

Boven Tſigoeger, en Linkombafan, tot aan de Zuid-zee heeft men drie of vier mylen verre, niet als woest gebergte; dog hier ontrent neemdt 't Riviertje Pinang, of Kidoelang, dat in de Zuid-zee uitwatert, zyn oorſprong, pas benoorden Tſigoeger met twee ſpruiten, die zich kort 'er na verenigen.

Wanneer wy nu al verder Ooſt-aan, by die Rivier, die in 't binnen-meir uitwatert, en bezuiden dien tak 'er af, die Ooſt en Weſt loopt, opgaan, om zoo de landſtrecken van Kocwaſſing, Goloen, Impanagara, en 't Land van Pagger.

Die Landſtrecken van Kocwaſſing, Goloen, Impanagara, en 't Land van Pagger.

Wanneer wy nu al verder Ooſt-aan, by die dorpen Sihampan, Paſeripan, Tſiparays, Woeliger (met nog twee onbekende dorpen) Tſikawawi, en Tſikanjong; en daar boven twee gebergten, boven malkanderen, en twee mylen Zuidelyker nog een zwaarder gebergte, pas een myl van de Zuid-

Zuid-zee. Deze agt dorpen zyn duizend huisgezinnen sterk.

Een myl ten Noord-Oosten van 't dorp Sihampan, heeft men de dorpen Tfibobong, Lintongmon, en Waliger, en een myl beoosten Tfibobong, de dorpen Tfalave, Tsimagados, Tfidangha, en, pas bezuiden een kleene Rivier, die in de grooter valt, en zoo ook in 't Meir uitwaterd, 't dorp Tspockan, bezuiden 't welk weer een zwaar gebergte legt, een half myl bezuiden 't zelve de dorpen Tfibodas, waar ontrent men den oorsprong van een kleen Riviertje heeft, dat in de vorige Rivier valt, ontrent welkers midden 't gehugt Kowaling, dat vyftig huisgezinnen sterk is, zich opdoet. Dit Riviertje nu werd wat lager door nog een spruitje versterkt.

Daar na ziet men Tsimajai, Tfikaslo, al Zuid-op, als ook Tfitondong, Tfikankoeffe, en Soeroepan, ontrent een myl van Tfibodas leggen; welke veertien dorpen ruim dertien honderd huisgezinnen uitleveren.

Twee mylen Zuidelyker als Soeroepan heeft men 't Riviertje Tfilfidaur, dat in Mauritius-Baey uitwaterd.

Beoosten 't gebergte, dat een myl bezuiden Soeroepan legt, ziet men nog drie bergen Zuid-aan boven malkanderen, uit ieder van welke ook een kleen Riviertje voorkomt, vallende in een andere Rivier, die weer in een andere stort, die in 't binnen-meir uitwaterd, ontfangende onderweg nog twee spruitjens.

Tusschen de twee laatste bergen heeft men een gehugt, Pamotoang, en bezuiden 't laatste nog een gehugt Jelokboelo ge-

naamd; daar zich ontrent honderd huisgezinnen in ophouden.

Wanneer men nu van 't dorp Tsjalave (dat by den dwars-tak van de Rivier legt, die in 't binnen-meir uitwaterd) een grootte myl Zuid-Oost aangaat, ziet men in die zelve Rivier een nieuwe spruit, die een myl benoorden Rantija haren oorsprong heeft, storten ter plaatse, daar men een myl bezuiden Madura (daar weer twee spruitjens in die Rivier vallen) het dorp Magara, en Bloetjong, nevens nog vier dorpen zonder naam ontmoet, die met hun zeven wel duizend huisgezinnen uitmaken. Hier ontrent hebben wy mede een Pagar, en eenige bezetting.

Ontrent twee mylen beoosten bloetjong heeft men nog een kleene Rivier, die haar oorsprong neemt, in welke een weinig verder nog twee kleene spruitjens vallen, die zamen verder afstroomende na 't binnen-meir onderweg van 't Oosten nog door een spruitje, ter plaatse, daar zy zig ontrent een grootte myl van 't Meir in tweeën scheid, versterkt werd, stortende met de Westertak van daar af, en een halve myl lager met nog twee andere takken in die binnen-zee.

Waar mede wy dan, alles van dit Koninkryk van Tsjeribon gezegt hebbende, dit ons derde bestek volcinden, daar niet anders hebbende by te doen, dan dat wy in 't zelve twee steden, drie honderd vyftig dorpen, en daar in drie en zestig duizend, honderd en twintig huisgezinnen vinden, die door malkanderen, op vyf menschen gerekend, drie honderd vyf duizend en zes honderd zielen uitmaken.

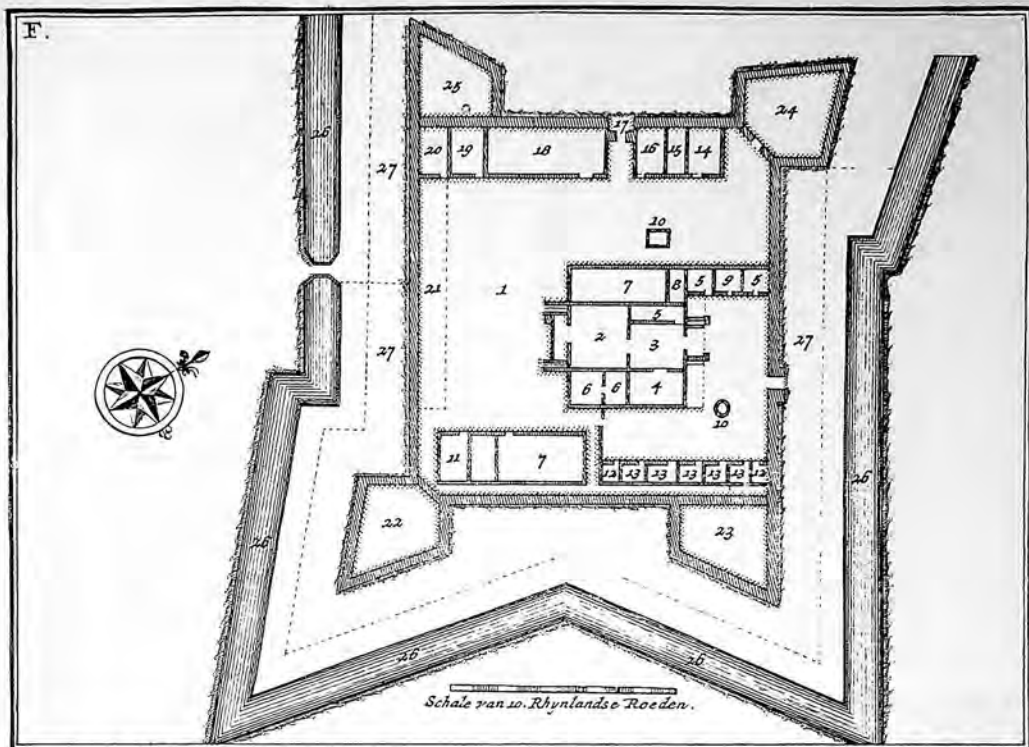
TWEEDE HOOFDSTUK.

KAart van het vierde bestek, wegens de Landen onder Mataram behoorende. De Zuid-zyde beschreven. Twee Dorpen hier. Ankergrond. Het binnen-water Ranwe Gading, en eenige Dorpen. Ankergrond. De Noord-kant beschreven. De Stad Tagal. De Vesting aldaar. Pamalang. Pakalongan. Caliwongo. De Stad Samarang. De Vesting aldaar. De Stad Torrabaja. De Kawala van Damak, en die Stad. De Pagger aan de Rivier van Damak. De Stad Japara. De Vesting aldaar. De Stad Jawana. Beschryving van dit Land van de Noord na 't Zuiden opgaande. Kartanagara. Het Landschap Baanjoe Maas. Het Landschap Bagaleen. Optogt van Samarang na Mataram. Ongaran. Salatiga. Silimbi. Het Landschap van Mataram. Tadie. De Hof-Stad Karta Soera de Ningrat. Vervolg der reize van Tadie na Mataram. Oepak. De laatste Poort, Kaladier genaamd. De Stad Mataram. Beschryving der Landen bezuiden Jawana, en langs die Rivier. De Stad Babad. De Stad Jaıntackan. De Stad Tajoeptintoe. Het Landschap Kadocwang.

Kaart van het vierde bestek, of de landen onder Mataram behoorende.

WY gaan dan over tot ons vierde bestek van Java, volgens welkers kaart met de letter G gemerkt, wy de landen, onder Mataram behoorende, zullen beschryven.

Wy vervolgen dierhalven eerst de Zuid-zyde des lands, van daar wy het in 't Koninkryk van Tsjeribon gelaten hebben, alwaar wy voorat zullen zeggen, dat het zwart zand, dat men een weinig van de wal



CAARTE VAN 'T FORT DE BESCHERMER GELEGEN OP 'T SJERIBON.

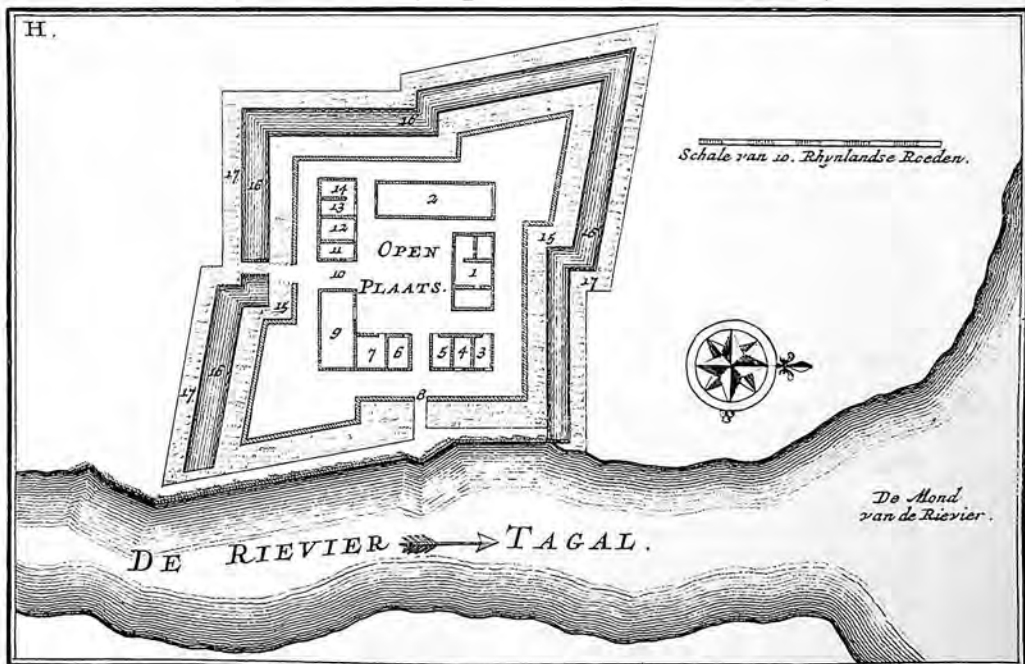
Gemeten den 14^{de} Feb^r 1708. door G. v. Broekhuysen.

- 1. Open Pleyn.
- 2. Voor-Zaal.
- 3. Lecher-Zaal.
- 4. Camer.
- 5. Camerije.
- 6. Meesters Winkel.

- 7. Pakhuys.
- 8. Botterleye.
- 9. Combuys.
- 10. Een-Pit.
- 11. t. Sicken Huys.
- 12. t. Secret.

- 13. Slaven Huysingen.
- 14. t. Comptoir.
- 15. de Adisfents Camer.
- 16. de Sergeants Camer.
- 17. De Poort.
- 18. Corps du Garde.

- 19. de Boschhieters Camer.
- 20. de Conspapels Camer.
- 21. de Nieuw ontworpen wacht.
- 22. Geheele Land Punt.
- 23. Halve Zee Punt.
- 24. Heele Zee Punt.
- 25. Halve Land Punt.
- 26. De Gragt.
- 27. Den Barm.



CAARTE VAN DE PAGGER OP TAGAL.

Gemeten den 6^{de} April 1708. door G. v. Broekhuysen.

- 1. Resident's Wooning.
- 2. t. Pakhuys.
- 3. Combuys.
- 4. Sicken Huys.
- 5. Meesters Winkel.

- 6. Adisfents Camer.
- 7. Sergeants Camer.
- 8. Water Poort.
- 9. Corps du Garde.
- 10. Land Poort.

- 11. Wagt-huys.
- 12. Corps du Garde.
- 13. Boschhieters Camer.
- 14. Conspapels Camer.
- 15. Binnen Barm.

- 16. De Gragt.
- 17. Buyton Barm.

wal hier op zekere diepte heeft, die in de kaart getekent is, en van 't begin tot het einde van dit bestek doorgaat.

De Zuid-zyde beschreven. Twee mylen Oost-aan heeft men eenig laag gebergte hoewel ook een Rif de gansche Zuid-zyde langs) dat beoosten 't dorp Gading zich wat verbreed, tot aan 't dorp Gnaja toe, daar men honderd huisgezinnen telt.

Twee Dorpen hier. Voor aan pas een myl in dit bestek, landwaard in, staat eenig geboonte, en anderhalf myl Oost-aan van 't begin dezes besteks heeft men een zoute Rivier, en een half myl landwaard in Oost en West eenig gebergte; dog by 't dorp Gnaja ziet men N. O. en Z. W. een zwaarder gebergte leggen, dat in 't Z. W. aan een zand-baey stoot, daar men ook een dorp wel met honderd en vyftig huisgezinnen heeft; en die hoek werd 't Schildpads-Hoofd genaamd.

Dit gebergte vervolgt nog een weinig aan 't Zuider-strand, loopende wat landwaard in, daar men dan, Oost-aan wel vier mylen, niet dan twee bosschen met Jager-boomen dicht aan strand, en een kleene myl van de wal weer een zwaar gebergte vind, dat zich Oost en West ruim twee mylen uitstrekt,

Anker-grond. Ontrent vyf mylen ten Oosten die zand-baey, heeft men wat landwaard in weer eenige Jagerboomen, by welker begin hier ook anker-grond is, en twee mylen verder heeft men een binnen-water, Ranwe-Gading genaamd, in 't welke zig de Soefoehonan, of Keyzer van Java, nu en dan wel gaat vermaken.

Het binnen-water Ranwe-Gading. Het is in 't Welten pas een vierde, en in 't Oosten ontrent een myl breed, en Oost en West ontrent twee mylen lang, loopende in 't Oosten rond, als een langwerpige Doedelzak.

Men heeft hier ook eenige dorpen, dog met haar namen niet uitgedrukt, die vier in getal zyn, wel die honderd huisgezinnen uitmaken, en die de Keyzer hier houd, om alles tot zyn vermaak van de visschery en jacht gereed te hebben.

En eenige Dorpen. Van dit binnen-water vyf mylen Oost-aan; komt men by 't dorp Gading, daar den Soefoehonan dan zyn verblyf houd. Hier van daan heeft men N. O. op, landwaard in, een zwaar gebergte, ruim negen mylen verre tot het einde van dit bestek, en tot in Kadoewang, een landschap dat onder den Soefoehonan staat; ook heeft men tusschen 't voornoemde binnen-water, en 't strand, wel anderhalve myl Oost en West, gelyk mede twee mylen van strand, eenig gebergte, en dicht aan strand ook weer eenige Jagerboomen.

Van Gading, daar 't land een weinig uirpult, en dan weer met een vlakke bogt van twee mylen Oost en West inloopt, heeft men niet dan een steile klip-
IV. Deel.

pige wal, en aan 't einde van deze bogt een hoek, Oedjong Lajang genaamd.

Hier van daan tot aan 't einde van dit Anker-bestek aan de Zuid kant, al Oost-aan, heeft grond. men niet dan een steile, en zeer rotszige wal, en aan desselvs einde een kleen in-bogtje, daar men ook ankeren kan in een baey, Padsjetam genaamd.

Ook heet men twee mylen beoosten Oedjong Lajang wat van de wal, eenige groote katskoppen, klippen, en steenen, de steene Roeland genaamd, waar mede wy van de Zuid zyde na de Noord-kant overgaan, hebbende hier alleen maar by te voegen, dat deze Zuid-zyde, Oost en West, ruim vier en twintig mylen lang is, en dat zig in 't einde van dit bestek, 't landschap Kadoewang opdoet, dat zich in 't O. wel vier mylen N. en Z. tot aan dat zwaar gebergte, dat als een dicht keren-werk is, uittrekt. Deze gansche wal langs heeft men aan de Noord-kant ook een kleen rif, of zand strand.

Anderhalf myl van 't Riviertje Karaka-De Noord-kant beschreven. han, in 't W. (daar wy 't hier laatst lieten) ontmoet men eerst een kleen spruitje zonder naam.

Een myl Oostelyker den hoek en de Rivier van Brebes; een weinig hooger op de Rivier Kaliganfa, en een myl beoosten de Rivier van Brebes de stad Tagal.

Dit is een van de groote strand-ste-De Stad Tagal. den, in welke wel acht duizend huisgezinnen zyn.

Zy strekt zich al fraey verre langs strand al landwaard in, alwaar men vercheide zware gebergten diep landwaard in als in een vier-sprong leggen ziet, van welke vier het zuidelykste de berg Tagal, en de noordelykste 't bergje, Gadja (dat is, den Olifant) genaamd, en 't geen van een zeldzame gedaante is.

Hier legt, van wegen de E. Maatschappij, ook een Opperhoofd, zynde een Onderkoopman, die nog eenige bedienden onder zich heeft, alzoo hier ook groote handel in Rys, en andere waeren valt; dog dit Opperhoofd, staat onder dat van Tsjeribon.

Hy onthoud zig hier in een fraeje Ve-De Vestin-aling, of Pagar, diens aftekening wy on-aldaar. der de letter H vertoonen, zoo als zy aan een frische Rivier legt.

Onder dit Hoofd heeft men mede eenige Soldaten, nevens een Adfittent, Wondheeler, en meer andere dienaaren, die de zaken alhier helpen waarnemen. Deze zyn A°. 1705. den 9 Juny op 25 stuks bepaald.

Pas beoosten Tagal heeft men een myl Oost-aan, eerst een groote Rivier, die aan de West-kant van den berg Tagal haren oorsprong ontrent agt of negen mylen van strand neemt.

Even beoosten deze tot aan de droogte
D Ko-

Korang, Kalijerok (die $\frac{1}{2}$ myl van de wal, en anderhalve myl van Tagal, voor den hoek Larifen O. en W. een myl verre, en een halve myl Z. en N. uitgestrekt legt) heeft men de Rivieren Madialang, die van Cartanagara, die van Kalijerok, Kalipo, Bonko, en Larifen, met een hoek van die zelve naam, waar na wel drie mylen Oost-op, tot de hoek en Rivier van Pamalang, de Rivieren Swadi, de Hoek Swadi, de Rivier Pakitingan (bezuiden 't welke men twee mylen landwaard in 't bergje Gadja, ontdekt) Babadang, Padok, Sombor, Wadoeri, en Montjak, volgen, na welke men by den hoek en Rivier van

Pamalang.

Pamalang komt, dat ook een groot dorp wel van duizend huisgezinnen is. Hier loopt de kust met een hoek wat uit, en dan weer regt Oost-aan.

Pakalongan.

Van daar Oost-aan anderhalf myl ontmoet men de Rivieren Padok, Soemor (nevens een hoek van die zelve naam) Telokbarang, Brenni, en dan komt men by de Rivier en het dorp Pakalongan, dat ook wel duizend huisgezinnen sterk is.

Behalven die twee voornamste dorpen dragen alle die waters en Rivieren hare namen na de dorpen, by welke zy leggen, die tot hier toe negentien in getal zyn, en wel twee duizend en vyfhonderd huisgezinnen opbrengen.

Van Pakalongan tot het dorp Kaliwongo, zes groote mylen Oost-aangaande, ontmoet men de Rivieren van Kinting, Goe-loewan (met een hoek van dien naam) alwaar men ook Zuid-Oost landwaard in een zwaar gebergte Woenareing (ziet) Kalijerok, Lockawali, Baboeran, Toenroeris, met een hoek van die naam, benoorden welke men, ruim vier mylen van de wal, Koreas droogte heeft, en een myl verder den hoek Paboeranam, de Rivier Amba, de dorpen Marrotoea, Poewon, de Rivieren Kandaal, en Babalang, met een hoek van die naam, voor welke Rivier een klein Eilandje Z. en N. gestrekt legt.

Kaliwong.

Een myl ten Oosten van deze Rivier (by welke de kust Zuid-aan draeid) doet zich ook die van Kaliwongo, en dat dorp op, gelyk nog een myl Oostelyker, daar de kust Zuid-Oost inschiet, en een groote bogt maakt, die wel vier of vyf mylen Oost en Noord-Oost aanloopt, alwaar 't dorp Karanganije, als ook de stroom Mackan, en dan de Rivier, waar aan de stad Samarang legt, zich vertoont.

Deze zestien dorpen, alle aan waters en Rivieren van die zelve namen leggende, zyn ruim twee duizend vyf honderd huisgezinnen sterk; waar af Kaliwongo alleen op agt honderd gerekend werd.

De Stad Samarang.

De Stad Samarang is een van de grootste Javaansche Zee-steden, waarom zy ook zedert A°. 1708. tot de Hoofd-plaats, en

zetel van de Heer Gezaghebber, die 't opperbewind over Java's Noord-Oostkust heeft, van haar Edelheden verkoren, en zedert alle den omflag der E. Maatschappij hier verplaatst is, daar hier bevoorens een Koopman lag, in welke tyd Japara altyd de Hoofd-plaats geweest is.

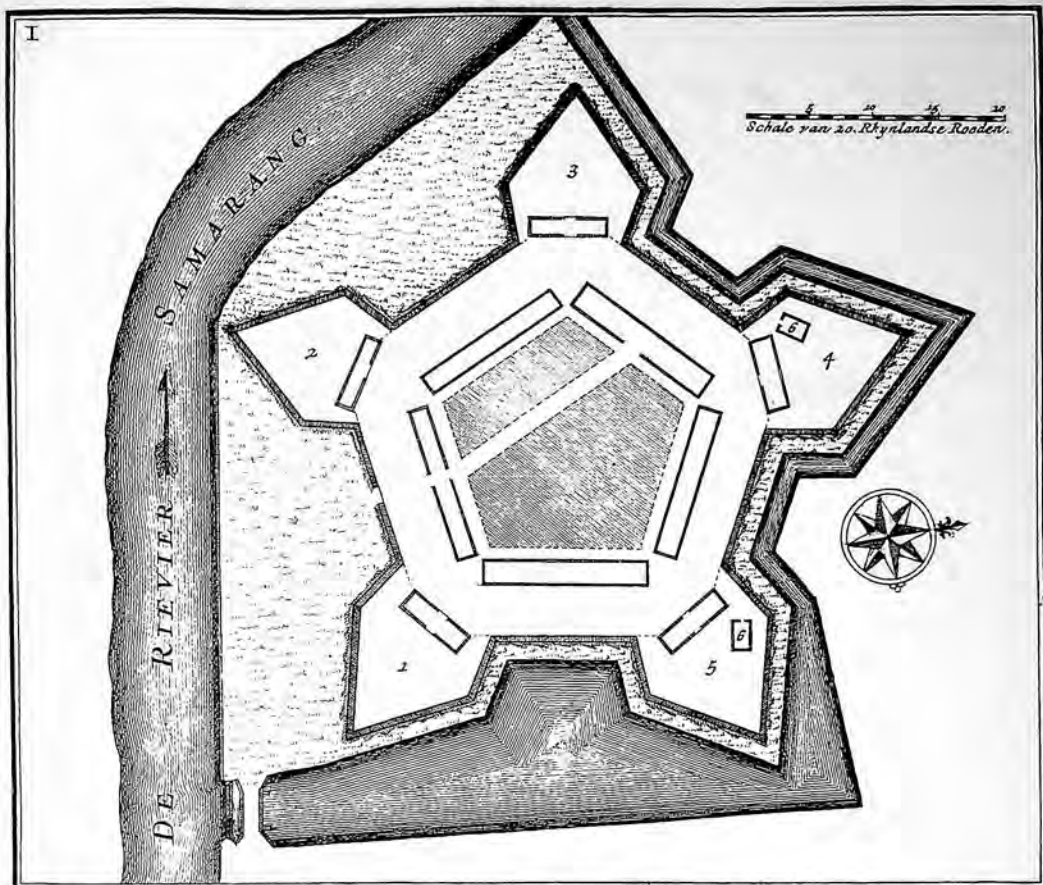
Deze stad werd gegift drie en vyftig mylen van Batavia, en zeven van Japara, te leggen. Zy is maar een open vlek, dog wel een myl in 't rond betimmerd, waar in zeer veel gemeene, en ook eenige fraeje huizen, zoo van den Javaanschen Landvoogd (die een van de vier groote Strand-Heeren, de vierde in rang van de eerste Prinzen des Ryks, en Soera di Menggala genaamd is) als van den Kapiteyn der Chineesen, en andere vermogende lieden gevonden werden, alzo dit een groote handelplaats in Ryft, en andere waaren is. De Javaansche Landvoogd heeft hier een groot gevaarte van een steene wooning, na welke men over een g. oote brug gaat, die zeer hoog over de Rivier gemaakt is, en waar van wy hier na, by zeker bezoek, dat ik met gezelschap by hem gedaan heb, nog breder zullen spreken.

Men gift dat hier in, of 'er onder, wel twintig duizend huisgezinnen behooren, hoewel anderen dit nog hooger begrooten, om dat het 'er grimmelt, en krioelt van menschen, die zig met visscheryen, Ryftplanten, en dien handel, als mede 't hakken van Jati-hout in de bosschen, met het zagen van 't zelve, en 't handelen daar in, bezig houden, en onder al 't welke de Chineezen, die hier al vry sterk woonen, een groot leven geven. Hier is ook een groote markt, daar alles te koop is. Zy mag in oude tyden zoo volkryk geweest zyn; dog ik geloove niet, dat zy nu zoo veel ingezetenen heeft.

Dit is de stad, daar de Gezanten, die na den Soefoehoengan gaan, aankomen, en die van daar gemeenelyk na Mataram zeer plegtelyk opgeleid werden, gelyk wy nader zullen toonen, als wy dit land in zyn binnenste, van 't Noorden na 't Zuiden opgaande, beschryven.

Gelyk nu hier zedert A°. 1708. de Opper-gezaghebber van Java's Noord-Oostkust (die gemeenelyk een Opperkoopman is, en een Commandeur plag te zyn) zyn verblyf houd, alzo is dit ook de Hoofd-plaats, onder welke alle de andere Opperhoofden, langs die ganse kust, uitgenomen die van Tsjeribon, staan, moettende alle hun Negotie-boeken aan den Administrateur, of tweeden van dit comptoir, zynde een Koopman, verzenden.

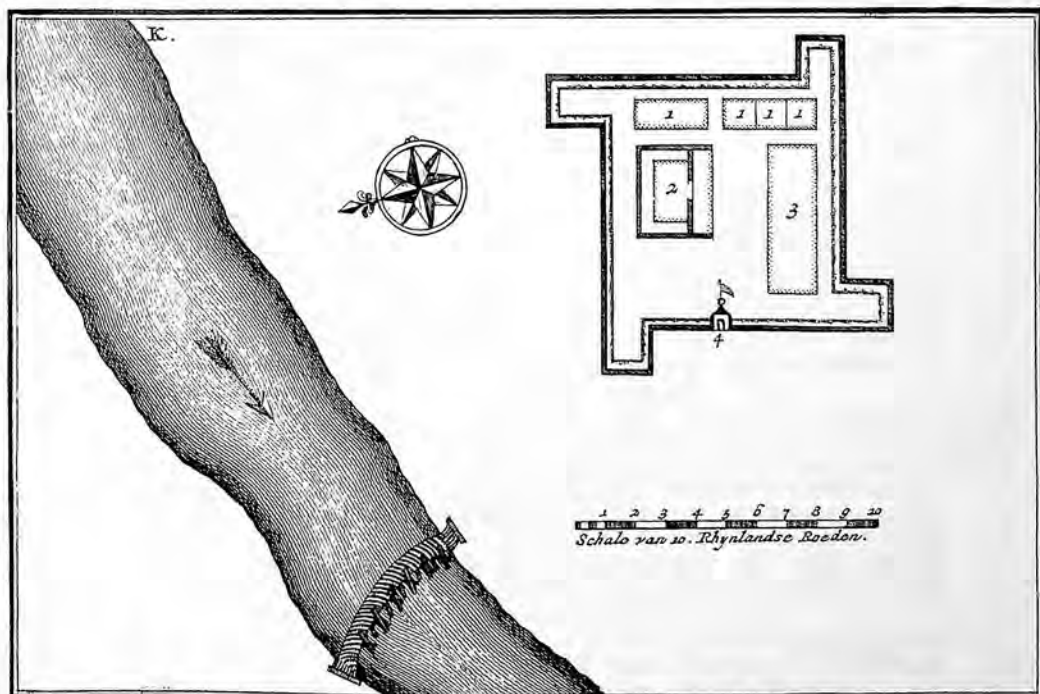
Deze Gezaghebber heeft een groote magt, staande onder niemand, dan onder haar Edelheden. De Gezaghebbers die hier gelegen hebben, ziet men uit deze Lyft.



KAARTE VAN DE VESTING VAN SAMARANG.

Gemeeten in 1708. door G. v. Broekhuysen.

1. Zeeland. 2. Amsterdam. 3. Utrecht. 4. Raamsdonk. 5. Bunschoten. 6. Kruyt-Kelders.



KAARTE VAN DE PAGGER GOED BEGIN TOT DAMAK.

1. De Logementen van de Hoofd Gebroeders. 2. De Corps du Garde van de Hollandfche Krygs-knechten. 3. De Corps du Garde van de Inlandfche Krygs-knechten. 4. De Poort.

als wy den optogt van Samarang na de stad Mataram zullen beschryven. Hoedanig de nieuw ontworpen Pagar van onze smalle bezetting hier is (daar wy mede een Opperhoofdje hebben) vertoonen wy by de letter K K.

De Pagger
aan de Ri-
vier van
Damak.

Van de Rivier van Damak Noord-Oost-op, heeft men de Rivier Woddong, en een weinig verder de groote Rivier Tondoenang, die daar met veel bogten ettelyke mylen eerst Oost, dan nog verder op Zuiden, dan weer West-op, en dan weer Noord-West-aan loopt, en pas bewesten zeker Eiland, dat ruim twee mylen bezuiden de stad Samarang legt, haren oorsprong heeft, scheidende zich een myl lager in tweeën, daar het dan een Eiland, een myl lang, en drie vierde van een myl breed, maakt. De twee dorpen daar ontrent komen wel twee honderd en vyftig huisgezinnen opbrengen.

Van Soengei Tandoenang dracit de kust meest na 't Noorden, of na 't Noord-Oosten, alwaar men een myltje Noordelyker het Dorp Kaliamat, en nog een myl hooger twee hoeken, Oedjong Samat, en Oedjong Gat heeft, ontrent welke laatste hoek zich wat van de wal het Eilandje Poelo Siwalon opdoet.

Hier van daan tot Japara toe, dat een myl Noordelyker legt, heeft men nog twee Rivierkeas ontrent halver weg, en dan komt men by de stad, vlak voor welke men, niet wel een halve myl zeevaard, een klein Eilandje, Poelo Keloer, en een weinig westelyker nog een grooter, Poelo Dowa, of de Twee Eilanden heeft.

De Stad
Japara.

De Stad Japara is mede een van de grootste strand-steden, daar ook een van de vier groote Strand-Heeren, en wel de derde in rang, A°. 1706. Sedjana Poera genaamd, legt.

Zy vertoont zich aan een fraeje Rivier, langs de zee-kant uitgestrekt, en aan zee met een kraalsteene muur, die hier en daar hare punten heeft, gedekt; dog aan de land-zyde is zy open.

De straaten zyn 'er, even als op Samarang, meest wat nieuw, krom, en ongemakkelijk om ze te betreden. De huizen meest van Bamboezen, uitgenomen eenige weinige, die van hout of steen gebouwd zyn.

De Chineesen hadden 'er al van ouds af een groote en fraeje straat, en een zeer netten Tempel, die ik A°. 1686. gezien heb, dog de straat is 's jaars te voren meest afgebrand.

Hier is een groote Markt, daar alles goet koop is, zoodanig, dat men een hoen voor

een stuiver of twee, een gans, voor een schelling, en een koebest voor twee of drie ryksdaalders bekomen kan.

Sedjana Poera, heeft hier een fraeje wooning, die ten deele van steen, en ten deele van hout gemaakt, en met stallingen voor zyn Olifanten, en andre dieren, voorzien is.

Men heeft 'er ook een schoonen grooten Moorschen Tempel met eenige daken boven malkanderen, die van hout gemaakt is. Ontrent de zelve heeft men ook een groote Ry- of Ren-baan, (by den Inlander de Pasce-baan genaamd) waar in deze Landvoogd met zyn Grooten gewoon is om sryd te paerd te ryden, en met de lancie te werpen; een oefening, die de Javanen met een halve Arabische naam Itsneenan (dat is Maandag-houden) noemen, om dat zy dat gemeenlyk op de Hari Itsneen, of op de Maandag doen.

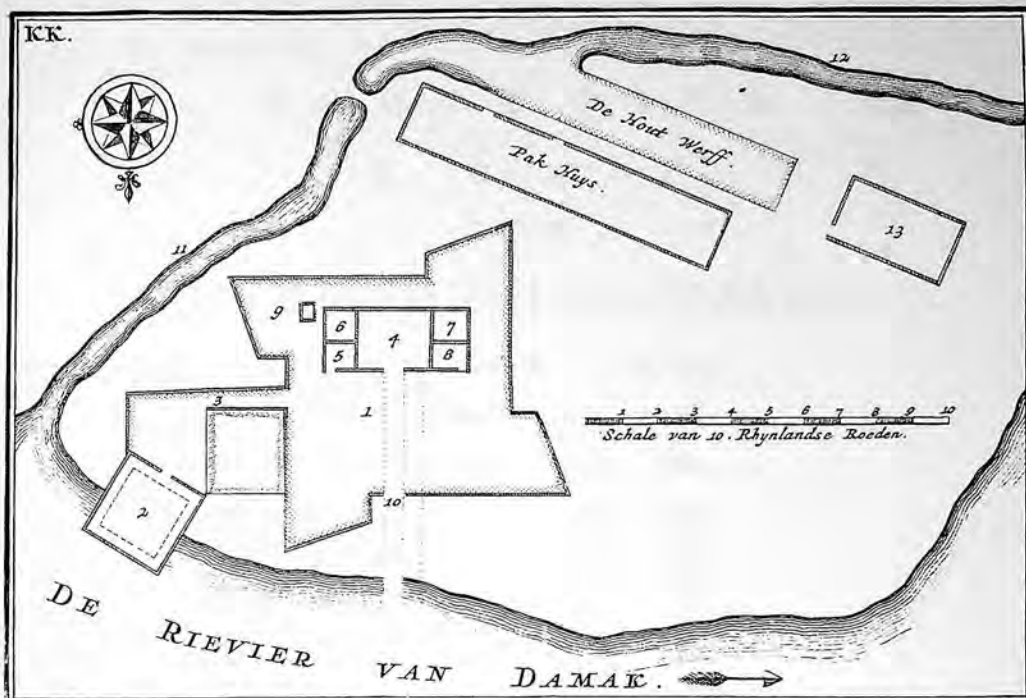
De Rivier, die hier door de stad voorby de Hollandsche Logie loopt, is klein, en watert daar in zee, bewesten den berg, uit.

Ten Oosten van de Rivier, of wel ter linkerhand, als men in de stad komt, heeft men een berg, op welke een Vesting na de zee-kant plag te zyn, die zig al verre uytstreckte, en waar op men eenig metale en ander geschut, met een fraeje bezetting had, al 't welke, gelyk ook 't Hoofd-Comptoir A°. 1708. hier van daan gelicht, na Samarang overgebracht, en 't onnodige afgebroken is.

Schoon 't Hoofd-Comptoir van hier na Samarang verplaatst is, is echter hier naderhand een Opperhoofd, zynde een Onderkoopman, gebleven, die met eenige bedienden van wegen de E. Maatschappy, den handel waar neemt, die mede meest in Ryft, houtwerken, en diergelyke waaren bestaat. Het vorig Opperhoofd was een Opperkoopman, en in de oorlogen zederd A°. 1677. een Opperbevelhebber, of Commandeur.

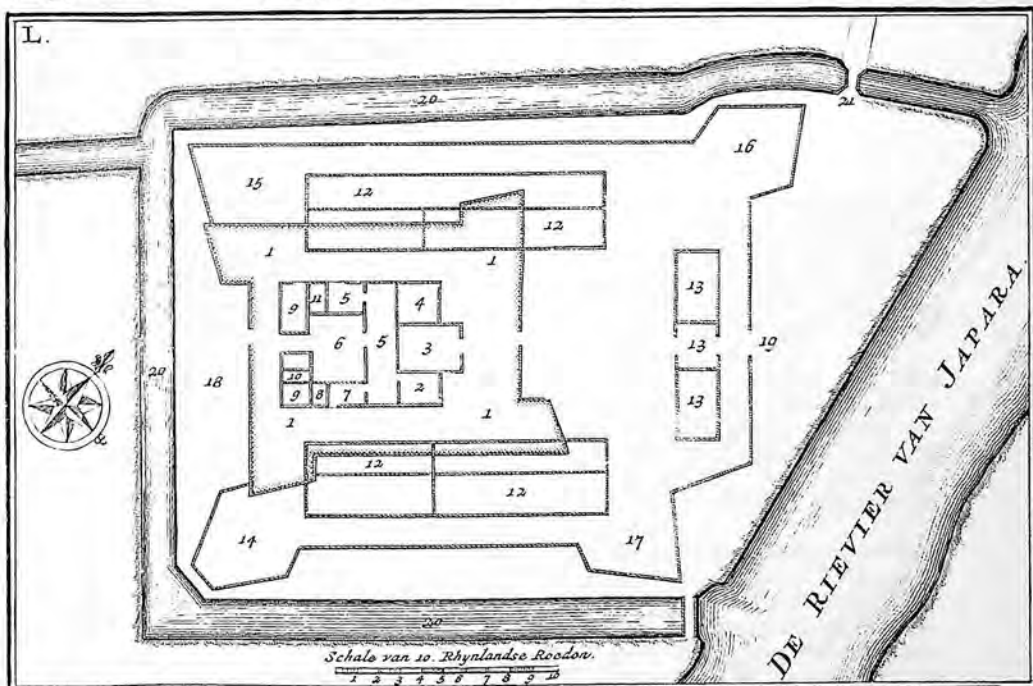
Het Opperhoofd heeft hier voor zich, ^{De Vesting} ^{aldaar.} een en eenige bedienden, een fraeje steene wooning, van welke met des zelfs Vesting wy een aftekening onder de letter L geven. Zy heeft deze vier punten, Gorcum, Worcum, Loevestein, en Heusden. De bezetting is A°. 1705 den 9 Juny voor de logie en wagt, op vyf en twintig man bepaald, en beslooten, dat men den bergaan den Soefoehonan overlaten zoude.

Men gift de ingezetenen van deze aloude stad op tien duizend huisgezinnen. De Opperhoofden, die hier gelegen hebben, vertoont de volgende Lyft.



KAARTE VAN DE NIEUW ONTWORPEN PAGGER OP DE QUAL OF CAWALA
Gelegen aan de Rievier van Damak, Gemeeten den 12. Mey 1708. door G.v. Broekhuysen.

- | | | | |
|-------------------------------|--------------------------|----------------------|---|
| 1. De Nieuw ontworpen Pagger. | 5. Officiers Camer. | 9. Cruyt Huys. | 13. Fundament van een Zaag-Molen nu tegenwoordig gebruikt wordende door de Wacht. |
| 2. Wooning van't Opperhoofd. | 6. Boschschieters Camer. | 10. De Poort. | |
| 3. Ingang voor de Opperhoofd. | 7. Meesters Camer. | 11. Een Oude Spruyt. | |
| 4. Corps du Garde. | 8. Corporaals Camer. | 12. Een Spruytje. | |



KAARTE VAN DE OUDE EN NIEUWE ONTWORPEN PAGGER TOT JAPARA.
Gemeeten den 5^{ten} Maart 1708. door G.v. Broekhuysen.

- | | | | |
|--|-----------------------|--|------------------------|
| 1. De Nieuw ontworpen Pagger van de Resident tot Japara. | 6. De Plaats. | 12. Pakhuysen ende verscheyde Wooningen. | 17. Loeresteysa. |
| 2. Residents Wooning. | 7. Adsisfzents Camer. | 13. Corps du Garde. | 18. Den Barm. |
| 3. Corps du Garde. | 8. Kamertje. | 14. De Punt Gorkum. | 19. De Poort. |
| 4. Constaepels Camer. | 9. Kombuys. | 15. De Punt Warkum. | 20. De Gragt. |
| 5. Galdery. | 10. Schreet. | 16. Heusden. | 21. De Wag na de Boom. |
| | 11. Meesters Camer. | | |

OPPERHOOFDEN VAN JAPARA.

Opper- hoofden van Japara.		van A°.	tot 1664.
<i>Kornelis de Vallee.</i>	Onderkoopman, en Opperhoofd.		
<i>Jacob Koepel,</i>	Commandeur, of Bevel- hebber.	1672.	1680.
<i>Kornelis Bartelssoon Marchier,</i>	Opper- koopman.	1682.	1684.
<i>Joannes de Hartog,</i>	dito.	1685.	1686.
<i>Pieter van den Hoorn,</i>	Dito.	1686.	1687.
<i>Johan Albert Sloop,</i>	Bevelhebber.	1687.	1688.
<i>Maurits van Happel,</i>	Luitenant.	1688.	1689.
<i>Johan Albert Sloop,</i>	Bevelhebber.	1690.	1694.
<i>Salomon le Sage,</i>	Opperkoopman.	1694.	1696.
<i>Pieter Goodfchalk,</i>	Dito.	1696.	1698.
<i>Pieter Durant,</i>	Dito.	1698.	1700.
<i>Antoni Gerard Zas,</i>	Bevelhebber.	1700.	1701.
<i>Bitter van Rkede,</i>	Dito.	1701.	1703.
<i>Govert van Wyngaarden,</i>	Opperkoop- man.	1704.	1706.
<i>Andries Meesters,</i>	Dito.	1706.	1708.
<i>Willem Drost,</i>	Koopman.		
	Zedert is hier maar een Onderkoop- als Hoofd gelegd.	1708.	1708.
<i>Joannes Wys,</i>	Onderkoopman.	1708.	1711.
<i>Gerard van Kervel,</i>	Dito.	1711.	1717.
<i>Jofua van Arwynen,</i>	Dito.	1717.	1719.
<i>Jaques Dallens.</i>		1723.	

De Eilanden, die voor de stad leggen, dekken de zelve wel eenigzins voor den zwaren aanslag van het water; dog ik heb egter binnen de Eilanden de zee wel zoodanig zien komen aanrollen, dat 'er een scheeps-schuit 't onderste boven geslagen wierd, waar van eenige verdronken.

In oude tyden plagten de Engelschen, en Portugeezen zelf, A°. 1720. hier nog een Comptoir te hebben; dog nu zyn 'er op deze gansche kust geen andere, dan Hollanders.

Wat voorby de stad Japara, draeit de kust met een kleene hoek, Kalirang genaamd, na 't Westen, daar zy dan weer Noord-Ooft-aan inschiet. Ook vertoont zig anderhalf myl van de stad in 't O. Z. O. eenig gebergte, dat N. O. en Z. W. gestrekt legt.

En kleene myl van Japara heeft men het Riviertje Molie, en den hoek Jati, en een halve myl heeft weer Noord-Ooft-aan, nog een Riviertje, en den hoek van Lamalang, by welke vier dorpen van die zelve naam, ruim vyf honderd huisgezinnen uitmaken.

Van Oedjong Lamalang Noord-Ooft-

aan, heeft men de Rivier Bringing, en wat verder nog een Riviertje, by Oedjong Blinding, en by den hoek van Sileringaa, daar 't land met een scherpen hoek uitsteekt, voor welke een klein Eilandje legt. Deze drie dorpen zyn drie honderd huisgezinnen sterk.

Van daar, Ooft-aan nog een myl, heeft men nog een scherper, Ooft-aan uitstekenden hoek, de hoek van Alang genaamd, alwaar cenig gebergte landwaard in by Ingoewan legt. Deze twee dorpen kunnen wel drie honderd huisgezinnen uitleveren.

Van daar draeit de kust Zuid-Ooft-aan, alwaar tot 't dorp Pakaran, dat 'er anderhalve myl af is, twee Eilanden, en 't dorp Tajouw, en een myl verder de Stad Jawana aan die zelve groote Rivier leggen, welke wy bevorens beschreven, dat boven Samarang by zeker Eilandje haren oorsprong heeft. Die twee dorpen kunnen te zamen wel twee honderd huisgezinnen uitmaken.

De Stad Jawana is mede een zeer ver- De Stad
maarde Strand- en Koopstad, dog in zig Jawa-
zelve maar een open-vlek, daar egter groo-

te handel, en zoo groot een getal van menschen is, dat men die wel op negen duizend huisgezinnen schat.

Zy staat onder een Temanggong, of Baillu, die A°. 1706. Narrapaxa genaamd was.

In de zelve is niet veel fraais, alzo al de wooningen maar Bamboete huizen zyn, uitgenomen eenige weinige, die men wat fraejer van planken gemaakt heeft.

Hier mede dan met het beschryven van de Noord-kust, zoo verre als dit ons vierde bestek aangaat, gedaan hebbende, voegen wy 'er niet anders by, dan dat die kust hier, Oost en West, zevenentwintig mylen lang is.

Beschryving van dit land van de Noord na 't Zuiden opgaande.

Wy gaan dan voort, om dit land ook van 't Noorden na 't Zuiden, in zyn binnenste te beschouwen.

Wanneer wy nu van de Noord-kant by Tagal Zuiden opgaan, heeft men niet als 't bergje Gadjja (dat marig hoog is) ter linkerhand, ontrent drie mylen van strand af, en nog drie mylen Zuidelyker, 't gebergte Tagal, 't geen vry hoog is, en Oost en West zich uitstrekt.

Kartanagana.

Pas beweften deze bergen, ontrent tusschen beiden (hoewel wat nader aan dat van Tagal) ziet men ook een zwaar gebergte, en een myl Zuidelyker de stad Kartanagara, die aan die schoone Rivier legt, die haren oorsprong uit 't gebergte Tagal heeft, en zoo na Tagal aftroomende, even beoosten de Rivier van Madialang uitwatert.

Het is een brave stad, die wel op zeven duizend inwoonders geschat werd, alzo hier ontrent veel dorpen (daar onder behoorende; dog in deze kaart niet uitgedrukt) leggen. Zy behoort onder de landstreek Baanjoe-Maas, die zeer groot is.

Het Land-schap Baanjoe-Maas.

In de zelve plagt zeker landlooper, Radin Parwata Sari huis te houden, die A°. 1706. verdreven, en na welke tyd hier door Kapiteyn Bintang een fraeje Vesting, of schans, waar van wy de aftekening by de letter M vertoon, gelegd is.

Dit Land-schap Baanjoe-Maas legt wat Zuidelyker henen, grenzende wel vier mylen Zuidelyker tegen 't zwaar gebergte Kandang aan, dat zig zeer verre Oost en West uitstrekt.

Het heeft ten Zuid-Oosten 't zwaar gebergte Loerenterga, dat ontrent twee mylen bezuiden den berg Tagal zig Oost en West gestrekt, vertoon, en pas beoosten des zelfs Oost-hoek den berg Keddoe, die vry spits boven, en verder meest Oost ten Zuiden, en West ten Noorden gestrekt is; maar vlak bezuiden den berg Kandang, en Keddoe, heeft men 't land-schap Bagaleen, dat een van de beste landstreeken is, die de Keizer van Java bezit, en op welke hy zig meest vertrouwt.

Het Land-schap Bagaleen.

Het breid zig tot aan de Zuid-zee wel

vyf mylen bezuiden den berg Kandang, Keddoe, en den berg Marapi (die pas beoosten den berg Keddoe Oost en West gestrekt legt) wel tien of twaalf mylen Oost en West byna tot aan de Keizerlyke Hoofd-stad Mataram uit, zonder dat men daar iets verder dan de gebergten langs de Zuid-zee, vlak bezuiden dat van den berg Kandang, en nog een zwaarder gebergte (ontrent drie en een halve myl bezuiden den berg Marapi, en niet verre van dat binnen-water, dat aan de Zuid-zee zig opdoet, gelegen) ontmoet, welk laatste gebergte zig Oost en West uitstrekt, en met zyn Oost-zyde ontrent ruim twee mylen van 't dorp Gading legt.

Als men nu van 't Noord strand by de Rivier van Pakalongan Zuiden opgaan wil, heeft men daar ten Zuid-Oosten 't zwaar gebergte Woenaring, en al verder Zuid-Oost op den zwaren berg Baanjoebiroe, beweften welke nog een zwaar gebergte, zig Oost en West strekkende, gelyk een myl vlak bezuiden Baanjoebiroe, 't gebergte Kopeng, en nog een myl Zuidelyker den berg Barbaboe (van andere ook wel Marbaboe genaamd) legt. Boven den zelve, vlak Zuiden-aan, heeft men den berg Marapi, en nog vier mylen Zuidelyker, een ander onbekend zwaar gebergte, dat Oost en West, ontrent een myl van dat binnen-water, daar de Keizer gemeenlyk zyn vermaak neemt, en dicht by de Zuid zee is, gestrekt legt.

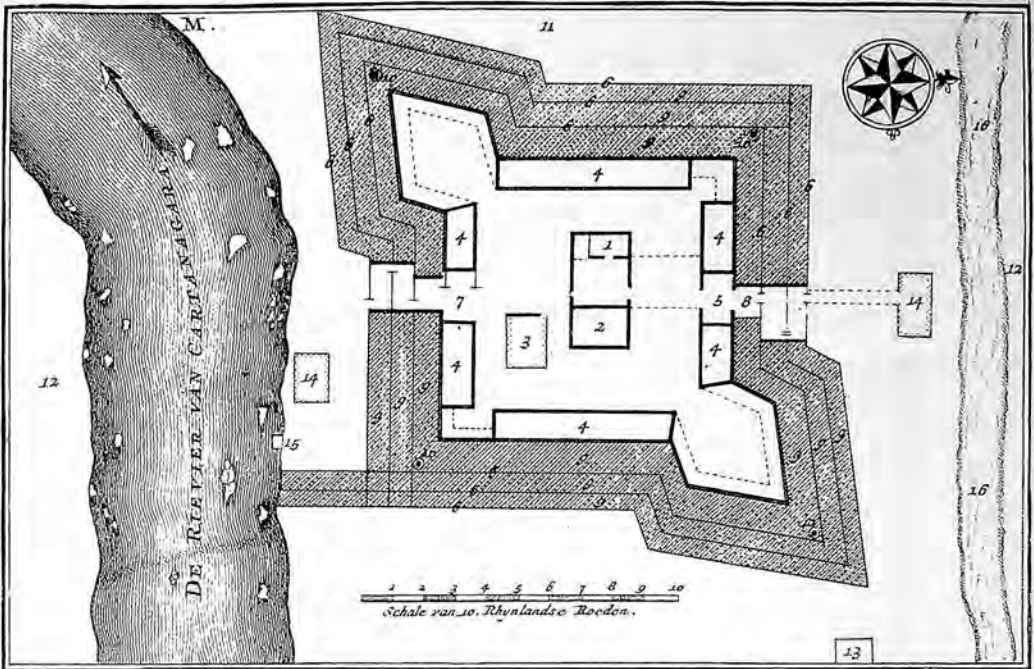
Alle de landen nu, die tusschen de bergen Tagal en Kandang ten Westen, en tusschen die van Baanjoebiroe, Kopeng, Barbaboe, en Marapi ten Oosten leggen, zyn de schoonste, vermakelykste, en vrugtbaarste, die men hebben kan, gelyk wy dat aantonds by de beschryving van een optogt-reize van Samarang na Mataram breder zullen aanhalen.

Wanneer men nu van Samarang na de Keizerlyke Hof- en Hoofd-Stad Mataram opgaat (dat gemeenlyk met een zeer pragtvolle treyn van Hofs-grooten, als onze of andere gezanten derwaarts zullen opgeleit werden, geschied) begint men die reize, meest Zuiden aan over dat voorgebergte, dat mede zoo gestrekt legt. Twee mylen van die stad heeft men 't dorp Kalligawe.

Op dien eersten dag legt men maar zes mylen af, tot aan het dorp Ongaran, dat in zich zelve wel zoo verre niet van de stad legt; maar 't geen door de omwegen in 't gebergte veroorzaakt werd.

Onderweeg trekt men voorby wel agt of tien dorpen, die uitgedrukt staan, en die ieder wel zeventig of tagtig huisgezinnen sterk zyn, zonder dat men de verdere dorpen Oost en West, die oncindig veel zyn, ontdekken kan, die zig alle met het voortplanten van ryft bezig houden. Deze dorpen gift men te zamen wel op duizend huisgezinnen.

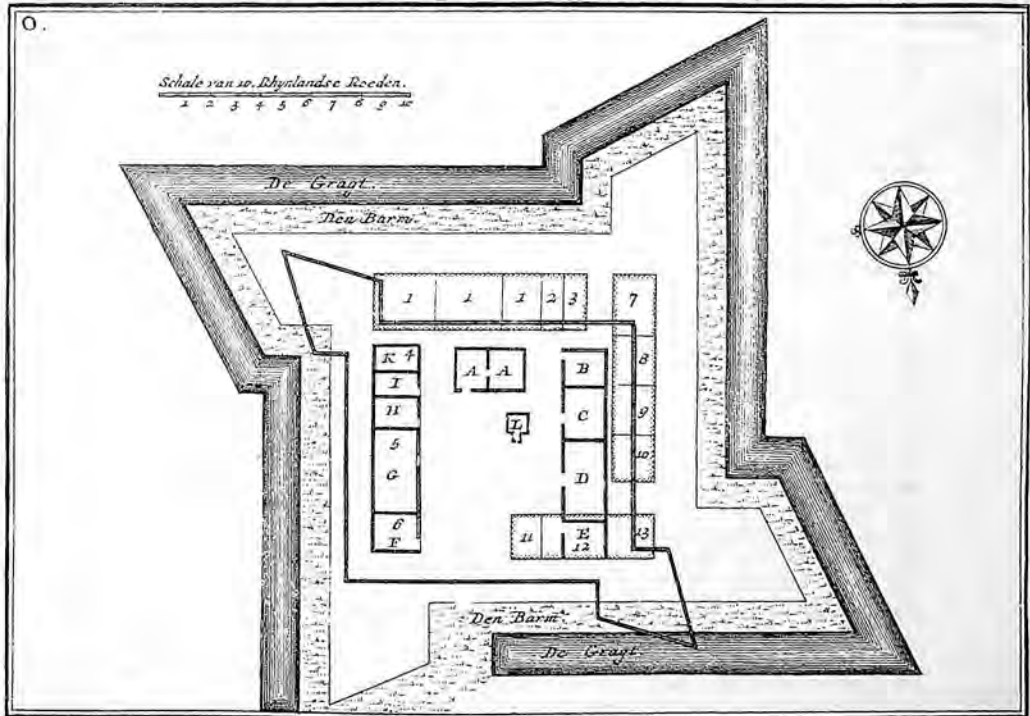
Het



AFBEELDINGE VAN DE SCHANS GEMAAKT DOOR DEN E. CAPITEIN BINTANG,

Tot CARTANAGARA, inde Land-streek van BANJOE-MAAS, Achter de Berg van TAGAL, na dat hy de laatste Slag tegen den Landlooper, Radin Parwata Sari, int Jaar 1706, heeft gedaan etc.

- | | | | |
|--------------------------|-------------------------|--|------------------------------|
| 1. De Capiteins Wooning. | 5. De Hoof- Waer. | 9. Tol met voet anseels haest. | 13. t. Gevangen huys. |
| 2. De Officers Wooning. | 6. Drie Friese Riviers. | 10. Secrete huysen om by nacht te gebruiken. | 14. Pasce-baan of Waer huys. |
| 3. t. Sieken huys. | 7. De Water Poort. | 11. het Campement van de Temangongs Riejanagara. | 15. t. Secreor. |
| 4. Corps du Guard. | 8. De Land Poort. | 12. het Campement van Temangong Marto Joeda. | 16. De Grootte Weg. |



KAARTE VAN DE VESTING OP REMBANG.

Gemeeten den 6. April 1708. door G. v. Broekhuysen.

Verklaaring der Wooningen, soo de Zelve tegenwoordig gebruikt werd.

- | | |
|----------------------------|-----------------------------------|
| 1. t. Opperhoofds Wooning. | 8. t. Rydt Pakhuys. |
| 2. Do Waagen Camer. | 9. t. 2/fer Pakhuys. |
| 3. De Adjistents Camer. | 10. De Moesters Winkel. |
| 4. Dit Camertie onbewoond. | 11. De Constaels Camer. |
| 5. De Corps du Guard. | 12. t. Macht huys voor Inlanders. |
| 6. De Sergeants Camer. | 13. De sSmids Winkel. |
| 7. t. Sieken huys. | |

Verklaaring der Wooningen, van de Nieuwe ontworpen Pagge.

- | | |
|----------------------------|----------------------------|
| A. t. Opperhoofds Wooning. | H. De Meesters Camer. |
| B. Do Constaels Camer. | I. De Adjistents Camer. |
| C. t. Rydt Pakhuys. | K. t. Opperhoofds Combuys. |
| D. t. 2/fer Pakhuys. | L. t. Kruyt huys. |
| E. De Smids Winkel. | |
| F. De Sergeants Camer. | |
| G. Do Corps du Guardo. | |

Ongaran. Het dorp Ongaran zelf legt aan de voet van een hoogen en zeer vermakelyken berg van den zelve naam, die de meesten tyd met zyn kruin door eenige wolken bedekt, en eger byna tot boven toe doorgaans, ten deele met Ryft-velden, ten deele met zuiker-riet, bebouwd is, behalven dat men daar aloimme zeer veel vrugboomen van allerlei soort geplant heeft, die hier en daar van eenige Rivieren en spruitjens, die'er langs loopen, bekabbeld werden, waar door dit dorp, en 't omleggende land, daar men ook een grootte overvloed van allerlei aard-gewasfen vind, wel een aardfch Paradys gelykt.

De ingezetenen van dit dorp, werden op vyf honderd huisgezinnen gefchat, de welke verpligt zyn alle die gene, die na den Keizer moeten opgaan, 't zy gezanten, of andere lieden zyn, spyze en drank, na 's lands wyze, mitsgaders van een behoorlyke wooning tot hun verblyf te verzorgen, zonder dat zy daar iets voor mogen nemen, alzoo zy, indien het uitquam, zekerlyk met de dood zouden geftraft werden, en dat met reden, aangezien zy verder van alle Ryks-lasten vry zyn.

Van Ongaran nu al verder de bergen door, of wel wat oostelyker, en zoodan Zuiden weer opgaande, trekt men door een fchoone vallei, die beoosten dien berg is, die men ter regterhand leggen laat. Deze is wel drie mylen breed, beftaande niet dan uit fchoone ryft-velden, door welke veel spruiten, en kleene stroomen van dat hoog gebergte, zich hier en daar in de zelve verdeelen, die eindelyk de grootte Rivier van Damak te zamen uitmaken, en de zelve vry fterk doen opzwellen.

Het getal der dorpen hier ontrent is niet wel te noemen, alzoo men 'er in een myl drie of vier ontmoet, die ieder wel honderd huisgezinnen fterk zyn, en in de ftreek van nog zes mylen Zuidelyker ruim vyf en twintig dorpen, die wel drie duizend huisgezinnen uitmaken.

Salatiga.

Vyf mylen van Ongaran (dat de tweede dag reize is) komt men in 't dorp Tontan, en na dat men dan nog een myl verder geraakt is, tot Chiandi, dog men reift dan nog een weinig verder tot aan 't dorp Salatiga, de tweede rust-plaats, na dat men zeer grootte, dog vermakelyke Djati-bosfchen doorgerokken is, uit welke veel hout na de Noorder-stranden afgevoerd werd, hoewel 'er ook fchoone ryft-velden tuffchen beiden zyn.

Dit Salatiga is een fraci, en vermakelyk dorp, dat wel zeven honderd huisgezinnen fterk, en verpligt is aan de gezanten alles even eens, als die van Ongaran, te verzorgen.

Van Salatiga nu den derden dag al Zuid-op voorttreizende langs dit zelve gebergte, dat hier nog al hooger oploopt, heeft men weer uitnemende fchoone ryft-velden daar aloimme uigeftrekt, zynde de Ryft-, Kattoen- en Hout-handel 't voornaamfte, daar zich de Inlander hier mede bezig houdt, ontrent welke men om 't half uur, of om de drie vierde van een myl gedurig weer een dorp vind, waar in het grimmelt van menfchen.

Op dezen dag trekt men zeven mylen voort tot Silimbi toe, en dan gaat men ook over de Rivier van Damak, die met een zwaar gedruis ontrent twee mylen boven Salatiga tuffchen de bergen en klippen in, en verder al van den berg Barbaoe uit het Z. W. na 't N. O. komt aftroomen.

Over deze breede Rivier legt een byzondere zware brug, niet van eenige dikke planken; maar van Jati-balken, die meer als een voet in 't vierkant dik zyn, gemaakt, welke balken zig naaft malkanderen drie honderd treden verre uitftrekken, waar uit men de breedte van deze Rivier, en de hegtheid dezer brug, ten naaften by afmeten kan. Zy is midden in een digt bosch geplaatft, daar men van wegen 't zwaar gebergte, maar weinig dorpen ontrent heeft.

Van deze is het dorp Silimbi een, dat Silimbi. wel duizend huisgezinnen fterk, en de eerste poort is, daar men doortrekt, om in het Landschap van Mataram, dat hier Het Landschap van Mataram. begint, te komen, alwaar gemeenelyk een voorname Ponggawa, of Hoveling, legt, die een van 's Keizers grootfte vertrouwelingen is, en veel krygsvolk by zich heeft.

Om by dit Silimbi van Salatiga te komen, moet men niet alleen een zwaren berg voorby, maar ook van 't O. na 't Z. en Z. O. optrekken.

Zoo als men even binnen deze poort gekomen is, heeft men een groot dorp, waar in wel twee duizend huisgezinnen zyn.

De Ingabey, die hier legt, moet op alles, dat hier doortrekt, wel letten, en hy mag aan niemand doortogt na boven of beneden geven, ten zy de Keizer hem dit door een uitdrukkelyk getekende pafcedel belaft. Ook werd alle maand de wagt hier verwilft, om het bedrog hier ontrent voor te komen, en alle aanslagen te veydelen.

Na dat men hier wat geruft heeft, trekt men den vierden dag al Z. O. aan, ontmoetende nog wel een myl of twee verre niet dan zware bosfchen en bergen; dog daar na krygt men weer fchoone vlakke landen, hoewel men ter regterhand nog al zwaar gebergte, en ter linkerhand on-eindig veel ryft-velden heeft, die men niet overzien kan, al klimt men op 't naby ge-
legen

leggen gebergte. Ook zyn die velden met zeer veel dorpen alomme bezaid, paseen agtste van een myl van malkanderen leggende. Men zegt dat daar in een streck van vier of vyf mylen wel vyftig dorpen by een leggen, die te zamen wel tien duizend huisgezinnen uitmaken.

Men laat ter rechterhand, Zuid-West aangaande, den hoogen berg Barbaboe, die mede overal bebouwd, en zeer vermakelyk gelegen is, zynde hier en daar met eenige heuvels aan 't gebergte van Ongaran als aan een gehegt, die te zamen den oorsprong aan veel kleene, en vooral aan twee groote spruiten geven, die zich daarna in de Rivier van Damak storten, welke uit dezen berg Barbaboe ook haren voornaamsten oorsprong heeft, dog die drie of vier groote mylen oostelyker nog een ander Rivierken ontfangt, dat in 't Noord-Westen, of Westen, een weinig beweften dat kleen Eilandje, omtrent twee groote mylen van de Rivier van Damak, zynen oorsprong neemt.

Deze gansche berg van Barbaboe (die zich tot in de wolken verheft) is vol dorpkens en gehugten, waar van de minste twintig, en de grootste honderd en meer huisgezinnen hebben, ja men wil dat op den zelve alleen wel agt duizend huisgezinnen, in tagtig dorpen, uitnemend vermakelyk wonen. Men kan van den zelve zeer gemakkelyk de Noorder- en Zuider-zee, dat byzonder aangenaam is, zien.

Tadie.

Dus al Zuid-West-aan voortreizende, komt men, na nog zeven mylen, aan het Dorp Tadie, dat de tweede poort is na Mataram, en daar men een berg van de zelve naam heeft, tusschen welke men doortrekt.

Het legt aan een schoone Rivier, die zoosnel van loop is, dat men over dezelve geen brug tot nog toe heeft weten te leggen, die de zware afwatering in de regen-tyd wederstaan kon, om welke reden zy dan voor een tyd gesloopt, en doorgaans in de drooge tyd weer gemaakt werd.

Dit dorp is zoo vol volk, dat men hier wel twee duizend en vier honderd huisgezinnen telt. Het legt van Samarang zes en twintig mylen.

Zoo ras men door deze poort is, daar mede een Keizerlyke Officier, en een zware krygs-wagt legt, komt men binnen de eigentlyke landstreek van Mataram, 't geen overal, zoo wyd men zien kan, als in 't gebergte legt, dat men van verre alomme in 't gezicht, terwyl men een groote vlakke tusschen beiden heeft, die met ontelbare dorpen (die men ruim op drie duizend steld, en die zommige honderd, zommige duizend, en ook zommige wel de helft meer huisgezinnen hebben) vervuld is.

Men gift die in 't gemeen op ruim veer-

tig duizend huisgezinnen, die het schoonste en vrugtbaarste land, dat men zich verbeelden kan, bewoonen, vermits men daar uitnemende schoone ryf-velden, alomme door kristalyne Rivieren besproeit, en de schoonste plantagien van vrugtboomen, aardgewasschen, en ook fraeje dreeven van ander geboomte heeft, behalven dat hier ook overvloed van allerlei vee, en alles even goed koop is.

Boven den berg Barbaboe heeft men nog een hooger en zwaarder berg, Bclirang genaamd, die 'er een myl bezuiden legt, die zeer wyd, en breed, ja zoo hoog is, dat men de schepen bezuiden gemakkelyk zien kan, en die zig tot omtrent zes mylen benoorden Mataram, en pas agt of tien mylen van de Zuid-zee, uitbreid, terwyl hy met zyn kruin tot omtrent den berg Marapi in 't Z. floot.

Zoo men nu twee groote mylen meest Oost ter zyden gaat, komt men op Kartasocra de Ningrat (ook wel Aloejendoor genaamd) dat de jegenwoordige Hof-Stad van den Soefochoenan, of Keyzer van Java, is. De Hofstad, Kartasocra de Ningrat.

Dit is een groote, dog opene stad, waar in men niet veel cieraad, dan den Dalam, of 't Hof van den Keyzer, heeft, dat van een zeer groote uitstrekking is, alwaar gemeenelyk nu een Hollands Kapiteyn, met een zeker getal Soldaaten, als een Lyfwacht van dien Vorst, legt, hoewel hy nog zyn byzondere Javaanische wagt zoo van mans, als van vrouwen, heeft.

Men heeft in deze stad verscheide duizenden geringe wooningen van bamboezen, en ook een meeningte fraeje huizen van de Pangerangs, Aria's, en Radins, die Princen van den bloede zyn, als mede van de mindere Princen, Demangs, Ingabeis, Priays, Temangongs, Mantri's, en andere Ponggawa's, die zich hier doorgaans aan 't Hof onthouden.

Daar in zyn ook verscheide schoone Moorfsche Tempels, Diergaarden (waar in de Keizer zyn huiskens heeft, om de Tyger-gevegten met zyne Keizerinnen, en bywyven, buiten gevaar te konnen aanschouwen) Jacht-huizen, markten, en een heerlyke wyd-uitgestrekte Pascebaan, waar in alle maandag met de lantie te paerd van den Keyzer, of wel van de Princen zync zoonen, neven, en andere grooten, gestreden werd, om, waar 't mogelyk, malkanderen uit de zadel te lichten, of wel voorby te rennen.

Men rekend de ingezetenen van deze stad wel op dertig duizend huisgezinnen. By de zelve is een fraeje Hof-tuin, Koebon-Dalam anders genaamd, waar omtrent ook 't gehugt Amba, wat Noordelyker, legt.

Indien men nu van het dorp Tadie (daar men

Vervolg
der reize
van Tadi-
na Mata-
ram.

men voor al zeer naeuw op de uit en in-
gaande lieden let, en van alles nette aan-
tekening en bericht aan 't hof geeft) ver-
der na de stad Mataram reizen wil, trekt
men door een zeer woest land, dat aan we-
derzyden met zware houten heiningen, met
houten poorten bezet is, en hoewel men
hier en daar tusschen de zelve langs het ge-
bergte nog wel ontkomen kan, zoo ge-
schied dat egter noit, als met het uiterste
gevaar des levens.

Oepak.

Hier van daan een myl of twee Zuiden
aan gaande, komt men by de derde poort,
Oepak genaamd. Deze plaats is mede met
krygs-volk bezet; dog de overste, die hier
't bewind heeft, behoefd zoo naeuw niet
toe te zien, als de twee eersten. Behalven
dit krygsvolk, zyn hier ook nog wel drie
of vier honderd huisgezinnen.

De laatste
poort, Ca-
hadier ge-
naamd.

De laatste plaats, eer men in de stad
Mataram komt, is Caliadier genaamd, die
twee groote mylen zuidelyker anderhalve
myl beweften een Rivier legt, die uit het
Noordelykste gebergte der twee gebroe-
ders in 't Z. haren oorsprong heeft, en in
't regen saysoen zoo sterk afwater, dat 'er
qualyk over te komen is; dog in den droo-
gen tyd is zy niet boven een halve mans
lengte diep.

Hier legt ook een redelyke krygs-magt
met een vertrouwd overste, die ontrent
honderd huisgezinnen by zig heeft.

De Stad
Mataram.

Zoo ras men binnen deze poort is, komt
men in de Keizerlyke Hoofd-stad Mata-
ram, zynde dit de gemaklykste, en kort-
ste weg, om 'er te komen; maar daar is
'er nog een van Mataram na Tagal, die
zeer moejelyk, en diens vornaamste poort
To-rajang genaamd is. Buiten die twee
is 'er nog een na 't Oosten, die ontrent
Balamboang, en met nog een dwarsweg
by Gressik uitkomt. Deze poort werd na
de Rivier, die de grootste in 't land is,
Bongor genaamd.

Dus heeft men ontrent vier dagen, en
ruim dertig mylen reizens van nooden, eer
men van Samarang in deze stad komen
kan, schoon het land Zuiden en Noorden
nog geen twintig of pas negentien mylen
en een halve breed is; dog de groote om-
wegen door en langs het zwaar gebergte,
maken dien optogt zoo lang.

Deze stad Mataram is in vorige tyden
de Hof-stad geweest, hoewel de stad Da-
mak veel ouder dan deze, als de Vorste-
lyke Hof-stad bekend is.

Zy is de eerste en grootste stad van 't
geheel Keizerryk, en bestaat meest in
twee hoofd-straten, waar van de eene Zui-
den en Noorden wel twee mylen verre
loopt, recht tegen over welkers einde in
't Zuiden het palcis des Keizers geplaatst is.

Deze straat werd door verscheide andre,
en voornamelyk van eene, doorsneden,
die Oost en West loopt, aan welke laatste
IV. Deel.

zyde zy door een redelyke hooge muur
van op een gelegde groote, en net gehou-
wene steenen, ieder twee voeten lang, en
ontrent een voet breed, befloten word,
die weinig minder, dan twintig voeten
hoog is. Zy is boven net agt, en bene-
den twaalf voeten dik geweest; dog nu
door de tusschen gekomene oorlogen met
Taroena Djaja, en zedert de Keizers na
Karta Socra welken, zeer vervallen.

Deze straat, die Oost en West loopt,
is mede wel twee mylen lang, zoo dat die
twee straaten, met hare dwars-straten,
daar ook hier en daar verscheide Rivieren
tusschen stroomen, een zeer groote stad,
ten minsten wel zestig duizend huisgezin-
nen sterk, uitmaken.

Rondom de stad, voor al in 't Oosten
ontrent de Pascebaan, die men by den Da-
lam, of 't Hof heeft, vertoonen zich al-
omme in 't verschiet zeer veel schoone en
lustige heuvels, met allerlei fruit-en ande-
re boomen beplant, hoedanige in 't Wes-
ten ook, dog wel drie of vier mylen van
de stad, leggen; dog in 't Zuiden heeft
men een groote vlakte van ettelijke my-
len Oost en West tusschen zwaar geberg-
te, tot aan het Zuider-strand, in welke
meer dan honderd schoone dorpen leggen,
die ieder wel twee, en zommige wel vier
of vyf honderd huisgezinnen tellen, zoo
dat men die op dertig duizend huisgezin-
nen schat.

De Keizer heeft hier een heerlyk hof,
ten deele van steen, en ten deele van
hout, dat van een groote uitstrekking is,
waar in ook de Soefochoenan Tagal-
wangi tot A. 1677. in September, zyn
Hof hielt, tot dat hem Taroena Djaja, de
Prins van Madura (zyn gewaande zoon)
'er uitgejaagd heeft, zedert welken tyd
de Keizer na Karta Socra de Ningrat ver-
huifd is.

Hier zyn ook, behalven een zeer groote
Pascebaan, veel Paleizen der Grooten,
na den Javaanschen trant al vry fraei ge-
bouwd; en pas agter 't Hof ontmoet men
een ongewoone groote Diergaarde, waar
in die Vorsten nu nog veel duizend wil-
de Koebesten, Hertten, Tygers, Rhi-
nocers, Buffels, en ongemeene groote wil-
de Stieren (ieder in een byzonder perk)
en veel wilde paarden hebben. Hoe zwaar
en hoog nu deze heiningen, om 't wild
van een te houden, gemaakt zyn, zoo
weten 'er egter nu en dan nog al Tygers
over te raken, dat men egter ten eersten
gewaard werd, die dan dood geschoten, of
in de pieken gejaagt werden, dat daar bui-
ten eenig gevaar, en voor vermaak gedaan
werd.

Dit land van Mataram is een van de
beste van geheel Java.

Vlak agter die stad, twee groote my-
len Zuidelyker, heeft men aan de Zuid-

E zee

zee het dorp Gading, waar van wy bevoeren reeds, als de verblyf-plaats des Soe-foehoenan's, wanneer hy aan dat binnenwater zyn vermaak gaat nemen, gesproken hebben.

Dicht bezuiden Samarang is ook 't dorp Joeli, ontrent drie mylen van strand, by een gebergte, en wat hooger 't Eiland Banjoe Breroc, waar op men met een brug gaat, en dat ontrent twee mylen in 't rond is. Het is rondom in die Rivier besloten, die in de Rivier van Damak langs 't gebergte van Ongaran stort. Op dit Eiland is eenig gebergte voor aan, en in 't Zuiden 't dorp Lopet. Bewesten dit Eiland is nog een kleinere, en ten Oosten twee, en ten Zuiden een dorp zonder naam, en wat Zuidelyker, Banjar Poetch, Tinker, en Kali Dapat, welke agt dorpen zestien honderd huisgezinnen sterk zyn.

Beschry-
ving der
landen be-
zuiden Ja-
wana, en
langs die
Rivier.

Wanneer men nu weer van 't Noordstrand, by de stad Jawana, Zuiden-op gaat, heeft men bewesten die Rivier (die de zelve met die van Damak is, en waar in nog een andre Rivier stort, die in 't gebergte beoosten Japara haren oorsprong heeft) op een klein Eilandje, 't geen dat klein Riviertje daar maakt, dat met twee spruiten in de Rivier van Jawana stort, het dorp Patti, dat ontrent honderd vyftig huisgezinnen heeft.

De Rivier van Jawana twee mylen Zuidop gaande, heeft men ten Oosten de dorpen Marnibon, en Geboek, dat ontrent een myl hooger of bezuiden het eerste legt, en die te zamen drie honderd huisgezinnen sterk zyn.

Op de hoogte van Geboek valt een ander Riviertje, dat al mede uit het gebergte boven Japara voortkomt, in deze groote Rivier, die daar als drie takken maakt, van welke dit Riviertje 'er een, de Rivier van Jawana de tweede, en die van Tandoenang, die in 't W. uitwaterd, de derde is, tusschen welke laatste en dat klein Riviertje, byna op die scheiding, daar zig de groote Rivier in drieën verdeeld, het dorp Lipatti legt, dat twee honderd huisgezinnen sterk is.

Een myl Zuid-Westelyker de Rivier van Jawana op, heeft men ten Westen 't dorp Oendackan, en een myl O. ten Zuid-Oosten, een dorp zonder naam, vlak ten Zuiden van 't welke en een myl hooger, een zwaar gebergte is, in 't midden van 't welke het dorp Tankaronjer legt, welke drie dorpen ruim vyf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een myl boven 't dorp Oendackan, bewesten de groote Rivier, heeft men ook een dorp zonder naam, en een myl Zuid-Oost-op, beoosten de Rivier, het dorp Pinkol, die met haar beiden wel vier honderd huisgezinnen uitleveren.

Een myl Zuidelyker, Westelyker, en

Zuid-Westelyker, heeft men drie Pagars, daar eenig krygs-volk van ons in bezetting legt.

Een myl ten Zuid-Oosten van Pinkol legt het dorp Tranjata, een half myl hooger Maroetla, nog eens zoo veel Zuidelyker, Entregeri, en wat oostelyker het dorp Vlacke Tongon, en Brigandsyn. Deze vyf dorpen konnen wel zeven honderd huisgezinnen opbrengen.

Twee mylen bezuiden of W. Z. W. van Pinkol, en dus ten Westen van de groote Rivier, heeft men het dorp Panawanga, een myl zuidelyker Alians, nog een myl zuidelyker Soefoeri, en nog een myl hooger Kalang, welke vier dorpen ontrent vyf honderd huisgezinnen uitmaken.

Bezuiden Kalang een myl over de Rivier, die daar na 't W. ten Zuiden eenen draai neemt, heeft men het dorp Hampak, en een myl zuidelyker 't dorp Kalowee, ten Oosten van welke dorpen een zwaar gebergte als tusschen beiden de zelve in legt. Zy zyn te zamen twee honderd en tagtig huisgezinnen sterk.

Een kleine myl ten Zuid-Oosten van Kalowee heeft men een Rivier, die zig in twee takken, de eene meest regt Zuiden, en de andre Zuid-West, verdeelt.

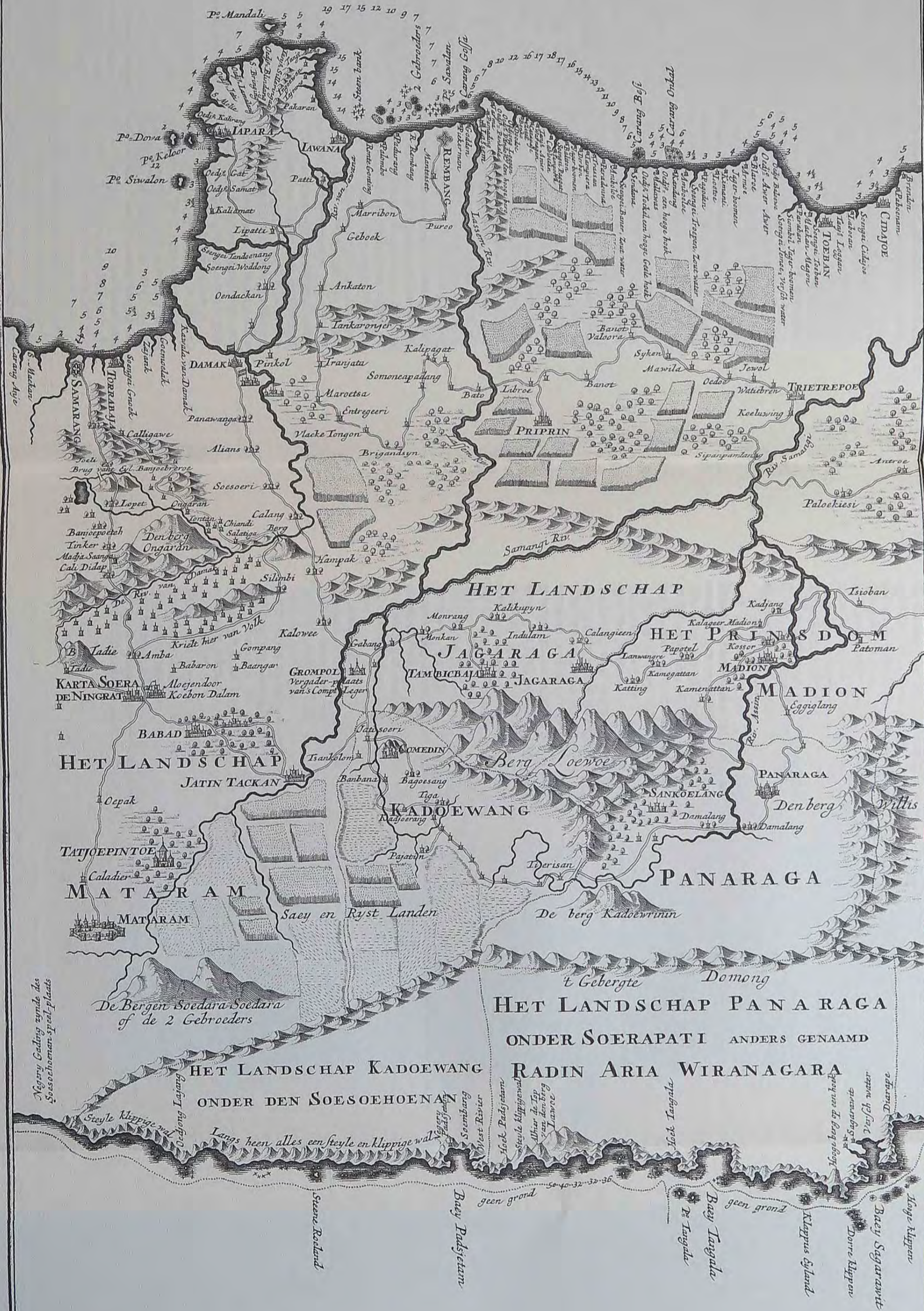
De zuidelyke tak een mylje Zuid-op, werd daar door een zyd-spruitje of twee, die van 't Oosten en Zuid-Oosten komen, versterkt, een myl recht Zuid-op heeft men bewesten de Rivier een dorpje, en een Paggar Grompol genaamd, dienende tot een vergader-plaats van ons leger, en tot een rust-plaats, voor eenige krygsbezetting, die daar in, by deze en gene togten, halte houd. Men heeft hier ontrent twee honderd huisgezinnen.

Twee mylen hooger op, leggen de dorpen Jatifoeri en Tsankolom, bewesten de Rivier, en een groote myl ten Zuid-Oosten van Tsankolom beoosten de Rivier, de dorpen Comedian of Comedin, en Bagoelang, daar in 't eerste dorp weer een Pagar met eenige bezetting, en een getal van wel zes honderd huisgezinnen is.

Wat westelyker, dicht by de Rivier, legt Bambana, waar ontrent een spruitje in de groote Rivier valt, en een myl Zuid-Oostelyker het dorp Kadjoerang, pas boven 't welke weer een ander spruitje uit het Z. W. gelyk 'er wat oostelyker nog een van 't Zuiden in deze Rivier stort, beoosten welke laatste tak, een half myl bezuiden Kadjoerang het dorp Pajatin, en nog een zonder naam wel zoo oostelyk legt, alwaar de Rivier vlak Oost ten N. aan loopt, en daar men pas benoorden de zelve nog een dorp zonder naam heeft. Deze vyf dorpen zyn vyf honderd en negentig huisgezinnen sterk.

Wanneer wy langs deze Rivier nu weer tot

N. Vyfde bestek.
DE LANDEN VAN
PANARAGA, KADOEWANG.



De Stad
Babad.

tot Grompol te rug, en langs de Zuid-wester-tak eens Zuid-West-aan gaan, doet zig ten Westen de stad Babad op, die redelyk groot en fraai, en in 't midden van een schoon bosch gelegen is, dat aan de zelve een groote cieraad geeft. Zy legt ontrent twee kleene mylen Z. ten O. van Karta Socra de Ningrat.

Men heeft hier een Temanggong, of Baillu, die 't opperste bewind over vier duizend huisgezinnen heeft.

In deze stad, die mede maar een open vlek is, heeft men veel fraeje Javaansche huizen, onder welke dat van den Temanggong en van eenige Ingabey's uitsteken. Daar zyn ook twee of drie Mefdjids, of Bede-plaatsen, die Tempels-gewyze maakt, en ieder twee daken hoog zyn.

De Stad
Jatintackan.

Een groote myl ten Zuid-Oosten van Babad heeft men de stad Jatintackan even beweften de Rivier, zy is zoo groot niet als Babad, maar wel zoo fraai gelegen, alzo zy dicht aan de Rivier legt, die ontrent zes mylen hooger haren oorsprong neemt in 't Zuid-Westen van een kleen gebergte ten Zuid-Oosten van de stad Mataram, de twee gebroeders genaamd. Zy werd op twee duizend huisgezinnen geschat, en is alomme, gelyk ook Babad, vol schoone Ryft-velden, die zig langs die Rivier Zuid-West, West, Zuid-Oost, Zuiden, en Noorden op, zeer verre uitstrekken, waar in wel twintig of dertig dorpen leggen, die wel vyf duizend huisgezinnen sterk zyn.

Hier legt al mede een kleene wagt, om op onze zaken een weinig het oog te houden.

Anderhalf myl West-Zuid-West van Jatintackan komt een spruit in deze Rivier, die hier mede zoo aandraeit, byna vlak uit het Zuiden, of Zuiden ten Oosten vallen, die haar begin wel vier mylen zuidelyker uit het zwaar gebergte neemt, dat van het dorp Gading af (dat aan de Zuid-zee vlak agter de stad Mataram legt) Oost-Noord-Oost-aan loopt, en dat nevens nog een ander gebergte (tusschen 't zelve en de stad Mataram in 't Zuid-Oosten, dat de naam van de twee Gebroeders draagt) het Landschap Kadoewang, dat mede onder den Soefochoenan staat, van het Landschap van Mataram afscheid, zynde een zeer lange rei van bergen, die men zelf boven het dorp Pajatin nog al ziet voortloopen.

Als men nu van die spruit, die uit de twee broeders in deze Rivier valt, twee mylen Zuid-westelyker aangaat, komt men by de stad Tatjoepintoe, die mede zeer lustig aan de Rivier, en rondom in een fraeje boschagic, ontrent maar twee kleene mylen van de stad Mataram, legt.

De Stad
Tatjoepintoe.

Zy is niet groot, en niet boven de veertien honderd huisgezinnen sterk, dog onder de zelve staan wel twintig dorpen, die mede in de ryft-velden, die men daar zeer schoon heeft, verspreid leggen, en wel vyf en twintig honderd huisgezinnen sterk zyn.

Het is een open vlek, vol bamboeaze huizen, uitgenomen eenige van hout, en dient meest tot verluftiging en uitspanning van den Keizer, als hy tot Mataram is, zynde anders in zig zelve ook een plaats van veel handel, om dat zy aan de Rivier legt, daar men alles zeer gemakkelyk afvoeren kan.

Bezuiden Tatjoepintoe twee mylen, heeft men een kleen gebergte, Soedara Socdara, of de twee Gebroeders genaamd, en nog zuidelyker dat zwaar gebergte, ten Zuiden van 't welke men het Landschap Kadoewang heeft, dat een van de beste van gansch Java is, zeer groot, vol dorpen, ryft-velden, en van de schoonste paerden, die men in dat gansch Keizerryk vind, voorzien.

Het Land-
schap Ka-
doewang.

De Javaanen schatten dit Landschap op twee honderd vyftig dorpen, en wel op vyftig duizend huisgezinnen, zynde mede rechte onderdaanen van den Soefochoenan, op welke hy zich ook wel 't meeste vertrouwd.

Waar mede wy dan van dit vierde bestek van Java tot het vyfde overgaan, na dat wy hier nog bygevoegd zullen hebben, dat in dit bestek drie duizend zes honderd, en zestien bekende (behalven een oncindig getal onbekende) dorpen, twaalf steden, en drie honderd drie en veertig duizend en twintig huisgezinnen zyn, die ieder op vyf zielen gerekend, een millioen, zeven honderd agtien duizend, en vyf honderd zielen uitmaken. Indien wy nu de verdere onbekende huisgezinnen van dit bestek 'er eens konden byvoegen, het is zeker, dat dit alleen (ik laat staan de andere bestekken 'er by) een onnoemelyk getal zouden uitleveren.

D E R D E H O O F D S T U K .

K Aart van het vyfde bestek van Java, of van Panaraga, Cadiri, enz. Het Zuid-deel beschreven. Anker-plaats in de baai Padsjetam. Anker-plaats in de Baai Sagarawit. Anker-plaats by de Wezels-baai. De Noord-kant beschreven. De Stad Rembang. De Vesting aldaar. De Stad Lassem. De Stad Toebang. De Stad Cidajoc. Het Land, van 't Zuiden na 't Noorden opgaande, beschreven. Het stedeken Priprin. De Stad Tritrepoc. Het Landschap Jagaraga. De Stad Jagaraga. De Stad Tambicbaja. De berg Loewoc. Het Landschap Cadoewang. Het Landschap Panaraga. De Stad Panaraga. De Stad Madion. Het Landschap Kadiri. Het stedeken Kartafana. Het Landschap DJapan. De Vesting by Sinkal. De Stad Kadiri. De Stad Brindjok. Het Landschap Loedaja.

Kaart van het vyfde bestek van Java, of van Panaraga Kadiri, enz. Het Zuid-deel beschreven.

D It bestek zullende beginnen te beschryven, geven wy van 't zelve onder de letter N een kaart, en noemen die 't bestek van Panaraga, Cadiri, en meer andre Landstrecken en Ryken hier in gelegen.

Wy maken dan aan de Zuid-zyde van dit bestek, ter plaatze, daar wy 't laatste gelaten hebben, een aanvang.

Voor af zullen wy zeggen, dat het langs deze Zuid-kust, tot dicht aan de wal, zonder grond, en dat daar niet, dan op weinig plaatzen, daar men ankeren kan, aan te komen is.

Anker-plaats in de Baey Padsjetam.

By de Baey Padsjetam dan, ontrent die anker-plaats, daar wy 't laatst aan die kant gelaten hebben, heeft men een dorp van dien zelve naam, benevens het dorp Soembang, dat wat oostelyker by een Riviertje in 't Westen legt, en daarom de West-Rivier genaamd. Deze kunnen met haar beide ontrent honderd en vyftig huisgezinnen uitleveren.

Een weinig oostelyker, heeft men den hoek Padsjetam, en verder twee mylen oostelyker tot den berg Lawoc toe (die redelyk hoog is, en wat Oost ten Noorden henen strekt) niet als een klippige steile wal, die nog twee mylen oostelyker zoo vervolgd, tot aan den hoek van Tangala, tusschen welke en den gemelden berg, de wal een kleenen inbogt maakt, waar in eenige kleine Eilandjens en klippen leggen, gelyk men ook, eer men aan dien hoek komt, nog een droogte met eenige katskoppen 'er by heeft.

Deze hoek is die van Tangala genaamd na een Eilandje daar ontrent (nevens een ander zonder naam, pas 'er boven) een halve myl van de wal gelegen.

Hier van daan Oost-aan draeit de kust een weinig Zuid-aan uit, en maakt een myltje verder een vierkante baey, daar de kust wel een halve myl na 't N. inloopt, gelyk die baey ook ontrent die zelve lengte heeft, dragende den naam van de Baey Tangala, vlak voor welke aan wederzyden ontrent de hoeken veel katskoppen leggen.

Twee mylen oostelyker op is de wal tot aan 't Klappus Eiland (dat daar, nevens twee andere Eilandjens, een weinig na 't Zuiden en in zee legt) even klippig als te voren, schietende weer een weinig na 't Z. uit, en men ontmoet een myltje verder een hoogen berg by een hoek, waar by de wal weer wat N. aan indraeit, en men tot wel anderhalve myl verder veel hooge en zware klippen heeft, gelyk men daar ook halver weg de kleine baey, Sagarawit, en het dorp van dien zelve naam, met nog twee andere ziet, alwaar men ankeren, en zig van versich water voorzien kan. Deze drie dorpen, met het dorp Diarape, daar 't land by een hoek weer Noorden wel een halve myl verre inschiet, kunnen te zamen wel drie honderd huisgezinnen uitleveren.

Anker-plaats in de Baey Sagarawit.

Hier van daan twee mylen oostelyker (daar de wal allenskens Oost ten Zuiden tot aan Noeffa Sompoe aanschiet) heeft men nog een anker-plaats, en verder aldaar niet anders, dan een steil 'gebergte, langs de wal, voor welke men hier en daar dan eens eenige katskoppen en klippen, en dan weer eens een zand-baey tot aan den klippigen hoek, by 't voornoemd Eiland, heeft, gelyk men daar al mede, langs de zee-kant, en ook landwaard in, den berg Badiri, die zig pas twee mylen O. en W. uittrekt, en meer andere in 't verschiet ziet.

Van den klippigen hoek (daar het vol rotszen, en pas binnen welke Noeffa Sompoc, een klein Eiland O. ten N, en W. ten Z. gestrekt legt) tot aan de Wezels-Baey, daar men ook ankeren kan, ziet men nog een streek van twee mylen lands, daar men by 't Eilandje een weinig vlak land, en dan weer eenig zand-strand heeft.

Anker-plaats by de Wezels-Baey.

Deze Zuid-zyde nu is Oost en West een en twintig mylen lang, waar mede wy, van deze kust afscheidende, nu na de Noord-kant gaan, die van 't eene einde tot het andere met een smal rif langs de wal bezet is.

Van de Rivier van Jawana dan (daar wy het laatst aan deze kant lieten, en voor

De Noord-kant beschreven. wel-

welke men een steen-bank heeft) Oost-aangaande tot de stad Rimbang toe, die 'er twee mylen aflegt, ontmoet men de dorpen Ronte Gonting, Palombo, Padoe-rang, en de Rivier van Rembang een halve myl beweften die stad, tusschen welke Rivieren van Jawana en Rembang, men een weinig zeewaards een steen-bank, en verscheidene droogtens, en onder andere twee, de twee Gebroeders genaamd, vlak af en aan die laatste Rivier zig vertoonende, leggen heeft.

De Stad
Rimbang.

De stad Rimbang is mede een voornaame Zee- of strand-stad, alwaar mede zeer groote handel in Ryft, en voor al met Djati-hout gedreven werd, alzoo hier als de groote hout-werf, en hout-markt van geheel Java is, daar zelf ook verscheide scheepkens der E. Maatschappy opgetimmerd zyn.

De huisgezinnen van deze stad werden op zes duizend gerekend.

Zy is niet groot, maar al vry levendig, en redelyk fraai op zyn Javaansch gebouwd, alwaar mede een Ingabei het bewind over de Inlanders heeft.

Men ziet 'er hier en daar een fraai huis ten deele van steen, dog meest van hout, ook een redelyken Moorlchen Tempel, een nette en groote Pascebaan, een fraeje plantagie, en schoone Ryft-velden ontrent de zelve. Vlak 'er voor heeft men 't Eiland Sawalan op een rifje leggen.

De dorpen Piekerman, en Goddon, wat nader aan een fraeje groote Rivier, pas beoosten die stad gelegen, zyn ruim vier honderd huisgezinnen sterk.

Dit is al een vry zware Rivier, die zeer diep, en wel elf myl hooger uit de Rivier Samangi (die in 't Zuiden legt) na 't Noordstrand komt aftroomen, en aan deze stad een grooten toevoer van alles geeft.

Vlak voor die Rivier heeft men ook een droogte, Karang Gossa genaamd.

In deze stad Rimbang legt ook een Opperhoofd van wegen de E. Maatschappy met eenige bedienden, om daar den handel waar te nemen.

De Vesting
aldaar.

Zomtyds is het een Vaandrig, en zomtyds een Onderkoopman, die zig daar in een fraeje Vesting onthoud, waar van wy hier een aftekening by de letter O geven, en welkers bezetting A°. 1705. op vyfen twintig man, en noodig ambagtsvolk, bepaalt is.

Pas beoosten deze Rivier, gemeenlyk de Rivier van Lassem genaamd, ziet men de stad Lassem leggen.

De Stad
Lassem.

Deze is niet heel groot en niet zeer fraai, zynde ontrent vier duizend huisgezinnen sterk, die onder een Temanggong staan.

Wat diepte van water men nu ontrent deze wal heeft, werd in de kaart overal aangewezen.

Van Lassem tot het Riviertje Doodoc

toe, een myl oostelyker, vind men de dorpen Pamading, Tarma, den hoek van Pankala, mitsgaders de hoeken Pandok en Loggan by een zwaren berg, die zig ten Zuiden vertoond; waar na men 't voornoemd Riviertje heeft. Deze vyf dorpen zyn zes honderd huisgezinnen sterk.

Hier van daan tot aan den hoek Awer Awer, die 'er ruim zes mylen oostelyker van daan legt, schiet deze kust wat Oost ten Zuiden aan.

Een myl oostelyker, als de Rivier Doodoc, heeft men de Rivier Paggat, tusschen welke men de dorpen Tzitta, Catapaje, Warnagan, den hoek van Anier, Cabloetan, Tampocra, en Paggat heeft, welke zeven dorpen wel negen honderd huisgezinnen uitleveren.

Van Paggat, tot aan de zoute Rivier van Baner, of tot den hoek Tockel, heeft men in een streek van twee mylen O. ten Z. aan, de dorpen Baliton (waar by eenige Jager-boomen zyn) Derbon, Tampicra, Traflan, Paradenna, Amboloe (pas boven welke de zoute Rivier van Baner is) en Sendana, welke agt dorpen wel duizend huisgezinnen te zamen opbrengen, en Tockel heeft 'er nog wel twee honderd alleen.

Voor dezen hoek van Tockel, die zig zeer hoog en geheel vertoont, legt een droogte Karang Bess, of de yzere rots genaamd.

Een myl oostelyker als den hoek van Tockel legt de zoute Rivier Troepen, tusschen welke en dien hoek 't dorp Malawas, nevens een hoogen hoek, en daar na Kandang (waar voor de droogte, Karang Onkal zig vertoont) Amboeloe, en Troepen legt, die met haar vyven zeven honderd en tagtig huisgezinnen uitmaken.

Van daar tot Oedjong Awer Awer toe (een uitstekenden hoek, die niet wel twee mylen van Troepen legt) heeft men de dorpen Pagoden, Loetoc, Kimanti (waar by eenige Jager-boomen) Armoec, Blaroe, en Awer Awer, die met haar zessen ruim agt honderd huisgezinnen sterk zyn.

Van dezen hoek af tot de stad Toeban toe, dat 'er twee mylen ten Oosten aflegt, schiet de kust Zuid-Oost in.

Een half myl beoosten dezen hoek Awer Awer, ontmoet men den hoek van Baloeve, en nog een groote halve myl Zuid-oostelyker de Rivier van Jemoe, met het dorp van dien naam, mitsgaders Siombel, waar by men weer eenige Jager-boomen heeft, Paraban, Mackan Magon, en de Rivier van Toeban, een weinig beweften de stad van dien naam. Deze vyf dorpen konnen wel vyf honderd en zeventig huisgezinnen opbrengen.

Van den hoek van Awer Awer heeft men tot Brendon toe, een fraeje bogt, die ontrent drie en een halve myl Oosten West frekt.

In 't midden van de zelve, of ontrent twee mylen oostelyker als Awer Awer, legt de wel eer vermogende stad Toeban, alwaar een zeer magtig Koning voor ontrent honderd en vyf en twintig jaren, by de komst der Hollanders met den Zeevoogd van Warwyk, zyn verblyf plag te hebben. Dit Toeban heeft ook (gelyk wy getoont hebben) een van de vier eerste Hoofden in Amboina uitgeleverd; waar by mede des zelfs oudheid af te meten is.

De Stad
Toeban.

Dit is een fraeje zee-stad, die ook aan een lustige en zeer vermakelyke Rivier legt. Zy is ten deelen bemuurd, en men zet hier en daar nog een poort, al fraei op de Javaansche wyze gemaakt.

Zy werd nu door een Temanggong bestierd, die daar mede een grooten staat houd, en ook een fraeje wooning ten deele van steen heeft, waar by verscheide Priais, en Grooten al mede hunne wooningen hebben, die aan deze aloude stad nog al eenigen luister geven.

De Temanggong, die A°. 1706. leefde, was Tirtanagara genaamd, een schoonzoon van den Panambahan van Madura; dog nu by hem in geen aanzien, en uit het bestier van Cidajoe gestooten, van 't welke hy bevorens Soera Wikrama, en dierhalven veel hooger in rang, als nu, was.

Deze stad heeft een zeer fraejen Moorschen Tempel, een heerlyke Pascebaan en verscheide huizen, daar deze Temanggong allerlei vee, en gedierten opqueekt, waar in de Javaansche Grooten veel vermaak vinden.

Men had hier in oude tyden ook een menigte van stallingen voor een groot getal Olifanten, Paerden, enz. die de Koning voor zyn vermaak plag te houden; dog nu is 't al vry wel, als deze Temanggong 'er een of twee op stal heeft.

De huisgezinnen van deze stad werden gehouden ruim een getal van vyf duizend uit te maken, die zig met den Ryft- en hout-handel voornamelyk bezig houden. Daar is ook dagelyks een groote markt, alwaar men allerlei vrugten, vee, en gevogelte voor zeer weinig geld bekomen kan.

Van Toeban verder Oost-aan tot Cidajoe toe (daar de bogt wat Noord-Oost-aan draeit) ontmoet men binnen anderhalve myl den hoek van Loggan, met een Labohan of hayen 'er by; daar men zeer wel leggen kan, en pas boven welke de Rivier van Cidajoe is. Dit dorpje is negentig huisgezinnen sterck.

De Stad
Cidajoe.

Een halve myl oostelyker legt de stad Cidajoe. Dit is een fraeje oude zee-stad daar voor honderd vyf a zes en twintig jaren ook een Koning plag te wezen, en daar ons volk, by den eerste tocht der Hol-

landers na 't Oosten, zoo byfter wel niet (gelyk wy elders breeder toonen) onthaald wierd.

Nu is 't geen Koninkryk meer; maar het werd door een Pati, en ook wel door een Temanggong, bestierd.

Het is een redelyke groote stad, daar groote handel is, vermits 'er in die landstreek ongemeen veel Ryft valt.

Zy kan in tyden van vrede wel drie duizend, en in tyden van oorlog nog wel twee duizend Javaansche lasten Ryft meer opbrengen.

Men heeft 'er een fraeje Pascebaan by den Dalam, of 't hof van dezen Graaf, als mede een groote markt-plaats, een grooten dog ouden Moorschen Tempel, en ontrent zes duizend huisgezinnen.

Van deze stad Oost-aan wel zeven mylen verre, tot den hoek van Panka toe, heeft men een myl landwaard in zoo al zwaar gebergte,

Beoosten Cidajoe een half myl, legt Pa-boenan, wat verder Brendon, den hoek van Alang, die van Watoc, waar na een Riviertje, dan Watis Blinding, en dan de Rivier van Tambanialon volgt. Deze zes dorpen hebben zeven honderd huisgezinnen.

Pas boven Tambanialon legt een schoone Moorsche Tempel aan strand, die wel drie of vier daken, of verdiepingen heeft. Dan volgt de Rivier Patfirang, die byna drie mylen van Cidajoe legt, boven welke een halve myl Kangafyn, en een halve myl oostelyker weer diergelyk een Tempel zig vertoont. Deze twee dorpen maken drie honderd huisgezinnen uit.

Een halve myl oostelyker legt het bogtje van Banjer, de hoek van Kalejer, en 't dorp Waroe, daar 't land weer wat Zuidelyker inloopt, en van daar nog twee mylen oostelyker (dog wel zoo Zuidelyk) heeft men de dorpen Dolon, Japalan, Bandalagan, den hoek van Tanare, Pondolam, en den uitstekenden Oost-hoek van Panka. Deze negen dorpen konnen te zamen wel veertien honderd huisgezinnen opbrengen.

By den hoek van Panka draeit de kust Zuid-Oost (of nog wel zoo Zuidelyk) aan, hebbende daar al mede, gelyk deze gansche Noord-kust langs, een Rif, dat nog wel zoo breed als dat langs de N. kust is.

Een halve myl ten Zuid-Oosten ontmoet men een kleene Rivier, en dan de Rivier van Sondanadan, die een myl boven dezen hoek legt.

Nog een myl Zuid-oostelyker heeft men den hoek van Paggad (die twee mylen van den hoek van Panka legt, en die ook wel de hoek van Cidajoe genaamd werd) waar naaft men de groote Rivier Sandapoera heeft, die zeer diep landwaard in, Zuid-West-aan zelf tot in 't landfchap van Ma-

Mataram wel in de twintig mylen henen loopt, dog die twee mylen ten Zuid-Westen van dezen hoek van Paggad den naam van Samangi draagt.

Deze Rivier, en een andere tak van de Rivier Samangi, maakt hier 't Eiland Prigat (dat O. en W. ontrent twee mylen lang, en een myl breed is) met nog een grooter Eiland ten Westen van 't zelve, (dat wel twee en een halve myl lang, en in 't O. nog geen myl, dog in 't W. ruim een myl breed is) daar dan nog een tweede groote Rivier, wat Zuidelyker by komt, die daar met drie byzonderetakken in zee uitwaterd, en pas boven den hoek van Prigat heeft men nog een kleen Eilandje (waar op de hoek van Alang legt, dat ruim twee mylen in 't rond is) en nog een, dat wat grooter, of O. en W. anderhalve myl lang, in 't W. een halve myl, dog in 't O. maar vierde part zoo breed, en Samangi genaamd is.

Even bezuiden dien laatsten tak van de Rivier Samangi, legt het dorp Mering, dat met de vier andere dorpen wel zes honderd huisgezinnen uitmaakt.

Deze Noord-kust is Oost en West, en verder van Panka Zuid-Oost-op, vier en twintig mylen lang; waar mede wy van deze Noord-kust afscheiden, om het land in dit bestek van binnen te gaan beschouwen.

Het Land, van 't Noorden Zuid-op gaande beschreven.

Van de Noord-kant nu tusschen Jawa-na Zuiden-op gaande, ontmoet men een groote myl van strand, 't dorp Mantesset, en een myl Zuid-oostelyker, digt by de Rivier, pas bewelten Lassem, het dorp Puroo, die zamen wel vier honderd huisgezinnen sterk zyn.

Twee mylen Zuidelyker heeft men een zwaar gebergte, dat Oost en Westzes mylen verre strekt, een myl boven 't welke het dorp Kalipagat, met nog twee andere, en een myl Zuid-oostelyker 't dorp Bato legt, dat ten Westen een myl 't dorp Samoneapadang, met nog een tusschen beiden, en ten Zuid-Westen een myl nog een ander dorp zonder naam leggen heeft. Deze vyf dorpen zyn wel agt honderd huisgezinnen sterk.

Van waar tot digt aan de Rivier Samangi een groote vlakte Zuiden-aan is; dog dicht by die Rivier heeft men weer een zwaar gebergte, dat ruim twee myl Oost en West strekt, gelyk ook nog een ander diergelyk ten Noord-Oosten van dit gebergte, dat zig Noord-Oost, en Zuid-West vier mylen ruim uitstrekt.

Beoosten het dorp Bato heeft men 't dorp Libroe, boven 't welke een myl ten Zuiden het stedeken Priprin legt; welk dorp met deze stad, wel twee duizend twee honderd huisgezinnen opbrengen kan.

Het stedeken Priprin.

Deze stad heeft niet veel fraeis in zich zelycn, ook is zy niet groot, maar egter

zeer vermakelyk in 't midden van zeer lustige Ryft-velden gelegen, daar men tusschen de Rivier ten Westen, en de Samangi ten Oosten wel dertig dorpen heeft, die te zamen zes duizend huisgezinnen uitmaken.

Zy heeft een fraje markt-plaats, een deftigen Moorschen Tempel, een gemcene Pascebaan, die maar matig groot is, en zy legt pas een myl van de Rivier van Lassem, waar langs zy al haare waaren zeer gemakkelyk na 't Noorder-strand, en na de steden Lassem, en Rembang, afvoeren kan.

Van Libroe tot aan de Rivier Samangi, ziet men, zeven mylen Oost aan, de dorpen Banot (met nog een zonder naam tusschen beiden) wat oostelyker, en weer wat noordelyker (ieder wel een myl van malkanderen) Banot Valoor, dan weer Zuid-Oost-aan een myl, Syken, Mawila, Oedoe (ieder, gelyk ook de volgende, een half myl verder) Jewol, Waticbren, en de stad Tritrepoe dicht aan de Rivier Samangi leggen. Deze agt dorpen zyn over de duizend huisgezinnen sterk; dog de stad Tritrepoe werd op vier duizend huisgezinnen gerekend.

Deze stad is van een zeer fraje en lustige gelegenheid, alzo zy die schoone Rivier Samangi pas beoosten, en ten Westen zeer schoone Ryft-velden heeft, en zeer grooten handel na boven, tot in Mataram, en ook na beneden tot aan den hoek van Prigat, en tot het dorp Mering toc, dryft.

De Stad Tritrepoe.

Zy beslaat niet boven een kleene myl in 't Rond, zynde verciert met een zeer fraje Pasar of Markt, een byzondere fraje en groote Pascebaan, twee Moorsche Tempels, en verscheide fraje Javaansche wooningen, van welke eenige van plauken zyn.

Een half myl Zuidelyker legt 't dorp Koeluwang, en een groote myl Zuid-Westelyker het dorp Sipanpamlang, die met haar beide ook zeer fraci ontrent die Rivier leggen, en wel drie honderd huisgezinnen sterk zyn.

Als men nu deze Rivier al Zuid-West aan, van de Zuider-spruit boven Sipanpamlang af tot het dorp Gabang, ontrent Grompol in 't Westen gelegen, vervolgd, zoo heeft men voor eerst, Zuiden-aan, enig gebergte, waar mede het landschap Jagaraga zyn begin neemt.

Tusschen de Zuider-spruit, die by Gabang met nog twee andere oostelyker spruitjens in de Samangi valt, en die oostelyker Rivier, die uit het zwaar gebergte van Lawoe haren oorsprong neemt, en aan welke ook de stad Jagaraga legt, ziet men, Oost-aan, de dorpen Monkang, Monrang, Kalikupyn, Indulam, en Kallangieen, ieder ontrent een myl van malkanderen.

Het Landschap Jagaraga.

kanderen, in een streek van vier mylen. Deze zes dorpen maken wel negen honderd huisgezinnen uit.

De Stad Jagaraga. Een myl Zuid-oostelyker, dicht by de Rivier, en niet verre van den berg Loewoc, heeft men de stad Jagaraga, die de hoofd-plaats van dit landschap is, alwaar een Temanggong het bewind voert.

Zy is redelyk groot, en ra de Javaansche wyze al met veel fraeje bamboeze, en ook eenige planke huizen voorzien. De Temanggong heeft een wooning van aanzien, en niet verre van daar is de Pascebaan, een groote markt, en een fraeje Moorfsche Tempel, met nog een kleener, die zeer vervallen is.

Men rekend deze stad op zes duizend huisgezinnen, die zich heeft met den Ryft-kattoen-garen-en hout-handel bezig houden.

Deze stad heeft een grooten overvloed van alles, en een schoen gezicht, zoo over de Ryft-velden daarontrent, daar wel twintig dorpen in verspreit leggen, die mede wel vyf duizend huisgezinnen sterk zyn, als ook na de Rivier, en na 't zwaar gebergte in 't Zuiden.

De Stad Tambicbaja. Twee myl bewesten deze stad legt het stedeken Tambicbaja, dat nu kleen en van weinig aanzien, hoewel nog wel vyftien honderd huisgezinnen sterk is. Hier plagt in oude tyden al mede een Koning zyn zetel te hebben; dog nu staat het onder zekeren Demang, zynde een soort van Javaansche overften van lager rang, als een Temanggong.

De berg Loewoc. Als men nu van Jagaraga en Tambicbaja al Zuiden-aan gaat, heeft men eerst eenig voorgebergte boven de laatste stad, dat zich Oost en West strekt, en danden grooten en uitnemenden hoogen en breedden berg Loewoc, die zig Noord-Oost, en Zuid-West zeer verre uitbreid.

Ten Westen van den zelve heeft men het dorp Tiga aan een spruitje, dat daar uit ontspringt, welk dorp pas tagtig huisgezinnen sterk is.

Her Landschap Kadocwang. Ten Zuiden van dezen berg heeft men weder een gedeelte van het landschap Kadocwang, dat nevens dat van Mataram, ook hier 't beste van Java is.

Vlak bezuiden de ooster-top van dezen berg heeft men het dorp Tierisan, en een weinig zuidelyker ontrent een Rivier, uit het gebergte van Domong ontspringende, en een groote Rivier Noord-Oost-aan makende, een dorpie zonder naam leggen, hoedanig men 'er nog zeven, West-aan tot Pajatan toe, in een streek van drie en een halve myl, heeft. Deze negen dorpen zyn ruim duizend huisgezinnen sterk.

Een myl bezuiden deze dorpen legt het zwaar gebergte Domong, dat ten Westen aan de twee gebroeders grenst, zynde twee zware gebergten, die van de Zuid-zee af van

het dorp Gading na 't landschap Kadocwang loopen.

Tusschen dit gebergte en de Zuid-zee heeft men verder een vlakke van wel vier mylen, zonder dat zich daar in iet anders, dan een groot getal van Ryft-velden, die een deel van het landschap Panaraga uitmaken, opdoen.

Een myl ten Zuid-Oosten van het dorp Tierison, boven den ooster-top van den berg Loewoc, heeft men nog een gebergte Kadocwirin in genaamd

Bezuiden dezen berg vervolgd het gebergte Domong nog al Oost-aan, bezuiden het welk het Zuider-deel van 't landschap Panaraga is, dat onder Soerapati, anders ook Kadin Aria Wiranagara genaamd, gestaan heeft, en dat tegen de Zuid-zee stuit, en ten Oosten aan 't landschap Loedaja paalt.

Ten Noorden van dit gebergte Domong heeft men 't Noorder deel van 't landschap Panaraga, alwaar, men nu Noord-aan drie mylen tot aan die Rivier, waar aan Damalang legt, afzakkende, ontmoet de dorpen Damalang beoosten, en bewesten die Rivier, zynde met haar beiden, en nog twee, wat Westelyker leggende, wel vier honderd huisgezinnen sterk.

Een myl Noordelyker legt de stad Panaraga (waar na dit landschap genaamd is, Panaraga. De Stad Panaraga.) beoosten de Rivier. Dit is een fraeje stad, staande onder een Ingabey, die 't opperbewind over zeven duizend huisgezinnen heeft.

Zy is redelyk groot, bestaande wel een groote myl in 't rond, en redelyk dicht op zyn Javaansch betimmerd,

De Dalam, of 't Hof van dezen Ingabey ten grooten deele van steen, de groote Moorfsche Tempel, de nette en wyd-uitgestrekte Pascebaan, de aanzienlyke Paal, of markt-plaats, en een groot getal fraeje huizen van deze en gene grooten onder dezen Ingabey staande, geven een zonderlingen luister aan deze plaats, die behalven dit ook niet verre van de Rivier legt, die ettelijke mylen Noordelyker in de Rivier Samangi stort.

Twee mylen bewesten Panaraga legt het stedeken Sankoejang, dat een fraei bosch om zich (gelyk ook Damalang aan deze en gene zyde der Rivier) heeft. Dit stedeken is ruim vyf en twintig honderd huisgezinnen sterk, en niet boven een kleene halve myl groot, zynde maar een open vlek, van 't welk niet veel anders te zeggen valt, dan dat het zich met den Ryft-en hout handel heeft geneert.

Beoosten Damalang, en destad Panaraga legt het zwaar gebergte Willis, dat meest Zuiden ten Westen, en Noorden ten Oosten strekt, stootende in 't Noorden tegen het bergje Tikameling. Deze berg Willis scheid het Landschap Pa-

nagara van het landschap Brindjok, en Kadiri.

Wanneer men nu byna twee mylen Noordelyk van de stad Panaraga aangaat, ontmoet men het dorp Eggiglang, benoorden het welke nog een myl, de stad Madion legt, benoorden welke de dorpen Koffor, Kadjang, en Kalageer Madion, ten Westen van de Rivier, en twee mylen oostelyker de dorpen Thioban en Patoman (dat een myl zuidelyker is) pas beoosten de zelve leggen, alwaar ze een Eiland maakt, dat wel een groote myl Zuiden en Noorden lang, en ontrent een myl breed is.

De Stad Madion.

Deze zes dorpen zyn wel agt honderd huisgezinnen sterk; dog de stad Madion werd geoordeeld 'er ruim vyf duizend te hebben. De grens-paal tusschen Madion en Panaraga is de Rivier Assin. Zy is de Hoofd-plaats van een Prinsdom van die naam, en redelyk fraei gebouwd.

De Vorst, die hier het oppergebied voerd, is een van de voornaamste Mantri's of Ryksraaden des Keizers; hy heeft hier een fraei Hof, en voert een grooten staat.

De stad is wel een myl groot, en vol huizen, hoewel zy door de oorlogen van tyd tot tyd al veel geleden heeft. Daar zyn wel twee a drie schoone markt-plaatsen, een fraeje Pascebaan, een Tempel, die al een van de fraicste op Java is, en zeer veel gemeene huizen, die niet veel schats waardig zyn.

Deze stad bloeit zeer door hare fraeje en lustige gelegenheid aan de Rivier, en door de groote Ryft- en houthandel, alzo men 'er ontrent ook een fraei bosch heeft.

Een groote myl ten Zuid-Westen van de zelve, digt by de voet van Loewoe, heeft men het dorp Kamenattan, een myl noordelyker Papotel, en ten Westen van 't zelve Kamogattan, Kattung, en Lanwangre, die met haar vyven zes honderd huisgezinnen uitleveren.

Benoorden het dorp Thioban (dat ontrent dat Eiland legt, 't geen die Rivier maakt, die by Sipanpamlang in de Rivier Samangi valt) heeft men, ontrent een myl 'er af, eenig gebergte, dat Oost en West strekt, en een myl Noordelyker het dorp Palockisi, ten Oosten van 't welke het dorp Antroc, en nog een myl oostelyker Dander, en een groot myl ten Zuid-Oosten van 't zelve Lombang, en Pandang, niet verre van de Rivier leggen.

Deze vyf fraeje dorpen, die men alleen in deze groote landstreek heeft, die verder zeer vlak, voor al na 't Oosten, Zuiden en Noorden, is, zyn te zamen wel negen honderd huisgezinnen sterk.

Wanneer men nu langs deze Rivier, aan welke de dorpen Pandang en Lombang leggen, Noord-aan afzakt tot aan

IV. Deel.

dat Eiland, dat deze Rivier (die uit den berg Tfilameling komt) daar met de Rivier Samangi maakt, en dan van daar weer langs de zelve aan de Oost-kant Zuiden aangaat, ontmoet men eerst een grootgebergte, dat twee mylen boven deze Rivier legt, en dat van de zelve, daar zy zich in 't Westen vertoont, zich ettelijke mylen verre na 't Noord-Oosten uitsprekt.

Pas daar boven is nog een gebergte, en anderhalve myl zuidelyker, even beoosten 't dorp Pandang, nog een ander diergelyk, zynde daar 't gansche land meest bosch en gebergte.

Als men nu hier by Pandang, ten Oosten der Rivier blyvende, die uit den berg Tfilameling aftroomd, Zuid-West aangaat, ontmoet men een myl zuidelyker 't dorp Zurante, Brembang (een half myl verder) en Panjang een myl zuidelyker, ten Westen van welke beide, als tusschen beiden in, tegen de Rivier aan, nog een fraei groot dorp zonder naam, en een klein 'er by legt.

Wanneer men van Panjang nu wat Zuid-Oostelyker opgaat, ontmoet men Intanawat, Andjoe, en Patjoe aan een nieuwe spruit, in een streek van anderhalve myl, welke zeven dorpen agt honderd huisgezinnen hebben.

Als men nu by de dorpen Pandang en Lombang eens zes mylen na 't Oosten ter zyden springt, ontmoet men daar de dorpen Wadon, en Prinin, en een weinig Zuidelyker de groote Rivier van Kadiri, ten Westen van welke men even boven Prinin 't dorp Pagoefan, met nog drie dorpen zonder naam, en Matanipo, ieder ontrent een half myl van een, en ten Oosten 't dorp Gadanpelan, en nog een dorp by de spruit, Taroefan genaamd (die Oost-aan uit deze Rivier loopt) en nog een ander klein dorpje bezuiden deze Rivier, met nog een groot vlek zonder naam, leggen heeft. Deze tien dorpen, en dat vlek, maken te zamen wel twee duizend huisgezinnen uit.

Het Landschap Kadiri.

Ten Noorden van deze dorpen, tot aan Mering toe, heeft men eenige vlakke; dog twee mylen van Wadon na 't N. en ook ten Westen veel gebergte, van 't welke het noordelykste zig wel vyf mylen Oost en West tot aan de Rivier in 't Westen uitsprekt.

Zuid-West-aan, een myl van Matanipo (daar de Rivier zeer breed is, en daar men een klein Eilandje, en wat hooger een grooter Eiland, Bilnihon genaamd, heeft) ontmoet men 't dorp Endaja, behalven dat ook op dat groot Eiland drie dorpen, en nog drie andere pas beoosten de Rivier zig opdoen, die met Wonkoe-doe (dat een half myl Zuid-Westelyker, en bewesten de Rivier legt) te zamen met

F

haar

haar agten ruim agt honderd huisgezinnen uitleveren.

Een myl bezuiden Wonkoedoc valt 'er een tak uit deze Rivier (na eenige mylen verre eenige bogten gemaakt, en nog een Rivier ontfangen te hebben) in die Rivier by Pandang.

Het Stedeken Kartasana.

Halverwegen aan deze dwars-spruit (die O. en W. loopt) en pas beweften, legt het stedeken Kartasana, dat niet zeer groot, maar fraei is, en wel vier duizend huisgezinnen heeft.

Hier heeft een Temanggong het opperbewind, diens Hof een groot cieraad aan deze plaats heeft. Daar is ook een fraeje Pasar of Markt, een moye groote Pascebaan, en een byzondere nette Moorsche Tempel. Men heeft 'er ook veele Javaansche huizen, en in die stad een grooten handel van Ryft, om dat zy zeer gelegen aan deze spruit legt, waar door men van daar zeer gemakkelyk alles, of na de Rivier van Kadiri, of na de Rivier Samangi, byna 't geheele Ryk door, op en afvoeren kan.

Ten Oosten van Kartasana een groote myl, en een groote myl bezuiden Wonkoedoc, heeft men een myl verre, beweften de Rivier van Kadiri, de dorpen Bagocfan, Balou, en Socfoeroe, en ten Oosten de zelve ontrent in die zelve verheyd de dorpen Jallon (beweften 't welke het landschap DJapan, en ten Noord-Westen van 't welke het aloude Ryk van Madjapat, een van de oudste van gansch Java, tusschen dit DJapan en Grombang, oftusschen DJapan, en de Rivier van Kadiri legt) Mantas, Papanlar, Papanfater, Papper, en nog een myl ten Zuid-Oosten, en een ten Zuiden, beide zonder naam, leggen. Deze tien dorpen maken ruim dertien honderd huisgezinnen uit.

Het Landschap DJapan.

Een myl ruim boven Papper legt Sinkal, daar een fraeje Pagar, en Vesting aan weerzyden van de Rivier, en welke plaats wel drie honderd huisgezinnen sterk is.

De Vesting by Sinkal.

Een halve myl bezuiden Sinkal, al digt by de Rivier, en aan de West-kant van den berg Tilameling, legt Tockoa, dat twee honderd huisgezinnen heeft.

Hier ontrent is ook een groote berg, Golor genaamd, die men in de vlakke van Kateegan, welke beoosten DJapan legt, gemakkelyk zien kan.

De Stad Kadiri.

Een halve myl Zuidelyker, aan de Oost-kant der Rivier, legt de groote stad Kadiri, een van de grootste in 't Ryk, en de hoofd-plaats van dat Landschap.

Hier heeft een Ingabei Katawangan, die een nabestaande van Soerapati's zoonen getrouwd is; het opperbewind.

De stad is wel twee mylen in den omtrek, en wel tien duizend huisgezinnen sterk. Behalven dat zy aan een van de

schoonste Rivieren legt, die uit het gebergte ontrent de stad Brindjok haren oorsprong heeft, zoo is zy ook zeer sierlyk gebouwd, en met een muur en wal versterkt.

Van binnen is een groot getal fraeje huizen, op zyn Javaansch gebouwd, een zeer groote en net gebouwde Dalam (zynde 't Paleys van dien Landvoogd) een heerlyke Pascebaan, en een ongemeene fraeje en groote markt, waar by nog verscheide fraeje Tempels, en andere nette gebouwen zig vertoonen, die deze magtige stad zeer vercierden, en boven veel andere doen uitsteeken.

De handel in de zelve is zoo groot, als in een stad van 't gansche Ryk, ook legt hier gemeenelyk zeer veel krygsvolk, om dat zy voor een van de beste Vestingen gehouden werd. Zy zou nog fraejer zyn, indien zy zoo veel niet by den oorlog ten tyde van Radin Tarocna DJaja geleden had. De Rivier, daar ontrent leggende, is groot, en gemeenelyk de Rivier van Kadiri genaamd; dog die al verder loopende, daar zy in tweeën scheid, de naam van de Tarocfan (gelyk wy op zyn plaats aanwyzen) ontfangt. Dezeloop zoo voorby Kakapper, en verder voorby Pabean, waar van zy daar ook den naam ontleent: zy is daar niet heel breed; maar redelyk diep. By Bangel werd zy de Rivier van Bangel, by Anjar die van Anjar of Kalanjar genaamd, makende dus ook de Rivieren van Kamiri, en Sedekari, en by 't Dorp Sipandjang, wat boven Kara gelegen, werd zy de Rivier van Sipandjang genaamd.

Ten Oosten van deze stad een myl, heeft men vier dorpen zonder naam, ontrent den berg Golok benoorden, bezuiden, en beweften, en nog vier zulke een myl zuidelyker, en Zuid-Westelyker, leggen, van welke laatste 'er drie zich beweften deze Rivier vertoonen. Zy maken met haar agten ruim negen honderd huisgezinnen uit.

Nog twee en een halve myl zuidelyker tot aan de groote stad Brindjok (die pas bezuiden de twee takken legt, die de Rivier van Kadiri maken) heeft men nog elf dorpen, die te zamen uiet nog twee andre, aan weerzyden van Brindjok gelegen, wel vyftien honderd huisgezinnen sterk zyn.

Dan komt men, pas boven deze Rivier, De Stad aan de groote stad Brindjok, die in ver-Brindjok. mogen zeer weinig vóór Kadiri wykt.

Zy is mede 't Hoofd van een landschap, en levert wel agt duizend huisgezinnen uit. De zelve is zeer sterk, en eenigzins bemurd, en daarom ook mer eenig krygsvolk bezet. Zy is wel anderhalve myl in den omtrek, en vol huizen, waar onder al verscheide fraeje groote van steen zyn, van welke dat van den Ingabei merkelyk uit-

uittrekt, alzoo 't zeer net op zyn Javaansch gebouwd is.

Men heeft in die stad een groote Tempel, en Piscebaan, en een zeer fraeje markt-plaats, met een grooten toevloed van menschen, om dat dit een stad, en een landschap is, dat zig zeer verre ten Zuiden, tot tegen 't gebergte, dat het landschap Loedaja van 't zelve afscheit, en ten Oosten zig nog veel verder uitbreid.

Het Landschap Loedaja.

Drie mylen bezuiden 't zelve is een zwaar gebergte, dat van den berg Willis in 't Noorden begint, aldus Zuid-aan drie mylen voorgaat (palende aan 't gebergte Domong, en 't landschap Panaraga van Brindjok's landstreek afscheidende) en dan

Oost-aan wel agt mylen verre loopt, daar het zich tusschen 't zelve en 't landschap Loedaja vertoont, dat mede wel eer onder Soerapati plag te staan, en tegen de Zuid-zee sloot. Waar mede wy niet de beschryving van het binnenste van dit land ook een cinde maken, alleen hier byvoegende, dat in dit bestek veertien steden, twee honderd zes en twintig dorpen, en zeven en negentig duizend, negen honderd, en zeventig huisgezinnen gevonden werden, welke ieder op vyf menichen gerekend, vier honderd negen en tagtig duizend, agt honderd, en vyftig zielen uitmaken.

VIERDE HOOFDSTUK.

Kaart van het zesde Bestek, of van 't Eiland Madura, Soerabaja, en Passaroewan. De Zuid-kant beschreven. Drie Anker-plaatzten. Noessa Baron, en twee Anker-plaatzten daar. Anker-plaats by 't Vleermuizen Eiland. De Noord-zyde beschreven. Het Eiland Madura. De Stad Arosbaja. De Landschappen Quarijer, en Balega. De Stad Maduretna. De Stad Amblega. De Stad Sampan. De Stad Pamakassam. De Stad Sammanap. Verdre beschryving van de Noord-kust van Java. De Stad Gressic. Het Stedeken Giri. De Stad Soerabaja. De Vesting aldaar. Het Stedeken Bangel. Het Landschap, en de Stad DJapan. Het Landschap Singafari. Het Landschap, en de Stad Poegar. Het Landschap en de Stad Passaroewan. De Pagger aldaar. De Stad Panaroecken. Kaart van het zevende Bestek, of van 't Vorstendom van Balamboang. De Zuid-zyde beschreven. Anker-plaats. De Noord-zyde beschreven. Dit Land van 't Noorden na 't Zuiden vertoond. De Stad Balamboang. Het getal der Steden, Dorpen, Zielen, en der byzondere Opper-Vorsten van Java.

Kaart van het zesde Bestek, of van Madura, Soerabaja, en Passaroewan. De Zuid-kant beschreven.

WY gaan nu tot ons zesde Bestek van 't Eiland Java over, gevende vooraf weder een byzondere Kaart van 't zelve onder letter P, volgens 't welke wy het Eiland Madura, 't Prinsdom van Soerabaja, en Passaroewan zullen beschryven.

Wy maken dan weer een aanvang met de Zuid-kant, beginnende van de Wezels-Bacy, ter plaatze daar wy 't laatst gelaten hebben, voor af weder zeggende, dat de zelve aan die kant met een smal rif, als ook met dat zwart zand, en een gestadige grondeloosheid van deze wal vervolgt, en daar meest overal zeer klipagtig, steil, en hier en daar ook zeer bergagtig is.

Drie anker-plaatsen.

Van de Wezels-Baci tot een groote myl Oostelyker maakt het land eerst een buitenbogy na 't Zuiden, en schiet dan weer met een inbogy, in 't midden van welke, gelyk ook twee mylen hooger nog twee of drie anker-plaatsen, ieder een myl van malkanderen, zyn, en by die eerste anker-plaats is cenig laag gebergte, dat wel twee groote mylen verre na 't Oosten loopt.

Vlak bezuiden die laatste anker-plaats, waar langs men laag land met veel Jagerboomen wel vier mylen Oost-aan heeft, legt een groot Eiland ontrent drie mylen

van de wal, dat ruim drie mylen lang, en in 't midden ontrent anderhalve myl breed is, zynde aan de Zuid-kant grondeloos, en vol steil en hoog gebergte, maar aan de Noord-kant, aan de West- en Oost-zyde zyn twee anker-plaatzten.

Dit Eiland werd Noessa Baron genaamd, Noessa Baron, en op 't zelve legt het gehugt Ambok aan de West-zyde, en 't dorp Patjoengan in twee anker-plaatsen daar. een zand-baei, in 't midden van 't Eiland van de Noord-zyde; maar men heeft hier geen vaste inwoonders op.

Van de laatste anker-plaats aan de vaste wal (daar men laag land en veel Jagerboomen wel vier groote mylen Oost-aan heeft) schiet de kust twee groote mylen oostelyker met een hoek na 't Zuiden wat uit, en loopt van daar tot aan den klippigen hoek, een groote myl verder, daar men hooge en spitze rotzen heeft, weder met een bogtjen Noorden aan in.

Van dezen hoek af heeft men byna vier Ankermylen hooger, in een zand-baei weer een plaats by 't Vleermuizen-Eiland, en in die Bacy, als midden in de klippen, land. alzoo men van dien hoek af tot hier toe zeer veel droogtens vind. Een der zelve is de Hen met de Kicken genaamd, daar een klein

kleen inbogtje aan de wal, en een klein Eilandje'er voor legt, hoedanige 'er daar ontrent meer zyn.

Langs de wal is hier zeer hoog en steil gebergte, dat het grootste gedeelte van dit bestek aan de Zuid-kant vervolgd.

Van deze laatste anker-plaats Oost-aangaande, ontmoet men eerst steile klippen, en een groot myl hooger een steilen hoogen hoek, alwaar 't land na 't Zuiden weer wat uitdraeit.

Anderhalve myl van dezen steilen hoogen hoek heeft men weer een zand baci, en een anker-plaats; dog tusschen beiden niet dan klippen, langs de wal, hoewel 'er nog twee zand-bacien tusschen beiden zyn, gelyk men dicht by deze anker-plaats nog een klip-baci ontmoet. Vlak voor de anker-plaats heeft men ook het steen-klippen-Eilandje, en te land een hoogen klippige hoek aan de Oost-zyde der baci.

Een myl zuidelyker heeft men weer een steil hoog gebergte, dan weer laag land, als ook droogtens, en wat hooger een zwarte klip, en dan anderhalve myl Oostelyker een witte klip, beoosten de welke een myl de wal wat indraeit, daar men de Kiekens-baci ontrent een steil gebergte, en dan weer een myl hooger laag land ziet, waar mede dit bestek aan de Zuid-kant een einde neemt, zynde drie en twintig mylen Oost en West lang.

De Noord-zyde beschreven. Wy wenden ons dierhalven na de Noord-kant, beginnende ter plaatze daar wy 't hier laatst lieten, van het dorp Mering at, daar Kali Mering, of Kali Mirang, dat is de Rivier van die naam, de grens tusschen Wirasaba, en Soerabaja, gelyk Kali Affin het tusschen Panaraga en Madion is; dog alzoo het groot Eiland Madura (dat mede onder den Keizer van Java staat) zich hier ontrent vertoont, zoo zullen wy dat voor af beschryven.

Het Eiland Madura. Het Eiland Madura is by Prigaat, of een weinig noordelyker, met een zwaar Rif bezet, dat al by den hoek van Panka begint, en wel drie of vier mylen Zuiden aan tot ontrent Soerabaja, dog zoo breed niet, vervolgt, dat tusschen beide die wallen ontrent drie en een halve myl lang, en ontrent anderhalve myl breed is, gelyk mede ten Zuid-Oosten van de stad Soerabaja een nog veel zwaarder Rif zich vertoont.

By Prigaat heeft men ontrent een myl van Madura een klein Eilandje, Poelo Panjamoeckan genaamd, aan de Noord-kant van dit Rif, en een grooter aan de Zuid-kant dicht aan Madura met een dorpje 'er op, Tandjong Piring, of de Tafel-bordshoek genaamd. Het legt Z. Z. W. en N. N. O. voor 't groot Eiland gestrekt, en men heeft 'er ontrent honderd huisgezinnen op.

Wat het groot Eiland Madura nu aan-

gaat, dat strekt zich uit vlak Oost-aan, zynde ontrent een en twintig mylen Oost en West lang, en ontrent vyf mylen aan de West-kant, drie, of wat meer aan de Oost-kant; dog in 't midden op zommige plaatsen wel zes mylen breed.

Het Eiland is nu eigentlyk in drie deelen verdeeld, te weten in Sammanap aan de Oost-kant (op zich zelve) Pamakassam in 't midden (ook op zich zelve) en Sampan aan de West-kant. De twee eerste deelen staan niet meer onder den Panombahan (dat in 't Javaansch den Aanbidde-lyken, van Anomba, aanbidden, betekent) anders den Prins van Madura genaamd (zynde de eerste van de vier groote Strand-Heeren, en een van de eerste Vorsten des Ryks) gelyk wel eertyds; maar het laatste is alleen onder dezen Prins, en de andere twee zyn nu onder de bescherming harer Edelheden, alzoo die volkeren onder dezen Panombahan niet wilden staan.

Aan den Noord-West-hoek van dit Eiland (die af en aan die van Panka, op 't Eiland Java legt) heeft men de stad Arosbaja, ontrent een groote schoone Rivier, met drie of vier dorpen'er by, die wel zes honderd huisgezinnen sterk zyn, en zeer vermakelyk voor 't oog leggen. Deze stad, die vry groot, en in 't landschap Sampan gelegen is, heeft wel agt duizend huisgezinnen.

De Stad Arosbaja.

Zy is al zeer oud, en 't was hier, daar men de onzen A°. 1599. gansch niet wel ontving.

Zy itaat onder een Temanggong, die daar een groot bewint heeft. De Stad is in zich zelve redelyk wel bebouwd, en vol huizen, waar onder eenige voorname gebouwen zyn. Men heeft 'er een groote Pascebaan, twee fraje Moorische Tempels, twee groote markt-plaatzten, en een grooten handel, zoo van 't Eiland Java, als van andere gewesten.

Aan de Noord-kant van 't Eiland heeft men Oost-aan niet dan een aaneen gefchakeld zwaar gebergte tot aan 't einde van 't Eiland, in 't O. en tot Arosbaja in 't W. zonder dat men iets anders, dan een kleene Rivier drie groote mylen van de Noord-Oost-hoek, en nog drie andere wat bewesten die eerste Rivier, ontmoet.

By die westelykste Rivier heeft men aan wederzyden een Rifje, en ook aan de W. en O. kant der tweede Rivier (daar een uitstekende hoek is) gelyk zich dan verder van de vierde, de Buffels-Rivier genaamt, een groot Rif, een stukweegs Noord-Oost henen, en dan verder Zuid-Oost-aan, en dan weer Oost (daar een breeden hoek, en dan weer een inbogt is) tot aan den Zuid-Oost-hoek, en verder langs de geheele Zuid- en West-kant uitstrekt, dat zich met dat breed Rif tusschen dit Eiland en Prigaat by Tandjong Piring vereenigt.

Van

Van de Stad Arosbaja nu een myl Zuiden aangaande, ziet men het dorp Banoc-kai ontrent een Rivier leggen.

* Een groote myl Zuid-Oostelyker wat landwaard in, legt het dorp Karanglejer, ontrent een zwaar gebergte, dat zich van 't dorp Sotia af, ('t welk een myl Zuid-weltelyker legt,) tot aan de stad Sampan toe, wel zeven mylen verre Oost en West uittrekt, gelyk men nog een kleenen berg ten westen van dit dorp heeft, en een myl zuidelyker als Sotia, het dorp Kamal op de Zuid-West-hoek van dit Eiland, ten Westen tegen over de Stad Gressic, en ten Zuiden tegen over de stad Soerabaja, zyn-de van de eerste ruim een halve, en van 't laatste een groote myl gelegen. Hier van daan heeft de Panombahan een gragt laten graven tot Tondjong toe, dat wel drie of vier mylen rydens verre is, om zoo te gemakkelijker op zyn hof-plaats te Maduretna te komen, hoewel het by Poelo Mengarec maar een myl verre is. Digt by Kamal leggen drie droogtens, meest vlak 'er voor.

Oost-aan nu een myl 'er af, legt het dorp Soekalca, en een myl Oostelyker een Rivier, by welke in 't landschap Quanjer nog drie dorpen zonder naam aan de West-, en nog vyf andre aan de Oostkant leggen. Deze dertien dorpen zyn wel zestien honderd huisgezinnen sterk.

Twee mylen Oostelyker, daar de kust wat uitschiet, heeft men den hoek van Kartong (daar 't zwaar Rif tusschen dit Eiland en tusschen Soerabaja met zyn midden begint) daar na Passer, Babate, Kamkap, Kadondan, Laboauw (alwaar een hoek of twee is) en dan komt men tusschen die hoeken by de Rivier van Balega, dat weer een ander landschap is, en daar 't Rif van de Hoek van Kartong twee mylen Oost-aan verbreed, gelyk daar ook een inham, en wat verder een hoek by de zoute Rivier is, die een myl Oostelyker legt, bezuiden welke een myl van de wal men het Eilandje Baddiengien, by de Kabeljauws droogte, heeft, gelyk wat westelyker nog een, de Korcas-droogte, en nog westelyker een andere, Swaantjes-droogte genaamd. Deze zes dorpen hebben ruim zes honderd huisgezinnen.

Nog wat verder heeft men de Rivier van Sampan, en den hoek van Janpolan, die ten Oosten al van de Rivier van Sawalan begint, by welke de hoek van Damon legt. Deze vier dorpen, die men daar binnen anderhalf myl ontmoet, leveren wel vyf honderd huisgezinnen uit.

Twee mylen ruim Oostelyker, tot aan den hoek van Makassam toe, heeft men de dorpen Teteri, Warante, den hoek van Warante, Macassam, en den hoek van den zelve naam. Deze drie dorpen zyn ontrent vier honderd huisgezinnen sterk.

By de hoek van Macassam schiet het land, wel twee mylen verre, Zuiden-aan, tot aan den hoogen hoek in, daar 't land dan weer vlak Oost-aan loopt, en daar 't Rif weer wat ter lengte van de volgende baai verbreed, dat men ook by den O. hoek der zoute Rivier een myl Oost-aan, ziet.

Ten Oosten van dezen hoogen hoek heeft men, een myl of anderhalf van de wal, twee Eilandekens op twee droogtens leggen.

Van dien Oost-hoek af maakt de kust een bogt wel van twee mylen Oost-aan, schietende daar weer een weinig uit, waar na zy weer twee mylen verre recht Oost-aan loopt, en een hoek maakt.

Van den hoogen hoek af, tot dezen Zuid-hoek van Sammanap toe, heeft men mede een myl in ze langs deze wal, verschiedde droogtens, 't Lalari-bosch, en Korcas-droogte genaamt, en daar ontrent ook een klein Eilandje, en wat nader aan de wal, 't lang Eiland (dat O. en W. een myl lang, en een halve myl breed is) en ten Zuid-Oosten van de Zuid-hoek van Sammanap het Nagtegaals-Eiland, dat N. O. en Z. W. een myl lang, en meest een halve myl breed is, gelyk ook beide die Eilanden vol reyen zyn. Buiten de zelve doet zich nog wel een myl oostelyker een droogte op, die de Maal-ftroom, gelyk het Eilandje (dat wat oostelyker legt) het Schildpads-Eiland genaamt werd, waar by ook nog een droogte is, en die af en aan den Zuid-Oost-hoek van dit Eiland leggen.

Als men nu den Zuid-hoek van Sammanap pas om is, heeft men daar een groote baai, die wel een myl na 't N. W. inschiet, en ook wel zoo breed is, en aan welkers Oost-zyde een Rivier legt.

Hier schiet het land weer Zuiden-aan een kleene myl uit, makende daar den Zuid-Oost-hoek, die vlak Oost-aan nog een groote myl zeer scherp uitloopt, alwaar men een myl Noordelyker vlak in 't O. een kleene revige baey, en dan twe mylen verder den N. O. hoek (hoedanig ook de wal hier loopt) en dan drie mylen N. W. aan weer een kleenen hoek heeft, voor welke in 't N. O. een myl van de wal een droogte als een halve maan legt, die zich een myl verre N. W. en N. O. in de lengte, en ontrent half zoo verre in de breedte uittrekt. Van dien kleenen hoek nu schiet de wal een halve myl na 't W. en dan byna een myl (tot aan de Buffels-Rivier) na 't W. Z. Weiten.

Hier mede hebben wy nu dit Eiland rond gewandeld, zoo dat ons niet meer overig is, dan 't zelve eens van binnen te beschouwen. Het is daar een groot, wyd, en magtig land, vol dorpen (hoewel zy hier niet uitgedrukt staan) die ruim een getal van twee duizend uitmaken, en

wel dertig duizend huisgezinnen sterk zyn.

In dit Eiland zyn nog vyf groote ſteden, te weten, Maduretna in 't Weſten, wat ooftelyker Ambalega, ten Zuid-Ooſten van 't zelve Sampan, drie mylen ooftelyker, ontrent midden in 't Eiland, Pamakaſſam, en vier mylen ooftelyker de Stad Sammanap.

De Stad
Maduret-
na.

De Stad Maduretna legt ontrent drie mylen van 't weſter-ſtrand af, niet ver van een hoog gebergte, ten Zuiden van 't zelve gelegen. Zy is wel de grootſte, en voornaamſte ſtad van 't Eiland, en de Hof-ſtad van den Prins van Madura.

Men heeft daar een groot getal huizen, van welke zommige al vry fraei van ſteen en hout gebouwt, hoewel de meeſte van bamboezen zyn.

Daar is een fraei Hof van den Landvoogd, een ſchoone Paſcebaan, een zeer wyd-uitgeſtrekte Markt, en een ongemeene fraeje Moorſche Tempel. In deze ſtad zyn wel zeven duizend huisgezinnen.

De Stad
Ambalega.

Twee en een halve myl ooftelyker (dog wel zoo zuidelyk) legt de Stad Ambalega, die wat kleiner dan de vorige, niet zeer fraei gebouwt, mede ten Noorden van dat zelve gebergte (dat zich tuſſchen Sampan en Soſia vertoont) pas een myl N. ten W. van Sampan gelegen is, en rondom een fraei boſch heeft. Het gezag ſtaat hier aan een Ingabei, die wel over vier duizend huisgezinnen geſteld is.

Het fraeiſte, dat men 'er heeft, is de Moorſche Tempel. De Paſcebaan is redelyk groot, en daar is een zeer bequame markt-plaats. En dit is wel 't voornaamſte, dat men 'er af zeggen kan, als dat 'er nog twee dorpen by leggen, die wel drie honderd huisgezinnen sterk zyn.

De Stad
Sampan.

De ſtad Sampan, die zich een myl ten Z. O. van Ambalega vertoont, is wel zoo groot, en vry fraejer door de bank van gebouwen. Men heeft 'er een ſchoonen Dalam, een groote Paſcebaan, twee groote en fraeje Moorſchen Tempels, een cierlyke Markt, en verſcheide houte huizen, die ten deele van ſteen zyn; en zy legt tuſſchen twee gebergten in, die pas booſten die ſtad eindigen. Men oordeeld, dat 'er ruim vyf duizend huisgezinnen in de zelve, en nog wel vyf honderd in die twee dorpen zyn, die 'er by leggen, van welke het een zich ten Noorden, en 't ander zich boooſten die ſtad opdoet.

De Stad
Pamakaf-
ſam.

De ſtad Pamakaſſam, die drie mylen ooftelyker legt, is een van de fraeiſte op dit Eiland, ſtaande op zich zelve, en onder de beſcherming van haar Edelheden. Zy is van groote ontrent als Sampan, en heeft byna het zelve getal van huisgezinnen.

De Prins, die hier 't opperbewind heeft, voert een grooten ſtaat, ook heeft

hy daar een aanzienlyk Hof, dat na de Javaanſche trant vry net en groot is. Zederd A°. 1708 is hy op zich zelve, en buiten den Panombahan geſteld.

Men heeft 'er een zeern fraeje Moorſchen Tempel, een zeer heerlyke Paſcebaan, een wyde en cierlyke Markt, en een groot getal bamboeze huizen.

Ten Weſten, ten Zuiden, ten Noorden, en ten Ooſten heeft men vyf dorpen 'er by leggen, die al zeer groot, en wel duizend huisgezinnen sterk zyn.

Van daar tot de ſtad Sammanap toe, De Stad Ooſt-aan, heeft men vier en een halve Sammanap. myl van nooden, eer men 'er komt.

Dit is een ſtad, die van de twee vorige niet veel verſchilt, dan dat zy wel zoo groot is. Eenend Sederma plag hier 't opperbewind te hebben; dog hy is gekriſt, ſtaande door zyn zoontje opgevolgt te werden, terwyl zyn vrouw, Radin Ajoe (dat de ſchoone Princes in 't Javaanſch betcekkend) daar onder 't opzicht harer Edelheden het opperbefier heeft.

Dit Sammanap was kort voor A°. 1707 mede op zich zelve, en dezze Soderma (die zich zeer trouwloos droeg) als Prins 'er over geſteld.

Zy is wel zes duizend huisgezinnen sterk, en heeft ook een zeer fraei Hof, twee ſchoone Tempels, en deſtige Markt, en een zeer nette Paſcebaan, die zich al verre uitſtrekt.

Ontrent de zelve leggen aan de Ooſt-kant een, en aan de Noord-kant twee dorpen, die te zamen wel vyf honderd en vyftig huisgezinnen uitmaken.

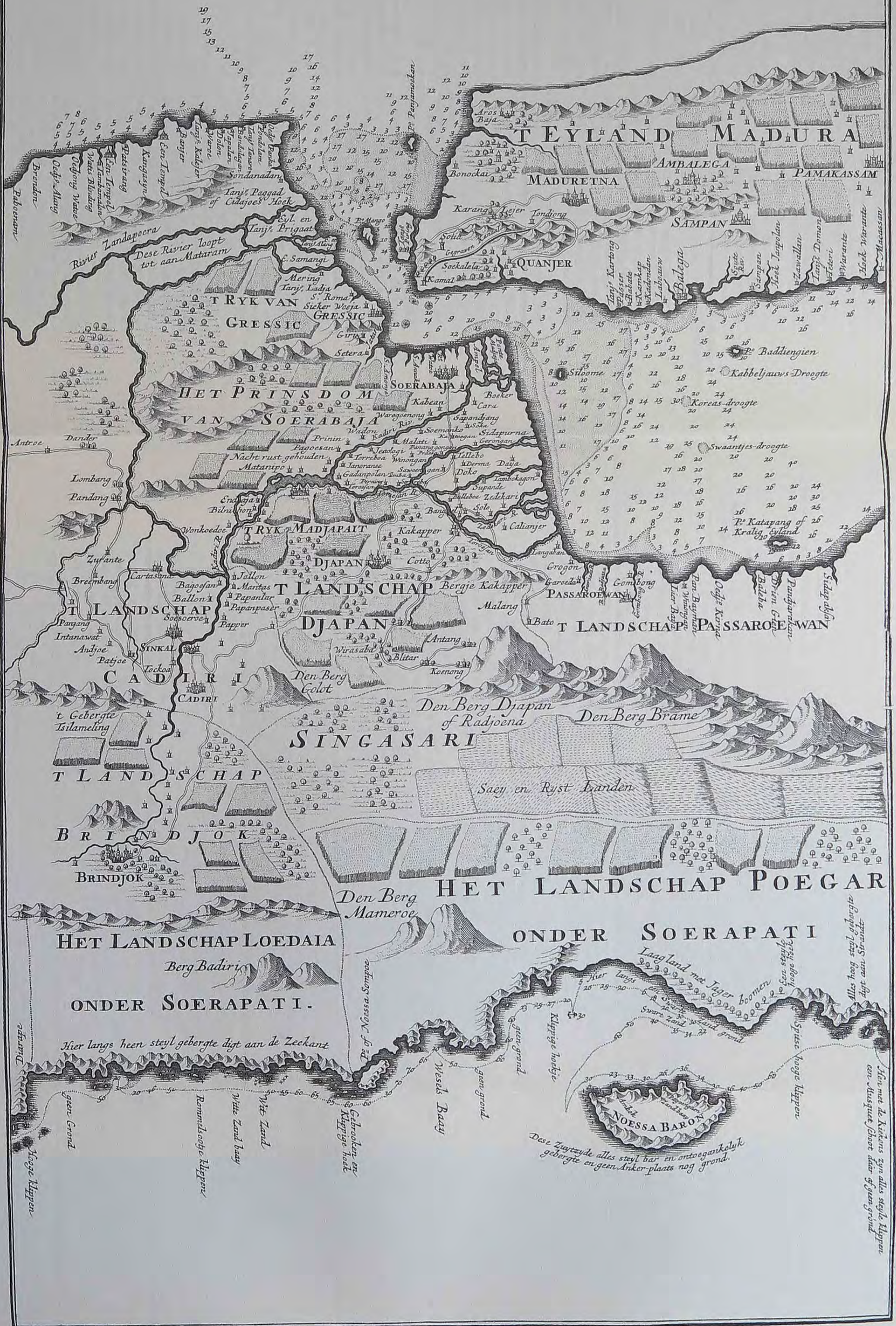
Dus zien wy dan, dat 'er op dit Eiland zes ſteden, en twee duizend een en veertig dorpen zyn, die zamen agt en zeven- en vyftig duizend, drie honderd, en vyftig huisgezinnen hebben, die vyf menſchen ieder gerekent, een getal van drie honderd een en negentig duizend, zeven honderd en vyftig zielen uitleveren, hoewel 'er nog veel meer ingezetenen zyn, als men het ten naauften wilde uitpluizen.

Het eenige nu, dat nog tot dit Eiland behoord, en 't geen in 't zevende beſteekkaartje eigentlyk voorkomt, is een klein Eiland, Poelo Pondi genaamd (dat Ooſt-aan zeer dicht 'er by legt) en 't Eiland Giljoen, dat een groote myl ten Zuid-Ooſten van Madura legt, en een groote myl lang, byna een myl breed, en op een Rif gelegen is.

Na dat wy nu het Eiland Madura alomte beſchouwt hebben, gaan wy weer na de kuſt van Java, om, daar wy 't by het dorp Mering laaſt gelaten hadden, nu verder Zuid-Ooſt, aan deze Noord-Ooſt-kuſt te beſchryven.

Een myl, of wat meer, ten Zuid-Oo- Verdere be-
ſchryving
van de
N. O. kuſt
Noord- van Java.

P. Sesde beftek,
 't Eyland MADURA, 't Prinsdom
 SOERABAJA en PASSAROEWAN.



Hier met de Kieken zijn alle steyle klippen
 aan 't uitzicht sjoort daer geen grond
 Alles hoog staal gebergte
 digt aan de Steen
 Hier langs heen steyl gebergte
 digt aan de Zeekant

Deze Zuytzijde alles steyl bar en ontoegankelijk
 gebergte en geen Anker-plaats nag grond.

Noord-Oosten van welke het Eilandje Mengare, en daar maar een kleine door-tocht tusschen beiden is) ontmoet men eerst den hoek van Ladja, en wat verder de Rivier van Roma, en wat verder nog een Riviertje, daar na 't dorpje Sieker Woeja, en dan het stedeken Gressic. Deze drie dorpen zyn ruim vier honderd huisgezinnen, en Gressic alleen 'er wel duizend sterf.

Het Stedeken Gressic.

Dit is die vermaarde en aloude stad, die de Portugeesche Schryvers doorgaans Agacime (dat zeer weinig na Gressic gelykt) noemen, en die van ouds ook by onze natie is bekend geweest, gelyk wy in oude tyden daar al mede een Comptoir gehad, en nu 'er nog twintig Soldaten hebben.

Dit plagt een vermaard Koningryk al A°. 1510. te zyn, gelyk wy dat in de zaken van Ternate, toen de Koning Zaina labdyn, en in die van Amboina, toen Pati Toeban 'er na gingen, en verder uit het verhaal van den Ambonschen Schryver Ridjali getoont hebben, dat de Koning van Giri (dat 'er ontrent legt) die van Amboina verscheide malen met zyn volk, en vaartuigen ondersteunt heeft.

Het is een fraeje stad, waar in een Temanggong het opperbewint heeft. Ten Weiten heeft zy, en voor al ook by Giri, een zwaar gebergte.

Men heeft in de zelve veel fraeje huizen, zoo van den Temanggong, en andere grooten, als van de Chineezen, die hier al redelyk sterf zyn, en hier ook een Kapitein, en een Luitenant hebben, behalven dat 'er zeer veel gemeene wooningen zyn.

Zy legt aan een groot Rif, dat egter niet belet dat deze plaats zeer sterf bevaren werd, alzoo de Chaloeppen, en andre vaartuigen, daar van de Oosterfche Landvoogdyen jaarlyks aangierende, van daar veel ryft, zout, en allerlei andere waren, vervocren, 't geen den handel daarongemeen groot, en de stad zeer levendig maakt.

Men heeft 'er een uitschietenden en uitstekenden Oost-hoek, van welke de kust wel een myl Zuid-West-aan inschiet, daar men Jatan, en de Rivier van Setera heeft, van waar de kust weer, na een klein bogtje met twee hoeken gemaakt te hebben, wel drie mylen verre recht na 't Oosten loopt, alwaar men de Rivierkens van Amonje (af en aan den hoek van Kamal op Madura, en waar by zig drie kleine droogtens vertoonen) van Annak, van Watoe, en dan nog drie kleine Rivieren ontrent de stad Soerabaja ontmoet.

De zes dorpen, boven gemeld, zyn ruim agt honderd huisgezinnen sterf.

Het Stedeken Giri.

Pas agter Gressic, Zuid-West-aan een klein myltje, heeft men het stedeken Giri, dat door zyn pragtigen Tempel (al-

waar ook een Panombahan, een van de nazaten van Sjeich Ibn Moelana op een bergje, in een hoog pragtig graf, mede vol omgangen, dog zonder verder ciera-gien, begraven legt) een van de drie vermaarde op Java, zeer beroemd is.

Hier heeft een Panombahan van ouds her 't bewind gehad, zynde in oude tyden een Koninkryk geweest. Men gist, dat hier wel twee duizend huisgezinnen zyn; ook is dit stedeken, dat al vry groot is, van de gemeene cieraaden der andere steden niet misgedeeld.

De stad Soerabaja is een van de voor-De Stad Soerabaja. naamste en grootste steden des Ryks. Zy legt aan een groote Rivier, die men opvaart, die men eigentlyk de Rivier van Kadiri noemen moet, en welke daar, gelyk nog met drie andere spruiten wat hooger, uitwaterd.

Zy beslaat wel een myl in den omtrek, en werd geschat wel tien duizend huisgezinnen te hebben, over welke de Prins van Soerabaja (die dit gemeenelyk van Jangrana werd, en de tweede Strand-Heer des Ryks is) het opperbewind heeft.

Deze voert een zeer pragtige staat, en heeft een fraejen Dalam, of Hof, en daar in ook een stal voor zyn Olifanten, aangezien hy noit eenig bezoek van staat te voet doet, maar doorgaans met een van zyn broeders op een grooten Olifant, op welken een getralide zitting voor twee menschen gemaakt is. Behalven zyn hof zyn 'er veel andere fraeje huizen van steen, zoo van de Kapitein van de Chineesen (A°. 1706 Tamkeko, en in de wandeling Kenio genaamd) van een groote menigte van Chineesen, die hier zyn, als van vele andere. Ook zyn 'er veel gemeene huizen, die zig vry wyd uitbreiden. De straten der stad zyn mooi breed, en 't is zeer gemakkelyk, en vermakelyk, dat zy aan de Rivier legt.

Men heeft daar een zeer groote Pascebaan, waar in ik menigmaal den Prins met de Princen zyne drie broeders, en veel andre grooten, te paerd tegen malkanderen heb zien rennen, en met de lantie stryden, van welk Spiegel-gevegt wy, daar wy over de zaken van Java handelen, breeder zullen spreken.

Hier is ook een zeer groote Markt-plaats tusschen de Vesting der E. Maatschappy, en tusschen zyn Hof gelegen, daar men alles heel goed koop krygen kan.

De handel van Ryft is hier ook zeer groot, waar mede de Chineesen zig bezig houden. Zy kan in tyden van vrede (gelyk ook Passaroewan) wel twee, en nu nog wel een duizend Kojangs meer (zynde Javaansche lasten, ieder van 5000 ponden, daar een Chinees last 3750, en een Hollands last 3000 pond gerekend werd) opbrengen.

Van

De Vesting
aldaar.

Van wegen de E. Maatschappy legt hier ook een Kapitein als Opperhoofd, die buiten de Vesting een zeer fraeje wooning heeft. De bezetting alhier is den 9 Juny A°. 1705. op honderd Soldaten, en eenige Pantsjalangs, of vaartuigen, behalven de twintig Soldaten voor Greflic bepaald.

Van de Vesting geven wy de aftekening onder de letter Q.

Dit plagt wel eer een Koningryk te zyn, waar van men voorby 't Hof van den Prins nog een overblyfzel van 't oud Koninklyk Paleis ziet; Astana genaamd, geheel van steen, en aan 't einde dezer stad ter rechterhand van de breede weg, die na Kara gaat. Onder de Koningen van Soerabaja plagt in oude tyden (en A°. 1709. nog) Succadane, en de Koningin van Landa, op 't Eiland Borneo, te staan. Even zoodanig plagt ook Greflic A°. 1609 niet alleen mede; maar A°. 1601. zelf ook Jortan, Passarowan, en Balamboang (in dat zelve jaar door die Prins pas veroverd) dezen Koning onderdanig te zyn; maar het heeft zeer veel van zyn vorige luister verloren, en het is nu maar een Prinsdom, hoewel het zig al verre uitstrekt; en voor al is die Prins, na de dood van denouden Panombahan van Madura (die A°. 1706. nog leefde) van een byzonder groot vermogen geworden, 't geen mogelyk maar een lok-aas geweest is, om hem te eer in 't net te krygen, aan 't Hof des Keizers voor hem gespannen, en daar hy niet lang daar na (gelyk wy elders breeder verhalen) nog in geraakt is.

Een van de grootste cieraden, niet alleen van Soerabaja, maar zelfs van geheel Java, is de Moorische Tempel van deze stad, die men op een Eiland pas over de Rivier, in een dorp Ampel (gelyk men ook dat Eiland noemd) leggen ziet.

Men heeft drie vermaarde Tempels op geheel Java, te weten, die van Tsjeribon, die van Giri, en die van Ampel, in welke drie plaatsen, drie nazaten van dien vermaarden Heilig van Tsjeribon, Sjeich Ibn Moelana, of Bën Israel, den voornaamsten grondvester van de Mohammedaanische Godsdiens, begraven leggen.

Deze Tempel is zeer groot, en op hune wyze zeer pragtig; dog geen ongeloofige, al wiesch hy zyn voeten in de steene water-bak, die daar by staat, mag 'er inkomen.

Ter zyden dezen Tempel heeft men het graf van den grooten Heilig, of voornoemden nazaat van Ibn Moelana, by hen Sultan Ampil, of anders den Panombahan, en ook wel Machdoem, dat is, den Heer (in de Arabische taal) genaamd, daar zy veel wonderen, die wy elders breeder zullen voorstellen, van weten te verhalen; ja zy roemen wel, dat het Ibn Moelana zelfs is, die 'er begraven legt.

Het graf in zig zelve is zeer flegt, en 't vertoont zich een weinig hooger, dan een meenigte van andre Moorische graven, die men 'er rondom heeft, welker gedaante even eens, als een gemeen bed in een tuin is, aan welkers beide einden men een plankje van twee of drie voeten lengte, en een halve voet breedt, volgens de Moorische wyze, om hoog in de grond ziet steken.

Hier ontrent iet onreins te brengen, of wel daar ontrent te wateren, is niet anders, dan met zyn leven te speelen. Ook is het een groote eere voor iemand, die ontrent deze graven komen mag, alzo 't alle groote Heiligen zyn, die hier leggen. En deze eere is my mede bewezen, wanneer ik A°. 1706. daar geweest ben.

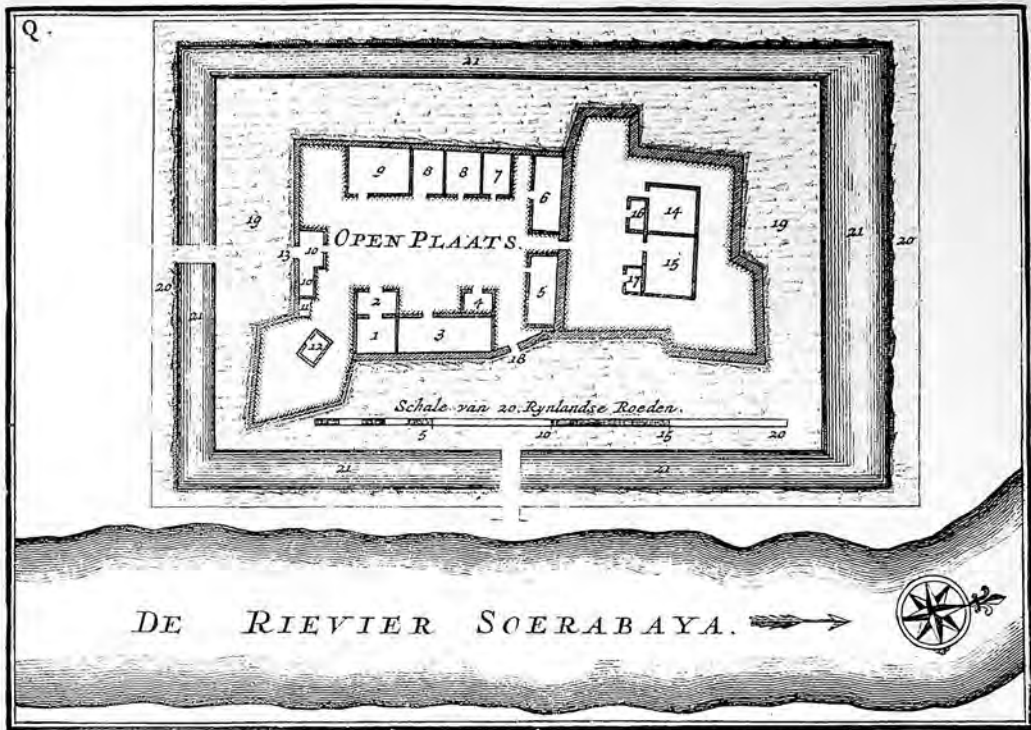
Zoo als de Priefters, die ons geleide (en die Tambahadjji genaamd was) maar in de graf-plaats quam, knielde hy, en een weinig daar na weer; dog dicht by 't graf zelf nog veel eerbiediger. Deze Priefters gaf ook voor, dat 'er boven het graf van deze Heiligen tot drie maal toe een gehemelte gemaakt; dog dat het tot driemaal toe ook door de Engelen in den brand gestoken, en daarom zedert zoo ongedekt gebleven was. Ik kon daar egter niet de minste merktekenen van vonken of doof-koolen, maar in tegendeel aan de Priefters rok wel zien, dat die veel eer in den brand scheen geweest, en als een heilig overblyfzel nog in wezen gebleven te zyn.

Wat boven dit Eiland, waar op 't dorp Ampel legt, heeft men beoosten een andere spruit van de Rivier van Soerabaja, of anders van die van Kadiri, nog een Eiland van de zelve grootte, dat ontrent een myl in de lengte, Zuiden en Noorden, en een half myltje Oost en West, in de breedte beslaat, waar op zich de twee dorpen, Ponte en Madjaja, ontrent vier honderd huisgezinnen sterk, vertoonen.

Hier begint, beoosten Ponte, een zeer groot Rif, dat zich ontrent vier mylen Zuid-Oost-aan, en drie mylen Noord-Oost-aan uitstrekt, en 't Eiland Madura hier aan Groot Java hegt. Op 't midden van dit Rif, tuschen Sidapurna, en den hoek van Kartong, op Madura gelegen, is het Eilandje Siloome, dat nog op een byzonder Rifje legt.

Van den Oost-hoek van Ponte draeit deze kust weer Zuiden ten Oosten aan, by welkers Zuid-hoek, en den Noord-hoek van Boeker, een ander spruit van de Rivier van Kadiri in zee stort. Pas daar binnin, tuschen beide die hoeken, zyn drie Eilandekens.

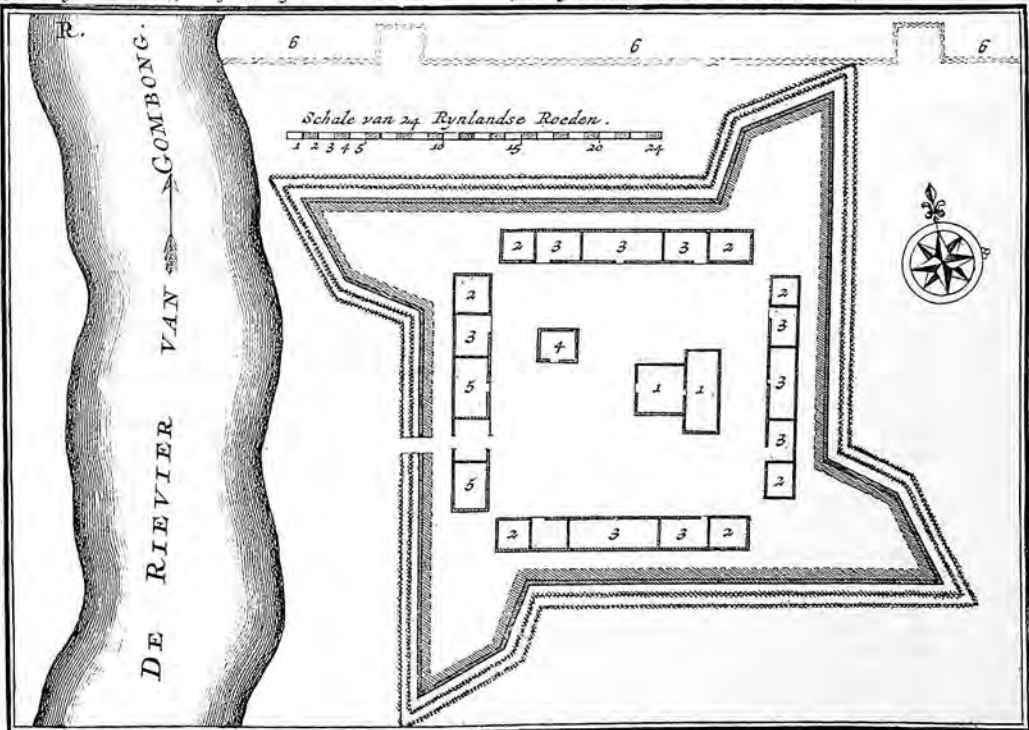
Wanneer men nu langs de Rivier van Soerabaja aan des zelfs Noord-zyde al Zuid-op van de stad gaat, ontmoet men ontrent twee mylen van strand, het dorp en de breede Rivier van Kara, en dicht



KAARTE VAN DE VESTING OP SOERABAYA.

Gemeeten den 20. Majus 1708. V. Broekhuysen.

- | | | | | | |
|---------------------------|--------------------|------------------|------------------------------|----------------------|----------------------|
| 1. Administrateurs Kamer. | 4. Ambagsluiden. | 8. Pakhuys Huis. | 12. Donker Gat. | 15. Corps du Garde. | 19. Den Binnen-Barm. |
| 2. Comptoir. | 5. Smids Winkel. | 9. Wagon Kamer. | 13. De Troort. | 16. Confapels Kamer. | 20. Den Buyten Barm. |
| 3. Pakhuys. | 6. Oud Siekenhuys. | 10. Wachthuys. | 14. Magazyn en Kruyt Kelder. | 17. Sergeants Kamer. | 21. De Gragt. |
| | 7. Klein Pakhuys. | 11. Secret. | | 18. Water Poort. | |



KAARTE VAN DE PAGGER TOT PASSAROEWAN.

Alle van Klapper Boomen opgerecht enz.

- | | | |
|-----------------------|------------------|---|
| 1. Kapitains Wooning. | 4. Kruyt Kelder. | 6. De Oude oefflichte Wal van de Vyand, alles van Sards opgemaakt, ende van buyten en binnen met houto Palisaderingen voorseen. |
| 2. Officiers Kamers. | 5. Hooffd-Wagt. | |
| 3. Corps du Garde. | | |

'er by het dorp Sapandjang, gelyk men ter zyden af, vyf of zes mylen van Soerabaja, 't dorp Prassa, zeven mylen verder Tamba, en nog wat verder tien of elf myl in 't Z. W. 'er af, Serreba, en daar na Perring leggen ziet.

Een myl ten Noord-Westen van Kara, heeft men de dorpen Kabean of Pabean, Waroegoeng, en Jealogi in 't Westen, met nog een ander dorp of twee zonder naam, en nog een, Soka genaamd, wel twee groote mylen Zuid-Westelyker, die zamen wel zes honderd huisgezinnen uitleveren. Ook leggen 'er meer dorpen niet verre van Kara, die hier niet wel uit te drukken zyn.

Bezuiden deze Rivier, een myl ten Z. W. van Waroegoeng, heeft men Soemonko, Malati, Torreboa, en Janoranse, welke eerste plaats van Gadanpolan (een dorp, daar wy 't in ons vorig beslek by de Rivier van Kadiri, daar de Toroefan zig 'er afscheid, gelaten hebben) niet wel twee mylen gelegen is.

Hier loopt een groote spruit van de Rivier van Kadiri, Toroefan genaamd, eerst Oost, en daar na ten deelen N. O. en ten deelen Z. O. aan, scheidende zig wel in agt takken, die in 't Oosten aan zee op verscheidne plaatzen uitwateren. Deze vier dorpen leveren wel zes honderd huisgezinnen uit.

Wanneer wy nu ten Noord-Oosten, daar deze Rivier uitwaterd, weer langs deze kust Zuiden aangaan, heeft men, anderhalve myl boven den hoek van Boeker, 't dorp Sidapurna naby de eerste spruit, die in zee stort, welk dorp zig op een Eiland tusschen de Rivier van Soerabaja en een spruit van de Toroefan verdoont dat vyf mylen O. N. O. en W. Z. W. lang en in 't O. anderhalve myl, dog anders meest een myl; hoewel het by Jealogi en Torreboa ruim zoo breedt, en weinig minder dan in 't O. N. O. is.

Pas hier boven is de voornoemde uitwaterende spruit, die uit de Toroefan, zoo als zy zig twee mylen lager of oostelyker in twee verdeeld, en eerst Noord-Oost, en daar na Oost aanschiet, hier al mede in zee stort, en een half myl van strand met de andere spruit een klein Eilandje maakt; dog bezuiden dezen tak heeft men een veel grooter Eiland, dat zig van strand af wel drie mylen na 't Westen, tot daar de Toroefan zig het eerst in twee scheid, in de lengte, en op zyn breedst, een myl in de breedte uitstrekt.

Op dit Eiland legt een myl van strand West-aan, het dorp Daja, een groote myl westelyker het dorp Doko, en wat benoorden 't zelve Tellebo

Pas ten Zuid-Westen van 't dorp Doko verdeeld zig de Toroefan (die hier Zuid-Oost met die tak aanschiet) weer in twee

IV. Deel.

takken, waar af de eene vlak Oost, en de andere Zuid-Oost-aan (dog wel zoo Zuidelyk) loopt. Deze vyf dorpen maken te zamen zes honderd huisgezinnen uit.

Bezuiden dit groote Eiland (waar op Daja legt) ontmoet men een groote spruit, die Oost-aan uit de Toroefan na zee stroomt, en by Tambokagon daar in stort. Deze spruit, en een andere, die maar wat zuidelyker uitwaterd, en de Rivier van Zedekari genaamd werd, maken weer een groote Eiland, dat ontrent drie mylen Oost en West lang, en in 't W. wel een heele, dog anders maar een halve myl breed is.

Op dit Eiland legt voor aan 't dorp Tambokagon, een myl Westelyker Supande, nog een myl Zuidelyker, dog een groot myl van strand, het vermaard dorp Zedekari, en wat Westelyker, Solo, en Bangel, met nog drie dorpen zonder naam, alwaar de stad Bangel legt, daar de Toroefan zig weer in twee verdeeld, van welke de een tak Oost, en de ander Zuid-Oost twee mylen, en een myl Oost loopt, zoo dat zich de Toroefan, na dat hy twee mylen Oost ten Zuiden gelopen heeft, driemaal in twee scheid, en met vier hoofd-spruiten in zee valt, die nog vier mindere hebben. Dit doet hy eerst twee mylen oostelyker als daar hy begint, dan een kleene myl Zuid-Oostelyker, en dan nog een myl wat zuidelyker ontrent Kakapper. Deze agt dorpen zyn wel twaalf honderd huisgezinnen sterk.

Het stedeken Bangel is niet alleen zeer groot en schoon (gelyk het aloude Zedekari) maar hier heeft Soerapati ook een zeer fraajen steenen Dalam gehad, waar in ik A°. 1706 geweest ben, en waar van wy onder de zaken van Java breeder zullen spreken.

Bezuiden de Rivier van Zedekari (die ontrent drie mylen tot aan Bangel verre, West aan loopt, en een half myl zuidelyker legt als de vorige spruit) heeft men zeer dicht byeen nog drie kleene spruitjens, in welke zig deze Rivier, pas een kleene myl van strand af, scheid, gelyk die daar ook drie kleene Eilandekens maken.

Pas bezuiden dit zevende spruitje een halve myl, heeft men de laatste tak van de Toroefan, daar hy benoorden Langan in zee waterd.

Deze laatste tak nu, met de vorige, maakt hier weer een groot Eiland, dat Oost en West twee mylen lang, in 't Westen voor al, en 't Oosten ook smal; dog in 't midden een myl breed is.

Op de Noord-Oost hoek van dit Eiland legt het groot dorp Isalianjar, welk dorp ik A°. 1706, zoo als het verbrand, en verwoest was, gezien en bevonden heb wel een half myl lang te zyn; ook

G

le

Ievert het wel vyf honderd huisgezinnen uit.

Geen andere dorpen heeft men hier op; dog pas beweften den West-hoek van dit Eiland heeft men het dorp Kakapper, met nog twee andere zonder naam, en Cotto een myl Zuid-West-aan; die met haar vieren wel zes honderd huisgezinnen uitmaken.

Het Land-
fchap, en
de Stad
DJapan.

Een myl West ten Noorden van dit laatste dorp, en ontrent twee mylen W. ten Zuiden van Kakapper (een myl boven 't welke men 't bergje van dien zelven naam heeft) legt de stad DJapan: de hoofstid van een groot landfchap van dien naam. Zy is redelyk groot, wel zes duizend huisgezinnen sterk, en vry wel gebouwd. Ook heeft men 'er een fraci Hof van den Landvoogd, een groote Pascebaan, verscheiden Moorfsche Tempels, en Mesdjids (dat bid-plaatfen zyn) en een Markt zoo groot en fraci, als men ergens op dit Eiland vind. Hier is een groote binnenlandsche handel, en het krielt 'er van huizen en menschen, die zig alomme vertoonen.

Wy zullen hier drie perken stellen, DJapan, Kakapper, en Langahan, van welke wy voortgaan dit land te beschryven. Van DJapan zullen wy een begin nemen, gaande eerst hier mede tot aan de Zuid-zee voort, om dan weer van Kakapper, en daar na van Langahan (aan 't Oost-strand) te beginnen.

Een groote myl boven de stad DJapan is een dorp zonder naam, en een myl hooger het dorp Wirafaba, met nog twee andere. Deze zyn ruim vier honderd huisgezinnen sterk.

Het Land-
fchap Sin-
gafari.

Zuidelyker aan, pas boven Wirafaba, heeft men het landfchap Singafari, van waar men Zuiden aan een zeer groote strek lands heeft, loopende tot aan de Zuid-zee, ten Noorden van 't welke, digt by de Zuid-zee, zes mylen ruim bezuiden Wirafaba, de berg Mameroc legt, die, gelyk ook dit ganfche land (dat Poegar genaamd is, en zig Zuiden en Noorden zeven of agt; maar wel dertien of veertien mylen O. en W. uittrekt) onder Soerapatti (anders Radin Aria Wiranagara genaamd) plagt te staan.

Ten Zuiden nu van Kakapper, en een halve myl boven dat bergje, heeft men het dorp Malang wat Oostelyker tusschen 't gebergte van Malang in (dat meest Zuiden aangaat) en een myl zuidelyker 't dorp Bato.

Regt boven dat gebergte legt de berg DJapan (waar van dit Landfchap zynen naam ontleend) die anders wel Radjoena, en ook zeer veel den berg van Antang (na een dorp, pas 'er beweften) ook wel Goenong Madjapait, of den berg van Madjapait, genaamd werd.

Dit is een vervaarlyk hooge berg, die men op Soerabaja zoo gemakkelyk ziet, dat men zou zeggen, dat hy 'er maar een myl vier of vyf af lag, daar hy 'er byna wel agt mylen, recht toe recht aan, af legt. Op de zelve valt nu en dan, zoo de Javanen zeggen, by nagt, en in den morgenftond ys; dog by dag smelt het weder. Zy noemen dit ys in de lage taal Baanjoe Antos, en in de Hof-taal Toja Doegal.

Beoosten dezen berg heeft men een zeer zwaar aaneengefchakeld gebergte, dat wel tien of elf mylen Oost-Zuid-Oost loopt, en daar men aan 't einde den spitzen berg Giending, en ontrent vier mylen ten Oosten van den berg DJapan, den hoogen berg Brame heeft.

Een myl ten Westen van dezen berg DJapan en 't dorp Antang heeft men het dorp Blitar, en een myl ten Zuiden 't dorp Koengong, welke vyf dorpen ruim zeven honderd huisgezinnen uitleveren.

Verder Zuid-aan heeft men het groot landfchap Poegar, dat ten Oosten tegen 't land van de Vorft van Balaunboang ftoot. Het Land-
fchap Poe-
gar.

Nu keeren wy ons weer na 't strand by de laatste spruit van de Torocfan, pas boven de welke het dorp Langahan legt, alwaar het land zig na 't Oosten draait, en verder vlak Oost-aan strekt.

Een halve myl van Langahan, daar Soerapatti een vastigheid plagt te hebben, gelyk ook op Gombong, heeft men nog een dorp, en Grogan aan een Riviertje, waar by nog een ander dorp legt, Garoeda genaamd. Wy geven, daar wy van Java, onder 't jaar 1706 spreken, een net Kaartje van eenige plaatfen hier ontrent gelegen. Deze vier dorpen zyn wel negen honderd huisgezinnen sterk.

Hier ontrent legt de magtige stad Passaroewan, waar na dit ganfche landfchap genaamd, en waar van de zelve de Hoofd-plaats is. Het Land-
fchap, en
de Stad
Passaroc-
wan.

Dit is mede een van de magtigste steden van Java, die wel op tien duizend huisgezinnen gerekend werd, en die de sterkste op dit Eiland plagt te zyn, zynde met muuren, en zeer veel gefchut versterkt; dat wy elders afbeelden.

Hier plagt een heerlyk Hof van Soerapatti te zyn. Ook is 'er een schoone pascebaan, waar by veel schoone huizen, gelyk 'er ontelbaar veel kleene in die groote stad (die zich wel twee mylen in den omtrek uittrekt) hier en daar verspreid zyn.

Dit Passaroewan geeft schoone casomba (een verwe) veel ajuin, vogelnesjens, veel koebestten, hoenderen, en ryft in overvloed.

Deze stad heeft door den oorlog A°. 1707. zeer veel geleden. Zy staat nu weer onder den Keizer van Java, en wy hebben 'er niet verre van daan een Pagar, van welke wy by de letter R een aftekening geven. De Pagger
aldaar.

In de zelve legt een Kapitein als Hoofd, met een fraeje bezetting, om aan deze kant een oog in 't zeil te houden.

Zy legt eigentlyk aan de Rivier van Gombong, die wel een myl oostelyker is. Ook heeft men by de zelve nog de Rivieren Garocda en Radjassa, gelyk wy elders in prent verbeeld.

Boven Gombong een myltje legt Lier Baja, nog wat hooger Pan Bayman (daar de wal na 't Zuiden wat uit, en dan wat in loopt) een half myl verder de hoek van Kirna, en een myltje oostelyker 't dorp Baleba aan een Rivier, zynde met hun vyf dorpen wel agt honderd huisgezinnen sterk.

Het voorgaande groote Rif, dat by Zedekari al smaller is, loopt van daar vervolgens de gansche kust langs, zynde op de ene plaats wat smaller als op de andere; dog beoosten Baleba wel op zyn smalste, en meest al van ene breedte.

Even boven Baleba legt Drien Gien, en Pandjarakan, aan een Rivier, ten Noorden van welke een halve myl t'zeewaards het Eilandje Poelo Katapang, of 't kralig Eiland legt.

Een myl oostelyker is Sidapakfa aan een Rivier, en anderhalve myl hooger de hoek van Giending by de Rivier van Piton, daar de wal wat Noorden aandraeit. Deze vyf dorpen konnen wel zes honderd huisgezinnen uitmaken.

Pas beoosten deze Rivier van Piton heeft men een zwaar gebergte, dat van strand af wel twee mylen Zuiden-aan loopt, en zig dan twee andere groote mylen na 't Oosten, en zoo weer na 't Noorder strand draeit, 't geen den naam van 't gebergte van Domon draagt, na een dorp dat wy aan stonts zullen ontmoeten.

Anderhalve myl beoosten de Rivier van Piton heeft men een rood bergje, en dan de Rivier van Tampoera, wat hooger de Rivier van Oeloeboewang, dan die van Masuyke, dan die van Domon, dan die van Katta, en dan die van Loekadjeng, beoosten 't welke een half myl 't gebergte van Domon tot aan 't strand toe loopt. Deze dorpen leggen ontrent een halve myl ieder van malkanderen, en zy konnen met haar zessen wel negen honderd huisgezinnen uitleveren.

Een halve myl oostelyker legt de aloude en magtige stad Panaroekan, aan een groote Rivier. Zy was wel eer de Hoofdplaats van een magtig Koninkryk, en van grooten handel, gelyk 'er nog, en voor al van Ryft is. Hier plagten de Portugeezen, ten tyde zy nog meesters van de Oost waren (waar door men de Oostersche Laudvoogdyen, Amboina, Banda, Ternate, en Macassar verstaat) gemeenelyk aan te loopen.

Zy staat onder een Ingabei, en werd op

vyf duizend huisgezinnen geschat. Daar zyn veele, dog slegte huizen in, en men heeft 'er een van de schoonste Markten van Java, benevens een groote pascabaan.

Wat oostelyker aan schiet de kust een myl na 't Noord-Oosten uit, en loopt dan weer in (na een kleen hock van een vierde van een myl gemaakt te hebben) twee groote mylen Zuid Oost-aan; daar zy een vlakke bogt wel van drie mylen maakt, in 't midden van welke Sidapurna legt, dat wel vier honderd huisgezinnen sterk is, en dan eindigt de kust daar byna twee mylen verder, loopende weer Zuid-Oost, na dat zy eerst wat Noorden ten Oosten aangedraeit heeft. Waar mede wy van deze kust weer afscheiden, hebbende niet anders hier by te voegen, dan dat bezuiden deze kust zig een deel van 't Vorstendom Balamboang (ook wel Balamboangan genaamd) verstoond daar dit Landschap van Passioewan tegen aan stoot, en van daar tegen de Zuid-zee stuit, gelyk het in 't Westen tegen 't landschap Poegar grenst.

In dit zesde bestek nu hebben wy behalven 't geen wy op Madura gevonden hebben, vyf of zes steden, en zestig dorpen (en een groote menigte, die hier niet uitgedrukt staat) welke te zamen een veertig duizend en negen honderd huisgezinnen, die ieder huisgezin op vyf menschen gerekend, twee honderd negen duizend en vyf honderd zielen uitmaken, waar by die van 't Eiland Madura gevoegd, zookomt dit zesde bestek twee duizend honderd en een dorp, twaalf steden, honderd twintig duizend twee honderd en vyftig huisgezinnen, of 601250 zielen uit te leveren.

Deze Noord-Oost kust is Oost en West, of Zuid Oost, en Noord-West, zes en twintig mylen lang.

Wy gaan dan nu van het zesde tot het zevende, of 't laatste bestek van 't Eiland Java over, en laten hier nevens gaen een kaart van 't zelve, welke het Vorstendom van Balamboang bevat, met de letter S lamboang, getekend.

Wy vervolgen dan aan de Zuid-zyde daar wy 't laatst gelaten hebben, te weten een myl oostelyker in de Kiekens-bac, die wel vier mylen N. W. en Z. O. lang, en een myl diep is, en daar de kust wel een myl na 't Noorden ingesloten zynde, een vlakke bogt maakt, daar men laag land heeft, en dat zwart zand tot het einde van Java ziet vervolgen, dog zoodanig, dat men hier en daar ook wat wit zand, maar geen anker-plaats, dan alleen pas binnen den Oost-hoek van deze baci, ontmoet, benoorden welke pas landwaard in eenig gebergte Oost en West aan, gelyk ook vervolgens tot het einde van dit bestek, zich uittrekt.

Aan de Oost-kant dezer baci maakt de kust een hock, die na 't Westen uitschiet,

en als men die pas om is, strekt de kust weer drie mylen verre meest Ooft, en dan na 't einde toe, een groote myl verre, wat noordelyker, of N. N. O.

Pas buiten de Kickens-baci heeft men ook laag land, wit zand, en verder tot het einde toe geen grond, dan vuile; ook strekt een myl van dien hoek Ooft-aan, zig weer eenig gebergte wel twee mylen verre (gelyk al gezegt is) tot het einde van dit Eiland, gelyk ook van 't midden der Kickens-baci, twee groote mylen Ooft-aan, diegelyken laag gebergte is; waar mede wy van deze Zuid-zyde afscheiden, alleen 'er byvoegende, dat de zelve Ooft en West zeven mylen lang is.

De Noord-zyde beschreven.

Aan de Noord-kant nu, daar wy 't in 't zesde besftek gelaten hebben, overgaande, te weten, ontrent twee mylen beoosten Sidapurna, zien wy dat de kust daar eerst Z. O. een myl inschiet, en dan tot aan 't einde dezes Eilands aan deze kant nog maar twee mylen verre tot aan Kaap Sandano, zynde den Noord Ooft-hoek van Java, loopt, zonder dat wy verder iets, dan eenig gebergte ten Westen, ontmoeten, behalven dat zich ten Noorden van Kaap Sandano, een groote myl van de waleen rots in zee, Muidens-klip genaamd, opdoet.

Dit land van 't Noorden na het Zuiden veroonen de.

Dus verre nu geheel Java Majortotaan 't einde van des zelfs Noord-kant ook beschreven hebbende, gaan wy over, om 't overige van het land in dit laatste besftek van 't Noorden na 't Zuiden te beschryven.

Van Kaap Sandano dan Zuiden aan gaande, ontmoet men ten eersten al zeer zwaar gebergte, en drie mylen; van dezen Noord-Ooft-hoek af den zwaren en hoogen berg van Balamboang, die zich ook al verre Zuiden-aan uitsprekt. Deze gansche kust langs loopt ook een smal Rif.

Ten Oosten van dit gebergte, ter plaatze daar het in 't Noorden ontrent een myl begonnen heeft, ziet men een half myl van de wal Snacuws Eiland, en een myl verder 't Harten-Eiland, en de St. Nicolaas Baci, aan 't Eiland Bali, dat hier begint, en waar af men ontrent de strand het gebergte de Dood-Kift, Zuid-Ooft, en nog een ander zwaarder gebergte landwaard in, Ooft en West strekkende, ziet, en alwaar men tusschen Java en Bali een straat heeft, gemeenelyk de straat Sapi, of de straat van Balamboang, anders ook wel de straat van Bali genaamd, die ruim vyf mylen lang, in 't Noorden maar een kleene myl, dog in 't Zuiden of 't Zuid-Oosten wel twee of drie mylen breed is.

Van dit gebergte van Balamboang nu drie mylen Zuiden aangaande, ontmoet men de Rivier van Balamboang, en wat verder nog een kleene, en dan een myl verder de stad van dien naam, met tien of twaalf dorpen 'er ontrent.

Deze stad, die 't Hoofd van een byzonder Vorstendom is, vertoond zich zeer groot, en was al zedert de togten van den vermaarden Engelschen Francis Drake, en Tomas Kandisch bekend.

De Stad Balamboang.

Zy is wel twee mylen in den omtrek, vol van Bamboefe huizen, en wel tien duizend huisgezinnen sterck, staande onder een Balisch Prins, die van niemand afhangt, en diens land nog zeer weinig bekend is, dan dat men weet, dat het gansch bestier daar meest op zyn Balisch is, gelyk wy hier na breeder toonen.

De stad legt in een vlakke landstreek, en heeft geen gebergte 'er ontrent; maar doet zich zeer aangenaam ontrent het strand op; alwaar men, niet verre van de zelve een goede zand- en een schoone anker-grond heeft.

Deze Vorst heeft daar een schoon Paleis, voerende een grooten en Koninklyken staat. Hy is met een van Soerapati's dogters getrouwt, en laat zich diehalven weinig aan den Soefochoenan gelegen, maar is zyn vyand.

De dorpen hier ontrent, hoedanige 'er zeer veel zyn, die hier niet uitgedrukt werden, zyn ontrent drie duizend huisgezinnen sterck; maar men oordeelt, dat dit land alleen wel vyftig duizend huisgezinnen opbrengen kan.

Twee mylen bezuiden de eerste groote Rivier, heeft men 'er nog een, alwaar deze kust, na dat men een halve myl verder geraakt is, eerst wat na 't Zuid-Westen, dan weer na 't Oosten door 't Zuiden, en zoo verder na 't Noorden $1\frac{1}{2}$ myl draeit, makende (buiten 't Rif dat doorgaans ook hier langs de wal loopt) een revege in-bogt, die wel twee mylen diep, agter aan een groote, en voor aan een kleene myl breed, en voor de welke ook anker-grond is. Zy werd de baci van Balamboang, en de Noord-hoek der zelve den hoek van Goenong Ikan, dat is van de Visch-berg, genaamd. Deze hoek (die maar een vierde van een myl breed is) om zynde gaagan, strekt de kust hier ontrent drie mylen verder Zuiden ten Oosten aan (daar ook op twee plaatzen anker-grond is) draejende dan allenskens na het Oosten ten Zuiden een myl of twee verre met een kleene bogt, en dan verder Zuid-Ooft-aan nog wel twee of drie mylen verre tot aan den Zuid-Ooft-hoek toe, van welken tot aan die Noord-hoek van de baci van Balamboang men langs deze wal aan de Noord-Ooft-kant niet anders dan zeer hoog gebergte heeft; waar mede wy dit laatste besftek ook geheel afgedaan, en 'er niet anders by te voegen hebben, dan dat zich in 't zelve, buiten die ene stad, nog twaalf dorpen zonder naam, nevens veel andere, hier niet uitgedrukt, opdoen, te zamen ruim vyftig duizend huisgezinnen,

S. Sevende bestek
T VORSTENDOM of LANDSCHAP
BALAMBOANG.



1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Duytsche Mylen 15 in een Graad

nen, en wel driemaal honderd duizend ingezetenen uitleyren.

Waar mede wy gansch Java Major volgens deze kaart, en hare zeven bestekken, zoo net en naauwkeurig, als het ons mogelyk was, beschreven hebben.

Het getal der Steden Dorpen, Zielen, en der byzondere Oppervorsten van Java.

Dus bevinden wy dan, alles by den anderen verzameld, dat 'er in 't geheel op dit Eiland Java agt of negen en dertig voorname steden, vier duizend vier honderd en zes en negentig dorpen, mitsgaders een en dertig miljoenen; honderd een en zelfig duizend twee honderd en vyftig zielen zyn, waar van onder den Keizer van Java alleen een en dertig steden, drie duizend negen honderd en twee dorpen, en twee miljoenen, vier honderd

zeventien duizend, agt honderd en vyftig zielen staan, waar by men de magt van dezen Vorst zeer licht kan afmeten, schoon 'er nog oneindig meer dorpen en zielen buiten de bovengemelde, in zyne landen te vinden zyn.

Wy zien hier ook! uit deze beschryving, dat zich op Java vyf byzondere Mogendheden opdoen, die van malkanderen niet afhangen, en die ieder op zich zelve Oppervorsten zyn, van welke de Soelchoenan, of Keizer van Java, de eerste, de Koning van Bantam de tweede, de Princen van Tsjeribon de derde, de Vorst van Balamboang de vierde, en de E. Maatschappy de vyfte in rang, dog wel de zwaarste van gewigt is.

VYFDE HOOFDSTUK.

W Aaren, Dieren, Vogelen, enz. hier vallende. Het wezen der Javaanen. De Mannen, en hun dracht. De Vrouwen. Hare kleeding. Wapenen der Javaanen. Trappen van waardigheid in dit Ryk. Eernaamen der Grooten. De grootste Heeren des Ryks. Hoe veel Landvoogdyen van ouds tot Java behoorden, en hoe die bestierd wierden. De verdere Bestierders van dit Ryk. 's Keizers krygsmagt. De slaafagtige dienst der Grooten. Hoe dikwils de Keizer buiten zyn Hof gaat. Zyne behandeling der Gerichts- en der Ryks-zaken. Zyn Spiegel-gevegt. Zyn binnen-wagt van vrouwen. Hoe de Javaanen van hem afhangen. De geele verf is die des Keizers alleen. Zyn dogters hebben geen recht tot de kroon. Zyn inkomsten. Aard der Javaanen. Hoe veel Amfoen Java alleen vertiert. Staat-voering der Grooten. Hunne Taal. Letters. En brieven. Het Vader Ons, in 't hoog en laag Javaansch. Bewys dat 'er tweederlei Javaansch is.

Waaren, Dieren, Vogels, enz. hier vallende.

DE voornaamste waaren, die dit groot Eiland uitleyverd, zyn Ryf, Kardamom, Zuiker, Zout, Peper, Indigo, Kattoen, Kattoene Garen, Vogelnesjens, enz. ook is hier overvloed van Koebestten, en schoone paarden; zy vallen in Koedoes veel hooger, als de Bimaneesche. Van de gewasschen, dieren, visschen, en vogelen van dit land zal ik niet spreken, zoo om dat de meeste onder Amboina reeds aangehaald, als om dat de andere genoeg bekend zyn.

De Rhinoceros, en de Tyger, zyn dieren aan Java eigen, en hier in de Bosschen overvloedig. Zy zyn by Jonfton, en andere reeds beschreven, en afgebeeld, waar aan wy ons gedragen.

Van den Gekko, die hier byzonder valt, is ook al gesproken.

Onder de vogels zyn de Galatieks (die blaauw van lyf, en voor aan den bek wat wit, zwart en rood, byna als onze Putterkens zyn) mede zeer eigen aan dit land, die zich by tropen in de Ryfsvelden onthouden. Ook heeft men hier een ongemeen klein groen Papegaitje, wat rood aan de buik, of onder de vlerken, en zeer fraci is, gelyk wy daar af onder Amboina al iets gezegt hebben.

Dus zou men onder de boomen, plan-

ten, visschen, hoornkens, enz. nog wel iets kunnen vinden, dat hier byzonder valt; dog 't gene wy daar over onder Amboina reeds gezegt hebben, meenen wy dat zeer wel zal kunnen volstaan; weshalven wy het daar by zullen laten beruften.

De Ingezetenen van dit land, Javanen Het wezen der Javaanen. genaamd, zyn niet, gelykzommigen willen, van wezen byna, als de Chineezen, maar veel bruiner, en niet veel van een Amboinees in verw verschillende, hoewel zy niet wel zoo bruin, en een weinig meer aan de blecke kant, of bleek-bruin zyn. Gemeenelyk heb ik de zelve breed van aangezicht, hoog en uitpuilend van kaken, platagtig van neus, groot en rond van oogen (daar die der Chineezen zich klein en als een smalle sneede vertoonen) uitpuilende van oogen-leden, meest matig van lengte (hoewel ik ook verscheide vry lange Javanen heb gezien) en zeer weinigen onder hen vet, maar doorgaans aan de magere kant, dog anders redelyk grof van gebeente bevonden. Zy hebben ook geen baard, aangezien zy gewoon zyn alle de hairen ten eersten met kleene tangerjens uit te trekken.

De mans zyn doorgaans moorddadige, De Man- trouwlooze, en wrede menschen, op de nen. welke zeer weinig staat te maken is, en die

die iemand om een schelling twee of drie, zonder onderscheit, zouden doodslaan, daar het anders de bloedste en lafhartigste guilen zyn, die den aardbodem draagt. Zy weten meesterlyk wel te veinzen, waar in zy niemand behoeven te wyken. Ik heb 'er egter onder gevonden, die zig by zekere gelegenheden zeer trouw gedragen, hoewel zy dat niet, dan om haar eigen zekerheit en belang, gedaan hebben.

De mans (immers de gemeene) kan men nauwelyks uit de vrouwen onderscheiden, aangezien zy gemeenelyk maar een slegt vrouwen-kleedje beneden om 't lyf gellagen hebben, zynde wit van grond, en ook wel ros; dog zwart van bloemen, gaande verder met het bovenlyf naakt. Zelf de grooten onder hen zyn gewoon, als zy ten hove gaan, een pragtig onderkleed, als een vrouwen kleedje, by hen Dodo Kotabar, of een kleed van staat (dat zeer lang is, en tot de grond toe met veel ployen hangt) genaamt, aan te doen, 't geen hen van verre, voor iemand die hunne gewoonte niet weet, zeer licht voor een vrouw zou doen doorgaan, indien de Tulband op hun hoofd, en de kris op zyde, daar af geen ander denkbeeld gaf.

Die wat meer van staat zyn, dragen wel een zyde, of ander fraai wambais of badjoe, zynde een kort bovenkleed, en beneden een fraai chitze, zyde of eenig ander katoene kleedje, dat zy twee of driemaal, gelyk de vrouwen, om 't lyf slingeren, en dat zommige tot beneden, dog andere weer maar tot de knien toe laten hangen.

Op hun hoofd dragen zy (voor-al de grooten) een topje, zynde een witgestikt mutsje, dat ontrent een paar vingeren hoog en boven op als een wagen-rad, ook tusschen beide doorfchynende, als Moscovisch glas, en in 't midden van welk rad boven op een goud knoopje is, dat zy als een plat kalotje gewoon zyn op te zetten. Anderen weer dragen een Tulband, 't zy een witte, 't zy een roode, zeer dik en rond gedraeid, anderen weer maar een witte of roode strook katoen, die maar eens rondom hun hoofd gellingert is. Ook hebben zy gemeenelyk een kris op de regter zyde steken; de slechte maar een gemeene; dog de groote Heeren zeer fraaic, en gemeenelyk 't geeft van goud (verbeeldende eenig wezen, of dier) met gesteepte ingelegt, en de scheede van zeer fraai gevlamd of welriekend hout, met zilver overtrokken. Ook zyn zy zeer groote liefhebbers van paarden, en fraeje wapenen

Zy hebben een groote hovaardy in hun hoofd-hair, dat zy, als zy zich op zyn best kleeden, of in de Pascebaan te paard ryden, en met de lancie slyden, doorgaans met welriekende kalappus- en andere olie bestryken, en met allerlei geuri-

ge bloemen opciere, latende dat zeer lang hangen, hoedanig zy dat doorgaans hebben, hoewel 't altyd juist niet los, en veele tyds opgewonden is. Ook zyn veel grooten gewoon nu en dan hun bovenlyf met zandelhout, dat op een steen tot een papje gewreven is, te bestryken, aan hun lyf te laten droogen, en aldus met de naakte boven-huid bezoeken van staat te doen, gelyk ik veele tyds van den Prins van Soerabaja gezien heb; dog de oude Panombahan van Madnra, dien ik A°. 1706. menigmaal bezogt heb, had gemeenelyk alle dag verandering van een zeer fraai bovenwambais of badjoe, dat zeer kostelyk van stof was.

Het is by de Javaansche mannen ook de gewoonte, om aan ieder vinger van de hand, zonder onderscheit, veel kostelyke ringen te dragen, gelyk ik van verscheide Prinzen gezien hebbe.

De gemeene man onder hen is zeer slaafs, en nederig ontrent zyn meerder, dien zy niet dan hurkende zullen naderen, luitsturende aandachtig na de last, die hen gegeven werd, die zy dan ook zeer naarstig en spoedig uitvoeren, zonder iet anders by hun vertrek, dan Cahocla (dat zy Kahooloo uitspreken) Sampejan, dat zoo veel als de slaaf onder uwe voeten betekend, te zeggen. Ook durven zy hunnen Heer niet ten eersten bescheit brengen; maar gaan ontrent hem ergens onder zyn oog zitten, en wagten zoo lang, tot hy hen belaft by hem te komen, om hem verslag te doen.

Als deze groote Heeren uitgaan, hebben zy gemeenelyk een groote stoet van Javaanen, en een piek van staat, behalven een grooten trein van slavinnen, of byzitten, ontrent zich, van welke 'er een gemeenelyk een matje, de andere een kalappus-dop met goud of zilver beslag tot een Pinang-does, de derde een gorgelet met water, de vierde tabak, en wat dies meer is, nadragen.

Zoo onderdanig nu als de mindere ontrent hun meerdere zyn, zoo onderdanig, en slaats zyn zelfs ook de grootste Prinzen ontrent den Keizer. Als men van deze menschen ook eenigen deeg hebben wil, zoo moet men met hun op geen andere wyze leven, want zoo ras men hen de vinger geeft, zullen zy de gansche hand met geweld na zich trekken; dog zoo men hun gestreng, fors, en slaafagtig, gelyk zy gewoon zyn hunne minderen te doen, behandeld, dan kan men 'er al af krygen wat men begeert, en zy zullen voor zulk eenen door een vuur vliegen, daar zy een ander, die hun vleyen, en beleeftheden bewyzen wil, veragten, en zich, uit hoogmoed, niet eens verwaardigen zullen hem antwoord te geven, veel min te gehoorzamen; dat zommige groote

En hun
dracht.

te Heeren tot hun smert en schande onder-
vonden, en andere, die den Javaanschen
aard beter kenden, hen wel vcleerd heb-
ben.

De Vrouwen. De Javaansche vrouwen zyn door de
bank voor Inlandsche vrouwen al zeer
vriendelyk en liefstallig, platagtig van neus,
en al mede wat bruin van vel; hoewel ik
'er ook gezien heb, die redelyk blank, en
vry goelyk van wezen waren. Zy kon-
nen iemand ongemeen vlyen, en zyn ook
gewoon haar taal zeer lymend daar na uit
te spreken.

Haar dracht is mede niet zeer kostelyk
nog van veel beslag. De gemeene vrou-
wen zyn doorgaans met de armen bloot,
hebbende een slegt kleedje boven den boe-
zem onder de armen vast gemaakt, en on-
der een vrouwen-kleedje, dat niet zeer
laag komt.

Hare klee- De vermogende vrouwen heb ik Ba-
ding. djo's van zilver laken, zyde, chits, fatty, en
andere fraeje stoffen met goude bloe-
men, en ook zulke onder-kleedjens, die
kostelyk waren, zien dragen.

Allé de vrouwen, groote of kleene,
hebben een zeer grooten verwarden bos
haar (dat gemeenelyk zeer lang en vet van
de Kalappus-olie, en met een knoop op-
gestrengelt is) op haar hoofd staan; dog
zoodanig, dat 'er gemeenelyk nog een deel
van dien bos agter ahangt, dat gansch geen
fracie vertooning doet. Ook geeft het een
groot afzien by ons (hoewel 't by haar voor
zeer mooi gelchat werd) dat zy van hare
bobori-fineerzels dik en vet bemorft zyn,
besmeerende daar mede niet alleen hare ly-
ven, maar ook hare aangezichten, vooral,
wanneer zy zich gewasschen hebben, en
hoewel zy zich dikwils wasschen, zoo
zien zy 'er egter vceltyds uit, dat men haar
met geen tang aantasten zou. Nogtans is
het een groote eer, wanneer een groot Heer
zyn bywyven aan iemand laat zien danssen,
op welken tyd zy zeer fraei, gelyk wy
elders breeder zullen verhalen, gekleed
zyn.

Wapenen der Javaa- Hoewel de Javaanen niet minder als
nen. dapper zyn, houden zy egter veel van
fraeje wapenen. Ik heb 'er gezien, die
niet alleen groote wapenhuizen hadden,
maar zelfs allerlei wapenen, en ook snap-
hanen vry net wisten te maken.

Hun voornaamste wapenen zyn kriffen,
spatten, schilden, lange en korte pieken.
Van de eerste soort heb ik 'er van agtien
voeten lang, en heerlyk met gout en zil-
ver ingelegt, gezien, hoedanige korte van
zes of agt voeten my ook veel voorgeko-
men zyn.

Zy gebruiken ook donderbussen, bas-
fen en snaphanen, zederlyk zy met de En-
gelschen, en met ons verkeerd hebben; en
hoewel 'er onder hen zyn, die in 't net
schieten voor geen Hollander behoeven te

wyken, zyn zy egter doorgaans daar zoo
wel niet op afgerecht, en schieten meest
mis, alzoo zy zeer bloede, kleenhartig, en
doodelyk bevreesd zyn.

De Keizer, anders de Soefochoenan ge-
naamd, is de opperste mogendheid van Java. Dit woord, afkomstig van 't grond-
woord Soehoan, 't geen verheffen te ken-
nen geeft, betekend eigentlyk den Verhe-
venen, hoewel 'ik verstandige Javaanen
heb hooren zeggen, dat her de spil des
Ryks betekend. Van wat vermogen zulk
een Vorst is, zullen wy zien ter plaatse,
daar wy van de zaken van Java hande-
len.

Na dezen volgt een Sulthan, dat in 't
Arabisch niet eigentlyk een Keizer (dat zy
'er nogtans gemeenelyk door verstaan) maar
een Koning, en zomtyds ook maar een
Prins (gelyk zoo de drie Princen van Tsjer-
ribon genaamd werden) betekend.

Na den Sulthan volgt de Panomba-
han (die 'er maar twee of drie in 't Ryk
bekend zyn, te weten, die van Tsjer-
ribon, Giri, en van Madura) en dan de
Pangerang Adepoti (dat een Prins bete-
kent, die landvoogd, of stadhouder van
den Keizer is) daar na volgen de verdere
Pangerangs of wel een Radin (dat een Ko-
nings zoon, of Prins van den bloede is)
een Aria, die een jonger broeder des Ko-
nings, en al mede van de zelve rang is,
alzoo men dien eernaam, of aan de broe-
ders, of aan de jonger zoonen der Konin-
gen wel geeft. Immers zoo noemt men
nog hedendaags Pangerang Poerabaja,
vyfden zoon van den ouden Koning van
Bantam, die nog op Batavia als een ge-
vangen van staat leeft.

Na deze koinen de Temanggongs (of
bewaarders van 's Konings Ryks-cie raden)
Rangga's, Demangs, Ingabeis, de Ki-
jay Maas, Kijay Ontol, Kijay Bagoes,
Kijay Tsjili's, en meer diergelyke andere
leden van staat, die malkanderen in rang
volgen.

Ook is 'de Keizer gewoon aan deze en
gene Ponggawa's, of Hovelingen, die iet
fraeis of groots, tot zyn genoegen, ver-
richt hebben, in plaats van geld, of eenig
geschenk, een grooten eernaam te geven,
die (volgens de wyze der aloude Ooster-
lingen) doorgaans 't een of 't ander bete-
kent, en welke groote betekenisfen zyn
schat-kist niet verminderen, en hem niets
kosten; hoewel de grooten byzonder op
zulk een eernaam gezet zyn.

Dus was de Veld-Heer van Soefochoe-
nan Amancoerat, Sindoe Radja (dat iemand
betekend, die met den Koning aan een en
de zelve vrouw gezogen heeft) genaamd.

Van deze zelve soort is die van Narang
Kasoema, dat is, een gemeen man, die
den Vorst door aanhuwelyken bestaat.

Soeranata betekend een man, die kloek-
moe-

Trappen
van waar-
digheid in
dit Ryk.

Eernaamen
der Grooten.

moedig is, en 's Keizers genegenheid kend.

Soembarat een dienaar, die onafscheidelyk aan zyn Heer gehegt is.

Tsjakra de Ningrat, een dien 's Vorsten wil volkomen bekend is.

Wira Taroena, een kloekmoedig jongeling, en Oerawang, een man, die oprecht van hart is.

Soera Wikrama, een man, die op een betamelijke wyze dapper is.

Mangonocang, een die zyn Heer in alles onderdanig is.

Bawa Racfa, de versterker van zyn Heer.

Djaja Alana, een man, die van zich zelve kloekmoedig is.

Wangfanata, een die den Vorst voor zynen broeder erkend.

Tsjakra Joeda, een verstandig man in den oorlog.

Niti Joeda, den onderzoeker van den oorlog, of van den fryd.

Niti Nagara, den onderzoeker des lands.

Mangkoe Nagara, den bewaarder des lands, of van de stad.

Tsjakra Nagara (hoedanig een naam de oude Panombahan van Madura, A^o. 1706, gelyk zyn zoon, die hem volgde, die van Tsjakra de Ningrat, dat bevorens al verstaald is, voerde) dat is, den overdenker des lands.

Soeria Nagara, zonne des lands.

Sindoc Praja, de melk der vromen.

Wira Soeta, en Djaja Soeta, de zoone des kloekmoedigen.

Wangfa Soeta, broeder eens kloekmoedigen.

Racfa Nagara, den bewaarder des lands, hoewel zy 'er den bewaarder van 's Vorsten huis door verstaan.

Soeria Dipocera, de zon, die 's Vorsten huis beschynt.

Djaja Nagara, de dappere des lands.

Angka Diracfa, dat 's Vorsten lichaam betekend.

Nata Joeda, den bestierder van den fryd.

Poerba Nagara, een die 's lands magt gebruikt.

Marta Nagara, de regtvaardige des lands.

Karta Nagara, welstand des lands.

Djaja Menggala, een man, die tot der dood toe fryd.

Wangfa Deridja, een onbevreesde, een dappere in de wapenen, dat van Wira de Ridja in betekenis niet verschild.

Sina Pati, een Veldheer, of een Hoofd des oorlogs en des fryds.

Racfa Menggala, den bewaarder der krygslieden.

Dewa Racfa, de oppasseres der Vorstin.

Dewa Nata, 's Keizers Gemalin, die anders ook Ratoe genaamd werd, gelyk dat in 't algemeen de opperste Vorstin in 't Ryk, 't zy 'er een Keizer, of een Koning, heerscht, betekend.

Soera Antaka, een kloekmoedige in de door.

Soera Rana, een dapper uitdagger.

Dipoc Nagara, of Dipoc di Ningrat, het licht of de fakkel des lands.

Danoc Radja, een die vernuftig en fyn van verstand is.

Soera Diwangfa, dapperste der broederen.

Marta Widjaja de opregtste en vroomste.

Wangfa Karta, den broeder der ruste.

Joeda Nagara, oorlog deslands.

Taroena Djaja, een jong overwinnaer, of een zegenpralend jongeling.

Deze, en honderd andere cernamen (die wy voorbygaan) werden aan deze en gene grooten, als zy het verdiencn, uitgedeeld, en wy hebben 'er eenige van aangehaald, om dat zy hier na, in 't verhaal der Javaansche zaken, voorkomen, die wy dan te beter zullen verstaan, alzo wy die anderszins licht voor eigen namen van zoodanige groote Heeren zouden nemen, daar 't nogtans maar eer-namen zyn.

Het is 'er nogtans zoo verre van daan, dat deze namen op hen passen, dat wy op zyn plaats zeer klaar zullen bevinden, dat het de laatste en kleenhertigste menschen zyn, die men ontmoeten kan.

Behalven de vier groote Strand-Heeren, die van de eerste Princen des Ryks, en gemeenelyk den Panombahan van Madura, den Prins van Soerabaja, den Adepati Japara, en die van Samarang zyn, is 'er geen zwaarder bediening in 't Ryk, als die van den Temanggong Mataram, dat zoo veel als den Baillu, of schout van Mataran, of 's Keizers Stadhouders aldaar, betekend, maar dien wy als den eersten dienaar van staat, anders door de Maleyers den Perdana Mantri, of 't hoofd der Ryks-Raden, genaamd, moeten aanmerken.

Deze Heer heeft byna nacht nog dag rust, alzo zyn oog over alles gaan, hy alles bezorgen, en den Keizer van alles net bericht geven moet. Om dat nu dit ampt zoo uitnemend zwaar is, neemt het niemand langer dan twee jaren waar, en dan werd hy gemeenelyk tot een van de eerste ampten des Ryks, daar hy wat meer rust in heeft, verheven.

Egter behoud hy altyd dien zelve naam (hoewel mer wat verandering) en de zelve rang, en 't gebeurde ook, dat een en de zelve man daar na die bediening nog wel eens waarneemt.

In oude tyden plagten onder Java veertien Landvoogdyen te behooren, waar van 'er de Keizer twaalf onder zich had, en waar onder 'er vyf binnen in 't land, en vyf ontrent de stranden, te weten, Tsjeribon (dat toen eenigzins mede onder den Keizer schynte gestaan te hebben) hoewel ik geloove, dat zulks meer uit beleeftheid en vriend-

Hoe veel Landvoogdyen 'er van ouds tot Java behoorden.

vriendſchap, dan wel uit eenige verpligting geſchied is) Pamalang, Damak, Piriti Toeban, Soerabaja, en Balamboang, buiten welke ook het Eiland Madura onder hen ſtaat.

Deze allen hadden van ouds her (uitgenomen Pati) hare Pangerangs, ofte Adipati's, dat is, Keizerlyke Stadhouders, die niets van belang buiten 's Keizers weten verrichten mogen.

En hoe die beſtierd wierden.

Om nu te bezorgen, dat deze Stadhouders hem niet mogten misleiden, heeft de Keizer in de hoofd-plaats van ieder landvoogdy nog een afzonderlyken Stadhouder, die onder dezen niet ſtaat, en maar alleen voor een kyk in de pot dient, waarom hy zich ook met de regeering des lands niet bemoeien, of den Landvoogd geene de minſte kleenigheid aandoen, en zich alleen maar mag en moet gelegen laten, om alles wel op te merken, en den Keizer van alles ten eerſten kennis te geven.

Zoo was het in opzicht van verſcheide Landvoogdyen, en met haar getal, in oude tyden gelegen; dog wy zullen in 't verhaal der Javaanſche zaken aantoonen, hoe het te dier tyd, toen Amancoerat de I^e. aan de kroon quam, was, en hoe 't daar vervolgens mede gegaan, wat 'er van dat magtig Keizerlyk naderhand afgeſcheurd, en hoe 'er dat eendelyk weer angebragt wierd, alwaar dan te gelyk blyken zal, dat 'er nu byna wel drie maal zoo veel zyn. Gelyk nu in ieder Landvoogdy zoo een Keizerlyk byzonder Stadhouder is, alzo heeft de Keizer, en de Landvoogd, ieder in elke ſtad, nog een vertrouweling, die van alles, elk aan zyn Heer, een net bericht geeft; dog dit is zoo tot Japara nog tot Pati niet, daar men geen vertrouweling van de Landvoogd heeft, maar die van een Keizerlyk groot vriend beſtierd werden, zonder dat daar een tweede is.

Ieder ſtad en voorname plaats, heeft ook eenen Sjahbandar (dat is de Koning, of 't hoofd der ſtad, zynde eigentlyk de Tolenaar) die onder niemand, dan onder den Keizer ſtaat, en die van al hun doen en laten aan zekere Ryks-raden, uitdrukke-lyk aan 't Hof daar toe geſteld, bericht moeten geven, welke dan den Temang-gong van Mataram weer moeten kennen.

De verdere Beſtierders van dit Ryk.

Deze groote bedienaars van ſtaat plagen in voorige tyden maar een jaar Stadhouders te zyn; dog nu zyn zy het meest, ten ware 'er redenen, om 'er hen van daan te lichten, voorvielen, voor hun leven. Dit is de reden, dat deze Landvoogden, in hunne Landvoogdyen, van hun minderen met geen minder eere ontmoet werden, dan zy op een ſlaafagtige wyze, als zy ten hove komen (dat zy zoo veel, als het mogelyk is, myden) den Keizer moeten betoonen.

Men oordeeld, dat deze Vorſt in oude tyden byna een millioen krygsknegten opbrengen kon; maar ik heb Heeren, die de zaken van dit Ryk en land in zyn binnenſte door en door kenden, hooren zeggen, dat 'er zoo veel dorpen alomme in dit land, en zoo oneindig veel menſchen in die dorpen zyn, dat die Vorſt dat getal, als hy uit ieder dorp maar een man of twee nam, zou konnen opbrengen.

Ik moet daar egter byvoegen, dat ik in die tyd, toen ik A^o. 1706. op Java's Noord-Ooft-kuft Predikant in 't leger van de E. Maatſchappy was, gezien heb, dat Soefoehoenan Pakoebowana geen vier en twintig duizend mannen (die hy volgens 't verſprek by ons leger voegen moelt) heeft weten by malkanderen te zamelen, dat alleen zyn ſlappe regeering te wyten was.

Alle de Pangerangs, Radins, Temang-Slaafagtige gongs, en andere Kijaj Gede's, of groote Heeren, moeten dagelyks, uitgenomen op de dag van de Godsdienst, zynde vrydag, 's morgens ten negen uren ten hove verſchynen, en daar zoo lang, tot de Vorſt te voorschyn komt, en anders, 't zy hy buiten komt, of niet, tot twaalf uren blyven wagten.

Niemand is hier van vry, ten zy hy ziek is, en daar af bericht geeft, of ſtelt met at te wagen, dat hy geroepen, en 'er niet gevonden werd, zyn leven in de waagſchaal, alzo dit van den Keizer, als of zich zulk een van onder zyn opperbeſtier afzonderd, en zich tegen hem aankanten wil, of iet quaads in den zin heeft, aangemerkt werd.

Geen Heer, hoe groot hy bevorens ook was, mogt in oude tyden iemand ter dood brengen, en men zal dat ook nog niet doen; maar hem wel vangen, en na 't hof zenden. Echter werden 'er wel veel ſtillekens om hals gebragt, zonder dat hy juist weet, wie dat gedaan heeft.

De Vorſt gaat gemeenelyk drie maal ter weck buiten zyn Hof. Eens, om met zyn grooten te raadplegen, dat hy op den of genen dag na zyn zin doet, eens, om recht te doen, en in de Vierſchaar over de misdaden des lands te zitten, dat donderdags geſchied, en eens, om te paard te Ryden, en met zyn grooten een ſpiegel-gevegt te houden, dat wel eer 's maandags, hoewel het in oude tyden ook wel 'szaturdags gedaan wierd, gelyk nu weer geſchied. Maar om geen redenen zal hy op den vrydag eenige zaken van ſtaat, al waren zy ook van nog zulken gewigt, behandelen.

Wat nu de zaken des Gerichts betreft, die werden hier zeer ſtreng behandeld, hoewel alles byna van 's Keizers wilen oogwenk ahangt.

Eer de Keizer in dien Raad komt, 'er een ſchrikke-lyk geraas van Gongen en Tifa's (of trommels) ontrent de H

Handeling der Gerichts-zaal, ken.

zaal, dat egter alles, zoo als de Vorst verſcheneu is, op zyn afzonderlyke plaats, daar hy alle de beraadflagingen der Richters aanhoord, ten eerſten ophoud, zonder dat men 't minſte geluid meer vernemend.

De gevangenen, die dan op een plaats gebragt werden, daar hy die gemakkelyk zien kan, werden op een zeer wreede wyze behandeld.

Men ſluit hen in een blok, dat om den hals niet alleen, maar ook zoodanig over de ſchouders en armen gaat, dat zy die niet roeren kunnen, waar by zomtyds nog wel een blok aan de beenen volgt, dat zoo gefchikt is, dat zy maar even gaan, en onmogelyk overſtand ſtaan kunnen.

Zoo werden zy, als zy voor den Keizer gebragt werden, als honden tegen de grond geworpen, zonder dat zy hen roeren, of iet zeggen durven, antwoordende maar op 't geen hen gevraagd, en dat dan den Keizer, die 'er pas dertig of veertig treden af is, door een Schout, of bedienden, geduurig te kennen gegeven, gelyk zoo een misdadigen ook gelegenheid verlcend werd, om zyn ziken te mogen verdedigen, mits dat hy alles, 't geen hy zegt, ook bewyzen kan; want anders werd hy ten eerſten tot zoodanigen ſtraf verwezen, als hy volgens 's lands wetten, of wyze, hoewel zulx meeft van 's Keizers wil afhangt, verdiend heeft; maar zoo de getuigen van zynen aanklager ook valſch bevonden werden, zoo ſtaat het zeer ſleggt met de zelve, en de aangeklaagde werd op vrye voeten geſteld.

Eer-dievery, overſpel met een getrouwde vrouw, huisbraak, verraad, quaadaardig van den Vorſt te ſpreken, zyn misdaden, die zonder genade met de dood geſtraft, en waar over zommige geſteenigt, andere onthoofd, ook wel gevild, of gekriſt werden.

Zoo iemand betrapt werd op een 's anders huis te beklommen, en met diens ſlavin te boelceeren, die werd een ſlaaf van dien Heer, welkers ſlavin dit is, indien hy een vry perſoon is. Vorder oordeelen zy hoerery onder vrye lieden geen zaak van belang, nog eenige ſtraf waardig te zyn.

De Prinzen van den bloede werd zomtyds ook wel toegeſtaan met een kris in de hand een tyger te bevegten. Overwind hy dien, zoo behouwt hy 't leven.

Zy weten van geen beul, of ſcherpregter; maar gebruiken veel den Olifant in des zelfs plaats, die de meefte misdadigen ombrengt, de zelve in de lucht werpt, op zyn tanden vangt, en te pletteren trapt. Veelen werden ook voor de tygers geworpen: alle te zamen onmenſchelyke ſtraf-oeffeningen, en die by ons niet bekend zyn.

Als de Keizer buiten verſchynt, om

over zaken des Ryks met zyn grooten te ſpreken, zyn zyne Raden gewoon met een diep ſtilzwygen eerſt te hooren, wat hy zegt, en hoe hy deze of gene zaak gaarne gedaan had, waar op zy alle ten eerſten maar *Ingge*, dat is, ja, 't is zoo, of dat is recht, dat moet zoo wezen, zeggen, zonder dat een van allen hem ergens in duurt tegenſpreken, of zoo dat iemand doet, die werd op een oogwenk, en in een oogenblik uit de werrelt geholpen, en al was hy nog zoo groot, gekriſt.

In zoo verre dan werd die by hen de verſtandigſte gerekend, die den Keizer meeft weet te vleien, en zich 't beſt wagt, om hem te miſhagen.

Het is de gewoonte niet alleen aan 't Hof; maar ook in alle ſteden, daar Paſcebaanen zyn, dat 'er alle maandag (die zy Hari Itsneen, of den tweeden dag noemen) in de Paſcebaan niet alleen te paard gereden; maar ook met de ſpeer ſpiegelgevegts-wyze, gevoegen werd. Dit plagt in oude tyden de algemeene dag, zoo wel van den Keizer, als van de andere grooten te zyn; dog nu is de zaterdag 's Keizers rendag, en op die dag mag dat niemand anders doen.

Daar verſchynen dan aan 't Hof wel vyf of zes honderd Ridders, ieder met een fraei paart (daar zy groot werk van maken) met een fraejen Javaanſchen Zadel, en aan wederzyden ronde ſchilden, voor korte ſtieg-beugels, en op hun beſte uitgedoſt, dat is 't hair wel met olie beſmeert, of met bloemen beſteken, en 't lyf wel met zandel-hout gewreven. Alwaar niet alleen lieden van ſtaat; maar ook de grootſte Heeren van 't land, ja de Keizer zelf met zyn broeders en zoonen, gewoon zyn te komen, zoo om dat vermakelyk werk aan te zien, als om zich en in 't Ren perk en in die ſtryden te oefnen, dat hy dan ook gemeenelyk met dezen en geenen Prinzen van den bloede, of met een van de grootſten des Ryks onderneemt.

Alle de Grooten, die daar komen, laſten ook hunne Tifa's en Gongen brengen, die 'er derhalven in een groot getal zyn, buiten welke de Keizer de zyne nog afzonderlyk heeft. Deze Gongen werden, zeer zagt, ter tyd toe, dat de Vorſt te voorſchyn komt, geſlagen.

Het eerſte dat men dan doet, is, te zien, of hy een Tulbant, of een topje op heeft, dat ieder aanſtonds mede, om van den Keizer daar in niet te verſchillen, navolgt. Daar op is 'er een geraas van alle die Gongen en Tifa's te gelyk, met zulken geweld, en afgryſelyk ſterk gerammel, dat 'er in de ganſche Paſcebaan niet 't minſte onderscheiden gehoort kan werden. Dan ryd de Vorſt de Paſcebaan eerſt rond met een groot getal Ridders, die

En der
Ryksza-
keu.

't Zyn Spie.
gel-gevegt.

die alle tezamen den toom aan een haak tegen hunnen buik vast gemaakt, en in ieder hant een stompe lancie, vooraan met een pop bewonden, voeren, bestierende het paard (schoon 't in een volren loopt) met een korte toom aan hun lyf, en met de knien, aangezien zy meest zeer vast te paard zitten.

Als nu de Vorst, of een ander na hem, iemand uitgedaagd heeft, vervolgt de uitgedaagde zynen uitdagger, hem van agteren, op de lengte van een lancie, inreidende, dog de voorryder of uitdagger, mede wel afgerecht, weert den vervolger niet alleen af, belettende hem zoo na, dat hy hem een stoot zou kunnen toebrengen, te komen, maar brengt den zelve van agteren ook wel steken toe.

Na dat zy nu dus aan 't einde van de Renbaan gekomen zyn, keert zich de uitdagger, en ook de uitgedaagde, om, en dan werd de laatste even zoo van den uitdagger, als de verweerder bevorens, vervolgt; en dikwils in volren zoodanig dat hen het topje van 't hoofd vliegt, getroffen, ook beurt het wel (dog zelden, en dan is 'er een groot gelag) dat zulk een Ridder van zyn paard afstuimelt. Zy zullen ook altyd, zoo veel als 't mogelijk is, met lieden, ten naaften by van hun jaren, en noit oude met jongelingen, sryden, aangezien zy dit beneden hunne waardigheid agten.

Niemand kan, zoo ras de Keizer verschenen is, uit de Pascebaan komen, of om geen reden weer na buiten geraken, alzo zy rondom door een sterke wacht bezet is, die last heeft, op lyf-straf, geen een mensch buiten te laten, maar die aansonds te sluiten, met zwarte hekken van Djati-hout, buiten welke wel twintig duizend Soldaten met pieken en snaphanen (die zy nu al mede gebruiken) naaukeurig op alles passen, op dat 'er niet de minste wanorde voorvallen, en niets des Keizers vermaak stremmen mogt.

Zoodanig nu werd 'er van vier uren na de middag tot zes uren, of tot 't vallen van den avond gerend, en gestreden, en dan gaat de Vorst daar ergens ontrent, en alle de Grooten in een halve kring wat van hem afzitten, houdende alle hun lancien om hoog; daar hy dan nog eenigen tyd met hen over 't voorgevallene in de Ren-baan spreekt, waar na hy of weer na zyn Hof keert, of ook wel eenige van zyne grooten daar heerlyk ter maaltijd ont-haald, dat een groote eer voor hen is.

Ik zal 'er hier niet meer van melden, alzo wy elders van hun rennen, zoo als ik het zelf gezien heb, breeder zullen spreken.

Zyn binnen-wagt. Het verliend de grootste verwondering dat de gansche binnen-wagt des Keizers niet dan uit vrouwen bestaat, en dat 'er

in dat groot Hof 's nachts geen een man, dan de Keizer alleen, onder zoo veel wyven is, die geoordeeld werden wel een getal van 10000 uit te maken.

Deze zyn niet alle zyne wyven, ofte bywyven, maar werden meest tot dienst der zelve, om al het nodige tot hare en zyne Hof-houding te verzorgen, gebruikt. Van de zelve leggen 'er 3000 rondom en langs de groote muur van 't Hof, om die te bewaken, en te beletten, dat geen vrouwen uit het Hof zich door list na buiten begeven, en ook geen mans, als op 's Keizers last, inkomen. Dit zyn meest oude vrouwen, die ook alle de poorten, en de ingangen der afgeslotene vertrekken bewaren.

Over alle deze vrouwen zyn gemeenelyk twee opperste bestiersters, die Njay Maas, en Njay Tsjela genaamd werden.

Buiten deze 3000 oude zyn 'er nog ontrent 3000 middelbare jongevrouwlieden, die maar alleen op 's Keizers gemalinnen en bywyven passen. Deze staan mede onder die twee oude opper-vrouwen, voor zoo verre het verlot van na buiten te mogen gaan, betreft; dog verder niet.

Behalven deze zyn 'er nog wel 4000, die maar alleen tot deze en gene handwerken van spinnen, weven, borduuren, naejen, schilderen, en ook in de combuizen, of keukens des Keizers, gebruikt werden; hoewel zy ook hare beurten en tyden hebben, om uit te mogen gaan.

Daar en boven heeft de Keizer nog 400 van de schoonste vrouwlieden, die 'er in 't gansche Eiland te vinden zyn, van welke, gemeenelyk uit 's lands eerste geslagten gekoren, hy vier wettige vrouwen trouwt. Ieder van deze heeft nog 50 of 60 van zyne bywyven onder zich, die hy, na zyn welgevallen, dan by zyn eene, en dan by zyn andere gemalin plaatst.

Hy heeft 'er ook eenige, die hy meer als alle zyne wyven bemind, en die hy derhalven onder eenige andere oude vrouwen, daar hy gerust op is, steld, waar benevens hy nog 150 of 200 maagden heeft, die hy dagelyks in 't behandelen van de wapenen, in 't dansen, zingen, speelen, enz. oeffenen doet, van welke hem, als hy uitgaat, altyd ten minsten 30 stuks vergezelschappen. Vier der zelve voeren pieken, en zyn gewoon, waar hy ook is, aan zyn zyde te zitten. Zestien met roers gewapend, bezetten hem van agteren, en van ter zyden. De tien anderen dragen hem zyn water-kruike, Tabak, Pinangmatje, een brandhout, zyn reukwerk-kassen, zyn muilen, schryf-gereedschap, zonnescerm, en wat dies meer is, na, zittende met het aangezicht na hem toe, gelyk die andere 20 van hem afgewend zyn, om 'er op te letten, dat niemand den Keizer oneerbiedig aan zie, en hem niets quaads genake.

Deze neemt hy zelden tot zyn bywyven, hoewel zy mede van de schoonste des lands zyn; dog hy schenkt zulk een wyf wel aan dezen of genen grooten, dat een groote eer, gelyk zulk een wyf ook niet weinig moedig en trots daar op is, verzekerd zynde, dat haar man haar nergens in, zoo lang die Keizer leefd, zal durven verongelyken, ten ware hy's Keizers gramfchap, en ook de hare wilde afwagten.

Hoe de Javanen van hem afhingen.

Indien de Keizer, ergens over rouw dragende, zyn hair afschrappen laat, werd dit alomme bekend gemaakt, ten einde een iegelyk boven de 16 jaren dit navolge. Indien 's Keizers spions iemand, die dit niet opvolgt, ontmoeten, werd voor af al zyn goed geroofd. Daar na villen zy hem al 't vel boven zyn ooren met hair met al weg, zoo dat het gansch bekkeneel bloot staat, latende hem zoo henen loopen. Vele zyn daar af gesturven, hoewel 'er ook eenige van opkomen. Zomtyds doet hy zulke lieden wel tot aan de ooren toe in een ketel met ziedende olie, tot dat al 't hair van hun bootd gezengd is, zakken. Of ook wel een gloeiende yzere muts op de kop zetten, dat hen 't brein 'er doet uitsmerken, en aanstonds dood blyven. De vreeze voor deze straf maakt, dat zy hem allen ten eersten gehoorzamen.

En hem in veel dingen navolgen moeten.

Zoo zyn 'er veel dingen, waar in zy hem blindeling moeten navolgen. Zoo de Keizer geen Tabak (een soort van drank) Brom (een soort van Tabak met Amfioen gemengd) Madat, of wat dies meer is, drinkt, zoo mogen zy dien ook niet drinken. Hoe nader dan by 't Hof, hoe ongelukkiger, en dan heeft het een berg-boer beter, als de grootste Prins van 't Ryk, alzo die zoo net niet kan verfpied werden.

De geele verw des Keizers verw alleen.

Niemand in 't gansch Ryk mag geel dragen, of de geele verw gebruiken, dan alleen de Keizer, diens brieven ook altyd in geele zyde zakjens gedaan, in een fchotel, waar over een geel zyde kleed is, gelegd, en onder zulk een zonne-fcherm gedragen werden. Die dit gebod overtreed, is een man des doods.

Geen Vorft in Indiën, die gewoon is onze gezanten zoo veel eer aan te doen, als deze Keizer.

's Keizers dogters hebben geen recht tot de kroon.

's Keizers dogters kunnen hier nooit aan de kroon komen; dog haar mans, schoon voor hun huwelyk geen Princen van den bloede geweest zynde, werden echter Radins, dat is, Princen van den bloede, genaamd; en gemeenelyk met hooge ampten begunftigd.

Zyn inkommen.

's Keizers inkommen bestaat meest uit de Hoofdgeden. Ieder man hoofd voor hoofd, die getrouwd, of bejaard, of weduenaar is, of eenige plantagie onderhout, moet jaarlyks aan hem twaalf stuivers opbrengen, 't geen door den grooten

Ryksbestierder (die ook Veld-Heer, en uitvinder van alle verdere of nieuwe inkomsten is) by een gezameld werd.

Nevens dien Heer zyn 'er nog drie andere grooten in 't Ryk, die byna alles na hun welgevallen bestieren, latende den Vorft zich maar met zyn wyven, en de jacht verlustigen.

Behalven de verdere medebestierders, bevorens by ons reeds genaamd, zoo zyn 'er ook veel Omboels, Loera's, Jajakla's, Pattinggi's, en Baboekoels, zynde Hoofden van steden, en dorpen, na dat de zelve groot of klein zyn.

Boven gemeld hoofd-geld moeten de onderdaanen voor hem nu en dan deze en gene Hof-dienften doen, en zomtyds ook wel de tiende van hunne vrugten geven.

De pagten en tollens, langs de Rivieren en stranden, brengen hem mede fraei geld op, alzo hy overal telhuizen heeft, van welke gemeenelyk een Chinees Tollenaar is. Dewyl nu de Chineesen, en alle andere volken, uit kracht van een verbont met den Soefoehoenan gemaakt, onder de E. Maatschappy behooren, en buiten weten van de zelve geen pagten mogen aanvaarden, zoo werd hen van de Ryksbestierder uit naam des Soefoehoens een pagtbrief gegeven, inhoudende hoe veel geld hy jaarlyks aan dien Vorft voor de zee-tol betaalen moet.

Hier uit nu kunnen wy, zeer net dit zyn inkommen narekenen, dat ontrent 50000 Ryksdaalders in 't jaar komt te bedragen, waar van de volgende steden en plaaten ruim het zesde deel opbrengen.

Samarang, en Calligawe.
Damak.
Greffic.
Japara, en 't Dorp Tedoeng.
Soerabaja.
Tagal.
Cidajoe.
Rembang.
Goemoela.
Caliwongoe.
Candäl.
Torrabaja.
Pareredesi.
Wallahan.
Brehan, en
Soerawidadi.

De verdere kreeken, bogten, en Rivieren te noemen, daar hy pagters heeft, zou te moejelyk wezen, alzo 'er veel zyn, die maar tien ryksdaalders in 't jaar opbrengen. Ook kan niemand pagter werden, zonder dat 'er een geschenck vooraf gaat, dat mede al veel opbrengt.

Wat inkommen hy binnen 's lands heeft, is niet wel na te rekenen, omdat hy altyd arm schynen wil.

In vorige tyden plachten hier veel kleden getrokken te zyn; dog nu behelpen zy

zig meest met hun eigen geweeſde klededen.

Laſten vallen hier zeer weinig, en van velkingen te maaken zeten zy niet, zoo dat zy daar aan geen onkoſten ter wereld hebben. Ook niet aan 't krygsvolk, dat zig zelven verzorgen moet.

Aard der
Javaanen.

Wat nu deze volkeren in zich zelven, en hunnen imborſt (van welke wy al eenigzins geſproken hebben) aangaat, zy zyn doorgaans zeer haſt geraakt, en wraak-zugtig zonder oit te willen verzoenen, waar in zy den beſten Italiaan niet toegeven.

Van dit laaſte zag men een duidelyk geval op een pragtige maalyd, die Mangonone, een magtig Ryksraad, en Temang-gong van Pati, by 't leven van den Keizer Amangoerat, aan de Heer Durant, Opperhoofd van Java, in 't laaſte van A°. 1699. en aan verſcheide andere Hollanders, gaf.

De maalyd was zeer pragtig; waar over dit Opperhoofd hem maar een kleine ſteek zeer onvoorzigtig gaf. Hy ſprak 'er geen een woord op; dog betoonde, ſchoon hy wat mank ging, dat het hem aan 't hoofd niet ſchortte. Hy bezorgde (ziet eens hoe verre hunne wraak gaat) dat geen van de Hollanders van tafel ging, die niet vergeven was. Zy quamen alle wel t'huis; dog konden, hoe vriendelyk hy afſcheid van hun nam, echter wel voelen, dat zy 't ſpek weg hadden.

De Heer Durant ſtierf kort daar na, en ik heb 'er eenige van geſproken, die na twee jaren nog daar af meenden te ſterven; hoewel zy dien dans (daar al de andere aan geborſten zyn) nog gelukkig ontſprongen.

Men ziet hier uit klaar, datzy ook groote vergiftigers zyn; en dat men zich wagen moet van hen qualyk te bejegenen, aangezien zy niets ter wereld kunnen verdragen. Het beſte van hen is, dat zy malkanderen nooit ſchelden. Het hoogſte, dat de kinderen zelf tegen malkanderen zeggen, is, Gy ongelukkige.

Hoe veel
Amſioen
Java alleen
vertierd.

Het zyn Madat-rookers, en Amſioenters by uitnemendheid, meenende dat dit hen dapper in den oorlog, en ſterk by de vrouwen (daar zy dog zeer op vernikkerd zyn) maakt. Men zal dit licht gelooven, als men maar verreeemd, dat Java alleen 350 pak Amſioen, ieder van 136 cati, hoewel zy by de E. Maatſchappy 145 cati doen, 's maands vertierd, daar de E. Maatſchappy jaarlyks maar ontrent 1000 pak bekomt. Egter heet men zedert den oorlog een merkelyke verſlapping op dit Eiland in den afſtrek vernomen, om dat de Javaan geen pitjes meer vinden kon, en zyn doosje ledig was.

De groote Ooft, Macaſſar, en Bantam, ſchoon het zeer ſtreng door den laaſten Koning verboden is, trekt mede wel veel,

dog dat kon op verre na by Java niet halen.

De Princen en Grooten onder hen zyn door de bank niet alleen trots en moedig; maar voeren ook grooten ſtaat, hebbende gemeenelyk een byzondere groote ſleep agter zich: behalven hun lyſwagt van ſchoone lange picken met zilver beſlagen, zyn nog deze lieden in hun gevolg:

Een met een pick van ſtaat, die met goud of zilver ingelegt is.

Een met een cuspidoor, of ſpuw-potje.

Een met een matje, om op te zitten.

Een met een riet, om tabak uit te rooken.

Een met een kalappus-dop met goud of zilver beſlagen, om 'er tabak, of bongkoezen (dat is tabak in biaden opgerold) in te leggen.

Een met een brandend hout, om detabak te ontſteken.

Een met een pinang-doos met pinang.

Een met een ſchild.

Een met een zwaard.

Een met een gorgolet met goud of zilver beſlagen, om drink-water by zich te hebben.

By alle welke zommigen nog een muilen- of Tſjeripoe-drager, nevens verſcheide anderen voegen.

Daar ziet gy het voornaamſte, dat 'er van het Eiland Java Major, of Groot Java te zeggen valt, waar mede wy veel zaken voor het oog der wereld bloot geſteld hebben, die te voren nog onbekend waren.

Het verdere, wegens Jakatra, Batavia, en Bantam, zullen wy naderhand ieder op zich zelven, beſchryven, na dat wy over de zaken van Java geſproken zullen hebben. Waar mede wy dan hier van afſcheiden.

Wat nu de Javaanſche taal belangd, zy is, of de Hof- of de gemeene taal, die zeer veel van malkander verſchild. Zy is zeer Ryk, zoo dat ieder zaak verſcheiden, en zommige wel tien namen van een en de zelve betekenis hebben, hoewel hier of daar door eenigzins onderſcheiden.

By voorbeeld, Sari betekend ſlapen, en Tocroe mede; dog 't laaſte werd niets als van een Vorſt; dog 't eerſte ooit anders, als van geringe lieden, gebruikt.


Zy ſpreken hun taal zoo uit, als zy geſchreven ſtaat, dog 't geluid van de a uitzen zy byna als of het een griekze of een dubbele o was; zoo dat zy Djoopooroo in plaats van Djapara zeggen. Ook ſtaan zy doorgaans zeer lang op de tweede ſyllabe, en ſpreken die zeer lymende uit.

Zy zyn ook gewoon van de linker na de rechter-hand te ſchryven. Zy hebben 20 letters, die ieder een byzondere tongval uitmaken, maar door zekere kromme ſtreepkens of trekken, die elf in getal zyn, tot klinkers werden gemaakt, waar door die letter dan een geheel anderen klank krygt.















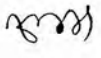





Ieder van die tekens heeft een byzondere naam, en gedaante, gelyk wy die hier benevens uitdrukken.

				
Oeloe,	Soekoe,	Telingan,	Tarongan,	Tetsjac,
				
Sacinjen,	Oeloclang,	Oeloepeppat,	Soekoe pingkal,	
				
Soekoe kred,	Soekoe Tsjakna.			

Letters.

Een komma, of punt, tot onderscheiding van hun woorden, en zinnen, is aldus *jj* en werd *Titja* genaamd; hoe-
wel zy nog dit  ander teken hebben, *angkara* genaamd, 't welk, agter een let-

ter gesteld zynde, de vorige letter hare klank beneemd, en zonder 't welke zy geen enkele a, e, i, o, of u, schryven kunnen, waar door ieder tongval, of deel van een woord, een byzondere uitspraak bekomt, en als 't agterste voren klinkt. Hunne letters zyn deze.

							
Hha	Na	Tsj	Ra	Ka	Da	Ta	Tsa
							
Wa	La	Pa	Da	Dja	Ja	Nja	Ma
							
Ga	Ba	Taa	Nga				

En Brieven.

Om te beter over die letter te oordeelen, hebben wy 'er een blad Javaansch schrift bygevoegd.

Hunne brieven werden gemeenelyk in bladen tusschen een gespleten Bamboes gesteken, en op 't hoofd gedragen.

Het Vader
Ons in 't
hoog en
laag Ja-
vaansch.

Om eenigzins over de taal te kunnen oordeelen, hebben wy de moeite genomen, om 't Vader Ons in 't laag en in 't hoog Javaansch over te zetten, en 't zelve met een Duitsche letter aan de eene kant, en

aan de andere zyde met een Arabische of Maleitische letter (waar van de Hovelingen zich zeer veel bedienen)'er by te voegen; dog wy hebben bezorgt, dat dit wat netter gedrukt zal werden, dan wel 't gene wy aan de Heer Wilkens behandigd hebben, om 't zelve te plaatsen in zyn werkje, waar in 't gebed onzes Heeren in 152 taalen komt, te plaatzen, dat zekerlyk by onkunde van die gene, die 't nagezien hebben, zal toegekomen zyn.

Handwritten text in a cursive script, likely representing a historical document or a specific dialect of Indonesian or Malay. The text is dense and covers the majority of the page.

Het Vader Ons in het Laag
J A V A A N S C H
Met het Nederduits van woord tot woord
'er onder.

Bapa manira kang ana ing furga
 Vader onze die zyt in den hemel,
 aran pakanira dadi elapienno,
 name uwe werd geheiligd.

Säeder pakanira ditakani. Sakärpe
 koninkryke uwe kome. wille
 pakanira dadi ing lemmä kaja ing furga.

uwe geschiede op aarde als in den hemel
 Redjékki manira kang sadina dina wehána
 voedsel ons dat van ieder dag geeft
 dina iki maring manira.

heden aan ons.
 Ambi kalíman máring manira dófa manira
 Ende vergeeft aan ons fonden onze
 kaja manira kaliman maring fidji fidji

als wy vergeven aan een iegelyk
 wong kang salah maring manira.
 perfoon die zondigen tegen ons.

Ambe adja gáwa manira ing padjadjalan, tap i
 Ende niet leid ons in verzoeking maar
 oetfolenno manira bari pada fangala.
 verlost ons van den booze.

Sebab säedar poetar ambi kalaar ambi
 want het Ryke ende de kragt en
 kamoelían kagoengan gukti táka
 de heerlykheit toekomende (den Heere of u)
 ing awet. Amien.

tot in der eeuwigheid. Amen.

Het Vader Ons in het Hoog
J A V A A N S C H

Zoo als men aan 't Hof spreken zou.

Ráma kahóela kang waantang ing furga.
 Vader onze die zyt in den hemel
 Wásta andika dadi elapienno.
 Naam uwe werde geheiligd.

Sadjáman andika dirawóéi, karfa andika
 Koninkryk uwe kome, wille uwe
 dadi ing lemmä kaja ing furga.
 geschiede op aarde als in den Hemel.

Redjékki kahóela kang fadientan dientan
 voedsel onze dat van ieder dag
 njoekani dientan poniki maring kahóela.
 geeft dan deze aan ons.

Ambi póentan máring kahóela dófa
 Ende vergeeft aan ons zonden
 kahóela kaja kahoela póentan máring
 onze als wy vergeven aan

fanoenggil noenggil tirang kang salah
 ieder perfoon die zondigd
 máring kahoela.
 tegen ons.

Ambc sampon báкта kahóela ing patsjóban;
 Ende niet leidet ons in verzoeking
 tapi oetsjolákan kahóela bári pada fangáwon.
 maar verlost ons van den boozen.

Sebab sadjáman, bari kowáfa, ámbi
 want het Ryke, ende de kragt, ende
 kamoecken gukti kagoengane takà ing
 de heerlykheid, den Heere toekomt tot in
 awet. Amien.

eeuwigheid. Amen.

باش منیر کخ ان اغ سرگ ،

، ان فکیر ایلغینو

، کیدر فکیر دنگان

مکرت فکیر ده اغ لئا کای اغ سرگ ،

رکئی منیر کخ کدیر دین وهان دین

ایک مارغ منیر ،

امب کلیر مارغ منیر دوس منیر کای

منیر کلیر مارغ کچ کچ و غ کخ ساله

مارغ منیر ،

امب اج پان منیر اغ فچالان تاغ

اوچلنو منیر بارقد مرغ ان

کبب کیدر قوتر امب کلر امب کلیران

نگوئن گسست تا اغ او آمین ،

رام کھول کخ وانتن اغ کرگ ،

، وست اندیک دان ایلغینو

، کجامی اندیک دراووی

کرس اندیک دان اغ لئا کای اغ کرگ ،

رکئی کھول کخ کدینتین دینتین پوکان

دینتین فیک مارغ کھول ،

امب قونتی مارغ کھول دوس کھول کای

کھول قونتی مارغ کھول نوغکل

تتیغ کخ ساله مارغ کھول ،

امب کئی بقیت کھول اغ فچری

تاغ اوچلکن کھول بارقد کخ اود ،

کبب کجامی بارکواس امب کھولکن

گوسست کلکوان تا اغ او آمین ،

Bewys dat
'er twee-
derlei Ja-
vaanich is.

Daar zyn'er die loochenen, dat'er hoog en laag Javaanich is; maar behalven dat wy hier uit toonen, hoe veel de eene taal van de andere verschild, zoo kan men dit, om'er te sterker van overtuigt te zyn, ook zeer klaar uit het Verhaal van zekeren Ja-

vaanichen Tolk bespeuren, dat wy onder A°. 1686. by voorval van de dood van de Heer Tak, hier na voorstellen, daar men ziet hoe de Keizer tegen zyn grooten in een taal sprak, die voor de gemeene man (zoo die Tolk daar zelf zegt) onverstaaenbaar was.

TWEEDE BOEK. EERSTE HOOFDSTUK.

DE zaken van Java. *Oorsprong des naams. Door wie dit Eiland eerst ontdekt is. Tydrekening der Javaanen wegens de bevolking van dit Eiland. Vaart der zelve van ouds her op andere landen. Bewyzen, dat zy op Madagascar moeten geweest zyn. Ook op Choromandel, en andere kusten van Indiën. Nader aanmerkingen over het woort Djawa. Waar uit blykt dat de Javaanen eerst na de verovering van Sumatra het Eiland Madagascar schynen bevaren te hebben. Pantfoer als de Koopstad, daar de stapel der beste Camfer was, beschreven. Nader bevesting van't vorige. Met aanwyzing dat Sumatra A°. 1248. door de Javaanen veroverd is. Koblay overwint ontrent A°. 1278. Java, of iets'er af. Marcus Paulus de Venetiaan is A°. 1280. hier geweest. Wat hy van Java Major, en van Sumatra, of Java Minor, en wat Hieronymus van St. Steven A°. 1570. van Java zegt. Bericht der Javaanen zelf van dit Eiland. Het getal der Koningen van ouds hier. En der zelve naamen. Sjeich Ibn Moelana komt A°. 1406 op't land van Tsjeribon. Die van de Vorsten van Damak en Padjang bezogt en zeer erwaaren bevonden werd. En daar na de Vorsten van Galoh, en Padjadjaran bekeerde; en zich onderwierp. 't Welk de Vorsten van Damak en Padjang goedkeurden. Die van Ibn Israei tot Sulthans verheven, gelyk zy hem als Soefuehoenan voorgesteld, en de Stad Tsjeribon voor hem gebouwd hebben. Zyn huwelyk, en veroveringen. Oude gedenksteen op Padjadjaran. Zyn dood, zoonen, en hunne Ryken. Zyn graf te Tsjeribon. Die van Tsjeribon zyn geen onderdaanen des Keizers van Java. Geslacht-rekening der Princen van Tsjeribon. Ydele roem der Keizers van Java op hunne Kroon, en afkomst. De rechtte waarheit van deze Kroon. En van wie hun geslacht begin genomen heeft. Naamen der Keizers van Java.*

De zaken
van Java.

NA dat wy dus verre 't Eiland Java beschreven hebben, gaan wy nu over, om de zaaken, en aloude geschiedelissen van dit Eiland, en van des zelfs Keizren, mitsgaders de aanmerkenswaardige gevallen, die zich van tyd tot tyd daar in opgedaan hebben, van de oudste tyden af, zoo verre ons dat mogelyk is, op te haalen.

Oorsprong
des
naams.

Het Eiland Djawa, en de Djavaanen voeren hun naam na zeker graan, niet Java, maar Djawa genaamd, dat van gedaante, en smaak even als gerst (of, zoo zommige willen, als gierst) was, waar uit dan zeer licht te bezeffen is, dat men dit land niet Java; maar Djawa of Djawa behoord te noemen.

Dit graan plagt hier zeer veel te vallen, en de vreemdelingen, die hier om 't zelve quamen, hebben naderhand na 't zelve ook dit Eiland en de Inlanders, de naam van Djawa, en van Djavaanen gegeven. Andere zyn van oordeel, dat dit zoo gewild graan na dit Eiland zoo genaamd zou wezen; dog volgens het ge-

tuigenis der verstandigste Javaanen, is het eerste veel waarfchynelyker.

In die tyden moet men weten, dat de Ryst, en andere voedzame granen by dit volk nog onbekend, of ten minste zeer schaars te vinden waren, weshalven zy toen ook meest van dit graan bestonden.

Die van Borneo schynen dit Eiland eerst ontdekt en 't zelve na dit graan genoemd te hebben. Dit blykt klaar, om dat in de bogt van Rembang, pas beoosten Japara, aan de Borneërs (die allereerst met hen hebben beginnen te handelen) toegestaan is, een gehugt van huizen op te staan, om, zoo lang zy daar handel drevan, hun verblyf te houden, waar na toe dan, zoo de Javanen zeggen, dit graan van alle gewesten van dit Eiland gevoerd, en tegen kleeden verruult wierd. Dit gehugt wierd na dit graan van ouds Djawana, dog werd nu by verbastering Jawana, even eens gelyk Djawa nu Java (om de gemakkelykheid) genaamd, en dit Jawana is metter tyd een stad van aanzien geworden.

Men heeft dit zelve graan ook in Amboina

Door wie
dit Eiland
eerst ont-
dekt is.

boina op 't Eiland Boco, daar 't Ottong genaamd werd, en 't is zeer waarfchynelyk dat het van Java daar gekomen is, gelyk zy meer andere dingen, bevorens daar onbekend, en nu nog met hunne Javaanfche namen genoemt, (als halawan, goud, falaka, zilver, Adjaran, een paard, mendjangan, een hart, en wat dies meer is) daar gebragt hebben.

Tydrekening der Javanen wegens de bevolking van dit Eiland.

De Javanen rekenden A°. 1697. uit, dat dit Eiland toen al 1621. jaren van hen bevolkt zou zyn; dog op hun tydrekening is geen staat ter werrelt te maken, gelyk zy daar niet de minfte reden van weten te geven.

Hoe verre zy die met eenige fchyn van waarheid weten aan te toonen, zullen wy, wat verder gekomen zynde, net aanwyzen.

Vaart der zelve van ouds her op andere landen.

Dat deze volkeren van ouds her al op de Moluccos, en na Banda en Amboina gevaren hebben, is in 't befchryven van die Landvoogdyen met de jaren al aangezezen, gelyk zy, zoo door hun vaart, als door 't invoeren van den Mohhammedaanfchen Godsdienst (zedert A°. 1510. van daar in die landen overgebragt) en door hun grooten handel, voor al in fpeceryen, een grooten invloed op die drie landvoogdyen, en op alle de Eilanden, daar onder behoorende, metter tyd bekomen, en al lang behouden hebben.

Bewyzen, dat zy op Madagascarcar moeten geweest zyn.

Het is zeker, dat zy van ouds ook het Eiland Madagascar moeten bevaren hebben, alzo men in de gemeene Javaanfche en Madagascarfche, zelyk ook in de gemeene Ambonfche taal veel woorden, en geallien, die zuiver Javaanfch zyn, ontmoet. Ten ware men stellen wilde, dat de Madagascaren (even als de Amboineezen) ook op Java wel geweest zyn. Dat men in Amboina gansche geflagten, van Java oorfpronkelyk, vind, hebben wy in dat van Pati Toeban, die A°. 1510 na Java trok, om den Mohhammedaanfchen Godsdienst van daar te brengen, en in meer andere aangewezen. Ook zeggen die van de kufft Hitoe, van Giri oorfpronkelyk te zyn, om welke reden zy ook van zeer oude tyden af met hen vriendschap onderhouden, en in tyden van nood ontzet van hen gekregen hebben.

Het is buiten twyfel, dat die van Amboina en Madagascar malkanderen nooit bezogten, en dat zy egter zamen veel woorden van een en de zelve betekenis in hunne taal vinden, die te gelyk groote overeenkomst met het Javaanfch hebben, waar uit men met reden vast stellen mag, dat de Javanen op Madagascar, en de kufften van Africa, en Arabia, al van ouds moeten gevaren hebben.

Indien men de befchryving, door den Heer Flacourt van dat Eiland, A°. 1661. uitgegeven, maar naziet, zal men bevin-

IV. Deel.

den, dat de taal van Madagascar met een goet deel Javaanfche en Maleitfche woorden doormengd is.

Flacourt fpreekt wel eigentlyk van hunne vaart op Madagascar niet, ftellende, dat de Arabiers, en die van 't Roode Meir, de waaren der Javanen eerst van de Africaanfche kufft haalden, en die dan daar na aan de Madagascaren quamen venten; maar Joan de Barros, een zeer geloofwaardig Portugeefch fchryver, heeft hier van al voor honderd jaren een net en waaragtig bericht gekregen, die in een van zyne *Decades* zegt, dat de vaarten der Javanen zig in oude tyden aan alle kanten zeer verre, en zelf tot aan Madagascar, uitgestrekt hadden, 't geen hy by overlevering, of van de Javanen, of wel van de Madagascaren zelf, kan ontfangen, of wel op die zelve gronden, van de overeenkomst dier talen, gelyk wy nu doen, kan gegift, en vastgeftelt hebben.

Men krygt te grooter grond om dit te gelooven, wanneer men eens aanmerkt, dat de Javanen buiten dien met hun jonken ook op andere vergelegene kufften, te weten, op die van Malacca, Choromandel, Ceylon, Malabar, en 't overige van Indiën, maar buiten alle tegenfpraak, zedert de komft van Ibn Moelana, den Arabier en grooten grondvefter van den Mohhammedaanfchen Godsdienst alhier, ook op Arabia hebben gevaren, dat zy meest fchynen gedaan te hebben, na dat zy zich van 't Eiland Sumatra, en ook van de Maleitfche kufft, meester gemaakt, en aldus, by 't bezit van beide de ftraaten, van Sunda, en van Malacca, genoegzaam de flutel van den ganschen handel van 't Oosten en van 't Westen (dat zy boven en benedenswinds noemen) bekomen hebben.

Het is zeker, dat zy op Choromandel, en Malabar geweest zyn, aangezien de Hooge of Hof-taal der Javanen (gelyk my uit een brief van den taalkundigen Heer de Jager blykt, behalven dat ik dit zelve on-dervonden heb) wel drie vierde uit Sanskritze of Brachmanize, en ook ten deele uit veel Malabaarze woorden beftaat, behalven dat zy ook met zeer veel Decanfch (dat de oude Indifche, gelyk de Sanskritze Heilige taal is) bevonden werd doorfpekt te zyn.

Om daar af maar een klein bewyste geven, als de Javanen 't Kaleatoer-hout (een foort van root Sandelhout, gelyk aan de naam te zien is) willen noemen, zoo geven zy dit de naam van Rakta Tsjindanam, dat in de Sanskritze taal even eens genoemd werd, en in welke taal dit, na de letter, Rood, of eigentlyk Bloed-Sandelhout betekent. En in de oude Decanfche taal werd dit maar met een klein verbuiging (die geen verandering in de wortel letteren geeft, dat de kenners van de

En ook op Choromandel, en andere kufften van Indiën.

Oosterfche taalen, en van de Arabifche letter, ten eerften ook wel konnen merken) Reker Tsjindanam, met een en de zelve betekenis genaamd. Het woord Djawa zelt is een Sanskrits woord, en betekend in die taal gerft.

Het is ook zeker, dat de Javanen de oude Heidenfche Godsdienst, die, voor 't invoeren van 't Mohammedisdome, onder de Madjapaitze Vorften plagt stand te grypen, en ook nog in veel gewesten van Java gevonden werd, van de kuff van Choromandel gebragt, en dat zy de Opper-Goden van die landen, Brama en Esvara, godsdienstig geëerd hebben, en op zommige plaatfen nog eeren.

Behalven dit hebben zy ook een groot deel van de eigen letter, die zy gebruiken, van de Malabaren, en van de Sanskritze letter, ontleend.

Nader aanmerking over het woord Djawa.

Het verdiend ook zyne opmerking, dat dit Eiland Djawa, dat is, gerft genaamd in ouder tyden Djabadi of Jabadiu geheeten werd, dat Ptolemeus, en andere landbefchryvers, in 't Grieks *Ιαβადιον* uitgedrukt, en daar bygevoegd hebben, dat dit woord *Herdei Insula*, dat is, het Gerften-Eiland, betekent, een nette vertaling van dit woord, alzoo (gelyk wy even zeiden) Djawa, in 't Sanskrits, gerft, en Diu, in de Indifche of Decanfche taal, een Eiland betekend. Al 't welke ons vorig zeggen kragtig bevestigt.

Waar uit blykt, dat de Javanen na de verovering van Sumatra, 't Eiland Madagascarschyen bewaren te hebben.

Dat nu de Javanen, eerst na de verovering van Sumatra, en de naburige landen, hunne vaart zoo verre hebben beginnen uit te trekken, stelle ik daarom vast, om dat het Javaanfch, in de Madagascaarfche en andere taalen ingefloopen, niet zeer veel, en met meer Maleitfch vermengt voorkomt, dan wel in de gemeene Javaanfche taal gebruikt werd.

Ten anderen, om dat de Arabiers nog heden de Maleitfche taal Lifaan Djawi, dat is, de Javaanfche taal, noemen, een naam, die de Maleyers ook aan de Javaanfche taal geven.

Het blykt ook uit de waaren, die de Javanen toen in Arabien te koop bragten; want buiten de speceryen, en het *Lignum Aloës*, of 't Agel-hout, bragten zy daar meest fyne camfer, en bezoin, welke beide laafte van een hooge agting en waarde waren, en toen (gelyk nu nog) alcerbest op Sumatra vielen. De camfer wierd toen uit het land der Batas, daar die fchoon en overvloedig viel, afgebragt, en in de zee-ftad Pantfoer (daar onder behoorende) en bewesten Atsjeh (gemeenelyk Atsjien genaamd) aan de Noord-kant van Sumatra gelegen, opgeftapeld. Een stad, die certyds zeer magtig, en volkryk was; dog nu naelyks meer bekend is. Daar zyn nogtans eenige bewyzen van overge-

bleven. Zeker Maleitfch Dichter, Hhamza Pantfoer (by zommige qualyk fanfoeri gefchreven, door onkunde van de Arabifche letter) dat is Hhamza van Pantzoer genaamd, een man door zyn heerlyke Sjaiers, en Gedichten, by de Maleyers zeer beroemd, leerd ons deze zyngeboorte-ftad wel kennen, wanneer hy in zyne hoogdravende gedichten den alouden lufter, en verforve heerlykheid der zelve als uit de afche weder opdelft, en in haren helderen dag iteld.

Marcus Paulus, die beroemde Venetiaanfche Reiziger (die ontrent A°. 1280 en 1290 Sumatra bezag, en 't zelve als een Eiland onder die van Java toen, niet onder een Oppervorft, maar onder *verfcheide* Princen en Vorften staande, befchryft, gelyk hy dat zelt ook *Gjava*, dat is, Java, noemt, en daar mede onder rekend, om dat die naam van Java in oude tyden, ter oorzaak van de groote veroveringen, die de Javanen deden, tot meer landen, dan dit eene, zich uitftrekte) kende dit Pantfoer mede, alzoo hy dat toen ook bezogt, en gezien heeft.

Hy noemt het Fantfoer, dog dat is maar een geringe spel-miffag, die de onkundige uitschryvers in de Arabifche en Maleitfche taal zeer licht konnen begaan, te meer, alzoo de Arabiers geen P, en geen nader letter daar aan, dan de F, hebben. Ten anderen, om dat de P en de F. by de Maleiers van een en de zelve gedaante zyn, verfchillende alleen daar in, dat zy boven de P gemeenelyk drie ftippen, en boven de F 'er maar een zetten; dog de Maleiers, die daar zoo naukeurig niet opletten, zetten boven de P ook wel menigmaal maar eene ftip, om dat zy vastftellen, dat een Taalkundige zeer licht zal konnen zien, wat 'er door te kennen gegeven werd, en dat 'er dierhalven drie behoorden geftaan te hebben.

En hier door is 't zeker, dat ook de miffag van Marcus Paulus in 't fchryven van dit Fanfoer, in plaats van Pantfoer veroorzaakt is, om dat de uitschryver een *ج* of F. in de plaats van een *ق* of P gefteft heeft. Hoedanige miffagen 'er in zyn werk meer voorkomen.

Hy toont, dat die plaats toen nog de verblyf-plaats en zetel van een Koning was, die dat gantsche landfchap, en alles daar ontrent bestierde, gelyk hy dat daarom het Ryk van Fanfoer noemt, en 't zelve als het zesde koninklyk gebied van kleen Java opgeeft, zeggende daar van: *Fanfoer is een Koninkryk, en heeft een Koning op zich zelven, welkers ingezetenen afgoden aanbidden, en den grooten Can (of Chan) van Tartaryen erkennen. Aldaar valt de beste Camfer, die te vinden is, de welke zy ook Camter van Fanfoer noemen, die beter als de andere is, gelyk de zelve mede*

A°. 1248. tegen goud in gelyk gewigt betaalt werd.

Naderhand noemt hy deze camfer weer eens Kafoer Kanfoeri, dat al mede een diergelyke fchryf-misflag is, vermits 't onderfcheid van een C en een P by de Arabiers en in 't Maleits maar van eene flip is, dewyl zy een C aldus C, en een P aldus P uitdrukken.

De Perfiaanen noemen de Camfer van Baros en van Borneo daarom tot nog toe ook Kafoer Canfoeri, hoedanig die ook in den druk van *Avicenna* voorkomt; dog by *Plempius Capbura Canfurenfis* vertaald werd; dog *Bellunenfis* tekent aan, dat men in zommige afschriften van dien fchryver Kafoer Panfoeri vind.

De uitgever van 't werk van den Arabifchen Arts, *Serapis*, in 't Latyn, heeft dezen naam het netfte getroffen, als hy die camfer daar *Capbura de Panfoer* noemd.

De Tweede koopmanfchap, die Sumatra alleen uitlevert, is de Benzoin, die daar het witft en fchoonfte valt, en welke de Javanen, na dat zy meesters van dat Eiland geworden waren, al mede na Arabia en na de nabuurige landen gevoerd hebben.

Nader bevestiging van 't vorige.

Om deze reden noemen de Arabiers die Sumatraanze wierook, ook Lubaan Dja-wi, dat is, DJavaanfche wierook; welke eerste tongval lu'er afgelaten, en de aa als een Grieke z, op zyn Africaanfch uitgefproken zynde, zoo is daar metter tyd Beensjawi van gegroeit, daar de Portugeezen nog eerst Benzawi, en daar na Benzowin van gemaakt hebben.

Ook weten de Hindoftanders, en die van Golconda van Zengi Hararah, dat is, zwarte Mirabolaanen te fpreken. Dit woord van Zengi of Zanggi, eigentlyk van Zang-giber op Africa oorfpronkelyk (fchoon het nu maar in de betekenis van zwart by de Maleiers gebruikt werd) leverd al mede een blyk uit, dat de Javanen Zanggibar en Madagascar, daar zulke Mirabolaanen vallen, bevaren hebben. Waar uit ik dan ook vast stel, dat de Javanen en Maleiers die naam van Zengi (met betrekking tot dat Africaanfch volk) in Indiën gebragt hebben.

Dat Sumatra A°. 1248 doot de Javaanen veroverd is.

Uit alle deze zaken dan meenen wy zonneklaar bewezen te hebben, dat de Java-ne buiten alle tegenspraak na Choromandel, en Indiën, en ook zeer waarfchynelyk op Africa, Madagascar, Arabien, en de landen, daar ontrent gelegen, gevaren hebben.

Zedert wat tyd zy dit al hebben beginnen te doen, is niet wel te bepalen, konnende daar af niets naders ter neder stellen, dan dat dit, om de voornomde reden, na de verovering van Sumatra moet gefchied zyn; dog wanneer zy nu meesters van dit land geworden zyn, is zoo net niet te bepalen.

Uit de Historie van Malacca (die ik in A°. 1248, de Maleitze taal befchreven onder my hebbe) blykt klaar, dat de eerste stad, die de Maleyers bouwden, Singa Poera geweest is. Ook blykt daar, dat Sulthan Iskender Sjah, hun vyfde Koning, drie jaren daar geregeerd hebbende, door den Koning van Madjapahit (die toen de vermogenfte op Java was) daar uitgedreven, 't welk (na nyn rekening) A°. 1248 (dog na die van andere A°. 1230 of wel 1252) gefchied is, voor welken tyd de Vorften van Madjapahit al meesters van Sumatra, en vooral van Andragiri, fchynen geweest te zyn.

Dit is de hoogfte tydftip, die ons in eenig geloofwaardig fchryver voorkomt. Ook blykt ons uit die Malakze gefchiedenis, dat de Koning van Madjapahit, Andragiri A°. 1280 aan Mantfoer Sjah, X°. Koning van Malakka, gefchonken heeft. En was de Koning van Madjapahit A°. 1240 Arigadja Mada genaamt, en zyn stad de eerste der drie groote fteden, te weten, Madjapahit, Pali, Malakka, en deze zyne stad.

A°. 1278 wierden zy door Koblay-Chan, Keizer van China, of van groot Tartaryen, beoorlogd, die te dier tyd niet alleen volk van Japan en Bengale, maar ook na Java gezonden, en welke landen hy (zoo men wil) eindelyk, 't zy geheel, 't zy ten deelen (gelyk ons Marcus Paulus aanftonds al mede zeggen zal) overwonnen heeft; dog dat fchynst maar waar van 't klein Java of Sumatra te zyn, aangezien

Koblay overwint A°. 1278. Java, of iets 'er af.

deze zelve Marcus Paulus de Venetiaan A°. 1280 en wat daar na, al mede van Java Major, als een Eiland dat hy gezien heeft, fpreekt, daar by voegende, dat dit aan niemand cynbaar was, en maar onder eenen Koning ftond, dien de Hollanders nu den grooten Mararam noemen. Het had bevorens wel onder den Tartar geftaan; dog na den afval der Chineezzen waren zy ook van hem afgefallen.

Marcus Paulus de Venetiaan is hier A°. 1280 en hier ontrent geweest.

Hy zegt ook, dat hy gezien heeft klein Java, en dat het zelve in agt koningryken (die ontrent 3000 mylen, te weten Italiaanze, in haren omtrek befloegen) verdeeld was, dat de inwoonders de afgoden aanbaden, en dit Eiland Zuidwaards zich zoo verre uitftrekte, dat men de Noorder-as, nog des zelfs sterren niet zien kon.

Hy voegt hier verder by, dat hy 'er zes Ryken af bezichtigd heeft, te weten, Ferlech (in ftede van Perlac, de zelve misflag in 't uitschryven als bevorens) Basman (voor Pafi) Samara (in de plaats van Soemodara, zoo 't Samarang niet is, alzo zy verhaal zeer verwerd van groot en klein Java is) Dragojam (voor Andragiri) Lambri (in de plaats van Djambi) en Panfoer (in de plaats van Pantfoer) maar de andere twee (die hy niet noemt) had hy niet gezien.

Warhy van Java Major, en van Sumatra, of Java Minor,

A°. 1310.

Ferlech lag in 't gebergte, 't waren ruwe Afgodifche menfchen, die al aanbaden dat hen eerst vootquam; ook waren het menfchen-eeters, dog die aan ftrand woonden, waren Mohammedaans.

Het Ryk Basman erkende den grooten Cham voor zynen Heer, aan welken zy niets, dan geifchen van wilde beeften, zonden; en zy leefden ook als de beeften.

Hy was vyf maanden in 't Ryk Samara geweest. Het zyn, zegghy, menfchen-eeters, en zy moeften zich met houtte veftingen tegen hen wapenen. Men ziet hier de Noorder-Beeren niet, en het zyn ook Afgoden-dienaars. Dragojam was ook vol wilde Afgoden-dienaars. Zy fmoorden hunne zieken, die hen de Duivel zegt, dat niet zullen opkomen, en zy kookten, en aten die op.

Die van Lambri waren ook Afgoden-dienaars, berglieden, van welke zommigen ftaarten als de honden hadden.

In Fanfoer groeide goede Kamfer.

Dit is wel een mager en fober verhaal van zoo grooten Reiziger, die 17 jaren den grooten Cham van Tartaryen had gediend, en zoo lang op Java geweest was. Hy zegt 'er ons weinig, dog alles zeer verwerd, en zoo duifter daar van, dat wy daar op jegenwoordig niet wel te recht geraken zouden.

Hieronymus van St. Steven, een Geneees, die met Nicolaus Paulus de Venetiaan (vader van Marcus Paulus Venetus) die reize A°. 1269 ondernam, en A°. 1270 daar fchynst gekomen te zyn, (of wel Nicolaus Paulus Venetus, uit een brief van dien Hieronymus, om aan hem berigt van zyn reize te geven) zegt van Groot Java, dat de Paradys-vogel daar valt, en altyd op de boomen ruft (een grove mifflag, gelyk wy onder de ftoffe der vogelen elders getoont hebben) en dat het vleefch 'er af niet gegeten, maar dat het vel en 't hoofd tot een hoed-cieraad gedragen werd.

Vyftien dagen hier af, zegt hy, leggen twee Eilanden, Sandai (daar hy mogelyk Banda mede meend) daar de Noten-mufchaten, en de foelie valt, en Bantam, daar de nagelen waffchen, en die men van daar op Java brengt. Een verward verhaal, daar mede niet uit te komen is, en dat by my maar voor enkel grolwerk te boek ftaat.

Bericht der Javanen zelf van dit Eiland.

Volgens de oudfte verhalen der beft bedrevene Javanen in de zaken van hun land, zou het op dit Eiland over 300 jaren nog alles Heidensch, en 't land onder vyf vorften verdeeld geweest zyn.

Wat aangaat dat zy toen Heidensch waren, wil ik gaerne van de meefte gelooven; dog uit het verhaal van Marcus Paulus Venetus, aanftonds gedaan, blykt, dat de ftrand-volkeren van Ferlech, in zyn tyd al Mohammedaansch waren (dat nog wel 40 jaren verfehild) behalven dat hy van groot Java zegt, dat 'er toen maar een

Opperkoning was, waar in ik nogtans ge-loove, dat hy mede dwaald. A°. 1304 waren de Javanen onder de 5^e. Ternataanfche Koning, Comala, al in Ternate, gelyk ook A°. 1322 onder Sida Aarif Malamo, de 7^e. Koning, en zoo vervolgens ook A°. 1343 en 1359 onder Gapi Malamo de 1^e. of de 14^e. Koning van Ternate.

Het is zeker, dat 'er van ouds, de Javanen nog Heidenen zynde, hoewel toen eenige ook al Mohammedaansch geworden waren, vyf of zes magtige Koningen geweest zyn, als de Koningen van Giri (ook wel Socfoehonan Giri genaamd) die van Galoe (die wel de magtigfte fchynst geweest te zyn, en in de Priangze landen zich onthield) die van Madjapahit (dat agter Soerabaja ontrent DJapan plagt te leggen) van Padjang (niet verre van daar nu Mataram, of Kartafocera is, zynde van ouds drie mylen van 't laafte gelegen) van Damak, en die van Padjadjaran, naderhand 't koninkryk van Jakatra genaamd. Buiten welke egter nog eenige andere koningen op Socrabaja, Passaroevan, Toeban, Panarockan, Balamboang, en elders, waren.

Hoe deze Koningen naderhand alle onder den Keizer van Java geraakt zyn, en hoe die hun Hof tot in den tyd van Socfoehonan Tagalwangi op Padjang gehouden hebben, zullen wy in het vervolg klaar zien.

Zy wierden toen nog geen Koningen, of Sulthans (waar door zy nog wat meer verftaan) maar alleen Kijaij Gedèe, dat is, Grooten Heer, genaamd.

Te dier tyd was de ftad Tsjeribon niet in wezen, veel min bekend, alzoohet toen niet als een wild en woefst bofch, zonder volk, of zonder Koning was.

Ontrent deze tyd (dat, na de nefte rekening, A°. 1406 geweest, en nu 316 jaren geleden is) quam hier een Arabier, Sjeich Ibn Moelana, die ook wel Ibn Ifraël, en van andere weer Machdoem genaamd werd. Dat Sjeich in 't Arabifch den Eerwaardigen, en Machdoem, den Heer betekend, hebben wy bevorens al gezegt; dog Ibn Moelana, en Ibn Ifraël, (namen, die hy mede voerde) betekenen den zoon van Moelana, of den zoon van Ifraël.

Deze Eerwaardige Heer dan, een Mohammedaan van Godsdienst, was uit Arabien eerst op Atsjien, een ftad, en Ryk, op Sumatra, daar na op Pafi, toen op Tsjampa, daar na op Djohor geweest, en eindelyk op die plaats, daar Tsjeribon nu is, gekomen, alwaar hy zig zelve op zekeren berg vol Djati-boomen nedergezegt had, leidende daar een zeer eenzaam dog heilig leven, waar door hy metter tyd veel volk, dat hy in den Mohammedaanfchen

Het getal der Koningen van ouds hier.

En hare namen.

Sjeich Ibn Moelana komt A°. 1406. op 't land van Tsjeribon.

Gods-

A°. 1406. Godsdienst onderwees, derwaards trok.

Om hen te eer daar toe te bewegen, gaf hy voor, dat hem veele, 't zy om zyne heiligheid, en godvrugtigheid, 't zy om zyn kennis, gevolgt waren, hoewel 't waar-schynlyk is, dat zy zeer listig door hem medegevoerd, en hier gebragt zyn, om een aanhang te maken.

Die van de Vorsten van Damak en Padjang zeer ervaren bevonden werd.

Het gerugt van zyne groote heiligheid, en byzondere ervarenheid in de gronden van den Mohammedaanschen Godsdienst, quam ook den Kijaj Gedèe van Damak (die toen van een groot vermogen was) ter ooren, die dit aan den Kijaj Gedèe van Padjang bekend maakte, welke twee Vorsten te meer benieuwd waren, om dezen beroemden man te zien, en te hooren spreken, aangezien zy toen al Mohammedaansch waren; waar uit men dan ziet, dat men hem zoo zeer niet als den grond-vester, maar veel eer als den grootsten voort-planter en doorzetter van dien Godsdienst op Java, aanmerken moet.

Kijaj Gedèe van Damak verzogt dien van Padjang, om mede derwaards te gaan, en zy vertrokken zamen na 't land van Tsjeribon, nemende veertig wyze lieden, die in de gronden van die nieuwe leere zeer ervaren waren, met zich.

Nadat zy nu op den Djati-berg gekomen waren, ondervragden hem deze mannen over alle die gronden, en vonden dien Heer daar in zoo bedreven, dat zy beken-nen moesten, dat dit hunne verwagting zeer verre te boven ging.

En daar na die Vorsten van Galoh, en Padja-djan be-keerde.

Zy gaven daar kennis af aan deze twee Vorsten, die daar op by hem gekomen zynde, betuigden over zyne komst zeer verheugd, en over zyne zonderlinge kennis en ervarenheid in den Mohammedaanschen Godsdienst zeer vergenoegd te zyn, te meer, alzoo zy nu hoope hadden, dat twee Vorsten, in 't Westen van Java zig onthoudende, de Princen van Galoh, en Padjajaran genaamd, mede tot de Mohammedaansche leere zouden kunnen overgebragt werden, dat hy ten eersten aan-nam te doen, waar door hy de gunst van deze Vorsten nog meer won.

En zich on-derwierp.

Hy ging dan na de Galoh, of na de Priangze landen, en na Padjajaran, onderwees die Vorsten, en hunne volkeren, in dien Godsdienst, en bewoog hen niet alleen, om de zelve aan te nemen; maar ook om zich aan hem, als hunnen Opper-vorft, te onderwerpen.

Daar op keerde hy weder na 't land van Tsjeribon, en gaf de Vorsten van Damak en Padjang kennis, dat die twee Vorsten van Galoh en Padjajaran niet alleen belydenis van 't waar geloof gedaan hadden; maar dat zy ook zyn onderdanen ge-worden waren, op al het welke zy hun-ne toestemming gaven.

Ibn Israël, hier mede wonderlyk in zyn

schik, en zich zeer aan die twee Vorsten van Damak en Padjang verpligt agtende, ging by den eersten Prins, en verzogt hem, dat hy al zyne onderdanen op het buiten-hof wilde doen komen, alzoo hy hen iets van gewigt te zeggen had.

Het volk nu by een verzameld zynde, zeide hy tot hen: O! alle gy Ryksraden en volkeren van Damak, wy maken u-lieden bekend, dat door de bestiering van den Allerhoogsten God ulieder Heer, Kijaj Gedèe van Damak, van dezen dag, in deze maand, en in dit jaar, Sulthan van Damak zal genaamd werden, het geen die Ryksraden, en alle die volkeren, aansfonds toestemden.

Gelyk hy aldus Kijaj Damak tot een Sulthan, of Koning, verheven had, al-zoo dede hy kort daar aan den Vorft van Padjang mede, quam met de nieuwen Sulthan van Damak by dien Vorft, en stel-de dien van Padjang even eens tot Sulthan voor.

Tot Sul-thans ver-heven.

Na dat Sjeich Ibn Moelana dit tot groot genoeg van deze Vorsten verricht had, keerde hy weder na den Djati-berg, en wierd derwaards door de Ryksraden van beide die Sulthans met groote statie en eere geleid.

Een maand daar na quamen beide deze Sulthans met een stoet van tien duizend man op 't land van Tsjeribon, gaven aan Ibn Israël mede een heerlyke eernaam; stel-den hem als den Soefoehoenan of Keizer van den Djati-berg voor, en keerden toen beide na hun land.

Gelyk zy hem als Soefoehoe-nan voor-gesteld.

Ontrent drie maanden daar na versche-nen gezanten van beide deze Sulthans by den nieuwen Soefoehoenan, bragten van de strandvolkeren vyf of zes duizend man mede, en gaven last aan de zelve, om een bemuurde stad hier te bouwen, die acht honderd vadem lang, en breed, en waar van de muuren twee vadem dik, en drie vadem hoog zouden zyn. Dit wierd aan-sfonds begonnen, en na dat die stad vol-toid was, is zy Tsjeribon genaamd.

En de Stad Tsjeribon voor hem gebouwt hebben.

Hy zond daar op die gezanten weder na hunne Sulthans, en gaf een brief aan ieder van hen mede, om hen voor deze gunst en hulp te danken.

Ondertusschen geraakte deze Soefoehoe-nan Goenong Djati zoo sterk in gunst by den Sulthan van Damak, dat hy zyne dog-ter aan hem geven wilde, waar op hy daar mede ontrent A°. 1406 trouwde, en 't land van Tsjeribon met haar ten huwelyk kreeg.

Zyn huwe-lyk.

Gelyk hy nu Soefoehoenan over 't land van Tsjeribon, en over de Ryken van Galoh, en Padjajaran was, alzoo maakte hy zich, onder de naam van de Godsdienst alomme in te voeren, en onder schyn van heiligheid, ook meester van het al-oude Bantam-Girang, zynde de oude stad

En verova-lingen.

A. 1406. en zetel der Bantammers, en wierd dus al mede Heer van die volkeren. Het bleef daar niet by; maar hy vertrok kort daar aan ook na Sillebar en Lampon, beide op het Eiland Sumatra, en onderwierp zich met weinig moeite ook deze landen.

Oude ge-
denk-steen
op Padja-
djaran.

Het is ook zeer vermoedelyk, dat eenige Lamponders, met hem overgekomen, van Bantam-Girang verder Ooft-op na Padjadjaran (dat twaalf mylen landewaard in van Batavia legt) getrokken, en zich op die plaats (wel eer waarfchynelykft ook het Hof der Bantamze Vorften) zich nedergezet hebben, gelyk men daar nu nog een alouden gedenksteen, ofte tafel, midden in 't bosch ziet, waar op de Javanen nog heden zeer plegtelyk hun offerhanden doen.

Op deze tafel ziet men zeer oude letters, die wel het naast na Lampons schrift gelyken; dog men heeft, wat moeite men ook aangewend heeft, tot nog toe niemand kunnen vinden, die het heeft kunnen lezen, ik laat staan uitleggen.

Ik heb Pangerang Poerabaja, zoon van den ouden Koning van Bantam, en de Heer Gobius, beide zeer ervaren in 't Lampons, hooren zeggen, dat zy daar groote moeite toe gedaan hebben; dog het is hen onmogelyk geweest, om 'er door te geraken.

Zy zyn 'er beide met zyn Edelheid van Riebeeck, L. M. op een van zyne togten landwaard, na toe geweest, en quamen daar in over een, dat dit schrift wel best na 't Lampons geleek; dog geen van beiden, schoon hoe ernstig zy zich ook te diec tyd daar weer toe zetteden, wiften 'er mouwen aan te stellen.

Zyn dood, zoonen, en
huone Ry-
ken.

Eindelyk quam Soefoehoenan Goenong Djati, of Sjeich Ibn Moelana, zonder dat wy 't jaar van zyn dood weten, te ster-ven, latende drie zoonen, en voor ieder een Ryk na, te weten, voor den eenen het Ryk van Tsjeribon (van welken de Prinzen van Tsjeribon gesprooten zyn) voor den anderen het Ryk van Bantam (daar de Koningen van Bantam hunnen oorspronk af hebben) en voor den derden het koninkryk van Padjadjaran.

Zyn Graf
tot Tsjeri-
bon.

Zyne zoonen deden hem dat heerlyk, en gedenkwaardig graf bouwen, 't geen een myl van Tsjeribon legt, en wy aldaar beschreven hebben.

Die van
Tsjeribon
zyn geen
onderda-
nen des
Keizers
van Java.

De Soefoehoens van Java zoeken wel voor te geven, of de Tsjeribonze Prinzen Sapòh, Anom, en Pangerang Depati Toepati (anders wel den Panombahan genaamd, en die nu nog alleen leefd) onder hen eenigzins gestaan hadden; dog het is zeker, dat zy maar als geloofs-genooten in vriendschap geleefd hebben; maar ten tyde van Soefoehoenan Amangkoerat is 'er tusschen hen, gelyk wy verder zien zullen, een groote verwydering gekomen.

Wat nu de Prinzen van Tsjeribon be-
langt, hunne geflacht-rekening van Sjeich
Ibn Moelana af is deze.

A. 1406.
Geflacht-
rekening
der Priin-
cen van
Tsjeribon.

Na hem volgde op den throon zyn zoon Pangerang Palarean, als Koning van Tsjeribon.

Na des zelfs dood volgde weer des zelfs zoon, Pangerang Depati Soeraga, die mede Koning geweest is.

Na hem quam zyn zoon Panombahan Ratoe op den throon, die ook als Koning regeerde.

Hem volgde zyn zoons zoon Panombahan Giri Laja, die ook als Koning het Ryk bestierde, en in 't land van Mataram overleden is.

Na den zelven zyn gevolgd zyne drie zoonen, Pangerang Manta Widjaja, en Pangerang Karta Widjaja, die ook Koningen van Tsjeribon geweest zyn, en Wangfa Karta, welken Amang Koerat tot Vorst van Tsjeribon, met den eernaam van Pangerang Depati Toepati, verheven heeft.

Deze drie (anders ook wel Sulthan Sapòh, Sulthan Anom, en Pangerang Depati Toepati, of den Panombahan, genaamd) waren in de latere tyden niet anders, dan Prinzen van Tsjeribon, welke naam by de levenden nu nog gevoerd werd.

Sulthan Sapòh werd ook Sulthan Samfo Eleddin, dat is de Koning, zynde de zonne van den Godsdiens, genaamd.

Aan Sulthan Anom gaf men den cernaam van Kamareddin, dat is, de mane des Godsdiens.

En die van Pangerang Depati Toepati, betekend zoo veel, als het recht teken der Koningen.

Wat nu de Koningen van Bantam betreft, mede van Sjeich Ibn Moelana gesprooten, daar van zullen wy verder onder de stoffe van Bantam spreken.

Aangaande nu de Keizers van Java, en hunnen oorspronk: de hedensdaagze Keizers geven voor, dat zy van de oude vermaarde Madjapaitze Koningen gesprooten zyn, en dat de oude Madjapaitze kroon nog by hen te zien is; dog dit voorgeven, zoo van 't eene als van 't andere, is ver-
Ydele roem
der Keizers
van Java op
hunne
kroon en
afkomst.

Het is waar, dat onder hen een gou-
de en konstig-gewrogte kroon beruft, die
allernaast Manilha's draad-werk schynt te
zyn; maar dat die door een der Mataram-
ze Vorsten van den laatsten der Madjapa-
hitze Koningen zou veroverd, en zoo in
hunne handen gekomen zyn, is zoo zeker
niet, maar wel dat de Soefoehoenan, die den
laatsten Koning van Madjapahit overwon,
toen zulk een kroon heeft laten maken,
die zedert aan dit huis gebleven, en de
Madjapahitze kroon, om zoo veel te beter
hun slegte afkomst te bedekken, genaamd
is.

Om

A°. 1406. Om hier nu een nette en vaste tyd-stip op te vinden, moeten wy weten, dat de oude Sulthan van Damak, in welker tyd Sjeich Ibn Moelana op 't land van Tsjeribon quam, en zekeren Siroeboed, de eerste van het geslacht der Javaansche Keizers, tydgenooten geweest zyn, en zy dierhalven hun geslagt niet meer dan 316 A°. 1406. jaren verre kunnen uitrekennen.

En van wie, en wanneer hun geslagt begin genomen heeft.

Wy zullen dan eerst een lyst van deze Keizers zedert dien tyd geven, en daar na van 't gene onder hunne regeering, met ons weten, voorgevallen is, spreken. Hunne namen zyn deze:

De naamen der Keizers van Java.	<i>Siroeboed</i> . Regeerde van	A°.	1406 tot 1480.
	Die zich naderhand noemen liet <i>Kijaj Gedee van Mataram</i> .		
	<i>Pangerang</i> , of <i>Panombaban Sida Kadjanar</i> , of <i>Kadjener</i> .	1480	1564.
	<i>Pangerang Sida Karappika</i> , of <i>Mohammed Sulthan Mataram</i> .	1564	1645.
	<i>Pangerang Masaria</i> , of <i>Soefoebenan Ingalaga</i> , de eerste van die naam.	1645	1670.
	<i>Pangerang Aria Mataram</i> , of <i>Soefoebenan Tagalwangi</i> .	1670	1677.
	<i>Amangkoerat de Ie</i> .	1677	1703.
	<i>Pangerang Poegar</i> , of <i>Soefoebenan Pakoebowana</i> .	1703	1719.
	<i>Amangkoerat de IIe</i> .		1719.

De zaaken, onder de regeering dezer Vorsten voorgevallen, zullen wy, voort zoo verre zy ons bekend zyn, mede hier voorstellen.

TWEDE HOOFDSTUK.

Siroeboed 1°. Keizer of Vorst van Java. Zyn slechte afkomst. Veroverd Mataram, en laat zich Kijaj Gedee ing Mataram noemen. Sida Kadjanar 2°. Keizer van Java. Tusschen-verhaal van 't geslagt des Sulthans van Damak. Kadjanar's bedryven. Komst der Portugeezen A°. 1510. op Java. Zeldzaam oorlogs-geval des Konings van Damak tegen die van Passaroevan. Dat deze Kadjanar waarschijnlijk geweest is. Die geslagen werd; dog de Stad nogmaals aantast. En van zyn Pinangdrager doodgesteken werd. Verdere zaken toen voorgevallen. Mohammed 3°. Keizer van Java. Der Hollanders komst op Java A°. 1596. onder dezen Keizer. En Zyn slingze teleg op onze Schepen. Die hem en de Bantammers mistuikt. Hunne komst voor Jakatra, en Toeban. Daar zy overvallen worden. Dog zich deftig weeren. Getal der dooden. Hun komst voor Arosbaja. En den sryd daar voorgevallen. Jan Mullenaar vergeven. Het Iek Schip Amsterdam werd verbrant. Hun komst te Panaroekan, en voor Balamboang. Daar zy een ouden Koning ontmoeten. Verzeilen na Bali, en van daar na Holland. Van Nek's komst op Java, en zyne te rugge-togt. De Zeevoogd Warwyk giert op Toeban aan. Die daar wel ontfangen; dog voor Arosbaja qualyk behandeld werd. Verliest nog vyfentwintig man. En loft zyn volk eindelijk. Verdere gevallen onzer Zeevoogden op Java. Een Comptoir op Gressic opgericht. Verdere zaken onder Keizer Mohammed voorgevallen. Opperhoofden op Gressic. Frederik Druif A°. 1616 als Gezant na Mataram. Oorlog met dien Vorst. Japara verwoest door Adriaan Maartenssoon Blok A°. 1618. En door den Opperlandvoogd de Heer Koen A°. 1619. Vrede daar op A°. 1620 gevolgd. Zyn geschillen met Bantam. Hy belegerd A°. 1622. Soerabaja te vergeefs. Tragt meester van geheel Java te werden, Taft Batavia A°. 1628 aan. Verhaal van dit beleg, door een voorzichtig bevel van haar Edelheden meest verijdeld, met uitersting van 's vyands teleg, die een-en andermaal op de vlugt gejaagt werd. 's Vyands verlies. Bericht der gevangenen, en gevaar van de Stad, en 't Kasfeel. En wat de behoudenis der zelve geweest is. Uitval der onze op den vyand. Dien men dwingt 't veld te ruimen. 't Getal der dooden. Onder welke 's vyands Veld-Heer 's vyands vaartuigen vernield. Die zich hersteld, en dryft de onzen op de vlugt. 't Verlies aan wederzyden. Nader bericht van 't ontzet des vyands, en zyn nieuwe troepen. Bericht des Konings van Bantam. Verdere ydele ondernemingen des vyands. Twee Edellieden door den nieuwen Veld-Heer gedood, die met zyn leger opbreekt. De Keizer belegerd Batavia op nieuw A°. 1629. Verzoekt eerst weer vrede. Die toegeestaan werd. Om wat reden hy dat dede. Zyn teleg lekt uit. Laft harer Edelheden aan twee jach-

jachten. Warga gevangen, bekend alles. Waar op haar Edelboden alle toevoer afnyden. Versterking der Stad Batavia. Tagal, door de onzen verbrant. Des Keizers leger verslynt den 22 Augustus voor Batavia. Staat van dit leger. Werken door de onzen verbrant. 't Verlies aan weerzyden. De Kapitein van 't Kasteel gequetst. De dood van den Opper-landvoogd de Heer Koen. De Tekening van Batavia toen. De Heer Specx tot Opper-Landvoogd van Indiën gekoren. Wat de vyand daar na verricht heeft. Die groot gebrek leed. Ongeluk onder de onzen voorgevallen. Bewyzen van der vyanden nader aanvallen. Werden door menschen-drok genoodzaakt te wyken. Beschryving van die reduit. De vyant trekt den 1 November af. Verdichtzelen wegens de Prins van Madura's doot. Sterkte van 's Vyands leger. Verlies van den Keizer by deze tocht. Gerucht van een derde belegering van Batavia A°. 1631. Verbod aan de Javaanen A°. 1640 van in 't Kasteel te komen. Dood van Mohammed A°. 1645.

A°. 1406.
Si oebord
te Keizer
of Vorst
van Java.

DE eerste van deze Keizers was Siroeboed genaamd. Deze was geen Keizer, nog Koning; maar een slaaf van den Sulthan van Damak, die gewoon was gras voor zyn paarden te haalen.

Zyn flechte
afkempt.

Hy, cenig quaad ontrent de bywyven van dien Sulthan bedreven, en gehoord hebbende, dat die Vorst hem dooden wilde, nam de vlugt na den Sulthan van Padjang, die als een goedaardig Vorst hem in zyn dienst aannam, en een vrouw, een huis, en ryfvelde gaf.

Na verloop van eenigen tyd, bedreef hy daar weder cenig quaad, stal de goederen van dien Sulthan, ja zelf ook zyne bywyven, en verkogt die aan deze en gene dorplieden, het welk door de Sulthan van Padjang vernomen zynde, zoo wilde ook deze hem dooden; dog Siroeboed, dat hoorende, nam de vlucht na den Soefochoenan Goenong Djati, of Sjeich Ibn Moelana, biedende zich aan, om hem te dienen; maar die wilde hem niet aannemen.

Daar op nam hy de vlugt na de kleene dorpen, voegde zich by eenige ervarene buffels- en koejen-dieven, die gewoon waren op de gemeene wegen te rooven, en te stelen, en werd eindelyk hoofd van een troep van veertig of vyftig zulke gasten.

Deze wierden met'er tyd zeer stout, en allenskens zoo magtig, dat zy, tot drie honderd mannen aangegroeid, dezen Siroeboed nu plegtig tot hun hoofd verkoren, om dat hy ondernemend, doortrapte, en van een aanzienlyke gestalte was, waar door hy als een geweldenaar zich alomme zeer ontzaggelyk wist te maken.

Veroverd
Mataram.

Naderhand ging Siroeboed de wegen van Mataram verspieden, dat toen maar in eenige dorpen bestond, die geen Koning hadden, en niet sterk bevolkt, vermits daar niet boven de twee of drie honderd lieden in waren.

En laar zig
Kijajj Ge-
de ing Ma-
taram noc-
men.

Deze overviel hy door list, en maakte zich, eer zy zich zelve wapenen konden, volkomen meester van Mataram, na welken tyd hy zich zelve Kijajj Gedee Ing

Mataram, dat is, den grooten Heer van A°. 1480. Mataram, noemen liet.

Naderhand veroverde hy ook alle de kleene plaatzen, daar ontrent gelegen, en quam niet lang daar na, of A°. 1480, na dat hy met zyn striukroven, en 't bestieren van Mataram, vier en zeventig jaren doorgebracht, en den ouderdom van dicht by de honderd jaren bereikt had, te sterfen, latende zyn Ryk, dat toen nog klein was, aan zynen zoon Pangerang Sida Kadjanar (die ook wel de naam van den Pannombahan Kadjener draagt) na, die A°. 1480. op den throno quam.

Wy moeten, eer wy de zaken onder Kadjanar voorstellen, hier eerst een verhaal inlassen, dat de Javanen zeggen, voor al tot de geschiedenissen van hun land te behooren.

Zy geven dan voor, dat de oude Sulthan van Damak, boven welkers leeftyd zy niets ordentelyk weten te verhalen, agt kinderen, ten deele zoonen, ten deele dogters, gehad heeft.

De oudste van deze, een dogter zynde, was Ratoc Mâs Pamantingan genaamd.

De volgende, een zoon, voerende de naam van Pangerang Parwata, na welken Pangerang Madepandan volgde. Uit dit verhaal (en 't vorige) zal de lezer wel zien, dat Pangerang, een Prins, en Ratoc, een Princes betekend.

Na deze volgde Ratoc Mâs Njawa, en nog een dogter, die tot Pakalongan gewoond heeft, en nog een andere, die met den zoon van den Soefochoenan Goenong Djati quam te trouwen; die egter toen nog onder den Sulthan van Damak stond.

Dat hy 't land van Tsjeribon met die dogter ten bruidfchat kreeg; hebben wy gehoord; maar hy gaf hem ook een stuk geschat, Sadjimat, den beschermcr of den afweerder, betekende, ten huwelyk.

Zy verhalen daar by, dat de Koning van Bantam, of Padjadjaran, ook een dogter van den Sulthan van Damak nam, en dat die zich toen mede onder dien Sulthan begeven heeft, dat met ons vorig verhaal van zyne verovering van Bantam-Girang (dat egter veel netter is) niet wel over-

Sida Ka-
djanar
te Keizer
van Java.
Tuffchen-
verhaal van
't geslacht
des Sul-
thans van
Damak.

A°. 1510. een komt, gelyk ook 't volgende een misflag is.

Ecnige tyd daar na kreeg de Koning van Bantam een dogter by deze vrouw, die hy aan de zoon van den Pangarang van Jakatra uithuwelykte.

De jongste dogter van den Sulthan van Damak trouwde met den Pangerang van Balora, die daar mede het land van Balora ten huwelyk kreeg.

Na de dood van den Sulthan van Damak, viel dit Ryk in handen van den Sulthan van Padjang, die den Rykszetel na Padjang verplaatte.

Deze wierd naderhand door Kijaj Gedee van Mataram, de vader van Kadjanar, overwonnen, en dus wierd deze zyn zoon na zyn dood hier mede bezitter van.

Kadjanar's bedryven. Deze Kadjanar nu Koning van Mataram geworden zynde, en zich ook dien naam latende geven, veroverde in korten tyd veel andere steden en dorpen, dwingende die van 't Oosten en 't Westen om zich in Mataram voor hem te komen veranderen, waar door hy een grooten toeloot van onderdanen kreeg, die nu al tot 7 a 8000 aangegroei waren.

Komst der Portugesen A°. 1510, op Java. Onder dezen Vorst zyn de Portugeezen A°. 1510, of daar ontrent, op Java eerst gekomen.

Alfonfus Albuquerque toen Antoni Abreus na de Moluccosgezonden hebbende, is hy met zyn jonk op Gressic (by Oforius, Jarricus, Maffeus, en meer andere, Agacime genaamd) A°. 1511 aangelopen.

Na dezen tyd liepen zy, by hunne togten na de Moluccos, niet alleen gemeenlyk daar aan (gelyk ook Garcias Henrik A°. 1521. deed) maar hebben zich ook op Panaroekan, een stad, eenige mylen beoorden Balamboang, nedergezet, daar zy by dien Koning zelf A°. 1596 nog zeer gezien waren.

Ook hebben zy naderhand zich op Bantam, Japara, en in meer steden van Java, wel geplaatst; dog niet veel van opmerking uitgeregt, dan dat zy tot Bantam, en elders, daar zy konden, ons veel quaad gedaan hebben.

Zeldzaam oorlogsgeval des Konings van Damak tegen die van Passarocwang. Onder dezen Kadjanar, en wel in het laatste van zyn bestier, is het zeldzaam geval voorgekomen, dat de Portugees Pinto van de Koning van Dema (Damak wil hy zeggen) op deze wyze verhaalt. Hy zegt dan, dat hy van Goa na Sunda trok (dat toen zekerlyk Jakatra, en 't geen met de naam van Sunda Kalappa nog lang daar na bekend was, gelyk het doorgaans by de Portugeesche schryvers als Sunda voorkomt) alwaar zekere Njaij (Juffrouw in 't Javaansch) Pombaja, van wegen den Koning van Dema, Keizer van Java, Angenia (wat dit is, weet ik niet recht; dog 't schynt my Engano, een Eiland niet verre van Java, te zyn) Bali (dit is mis, al-

IV. Deel.

zoo het ooit onder Java gestaan heeft) en A°. 1511. Madura, als gezante verlicheen, om Tagaril, Koning van Sunda, een van 's Keizers onderzaten, aan te zeggen, dat hy binnen anderhalve maand ook binnen Japara komen moest, om den Koning van Passarocwan te beoorlogen.

Hy voegt 'er by, dat de gewigtigste landzaken dezer Vorsten toen (gelyk ook nu nog) vooral die van vrede en oorlog door de vrouwen behandeld wierden; maar dat deze vrouwen geen jonge dogters mogten zyn, op dat haar eer, en daar door de goede zaak, waarom zy uitgingen, niets te lyden zou hebben. Egter mogten dit geen andere vrouwen, dan die bewys konden doen, dat zy wettig getrouwt, of weduwen van een wettig huwelyk geworden, en dat hare kinderen van haar zelfs gezoogd waren, waarnemen.

De Koning van Sunda nu, dezen last bekomen hebbende, verscheen op den bestemden tyd met 30 Gilala's (zekere Inlandse vaartuigen) en 10000 srydbare mannen op Japara, om zynen Oppervorst te helpen.

Daar op trok de Koning van Damak met een vloot van 2700 schepen (het zullen maar parahoes, en kleine vaartuigen geweest zyn) na Passarocwan, om dien Koning aan te taften.

Dat deze Kadjanar waarfchynelyk geweest is.

Hy quam ontrent de Rivier Hicandurea (die ik nooit heb hooren noemen, en niet vinden kan) stellende de Koning van Panaroekan tot zynen Zeevoogd, en die van Sunda tot zynen Veld-Heer aan.

Daar op wierd de vyand zeer moedig aangetaft; dog de Keizer kreeg 'er wakker klop, verloor 30000 man, daar onder drie Koningen, behalven dat 'er agt Pat's gevangen raakten, en de Koning van Sunda geheel op de vlugt gedreven, en tot driemaal toe gewond wierd.

Hier door geraakte het gansche Leger in verwerring, en de Keizer wierd niet alleen met een pyl gequetst; maar ook genoodzaakt, zich te water te begeven, waar door hy byna verdrong.

De Koning van Passarocwan had maar 900 man verloren, en pas 300 gequetsten bekomen, dat by het andere niet te noemen was.

De Keizer lag de schuld van dit groot Die geflaverlies op de quade wagt, by den Koning van Sunda gehouden.

Hy vergaderde daar op al zyne Koningen en Vorsten, en zwoer op den Mozhahaf (of op den Coraan, gemeenlyk den Alcoran, genaamd) met zyn heir niet te zullen opbreken, voor dat hy die stad verdelgt zou hebben.

Hy liet dierhalven de zelve drie maanden lang met vyf beukeryen beschieten, en met meer als 1000 formladders bestormen; dog verloor naderhand, na veel

K ver-

A°. 1511.

vergeeffiche moete by 't aantasten van een hoog en zwaar gebouw, nog ruim 40000 man, behalven veel Koningen, en Pati's, waar tegen die van Passaroewan maar 6000 man verloren hadden.

Dog de Stad nogmaals aantast.

Het leger van den Keizer was 800000 man sterk geweest, en hoewel 'er veel volk af gesmolten was, gaf hy egter den moet niet verloren, om den Koning weder aan te tasten, alzoo hy gehoord had, dat zyne vyanden meest gefneuveld waren, en dat de Koning ook gequetst was.

Dit porde hem te sterker aan, om dien Vorst nu eens by dag aan te grypen, om 't welke met te beter hope te doen, gaf hy zyn volk negen dagen tyd, om zich daar toe volkomen in postuur te stellen.

Na dat 'er zeven dagen van om waren, vergaderde hy zyn grooten Raad, om nader over den storm, die men doen zou, te spreken. De gevoelens in den zelven waren zoo strydig, dat de Keizer ieders gedagten schriftelyk eiffichen moest.

Terwyl dit geschiede, had de Keizer een jongen van 13 jaren, die zyn betel-of pinang-drager was, by zich; van welken hy een pinang eiffichte; maar die jongen hoorde dit niet. 's Keizers mond onderuiffchen zeer droog werdende, eifficht hy weer een pinang; dog wierd al weer niet gehoord, om dat de jongen te yverig, na 't geen 'er gesproken wierd, luisterde, zoo dat hy ten derde maal een pinang eiffichte, waar op een van de Heeren dien jongen by de slip trok, en zei, dat hy den Keizer een pinang geven zou.

De jongen, toen op zyn kniën vallende, bood den Keizer uit zyn goud doosje een pinang aan, en hy 'er, volgens gewoonte, twee a drie siri-bladen uit nemende, klopt den jongen met de hant zagtkens op 't hoofd, zeggende: *Zyt gy doof, dat gy niet hoord?* Daar op ging hy weder voort, om met zyne Raden te spreken.

En van zyn pinang-drager doodgefften werd.

De jongen (volgens den lichtgeraakten aard der Javanen, gelyk ik ergens breeder aangehaald heb, en waar van men hier een zeldzame preuve in zulken jongen kabouter ziet) die dit slaan op zyn hoofd voor den grootsten hoon opnam, wierd over deze daad des Keizers, die hy als een daad van de uiterste veragting aanzag, zoo verwoed, dat hy, daar over eenige tyd aan den anderen, zonder dat men het merkte, gehikt hebbende, besloot dezen smaad te wreken. Hy trok daar op een kleen mes, dat tot een speeltuig aan zynen gordel hing, en trof den Keizer daar mede in zyn linker borst zoo wel, dat hy, doodelyk gewond, ter aarde stortte, niet anders zeggende: *dan, ik sterf*; en hy was ook een oogenblik 'er na dood.

De Raad, hier over zeer verschrikt zynde, onderzocht 's Keizers wond naeuer, en bevond, dat het herte geraakt was.

Men tast den jongen aan, en men pyngt hem, om te ontdekken, met wat voor een toeleg hy dit mogt gedaan hebben. Hy zeide, dat hy dit vrywillig verrigt, en om geen andere reden gedaan had, als om zig over den hoon, hem door den Keizer met dit kloppen op zyn hoofd aangedaan, te wreken, dewyl de Keizer hem alseen hond, die over de straat loopt, geslagen had, zonder eens in opmerking te nemen, dat hy de zoon van Pati Pondang, Heer van Soerabaja, was.

De jongen wierd aan een paal geregen, en 't zelve (om alle wraak af te snyden) deed men ook zynen vader, drie broeders, en nog twee en zestig van zyne naaste bloedvrienden, zoo dat zyn ganfch geslacht over deze Keizers-moord uitgeroeid wierd.

Men lei 's Keizers lyk in een kas met kamfer, en kalk, en begroef het in een groote jonk vol aarde, tot dat men, het na Damak bragt, en 't zelve aldaar in zyn graf begroef.

Daar op deed de Koning van Sunda, als Veld-Heer, alles affcheppen; dog de vyand, 'er van verwittigd, sloeg hem éérfst 12000 man af, nam nog twee Koningen, en vyf Pati's gevangen, onder welke ook hun Casifi Moelana, of Opper-Priester, op wiens raad de Keizer daar gekomen was.

Zy verbrandden 400 schepen met de gequetsten 'er in daar op de Reede, en hadden aan hun kant niet meer als 400 man verloren.

Na dat men nu met het lyk op Damak gekomen was, bevond men, dat men 180000 man verloren had.

Alzoo 'er nu geen wettig erfgenaam was, zegt men agt mannen uit de Hoofden des volks, om 'er een ander Keizer van Java uit te kiezen. Verdere zaken toen voorgevallen.

Deze, malkanderen niet konnende verstaan, zoo geraakten de Soldaten onderuiffchen aan 't rooven, plunderende in vier dagen wel 100 jonken.

Daar op quam de Koning van Panaroekan, die Zeevoogd was, en liet aldaar wel 80 van die maats aan den oever ophangen (hy meint kriffen; want de Javanen weten van geen hangen) waar over zich de Pati van Tsjeribon, Kijaj Anfedra geraakt vond, oordeelende, dat die Koning in zyn ampt getreden was.

Hy vergaderde daar op 6 a 7000 man, en viel in 't Hof van den Koning van Panaroekan, met toeleg, om hem te vangen. Die van Panaroekan zогten hem wel ter neder te zetten; dog zy drongen 'er op in, en doodden wel 30 a 40 lieden van Panaroekan.

Die van 't leger dit voor een smaad, dezen Koning aangedaan, aanzierende, en dit voor dien Vorst willende wreken,

vie-

A°. 1564. vielen (nog wel 60000 man sterk) met een gedeelte van 't zelve op 't huis van den Stads-voogd, Kijajj Anfeda, aan, en sloegen hem, en wel 10000 van de zynen, dood.

Zy verdelgden ook de stad Damak, taften die wel op 10 of 12 plaatsen aan, verbrandden die tot de grond, en leidden daar wel 100000 huizen in de asch.

Men zegt, dat 'er wel 300000 man naderhand nog dood gebleven, en nog wel zoo veel gevangen en tot slaven verkogt zyn. Het geroofde goud, zilver, enz. wierd op honderd millioenen goude geſchat.

Ondertuſſchen wierd tot Japara de Pati van Cidajoe, Vorſt van Soerabaja, tot Keizer van Java gekoren.

Dit is zoo 't verhaal van Pinto; dog komt in veel omſtandigheden niet over een met dat der Javanen, die men oordeelen moet, dat de geſchiedeniſſen van hun land beſt zullen kennen, en altoos wel zullen weten, of 'er een vreedde aan de kroon quam, en of de Keizer een zoon, en wetigen erfgenaam van zyn kroon naliet, of niet.

Nu is 't by hen zeker, dat deze Kadjaner, na 84 jaren geregeerd te hebben, Ao. 1564 geruſt op zyn bed, van ouderdom geſtorven, en een Vorſt van over de honderd jaren geworden is; en niet min zeker is 't, dat hy zyn Ryk aan zynen zoon Pangerang Sida Karappika op dientyd nagelaten heeft, waar in alle de Javanen overeenſtemmen.

Deze liet zich naderhand Mohammed, en Sulthan van Mataram noemen.

Hy dede meer veroveringen, dan een van zyne voorvaders, overwon veel ſteden, en kreeg een magt van 50 a 60000 man by een. dat zeer veel van de magt des Javaanſchen Keizers volgens Pinto's vorig verhaal verſchilt.

Het is onder dezen Mohammed geweeſt, dat eerst de Engelzen, en daar na de Hollanders op Java verſchenen zyn, toen de vier eerste ſchepen na Indiën, te weten, Mauritius, Hollandia, Amſterdam, en 't Duiſken Ao. 1595 den 2 April uitgezeild, en Ao. 1596 den 19 Juny eerst op Bantam, en naderhand op andere plaatsen van Java gekomen zyn, alwaar zich onze Opperkooplieden (anders Commiſſen genaamd) zedert den 23 dito Kapiteins, en Kornelis Houtman zich Opperkapitein noemen lieten.

Op dien zelve tyd was de Keizer van Java daar ook, en quam den 1 July tegen den avond nog in Bantam, van welken in onze Dagverhalen aangetekend ſtaat, dat de Portugeezen hem zoo noemen, om dat zyn vader 't opperbewind over de meeste Koningen van Java gehad had; dog dat de Javanen hem niet als Keizer wilden er-

kennen, om dat hy zich langen tyd tot Malacca opgehouden, en daar door zulken genegenheid voor de Portugeezen gekregen had, dat de Javanen vreesden, dat hy hen onder het jok der zelve brengen mogt.

Hy wierd echter overal zeer eerbiedig ontfangen, en van de Koningen zelf niet anders dan ſombayende (of eerbiedig bukkende) aangeſproken.

Hy ſtond ook voor een grooten dronkert, en ſpeeler te boek, waar door hy zyne agting by ieder een meest verloren had.

Hy quam den 2 dito met zyn twee zonen, Pangerang Karappika, en Aria Marta Widjaja, nevens eenige Portugeezen, op 't Schip Mauritius, om dat te bezichtigen. Zyn oudſte zoon, een Prins van 20 jaren, was fraci gejuweeld.

Zy gingen 't ganſche Schip door, om alles dog wel af te kyken, hoewel hy by den onzen zeer minnelyk zyn dienſt en hulp aanbod. Dus bezag hy ook de twee andere ſchepen, daar hy mede groote beloften dede; dog 't was hem nergens anders om te doen, als om te zien, of 'er ook hope voor hem, en zyne makkers zyn zou, om de ſchepen af te loopen.

Hy op den 3 dito, Kapitein Houtman met zeven of acht Adelborſten achter en voor hem, alle in 't zattyn en fluweel gekleed, en met degens gewapend, op den weg, met een trompetter, die zomtyds opblies, en ettelyke matroozen ontmoetende, heeft hen in zyn paleis, dat buiten de ſtad ſtond (alzo hy binnen Bantam niet vernagten mogt) geleid, en op eenige fruiten van dat land onthaald.

Die van Bantam (ſchoon zoo groote ſchelmen, als de andere) lieten de onzen, quantſuis uit genegenheid, waarſchouwen, om dog voor den Keizer op hun hoede te zyn, alzo hy voorgenomen had, onze ſchepen te overvallen.

Het is zeker, dat de Portugeezen hem daar toe met groote beloften omgekogt hadden, en immers zoo waarſchynelyk, dat de Bantammers 't hunne (hoe zeer zy ook veinsden) daar toe wel gedaan hebben. Hy tragte ook wel, om het uit te voeren; dog alzo hy merkte, dat de onzen op hun hoede waren, zoo wilde hy 't over een anderen boeg wenden.

De onzen ondertuſſchen, hunne looze ſtreken al kennende, lieten zoo wel den Bantamzen Landvoogd, als den Keizer weten, dat zy dog op hun ſchepen niets ondernemen wilden, alzo zy al de aanſlagen zeer wel wiften, en daar tegen waakten. Dat zy ook 't voorgeven der Portugeezen, die hen voor roovers, of voor Engeliſchen uitmaakten, niet wilden gelooven. Zy lieten zich beiden zeer onſchuldigen, betuigende ieder om 't zeerſt, nergens van te weten.

Mohammed, 3e. Keizer van Java.

De Hollanders koemen A°. 1596 op Java onder dezen Keizer.

Zyn ſtingze toeleg op onze ſchepen.

A°. 1596.

A°. 1596.
Die hem en
de Bantam
mers, mis-
lukt.

Ondertusschen liet de Keizer de onzen op den 8^{en} ten eten verzoeken, dog die lieten weten, dat zy niet wel te pas waren, om dat zy verstaan hadden, dat men hen daar een Spaanze vyg zou gegeven hebben.

Men geleidde de Bode des Keizers, in 't uitgaan, uitdrukkelijk over al daar 't vol wapenen was, 't geen hem zoo verbaasde; dat hy ten eersten vertrok, vragende den Kapitein, wat redenen hy had, om zoo vergramd op hen te zyn.

De Keizer, ziende dat al zyn aanslagen te vergeefs waren, aanvaardde zeker geschenken, dat de onzen hem zonden; en ontschuldigden zich weder ten hoogste, daar 't nogtans zeker was, dat hem door de Portugeezen voor de vier bloote schepen vier duizend ryxdaalders beloofd waren. Dit was dan oorzaak, dat hy ook den moed geheel zakken liet, en den 11^{en} na Jakatra vertrok.

Den 4 November quam de Keizer weder aan boord, verzoekende een van de ledige, en by ons genomene jonken. Dit wierd hem zedig geweigerd, alzoo de eigenaar daar om komen mogt, en zy die dan aan hem wilden geven. Ook gaven zy hem kennis, dat zy van al zyne aanslagen op de schepen zeer wel onderricht waren, waar tegen hy zich weder niet weinig ontschuldigde, klagende met eenen, dat hem die van Jakatra daar ook niet hadden willen dulden, en dat die van Bantam hem al mede verstootten, en daarom by de onzen zoo verdagt gemaakt hadden. Daar beneven waarschouwde hy de onzen, dat die van Bantam wel haaft met een vloot op hen afkomen zouden, hoewel men naderhand hoorde, dat hy die van Bantam zelf overvallen wilde, weshalven zy zich daar tegen, door 't maken van eenige hoogte wallen, voorzien hadden.

Hun komst
voor Jaka-
tra, en
Toeban.

De onzen ondertusschen, om goede redenen verzeild zynde, quamen den 13^{en} dito voor Jakatra, en den 2 December af en aan de stad Toeban, die nevens Cidajoe en Soerabaja, voor een van de grootste steden van Java bekend was, ten anker.

Zy wierden 'er, in schyn, zeer wel ontfangen; dog den 5 dito quamen zes Tinggangs vol volks na de schepen, waar af zich drie na 't Schip Amsterdam, en drie na de Pinas het Duifken begaven.

De drie eersten hadden twee koebeesten in, die zy zeiden aan die van 't schip Amsterdam te willen vereeren, een van hun gewoone strecken, als zy schepen wilden overvallen.

Daar op quam de Sjahbandar, aanvoerder van dien troep, aan boord, en deed de beesten aanstonds overhysen.

Daar zy o-
vervallen
wierden.

Terwyl men daar mede bezig, en 't scheepsvolk in den arbeid was, zonder dat

men iet quaads vermoede, quam 'er zeer A°. 1596. schielijk veel van hun volk binnenboord, weshalven de Opperkoopman, Reinier Verhel, aan den Sjahbandar vragde: *Wat zal al dat volk aan boord doen?* Waar op de Sjahbandar, ziende dat het nu zyn tyd was, zyn kris trok, met een groot geschreeuw van Amoc (dat is: sla dood) en Verhel de keel af stak.

Hy wierd daar in aanstonds van de zynen gevolgt, waar door ook de Schipper Jan Schellinger, en meest alle de anderen daar op niet verdagt, en zonder geweer zynde, deerlyk overvallen, en eenige vermoord, of ten minsten doodelyk gequettst wierden.

De andere maats, die beneden waren, dit vernemende, hebben ten eersten met braadspeten, spiesen, en zabels zulke reddering 'er onder gemaakt, dat zy 'er ook een deel den hals braken, waar door zy gelegenheid kregen, om boven te komen, en door 't gebruik van een steen-stuk de verdere Javanen over boord joegen, schietende toen nog een prahoe met gequettsten en anderen, die daar ontrent lagen, in de grond.

En zich
delstig we-
ren.

Dit slecht gezicht gaf aan de drie andere Tinggangs, die na de Pinas gevairen waren, redenen, om hunnen aanslag op die tyd niet uit te voeren, maar om voor 't schip Amsterdam over te roejen.

Die van de andere schepen, ontwaard hebbende, dat hier onraad was, hebben hunne chaloepen met volk op die Tinggangs afgezonden, 'er een van agterhaald, en zoodanig gehavend, dat 'er weinig afgekomen zyn.

Die van Toeban, welke met die van Cidajoe en Soerabaja eene lyn trokken, dit vernemende, quamen met 13 andere vaartuigen, vol volks, op hun af, onder welke die van de schepen zoo sterk schootten, dat zy genoodzaakt wierden weer na de wal te keeren.

De onzen ondertusschen, aan 't Schip Amsterdam gekomen zynde, zagen hoe deerlyk het daar gestelt was. De neef van de Schipper, een borst van 10 of 11 jaren, hadden zy nog wel 13 steeken na zyn dood gegeven, dat de onzen zoo bitter tegen de gevangene Javanen, die zy bekomen hadden, maakte, dat zy die ook aanstonds deden doorflooten.

Zy hoorden daar mede, hoe deze schelmen hen al van Bantam af gevolgd, en op Jakatra by hen gekomen waren, om, waar het mogelyk, hun met een jonk met nooten-mulchaten te bedriegen, 't welk hen mislukt zynde, waren zy op Japara aangeloopt, om hen daar te wagten, en hier weer by hen gekomen, om voor Toeban, of Cidajoe, nu de rol, aangezien de Koning hen van onze komst gewaar-schouwd had, verder uit te speelen.

By dit gevegt waren 150 Javanen; dog ^{Getal der} dooden. ^{van}

A°. 1596. van de onzen maar 12 dood gebleven.

Dit onverwagt ongeval deed de onzen ten eersten van daar vertrekken, en na 't Eiland Madura loopen, daar zy den 6 December 1596 voor de stad Arosbaja ten anker quamen.

Hun komst voor Arosbaja.

Die van de stad zonden daags 'er aan een Prahoc met 28 man aan boord, zeggende eenige speceryen van een schip in te hebben, dat daar over een jaar zou gebleven zyn. Dit waren maar verdichtzelen, om de onzen daar te lokken. Zy wisten dit ook wel; maar ontveinsden 't, en deden aan hun oversten nog een geschenk.

Den 8^{en} dito quamen 'er drie Parahoe's van land, in de eerste van welke een tolk was, die aan die van 't Schip Amsterdam vroeg, of de Koning, en Opperpaap wel zou mogen aan boord komen, brengende eenige geiten, wat ryft, en andere ververiching mede, om dit werk eenigen schyn te geven.

De Stierman van dit schip, die nog zwaar gequetst was, quam uit zyn hut na de kajuit, en zou, zoo 't hem niet belet was geworden, zekerlyk dezen Tolk uit de wereld geholpen hebben, om zyn moed aan den zelve eenigzins te koelen; dog men scheepte die tolk ten eerste met dit antwoord af, dat zy wel aan 't schip Mauritius, maar niet aan 't schip Amsterdam, of aan de Pinas, komen mogten.

En de fryd daar voorgevallen.

Ondertuschen zagen zy den Koning en dien Pricster met eenige vaartuigen recht op hun schip aan stevenen; 't zy dat die tolk zyn last vergeten had, 't zy dat zy zich daar niet na gedroegen; dog die van 't schip Amsterdam, bang voor hen zynde, gaven ten eersten op een groot vaartuig, waar in zy drie hoog boven malkanderen gepropt stonden, zonder verder beraad, met drie stukken vuur, waar in zy door 't meeste volk der andere schepen geholpen wierden, dat ook oorzaak was, dat 'er maar 21 van hen ontquamen, en al de apderen gevangen genomen wierden.

De Koning, die een goud juweel met 5 steenen aan zyn gordel had, en de Opperpriester, die beide zyn armen quyt was, wierden onder de dooden gevonden, over boord gezet, en toen uit de gevangenen gehoord, dat zy, zoo ras zy de kans maar klaar gezien hadden, 't schip zouden overvallen hebben; hoewel anderen dit tegenspraken, zeggende, dat zy dan met hunne wyen, en kinderen, niet aan boord gekomen zouden hebben.

Men schonk hen 't leven, en op de ernstige en byzonder zoete bede van 's Konings zoon, een jongetje van 6 of 7 jaren, ook aan den Tolk, dien men anders gedood zou hebben.

Hoewel deze fryd in 't eerst tegen de gedagten der onzen ondernomen was, meinden zy egter daar na, dat deze Ma-

dureezen niet een hair beter, als de andere Javanen, waren; weshalven zy den 9^{en} dito van daar vertrokken.

Den 25^{en} dito quam Jan Molenaar, Jan Mole-Schipper op 't schip Mauritius, zoo als zy voor Luboc ten anker lagen, schielyk, en binnē een uur tyds te sterven, die geopend zynde, bevonden wierd vergeven te zyn, waar op Cornelis Houtman, verdragt van hem deze kock gebakken te hebben, alzooy de gansche reize zeer onconing geweest waren, den 27 dito vast gezet, dog den 30 weer ontlaggen, en vry gesproken wierd, hoewel 't vermoeden van veeien egter op hem bleef.

Den 1^{en} January 1597 wierd het schip Amsterdam voor dit Eiland, alzooy 't zelve niet langer wisten boven water te houden, volgens genomen besluit, verbrand; en dien zelven dag verzielden de schepen van daar, ziende den 18 dito 's morgens den brandenden berg van Panaroekan, die A°. 1586 eerst opgeborsien, en met zulken kragt gesprongen was, dat 't wel 10000 menschen 't leven gekoist had, behalven dat men in drie dagen 'er geen dag-licht van wegen den rook had kunnen zien. Deze zwavel-berg nu gaf te die tyd ook een zeer grooten en donkeren rook van zig. Zy quamen daar op den 21 dito ontrent de stad Balamboang, die zy nu nog zwaar belegerd vonden.

De reden 'er af was deze. De Koning van Paslaroewan, Moors, of Mohhammedaans zynde, had de dogter van den Koning van Balamboang ten huwelyk verzogt, welke hem met een heerlyk gezelschap gezonden wierd.

Na dat nu deze Vortt zyn bruid, die een Heidinne was, den eersten nacht beslapen had, heeft hy haar met hurenganschen trein, om dat zy niet Moors was, doen vermoorden. En daar op zyn leger verzameld hebbende, is hy eerst voor Panaroekan gekomen, meenende die stad te overvallen; dog dit mislukkende, is hy, na 't verlies van eenig volk, voor Balamboang gerukt, alwaar hy zig nedergelagen, twee schanssen aan de Rivier opgeworpen, en met paalwerk zoo bezet heeft, dat 'er geen schepen, nog schuiten konden doorgelaken; hoedang hy die stad nu al vier maanden belegerd gehouden, en in die staat gebragt had, dat drie Portugeezen van Panaroekan, daar nu al eenigen tyd als bosfschieters gedient hebbende, geen kans zagen, om het langer te houden.

De onzen nu quamen met de schepen, terwyl 't hier zoo geschapen stond, den 22 dito ontrent een myl van deze stad ten anker, ziende na de kant van Bali veel zeilen; die, zoo zeker Edelman ziede, daar met wel 8000 man by een verzameld waren, om de belegerde stad, waar in groot gebrek, en hongersnoot was, te ontzetten.

Den 23^{en} dito ontrent een myl van deze stad ten anker, ziende na de kant van Bali veel zeilen; die, zoo zeker Edelman ziede, daar met wel 8000 man by een verzameld waren, om de belegerde stad, waar in groot gebrek, en hongersnoot was, te ontzetten.

Den 24^{en} dito ontrent een myl van deze stad ten anker, ziende na de kant van Bali veel zeilen; die, zoo zeker Edelman ziede, daar met wel 8000 man by een verzameld waren, om de belegerde stad, waar in groot gebrek, en hongersnoot was, te ontzetten.

A°. 1598.
Daar zy
een zeer
ouden Ko-
ning ont-
moeten.

Zy kregen ook een Edelman aan boord, die hen niet alleen de gelegenheit van 't ganich beleg, maar ook verhaalde, dat de vader van den tegevoordigen Koning van Balamboang nog leefde, die een zeer oud Vorst was, en zich nu wat landewaard in onthield; ook sprak hy verder van een schip, byna even eens van maakzel als deze schepen, dat over tien jaren daar geweest, en na allen schyn, geen ander dan dat van Thomas Candisch was, weshalven zy op een goede grond oordeelden, dat dit ook de zelve Koning zyn moest, van welke Candisch getuigde, dat hy toen al over de 150, en dierhalven nu over de 160 jaren oud was.

Verzeilen
na Bali, en
van daar na
Holland.

Dog alzoo de verversching der onze begon op te raken, zyn onze schepen van daar na 't Eiland Bali verzeild, den 27 dito aldaar ten anker gekomen, en verder na Holland vertrokken.

Van Nek's
komst op
Java, en
zyn te rug-
toegt.

Na dat nu onze Zeevoogd Jacob Corneliszoon van Nek A°. 1598. den 1 May met agt schepen naar Indiën t'zeil gegaan, den 26 November voor Bantam gekomen, en met drie schepen weer na huis vertrokken was, zoo waren 'er vyf van zyne schepen nagebleven, van welke 't een mede voor Holland afgeladen, en derwaards gezonden wierd; dog de vier andere, Amsterdam, Zeeland, Gelderland, en Utrecht, zyn den 8 January 1599 onder den Zeevoogd Wybrand van Warwyk na de Moluccos gestevend.

De Zee-
voogd
Warwyk.

Zy quamen den 13 dito voor Jakatra, en den 21 dito voor Toeban ten anker.

Gierd op
Toeban
aan.

Zy gingen daar aan land, wierden zeer wel ontfangen, en de Koning had ook voorgenomen by hen aan boord te komen, latende den 24 dito aan de onzen eerst zyn paleis, en alle zyne heerlykheid van vrouwen, paerden, olifanten, honden, tortelduiven, endvogels, de Ren-speelen, en stryden in 't ren-perk, ettelyke malen zien, zonder dat hen 't allerminste leed overquam, dat al vreemd was, zoo men maar bedenkt, wat daar drie jaren te voren met die van 't schip Amsterdam voorgevallen was.

Die daar
wel ontfan-
gen,

Zy gingen van daar den 24 en 26 dito t'zeil, dog de Zeevoogd, en Gelderland waren ontrent Madura ten anker gekomen. De andere twee schepen quamen den 27 voor Joartan, alwaar zy den 28 nog een geschenk van des Konings broeder voor den Onder-Zeevoogd, en den 31 nog een ander van dien Koning voor den Prins van Oranje, zynde een kostelyke kris (diens geveest met 's Konings beeltenis in 't gout, en met veel juweelen pronkte) en twee kostelyke, en fraeje spieffien, kregen.

Dog voor
Arosbaja
qualyk ge-
handeld
werd.

Ondertusschen hoorden zy den 30 dito 's nagts, dat 'er wel veertig man van den Zeevoogd, en van 't schip Utrecht

tot Arosbaja gevangen genomen waren. A°. 1599.

Den 1en February 1599 zocht men deze gevangenen (zelfs ook door behulp van een verloochenden Portugesen, die de voornoemde geschenken aan boord bragt) wel te lossen; dog dat wilde niet gaan, aangezien die Koning hen al te veel rantzoengeld eischte.

Onder deze gevangenen waren verscheiden van onze Opperkooplieden (of Commiezen) en onder de zelve (gelyk wy nader zien zullen) ook Schuurmans.

Na dat 'er bevorens al een chaloep, met Ryft geladen, op den drooge geraakt, en dien nacht daar gebleven was, ging 'er 's morgens een schuit zien waar zy bleven; dog hoorende, dat 'er nu maar na een os gewagt wierd, die de Koning aan den oversten schonk, zoo ging hy daar op weg, dog, na de schepen roejende, was hy van hen gedwongen weder te keeren, waar op zy de vlagge van de chaloep namen, om die aan boord hunnen nood te doen zien, dog de Arosbayers zetteden die weer by, om die van de schepen te misleiden.

Daar op gaat Schuurmans met nog drie man in een Parahoe, om ook te zien waar zy bleven. Men haalde hem in 't eerste in; dog zy namen daar na zyn degen, en hoed, en de anderen mede ontwapend zynde, wierd ook hun geld, en zommigen hunne kleederen mede genomen. Ten eerste naderde de Koning al 't geweer, dat hy in de chaloep vond.

Men verzogt den Koning, dat men hier af na boord kennis geven mogt, dat hen toegeftaan wierd.

De Zeevoogd, dit verstaan hebbende, zond een schuit na den Onderzeevoogd, om hem te waarfchouwen, welke schuit de Arosbayers mede meenden magtig te worden, zoo die van 't schip Utrecht dit, door 't nazenden van hun chaloep, niet beleet hadden. Ondertusschen quam de Onder-Zeevoogd met zyn makker mede daar.

Zy eischten voor deze 40 man, de twee zwaarste stukken geschut van den Zeevoogd, benevens ettelyke lakens, fluweelen, en nog duizend Ryxdaalders tot rantzoengeld.

De Zeevoogd zeide, dat hy hen geen geschut kon, maar wel eenig geld wilde geven; dog zy konden malkanderen daar over niet verstaan. Eindelyk kregen zy, door gunst van den Zeevoogd der Arosbayers, de schuit met 8 of 9 man los, dat hen ook, zoo ras zy vertrokken waren, leet was.

Zy bragten dierhalven 't ander volk eerst in een dorp, en wierden daags 'eraan alle (uitgenomen Schuurmans, en eenige anderen) in een spelonk boven op een berg gebragt, daar zy 't zeer quaad hadden.

Na dat onze Zeevoogd te vergeefs verscheide middelen in 't werk geistelt had,

om

Aⁿ. 1599. om hen te verlossen, ging hy den 5 February met 150 man na land, alwaar een selle schermutzing voorviel, 'alzo de vyand met metaale basten, roers, en pylen zeer sterk schoot.

Verliest
nog vyf en
twinig
man.

Ondertusschen begon het fel te waejen, 't geen oorzaak was dat zy weder na boord moesten keeren; dog, een schoot wegs van land zynde, sloeg de chaloep van den Zeevoogd met 36, en de Bok van Zeeland met 13 man om, zonder dat die genen, die in de andere chaloepen waren, eenige hulp konden toebrengen. Sommigen verdrongen hier, anderen wierden doodgeslagen, en eenigen, die aan de eene kant aan land geraakten, wierden door den verloochenden Portugees van Toeban verbeden, om ze in 't leven te laten. Zy quamen dierhalven by hen, moesten knielen, en men leidde hen, ten teken dat zy hen die genade van 't leven bewyzen zouden, een hand vol zands op 't hoofd, maar die aan de andere kant aan 't land zwommen, wierden alle gekrist.

Daar bleven in 't geheel vyf en twintig man, vyftien van den Zeevoogd, een van Jan Martenszoon, en negen van het schip Zeeland.

En lost zyn
volk einde-
lyk.

Na dat nu alle deze gevangenen daar zeer veel ongemakken uitgestaan hadden, wierden zy, eenen vyftig mannen sterk, den 8 dito voor twee duizend stukken van agten, of de waarde van dien, gelost, krygende den 14 al hun volk, op twee man na, die aan land bleven, weer aan boord, waar op zy nog dien zelve avond van daar na Amboina verzeilden.

Twee van deze schepen, in Banda geraakt, vertrokken van daar weer na het Vaderland; dog Amsterdam, en Utregh, die in Amboina en Ternate geweest waren, verzeilden van die laatste stad den 19 Augusty 1599 na Java, quamen den 13 November voor Jakatra, en den 19 dito voor Bantam, van waar zy den 21 dito weer na Holland keerden.

Verdere
gevallen
onzer Zee-
voogden
op Java.

Na dat Jacob Corneliszoon van Nek den 28 Juny 1600 voor de tweede maal, met zes schepen na Oost-Indiën gevaren was, zie ik wel, dat hy met Amsterdam, Delft, en Gouda, op den 30 Maart 1601 voor Bantam ten anker quam, en zoo na Ternate, en van daar weer na Java (daar hy maar eens op den 27 Augusty ankerde) en van daar na huis geraakt is, en dat de drie andere, Dordregh, Haarlem, en Leiden (die onder weg den 10 October 1600 van hem afgescheiden waren) den 9 Augustus 1601 mede, en den 15 November 1603 weer voor Bantam ten anker gekomen zyn, dog ik zie niet, dat zy ergens anders op Java aangeweest, of eenige verdere ontmoeting gehad hebben.

Den 6 April 1599 is de Zeevoogd Steven van der Hagen, met de schepen

de Zon, de Maan, en de Morgenstar, Aⁿ. 1600. uit Texel gezeild, en Aⁿ. 1600 voor Bantam gekomen; dog by zyn togt na Amboina nergens op Java aangeweest. Hy quam den 19 November weer voor die stad, en vertrok met die schepen den 14 January 1601 na 't Vaderland.

Ik zie, dat de Zeevoogd Jacob van Heemskerk, tegen die van Damak slaande, agtien man verloor, en ontrent dertig gevangens van hen weer bequam; egter kon hy zyne gevangenen niet weer los krygen.

De Zeevoogd Wolfert Hermanszoon met vyf schepen, Gelderland, Zeelandia, Utregh, de Wagter, en een Jagt den 23 April 1601 uit Texel gezeild, is den 31 December ontrent Bantam ten anker gekomen, en, na op den 2 January 1602 Don Andrea Furtado de Mendoza in 't gezicht van deze stad grooten hoon aangedaan te hebben, den 3 dito op deze reede met veel eere ontfangen, van waar hy den 12 dito na Jakatra liep, daar hy ankerde, en tot den 17 lag, gaande dien morgen t'zeil. Hy quam den 20 ook op de reede van Toeban, daar hy meende te ankeren; dog kon het 'er van wegen den wint niet houden, maar by zyne te rugreize uit Ternate en Banda, quam hy den 6 July hier ten anker, en bragt dien Koning geschenken van den Prins van Oranje, die hem zeer aangenaam waren.

Van daar den 13 dito verzeild zynde (terwyl daar van den 9 af, 't schip de Witte Leeuw, waar op de Zeevoogd Jacob Heemskerk was, nevens 't schip Alkmaar, en een prys by hen gelegen had) is hy met zyn byhebbende drie schepen den 18 July op de Reede van Jakatra, en tot Bantam den 1 Augustus ten anker gekomen, en den 25 dito na 't vaderland vertrokken.

Dus quam ook de Zeevoogd Joris van Spilbergen den 5 May 1601 met de schepen den Ram, 't Schaaap, en 't Lam uit Zeeland geloopt, den 27 April 1603 op de Reede van Bantam, van waar hy den 28 Augustus met 't Schaaap, 't Lam, de Eendragt, en de Maagd van Enkhuizen, na 't Vaderland vertrokken, daar op St. Heleen nog de boot de Jager bygekomen is.

De Zeevoogd Wybrand van Warwyk den 17 Juny 1602 uitgezeilt, quam den 29 April 1603 voor Bantam, daar de schepen Zirikzee, de Hollandse Tuin, en de Gans, zynde Atsjien-vaarders, den 7 April 1609 ook quamen, om na 't Vaderland te gaan.

Den 13 Augustus 1613 quam 't schip der Goes van Ceilon mede tot Bantam op de Reede; van waar in October Mauritius en Erasmus van Rotterdam na Holland zeilden.

Warwyk vertrok den 11 November weer

A°. 1603.
Een Com-
ptoir op
Greffic op-
gericht.

weer van daar, quam den 21 dito tot Greffic, alwaar hy nu een Comptoir oprichtte, en Dirk van Leeuwen als Opperkoopman gelegd heeft, nevens Aarnout Heins als Onderkoopman, en Klaas Dirkszoon van Hoorn als Assistent, met nog vier mannen, met 18000 Ryxdaalders; van waar Warwyk den 6 December na Djohor verzeilde, en is op Bantam den 27 November 1605 wedergekomen, alwaar nog dien zelve avond de Zeevoogd Cornelis Sebastiaanszoon, en 't schip Amsterdam met nog een veroverde Kraak, St. Antonio genaamt, mede op de Reede ankerden, van waar de Zeevoogd Warwyk den 6 January 1606 met vyf schepen, Hollandia, Dordregt, Amsterdam, Zeeland, en Vlißingen (zynde de drie laatste enigen tyd vooruit gezeylt) na 't Vaderland vertrokken is.

Buiten deze zyn nu en dan nog wel eenige enkele schepen hier en daar op een Reede van Java, en vooral op die van Bantam, gekomen, zonder dat ik vinde, dat zy op Java, onder 't bestier van dezen Keizer, eenige ontmoeting van belang gehad hebben.

De wakkere Zeevoogd Steven vander Hagen, de tweedemaal 1603 den 18 December met een vloot van 12 schepen (waar by'er in Juny 1604 nog een quam) uitgelopen, om na Indiën te gaan, en in Engeland den Zeevoogd Paulus van Kaarden by zich gekregen hebbende, is met hem den 31 December 1604 voor Bantam gekomen, en den 17 dito van daar met de voornaamste schepen na de Moluccos t'zeil gegaan, zonder dat my blykt, dat hy op Java ergens aan geweest is. Van deze vloot zyn nu en dan ook weer schepen op Bantam aangekomen, die van daar verder de reize elders in 't land, of ook wel na 't Vaderland, voortgezet hebben.

Ik zie dat Paulus van Soldt, Opperkoopman, A°. 1607 den 3 February op Greffic aangeweest zynde, op Soerabaja toen nog een Koning gevonden heeft, die blind, en groot van vermogen was, en van wien hy met de zynen ook zeer wel onthaalt is, onder welken toen Greffic, daar wy nog een comptoir hadden, schynt gestaan te hebben: aangezien die Opperkoopman, nevens 't Opperhoofd aldaar, Sr. Steven Doessen, uitdrukkelyk door dien Vorst (dien 't maar om een gering geschenk van kleedjens voor zyn wyven te doen was) ontboden is, om aan zyn Hof te verschynen.

De Zeevoogd Kornelis Mateliet de jonge, den 12 May 1605 met een vloot van elf schepen uitgezeilt, en in Indiën gekomen zynde, is eindelyk met eenige schepen den 31 January 1607 op de Reede van Bantam verschenen, van waar hy den 7 February na Jakatra vertrok, daar

hy den 11 dito quam, en van waar hy, A°. 1607. na een minnelyk onthaal by dien Koningna de Moluccos vertrokken, en den 27 November des zelve jaars daar weder gekomen, en den 28 January 1608 van daar na 't Vaderland gegaan is, zonder dat my blykt, dat hem op Java iets verders ontmoet, of dat hy daar ergens aan geweest zy.

De Zeevoogd van Kaarden den 20 April A°. 1606 met agt schepen uitgelopen, en by Mofambique 'er een verloren hebbende, quam met zyn vloot van zeven schepen tot Bantam den 9 January 1608, zonder dat hy op Java ergens verder aangeweest is.

De Zeevoogd Pieter Willemszoon Verhoeven, den 22 December 1607 met dertien schepen uitgezeilt, is met eenige schepen van zyn vloot den 15 February 1609 voor Bantam gekomen, en den 25 dito van daar verder na Banda gezeylt, zonder dat wy verder zien, dat onze aangekomen Zeevoogden, of byzondere schepen, ergens op Java aangeweest, of eenige ontmoeting gehad hebben.

Wat nu verder de zaken, op 't Eiland Java in 't byzonder voorgevallen, aangaat, ik zie dat de Koning van Soerabaja A°. 1601 ook Koning van Passaroewan, en Joartan, behalven dat toen Balamboang al voor eenigen tyd (en waar'schynelyk, na dat onze eerste schepen in January 1597 'er ten anker quamen) mede onder hem geraakt was.

Ook is deze Vorst nog al eenige jaren 'er na een magtig Koning op zich zelve gebleven, gelyk hy het land van de Koningin van Landa, op 't Eiland Borneo, veroverd, en nog lang naderhand 't oppergezag daar behouden heeft.

Het is echter zeker, dat deze Keizer van Java, nu en dan al een preuve heeft willen nemen, om, waar 't mogelyk dezen Vorst te vermeerteren, en aan zyn kroon te onderwerpen; dog dat wilde toen nog niet gelukken.

De Javanen, wecten van dezen Mohammed veel te verhalen, dat zyn eerste toelleg geweest is, om Jakatra te vermeerteren, voorgevende, dat die Koning (gelyk ook uit het vorig verhaal van Pinto af te nemen is) bevorens onder zyn kroon gestaan had, en van hem afgevallen was.

De hulptruppen, die hy hier toe gebruikte, waren zeer veele zoo uit het Oosten, als uit het Westen. Uit het Oosten verschenen die van Soerabaja, Sampan, Passaroewan, Cadiri, Wirafaba, Pannaraga, en Madion. Uit het Westen quamen die van Sammedang, Ocker, en Timban-Antan.

Wat moete hy toen ook dede, en hoe sterk hy was, zoo kon hy Jakatra niet veroveren, en moest dus onverrichter zake weer

Verdere
zaken on-
der Keizer
Mohham-
med.

A°. 1618. weer aftrekken, een bewys, hoe vermo-
gend te dier tyd de Koning van Jakarta
geweesl zy.

Kort daar aan stonden die van Ocker
tegen hem op, welke hy overwon, bren-
gende veelen van hen na Mataram, daar
hy wel 1100 man kristen liet.

Hy maakte in die tyd ook met den Ko-
ningen van Soerabaja, en van Tsjeribon,
een verbond, welke beloofden voortaan
den Keizer van Mataram onderdanig te
zullen zyn; dat men egter niet verder ver-
staan moet, dan dat zy als bondgenooten
onder hem, als de noot het vereischte, tot
zyn dienst zouden te velde te trekken:
want anders weet ik niet, dat de Princen
van Tsjeribon oit onderdanen van zyn
kroon geweest, gelyk zy het ook tot nog
toe niet zyn. En't zelve blykt van die van
Soerabaja uit het vervolg ook klaar.

A°. 1610 zeide men, dat de Keizer
van Mataram reeds op weg was, om den
Koning van Soerabaja aan te taiten, zoo
dat onze kooplieden op Gressic zeer bang
voor hem, en zyn leger waren; daar eg-
ter in die tyd nog niet veel, zoo ons toc-
schynt, van gekomen is, alzoo wy in de
volgende jaren daar nog in rust gebleven
zyn.

De Opper-
hoofden
op Gressic.

Wy hebben op dit comptoir A°. 1603
eerst Dirk van Leeuwen, A°. 1605 Com-
postel, uit last van den Zeevoogd Steven
van der Hagen, daar na A°. 1607 Steven
Doefen of Doensen, A°. 1609 in Febr:
Pieter Zegerszoon, en Cornelis vander
Meer (die in Maart des zelve jaars door
Adam Klaaszoon van Driel vervangen is)
tot onze Opperkooplieden, en Hoofden
van den handel gehad, dog A°. 1616 zie
ik, dat dit comptoir opgebroken was

Frederik
Druif A°. 1616. als
gezant na
Mataram.

Om de vriendschap van dezen Opper-
vorst in Mataram nu te beter te onderhou-
den, hebben haar Edelheden den Heer
Frederik Druif, van Enkhuizen, als ge-
zant aan zyn Hoogheit, in dit zelve jaar
met groote geschenken gezonden. Dit is
(myns wetens) de eerste geweest, die der-
waards van wegen de E. Maatschappy met
dien eernaam vertrokken is.

Oorlog
met dien
Vorst.

Eenige jaren daar na zyn wy egter met
dien Vorst in oorlog geraakt; want dat
blykt klaar daar uit, dat de Heer Opper-
landvoogd Koen A°. 1619 in 't begin Ja-
para veroverd heeft, dat hy niet gedaan
zou hebben, zoo ons die Vorst bevorens
geen reden daar toe gegeven had.

Zy bestond hier in: Kortem tyd te vo-
ren, of A°. 1618 had de Javaansche Land-
voogd van Japara uit last van den Soefoe-
hoenan onze Logie aldaar laten afloopen,
de goederen der E. Maatschappy, ontrent
20000 Ryxdaalders waardig, geroofd,
drie mannen van ons volk vermoord, drie
der zelve gequitt, en nog zeventien van
onze dienaaren landewaard in gevangen ge-
voerd.

Om dit stuk te wreken, was den 28 A°. 1618.
October des zelve jaars de bevelhebber
Adriaan Maartenszoon Blok, by zyne togt
na de Oostersche gewesten, al gelast, om,
zoo hy kon, op Japara aan te loopen.

Daar op was hy den 8 November met Japara ver-
honderd zestig man te land getreden, nam
een vastigheid der zelve in, stak de stad,
en tien jonken (van welke hy 'er ook een-
nige nam) nevens een groote meenigte van
praeuwen, en andere vaartuigen, in brand,
buiten dat daar nog dertig Javanen het le-
ven lieten, daar hy geen een man verlo-
ren had.

De Landvoogd van Damak, dit ver-
staan, en daar by veel schade geleden heb-
bende, zond aanstonds zyn volk na de
schepen, biedende den onzen zyne vrien-
dschap aan, met beloften, dat hy ons een
verdrag met den Keizer, en ook verder
verzorgen zou, dat de Landvoogd van Ja-
para over 't afloopen van onze Logie, en
over 't vermoorden van ons volk, niet al-
leen gestraft, maar dat ons gevangen volk
ook ten eersten ontlagen, en aan ons weer
overgeleverd zou werden; dog onze sche-
pen, na 't bescheid van den Keizer van
Mataram niet konnende wagten, hadden
hunne reizc na de Oost vervorderd.

Een klaar bewys nogtans; dat de Kei-
zer maar uitsfel gezogt heeft, blykt daar
aan, dat vyf onzer schepen onder de Heer
Koen den 23 May 1619 voor Japara ge-
komen, niet goetgevonden zouden heb-
ben, die stad toen weer aan te tasten, uit
te plunderen, en weer te verbranden, in-
dien daar geen wettige reden (te weten,
't agterhouden van onze gevangenen) ge-
weest, en zoo die Vorst niet met ons ge-
spot had, 't geen de Heer Koen niet ge-
woon was te dulden.

En door
den Opper-
landvoogd,
de Heer
Koen A°. 1619.

Ondertusschen Ichynd 'er A°. 1620 weer
vrede tusschen ons en dien Vorst gemaakt
te zyn, vermits my uit zekere besluiten
der Heeren zeventien, den 24 October
1621 na Indiën gezonden, komt te bly-
ken, dat zy, wegens de trotsheid van den
Koning van Atsjeh (doorgaans Atsjien ge-
naamd) op zyne veroveringen, niet gera-
den vonden den Keizer van Mataram (die
't jaar te voren daar al om verzogt had)
tegen den Koning van Bantam te helpen,
het welk zy den 8 September 1622 weder
belasten, willende dat men die twee vor-
sten maar in evenwigt tegen malkande-
ren houden zou: want hy had A°. 1620
al voorgegeven, dat de Bantammers van
hem afgevallen waren, en dat hy die daar-
om, verzoekende onze hulpe daar toe,
wilde beoorlogen.

Vrede A°. 1620.

Zyne ge-
schillen
met Ban-
tam.

In dezen tyd was Mohammed meester
van zeer veel Koningryken, en Landvoog-
dyen van Java; dog dat'er nog veel aan
ontbrak, zullen wy in 't leven van zyn
zoon zien.

A°. 1621.

Het is zeker, dat de Koning van Soerabaja ook nog niet onder hem stond, met welken hy ontrent dezen tyd in geschil geraakte, en had hy besloten dezen Vorst aan te taften, om zich meester van Soerabaja, Paslaroewan, Balamboang, en de verdere landen, onder dien Koning staande, te maken.

Delegerd
Soerabaja
te vergeefs.

Daar op ging hy A°. 1622 met een leger van ontrent 80000 man na Soerabaja, lag 'er eenige maanden voor; dog moest onverrichter zake, wegens gebrek van levens-middelen, die stad verlaten, en met schande opbreken; maar alzoo hy de sterkste te veld was, hoopte deze Vorst egter de eene of de andere tyd van dat Ryk nog wel eens meester te zullen worden, hoewel de tyd ons leeren zal, dat het door zyn zoon eerst veroverd is.

In dit zelve jaar trok de Heer Gerard Frederik Druif, voorzitter in de bank van Schepenen tot Batavia, den 9 September weer als gezant van haar Edelheden aan dezen Vorst.

Dat hy heerzigt en begeerte genoeg had, om niet alleen meester van Soerabaja, maar ook van Bantam te zyn, hebben wy even te voren gezien, en daar zullen ons meer blyken van voorkomen.

Tragt mee-
ster van ge-
heel Java te
worden.

Ja zelf, dat hy na 't oppergebied van Java gestaan heeft, blykt ons zonneklaar, by zynen toelag op Batavia tot verfehede malen toe, beeldende zig vast in, dat als hy daar bezitter van was, hy het danook zeer licht, van Bantam werden zou, om dat de E. Maatschappy des Bantammers eenigste steunzel was.

Zyn sluitreden was goed, en zeer wel gegrond, had hy 't maar zoo verre konnen brengen, dat hy Batavia had konnen veroveren, en ons van daar verdryven; dog wat hy daar ontrent in 't werk gesteld heeft, en hoe hem dat mislukt is, zullen wy nu eens van naby gaan beschouwen.

En taft
Batavia
A°. 1628.
22n.

Nadat hy genoodzaakt was onverrichter zake van voor Soerabaja weer af te trekken, zocht hy 't van tyd tot tyd met ons in de war te smyten. Om daar van een begin te maken, liet hy ons in 't eerste alle voorraad en levens-middelen, daar hy maar kon, dog zoo behendig, onthouden, dat het tot geen reden van openbare vrede-breuk dienen kon; maar als hy nu gewaar wierd, dat wy hem niet van doen, en ons genoeg van alles voorzien hadden, heeft hy onze vriendschap weer zelf verzogt, niet zoo zeer om dat hy ons nu beter lyden mogt, als wel om door onze vriendschap meester, eerst van Soerabaja, en daar na van Bantam te werden.

Eindelyk maakte hy een beter overflag, en nam voor Batavia eerst aan te taften. En om dit wel aan te leggen, maakte hy 'er dit begin van.

Den 22 Augustus 1628 quamen tot Ba-

tavia 59 Goraps (zekere inlandsche vaartuigen) en prauwen van Temanggong Boerakfa met 150 koebestien, 120 lasten Rylt, 10600 bosten padi, 26600 calappus, 5900 bosten zuiker, en eenige andere kleenigheden, by welke 900 koppen uitgelezene mannen waren.

A°. 1628.
Verhaal
van dit be-
leg.

Deze zeiden, dat zy deze bestien mede bragten, om te voldoen aan het verdrag, met ons in April 1627 aangegaan, volgens 't welke zy verpligt waren 800 stuks van de zelve, a 8 Ryxdaalders ieder, aan ons te leveren, verzekerende ons daar en boven, dat 'er drie dagen daar na nog 27 prauwen met bestien stonden te volgen.

Hunne komst gaf ten eersten aan haar Edelheden veel bedenkinge, te meer, dewyl 'er zoo veel volks by was, die zy niet zien konden, dat daar toc versicht wierden.

Door een
voorzigtig
bevel van
haar Edel-
heden ver-
ydelid.

Men deed daags 'er aan die 150 bestien lossen; dog men belaste toen, dat alle de prauwen ten eersten zouden buiten gebragt werden, dat de Javanen gansch niet aantond; dog egter geschiede.

Den 24 dito 's avonds quamen 'er nog zeven prauwen van Boerakfa aan; dog die wilden niet binnen wezen, en verzogten maar om een pas-ecdel, om na Malacca te varen.

Om alle quade aanslagen voor te komen, vonden haar Edelheden goed last te geven, om de Rivier met een boom te sluiten, en stelden ook een buiten-gemeene buiten-wagt op het plein van 't Kasteel, daar de markt is, bevelende met twee Tinggans (zekere inlandsche vaartuigen) buiten de eerst aangekomene prauwen wagt te houden, en te beletten, dat de andere zeven zich by die eerste niet voegden, op dat zy geen geweer aan de zelve overgeven mogten.

Die last was zoo ras niet gegeven, of die zeven vaartuigen zeiden vlak uit, dat zy by die andere in weervil van de onzen wilden varen. Hier over vielen zoo lang geschillen met woorden, tot zy met de wapenen aan malkanderen, en handgemeen raakten, nemende dit zyn aanvang met het volk van ontrent 20 prauwen, die binnen lagen, de buiten-wagt van de markt ontrent midder-nagt op 't lyf vielen, en 't kasteel van alle kanten begonden te bestormen.

Uibersting
van 's vy-
andstoc-
leg.

Eenige Javanen vervolgden deze wagten zoo kort op 't lyf, dat zy met hen over de land-gordyn tot binnen in het kasteel liepen, en al ons volk van de gardyn af dreven.

Eenige meenden op het bolwerk de Robbyn te loopen, maar wierden door een Hamey, op die gordyn staande, gestut. De meesten hoop bleef op den Barm van 't bolwerk de Diamant, en van de oude Vesting, staan.

A°. 1628.

De Javanen van de praewen, die buiten lagen, liepen door 't water tot aan den Barm van 't bolwerk de paerel, daar men het voornamelyk op gemunt had, alzoo 't kasteel daar op zyn zwakke was, en zy gemakkeelyk over de aarde wal, die nog maar twee voeten hoog was, konden loopen; dog door 't geweld van musquetten wierden zy'er afgehouden.

Egter bleven zy, niet tegenstaande gedurig op hen geschoten werd, aan dien Barm staan, tot dat de dag doorbrak zonder dat men hen, met vyf uren lang te schieten, had kunnen doen vertrekken.

Men zou niet gelooven, hoe dolschotig en verwoed zommige Javanen zig hier betoonden, en 'er op aanvlien, en het is zeker, dat, zoo alle de andere zoo wel gevolgt hadden, als die 'er op los gingen, het was de onzen onmogelyk geweest, dien zwaren storm te weerstaan.

Met het aanbreken van den dag afgetrokken zynde, lieten zy veele dooden ontrent het nieuw huis van den Ontfanger, dat zy mede verlieten, agter.

Den 25 zagen de onzen met het aanbreken van den dag, die 27 praewen (van welke bevorens gemeld is) aankomen; dog deze van de afgeflagene Javanen tyding bekomen hebbende, hoe de zaken daar stonden, liepen na de Rivier by de Maronde, zonden eenige Ruiters af, om na 't verder gevolg van de onderneming hunner makers te vernemen, en gieve last, om alles van buiten in te trekken. In 't veld wierd eenig volk vernomen, dat al mede van de afgeflagenen scheen te zyn.

Den 26 dito quam een groote menigte Javanen met vliegende vaandels tot in 't gezicht van de stad aantrekken, waar op haar Edelheden besloten een groot deel van het Zuider-einde der stad, daar niet veel steene huizen waren, af te snyden, en te verbranden, om 't ander deel te beter te kunnen behouden, aangezien 't hen onmogelyk was alles tegen de groote magt van den Keizer van Mataram te beschermen.

Dit wierd aanstonds in 't werk gesteld, gelyk ook al het volk, op de West-zyde der Rivier woonende, benevens de Engelschen, die zig daar onthielden, hunne wooningen verlieten, en zich na 't beste deel der stad begaven, met een voornemen om dat te sluiten, en ten uiterste te verdedigen.

Den 27 met het aanbreken van den dag waren de voorlopers van den vyand 800 of 1000 koppen sterk, al in het afgesneden deel der stad, begonden zich daar te begraven, en de Vesting Hollandia af te snyden.

Daar op volgde hun geheel legér met vliegende vaandels, en in een goede ordre; dog de vyand wierd door 120 Sol-

daten, en door eenige Borgers, met groot A°. 1628. verlies der hunnen, die op die plaats van de Rivier en de gracht doodbleven, uit de stad gedreven.

Die van 't leger, hun volk in groote wanordre uit de stad binnens-vlugten, namen zeer ordentelyk de wyk na den tuin van de Heer Specx, alwaar zy zich zelve voor eerit nedersloegen. Naderhand quamen zy wat meer binnens-schoots leggen, zoo dat men hen gemakkeelyk met een musquet treffen kon; dog om hier tegen gedekt te zyn, hadden zy verscheide beschanfingen en wallen van calappus-ofpinang-boomen, en gespleten bamboezen gemaakt, en die zoo wel aan malkanderen gebonden, en met aarde gevult, dat 'en zelf met geen grof geschut door te booren was.

's Nachts tusschen den 10 en 11 September is de vyand tot op een pistoolschoot aan de stad genaderd, daar hy zich weder begraven, en in eenen nacht zoo veel hout, en gekloofde bamboezen in een gewerkt, en die wederom zoo dicht alomme met aarde gevult had, dat 'er geen kanonkogel op herten kon, zoo dat zy daar agter volkomen schoot-vry waren.

Den 12 September lieten wy door 65 Soldaten, van eenige Japanders en Mardykens (of zwarte vry-borgers) ondersteunt, en verder door 150 musquetiers, die op de wal stonden, gedekt, een uitval op de zelve doen, trekkende verder tusschen 't leger van den vyand van agteren in die nieuwe werken, dreven 'er 2 of 300 vyanden uit, en sloegen 'er 30 of 40 op de plaats dood.

Toen de vyand aan 't vlugten was, vielen de Chincezen, die hier waren, met zulken menigte, en moedigheid, uit, dat het een vermaak was, om te zien, staken 's vyands nieuwe werken in brand, en bragten veel buit van hen in de stad. Van de onzen wierd 'er zelf geen een te dier tyd gequitt.

Den 21 dito 's avonds naderden de vyanden met een groote magt by de Reduit Hollandia, terwyl zy rondom de stad, en 't kasteel een looze wapen-kreet maakten, dat zy uitdrukkelyk daarom deden, op dat men hunne aannadering niet gewaar werden, nog verhinderen mogt, en op dat zy zouden beletten, dat wy die van Hollandia niet zouden ontzeten. Ook bragten zy reeds veel storm-ladders aan, terwyl andere, om deze aanvoerders te dekken, gedurig met lange roers op die van die Vesting schooten.

Ondertusschen wierd 'er door 24 man van ons volk op die Vesting zoo goeden wagt gehouden, en zoo veel tegenweer gedaan, dat zy die groote magt de ganse nacht afkeerden, verschiepende wel al hun kruit; maar daar door ook bewer-

Die een en andermaal op de vlugt gejaagt werd.

A°. 1628.

kende, dat de vyanden met al hunnen toelag niet anders vorderden, dan dat zy zig daar op vyf plaatfen begroeven, en zich zelven tegen ons zeer wel verzekerden.

Den 22 dito besloten wy, nu kennis van den nood dezer Vefting bekomen hebbende, die te ontzetten, en de verdere aannadering van den vyand te verhinderen.

Ten dien einde vielen de onzen met 300 Soldaten, 200 Borgers, en met eengroot gevolg van Mardykers en Chineezen uit, en dreven den vyand uit al zyne werken met groot verlies tot in zyn leger. Ook waren 'er onder hen, die zelf met vliegende vaandels in grooten getale uit hun leger vlugteden.

Dit gaf de onzen gelegenheid, om alle de nieuwe werken by den vyand meer als op tien plaatzen begonnen, te verbranden, het welk zy ook op de schoot-vrye huizen, die op de Rivier ontrent die Vefting, gebouwt waren, in 't werk stelden.

'sVyands verlies.

Dit was een heerlyk begin, over 't welk men groote reden had om God te loven, alzoo op dien dag wel 12 of 1300 vyanden dood gebleven waren, en indien men de gevangenen gelooven mogt, waren 'er wel 3000, en aan onze kant maar 12 Nederlanders, en zeer weinig Mardykers en Chineezen, gebleven.

Bericht der gevangenen.

Uit eenige gevangens verftonden wy, dat dit leger van den Keizer van Mataram by hun eerste aankomft 9 of 10000 man sterk was, waar onder 2000 lafdragers Zonnige van hen, te weten 4800, waren te land, 3500 te water, en de andere 4800 quamen ontrent de Maronde te land.

De geheele togt was op 't voorgeven van Temanggong Boerakza, dat Batavia zeer licht te winnen was, en op zynaanbieding van dit zelf met weinig volk te zullen doen, ondernomen; dog hy was door zyn volk, dat op Batavia handelde, geweldig misleit, en, op hun bericht te veel steunende, had hy den Keizer ook zoodanig misleit, dat hem, was hy weder gekeert, zyn leven gekoft zou hebben, alzoo hy dien Vorft vast toegezegd had, Batavia in korte tyd hem te zullen leveren.

Het is zeker, dat de schoone gelegenheit van deze stad, en de schoone handel, die 's vyands verfpieders daar zagen, mitsgaders de kleene bezetting, hen te lichter zal angelokt hebben, om dat werk met zulken kleenemagte te ondernemen, te meer, aangezien de gemeene bezetting toen maar van 300 koppen, en die der borgers ten hoogften naulyx zoo sterk was, al 't welke de vyand zeer licht van onze geveinsde vrienden, en zyne verfpieders, heeft konnen vernemen.

En gevaar van de stad, en 't Kasteel.

Daar beneven was het kasteel niet gestoten, dan alleen ontrent het bolwerk de Diamant. Over de wallen, en over de

twee zec-bolwerken, die nog maar begon-
nen waren, kon men in 't kasteel loopen, en de stad was rondom nog open. De gragt, en de wallen, aan de Ooft-zyde der stad, konden den vyand geen hinder toebrengen, gelyk zy by nacht ook met hunne picken door 't water zwommen, en over de wal in de stad liepen. Voor de Chineezen, en Mardykers waren zy niet bevreesd, wel wetende, dat die niet in staat waren, om zich zelven te beschermen.

Indien de voornoemde praeuwen maar eenen dag tusschen 't kasteel en de stad, volgens 't vorig gebruik, hadden mogen leggen, ter tyd toe, dat het volk dat te lande herwaards quam, zig met hen kon vereenigt hebben, en indien dan de eene troep op 't kasteel, en de andere op de stad, gelyk hun toelag schynt geweest te zyn, aangevallen was, het is zeker, dat zy de stad, en 't kasteel in korten tyd zouden veroverd hebben, maar door de buitenwagt zyn de praeuwen gedrongen geworden hunnen aanslag een dag te verhaasten.

En zoo die van de buitenwagt 't volk van de praeuwen niet verhinderd, en ten eerften een wapenkreer genaakt hadden, de vyand zou, eer men zig had konnen weeren, in 't kasteel, gelooopen, daar zekerlyk een groote moord bedreven, en zig, na allen schyn, zeer licht van het geheel kasteel (uitgenomen 't bolwerk de Diamant) meester gemaakt hebben, dog God heeft haar Edelheden wysheit gegeven, om dit, door hun voorzichtig beleid, en heilzaam bevel ontrent die praeuwen, voor te komen, en daar door de nog maar pas als uit de modder opluikende stad Batavia, ten zetel van den handel van gansch Indiën, en een weergalooze koninginne van alle de steden in 't Oosten (dat zy in later tyden nog eens stond te werden) te bewaren.

En wat de behoudenis der zelve geweest is.

Na dat men nu de vyanden uit al zyne werken op den 22 September met zoo grooten verlies weder in hun leger gedreven had, was hen de moed zoodanig ontzonken, dat zy zich eenigen tyd daar na stil hielden, zoodanig, dat wy byna geen beweging meer onder hen vernamen. Ook hoorden wy door de gevangens, dat hun volk, zoo door dit, als door 't vorig verlies, zoodanig verminderd was, dat zy zig nu niet boven de 4000 sterk bevonden, alzoo 'er ook vele door 't gebrek, by hen reeds geleden, verlopen, en na 't bosch gepeurt waren.

Dit deed de onzen besluit nemen, om eens te onderstaan of de vyand (die in twee troepen aan de Ooft-zyde der stad lag) niet uit zyne legerplaats zou te slaan zyn.

Ten dien einde bragten zy den 21 October onder de Heer Jaques le Febre, gewezen Landvoogd der Moluccos, en nu Veld-

A. 1628. Veld-Heer gemaakt, een nieuwtroep van 2866 man te veld, die in deze navolgende manschap bestond:

Onzen op den vyand.	Ruiters.	24
	Zes vaandels Soldaten, ieder van 70 koppen.	420
	Drie vaandels borgers.	210
	Drie dito van Japanders, en Mardykers.	210
	Van de E. Maatschappy's lyf-eigenen tot werk-lieden.	260
	Chineezen.	700
	Andere byloopers.	800
	Boschhiers, en Matroozen met hunne vuurwerken.	42
	Andere byloopers, en borger-slaven.	200

Tezamen 2866 koppen.

Terwyl dit volk buiten de stad in 't veld gebragt wierd, zyn twee geflotene Tsjampans, en zeven schuiten en boots, daar 150 bootsgezellen op waren, 's vyands leger genaderd.

Terwyl zy nu zonder ophouden tegen malkanderen schooten, is de eene troep des vyands, aan de eene kant gelegen, door onze voortroep (zyde twee vaandels Soldaten, en een van de borgers, benevens drie vaandels Japanders en Mardykers) zeer hard aangetast, in roeten geslagen, en uit hunne werken gedreven.

Het vaandel der Japanders, die zig hier dapper queten, was allereerst op 's vyands werken geplant. Den Chineezen was mede belaft den aanval te doen; dog zy biev in ordre staan, en zagen 't goede werk maar aan.

Ondertusschen naderde deze voortroep der onzen na 's vyands tweede groote troep, die een weinig van de andere afgescheiden, en daar hun Veld-Heer, Temanggong Boerakfa, gelegerd was.

Terwyl zy dan hier op aantrokken, wierd den Chineezen andermaal belaft aan te vallen.

Zoo ras men dit bevel aan hen gegeven had, vielen zy ook met zulken woede op den vyand aan, dat het een lust was om aan te schouwen.

Terwyl nu die voortroep van agteren in 's vyands werken trok, en hen hoe langer hoe meer wyken dede, braken de Chineezen van de andere kant in de zelve, klommen 'er op, staken die in brand, en drevn dus de vyanden (even gelyk de onzen van de andere zyde mede deden) zeer gelukkig op de vlugt, waar door zy volkomen meester van 's vyands leger-plaats wierden, dwingende hen om 't veld te ruimen, dat de onzen gelegenheid gaf, om alles in lichte vlam te zetten.

In dezen aanval zyn ontrent 100 mannen van den vyand, zoo op de plaats, als in de Rivier, doodgebleven, onder welke ook Temanggong Boerakfa, de Veld-

Heer, en zyn oudste zoon was; waar tegen wy maar vyf dooden, te weten, drie Nederlanders, en twee Japanders, hadden. Onze gequettsten waren 26 Nederlanders en 24 Inlanders.

De volgende nacht zonden de onzen ontrent vyftig vaartuigen, te weten, 30 van de onzen, en 20 Chineeische praeuwen, na de Rivier ontrent de Maronde, om 's vyands daar leggende vaartuigen (zoo wy van eenige gevangenen hoorden) te vernielen; dog de Chineezen keerden 's anderen daags weer, eer zy des vyands vaartuigen eens gezien hadden.

De onzen egter, met eenige borgers en Mardykers, hier door niet afgeschrikt, gingen met die zaak voort, makende te zamen een troep van 400 man uit.

Zy vonden ontrent 80 Tinggangs, en 2 Goraps, waar van zy 36 Tinggangs binnen Batavia bragten, en de andere, die zy bekomen konden, verbrandden, zoo dat de vyanden van 200 medegebragte vaartuigen, pas 50 overgehouden hebben.

Den 2, October des maandags, eer de voorlz. praeuwen nog binnen waren, zonden de onzen zeven vaandels, te weten, vier van Soldaten, en Borgers, een van 36 Japanders, en een van de Mardykers, buiten de stad, om een troep van 4 of 500 Chineezen, 150 slaven van de E. Maatschappy, en eenige van onze timmerlieden, die de boomen, ontrent de Vesting Hollandia staande, om verre hakken zouden, te dekken, en om 's vyands ingenomene en meest verwocfte werken, in zyn leger verder te slegten.

Wanneer deze in 't veld quamen, vernamen zy, hoe de vyand zich in en ontrent den tuin weder verzamelt, ende weg met calappus-boomen gesloten, en toegezet had.

Hier op namen de onzen voor, om den vyand, zonder hunne makkers eens te waarschouwen, maar van daar te verdryven, trekkende met zeven vaandels, in twee troepen verdeelt, derwaards; maar de Chineezen lieten zy achter, alzoo die niet genegen waren mede te gaan, gevende voor reden, dat zy geen geweer hadden, en dat zy gekomen waren, niet om te vegten, maar om te werken.

Na harde tegenstand, drevn zy den vyand weer uit zyn nieuwe leger-plaats, en deden de opgezette calappus-boomen door de lyfeigenen der E. Maatschappy nederwerpen.

Ondertusschen verzamelde de vyand al zyn magt by een, die in 3 a 4000; dog zoo anderen oordeelden, wel in 10 a 12000 koppen, met 2 of 300 paerden, bestont, vaststellende, dat zy nieuw ontzet bekomen hadden.

Dit veroorzaakte in de onzen een grooten schrik, alzoo zy al veel van hun kruis verschooten hadden.

A. 1628. Onder welken 's vyands Veld-Heer.

Die zich hersteld.

Dryft de onzen op de vlugt.

A°. 1628.

In 't aftrekken, liepen de slaven weg; en de agter-troep keerde zig door oncrva- renheit verkeert om, en bragt de voor- troep, zynde nu de agter-troep geworden, in zulk een verwarring, dat zy, in 't trek- ken over een Dam by 't slootje ontrent de tuin van de Heer Specx, gestut, en door de andere troep zonder eenige reden of nood verlaten zynde (die hun geweer weg- wierp, en in twee Tsjampans, die op de Rivier lagen, zich zocht te bergen) door de vyand, die'er op aandrongen, mede zonde- der geweer op de vlugt gedreven wierd, daar haar de zelve zoo lang vervolgden, tot dat zy door 't grof geclhut der Tsjam- pans, en van de stad getroffen wierden, en toen van zelf staan bleven. Waren zy zoo stout geweest, van 'er met groote troe- pen op in te vallen, daar zou er geen een van de onzen afgekomen hebben, en zy zouden ook zonder tegenstand tot in de stad, en verder, hebben konnen indrin- gen, alzoo men in 't geheel kasteel geen een gezond Soldaat had, vermits 't volk van de prauwen nog niet weer binnen geko- men was.

Onze Ruiters droegen zig ook zeer qua- lyk, aangezien zy 't voetvolk onder de voet liepen.

't Verlies
aan weder-
zyde.

By dit voorval verloren de onzen 56 Sol- daten, 4 borgers, en kregen daarenboven nog 20 gequetsten binnen; behalven dat 'er 140 Soldaten en borgers zonder ge- weer te rug keerden; zoo dat de vyand 200 musquetten, pieken, harnassen, en andere wapenen van de onzen bekomen had.

Zy hadden 1 of 200 van de hunnen ver- loren. Door dit ongeval bleef ook 't om verre hakken van de boomen agter, waar door de vyand weder gelegenheit bequam, om den weg by de tuin van de Heer Specx, zynde ontrent een half uur van 't kasteel, met afgeworpene kalappus-boomen te slui- ten, en zyn leger daar weer op nieuw ne- der te slaan.

Na dien tyd is tusschen ons, en tusschen 't volk van de Keizer van Mataram niet zonderlings voorgevallen.

Nader be-
rigt van 't
ontzet van
den vyand.

Ook vernamen wy, na dat wy den 21 October het leger van den Temanggong Boerakfa opfloegen, dat 'er den 22 een groot ontzet voor de vyand, na zommi- ger giffing van 5000; dog, zoo anderen meenden wel van 15 of 20000 koppen, met veel paarden, onder drie Hoofden, te weten, Temanggong Djawana, die 10000 man by zich had, en Kijajj Depati Wi- dikda, en Kijajj Depati Mandoera Radja (die ieder 5000 man by zig hadden) weer in hun legerplaats gekomen was.

Dit nieuw leger had zig in tweeën ge- deelt, waar van 't eene aan de Oost-zy- de der stad lag, en van 't welk ieder zyne aannadering deedde, vertoonende zich

nu en dan in slagordering vry breed. A°. 1628.

Op die aannadering van die in 't Zuid- westen, wierden de onzen, op 't besluit van den Krygsraad, genoodzaakt, om de boomen van de tuin van den Predikant Dankaarts, en van Kapitein Henrik Lic- venfloon, af te houwen; en zoo haast de boomen van D. Dankaarts op den 5 No- vember afgehouden waren, verliet de vy- and zyne werken, die hy ontrent de sterke- te Zelandia gemaakt had, zoo dat hy scheen voorgenomen te hebben, om zig tusschen die boomen te legeren.

Zedert die tyd is 't ganfch leger van 't Zuidwesten den 15 dezer in ordre na de voorfz. Vesting Zelandia genadert, ter- wyl 't leger aan de Oost-zyde mede naby begon te komen; dog zy hebben zig bui- ten schoots gelegert.

Ondertusschen kregen wy van Bantam Bericht des Konings van Ban- tam, bericht, dat die Koning zich zeer in de weerstand, die de Keizer hier vond, ver- blydde, genegen zynde zig met ons, als wy de overhant hadden, te vereenigen, en zoo 't ons tegenliep, zig dan met den Keizer te verdragen.

Toen de Keizer dit nieuw ontzet zond, had hy, vaststellende, dat Batavia al ver- overd was, dezen Temanggong Djawana alleenlyk maar gezonden, om van Temang- gong Boerakfa, de kostelykfte waren, die licht konden verduistert werden, te we- ren, gelt, kleeden, lakenen, en amfioen, in alle verzekerdheit over te nemen, en in Mataram by hem te brengen; dog zoo Ba- tavia nog niet over was, zouden zy trag- ten Boerakza te dwingen, om dat nevens de twee edelen, die hy nu medebragt, met geweld in te nemen, of zig doot te veg- ten; en zoo zy dat niet deden, dat zy zelfs dan hem zouden doot slaan. Ook had de Keizer belast, geen eenen Nederlan- der in 't leven te laten.

Toen nu Temanggong Djawana hoor- de, dat Temanggong Boerakfa met veel ydele on- dernemin- gen des vyands. ydele on- dernemin- gen des vyands. Verdere ydele on- dernemin- gen des vyands.

Ten dien einde heeft hy ontrent een myl boven de stad, landwaard in, dertig da- gen

A°. 1619. gen lang, 1000 man doen graven; dog ziende, hoe weinig zy vorderden, en dat ondertuffchen zyn eigen volk van honger en gebrek verging, wierd hy genoodzaakt dit werk te ftaken, en van Batavia te vertrekken, vrezende dat hy mede, als 't leger van Boerakfa, verflagen zou werden.

Twee Edellieden. De twee Edellieden, Kijajj Depati Man doera Radja, en Kijajj Depati Widikda, gebroeders, welke in 't naafte gezag aan den Keizer geweest waren, en aan welke belaft was by deze togt dog eere in te leggen, ondernamen om de vesting Hollandia met storm-rammen, gelyk Boerakza al mede bezogt had, aan te tasten.

Den 27 November quamen zy 's nagts met ontrent 100 man in de afgefneden stad by de Vesting, en de volgende nagt met ontrent 300 man; dog alzooy ontdekt, en eenige van hen gelchooten waren, gingen zy, zonder iet verder te ondernemen, door.

Door den nieuwen Veld-Heer gdeed. Hier op liet de Veld-Heer, Temang-gong Djawana deze twee Edellieden met hun volk binden, en dede de zelve by wyze van gericht volgens last van den Keizer dooden, om dat zy Batavia niet veroverd, of zig niet dood gevogten hadden. Eenige zyn onthalt, en de andere gekriest, of met pieken doorregen.

Na dat dit den 1 December verricht was, is deze Veld-Heer met het verdere gros van 't leger den 3 dito van Batavia opgebroken, latende de doode lichamen, 744 in getal, ten bewyze van zyn wreedheit, boven aarde leggen, 't welk wy, indien wy het zelf niet gezien hadden, noit zouden gelooff hebben, alzooy grouwe-lyk mishandeld waren.

Die met zyn leger opbreckt. Men zegt voor vast, dat van de 10000 mannen ruim, die voor Batavia geweest zyn, niet meer, dan ontrent 10000 wedergekeert zouden zyn. Hoewel men in 't land van Mataram zelf dat maar op 3 of 4000 man begroot; dat egter niet te gelooven, hoewel 't zeker is, dat 'er veele door honger en ongemak vergaan, en van 't leger weggeloopt zyn. Toen Boerakfa geslagen wierd, liepen die van Sammadang, en Okker, de twee naafte geboortsteden van Batavia in 't gebergte, aansfonte geheel door, ontboden hun verder volk met vrouwen en kinderen, en hebben zich, met verlaten van hun oude woonplaats, egter Bantam in zeker gebergte nedergezet, om zich geheel van het gebied des Keizers af te zonderen, aangezien zy vreesden, dat zy zich dood zouden moeten vegen, of dat de Keizer anders hen zou laten doodflaan.

Naderhand hoorden wy, dat de Kei-ook dezen Veld-Heer, den Temang-gong Djawana, met veel andere grooten omgebragt heeft, om dat hy die twee Edellie-

den had doen dooden, waar toe hy loo- A°. 1619. chende last gegeven te hebben, schoon hy dat wel klaar bevolen had.

Deze Vorst, die ondeituffchen Batavia Belegerd oordeelde eerst noorzakelyk te moeten heb- Baravia wede A°. 1629. ben, eer hy met andere wingewelften, daar hy na haakte, verder konde gaan, hervatte dit werk A°. 1629.

Den 16 April quam hier van Tagal eenen Warga met zes prauwen, die uit de Rivier van Karawang om vry-geleide, met een brief van zynen Heer, den Temang-gong, aan den Opper-Landvoogd, de Heer Jan Pieterszo'n Koen, gezonden was, biedende daar by uit 's Keizers naam de vrede aan, en op dien grond verzoekende, dat des zelfs onderdaanen vry en vrant, gelyk voor dezen, weer op Batavia mogten komen handelen.

Hy verontfchuldigde ook den Keizer, Verzoekt weer vrede. dat hem Boerakfa schandelyk misleit, en dit gansch werk buiten zyne kennis, en op zyn eigen gezag ondernomen had, voorgevende, dat die dit alleen hadde gedaan, om zich over zekeren zynen gezant te wreken, aan welken de Heer Opperlandvoogd Carpentier voor zyn vertrek een pas-cedel, om over Atsjien na Mekka te reizen, verleent, en dien de Heer Koen, by zyne wederkomst van daar, had doen ombrengen; dog aangezien hy nu beter bericht van alles bekomen had, verzogt hy, dat men daar aan niet meer wilde denken.

Dit verzoek deed deze Warga in tegen- Die toegen- woordigheid van den Gezant van Ligoor, staan werd. mitfgaders van alle Hoofden van 't jonk van den Koning van Siam, en van de Hoofden der Chinezen, voegende daar by: Radja Mataram minta ampon, dat is, *de Koning van Mataram verzoekt om vergiffenis.*

Schoon haar Edelheden wel beter wiften, zoo wierd den 25 April besloten, Om wat reden hy dat dede. voor eerst toe te staan, dat de handelaars, en kooplieden daar vry zouden mogen komen, om handel te dryven, waar mede dan de voorfz. Warga zeer vergenoegt weer na Tagal vertrokken is, zeggende, dat zyn Heer, de Temang-gong van Tagal, nu Strand Heer geworden was, en dat die de vriendschap met ons beter onderhouden zou, dan bevorens geschiet was.

Hy had dit verzoek alleen gedaan, om tyd te winnen, en om ondertuffchen zoo veel ryft, padi, en andere voorraad, te water na Pamenockan, Karawang, en andere naby gelcogene plaatsen, te brengen, als de Keizer nodig oordeelde, om 't leger, waar mede hy Batavia weder meende aan te tasten, te onderhouden, en van daar dan van alles onverhinderd te konnen verzorgen, waar toc ook de Temang-gong van Tagal volkomene last bekomen had, dien de zorge daar over aanbevolen was.

Na

Aⁿ. 1629.
Zyn toeleg
lektuur.

Na Warga's vertrek quamen 'er nu en dan eenige praeuwen met die goederen; dog deze konden de reden van hunne komst niet al te geheim houden, en deelden die aan dezen en genen mede, die ons daar weder kennis af gaven. De Chineezen, die zeer loos zyn om de minste byzonderheden ontrent de aanslagen der vyanden te ontdekken, kregen 'er mede de lucht af, en gaven ons, nevens die van Bantam, die daar mede veel belang in hadden, volkomen verzekering, dat de Keizer zekerlyk te velde komen, dog dat men nog niet wel wist, of het Batavia, dan of het Bantam, of wel die van Ocker, en die van Sammadang, die van hem afgevallen waren, gelden zoude.

Last haer
Edelheden
aan twee
jachten.

Om hier netter bericht van te hebben, wierd by haar Edelheden den 5 Juny besloten de jagen Heusden en Tajouan na Japara met zekere geheime last te zenden, om aldaar scherp te vernemen, of op deze of gene plaatsen daar ontrent, ryft, of padi, verzameld wierd, en by aldien zy daar eenig merkelyk getal van praeuwen ontmoeten mogten, dat zy die maar zouden vernielen, en in de gront booren.

Men gaf dien last aan Schipper Frans Loncke, en aan den Onderkoopman Doetmy uit.

Deze twee jagen quamen zonder eenige ontmoeting voor Tagal, alwaar die Onderkoopman op de vriendelyke noodiging van den Temanggong aanlant ging. Zy zagen dat daar, terwyl zy op de reede lagen, meer als honderd praeuwen met padi van de Oost quamen, behalven dat 'er reeds een grootte voorraad van alles in Tagal was, al het welke de onze met goede ooggen aanzagen.

De Temanggong, gevraagd zynde, wat hy met zoo grooten overvloed van Padi doen wilde? gaf tot antwoord, Ik zal ze doen stampen, en na Batavia voeren.

Dit namen de onzen aan, en vervolgden daar op hun reize na Japara; dog lieten ons egter, 't geen zy in Tagal gezien hadden, met een vaartug weten.

Ondertusschen verscheen Warga den 20 Juny op Batavia met 13 praeuwen, met eenige ryft, en andere kleenigheden, geladen, wiens komst men, op de zeker bekende tyding van 's Keizers toerusting tegen Batavia, nu al eenige dagen verwacht had, te meer, alzoo ons door zekere Javanen, die met Warga's praeuwen nu mede quamen, en voor dezen by den Ontfanger Cornelis van Mafcyk gewoond hadden, al bevorens nader opening gedaan was, die nu by de komst van Warga bevestigd wierd.

Warga ge-
vangen, be-
kend alles.

Men vond daar op goed Warga met zyn gansch gezelschap in verzekering te nemen, om daar door nog grondiger kennis van dezen toeleg des Keizers te krygen.

Dit wierd zeer behendig in 't werk ge-
stelt, en gelukkig uitgevoerd.

Hy wierd den 24 Juny ondervraagt, waar uit hy ten eerste gewaar wierd, dat 's Keizers voornemen reeds bekend, en uitgelekt was, dat hem besluiten deed alles te ontdekken, op hope van daar door te eer genade te zullen verweven.

Hy belced dan, dat hy van zynen Heer, den Temanggong van Tagal, uitdrukke-lyk gezonden was, om Batavia te verspicden, en ons te misleiden. Hy zeide ook, dat Tagal de spys-kamer, en dat des Keizers volstrekt besluit was, met zyn gansche magt na Batavia te komen, en die stad andermaal aan te tasten. Dat zyn geschut en verdere artillery al over een maant uit Mataram na Pakalongan gezonden was, en dat het gansche leger ontrent drie weken daar na stond te volgen, staat makende, dat het zelve in een maand al voor Batavia zou konnen zyn.

Hy wist ook te zeggen, dat Kijaj Depati Blitar, en Kijaj Depati Poegar, beide 's Keizers oomen, en Kijaj Depati Poerabaja, neef van dien Vorst, het opperbewint over dit leger, waar van hy de sterkte en artillery zeer net wist te beschryven, voeren zouden, voegende daar nog veel andere byzonderheden by, die haar Edelheden een groot licht in deze zaak gaven.

Aangezien men nu zeker onderricht was, dat de Keizer voorgenomen had zyn leger van ryft en padi, door de Rivieren van Pamanoekan, en Karawang, te verzorgen, vonden haar Edelheden goed dit op allerlei wyze te beletten, zich verzekerende, zoo zy hem den toevoc te water konden afsnyden; dat dan zyn geheele toeleg in duigen vallen, en vrugteloos afloopen zou.

Men zond diehalven den Bevelhebber Adriaan Maartenstoon Blok met de jachten kleen Arnemuïden, de Kempphaan, en 't kleen Hoopje, uitkruisen langs Java, en belastende hem, by ontmoeting van de jagen kleen Heusden en Tajouan, en by 't nader vernemen van Tagals staat, met het vernielen van alle die padi, indien hy dat buiten merkelyk gevaar geraden vond, voort te gaan.

Ondertusschen verzagen haar Edelheden zich van alles tegen 's Keizers komst, om in behoorylyken staat van verdediging tegen zulk een magtig leger, als hen bericht was, te zyn.

Men liet alle de Vestingen, en wagt-
plaatzen versterken, en de beukeryen, en bolwerken van Batavia van behooryk ges-
chut, en kleen schiet-geweer, voorzien, en nog vyf nieuwe sterkten van geheele opgezette kalappus-boomen 'er by maken, voegende daar nog een reduit, de Sterre genaamt, tusschen Hollandia, en Gelderland,

Waar op
haar Edel-
heden alle
toevoer af-
snyden.

Verster-
king der
Stad Bata-
via.

A°. 1619.

land, by. Ook wierd de punt Utrecht merkelyk vergroot, met twee halve kartouwen voorzien, en de vier andere punten aan de Zuid-West-zyde der stad wierden zoodanig begrepen, dat men Vianen tusfchen Zeeland en Brabant, ontrent midden in D. Dankaarts tuin, op de kant van de kleene dwars-rivier, Bommel, Weesp, en Bueren, tusfchen het huis van den algemeenen Ontfanger, en de punt Zeelandia, een roede of twee van de oude stads grachten, plaatften.

Deze punten waren nog naauyls voltrokken, als het leger van de Keizer van Mataram voor Batavia verscheen.

De Chineezen verzorgden ondertusfchen een meenigte Kalappus-boomen, die door de Matroozen alomme opgericht, en in een behoorlyke ftaat, om 'er ons volk agter te dekken, gebragt wierden. Ook wierden 'er veel andere vastigheden, en eenige houtwambaizen gemaakt, die men van pannen voorzag, en waar in men grootelyfs-berging en verzekering voor 't vee der E. Maatschappy en der Borgers vond.

Tagal, door de onze verbrand.

Den 16 July quam 't fchip de kleene Hope van de Ooft, waar mede de Bevelhebber Blok haar Edelheden kennis gaf van zyne gelukkige onderneming, den 11 dito op Tagal voorgevallen, alwaar hy, ontrent vyf uren geland zynde, twee honderd prauwen, en vier honderd huizen in koolen gelegd, en een Padi-berg, die twaalf roeden lang, en vier roeden breed was, zeer gelukkig, zonder een man te verliezen, vernielt had, niet tegenftaande de Javanen zich in 't eerst niet weinig daar tegen gefield, en zich dapper verweerd hadden.

Dit gelukkig begin van deze kruisvloot maakte zulken ontiteltenis, en gaf zulken ontzag op die ganfche kufft, dat 'er geen eene prauw dorft te voorfchyn komen.

Den 20 dito vertrok de Heer voorzitter Wagenveld met het fchip de Salm na de Ooft, om den Bevelhebber Blok te vervangen. Hy lande ontrent Tsjeribon by 't dorp Sabang, dat hy afgeloopen, en verbrand, en daar hy rykelyk zoo veel padi, als Blok in Tagal, vernielt heeft.

Des Keizers leger.

Niet tegenftaande dit alles zoo gelukkig voor af verricht was, en de voornaamfte Rivieren, en vooral die van Karawang, Pamanoekan, Indrapocra, en meer andere, door ons volk zeer wel bezet waren, kon dit echter den Keizer van zyn voornemen niet afbrengen, nog eenigzins beletten zyn leger na Batavia te zenden.

Wy kregen door ons volk, dat wy in 't veld hadden, dagelyks bericht 'er af, die den 21 Augufft de voorlopers ontmoet, en zich door de vlucht, met achterlating van een man, gered hadden.

Die van Bantam hadden ons ook al twee of drie dagen te voren verwittigt, dat zy IV. Deel.

over de Rivier van Karawang getrokken, A°. 1619. gelyk zy door een fchep-prauw van ons volk zeer onderscheiden gezien, en haar Edelheden daar door ten vollen van 's vyands overtocht over die Rivier verzekerd waren.

Den 22 Augufftus quam 't leger voor de stad. Men zag allereert 40 Ruiters, die ontrent Dirksland hun best deden, om eenige beesten der E. Maatschappy van de stad af te fnyden, 't geen hen door onze Ruitery, en eenige oppaffers belet wierd; hoewel zy daar na tot in de voorftad afquamen. Ondertusfchen hield zich onze Ruitery nog op den weg daar ontrent, waar op de vyand allenskens, tot ontrent den tuin van de Heer Specx quam afzakken, zonder dat 'er op dien dag iets verder voorviel.

Verschynt den 22 Augufftus voor Batavia.

Tot den laaftten dezer maand was 'er zeer weinig beweging van den vyand ontrent de ftad; dog op dien dag zag men veel volks te voet en te paart met veel vlaggen en vaandels, en een floet van eenige Olifanten te voorfchyn komen; dat nog nergens anders dan op een bloote vertooning uitquam.

Zy hadden hun leger in 't Oosten, Zuiden, en Westen van de stad, verre buiten 't bereik van 't gefchut nedergeflagen.

Terwyl zy daar mede bezig waren, quamen 'er nog eenige flaven, en Chineezen, die by den vyand gevangen geweest, en het weer ontloopen waren, in de ftad, die ons wiffen te zeggen, dat 'er ongemeen veel volk, paarden, karren, enz. waren; maar dat 'er reeds al groot gebrek van Ryff vernomen wierd.

De vyand, een Chinees in de Rivier van Ankee gevangen bekomen hebbende, had den zelve de handen, lippen, neus, en ooren, afgefneeden, en hem zoo mishandeld weer na de ftad gezonden. Hy wierd wel in korten tyd genezen, dog het was afgryzelyk de wreedheit, ontrent dien man gepleegt, aan te zien.

Op dien zelve dag zonden zy, de Rivier af op een vlotje, een anderen Chinees, dien zy gedood, van lit tot lit ontleed, en met Rotangs weer aan malkanderen gehegt hadden. Wy felden vast, dat zy dit deden, om de Chineezen een fchrik aan te jagen, en van ons af te trekken; maar het diende alleen, om de zelve te meer tegen hen te verbitteren.

Zy hielden zich verder tot den 4 September ftill, alzooy zy nu meer moeite, dan wel 't jaar te voren hadden, om de fpy's tot hunne werken, met welke zy de ftad naderen wilden, hier en daar van daan te halen, en van verre na de ftad, daar tyd toe vereifcht wierd, te brengen.

Eindelyk begon het ganfche leger zig te bewegen, en de ftad tot binnen een kannon-fchoot te naderen. Men kon niet mer-

M ken,

A°. 1629.

ken, dat zy veel grof gefchut, of fchietgeweer hadden, en men wierd nader van 't groot gebrek van ryft in 't leger des vyands verzekerd, zonder dat 'er eenige hope van toevoer voor handen was, om dat onze kruisflers de zelve op hunne kufft afgefneeden hadden, en de Rivieren zoo bezet hielden, dat 'er geen man, ik laat ftaan een prauw met ryft, doorflippen kon.

Staat van dit leger.

Nadat het leger van Karawang na Batavia gekomen was, had men aan de meeste paarden in 't zelve geen ryft meer gegeven, waar over zeer veel volk weggedropen, een groot getal buffels gestorven, en daar door de vyand buiten ftaat geraakt was, om 't gefchut af te voeren.

Den 7 dito waren zy doende, om een fchans van houtwerk en aarde te maken, waar mede zy nu al tot op 't plein van de kruut-moolen genaderd waren, en waar uit zy nu en dan met roers op ons volk schooten, quetzende drie of vier man in de Tsjampán, die de wagt op de Rivier had, en nu opgekort was.

Zy deden hun meeste werk by nacht, op dat wy 't niet merken, en zy ondertuffchen tegen den dag klaar zouden zyn, zoo dat men by dag byna geen beweging onder hen zag; maar wy wierden egter gewaar, wat zy by nagt gedaan hadden, en fpeelden by dag met ons gefchut daar zoo fterk onder, dat wy nu en dan al eenigen van hen ter neer fchoten.

Den 8 dito 's morgens was de vyand met zyn werken aan de overzyde der Rivier, ontrent de punt Hollandia, tot op een pistool-fchoot, genaderd, latende het groot leger geheel buiten fchoots blyven.

Wy lieten daar op dezen namiddag eenen uitval doen, trokken met 100 Soldaten, en eenige Mardykers, benevens 200 musquettiers over de Rivier, zynde zeer wel door 't gefchut van die punt gedekt, en floegen 'er de vyand, met verlies van 15 of 20 der zynen, uit.

Het gansch leger zag dit aan, gelyk ook dit werk in hun gezicht geflegt wierd, zonder dat wy een man verloren; dog 2 of drie al te nieuwsgierige toekykens wierden door eenige vervlogene kogels gequetft.

Over 's vyands Zuider-troep had Kijajj Depati Madion, nevens Kijajj Depati Poegar, en Singa Sari, 't oppergebied.

Den 9 en den 11 dito heeft de vyand fterk gearbeid, niet tegenftaande dat 'er die ganfche nagten zeer fterk uit onze buitenwerken gelchoten wierd, zoo dat zy nu ontrent op een musquet-fchoot na aan de punten Bommel en Weefp, aan de Westzyde leggende, en in 't Zuiden zoo na ontrent de punt Hollandia ook, genaderd waren. Ook hadden zy gedagt tegen de

Sterre een werk tot op de gracht-kant te brengen; dog dit was hen door ons fterk fchieten belet. Daar beneven hadden zy zich ontrent de punt Utrecht, door 'taanbrengen van veele hout-werken zeer versterkt, en waren al zeer na by de zelve gekomen.

Den 12 dito 's nagts wierd de punt Bommel door 200 man beftormt, en 10 mannen van den vyant waren al aan 't klimmen; doch wierden met 'er haalt, niet zonder verlies van eenigen der hunnen, afgeflagen.

Den 14 en 15 dito zag men veel karren van de Ooft-kant na de West-kant van 't leger komen, van welke eenigen door 12 en 18 buffels door 't ryft-veld der E. Maatschappy getrokken wierden, waar op, na allen fchyn, eenig gefchut zal geweest zyn.

Men zag aan dien kant de vyand fterk werken, om eenige Batryen te vervaardigen, waar mede zy tot onder de punten Bommel, West-Hollandia, en de Sterre quamen, latende de punt Utrecht, en 't verdere buiten, ongemeet.

Den 17 dito ging de Heer Opperlandvoogd Koen, nog zelf de ronde alomme doen, en 's vyands werken wel bezichtigen, en bevond de zelve ontrent de punten Bommel, en Weefp, in zoodanigen ftaat, dat hy die punten ten eerften, zoo daar niet tegen gedaan wierd, afsnyden, en ons daar ontblooten zoude; weshalven by haar Edelheden goetgevonden wierd dit werk aan te taften, en in brand te fteken.

Daarop wierden 350 mannen bedektelijk in die punten gebragt, van welke 's namiddags, als de zee-wint begon te waejen, 25 of 30 Bootgezellen met hun brand-tuig uit ieder punt een aanval op 's vyands werk deden, terwyl hen 60 kloeke Soldaten, 30 Japanders, en eenige Mardykers onderfteunden, by welke zich ook eenige Chineezen gevoegt hadden.

De vyand deed grooten tegenweer; dog wierd door 't geweld der granaaten, en door 't fterk fchieten der onzen, genoodzaakt te wyken.

Daar op geraakten zyne werken in 't verlies brand, terwyl de vyand in zyn groot werk aan weefstand hield zonder dat op 't zelve iets ondernomen wierd.

Men veroverde aan onze kant veel pikken, kriffen, en een metale bas. De vyand verloor by dezen onzen uitval 2 of 300 man (hoewel die van Bantam, dit wel op 500 koppen begrooten) maar aan onze kant kregen wy geen dooden; dog naderhand zyn 'er van 30 gequetsten, 4 man overleden.

Zoo haast de onzen maar afweken, quam de vyand, alzo de wind eer, dan wy gedagt hadden, afnam, weer te voorschyn, doen

A°. 1629. doende zyn beft, om den brand te lesschen, en zyne dooden te bergen. Zy kregen eindelyk 't vuur, hoe dapper ook op hen geschooten wierd, uit, zoo dat de brand tegen over de punt Bommel zeer weinig schade gedaan had. Ontrent de punt Weesp was veel houtwerk verbrand, dat nog tot den avond duurde, dog toen wierd alles door een zwaren regen uitgelscht.

Den 19 en 20 dito wierd 's nagts door hen weder sterk aan de werken gearbeid. Ook maakten zy twee Bateryen, op welke wy giften, dat zy hun geschut zогten te planten.

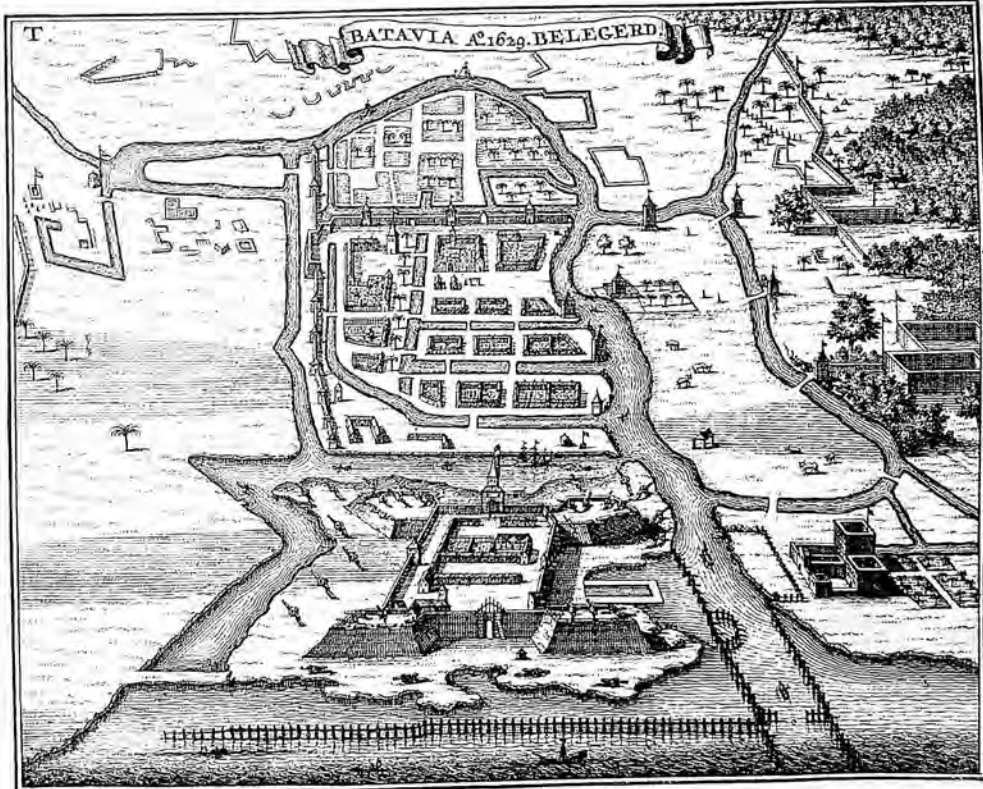
De Kapitein van 't Kasteel ge-
quest.

Te dier tyd wierd Adriaan Theuniszoon, Kapitein van 't Kasteel, zoo als hy van de punt Weesp na de punt Bommel ging, met een roers-kogel door zyn been geschoten.

Den 20 September deed de vyand zyn eerste schoot met grof geschut van die bateryen, schietende een yzer van vyf pond na de punt Hollandia om de Ooft, na dat hy nu een maand voor Batavia gelegen had.

Op dezen nagt, ontrent twaalf uren (dat een groot verlies voor de onzen was) quam de Opperlandvoogd de Heer Jan Pieterfsoon Koen, die dappere Held, en Batavier in zyn hert, na lang aan deloop gegaan te hebben, te sterven. Hy had 's avonds nog kloek en gezond (zoo 't geleek) aan de tafel geweest, en had ook (zoo men zegt) geen gedagten van zoo na aan zyn einde te zyn. Hy wierd den 22 dito met groote statie waar van wy ter plaarze, daar wy hem in 't byzonder beschryven, uitvoeriger spreken begraven.

Dood van
den Opper-
landvoogd
Koen.



F. Olland Sculpsit.

Tekening van Batavia A°. 1629. In wat staat hy toen de stad liet, blykt ons niet alleen uit 't gene wy 'er reeds over gezegt hebben maar ook uit deze teekening, met letter T gemerkt.

Men ichtoot al het kanon, dat den vyand maar beschadigen kon, by die gele-

genheit op alle de punten, en sterkten af.

Den 23 dito quam de Heer Jaques Specx, ordinaar Raad van Nederlands India, na een reize van 9 maanden min twee dagen met het schip Hollandia, nevens zyne gemalinne, en zusters, hier op de reede, vin-

A. 1619.
De Heer
Speck Op-
perland-
voogd van
Indiën.

dende alles in rep en roere, en de stad door honderd en twintig duizend Javanen zeer naeuw belegerd.

Hy wierd vooreerst by eenparigheid van stemmen tot Opperlandvoogd van Nederlands Indiën, in plaats van den overleden Heer Koen, ter tyd toe dat de Heeren zeventienen daar ontrent anderen laft zoude n gelieven te geven, of een ander in zyn plaats te stellen, gekoren.

Nu begon de vyand, zoo aan de Zuid-West, als aan de Oost-kant met 9 of 10 stukken vry sterk te schieten, waar onder 4 of 5 stukken van 24 pond yzer waren; dog zyn verdere stukken waren maar 5 of 6 ponders, buiten de welke hy nog eenige mindere van 1 a 2 ponden had.

De punt Hollandia wierd verscheide malen getroffen, en aan de kap zeer beschadigd, dog wy verloren 'er geen volk door.

Wat de vy-
and daar na
verricht
heeft.

Die van de Zuid-kant hadden 't op de Tsjampans niet weinig gemunt, en verscheide malen eenige 24 ponders 'er door gejaagt; dog waar mede zy alleen 4 man gequetst, en een man gedood hadden.

Zy wisten hun gefchut ongemeen wel te bewaren, en hadden dat met houtwerk zoodanig bebolwerkt, dat het door ons gefchut geen nadeel ter wereld lyden kon.

Om de Oost hadden zy twee of drie zware, en eenige lichte stukken, waar uit zy zomtyds over het plein van 't kasteel schooten, zonder nogtans eenig volk te quetzen. Ook vlogen 'er nu en dan wel eenige holle loode kogels met aarde gevuld, over 't kasteel, en ook wel eens een bas-kogel over de brug van 't zelve.

Het huis van den Heer Ontfanger wierd tweemaal getroffen, daar van de eene kogel in 't pakhuis een touw beschadigde.

Nu en dan zyn de Vestingen en Punten ook geraakt, al zoo zy redelyk wel doel schooten uit de halve kartouwen, die wy zelf in vorige tyden aan dezen Vorst geschonken hadden, dat hy nu zoo qualyk aan ons erkende.

Die groot
gebrek
leed.

Dagelyks wierden 'er gevangenen binnen gebracht, dood-mager en magteloos van honger, die ons te kennen gaven, dat 'er geen levens middelen meer in 't leger waren, en dat zy 't niet langer zouden kunnen harden, aangezien 'er zeer veel volk door honger stierf, en geen minder getal, door gebrek van alles, verlicp.

Den 29 dito 's nagts taste de vyand de punt Weesp aan, meenende die in brand te krygen door de meenigte van brandstoffen, die zy daar ontrent, en by de hocken der zelve gebracht hadden.

Zy staken die met een groot geschreeuw in brand; dog wierden van ons geschut, en van onze musquetten, zooda-

nig begroet, dat zy aanstonds weder afweken. Zy schooten ook een grof yzer door die punt henen; dog zonder iemand te quetzen; en hadden by dien aanval 140 man verloren.

A. 1619.

Den 2 October hoorde men 's nagts aan alle kanten sterk arbeiden, waar uit zommige meenden, dat de vyand bezig was met zyn gefchut af te voeren, dat door een gevangen, die wy 's morgens kregen, bevestigd wierd, voegende daar by, dat zy van den Keizer te rug ontboden waren, en dat het geheel leger in 5 of zes dagen verrekken zou, aangezien 'er de hongersnood, en elende, aan alle kanten sterk toenam.

Daar zyn 'er, die willen, dat de vyand nog dien zelve avond zyn leger-plaats in brand zou gestoken, een kanon-schoot afgeweken, en verder met het leger den 3 October opgebroken zou hebben; maar deze hebben zulke nette aantekening niet, dan wel anderen, gehouden.

Ontrent dezen tyd deden de onzen een uitval op 's vyands werken, stekende door onze granaten eenige van zyne bateryen, dog niet zonder een groot ongeluk, in brand; want terwyl ons volk bezig was, om de granaten te werpen, zyn 'er 10 of 12 geborsten, eer de Matroozen die uit hunne handen quyt waren. Hier door verloren twee of drie het leven, en zeven of acht hunne armen, en handen, al 't welke alleen door de quade giffing van den Constapel veroorzaakt was, om dat hy de zelve niet op hare beoorlyke maat gemaakt had. Dit gaf onder de onzen zoo grooten ontfteltenis, dat wy door dat gering ongeluk byna geheel zouden geslagen geweest zyn; dog wy keerden echter met weinig verlies aan onze kant, en met het toebrengen van veel schade en dooden aan 's vyands zyde, na een lange schermtelling weer in de stad.

Ongeluk
onder de
onzen
voorgeval-
len.

Zeger van Rechteren, een Krankbezoeker, die met de Heer Speck op Batavia quam, en dit beleg bygewoont heeft, verhaalt, dat des vyands kogels den 5 dito nog niet alleen gedurig over zyn huis vlogen; maar zegt ook dat de stad den 6 nog hard van den vyand beschoten is, daar by voegende, dat, zoo als hy over de kasteels-brugge was, en in 't zelve dagt te gaan, 'er een grove kogel zoo dicht by zyn lyt henen quam vliegen, dat het weinig verschilde, of hy zou hem weggenomen hebben, zoodanig, dat hy van de slag byna ter aarde stortte, waar door ook die van 't kasteel niet anders meenden, of hy was 'er door gequetst, hoewel de kogel hem niet getroffen had, en hy ook in 't minste niet gequetst was.

Bewyzen
van der vy-
anden na-
dere aan-
vallen.

De vyand deed alle zyn dooden in de Rivier werpen, en die met palen toeheijen, ten cinde hy door de stank dezer aldaar be-
flo-

A. 1629. slotene lichamen (die nu niet afdryven konden) de Rivier vergiftigen, en voor de stad onnut maken zoude.

Dit gaf de onzen een groot ongemak; dog zy groeven ten eersten een menigte van putten, waar door zy weer van zeer goed water voorzien wierden.

Den 20 dito des nachts is de vyand met een groot geweld op de stad aangevallen; dog wierd door ons gefchut en musquetten zoodanig ontfangen, dat zy na een gevegt van drie uren, genoodzaakt wierden te wyken. Daar op beftormden zy Maagdelyns fterkte aan den uiterften hoek der stad gelegen, alwaar de onzen fchoon maar 15 of 16 man fterk, zich weerden als leuwen; en toonden, dat zy van de ftam der oude Batavieren waren, die met een kleen hoopken groote troepen wiften te verdryven.

Zy verdedigden zich deftig met kruit, en loot, zoo lang zy het hadden, en als dat verfchooten was, behielpen zy zich van die Vefting met het werpen van fteenen en pannen zoo lang, tot die ook alle verworpen waren; dog een van de Soldaten, die geenzins van de verlegenfte en niet minder, als bang voor de vyand, was, toonde dit klaar door zyn nieuwe krygs-lift, roepende zyne makkers, die niet wiften wat hy in den zin had, zeer vrolyk van geeft toe, mannen, wagt maar een ogenblik, ik zal 'er die Javaanfche honden wel van daan dryven. Daar op liep hy na beneden, haalde een pot met menfchen-drek, en wierp die de dood vieze Javanen zoo etrelyke malen op de naakte huid, die ten eerften athielden, en luid uitriepen: Tsjeh, binatang Hollanda, tsjeh andjing Hollanda jang Bakalay dergan tahi, dat is, foer gy Hollandfche beeften, foer gy Hollandfche honden, die met menfchen-drek vegt. Dit deed hen egter niet alleen de wyk nemen; maar voornamelyk ook 't ontzet, dat zy uit de stad op hen zagen afkomen.

Werden door menfchen drek genoodzaakt te wyken.

Befchryving van die reduit.

Ik heb deze Vefting, wetende dit geval, menigmaal met verwondering befchouwd, en moet bekennen, dat ik verbaaft ftond, als ik de zelve bezag, en overwoog, hoe zoo weinig mannen zig in zulken kleene en flegte reduit zoo lang en zoo dapper, tegen zoo een groote magt van Javanen hadden kunnen verdedigen, want zy is zoo kleen, dat de vyand al een proef 'er af genomen had, om ze met een touw om verre te halen, dat egter niet had willen gelukken.

Zy ftaat wat buiten de Nieuwe Poort, in de ruïn van de Heer Opperlandvoogd Camphuis, en is een van de grootfte oudheden, die ik op Batavia gevonden heb.

De vyand trekt den 1 Novem-ber af.

Den 1 November 's avonds ontrent 6 uren (zegt Zeger van Rechteren) zagen wy 's vyands leger aan drie zyden in den

brand ftaan, waar over wy zeer verwonderd waren, niet wetende wat dit bedeede; dog wy hielden ons daar op van binnen zeer ftill.

Den 2 dito zond zyn Edelheid de Heer Speex eenige Ruitery, nevens eenige vaandels voetvolk, na buiten, om te zien, wat de vyand 's nagts uitgevoerd had. Deze bevonden, dat zy de vlugt genomen, hun leger in den brand geftoken, en wel 7 of 800 man van hun eigen volk ellendig vermoord, zommige gekruit, en weer andere onthoofd hadden, die zy daar alle in reien en gelederen op de vlakte zagen leggen, en die kort daaraan een groote ftank van zich gaven.

Men zegt dat de Prins van Madura, Verdichtzelen wegens den vorigen Veld-Heer Boerakfa befpoten en uitgelagchen hebbende, voorgegeven had, dat zoo hy die magt by hem, en 't opperbewind 'er over gehad had, hy al over lang meefter van Batavia zou geweest, of zyn hoofd verbeurd hebben, en dat de Keizer hem daarom 't oppergezag over dit leger gegeven had.

Men verhaalt nog verder, dat Boerakfa, nevens dien Prins mede gezonden, gezien hebbende, hoe fchandelyk hy met zoo veel grooter leger van de stad getrokken is, den zelve aantfonds gekruit heeft; maar dat dit verdichtzelen zyn, blykt klaar genoeg uit het gene wy bevorens van Boerakfa's dood aangehaald hebben.

Wy hebben by dezen oorlog zoo weinig Nederlanders verloren, dat het nauwlyks waardig is de zelve te noemen, en zy werden maar op 10 of 12 bepaald. Van de Chineezen, Japanders, en Mardykers zyn 'er eenige gequett, en 7 of 8 doodgeflagen.

Het waarfchynelykfte, dat wy hebben konnen vernemen is, dat dit leger van den vyand 100000 man (en, zoo zommige willen, nog meer) zoude fterk geweest zyn, met welke groote tegen zoo kleene magt der onzen zy, door Gods zonderlingen zegen, zeer weinig verricht hebben.

Men heeft echter gezien, dat die Vorft iets gedaan heeft, dat men bevorens onmogelyk achtte, te weten, om met zyn zwaar gefchut over zoo veel zware bergen, tot voor Batavia te komen, daar hy tuffchen de 3 of 4 maanden mede bezig geweest is, en daar hy veel buffels en karren door verloren heeft; al het welke hy echter heeft weten te verdueren.

Men ftelde nu valt, dat hy daar by zyn bekomft wel hebben zou, als hy de zynen zoo deelyk zou zien te rug keeren.

Hoe veel volks de vyand, gedurende dit beleg, verloren heeft, is niet wel te zeggen; dog de onzen, die hen met kleene troepen nog eenige dagen volgden, vonden veel dooden, kriffen, en verlatene karren, zoo op de weg, als in de Ri-

Verdichtzelen wegens de Prins van Madura's dood.

Sterkte van 's vyands leger.

Verlies van den Keizer by deze rocht.

A°. 1631. vier van Karawang leggen, gelyk zy ook nog eenige karren en kristen in de stad gebragt hebben.

Men hoorde van de Chineezen, die van Tsjeribon quamen, dat wel de helft van 's Keizers leger dood gebleven behalven het volk, dat door hongers-nood afgedropen, en na 't bosch geloopen was.

Gerucht van een derde belegering van Batavia A°. 1631.

A°. 1631 den 24 May (zegt deze van Rechteren, van Banda na Batavia zeilende, en ontrent Japara genadert) dat zye een vloot van schepen en jachten zagen aankomen, die van Batavia na Japara gezonden was, om de Javanen, die, zoo men zeide, wederom in aantocht waren, om Batavia ten derdemaal te belegeren, dat te beletten; dog daar is niet verder op gevolgt.

Die vloot bestond uit de schepen Bueren, Bommel, Grooten-broek, de Salm, West-Zaanen, Tajouan, Diemen, en Brokerhaven; over welke de Heer Vlak Op-

perbevelhebber was, die den Ontfanger, A°. 1645, en meer andere Heeren van rang by zich had.

Op dat men nu geen kennis van den staat des kasteels van binnen krygen mogt, liet men daar ieder een; die wilde, niet inkomen.

In de volgende tyden blykt uit de vasse ordres, zedert A°. 1636, by haar Edelheden op Batavia beraamd, dat zy den 6 Augustus A°. 1640 goed gevonden hadden, voortaan geen Javanen, als met verlof, in 't kasteel te laten komen. En na die tyd heeft deze Keizer alle zyne hoogdravende gedagten, van Batavia weder te belegeren, laten varen, hoewel hy tot zyn einde toe onze vyand gebleven is.

Verbod aan de Javanen A°. 1640 van in 't Kasteel te komen.

Hy hield zig dan zedert stil, en quam A°. 1645, na een regeering van 8 jaren, te sterfen, latende zynen zoon tot opvolger op zynen throon, die toen een Prins van ontrent de 26 jaren was.

Dood van Mohhammed A°. 1645.

DERDE HOOFDSTUK.

Het gedrag van dezen Prins in 't laatste van zyn vaders leven, ontschaakt het wyf van Temanggong Wiragoena, des zelfs aanklagte op de raat van zyn ouder broeder aan den Keizer; dog die hunne verwagting geenzins beantwoordde. Verder gedrag van den aangeklaagden Prins. Wat de Keizer ontrent hem, en den Temanggong dede. En hoe zich de Prins naderhant droeg, en ook den Temanggong ontrent zyn wedergebragt wyf. Des Keizers genoegen over des Prinzen, en zyn misnoegen over des Temanggongs gedrag. De Prins weder ten Hove. Herwon zyns vaders gunst. En volgde hem op zynen troon. Socfochoenan Ingalaga 4c. Keizer van Java A°. 1645. Die veel Ryken op Java veroverd. En de landen van Watas Kali Toegoe aan den Panombaban van Tsjeribon sjenkt. Die hem Sulthan Abdul Cahar noemt. Hy verzoekt ons om vrede met zekere bepaling. Gezanten aan hem A°. 1645 gezonden. Hoe die onthaalt wierden. En de vrede zonder bepaling sluiten. 't Eerste verbond met hem gemaakt. Hoedanig hy zyn lant en volk bestierde. Belast Wiragoena, en al zynen aanhang, om te brengen; dog weinsde ontrent zyn broeder. Die met de Priesters toeleg maakt, om den Keizer te doen vermoorden. 't Welk uitlekt. Werd van den Keizer in verzekering genomen, en zyn beste vrienden gedoot. Waarom hy den Keizer openbaar aantast. Die zyne makkers, en daar na hem, dooden laat. Waarom hy hem niet vatten liet. Doet ook alle de Priesters in, en ontrent Mataram, en de verdere grooten, hem in de weg zynde, dooden. Waar op Pangerang Poerabaja niet ten hove verscheen. Welken boon de Keizer tragt te wreaken. 's Keizers moeder snyt dit door een list af. Die de Keizer zyn eere weder geeft. Met hoe grooten voorzichtigheit die Vorstin dit aanlegt. En hoe zy de verzoening van den Pangerang bewerkt. A°. 1655 kregen wy geschild met dezen Keizer. De Heer Johan van Zyl als Gezant aan dien Vorst gezonden. A°. 1660 oorloeft hy met ons, en met die van Djohor. A°. 1664 maakt hy vrede met ons. A°. 1668 Verspreekt aan hem gezonden. Dien by heerlyk dede inhaalen. Zoekt ons cynsbaar te maken. Zyn doot A°. 1670.

A°. 1645
Het gedrag van dezen Prins in 't laatste van zyn vaders leven.

Men moet voor af weten, eer men nog tot de regeering van dezen jongen Vorst overgaat, wat 'er met hem in de laatste jaren van zyn vaders leven, en den Temanggong Wiragoena, eersten bestierder van het Ryk, en Landvoogd van Mataram, voorgevallen is, alzoo dat een groot licht ontrent eenige zaken, in 't begin van zyne regeering voorgevallen, geven zal.

Uit het gene wy bevorens reeds, over de Ryksbedienden sprekende, van het ampt van den Temanggong Wiragoena gezegt hebben, is ons klaar genoeg gebleken, dat de bediening van dezen Heer van een zeer wyd uitgebreid gezag, en dat zyn vermogen, zelf over de allergrootste Heeren aan 't Hof, zoodanig gewoest zy, dat daar uit niet anders, dan een groote aanhang

A. 1643. hang vloegen kon, zoo dat alle de groote Hovelingen dien Heer moesten na de oogen zien, en volslagen van hem ahangen; dat naderhand (gelyk wy zien zullen) ook de reden geweest is, dat deze jonge Vorst zich, alzoo 'er een oude wrok tusschen hem en dezen Temanggong was, op een vry behendige en omzichtige wyze van dezen vermogenden en zoo sterk van alle de eerste Hovelingen ondersteunden Heer zocht te ontslaan.

Ontschakkt
het wyf van
Temang-
gong
Wiera
Goena.

Deze Vorst nu, nog maar een jongeling van 18 jaren zynde, had zich verftout, om een van de liefste en fraaiste vrouwen van dezen Temanggong met geweld weg te voeren, zich inbeeldende, dat die groote Ryksbedienaar, wegens zyne Princelyke opgaande en by zyn vader zeer sterk toenemende magt (alzoohy hem ten Kroon-Prins geschikt had) noit in zyn gedagten zou hebben durven nemen, om hem by den Keizer zynen vader, over zoo een beuzeling (zoo hy het noemde) aan te klagen, of om die vrouw van hem weer te eischen.

Hy was daar in geweldig bedrogen; want die Temanggong, een zeer geltreng en bitter man, dien hoon niet konnende verduwen, en zyn liefste vrouw niet wylende missen, nam deze daad zoo hoog op, dat hy, met zyne getrouwste vrienden raadplegende, hoedanig dien stouten roover en ontschaker van zyn wyf te straffen, met goed overleg van 's Princen ouder broeder (met welken de Temanggong eene lyn tegen den Kroon-Prins trok) goedvond deze schend-daad aan de Keizer bekend te maken.

Deffels
aanlagte
op de raad
van zyn
ouder
broeder
aan den
Keizer.

Dit drong den oudsten Prins te sterker aan, om dat hy hoopte, dat zyn vader door dit geval in zyne keure veranderen, en zyn jongsten broeder, schoon uit een vrouw van doorlugtiger huis, dan hy, geboren, voorby gaan mogt.

Zy klaagden ook daar over aan den Keizer by een goede gelegenheid, die zy hier toe waarnamen, en wisten die daad hem ook zoo vuil voor te stellen, en dien Prins (anderzins zeer gelieft) by zynen vader zoo zwart te maken, dat de Keizer, ten bewyze dat hy daar over zeer ontsteld, en op dezen zynen zoon zeer vertoornt was, zich in meer als 30 of 40 dagen niet zien liet, en met geen een hoveling spreken wilde.

Dit was een geval, dat zoo stil niet blyven kon, en dat, onder de hovelingen bekend geworden zynde, het gansche Hof (aangezien ieder der Princen daar zynen aanhang had) mede zeer ontroerde, en in de uiterste bekommring bragt, wat uitslag dit werk, waar over de Keizer zoo zeer geraakt was, nemen zou.

Eindelyk deed de Keizer Wira Goena, benevens zyne vrienden, en zynen oudsten

zoon, in zyn binnen-hof by zich ontbicden, 't welk hen hope van een gelukkig uitslag gaf, hoewel het geheel tegen hunne gedagten uitviel.

Na dat zy dan voor den Vorst verschenen waren, bestrafte hy hen zeer bitter over hunne groote onvoorzichtigheit, wegens dat zy zich allen met vrouwen en kinderen daar door in het uiterste gevaar van hun leven, wanneer deze zyn zoon eens in zyne plaats op den thron volgen zou, gebragt hadden. Hy voegde daar by, dat zyn zoon, als Kroon-Prins en erfgenaam des Ryks, wel iets doen mogt, dat men in een ander dood-schuldig zoude oordeelen, te meer, om dat zulks door een jongman aan een jonge vrouw, als zynde een drift der jeugt, geschied was, die de Temanggong (nu een oud man zynde) zoo nodig niet had, en wel missen kon.

Deze voorrede quam hen wel zeer raeuw en onsmakelyk voor, maar het trof hen veel meer, wanneer de Keizer daar nog by voegde, dat ook zyn keure op dezen zoon, als de verstandigsten en bequaamsten, om zoo grooten Ryk en volk te bestieren, onwankelbaar was, en dezelve bleef, verwytende zynen oudsten zoon zeer scherp zyn gering verstand, en slecht overleg, dat hy zich, ten gevalle van een vreemden, tot zyns broeders verderf, had laten gebruiken, waar mede hy betoont had onwaerdig te zyn, om over zoo grooten volk te gebieden, voor welk volk hy (Keizer) gehouden was na zyn dood goede zorge te dragen, bevelende hem verder deze zaak voor zyn broeder verborgen te houden, ten einde hy noit te weten mogt komen, dat hy tot zyn nadeel met Wira Goena aangespannen had, 't geen hy Wira Goena, op straffe des doods mede bevolen heeft.

Hy zeide daar benevens tegen den laatsten, dat hy van herten wel gewenscht had, dat hy die klagen over den Prins, zynen geliefden zoon, noit aan hem gedaan had, aangezien dit, na zyn dood, niet anders dan doodelyke onheilen voor hem, en alle de zynen, en voor al voor zynen oudsten zoon, baren kon, hoewel hy voor hen na zyn dood ook alle mogelyke zorge dragen wilde.

Hier mede vertrok de Prins, en deze vermogende Staats-dienaar, dog zeer ontsteld, om dat deze zaak geheel anders, dan zy gegilt hadden, uitgevallen was, voorzende van die tyd af, dat het her na 's Keizers dood, hoe grooten voorzorge hy ook dragen mogt, zekerlyk niet wel gaan, en dat die jonge Vorst dit aan hun allen, gelyk ook geschied is, wreken zoude.

De jonge Prins ondertusschen, door 's Keizers liefste gemalin, zyne moeder verder ge-
(zyn-

Dog hunne
verwagting
geenzins
beant-
woord.

A. 1645.

A. 1645.
den aange-
klaagden
Prins.

zynde de dogter van den Panombahan van Tsjeribon) op een bedekte wyze, buiten 's Keizers weten, bericht van alles beko- men hebbende, en zynen misflag, na dat de drift over was, bemerkende, droeg zig veel wyzer, als zyn broeder, en Wira Goena, gedaan hadden.

De Keizerin deed hem ook heimelyk zeggen, dat, zoo hy de Prins van het Ryk, en haar zoon, en zoo hy van 't rechte bloed der Panombahans van Tsjeribon was, die men het gansche Ryk door voor heilig hield, het hem dan nu ook aan geen verstand ontbreken moeft, om zich uit zoo een kleene zwarigheid te redden, vermits hem, als hy eens op de thron van zyn vader zitten zoude, dage- lyks veel grooter en gewigtiger zaken zou- den voorkomen.

Uit dit bericht van zyn moeder begreep de Prins, dat hy by zyn vader over dat voorval wel eenigzins in ongunst, maar dat de Keizer egter geenzins in zyne keu- re ontrent hem, als Erf-Prins, veranderd, en diehalven hope voor hem was, om na een kleene boete, en door toedoen van de Keizerin, haast weer in zyn gunst te gera- ken.

Hy veinsde daar op nergens af te weten, hield zich zeer stil, voegde zich dagelyks nevens de minsten ten hove, dog liet zich met groote voorzigtigheid van zyne ge- trouwste vrienden bewaken, en van zyn lyfwagten (waar onder ook onze tot nog toe gevangene Nederlanders waren) zoo wel bewaren, dat zyn vyanden geen ge- legenheid hadden, om hem eenig nadeel te doen.

Wat de
Keizer ont-
rent hem
en den Te-
manggong
dede.

De Keizer nu, om te toonen, dat hy deze vuile daad van zyn zoon geenzins goedkeurde, of voorstaan wilde, quam na 30 of 40 dagen weder te voorschyn, by welke gelegenheid de Prins zich als voor- heen, vertoonde, stellende zichzelf zoo ootmoedig en onderdanig, als oit te voren, aan.

Na dat de Keizer dan vooraf het von- nis van verscheide andere misdadigen uit- gesproken had, wendde hy zich na zyn zoon, en vraagde hem, hoe men gewoon was de overspelers te straffen. De zoon, die deze vrage niet verwacht, hoewel hy nu en dan wel gevreesd had, dat de Kei- zer dit niet ongemerkt zou laten doorslip- pen, antwoordde daar op kloekmoedig, doch met een zeer ootmoedige stem: Met de dood. De Keizer gaf daar op aanstonds weer dit antwoord: Zend dan uwe overspelster tot haren Heer, be- lastende te gelyk aan Wira Goena, om met haar na zyn welbehagen te han- delen. Hy wendde zich daar op weer na zynen zoon, en beval hem aanstonds uit zyne oogten te gaan, en buiten zyn last niet

weer onder zyn gezicht te komen.

De Prins, dien dit buiten twyffel zeer speet, gaf daar op weder tot antwoord: *Uw slave neemt ootmoedig afscheid door zyns Heeren rechtvaardig bevel op zynen kop.* Daar op kroop hy met zeer groote eerbiedigheid agterwaards (alzo het een onvergeeflyke misflag wezen zou, zig voor den Keizer om te keeren, en hem den rug te toonen) en liep gezwint uit 's Kei- zers oogten na den ouden Temanggong Mataram, zyns vaders, en ook zynen grooten vriend, door welken hy als zyn leermeester van zyn vyf tot zyn vyftien ja- ren opgevoed, onderwezen, en bestierd was.

Kort na zyn komst by den zelven gaf hy last aan zyn volk, dat hem met groo- te pragt en statie plagt te volgen, dat zy terstond na zyn Hof vertrekken, en deze zyne zoo beminde gestolene vrouw in een fraejen draag-zetel zouden doen gaan, die met rouw lywaat (by hen een teken van rouw en droefheid) bedekken, en aldus na Temanggong Wira Goena dra- gen, en hem zyn vrouw wederge- ven, wel uitdrukkelijk in aller tegen- woordigheid daar by voegende: *Want zoodanig is 't rechtvaardig vonnis van my- nen Heer, om de overspelers te straffen.*

Dit wierd zoo spoedig uitgevoerd, dat dit geroofde wyf, tot verbazing van den Temanggong, al in zyn huis was, eer hy van het Hof was gekomen; dog hy, haar bedryf herdenkende, zag haar zoo ras niet, of hy wierd door de drift, en jaloezy, die de Javanen zoo eigen is, zoo verre vervoerd, dat hy zyn kris trok, en deze jonge hoewel tot overpel gedwongene vrouw met 5 of 6 steeken doorstak, waar door zy aanstonds op de plaats dood bleef, latende haar lichaam, tot een grooter bewys van zyn wraak-lust, op 't veld werpen, alwaar zy zoo heime- lyk, als 't mogelijk was, door 's Princen volk begraven wierd.

De Prins, die den toecleg en 't voorne- men van zyn vader by de bevelen, aan hun beiden gegeven, beter, dan de Te- manggong, begrepen had, was over deeze daad zeer ontstelt, en nam 't geluk van die vrouw zoodanig ter herten, dat hy, wegens een onverzettelyke droefheit, in geen drie jaren met eenige vrouw verke- ren wilde, belastende, dat men alle zyne byzitten in een byzondere plaats opsluiten zoude.

Om nu nog verder aan den Keizer, zy- nen vader, te betoonen, dat hem dit zyn be- dreven overspel leed was, belastte hy zyn volk, die wel 15 of 16000 man sterk wa- ren, zich onder 't bestier van den Temang- gong Mataram te begeven, en verzogt den zelven, dat hy dog zyn volk regee- ren,

A. 1645.
Hoe zich
de Prins
naderhand
droeg.

En ook den
Temang-
gong ont-
rent zyn
wederge-
bragt wyf.

A°. 1645.

ren, en dat hy voortaan naaft hem het gebied over hen behouden wilde, alzoo hy zich niet verftandig genoeg konde, om de magt, die den Keizer hem gegeven had, te gebruiken.

Ten teken van droetheid liet hy ook zyn hair afscheeren, en hield zich meer als twee jaren lang by en onder dezen Temanggong Mataram, om by hem nog als een kind te leeren, terwyl hy zyne huifelyke zaken door zyne vertroude Loera's, onder de gedurige medekennis van dezen Temanggong liet waarnemen.

's Keizers
genoegen
over des
Princen, en
zyn mis-
noegen
over des
Temang-
gong's ge-
drag.

Van dit voorzichtig gedrag van de Prins kreeg de Keizer nu en dan bericht, en had een groot welgevallen in deze zyne vernedering en boete, die hy zich zelven, buiten zyn last, oplei; dog wanneer Wira Goena voor hem verscheen, zeide hy hem in 't bywezen van alle zyne vrienden: *Gy tuont door uw buitensporige drift, dat gy zeer onverftandig zyt. Wat hebt gy gewonnen, met die jonge en onnoozele vrouw te dooden, die gy wel wist door myn zoons geweld geroofd, en gedwongen te wezen, om zyn wellust op te moeten volgen? Ik heb u over uwe onvoorzichtige aanklagte eenmaal uw misslag aangewezen; maar nu hebt gy met deze uwe verwoede daad het quaad verdubbeld, en nog veel erger gemaakt. Myn zoon tuont daar in zyn verftand, dat hy uw vrouw op myn bevel u aanftonds weer t' huis gezonden, en dat hy zich zelven, zonder haar eens te durven zien, of spreken, van haar geheel en al afzonderd heeft, bedwingende aldus in zyn jonge jaren zyn groote liefde, om die aan myn bevel met gehoorzaamheid te onderwerpen, daar gy in zoo hooge jaren uwe gramfchap tegen een onfchuldige niet hebt kunnen beteugelen.*

Hy heeft buiten allen twyffel op zulk een edelmoedige daad van u zoo aanftonds uw vrouw weder te zenden, nevens my niet anders van u verwacht, als dat gy hem die vrouw wederom ten gefchenk gezonden, waar door gy grootelyks zyne en myne gunft gewonnen, en u zelven voor het toekomstige voor alle gevaar zeker zoudt gesteld hebben, daar gy nu door uwe bittere daad van eenen verftoorden, ook eenen bedroefden Prins, en hem tot uwen onverzoenlyken vyand gemaakt hebt, die niet zal nalaten, dit, zoo ras hy maar kan, aan u, en alle de uwen te wreken. Ik zal echter by myn leven myn best doen, om voor u zyne vriendschap, zoo veel my mogelyk zyn zal, te bewerken, gebiedende u, op myne hoogste ongenade, om met hem ook in vriendschap te leven.

Na dat nu de Keizer aldus tot Wira Goena gefproken, en daar mede eenfchyn gegeven had, als of zyne gramfchap tegen zynen zoon al ten grooten deele over was, was het egter zoo verre van

IV. Deel.

daar, dat hy in de tyd van drie jaren A°. 1641. niet eens van hem repte, hoewel hy wel wist, dat hy zich zelve zeer ftill, en van alles, dat na vreugde of uitfpanning geleeke, geheel afgezonderd hield, volgerde in alles de leffen van zynen wyzen leermeester, aan welkers opperbestier hy zich zelven onderworpen had.

Na dat deze drie jaren nu verloopen waren, vroegde de Keizer aan den Temanggong Mataram: *Hoe vaart den Bengel, is by al wyzer geworden?* De Temanggong Mataram antwoorde; Ik twyffel niet, of 's Princen verftand zal zyn Majesteit voortaan zeer wel gevallen.

Deze vrage, met zoodanig een antwoord 'er op, was, na de Javaanfche Hofzeden, zoo veel als een herroeping van dien Prins ten hove, die ook daags 'er aan daar met zyn vorige luitfer en floot, als of 'er niet ter wereld voorgevallen, en als of hy noit afwezig geweest was, verscheen, na welken tyd hy ook de gunft van zyn vader zoo wel weder wist te winnen, dat hy in korten tyd verre boven Temanggong Wira Goena in gezag begon op te klimmen.

Na dezen tyd leefde de Keizer nog vyf jaren, en is toen de Prins, door zyne Majesteits voorzorge, van Wira Goena zelf op den thron van zyn vader, even na 's Keizers dood, beveltigt.

Men ziet uit dit verhaal dan klaar, dat dit onvoorzichtig bedryf van dezen Kroonprins ontrent A°. 1637 moet voorgevallen zyn.

Zyn naam was Pangarang Mafaria; dog zoo ras hy tot de kroon verheven was, liet hy zich (de eerste van alle die vorften) Soefochoenan Ingalaga noemen.

Deze vorst is het geweest, die, door zyne ongemene dapperheid zich meester van Damak, Padjang, Djapan, Panaraga, Cadiri, Toeban, Lallein, Madion, Soerabaja, Paffaroewan, en Balamboang gemaakt, en die alle die bevorens zoo vermaarde Koningen van Java onder het jok gebragt heeft. Ook was hy Heer van alle de stranden; dog met den Panombahan Ratoc van Tsjeribon, die een Vorst op zich zelven, en zyn fchoonvader was, leefde hy in groote vriendschap.

Deze Panombahan verzocht van de Keizer op zekeren tyd, om den Koning van Bantam te beoorlogen, dat de Soefochoenan hem toefond, en hy ook dede; dog die Koning dwong hem te moeten wyken. Daar op hem de Keizer op zekeren tyd ontbood, om by hem in de Keizerlyke Hofstad Mataram te komen. Hy kwam 'er, en de Keizer haalde hem zeer plegtelyk, en met veel heerlykheid, van de poort Tadie af, in, even gelyk hy gewoon was de grootste Koningen in te halen, ontziende zich niet, om een halve dag reizens van zyn Hofdien Vorst te ge-

N

moet

A°. 1645. moet te gaan, alleen maar om de achting die hy voor hem had, te toonen.

De landen van Waas Kali Toehoe aan den Panombahan van Tsjeribon schiekt. Die hem Sulthan Abdul Cahar noemt.

Na dat nu Panombahan Ratoc drie dagen by den Soefoehonan geweest was, schonk hy hem alle de zec-tranden van Tsjeribon af tot Samarang toe, welke landen by de Javanen met de naam van Waas Kali Toehoe bekend zyn.

De Panombahan nam dit met veel genoegen, en dankbaarheid aan, en verzogt den Keizer, dat alle zyne volkeren op het buiten-hof vergaderen mogten, alzoo hy hen iets van belang te zeggen had. Zy kwamen 'er, en toen zeide hy: *Door den wille des Allerhoogsten Gods geve ik beden aan den Soefoehonan Ingalaga, ulieder Heer, den naam van Sulthan Abdul Kabar Ibn Mataram*; waar op alle de onderdaanen, zich zeer nedrig voor den Panombahan, en den Soefoehonan gebogen hebbende, beloofden dit gebod van den Panombahan na te komen, en hunnen Keizer met dien eernaam te zullen eeren.

Hy verzocht ons om vrede met zekere bepaling.

Een van de eerste zaken, die deze Keizer, na dat hy op den thron van zynen vader gestegen was, dede, was, dat hy ons verzogt om vrede met hem te maken; dog met die bepaling, dat wy ons verdrag, met den Koning van Bantam gemaakt, zouden moeten breken.

Gezanten aan hem A°. 1645. gezonden.

Haar Edelheden zonden daar op den Heer Ontfanger van Batavia, Zebald Wonderer, en de Heer Jan Barentssoon, in gezantschap na dien Keizer (houdende, zekerheids halven, 's Keizers gezanten zoo lang op Batavia, tot dat de vrede mogt getroffen zyn) om te zien, of zy die bepaling, daar wy ons niet aan wilden laten binden, niet zouden kunnen wegnemen.

Zy vertrokken den 8 April met het jagt de Zehond van Batavia na Japara, van waar zy te land na Mataram gingen, komende daar den 26 van die maant. Zy wierden door vier van de eerste Priais, en Mantris, zynde de grootste Heeren en Raden van den Keizer, ontfangen, en tot aan 's Keizers Paleis, dat toen nog maar van bamboezen, en met veel matten belegt was, geleid. Men verzogt deze gezanten op die matten wat te zitten, en zy zaten 'er vier uren, eer zy piwang en tabak kregen. Daar na bragt men hen ook een kopje thee; dog een van de oppassers van deze Heeren gezanten zei, dat dit een slegt onthaal voor hongerige magen was.

Daar na kwamen 'er eenige wyven, of Hof-bedienden van den Keizer, drie en drie in een gelid, ieder met een porceleine schoffel op 't hoofd, waar in de vrugten des lands, en daar onder peper, ryft, mitsgaders verscheide werken van hare handen, lagen.

Hier op zei een van deze Ryksraden, dat al deze vrugten in 's Keizers landen grociden, en vraagde, of wy die

in Holland hadden. Onze gezanten gaven tot antwoord, ja, en nog veel meer, als die.

Na dat nu deze vrouwlieden hare schoolen nedergezet hadden, quamen zy ontrent de Heeren gezanten ziten, ook begonden eenige van haar te zingen, en andere te dansen, om aan die Heeren eenig vermaak te geven.

Ontrent de middag quam de Keizer zelf te voorschyn, aanhebbende een scharlaken rokje. Hy voerde een lange Tabaks-pyp in de hand, en wierd van de voornoemde vier Priais geleid. Kort daar op volgde zyn Cancehier met een boek van biaden van boomen, en met een pen, die van yzer schein te zyn, om daar mede op die bladen te schryven. Nadat de Keizer op een mat, die over de andere henen lag, was gaan zitten, knielden deze vier groote Heeren, en de Cancehier, nevens een groote menigte van andere Javanen, voor hem.

De Keizer begon toen met hen te spreken, en hen te zeggen, dat zy de gezanten uit zyn naam groeten, en verwelkomen zouden. Zy deden dit; dog na dat die Vorst eenigen tyd by hen gezeten had, vertrok hy weder, latende onze gezanten aanzeggen, dat zy maar na de Markt konden gaan, daar hy hunne verblyf-plaats had doen vervaardigen, alwaar zy een dag of twee konden uitrusten, en daar na zou hy met hen over 't sluiten van de vrede spreken.

Op den eersten May wierd de zelve; dog buiten die bepaling van met de Koning van Bantam te breken, gefloten. De Keizer drong daar wel sterk op aan; dog als hy zag, dat de gezanten vlak uit zeiden, dat zy dan onverrichter zake scheiden zouden, zoo stapte hy daar van af.

Daar op vertrokken die Heeren den 3 May weder na Batavia, alwaar zy den 9 dito aanquamen.

Dit nu zoodanig met dien Keizer raamd zynde, quamen 'er weder strubbelingen tuschen beiden, waar door het nog tot den 24 September A°. 1646 aan liep, eer daar van een opstel verbonds-gewyze gemaakt wierd, en dit is (myns wetens) ook het eerste verbond, dat tuschen haar Edelheden, en tuschen een van deze Keizers, gemaakt is.

Hy zond dan ontrent de voornoemde tyd zyne Gezanten na Batavia, die in de vergadering van haar Hoog-Edelheden, zes voorwaarden van vredehandeling overleverden, op welke na allen schyn een vaste vrede met dien Vorst zou kunnen getroffen werden. Zy waren van dezen inhoud.

Eerstelyk, dat men den Soefoehonan Mataram zal bekend maken, wat voor kleeden, en zeldzaamheden jaarlyks uit an-

A°. 1646. Hoe die onthaald wierden.

De vrede zonder bepaling, sluiten.

't Eerste verbond met hem gemaakt.

A°. 1646. *andere landen hier op Batavia aangebragt werden, en dat men daar henovens een bezending aan zyn Majesteit doen zal.*

Ten tweeden, ingevalle zyn Majesteit eenige lieden, 't zy Priesters, ofte van wat hoedanigheid die mogten zyn, na verre landen wilde verzenden, zoo zullen die van de E. Maatschappij gebouwen zyn de zelve met hare schepen over te voeren.

Ten derde, dat men alle Mataramze Javanen, op Batavia gevangen zittende, zal moeten los laten.

Ten vierden, dat men alle lieden, die om schult, of om eenige andere oorzaken, geene uitgezonderd, wegloopen, aan wederzyden, na gedanen eisch, wedergeven zal.

Ten vyfden, by aldien de Soefoebonan Mataram tegen iemand van zyne vyanden quam te oorlogen, dat men dan gehouden zyn zal den zelve te helpen, gelyk zyn Majesteit van zyne zyde weder doen zal.

Ten zesden, en ten laaften, dat wy alle kooplieden, onder zyn Majesteit behorende, op alle plaatsen vry en vrank met hunne koopmanschappen zullen laten vaaren, en dat wy zulx ook aan de Maleyers, na zyn Majesteits landen zich willende begeven, zullen toestaan.

Deze bovenstaande zaken in 't algemeen, en ieder in het byzonder, wel onderzocht, en overwogen zynde, zoo hebben wy, na rype overweging, en ernstige wedernalooing der zelve, goedgevonden de vier eerste leden van dien, zonder eenige bepaling aan zyn Majesteit toe te staan, gelyk mede het vyfde lid; dog onder die uitzondering en voorwaarde, dat wy alleen gehouden zullen zyn zyn Majesteit tegen die gene te helpen, met welke wy mede in openbaren oorlog leven, en met welke wy geen besprek van vrede hebben aangegaan; in welker voegen zyn Majesteit van zyne zyde mede niet verder gehouden zal zyn te doen. Het zesde en laaste lid werd mede toegestaan; dog met die bepaling, dat zy niet na de Eilanden Amboina, Banda, nog Ternate, en ook niet na, nog voorby Malacca, dan met onze uitdrukkelyke passien, zullen mogen vaaren, die zy gehouden zullen zyn hier op Batavia te komen halen, welke voorwaarden, en bepalingen, by de Heeren Gezanten ook aangenomen, en omhelst zyn, met toewensching van beider zyde, dat de bovenstaande zaken heiliglyk mogen nagckomen, en agtervolgd werden.

In 't Kasteel Batavia den 24 September A°. 1646. (was getekend)

Kornelis van der Lyn, Karel Reinierszoon, en Simon van Alphen.

Wat nu de regering van dezen Vorst over de zynen betreft, de Javanen in het

algemeen, en in 't byzonder de Geheim-A°. 1647. schryver van Staat, Soera Wicrama (die in de Heer Speelmanns tyd geleefte, en als een van de grootste kenners der Javaansche oudheden, deze meeste zaken op 't verzoek van dien Heer opgesteld, en ons nagelaten heeft) getuigen van hem, dat, zoo'er ergens maar eenige schoone vrouwen in 't ryk waren, die terstont in 't Hof gebragt, en zoo die den Keizer bevielen, dan hare mans terstond, verschoonende daar in zelf die van den eerste rang niet, maar omgebragt wierden.

Zoo ras men nu deze vrouwen voor hem gebragt had, vraagde hy haar, tot wien zy meer genegenheit hadden, tot hem, of tot haren man? Indien zy zeiden meer genegenheit voor haren man te hebben, zoo wierden die vrouwen met hare mans gedood; dog zoo zy zeiden meer genegenheit tot hem te hebben, geraakten zy in gunst by hem, en hy gaf dan maar last om hare mannen om te brengen.

Indien hy eenige zusters, of jonggetrouwde onder zyn volk had, die eenigen eerbied aan hem bewezen, zoo liet hy hare mans maar weten, dat hy deze hare vrouwen eerst wilde beslapen. Indien deze mans antwoordden, dat de Keizer dat doen kon, als 't hem belieft, en dat dit hen welgeviel, zoo behielden zy 't leven; dog zoo zy eenig ander bescheid gaven, waren zy, eer zy 't eens verwagten, uit de wereld.

Indien ook eenige van zyne wyven, of geliefte bywyven, bedroeft, of ziek waren, of quamen te sterfen, zoo wierden alle dienaresten van die vrouw door zyn last niet alleen gedood; maar ook vele levendig met haar begraven, niet uit die grond, waar uit de Vorst van Balamboang wel iet diergelyks doet, maar enkely en alleen uit woede tegen die dienaresten, door welker agtelosheid hy zyn gemalin meende verloren te hebben, en om zich daar over aan haar te wreken.

Men zegt ook, dat hy, met vrouwen niet vergenoegt zynde, een zeer groot Sodomiet geweest is, en zig vry verder daar in te buiten gegaan heeft, dan het nodig is hier te verhalen.

Indien enig Prins, tot welkers gemalin hy genegenheit gekregen had, weigerde die over te geven, zoo werd zyn huis aanstonds in brand gestoken, als of dat zonder weten van den Keizer geschiedde, en als dan quam hy mede toeschieten, even als of hy genegen was, om dien brand te lesschen; dog belastte te gelyk die vrouw, die hy hebben wilde, te vatten, en in zyn Hof te brengen.

Als 't nu dag geworden was, liet de Keizer alle zyne Mantri's en Ryks-Raden roepen, en zeide tot hen: *Van dezen nacht*

Hoedanig hy zyn land en volk besterce.

A°. 1647. *nacht is'er een vrouw by my komen vlugten, en ik weet niet, wiens vrouw, of dogter het is. By wien zal die vrouw nu zoo lang in bewaring blyven, tot dat haare vrienden, ouders, of man opdagen, om haar te naderen? Waar op alle die Raaden, wel wetende, hoe die zaak gelegen was, eenparig tot antwoord gaven: Het zal best wezen, dat zy by den Keizer zoo lang blyft, alzooy nergens zoo zeker kan zyn, en met bare genegenheid by den zelve gekomen is; waar op hy dan zeide: Dat is recht. En dan bleef zy daar, zonder dat iemand, uit vrees des doods, zegen dorft dat het de zyne was. Een list, die hy ontrent geen anderen, dan Princen gebruikte, om dat hy quantzuis voor haar nog eenigzins beschaamd en bevreesd was; maar van zyne Ryks-Raden, en alle minderen, nam hy die met geweld.*

In deze quade manier van leven ging hy voort, waar door hy zich by de zynen zeer gehaat maakte; maar aan den anderen kant was hy ook zeer fyn, om zich zelve magtig, ontzaggelyk, en gevreesd te maken, waar door hy in staat bleef, om hen alle gedagten of hope van wrake af te snyden.

Na dat hy nu twee jaren het Ryk bestierd had, verhief hy den voornoemden Wira Goena tot veel hooger staat, en gaf hem meer magt, dan hy oit te voren by zyn vaders tyd gehad had; dog zyn oude dienaars veranderde hy in jonge, gevende die ampten aan zyn eigen gunstelingen, op welke hy volkomen staat konde maken.

Deze verandering quam Wira Goena als een ongemeen bewys van 's Keizers gunst voor, vaststellende, dat de Keizer dit op zyns vaders diere aanbeveeling, van hem in zyne gunst te houden, volgde; dog hy merkte niet, dat de Keizer hem zeer listig en ongevoelig van zyne beste vrienden, en raadslieden beroofde, en daar door buiten staat stelde, om zyne verdere voornemens tegen hem te veydelen.

Na dat hy nu meende, dat de tyd geboren was, om zich met een volkomene zekerheid, en buiten eenig gevaar, aan Temanggong Wira Goena, en aan alle zyne andere vyanden, te kunnen wreken, zoo quam dien Vorst A°. 1647 een zeer goede gelegenheid aan de hand, om zyn lang ontveinsde toeleg na zyn zin uit te voeren.

De Baliërs eenige vyandschap aan die van Balamboang betoont, en eenige van hen gedood hebbende, veinsde de Keizer, daar over zeer verstoord te zyn, tot zoo verre, dat hy dreigde zelf na Balamboang te willen trekken, om dien hoon op het zwaarste aan den vyand te straffen.

's Keizers vrienden, en Raatshceeren, die wel wisten, dat hy dat niet meende, spraken dit zeer yverig tegen, pryzende uitnemend Temanggong Wira Goena's

hoedanigheden, en dat Wira Goena, en A°. 1647. zy genoeg in staat waren, om dit, buiten eenig ongemak van zyn Majesteit, en tot zyn volkomen genoegen uit te voeren, gelyk zy ook terstond aannamen te doen

Hy ging'er dan met een groote moedigheid na toe; maar wierd door zekere lieden, van den Keizer daar uirdrukkeijk toegefeld, onder voorgeven, dat hy 's Keizers last niet wel uitgevoerd had, vermoord, 't welk zoo ras niet aan hem volbragt was, of 't wierd ook aan zyn gansch geslagt in Mataram, en elders, gedaan.

Na dat hy Wira Goena, en alle de zynen over den hoon, hem, nu zoo veel jaren geleden, aangedaan, dus gestraft had, ontzag hy niet meer (gelyk wel bevoens) om zich openbaar over dat ongelyk te verdedigen, belattende uit dien hoofde ook alle die genen, die met Wira Goena te zamen gespannen hadden, om hem aan den Keizer zynen vader over zoo een beuzeling (zoo hy nu nog zeide) aan te klagen, als wederspannigen uit te roejen, waar op veel duizenden, niet alleen schuldige mannen, maar ook zeer veel onnoozele vrouwen, en kinderen, elendig om hals gebragt zyn.

Voor zoo verre dit nu zynen broeder mede aanging, hy veinsde, niet wel te weten, dat hy daar mede deel aan had, bewyzende hem ook na Wira Goena's dood, veel meer vriendschap, dan oit te voren.

Deze Prins egter, mede niet gek, en van 's Keizers toeleg zeer wel onderricht zynde, vertrouwde zich zelve geenzins op dat uiterlyke, wel wetende, dat het van binnen anders by den Keizer lag.

Hy merkte ook, hoewel te laar, dat hy van alle zyne goede vrienden ontzet, en bygevolg voor 's Keizers lagen te bloot geraakt, en dat hem dierhalven niets zoo zeer geraden was, dan een nieuwen aanhang tegen hem te maken.

Vermits hy nu wist, dat de Keizer op al zyn doen en laten letten liet, zoo meende hy, dat hy dit werk niet stiller nog zekerder, dan met berading der Mohhamedaansche Priesters, ondernemen kon, alzooy zyn broeder op hen de minste gedagten, nog eenig quaad vermoeden hebben zoude.

Hy was dan met hen, in 't geheim overeengekomen, om den Keizer in de Renbaan, terwyl hy daar met sryden en rennen bezig was, te laten ombrengen.

Hoe geheim ook dit werk aangelegt was, zoo had 'er de Keizer de lucht af gekregen. Hy sprak 'er over met Pangerang Poerabaja, zyn oom, die, daar over zeer verschrkt zynde, den Keizer bad, dat hy zig dog aan zyn broeders bloed niet schuldig wilde maken. De Keizer beloofde hem dat met zeer diere woorden, en

Belast Wira Goena,

En al zynen aanhang om te brengen.

Dog veinst ontrent zyn broeder.

Die met de Priesters toelegt, om de Keizer te doen vermoorden.

't Welk uitlekt.

be-

A. 1647. val hem, dat hy zyn broeder daar over aanstonds gaan spraken, en hem beloften zou, dat hy alle t'zamenzweerders tegen zyn leven hem zou hebben op te geven, of dat hy anders betuigde aan zyn dood onschuldig te zyn.

De Prins ontkende alles met een groot standvastigheid, en weigerde uit dien hoofde, om iemand van zyne medestanders te beklappen.

Werd van de Keizer in verzekering genomen.

De Keizer, die 'er egter al te wel af verzekerd, en derhalven ruim zoo yverzugtig tegen hem, dan bevorens, was, beroofde hem aanstonds van al zynen Princelyken luister, bevelende hem, dat hy met niet meer, dan 300 man, tot den Temanggang Mataram, hun beider leermeester, zou gaan, om wys te werden, en tot nader last niet uit het huis van den zelveu vertrekken.

En zyn beste vrienden gedood.

Eenigen van zyn volk, die hem 't meest verdagt waren, liet hy dooden, die echter, om hunne vrouwen en kinderen nog in 't leven te behouden, eenige Priesters beklapten, hoewel hen dit zeer weinig hielp, alzoo 'er geen anderen, dan alleen zuigelingen, gespaard wierden.

Radin Agong dien hoon, hem door de Keizer zyn broeder aangedaan, niet konnen e verzetten, besloot daar op zig liever dood te willen vegten, dan langer te dulden, dat hy zoo finadig en veragt gehandeld wierd.

Derhalven moedigde hy 50 of 60 van zyne dapperste mannen uit een getal van 300, die hy nog had, en verfstoute zich met hen, om op dien tyd, dat de Keizer met zyne Grooten in 't Gerichte zat, na hem toe te ryden.

Waarom hy den Keizer openbaar aantast.

Men zegt hem wel te beletten, om binnen te komen, dog hy, en de zynen, baanden zich den weg, met allen, die hen tegenstonden, dood te slaan.

Zoo ras de Keizer dit gewaar wierd, belafte hy alle de medemakkers van zyn broeder om 't leven te brengen, dog verbod zyn volk, de hand aan zyn broeder te leggen.

In een oogenblik was dit uitgevoerd; het welk van den verwoeden Prins bespreit zynde, besloot die te meer, zyn dood hoe eer hoe liever te zoeken, vallende als een dolle leeuw op hen allen aan. Hy wierd in 't eerst nog al een langen tyd verschoont, dat veelen het leven kostte, dewyl zich niemand tegen 's Keizers last verweeren durfde.

Die zyn makkers, en daar na hem, dooden laat.

Daar op beval hem de Keizer nogmaal, dat hy zou ophouden, en gaan nederzitten, beloovende hem op zyn Keizerlyk woord, het leven, zoo hy zich nu nog geruust hield; maar die Prins op dat woord niet veel staat makende, en als uitzinnig geworden, dat hy alle zyn beste vrienden verlagen zag leggen, ging nog veel drif-

tiger voort, om allen, die hy maar bereik kon, onder de voet te stooten.

Derhalven gaf de Keizer last zyn paerd te dooden; dog ziende, dat hy egrereven hardnekkig bleef, en een menighe menschen nederveldde, tragtede dus by den Keizer te komen (waar toe egrer, door het groot getal der lyfswagten, geen kans ter wereld was) zoo zeide de Keizer, na dat hy een van zyn beste vrienden, een stoukoud Heer gedood had: *Myne Ryks-Raadten, laat niet toe, dat 'er een man van uw gedood werde, ik ben onschuldig aan myn broeders bloed, doet uw best, om hem te doen bedaaren; en zoo hy niet wil, ik laat hier myn Heer en Vader (waar door hy zyn Oom, Pangerang Pocrabaja, verftond) om ulieden nu verder ordre te geven, onderwerpende mynen wil aan zyn welbehagen.*

Daar op vertrok de Keizer; dog alzoo de Prins ondertuffchen, wel verre van tot reden te komen, nog een Heer van groot aanzien ter nederstak, liet Pangerang Pocrabaja dit den Keizer weten, die, ten einde van zyn gedult geraakt zynde, last gaf, dat zy zich nu verweeren, en hem niet meer verschoonen zouden, na welk bevel hy aanstonds doorsteken wierd.

Mogelyk zou iemand mogen denken, waarom wat reden 'er geweest zy, dat de Keizer hem niet liever vatten, en in een eeuwige gevangenis zetten dede; dog de Ryks-wetten laten niet toe, dat een minder een Prins van den bloede aantasten mag, alzoo zy als heilig werden aangemerkt, waarom zy 't veel beter en gevoeglyker keuren last tot zyn dood te geven, dan om hem dus gevangen te nemen.

De Keizer zyn broeder nu quyt, en in opzicht van de vastigheid van zynen throon veel gerufter zynde, veinsde echter om zyn dood zeer bedroeft te zyn, latende ten bewyze van dien zyn hair van zyn hoofd afschrappen, en betreurende eenige dagen zyns broeders einde, dien hy toen zeer heerlyk liet begraven.

Hoewel hy nu gerufter was, was hy dat egter niet volkomen. De Priesters schoten 'er nog over, en die moesten mede uit de wereld, zou hy ruft hebben.

Hy gaf aan vier van zyne grootste gunstelingen, Badja Maas, zynen Neve, Temanggong Aria Nata Wangsa, Temanggong Soera Nata, en Kijaj Ingabei Wira Patra, volstreckte last, dat ieder van hen alle de Priesters ieder in zyn aanbevolen landstreeke in 't Zuiden, Noorden, Oosten, en Westen van Mataram, zonder eenen te laten ontkomen, om 't leven zoude brengen.

Om dit voorzichtig en zeker te doen, namen zy eerst in stilte al hunne namen en geslacht-lysten op, onder voorgeven, dat de Keizer voorhad, hen allen van de minsten tot de meesten, die in de landstree-

Aⁿ. 1647.

ke van Mataram waren, zonderling te be-
gunstigen.

Dit nu behoorlyk besteld zynde, na dat
hy de namen der schuldigen en onschuldigen
bekomen had, zoo belaste hy, dat het
werk op zekere kar-on-schoot, die in 't
Hof gedaan zou werden, zyn voortgang
nen en zou.

All's nu daar toe beschikt, en de Kei-
zer wel op zyn hoede zynde, wierd die
kanon-schoot gedaan, en daar op zag
men al de Priesters daar omstreeks met al
hunnen aanhang, ten getale van 5 of 6000,
in een half uur vermoord.

En de ver-
dere Groo-
ten hem in
de weg
zynde,
dooden.

Nadat dit nu alles tot 's Keizers geno-
gen uitgevoerd was, quam hy 's anderen
daags zeer ontsteld buiten, zonder in een
uur tyds iemand van al de grooten aan te spre-
ken, dat geen kleene verlagenheid onder
hen baarde, niet wetende, wat dit uit-
broejen, of wien dit gelden zou. Hy sprak
eindelyk Pangerang Poerabaja aan, verha-
lende aan hem, hoe de Priesters, die alle
andere onderdaanen in deugd behooren-
den voor te gaan, door hunnen aanslag, te-
gen zyn leven gesmeed, oorzaak van zyn
broeders dood waren, om het welke na-
der te beveltigen, hy eenige dezer Prie-
sters, by hem nog in 't leven behouden,
te voorfichyn dede komen, die dezen toe-
leg openbaar beleedden; waar op aanstonds
nog eenige grooten, die mede deel daar
aan hadden, gegrepen, en op de versche
daad met hun gansch geslagt uitgeroet
wierden, dat een groote verlagenheid gaf
onder veel andere Heeren, die door zyn
vader verheven waren, en aan Pangerang
Poerabaja zelfs zoodanig voorquam, dat
hy ook voor zich zelve begon bang te
worden.

Waar op
Pangerang
Poerabaja
niet en ho-
ve ver-
scheen.

Daar op quam hy daags 'er aan ook niet
ten Hove, gevende (volgens gewoonte)
ook niet de minste kennis 'er af, veel min
om wat reden hy niet verscheen, maar
maakte zich ondertusschen sterk, alzoo hy
groot vermogen, en veel aanhang had, en
zyn zoon, Badja Maas, ook een van 's Kei-
zers grootste gunstelingen was.

Dit was voor den Keizer een ondragely-
ke hoon, dien hy, om van de minderen ge-
vreeft te werden, in de grootsten niet ge-
geraden vond te dulden, behalven dat hy
bedugt was, dat dit niet zonder eenige
toeleg geschiede.

Welken
hoon de
Keizer
trage te
wreeken.

Hy liet hem dierhalven door zynen zoon,
Badja Maas, zeggen, dat hy zeer wel be-
grypen kon, dat hy redenen had, om niet
ten hove te verschynen, aangezien hy dat
zwaar werk van het dooden der Priesters
buiten zyne berading begonnen had. Hy
(Keizer wilde hem dierhalven de eere aan-
doen van hem te komen bezoeken, om zyn
ontschuld daar over te doen, bevelende
dezen zoon van Pangerang Poerabaja, dat
hy by zyn vader blyven, en hem helpen

zou, om de vrienden, die hy stonde mede
te brengen, wel te onthaalen.

Des Pangerangs zoon, die deze Hof-
taal zeer wel verstond, zeide, dat hy niet
zyns vaders, maar des Keizers dienaar was,
en dat hy met hem leven en sterven wilde.

De Keizer belaste hem weder, op straf-
fe van zyn ongenade, dat hy zyn bevel
nakomen zoude; dog alzoo hy 't echter
niet doen wilde, liet hy hem terfond al
zyn volk afnemen, en wapende zich met
meer als 200000 mannen, en met alle zyne
vrienden, om den Pangerang, zynen
oom, te gaan bezoeken.

Die oude gryfaard zond aanstonds zyn-
nen zoon, die ondertusschen egter by hem
gekomen was, weer na den Keizer, deed
hem voor die onverdiende eer bedanken,
bevelende zyn zoon verder om by den
Keizer te blyven, om hem te dienen, al-
zoo 't hem nog aan geen verstand ontbrak,
om dien Vorst en alle zyne Hovelingen
na verdienste te ontfangen.

's Keizers moeder, die met reden vrees-
de, dat dit bezoek wel doodelyk voor dien
ouden Heer zyn mogt, by aldien het niet
belet, en daar in voorzien wierd, dede aan
den Keizer verlof vragen, om 't graf van
haren Heer, en zynen vader, te bezoeken.

De Keizer, geen gedagten van eenigen
toeleg van zyne moeder ontrent dit werk
hebbende, stonde haar verzoek toe, te meer,
alzooy dat wel meermaal, zonder eenig
ander gevolg, gedaan had.

Daar op liet zich deze Vorstin na het
huis van Pangerang Poerabaja dragen, hem
biddende, dat hy haar na zyn broeders
graf wilde vergezelschappen, alzoo de
Keizer voorgenomen had hen aldaar te
bezoeken, bezweerende hem, om hem te
eer daar toe over te haalen, daar toe by een
dieren en zeer plegtelyken eed, dreigende
anders zich aanstonds te dooden.

Hy laat zich daar op door de oude Kei-
zerin bewegen, die ondertusschen bezorg-
de, dat de Keizer, ja hare eigen bedien-
den hier de lucht niet af kregen, aange-
zien zy haren zetel, met al haar gevolg na
't graf voortgaan liet, terwyl zy, als een
slavin gekleed, maar stil by den Pange-
rang was gekomen, welken zy, met hem
na 't graf gaande, weder bedroog; want
terwyl hy dagt, dat zy met hem derwaards
ging, alzoo 'er een draagzetel nevens was,
liet zy zich in een anderen draagzetel by ha-
ren zoon brengen.

Door haar groot ontzag ten Hove, door
alle de wagtten henen gedrongen, en voor
den Keizer zeer onverwagt verschenen
zynde, wierp zy zich voor zyne voeten.

De Vorst daar over zeer ontzet, rechte
haar op, vragende na de reden. Zy zei-
de, dat zyn vaders stem hem zoo aanstonds
by zyn graf riep, en zoo hy weigerde daar
te komen, wilde zy zich zelve zoo aan-
stonds

's Keizers
moeder
sijdt dit
door liet af.

Die den
Keizer zy-
ne eere we-
dergeeft.

A°. 1647. stonds voor zyn voeten dooden, trekken-
de daar op haar bloote kris (want die zoo
wel van de Vorstinnen als van de Vorsten
gedragen werden) zeer schielyk uit de
scheede.

Met hoe
groeten
voorzich-
tigheid die
Vorstin dit
aanlegt.

De Keizer nog niet recht konnende gif-
fen, waar dit henen wilde, hoewel hy 'er
wel iets van ricken konde, besloot egter
met zyn moeder mede na 't graf te gaan.

Hy gaf daar op aan Pangerang Soera-
baja, een dood-vyand van Pangerang Poe-
rabaja, last, om wel op zynooms huis, en
doen, te letten, besloten hebbende zyn
moeder met een praatje by dat graf, dat
niet verre van daar was, te laten, en ten
eersten weder te keeren.

By 't graf nu gekomen zynde, brengt
zy de Keizer in de aanzienlykste plaats
(alzoo daar verscheide vertrekken byge-
maakt waren) gelyk zy Pangerang Poera-
baja in een ander vertrek, daar naast aan,
had doen brengen, die daar ook niet lang
na zyn schoonzuster gewagt had.

Nadat zy nu by haar zoon nedergezeten
was, verzogt zy, dat al zyn en haar volk
vertrekken mogt. De Keizer, die niet
begrypen kon, waar toe dit alles dienen
zou, stond dit echter toe.

Daar op omhelt zy haren zoon, hem
biddende te gedenken, hoe zy hem niet al-
leen gedragen, en ter wereld bragt, maar
hoe zy ook zyn leven eens voor zyns va-
ders gramschap geborgen, en hem aldus
op den throon geholpen had, daar by voe-
gende, dat hy haar eene bede toestaan wil-
de, die voor niemand van grooter nuttig-
heid, dan voor hem zelfs, wezen zoude.

De Keizer, die nu ten naasten by be-
gon te denken, wat zy hem verzoeken
wilde, zeide, dat zyn agting en eere hem
liever als zyn leven, ja dan alles, was. Zy
zeide dat hy zelfs zien, en oordeelen zou-
de, of zy niet grootelyks voor zyn eere
gezorgt had.

Daar op 't ja woord belkomen hebben-
de, zoo bid zy voor Pangerang Poeraba-
ja's leven, verzoekende zeer nederig, dat
hy dit op de dierbare aanbeveeling zyns
vaders, die daar begraven lag, dog doen,
en uit eerbied voor dit graf haar dog dit
niet weigeren wilde.

De Keizer zei, dat hy dat, behoudens
zyne Keizerlyke agting, niet kon doen;
dog zy verzekerde hem, dat dit behoudens
deze zyne agting, en niet anders geschie-
den zoude, biddende hem, maar een oog-
genblik te wagten.

Daar op liep zy na den Pangerang, die
zy nu eerst kennis van haren toelig gaf,
toonende hoe hy nu reeds in 's Keizers
magt was, brengende hem zoo al onge-
woelig tot voor den Soefoehoenan, die im-
mers zoo verbaalt was, over zyn oom daar
te zien, als de oom van den Keizer daar te
vinden.

De Pangerang, wel ziende, in hoe groo-
ten gevaar hy nu met alle de zynen was,
zoo hy zich niet aanstonds voor den Keizer
vernederde, viel terstond voor zyn voe-
ten neder, en kuste zyn groote teen, zyn-
de de hoogste vernedering, die hy vertoou-
nen konden.

Terwyl hy daar mede bezig was, deed
zy alle des Keizers en des Pangerangs vrien-
den binnen komen, die, deze vernedering
des laatsten ziende, ten hoogsten verblyd
waren.

De Keizer, hier mede vergenoegd, ver-
gaf hem daar op zyne ongehoorzaamheid,
verzekerende hem, dat hy ooit gedagten
gehad had, om hem te dooden; maar wel
kleener te maken, en om hem alle zyne
magt, ten einde hy die tegen hem niet
misbruiken mogt, te benemen.

Dus werd dan de vrede op dit graf van
des Soefoehoenan's vader door 't groot be-
leid van de Keizerin, zyne moeder, ge-
troffen, waar na de Keizer, en de Pan-
gerang, ieder weer na hun Hof vertrokken,
terwyl de Vorst zyn's moeders voorzich-
tigheid zeer by zich zelven prees.

Daags 'er aan vertoonde zich de Pange-
rang weer ten hove, alwaar hem de Kei-
zer, tot een nieuw bewys van zyn gunst,
toestond van noit, dan wanneer 't hem
zelfs gelieven zou, ten hove te verschy-
nen.

Men ziet uit dit verhaal een duidelyk
bewys, zoo van de wraakzugt der Javaa-
nen, als van hun groot beleit, om die zoo
wel, als de beste Italiaan, tot zy hunnen
tyd daar toe geboren zien, te kunnen ont-
veinzen.

Niet tegenstaande hy nu in de eerste
jaaren van zyne Regeering zoo veel bloed
heeft vergoten, getuigen de Javaanen eg-
ter, dat hy in den volgenden tyd van zyn
leven hen zoo zagt en goedertieren be-
stierd heeft, dat men geen beter Vorst zou
hebben kunnen wenschen.

A°. 1656 kregen wy eenig geschil met A. 1656
dezen Vorst, zoo dat hy den 15 April last kregen wy
gaf zyne zee-havens overal voor onste flui- geschil met
den Kei-
zer.

Haar Edelheden zonden in dat zelve De Heer
jaar den Heer Johan van Zyll, als Gezant Johan van
na dezen Keizer, die daar zeer wel ontfan- Zyll als Ge-
gen wierd, de geschillen wegnaam, en aan zant aan
welken gedurende de vyf reizen, dat hy dien Vorst
hier in gezantschap quam, gedurig weder gezond.

De eerste maal wierd hem toegelaten
ongewapend op het buitenplein te komen
De tweedemaal, om gewapend op 't eerst
plein te verschynen. De derdemaal wierd
hem toegestaan met zyn ganfch gevolg ge-
wapend voor den Keizer te komen. De
vierdemaal wierd hem een Javaansche lyf-
wagt van 400 man gegeven. En de vyf-
demaal gaf hy hem magt, om met zyn Ja-
vaan.

A°. 1668. vaanfche lyf-wagt het gansche land door, waar 't hem ook beliefd, te gaan.

A°. 1660 oorlogt hy met ons, en met die van Djohor. A°. 1659. maakre hy een verbond met de Koning van Macassar. Ook geraakten wy weer met hem in oorlog, en in May 1660 verzamelde hy wel 300 vaartuigen, om die van Johor te doen aantasten, overmits zy die van Palimbang tegen de onzen niet geholpen hadden, zoo dat toen Palimbang ook onder hem fchynt geftaan te hebben, daar het A°. 1596 onder Bantam stond.

De Javaanen zelfs weten ook te zeggen, dat de Palimbangers van ouds 's Keizers onderdaanen geweest zyn; dog dat zy zig vry gevogten, en van den Soefochoeran ontrokken hebben.

A°. 1664. A°. 1664. wierd 'er weer een vrede tusfchen ons getroffen. Hy zagt haar Edelheden wel tot een gedurig gezantschap aan hem te willen verbinden; om anderen te doen gelooven, dat wy van hem afhingen; dog zy konden dit niet goedvinden, zig gelatende, als of zy zyne meening niet wel begrepen.

A°. 1668. Verfpreet aan hem gezonden. A°. 1668 in Augustus zond hy twee gezanten na Batavia met een brief, die niet onaangenaam te lezen, en vol betuiging van 's Keizers vriendschap was. Hy verzogt by den zelve, dat hem een taalkundig man mogt toegezonden werden, die bequaam was, om met hem over zaken van belang te handelen, vernieuwende ongevoclig ook zyn vorig verzoek; dat haar Edelheden hem dog jaarlyks met een gezantschap geliefden te vereeren.

Zy zonden aan hem den 19 September den Koopman Abraham Verfpreet, een zeer taalkundig Heer, die de Maleitfche taal byzonder wel fpreken kon. Hy wierd den 5 October zeer staticus van Samarang ingehaald, en den 12 wel met een gevolg van 1000 man te voet en te paart opgeleit, en niet verre van 's Keizers Paleis gehuisveft.

Daags na zyn komft kreeg hy gehoor A°. 1670. by dien Vorft, dien hy onder een open dak zittende zag, zynde met een flegt Javaans kleed bekleed, met het bovenlyf naakt (gelyk veel grooten onder de Javaanen gaan) en van ontrent 25 vrouwen, die zyn wapenen, of deze en gene andere dirgen tot zyn ftaatie, droegen, verzeld, behalven dat 'er nog wel 5000 Hovelingen, als of hiet beelden waren, zeer ftil en zedig op de grond zaten.

Hy was tegen onzen Gezant zeer vriendelyk, gebood hem 10 of 12 fchreden van hem in de open lucht te zittende, ontving de brief en 't gefchenk van haar Edelheden, en vergunde hem na 't lezen des zelfs, weer na zyne verblyfsplaats te gaan, zonder dat 'er van eenige zaak van belang gefproken wierd; maar van ter zyden gaf men hem te kennen, dat, zoo zyn Majesteit met zulk een gezantschap jaarlyks vereerd wierd, het hem zeer behaaglyk zyn zoude. Ook dorft hy voorstellen, dat hy wel wenschte, dat men de tolln van Batavia, die daar door de Javaanen van inkomende en uitgaande goederen betaalt wierden, en die wel 10000 Ryksdaalders beliepen, hem wilde toezenden, waar uit zeer klaar bleek, dat hy niet anders voorhad, als om de E. Maatschappy aan zyn kroon te onderwerpen, en ons tot zyne onderdanen te maken; dat hem nooit kon ingewilligt worden.

Naderhand heeft de Heer Verfpreet hem niet weer gezien. Hy kreeg den 22 October een brief van haar Edelheden, en vertrok nog op dien zelve dag, komende den 11 November weer op Batavia.

Na dezen tyd heeft hy niet veel gedenkwaardigs uitgereg, en is A°. 1670, na dat hy 25 jaren geregeert had, overleden, latende tot zynen opvolger in 't Ryk zynen zoon.

Zoekt ons cynsbbaar te maken.

Zyn dood A°. 1670.

VIERDE HOOFDSTUK.

Soefochoenan Tagalwangi A°. 1670 in zyn plaats gefteft. Diens leven befchreven werd. Hy is een groot vrouwen-roover. Verschoomende zyn eigen broeder niet. Die zich daar over tragt te wreeken; dog gedoot wert. Schendelyke daat des Keizers. Eerfte moejelykbeden met de Macassaaren A°. 1675 op Java. De Majoor Poleman reddert A° 1676 hier alles. Begin van Tarocna Djaja's opftant. Zyn verbont met Crain Gelifson. Zyn gelukkige veroveringen. De Koningen van Palakka, en Goa, brengen Batavia in groot gevaar. Die Koningen bevredegt. Middel, om zig van hen te ontlaffen. De Heer Speelman A°. 1676 tot 's Keizers hulp gezonden. Red den Keizer ten deelen. Dat die Vorft A°. 1677. met eenige giften, en beloften erkend. Waar in die bestonden. Wat Tarocna Djaja nog in bad. De Heer Speelman dryft hem op de vlucht. Die zich na Kadiri begeeft. En den Keizer uit Mataram dreef. Die zyn Ryk verdeelde. Vergeven wierd, en tot Tagalwangi stierf. Daar hy begraven, en waar na by genoemt wierd. Zyn kinderen. De Heer Speelman fluit Tarocna Djaja. Stelt A°. 1677. Amangkoerat als Keizer van Java voor. 's Keizers nieuwe eernaam. Voorrechten, door hem aan de E. Maatschapp.

A°. 1670.

schappy geschonken. De Heer Speelmans komt A°. 1678 op Batavia. Wyze van A°. 1670. inbaaling ontrent Raden van India. Cope van een brief van den Soefoehonan aan de Heer Opperlandvoogt Ryklof van Goens A°. 1678. Tarocna Djaja brengt weer veel plaatsen onder zich. Haar Edelbeden beloonen eenige Soldaaten. En dragen de Heer Hurdt 't opperbevint over de zaken van Java op. Die met eenige vaandels Amboneezen op Java aangierd. Welke zig als Alfoereezen voor den Keizer vertoonen. Gaat A°. 1678 na Batavia. Komt weer op Java, veroverd Cadiri. Waar in een groote schat gevonden werd. De Madjapahitze kroon beschreven. Waar uit de groote steen gelicht was. Wie by den Keizer voor den dader gehouden is. Was buit de Predikant Manteau kreeg. De Heer Hurdt kroont den Keizer van Java met die kroon. Bekommering van haar Edelbeden over de zaken van Java. Dankzegging over die verovering. Waar Tarocna Djaja gevlugt was. De Heer Hurdt na Batavia ontboden A° 1679. Die zyn gezag aan de Heer Poleman overgaf. En na Batavia vertrok. De Heer Poleman verovert Glissons Vesting. Zyn ongelukkige dood, en Graf-schrift. Hy wierd na zyn doot Raad van Indiën. Kapitein Joncker, en Radja Palakka komen op Java's N. O. kust. 's Keizers beleefde aanbieding. De Heer Coeper komt als Veld-Heer op Samarang. Zied de Heer Sloop, om Kadjoran te verdelgen. Vertrok na Soerabaja, en Kakappar. Radja Palakka's dapperheit. Coeper, wil niet als met aanzienlyke lieden van Crain Glisson spreken. Hy werd van de Macassaaren bedrogen. Veroverd Kakappar. Dapperheit van den Koning van Palakka, en meer andere. Hoe sterk Crain Glisson was. Gevangenen bekomen. Dooden aan weerzyden. De Macassaaren geven zich aan ons over. Crain Glisson's dood.

Soefoehonan Tagalwangi A°. 1670 in zyn plaats gelteld.

Pangerang Aria Mataram quam in zyn plaats, die na zyn dood, om dat hy in zeker dorp, Tagalwangi genaamd, stierf, zedert altyd Soefoehonan Tagalwangi genoemd is. Of dit ook die zoon van hem geweest zy, die, zoo eenige schryven, A°. 1648 zes vingeren, die even lang waren, en ook zes zulkte teenen, aan handen en voeten gehad heeft, weten wy niet.

Van dezen Keizer verhalen de Javanen, dat 'er onder zyn Regering een van zyne vrouwen geweest is, Njaij Maas Maling genaamd, die alles van dezen Soefoehonan verkrygen kon, wat zy begeerde.

Als zy nu op zekeren tyd door ziekte stierf, was hy daar over zoo bedroefd, dat hy zich met geen zaken van 't Ryk bemoeide.

Na dat nu deze vrouw begraven was, ging hy stil, en buiten iemands weten na haar graf, zynde op de zelve zoo verzet, dat hy zich van haar niet bedwingen kon, gaande in 't graf by haar leggen.

Ondertusschen maakten de vrouwen in 't Hof een groot misbaar, zeggende dat de Keizer verloren, en nergens te vinden was. Daar op wierd hy overal gezocht, en eindelyk in 't graf by 't lyk van deze vrouw, dat reeds veraarlyk stonk, gevonden, konnende daar ter naeuwernood door Pangerang Poerabaja als afgescheurd, en weer in zyn Hof gebragt worden.

Hy deed kort daar aan drie en veertig van zyne bywyven, schoon t'eenemaal onschuldig aan haar dood, op zekere plaats zonder spyze of drank zetten, en dwong haar van honger, dan deze, dan gene, van die stierven, op te eeren, tot dat 'er maar een overgebleven was. Aandeze vraag-

IV. Deel.

de hy waarom zy ook niet gestorven was? Zy zeide, Ik weet het niet, myn Heer. Het is wel, zei hy, gy zult nogtans myn vrouw in de dood volgen. Daar op belast hy, dat men die vrouw levendig nevens het graf van zyn gemalin begraven zou. Behalven deze, heeft het nog 350 andere het leven gekost.

Op zekeren tyd riep hy alle de vrouwen der Mantri's op een listige wys in zyn Hof, van welke hy die gene, die hy schoon, en welbehagelyk vond, na zich nam. Zoo 'er een reeds bevrugt was, die moest op zyn bevel hare vrugt afdryven, en hare mannen dorsten 'er niet eens af reppen, schoon zy alles zeer wel wisten.

Zyn broeder, Pangerang Danoe Paja, had een schoone vrouw, die de naam van Radin Amas Sadaja voerde, en van aangezicht, oogen, en gestalte de schoonste vrouw in 't ganseh land van Mataram was. Deze liep op zyn gedurige verzoeken eindelyk na hem toe. Den Prins haar Gemaal eischte haar wel dikwils van den Soefoehonan weder; maar hy zondze niet, 't geen dien Prins van herten bedroefde.

Vele Ryksraden, welke kinderen en wyven door den Keizer geroofd waren, dit ziende, overleiden met dien Prins, door wat middel zy best zich zelve van dezen Soefoehonan zouden kunnen ontslaan.

De Prins zei, maakt my Veld-Heer van dezen oorlog, en ik zal hem wel uit de wereld helpen. Zy vonden dit goed, en deden het.

De Keizer, dit gehoord hebbende, vergaderde alle de andere Ryks-Raden, die 't niet den Prins zyn broeder niet hielden, en belafte aan eenigen van hen den Prins te gaan roepen, om by hem te komen, die

Is een groot vrouwen-roover.

Verfchoonende zyn eigen broeder niet.

Die zich daar over trachte te wrecken.

Diens leven beschreven werd.

A°. 1675.

hen dit befcheid gaf: Ik kenne geen Soefoehonan, maar ik kenne wel eenen roover van de wyven zyner onderdaanen, ik kenne wel een grooten geweldenaar, die alle zyne ingezetenen bederft, en ten uiterften verongelykt, gaat, zegt tegen dien roover, dat God my gezonden heeft, om hem te ftraffen, en van den aardbodem weg te nemen.

Deze Ryks-Raaden, dit hoorende, verfhrikten zeer, en begonden te weenen. Weend niet, zei Pangerang Danoc Paja; want God heeft my niet gezonden, om eenig ander mensch, dan alleen dien geweldenaar, leed te doen. Gaat gyliden geruft henen; want gy hebt niets te vreezen.

Zy keerden dan weder, en gaven den Soefoehonan te kennen, wat Pangerang Danoc Paja hen gezegt had. De Soefoehonan zweeg ftil; maar kort, of wel de tweede dag 'er na, verfcheen deze Pangerang met 2 of 3000 van de zynen, die wel gewapend waren, en vragde na den Soefoehonan aan de Ryks-Raaden, die hy daar vond. De Soefoehonan verftaande, dat hy daar was, quam met de zynen buiten, en bereide zig ten ftryde.

Dog ge-
dood werd.

Pangerang Sampang ging 'er uit 's Keizers laft op los. Daar bleven veel Ryks-Raaden en Grooten aan wederzyden doot, zoo dat de Soefoehonan genoodzaak werd na zyn Hof te wyken, daar hem zyn broeder tot op zekere Brug, Batorawi genaamd, vervolgde; dog zyn paard ftruikelde, en hy brak zyn been, waar op hy door Pangerang Sjampang doorfteken werd. Dit was oorzaak, dat alle zyne Raden, ziende dat hun Prins dood was, amok fpeelden, en zig dood vogten, ziende de verdere ieder om een goet heenkomen. De Keizer was over die daad van Pangerang Sjampang zoo vergenoegt, dat hy alle de goederen van Pangerang Danoc Paja aan hem fchonk.

Schandely-
ke daar des
Keizers.

Het fchandelykfte, door hem bedreven, is, dat hy een van zyn eigen dogters, Ratoe Brawa genaamd, bevrugt heeft, die anders met den Prins van Tsjeribon, Sulthan Sapoh, getrouwt zou hebben; na welken tyd deze Prins ook in geen vier jaren voor den Soefoehonan verfchenen is.

Eerfte
moejelyk-
heden met
de Macaf-
faars A°. 1675 op
Java.

Ten tyde van dezen Keizer vielen de eerfte moejelykheden op Java A°. 1675 met de Macaffaars voor. Zeker Macaffaars Prins, Crain Montemarani genaamd, zeer misnoegt van Macaffaar ontvlugt, had zich met een grooten hoop Macaffaaren op Demon, beoosten Soerabaja, nedergezet, alwaar hy ten eerften een groote toevloed van allerlei legt volk kreeg, door hulp van welken hy dezen oord van Java, met te land en ter zee te rooven, zeer onvry maakte, en den Soefoehonan veel fchade aandeed.

A°. 1676.

De Keizer, niet magtig dezen roover te verdryven, zond den 29 Maart 1675 zyn zoon als gezant aan haar Edelheden met 240 koebecften, en eenige buffels ten gefchenk, en verzogt onze hulp, 't geen haar Edelheden hem toezeiden, zendende ten eerften Kapitein Jan Franszoon Holstein met een groote magt derwaards, om dezen Crain Montemarani te verdryven; maar alzo deze Kapitein te lang fammelde, zonden haar Edelheden den Majoor Poleman daar na toe.

Deze Heer ondernam dien togt tegen zyn hart en zin, hebbende reeds driemaal by een fmeek-fchrift verzogt, behoudens zyn fatfoen en rang, met ftilland van zyne soldye, te mogen na 't vaderland gaan; dog alles wierd hem afgeflagen.

De Ma-
joor Pole-
man A°. 1676 red-
dert hier
alles.

Hy ging 'er dan, hoewel hy groote zwangheid in dien veldtogt zag, in 't laafte van A°. 1676 na toe. Zoo ras hy 'er gekomen was, deed hy zyn, en des Soefoehonans volk, landen. Hy mifcidde de vyand door een fraeje krygslift, verzoekende maar drinkwater, zond hem een gefchenk, en zei dan te zullen vertrekken. De vyand geloofde dit, liet hem water halen met vaten, waar in hy zyn gefchut aan land, en zich in staat bragt, om agter die leggers en vaten als een Batery op hem te fpeelen: nam dus in 2 of 3 dagen ettelyke Pagars van dien vyand in; dog vermits dit volk kofte, fchreef hy van de Rivier van Soka aan haar Edelheden om byftand; dog in plaats van dit fpoedig te beftellen, waren 'er van zyne vyanden aan 't Batavifch Hof, die dit beletten.

Ondertuffchen verbrandde hy 's vyands vaartuigen, en vernielde al wat hy vond, zoodanig, dat hy den vyand dwong bofchwaart in te vlugten, alwaar ook Crain Montemarani met eenige honderd Macaffaaren fneuvelde. Zedert is die plaats tot heden verwoeft gebleven, en niemand heeft ze na dien tyd weer ingenomen.

In de plaats van dezen wakkeren Held met volk by te fpringen, vonden haar Edelheden (gelyk wy zien zullen) naderhand goed een ander Hoofd derwaards te zenden. Hy redde zig ondertuffchen zoodanig, dat hy al zegenpralende, fpyt zyne benyders, op Batavia quam.

Dog eer wy tot dit verder verhaal komen, moeten wy tusfchen beiden eenander, dat de grond tot een nieuwen oorlog op Java leggen zal, laten vooraf gaan.

Zeker Javaans Prins Taroena Djaja genaamd, uit Princelyken huize van Madura gefproten, verwekte een nieuwen opftand in 't Ryk. Men zegt, dat hy een bastaard-zoon van dezen Soefoehonan by een Madurefche vrouw was, welke de Keizer op een ongegrond vermoeden verftooten had.

Begin van
Taroena
Djaja's op-
ftand.

Het is waar, dat zyn moeder een fchoone

A. 1676. ne Madureefche vrouw was, die zig van jongs af onder de bywyven van den Soefoehoenan opgehouden, en welke dien Vorft, na dat ze wat ouder geworden was, aan een Prins van Madura uitgehuwelykt had, welkers eerste kind deze Taroena Djaja was.

Deze nu, tot zyne jaren gekomen, trouwde met de dogter van eenen Cadjoran, een snooden Moorfchen Priester, die Taroena Djaja zeer vast heeft weten in te boezemen, dat hy een zoon van den Soefoehocnan was, en dat hy de fmaad, zyn moeder aangedaan, wrecken, zyn recht op de kroon vervolgen, en den Soefoehocnan met het zwaard in de vuist dwingen moest, hem voor zynen zoon te erkennen.

Zyn verbond met Crain Gliffon.

Deze Cadjoran, die zich Panombahan Rama, dat is, den aanbiddelyken vader, noemen liet, en die het gemeene volk, onder een priesterlyke heiligheid, en door zyne verdichte voorzeggingen, als wift te betoveren, kreeg een grooten aanhang van Madureezen, en anderen, die daar en boven nog gesterkt wierden door eenige Macaffaaren onder Crain Gliffon, zoon van Montemarani, mede misnoegt van Macaffar gevlugt, en die, na 't verjagen van zyn vader van Demon, en zedert zyn dood, op Madura gekomen was.

Deze maakte met Taroena Djaja een verbond, waar by hy beloofde niet te zullen rusten, voor dat hy den Soefoehocnan van, en Taroena Djaja op den throno bevestigt zou hebben, na welke verovering van Crain Gliffon Koning van de landen van Soerabaja en Passarocwan zyn zoude.

Zyn gelukkige veroveringen.

Het gelukte dezen muiteling in 't eerst zoo wel, dat hy in 't kort meester van alle des Soefoehocnans zee-havens, tot Tsjeribon toe, wierd, brengende alles daar onder zyne gehoorzaamheid, en het den Soefoehocnan zoo bang makende, dat hy zig genoodzaakt vond, om uit kragte van 't verbond des jaars 1646 haar Edelheden om hulp-troepen te verzoeken.

De Koningen van Palakka en Goa,

Terwyl zich de zaken aan deze kant dus opdeden, waren 'er op Macassar tusschen de Koning van Palakka, en dien van Goa, groote geschillen ontstaan, welke zaken door bestier, en met toetemming van onzen Landvoogd en zyn Raad aldaar (waarschynlyk door Radja Palakka's zwaar wegende redenen bewogen zynde) zoo verre reeds gekomen waren, dat Radja Palakka Goa al ingenomen had.

Daar op wierden beide die Koningen (een bewys van het groot vermogen onzer Maatschappy) door haar Edelheden na Batavia ontboden, daar zy beide ook kwamen.

Het werk, door den Landvoogd verrigt (die egter zeer wel wift op wat goede en vaste gronden hy dat gedaan had) wierd

by haar Edelheden zeer qualyk opgenomen; dog hy wift zig zeer wel te rechtvaardigen, en zommige Heeren door het zelve gewigt van redenen, als die hem bewogen hadden, zeer licht over te halen.

De Koning van Palakka, die (uit vrees, dat men hem op Batavia vast houden mogt) verscheide Princen, en wel 4000 uitgelzene mannen medebragt, wierd ontrent de Nieuwe poort in 't huis, daar gemeenlyk de Gezanten hun verblyf nemen, ghuisvest, en aan ieder van zyn Princen wierd een Petak, of kleen huisje, gegeven; dog zyn meeste volk (dat een groote misflag was) wierd hier en daar in de stad verdeeld.

Deze dertele Macaffaaren deden de ingezetenen van Batavia onlydelyke moeilykheden aan. Men gaf hen wel last, en magt, om den eersten, die dat weer deed, onder de voet te stooten; dog dat liet zich gemakkelyker zeggen, als doen, alzo zy meest 's nagts, en met sterke troepen 'er op uitgingen.

Men had den Koning van Goa, die 5 of 600 man by zig had, ontrent de wooning van den Sjahbandar, op dat plein, geplaatst. Die vorst was door den Koning van Palakka zeer verongelykt.

Als deze laatste in de Vergadering van haar Edelheden verscheen, ging 'er een Hollands Sergeant, en 12 man voor uit, en zy ganfche stoet van Princen volgde hem tot in den Raad.

Haar Edelheden dien Vorst, en de Koning van Goa daar tegen, gehoord hebbende, wiften de zaken zoo te schikken, dat zy beide bevredigt wierden.

Dit volk kostte de E. Maatschappy dagelyks veel, behalven dat de Koning van Palakka's volk zoo sterk aangroeide, dat men 'er met reden veel vrees voor begon te hebben.

Speelman vragde dierhalven op zekeren tyd aan Kapitein Jonker, of 'er geen middel zyn zou, om dien Koning op Batavia vast te houden. Onmogelyk, zei hy, dewyl gy hem reeds al meester van uwe stad gemaakt hebt, zynde zyn volk 'er binnen, en op alle de posten, en straten zoo verdeeld, dat men geen quaad zou kunnen doen, zonder ook ons eigen volk onder de voet te schieten. Was hy 'er buiten, Edele Heer, zeide hy, dan was 'er geen zwaarigheid; maar hoe krygt men hem 'er buiten?

Men oordeelde eindelyk best, hem te verzoeken, of hy met zyne hulptroepen de Keizer van Java wilde gaan byspringen, dat hy buiten alle verwagting aannam te doen.

Nadat wy deze twee gevallen voor af, alzo zy verder te pas komen zullen, voorgelteld hebben, zullen wy nu weder ons verhaal, daar wy het by Taroena

A. 1677. Djaja's veroveringen lieten, vervolgen. De Heer Speelman A. 1676 tot 's Keizers hulp gezonden.

Haar Edelheden, ziende den nood, waar in de Soefochoenan was, en overwegende, wat gevaar en schade zy zelf door die voorspoedige veroveringen van Taroena Djaja stonden te lyden, vonden goed, om als Opperveld-Heer en Zeevoogd den Heer Cornelis Speelman (dien grooten temmer der Macassaaren) ordinaar Raad van Indiën, tot hulp van den Keizer van Java tegen dezen wederpanneling te zenden.

Red den Keizer ten deelen. Hy vertrok den 29 December 1676 met een heerlyke trein, verscheen met een groot magt voor Tsjeribon, herstelde alles van daar tot Japara toe in korten tyd, en dwong door 't ontzag van onze wapenen alle de strandlieden, om zig weder onder den Soefochoenan te begeven.

Die van Tsjeribon, van ouds her nooit onder de Keizer van Java gestaan, en zedert eenige jaren nu ook gefchillen met dien Vorst hebbende, hadden zich egter onder Taroena Djaja niet willen buigen; maar den Koning van Bantam tot hunnen Schutsheer voor eerst gekoozen; hoewel zy A. 1680 goed vonden, zich liever onder de bescherming van de E. Maatschappij te begeven, en met de zelve een verbond te maken. Zy zagen dat de Keizer, die zy als een bondgenoot aanmerkten, hen nu niet helpen kon, en daarom namen zy hun toevlugt tot die hen best dekken kon. Ik zie, dat Soefochoenan Amangkoerat in zyn brief aan zyn Edelheid A. 1678 zegt, dat de Tsjeribonders van hem afgefallen waren; dog dat moet in geen andere zin, dan dat zy hem als bondgenoten niet meer volgden, verstaan werden, behalven dat daar ook redenen toe waren.

Nadat nu de Heer Speelman den Keizer reeds dus verre gered had, was die Vorst daar over zoo vergenoegd, dat hy goed vond den 28 February A. 1677 verscheidene zaken, in 't verbond van A. 1646 niet begrepen, dat toen ook vernieuwt werd, toe te staan.

Dat die Vorst A. 1677 met eenige giften, en beloften erkend. Daar by werd besloten, dat de Batavische Landscheiding, zoo als die bevorens tot het midden van de Rivier van Karawang geweest, en gelyk ze A. 1652 met dien Vorst door de Heer Ryklof van Goens in Mataram vastgesteld was, blyven, en dat de Javaanen bewesten die Rivier, tot aan de Zuid-zee, onderdaanen der E. Maatschappij zyn zouden; dog 't verzoek, om die tot aan de Rivier van Pamanokan, en dwars 'er over, tot aan de Zuid-zee uit te zetten, werd door dien Vorst afgeslagen.

Wat in die bestonden. Alle gevlugte slaven van ons zou men, zoo menig men bekomen kon, wedergeven.

Hy stelde de E. Maatschappij over al in zyn land tol-vry, stond haar toe in alle zyne havens, en binnens-lands, daar 't

haar geliefde, comptoiren en handel-plaatzes op te richten; en tot Rembang, of elders, timmerwerven te hebben, zonder dat de onzen eenige lasten zouden behoeven te dragen, dan dat zy een Spaansche reaal eens aan 's Keizers bestierders zouden betaalen.

A. 1677. De kooplieden van de E. Maatschappij, van den Soefochoenan eenige waaren, of die weer iet van hen inkoopende, zouden 2 ten 100 van alle goederen betalen.

De Soefochoenan beloofde ook jaarlyk 4000 lasten Ryft op Batavia aan de E. Maatschappij tegen markts-gang te leveren; dog zoo wy die met onze eigene schepen quamen athalen, dan zouden wy die tegen de prys, zoo als zy ter plaats der inlading was, mits dat men altyd nieuw graan leveren zou, betalen.

De Batavische inwoonders, en alle andere op Java hier en daar woonende onderdaanen van ons, ons zegel toonende, zouden altyd voor alle anderen tegen de gemeene prys geholpen werden, mits van den tol der aangebragte en uitgaande goederen 3 ten honderd, en van ieder Coyang Ryft een Spaansche reaal, betalende.

De Soefochoenan beloofde ook in zyn Ryk geen Macassaaren, Maleyers, of Mooren, eenigzins met de Macassaaren verbonden (ten ware zoodanige, die van ons passen hadden, die egter in zyn land nergens mogten woenen) te zullen dulden.

Ook zou 't ons vry staan, onze vyanden in alle havenen aan te raften, en de zyne zouden de onzen daar ovcral moeten helpen; gelyk mede, by 't verlies van eenig schip van ons ontrent de stranden van Java, beloofd wierd ons alle hulp te bewyzen.

Hy beloofde voor de kosten, nu een jaar lang reeds voor hem gedaan, en nog verder zullende gedaan werden, twee honderd en vyftig duizend Spaansche ryxdaalders in zuiver geld te betaalen, waar van hy in dit Westers-tijden 125000 ryxdaalders, en de andere helft in de jaaren van 1678 en 1679, ieder jaar 62500 Spaansche Realen, voldoen zou, belovende daar en boven nog 3000 lasten Ryft op Batavia in deze jaaren van 1677, 1678, 1679, elk jaar 1000 Coyang (of Javaansche lasten) zoo men maar eenige nodige rust daar toe bekomen konde, te zullen leveren.

Ook beloofde deze Vorst, dat, indien door ons beleid de zaken met den vyand tot een redelyk verdrag gebragt konden werden, hy zich aan onze uitspraak daar ontrent volkomen gedragen, en dat ook nakomen; dog indien de zaken van een langer duur, als tot den laaften July dezes jaars mogten zyn, zoo zou hy, buiten het vorig beloofd geld, maandelyks, wegens de leger-lasten, en verdere onkosten, nog 20000 Spaansche ryxdaalders betaalen.

Ook

A. 1677.

Ook namen wy aan, den berg van Japara met ons volk tot zekerheid van den Soefochoenan te bezetten, mits dat hy de onkosten, zoo wegens de bezetting, als over de verdere versterking vandie berg, zou moeten dragen.

Dit wierd door zynen Gezant, Kijaj Ingabei Wangfa Diepa, Groot-Landvoogd van alle de Javaansche zeehavens, en gevolmagtigden van den Soefochoenan, uit zynen naam beloofd, op den Coraan beëdigd, en daarenboven door den zelven beloofd te verzorgen, dat dit door den Soefochoenan, en zyne vier zoonen, zou werden goedgekeurd, gelyk de Heer Speelman aannam dit van wegen haar Edelheden te doen stand grypen.

Hier af zyn drie eensluitende afschriften gemaakt, en den 28 February 1677 in de Vesting der E. Maatschappy tot Japara door de Heeren Speelman, St. Martin, Jacob Coeper, en Everhard van der Schuur, getekend, gelyk de Keizer en zyn vier zoonen, mitsgaders alle de Ryxraaden, dit ook goedgekeurd hebben.

Ondertusschen ging de Heer Speelman met zyne zegenpralende wapenen voort, alzoo Taroena Djaja nu nog meester van 't gansch land ontrent Soerabaja, Gressic, Cidajoe, Cadiri, Wirasaba, Kakappar, en van Passaroevan was, een landstreek ten Oosten Rembang, meer als 60 mylen lang, en zig tot aan de Zuid-zee uitstrekende.

Na de goedkeuring van 's Keizers nieuw verbond met ons, rukte de Heer Speelman na Soerabaja, daar zig Taroena Djaja verschanscht had, en sloeg hem den 13 May van daar, waar over op Batavia den 28 een dankzegging, en openbare vertooning van vreugde met veel eersehooten gedaan wierd.

Taroena Jaja had ondertusschen de vlugt na Cadiri genomen, latende 104 stukken, ten deelen metaal, ten deelen yzerkanon, agter, zedert welken tyd wy ons eerst regt in Soerabaja vastmaakten.

In plaats dat veel Javaansche Grooten Heeren den Keizer, by deze gelukkige voortgang van onze wapenen, zouden toegevalen hebben, zoo wist Taroena Djaja en vooral Cadjoran, de zelve door hunne listige voorwendingen, dat het de E. Maatschappy maar om hun land te doen was, zoodanig af te schrikken, dat zy besloten liever onder Taroena Djaja, als onder eenen Keizer, die hen maar aan ons zou willen overgeven, te staan.

Hier door wierd Taroena Djaja zoo magtig, dat hy 't gansche land van binnen, tot aan Mataram, dwong, en onder zyn magt bragt, jagende den ouden Soefochoenan zulk een ichrik op 't lyf, dat hy, met zyn vier bejaarde en verwyfde zoonen, Pangerang Depati Anom, of Amangkoe-

rat, Pangerang Martafana, Pangerang Poegar, en Pangerang Singalarie, zich niet langer in Mataram durvende vertrouwen, zonder eenige naamwaardige wederstand te bieden, zyne Hofstad met alle de Ryksfchatten, tusschen den 25 en 30 Juny 1677, zeer schandelyk verliet.

Taroena Djaja quam ten eersten daar op wel in de stad Mataram, dog bleef 'er niet lang in; maar toog met een grooten roof weer na Cadiri, en liet die stad met een steene muur versterken, met gedagten van het daar in te zullen uithouden.

De vreesagtige Soefochoenan vlugte ondertusschen na Tagal, en verdeelde, zoo men wil, zyn Ryk onder zyn vier zoonen (sluitende nogtans den vyfden, die hy 't liefste had, Radin Tappa genaamd, 'er buiten) zoodanig uit, dat die gene van de vier, die Mataram 't langst verdedigen zou, zyn opvolger in 't Ryk zou zyn, gelyk ook Poegar (die 'er, uitgenomen zeker oud man, langer, dan een van de andere Princken, in bleef) op die grond het Ryk voor zich eischte.

De verdeling van 't Ryk nu was by den Keizer verder, zoo de drie Princken aan den oudsten voorgaven, aldus geschied.

Pangerang Depati Anom zou de zee-stranden, Pangerang Aria Martafana 't land van Watas, Pangerang Poegar Mataram, en Pangerang Singalarie het land van Bageleen hebben. Zoo dat de Pangerang Aria Panoelaar, en Radin Tappa, 'er niets af hadden te wagten.

De Keizer, ondertusschen na Tagalwange (anders Wanafic genaamd) vluggende, werd onder weg in zyn draagzetel ziek. Men gaf hem een pillette in, dat hem waarschynelyk nog eer voorthielp, en hy quam in het dorp Tagalwangi, ontrent een dagreize van Tagal gelegen, ontrent September, of in die maand, te sterfen.

Zyn vier zoonen hadden dien ouden Vorst onder weg al verlaten, zoo dat hy van zyn huis en gevolg geen anderen, dan Radin Tappa, en Radin Aria Panoelaar, een Prins van 17 jaren, by zich had.

Hy wierd op Tagalwangi begraven, en heeft zedert na die plaats den naam van Soefochoenan Tagalwangi gevoerd. Hy liet agt zoonen, en vyf dogters na.

De zoonen waren de Pangerangs Amangkoeat (toen 35) Martafana (32) Poegar (30) Singarie (27) Radin Aria Panoelaar (17) (Radin Goude 12 jaren oud, was pas voor zynen vader overleden) Radin Tappa (11 jaren oud) en nog een voorzoon, Radin Natta Brattu.

Zyne dogters waren Radin Pamot, gehuwd met Radin Wira Joeda, zoon van Pangerang Mangkoboemi.

Danoe Radja, gehuwd met Danoe Radja,

Wat Taroena Djaja nog in bad.

De Heer Speelman d'yt hem op de vlugt.

Die zich na Cadiri begeeft.

En den Keizer uit Mataram dreef.

Die zyn ryk verdeeld.

Vergeven werd, en tot Tagalwangi stierf.

Daar hy begraven, en waar n hy genoemd wierd.

Zyn kinderen.

A°. 1677. dja, broeder van Pangerang Poerabaja.

Radin Tapeen Sara, gehuwd met Radin Soeranata, zoon van den ouden Pati Poegar, en een neve van des Soefoehoens vater, of van Soefoehoenan Ingalaga.

Aria Wira Menggala, gehuwd met Radin Aria Wira Menggala, tweede zoon van Pangerang Poerabaja.

Radin Clating Cocning, die ongetrouwt stierf. En Radin Tompo, die van den mitter Taroenia Djaja ontschaakt wierd.

Zoo ras zyn dood alomme bekend gemaakt wierd, bragt dit het land in een groote verwerring, dat in 't eerste oorzaak was, dat veele zich onder Taroenia Djaja weer begaven.

De Heer Speelman stuit Taroenia Djaja.

De Heer Speelman stuitte dat egter ten eersten door zyn beleid en groote dapperheid, rukte met zyn leger na Japara, alwaar des Soefoehoens oudste zoon, Pangerang Depati Anom, of anders met de naam van Amangkoerat best bekend, op de tyding van 's Veld-Heers komst, den 15 September 1677 by hem verscheen.

Hy, de oudste Prins zynde, nam de naam van Soefoehoenan aan, verkoos en verzogt den Veld-Heer tot zynen beschermmer van onzen't wegen, belovende niets, dan met zyn beraad en voorweten, te zullen doen, als ook de verbonden te zullen vernieuwen, zoo de Hollanders hem op den wettigen throon van zyn vader hielpen, en dit drong hy zelf te meer aan, om dat zyn broeders, die ieder een deel van het Ryk, volgens zyn vaders verdeling (zoo zy voorgaven, en die hy loochende) eischten, hem gezamentlyk dat recht, van Soefoehoenan en Keizer van Java te zyn; wilden komen betwisten.

Sield A°. 1677 Amangkoerat als Keizer van Java voor.

Eer de Heer Speelman zich voor Amangkoerat verklaarde, had hy eerst naeuwkeurig onderzocht, of hy ook het meeste recht tot de kroon had, en, gehoord hebbende, dat hy door den Keizer kort voor zyn dood als Erfprins verklaard was, heeft hy hem in 't laatste van A°. 1677 als Keizer van Java voorgesteld.

's Keizers nieuwe eernaam.

Hy liet zig, na zyne verheffing tot de kroon, aldus noemen: Soefoehoenan Amangkoerat (welken naam ook de twee vorige, dog zoo doorgaans niet als deze, gevoert hebben) Sinapati Ingalaga Abdul Rahhman Mohammed Din II Cobra. Het welk ten deele in 't Javaans, ten deele in 't Arabisch, zoo veel berekend, als, de verhevene Amangkoerat, een wettig geboorne Mogendheid, die door de besnydenis heilig, vernuftig, onverwinnelyk, goederdieren, en den vermeerderaar des Mohhammedaanschen geloofs is. En hier voor wierd hy ook van zyne dus verre tot reden gebragte en veroverde onderzaten erkend.

Om dezen groote dienst nu aan de E. Maatschappy te vergelden, heeft deze

nieuwe Soefoehoenan aan de zelve verscheide zeer aangename geschenken gedaan; als

1 Een geschrift van den 19 en 20 October 1677, waar by 't vorig verbond goedgekeurt, en de schuld van drie honderd en tien duizend ryxdaalders, en van de 3000 lasten ryft, erkend werd.

2 Een geschrift, waar by dezen Vorst van het recht op 't Koninkryk van Jakarta niet alleen afstaat; maar waar by hy 't zelve tot aan de Rivier van Pamanoean vergroot, en aan ons overgegeven heeft; voegende daar by 't regt om Amfioen en kleeden te verkoopen. En was dit den 19 October A°. 1677 aldus verleend.

3 Dat de inkomsten der zeeplaatsen tot atkorting der schuld zouden moeten gebruikt werden, 't gene den 13 November 1677 gemaakt, en den 24 January A°. 1678 hernieuwd is.

4 Een voorregt aan de E. Maatschappy wegens den zuiker-handel, met uitsluiting van alle andere verlcend.

5 Heeft hy den 15 January A°. 1678 de Landvoogdy van Samarang, en 't dorp Calligawe, met alle de landen en dorpen, daar onder behorende, aan de E. Maatschappy geschonken, met magt, om daar een Javaanschen Landvoogd, en andere bedienden, na haar zin te stellen; mits dat zy de tollon voor den Keizer inzamelen, die tot afkorting van zyn schuld jaarlyks gebruiken, en dat dan de E. Maatschappy zyn verdere inkomsten daar ontfangen, en aan zyne bedienden weer overgeven zoude.

Na dat nu de Heer Speelman dezes Vorst op den throon geholpen had, quam de Heer Opperlandvoogd Johan Maatzuiker te sterven, en daar op wierd den 18 January 1678 besloten de Heer Speelman van Java op te roepen, om het ampt van Directeur Generaal van den handel van Indiën te aanvaarden, en het oppergezag in 't leger tot nader last aan de Heer St. Martin te laten.

Den 24 April quam de Heer Speelman behouden op Batavia, en wierd met zeven kanon-schooten, en drie charges van de musquetry, verwelkomt; waar nevens haar Edelheden den 23 dito ook goedvonden, om voortaan alle ordinare Raden van India even zoodanig, en de extraordinare met vyf kanon-schooten (mits uit oorlogs-togten weerkomende) in te haalen.

Hy bragt met zich des Soefoehoens Gezanten, Temanggong Ingawanga, Damang Laclamana, en Rama Titadjeuwa met een brief van den Keizer, en deed verslag van 't gene hy op dien togt verricht had. 's Keizers brief keuren wy best hier niet by te voegen, alzoo 'er zaken in voorkomen, die ieder een niet weten mag.

Zoo

De Heer Speelmaans komst A°. 1678 op Batavia.

Wyze van inhaling ontrent Raden van India.

Zoo

A°. 1678. Zoo ras was de Heer Speelman niet weg, of Taroena Djaja, nu nergens voor vreezende, stelde 't ganfche land in rep en roer, dwingende nu weer alles onder zig te buigen. De Soefochoenan gaf daar af bericht aan de Heer St. Martin, en die Heer weer aan haar Edelheden, verzokkende nader laft.

Haar Edelheden beloonen eenige Soldaten. Daar op vonden haar Edelheden den 17 May goed, alle de Baliërs en Maleyers, die met de Heer Speelman mede geweest waren, op een byzondere wyze te beloonen, gevende aan ieder Soldaat 15 ryxdaalders, en aan hunne Hoofden mede een fraei gefchenk.

Wat nu 't werk van Java betrof, den 6 July wierd daar over nader gefproken, en typelyk overlegt, wie men daar na toe als Hoofd zenden zou.

En dragen den Heer Hurdt 't opperbe-wind over de zaken van Java op. Alle de Leden der hooge Regceering feldten die zaak aan 't wys beleid van den Opperlandvoogd, en van de Heer Speelman, die goedvonden den Heer Antoni Hurdt, ordinaar Raad van India, en Landvoogd van Amboina, daar toe te verzoken, die dat ook, onder de eernaam van Superintendent, Veld-Heer, en Zeevoogd van Java's Ooft-kuft, aannam, met lait, om 't nodige ontrent dien veldtoegt nader met den Heer Speelman te beramen.

Deze Heer vertrok met 3 vaandels Amboinezen, waar over de Pati van Seilale Kapitein, Jacobus Macquelin Luitenant, en Abraham Sapoelete, Pati van Iha, Vaandrig was. Het eerfte vaandel was van 60, het tweede van 50, en het derde van 35 koppen.

Met dit volk quam hy op Japara, alwaar het, op den berg geplaatft zynde, zig op zyn Alfoerees kleedde, en nu en dan eens tsjakalilde, of fchermutzeerde.

De nieuwe Keizer, tot Japara gekomen zynde, verzogt die Alfoereezen eens te mogen zien. Men bragt'er dien Verft by; dog als zy ontrent hem quamen, begonden zy op hunne Alfoereefche horens; hi, hoi, hi, hoi, hoe, hoe, hoe, te roepen; waar over hy zoo verfhrikte, dat hy de deur toefloot, en hen zoo met geflotene deuren vraagde, *wat volk zy waren. Wy zyn, zeiden zy, Alfoereezen, die gy van onzen Heer Zeevoogd verzogt hebt te mogen zien, geeft ons nu eenige menfchen, om die zoo levendig voor urwe oogen op te ceten.* Daar op begonden zy op zyn Alfoerees te tsjakalile, en fchermen, waar door zy hem en de zynen nog meer fhrik aanjaagden.

Gaat A°. 1678 na Batavia. Na dat de Heer Hurdt twee weken op Japara gebleven was, vertrok hy na Batavia, latende deze vaandels zoo lang daar.

In dezen tuffchen tyd nu alles wel bearaamd zynde, quam ook de Koning van Palakka in October op Batavia, dien wy verzogten den Keizer te willen helpen, ge-

lyk hy ook naderhand met de zyne na Java ging. De Koning van Goa, die mede zyn dienft aanbood, ging na Tsjeribon; dog wierd vergeven, en ftierf op Batavia, daar hy weer na toegekeerd was.

Ondertuffchen keerde de Heer Hurdt, na een maand of twee, weder na Java, en tafte Taroena Djaja in Cadiri aan. Hy verdeelde zyn magt in driën. Het eerfte hield hy onder zich, het tweede gaf hy Kapitein Tak, en 't derde Kapitein Renesse.

Hy liet vyf ftukken op de Rivier-kant brengen, en deed, na dat 'er door D. Carolus Manteau, dien de Heer Hurdt als Leger-Predikant medegenomen had, een gebed gedaan was, een iterken aanval op den vyand.

Een van de dappersfte droeg zig Kijaj Jangrana, Prins van Soerabaja, die met zyn paard, en met het piftool in de vuift, in de Rivier fprong, en tegen al 't fchieten des vyands zeer verwoed indrong.

Vyf dagen'er na namen de onzen Cadiri, in 't begin of ontrent het midden van December, in, in welken ftorm die dappere Prins van Soerabaja in de stadspoor dood bleef. Men kreeg Taroena Djaja bynangevangen; dog hy had twee karren met geld by zig, die hy zelf hier en daar onderweeg ftroide, en waar door hy het te paard ter nauwer nood ontquam.

Ondertuffchen quam, by 't indringen van 't volk in Cadiri, de Trein-meifter Jeremias van vliet met zyne Matroozen, en de Macaffarife Luitenant, Crain Mantoeli, met zyn volk by den fchat van Taroena Djaja, die anders gemeenelyk Boekit Peirac, of den zilver heuvel, genaamd wierd. Deze was van tyd tot tyd daar uit verzameld, dat ieder Javan van de stranden en bovenlanden jaerlyx een Spaanfche reaal tot fchatting had moeten betalen.

Men vond daar een uitnemenden grooten rykdom, en vercheide vierkante kaffen met Spaanfche matten, en zilvere en goudde ftaven in zulken menigte, dat de Soldaten die malkanderen met hoeden tocmaten. Want zy hakten die kaffen maar open, roöfden al wat zy vonden, en bragten ook alles weder door.

De Soefochoenan liet niet anders, als de geroofde fchatten van de kroon, en voor al de zoogenaamde Madjapahitze kroon, verzoken, fchenkende verder al den anderen buit aan de Soldaten.

Zeker Kapitein, die deze kroon gezien heeft, zeide my, dat zy de gedaante van twee doorengellingerde draken had, met de koppen na voren toe, zynde van zuiver gewerkt goud, zeer fierlyk op zyn Manilha's van dik draatwerk gemaakt, en met heerlyke paerlen en diamanten bezet.

Men zegt, dat zeker Soldaat van Kapitein

A°. 1678.

Komt weer op Java, veroverd Cadiri.

Waar in een groote fchat gevonden werd.

De Madjapahitze kroon befhreven.

Ao. 1678. tein Tak deze kroon bequam, die ook verklaarde, dat toen hy de zelve aan zyn Kapitein overleverde, de groote steen, die 'er naderhand uit gemist wierd, 'er nog in was; voegende daar by, dat hy die zelf zoodanig en ongeschonden aan zyn Kapitein overgeleverd had.

Waar uit de groote steen geligt was. Echter wanneer de Heer Tak die weder gaf, was die steen 'er uit, en hy zeide, dat hy verder daar niets van berigten kon, alzoo hy die zoodanig bekomen had. Genoegzaam bewys ontbrak hier, want op 't zeggen van een bloot Soldaat, kon men een wakker Kapitein met geen goeden grond aantasten.

Wie by de Keizer voor den dader gehouden is. Het zy daar mede, zoo 't wil, 't zy die Soldaat het loog, het zy de Heer Tak hier buiten de waarheid sprak, dit is altoos zeker, dat de Keizer 'er zeer moejelyk over was, dat die steen uit deze kroon gemist wierd, en dat hy den Heer Tak voor den man, die ze 'er uitnam, en daarom altyd zulken wrok tegen hem gehouden heeft, dat hy niet ontzag Ao. 1686 (gelyk wy nader hooren zullen) zich daar over aan hem te wreken.

Wat buit de Predikant Manteau kreeg. Onder den buit wierd ook veel oud kraakwerk gevonden, dat de Soldaten en Oversten niet eens wilden aanzien, en dat D. Manteau meest voor zyn deel gekregen heeft.

De Heer Hurdt kroont den Keizer van Java met die kroon. Nadat nu Cadiri zoo gelukkig door den Heer Hurdt (die anders zoo niet, als wel de Heer Speelman gevreesd wierd) veroverd, en de Ryks-kroon bekomen was, wierd eenige dagen daar aan, dit Keizerlyk cieraad op 's Keizers hoofd, ten overstaan van zyn Ed: gezet, doende hem binnen Cadiri als Keizer van Java in 't gezigt van 't gansch leger kroonen.

Een daad die (gelyk ook de aanstelling dezès Keizers Ao. 1677) door de Heer Speelman) weder een overtuigend bewys van 't vermogen der Hollanders in India, en een klare preuve is, hoe dat gering volk, door Gods zonderlinge genade, door zyne gevreesde dapperheid, en 't geweld van zyne wapenen daar, zoo hoog in vermogen gerezen is, dat het niet alleen Koningen, maar zelf ook Keizers maken, en die de kroon op hun hoofd zoodanig zetten kan, dat zy met volle genegenheid van 't gezag harer Edelheden, als hare Bescherm-Heeren, als afhangen, om dat zy zonder hunne hulp ook niet een oogenblik vast op den thron zitten zouden; zonder dat haar Edelheden zig egter in dezen iets aanmatigen, 't geen niet volkomen met het welgevallen van die Vorsten geschied.

Bekommring van haar Edelheden over de zaken van Java. Ondertusschen waren haar Edelheden op Batavia zeer bekommerd, hoedanig dit werk met de Heer Hurdt (die geen oorlogsman was) uitvallen zoude.

Zy spraken 'er den 25 November met veel ernst over, toonende, hoe de Ban-

tammer maar op zyn luimen lag, om te zien, hoe dit uitvallen zou, en om ons dan op 't lyf te vallen. Zy overwogen ook, voor hoe grooten gevaar Batavia, met alle de Oosterfche Landvoogdyen, bloot bleef, zoo de Heer Hurdt eens geslagen wierd, en in wat belemmering wy verder geraken zouden, indien Tarocna Djaja, ichoon al geslagen zynde, het quam te ontvlugten, aangezien wy dan nog meer moeite, als nu, hebben zouden.

Men vond derhalven goed, om de Heer Majoor Poleman, en de Heer Camphuis, een zeer ervaren Heer, met het oppergzeg boven den Majoor met een scheepsmagt, en eenig volk na Soerabaja te zenden, om aldaar buiten eenig gevaar hem de opperbevelen te geven.

Ook namen haar Edelheden de Heer Majoor Poleman, by 't verhandelen der Oosterfche zaken, als een buitengemeen lid in Rade van India aan, alzoo hy zelf 't werk daar by woonen zoude.

Daar beneven besloten zy den Heer Hurdt te verzoeken, om 't oppergzeg te blyven behouden, zoo lang zyn Ed: en den Raad dat dienstig zouden oordeelen, stellende by zyn Ed: overlyden de Majoor Poleman als Hoofd aan, en hem belastende, dit werk zoo spoedig, als 't mogelyk was, te eindigen; dog verboden hem ook verder niets te ondernemen, dan 't geen hy met onze magt, daar nu zynde, kon uitvoeren.

Ook vonden zy goed den Soefochoenan ernstig tot zyn pligt, en tot behertiging van zyn eigen zaken, aan te maanen, alzoo 't ons alleen onmogelyk was, om zoo grooten werk uit te voeren; 't welk zoo hy niet met meer ernst, als wel tot nog toe, behertigde, zoo zouden wy genoodzaakt zyn hem te laten dryven.

Een zware steen egter ging van haarer Edelheden hert, toen zy hoorden, dat de Heer Hurdt Cadiri met zoo veel dapperheid ingenomen had, over welke verovering op den 23 December Ao. 1678 het kanon van 't kasteel op Batavia geloft, en den 26 dito een plegtelyke dankdag, met 't aansteken van vreugde-tekenen des avonds, en andermaal lossen van 't geschut, gehouden is.

Ondertusschen was Tarocna Djaja, en Crain Glisson, ieder met zynen aanhang, na 't gebergte gevlugt, de eerste na dat van Antang, of Radjoena, en de laatste na Cacappar, daar zich ieder van hen weer op nieuw vastmaakte.

Daar op rukte de Heer Hurdt met veel spoed, en met grooten buit, na Soerabaja, daar nu de regentyd, zoo als hy 'er quam, begon.

Haar Edelheden, oordeelende, dat daar voor den Heer Hurdt voor eerst niet veel meer te doen viel, ontboden den 21 January Ao. 1679 zyn Ed: weer na Batavia, De Heer Hurdt na Batavia ontboden Ao. 1679.

A. 1679. tavia, stellende den tyd van 't komen aan zyn eigen believen.

Daar op verscheen ook de Heer Majoor Poleman te Soerabaja, om 't gezag van dien Heer over te nemen.

Die zyn gezag aan de Heer Poleman overgaf.

Deze oude en ervaren Krygs-held quam hier ter rechter tyd, hoewel tot zyn ongeluk, aan. De Heer Hurdt, zoo krygskundig niet, als dezen Heer, zou met de vyanden, op losse beloften, vrede gemaakt hebben; dog de Heer Poleman, hunne bedriegeryen, om maar tyd te winnen, kennende, raadde dit den Heer Hurdt vlak af, gelyk hy daar in niet medestemen wilde, waar op het ook steken bleef.

En na Batavia vertrok.

Daar op vertrok de Heer Hurdt den 9 Maart na Batavia, quam 'er den 2 April, daar hy byzonder wel ontfangen wierd, en de Heer Poleman tastte de vastgheid van Crain Glifson by Sipandji, eenige mylen van Soerabaja, aan, die hy ook veroverde; maar niet lang daar na had hy 't on-

De Heer Poleman veroverd Glifsons vesting.

geluk, van den hoogen oever dezer Rivier, in de zelve springende, door het steigeren van zyn paard agter over in 't water te geraken, welke val hem zoo trof, dat hy aantonds te water na Soerabaja gevoerd wierd, alwaar hy den 31 July quam te sterven. Ik heb de plaats, daar dit voorviel, met een smertelyke herdenking van 's mans droevig en beklagelyk einde gezien.

Die wakkere Held, die de E. Maatschappy zeer veel dienften, zoo op Macassar als op Malabar, daar wy hem mede ontmoeten zullen, gedaan had, liet hier zoo onverwagt zyn leven, krygende, gedurende zyn ziekte, de smertelyke tyding, dat de Heer Coeper hem quam vervangen.

Hy wierd in een fraei graf in de Pagar der E. Maatschappy te Soerabaja begraven, en men ziet daar op de zark van zyn Tombe dit volgende Gedicht.

Zyn ongelukkige dood.

G R A F - S C H R I F T

V A N D E H E E R

C H R I S T I A A N P O L E M A N ,

En Graf-schrift.

In zyn E. leven Sergeant Majoor in dienst der E. Maatschappy, en Lid van den Aagbaren Raad des Gerichts des Kasteels Batavia, overleden den 31 July des Jaars 1679.

*Hier rust, en legt, wie rust, en legt? het puik der Helden,
Dat India ontfing in zynen bruinen schoot,
Van d'een tot d'ander Pool men noit zoo'n POOLMAN melden;
Waar door dees staat van 't land zoo goeden dienst genoot.
Javaan, en Macassar, Madrees, en deze landen
Zoo wel door hem geperst, geveld, als 't ijs vereerd,
Off'ren hier aard en plaats aan bem, die door zyn handen
Wel eer heeft stad en strand, van ben in vuur gekeerd.*

Hy wierd, na zyn dood, Raad van Indiën.

Indien deze Heer nog maar een korten tyd geleefd had, zou hy 't vermaak gehad hebben van te hooren, dat de Heeren in 't vaderland hem, tot belooning van zyn dappere daden, Raad van India hadden gemaakt, dat hy al lang verdiend had. Dog de tyding quam eerst na zyn dood, dat hy in October daar na met de Heer Antoni Parvé daar toe verheven was. Zyn twee zoonen, waar van de een nu nog Predikant op Batavia is, onder de voogdye van de Heer Mattheus van den Brouke, Burgermeester der stad Dordrecht, gelaten hebbende.

Kapitein Jonker,

Ondertusschen quam de Pati van Seilale, Kapitein der Amboineezen, te sterven, zynde op de kruis-vloot gezet, om op den vyand aan de uitgangen der Rivier. Deel.

vieren te passën, waar op Kapitein Jonker van Batavia ontboden wierd, om voortaan daar als Hoofd der Amboineezen te gebieden.

Ook was Radja Palakka, na dat zyn Macassaren het lang zeer wild aangesteld hadden, den 17 July van Batavia met al zyn volk na Java vertrokken, daar hy den Keizer geen kleene dienften gedaan heeft.

De Keizer liet ondertusschen den 20 Juny 1679 door zyne gezanten aan haar Edelheden voorstellen, om voor de zee-tolten der Mataramze havenen beweften Japara, in een jaar na dezen 4000 Ryxdaalders aan de E. Maatschappy op te brengen, buiten de gewoone geregheden, den Socfochoenan daar toekomende, welke 4000 Ryksdaalders tot afkorting van zyn

En Radja Palakka komen op Java's N. O. kust.

's Keizers beleeftde aanbieding.

A. 1679.

zyne schulden dienen zouden; welk voorstel van haar Edelheden aangenomen is.

De Heer Coeper komt als Veld-Heer op Samarang.

Na de dood van de Heer Poleman hadden haar Edelheden den Bevelhebber Jacob Coeper als Veld-Heer over hare krygsmagt, en Kapitein Daniel van Renesse, als zyn tweeden aangesteld, die den 1 Juny met vier schepen en eenige magt vertrok, den 10 op Samarang quam, en even na zyne landing, Kapitein Johan Albert Sloop met 27 vaandels Europeanen, en 2 vaandels Boegineezen, na de Zuid van Java zond, om daar met des Soefochoenans leger, waar over de Veld-Heer Radin Aria Sindoc Radja 't oppergezag had, te vereenigen, en na Wanne Carta (nu Carta Socra de Ningrat genaamd) op te trekken, om Cadjoran, Taroena Djaja's schoonvader, die zich daar vast gemaakt had, te verdelgen.

Vertrok na Soerabaja en Cacappar.

Na twee dagen op Samarang geweest te zyn, vertrok hy met de schepen na Soerabaja, en rukte van daar met zyn magt ten eersten voor Cacappar, dat hy belegerde.

Radja Palakka's dapperheid.

De Koning van Palakka droeg zig dapper voor die plaats. Hy wierd op zekeren dag recht voor zyn hoofd gewond, waar op hy beloofde die plaats binnen drie dagen te veroveren, gelyk zy den 21 October stormenderhand veroverd wierd, alwaar de meeste Macassaren van Crain Gliffon bleven, en hy naderhand zelf ook zeer zwaar gequett wierd. Hy ontquam het egter door hulp der zynen, en nam zyn toevlugt tot Taroena Djaja, die in 't gebergte van Antang nestelde; dog stierf den 29 November aan zyn wonde.

Coeper wil niet, dan met aanzienlyke lieden

Na dat de Heer Coeper den 3 Augusti op Soka gekomen was, wierd hy door een Moor, uit de naam van vier Macassaren, te weten, Carra Tjarra, Carra Rapa, Carra Bangoe, en Carra Batoe, als gyzelaars door Crain Gliffon aan hem gezonden, verwelkomt.

Dit waren geringe lieden, die maar quamen, om hem te verzekeren, dat Crain Gliffon (toen nog levende) wel tot de vrede genegen was; maar dat 'er andere tegen waren. Coeper, die dit maar als een krygslift, om tyd te winnen, aanzag, liet zig daar door geenzins ophouden, en liet zig door de Heer Jeremias van Vliet (die na de Heer Polemans dood 't gezag voerde) als Veld-Heer voorstellen, en Radja Boni (of de Koning van Palakka) verwelkomen.

Van Crain Gliffon spreken.

Kort na die voorstelling verscheenen ook die vier gyzelaars met nog twee zonen van Montemarani, alzo Coeper aan Crain Gliffon, Crain Rapoetfimi, en Dain Mangale, Hoofden der Macassaren, had laten weten, dat hy niet, dan met lieden van meer aanzien, handelen, en hen niet anders, dan op de bede van vergiffenis we-

gens hare begane misflag, toegang tot hem A. 1679. geven wilde.

Deze twee Macassarze Grooten, Dain Mangapa, en Dain Manjeliki genaamd, quamen in vergadering, gevraagd zynde, of zy last hadden, om van vrede te handelen, zeiden, neen; dog dat Crain Rapoetfimi, en Dain Mangale, jonger broeders van Crain Gliffon, en meer andere op zyn begeerte, op Soka, om met hem te handelen, kominen zouden, waar op zy weer na hun verblyfplaats vertrokken.

De Heer Coeper zond daar op Kapitein Caspar Laurens Altmeyer, den Fiscaal, Gerbrand Muller, en den Luitenant Jacobus Macquelin met een brief den 26 Augusti na Crain Gliffon, die beloofde over te zullen komen, gelyk hy ook agt Macassaren van aanzien met hen zond, die den 30 Augusti op Soka quamen.

Hy, van de Macassaren bedrogen.

Men stelde zeven posten, of zaken, in geschrifte op, waar tegen zy veel uitvlugten maakten, zeggende, dat hen 't land van Soerabaja door den Soefochoenan geschonken was, waar van Crain Gliffon een brief toonde, hem door Pati Oerawan, en Temanggong Djajalana gebragt; dog Pati Oerawan hier op gehoorde zynde, ontkende dat; maar zeide gelaft te zyn, om Crain Gliffon met voorraad en volk, mits dat hy Taroena Djaja alle afbreuk doen zoude, te helpen.

Hy verzogt ook alle de Javanen, van beide de geslagten, by hem zynde, te mogen mede nemen; al 't welke afgeslagen wierd, uitgenomen die vrouwen, met welke zy met haren vrye wil getrouwd waren, en die den Soefochoenan hen op hun verzoek zou willen toestaan.

Zy namen dan eindelijk alles, dat zy hen voorstelden, aan, en den 1 September wierden 'er drie afschriften van gemaakt, die op den Coraan, en onder eede, by het drinken van hun kris-water, bezworen zynde, zoo verzogt Rapoetfimi weer na Cacappar te vertrekken. Doch van al dit bezwoorne door de Macassaren quam niets, en zy toonden aan de onzen, dat zy niet anders gezogt hadden, dan tyd te winnen.

Daar op besloot de Heer Coeper met zyn magt van 8834 man, zoo Europeers, als Inlanders, Crain Gliffon aan te tasten, brak den 7 September van Soka op, quam den 18 dito voor Cacappar, en nam het, na een hardnekkig gevegt, den 21 October in.

Veroverd Gacappar.

Radja Palakka zwom, gedurende dit beleg, met een plank op 't hoofd, over de Rivier, en borg zig in een huisje aan den oever der zelve, werdende ten eersten door Kapitein Jan Franszoon geholpen, gelyk Kapitein Jonker die geheele dag in de zon op zyn buik, om het fel schieten te myden, met een groot deel van zyn

Dapperheid van den Koning van Palakka, en meer andere.

A°. 1679. zyn volk heeft moeten leggen. Die Koning, Kapitein Jonker, en Kapitein Altmeyer, hebben 't voornaamste in dat beleg verricht.

In dit beleg zyn ook geweest Kapitein Thileman van Eeuwyk, de Koopman Willem Basting, de Luitnants Modi, Joannes Struis, en meer andere, my bekend.

Hoe sterk Crain Glifson was. Gevangenen bekoemen.

De magt van Crain Glifson bestond in 2000 gewapende mannen.

Zy vlugten den 21 dito uit hunne werken voor Cacappar na 't dorp Solo, een kanon-schoot 'er af. Crain Glifson ontquam het; dog Crain Rapoetsmi, en Dain Mangale quamen op Solo met 300 van hun volk in onze handen. De Boegis maakten veel buit, en kregen veel slaven, pieken, krisen, gemalide kolders, enz.

Dooden aan weertzyden.

Van de voornaamste bleven 'er (behalven 500 gemeene) Somo Tibon, Tokama, Crain Tinoc, en Dain Manoepa. Wy hadden 2 Europeers verloren, en 10 gequettten bekomen. Ook vonden wy daar 2 metalc 4 ponders, 3 twee ponders, 3 yzere stukken van een ponds kogel, die men de Soefoehoenan gaf, en veel bassen.

Van Rata schreef de gevlugte Glifson

een briefje, aan de Heer Coeper, waar by A°. 1679. hy om vergiffenis verzogt. En die hem de Opperkoopman, en Treinmeester van Vliet den 12 November zond, met belofte van vergiffenis voor hem en zyne Groote, zoo zy op Solo voor hem versichenen.

Daar wierden weer eenige zaken, in acht leden bestaande, opgesteld, en door negen Macaflaarsche Grooten, Dain Telolo, Dain Matadjam, Aroe Zangalea, Aljas Aroe Tsiang, Crain Mamampang, Dain Momoentoeli, Dain Mafocro, Carre Bangon Bieding, Dain Mangopo, en Dain Mangrapa, ondertekend. Waar op zy ook alle den 9 December by de Heer Coeper op Solo quamen, uitgenomen Crain Glifson, die van zyn wond op Antang by Taroenā Djaja overleden was. Zy alle wierden met onze schepen na Macaflar gevoerd.

De Macaflaaren geven zig aan ons over.

Crain Glifson's dood.

Op Passaroewan was nog Crain Panaraga, zoon des Konings van Bima, die mede misnoegt was, welken de Heer Coeper in der minne dede aanzeggen, dat hy van daar op Soerabaja komen, en na Batavia, of anders na zyn land, keeren moest, gelyk hy ook eerst na Batavia en toen na Bima vertrokken is.

VYFDE HOOFDSTUK.

DE Heer Sloom's gelukkige verovering van Cadjorans Vesting, enz. De Heer Coeper trekt tegen Taroenā Djaja op na Angtang. Veroverd eenige Pagars. Taroenā Djaja gedwongen zich over te geven. Het verhaal hier van. Kapitein Jonker tot 's Keizers lyswagt op Soerabaja gesteld, gaat op 's Keizers last, om Taroenā Djaja te bezetten. Taroenā Djaja's gewaad. Goederen, door hem uit Mataram geroofd. Wat Jonker voor dit vangen trok. Redenen, om welke Taroenā Djaja, tegen 't gegeven woord, van den Keizer gekrist wierd. Jonkers toorn hier over. Wat hem door Taroenā Djaja geschonken is. Geschil met Coeper hier over. Coeper trekt met het leger af. Madura komt weer aan den Keizer. Dat hy weg schenkt. De Keizer wreekt zich aan den Panombahan Giri. Het welk onstandig verhaald werd. Hy werd ten hove ontboden. Zyne veronfschuldiging. Des Panombahans magt beschreven. De Keizer tast hem aan. Zyn dood, en die van zyn meeste bloedverwanten. Als ook die van Kapitein Altmeyer. Het H. Graf, en verdichtzelen der Javaanen daar ontrent. Nieuwe bestierder van Giri. Coeper breekt op, om Poegar te dwingen. Die zich A°. 1681 quam overgeven. En zich voor den Keizer verootmoedigde. Nimrod overwonnen. Landen, nu onder de Keizer staande. Haat des oudsten Prince van Tsjeribon tegen den Soefoehoenan Amangkoerat. Vuile daad ontrent den Prins Singalarie. Diens Gemalin daar na Sulthan Sapho's wyf werd. Dat nieuwen haat van Amangkoerat tegen hem verwekt. Gedrag van Amangkoerat in zyn jeugd. Den oorsprong van Soerapati's geval. Wie hy was. Werd door haar Edelheden in genade aangenomen. Sjeich Joefef geslagen, werd bewogen zich over te geven. En werd na Caap der goede Hope gezonden. De Heer Ruis zend Soerapati na Pangerang Pocrabaja. Die hem beweegd zich over te geven. Haar Edelheden zenden zyn vergiffenis-brief. Soerapati door Cuffeler veragtielyk gebandelt. Die zich, gedrongen zynde, wreekt. Waar op Cuffeler hem de schuld van alles gaf. Hy wierd te vergeefs vervolgd, en zedert van den Soefoehoenan begunstigd. Pangerang Pocrabaja, in genade aangenomen. Nader bericht wegens die zaak van Soerapati. De Heer Tak aan de Keizer als Gezant gezonden. Hoe de zaken tusschen dien Vorst, en Soerapati stonden.

A°. 1679.
De Heer
Sloot's ge-
lukkige
verovering
van Cadjo-
rans Ve-
sting, enz.

GElyk de wapenen der E. Maatschap-
py aan deze kant tot nog toe geluk-
kig gevoerd waren, alzoo was de
Heer Sloot mede niet ongelukkig geweest,
die in September Cadjorans vesting veroverd,
en zyn twee zoonen, nevens veel
Grooten, en Cadjoran zelf (dien hy krisfen
lic) gevangen bekomen had.

Den 3 November quam de tyding van
Cacappars verovering, en Gliffons dood,
op Batavia.

Kort na welke verovering de Heer Coe-
per zig klaar maakte, om na Antang te-
gen Taroena Djaja op te trekken.

Hy zond eerst een brief aan hem, met
verzoek van zich te komen vernederen;
dog hy gaf daar een scherp en spotagtig
antwoord op, zeggende zeer schamper we-
gens de regtvaardigheid der Hollanders,
*dat by die niet kende, en dat hy van hen
wel eens leeren wilde, waar in die bestond.*
De Heer Coeper zond hem nog een brief
den 3 December van Solo, toonende, *dat
onze regtvaardigheid bestond in 't nakomen
der verbonden, met den Soefoehonan ge-
maakt, om dien tegen zyne vyanden te hel-
pen, en om hem als een wederspannigen te-
gen zynen Keizer aan te tasten; dog dat zy,
zoo hy zich vernederen wilde, zyn verderf
niet zогten;* dog hier op kreeg hy geen
antwoord.

De Heer
Coeper
trekt tegen
Taroena
Djaja op na
Antang.

Daar op trok Coeper na Antang, en
deed alle toegangen sluiten, waar door hy
ten eersten gebrek van water, en levens-
middelen, kreeg.

Kapitein van Renesse toog met twee
Brigades na Briara, in de landstreek van
Cadiri, alwaar Altmeyer met zyn Brigade
bevorens zich versterkt had, om den groot-
ten toegang van Antang te sluiten.

De Veld-Heer, Kapitein van Vliet, vyf
andere dienaren der E. Maatschappy, en
de Koning van Palakka met zyn magt,
trokken van Solo over Passaroewan en 't
gebergte van Malang Zuid-Ooft op.

Duizend Macassaren, zoo mannen, als
vrouwen en kinderen, heugende nog van
Cacappars verovering, quamen aanstonds,
na dat hy tot Batoe gekomen was, over.

Veroverd
eenige Pa-
gars.

Den 10 December tastte de Heer Coeper
twee sterke Pagars van Taroena Djaja, in
't hangen van een steilen berg, en by hem
onwinbaar geoordeeld, aan, die beide op
aenen dag, met verlies van weinig volk,
veroverd wierden. Hy zelf ontquam het
door den zwaren regen, schoon de Heer
Coeper hem nog wel twee uren gaans
gevolgt was, verliet Antang, en vlugtte
na een steilen onbeklimmelyken berg, daar
hy aanstonds gevolgd werd.

Op Antang quamen weer 600 Macas-
saren tot ons over, en nog wel 2000 an-
dere, die met Taroena Djaja gevlugt; dog
niet in staat waren, om het wegens den
honger langer te kunnen harden, zoo dat

wy toen wel 4000 vlugtelingen gevangen ^{A°. 1679.}
bequamen.

Taroena Djaja vlugtte verder door de
ruigte, en 't bosch, waar door de Heer
Coeper meende, dat hy na 't land van Poe-
gar geweken was.

Ondertusschen raakte onze voorraad op,
des wy na huis moesten keeren. De Heer
Coeper trok over 't gebergte Briara, daar
hy by den Soefoehonan quam, en verfond
dat Sindoeraja met 4000 man uit Mata-
ram gekomen, en Taroena Djaja van de
meeste der zynen verlaten was, en zich
maar een dag reizens van daar ophield;
waarom Kapitein Jonker nog dien zelve
dag met drie vaandels door zyn Hoogheit
daar heen gezonden was, om dien weder-
spannigen, was 't mogelijk, af te snyden.

Men schikte dierhalven Aria Sindoera-
dja met 1000 man, en voorraad voor agt
dagen na Antang, om Taroena Djaja in
een hinderlage waar te nemen. En men
zond ook nog 1000 Javanen tot verzeke-
ring van Kapitein Jonker, en nog 1000
op een derde plaats, met voorraad voor
agt dagen, en met last van ieder op de
dag, die 'er toe bestemd was, Taroena
Djaja op 't lyf te vallen, gelyk geschiede.

Vermits nu Coeper, door ziekte, dit
werk niet bywoonen kon, zoo wierd de
Geheimschryver, Joannes Georg Briel,
daar mede na toegezonden, om hen met
raad en daad by te staan.

Taroena Djaja, op den 25 December ^{Taroena}
1679 van alle de zynen verlaten, quam met ^{Djaja ge-}
174 Madureezen, en nog 68 Macassaren, ^{dwongen}
die 't nog by hem hielden, in onze han- ^{zich over}
den te vervallen, hoewel 'er daar na nog ^{te geven.}
meer by quamen.

Op wat wyze dit geschied zy, konnen
wy in 't navolgend verhaal omstandig zien.

Omstandig verbaal van het Het verhaal
gevangen nemen van Ta- hier van.
roena Djaja door Kapi-
tein Jonker.

„ Kapitein Jonker, door den Veld- Kapitein
„ Heer Coeper gelast zynde, den Soefo- Jonker tot
„ hoenan Amangkocart wel te bewaren, 's Keizers
„ en hem met zyn volk op Soerabaja, lyfwagt op
„ 't oude Keizers-Hof. ten lyfwagt te die- Soerabaja
„ nen, zoo was de Heer Coeper onder- gesteld.
„ tusschen na Passaroewan vertrokken, om
„ Taroena Djaja, die derwaards gevlugt
„ was, op te zoeken.

„ Ondertusschen quam den Keizer ter
„ ooren, dat Taroena Djaja zig niet verre
„ van Cadiri, op den berg Goldèr, of op
„ 't gebergte van Selimbon, onthield, die
„ daar op aan Kapitein Jonker voorstelde,
„ of hy geen lust zou hebben, om 'er op
„ af te gaan, alzoo hy daar zeer gemakke-
„ lyk te vangen was. Jonker zeide daar
„ toe wel lust; maar geen magt nog last
„ te

Aⁿ. 1679, „te hebben, aangezien hy zyn post buiten last niet verlaten mogt, alzoo de „Veld-Heer hem daar tot 's Keizers lyf- „wagt gesteld had. De Keizer zei, dat „hy alle die verantwoording op zig ne- „men, en alles, wat daar van quam, dra- „gen zou, te meer, alzoo hem, en ook „de E. Maatschappy, hier aan veel gele- „gen was.

„Na lang over en wederpraten, nam „Jonker dit aan, en trok 'er, na zig wel „met zyn volk beraden te hebben, met „3 vaandels, te zamen ontrent 200 man „uitmakende, te paerd na toe, hebbende „geen andere hulp, dan die van eenige „lastdragers van 't kruit en de artillery, „en 200 paerden voor de zelve. By dien „berg gekomen zynde, bezette hy die „van voren en van agteren zoodanig, dat „Taroena Djaja geen water bekomen kon.

„Daar op zond Jonker hem eenige Ge- „zanten met een witte vaan, die door het „volk van Taroena Djaja qualyk gehan- „delt wierden. Dit hem ter ooren ge- „komen zynde, zond hy ten eersten vier „Gezanten met zulk een vaan aan Kapitein „Jonker, die 'er drie af liet dooden, en den „vierden te rug zond, met de reden waar- „om hy dit gedaan had.

„Taroena Djaja, ondertusschen door „den honger en dorst geperft, alzoo hy „3000 zielen by zig had, zond weder ge- „zanten aan Jonker, en verzogt, aange- „zien hy in zyn jeugd over zyn Nadjoem, „of geboorte-ster, de geleerden had laten „raadplegen, en daar by bevonden, dat „hy, hoe groot hy ook in de wereld wer- „den mogt, egter gevangen en overwon- „nen zou werden, en hy geloofde, dat „die tyd nu vervuld was, dat dog Jonker „hem in genade geliefde aan te nemen, „en met hem te doen, wat hy goedvond. „Hy vertrouwde egter, dat hy, die een „Amboines was, hem niet qualyk zou „handelen.

„Eer hy dit aan Jonker weten liet, „schreef de Heer Coeper een brief aan „Jonker, hoe hy had durven bestaan, om, „buiten zyn last, zyn post te verlaten, „belastende hem, aanstonds te rug te kee- „ren. Jonker antwoordde, dat de Kei- „zer hem zulk bevolen had. Coeper schreef „weder, dat hy aanstonds te rug keeren „zou. Waar op Jonker dat, dewyl hy „'t wild bezet had, hy nu niet komen „kon, voor dat hy 't ook medebragt. „Coeper belaste hem nogmaal te rug te „komen; en Jonker gaf tot antwoord, dat „hy dat doen zou, dog 't wild eerst me- „de wilde brengen, alzoo hy 't nu in zyn „geweld had.

„Daar op liet Taroena Djaja al zyn pie- „ken, krissen, enz. by een binden, gaf „zyn volk aan Kapitein Jonker over, deed „eerst zyne hovelingen, vrouwen, en een

„kleen zoonkje afkomen, en volgde daar „na zelf, vallende Jonker te voet, die hem „weer ophefte.

„Hy verscheen in een Portugees ge- „waad van zwart zattyn, met een zwarte „tulband, met een goude grond, op zyn „hoofd, een lange zwarte stok in de hand. „en zag 'er uit, als een Pricster, Fakier, „of heilige Bedelmonnik.

„Hy sprak, volgens zyn gewoonte; „zeer weinig, antwoordde alleen op 't geen „hem gevraagd wierd, met veel zagtmoe- „digheid, gevende zich zelve alleen de „schuld van alles, wat hem overkomen „was.

De goederen, die hy uit Mataram ge- „roofd had, waren, volgens zyne opgave, „deze:

19000 Spaansche Realen in 2 kisten.

60 Cati ongemunt goud.

1 goude, en eenige zilvere zadels „mer haar toebehooren.

De oude Madjapahute goude „kroon.

Verscheide goude vercierzelen, „en zilverwerk; kommen, en „ander goud, elk byzonder.

Al het welke hy, by Cadiri's verover- „ring, agterliet.

Hy zeide ook, dat hy voor de verover- „ring van Cadiri al tot ons overgekomen „zou hebben; dog dat hy door onze vyandelykheden daar in belet was. Met hem „quamen in 't geheel 681 zielen; zoo man- „nen, als vrouwen, en kinderen, over. „Men eefchte hem zyn Sulthans kroon af; „dog hy zeide 'er geen te hebben, nog geen „Sulthan te zyn, schoon zyn volk hem in „Cadiri zoo genocmd had.

Kapitein Jonker had hem vergiffenis be- „loofd, en verzekering van zyn leven ge- „geven; dat door beffel van den yverzug- „tigen Heer Coeper, die Kapitein Jonker „deze eer niet gunde, en door een verkeerde „wraakluft van den Keizer (gelyk wy „hooren zullen) niet nagekomen wierd.

Na dat hy dan voor den Keizer, met „bekendmaking op wat grond (te weten, „op belofte van genade) overgekomen was, „zoo trok Kapitein Jonker daar voor 3380 „Ryxdaalders, die den genen, die hem ge- „vangen bragt, beloofd waren. Het was „den Keizer zeer aangenaam, dat dit, op „zyn raad, zoo wel gelukt was; maar Coe- „per meende te bersten van spyt, hield zig „ziek; dog bakte hem ondertusschen een „andere koek.

Men zegt dat Taroena Djaja, schoon „gevangen zynde, nu en dan zeer veragte- „lyk van den Keizer sprak; en dat hy dit op „Nieuwejaars-dag, als de Soldaten de Kei- „zer, en daar na hem ook, veel geluks in „'t nieuwe jaar wenschten, zeer nadrukke- „lyk dede, gevende toen zyn laatste vier „Ryxdaalders aan hen, en vragende: *Wat „beeft*

Gaat op „s Keizers last,

Om Taroena Djaja te bezetten.

Taroena Djaja's ge- waad.

Goederen, door hem uit Mataram ge- roofd.

Wat Jonker voor dit vangen trok.

A°. 1680.
Redenen,
om welke
Taroena
Djaja

beeft de Soefoeboenan ulieden gegeven? zy zeiden: Niets, waar op hy: Indien ik een Prins, als in myn vorige staat, of Keizer was, ik zou ulieden als een Prins en Keizer begiftigen; maar kan dat nu niet doen, hoewel ik ulieden alles geve, wat ik heb. Dat waarlyk een groote mildadigheid in zyn elendigen staat, en een onwederprekelyk bewys van zyn groot en edel gemoed was.

Dit wierd den Keizer door de Javaanfche wagers, die 't gehoord hadden, overgebrieffd.

Tegen 't
gegeven
woord.

Om het werk nu nog meer schyn te geven, verzogt de Keizer van de Heer Coeper op dienzelven dag, dat Taroena Djaja by hem komen mogt, om met hem over zaken van gewigt te spreken, dat Coeper op zyn eigen gezag (waar toe hy echter buiten den Raad niet bevoegd was) toestond, bezorgende te gelyk, dat in 't goed, dat men hem nadroeg een kris verborgen was, waar uit men niet alleen besloot, maar hem ook beschuldigde, dat hy voornemens geweest was, den Keizer toen om hals te brengen.

Van den
Keizer ge-
kriefft wierd.

Daar op wierd hy, niet (gelyk zommige willen) door Pangerang Sampan, maar eerst door den Keizer zelf, en daar na door de Ryxraden, die hy by hem had, 's nagts 'er aan gekriefft. Een zaak, die door niemands toedoen en aanrading, als door die van den jaloerschen Coeper, en daarom te meer door zyn bestel geschied is, op dat daar door zyne geweldenaryen en vuile bedryven, die Taroena Djaja wift, en waar over hy voorgenomen had te klagen, bedekt zouden blyven.

Jonkers
toorn hier
over.

Jonker had zoo ras die schenddaad niet vernomen, of hy wierd op dien trouwloozen Keizer zoo vertoornt, dat hy dreigde hem, en al zyne Mantri's, of Ryksraden, indien hy het niet uit ontzag voor zyn Heeren en Meesters liet, den nek te breken, betoonende na dien tyd geen agting ter wereld meer voor hem te hebben.

Wat hem
door Ta-
roena Dja-
ja gefchon-
ken is.

Na dat Taroena Djaja afgekomen was, had hy aan Jonker zyn goude lyf-kris met gesteenten, en een boog van zuiver goud, gefchonken. Jonker vraagde hem, of de zelve niet onder de kroons-cieraden behoorden, alzoo hy die alle aan den Soefoeboenan geven moest; dog verstaande, dat zyn volk die zelf gemaakt had, nam hy die aan.

Gefchil
met Coeper
hier over.

Coeper wilde dien boog, en ook een moy wyf van Crain Gliffon, door Jonker, wanncer hy hem voor Cacappar verjaagde, bekomen, voor zig hebben; dog Jonker wilde hem geen van beide geven; zedert welken tyd hun oude vyandschap nog veel grooter wierd.

In de landen van Cadiri, en Blitar, wierden 100 man gelaten, om allen verderen opstand te stuiten.

Daar op vertrok de Heer Coeper met den Soefoeboenan, en de gansche magt, na Soerabaja, daar zy den 6 January 1680 aanquamen.

A°. 1680.
Coeper
trekt met 't
leger af

Na Taroena Djaja's dood verviel het Prinsdom Madura weer aan den Soefoeboenan, die 't zelve aanitonds aan Pangerang Tsjacra di Ningrat wefschonk; dog de Sammanappers deden aan den Soefoeboenan zeggen, dat zy zich liever dood wilden vegten, als onder die man staan.

Madura
komt weer
aan den
Keizer.

Dierhalven moest die Pangerang zich met de Wefter-helft van Madura, Sampan genaamd, behelpen, en 't Ooster-deel, of Sammanap, wierd volgens verzoek, door de Sammanappers aan de Keizer gedaan, aan Matsjan Woelang gefchonken, die van den Keizer ook de naam van Temang-gong Joeda Nagara, dat is, den oorlog des lands, of den wakkeren Stadhouder, kreeg; dog A°. 1683; onttrokken zy zich ook van des Soefoeboenans heerschappy, en namen zedert de E. Maatschappy tot hunnen Schuts-Heer.

Dat hy
weg-
fchenkt.

Door de verovering van Cacappar, en 't gevangen nemen van Taroena Djaja, was het Oosterlyk gedeelte van het Matarams Ryk van muiters gezuivert; dog met den Panombahan van Giri, dat twee of drie mylen bewesten Soerabaja legt, was nog een zware post af te doen.

Hy maakte wel geen openbare beweging tegen den Keizer; maar hield zich, schoon wel een wettig onderdaan van den Vorst, buiten alle geschillen, bemoeijende zich nergens mede, om dus, na 't scheen, zyn dagen in rust, was 't mogelyk, door te brengen. Liet de Keizer hem roepen, hy gaf tot antwoord, dat hy oud, en de wereld moede wierd, dat hy nu maar op het geeftelyke, en op zyn einde dagt, verzoekende dat de Soefoeboenan hem dog dat maar wilde laten betragten. Echter zocht hy niet minder, als dat. Zyn gewille knaagde over vuile stukken, en voorzeide hem, dat hy, by zyne verschyning voor den Vorst, regtvaardige straffen van zyn bedreven schelmitukken te wagten had.

De Keizer
wrecks zig
aan den Pa-
nombahan
Giri.

Hy had Taroena Djaja onder de hand meer, als zynen Vorst, geholpen. Hy was 't ook alleen, die de Sammanappers opgeruid had, om niet onder Pangerang Tsjacra di Ningrat te staan. Hy was ook een Neef van den Prins van Soerabaja, en aldus van moeders kant met den Soefoeboenan vermaagschapt, alzoo 's Keizers moeder een dogter van dien Prins was.

Deze Panombahan van Giri nu haatte van ouds her dezen Prins van Soerabaja, hoewel zoo bedekt, dat men het niet, dan toen het te laat was, merkte.

Om zich nu van dien Pangerang van Soerabaja stil te ontslaan, bedagt de Panombahan een zeer vuil schelmituk, dat hem ook wel gelukte.

A°. 1680.
Het welk
omftandig
verhaald
werd.

Hy ging na 't Hof van den overleden Keizer, viel hem met een geveinsde droefheid te voct, en kuste dijn. De Soefoehonan, hier over verbaast, vragde na de reden. Hy wilde, als overftelpt van droefheid, die in 't eerst niet geven. Eindelijk egter zeide hy gekomen te zyn, om zyn leven aan hem over te geven, ten einde hy nu liever alseen eerlyk man fterven, dan daar na eens de naam van een verrader bekomen, en aan een deerlyk cinde geraken mogt.

Hy gaf dan voor, dat hy doordes Soefoehonans heimelyke vyanden aangezocht was, om na zyn leven teftaan, en bekende, dat hy, uit vreeze voor hen, daar in wel mede toegeltemd, dog dit met geen andere toeleg gedaan had, dan om den Vorft (gelyk hy nu doen quam) daar aanftonds kennis af te geven. De Keizer hier over, zeer ontfteld zynde, belaste hem te zeggen, wie, en waar, die fchelman waren.

Hy, dien Vorft zeer wel kennende, en hem in vollen drift, om dit te willen wrecken, ziende, noemt den Prins van Soerabaja, zyn fchoonvader, en des zeifs drie zoonen, die hem (zoo hy zeide) daar toe aangezocht hadden.

De Keizer, dezen ouden fchelm op zyn bloot woord, zonder verder onderzoek, geloovende, zond aanftonds verfcheide van zyne vertrouwde Grooten af, met last van niet weder te komen, voor dat zy den Prins van Soerabaja, en zyn drie zoonen, zouden omgebracht hebben, belastende hen die hoofden mede te brengen. Dit wierd aanftonds uitgevoerd; hoewel eenige meenen, dat de vierde zoon het ontkomen, en zyn eigen dood zou geftorven zyn.

Daar op wierd de Panombahan van Giri voor zyn getrouwe waarfchouwing bedankt, en van den Vorft met een moy wyf befchonken, waar mede hy weer na Giri trok, begevende zig daar (om de wereld te blindhokken) tot het geeftelyk leven, waar door hy het by de Javanen nu zoo verre gebragt had, dat die hem als een grooten Heiligen, of als een Panombahan, dat is, *den aanbiddelyken*, eerden.

De jegenwóordige Soefoehonan, Amangkoerat de 1e, was, toen deze moord bedreven wierd, nog maar elf jaren oud, en wift derhalven toen niet anders, dan dat de Keizer, zyn vader, dit niet zonder wettige oorzaken gedaan had.

Hy kreeg naderhand echter door zyn goede vrienden zulk een klaar bericht van dit grof fchelmftuk, dat hy geen redenen meer had, om daar aan te twyffelen. Zoo lang nu zyn vader nog leefde, was 'er geen gelegenheid, om op eenige wraak te denken; weshalven hy veinzen moest zig de dood van zynen grootvader, en drie oomen, niet aan te trekken.

In 't eerst van zyn opperbestier wierd A°. 1680. hy door de oorlogen en muitsers in zyn Ryk belet; dog, deze nu gedempt zynde, was het de regte tyd, om hem loon na werken te geven.

Hy zond dan den 19 January 1680 den Koopman en Opperhoofd van Soerabaja, de Heer Willem Basting, tot hem, die den 21 dito weer quam, met dit bericht, dat hy zig zeer fyn van alles, waar mede men hem beschuldigde, als, by voorbeeld, van zig met het werk van Sammanap gemoeid, of Macaffaren in zyn land geduld te hebben, wift te zuiveren.

Wat nu 's Keizers last betrof, om zig nevens andere Hovelingen ten Hove in Mataram te komen vertoonen, dat de overleden Vorft hem daar eens voor al van ontfagen, hem de naam van broeder gegeven, en dat zyn hoogheid zelf hem met de naam van vader vereerd had. Dat hy nu oud en zwak, en niet in staat was, om te reizen. Dat zyn ampt hem o'k niet toeliet uit Giri te gaan, ten ware dat hy uitdrukelyk van zyn Vorft ontboden wierd, dien hy nu wel wilde, dog niet konde gehoorzamen; daar byvoegende, dat zoo Mataram niet verder als Greffie van Giri was, hy dan aanftonds by hem komen zou, dat zoo veel zeggen wilde, dat, zoo de Keizer op Greffie beliefte te komen, hy daar aanftonds voor hem verschynen zou.

De Heer Basting, te Giri zynde, klom eens op den heuvel, daar des Panombahans Tempel itaat, en giste, op 't uiterlyk gezicht, dat 'er in Giri wel 2000 huizen waren, 't geen met het bericht van die van Greffie overeen quam.

Daar beneven stonden onder den Panombahan, of waren tot zyn dienst, deze navolgende dorpen: Padak, Kamoepi, Somoro, Leran, Roma, Battering, Tankelon, Patinan, Cadjangiang, Tanapis, Padjagongan, Zedajo, Cadepateen, Sagaramadoc, Jotam, Talgo, Pandioenan, Sannio, Carang Tandjong, Caradjam, Toemace, Warakitoe, Sinding, Komola, Katoebanan, Lackar, Martalaja, Kalaga Patoet, Djehaan, Dodoha, Tabaloe, Siang, en Babathaar. Van deze behoorden de eerste vyf (zoo hem bericht was) gerechtig onder Giri; dog de andere had hy onlangs die van Greffie onttrokken. En men ziet hier uit, dat hy redelyk magtig, en dat zyn staat veel eer Koninglyk, dan Prieftterlyk, geleck.

De Vorft, met die verontfchuldiging niet vergenoegd, quam zelf, om hem alle uitvlugten te benemen, op Soerabaja, hem belastende, om daar voor hem te verschynen.

Hy liet den Keizer daar op weten, zingende zynen ouden zang, dat de Soefoehonan Ratoc, die daar begraven lag, en als een groot Heilig geeert wierd, hem

niet

A°. 1680.

niet toeliet dat H. Graf te verlaten, waarom hy nogmaals verzogt daar af verſchoont te zyn.

De Keizer raft hem aan.

Dierhalven beſloot de Keizer, met zyne en onze magt na Giri te trekken, en hem tot gehoorzaamheit te dwingen.

Zyn dood, en die van zyn meefte bloedverwanten.

Hy wierd den 25 April 1680 aangetaft, quam met 50 van zyne Magen ſtout op de onzen af, doodde Kapitein Altmeyer, en 15 andere Nederlanders; dog bevond, dat zyn tover-yzer, en tover-ringen, die hy altyd by zig droeg, hem toen niet hielpen, aangezien hy aanftonds in de knie geſchoten, weer na zynen berg gedragen, en den volgenden nagt door een Madurces gekriſt wierd, gelyk ook zynen zoonen, die zich overgaven, daags 3'er aan op de zelve plaats, daar die Nederlanders gedood waren, overquam.

Als ook die van Kapitein Altmeyer.

Kapitein Altmeyer, de laafte van de zyne, en door 12 pieken gevolgd zynde, wierd, na 't loſfen van zyne piſtoolen, met een pick door den hals geſtoken, dat hy agterover viel, waar op zy hem kriſten, dat een van onze Geheimſchryvers, toen maar twee roeden van hem, dit groot gevaar naalyks ontkomen zynde, gezien had.

Dit gevegt by dezen Kapitein was zeer ſcherp, en niet minder by Kapitein Jan Franszoon, gelyk ook by de Baliers, die al aan 't wyken waren; dog men wierd in 't einde meeſter, en des Panombahans ganſch geſlagt, zoo verre dat ſchuldig hier aan was, wierd daar op een jammerlyke wyze door Temanggong Soeranata, en Aria Sindoeradja, omgebracht, en demeeſten den 30 April, en 1 May, gekriſt; op welke eigen dag over onze voigge verovering, te Batavia vreugde-vuuren aangeftoken wierden.

Het H. Graf, en verdigzelen der Javaanen.

Het H. Graf van Soefoehoenan Ratoe mogten de onzen toen niet verder, dan tot op de tweede verdieping, 't dog die H. plaats niet te ontheiligen, zien.

Digt by 't zelve ſtond een groote waringin-boom, waar van de bygeloovige Javaanen verhaalden, dat hy door den Soefoehoenan Ratoe in een olifant veranderd was, en dat de Koning van Madjapahit, dezen olifant eens ziende, en over zyn brullen toornig geworden, hem in eenen ſlag de kop afloeg, 't welk dien Soefoehoenan niet behagende, had hy dien in een groote ſteen veranderd, zoo als hy daar nog met veel andere ſteenen, zommige in de gedaante van buffels, andere in de gedaante van andere groote dieren, te zien is. Javaanze verdichtzelen, waar van zy vol zyn.

Nieuwe beſtierder van Giri.

Het gezag over Giri ſchonk de Keizer toen aan Radin Anga Cafoema, des Panombabans broeders zoon, dien hy den eer-naam van Maas Giri gaf.

Na dat nu alles ook daar gedempt was,

vertrok de Heer Coeper met het ſchip Japan van Soerabaja na Samarang, en van daar den 9 September na Wannacarta, daar hy den 13 dito met het leger quam.

Nu ſchoot'er niemand, dan alleen Pangerang Poegar, over, om zich voor den Keizer te vernederen, die door brieven van de Heer Coeper, en de Heer Sloot, als ook van den Soefoehoenan, 'er toe verzogt wierd. Dog hy zeide vlak uit, dat hy zich voor den Keizer niet wilde vernederen. Des nam de Keizer voor, hem met de wapenen te dwingen, veroverde Mataram, en dreef hem, met al zyne Grooten na Bagaleen op de vlugt, latende eenige Gongen, 44 ſtukken kanon, en 400 oude wyven, daar blyven, die alle aan den Soefoehoenan overgegeven wierden.

Coeper trok, wegens ziekte, langs de ſtranden, en liet derhalven 't oppergezag over de verdere zaken aan de Heer Sloot; dog na verſcheide tuſſchen-vallen, quam zich Pangerang Poegar, net een jaar, na dat hy uit Mataram geſlagen was, den 17 November 1681, onder 't geleide van eenige Gezanten, op Ambal met zyn voornaamſte Mataramze Mantri's (of Raden) en met al zyn bloedverwanten, voor de Heer Coeper, zonder eenig voorbeding, vertoonen. Hy wierd egter, ten opzicht dat hy des Keizers Broeder was, vriendelyk door dien Heer verwelkomt, aan wien hy beloofde, dat hy zich in alles na zyn bevel gedragen zou, het zy om tegen Nimrod, een van 's Keizers vyanden, op te trekken, het zy om zich voor den Keizer te vernederen, van beide welke zaken de Heer Coeper het laafte 't nodigte oordeelde.

Hy ſtond vrywillig af van alles, daar op hy te voren geſtaan had, vertrok na Kartafoera met een ſtatelyk gevolg, en met een wagt van 15 Nederlanders; en verdigde ootmoedigde hem aldaar voor den Keizer, zynen broeder.

Nu was'er nog deze Nimrod overig, die zig eerst in Salinga, en nu in een vaſtigheid, Maſſchier genaamd, ophield, en al het omleggende land dwong, om hem te gehoorzamen, en ſchatting te geven.

Hy was een ſchrander Macaſſaar, wel eer als ſlave tot Batavia verkogt, dog, dat leven wars zynde, na 't land van Bagaleen, in 't Matarams gebied, gevlugt, daar hy zich by de boeven in 't gebergte ophield, en ſtil leefde, zoo lang Java in ruſt was; dog, by voorval van den opſtand van Taroena Djaja, zich aanftonds by Cadjoran voegde, diens Veld-Heer en tweede hy wierd.

Na Cadjorans dood vlugte hy voor den Heer Sloot na Salinga. Hy wierd eindelijk, na verlies van veel volks, door de onzen mede overwonnen, en gedood, gelyk door de Heer Coeper den 18 Decem-

ber

A. 1681. ber 1681 uit het dorp Wanagiri, aan de Rivier Klaving, aan haar Edelheden bekend gemaakt is, en waar over den 15 January 1682 vreugde-vuuren op Batavia onder 't loffen van 't gefchut, aangeftoken zyn.

Hier door nu Java in volkomen ruft geraakt zynde, bevond men, dat alle de Landvoogdyen, en Landfchappen, nu onder den Keizer fttaande, 41 in getal, waar van 'er 19 aan de ftrandjen, en 22 binnens lands, waren.

Haar namen, en de Hoofden of Landvoogden der zelve, waren deze:

Landen, nu onder den Keizer fttaande.

LANDSCHAPPEN.

LANDVOOGDEN.

Padjarakan, en Lamadiang.
Paffaroewan.
Soerabaja.
Greffic.
Cidyoje.
Toeban.
Laffem.
Rembang (wegens de E. Maatfchappy.)
Djavana.
Japava.
Damak.
Samarang.
Culiwongo.
Canadl.

Pacalongan, in tweeën.

Baton.
Pamalang.
Tagal.
Brebes, en Laffari.

onder *Temanggong Djajalana.*
Ingabei Angadjaja.
Ingabei Jangrana.
Ingabei Nallaika.
Temanggong Soerawicrama.
Aria Toeban.
Kijaj Mardjaja.
Kijaj Rakfanagara.
Temanggong Martalaksana.
Temanggong Sedjanapetra.
Temanggong Soeranata.
Temanggong Allad Allad.
Rangga di Menggala.
Temanggong Ingawanga.

{ *Temanggong Banarakfa.*
Ingabei Niti Joeda.

Aria Maduretna.
Ingabei Soebadjaja.
Ingabei Sacrajoeda.
Aria Martalaja.

Deze voornoemde zyn Strand-Landvoogdyen; dog de binnenlandze zyn deze:

Malang.
Blitar.
Ca-tiri.
Wirafaba.
Patsje.
Rawa.
Pakoefioen.
Cartafana.
Brogbag.
Madion.
Jagaraga.
Panaraga.
Wavong.
Grobagan.

Driepan, in tweeën verdeelt.

Balora.
Pecela.
Pati.

Coedoes, in drieën verdeelt.

Bangweetan.
Padjang, en Cartasoera, daar de Keizer zyn Hof houdt.

onder *Ingabei Djaga Soeta.*
Ingabei Wira Patra.
Ingabei Katawangan.
Rangga Martapati.
Ingabei Altrasjaja.
Temanggong Wiradadaba.
Ingabei Derpa Joeda.
Ingabei Wiraderidja.
Damang Waisfana.
Radin Mangontappa.
Damang Complong.
Radin Anga Martawangfa.
Radin Wira Taroen.
Temanggong Bimorang.

{ *Temanggong Matanoe.*
Aria Soeralaja.

Radin Soetawangfa.
Ingabei Diepa Joeda.
Temanggong Mangononang.
{ *Temanggong Singa Prabawana.*
Damang Tisna Djaja.
{ *Ingabei Niti Nagara.*
Ingabei Wiralaksana.

Deze landen echter bezat de Keizer kort daar na zoo geruft niet, als hy zich wel verbeeld had. Want hy werd daar in door een gewezen Balifchen slaaf ontrufft,

van welken wy voorgenomen hebben een omftandig verhaal in 't vervolg te doen. De Javanen verhalen ook, als een grootte omftandigheid, tot het leven van dezen Kei-Princen

A°. 1681.
van Tsjeribon tegen den Soefochoenan.

Keizer Amangkoerat, dat hy, nog Pangerang Depati Anom (of Erf-Prins) zynde, een bywyf van Sulthan Sapoh, een van de Princen van Tsjeribon, Njai Maas Ganti genaamd, dat tot hem was komen loopen, by zich hield, willende die, hoe dikwils ook door dien Prins verzogt, hem niet weergeven.

Hy dreigde hem daar over aan den Soefochoenan te beklagen, 't welk Amangkoerat zoo qualyk nam, dat hy hem toen al, had het maar in zyn vermogen geweest, gedood zou hebben; dog zwoer hem dat te zullen betalen, als hy eens Soefochoenan zyn zou. De Prins van Tsjeribon, daar mede spottende, zeide dat hy van hem niet afhing, Tsjeribon van hem niet had, en ook noit, wanner hy Soefochoenan wierd, hem helpen, of zig met hem bemoejen; maar hem dan geheel en al laten varen zoude.

Het bywyf wierd egter, niet aan Sulthan Sapoh, maar aan Sulthan Anom (den tweeden dezer Princen) nog dien zelve nacht weergegeven, het welk van Sulthan Sapoh vernomen zynde, nam hy die 's morgens daar aan met geweld uit zyn broeders huis weder na zig, die daar over niets zeggen dorst, hoewel Pangerang Depati Anom (of Amangkoerat) dit maar gedaan had, om Sulthan Sapoh zoo veel meer spyt aan te doen. Welk geval zoo hoog by dezen Sulthan Sapoh is opgenomen, dat hy na die tyd noit met de Keizer Amangkoerat heeft willen verzoenen.

In de tyd, dat Radin Taroena Djaja voorgenomen had Mataram te vermeesteren, hoorde Sulthan Sapoh, dat alle de Grooten van Mataram alle hunne kostelikheden deden vergulden. Hy liet de zyne daar op mede vergulden; dog Pangerang Depati Anom zond twee dagen daar na eenig volk uit, die zyn huis plunderden, en alles aan Sulthan Anom, dien hy beter lyden mogt, gaven. Daar beneven dreigde hy hem voor den Soefochoenan, zyn vader, wegens gepleegde misdaden, te willen beschuldigen.

Sulthan Sapoh, die daar eens mede lachte, moest zig voor dien tyd stil houden, en daar volgde te minder op, alzoo Taroena Djaja, ondertusschen meester van de stranden geworden, de Princen van Tsjeribon, tot hun eigen behoudenis, dwong, om den Koning van Bantam tot Schuts-Heer te kiezen, zoo, om dat de Keizer hen niet helpen kon, en kort daar aan ook uit Mataram vlugte, als om dat Sulthan Sapoh met Pangerang Depati Anom, die hy te gemoet zag dat na 's vaders dood Keizer werden zou, niet meer wilde te doen hebben, dat ook de reden geweest is, waarom zig die Princen daar na onder de bescherming der E. Maatschappy begeven hebben.

De Javanen verhalen ook van hem, dat hy, op de vrouw van zyn broeder, den Prins Singafarie, Ratoc Blitar genaamd, verliefd zynde, op zekere nacht ten 12 uren, terwyl dezen Prins in den Tempel was om te bidden, met eenige van zyne vrienden (onder welke ook Radin du Bras was) by deze Princen quam, en 'er tot drie uren in de nacht bleef, wanner hy, zyn broeder hoorende komen, de vlugt nam; dog zyn vriend, Radin du Bras, daar in huis gebleven zynde, alzoo hy zoo schielik niet wegkomen kon, wierd door last van Pangerang Singafarie gevat, en van den zelve, alzoo hy op geen van zyne vragen antwoorden wilde, gekrist, begravende hem stil agter zyn huis, zonder ten tyde, toen hy hem doode, op een gong te slaan, of eenig geraas, ten blyke dat 'er onraad was, gelyk 's lands gewoonte verciicht, te maken.

Amangkoerat 'er agtergekomen zynde, dat zyn vriend uit de wereld geholpen was, klaagde daar over eerst aan de Raaden, en daar na aan den Keizer, zeggende dat zyn broeder, Prins Singafarie, hem ten eten verzogt had, en hy zedert niet uit zyn huis te voorfchyn gekomen was. Pangerang Singafarie antwoordde, dat hy dien Heer niet ten eten verzogt; maar op zekeren nacht ten drie uren, als hy uit den Tempel quam, een dief in zyn huis gevonden, en gedood had, zonder hem toen, maar wel daar na, als men hem met licht bezag, te kennen.

De Soefochoenan, dit naeuwer onderzoekende, vraagde zyne Ryksraaden, of zy by nacht enig geraas in 't paleis van den Prins Singafarie gehoord hadden. Zy zeiden neen, waar op de Keizer antwoordde, dan heeft myn zoon Singafarie ook niets misdaan; maar die schuld komt ten laste van zyne Raadsheeren, die geraas (in een geval van onraad by nacht) moesten gemaakt hebben. Daar op belast de Keizer Tagalwangi aan zeker bywyf van den voornaamsten Mantri, om alle de Raadsheeren van Pangerang Singafarie, die toen mede op 't buiten-hof waren, te dooden, 't welk 34 der zelve te beurt viel.

Deze schoone vrouw, Ratoc Blitar, raakte naderhand, by de verovering van Mataram door Taroena Djaja, in zyne handen, en hy gaf haar aan den Prins van Tsjeribon, Sulthan Sapoh, die ze tot zyn wyf nam, nemende haar, toen hy en zyn broeders in dien algemeenen opstand na Bantam trok, mede.

Amangkoerat hoorende, dat Ratoc Blitar nu Sulthan Sapoh's wyf was, wierd nog veel meer, dan bevorens, op hem verbiterd.

Hy liet ze door Temanggong Soeranta van Damak, en door Kapitein Egtberts-zoon (alias Rootbol) wederom eischen; dog

A°. 1681.
vulle daad
onrent
den Prins
Singafarie.

Diens gemalin daer na Sulthan Sapoh's wyf werd.

Dat nieuwen haat van Amangkoerat tegen hem verwekt.

A°. 1683. dog zy vonden den Prins niet, alzoó hy al na Bantam was.

Men zegt, dat hy ook lang met een van zyn eigen zusters, Ratoe Poetsjang genaamd, geboelcrt, en haar geraden heeft, om, na dat zy zich zwanger gevoelde, die vrugt af te zetten.

Gedrag van Amangkoerat in zyn jeugd.

Hy boelcerde ook met een van zyn vaders wyven, Ratoe Soerabaja genaamd, die my toefhynt zyn eigen moeder geweest te zyn, die ook daarom van den Socfoehonan, zynen vader, gedood is. In al 't welke blykt, wat een godloos Prins hy van jongs af geweest zy.

Wat nu de verdere zaken, onder zyn bestier voorgevallen, betreft, zy hangen meest af van 't geval van Soerapati, en van den oorlog, die daar uit gesprooten is, weshalven het nodig wezen zal, dat wy dit eens uit de grond ophaalen en voorstellen.

Oorsprong van Soerapati's geval.

Na dat de jonge Koning van Bantam door de wapenen der E. Maatschappy zoo verre in zyn Ryk bevestigd was, dat zyne vyanden nu van zyne hoofdstad verdreven waren, was Pangerang Poerabaja, 's Konings broeder, met zyn volk en gevolg, ontrent 3000 zielen sterk, de zyde van eenen Sjeich Jozef, een van de voornaamste aantokers desouden Konings van Bantam tegen de jongen Vorst, gevolgt, om nevens hem na een goed heenkomen te zien.

Deze Sjeich was van voornemen, om zig na Mataram te begeven; dog Pangerang Poerabaja, die zaak wat ryp overwegende, en nadenkende, hoe slecht hy dede, dat hy, een Konings zoon zynde, Sjeich Jozef, een man ver beneden hem, zonder eenige hope van verbetering van zyn staat, ging volgen, vond goed hem stil te verlaten, en te zien, of hy, die geen schelmstuk bedreven, en zyn vader maar geholpen had, door 't zenden van Gezanten aan ons, niet weer in genade zou konnen aangenomen werden.

De Luitenant, Maurits van Happel, was hem eerst met eenig volk nagezonden, hoewel hy daar na nog door Kapitein Ruis vervangen wierd.

Wie hy was.

Deze by den hoek van Karawang gekomen zynde, hoorde, dat zich aldaar een Soerapati, een Balier, en een weggehoopen slaaf van den Opperkoopman Knol, met wel 70 of 80 diergelyke wegloopers, ophield, en daar als een dorp te zamen gemaakt hadden, waar van hy haar Edelheden kennis gaf, die egter, alzoó zy zich daar stil hielden, best achtten zig met hen niet te bemoejen.

Werd door haar Edelheden in genade aangeno-

Kapitein Ruis vond egter goed, om van verre eens te hooren, of zy, onder belofte van genade en vergiffenis, niet tot ons zouden willen overkomen, en, hen daar toe genegen gevonden hebbende, gaf

daar af kennis aan haar Edelheden, die zyn doen goedkeurden, en hen allen in genade aannamen.

Daar op gaf hy zyn volk last, Sjeich Jozef op de hiel te volgen, welke post hy den Luitenant van Happel oplag; dog de Luitenant Antoni Eigel, en Zacharias Bintang belastte hy na de Zuid te trekken, om hem, terwyl van Happel hem van de Noordzyde vervolgde, van de Zuidzyde te sluiten, en hem zoo te belleten over Mataram niet na Soerabaja te geraken, en van daar na Macassar, van welken Vorst hy een na-bloedverwand was, over te steeken.

Deze togt van Eigel ging zoo spoedig voort, dat zy hem by het groot binnenmeir, Segara Nakan genaamd, stuitten, en na een gelukkig gevegt, op de vlug dreven, al zyn wyven gevangen kregen, verscheide der zynen, die nog eenige wederstand boden, 't leven benamen, en zommige doormidden gezabeld, aan de boomen ophingen, met bedreiging van hun allen, indien zy zich niet overgaven, zoo te zullen handelen.

Daar na nader hoorende, waar hy was, zond men den Luitenant van Happel, die taalkundig was, na hem toe.

Deze, by Sjeich Jozef in een Moorsch gewaad gekomen zynde (gelyk die Heer my zelf zeer omfandig A°. 1686 op Japara, daar ik aangierde, verhaald heeft) en zeer goede kennis, niet alleen van de Maleische taal, maar ook van de Arabische letter (die hy zeer wel schreef) en van alle de gewoonten en zeden der Mooren hebbende, veinsde mede een Arabier van geboorte, en een rechtgeloovig te zyn. Daar van overtuigde hy hem door verscheide bewyzen en geschriften, zei mede door de Hollanders gevangen; dog zeer wel van hen gehandeld te zyn, waar op hy hem niet alleen raadde zig over te geven, maar ook verzekerde wel gehandeld te zullen werden. Dit viel (zoo my door een Kapitein, die 'er by was, gezegt is) in 't laatste van A°. 1683 voor.

Werd bewogen zig over te geven.

Hy gaf daar op zyn kris aan hem over, ging met hem mede na de Heer Ruis, die ontrent Tfikalong lag, en kwam op Batavia; maar wierd, tegen zyne verwagting, na Caap der goede Hope gezonden, daar ik A°. 1705 zyn graf, niet verre van 't land van de Heer Kalde, gezien heb.

En werd na de Caap der goede Hope gezonden.

De reden, waarom haar Edelheden dezen man zoo verre verzonden, was, dat hy, op Batavia gekomen zynde, van de Inlanders als een Heilig geëerd, zyn Sapa (of uitgekaude pinang) die hy wegwerp, als een heighed, eerbiedig opdraapt, bewaard, en in alle manieren als een weergaloos man van hen zoó zeer geroemd wierd, dat zy vreesden, dat hy te veel aanhang krygen, en haar daar na nog veel moeite geven mogt.

Q 2 On-

A^o. 1684.
De Heer
Ruis zend
Soerapati
na Pange-
rang Poer-
rabaja.

Ondertuffchen had Kapitein Ruis ge-
hoord, waar Pangerang Poerabaja met de
zyncen zich ophield, en vond goed hem
door Soerapati, die hy als Luitenant over
zyn volk (ook Baliërs zynde) aangesteld,
en die zig zeer wel gequeten had, de pols
eens te laten taften, of hy niet goedwil-
lig zou willen afkomen.

Die hem
beweegd
zich over
te geven.

Deze, by hem gekomen, wist hem daar
toe volkomen over te haalen, waar van
hy met een Balifche brief, die door de
Heer Bintang in 't Maleits, en daar na in
't Duitfch vertaald wierd, aan de Heer
Ruis kennis gaf, blyvende daar in 't bosch
by dien Prins.

Haar Edel-
heden zen-
den zyn
vergifenis-
brief.

De Heer Ruis gaf hier af berigt aan
haar Edelheden, die een vergiffenis-brief
voor dien Prins aan den Vaandrig van Tan-
djong Poera (een Vefting die 28 mylen de
Rivier van Karawang op legt) Willem
Kuffeler genaamd, zonden, met last, om
die aan Pangerang Poerabaja met eenig
volk te gaan aanbieden.

Ondertuffchen had die Pangerang al zyn-
ne wapenen, volgens 's lands wyze, als
men zig overgeven wil, reeds by een ge-
bonden, en stond daar toe gereed met zyn
volk, houdende niet anders, dan zyn kris,
op zyde, en nog eenige andere fraeje praal-
cieraden by zig.

In dien tyd was Kuffeler met 36 of
38 man daar gekomen, en wilde met Soe-
rapati, niet fpreken, maar de behandeling
van die zaak alleen aan zich houden, en
alles ontrent dien Prins op zyn eigen ge-
zag doen. Daar op eifcht hy (zoo my be-
richt is van Kapiteins, die dat uit 's Prin-
cen eigen mond hadden) 's Princen kris,
en andere fraejigheden, waar over die
Prins zeer verzet staande, hem vroeg, of
het niet genoeg was zig zoo verre te ver-
nederen, dat hy al de wapenen van zyn
volk had laten by een binden, en of hy
dit weinige niet voor zig mogt houden, te
meer, alzooy nog in 't bosch, en niet al
te zeker waren.

Soerapati, fchoon niet al te wel van Kuf-
feler bejegend, toonde hem mede met be-
leefdheid, dat hy hem, voor zyn komft,
daar ook wel om had konnen aanspreken,
en raadde hem, dewyl hy dat niet gedaan
had, dat hy (Kuffeler) dit ook daar maar
by laten wilde, te meer, alzooy de vogel
wel gevangen; maar nog in 't bosch, en
niet in de koy was.

Dit nam Kuffeler zeer quaiyk op, en
begon hem, in tegenwoordigheid van
al zyn volk wat uit te fchelden. Op al
het welke Soerapati hem nog al goede
woorden gaf; dog zyn volk was zeer ver-
bitterd op Kuffeler, en perfte hunnen Lui-
tenant, om die fmaad aan hem te wreken.

Soerapati, die geen verdere moeite met
hem zocht, pacide hen, zoo veel hem mo-
gelyk was, in hope, dat alles wel gaan

zou; dog wanneer Kuffeler den Prins daar
weer over aansprak, zeggende, dat hy be-
geerde, dat hy 't eenen 't ander aanstonds
aan hem zou overgeven, zei de Prins ein-
delyk, dat hy het op den dag van hun
vertrek doen zou; dog in plaats van
dat na te komen, ontbond hy al zyne wa-
penen in ftilte, ftelde 10 of 12 Ruiters
by zyn tent, (want hy, Kuffeler, en Soe-
rapati, hadden 'erieder een byzonder) ont-
vlugtte met alle de zynen met het aan-
breken van den dag, en liet hem dus
met zyn vergiffenis-brief aan de grond zit-
ten.

Kuffeler, die 's morgens meende te ver-
trekken, vond nog den Prins, nog iemand
van de zync. Ook waren die Ruiters hem
nu ook wel een uur gevolgt.

Soerapati
door Kuf-
feler zeer
veragtelyk
gehandeld.

Hy roept daar op Soerapati, welken hy
nu nog meer dan bevorens fchold, zeg-
gende, dat hy de oorzaak van deze vlugt
van den Prins was, en hem dat aangera-
den had, en dat hy dat haar Edelheden
zou bekend maken.

Daar op belaste hy hem, Pangerang Poer-
rabaja te volgen, en wederom te haalen,
op dat hy hem zyn brief van vergiffenis
zou konnen overgeven.

Soerapati daar en tegen zeide, dat niet
hy, maar zyne onredelyke behandeling
ontrent dien Prins, met het afvorderen
van zyn kris, en andere fraejigheden, oor-
zaak van zyn vlugt was, die hem dat im-
mers afgeraden, en waar over hy hem zoo
zeer gefcholden had.

Hy voegde daar by, dat, had hy 't goe-
de door hem alleen by dien Prins dus ver-
re bewerkt, zoo onvoorzigtig afgebroken,
en den Prins daar door op de vlugt ge-
jaagd, hy kon hem nu zelf ook volgen,
en wederhalen, willende niet de minfte
bevelen van hem verftaan, alzooy hy meer
in rang, dan hy, was, en niet onder hem,
maar onder Kapitein Ruis, stond.

Kuffeler zond derhalven de helft van
zyn volk 'er op uit; dog die quamen,
zonder den Prins vernomen te hebben, we-
der.

Hier op begon Kuffeler hem nog meer
te fchelden, en zoo zommige daar nog by-
voegen, ook een slag in 't aangezicht te
geven, waar door 't eindelyk zoo hoog
liep, dat Soerapati's volk, dat aanhooren-
de, en niet langer konnende verdragen,
vlak uit tegen Soerapati zeiden, niet langer
onder een overften, die zich zoo fchelden
liet, en daar geen wraak over nam, te
willepftaan, dreigende, zoo hy dit niet
aanstonds dede, hem zelf onder de voet
te zullen ftooten, alzooy zy niet weer flaven
wilden werden, dat zy, zoo Kuffe-
ler over hun klaagde, vreesden.

Hier door dan gedrongen zynde tot iets,
dat hy anders zocht te ontgaan, befloot hy
hun verzoek toe te ftaan, en zig te wreken.

Hy

A^o. 1684. Die zig gedrongen zynde, wreekt.

Hy viel op de tent van Kuffeler aan, die 15 of 16 Nederlanders, en verder eenige Mardykers (of vrylieden) by zig had, en bragt 28 man van hen om 't leven; dog Kuffeler met de verdre ontquamten her.

Waar na Kuffeler hem de schuld van alles gaf.

Daar op gaf Kuffeler, op Batavia gekomen zynde, al de schuld aan Soerapati, het welk in den eersten tyd ook geloofd wierd, te meer, dewyl hy aan de Heer Hurdt, en andere Heeren, groote voorstanders had; dog naderhand heeft men, by rapport van dien Pangerang zelf, wel gezien, dat hy ongelyk, Soerapati gelyk, en dat ook de Prins reden gehad had, om dien hoon niet te verdragen, te meer, dewyl hy hem van den vergiffenis-brief nog geen een woord (zoo men zegt) gesproken had. Een zaak, die ik in zyn geheel laat, en waar over ik my niet inlaten wil, om te zeggen, wie gelyk had.

Hy wierd te vergeefs vervolgd; en zedert

Men zond daar op den Bevelhebber Coeper, en de Kapiteins Wanderpoel, de Ruiter, en anderen, met krygsvolk na Tsjeribon, die Soerapati vervolgden, terwijl hy bezig was na den Soefoehonan te vlugten, en indien zy hem wat langer nagezet hadden, zy zouden hem zekerlyk gekregen hebben; dog dit nu van hen verzuimt zynde, quam hy by den Soefoehonan, en wilst zig zoo aangenaam te maken, dat hy hem in genade aannam, en vollagen als een gunsteling behandelde, 't geen hy (zoo ik van heden, die hem kennen, gehooft heb) verdiende, alzoo hy zig anders altyd betoond heeft een zedig, buiten-gemcen wakker, en godvrugtig Soldaat te zyn, die noit gewoon was iemand te verongelyken,

Van den Soefoehonan begunstigd.

Ook kon men van deze gansche zaak geen netter berigt krygen, als van Pangerang Poerabaja zelf, die, niet lang na zyn vlugt, Gezanten aan haar Edelheden zond, om vergiffenis by hen te verzoeken, die hem kort 'er na zyn genade-brief toezonden. Daar op quam hy op Batavia, en heeft daar nu nog zedert zoo veel jaren ontrent de Nieuwe poort gewoond, gaande gemcenelyk met twee oppassers uit, die hem te gelyk tot staat-houders (genietende de zelve eer, als een Raad van Indiën) en voor al ook tot een wacht, dienen.

Pangerang Poerabaja in genade aangenoemen.

Van dezen Prins konden haar Edelheden best hooren, wat 'er van de waarheid was, en wie van beiden, Kuffeler, of Soerapati, schuld had; dog naderhand wierd na die zaak, nog na den dader, die dit veroorzaakt had, niet eens onderzoek gedaan; maar men zag alleen op die moord, door Soerapati bedreven, en men oordeelde, dat dit schendig bedryf aan hem en de zynen (zonder van 't andere eens te reppen) moest gewroken werden.

Nader bericht: we-

Het heugt my zeer wel, dat ik een van de ordinaris Raden van Indiën hebbe hoo-

ren lezen, dat Soerapati kort daaraan zyne verdediging schriftelyk met de papieren der E. Maatschappy over Tsjeribon aan haar Edelheden gezonden, en de zelve zeer net en wel opgesteld, dog dat zy weinig ingang toen gehad heeft, om dat Kuffeler door zekeren Heer van Bekom, den Heer Hurdt, toen Directeur generaal van Indiën, en door den Heer Tak (die zyn voorftander was) den Opperlandvoogd, den Heer Kamphuis, op zyn zeide had.

Ook heeft men dit klaagschrift van Soerapati (dat ook by den brief, met de Heer Gezant Tak aan den Soefoehonan medegegeven, blyken kon) naderhand geheel en al verduisterd, en hem verder maar over die moord der onzen schuldig gehouden, dat zedert zoo veel wakkere Nederlanders 't leven, de E. Maatschappy zoo veel geld en moeite, de ingezetenen van Batavia zoo veel zorg, gekost, en onnodelyke schade veroorzaakt heeft, waar van de meesten, die ik daar over hebbe hooren spreken, en die grondige kennis van deze zaak hadden, de schuld om de vorige redenen alleen aan de Heer Kuffeler gegeven hebben. Wat daar nu waar, of onwaar af is, laat ik tusschen beiden, alzo ik geen van beiden wil beschuldigen; dog zeg allen nogmaals, dat niemand de waarheid van dien beter zou kunnen zeggen, dan Pangerang Poerabaja, die nu nog op Batavia, zoo niet beter weet, leeft, waar aan ik my vollagen gedrage, zonder party in 't zeken.

Men hoorde eenigen tyd daar na van die De Heer Tak aan den Keizer als Gezant gezonden.

maar A^o. 1686 in 't begin wierd de Heer François Tak (zwaiger van de Heer Johan van Hoorn) als Gezant na Soefoehonan Amangkocrat gezonden, met last (zoo men wil) dat hy 't hoofd van Soerapati bekomen mogt, of anders, zoo dit niet gelukken wilde, dat hy dan bezorgen zoude, dat hy, of uit naam der E. Maatschappy, of uit naam van den Soefoehonan, begenadigd wierd.

Hoe de zaken tusschen dien Vorst, en Soerapati stonden.

Men zei toen, dat Soerapati van den Keizer niet alleen reeds begenadigd was, maar dat hy ook zelf een van zyn dogters aan hem gegeven, en zich op 't naeuwste met hem tegen de Heer Tak (op welken hy wegens de groote steen, uit de Madjapahitze kroon, zoo hy voorgaf, geligt, een oude wrok behouden had) verbonden, en volstrekt besloten had, dien Heer met alle de zynen om 't leven te brengen, gelyk de tyd geleerd, en men naderhand klaar ontdekt heeft, hoe grooten deel deze Keizer daar in gehad heeft.

Om dit droevig geval nu zoo net, als 't mogelyk is, voor te stellen, zullen wy daar af, met 't geen ons uit de papieren der E. Maatschappy blykt, een begin maken.

ZESDE HOOFDSTUK.

Verhaal van 't ongeval, den Heer Tak, en de onzen overkomen. De Heer Gezant trekt op na Carta Socra. Zyn bedreiging aan den Keizer. Wat bericht hy van den Vorst kreeg. De Vyand steekt een deel van 't Hof in brand, Kapitein-Luitenant Greving gedood. Aanval van 150 Baliërs op de onzen. Alwaar de Heer Tak, en andere, dood blyven. Wat voor Hoofden'er af quamen. Socrapati, genegen over te komen, werd belet. Bewys van des Soefoehoenans boozen toeleg uit eenige geschriften. 't Verhaal van Wangfanata hier over. Op wat tyd dit schelmsluk gesmeed wierd. Eerste bewegingen daar toe. Door bestel van Ranga Casocma. Wat de Soefoehoenan van de Heer Taks komst oordeelde. Waar ontrent hy werd gerust gesteld. Greving qualyk door van Vliet gebandeld. Die den Heer van Vliet weder waarfchouwd. Ranga Casocma's voorgeven, om Socrapati te vergeven. Dat op bedrog uitkomt. De Soefoehoenan belast Socrapati de wapenen neder te leggen. Die daar geen zin in had. Last des Soefoehoenans aan Socrapati, om den Heer Tak te vermoorden. Die dat niet wiliende doen, van de Javaanen aangeast werd, dog alles was besteken werk. De Soefoehoenan vlugt mede; dog keerd weder. Zyne verkeerde gedagten van de Heer Tak's komst, door ingeven van zyn Ryksbestierder. Net bericht van den Tolk, die de Heer Tak's optogt bygewoond heeft.

Verhaal van 't ongeval, den Heer Tak, en de onzen overkomen.

Vittrekzel uit de dagelykze Aantekening gebouwd by den Onderkoopman, en Geheimschryver des Gezantschaps, Daniel Cartje in Carta Socra, over de voorgevallene moort.

„ **V**Rydag den 8 February 's morgens ontrent zes uren, zoo als ik tot de togt vaardig was, ontving de Heer Gezant een briefje van den Kapitein-Luitenant Greving, 't welk door zyn E. en den Raad gelezen zynde, zoo heeft zyn E. de voortogt genomen, niet harder voorttrekkende, dan dat de bagagie wel volgen kon.

De Heer Gezant trekt op na Carta Socra.

„ Onder weg hoorden wy eenige musquet-schooten, waar op zyn E. een Bode na Carta Socra voorafzond, met bericht, dat wy begonden te naderen, en met last aan den Kapitein-Luitenant, en de andere oversten, dat zy met de twee voorafgezondene vaandels zyn E. zouden komen ontmoeten, het welk ontrent de groote toegedamde Rivier, een weinig, of ontrent een vierde myls, van Carta Soera geschiedende, en zyn E. met de verdere krygsmagt van de paarden gestegen zynde, zoo trokken zy gezamentlyk in goede ordre met vliegende vaandels, en slaande trommels, tot de voorz. Pagar, of liever mag men het noemen, de zeer wyd en zyd met enkele gespouwene en reeds verrotte rottingen of bamboezen omzette betuinigen, van een deel zoo oude als nieuwe opgeslagene en van die zelve stoffe opgezette en met atap gedekte wachtplaats, en andere verblyf-plaatfen, en zyn E. middelerwyl bericht geworden

„ zynde, dat de Pangerang Tsjakra Ningrat (de zelve, die namaals A°. 1706 de Panombahan van Madura genoemd zal werden) met de Baliërs handgemeen was, en de zelve egter (niet tegenstaande hy een magt van 10000 man en 300 Sampanders by malkanderen, en hem bezet had) doorgebroken, in de bosfichen oostwaard ontvlugt, en van gemelden Pangerang nagezet waren, zoo heeft zyn E. aantonds op onze aankomst de voornoemde twee, en het nu met ons aangekomen eene vaandel in ordre gesteld.

„ Na dat nu zyn E. van de voorafgekomene hoofden dezer vaandels kortelyk bericht ontfangen had, hoe zy met haren trein en bagagie den 2 dezer wel en behouden aangekomen waren, zonder eenige aanmerkenswaardig ontmoeting gehad te hebben, zoo heeft zyn E. den Opperkoopman Jeremias van Vliet, en den Luitenant van der Meer na 't Hof van den Soefoehoenan gezonden, om zyn Keizerlyke Majesteit voor 't laatste aan te zeggen, dat hy met de E. Maatschappy niet behoefde te spotten, of de gek te scheeren, en dat hy hem aantonds het hoofd, en den verderen ahang van Socrapati zou hebben over te leveren, of dat zyn E. het opal de Mantri's, en 't Hof, verhalen zoude.

„ Hy belaste voorts aan Kapitein Jan Leeman, om alle de Matroozen met pieken, vuurpotten, en handgranaten, by hem te voegen, gelyk ook aantonds onder den Constapel geschiede.

„ Ondertusfchen quamen die afgezondene te rug, te kennen gevende, dat de Soefoehoenan, onder voorgeven van den vyand zelf na te zetten, en te verdelgen, en hem in handen der E. Maat-

Zyn bedreiging aan den Keizer.

A^o. 1686. „ Maatschappij te leveren, reeds zyn Hof
 „ verlaten had; dog dat zy den zelve be-
 „ wogen hadden te rug te keeren.
 „ Hier op zond zyn E. aantonds den
 „ Kapitein-Luitenant Greving met 4 of 5
 „ oppassers van zyn eigen volk weer na 't
 „ Hof, om op alles een wakend oog te
 „ houden, en met last, om goede ordie
 „ te stellen, en om zyn Majestieit voor al-
 „ le schade en brand te verzekeren, mits-
 „ gaders den zelve aan te zeggen, dat hy
 „ zich zelve niet behoefde in gevaar te
 „ begeben; maar dat hy daar toe zyne
 „ Mantri's, of Ryks-Raden, gebruiken
 „ moest.
 „ Hy belastte ook verder aan Kapitein
 „ Leeman, dat hy tot hulp van den Vaan-
 „ drig Keurbeek, en tot bewaring der ar-
 „ tillery en verdere krygs-benodigdheden
 „ (alzo die valt in de Pagar trok) aldaar
 „ zou blyven post houden, en dat hy zyn
 „ E. als hy zag, dat het noodig was, met
 „ kruit en loot helpen zoude.
 „ Kort daar na quam de Landvoogd
 „ van de Oostersche landen, en Japara,
 „ Depati Oerawan zyn Ed: zeggen, dat
 „ de Baliërs weer hard aanquamen, beo-
 „ osten den Dalam of 's Keizers Hof) zig
 „ onthielden en de huizen in den brand
 „ staken, 't welk zyn E. geh. ord hebben-
 „ de, besliste, dat de Granadiërs maar tot
 „ nader last blyven, en dat maar alle de
 „ Matroozen, met de Constapel, en een
 „ vaatje kruit; mitsgaders een dito mus-
 „ quetkogels, volgen zouden; waar op zyn
 „ E. aantonds besloot met die 3 vaandels
 „ gelyk na den vyand te trekken.
 „ Nadat hy nu den tocht wat meer als
 „ een vierde myls Oostwaard opgenomen
 „ had, alwaar de vyand, zoo men zyn
 „ E. gezegd had, zig onthield, zoo qua-
 „ men de Baliërs ondertusschen benoorden
 „ en bewesten den Dalam, die regt Noor-
 „ den van de leger-plaats alhier, en dier-
 „ halven vlak 'er tegen over legr, invallen,
 „ en deden zulken schrikkelyken aanval
 „ op de wagt, die daar 30 blanke koppen
 „ sterk onder den Kapitein-Luitenant
 „ Greving geposteed lag, dat 3 alle, op
 „ een man na, overweldigd, doodgefla-
 „ gen, en veele deerlyk verbrand zyn.
 „ De Baliërs schooten daar op met de
 „ stukken, die aldaar tot 's Keizers ver-
 „ dediging met schroot geladen waren, na
 „ 't volk, dat voor de Pagar geposteed
 „ stond, op welk gerugt, en 't in brand
 „ steken van eenige huizen des Dalam's,
 „ zyn E. zich toen met de troepen gewend,
 „ en weer na den Dalam begeben hebben-
 „ de, postteerde zich voor en bezyden ge-
 „ melden Dalam, en liet braaf op die schel-
 „ men inbranden.
 „ Deze nu zich van agteren in brand,
 „ en van voren door de onzen bezet zien-
 „ de, en eenige van ons volk nu reeds

„ haar kruit verschoten hebbende, zoo
 „ quam 't vaandel van den Luitenant A-
 „ rent Vonk met eenige verwarring op 't
 „ vaandel van den Luitenant Egel inzwen-
 „ ken, waar door zy beide eenigzins in
 „ verwarring raakten.
 „ Zy herstellden zich egter weder, schie-
 „ tende al gedurig op den vyand, waar
 „ op die ontrent 100 of 150 man sterk,
 „ als razende tygers (nemende het waar,
 „ dat de rook van ons volk weer tegen
 „ hen aanquam, en hen in 't gezicht wai-
 „ de) onder 't roepen van amok, amok,
 „ en al schuimbekkende, gelykelyk op
 „ onze troepen met zulken grouwelyk ge-
 „ weld en woede met hun lange pieken in-
 „ vallen, dat een deel van ons volk onder de
 „ voet, en de verdere zoo in verwarring
 „ raakten, dat de zelve, niet tegenstaan-
 „ de alle geweld, en aanmaning van hun
 „ hoofden, tot geen standhouding te be-
 „ wegen, nog tot geen herstelling te bren-
 „ gen waren.
 „ Ondertusschen gingen de Baliërs in de
 „ woede met hun pieken voort, braken
 „ onder 't volk in, zoo dat de onzen, niet
 „ tegenstaande 'er ook vele van de vyand
 „ op die plaats dood bleven, gedwongen
 „ wierden t veld te ruimen, en ieder maar,
 „ zoo hy best kon, de vlugt te nemen.
 „ Eenige, die dit gezien hebben, we-
 „ ten te zeggen, dat de E. Heer Commif-
 „ laris in de voorgemelde rook, en by dien
 „ aanval (na dat van zyn 12 oppassers
 „ met donderbussen 'er al 8 onder de voet
 „ lagen) door een troep Baliërs omringd,
 „ en op eenige plaatsen gequetst zynde,
 „ nog getragt zou hebben, om na zyn
 „ paard te wyken, maar dat hy, zoo als
 „ hy de hand daar aan sloeg, van de Ba-
 „ liërs met zulken geweld, en door zul-
 „ ken menigte overvallen is, dat hy daar
 „ op die plaats ook zyn einde vond, en
 „ jammerlyk vermoord wierd.
 „ 's Namiddags wierden de verdere on-
 „ dergenoemde Nederlandzse Hootden der
 „ vaandels ontrent maar een pistool-schoot
 „ van daar, dood gevonden, te weten, de
 „ Heer Gezant, en Gevolmagtigde, Fran-
 „ çois Tak, de E. Opperkoopman Jere-
 „ mias van Vliet (buiten 't Hof, in de mod-
 „ der) de Kapitein-Luitenant Arnold
 „ Greving, wat verder op na den Dalam
 „ de Luitenant Benjamin van der Meer,
 „ de Luitenant Dirk Vonk, en de pro-
 „ visioneel gemaakte Vaandrig Laurens
 „ Herfts in den Dalam.
 „ Hoe veel nu van de mindere Hoof-
 „ den, Soldaten, en Matroozen, buiten
 „ deze by ons gemist wierden, hadden zy
 „ nog niet konnen ontdekken, hoewel zy
 „ 't getal op 40 koppen gilden. De ver-
 „ dere waren zeer verstroit in de Pagar ge-
 „ vlugt, onder welke de Luitenant An-
 „ toni Egel, de Vaandrig Frans Vogel
 „ „ met

Wat be-
 richt hy
 van den
 Vorst
 kreeg.

De vyand
 steekt een
 deel van 't
 Hof in
 brand.

Kapitein-
 Luitenant
 Greving
 gedood.

Aanval van
 150 Baliërs
 op de on-
 zen.

A^o. 656.

Alwaar de
 Heer Tak,
 en anoere
 dood bly-
 ven.

Wat voor
 Hoofden
 'er afqua-
 men.

A°. 1686. „ (met een kogel in de regter arm boven
 „ de hand gequetst) de Vaandrig Seve-
 „ ryn Christiaan Arendsfield, en voorts
 „ meer andere mindere hoofden, en Sol-
 „ daten, van welke laatst vele hun ge-
 „ weer agtergelaten hadden. Ook waren
 „ 'er elf zwaar-gequetste binnen gebragt;
 „ dog zouden morgen nader kunnen op-
 „ geven, hoe 't verder hier mede gelegen
 „ was.
 „ By 't opnemen der lyken bevond men,
 „ dat de Heer Gezant 20, de Heer van
 „ Vliet 10, Greving 15, Vonk 3, en
 „ Herfts 6 wonden bekomen had, en dat
 „ 'er nevens den Heer Gezant 72 man van
 „ ons volk dood gebleven was.

Soerapati,
 geuegen
 over te ko-
 men, werd
 beler.

Men zegt, dat Soerapati al zyn picken
 kort te voren (volgens 's lands gewoonte)
 al by een gebonden, en voorgenomen had,
 om tot ons over te komen.

Dit te zamen binden der wapenen en
 dus ongewapend by de vyanden te komen,
 om zich aan hen over te geven, en de vrede
 te verzoeken, is al zeer oud, en de Dichter
 Virgilius meld daar iets af, dat 'er zeer
 wel op staat, en zyn opmerking verdiend.

Oremus pacem, & dexteras tendamus inermes.

Dat is:

*Laat ons de vrede zeer ootmoedig af gaan
 smeeken,
 De rechterhanden bloot na d'overwinnaar
 steeken.*

Dit lag nu wel zoo by Soerapati, die
 noit tegen ons moete gezogt had, en die
 de zelve ook nu verder wilde voorkomen,
 hopende, dat men hem zou hooren spre-
 ken, en in genade aannemen; maar de
 Ryksbestierder, Radin Aria Ranga Ca-
 soema, by hem komende, zeide tegen
 hem: *Wat, wild gy u zelve overgeven?*
zoo zyt gy immers een man des doods. In-
dien gy besloten hebt u zelve met uw volk
en met de gene, die ik u byzetten zal, te
verdedigen (waar uit blykt, dat de gan-
sche moord van den Heer Tak, en de zyne,
met volkomene kennis en berading
van de Soefochoenan geschied is) zoo zal
u immers niemand kunnen deeren. Waar
op hy zyn picken weer ontbonden, en zig
tegen de onzen in postuur gesteld heeft,
zynde alles, wat de Soefochoenan daar
tegen gedaan heeft, maar voor't oogder
wereld zoo wel iets, maar in zich zelve
noit zyn voornemen nog last geweest, om
Soerapati te benadeelen, veel min om hem
over te leveren, of te verdelgen.

Bewys van
 des Soefoc-
 hoenans
 boonen toe-
 leg uit ee-
 re ge-
 schriften.

Om hier van wat nader verzekerd te
 werden, moeten wy deze hieraan volgen-
 de schriften maar eens aandagtig nazien.

Het eerste is de bekentenis van een Ba-
 lier wegens de moord van den Heer Tak,

door den Soefochoenan, en zyn eerste A°. 1686.
 dienaar van staat beslooten. Het tweede
 behelst een net bericht van zekeren Inland-
 zen Tolk over de zaak, en optogt van de
 Heer Tak.

Het eerste luid aldus:

*Aantekening, gehouden, 't Verhaal
 hoe het schelmstuk tus- van Wang-
 schen den Soefochoenan, sanata.
 en den schelmen Ranga
 Casoema, zyn eerste die-
 naar van Staat, is aan-
 gelegd, om den E. Heer
 François Tak, Gezant,
 en de E. Heer van Vliet,
 zyn tweede, den hals te
 breken, dat ons van stuk
 tot stuk, zoo als het hier
 naar volgt, door den
 Hoofd-Balier Wangfa-
 nata, is bekend gemaakt,
 als volgt.*

„ D E eerste toelag van den Soefoc- Op wat
 „ hoenan, van dit schelmstuk on- wyze dit
 „ tont de Heer Gezant en Commissaris schelmstuk
 „ François Tak, en de Heer van Vliet, gefmeed
 „ nam een begin in 't laatste van 't jaar wierd.
 „ 1685, en in 't begin van 1686, als hy
 „ hoorde, dat daar een Gezant zoudebo-
 „ ven komen, gelyk voornoemd is, waar
 „ over den Soefochoenan in ons bywezen,
 „ zoo het scheen, zeer verblyd was, en
 „ tegens den Kapitein-Luitenant Greving
 „ zeide: *komt de Heer van Vliet mede, dat*
 „ *is goet, dan zal ik hem mynen anac (of*
 „ *zoon) noemen, en de Heer Tak myn vriend.*
 „ Waar op de Kapitein-Luitenant voor-
 „ noemd, zeide: *Soefochoenan, dat moet*
 „ *gy niet zeggen, want de Heer Tak is de*
 „ *grootste, die uit den name van den Kapi-*
 „ *tein Moor (of Opperlandvoogt) komt.*
 „ Waar op de Soefochoenan antwoordde:
 „ *Dan is 't wel, dan zal ik den Heer*
 „ *Tak myn Anac noemen, en van Vliet myn*
 „ *vriend.* Waar by dat zoo bleef, en wy
 „ ons afscheid namen.

„ Ten tweeden, zoo maakten wy be- Eerste be-
 „ kend aan den Soefochoenan, dat de Heer weggingen
 „ Gezant op Samarang was aangeland. daar toe.
 „ Toen begon eerst het werk te leeven:
 „ *Wel, dat is goed, zeide de Soefocho-*
 „ *nan, om geen opstand te maken in myn*
 „ *land, daar zyn nog 40 Baliers van Soe-*
 „ *rapati in de Bagaleen, die zal ik dan*
 „ *mede hier laten ontbieden, om dat wy ze*
 „ *dan alle by een hier hebben.* Waar op
 „ de Kapitein Luitenant Greving zeide:
 „ *Soefochoenan, daar is niet aangelegen,*
 „ *die zullen daar naar wel gekregen wer-*
 „ *den.* Waar op de Soefochoenan ant-
 „ woordde, *daar zyn tog geen hoofden by.*

A. 1686.
Door hellel
van Ranga
Cafocma.

„ Ten derde bevonden wy korts daar
aan wel anders, dat hy de voorfz. Ba-
liers door Ranga Cafocma ftilleljes had
laten opontbieden met vrouw en kinde-
ren. Waar op de Kapitein Luitenant
verzocht aan Ranga Cafocma, om eens
by hem te komen, om wat te ma-
jin majin (of te fpeelen) die hem onder
die fchyn zoo van verre eens aansprak,
of de Baliers nog in de Bagaleen waren,
daar Ranga Cafocma op antwoordde,
Hy wift anders niet als van ja; want
Soerapati is gifteren nog by my geweest,
maar heeft my daar nergens van gefpro-
ken. Zoo dat wy toen al konde be-
merken, dat dit fchelmken al mede aan
dit fchelmsverraad valt was; want hy
had alle de Baliers onder zyn bewarin-
ge genomen, en daar over zyn hoofd
aan den Soefoehoenan te pand gefield, dat
hy Soerapati met al zyn hoofden, of hunne
koppen in handen van de E. Maatschap-
py wilde leveren; maar het was dat
koppen leveren niet, en 't waren alte-
maal fchelmftukken met een, waar o-
ver wy eens een briefje fchreven aan de
Heer van Vliet, dat wy ontrent het
Hof en des zelfs Grooten niet veel goeds
te verwagten hadden, alzo wy hier
begonnen te bemerken, dat het ontrent
het Hof, en het Soerapati's gebroed op
een fchelmftuk zoude konnen uitbrec-
ken, dewyl wy uit het Hof van Djaja
Jaffiem hebben gehoord, dat 'er zoo een
gefchrei in den Dalam was, tuffchen
den Soefoehoenan en de Ratoc Amang-
koerat over de komfte van de Heer Ge-
zant Tak, zeggende hy verder: *Dat*
by maar zoude komen onder fchyn van
vriendfchap, maar het is maar om de
driemaal honderd duizend ryxdaalders te
doen, om die van my te eiffchen, en die
kan ik niet opbrengen, en dan zal by ons
maar by de kop vatten, en maken ons tot
flaven, en had ik 't verbond niet onder-
tekend, ik zou het myn leven niet teke-
nen. Waar op de Kapitein-Luitenant
voornoemd, en wy gezamentlyk, ons
na den Dalam begaven, om den Soefo-
hoenan van zulke gedagten te doen af-
ftaan, en tegens hem zeiden: *Soefoehoe-*
nan, feld dog zulke zwaarigheden uit
uwe gedagten. Wildet gy daar nog zoo veel
by hebben, het is de E. Maatschappy daar
niet om te doen, gy weet immers, dat
den Kapitein Moor by u gedaan heeft als
een vader, die het immers aan u betoont
heeft ontrent u ryk, en kroon, endat gy
zoo door de E. Maatschappy's wapenen
weeder in het ryk zyt herfteld, zoo dat
de Soefoehoenan zulke gedagten niet be-
hoorde te hebben, als dat de Gezant maar
hier zoude geftiert werden, om de 300000
ryxdaalders van u te eiffchen. Hebt dog
die gedagten niet, het is maar dat de Ge-
IV. Decl.

Wat de
Soefoehoe-
nan van de
Heer Taks
komt oor-
deelde.

„ zant hier by u komt, om met de Soefo-
hoenan over de welstand van het ryk te
fpreken. Waar op de Soefoehoenan dan
tegen ons zeide, *dan is 't wel, dan ben*
ik geruft, waar op wy ons afscheid na-
men, en vertrokken. Welke voorval-
len wy aanftonds door een letterken aan
de Heer van Vliet bekend maakten,
waar op de Heer van Vliet van Sama-
rang een briefje ons toczond, dat het
al te verwyft was, om daar zoo lang aan
te blyven hangen, en of 'er geen moed meer
in hem was, daar zig de Kapitein Lui-
tnant zeer over gehoord vond, en
zwoer ook, noit geen penne weer op
het papier te willen zetten, zeggende:
Laat het dan loopen, zoo als het wil.

Greving
qualyk
door van
Vliet ge-
handeld.

„ Ten vierden, met de komfte van de
Heer Gezant Tak op Samarang, liet ons
de Soefoehoenan in den Dalam roepen,
en vraagde ons af, of wy niet gehoord
en hadden, wanneer de Heer Gezant bo-
ven komen zou, daar wy op zeiden,
het nog niet gehoord te hebben, en zoo
dra wy daar van quamen te vernemen,
wy het den Soefoehoenan tyds genoeg
zouden waarfchouwen. Hy zeide, *dan*
is 't wel, als hy dan boven komt, zoo
zal ik 40 Tygers los laten loopen tot zyn
vermaak; waar op wy zeiden, Soefoehoe-
hoenan daar kan by geen vermaak in
fcheppen, hy komt hier maar om de wel-
stand van u Ryk met malkanderen door
te zien; maar het kan daar na wel eens
gefchieden, Soefoehoenan. Waar op wy
wederom ons afscheid namen; maar het
waren geen Tygers, die daar los zou-
den gelaten werden, maar het waren
zyn fchelmen van Baliers, die hy daar
mede meende, waar op ik zeer ernftig
nog eens verzocht aan den Kapitein-Lui-
tenant dit zelve nog eens aan de Heer
van Vliet te fchryven, dat ik met groo-
te mocite van hem verkreeg.

Die de
Heer van
Vliet we-
der waer-
fchouwd.

„ Ten vyfden, zoo gingen wy geza-
mentlyk naar den Dalam, om den Soe-
foehoenan bekend te maken, dat de
Gezant in den aantogt was, om na bo-
ven te komen, en vraagde ons wyders,
of den Gezant ook veel volk by hem
had, waar op wy zeiden, drie vaandels,
waar van 'er al twee hier zyn, zoo dat
de Heer Gezant 'er maar een by zich
had. Toen ging hare pitsjaring eerft
regt aan, zoo by dag, als by nagt. Om
het fchelmftuk van haar rol ter deeg te
konnen uitspeelen, zoo komt Ranga
Cafocma by ons in de Pagar, zeggende
tegens ons: *Hebt gy geen oebat, (of*
medecyn) om iemand dadelyk te konnen
dooden. Wy gaven ten antwoord, van
ja, daar zullen wy u dadelyk wel een
preuwe van laten zien, en namert toen

A°. 1686. Ranga Cafoema's voorgeven om Soerapati te ver- geven.

10 greinen *sublimant*, en gaven dat een hand in, die in 't kort daar aan berfste.

Daar op Ranga Cafoema tegens den Kapitein Luitenant Greving zeide, *Toewang (of Iceere) geeft my daar van wat mede.* Waar op de Kapitein Luitenant voornoemt, vraagde, *Wat wild gy daar mede doen? Dat zal ik,* zeide hy, *Soerapati t'avond ingeven, om hem zoo van kant te krygen, en zal u 't hoofd daar van t'avond binnen in de pagger brengen, blyft maar op de been.* Daar op wy hem in plaatze van 10 greinen, wel 12 gaven; waar na Ranga Cafoema wegging na zyn huis, en wy bleven op 't zeggen by na de gansche nagt by malkanderen zittén; maar daar quam niet van.

Wy laten daar op des anderen daags Ranga Cafoema roepen, en vraagden: *Hoe is dat zoo, dat het zyn voortgang niet heeft genomen?* Daar op Ranga Cafoema zeide: *Ik heb het hem ingegeven; maar hy kugte maar een weinig, en zeide tegens my: Porot ada fakit toewan, (dat is, myn Heer, myn buik doet my zeer, of ik heb buik-pyn) en ging zoo na huis, zoo dat ik geloove, dat hy tooveren kan.* Waar op de Kapitein-Luitenant Greving zoo hevig begon uit te vallen, zeggende: *Dat liegt gy als een schelm; zoo gy bem dat hebt ingegeven, dat hebt gy wel gezien aan de hond, dat nogtans zoo een sterk heeft is, en is 'er dadelyk aangeskorven.* Waar op Ranga Cafoema dadelyk zyn afscheid nam, en ging half schrypende ten huize uit, en is zoo by dat schelms verraad gebleven, daar de moord opgevolgd is.

Dat op be- drog uit- komti.

Ten zesden, de Heer Gzant komen- de in zyn aantogt tot op Tinker, en zoo voort tot aan de poort van Cartasoera di Ningrat, genaamd Madiffano, daar de Heer Gzant liet weten, dat hy zoo wyd genaderd was, door een letterken, met rood kryt van zyn eigen hand geschre- ven, aan den Kapitein-Luitenant Gre- ving, daar in begrepen stond, dat zyn Hoog Ed: niet boven zoude komen, voor en al eer dat Soerapati hem was ge- leverd, 't zy levendig of dood; waar op wy gczamentlyk na den Dalamging- ingen, om den Soefoehoenan dat te zeggen; waar op den Soefoehoenan da- delyk Pangerang Tsjakra di Ningrat, en den Balizen Paap Warfinata, liet roepen, en belastte hem, zich met zyn volk dadelyk klaar te houden, en zich ontrent de Pagar van Soerapati met 12000 Javanen, en zyn Madureezen, te gaan stellen, tot nader ordre, gelyk kort daar na geschiedde, ontrent 's mor- gens ten 7 uren.

Ten zevenden, wierden hier op de

A°. 1686. De Soe- foehoenan belast Soe- rapati, de wapenen neer te leggen.

3 Hoofd-Baliers by den Soefoehoenan geroepen, namentlyk Manka Joda, Wangfanata, en Singobaro, die alle drie door den Soefoehoenan wierden gezon- den, en gelast, om den Pangerang Tsjakra di Ningrat aan te zeggen, om Soe- rapati zyn wapenen neer te doen leggen voor de E. Maatshappy; waar op Soe- rapati had geantwoord: *Als de Heer Tak boven was, dan zoude hy zien, wat hy doen zoude; maar eer niet;* waar op de- ze drie Hoofd-Baliers weder met dat be- richt na den Soefoehoenan zyn greden, om zulks beken te maken, waar op den Soefoehoenan haar wederom zeide: *Zoo gaat dan heen, en zegt den Pangerang, dat hy de wapenen voor hem dan zoude neer leggen,* daar op Soerapati zeide: *Dit legt op een quade moer, gaat zegt den Soefoehoenan, dat ik niet zeer genegen ben, om de wapenen neer te leggen.* Waar op wederom de drie Hoofd-Baliers na den Dalam zyn greden met het bericht, om aan den Soefoehoenan dat over te geven; waar op ondertusschen de Heer Gzant begon op te trekken, en aan te naderen, zoo zeide de Soefoehoenan te- gens deze drie Hoofd-Baliers: *Gaat en zegt tegens de Pangerang, dat Soerapati met zyn byhebbende Baliers met hem zal optrekken onder schyn van de E. Heer Tak in te haalen, en zoo door dat mid- del hem kapot te maken, en de verdere in de Pagar zal ik met deze 40000 man wel kapot maken;* waar op de drie Hoofd- Baliers wederom voorby ons reden, zeg- gende: *Toewan, het zal zoo wezen, en reden al weder voort, om het bericht aan den Pangerang te brengen, gelyk den Pangerang ook dede aan Soerapati.* Daar op Soerapati begon uit te varen, en zeide: *Wel is dit om genade, en ver- giffenis by de E. Heer Tak te verwerven, zegt tegens den Soefoehoenan, dat ik dat niet wil doen, maar zoo den Soefoehoenan zelfver liefde mede te gaan, dat hy dan bereid was om mede te gaan, alzo hy my voor zyn lyswagt heeft aangenomen, en ik ook niet zonder hem ga; maar ik zie wel, dat den Soefoehoenan met my niet veel goeds in 't zin heeft, maar hy mag hem wel bewaren, en kan verzekerd zyn, zoo lang daar een van ons in het leven blyft, dat ik hem in den Dalam zal aan- doen, want ik met de E. Maatshappy niet te doen hebbe, daar heb ik al zwa- righeit genoeg mede uitgestaan.* Waar op die dat niet wil- lende doen, van de Ja- vanen aan- stremgelyk belastte aan de Pangerang ge- last aan te zeggen, van hem Soerapati aan- werd, stonds kapot te maken, zonder uitstel; waar op den Pangerang zyn afscheid van Soerapati nam, en zeide: *Zoo aanstonds*

Die daar geen zin in had.

Last des Soefoehoc- nans aan Soerapati

Om de Heer Tak te vermoor- den.

Die dat niet wil- lende doen, van de Ja- vanen aan-

A^o. 1686. „ moet ik u door ordre van den Soefoehoenan aantasten. Waar op Soerapati met een goede moed zeide, *Daar kond gy wel doen, maar den Soefoehoenan mag hem wel bewaren.* En ging zoo de Pangerang na buiten de Pagar, alwaar hy en al zyn volk, met schietgeweer tegens de Pagar trok, met al zyne Badjoerantes, ontrent 70 in 't getal, en zette al de Javanen daar buiten om, tot 12000 man; waar op Soerapati zig met zyn volk van binnen in de Pagar klaar zette. Daar na gaf den Pangerang last aan alle zyn schietgeweeren gelyk vuur door de Pagar te geven, waar vuur'er 8 in de Pagar dood bleven leggen. Hier op trad Soerapati met zyn volk dadelyk toe, viel uit de poorten, en maakten met de zynen daar zoo een verwering onder, dat daar 36 zoo dooden als gequetsten bleven leggen, en alle de Javanen gingen loopen, zoo dat Soerapati in 't ruime veld quam, en trok zoo de negeryc om, om dus zyn woord te houden, om den Dalam aan te doen, daar op ondertusfchen de E. Heer Tak quam optrekken, tot aan de Kaimans-kuil toe, over de brug, daar den Kapitein-Luitenant Greving by zyn E. quam, die vraagde: *Wel wat is hier voor een rumoer?* daar op den Kapitein-Luitenant Greving zyn E. onder het voorttrekken, alles verhaalde, tot voor onze Pagar, aldaar zyn E. halte hield, waar op de twee andere vaandels benevens malkanderen wierden gesteld, zeggende zyn E. tegens Pati Rawang: *Wysst my de weg, waar is de vyand,* en trok zoo op, om de vyand op te zoeken. Waar op een Javaan komt loopen by Pati Rawang en doet bericht aan de Heer Gezant Tak, als dat den Soefoehoenan al uit den Dalam was vertrokken, zoo het zeggen was, om Soerapati in 't gemoed te trekken, en hem te vermeesteren, waar op de Heer Tak, van Vliet, en vander Meer by hem riep, en tegens hen zeide, dat zy dadelyk na den Soefoehoenan ryden, en hem uit zynen naam zouden aanzeggen, van zich wederom na den Dalam te begeven, alzoo 'er te veel aan hem gelegen was, waar op den Soefoehoenan uit de Gompang wederkeerde na den Dalam.

Dog alles was beste-ken werk.

Den Soefoehoenan vlugt mede.

Dog keert weder.

Zyne ver-keerde ge-dagten van de Heer Taks komt.

„ Maar 't ware te wenschen geweest, dat zy hem in zyn voornemen niet hadde gesteuert, alzoo zyn heel voornemen, door die geveinsde bangheit, niet anders is geweest, als om zich met Soerapati op het pad te begeven, na Solo, en zoo voorts, om uit handen van de E. Maatschappy te ontvlugten, vermits al zyn kermen niet anders was, als de Heer Tak zal maar in zoo een zoeten

„ schyn horen komen, om my by de kop te vatten, en my zoo tot slave te maken. Alle welke ingeving niet anders geschied is, als door den schelmzen Ranga Ca-loema, alzoo zyn gedagten anders niet en waren, als dat hem de slag op 't lyf zou vallen, vermits hy aan de Soefoehoenan zyn kop had te pand gesteld, om Soerapati in handen van de E. Maatschappy, 't zy levendig of dood, te leveren, waar op den Soefoehoenan de voorz. Baliërs in handen van Ranga Cafoema heeft overgegeven, en dat ze daar alle by hem zouden woonen, om des te beter waagt daar over te konnen houden, en op zyn gedoente te letten.

A^o. 1686. Ingeven van zyn Ryksbe-lieverder.

Uit dit geschrift blykt al vry klaar, dat den Soefoehoenan besloten had de Heer Tak om den hals te brengen; dog het zal nog klaarder uit het volgende blyken.

Net Bericht van de Tolk, die de zaak van de Heer Taks optogt behandelt, en bygewoont heeft.

I.

In het jaar 1096 naar de vlugt van den Profeet Mohammed (over wien de genade en vrede Gods zy) in het jaar 23, den 24 van de maand Mohharram, donderdag naar de middag, is de Heer Commissaris François Tak uit de vastigheid van Tsjeribon getrokken, en heeft zich begeven op een Conting (of vaartuig) Dalili genaamd, varende daar mede na Samarang, alwaar, na twee dagen op zee te wezen, gearriveert is.

II.

De Heer Commissaris François Tak is op Samarang gebleven, wagtende aldaar af, de afgezondene van den Soefoehoenan, die van Carta Socra di Ningrat stonden af te komen, om de Heer Commissaris te ontvangen, waar mede 35 dagen doorgelopen zyn, wezende de afgezonden van den Soefoehoenan met des zelfs brief niet voor na 37 dagen op Samarang verschenen.

III. IV. V.

De afgezondene van den Soefoehoenan. om de Heer Commissaris te ontvangen, waren, eerstelyk, Radin Aria Sindoc Radja, en Radin Marta Wangla Paranaraga, Radin Soeranata tot Damak, en Temanggong Mangononan, vier groote Heeren, die de last van den Soefoehoenan aan de Heer Commissaris afbragten, verzeld

met Tomogong Bahocrakza tot Brebes, Kijaj Depati Oerawan tot Japara, en Temanggong Riwangga tot Kandal, hebbende ontrent twee duizend onderdanen by zich.

V.I.

Wanneer nu Radin Aria Sindocradja, de Heer Commissaris aantrof, zoo maakte hy de ordre en laft, die hy van den Soefoehoean had, aan zyn E. bekend, wezende ik op die tyd Tolk van de Heer Commissaris.

VII.

Het eerste, dat Radin Sindoc Radja sprak, was dit: *Ik brenge de groetenis van zyn Majesteit, den Soefoehoean, aan myn broeder den Commissaris toe.*

VIII.

De Heer Commissaris antwoorde hier op: *Ik zegge daar voor dank, uit de naam van de Heer Opperlandvoogd.*

IX.

En vervolgde hier op, Radin Aria Sindoc Radja: *Ik ben uit laft van den Soefoehoean gezonden, om myn broeder de Commissaris te ontfangen, en na Carta Soera op te voeren, met ordre van zyn Majesteit den Soefoehoean, om duizend man te beftellen, en laft te geven tot het dragen van myn broeder, den Commissaris, zyn goed, en bagagie, nevens vier honderd ry-paarden met haare zadels, en zyn wy hier alle uitdrukkelyk gekomen, en afgeschikt met bevel van zyn Majesteit den Soefoehoean, om myn broeder den Commissaris te geleiden, en te verzellen, en nog in deze maand op Cartafoera te brengen, want zyn Majesteit den Soefoehoean zeer begeerig en genegen is, om myn broeder den Commissaris te ontmoeten.*

X.

De Heer Commissaris gaf hier op tot antwoord: *Ik zegge daar voor dank, uit de naam van de Heer Opperlandvoogd, en zal aan de Heer Generaal, en de Heeren Raden van India ook kennisse geven van de agting, en de eere, die zyn Majesteit de Soefoehoean den Gezant van de E. Maatschappy doet.*

XI.

Den Radin Soeradja diende hier op: *Het is zeer goed broeder, en heeft myn Heer den Soefoehoean aan my ook bevolen*

te vragen na zyn broeder de Heer Opperlandvoogd, en de Heeren Raden van India, of die in een goeden stand zich bevonden, en welvarende waren.

XII.

De Heer Commissaris paste hier op, dat de zelve wel voeren, en in een goede stand waren, vervolgende daar op verder, dat mede van haar Edelheden gelast was, aan Radin Aria Sindocradja te vragen: *Of zyn Majesteit den Soefoehoean ook in een goede flant, en welvarendeheit was, met alle zyne onderzaten, en ingezetenen.*

XIII.

Den Radin Aria Sindocradja antwoordde hier op: *Het is zoo, als myn broeder wel zal behoort hebben, niet al te wel, en ook niet geheel qualyk.*

XIV.

De Heer Commissaris voegde hier op: *Om wat reden zegt Radin Sindocradja zulks.* Den Radin Aria Sindocradja antwoordde daar op: *Ik zegge dit, ten opzichte van den Balier Soerapati. Den zelven goed en wel te doen, heeft zyn zwarigheid, of valt bezwaarlyk, of is zorgelyk, en den zelve quaat te doen, is ook bezwaarlyk, of gevaarlyk, alzooy veel volk by een verzamelt heeft, en nog vergaderende is. Hy wil ons bevel niet gehoorzamen, nog na ons luffteren, en al wat hy doet, daar ontrent en konnen wy hem niet beletten, nog stutten: hy volgt en doet zyn eigen zin, en gaat daar na alleen te werk.*

XV.

De Heer Commissaris paste hier op: *Ik meen niet, dat het zoodanig met hem gelegen is, ten aanzien hy, Soerapati, door den Soefoehoean zoo zeer begunftigt is, Hem zyn immers een plaats tot zyn verblyf, als ook een vrouw, mitsgaders eenige lage Rystakkers, gelyk mede onderhout, en ook een dorp, dat Babarong genaamt word, gegeven. Hoe kan het wezen, dat by dan de laft, en 't bevel van den Soefoehoean niet achtervolgen, nakomen, en na den zelven niet luffteren zoude.*

XVI.

Den Radin Sindocradja gaf hier op tot antwoord: *Het is waar en waaragtig 't geen myn broeder zegt, het is om dat het volk van Cartafoera voor hem bevreest en bang is, of hy hen mogt overvallen en vermoorden.*

XVII.

De Heer Commissaris voegde daar op weder: *Het volk van Kartasjoera en zyn immers geen wyven: is 't vermogen van de Baliërs in geweer en van wapenen dan boven de Javanen? Ik zie immers, dat ze beide een en 't zelve geweer, als, een pick, en een kris, en buiten dat geen andere wapenen voeren.*

XVIII.

Den Radin Soeranata tot Damak, diende daar op weder tot antwoord: *De stoutmoedigste, en die het meeste hart hebben, durven het wagen, en hebben de moed om te sterven; maar de Javanen en zyn zoo stoutmoedig niet, om te sneuvelen, want hadden zy hun leven durven wagen, zoo zoude Mataram noit van Taroenā Djaja overwonnen zyn geworden.*

XIX.

De Heer Commissaris herhaalde hier op: *Het is heel anders met Soerapati, als met Taroenā Djaja gelegen, want Taroenā Djaja had een geheele streek van 't land Java onder zyn gebied, en aan zyn kant veroverd.*

XX.

Den Radin Sindoeradja, den Radin Marta Wangsa Pranaraga, den Radin Soeranata tot Damak, en den Temanggong Mangonoenan zwegen daar op stil, zonder te antwoordden, en keerden ieder na hunne verblyf-plaats, blyvende in alles tien dagen op Samarang.

XXI.

Waar na de Heer Commissaris de reis na Cartasoera aannam, met alle de dienaars der E. Maatschappy van aanzien, en met alle de Soldaten.

XXII.

Ik hebbe gezien, dat den Radin Aria Sindoeradja voor uit ging, en den Radin Aria Marta Wangsa, den Radin Soeranata tot Damak, en den Temanggong Mangonoenan agter den zelve volgden, en dat daar agter dan den Temanggong Bahoerakza tot Brebes, en Kijajj Depati Oerawan tot Japara, en den Temanggong Rimangga tot Kandaal, en in ordre met zyn volk, en daar op weder Radin Poelang Djiwa, en Radin Soedarma tot Samanap mede met hun volk agter de zelve quamen, en ging de Heer Commissaris

met alle de dienaars der E. Maatschappy van aanzien, en alle de Soldaten achter hem volgende, daar op dan den Sulthan van Tsjeribon met alle zyne Mantri's of Raaden van staat, volgden. De uittocht van Samarang geschiede 's morgens ten acht uren, en bleven een nacht op Oengaran rusten. Van Oengaran reisden zy weder voort, en quamen op Baanjoe Poeteh, alwaar mede een nacht stil hielden, van Baanjoe Poeteh gingen na Tingkir, alwaar ook een nacht overbleven. Van Tingkir quamen op Madja Saanga, daar mede een nacht bleven rusten. 's Morgens daar aan wilde de Heer Commissaris na Carta Soera voorttreizen.

XXIII.

Dog den Radin Aria Sindoeradja, en den Radin Soeranata tot Damak, zieden tegens de Heer Commissaris: *Myn broeder wille hier wat wagten, ik zal eerst en voor af iemand zenden, om zyn Majesteit den Soefoehoenan hier van alvorens kennisse te geven.* De Heer Commissaris zeide hier op: *'t Is goed, ik zal de ordre van den Soefoehoenan afwagten.*

XXIV.

Ik heb hier gezien, dat Radin Sindoeradja drie mannen te paart met een brief na Carta Soera afgevaardigt heeft gehad, die aldaar ook aangekomen zyn; dog ik weet niet wat de zin, of wat den inhoud des zelfs geweest is, en het geen verder voorgehad hebben, of wat bescheid daar op bekomen is, als alleen, dat ten 10 uren voor de middag,

XXV.

Den Radin Aria Sindoeradja aan den Heer Commissaris zeide: *Laat ons nu gaan, myn broeder.*

XXVI.

De Heer Commissaris voegde daar op: *Het is goed, laat ons dan gaan;* en is aldus de Heer Commissaris voorgetrokken tot aan *Kobon-Dalam*, dat is, tot de thuin van 't Hof toe, alwaar zyn E. hoorde dat den Balier Soerapati in het Hof van den Soefoehoenan gevallen was, en aldaar een moord aanrechte, werdende dietyding aangebragt van het geringe volk, dat van Carta Soera quam vlugten. Den Radin Aria Sindoeradja nam daar op mede de vlugt na Carta Soera, en wat de andere Grooten belangt, weet men niet, waar ieder zich na toe begeven heeft. De Heer Commissaris trok daar op spoedig na Carta Soera, en zoo haast, als hy op de plaats quam,

A°. 1686.

daar de Baliërs woonen, Babaron genaamt, zoo zag hy, dat de huizen van de Baliërs verbrand waren, zonder te weten, wie die brand gestigt had, gelyk zyn E. aldaar ook niet een cenige Baliër vond. De Heer Commissaris ging daar op nog sterker voort, om te zien, hoedanig het met de logie van de E. Maatschappy stond, die op Carta Socra was. Zoo als nu zyn E. by de poort van de logie quam, zoo zag hy, dat het volk van Carta Socra, zoo wel de Grooten, als de kleene dienaars van staat, hierendaar verstitoet de vlugt namen, zonder de Javanen van de Baliërs te kunnen onderkennen. Zoo dra als de Heer Commissaris die verwerring en beweging op het plein van den Socfoehoenan zag, zoo gaf hy ordre, om alle de wapenen en 't geweer klaar en vaardig te laten maken. In middens quam Kijaij Depati Oerawan uit de naam van den Socfoehoenan; zeggende, dat de Baliërs in het Hof van den Socfoehoenan gevallen waren, en aldaar een moord aantelden, en daar nevens ook de huizen van den Socfoehoenan in brand staken.

XXVII.

De E. Heer Commissaris sprak hier op: *Het is wel, ik trek zoo terstond uit.* En belastrede zyn E. daar op aan den Sulthan van Tsjeribon om binnen de logie te trekken, verblyvende aldaar toen in de logie den Kapitein Leman, den Geheimschryver Kartje, en den Koopman Heinen, met nog ontrent 2 of 300 Soldaten, en trok de E. Heer Commissaris daar op na het plein van den Socfoehoenan, en zoo dra, als zyn E. daar quam, zoo vielen de Baliërs daar op in, en stelden een moord aan, maar het volk van Carta Socra, die by duizenden aldaar waren, peurden alle op de loop, zonder de Baliërs van de Javanen te kunnen onderscheiden. Voorts zoo is de gezette tyd, door den boven al verhevene God, van de Heer Commissaris verschenen, en (zyn E.) aldus weder tot zyn begin gekeert, (dat is, tot aarde, waar van zyn oorsprong was) leggende toen op het plein 34 Baliërs gefneuveld, hebbende de andere de vlugt genomen na Gompang, zonder dat ik gehoord heb, dat zy van Gompang (een dorp digt by 's Keizers-Hof) toen verder gegaan zyn.

XXVIII.

De Socfoehoenan liet daar op, de Gongen slaan, met een zekere slag, die zy Baanjoe Bandjier noemen, het welk na de Javaanze wyze, een schyn heeft, als of zy blyde van herten waren, en vreugde bedreven. Ontrent een half uur daarna, liet Radin Aria Sindoe Radja in zyn huis me-

de de zelve slag op de Gongen slaan. Met A°. 1686. het ondergaan van de zoon, hield de Gongslag van den Socfoehoenan op, gelyk dat van den Radin Aria Sindoe Radja daar op mede ophield. Twee dagen na het overlyden van de Heer Commissaris, quamen afgezondenen van den Socfoehoenan, genaamd Pangerang 'Tsjakra Ningrat, Soeranata, en Temanggong Socra Wikrama, by ons in de logie.

XXIX.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat zeide, ik ben van zyn Majesteit den Socfoehoenan afgezonden, om te vragen, *wie jegenwoordig in de plaats van den Commissaris Tak komt te volgen.*

XXX.

Den Kapitein Leman antwoordde daar op: *De Heer Opperlandvoogd heeft dier wegens geen ordre gegeven, nog last gelaten; maar voor jegenwoordig ben ik hoofd in deze logie.*

XXXI.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat vraagde daar op: *Hoe is uw naam.*

XXXII.

En antwoordde hy, Kapitein: *Myn naam is Kapitein Leman.*

XXXIII.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat zeide daar op jegens hem Kapitein: *Ik brenge van zyn Majesteit den Socfoehoenan de groetenis aan den Kapitein Leeman toe.*

XXXIV.

Den Kapitein Leeman diende daar op in antwoord: *Ik zegge daar voor dank.*

XXXV.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat vervolgde voorts: *Ik ben gezonden om aan u bekend te maken, dat den Socfoehoenan zeer bedroeft en verslagen is, ziende, dat den Commissaris op het plein gefneuveld is, beklagende den Commissaris uitermaten zeer, hebbende den Socfoehoenan niet gedagt, dat zulx geschieden zou. Voorts zoo heeft den Socfoehoenan my ook afgeschikt, om kennis te geven, hoe dat een cati zware realen van den Socfoehoenan door de brand, die de Baliërs gesticht hebben, gesmoltten, en ook vier paarden van zyn Majesteit door de zelve omgebracht waren, hebbende die Baliërs ook een dienaar van Staat van den Soc-*

A°. 1686. Soefoehonan, genaamt Damang Lakfama-na, en een van zyne Majesteits bywyven vermoord, en Soerapati zelfs het Ryd-paard van den Soefoehonan weggevoert.

XXXVI.

Den Kapitein Leeman pafte hier op in antwoord: *Wat legt my daar aan gelegen, of wat heb ik daar mede te doen? al was het schoon, dat al het goed van den Soefoehonan weggeroofd, verbrand, of dat zy alle den hals gebroken waren; want alles is een befeken, en eigen bedacht werk van den Soefoehonan, en van zyne Ryx-Grooten.*

XXXVII.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat dien- de hier op: *Den Soefoehonan is zoodanig in zyn hert niet gesteld; want den Soefoehonan is jegens of met de E. Maatschappy als een zoon met zyn vader.*

XXXVIII.

Den Kapitein Leeman zeide daar op: *Ik weet het zeer wel, den Soefoehonan spreekt met zyn mont anders, en zyn hart is anders gezint wegens de E. Maatschappy, dog daar is niet aangelegen; de Heer Commissaris is gefnueveld, de E. Maatschappy kan dit daar na aan den Soefoehonan betulen; wat meent den Soefoehonan, dat de E. Maatschappy hier over stil blyven zal?*

XXXIX.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat voegde hier op in antwoord? *Wat kan ik jegenwoordig daar tegens zeggen. Of ik schoon wit zegge, gy zegt zwart; en als ik zwart zegge, zoo zegt gy wit. En is Pangerang Tsjakra Ningrat daar op weg gegaan. Op die tyd fpeelde eenzekere Zwart, genaamt Klaas, voor Tolk.*

XL.

Ik zeide daar op aan Kapitein Leeman: *Myn Heer, en wilt toch zoodanig niet spreken tot de Ryx-Heeren van den Soefoehonan, wie weet, of hy dit niet weder verhalen zal aan den Soefoehonan; en wie weet, of hy daar over geen andere gedachten krygen, of maken zal; want onze plaats alhier, en is geen kasteel, nog geen schans, of besloten bolwerk, of een Vefting, maar alleen een besloten palliffaden Pagger, zoodanig als de Javanen gewoon zyn te maken, en of men al schoon geweer en wapens heeft, zoo ons werk van palen daar benevens niet in staat van verdediging is, wie weet, of ons niet eenig ongemak en zwarigheid zoude kunnen overkumen.*

XLI.

Den Kapitein Leeman, zei hier op tegen my: *Zyt gy bang? Zoo gy bang en bevreesd zyt, zoo keerd weder na Tsjeribon.*

XLII.

Ik heb daar op toen voorts stil gezwe- gen.

XLIII.

Den Kapitein Leeman zeide daar op verder tot my: *Laat Soerapati, laat den Soefoehonan, ja laat den Duivel zelfs hier komen, ik zal ben allen de nek breeken, en dat zoo lang, tot dat wy alle mede komen te sneuvelen.*

XLIV.

Ik zeide daar op: *Dat is goed, by aldien het zoodanig volgt. Vyftien dagen daar na quamen afgezondene van den Soefoehonan aan den Kapitein Leeman afgeschikt, namelyk den Radin Aria Sindoeradja, en den Temanggong Aria Soera Wikrama.*

XLV.

En zeide den Radin Aria Sindoeradja: *Ik ben afgezonden van zyn Majesteit den Soefoehonan, om knndschap te geven, dat den Batier Soerapati in het dorp is, dat Baangar genaamt werd, zynde het getal van de gene, die hy hem zyn, ontrent 150 koppen. Zyn Majesteit den Soefoehonan is jegenwoordig van zins, den Pangerang Poegar, den Pangerang Aria Panoelar, en den Pangerang Aria Mataram derwaards been te stieren; en verzoekt aldus zyn Majesteit den Soefoehonan aan Kapitein Leeman, om ontrent 100 Hollanders, om zich by die drie Pangerangs te voegen, ten einde, om den Soerapati gezamenlyk te gaan om den hals brengen.*

XLVI.

Den Kapitein Leeman sprak daar op: *Laat hy op Baangar wezen, of laat hy daar niet wezen, ik weet daar niet van, by aldien den Soefoehonan den Pangerang Poegar wil zenden, om Soerapati te zoeken, hy mag zyn believen doen, doch wat belangt het verzoek van den Soefoehonan, om 100 Hollanders, die kan ik niet geven, alzo ik daar toe geen ordre van de Heer Gouverneur Generaal heb.*

XLVII.

Den Radin Aria Sindoeradja gaf daar op

Aⁿ. 1686.

op tot antwoord: *Het is goet, ik zal zyn Majesteit den Soefoeboenan dit bekend maken.* En is den Radin Aria Sindoeradja daar op weg gegaan:

XLVIII.

Den Radin Aria Sindoeradja is daar na weder gekomen, zeggende: *Ik ben van zyn Majesteit den Soefoeboenan gezonden, om aan Kapitein Leeman bekend te maken, het zy dat gy de 100 Hollanders geeft, of niet en geeft, zoo zend by echter Pangerang Poegar, en Pangerang Aria Panoelar af, om Soerapati te gaan opzoeken met 5000 man, die zy by zich hebben.* En vervolgde daar op den Radin Aria Sindoeradja aan den Kapitein Leeman: *Ingevally nu Soerapati by nacht komen, en aan zyn Majesteit den Soefoeboenan, of aan den Kapitein Leeman eenig quaad toe brengen mogt, zoo wil de schuld daar van niet aan den Soefoeboenan geven, of wyten.*

XLIX.

Den Kapitein Leeman paste hier op: *'t Is goed, laat Soerapati nu maar komen, ik wensje het wel; laat hy by nacht, of by dag komen, ik zal hem afwachten.* En is den Radin Aria Sindoeradja daar op weg gegaan.

L.

En heeft daar op Kapitein Leeman binnen in de met palen bezette logie, een agtkantige reduit van steen opgeworpen; en na dat de zelve voltrokken was, zoo heeft hy daar op vier stukken kanon geplant, met hare kogels en kruut daar nevens, met ontrent 2 of 300 (hand-) granaten, die met kruut gevult en onder de reduit geplaatst wierden.

LI.

En zyn daar op weder afgezondene van den Soefoeboenan afgeschikt geworden, namelyk Radin Aria Sindoeradja, en Temanggong Socra Wikrama, bekend makende, dat de Soefoeboenan over een weinig tyds in de logie komen zou.

LII.

Den Radin Aria Sindoeradja zeide ondertusschen tegen Kapitein Leeman: *Den Soefoeboenan is van zins, om zich in de logie wat te komen verlustigen, zoo dit den Kapitein aangenaam is.*

LIII.

Den Kapitein Leeman antwoorde hier

op: *Het is goet.* En is den Soefoeboenan ook ontrent een half uur daar na in de logie verschenen.

LIV.

Den Soefoeboenan vraagde aan den Kapitein: *Is de reduit die gy maakt, al voltrokken, of niet?*

LV.

Den Kapitein antwoorde daar op: *De zelve is voltoit, Soefoeboenan.*

LVI.

Den Soefoeboenan, ondertusschen ontrent de logie gekomen zynde, zeide daar op tegen Kapitein Leeman: *Mag ik de reduit eens zien?*

LVII.

Den Kapitein Leeman diende hier op in antwoord: *Den Soefoeboenan mag die wel zien.* En bragt den Kapitein Leeman daar op den Soefoeboenan boven op de reduit, te zamen met Radin Aria, en Radin Narang Kasoema, den Radin Soeranata tot Damak; en den Pangerang Tsjakra Ningrat, die met den Soefoeboenan quamen:

LVIII.

Als nu den Soefoeboenan deze Reduit bezag, en alles bevond in behoorlyk postuur van artillery en toebereiding van wapenen te zyn, zoo was hy als met schrik bevangen, of versfeld en verbaast.

LIX.

En zeide den Soefoeboenan aan Kapitein Leeman: *Deze reduit is sterk.*

LX.

Den Kapitein Leeman gaf daar op tot antwoord: *Ja Soefoeboenan, dit eene stuk kanon kan rien duizend Baliërs om bals brengen, of wel andere buiten de Baliërs, die de E. Maatschappij quaat willen doen.*

LXI.

Wanneer den Soefoeboenan deze woorden van Kapitein Leeman hoorde, zoo zweeg hy daar op stil, en smeelachten in zich zelve, hy keerde achter om na Radin Aria Sindoeradja.

LXII.

En sprak den Soefoeboenan in een taal van

A°. 1686. van Javanen, die van weinige verstaan werd, alzoo de zelve alleenlyk een taal van 't Hof is.

LXIII.

Zeggende tegen Aria Sindoadja: *Deze man neemt, of geeft dingen voor, om uit te voeren, als of by een heet gebergte inslikken, of een blixem-slag aanvatten wilde, en zyn makkers sinken nog niet, of zyn nog niet eens verrot, het is nog geen maand geleden, dat wy gezien hebben, hoedanig die handen kunnen slaan, of wegten.*

LXIV.

Den Radin Aria Sindoadja antwoordde daar op den Soefoehonan: *Dit is hun gewoonte zoo, myn Heer? By aldien deze haanen geen andere haanen (by zich) krygen, zoo zyn zy niet met al waardig.*

LXV.

Den Soefoehonan zeide daar op tegen Radin Aria Sindoadja: *Ja, het is zoo, als gy zegt.*

LXVI.

En antwoordde daar op weder den Radin Soeranata tot Damak: *Het is zoo, myn Heer? want waar dat deze haanen ook komen te wegten, zoo hebben zy altoos andere haanen by zich.*

LXVII.

Den Soefoehonan zweeg daar op stil, en smeel-lachte in zyn zelve eens, als iemand, die zich spotagtig aanstelt.

LXVIII.

Den Kapitein Leeman vroegde daar op aan den Soefoehonan: *Wat zeggen Sindoadja, en Soeranata?*

LXIX.

Den Soefoehonan gaf daar op tot antwoord: *Niets, als dat zy tegen my zeggen, dat wyve Vesting sterk, en dat de zelve moeijelyk en bezwaarlyk van iemand te bemagtigen en in te nemen is.*

LXX.

Den Kapitein Leeman zeide daar op: *Het is zoo, Soefoehonan, wat voor een vyand het ook mag wezen, al was het nu tegenwoordig, zoo ben ik daar voor niet bevreest, dat eene stuk van my, leit regt na het huis van den Soefoehonan gewend.*

IV. Deel.

LXXI.

Den Soefoehonan lachte (daar over) te zamen met den Radin Narang Kasoema, den Radin Aria Sindoadja, den Radin Soeranata, en Pangerang Tsjakra Ningrat, keerende den Soefoehonan daar op weder na 't Hof.

LXXII.

Ik maakte toen aan Kapitein Leeman bekend, het geen den Soefoehonan aan Radin Aria Sindoadja, den Radin Narang Kasoema, en aan den Radin Soeranata tot Damak gesproken had, wanneer hy op de Vesting was.

LXXIII.

Den Kapitein Leeman zeide daar op tot my: *Waarom en hebt gy my dat niet willen zeggen, toen de Soefoehonan daar tegenwoordig was.*

LXXIV.

Ik diende daar op aan Kapitein Leeman: *Het betaamde, en passe niet, dat ik zulx in de tegenwoordigheid van den Soefoehonan zoude zeggen, vermits den Soefoehonan misschien hier over beschaamt, en dit tot zyn schande zoude opgenomen geweest zyn: ik was toen ook geen Tolk, maar een zekere zwart, die Klaas genaamt werd, was op die tyd Tolk.*

LXXV.

Den Kapitein Leeman zweeg hier op voorts stil.

LXXVI.

Zeven dagen daar na quam een zekere Koopman van Japara op Cartasoera, om het lyk van de Heer Commissaris af te halen, en na Japara te voeren.

LXXVII.

Twee dagen daar na wierd het lyk van de Heer Commissaris van Cartasoera na Japara afgevoert, brengende den Koopman Heinen het zelve na Japara af. Twee dagen hier na zond Kapitein Leeman den Luitenant Egel aan den Soefoehonan, om na de groetenis, aan den Soefoehonan bekend te maken, als dat de Heer Gouverneur Generaal belaft had, dat alle de Hollanders, die op Cartasoera waren, na Samarang te keeren hadden.

Dog wat den Soefochoenan hier opaan den Luitenant Egel tot antwoord gegeven heeft, en wect ik niet, vermits den Luitenant Egel zyn bericht daar van aan den Kapitein Leeman in de Hollantsche taal dede, die ik niet en verstond; maar tegens den avond te zes uren quamen afgezondene van den Soefochoenan in de logie, namentlyk den Pangerang Tsjakra Ningrat, den Radin Aria Sindoeradja, den Radin Narang Casoema, den Radin Soeranata tot Damak, Kijaj Depati Oerawan, den Temanggung Soemawarata, den Temanggung Soera Wikrama, den Temanggung Mangocoenan, en den Ingabei Djawa Raga.

LXXIX.

Den Pangerang Tsjakra de Ningrat zeide tot Kapitein Leeman: *Ik ben van zyn Majesteit den Soefochoenan, en van alle de grooten aan Kapitein Leeman gezonden.*

LXXX.

Den Kapitein Leeman antwoorde daar op: *'t Is goed: dog tot wat einde zyt gy van den Soefochoenan aan my gezonden.*

LXXXI.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat sprak daar op: *Ik ben van zyn Majesteit den Soefochoenan gezonden, dat ingevalle het zoodanig van den Kapitein Leeman voor raadzaam geoordeelt werd, en het aldus kan ingeschikt werden, gy tog zoo ten eersten niet uit Cartasoera wilt vertrekken; want wie weet, of de Baliërs, hoorende, dat de Hollanders niet meer op Cartasoera zyn, niet weder afkomen, en aan den Soefochoenan een verwoesting en andere onlusten en leed toebrengen. Daar en boven heeft den Soefochoenan geene medemakkers, waar op hy vertrouwen kan, als alleen de E. Maatschappy, en om deze reden is het, dat wy alle aan u afgezonden zyn.*

LXXXII.

Den Kapitein Leeman diende daar op: *Ik kan nog vermag op Cartasoera niet te blyven, alzoo 'er ordre en last van de Heer Generaal gekomen is, waar by ons uitdrukkelijk aanbevolen werd, van Cartasoera te vertrekken. Voorts waarom zegt den Soefochoenan, dat by geene medemakkers heeft, die by vertrouwen mag? Hy ontbiede maar de Baliërs om weder te keeren; en die zullen dan de medemakkers van den Soefochoenan wezen. Verder, alle gy Grooten, die*

hier zyt, gy zyt zoet met de mont, maar A°. 1686. valsch van bart. Wagt nog wat, gy alle zult het daar na wel zien.

LXXXIII.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat, en alle de Grooten, antwoorden daar op: *Wat quaat heeft den Soefochoenan aan de E. Maatschappy gedaan? en wat teken en blyk is 'er, dat den Soefochoenan met de Baliërs in een verstant zoude wezen, of met haar te zamen beulen.*

LXXXIV.

Den Kapitein Leeman gaf daar op tot antwoord: *'t Is genoeg, daar zyn tekens en blyken genoeg, dat den Soefochoenan tegens de E. Maatschappy ten quade geneigt is, of haar quaad toebrenget.*

LXXXV.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat, en alle de Grooten, zwegen daar op stil.

LXXXVI.

Verder zoo sprak den Radin Soeranata tot Damak weder, vragende aan Kapitein Leeman: *Gaat den Sulthan van Tsjeribon mede met ulieden weg, of niet?*

LXXXVII.

Den Kapitein Leeman antwoordde daar op van ja; want alle de gene die met de Heer Commissaris mede getrokken zyn, keeren nu alle met my weder te rug.

LXXXVIII.

Den Radin Aria Sindoeradja zeide daar op tot Kapitein Leeman: *Den Radin Poelang Djirwa tot Sammanap, behoort op Cartasoera te blyven, om den Soefochoenan te bewaren; want voor tegenwoordig weet ik nog niet, wat den Baliërs, dezen duivel, van wille en woornemen is te doen.*

LXXXIX.

Den Kapitein antwoorde daar op: *Ik kan hem op Cartasoera niet laten blyven, alzoo hy van de seekant gekomen is, en weder na de seekant vertrekken moet.*

XC.

Den Radin Aria Sindoeradja zweeg daar op voorts stil.

XCI.

Den Radin Soeranata tot Damak zeide tot Kapitein Leeman: *Den Sulthan van Tsjeribon, zoo het den Kapitein eenigzins goet vinden kan, laat die op Cartafoera blywen, vermits den Soefoehonan zeer begeerig na hem is, en groot verlangen heeft, om hem ontrent 5 of 6 dagen te mogen ontmoeten, en zal den Soefoehonan hem daar na weder na Tsjeribon laten geleiden.*

XCII.

Den Kapitein Leeman gaf daar op tot antwoord: *Niet alleen dat den Sulthan van Tsjeribon, zoo als gy zegt, zelve op Cartafoera niet verblyven zal, maar zelfs zal 'er niet een enkele slaaf van hem aldaar mogen gelaten werden.*

XCIII.

Alle de Grooten, die van den Soefoehonan afgezonden waren, zwegten verder stil, en gingen daar op alle weg.

XCIV.

's Avonds ontrent tien uren, quamen Pangerang Tsjakra de Ningrat, en den Radin Soeranata tot Damak by den Sulthan van Tsjeribon; dog wat hunaanbrengen en toelag, of tot wat einde het zelve geweest is, weet ik niet, alzo ik van den Sulthan gelaft wiert buiten te gaan. Wanneer het nu dicht by twaalfen in de midernagt was, zoo riep Kapitein Leeman my, om my by den Sulthan te zenden; dog ik zeide tegens Kapitein Leeman, ik derve het nu niet beftaan, om binnen by den Sulthan te gaan, vermits Pangerang Tsjakra de Ningrat, en den Radin Soeranata (tegenwoordig) aldaar zyn.

XCV.

Den Kapitein fprak daar op: *Gy zyt gek, gaat gy maar met myn gelastigde, den Luitenant Egel, gy zult maar alleen Tolk wezen.*

XCVI.

Ik ben aldus te zamen met den Luitenant Egel gegaan, wanneer den Pangerang Tsjakra Ningrat, en den Radin Soeranata by den Sulthan nog vonden zitten.

XCVII.

Den Luitenant zeide tegens den Sulthan: *den Kapitein laat alle de Staats-perzoonen van Tsjeribon waarfchouwen, dat*

wy morgen vroeg alle met den anderen te A°. 1686. rug ons op reis te begeven hebben.

XCVIII.

Den Sulthan zeide: *'t Is goed, het is my lief, dat wy zoo dra zullen vertrekken.*

XCIX.

Den Radin Soeranata fprak daar op tot my: *Ik ben blyde, dat gy hier gekomen zyt, om getuigeniffe wegens (het bedrijf) van den Suliban te geven.*

C.

Ik antwoorde daar op in de tegenwoordigheid van den Sulthan, en van den Luitenant Egel, zeggende tegen Radin Soeranata: *Ik ben niet gekomen, om te beluiften, en ook niet om getuigeniffe te geven; wat heb ik te doen, met het geen dat Prinzen verhandelen, of wat leid my aanbaar zaken gelegen.*

CI.

Den Sulthan paffede daar op in antwoord aan my, oom Soeranata, en den ouden broeder Tsjakra Ningrat hebben hier geen zaken te verhandelen gehad, of verhandelt.

CII.

Ik zeide daar op tot den Sulthan: *Myn Heer, de reden, waarom ik van Kapitein Leeman ben gezonden geweest, is geen andere, als alleen om Tolk te wezen van den Luitenant Egel by myn Heer. En zweeg den Sulthan daar op stil, gaande den Luitenant Egel daar op weg, en ik met een.*

CIII.

's Morgens, als Kapitein Leeman zich op reis wilde begeven, en uit Cartafoera trekken, zoo quam den Soefoehonan in de logie, zonder dat ik gehoord heb, wat den Soefoehonan tegens Kapitein Leeman al gefproken heeft gehad.

CIV.

Want zoo als wy uit Cartafoera trokken, zoo trok den Sulthan van Tsjeribon voor aan, volgende daar aan Kapitein Leeman en alle de Hollanders, en daar agter Poelang Djiwa tot Sammanap.

CV.

Wanneer wy nu tot de Koebon-Dalam gevorderd waren, zoo quam aldaar Radin Aria Sindoeradja en Pangerang Tsjakra

A. 1686. Ningrat, zeggende den eerst-geuoemde te-
gens Kapitein Leeman: *Ik ben van den*
Soefoehenan gezond, om u bekend te ma-
ken, als dat den Soefoehenan den Radin
Soeranata, den Temanggong Soera Wikra-
ma, Ingabei Djiwaraga, en Ranga La-
lana belast heeft, om u na Samarang te
geleiden.

CVI.

Den Kapitein Leeman antwoordde:
Het is (zeer) goed; ik zegge daar voor dank.

CVII.

En zyn daar op den Radin Aria Sindoc-
radja, en Pangerang Tsjakra Ningrat we-
der na Cartafocra gekcert.

CVIII.

En vervolgde Kapitein Leeman den Sul-
than, en den Radin Poelang Djiwa, daar
op weder hare togt.

CIX.

En quam den Radin Wira Taroena, de
zwager vanden Soefoehenan, by den Sul-
than van Tsjeribon; dog tot wat einde, en
met wat toeleg, is my onbewuft, en ge-
raakten tot het dorp, dat zy Amboe noe-
men, alwaar die nagt bleven rusten.

CX.

En verhaalde den Sulthan aan zynelie-
den van staat, namelyk den Temanggong
Poerba Nagara, en den Temanggong Dja-
ja Manggala, zeggende hy Sulthan: *Den*
Radin Wira Taroena heeft my slus op den
weg ontmoet, en alle de landen van het We-
ster Priaangang geschonken, of toegevoegt.

CXI.

Den Temanggong Poerba Nagara, een
staats-man des Sulthans van Tsjeribon, en
den Temanggong Djaja Menggala, mede
een dienaar van staat des zeldten Sulthans,
zeide daar op tot den Sulthan: *Wat be-*
scheid gaf myn Heer aan den Radin Wira
Taroena hier op: den Sulthan zeide: Ja
het is goed; zoo de E. Maatschappy my de
zelve geeft; want alle de Priaangan landen
zyn de landen van de E. Maatschappy.

CXII.

Den Temanggong Poerba Nagara, en
den Temanggong Djaja Manggala zwegden
daar op stil, gelyk den Sulthan ook dede.

CXIII.

's Morgens daar aan trokken zy voort,

en bleven dien nagt op Tingkir. 's Daags A. 1686.
daar aan vervolgden zy hare reize weder,
en namen hun nagt-rust in Ongaran.
's Smorgens daar aan begaven zy zich van
Ongaran weder op reis, en quamen 's na-
middags ten 5 uren op Samarang.

CXIV.

Toen verbeiden aldaar op Samarang tien
dagen, tot dat de wint stil wierd, wan-
neer den Kapitein Leeman na Japara, en
de Sulthan na Tsjeribon voer, alwaar, na
drie dagen op zee te wezen, aanquam.

CXV.

Ten tyde, als den Sulthan na Cartafoc-
ra nog niet opgetrokken was, maar zich
nog op Samarang onthield, zoo is den Ra-
din Soeranata tot Damak een of twee da-
gen by den Sulthan gekomen; zonder dat
ik weet, tot wat einde het zelve geweest
is. Op Cartafocra is hy ook twee of drie
dagen by den Sulthan verchonen, be-
vindende zich toen daar by den Sulthan
tegenwoordig alleen drie van zyne Staats-
lieden, namelyk den Temanggong Poer-
ba Nagara, den Temanggong Djaja Mang-
gala, en den Temanggong Nata Nagara,
zonder dat ik verder iets daar van wete.

CXVI.

Wanneer ik op Cartafocra was, zoo
heeft Kapitein Leeman een Brief der E.
Maatschappy aan de Heer Opperlandvoogd
afgezonden, waar in een brief van den
Soefoehenan, en ook een van den Sulthan
van Tsjeribon, in dien van de E. Maat-
schappy gesloten, was; en heeft Kapitein
Leeman de zelve afgeschikt in handen van
een afgezondene des Soefoehenans, die
na Batavia ging, genaamt Nala Djaja.
Twee dagen na dat hy die brief ontfangen
had, wanneer den Kapitein Leeman meen-
de, dat de zelve brief al op Samarang zou-
de aangekomen wezen, vermits den Ra-
din Aria Sindocradja tegen Kapitein Lee-
man gezegt had, dat hy al weg was, ge-
lyk den Kapitein Leeman daar op ook
diende, dat het (zeer) goed was.

CXVII.

Zoo ben ik, om my wat te verlugten,
in het huis van den Pangerang Tsjakra
Ningrat geraakt, alwaar ik toen een groo-
te brief zag, met 't zegel der E. Maat-
schappy boven op, vragende ik daar op
aan den Pangerang Tsjakra Ningrat: *Wat*
is dat? Die my daar op tot antwoord gaf:
Dit is de brief van Kapitein Leeman.

Ik eifchte de brief van de Pangerang Tsjakra Ningrat; dog hy wilde my die niet geven, en ben aldus weder weg gegaan, verhalende dit toen aan Kapitein Lecman.

CXIX.

Den Kapitein Lecman was ontsteld, als hy dit van my hoorde. Den Kapitein liet daar op die brief van den Pangerang Tsjakra Ningrat vorderen, die de zelve de eerste reis niet wilde laten volgen; maar de tweede reis liet die de zelve aan Kapitein Lecman volgen, die my daar op by den Sulthan zond, verzoekende een goed man van aanzien, om die brief op Samarang aan het Opperhoofd Boefchor toe te brengen. Den Sulthan beschikte daar op twee mannen van staat, genaamd Soeta Widjatra, en Wira Darpa, die welke die brief op Samarang in handen van het Opperhoofd Boefchor hebben besteld.

CXX.

Ten einde, als Kapitein Lecman op Cartaoera was, zoo heeft den Soefochoenan zich, tot zeven malen toe, in de logie komen verlugten, en den Pangerang Depati een zoon van den Soefochoenan, is tot vier

maal toe in de logie gekomen, met dit A°. 1686. voornemen, om den Sulthan van Tsjeribon te komen vinden.

CXXI.

Den Kapitein Lecman gaf daar op tot antwoord; hy mag, of kan by den Pangerang Depati niet komen, aangezien hy Sulthan van Tsjeribon, uwvén vader, den Soefochoenan, nog niet gezien heeft; waar op den Pangerang Depati voorts stil zweeg.

Uit dit geschrift is middagklaarte zien, dat den Soefochoenan, en alle zyne Mantri's in hunne herten verheugd waren, dat ons volk zoo droevig vermoord was, voor al, zoo men het eene schrift met het andere vergelykt, zynde dit niet anders, dan een bittere wrok, en een opzettelyke wraak geweest, aan dien Heer Gezant, over 't lichten van die groote steen uit de Rykskroon, waar aan hy altyd geen ander, dan zyn Ed., geoordeelt heeft schuldig te zyn.

En om zyn verradersche streken, en vuilen aanleg tegen ons, nog klaarder voor 't ooge der wereld open te leggen, zullen wy aanstonds twee brieven, door den Soefochoenan aan den Keizer van Maningcabo op dien grond geschreven, hier op laten volgen.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Brief van haar Edelheden aan de Heer Thim, enz. Brief des Soefochoenans aan den Keizer van Maningcabo. Tagalze overzetting van nog een brief des Soefochoenans aan dien Keizer. Batavische overzetting. Nader bewys van des Soefochoenans quaad voornemen tegen ons. Wat haar Edelheden verder deden. En wat Socrapati daar na gedaan heeft. 's Keizers schulden, en zyn verdere handel met ons.

Dit alles nu op Java, en aan het Hof, door des Soefochoenans bestel geschied zynde, zoo quam die bedroefde tyding ook eindelyk op Batavia, by schryvens van ons volk, dat nog boven aan 't Hof was, van den 10, en van die van Japara van den 14 February, waar op haar Edelheden deze navolgende brief aan de Heer Thim, mitsgaders aan de Heer de Hartog, en den Raad tot Japara, zonden.

J A P A R A.

Aan den Heer gedsigneerd Terraats Landvoogd Joan Henrik Thim, en aan den E. Joannes de Hartog, Opperkoopman en Opperhoofd: nevens den Raadt.

Ernsteste, wyze, voorzienige, zeer discrete.

„ **W**Y zyn verwonderd, dat wy na
„ uwe schryvens van den 11 en 14

„ February, op 18 en 20, en per Egmond den 23 hier aangebragt, tot nog geen nader advyzen van u bekomen, wegens den verwarden toestand van het Matarams Hof, en byzonder hoedanig het met ons volk, die na de droevige moord van den Heer Gezant Francois Tak zaligt. met zyn gezelschap nog tot een getal van 248 blanke koppen hun tot Carta Soera bevonden, zedert zal afgelopen, en wat hun verder zal wedervaren zyn, daar wy niet zonder redenen voor jegenwoordig wederomme wat meer becommeringe ontrent vermeenen te stellen, als wel doen wy boven gemelde uwe letteren ook die van den Soefochoenan ontvingen, welke briefdraggers, te weten, eerst Nalladjaja op den 22 dito, en de andere twee zedert op primo dezer hier verschenen zyn, en vry wat verbaeft schynen, en al weder hun verzending verzogt hebben, 't gunt wy voor als nog uitstellen, tot nader bekomen kennisse van u E. wegens den

A. 1686.

„ verdere toedragt van zaken, hebbende
 „ zich gemelde Naladjaja vry verzet ge-
 „ vonden, wanneer hem onzen eersten
 „ Macassarzen brief-drager overtuigde,
 „ hem zelfs by, of ontrent den Soefo-
 „ hoenan, en voorgevallene moort gezien
 „ te hebben, en dat zyn berigten deswe-
 „ gen in veele met de waarheid niet over-
 „ een en quamen. Boven dien is op den
 „ 26 February den borger Adriaan Ha-
 „ velaar, die wy op zyn verzoek weder
 „ als Sergeant in dienst hebben aange-
 „ men, toegebracht, een briefje van den
 „ Tagalzen Resident Lambert Pitavin,
 „ dato 24 dito, 't welk, hoewel wy gif-
 „ sen, uwe al voor ontfang dezès zal ter
 „ kennisse gekomen zyn, egter in copia
 „ hier by legt, nevens ook de overzet-
 „ ting van de daar nevens gezonde onder-
 „ schepte Maleitze brieven, die door den
 „ Soefochoenan, en zynen Ryxbestierder,
 „ Amirang Cassoema, aan den stroopen-
 „ den genaamden Koning van Manicabo,
 „ die met een deel geboefte, en roovers.
 „ zich op Billiton onthoud, zouden zyn
 „ geschrèven, en al byzonder zyn ont-
 „ dekt, welke afgezonden en mede opge-
 „ stierden Javaan wy voor eerst hier in 't
 „ kasteel hebben vast gezet, hoewel hy
 „ rood uit betuigt, de zelve verraderlyke
 „ brieven met eigen handen van Amirang
 „ Cassoema tot Carta Soera te hebben ont-
 „ fangen, en dat een of twee dagen voor
 „ de verschyninge of moord van den Heer
 „ Gezant Tak aldaar, alzo hy zegt den
 „ zelyen in den weg ontrent Tinker te
 „ hebben ontmoet; dog van den inhoud
 „ dier brieven niet te hebben geweten,
 „ 't gunt zig buiten twyffel nog wel na-
 „ der ten eenen, of ten anderen tyd zal
 „ ontdekken, en een bewys zoude wezen,
 „ dat de schelmze moort aan de onzen
 „ voorbedagteky gebrouwen, en gepleegt
 „ moet zyn, inwylen dugten wy, dat de-
 „ ze agterhalinge dier schelmze brieven
 „ (zoo ze waar, en dan gelyk het mischien
 „ is, ook al over meer wegen afgeschikt
 „ zyn) nu al lange aan des Soefochoenans
 „ Hof zal bekent, en hare quade ontdek-
 „ kinge van te meer beweging wezen, en
 „ ons wel de voornaamste byzondere ver-
 „ legentheid geven, de spoedige afkom-
 „ ste van al ons overig dierbaar volk van
 „ Carta Soera, waar toe voor eerst, en
 „ voor al onze intentie legt, om 't zelve
 „ door alle bedenckelyke middelen te be-
 „ tragen, gelyk wy, indien het voor
 „ ontfang dezès nog niet mogte geschied
 „ zyn, uwe gezamentlyk aanbeveelen,
 „ hare beradingen daar over ernstig te la-
 „ ten gaan, het zy gy dat by veinzigen
 „ der Javanen, dog of wel ook op de be-
 „ leefdsste, en minnelykste manier, en met
 „ kennisse van den Soefochoenan komt te
 „ doen, of anderszints, dat men hun, in-

„ dien zy 'er kans toe zien, maar magt A. 1686.
 „ geven zal, zoo haalt mogelyk, 't zy dan
 „ met, of zonder zyn Hoogheits toetsaan,
 „ of kennisse, zelve af te trekken, zoo ze
 „ het maar eniger maten derven onder-
 „ winden, te meer, wanneer den Sulthan
 „ Anom van Tsjeribon, en van Samma-
 „ nap als Samarang, gelyk het nog lcheen,
 „ zich by en onder de onze hun houden,
 „ dat alle de zelve ook in deze gesteltenis
 „ van zaken ook wel nader uit onzen na-
 „ me mag aangezegt, en aangeschreven
 „ werden, en dat zy alle met de onze af-
 „ komen, na de stranden, en wanneer de
 „ Tsjeribonze Prins wel ten eersten we-
 „ der na huis zal mogen gaan, alzo de
 „ tyd nu niet gesteld is, om ons voorig
 „ goed voornemen tusschen Tsjeribon, en
 „ den Soefochoenan zoodanig te konnen
 „ ten einde brengen, zonder dat wy ook
 „ vertrouwen, dat immer die van Samma-
 „ nap hun met de Mataramze quataardi-
 „ ge Grooten zullen inlaten; want het
 „ ichelmsluk is te groot, daar van de ge-
 „ dagten by ons leggen, dat byzonder
 „ Amirang Cassoema, en ook Pangerang
 „ Sacra Ningrat met zyn valsche gemaak-
 „ te bohay, ganlich niet vry zyn, want zy
 „ beide, nevens andere meer; al van ee-
 „ nige jaren in 't byzonder, voor booze,
 „ en ons quaatwillige geesten, by den lof-
 „ fen en lassen Soefochoenan te boek ge-
 „ staan hebben. Dan zoo ons volk tot nog
 „ niet afgekomen waren, zullen uwe hun
 „ ten spoedigste nader onze ineeniging aan-
 „ schryven, en met raad en daad daar in
 „ ten besten helpen, en konnen 'u E. nog
 „ zy, tegen onze hoope op de een of de
 „ ander wyze 'er dan voor eerst geen gat
 „ in zien, dan moet het wagten tot de
 „ komste van de E. Commandeur Jan Al-
 „ bert Sloor, die binnen 3 of 4 dagen
 „ staat te volgen, met onze nader orde,
 „ dewelke in alle manieren tot het afkry-
 „ gen van ons volk van Carta Soera, zal
 „ blyven, hoedanig zig het werk ook we-
 „ der ten goede, of van goede beloften
 „ mogten vertoonen, om dat wy op zoo
 „ loffe, en redenlooze Javaanze regeerin-
 „ ge voor eerst geen zekeren staat meer
 „ zouden derven maken, en van der Ba-
 „ lize schelmen vlugt, en werwaarts heen,
 „ nog geen genoegzame blyken bespeu-
 „ ren, zoo wel als de schandige, en laste
 „ verklaringe des Soefochoenans, zoo in
 „ zyn brief aan U E. als aan ons, dat hy
 „ zyn Javanen tot geen vegten konde kry-
 „ gen.

„ En dewyle wy dit droevige toeval,
 „ en die moord, 't geen hier en alomme
 „ onder de omleggende Vorsten, en vol-
 „ ken, zal rugtbaar werden, ook ten eer-
 „ sten aan den Sulthan van Bantam heb-
 „ ben medegedeeld, zelfs met 't lezen van
 „ „ de

A°. 1686. „ de oorspronkelyke brief des Soefoehoc-
 „ nans, zoo hebben wy niet ondienftig
 „ geagt met onze nu afgaande brieven aan
 „ Radja Palacca, en Radja Goa op Ma-
 „ cassar, ook breede kennisfe, na vereifch,
 „ daar van te geven, en met eenen byeen
 „ geheime brief 't verder nodige van onze
 „ meining deswegen aan den E. voorzitter,
 „ Willem Hartzink te belasten, en te be-
 „ veelen, mits welken wy U E. by dezen
 „ gelaften het Jagtje Cadiri daar na toe niet
 „ op te houden, om dat het nog verder
 „ op Timor wezen moet, maar ten eerften
 „ na Macassar voort te zenden, en daar be-
 „ zyden ook nader in 't geheim gemelden
 „ E. Voorzitter Hartzink aan te fchryven,
 „ en te waarfchouwen alle de nadere be-
 „ fcheiden, die U E. na de meeste waar-
 „ heid van 't Matarams Hof's gedoente
 „ en haren aan- en toelag tot die tyd toe zul-
 „ len zyn te vooren gekomen, en hoe
 „ verre den Soefoehocnan, of welke Groo-
 „ ten daar mede meest ingelaten zyn, en
 „ wat U E. van 't verder gevolg van dien,
 „ en ook de schelmze Baliërs giften, en
 „ van de naafte zekerheit oordeelen, op
 „ dat zich den E. Hartzink tot Macassar
 „ daar van ten dienfte der E. Maatschap-
 „ schappy, byzonder ontrent Radja Boni,
 „ en de verdere Koningen, en Grooten
 „ aldaar na onze laft ten beste, en voor-
 „ zigtigfte moge bedienen, en 'er na rig-
 „ ten.

„ Het fchip Macassar gaat nu voor af
 „ met. blanke en. Mardykens,
 „ Soldaten, die voor eerst, 't zy aan boord
 „ verblyven, of op Japara aan land kom-
 „ men zullen, na U E. dat nodig en dien-
 „ ftig agten, tot de verfehyninge van den
 „ E. Bevelhebber Sloot, den welken met
 „ nog een deel volk staat te volgen, be-
 „ zyden ook eenige fchepen, om ten Spoed-
 „ digften het gereede hout, en andere
 „ noodzaaklykheden, die langs de kufft in
 „ voorraad zyn, in te nemen, en onstoc
 „ te brengen, de welke al vervolgens, als
 „ ze maar gereeed zyn, staan afte zeilen;
 „ in middens is onze ordre, dat den Heer
 „ Gouverneur Thim, en ook al de fchep-
 „ pen, die voor de Ooster-Landvoogdyen
 „ nog op Japara zyn, nevens ook het Jagt
 „ Boswyk, dat nu mede nog voor Banda
 „ afgaat, te zamen tot de komfte van den
 „ E. Sloot daar nog zullen blyven vertoe-
 „ ven, of by onverhoopte vertoeving van
 „ indispositie van zyn E. onze als dan na-
 „ der te geven laft inwagten, konnende
 „ inwylen de weduwe van den E. Jere-
 „ mias van Vliet, die nu na Macassar ver-
 „ trekt, op de Fluit Voorschooten over-
 „ gaan, nevens ook den Eerw. Predikant
 „ Do. François Valentyn, en den Koop-
 „ man Lofzang, om te zamen na Amboi-
 „ na voort te raken, en zal de voorzeide

„ weduwe in 't een en 't ander de hand A°. 1686.
 „ geboden werden; en dewyle in deze wel
 „ eenige quade toelag tegens de E. Maat-
 „ schappy hier om her zoude konnen fchy-
 „ nen te zyn, of werden gebrouwen, zoo
 „ moeten U E. nauwkeurig alles ontrent
 „ het Mataramze Hof nader tragten te ont-
 „ dekken, en ons vaardig kennisfe vervol-
 „ gens'er van geven, zonder dat wy ver-
 „ der jegenwoordig zullen gaan, als de re-
 „ commandatie van alle vereifchte voor-
 „ zigtigheit, en konnen daar om het ver-
 „ anderen van 't Commiffariale befluit van
 „ de Heer Tak zalig. in 't opontbieden
 „ van den Kapitein Jan Struis van Soera-
 „ baja, en 't niet verkoopen van den ou-
 „ den Ryft goedkeuren, zynde tot ver-
 „ zekering van de onzen, in dien Soera-
 „ baja'sen Ooft-hoek de Fluit Naarder-
 „ meer ook meest gereed, om in 't voor-
 „ bygaan over Japara met eenige Soldaten,
 „ en U E. nader fchryven expres der waarts
 „ te vertrekken, waar mede wy dezen
 „ zullen befluiten, en verblyven

Onderftond,

U E. goede Vrienden,

Was getekent:

*Joan's Camphuis, Antoni Hurdt
 W. van Outhoorn, R. V. Goens,
 Mart. Pit, Cornel. van Quaelberg,
 Joan van Hoorn, Saint Martin,
 en Thomas Slicher.*

In margine

BATAVIA in 't Kasteel den 6 Maart A°. 1686.

Wanneer men nu hier op twee brieven
 van den Soefoehocnan, aan den Keizer van
 Maningcabo op dezen zelve dag ge-
 fchreven, zoo als die hier volgen, aan-
 dachtig leeft, zal men ten vollen over-
 tuigt zyn, dat deze Vorft, en zyn eerste
 Staatsdienaar, geenzins iet goets met ons
 op dezen tyd in den zin gehad hebben.

*De Batavifche overzetting
 van des Soefoehans brief,
 aan den Keizer van Ma-
 ningcabo, was aldus.*

*In de name Gods des barmher-
 zigen ontfermers.*

„ D Eze brief van onderdanige groete-Brief des
 „ nis doet uw zoons zoon, den Soefoehoc-
 „ soehocnan Ratoc Amangkoerat Sinapati
 „ Ingalaga van het land Meza Java bren-
 „ gen, voor 't (aangezicht) van myn groot-
 „ vader Padoeka, den grooten Sulthan
 „ van Pagar Roejong, welke bezit het
 „ lant van Maningcabo, welke begena-
 „ „ digt

A°. 1686.

„ digt is van onzen Heere, dien welda-
 „ digen Koning, welke gezegend is door
 „ de voorspraak van onzen Propheet Mo-
 „ hammed, den gezant Gods. God geve
 „ hem zyne genade en zegen, welke ge-
 „ zegend is door de voorspraak van alleaf-
 „ gezondene Propheten. God geve hem
 „ zyn genade en zegen; welke met een
 „ lang leven in deze wereld is begunstigt
 „ van onzen Heere. Dien goedgunstigen
 „ Koning, welke in deze wereld welstand
 „ heeft verkregen met alle zyn leden en
 „ hoogheid van zyne Eerwaardigheid, is
 „ bekend geworden te zyn de grootvader
 „ van zyn zoons zoon. Dat hy verhoogd
 „ werde tot de hoogheid dezer wereld.
 „ Dat geve hem God in eeuwigheid.
 „ Verder gelieft te weten, dat den Pa-
 „ docka, uw zoons zoon zend Langlang
 „ Pafir voor de voeten uwer Majesteit,
 „ om aan de zelve ootmoediglyk aan te
 „ bieden de brief van myn eerbiedigheid.
 „ Myn hoogheid is Koning van Meza Ja-
 „ va. Tegenwoordig zoo verzoek ik dan,
 „ uw zoons zoon zynde, de gunstige hul-
 „ pe van grootvader Padocka: want te
 „ dezer tyd werd myn land groote quel-
 „ ling, schade, verdriet, en geweldaan-
 „ gedaan door de Hollandsche Christenen,
 „ daarom verzoek ik, dat grootvader Pa-
 „ docka my gelieft te helpen, om dat ik
 „ te zwak ben, om het land van Java te
 „ bestieren, als alleen met de hulpe van
 „ grootvader, op den welke ik dag en
 „ nacht hope van den beginne tot den cin-
 „ de toe. Myn welvaren bestaat in de
 „ hulpe van grootvader Padocka. Het
 „ einde.

Onderfond,

*Gecollationeerd, accordeerd, Batavia in 't
 Kasteel den 6 Maart A°. 1686.*

Was geteekend,

ABRAHAM VAN RIEBEEK, Secretaris.

Tagalze
overzet-
ting.

*Overzetting van een brief
 door den Soefoehonan A-
 mangkoerat Sinapati In-
 galaga aan den Sulthan van
 Maningcabo geschreven,
 thans zynde op Biliton,
 volgens 't zeggen van den
 Gezant Ney Dieuwa, a-
 lias, Lang Lang Pafir, nu
 genaamd.*

Van nog
een brief
des Soefo-
hoenans
aan dien
Keizer.

„ **N**A alle zegenwensch aan myn Heer
 „ den Sulthan van Maningcabo, zoo
 „ doe ik, Soefoehonan Amangkoerat Si-
 „ napati Ingalaga, die weet, hoe dat Java
 „ nu in een bedroefden staat is geraakt,
 „ en dat ons 't water aan de lippen staat,
 „ en dewyl wel verzekerd ben, dat 'er

„ geen magtiger Sulthan te vinden is. A°. 1686.
 „ Die in een stad woond, omcingt met
 „ yzere muuren; dierhalven myn toevlugt
 „ tot myn Heer den Sulthan neme, en
 „ buige my eerbiedig voor den grooten
 „ Sulthan van Maningcabo, want wy te
 „ te zamen een Mohammedaans geloof
 „ hebben.

„ Hier nevens wensch ik den Sulthan
 „ alle zegening en rykdommen op deze
 „ wereld, daar den Sulthan geen groote
 „ begeerte in heeft: want hy is als hei-
 „ lig; dierhalven ik, benevens myn zoon,
 „ Pangerang Depati, en Radin Amirang
 „ Casoema, ons verootmoedigen voor den
 „ grooten Sulthan van Maningcabo, hem
 „ biddende om vergiffenis: want myn land
 „ staat anders ganfch verwoest te werden
 „ door de Christenen, daarom andermaal
 „ den grooten Sulthans hulpe verzoek;
 „ want ik hebbe als geen gebied meer over
 „ myn volk. Helpt my nu dog, en laat
 „ my niet verlegen, hoog-geagte Sulthan.
 „ Den brenger dezès, is Lang Lang
 „ Pafir, die uit myn naam zich voor de
 „ voetsbank uwer voeten nederbuigen, en
 „ de aarde kussen zal.

Onderfond,

*Gecollationeerd, accordeerd, Batavia den
 6 Maart A°. 1686.*

Was geteekend,

ABRAHAM VAN RIEBEEK, Secretaris.

Wegens deze en de volgende brieven
 nu, schreef het Tagals Opperhoofd, Lam-
 bert Abraham Pitavin, nevens Pieter Sa-
 bel, den 24 February A°. 1686 aan haar
 Edelheden, dat hy toen, zeven dagen ge-
 leden, door zynen getrouwen Loera Na-
 ta Diwangfa vernomen had, dat, zoo 'er
 eenige brieven (gelyk het gerugt was) ge-
 komen waren, die dan over land door Ney
 Dieuwa van Cartafocra moesten gebracht
 zyn, gelyk hy dan ook, hem doende ge-
 vangen zetten, die beide brieven van hem
 bekomen had, welke hy, zoo de eigene
 in geel armozyn genacid, als ook de door
 hem overgezette, met den borger N.
 Havelaar, nevens deze Gezant Ney
 Dieuwa, of Lang Lang Pafir, zelf, aan
 haar Edelheden nu overzond.

In de naam Gods des ontfermende ontfermers.

„ **D**Eze brief van onderdanige groete- Batavische
 „ tenis komt van Anga Bifuf Ami- overzete-
 „ rang Casoema, welken aanbevolen is de ting.
 „ bestiering op het land van Java.
 „ Dezen zend ik nevens den brief van
 „ uw zoons zoon, den Padocka Soefo-
 „ hoenan. Ik doo myn onderdanige groe-
 „ tenis voor het Hof van den grootmag-
 „ tigen Heilige Majesteit den Sulthan van
 „ het

A°. 1686. „ het land Pagar Roecjong, welke grootelyx begunftigd is van onzen God. Die „ goedgunstigen Koning, welke gezegend „ is door de voorpraak van onzen Pro- „ pheet Mohammed, den Gezant Gods; „ welke gezegend is door de voorpraak „ van alle gezondene Propheten. God „ geve haar zyne genade en zegen, welke „ in deze wereld met een lang leven be- „ gunftigd is van onzen Heere. Dien „ goedgunstigen Koning, welke in deze „ wereld welstand heeft ontfangen met „ alle zyne leden.

„ Vorder geliefd te weten, dat ik, dien „ Anga Beifu Amirang Cafaema, welke „ my onderdanig vernedere tot onder het „ stof van uwe grootmagtige Majesteit, dat „ ik, zeg ik, myne onderdanige eerbiedig- „ heit kome doen, om dat ik Anga Bei- „ fu Amirang Cafaema door den Soefoe- „ hoenan geteld ben, om het land van „ Java te befhieren.

„ Vorder is het, dat ik tegenwoordig „ zeer myn hope gesteld hebbe op de hul- „ pe van uwe Majesteit. 't Einde.

„ God is de allerwyfte.

Onderstond,

Gecollationeerd, accordeerd, Batavia in 't Kasteel, den 6 Maart, A°. 1686.

Was getekend,

ABRAHAM VAN RIEBEEK, Secretaris.

Nader be-
wys van
des Soefoe-
hoenans
quaad
voornemen
tegen ons.

Ook vond men in het nader schryven harer Edelheden den 27 February A°. 1688 aan de Heer voorzitter van Macassar, dat zy tot nog toe niet anders konden zien, of de Soeloehoenan, en zyne dienaars van staat, zогten zich maar van de beloften en schuld aan de E. Maatschappy te ontslaan, en zich van ons onafhankelyk te maken; alzoo zy ook uit Siam bericht bekomen hadden, dat hy aan dien Koning door Gezanten om hulp tegen ons verzogt, en geklaagt had, dat wy de Macassaren in zyn land, en ryk ontboden hadden; hoewel de Koning van Siam zyn verzoek afgeslagen had.

Dewyl het dan bleek, dat deze Vorst maar moeite tegen ons zогt, zoo belastten zy de zaken op Macassar zoo lang dragende te houden, tot dat de zaken van Java in een beter staat zouden zyn.

Ik was (gelyk uit dien voorgaanden brief van haar Edelheden blykt) te dier tyd op Japara, en zag daar (gelyk geen wonder

was) een groote verslagenheid, alzoo men A°. 1688. hoe langer hoe meer ontdekte, dat alles aan 't hof maar schelmery was.

Alles, wat haar Edelheden hier ontrent konden doen, bestont zoo ras, en zoo voorzichtig, als 't mogelyk was, te bezorgen, dat ons volk behouden mogt werden afgebragt.

Naderhand vonden haar Edelheden den 11 Maart A°. 1694 goed, om Poegar van Java te doen opbrengen, tot welken einde van haar ook wel uitdrukkelek twee schepen gezonden zyn.

Wat nu den roover Soerapati betrof, En wat deze nam, na dat hy den Keizer veel van ook Soerapati daar zyn beste paarden, kriffen, en alles, wat hy maar grypen kon, ontroofd had, de na gedaan heeft. vlugt na Passaroewan, stellende al 't land daar ontrent, tot 't Prinsdom Madion en Pranaraga toe, zoodanig onder zyne gehoorzaamheid, dat de Keizer daar aan 21 der beste landvoogdyen, die deze roover zoo veel jaren na die tyd (gelyk ons in 't vervolg nog blyken zal) bezat, niet het alerninste gehad heeft.

Wel is waar, dat hy daar 7 of 8 jaren aan een wel door honderd duizend Javanen bezet is; maar die zyn A°. 1697 onverrigter zake wedergekeerd, behalven dat hy jaarlyks nog eens of tweemaal een zwaren inval in 't land van dien Vorst zelf tot aan Cartasoera deed, daar hy dan gemeenelyk 1 of 2000 vrouwen en kinderen, en ook veel beesten, en graan roofde, verbrandende al, wat hy niet medenemen kon, 't geen de Javanen, zonder hulp der E. Maatschappy, niet konden beletten.

Nu móet men weten, dat 's Keizers ou- 's Keizers de schuld door de daar op gedurig nog ge- schulden, volgde leger-lasten en groote onkosten van en zyn ver- tyd tot tyd by de E. Maatschappy gedra- dere han- gen, zoo merkelyk vermeerderd is, dat del met die eindelyk A°. 1682 ettelijke tonnen ons. gouds, behalven de renten der oude schuld, beliep, waar op die Keizer 260000 ryxdaalders betaald, en zich zedert nergens mede gemoeit, maar in tegendeel zyne verbonden verbroken, overtreden, en de E. Maatschappy schandelyk in hare voorregten benadeeld, om welke reden de E. Maatschappy zig ook in ettelijke jaren 'er na met hem niet gemoeit heeft, en mogelyk zou zy 'er zich nog niet mede gemoeit hebben, indien zy 'er door een ander voorval niet als weer ingewikkeld en ingedrongen was, alzoo dezen Keizer niet lang 'er na leetde.

DERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Soefochoenan Amangkoerats dood A°. 1703. Pangerang Depati Anom, zyn zoon tot zyn vervanger door hem verklaart. Zyn wreden aard. Hy, en Poegar, zenden gezanten. Haar Edelheden keuren zyn aanstelling niet goed. Redenen daar af. Wyzen Pangerang Depati af. Zyne gezanten veragtelijk behandelende. Erkennen Poegar als Keizer den 19 Juny 1704. De Javaansche oorlog daar uit gesproten. Eerhe togt na Java A°. 1704. Die ons zeer wel gelukt. De verdere tugten. Haar Edelheden, bericht aan verscheide Koningen gevende, kregen zeldzaam antwoord. Poegar, en zyn zoonen beschreven. Des nieuwen Keizers gedrag, en cernaam. De tweede veldtogt A°. 1705. Sterkte van ons leger. Edelmoedige daad van den Heer de Wilde. Djaja de Ningrat komt tot ons over. Kaartje van dien optogt. Sterkte van 's wyands leger. Dat zonder slag of stoot op de vlugt gedreven wierd. Verscheide Grootten komen tot ons over, die in genade aangenomen werden. In wat gevaar de onze in Cartasera raken. De Keizer voorgesteld ter ordre van den Heer de Wilde. Onze dooden. Nieuw verbond door de Heer de Wilde met de Keizer gemaakt. Waar by hem een groote schuld quytgescholden werd. Waar Pangerang Depati na toe gevlugt, en hoe hy door Socrapati behandeld is. Besluiten om Pangerang Depati te vervolgen. En Socrapati te straffen. De derde veldtogt A°. 1706 onder de Heer Knol. De vorige Leger-Predikant. De schryver by haar Edelheden als Leger-Predikant gekoren. Zyn vertrek van Batavia. Zyn komst op Samarang. Destig onthaal by den Kapitein der Chineezen albier. En 't bezoek by den Javaanzes Landvoogd beschreven. Nevens eenige danszeressen, en Djaja de Ningrat. Des schryvers komst te Japara. En onthaal aldaar by 't Opperhoofd, en den Javaanzes Landvoogd. Des zelfs komst op Soerabaja. En op Gressic. Ziet den Landvoogd in de Ren-baanstryden. Nader beschryving van dit rennen. Gaat het graf van Sulthan Ampil zien. Komst van den Commandeur Knol, en andere Heeren, ook van den Prins van Madura. Die by den Prins van Soerabaja onthaald werden. Beschryving der gasten. En der maaltyd, door de Princes van Soerabaja toebereid. Die in haar trotsheid nader beschreven werd. Statelike verwelkoming van den Prins van Madura, en zyn stoet. Gemeenzaamheid van dien Prins met den schryver. Geschenk door de Heer Knol, en twee oppassers tot des schryvers dienst gegeven. Strenge krygs-ordre van den Prins van Madura. Nader beschryving van den zelven. De Brigade's van 't leger gegeven. De schryver predikt, en doopt hier eenige kinderen. Het slegt leven der bedienden op Java. Wapenschouwing der troepen. Sterkte des Legers. En van ieder Brigade. Zien de Olifanten van den Prins van Soerabaja danszen, enz. Pangerang Depati Anoms neiging, om over te komen. Des schryvers tocht na Gressic, en zyne ver-richting. Groot gevaar van te verdrinken.

Soefochoenan Amangkoerats dood A°. 1703.

A°. 1703 in April, quam Soefochoenan Amangkoerat, na 26 jaren regeerens, te sterven, hebbende zyn zoon, Pangerang Depati Anom, tot opvolger in 't Ryk, als Keizer van Java, met goedkeuring van alle de Ryks-Grootten, verklaart.

Depati Anom, zyn zoon, tot zyn vervanger door hem verklaard.

Dit was toen een Prins van 33 of 34 jaar. Hy ging wat kreupel aan zyn rechter been; maar was een Vorst, die de naam had van zeer wreed te zyn. Om daar maar eene preuve af te geven, zegt men, dat hy zoo ras niet op den throon van zyn vader geraakt was, of hy liet midden in zyn hof een steenen huisje maken, waar in hy zeer zeker zat; daar op deed hy toen duizend naakte vrouwlieden komen, om die tegen eenige tygers te zien vegten.

Geen Javaan dorft zyn moye wyven, Zyn wreed of andere fraejgheden aan hem laten zien, Zyn wreed of hy was die quyt, en een man des doods 'er by.

Na dat nu deze jonge Vorst tot zyn vaders throon dus verheven was, zond hy aanstonds Gezanten met een brief na Batavia aan haar Hoog-Edelheden, om kennis aan haar te geven, dat de Keizer zyn vader overleden, en hy in zyn plaats als Keizer van Java gevolgt was.

Pangerang Poegar, zyn oom, wierd in de landen van Mataram, Watas, en de Bageleen van alle de Hof-Grootten aldaar, mede als Soefochoenan uitgeroepen, die ook zyne Gezanten na Batavia zond, om zyne verheffing aan haar Edelheden bekent te maken.

Het

Aⁿ. 1703. Het volgende nu in opzicht van dit geval, is my door verscheidene Heeren, die dit toen gezien en gehoord hebben, in dezer voegen verhaald.

Wat de Gezanten van Pangerang Depati Anom betreft, deze waren wat te voorbarig door Kapitein Hogerlinde, leggende toen als Hoofd op Samarang, en als of zy de behoorlyke hoedanigheden daar toe hadden, zonder daar toe eens last van haar Edelheden te hebben, erkend, en ingehaald; waar over hy ook na Batavia opontboden wierd; dog na dat zy nu op Batavia gekomen waren, wierden zy niet op dien dag, maar eerst daags daar aan, gelyk ook die van Pangerang Poegar, ieder twee in getal zynde, gehoord.

De brief, die zy bragten, wierd (volgens gewoonte anders) niet plegtelyk, te weten, met twee uitdrukkelek daar toe afgezondene Heeren, met drie charges van musquetten, en 7 of 9 cer- of kanon-schooten, ingehaald, en zy quamen aldus maar als gemeene Gezanten van geen onderscheit binnen.

Alle de Heeren der hooge Regeering waren hier ontrent van geen een oordeel; dog eindelyk stonden zy het alle toe (want de Heer van Riebeck tekende het besluit nog in zyn tuin) uitgenomen de Heer van Swol, die van gedagte was, dat men de zoon op zyn vaders troon behoorde te laten, en dat wy niet bevoegd waren, om ons daar tegen te stellen. Dus wierd hy dan afgekeurd.

Haar Edelheden keuren zyne aanstelling niet goed. Haar Edelheden nu, zynen brief gelezen hebbende, waren gansch niet voldaan over de aanstelling van dien Vorst, nog wilden (gelyk zy gewoon waren zedert de verheffing van zyn vader) hare goedkeuring daar toe geven, voor eerst, om dat zy hem voor een groot geweldenaar, en voor een volslagen vyand (al in het leven van zyn vader) erkenden, zoodanig, dat hy zyn vader toen al tegen ons aangezet, en gedreigd had, wat hy ons, als hy eens tot de kroon gekomen was, doen zou.

Redenen daar af. Zy oordeelden derhalven zeer voorzigtig, zoo vreeselyken nabuur beter in 't begin, dan daar na, als het te laat, en hy niet te beteugelen zou zyn, te stuiten. En wie dog zou niet moeten billyken, dat haar Edelheden hun stem van goedkeuring aan haren openbaren vyand (hoe veel recht hy ook anders hebben mogt) niet begeerden te geven.

Ten tweeden, stonden hen de Heeren Gezanten zelf niet aan, aangezien hy (volgens gewoonte) geen Princen des Ryks; maar een deel slegte lieden van geen rang ter wereld uitgekoren had, daar by be- toonende, hoe weinig agting hy voor haar Edelheden had.

Ten derden, de inhoud van den brief zelf

behaagde haar niet, alzoohy wel zeide, Aⁿ. 1703. dat zyn vader overleden, hy des zelfs vervanger geworden, en dat zyn verzoek was, dat haar Edelheden hem tegen zyne vyanden wilden beschermen; maar hy repte van zyn zyde niet een letter van de verbonden te willen vernieuwen, van de schulden der kroon te erkennen, of die te zullen betalen, of van zich ergens toe te verbinden, dat egter de wezentlyke zaken waren, op welke haar Edelheden hem moesten, en zonder welke zy hem ook niet konden erkennen.

Eindelyk zegt men ook, dat hy, by de aanstelling van zyn vader, nevens den zelve, beloofd en ondertekend had, dat Poegar na zyn vader in 't Ryk volgen, gelyk hy (zoo men zegt) had hy maar by de hand geweest, ten tyde van zyn vader al gevolgt zou hebben. By al het welke nog deze gewigtige reden quam, dat haar Edelheden brieven van dezen Pangerang Depati Anom onderschept, en daar by ontdekt hebben, dat zyn voornemen alleen was, om haar Edelheden zoo lang te borgen, tot hy op zynen thron wel gevestigd, zyn medefrever gedempt, en hy dan in staat zoude zyn, om ons te toonen, wat hy in zyn hart voorde, en dat hy onze doodelyke vyand, behalven dat hy ook by zyn eigen volk, als een geweldenaar, zeer gehaat was.

Al deze redenen haalden haar Edelheden over, om hem niet als opvolger en vervanger van zyn vader te erkennen, hoewel zy, om tyd te winnen, goed vonden, voor eerst maar aan hem te schryven, dat zy zulke slechte Gezanten niet konden nog wilden erkennen, ofte hooren, en dat hy andere zenden moest, met welke men behoorlyk zou kunnen handelen.

Zy bleven 14 dagen op Batavia, en toen zy nu vertrekken zouden, wierden de Gezanten van Poegar voor hen binnen geroepen, en aan de zelve een brief voor hem, in een geel zattyn zakje (zynde dit de Keizerlyke verwe) gegeven, die zy, buiten op de zaal gekomen zynde, in 't gezicht der twee andere Gezanten van Pangerang Depati Anom, aan hunnen Pinang-drager overgaven.

Daar op wierden die van Pangerang Depati Anom binnen gehaald, en kregen een brief, maar algemeene zaken, en onder andere ook deze behelzende, dat haar Edelheden wel wenschten kennis van zyn's vaders dood, voor zyne verheffing gehad, en ook in zyn brief gezien te hebben, hoedanig hy zich ontrent de oude verbonden, en ontrent de zaken van zyn vaders, of des Ryks-schulden dragen zouden, weshalven zy dit maar als een gemeene bekenmaking aanzagen, en vooreerst zich niet verder in deze zaak konden inlaten.

Deze brief wierd hen in een zakje van

A°. 1704.
Zyne Ge-
zanten ver-
agelyk be-
handelen-
de.

wit zattyn (een veragteleyk verwe by den Inlander) overgeleverd, daar 't anders, zoo men hem als Keizer erkend had, mede in geel zattyn had moeten zyn.

Dit namen deze Gezanten zoo hoog op, dat zy dien brief in 't eerst niet wilden aannemen, waar toe zyn Edelheid nog veel beweegredenen gebruiken moest.

Zy namen dien dan eindelyk, maar alleen met de twee voorste vingeren by een tip of een punt (dat by hun zeer veragteleyk is) aan, en wierpen dien brief, zoo ras zy op de zaal gekomen waren, zeer veragteleyk, en met een groote verontwaardiging, tegen de grond, hoewel die daar na door hunnen Pinang-drager nog opgeraapt wierd, al 't welke my door Heeren, die 't gezien hebben, verhaald is.

Daar op van de zaal vertrokken zynde, vielen 'er tusschen de Gezanten van Pangerang Depati Anom, en die van Pangerang Poegar, geen kleene geschillen, die zoo hoog liepen, dat die van Poegar nog dien zelve avond quamen klagen, en hulp verzoeken, om zeker te zyn tegende aanslagen, die de Gezanten van Pangerang Depati Anom tegen hun leven genomen hadden, hoewel dat in zich zelve maar een valsche voorgeven, en enkele vreeze was. Men vond egter goed, tot hun zekerheid, hen met twee chaloepen der E. Maatschappy na huis te geleiden.

'Terwyl er by Pangerang Depati Anom met het zenden van andere Gezanten getalmd wierd, stelden zich haar Edelheden ondertusschen in postuur, om Pangerang Poegar als Keizer niet alleen te erkennen (gelyk zy den 18 Maart A°. 1704 besloten te doen) maar om hem op zynen throon tegen zynen medestreever ook te verdedigen. De oorzaak van het verwerpen van dien Prins ga ik om gewigtige redenen voorby.

Ondertusschen quamen onze volkeren by een, het welke by Pangerang Depati Anom vernomen, en hy daar over zeer bedugt geworden zynde, zooliet hy niet alleen verscheide malen na reden van dien vragen, maar zond, als de Heer Knol al met cenig volk op Samarang gekomen was, ook drie Gezanten, onder welke de eene, Soemabrata genaamd, een somme (zoo men zegt) van 70000 ryxdaalders by zig had, waar mede men oordeeld, dat hy iets van gewigt wilde uitwerken; ook hadden zy in last om de oude verbonden te vernieuwen, en om alles wat de E. Maatschappy zou mogen eischen, maar toe te staan.

Zy waren nu al tot Tingkar gekomen, dog alzoo onze volkeren reeds aan 't bewegen raakten, wierden die Gezanten gestuit, en hun geld geraakte in verkeerde handen, alzoo zy genoodzaakt wierden de

vlugt te nemen; dog had dit wel besteld A°. 1704. geworden, mogelyk zouden veel zaken wel een anderen keer genomen hebben.

Het recht erkennen van Poegar als Keizer van Java geschiede by haar Edelheden egter niet voor den 19 Juny, gelyk zy toen ook besloten een zegel voor hem (even gelyk zy voor Amangkocrat gedaan hadden) te laten maken.

Uit dit verward werk nu zyn vyf by- De Javaan-
sondere Javaansche oorlogen of togten na sche oor-
Java gesproken. log, daar
uit gespro-
ten.

De eerste is door de Heer Kapitein Govert Knol, en Kapitein Zacharias Bintang te. Tocht
in dit jaar nog gedaan, als zy met 1500 na Java A°.
man na Damak optrokken, om die Pagar 1704.
te vermeerteren.

Pangerang Depati Anom quam daar met 40000 man tegen hen af, waar op de Heer Knol hem met 1000 man tegen trok, terwyl de Heer Bintang de Pagar met het overlicht aantafte.

De Heer Knol sloeg den Pangerang op Die ons
de vlugt, en de Heer Bintang verovende zeer wel
t'allen geluk de Pagar ook met zyn 500 gelukt.
man: want had hy ze toen niet veroverd, agt dagen daar na had het onmogelyk geweest, alzoo het toen zoo sterk, en zoo lang aan een begon te regenen, dat zy niet alleen de Pagar niet gekregen, maar het ook niet langer in 't veld gehouden zouden hebben.

De tweede togt was A°. 1705 onder de De verdere
Heeren Ram, en de Veld-Heer de Wil- tochten.
de, na Cartasoera.

De derde A°. 1706 onder de Veld-Heer Knol, na Bangel.

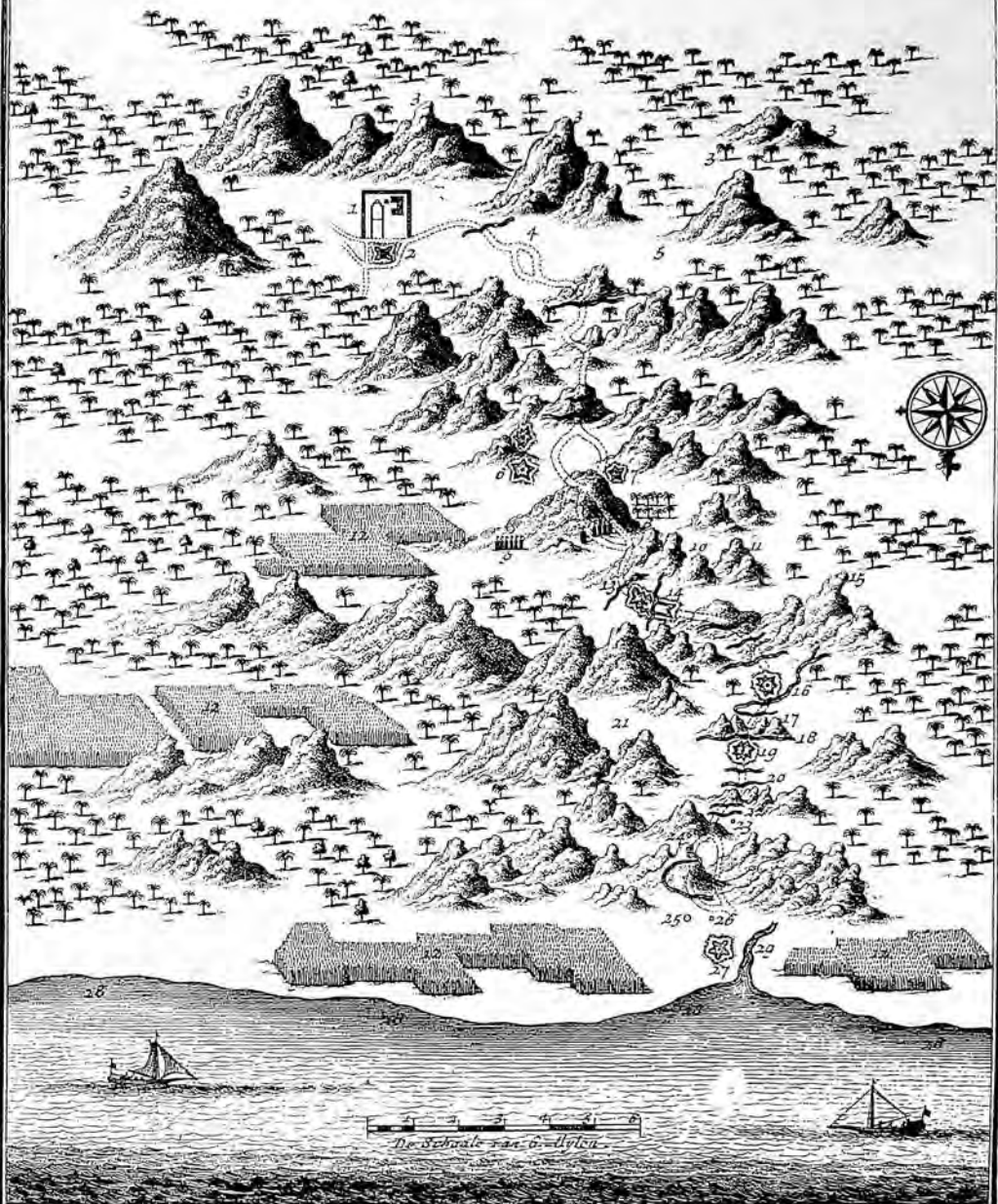
De vierde A°. 1707 weder onder de Heer de Wilde na Passaroewan.

En de vyfde A°. 1708 weder onder de Heer Commissaris Knol, na 't gebergte van Malang.

Van ieder van deze togten zullen wy in 't vervolg breder spreken.

Haar Edelheden gaven ook kennis hier Haar Edel-
af aan de Koningen van Bantam, en aan heden be-
de Macassarze Vorsten, den Koning van richt aan
Goa, en dien van Boni, dat zy Poegar Koningen
als Keizer erkend hadden, en genegen gevende,
waren tegen Pangerang Depati Anom te kregen
oorlogen, verzoekende, dat zy, als hare zeldzaam
trouwste bondgenoten, hen met hulp- antwoord.
troepen wilden byspringen; dog alle deze Vorsten gaven byna een en 't zelve zeldzaam
zaam antwoord, by 't welke zy weigerden zig in deze zaak in te laten, om buiten geschil met dat Hof te blyven. Ook hebben deze Vorsten niet geruft, voor dat zy hunnen vervanger (altoos de Battamze Koning voornamelyk) by haar Edelheden goedgekeurd zagen, om na hunnen dood daar over geen moeite te hebben. Dat egter alle weder kragtige blyken van de groot-
heid

Erkennen
Poegar als
Keizer den
19 Juny
1704.



CAARTE GEMAAKT TER ORDRE VAN DEN EDELEN HEER
HERMAN DE WILDE, RAAD ORDINAIR VAN INDIA, VELD-OVERSTE
EN OPPER-BEVELHEBBER OVER DE KRYGSMACHTEN DER E. MAATSCHAPPY,
SOOTE WATER ALS TE LANDE, VAN DE WEG TUSSEHEN SAMARANG EN CARTASOERA.

Nauaukeurig Waargenoomen in de optogt gedaan in't Jaar 1705, den 24. October.

- | | | |
|--|----------------------|--|
| 1. Cartasoera. | 9. Camp de Bataille. | 20. Lavoce. |
| 2. De nieu gemaakte Vofung. | 10. Tulbers. | 21. Leger-plaats der Javaanen des
Soefoheemans. |
| 3. t Cartasoera's Gebergte. | 11. Spitsberg. | 22. Gaban. |
| 4. Onse laafte Leger-plaats. | 12. Rust-velden. | 23. Cantjar. |
| 5. Gevaarlyke Clippen en Roefen hier,
waarom wy hier wat ter Linker-
hand ogingen. | 13. Rievier Lou. | 24. Cramas. |
| 6. Verlatene Pagger des Nyands by
Salatiga. | 14. Fontang. | 25. Caletherre. |
| 7. Salatiga. | 15. Top Liboang. | 26. Rappa. |
| 8. Braba. | 16. Onoaran. | 27. Samarang. |
| | 17. Swacoel. | 28. Zee-strand. |
| | 18. Dodol. | 29. De Rievier van Samarang. |
| | 19. Koedapaiong. | |

A°. 1705. heid van ons vermogen over Keizers en Koningen in Indiën zyn.

Dit was een beleefde weigering, die wel op een goede grond fcheen te fteunen; dog 't was ook maar fchyn, alzoó hen de warc en goede redenen, die haar Edelheden regt gaven, om zoo met Pangerang Depati Anom te handelen, niet onbekent waren, hoewel deze Vorften geheel aadere ftaatkundige redenen hadden, die hen overhaalden, en bewogen, om dit antwoord op haarer Edelheden verzoek te geven.

Poegar, en zyne zoonen befehreven.

Poegar was by zyne aanftelling een Vorft van 56 jaren, en had toen wel zeven zoonen. De oudfte, Pangerang Mataram genaamd, was de wyfte niet.

De tweede, Ingabei Loor Pâfier genaamd, is een fchriander Prins, en zal by gelegenheid, alzoó hy de gunft van 't volk heeft, nog fpel maken; dog geen van deze twee hebben nu veel te zeggen.

Een der zeven, die het met Pangerang Depati Anom hield, heeft hy laten worgen; dog de oudfte der drie zoonen, die hy by deze zyne Ratoe heeft, Pangerang Mangkonagara genaamd, is de Kroon-Prins. Zyn Broeder, die hem volgd, Pangerang Blitar, is ook zeer bemint, en dan is 'er nog een derde, diens naam my onbekend is.

Hy had den roem van een zachtzinnig Vorft te zyn, die zyn onderdaanen niet verongelykte, hoewel hy vry wat flap in zyne regeering was.

Des nieuwen Keizers gedrag, en eer-naam.

By zyne optredinge nam hy dezen eer-naam aan, die wy van woord tot woord uit het Javaanfch en Arabifch ook vertalen. Soefochoenan Pakoebowana Sinapati Ingalaga Abdul Rahhman, Mohhammed Din il Cobra Sa-Idiën Paratagama.

Soefochoenan, den verhevenen, of de fpil, daar alles op draait.

Pakoebowana, de fpyker des Ryks.

Sinapati, de wakkere held.

Ingalaga, op het plein, in het ftrydperk.

Abdul Rahhman, de barmhertige flaaf Gods.

Mohammed din il Cobra, de geprezen vermeerderaar, en voortzetter van den Godsdienst der Mohhammedanen.

Sa-Idiën Paratagama, die zich heerlyk weet te maken door het geloove.

2e. Veldtogt. A°. 1705.

A°. 1705 maakten haar Edelheden de voorbereitzelen van den tweeden veldtogt, zendende den Commiffaris, de Heer Michiel Ram, eenige maanden voor af na Java, om alles tegen de togt van den Veld-Heer de Wilde in ordre te brengen.

Sterkte van onsleger.

Daar op quam de Heer Herman de Wilde, den 4 July na Java vertrokken, op Samarang, en trok toen op, hebbende den nieuwen Keizer, benevens den Prins van Madura, zynen Veld-Heer,

Tsjakra Ningrat, of nu den Panombahan A°. 1705, van Madura genaamd, by zig, met een leger dat uit 6 of 7000 Javanen, en andere Inlanders, en uit 7 of 800 Europeërs bestond.

Eer dit voortgang had, wierd 'er na dien Prins van Madura, een oud graveelig man, wel 6 weken gewagt. Hy quam eindelyk, en bragt een fraejen troep volks mede.

Men wil, dat Soerapati ook 6000 man zou aangeboden hebben; dog dat dit afgeflagen wierd.

De nieuwe Keizer, eer hy nog by ons Edelmoo-
 quam, zond eenige kostelyke wapenen, dige daat
 en onder andere een heerlyke kris, en pick, van de
 nevens eenige ververfching aan de Heer Heer de
 de Wilde, die de ververfching behield, Wilde.

maar de wapenen wederom zond, zeggende, dat hem die zelt zeer wel te pas zouden komen, verzoekende, dat hy die middag de gezondene ververfching geliefde met hem te komen eeten, en wel voornamelyk, om over nodige zaken met zyn Majesteit te fpreken. Hy floeg dat wel niet af; maar daar quam in 't eerst niet veel van. Eindelyk egter verfcheen hy, en toen ging de optogt aan.

Eer de Heer de Wilde den togt begon, Djaja de
 was hy al verzekerd, dat Pangerang De- Ningrat
 pati's Veld-Heer, Djaja de Ningrat ge- komt tot
 naamd, een kloek, lang en rank Heer, ons over.

dien ik menigmaal gezien heb, tot hem over zou komen, gelyk hy juist niet ten eerften (om reden) maar daar na ook bezorgde, dat men drie poften aan ons over gaf, die den Heer de Wilde anders nog zeer lang hadden konnen ophouden. Zy waren Koedapajong, Tontang, en Salatiga genaamd.

Men trok dan met het leger, na dat alles gereed was, voort, komende eerft tot Koedapajong (daar hy tot ons overquam) en toen tot Ongaran, daar men wel 8 of 9 dagen moest blyven wagten, om de wegen klaar te maken, dat de Keizer al behoorde bezorgt te hebben.

Om nu te beter begrip van dezen op- Kaart
 togt te krygen, hebben wy een kaart daar van die op-
 van, met de letter V gemerkt, hier by togt.

gevoegt, waar in men zien kan, waar de poften, door Djaja de Ningrat aan ons overgegeven, leggen.
 Na dat nu de wegen klaar geraakt waren, trok men weer voort, en quam tot Tontang.
 Van daar zond de Veld-Heer de Kapiteins Knol, en Hoogerlinde voor uit, om zich wel te pofteren, die zich ieder aan een vleugel in 't gezicht van den vyand, ontrent Salatiga, wel begroeven, en aan den Veld-Heer lieten weten, dat zy, laft hebbende, in ftaat waren, om den vyand op de vlugt te dryven. De Veld-Heer liet hen zeggen, dat, zoo zy aangetaft wien-
 den,

A°. 1705. den, zy dan toonen zouden Soldaten te zyn; dog dat zy anders zyn komst eerst zouden afwagten.

Sterke van 's vyauds leger.

Na dat nu de Veld-Heer met het leger by hen gekomen was, ging hy tusschen hen beiden in leggen, en bevond, dat 't leger van Pangerang Depati Anom ontrent 40000 man (zoo men giste) sterk, en dat het op een berg in een halve maan, voor een Pagar, wel twee mylen verre zich uitbreidende, zoo voordeelich geplaatst was, dat geen Europisch Veld-Heer hen beter zou hebben kunnen postteeren, zoo dat, indien zy maar moed, gehad hadden, zy de onzen met weinig moeite, op de vlugt gedreven, en geslagen zouden hebben.

Zy hadden daar geen geschut van belang; maar wel eenige ballen. Ook was Pangerang Depati Anom daar zelf niet by; maar hy was op Cartasoera gebleven.

Na dat nu de legers in malkanders gezicht gekomen waren, namen 'er eenige Javaanische voorvegters, die de onzen uitdaagden, te voorschyn; dog de Heer de Wilde begeerde daar geen volk aan te wagen; maar vroegde zyn wildschut, of hy die bohay-makers niet van de paarden zou weten te lichten. Hy zeide, ja, en lichtte 'er twee of drie zoodanig, dat zy van hunne paarden tuimelden.

Dat zonder slag of stoor op de vlugt gedreven wierd.

De Majoor Wels trof ook een Vaandrig, die op een heuvel mede eenige zeldzame gebaarden maakte, zoo wel, dat daar op het geheel leger der lachertige Javanen (zonder dat 'er eens een aanval op hen gedaan, hoewel 'er nu en dan met ons kanon gespeelt wierd) al beweging begon te maken; dog zoo als zy Kapitein Knol den berg zagen optrekken, begaven zy zich alle hals over kop, niet (gelyk de onzen gedagt hadden) in de Pagar, maar na Cartasoera, op de vlugt. Daar op vervolgens hen de onzen, en op donderdag ontrent op 3 mylen na by Cartasoera gekomen zynde, deden de Javanen negen kanon-schooten uit eenige stukken, die daar lagen, en die de onzen naderhand vonden.

Deze schooten waren het teken voor Pangerang Depati, om uit Cartasoera te wyken.

Verscheide Grooten komen tot ons over.

Terwyl hy nu henen vlugte, lieten verscheide Grooten aanbieden, om zich voor den nieuwen Keizer te willen verootmoedigen, 't welke ook toen eerst door Djaja de Ningrat, en een van zyn zoonen geschied is.

Vier van de voornaamste verschenen met 'zaamgebonde pieken voor den Keizer, al voor den intocht der onzen in Cartasoera, leggende de zelve en hunne kriften voor zyne voeten, en zweerende hem op den Coaan trouw.

Zy wierden alle daar op aangenomen;

dog zyn zoon liet hy worgen, om dat hy zynen vyand tegen hem was gaan helpen. Andere zeggen, dat hy zelf hem krefte, dat ik eer gelooven wil.

A°. 1705. Die in genade aangenomen werden.

's Vrydags trok ons leger in Cartasoera, daar men veel schoon geschut, ten getale van 4 of 500 stuks (dog zonder affuiten of roopaarden, en dierhalven ongebruikbaar) en zulken overvloed van kruit, lood, en alle andere krygsvoorraad vond, dat zy ons zeer verre daar in overtroffen, dat hen zekerlyk door gasten, die onze vrienden niet waren, bestdel moet zyn.

Gedurende onze intrede in den Dalam geraakte daar alles rondom in brand, en wy ook in groot gevaar van overvallen te werden, indien de troepen, door des Veld-Heers voorzichtigheid, niet belast waren, om post te houden, en te blyven staan.

In wat gevaar de onze in Cartasoera raakten.

Alles nu weder gestild, en het volk hersteld zynde, zoo wierd Pagar op een zeer plegtelyke wyze, als Keizer van Java, door den Prins van Madura, ten overstaan en ter ordre van de Heer de Wilde, voorgesteld. Een grootze daad, en een nieu bewys van de magt der Nederlanders in Oost-Indiën, daar een van hare dienaren een van de magtigste Keizers op zynen thron zet. Hy wierd niet gekroont, om dat de kroon in handen van Pangerang Depati Anom was.

De Keizer voorgesteld ter ordre van de Heer de Wilde.

Wy verloren op dien tocht maar een matroos, die, door wat grillen voor de Javanen te maken, gequetst, en eenige dagen 'er aan van die wond gestorven is.

Onze dooden.

Buiten dezen matroos zyn 'er nog verscheide andere, dog door ongemak, hitte, en de zware op- en aftochten (waar door zy de persing kregen) gestorven.

De Bombardier Weizenster, en Kapitein Hoogerlinde, een man van 300 pond zwaar, en dien zulken tocht niet geleek, stierf allereerst op dezen tocht. Zeven dagen na onze komst in Cartasoera stierf Weizenster, en zeven dagen daar na de Majoor Wels, die alle drie op Cartasoera op eene plaats begraven leggen.

Voor zyn vertrek van den Keizer maakte de Heer de Wilde den 5 October 1705 een nieu verbond met hem, 't geen door zyn E. en de Heer Michiel Ram, Govert Knol, Georg Frederik van Beilwits, Jan van Zon, Hendrik van den Horst, Jacob Frederik de Famars, en Jan de Mons, Geheimschryver, getekend was.

Het bestond in 13 Leden, vervattende niet alleen de staving der oude vorige verbonden, maar ook de overgeving van den eigendom van alle de landen aan de E. Maatschappy, die bewesten de Rivieren en bergen, beginnende van de mond der Rivier den Donan, daar ze in de Zuidzee uitloopen, en voorts langs die Rivier

Nieuw verbond door de Heer de Wilde met den Keizer gemaakt.

A°. 1705. West henen tot Passarocwan, daar 't binnen meir begint, en verder Noordwaards langs de Oost en Noord-kant van dat meir tot aan de mond der Rivier Tfiborom, en langs de Oost en Noord-kant van 't daar aanvolgende ontogankelyk moeras, tot Tfibatia, ontrent het dorp Madura, en van daar Noord ten Oosten door en over 't gebergte van Dailoer, tot den berg Soemana of Soebang, en voords bezuiden en beoosten het gebergte Bonkokom, om dus by de Rivier Laffari uit te komen, zoo dat ook den landstreek van Gabang daar onder behoort, al welke landen hy by dezen ons over gaf.

Hy erkende ook de Prinzen van Tsjeribon, en hunne landen, voor vryc Prinzen en landfchappen.

Ook stond hy af, en liet onder onze bescherming blyven de landen van Samanap en Pamacassam op Madura. Vernieuwende de gift van Samarang, met den aankleve van dien, daar by voegende Torrabaja, en Gamocla, met alle de dorpen daar onder behoorende, mits dat de tol daar, en op Samarang, aan den Keizer blyven zal. Dog de E. Maatschappy geeft aan zyn Hoogheit weer over een menigte van dorpen, die onder Samarang en Caligave behoord hebben, ten getale van in de zefstg stuks.

Waar by hem een groote schuld quyt gescholden werd.

Nevens verscheide andere voorwaarden, daar by bedongen, is dit ook de voornaamste, dat de E. Maatschappy aan dezen Vorst een zeer groote schuld van veel tonnen gouds, die zy van hem, of van de kroon hebben moest, quyt schold, begerende daar van niets te hebben, om te toonen, dat het haar geenzins om geld te doen is, en dat zy haar veel meer aan de rust, vrede, en vriendschap met dien Vorst, gelegen leggen laat.

Wanneer nu dit alles door zyn Ed. wel befteld was, is hy van daar vertrokken, en weer op Batavia gekomen, na dat hy ontrent vier maanden op dezen tocht doorgebracht had.

De optogt, buiten de leg- en rust-dagen, en die der toebereiding van de wegen duurde agt, en de aftogt na beneden vyf dagen.

Waar Pangerang Depati na toegevlugt,

Ondertusschen was Pangerang Depati Anom na Soerapati gevlugt, van voornemen zynde, om zich nevens hem hier of daar te versterken, en ons zoo te verdueren.

Hy had toen, zoo men zegt, nog een groote magt van geld en juwelen by zig, alzo 'er een groote schat by een gezamelt was, om daar mede een deel van de oude schulden af te leggen; maar toen nu deze vrede-breuk kort daar op volgde, en hy van zyn throon gejaagd was, meerde hy dit geld niet beter, dan tot verdediging van zyn recht, te kunnen gebruiken.

Het meeste daar af is in handen van Soerapati geraakt, die hem dat van tyd tot tyd zoo ongevoelig heeft weten af te melken, dat 'er eindelyk niet anders dan zyne juwelen overfchooten, die hy volgens de gewoonte der vermogende Javanen gemeenelyk in een djimat, of gordel, om zyn lyf droeg; maar die ten laatste al mede moesten springen, alzo de looze Soerapati hem wel helpen; maar geen geld daar toe geven, en ook noit in 't verschoot wezen wilde.

A°. 1706. En hoe hy door Soerapati gehandeld is.

Nu was de nieuwe Keizer wel op zynen throon door ons gevestigd; maar zoolang zyn medestrevre leefde, of vryheid had, om met zyn vyanden aan te spannen, was 'er voor hem niet veel rust te hopen.

Besluiten om Pangerang Depati te verolgen.

Haar Edelheden wel wetende, dat die Vorst, hoe magtig ook in zich zelven, tegen Soerapati, en tegen Pangerang Depati Anom, zonder ons niet beftendig was, beslooten dieerhalven, om het daar by niet te laten, maar om A°. 1706 nogmaals een leger na Java te zenden, om Pangerang Depati Anom, of uit de wereld te helpen, of in handen te krygen, en om zich nu te gelyk aan Soerapati, wegens die moord aan 28 man van ons bedreven, te wreken.

En Soerapati te straffen.

Het oppergezag van den togt als Veld-Heer, wierd op dien tyd aan de Heer Commandeur Govert Knol, en als 2°. (om zyn Ed. by overlyden te vervangen) aan de Heer Frederik Christiaan van Bergen, wel eer Kapitein tot Bantam, gegeven. Ontrent dien tyd nu was ik op Batavia gekomen.

De 3°. Veldtocht A°. 1706 onder Heer Knol.

Wanneer het nu ten naasten by tyd wierd, om ons volk na Java te zenden, vonden haar Edelheden te gelyk goet, om weder een Predikant in den trein mede te geven, hoewel die 'er (om de waarheid te zeggen) meer uit gewoonte, als wel uit noodzakelykheid, of wegens eenige nuttigheid gezonden, en aan zulk een man niet de allerminste gelegenheid gegeven werd, om gedurende den tocht by na iets van vrucht te kunnen doen, gelyk ik tot myn leedwezen zelf ondervonden heb.

A°. 1705 hadden haar Edelheden den Heer Nicolaus Groenewoud met den Heer de Wilde mede gegeven.

Nu hadden zy wel in 't eerst besloten de Heer Feilingius derwaards te zenden; dog dezen Heer vry schielyk daar op ziek geworden, en dus niet in staat zynde, om mede te gaan, zoo vonden haar Edelheden goed (hoe zeer ik ook daar tegen by de uitdrukkelyke last der Heeren zeventien bewaard scheen te zyn) den 22 Juny A°. 1706 my te bevelen, om op dien togt te gaan, zonder zich eenigzins daar aan te kreunen.

De vorige Leger-Predikant.

Den schryver, by haar Edelheden als Leger-Predikant ge-

Ik verzogt wel zeer ernstig, om daar van verschoond te werden; dog al myne be-

be-

A°. 1706.

bewyzen, verzoeken, en voorregten, my door de Heeren zeventien gegeven, mogten my niets helpen

Het behaagde haar Edelheden op den 24 dito by haar besluit onveranderlyk te blyven, het welk ik dan op den 25 dito (zoo ik niet wilde genoodzaakt werden, om nog in dat zelve jaar, als ik daar eerst van zoo een zware reize, met zoo een groot huisgezin aangeland was, weer na Holland te keeren) tegen myn wil en dank wel aannemen moest. Ik bereide my derhalven tot dien moejlyken togt, hopende dat alles ten besten mogt afloopen, hoewel dat geheel anders met my (gelyk wy in't vervolg zullen zien) uitviel.

Zyn ver-
trek van
Batavia.

Den 3 July Zaturdags ben ik aan het schip de Gent gekomen.

Den 4 dito Zondag 's avonds ontrent 6 uren ben ik met dien bodem van Batavia t'zeil gegaan, om onze reize na Samarang te vervorderen. Philip Terkuis was Schipper, en de Heer Kornelis Sibens Onderkoopman op dit schip, zynde de Schipper een van de rekkelykste en beleefdfte, die ik ooit onder de zeevarende ontmoet, hoewel ik daar mede noit eenig gefchil gehad, hebbe.

Buiten my waren op dien bodem nog de Kapitein-Luitenant Jan Theodoor Holts (een Heer die uit de Paltz stil na Indiën vertrokken, en zoo hy zeide, een zwager van de Heer Generaal Dopf te Maaltricht, en door den zelveu sterk aan de Heer de Wilde aanbevolen was) de Vaandrig Adriaan Ram, en 217 man, waar onder 53 Europeanen, en de rest Inlanders, van welke'er 79 tot bezettingen voor Japara geschikt waren, om daar onder den Luitenant Thomas de la Vegas, Hoofd van deze Batavische vryborgers, aan land te gaan, gelyk 'er 49 voor Soerabaja, onder den Luitenant Jacob Manuels, en 29 voor Rembang gezonden wierden.

De Heer Holts, die zig vry zeldzaam op Batavia gedragen had, willende niets eeten, dat door een zwart gekookt was, vervolgde in die manier van leven ook aan boord, komende wel mede aan tafel, dog at niet, dan wat drooge bishuit, met boter of kaas, alzo hy zeide van de zwarten (hoewel die reiner dan hy waren) zeer vies te zyn, dat metter tyd wel overging.

Den 5 dito 's morgens ten 8 uren liepen wy in gezelschap van 't scheepje Bekestyn (dat met ons van Batavia vertrokken was) voorby de hoek van Karawang, ontmoetende daar ontrent het schip Spierdyk.

Den 6 dito des 's avonds quamen wy af en aan de hoek van Sedari.

's Nagts gingen wy weder t'zeil, kregen zwaren regen, donder, en blixem, waar op wy weder ten anker quamen, ge-

lyk wy meest alle dag moesten doen, om met het landwindje voort te geraken, alzo de Oosten wind ons by dag te sterk tegen was.

Den 7 dito tegen den morgen, en daar na weer ten twee uren na de middag 't anker lichtende, zeilden weer een stuk wegs henen, liepen den 8 dito 's nachts voorby de droogte ontrent Brebes, pas voorby Pamanoekan, gerakende 's morgens voorby dien hoek van Brebes, alwaar wy twee Portugesche schepen, en den berg van Tsjeribon, wel 10 of 12 mylen 'er af zagen, en quamen des avonds, na met een styve koelte gezeilt te hebben, weder ten anker.

Den 9 dito 's morgens ten zes uren weer aan 't zeilen geraakt zynde, moesten wy ten tien uren aan deze zyde van de Rivier van Indramaja, dat een weinig boven Loegatal, Paman, en Soengci Radja, legt, hoewel wy 'er nog wel zeven of agt mylen af waren, ten anker komen, alzo het sterk begon te weerlichten, dat het in deze tyd veel tegen den avond op deze kust doet.

Den 10 dito hadden wy slegt, en onstuimig weder, lichten egter ons anker, dog de zware stroom en tegen-wind dwongen ons wel haast weer een goede ankerplaats te zoeken. 's Middags gingen wy ten twee uren weer t'zeil, kregen een zwaare travaad, en quamen tegen den avond voor de groote bogt aan deze zyde van Indramaja ten anker.

Den 11 dito 's nagts liepen wy voorby den hoek van Indramaja, zagen den berg van Tsjeribon wel 18 of 20 mylen van ons af, die wel 10 mylen landwaard in legt, en zich zeer vlak, aan wederzyden atgaande vertoont.

Wy zeilden niet zeer mooi weder, hoewel wat scherp, langs die kust, tot 's avonds laat, en quamen op vyf vadem ten anker.

Den 12 dito zeilden wy van 's morgens tot 's avonds, ankerden weer tegen den avond, zonder dat wy ict anders, dan den berg van Tsjeribon, zagen.

Den 13 dito 's morgens weer aan t'zeilen geraakt zynde, moesten ten half tien op zeven vadem (schoon geen land zagen) nevens onzen makker ten anker komen.

Den 14 's nagts ten half een lichten wy ons anker, dog moesten dat ten zeven uren al weer in de grond werpen, ziende geen land, dan tegen den avond den berg van Tsjeribon nog al van verre, en eenige visschers van Tagal in zee. Wy zeilden dien ganfchen nacht door met een schoonen landwind, en quamen den 15 dito af en aan den berg van Tagal 's morgens ten agt uren ten anker, vernemende het scheepje de Hartloop onder de wal.

Den 17 dito 's middags zagen van verre

A°. 1706. re het hoog land van Candaal vlak voor uit, of wat ter zyden ons, zynde een zeer hooge rug, en twee bergen, als die van Tsjentbon en Tagal (hoevel de eene wat hoger als de andre) 'er by, en in 't midden van twee andere gelegten. Wy zagen ook een chaloep van Samarang komen; dog quamen niet voor 's avonds ten acht uren voor deze stad ten anker, bevoelende my den eerste dag nieraal te wel, dog daar na beter.

Wy vonden hier de schepen de Liefde, de Lek, Schoondyk, Bekeftyn, de Hartloop, en de Yffel op de Rede, waar op toen de Schippers Woordman, Bogaard, Verheide, Pavy, Coops, en van Dyk waren.

Zyn komst tot Samarang. Den 19 dito ging ik hier aan land, en wierd van de Heer Opperbevelhebber Knol met zeer veel agting en genegenheid ontfangen, gelyk ik ook ten huize van zyn Ed. myn verlyf genomen, en het daar byzonder wel in de tyd van myn aanwezigheid gehad hebbe.

Den 20 dito quam hier 't fchip de Eenhoorn (waar op Schipper de Vries 't bevel had) met de vlag van boven, en met den Landvoogd van de Moluccos, de Heer Pieter Roozelaar, benevens zyn beminde, vyf kinderen, den Onderkoopman Abraham Patras, enz. op de Reede, die door de Heer Knol, my, en meer andere ingehaald, zeer deftig ontfangen, en in de Vesting hier allernaast myn vertrek gehuisveit wierd.

Defrigonthaal by den Kapitein der Chinezen alhier. Op die zelve dag gingen wy gezamentlyk met een vry sterk gezelschap, waar by de Heeren Roozelaar, Knol, Kapitein van Bergen, en meer andere waren, den Kapitein der Chinezen alhier, Angko genaamt, bezoeken, die in een zeer fraei en groot huis woonde, alwaar hy ons dien avond heerlyk onthaalde.

En 't bezoek by den Javaanschen Landvoogd. Den 21 dito, op welke dag de schepen de Liefde, en de Lek na Soerabaja vertrokken, gingen wy den Javaanschen Landvoogd alhier, Soera di Menggala, een van de vier Strand-Heeren, met het voornoemde gezelschap, waar onder ook de Heer Holts was, bezoeken.

Nevens eenige dansers. Deze Heer deed 't gezelschap de eer aan, van ons niet alleen een pragtige maaltijd, maar ook 't vermaak te geven, van zeven zyner beste dansers te zien dansen. Ik vond daar wel ganfch geen genoegen in; dog moeft dit nu, in weerwil, aanzien.

Befchreven. Het was een Heer van ontrent zestig jaren, zeer kostelyk met een goud-lakens badjoe of opperkleed, een lange muggenbroek, en een zeer fraei vrouwen-kleedje, om het beneden-lyf, bekleed, daar ik hem anders in 't gemeen (buiten zoo een aanzienelyk bezoek) met een geel lakens badjoe, en met een flegt kleedje over zyn

.IV. Deel.

broek vry zeldzaam toegetakeld, gezien heb; dog nu had zich die man, om ons te eeren, op zyn fraefte opgelycht.

Zoo als wy aan zynen Dalam, of by zyn Hof quamen, deed zich daar een groot voorhof op, zynde een opene plaats met veel wooningskens voor zyne bedienden. Daar na gingen wy door een grootte poort, ter zyden de welke wy een Ital met een Olifant 'er in, die niet van de grootfte slag, hoevel hy al oud was, vonden.

Men liet hem voor ons los, en hy ging, om ons eerbiedigheid te bewyzen, op zyn eene knie voorover leggen.

Daar na quamen wy door een andere steene poort in dat Hof zelf, daar wy verscheide steene wooningen, zoo ter zyden, als in 't midden, en een zeer grootte en hooge Saboa, of opene fchuur, van zware balken, met karbeels voorzien, en in de zelve ontrent 200 Javaanfche halfnaakte vrouwliden op den grond vonden ziten. Deze Saboa stond vlak voor de wooning des Landvoogds, alwaar zich ter zyden ook een fleep-plaats of ledikantje opdede; dog aan de andere zyde zag men een groot geal van pieken.

Na dat wy twee of drie treden voorby die plaats, daar de Olifant stond, geraakt waren, quam de eerste vrouw van den Heer Landvoogd, nevens nog twee andere van zyne vrouwen, de gemalin van den Heer Roozelaar, en ons allen, verwelkomen, leidende ons na die voornoemde plaats, alwaar veel stoelen met kussens waren, verzoekende ons om daar op te gaan zitten, aan twee tafels, die daar ook gefield, en op welke tapyten gelegd waren.

Ik had de eer om allernaast de eerste vrouw van den Heer Landvoogd te ziten, die my een fonting (of geregen fnoer) met bloemen (een ongemeene grootte eer, en die men na de Javaanfche Hof-weiten niet mag af ftaan, zonder zulk eene vrouw van ftaat te hoonen) verzeerde. Zy droeg, dat wat zeldzaams was, ook muilen, en was eerst boven den bouzem, die gedekt was, geheel naakt; dog toen de Heer Roozelaars Gemalin haar in 't Maleifch vraagde, waarom zy geen badjoe aan had, en zoo trok zy aanfonds een zilver lakens badjoe, of wambasje, werdende eenigzins beschaamd, aan.

Zy had (op zyn Javaanfch) een zwaren bos met geolidezwarte haren op 't hoofd, die tusfchen beiden met een band opgebonden waren. Zy was anders zeer vriendelyk en beleefd.

Zy onthaalde ons eerst met faffraan-thee (want de grooten op Java drinken niet anders, om alles op zyn statieufte en kostelykft te doen, alzooy zy voor ieder pond zestig gulden moeten betalen) en daar na met allerlei fchoone confituuren, en heerlyke vrugten, waar op 's avonds een pragtig

A°. 1706.

tig avondmaal volgde, daar wel overvloed van schoon eten, dog geen andere drank, dan water was.

Om nu weder tot den dans, die voor af ging, te keeren, zoo moet ik zeggen, dat wy geen honderd tellens gezeten hadden, of daar quamen die zeven danseresen in, van welke de Javanen een groot werk, en die ook een groot deel van hare staatvoering uitmaken.

Djaja de Ningrat had 'er veertien, welkers gout en juweelen hem meer, dan tien duizend ryxdaalders, quamen te staan.

Eerst dansten 'er zeven gelyk, welker kleeding en toetakeling, benevens het verdere, tot dat danſſen behoorende, wy hier niet omſtandig zullen beſchryven, aangezien wy, op Soerabaja gekomen zynde, by den Prins van Madura beter gelegenheit daar toe zullen hebben.

Na dat die zeven dogters gedaſt hadden, quam 'er een man en vrouw, die malkanderen zeer aardig vryden, voor den dag.

Deze vryſter quam eindelyk op de ſchoot van den Commandeur Knol, daar na op die van Kapitein van Bergen, en eindelyk op die van den Kapitein-Luitenant Holſt zitten, die haar ieder een kleen geſchenk, dat zy ook al vry aardig bedelde, gaven; dog met de Heer Holſt had zy de meeſte moeite, om dat hy geene der Inlandſche talen verſtond, behalven dat hy deze gewaande dogter ook niet al te fatzoenelyk aantafte, maar hy-vond zich zeer in zyne meening bedrogen, als hy, in de plaats van haren boezem, twee calappus-doppen, met wat lywaat 'er over, en aldus klaar bevond, dat het een mans-perzoon was, ontrent welken hy zich vergrepen had.

Dit was oorzaak, niet alleen van een groot gelach en geſchater, zoo van ons geſelſchap, als van een grooten troep Javaanſche vrouwen, die ontrent twintig of dertig treden van ons af zaten, om daar de Javaanſche muzyk, met na de bodoc, of trommel, te zingen, waar te nemen; maar ook om, dat hy, boven het vorige geſchenk, 'er nog een byvoegen moeft, om die ſmaad, die hy quaſi deze gewaande dogter aangedaan had, te dekken; ook dorſt zy zedert die tyd niet weer in de baan komen.

Daar op quam een andere danſſeres te voorſchyn, zynde een van de beſte, die Djaja de Ningrat, gewezen Veld-Heer van Pangerang Depati Anom, die tot ons overquam, had mede gebragt, gelyk hy daar ook met zyn oudſte zoon tegenwoordig was. Deze Heer was een wakker, vry lang en mager man, wel verſtandig, dog ook zoo groots van hert, dat hy zich byna niet verwaardigde iemand aan te ſpreken.

Hy had als een verrader, zynen Prins A°. 1706. verlaten, en ook al de trekken van een ſchelm in zyn wezen, waarom hy van de onzen in alles miſtrouwd wierd, dat hem zeer ſinertte, 't geen men aan hem ook wel merken kon, alzoo hy wat anders van ons verwacht had.

Hy was nu Depati, of Stadhouder des nieuwen Keizers op Ongaran, en had deze dogter tot vermaak van zig zelve, en van 't geſelſchap van de Heer Knol, en van den Heer Landvoogd van Samarang, mede gebragt.

Voor een Javaanſch vrou-menſch was zy redelyk blank, en vry wel beſneden van wezen, dat eenigzins na 't wezen van een Chineefſche dogter zweemde, gelyk zy ook zoo by na wat lymende van taal was, dat alle Javaanſche vrouw-lieden eigen is. Zy zong zeer wel, ook had zy (gelyk de andere danſſeres) een voorhoofd-cierzel van goud, of verguld zilver, dat zeer ſchoon, en iets zeldzaams voor my was, hoewel ik 'er naderhand in Amboina meer gezien hebbe, gelyk ik die aldaar ook in prent vertoone.

Daar benevens waren alle deze danſſeres rykelyk van ringen aan alle de vingers, en die weer heerlyk met diamanten, robynen, en eſmarauden voorzien.

De voorhoofd-cierzels van alle deze vrouwen, die anders redelyk wel beſneden van aanzicht waren, hoewel die van Djaja de Ningrat de vlag voerde, en wel de fraeiſte van wezen was, ſchenen een ſoort van paarden-tuigen, die haar immers zoo zeer ontcierden, als de bobori (een geel ſmeerzel) waar mede zy, om fraai te zyn, beſtreken waren.

Haar boven-lyf van den boezem af, die zy met een kleedje bedekt hadden, was naakt, en die danſſeres van Djaja de Ningrat had zeer veel bloemen in 't hair, dat, gelyk dat der andere, zeer ſterk met welriekende calappus en andere olien, met bloemen gemengt, beſtreken was.

Die van Djaja de Ningrat, welke beter, dan de andere, opgevoed ſcheen te zyn, begon noit haren dans, of zy ſombayde eeriſt ettelyke malen voor het geſelſchap, dat by hen voor een ſoort van een beleefde groet doorgaat.

Gelyk 'er eeriſt maar eenige byzondere gedaſt hadden, zoo danſten 'er daar na zeven gelyk zeer aardig, en zwak voor af, aan ieder zyde drie, en een in 't midden. Dan danſte 'er eens een voor, en drie en drie agter de zelve, draejende hun lichaam en armen, op een verwonderens waardige wyze in zeer veel bogten, en gevende gedurig met het oplichten en gedurig tuſſchen de beenen ſlaan van haar kleedje, dat voor hen ſleepte, een groote zwier en aardigheid aan haren dans, behalven dat hier toe ook niet weinig hielp het gedu-

En Djaja
de Nin-
grat.

A. 1706. durig oplichten van een groote witte sluy-
er, die by na voortgebonden, maar zoo
lang was, dat hy achter op de grond
sleepte, die zy dan gedurig zeer aardig ag-
ter uit, dan eens van de grond op sloegen,
en dan eens weer om hare hand wonden.

Terwyl deze dochters dansten, waren
er, onder een groote troep vrouwen, die
wat van onsaf, en ontrent 20 of 30 schre-
den voor uit, zaten, weer eenige andere
Javaansche Deerns, die op 't slaan van de
Gong, en Tifa, en van een inlandsche
cither, zongen; dog al haar Muzycq be-
stond enkel in 't uitgalmen van Re, Mi,
Re (even als de Muzycq der Chineezen)
en in Cadangen, by quarten, terzen, en
quinten, op een zeer onaangename wyze,
en met een lyming, die my schrikke-
lyk verveelde.

Na dat deze wat gedanst hadden, gin-
gen zy wat agter uit, dog gemeenelyk
ging 'er een voor aan zitten, en toen quam
die van Djaja de Ningrat, die zeer koste-
lyk gekleed was, ongemeen wel danste,
en zeer fraei, voor een Javaansche, zong.
Zy danste naderhand met een andere Ja-
vaansche dogter, en met een Javaan, die
zeer wel zong, en vry behendig met zyn
schouder-blad, en met zyn arm een ge-
luid als iemand, die (met eerbied gezegt)
'er een vliegen laat, zoo dikwils als hy
maar wilde, wist te maken; waar op dan
't ganfche gezelschap, en voor al die Ja-
vaansche trop met vrouwen (onder 't ge-
durig roepen van mang koono, dat is, zoo)
niet weinig begon te laghen.

Na dat dit eenigen tyd geduurd had,
wierden wy aan een heerlyke tafel ge-
zet, en namen, na zeer deffig van de-
zen Heer Landvoogd onthaald te zyn, en
na een zeer diepe dankzegging, laat in de
nacht, ons affcheid van den zelve, die
men zegt een Heer van groot vermogen te
zyn.

Hy trekt van zyn tolln en tienden wel
drie duizend ryxdaalders, en dan vanden
handel, die de Chineezen, en andere daar
voor hem doen, nog wel zoo veel, zoo
dat men gult, dat hy 't eene jaar door 't
andere wel tien duizend ryxdaalders inkom-
en heeft.

Den 22 dito 's morgens ten agt uren
vertrokken wy na Japara, en de Heer
Roozelaar met den Eenhoorn na Batavia.

Wy zeilden dit rak in vyf mylen af en
aan die stad, dog kregen de wind zoo
sterk tegen, dat wy eerst 's avonds ten
zes uren, een myl buiten de Ree, en de
twee Eilanden, ten anker quamen.

Deze twee Eilanden leggen ten Oosten
van Japara, en een myl Westelyker ook
een met reven, wel twee mylen van de
stad; en men moet hier beoosten die Eilan-
den inloopen.

Den 23 dito liepen wy tusschen die

twee Eilanden door, en quamen op vyf A. 1706.
en een halve vadem ten anker.

Wy, na land roejende, lieten den berg,
een klip, en nog een andere onderwater, <sup>Des schry-
vers koinst</sup> beide digt by den berg, ter regterhand te Japara.
leggen, en quamen zoo langs den berg in
de Rivier, en aan land.

Wy vonden daar den Opperkoopman
Govert van Wyngaarden, als Hoofd en
Gezaghebber van Java's Noord-Oost-kust,
hoewel de Heer Commandeur Knol nu 't
gezag boven hem voerde.

Als eerste van den handel, of tweede van
dit Comptoir, lag hier zekere Lampe, eene
de Wys volgde hem in rang als tweede,
en daar na eene van Citers als Fiscaal voor
die tyd, en als Geheimfchryver te gelyk.

Pas voor ons quam 't schip Schoondyk
hier op de Reede, 't geen Kapitein de Be-
vere na den Leger-tuicn, of na Socrabaja,
brengen zou.

De Heer van Wyngaarden ontving my
zeer beleefd, en had de goedheid om my
te verzoeken van by hem, zoo lang ik daar
was, myn verblyf te nemen, gelyk ik ook
dede.

Ik bezogt ten eersten den Javaanschen <sup>En onthaal
aldaar.</sup> Landvoogd van deze stad, Sedjana Poera
genaamd, die my, nevens de verdere van
ons gezelschap, zeer minnelyk ontving.

Hy is de derde in rang van de vier groo-
te Strand Heeren. Hy onthaalde ons met <sup>By 't Op-
perhoofd,
en by den
Javaan-
schen Land-
voogd.</sup> thee en confituren, die ons van vrouwen
(volgens den Javaanschen trant, die hare
meeste zaken door vrouwen laten verrig-
ten) aangebragt wierden onder een groo-
te Saboa, daar veel matten op de grond
gespreit lagen, waar op die Heer met de
beenen kruislings onder 't lyf zat, hebben-
de by zich staan een tabaks-does, of een
calappus-dop met een goud dekzel, een
riet van zes of zeven voeten, en tusschen
ieder vinger breed een goude band, een
gindi (of water kan) met goud beslag, en
verscheide andere zilvere vaten, daar ge-
bragt, om zyn pracht en vermogen te to-
nen.

Als ik myn affcheid van hem nam, ver-
eerde hy my een koebeest, en twee korven
met hoenderen, waar tegen wy hem we-
der een ander geschenken toezonden, alzoo
't daarom gedaan was.

Ik bleef hier niet langer dan eenen dag
en nacht, en vertrok den 24 dito van land;
dog wy geraakten niet voor daags 'er aan
in zec, quamen den 28 dito voor de Ree-
de van Rembang ontrent twee en een hal-
ve myl van de wal, latende ter rechter-
hand drie quart myls voor uit een Eiland
met vier boomen, en wit strand, en nog
een ander met twee boomen 'er ov, leggen.

Men moet aldaar, gelyk ook by Tsjer-
ribon, om de steen-bank veel om varen,
en van de Oost-kant af op de Reede kom-
men, alzoo 't om de West alomme droog,

A°. 1706. en veel drooger is, dan 't wel in de kaart vertoond werd.

De Schipper, Onderkoopman Sibens, en de Vaandring Ram, gingen 's avonds ten agt uren aan land, en vonden daar de Vaandring van den Bosch als Hoofd leggen, hoewel hy 'er nog niet voorgesteld was, wagtende na de gevollmagtigden, die niet een Pantsjakang al agt dagen van Japara onder weg geweest waren.

Den 30 dito 's morgens vertrokken wy weder van daar, en quamen op Zondag den 1 Augustus ten zeven uren 's morgens op vyf en een half vadem ontrent den hoek van Panka, en zoo na aan Soerabaja, als wy konden; dog nog wel tien of elf mylen 'er-af, ten anker.

Wy vonden hier de schepen de Liefde, de Lek, Brandenburg, Schoondyk, de Hartloop, en zeer verre voor uit nog een ander schip leggen; dog op dezen zelven dag vertrok Brandenburg na Batavia.

Daar verliep al eenigen tyd, eer ik (al-zoo het tusschen de plaats daar wy ten anker lagen, en tusschen Soerabaja, zeer droog en vol reven is) wierd afgehaald, dat cindelyk met een klein scheepje, de Sufanna genaamd, en waar op de bevelhebbende Schipper over de Treins-vloot Joan Faber gebood, op den 5 dito geschiede, komende met zynen Onderkoopman Hugtenbroek aan boord.

Wy liepen den 7 dito voorby 't Eiland Mengarek, en quamen, toen wy verre genoeg waren, den 9 dito eerst ten anker.

Des zelfs
komt op
Soerabaja.

Ik ging van dit scheepje, ontrent de Rivier van Soerabaja gekomen zynde, in een schuit, en wierd de zelve, die niet heel breed dog fraci is, ontrent drie quart myls opgeroeid, trad daar te land, wierd zeer vriendelyk van de Heer Willem Sergeant, Kapitein en Hoofd alhier, verwelkomt, en in zyn wooning gehuisvest.

Ik vond hier ook als tweede, den Onderkoopman Gerard van Kervel, die by 't trouwen van myn oudste dogter wel in myn huis tot Dordrecht geweest, en my, door 't maken van een fraci vers op haar huwelyk, bekend was, welke kennis my naderhand (gelyk wy zien zullen) van zeer veel nut geweest is.

En op Gref-
fic.

Daags voor dat ik op Soerabaja quam, of den 8 dito, ging ik, om my eens te verlugten, na Grefsic, alwaar ik by den Temanggong, Poespa Nagara, een zeer braaf, naertig, en vernuftig man, die middag zeer deftig ter maaltyd onthaald wierd.

Ik vond by dezen Heer een wapen-huis, dat vry net, groot en keurlyk was, voorzien van een groote menigte van donderbusen, snaphaanen, lange en korte pieken, die zeer fraci met zilver ingelegt waren, en van welke oorlogs-gerceedichappen hy zelf veele gemaakt had.

Hy had ook op zyn binnen-plaats als een Dicrgaarde, waar in hy allerlei soorten van vee had.

Ik zag 'er hoenderen van allerlei slag, die men bedenken kan, Siamze, Javaansche, kleene en groote, ook hoenderen met verkeerde vederen, korte met ruige pooten, zwarte met zwart gebecente (die voor de gezondste gehouden werden) en veel meer andere, die my nu niet te binnen schieten.

Daar waren verscheide soorten van Endvogels, van Ganzen, en zeer fraeje duiven, Suratze met opstaande staarten, kleene Bengaalze blaauwe en witte Pagaderren of Bagdatze duiven, tumelaars, en andere zeldzame soorten, en wel acht of tien køyen met verscheidene soorten van fraeje tortel-duiven.

Ik heb ook noit zoo veelerei soorten van zeldzame Aapen by een gezien. Hy had een spier-witten, en ook een pek-zwart Aap, die ongemeen fraci waren, en een zeer groote grauwe Meerkat, met een zwarte kop, en een lange staart, die waardig was gezien te werden.

Na dat wy al zyne fracijgheden met veel verwondering gezien hadden, namen wy affcheid, bedankende hem voor de beleefheid, die hy ons bewezen had.

Hy vereerde my ook, zoo als ik henen wilde gaan, twee fraeje kalveren, hoenderen, en eenige tortel-duiven, welk geschenk ik hem naderhand wel tien dubbeld geloond heb door een zonderlingen dienst, die ik hem dede, behalven, dat ik hem kort daar aan ook een fraci geschenk 'er tegen t'huis zond. Ik vond de torrel-duiven zoo fraci, dat ik ze waardig keurde na Batavia tot een geschenk aan myn huisvrouw, en kinderen te zenden.

Ik wierd niet alleen van de Heer Sergeant zeer minnelyk ontfangen; maar die Heer ging ook, om my enige uitspanning te geven, dien zelve avond met my na de Alon Alon, of de Pascebaan, by welke de Depati of Landvoogd van Soerabaja, die tweede in rang van de Strand-Heeren was, zyne wooning had, en alwaar men nog op dien zelven dag (zynde maandag) te paard tegen malkanderen rennen en stryden zou. Op dezen dag doen dit alle de Grooten des Ryks, en de Landvoogden; dog geen van hen durft dit op een Zaterdag doen, alzooy dit dan by niemand dan de Keizer geschieden mag.

Wy vonden den Depati onder twee Zien den groote Waringin of Pitsjaar-boomen zit-Land-ten op een plaats, daar tien of twaalf Chi-voogd in neefche governiste stoelen stonden; dog de Ren- zoon ras hy ons zag aankomen, stond hy den. op, quam ons te gemoet, verwelkomde my zeer beleefd, en betuigde my in 't Malceits zeer verheugt over myn komst te zyn.

Hy was een man van een brave gestalte, dog

A. 1706. dog wat plat van neus, redelyk vet, en zeer deftig gekleed, zynde een Heer van ontrent zes en dertig jaren. Hy had over alle zyne andere kleederen, een zeer fraai vrouwen kleedje van flaat, dat zy Cobâr noemen, dat om de middelen met een groene zyde en goud-draadze gordel, ieder streep van dien een vinger dik, en agt of tien reizen rond gaande, gebonden was, waar aan ook de trens aan een goude haak was, aan welke zy in 't rennen gewoon zyn haar korten paarde-toom vast te maken.

Dit kleed van flaat is zeer ruim, en vol ploeyen, dik op een gekoppeld, en zoo wyd, voor al in de zyden, dat het haren tred, die zeer moedig is, veel langzamer en deftiger ons doet voorkomen.

Nader beschryving

Hy had een Sonting, of rift bloemen agter zyn ooren hangen, en zyn hair blonk van de welriekende olie, waar mede het gezaft was, waar in de Oosterlingen een groot ciernaad stellen.

Hy had ook, dat anders zeldzaam by de Javanen is, muilen aan zyn bloote voeten, en stond klaar om een aanvang van dit ren-spel te maken.

Hy verzogt ons eerst te zitten, en steeg, na een weinig gezeten te hebben, op een zeer fraai paard, dat graauw van hair of een moye schimmel, zwart van maanen, en van een zeer sierlyke Javaansche zadel voorzien was, voor en agter met een overfchietende, en geplooit groen-zyde stof, enaan wederzyden met een rond schild, als een halve maan van gedaante, bedekt.

Zyn broek, die men toen hy te paard steeg, zien kon, was van goud laken, hangende op zyn Perfaansch tot op zyn voeten.

Terwyl hy te paard klom, nam hy een stompe speer, of piek van tien of twaalf voeten, in de hand, sloot zich zeer vast met de knien, en maakte de toom van zyn paard aan de voornoemde trens vast, om dus het paard met zyn lyf en knien te bestieren.

Hy reed dan eerst op een zeer hoogdravende stap de Ren-baan half rond, en dat zoo verre, dat hy nu vlak tegen ons over stond, zynde die baan wel twee honderd schreden lang, en ontrent zoo breed.

Deze Prins, die een van de groohtertigste is, dien ik op Java ontmoet heb, was waarlyk een man, die zich uiterlyk zeer heerlyk en groots in alle zyne gebaarden, en op zyn schuimbekkende ros zoo moedig opdede, dat het een lust was hem dus dan eens te zien henen draven, dan weer eens zeer aardig zyn paard te doen trippelen, dat de Javanen in hunne paarden byzonder beminnen.

Ook had deze Prins de roem, van op Java, buiten Djaja de Ningrat, en Sedjana Poera (die mede zeer vermaard in het

Ren-perk waren) zyns gelyk niet te hebben. A. 1706. behalven dat hy veel rustiger van gestalte, dan een van die twee Heeren, was.

Hy had drie broeders, van welke de naaste in jaren aan hem, Jangrana genaamd (zynde Heer van Lamocigan, dat agter Greflic gelegen, en ontrent twee duizend zielen sterk is) op 't slaan van een menigte van Gongen, op hem af quam, het welk hy zoo ras niet gezien had, of hy vatte zyn speer met beide zyn handen, dreef zyn paard met een volle galop, niet de toom op de trens, op zyn broeder aan, en dwong zyn broeder de Ren-baan te verlaten, alzoo hy 't tegen hem onmogelyk gaande houden kon.

Na dit verricht, en nog eens moedig het Ren-perk rond gereden te hebben, quam hy weder by ons zitten, en gaf aan een groote menigte van andere Ridders, die zich op hunne paarden in dit Ren-perk bevonden, gelegenheid, om ook hunne dapperheid in 't stryden, en vastigheid in 't ryden te vertoonen.

Die van zynen bloede, of van den eersten rang waren, zag men van de andere door eenige lange smalle linten of bladen voor aan de speer onderscheiden, en die volgden in 't rennen ook onmiddelyk na hem, alzoo 't een groote misdaad wezen zou, om voor een Heer van hooger rang op 't midden van 't Ren-perk te verschynen, of iemand anders uit te dagen, waarom zy ook alle zich aan de eene zyde van de Pascebaan houden, wagtende een iegelyk zyn tyd, en beurt met veel geduld af.

Wy zagen toen wel veel topjens of witte platte Javaansche mutsjes van de hoofden van deze en gene Ridders afftuiven, die van hun volk dan opgeraapt wierden, maar daar viel toen, gelyk ik op andere tyden wel gezien heb, geen van allen van zyn paart; een bewys, dat zy dit rennen en stryden zeer vast verstonen.

Na dat dit een groot uur geduurd had, namen wy afscheid van dezen Prins, en zyne broeders, en keerden na huis onder een afgrzyzelyk gerammel van een groote meenigte van zware Gongen, die een iegelyk van die Ridders daar van zyn volk had laten brengen, behalven die van den Depati, die zoo groot en zwaar waren, als ik 'er oit ergens gezien heb.

Den 10 dito tegen den avond gingen wy over de Rivier van Soerabaja, om de vermaarde graven van 't Dorp Ampil te zien.

De Heer, die ons derwaards geleide, was Angadjaja, zoon van den gewezen Temanggang van Passaroewan, diens vader door Soerapati daar uit gedreven, en aan welken Heer, by 't veroveren van Passaroewan, de belofte gedaan was, van hem weer in zyn vaders plaats te stellen.

Het vermaarde graf, daar hy ons na toe bragt,

Vandit rennen.

A°. 1706.
Gaaf her
graf van
Sulthan
Ampil
zien.

bragt, was dat van Sulthan Ampil, de vader van Panombahan Ratoe, die grooten Javaanzen Heilig, die op het bergje Giri, mede in een aanzienlyke en verheene graf-ftede, begraven legt.

Zy verhaalden my te dier tyd van dit, en van de andere graven veel zaken, die ik naderhand, by naauwer onderzoek, geheel anders bevonden heb.

Zy spraken van eenen Sulthan Kadjaradjar, die nevens dezen Sulthan, en nog een andere Arabier, Bootapoeteh genaamd, uit Arabien op Tsjeribon gekomen, en als grondvefter des Mohhammedaanfchen Godsdienfts aldaar begraven zou zyn, waar mede zy van den vermaarden Sjeich Ibn Moelana (die zy niet recht fchenen te kennen) wilden fpreken.

Deze Bootapoeteh legt twintig of dertig fchreden verder, tegen over het huis van Angadjaja aan de over zyde dezer Riviere, alwaar ook de vader, en 't ganfch geflacht van dezen braven Heer Angadjaja onder een hoogen boom begraven lag.

Wy gingen na dit beroemde graf van Sulthan Ampil door een naauwen weg, en door verfcheide naauwe Poorten van roode moppen opgemetzeld, quamen daar na over verfcheide matig groote opene plaatzen, alwaar men ook eenige flegte Saboa's zag, onder een van welke wy een Brudegom met een kleedje van groen gaas met goud 'er op, om 't lyf geflingerd, met bloemen agter de ooren, en verder naakt van boven-lyf, nevens zyn bruid, die mede vry flegt gekleed, en boven de boezem al mede naakt was (hoedanig de meeste Javaanfche vrouwlieden gaan) zagen.

Zy, die daags te voren bloemen op dit graf gebragt hadden, waren 'er nu geweest, om een zegen over hun huwelyk van dezen dooden Heilig af te bidden.

Eer wy verder gingen, geraakten wy over een plaats, daar men onder een kleen bruggetje, of rondom een fteen, daar men over ging, water vond, waar in zy hunne voeten, eer zy verder gingen, met eerbied, en om dit heilig graf niet te bezoe-delen, wiefchen.

Na dat wy nog twee portalen doorgegaan waren, quamen wy op een plein van dertig voeten breed, en wel zestig diep, met zeer veel graven in de open lucht vervuld. Zoo haaft wy by des Sulthans graf quamen, dat vry flegt, en maar met wat aarde en eenige groente beftroit was, knielde de Opperpriefter, die ons nevens Angadjaja derwaards geleid had, en ook Angadjaja zeer eerbiedig, nevens alle de Javanen, die in hun gevolg waren, neder.

Zy verhaalden ons verder, dat deze groote Heilig zoo flegt op zyn uitdrukkelyk verzoek begraven, en dat er tegen zyn wil en begeeren, naderhand uit eerbiedigheid wel een heerlyke Tent over het graf ge-

maakt; dog dat die door een zware ftorm A°. 1706. van daar na Madura gevoerd was.

Van dezen Sulthan Ampils zoon, Panombahoe Ratoe genaamd, verhaalden de Javanen, dat, als hy eens in zyne aandagte en gebed bezig zynde, door een Olifant geftoort wierd, hy den zelyen een slag gaf, dat hy in een fteen veranderde, gelyk die nog heden by zyne graf-ftede op Giri, maar door den donder voor 11 of 12 jaren in ftukken geflagen, te zien is. Ook getuigen zy dat deze H. zich wel veertien dagen aan een, in twee groote kuilen, die nu nog by dit graf te zien zyn, onthield. Dat immers een bewys van groote heiligheid is.

Den 11 Augustus quamen de Heeren Komft van Knol, en Frederik Chriftiaan van Bergen, de Cornmandeur hier van Samarang, die wy gezamentlyk te gemoet gingen, om hen met veel ftatic en een grooten trein, wel 70 mannen Grooten. fterk, een ftuk weegs in te halen.

Den 15 dito wierden wy by den Depa-ti van Soerabaja princelyk onthaald, alwaar ook de oude Panombahan, of Prins van Madura, Tsjakra de Ningrat genaamd, een Heer van in de tagtig jaren, mede verfcheen, zynde met Kapitein Henrik van der Horft daar gekomen, door de Kapiteins Zacharias Bintang, en Willem Henrik de Bevere afgehaald, en door den Zeevoogd met vyf, en door de mindere vaartuigen met drie erfchooten verwelkomt, buiten welke 'er dertien aan land gedaan wierden, terwyl hy onder 't geklank van trompetten en pypers aanquam.

Deze Prins was, hoe oud en kaal van hoofd, nog een zeer vermakelyk Heer, dat te meer te verwonderen was, alzoohy niet gaan kon; maar op een vierkante bekleede plank, waar aan vier zware ringen waren, moeft gedragen werden.

Hy was toen ongemeen kostelyk op zyn Javaanfch uitgedoff, hebbende een wambais van goud-laken, dat zeer fchoon en zwaar van goud was, aan, dat hy alle dag, zoo meenigmaal ik hem gezien heb, veranderde, hebbende noit een en 't zelve kleed twee dagen aan een; maar dan een goud-, dan een zilver-lakens, dan een zwart zattyne, dan een ander badjoe, en nu een blaauw dobbelsteene kleedje met goude ftreepen 'er in, om 't welk een gordel van een fchoone goude Allegia was.

Ook was hy zoo opgeciert met een menigte van kostelyke ringen, met zeer groote fteenen van verfcheide foorten aan ieder vinger, dat ik 'er noit zoo veele en zoo kostelyke op een en de zelve tyd gezien heb, waar in de Javanen hunne grootfte pracht ftellen. Hy had ook een ongemene groote en kostelyke goude kris, vol heerlyke gefteenten, in een goude fchede op zyn rechter zyde.

Wy zaten hier alle met Chineefche ftoclen

A°. 1706.
Die by den
Prins van
Soerabaja
omhaald
werden.

len onder een groote Saboa (of opene schuure op een groot plein in den Dalam gemaakt, die wel honderd voeten lang, en wel twee honderd voeten breed was) aan een lange tafel, waar op naderhand een groote menigte van spys door veel vrouwen aangebragt, en in ordre geschikt wierd.

Daar was allerlei soort van wild-braad, ossen- kalfs- en uitmuntend vet herten- vleesch; maar het droevigste van allen was, dat al die schoone spys in calappus-olie (in de plaats van boter) gebraden, en derhalven voor my (gelyk naderhand bleek) on- eetbaar was.

Hy had ons voor de maalyd met een kopje siffraan thee, en met een groote menigte van allerlei schoone confituuren den ganschen morgen bezig gehouden, en bragt ons, toen alle de spys op tafel geschikt was, wat nader by de zelve, waar op wy ons kort'er na ieder op zyne plaats, volgens zynen rang, vervoegden.

De Prins van Madura zat aan 't hoofd van de tafel (hoewel hy 'er lang tegen- streefde, willende de rang aan de Veld- Heer van ons leger geven) daar na volgde aan zyn rechterhand de Heer Knol, toen aan zyn linkerhand de Prins van Soera- baja, daar na ik (alzo de Heer Knol dit zoo begeerde) en toen de Heeren Kapi- teins van Bergen, Sergeant, Bintang, van der Horst, en de Beveren, na welke Hee- ren, als de Hoofden en Brigadiers van ons leger zynde, de minere Bevelhebbers der troepen volgden. Ter rechterhand van den Prins van Madura zaten wel honderd jonge vrouwlieden van zyn gevolg, en nog wel dertig of veertig van vyftien of zelften jaren, in een halve maan wat ver- der af, een van de welke hem wat ge- maakte pinang op een pisang-blad bragt; dog alle die deerns waren haar beziens niet waard, uitgenomen drie of vier, die op een majje byzonder zaten, die kostelyk van juweelen voorzien waren, en bloe- men in 't hair hadden.

De Prins van Soerabaja had daar me- de twee van zyne broeders genodigd.

De oudste der zelve, Jangrana genaamd, was een Heer vry korter, dan hy, van gestalte, een man van twee of drien- dertig jaaren, zeer droevig van wezen, en op verre na zoo verstandig, en ook zoo moe- dig niet, maar veel gemeenzamer, als zyn oudste broeder.

Zyn tweede broeder, Wira Deridja ge- naamd, was een zeer fraai en byzonder vrolyk Heer, ontrent dertig jaaren oud, en vry verstandiger, als zyn tweede broeder, dog ontrent van de zelve lengte, en beide wel een hoofd korter, als de Prins, hunnen oudsten broeder, die een van de kloekste en verstte mannen was, die ik oit op Java onder de Javanen gezien heb,

uitgenomen den ouden Prins van Madu- ra, die nog wel zoo lyvig was.

Ik heb met die twee jongste Soerabaja- sche Princen menig murtje met veel ver- maak, sprekende met hen over allerlei za- ken, doorgebragt.

Behalven deze waren'er ook veel andre groote Javaansche Heeren, welker namen my juist niet bekend waren.

De Prins van Soerabaja (gelyk ook zyn twee broeders) verschenen met hun boven- lyf naakt aan de tafel; dog waren over hun lyf met zand- hout, even eens als of zy gecamelot waren, bestreken, gevende al- omme, daar zy zaten, een zeer aangena- me reuk van zich; dog om hun be- neden lyf hadden zy een kleedje van velerlei verwen overal met goud door- werkt, en met een witte gordel vast ge- maakt.

Ieder van deze drie Heeren had zes rin- gen aan ieder hand, zommige van goud (hoedanige'er twee aan de voorste vinger waren) en zommige met gesteenten bezet, die zich aan de agterste vingers vertoon- den.

De oudste Prins was getrouwd met een dogter van zekeren vermogenden Ryks- Raad van den ouden overleden Keizer van Java, Amangkoerat de 1e. die door last van den tegenwoordigen Keizer, Pakoebowa- na, gekrist was.

Zyn naam was Mangononan. Hy was Temanggong van Pati. Deze zyne dog- ter nu was een ongemeene moedige vrouw, en die 't van den Prins haar gemaal in trotsheid (gelyk wy aanstonds hooren zul- len) nog vry verre won. Dit wyf nu heeft hy van den Keizer door een zonderlinge gunst gekregen, en dit is 't, 't geen haar zoo opgeblazen maakt.

Zy had 't bestel van deze tafel, en alles zeer heerlyk na de Javaansche grootste trant bezorgd. Ik heb noit schooner, witter, aangener en welriekender ryft, op een tafel zien komen, waar mede ik alleen myne voor- maalyd doen moest, als niet gewoon kost, in olie gebraden, te eeten; dog had ik van de voor- maalyd (waar op wel zeventig of tagtig groote schotelen, behalven de kleene, waren) niet veel, ik had zoo veel te meer van de na- tafel, die in een nagerecht van wel hon- derd schotels van de schoonste en heerlyk- ste vrugten, die ik oit in Indiën by een gezien heb, bestond.

Ik zag'er velerlei soorten van groote, en ook van middelbare Pompelmoezen, zommige wit, zommige rood van verwe, en voor al ongemeen lekker en aangenaam van smaak. Daar waren witte, roode, en welriekende Jamboezen, verscheide lekke- re soorten van Piesang, schoone Anana- sen, allerlei soorten van Mangga's, heer- lyke en ongemeene groote water-meloe- nen,

A°. 1706.

Beschry-
ving der
Gasten.

En der
maalyd,
door de
Princes
van Soera-
baja toebe-
reid.

A*. 1706.

nen, Soorzakken, Tsjampedahas, Doerians, Tamarinde-vrugten, en een zekere soort van Aardakers, die ik zedert noit meer gezien heb. Met een woord, het was een tafel met fruit, waar op men den grootsten Prins van de wereld had mogen nodigen, en dierhalven een onthaal, met de grootmoedigheid van dien Prins, en met die van de hoogmoedige Princes van Soerabaja, volkomen overeen komende, waar by wy dan nog het luidruchtig Javaansch Muzycq van een groot getal rammelende gongen en Tifa's hadden, zonder de welke zy dog niet volmaakt vrolyk konnen zyn.

Die in haar
trotsheid
nader be-
schreven
werd.

Onder het eten viel het gesprek over de heerlyke schikking en de menigte van allerlei keurlyke vrugten, die deze Princes had weten by een te zamelen, en ons zoo cicrlyk op te dissen, waar op de Heer Willem Sergeant zei, dat de vrugten heerlyk waren; maar dat de vrouw, die ze ons verchaft had, weergaloos trots, en zoo ongenakbaar zelf zomtyds voor den Prins haar Gemaal was, dat hy (die 'er by zat) bekennen moest enige stonden beleeft te hebben, in welke hy met haar alleen meer, dan met alle zyne wyven, te stellen had.

Vermits nu de Javanen Mohammedaanfch zyn, en volgens de wetten van hunnen Godsdienst vier wettige vrouwen, en zoo veel byzitten hebben, als zy willen, zoo moet men weten, dat ieder van deze vrouwen hare beurt (die zy op zyn Javaans Galiran noemen) heeft, om by haren man te slapen. Een oude gewoonte van 't Oosten, 'waar van men in de tyd van Abafueros den Koning der Perzen (en al eer, by Jacobs tyd, gelyk *Gen. 30. vs. 15* blykt) al wist, en die ons het rechte verftand en begrip van die Galiran, of beurte van elke jonge dogter, geeft, van welke wy *Eftb. 2. vs. 12-15.* lezen.

Gelyk zy nu de eerste vrouw van den Prins was, zoo gebeurde het op zekere dag, als het hare Galiran was, dat de Heer Sergeant aan de vrouwen van dezen Prins drie flessen roozewater van zynen voorraad, van Batavia toen eerst bekomen, ten geschenk zond, wetende, dat dit haar zeer aangenaam zyn zoude, zoo de Oosterlingen in 't gemeen, en voor al de vrouwen, zeer veel van reuk-werken en liefvelyke vogten houden

Deze vrouw nu van zich zelve reede zoo vol moeds, en daar by overwegende, dat dit geschenk op de dag van haar Galiran gedaan wierd, oordeelde dat de drie flessen, en alle geschenken op die dag gegeven, alleen haar toequamen, en dat de Heer Sergeant, om geen andere reden dit geschenk aan haar gemaal gedaan had, en wilde dierhalven ook alle de flessen hebben.

Den Prins haar gemaal begreep dit eg- ter anders, en gaf 'er ieder wyf, om recht te doen, en om rust met haar te hebben, eene; dog dit onrustig en windrig wyf nam de hare, en wierpze na zyn hoofd (dat hy gelukkig ontweek) in flarden, en was door geen nieuwe beloften te bedaren.

Hy moest dierhalven de Heer Sergeant om nog een fles laten verzoeken, die hy haar, in hope dat dit haar siedend gemoed wat nederzatten zoude, geven wilde; dog zy wilde die geenzins van hem; maar wel als een geschenk van de Heer Sergeant aannemen, en om te toonen, dat zy die ook juist niet wilde voor niet hebben, liet zy aan de slavinnen van dien Heer vragen, of zy geen Roozwater te koop hadden, om zoo een fles dan, mits betaling, aan te nemen.

Om dit wel te begrypen, moet ik tusschen beide zeggen, dat zulke vrouwen van staat haar eigen inkomen van eenige landeryen hebben, die zy zelfs na haar gemaals dood blyven behouden, niet tegenstaande zyne goederen aan den Keizer, of door zyn gunst aan den oudsten zoon vervallen, gelyk meest, als de zoon in zyn plaats gesteld werd, geschied, maar zoo 'er een ander in komt, dan gaat dat zoo grif niet, gelyk wel te denken is.

Ook durft de Depati zulk een vrouw, hem van den Keizer zelf geschonken, zoo licht niet qualyk handelen, om dat zy hare vrienden aan 't hof heeft, die hem daar zeer licht in ongunst zouden konnen helpen.

Na dat dit gesprek van de Heer Sergeant over die hoogmoedige vrouw ten einde geraakt was, en men zich zelfs aan dien treffelyke tafel wat goeds gedaan had, stond men op, en al het overchtietende eeten, zoo wel van de voor- als na-tafel, wierd aan ons gevolg gegeven.

Ik ging ondertusschen wat dieper in dit Hof; maar bevond in het zelve niet veel heerlykheid, dan dat ik hier en daar eenige opene pleinen met Saboas, en daar in fraje matten op de grond, en van verre eenige ledekanten zag staan die al vry net toegemaakt, en met fraje behangzels opgecierd waren, ontrent welke ik nogtans niet al te na komen durft, om dat 'er een groote troep van Bidaja's, en dienende vrouwkiden, ontrent stonden, in opzigt van welke ik den Prins, een zeer jaloerzen Mohammedaan zynde, geen grond van eenige quaden gedagten geven wilde.

Ik ging dierhalven in de Alon Alon, of Paseebaan, die wel een klein vierde deel van een myl van de Heer Sergeantswooning, dog anders naaft den Dalam van dezen Prins gelegen was, wat wandelen, alwaar ik zyn'stal met twee of drie zeer groote Olifanten vond, op welke hy gewoon

is

A°. 1706. is alleen, of wel met een van zyne broeders, wanneer hy het Opperhoofd alhier komt bezoeken, of eenig ander bezoek van staat doet, te ryden. Ik heb hem in zoo een geval ook wel een zwart zyde topje, met twee ronde kringen van goude passémenten, twee vingeren van een, en boven met eenige dwars-passémenten bezet, op 't hoofd zien hebben, en zag hem dan op een heerlyk kussen van staat, dat in een gemaliet zetelken van Rotang, voor twee menschen, om 'er over dwars in te gaan, gemaakt was, zitten.

Wy vertrokken eindelyk na dankzegging van daar, en wierden door den Depati, en zyne broeders, tot buiten den Dalam uitgeleid.

Staatlyke
verwelkoming
van
den Prins
van Madura.

Op den dag, toen de Depati van Soerabaja met zyne drie broeders den Prins van Madura plegtelyk ging verwelkomen, heb ik gezien, dat hy voor den zelve niet alleen zeer nederig (hoe kon dat van zulken opgeblazen herte af) sombaide, maar ook zyn hoofd tot aan des zelfs voeten boog, of die kuste, gelyk ook alle zyne broeders deden.

Het was te verwonderen, dat een man van zoo hooge jaaren nog lust kon hebben, om zoo zwaren veldtogt by te wonen; dog dewyl men hem voor den opregtsten en magtigsten vriend der E. Maatschappy op Java hield, was Kapitein van der Horst uitdrukkelyk afgevaardigt, om hem daar toe uit naam van de E. Maatschappy, en van den Veld-Heer te verzoeken, voor welken hy zoo grooten agting had, dat hy dit niet durfde weigeren.

En zyn
stoet.

Hy was vergezelschapt van zyne kinds-kinderen, en had ook zyn oudste zoon, den Prins Sastra Nagara, mitsgaders zyne kinds-kinderen de Princen Poerba Nagara, Soeria Nagara (die naderhand in zyn plaats als Prins van Madura gevolgd is) en meer andere, welker namen my ontgaan zyn, onder zynen stoet.

Ook had hy vier van zyne voornaamste vrouwen, jonge en fracie deerns, by zig, die in draag-baaren, met jaloeyz-matten, voorby onze wooning gedragen wierden. Deze waren het puijke van drie of vier honderd anderen, die hy in zyn uitnemend netten en Vorstelyken Dalam, of Hof op Tondjong, had, een Hof-stoet, die veel meer tot een uiterlyke staatvoering diende, dan dat hy ze nodig had, hoewel men zeide, dat hy in die hooge jaren, nog zeer tot de vrouwen genegen was, welkende (gelyk al de Javanen) zyne reeds overlang verstorvene lusten door 't gebruik van den Amfoen, by 't rooken van Madat (dat Amfoen, of opium, met tabak gemengt, is) weder op.

Op den dag van zyn intrede wierd hy door twaalf Javanen gedragen, voerende een zonne-schermer van staat, van Dahon IV. Decl.

Nipa of Nipa-bladeren aan een zwarte stok, met zilvere banden, waar aan twee groote quaften waren, vast gemaakt, dat geen ander, dan een Prins, of wel een der voornaamste Ryx-Raden, mogt voeren.

Hy was met een stoet wel van duizend Grooten en minderen van zyn gevolg omringd, behalven dat zyn piek van staat, waar aan men by na niet als goud, en zeer weinig hout, zag, nevens de verdere praalciëraden voor hem gedragen wierden. Men zei dat die Heer wel honderd en twintig kinderen, kinds-kinderen, of kinds-kinds-kinderen had, die hier meest by hem waren.

Hy betoonde veel agting en genegenheid voor my te hebben, alzoo men hem reeds bericht had, dat ik een Pandita, dien zy Santali of Santri noemen, was.

Hy sprak zeer geerne met my, hooren- Gemeen- de dat ik ook een grondige kennis van hunnen Godsdienst en van de Maleitsche taal had, die hy mede zeer wel sprak. zaamheid van dien Prins met den Ichryver.

Ik verzogt zyn oudsten zoon, een Heer van veertig jaren, op zekeren tyd, wanneer de Prins my genodigt had nevens hem te komen zitten, dat hy de goedheid hebben wilde, van zich mede by ons neder te zetten; dog de eerbied, die hy voor zynen vader had, was zoo groot, dat hy zulks niet bestaan dorst, alzoo dit een grove misdaad tegen de Javaansche Hof-wetten was, die ik naderhand beter leerde kennen, gelyk ik ook in later tyd zoo veel kennis van hare taal gekregen heb, dat ik een zeer net Woorden-Boek of Dictionarium daar van gemaakt, en nog onder my hebbe.

Op dezen zelven dag vereerde my de Heer Knol een zeer fraai blaauw gedaalderd Bimanees paard, om my daar van in de veldtogt te dienen; ik heb al eenige dagen werk gehad, om 't zelve het Ichriken voor pistool- snaphaan- en bas-schooten, en vooral, het gerammel der Gongen, af te wennen, voor 't welke ik niets beter vond, dan nu en dan in de Pascebaan, daar gemeenelyk op zeer groote Gongen geslagen wierd, te gaan ryden.

Het draeide in 't eerst met my, hoe vast ik ook te paard zat, zeer dikwils in 't rond, zonder na de toom te willen luisteren; dog 't wierd naderhand zoo gedwee, dat het van geen kanon-schoot wist.

Op dezen zelven 15 Augustus gaf my die Heer ook twee oppassers, de een Jan Baptista Boelens, en de ander Herman Henriks genaamd, en bestelde ieder van hen een paard, om my alomme, als ik te paard uitging, en voor al in 't leger, te kunnen volgen, en te dienen, gelyk zy ook zeer yverig gedaan hebben, alzoo zy 't zeer wel by my hadden.

Ik liet ook, bericht zynde, dat wy door zeer dorre en zandige velden, daar het schrikkelyk nu en dan (gelyk ik bevonden heb)

A^o. 1706. ben) stuiven zou, moesten trekken, een asgraauw leger-kleed maken, dat my op dien tocht grooten dienst gedaan heeft.

Ik voerde geen andere wapenen, dan een paar pistoolen en een braven zabel by my, denkende dat ik, als het 'er op aanquam, daar mede wel een blooden Javaan of tien van myn lyf houden zou, hoewel er door de Heer Knol genoegzame zorg voor my gedragen wierd, daar ik het juist altyd niet op heb laten aankomen, gelyk ik op zyn plaats aanhalen zal.

Den 19 Augustus quamen zes Maleyers, met vrouwen en kinderen, van Socrapati tot ons over, die ons tyding bragten, dat hy met 2500 voet-knegten, en 2 of 300 man te paard, zich by een Rivier, een dag reizens van ons, vertoonde.

Wy gingen dezen avond nog den Panombahan van Madura op het plein, daar zyn veld-tent en zyn troep van ettelijke duizend Madureezen stond, bezoeken.

De Heer vander Horst, die 't Javaansch als zyn Nederduitsch sprak, en grondige kennis van al zyne zaken had, zei my, dat ons aan de tegenwoordigheid van dezen Heer, meer dan aan tien duizend man, gelegen lag, dewyl de Javanen meer agting voor hem, dan voor den Keizer, hadden, gelyk hy op 's Keizers bevel noit in 't leger verschenen zou hebben, dat hy nu uit enkele agting voor de E. Maatschappy, en voor de Heer Knol, dede.

Ook zouden wy, buiten zyn overkomst, geen eenen Madurees, die van de Javanen wel de beste Soldaten zyn, gekregen hebben.

Sitenge krygsordre van den Prins van Madura.

Wat ordre dat hy onder zyn volk houdt, kan men daar uitafnemen, dat hy gewoon is niet verre van daar de zynen eenmaal moeten doen, zich met een kleen gongetje, dat met een geele boord omnaeid is, te begeven, daar hy zelf zoo lang op klopt, als hy ziet, dat zy 't genoeg konnen uitharden, houdende, als zy 't te quaat krygen, op met kloppen; dog zoo iemand eer afweek, al was het zyn eigen zoon, die was een man des doods, gelyk hy A^o. 1705 twee van zyn eerste Raden, die uit hoogen nood afweken, zoo ras zy by hem quamen, kristen liet.

Hy verhaalde my ook, dat hy in zyn Hof op Tondjong, dat wel eens zoo groot, als dat van den Prins van Soerabajas, een lyfswagt van duizend wakkere mannen heeft, van welke 'er vyf honderd uitgelezene pieken, alle met zilver rykelyk beslagen, en vyf honderd zeer fraeje snaphaanen voeren.

Ook is zyn grootste vermaak, als 'er een vreemdeling op Madura komt, om aan den zelve zyn keurlyk palcis, wapenhuis, en zyn fraeje paarden, en paerden-tuigen in zyn princelyke stal te vertoonen.

Hy had ook, in de tyd van drie maan-

den, van Tondjong aftot de Pangkalang A^o. 1706. toe, daar men ontrent de zee opgaat, een diepe en redelyk breede gracht, die zeer vifchryk was, door zyn volk eenige uren verre gegraven, zoo dat hy nu in korten tyd, en zeer gemakkelyk, van daar op Soerabaja komen kon.

Hy was zeer kloek van wezen, Nadre be-fchryving van den zelve. groot van oogen, neus, en kin, breed van aangezicht, zonder tanden, zoo bruin van vel niet als de andere Javanen, en wat rood aan 't wit zyner oogen, waarfchynelyk door de hooge jaren, die hy bereikte. Ook zeer grys, en meest kaal van hoofd, dog zeer lyvig en vet van lichaam, uiterlyk, na het aan zyn armen en spieren geleeke, nog een zeer sterk man, en die nog zoo hertelyk lagchen kon, of hy maar dertig jaren oud was.

Voor een Heer van dien rang, dien hy bekleede, was hy zeer minnelyk, vriendelyk, en beleefd zelf tegen de minsten, hoewel hy onder zyn volk zich, als hy wilde, ook zeer ontzagchelyk wist te maken, in zoo verre, dat hem niemand van de zyne by na anders, dan al kruipende en hurkende, naderen, en hem ook niet al te na komen durft. En dit was de eigentlyke reden, waarom zyne tegenwoordigheid ons meer, dan tien duizend mannen, waard was.

Den 20 dito wierden de Brigades van 't leger aan de leger-hoofden door den Veld-Heer, en den Raad, vergeven. De Brigades van 't leger vergeven.

Deze Raad bestond uit den Heer Operbevelhebber van Java's N.O. kust, en Veld-Heer Govert Knol, de Heer Frederik Christiaan van Bergen (Kapitein, tweede Leger-Hoofd, en zyn opvolger als Veld-Heer, zoo zyn Ed: mogt komen te sterven) en de verdere Heeren Kapiteins, te weten, Willem Sergeant, Zacharias Bintang, Willem Henrik de Bevere, en Henrik van der Horst, mitsgaders Pieter Bout, Koopman, en 'Treins-Boekhouder, Jacob Fredrik de Famars, Fiscaal, Cornelis Koops, Trein-Meester, en Jan Alexander Caffer, Gehcimfchryver van den Veld-Heer, en van dien Raad.

Door dezen Raad nu wierd de eerste Brigade aan de Heer van Bergen, de tweede of de linker-vleugel aan de Heer Sergeant, ieder van tien byzondere troepen, van welke ieder twee honderd Hollanders by zig had, gegeven.

Het gros van 't leger bestond verder uit de Brigades van de Heeren Bintang, van der Horst, en van de Heer de Bevere.

Den 21 dito vertrokken de schepen Aardenhout en de Schaapherder na Batavia.

Den 22 dito heb ik in de wooning van de Veld-Heer, een fraei steenen huis van den Kapitein der Chineezen, dezer plaats, dat hy voor zyn Ed: opgeruimd hadde, ge-

Predikte en doopte hier eenige kinderen.

A. 1706. gedurende zyn verblyf, voor 't leger, en voor de bezetting, gepredikt, by welke gelegenheid ik ook de volgende aangename kinderen, te weten, dat van de Heer Willem Sergeant, Klara, dat van den Assistent Bloemendaal, Elizabeth, en dat van den Corporaal Geldebloem, Kornelis gedoopt hebbe, alle by hunne slavinnen geteeld, en waar van zy geloofd wierden ook wel de vaders te zyn, vermits 'er by na geen Hollander van eenige magt op Java is, die geen byzit heeft; een manier van leven, die zeer ergerlyk is, en aan den Inlander weinig indruk geven kan, om hem tot onzen Godsdienst te doen overkomen, waarom ook zeker Javaansch dus overwonnen dogtertje, dat nu redelyk groot begon te werden, en nog ongedoopt was, van my gevraagd zynde, of zy zich niet haast, op hare belydenis, wilde laten doopen, my dit nadrukkelek antwoord gaf: *Myn Heer ik heb daar niet tegen, mits, zeide zy, dat myn vader (die zeer sterk hoererde, en vry los leefde) zich eerst als een waar Christen gedrage, en myn moeder tot zyn vrouw trouwe, dat hy wel dikwils beloofd, dog tot nog toe niet gedaan heeft.*

Slegs leven der Javaanen.

Wapenschouwing der troepen.

Den 23 dito was 'er een wapenschouwing en verdeeling der Brigades op de Pascebaan, 't geen ik nevens den Heer Knol, den Panombahan van Madura, den Heer van der Horst, en meer andere Heeren, ging zien.

De Prins van Madura quam eerst wat by den Heer Knol aan, dronk daar een kopje thee, en at daareenige Perfiaansche vrugten en confituuren by.

Hy had nu een heerlyk groen zattyne wambas aan, dat styf van goude passementen, en aan den hals met een halve maan geborduurd was, en verder een zeer fraci chits kleedje aan, een wit topje op zyn hoofd, en een andere fraeje met goud doorwerkte kris op zyde.

Sterkte des legers.

Na dat hy een uurtje hier gezeten had, liet hy zich voor af na de Pascebaan dragen, hebbende een van zyne zonen, die maar vyftien of zestien jaren oud, en wat bleek was, by zich, en wy volgden hem kort daar na te paard.

Wy vonden een groot deel van onze oorlogs-magt in dit ren-perk by een geschaard.

Terwyl de Veld-Heer de Brigades daar verdeelde, trad ik van 't paard, en ging zoo lang onder een groot afdak zitten, daar ik den Panombahan, en den Prins van Soerabaja met zyne twee oudste broeders, vond. Deze waren nu met zwarte zattyne badjoes, dicht met goude passementen bezet, bekleed, en hadden ieder een zwart zattyne topje, mede met passementen, op 't hoofd, ook voerden zy hunne krisen op de rechter zyde, en hadden om 't onder-lichaam zeer fraeje kleedjes geslingerd, en zommige met een Allegiaze, en andere met een goude gordel, gebonden.

Na dat de leger-zaken beschikt waren, A. 1706. quamen de Hoofden mede by ons onder die opene hooge schuur zitten, en by openeming van 't geheel leger, bleek, dat het zelve in deze navolgende manschap bestond:

Zeltien vaandels Hollanders	50 man
ieder	800
Dertig Inlandsche vaandels, sterk	2400
Treins-Matroozen, en de verdere bedienden	175

3375	
De Prins van Madura bragt mede ruim	5000
schoon hy by de wapenschouwing 'er maar drie duizend zes honderd en agttien op gaf, waar onder 'er vier honderd en zestig met snaphanen waren.	

Den Prins van Soerabaja	5000
hoewel hy 'er maar drie duizend op gaf.	

Sedjajana Poera, Depati van Soerabaja	4000
hoewel hy 'er by de wapenschouwing maar twee duizend op gaf.	

Die van Sammanap, {	} te zamen	5000
Cidajoe,		
Toeban,		
Lassem,		
Rembang,		

hoewel zy 'er maar drie duizend opgaven.

En de Battoors, of de last-dragers	5000
Waar by dan nog wel quamen	2625

Duste zamen koppen 30000

Zoo dat alles op ontrent dertig duizend mannen uit quam, hoewel 'er maar vyftien duizend gewapende Soldaten waren.

Al ons geschut, en de verdere krygstuigen, bestonden in

6 zesponders.
18 twee en drie-ponders.
25 hand-mortiers, en
6 groote mortiers.

Waar toe twee honderd Buffels, om die te vervoeren, geschikt waren.

De Brigades bestonden in de navolgen- En van ieder manschap: man: der Brigades.

Die van de Heer van Bergen was sterk	520
van Willem Sergeant.	720
van Bintang.	887
van vander Horst.	525
van de Bevere.	723

3375

Deze Brigadiers nu hadden 't opperbevel niet alleen over verscheide vaandels der Europeërs, maar ook over deze navolgende Inlandsche Hoofden.

Soopa Tomparang, Kapitein der Boegis.
Joomproc. der Baliers.

A. 1706. *Wang Intsjé.* Kapitein der *Maleyers.*

zoon van Wang
Abdul Bagoes,
Kapitein der *Ma-*
leyers op Bata-
via.

Abdul Djelali. der *Boetonders.*

Dain Matara. der *Macassaren*

Wangcobat. Luiten: der *Maleyers.*

Niereboelac. der *Bandance-*
zen.

Babandan. der *Baliers.*

Intsjeb Douw. der *Boegische*
Mardykers
of *Vrylie-*
den.

Boeliling. der *Baliers.*

En over meer andere, die my nu niet te bin-
nen schieten.

Wanneer ik de *Macassaren* en *Boeginee-*
zen al zingende zag voorby trekken (die
gewoon zyn, als zy op den vyand afgaan,
altd liederen ter eeren van hun dappere
voorvaderen te zingen, zich daar door tot
den stryd op te wekken, en daarin te ge-
lyk de oude geschiedenissen van hun land
te bewaren) zoo schoot my te binnen, hoe
zy hier levendig aan my vertoonden, het
geen *Virgilius* elders zoo kragtig over dit
geval door 't laatste deel van 't volgende
vers uitdrukt:

Ære cière viros, Martemque accendere cantu.

Dat is:

Door 't slegen der Klaroen de manschap aan te
zetten

En door een oorlogs-lied hun zwaarden als te
wetten.

By gelegenheid van deze wapenschou-
wing gaf de *Depati* van *Soerabaja* weder
een pragtige maaltijd, die niet minder, als
de vorige, was, en waar by ons gevolg wel
het beste voer.

Zien de
Olifanten
van den
Prins van
Soerabaja
danffen ;
enz.

Wy zagen ook, wanneer deze troepen
nu weder aftrekken zouden, dat de drie
Olifanten van den *Prins* van *Soerabaja* voor
den *Prins* van *Madura*, en voor ons allen,
sombaiden, kruipende wel twintig of dertig
trede verre van ons, met de agterste
kniën ter aarde gebogen, en met de voor-
ste pooten vlak voor uit leggende, na ons
toe; dog de *Carnak* sloeg een van deze O-
lifanten, een mannetje, met een haakje in
de kop, en in de ooren, dat 'er 't bloed by
neer liep, waar op dit beest een afgryze-
lyk geluid van zich gaf, by de *Latynen*
barritus genaamd, maar 't was ook zoo bar
en yffelyk, als men zich dat zou kunnen
verbeelden.

Dit nu geschiede, om hem eerst met
een schild te doen schermutzelen, dat hy
zeer aardig wist te doen. Ten anderen

moest hy ook op de maat van de *Gong* A. 1706.
slag, danffen, 't geen hy ook zeer net ideo^r
ryst, met het oplichten van zyn regter voor-
ste en linker agterste, en dan weer van zyn
linker voorste, en regter agterste poot na-
quam.

Alles was nu ter marsch klaar; dog het
Mohammedaans bygeloof was oorzaak,
dat de *Panombahan*, en de *Depati* *Soe-*
rabaja, niet eer, dan na de nieuwe maan,
op den togt wilden, vast stellende, dat het
alles tegenloopen, maar zoo zy die eerst
afwagteden, alles wel gelukken zou.

Ondertusschen quam 'er een mondelinge ^{Pangerang}
tyding, dat *Pangerang* *Depati Anom* wel ^{Depati A-}
genegen was, om tot ons over te komen, ^{nom's hei-}
en vrede te maken; dog dat de troepen van ^{ging om}
Soerapati, nog tot geen vrede genegen, zig ^{over te ko-}
nu by *Djapan* posteerden, om dat te be- ^{men.}
letten, hoewel hy anders, daar toe honderd
andere wegen had, als het hem maar ernst
geweest was.

Den 25 dito ging ik met de *Heer Knol*, ^{Des schry-}
en andere *Heeren*, na *Gressic*, om daar ^{vers togt na}
den ouden *Chineeschen* Kapitein *Tohoc-* ^{Gressic.}
ko, volgens ordre van haar *Edelheden*,
weder voor te stellen, alzoo bevoorens
maar een *Luitenant* daar 't gezag hadde.

Aangezien nu geen van die *Heeren* zoo
veel *Maleits* verstonen, om de voorstelling
van dezen Kapitein in de behoorlyke or-
dre te doen, zoo verzogt de *Heer Knol*,
die dit anders moest gedaan hebben, dat
ik het in zyn *Ed.* plaats doen wilde, ge-
lyk ik dat dan ordentelyk dede, waar o-
ver niet weinig *Salamat* Kapitein *China*
bharoe, dat is, geluk over de aanstelling
van 'den nieuwen *Chineeschen* Kapitein,
uitgeroepen wierd.

Na dat ons die Kapitein (door den *E-* ^{Groot ge-}
delmoedigen *Temanggong* *Poefpa* *Naga-* ^{vaar van te}
ra, dat in 't *Javaans* *de bloem der stad* bete- ^{verdrin-}
kend, ondersteund) heerlyk op 't middag- ^{ken.}
maal onthaald had, vertrokken wy tegen
den avond weder van daar, dog in zeer
groot gevaar van voor die stad met onze
Parahoe, die geen vlerken had, 't onder-
ste boven te geraken, en dan had ik (die
niet zwemmen kan) en mogelyk allen, ze-
kerlyk weg geweeft, alzoo daar een zeer
sterke en diepe stroom gaat, waar by nog
de duisternis van den avond quam.

Alles liep egter beter af, als men gegift
had, en wy quamen behouden t'huis; dog
men kreeg my zedert noit in een *Parahoe*
zonder vlerken, en ook zoo laat noit we-
der na buiten, zeer sterk daar voor zynde,
om by dag t'huis te zyn.

T W E E D E H O O F D S T U K .

DE Prins van Madura doet ons verzoeken. Het danssen van zyne vrouw, en andere deerns. De eerste danssereffen, en baren dans. De tweede vertooning van tien danssereffen beschreven. Bezoeken den Prins van Soerabaja, en dien van Madura weder. Verovering van Cadoewang. Pangerang Depati Anoms antwoord. Nieuwe wapenschouwing van des Panombahans troepen. De Kleederen van zyn zoonen, en 't verder gezelschap. Fraeje wapenschouwing der Madureezen. Heerlyk ontbaal van den Depati, en by den Heer vander Horst. Fraei danssen. De schryver predikt hier weder. Nieuwe wapenschouwing. Het leger breekt op na de Vyand. Komt te Kara. En te Sopandjang. Ziekte van Kapitein van Bergen. Tyding van Pangerang Depati Anom. Komt te Soka. En hoe wy het tot dus verre al hadden. Ziekte des schryvers op de togt, en waar door veroorzaakt. Die nog slegter tyding van Batavia kreeg. De Prins van Soerabaja draagt zig als een schelm. Vertrek van Soka. Komen op Kateegan. Berg Radjoena. Van Bergens vertrek na Soerabaja. Slegte berichten van de wegen. Nader schelmeryen van den Depati Soerabaja. Vertrek van Kateegan. Houden ontrent Panangongan halte. Gedurige onrust in 't leger. Bruggen over de Rivier geslagen. Nader blyken, dat de Prins van Soerabaja met den vyand heule. Dood van Kapitein van Bergen. 's Vyands Vesting, meest door de dapperheid van een Matroos, veroverd. Hoe 't zich by dezen aanval heeft toegedragen. Zwarte Waringinboom. Wie hier 't oppergezag had.

De Prins van Madura doet ons verzoeken. Het danssen van zyne vrouw, en meer deerns.

DEn 29 dito wierden wy zeer plegtelyk by den Prins van Madura verzogt, die ons de eere aandede (en dat mogt men niet weigeren) om zyn eerste, voornaamste, en schoonste vrouw, nevens verscheide andere van deze Javaansche deerns, te zien danssen.

Alle de Leger-hoofden van de Nederlandersche troepen, de Prins van Soerabaja nevens zyne broeders, en verscheide andere Javaansche, Chineesche, en Inlandsche Grooten, en nog wel twee of drie duizend toekykers, waren daar tegenwoordig, zonder daar onder de vrouwen van zyn Hof, die zongen, of op de Gong en rabana, of ronde platte trommelspeelden, te rekenen.

Deze zangereffen, speellieden, en de trommelende maagden (die my het rechte denkbeeld en verstand van de woorden van David Ps. 68. vs. 26. weer zeer levendig voor oogen stelden, zoo hare speeltuigen en Muzycq een grootte overeenkomst hadden, behalven dat ook de trommels der ouden, na myn oordeel, diergelyke waren, en ook door zulke jonge deerns behandeld wierden) zaten aan onze rechterhand, zommige voor, en zommige agter twee werktuigen, die zeer wel na 'tagterste van een koets geleken.

Buiten deze waren 'er nog verscheide andere vrouwen, die of op langwerpige Javaansche trommelkens, of op enkele Gongetjes, of op Tataboangs, sloegen.

Ook was 'ereen Javaan, die op een speeltuig, dat wel na een kleen blaasbalkje geleeck; dog dat in zich zelve een harpie

van twee of drie snaren was, zeer aardig met een groote slyk-stok speelde.

De plaats, daar wy zaten, was een grootte veld-tent, die fraci, en hoog was.

Agter den Panombahan, en ons, zaten verscheide van zyne wyven, die meest al redelyk oud waren, hoewel ik 'er nu en dan (alzoos dat met veel omzichtigheid geschieden moest, vermits die oude Heer nog zeer jaloers daar ontrent was) eene zag, die men fraci noemen mogt, alzoos zy zeer wel besfenden van aangezicht, zeer levendig en schoon van oogen, en vry blank was.

Wy alle zaten nevens hem op een verhevene voetbank; dog alle zyn zoonen op de grond, ter regterhand van deze zangereffen, op Rotang-matten, waar mede de ganfche grond bedekt was.

De eerste vertooning was van tien kinderen van agt tot dertien jaren oud, met de eerste danssereffen. losse agter-afhangende en wel vet met welriekende olie bestrekenen hairen, die met veel riften met bloemen, en met klatergoud, vercierd waren.

Zy hadden alle goude fraeje kroonen op de hoofden, waar aan die gestrengelde bloemen met het klater-goud vast gemaakt waren.

Binnen in deze kroonen was nog een andere van bladeren, of papier, dat ten deele groen, en aan de einden ten deele wit was.

Aan de armen hadden zy, een span boven den elleboog, goude vleugeltjes, van welkers midden als weer een ander vleugeltje af-liep. Aan de handen groote ruime goude, en zeer fraeje arm-ringen, die

A°. 1706.

zy ook wel aan de armen dragen; dog die foort valt zoo breed, als die men aan de handen dragen ziet.

Haar gewaad bestond in een slepend fraai kleedje, zynde zommige petola's of geschilderde zyde vrouwen-kleedjes, andere in calga's, chitzzen, en diergelyke van die foort. Deze waren sterk verguld, en met heerlyke sluyers, daar af zy 't einde in de linkerhand hielden, om hare lichamen vast genaakt. In 't gestadig en zeer aardig oplichten van deze sluyers, die nu en dan sleepten, bestond een groot deel van den aangename zwier van haar dansen. Zoodanigen sluyer-band hadden zy ook voor de borst, en nog een diergelyken om de middelen, waar over een zilvere gordel henen ging.

En haren dans zelf

Het dansen zelf nu van deze kinderen was zeer aardig; want alle gelyk begonnen zy, na dat een oud wyf opgeheven had te zingen, waar in haar ten eersten veel andere onderleunden, dog niet eer te dansen, voor dat zy alle zeer cerbedig met het opheffen van beide handen tegen een, voor den Prins, en voor ons, ieder in 't byzonder, gesombaid hadden, aangezien de Javaansche Juffers van geen neigen weten, en geen andere groet, dan deze, geleerd hebben.

Daar op begonnen zy zich op de mat, waar op zy dansen, eerst met haar hoofden, armen, en niet haar gansch lichaam over en weder op dezen zang in allerhande postuuren zeer zwak te buigen, en gestadig, by aardige draeijingen der heupen, der handen, der schouderen, der voeten en der hoofden in zoo veel bogten, te wringen, dat men 'er over verbaaft moest staan.

Dit gedaan hebbende, dreven zy nu en dan zoo gezwind, zoo lucht, en zoo aardig over die mat, dat men niet zien kon, dat zy hare voeten byna oplichteden.

Dan dansen zy eens met haar viere in 't midden, met haar aangezicht na onstoe, en aan ieder zyde drie, met het aangezicht na malkanderen, dan weer een agter aan, en de andere twee en twee voor aan.

Dan hielden zy zich eens overeind, dan hurkten zy eens schielijk neder, buigende hare hoofden byna tot aan de grond, en dat voornamelyk op de rechter zyde.

Dan dansen zy weer in een ronden dans; dan weer eens, dat 'er van die tien agt in 't rond stonden, en twee tegen een, de eene staande, en de andere liggende; waar mede die eerste vertooning een einde nam.

De tweede vertooning van tien dansers.

De tweede vertooning bestond uit tien kloeke deerns, onder de welke mede twee van zyne voornaamste vrouwen waren.

Een van die twee was allerfraciste vrouw, zeer blank, moy van wezen, schoon van oogen, ryzig van gestalte, zeer aardig, gezwind, en (zoo men wilde) toen

ook zwanger by hem, zoo hy ten minsten geloofde, alzoo 'er ook andere zoo men zeide, wel by quamen.

Deze was, hoewel zy alle heerlyk gekleed, en by na op eene wyze vercierd waren, nog wel het allerfraciste uitgedoet.

Zy hadden alle zeer keurlyke onderkleedjens, en beilisse witte boven-kleedjens aan, vol gezacide vergulde bloemen, en met blaauwe en goude inslagen ter zyden onderscheiden, van welke boven groote slepende sluyers ter linkerhand, hoewel ook eenigzins van de regter-hand afhingen.

Voor hare boezems hadden zy groote banden, die een hând breed, voor toegebonden waren, en met twee einden afhingen, gelyk ook twee andere einden om hare middelen gebonden, en om de zelve ook zilvere beugels, drie vingeren breed, die voor met uitgewerkte haken, twee hand breed lang, gesloten waren.

Even boven haren boezem hadden zy als een goud uitgewerkte ring-kraagje, dat wel een hand breed, en in 't midden met een juweel bezet was.

Boven de ellebogen halverwegen hare armen hadden zy vleugels-wyze armingen, en aan hare handen ook groote goude ronde armingen, en op hare hoofden groote goude kroonen, die mede over andere binnen-kroonen van eenig kostelyk stof, dat groen geschilderd, en aan de einden wit was, henen quamen.

Haar hoofd-hair was loshangende, met olie gezald, en met bloemen niet alleen besteken, maar van agteren ook met een rift bloemen, met klater-goud gestrengeld, die van deze kroonen afhingen, vercierd.

Haar winkbraeuwen waren na de aloude wyze der Oosterlingen met een zwarte verwe bestreken en beschilderd, gelyk ze hare aangezichten getekend, en met verscheide trekken als gemerkt hadden, die voor 't voorhoofd met een liggende halve maan tot op hare neuzen liepen, en dan aan wederzyden al breeder en breeder, tot wel anderhalve duim breed boven, en zoo al verder en verder (zynde ter zyden de oogen wel 't breedste) dicht langs de oogen al smaller en smaller in de gedante van een 52 of twee en vyftig in cyfer, na beneden tot aan den mond tor liep, zynde in 't midden een pink dik, en beneden wat dikker.

Zy waren van schoone ringen in menigte, na den Javaanschen trant, en voor al aan hare twee voorste en agterste vingeren, voorzien, hebbende twee of drie ringen aan ieder van deze vingeren; dog het onderscheid tusschen de andere danshoeren, en tusschen zyne twee wyven bestond daar in, dat de laatste geen kroonen op hare hoofden, en 't hair niet hangende, maar dat zy 't zelve zeer sierlyk als een ronde schotel van agteren (hoewel zeer dik)

A°. 1706. dik) met allerlei bloemen toegemaakt, ook geen ringkraagjes aan, en een zwarte stip-pel even boven die geschilderde halve maanen, of boven hare neuzen, hadden, hoewel ik een van die andere zoo een zwarte stippele mede hebben zag.

Ook hadden zy veel kostelyker juweelen, en dat moy jong zwanger wyf, Radin Poefpa Itoe genaamd, van welke de oude Prins zyn oog niet aftrekken kon, had geen zilverre beugel om hare midden (die by hen zoo veel als de *zona virgin-itatis*, of de beugel der ongeschondenheid, of des maagdoms, is) maar de hare was van goude koorden met een flor, dat van enkel goud was.

Befchre-
ven.

De aardigheid van haar danffen bestond meest in 't aardig en zwierig bewegen der voeten, 't draejen der heupen, het wringen der armen, handen, en in 't draejen en wringen van hare schouderen en hoofden, behalven dat zy die slepende sluyer zeer aardig na de maat wiften op te ligten.

Den dans begonnen zy noit, of som-baiden eerst, dat altyd, zoo als zy opryzen zouden, geschiede.

Zy wierden door den Panombahan, die 'er ongemeen groot vermaak in schepte, gestadig sterk aangemoedigd, om wel te danffen, begunstigende nu en dan zyn moyste wyf met een Sapa, of uitgekauwde pinang, welke ongemeene gunst hy bevoorens ook aan deze en gene van die kindertjes bewezen had.

Zy danften, dan eens te zamen, dan eens twee en twee, alle agter malkanderen, dan eens aan de eene, dan weer aan de andere zyde, scheerende rakelings voor-by onze lyven henen.

Als 't dan nu en dan gebeurde, dat Radin Poefpa Itoe zoo wat na by den Prins quam, meende hy haar by haar kleedje of sjerp eens te vatten, maar zy ontsnapte dat eerst uit schaamte, waar over de oude Heer wat narrig werdende, een van zyn andere wyven, die agter hem zat, Radin Depati genaamd, en by ons bevoorens mede als fraci beschreven, by zich op de voete bank riep, willende, dat zy by hem zou zitten, om de andere tot jaloezy te verwelken.

Zy dorst dat in 't eerst mede niet doen; dog op zyn nader gebod quam zy, na dat zy eerst voor zyn andere vrouwen, achter hem gezombayd had, by hem zitten.

Aldus nu hadden wy drie danffen van de voornoemde jonge meisjes, en volwafse deerns of dans-hoeren.

Wy dronken daar ondertuffchen een kopje thee, en, door bestel van de Heer Knol, ook Hollandsch bier, en wyn, en namen, na alle deze dwaasheden tot wal-gens toe gezien te hebben, tegen den avond ons afscheid, na dat ik voor al nual

lang gewenscht had, daar maar van daan A°. 1706. te zyn; dog dat mogt niet wezen, om geen reden ter wereld, zonder dien Heer zeer te hoonen.

Den 30 Augustus woonden wy weder ^{Bezoeken de Prins van Soerabaja.} een grooten ren-stryd by, werdende weder van den Prins van Soerabaja zeer heusch met een kopje sassafras-thee, confituuren, en andere lekkernyen, onthaald.

Zyn dodot, of kleed van staar, dat hy toen aan had, was van een wit schoon stof met bruine en goude ranken vercierd, hebbende zyn kris nu tusschen dat kleed, en zyn bloot lyf, steken.

Zyn broek was van een schoon groen zyde stof, dat zeer slyf met goud doorstikt en geborduurd was. Daar waren te dier tyd zeer veel Ridders, en eenige dui-zenden van toekykers.

Den 3 September na de middag gingen ^{En dien van Madura ra weder.} wy den Prins van Madura weder bezoeken, zagen zyn schoon en uitgelezen volk in de wapenen staan, aan ieder van welke, een nieuw Soldaat zynde, die nog geen land had, een ryxdaalder of tien schellingen door twee zynre dogters gegeven wierden.

Hy schonk ons thee, met schoone confituuren, en ik zag by die gelegenheid aldaar (met veel verwondering) een Kakkerlak met zwart hair, zoo blank als een Hollander, hoorende, dat 'er verscheide zulke lieden op Madura waren, gelyk wy 'er daags 'er aan nog een zagen.

De Prins van Soerabaja, die 'er mede ^{Verove-ring van Cadoc-wang.} kwam, bragt tyding, dat de Heer Kapitein de Roodde het land van Cadoewang, waar ontrent hy met zyne troepen lag, om den Keizer te ondersteunen gewonnen had, alzo zig vier Hoofden voor den Keizer, en voor onze wapenen vernederd hadden, na dat haar Opperhoofd voor afgestorven was.

Hy voegde daar nog by, dat Pangerang ^{Pangerang Depati Anoms ant-woord.} Depati Anom onze geheime brieven wel bekomen, en die gehouden had, gevende daar op alleen tot antwoord, dat hy niets tegen de E. Maatschappy misdreven had, en niet genegen was iets quaads tegen de zelve te ondernemen; dog dat hy, zoo men hem geweld aan doen wilde, dat afgwagten, en zich dan zoo dapper, als hy kon, verweeren zou, makende ondertuffchen, daar hy nu was, een Vesting, om voor ons niet al te open te leggen.

Den 4 September 's morgens zagen wy ^{Nieuwe Wapen-schouwing van des Panombahanstroepen.} de troepen van den Panombahan na de Pascebaan trekken, alwaar die Prins toen mede met al zyne Grooten en zoonen verscheen.

Wy gingen zamen onder een van de Saboa's van den Depati Soerabaja aan een lange tafel met Chinesche stoelen zitten.

De Panombahan was zeer kostelyk met een schoon Badjoe, van leververwig damst

A°. 1706. maait met goude bloemen geborduurd, bekleed. Zyn zoonen, kindskinderen, en krygsoveriten, waren mede zeer heerlyk uingedoff.

De kleed-
ren van
zyn zoon-
nen. Radin Sastra Nagara, zyn oudste zoon, een zeer dik en lyvig Heer, had een zeldzaam, dog kostelyk Badjoe, of Wambais, aan, bestaande uit driehoekige stukken, ieder van een byzondere verwe, zynde rood, wit, groen, blaauw, geel, goud met blaauw, en zwart, en ieder om het schoonst en sterkst van kleur. Zyn kleedje was wit neteldoek, dat zeer schoon verguld was.

Zyn broeder Radin Soera de Ridja, een Prins van negentien of twintig jaren, was in 't wit, met een witte tulband, en zulk een opperkleed, over een roode scharlakenen vest, en een scharlakenen broek.

Andere van zyne zoonen, als Radin Soeta Deridja, veertien jaren oud, waren gekleed met zwarte, en geelc zattyne, en roode scharlakene badjoe's, hebbende alle goude krislen op zyde.

Voortreffelyk quamen mede alle zyne Leger-Hoofden te voorschyn, welker zonneschermen met wit gaas overtrokken, en waar aan beneden twee Falbala's van klater-goud waren, hebbende boven mede'er zoo een, en diergelyke dubbele toppen'er op, die boven de hoofden van zyne Raaden, Leger-helden, en oversten, over die van zyne kinderen en kindskinderen, gedragen wierden, onder de welke ook Radin Aria Poerba Nagara, een dapper en zeer vriendelyk Prins was, dien de Panombahan om zyn vroomen vader (zynen zoon) noit konde aanzien, zonder dat hem de tranen over de wangen biggelden.

En't verdere
gezelchap. By ons zaten aan de tafel, behalven den ouden Prins, en den Opperbevelhebber Knol, de Depati van Soerabaja, en zyn broeders, Jangrana, en Wira Deridja, en onze verdere Leger-hoofden, waar by zig ook de Temanggong van Gressic, Poepa Nagara, de Temanggong van Biloru, benevens de broeder van den Temanggong van Sammanap, en een van des zelfs Raaden, gevoegd hadden.

De verdere Inlandsche oversten stonden, of zaten op bamboeze banken; dog de kinderen, kindskinderen, en verdere oversten van den Panombahan, zaten op de grond neder, en niemand van hen dorft een woord spreken, zonder eerst met de handen te sombayen, 't geen Jangrana en andere Grooten zelf deden. Die hem 't liefste waren, zaten het naaft aanden Prins, en zyne andere Raden wat verder af.

Men zag daar ook een groot getal van des Panombahans wyven, die'er in draagbaren, met Atap overdekt, gekomen waren; dog deze verroonden zich vry slegt gekleed, zoo dat ik tusschen haar, en ge-

meene Javaansche vrouwlieden, geen onderscheid zien kon, dew yl zy ook met het boven-lyf (de boezem alleen gedekt) naakt gingen. Deze zakten ter rechterhand van ons binnen het staketzal van des Depati's Dalam, ofte Hof, af, vervoegende zich daar onder een kleene Sabda.

De Depati onthaalde ons weder met saffraan- en boei thee, waar by twee groote bakken met allerlei schoone confituren waren. Terwyl wy ons daar mede bezig hielden, zagen wy een van de jongste zoonen van den Prins van Madura, een redelyk blank Prinsje van veertien of vyftien jaren, op een schoon wit en zeer hoog Persiaansch paard, door de Heer Zwaardekroon, extraordinair Raad van India, aan den ouden Prins (zoo men my zeide) vereerd, met een moedige stap komen aanryden.

Op dit paard lag een heerlyke geborduurde zadel, en een schoone Maduresche geborduurde schabrak, die styf van goud was, ook scheen het ganck tuig van dit paard van goud te zyn, hoewel andere meenden, dat het maar zilver, of koper verguld was.

Ik zag nog een ander Prinsje van negen of tien jaren op een jong Olifantje (dat maar wat grooter, als een kloek veulen, was) waar over eenige schoone tapyten lagen, verschynen, zittende op een fraai gestikt matrasje. Dit Olifantje moest al mede voor ons sombajen, makende, eer hy dat doen wilde, een afgryzelyk geluid.

De wapenshouwing zelf (al zoo'er on-
dertusschen nog troepen bygekomen wa-
ren) was schoon, en geschiedde onder het
geluid van verscheide stellen van Gongen
en Tataboangs. Fracje wa-
penshou-
wing der
Maduree-
zen.

Men zag daar een menigte van zyde vaandels van allerlei verwen, wel anderhalve roede lang, en pas een voet breed. Ook waren'er veel schoone zyde vaandels, vlags-gewyze, en zommige als standaarden, van Atlassen, en andere stoffen, gemaakt.

Nu waren'er duizend mannen onder, welker pieken alle met zilver zwaar beslagen waren, vol van zulke banden'er om, een voet van een, terwyl de verdere grond der pieken dan zwart, en dan weer geel, beschilderd was.

De verdere krygsknegten hadden roode of zwarte pieken, en werpspiessen, en zommige ook die beide. Ik wil wel kennen, dat ik van Inlanders noit schoonder volk gezien heb.

Hy had ook vyftig fracje stukjens by zich, die elk op astitjens lagen, en een pond yzer schooten.

Deze alle trokken dicht voor ons henen, en geen een overste ging voorby ons, die niet een heerlyke zonnescerm boven zyn hoofd had, en zoo ras zy ontrent

A. 1706. trent den ouden Prins quamen, moesten zy (zoo wel zyne zoonen, als andere aantsonds sombayen. Hier af was zelf de Veld-Heer van zyn leger niet vry, die, schoon hy een zwaren mortier-wagen hielp voorttrekken, echter eerst stil staan en zig voor zynen Prins vernederen moest.

Na dat nu dit alles van ons weer gezien was, onthaalde ons de Prins van Socrabaja weer heerlyk op een zeer pragtig middagmaal, daar een groote menigte van Ipy's weer door een groot getal van vrouwen, in wel honderd en vyftig groote schotels opgedischt wierd, en nogtans moest ik myn maalyd weer doen met drooge dog zeer lekker gekookte, welriekende, en sneeuw witte ryft, en met zyn heerlyke natfel van uitgelezene vrugten.

Na dat wy nu wel gegeten, en, door bezorging van de Heer Knol, ook een schoon glas Fransche wyn (want de Rynsche wiert toen zeer weinig in Indiën geagt) keurlyk Hollandsch bier, gedronken hadden, moesten wy, tegen alle onze betuigingen aan, van dat wy ten vollen met des Depati's edelmoedig onthaal verge noegd waren, ten eersten weder aan het thee-dranken, daar weer rykelyk confituren by gegeven wierden, waar ra wy ons afscheid van alle de Princen namen, en den Landvoogd van Socrabaja, nevens de Heeren zyne broeders, die ons zeer verre ongelukkig, voor hun deftig onthaal bedankten.

Tegen den avond waren wy by de Heer Kapitein van der Horst verzogt, die ons, alzo wy hier niet lang meer wezen zouden, mede eenig vermaak wilde aandoen. Ik ging daar na toe met Kapitein de Bevere, en vond 'er reeds de Heer Knol, en alle de andere Brigadiers.

Zoo ras wy nu, na dat voor af eenige Heeren in zeker speelhuys aan de waterkant een pypje gerookt hadden, in huis gekomen waren, wierd 'erten eersten (want daar in bestaat dog al 't vermaak der Javanen, en dit is de grootste eere, die zy iemand, en andere heren, kunnen aandoen) van eenige jonge Bidaja's, of dans-hoeren, gebaliaard, of gedansit.

Daar verschenen 'er twee van twintig en twee van vyftien of zeffien jaren, die men zeide van den Kapitein der Maleyers tot Gressie te zyn.

De toetsel van haar hoofd was aardig en kostelyk. De haaren hingen mede los over den rug, zynde zeer glimmende van welriekende olie, en zeer geurig van een menigte van Sontings en risten met bloemen, die met klater-goud door 't hair gestrengeld, en daar aan vast gemaakt waren. Zy waren van een fraeje en ryzige gestalte, en, na dat het Balische vrouwlieden waren, ook zeer fraei besneden van aanzicht.

IV. Deel.

Zy dansen onder een Javaansche viool, A. 1706. en nog een ander speeltuig, dat vol fraei danst kopere snaaren, en een loorte van een ci-ther was,

Zy waren ongemeen rad en gezwind; dog hadden weer geheel andere en zeer zeuige draevingen van haar lyf, hoofd, heupen, voeten, armen en handen, dan wel die van den Panombahan; maar als ik deze ydelheden een half uur gezien had, vervelde het my sterk. Echter moest ik dat zoo lang blyven aanzien, tot de Heer Opperbevelhebber Knol, en de andere vrienden, vertrokken.

Zy waren ook van zeer kostelyke kleederen van zyde petoolen; en heerlyke sluyers, van vergulde lenden-banden en beugels, van armingen en meer andere danscieraden, mitsgaders van kostelyke juweelen, voorzien.

Na deze quam de huishoudster van de Heer van der Horst op de baan, die in kostelykheid van toetsel, in heerlykheid van kleederen, in pracht aan haar hoofd, en in schoonheid en menigte van juweelen aan de vingers, en in fraeheid van wezen en dansen, al de vorige zeer verre overtrof.

Zy had in haar dansen een groote deftigheid, wetende zich zelf byzonder zedig en echter te gelyk met zulken verheven zwier te bewegen, dat haar ieder den lof gaf, die zy, buiten alle regenspraak, boven al de andere verdiende.

Zy zong ook zeer fraei, en onder haar dansen wierd ook ongemeen fraei en zeer net op de maat door een Javan gezongen, die zig wonderlyk wel met zyne toonvallen na hare schielijke en gezwinde draevingen, en ter zyden uitwykingen met haar hoofd, teenen en hielen (dat zy, 't een na 't ander zeer geestig en gezwind waarnam) wist te schikken.

Na dat wy dit een uur twee of drie gezien, en een fraei onthaal genoten hadden, vertrokken wy na huis. En dit was zoo dagelyks het tydverdrijf der Heeren oversten, dat voor een enkele reize zyn gezigt nog al verdiende, om te konnen zeggen, hoe men daar leeft; dog men zou niet gelooven, hoe groote kosten daar door gemaakt, en wat drank daar gedronken wierd, niet tegenstaande zy veel moeite hebben, om die te bekomen, behalven dat zy daar wel tweemaal zoo dier, als op Batavia, is. Zy moeten daar toé andere loop-graven gehad hebben, dan ik, want anders kan ik niet bedenken, hoe zy zoo groote onkosten wisten goed te maken, alzo 'er geen avond voorby ging, dat wy niet dan by den eenen, dan by den anderen waren, daar ik myn beurt, om niet onbeleeft, en ondankbaar te zyn, mede in hebben moest, dat my ongelowelyke groote kosten gegeven heeft, ja grooter dan

Y

Heerlyk onthaal van den Depati.

En by den Heer van der Horst.

A°. 1706.

dan van myn heel huishouden op Batavia, waar tegen ik egter, alzoo ik mede in die maal-troom was, niets doen kon, zynde dit een van de gereedste middelen, om een eerlyk man in korte tyd te bederven, en tot de grond toe uit te mergelen.

Den 4 dito wierd ik door Radin Sastra Nagara, en eenige andere Madureefche Princen, bezogt, die my in korten tyd veel bier en Franfche wyn afdronken, het best 'er af zynde, dat zy my niet lang bybleven.

Tegen den avond quamen 'er nog hulp-troepen van Toeban, Cidajoe, Rembang, Laffem, en Greflic aan, onder welke ook Sedjana Poera, Landvoogd van Japara, met zyn volk was, fchokkende op zynen Olifant al zagrijcs voort, tot hy, digt by ons zande, aftrad, en verwelkomt wierd.

Defchry-
ver predikt
hier weder.

Den 5 dito predikte ik hier weder, en doopte, op zyne belydenis, zekeren Inlander, Thomas Francis genaamd; dog om de waarheid te zeggen, zoo was de dienst van een Predikant onder deze ruwe en onbefchaafde gemeente van zoo weinig nuttigheid, dat haar Edelheden, in dien zy dat zoo wel geweten hadden, als ik het ondervonden heb, my, nog eenig ander Predikant, daar noit na toe zouden gezonden hebben, alzoo men een Predikant niet alleen geen gelegenheid tot het waarnemen van zyn dienft, gelyk het behoorde, geeft, maar in tegendeel hem de zelve, onder deze en gene voorwendingen, affnyd, daar men niets tegen doen kan, dan, zoo men al klagen wilde, zich zelve veel moeite op den hals haalen, dat immers een wakker Predikant maar redenen van te zugten geven moet.

Nieuwe
wapen-
fchou-
wing.

Den 6 zagen wy de troepen van Sammanap, Pamacaffam, Toeban, Cidajoe, Laffem, Rembang, en Greflic, op de Pascebaan, onder welke ik 'er zeer veele met fnaphaanen vernam. De andere waren met schilden, pieken, en kriffen gewapend. Hunne vaandels waren van rood Armozyn; en zag ik op een van de zelve een Arabifche fpreek gefchreven ftaan. Op 't vaandel der Sammanappers, hen van haar Hoog-Edelheden van Batavia verceed, was tuffchen de geele vlammen in, met Duitfche en Javaanfche letters, Sammanap gefchreven.

Zy waren vyf honderd, en die van Pamacaffam drie honderd man fterk, makende met de andere, by opgave, maar drie duizend mannen uit, hoewel zy waarlyk veel fterker waren.

De befchouwers van deze troepen waren de voornoemde Princen en Leger-Hoofden, waar by zich ook de Pangerang, of Prins van Coedoes, de Temang-gongs van Jawana, en Pari, de broeder van Sederma, Hoofd der Sammanappers, en ook eindelyk de Depati van Japara,

met een groot getal van zyn dans-hoeren, A°. 1706. of vrouwen van zyn gevolg, bevond.

Wy wierden toen weder, eerst zeer dufftig met thee en confituuren, en op de middag met een vorftelyke maalyd, zoo heerlyk als oit te voren, onthaald, moetende weder bekennen, dat ik noit op een maalyd zoo veel fchoone vrugten gezien heb, verbaast 'er over fttaande, waar men die in zulken menigre, daar wift te bekomen.

Den 8 September vertrok Jan Faber, Hoofd van de Treins-vloot, met de Sufanna, gelyk mede de Hartloop, en Bekeftyn met hare Schippers en Boekhouders Hugtenbroek, de Wit, en Daveman.

Den 9 dito vertrokken de Heeren van Bergen en Sergeant met hare Brigades van Soerabaja na het dorp Cara, dat ontrent twee mylen van daar, wel aan die zelve Rivier legt, dog zy is daar nog wel drie-maal zoo breed, als voor Soerabaja, en doet zig dierhalven daar ook zeer luftig en vermakelyk voor 't oog op.

Het leger
breekt op
na den
vyand.

Wy deden hen tot op het Rysveld buiten Dortsman's bergje (een zeer bekende plaats buiten Soerabaja) wel een kleen uur verre te paard uitgelei, en zagen hen nog een fluks wegs vol moed henen trekken; hoewel 'er by waren, die 't daar na niet lang maakten.

Den 10 dito volgde de Depati van Soerabaja met zyne troepen, nevens de Princen zyne drie broeders, en den 11 dito de Heer Knol met de Brigades van de Heeren Bintang, de Bevere, en van der Horft, onder welken Heer Opperbevelhebber ik mede befcheiden was, gelyk ik, gedurende dezen veldtocht alleen de eer genoten heb van by zyn Ed. en in zyn tent myn verblyf te hebben.

Ik had wel de vrye tafel van dien Heer, maar 't verdere dat op deze togt voor my, myne twee flaven, en twee Hollandfche oppaffers van nooden had, moeft ik zelfs verzorgen, dat my (gelyk men wel denken kan) al vry grootte onkosten in zoo een leger gaf, daar ik voor een enkel zoute vifchje, en zoo na evenmatigheid, met andere dingen, die men van nooden had, een Ryxdaalder heb zien geven, en dat, wilde ik het hebben, ik zoo wel als een ander, betalen moeft, en nog dikwils niet krygen kon, gelyk wy nader in 't vervolg zullen zeggen.

Wy vertrokken van Soerabaja ten zeven uren 's morgens alle te paard, waar van ook myne oppaffers en flaven, om my te konnen volgen, voorzien waren, hebben de ieder overfte (en ik mede) een zeker getal van Batoors of last-dragers, om onze goederen na te torffen, en ook eenige by-zondere Javanen, om op onze paarden te paffen, en gras en water voor de zelve te verzorgen, dat in 't eerst juift zoo grif niet ging, alzoo ik toen nog maar zeer weinig

Ja-

A^o. 1706. Javaanfch geleerd had ; maar na dat ik wift, dat Adjaran een paard, Soekat gras, en Baanjoe water betkende, zoo begonden wy malkanderen beter te verftaan, en ik wierd van hen als een Prins gediend, zoo dat ik myn oppaffers, en flaven nu maar enkel voor de ftatic had, en om het oog maar wat op myne goederen te houden.

Komft te Cara.

Wy quamen ten negen uuren ontrent het dorp Cara, daar wy met onze paarden tot halver wegen den buik in de Rivier fprongen, die daar wel zeer breed ; dog ter plaatze, daar wy doortrokken, niet zeer diep is. Het dorp was in zich zelven niet veel, waar van wy, alzooy wy het ter regterhand lieten leggen, zeer weinig konden zien ; dog 't gezicht der Rivier was fraai.

En te Sapandjang.

Wy quamen ontrent elf uuren, na dat wy door zeer vermakelyke Ryftvelden getrokken waren, aan 't dorp Sapandjang, daar ons de Heeren van Bergen, en Sergeant, te paard quamen verwelkamen.

Wy floegen ons hiér by de zelve Rivier, als die van Soerabaja, en die hier ook van de zelve breedte, als voor die ftad is, met ons leger neder. De plaats, daar wy lagen, was fraai ; dog wat van het dorp af, dat mede niet zeer groot was, en wat landwaard in lag.

Ziekte van Kapitein van Bergen.

Daags voor onze komft had Kapitein van Bergen, grooten dorft hebbende, fchielyk en wat fterk van een jonge callappus gedronken, waar door hy aan de perfting, een foort van graauwe loop, en 't beginzel van zyn dood, geraakte, en nu reeds zoo zeer verzwakt was, dat hy de zelve man niet geleek.

Tyding van Pangerang Depati Anom.

Wy kregen door Ingabei Wiragoena, een Chincez van Pangerang Depati, tyding, dat die Prins niet ongenegen was, tot ons over te komen, indien men hem in zyn vaders plaats herftellen, en dit met een brieften 't zegel der E. Maatfchappy bevestigen wilde ; dog dat hy anders Soerapati eerst hooren, en hem als zyn bondgenoot, en onderfteuner van zyne regtvaardige zaak, van alles eerst kennis geven moest, alzooy hy beloofd had hem niet te zullen verlaten, en, zoo ras hy hem ontbode, by hem te zullen komen.

Zoo ras wy in aantogt waren, vernamen wy van den eerften avond af al zeer groote vuuren op 't gebergte dat na by, en op dat van Antang of Radjoena, dat verder afgeleggen was, dienende eenelyk, om aan de bondgenooten van onze vyanden kennis van 't annaderen van ons leger te geven, en hen te vermanen zich flagvaardig te houden.

Wy bleven den 12 dito hier nog leggen, alzooy er reeds honderden van Batoors (elendige lieden, die op hun eigen kosten alles natorffen, en 't leger volgen moeten) weggeloopt waren.

Wy bevonden de Rivieren hier zeer A^o. 1706. vifchryk, van welke de Prins van Madura 'er ons eenige toezond, en onder andere een Balida-vifch, die zeer groot, vet, en byzonder lekker was.

Ik raakte van myne Batoors 'er mede eenige, even na dat wy ons middag-maal geruft en wel gedaan hadden, quyt ; dog kreeg die wegloopers kort daar na weder.

Den 13 dito braken wy weder op. De Panombahan, en de Soerabajafche Princen, als mede Sedjang Poera, met hunne troepen hadden de voortogt, en wy volgden hen een uur twee of drie daar na.

Het dorp, daar wy na toe gingen, was Soka genaamd, en lag 'er ontrent twee mylen af. Wy trokken dan eens over een groote vlakte (op welke wy zeer groote hitte uitftonden) dan eens door een fchoon bosch.

Komit te Soka.

Wy waren 's morgens ten drie uuren by 't blazen van 't pucel al in de weergeveeft, en nogtans ten zeven uuren eerst vertrokken, en van zeven tot twee uuren toe bezig, eer wy in onze ruft-plaats op Soka quamen. Men kan daar by giften hoe wy, over een weg van twee mylen zeven mylen bezig geweest zynde, en maar voetje voor voetje onder een fchrikkelyk optuivend ftof voorttrekkende, in de zon gebruden hebben. Indien wy niet zomtyds een weinig brandewyn (dat anders myn drank niet was, alzooy hy my te fterk is) genomen hadden, wy zouden het zekerlyk niet goed gemaakt, en bekaeid hebben ; maar 't verwonderens-waardigfte, dat ik bevond, was, dat de brandewyn zyn meeste kragt quyt, en door de hitte zoo flap, als water, in onze zakken geworden was.

Als wy ons hier nedergelagen hadden by een kleen fpruitje, lieten wy den berg van Radjoena of Madjapait wat ter linkerhand, en het bergje van Cacapper recht voor uit leggen ; hoewel wy dien eerften berg in 't eerst mede meest recht van voren gehad hadden.

Hoe wy het tot dus verre al hadden.

De Prins van Madura lag met zyn volk op een groote vlakte aan de overkant van dit fpruitje na de zyde van Cara toe, en de Hollandfche, en Soerabajaze troepen lagen aan de overzyde na de kant van Cateegan, of Kamiri, alle, dat zeer fraei ftond, in een regte linie gefchikt.

De Veld-Heer Khol verzorgde ons 's middags in 't eerst een goede maaltyd, alzooy wy maar eens daags aten, en alle de Brigadiers en leden van den Raad mede zyn tafel hadden, maar wy bevonden, dat het hier merkelyk begon krimp te werden, alzooy alles niet alleen evendier, maar ook eindelyk zoo fchaars wierd, dat het, wat ook dien Heer dede, by na niet meer te bekomen was, alzooy dit leger in weinig dagen zeer veel verflond.

A. 1706.

Niets was 'er minder, als goed drinkwater, te krygen. Wyn en Hollands bier hadden wy overvloedig by dien Heer, en ook van ons zelve; dog dat verfloeg ons geen dorst, en verhitte ons in die ondragelyke hitte nog veel meer; zóo dat ik, om een glas klein- of zet bier (dat by na als bottel-bier, en door zyne koelheid zeer verquikkende is) te hebben, my bedienen moest van water, daar twee honderd buffels, en zoo grooten menigte van paarden, en by de dertig duizend menschen eerst doorgetrokken waren.

De kleur van dit modderig water was als die van gekaarnde melk, maar zoo verwaarlyk dik, dat ik het niet langer bezien dorst, en daar van moest de Veld-Heer, en ik my bedienen, tot dat wy daar na beter middelen, om goed water in bamboezen na te laten voeren, uitvonden.

Ziekte des schryvers op de togt, en waar door veroorzaakt.

Door dit water egter geraakte ik mede aan een zeer slegten afgang, die my eenigen tyd lang geplaaagt, en in levens-gevaar gebragt heeft.

Als ik nu meende daar af geholpen te zyn, geraakte ik naderhand in nog veel slegter staat, alzoo het wat te schieyk gestopt, en ik daar door geheel en al buiten staat geraakt was, om door eenige middelen, weer een open lyf te krygen, waar door ik in zeventien etmaal geen stoffe ter wereld, wat men my ook in gaf, quyt geraakt was; dog ik moet 'er ook by zeggen, dat ik in al dien tyd zeer weinig spyze gebruikt heb, ten deelen door dat my de lust ontbrak, ten deelen door dat 'er geen een hoen meer voor geld te bekomen was; dog dit was nog maar een begin, en 't geleck niet na 't gene daar na hier opgevolgd is.

Men kan hier uit oordeelen, hoe zeer my die tocht toen begon te verdrigten, en waarlyk, ik begon nu al staat te maken, dat ik die schoone stad Batavia, en myn waarde vrouw en kinderen noit meer zien, en hier wel haast een lyk worden zou.

Nu en dan hoorden wy in 't bosch wel een Paauw schreeuwen, ook wierd 'er zomtyds door de Heer de Bevere, die my een schoone staart, om ze over de tafelen te vliegen te gebruiken, vereerde, en door andere Heeren wel een geschoten; maar wat kon dat onder zoo veel duizenden van menschen helpen. Hadden wy het by den Veld-Heer zoo slegt, oordeel dan eens hoe slegt het de arme Soldaat had. Men had deze Paauwen, en ander gevogelte, wel wat dieper 't bosch in, overvloedig; dog wierden 'er weinig aangebragt. Ook waren 'er zeer veel Aapen, van allerlei slag; dog die wisten zich mede vry wel buiten schoots te houden.

De Artillery, en voor al het geschut, dat door de buffels ten deele voor uit en ten deele na-gevoerd wierd, gaf ons groo-

te belemmering, alzoo de wagens, en wiclen, waar op dit geladen was, hier en daar aan de hooge oevers der spruiten, en rivierkens, die wy ontmoetden, in stukken geraakten.

Ook quam het oude quaad van het wegloopen der Batoors nu, by zoo grooten gebrek alomme, alzoo de ryft begon te ontbreken.

De overften, gelyk mede de vier Princen van Soerabaja, hadden veel schoone paarden in 't leger, en ieder van hen een Olifant by zich, met welke zy ons nu en dan eens quamen bezoeken: want was 'er niet veel te eeten, het drinken ging egter alle avond by die gene, daar dan de stroom na toe liep, en zoo lang 'er maar een druppel by iemand te vinden was, zyn gang, zynde die gene alleen vry, die niet meer by te zetten had, dat echter al lang duurde; dog ik was niet in staat om, by myne zwakke gesteltenis, deze ruwe wyze van leven op te volgen, zoo dat ik menigen avond alleen in de tent op myn koy

Die nog slegter cyding van Batavia kreeg.

lag te mymeren, waar by ik nog schryvens van myn huisvrouw kreeg, dat die mede door de bloed-loop (daar zy nu al eenige tyd aan geweest was) zich in een zeer slegte staat bevond, welke tyding my veel meer, dan myn eigen ziekte, ter herte ging, alzoo ik vereede, dat myne kinderen dus wel in korten tyd ons beiden te gelyk zouden hebben kunnen verliezen, dat de Heer echter ten besten gekeerd heeft.

Gedurende onze marsch van Sapandjang tot Soka toe, was Kapitein van Bergen door een sterke koorts aangetaft, die hem wel tien uren by bleef.

Vermits wy nu niet boven twee of drie mylen (volgens de berichten) van den vyand af waren, wierden de brand-wagten uitgezet, en op levens-straf verboden, dat men niets van den Inlander uit de dorpen nemen, of hen ergens af berooven zou; dog de honger is een scherp zwaard, en, by 't groot gebrek, dat 'er nu reeds was, wierd 'er op de galgaan niet weinig, schoon het dorp nog al wat ter zyden aflag, gestolen. Daar wierd wel over geklaagt; maar men kon noit de man aanwyzen, alzoo 't rechte gauw-dieven waren, die 'er zoo lang niet bleven, dat men hen op de daad betrappen kon; dog 't ongeluk trof twee padi-dieven, die, voor een gedeelte van de vorige, het met een straf naaft de doot moesten boeten, en toen nog weg gejaagt wierden, dat 'er de schrik, dog maar voor korten tyd, onder bragt. En naderhand Italen zy zoo fyn en behendig, dat men 'er geen een meer in de val gekregen heeft.

Ook moest men nu wel wat meer door De Prins de vingeren zien, om dat wy door den Prins van Soerabaja (een schelm in zyn hart, schelm,

Aⁿ. 1706. hart, en een vriend van onze vyanden, die heimelyk met hen aanspande) schendig bedrogen waren, alzoo hy de Veld-Heer beloofd had, dat wy hier ettelijke lasten ryft zouden vinden, daar wy 'er nu geen korl vonden, en een groot gebrek van alles begonden te krygen.

Wy zagen dit eindelyk wel, toen het te laat was, maar wy moesten nog stilzwygen en veinzen, tot wy nader bewyzen van zyn schelmstukken kregen, die met 'er tyd meer en meer uitbraken, alzoo hy, een mede-lid in den Krygs-Raad zynde, en dus al onze geheimen wetende, den vyand dagelyks zeer behendig van al onze belluiten kennis gaf, zonder dat wy hem in 't byzonder daar af konden overtuigen.

Den avond 'er aan, na de vorige geoeffende straf, wierden 'er, schoon zeer streng verboden was in het dorp te gaan, elf Lom-bongs, of pakhuizen met padi (of Ryft in de bollter) ieder van vyf honderd bosfen, ledig gestolen, zonder dat men 'er een had konnen betrappen.

Vertrek van Soka.

Den 15 September vertrokken wy ten half tien van Soka over een Riviertje, lieten de bergen van Cacapper en Radjoena dan eens ter rechter, dan eens recht voor uit, leggen.

Wy trokken over een groot en vlak Ryft-veld; dog waren elendig met het wegloopen van de Batoors, die de Artillery navoeren moesten, gequeld.

Wy ontmoeteden twee gemeene, dog diepe Rivierkens, en twee diepe moerassen, en quamen, na nog een togt van drie vielden van een myl, by een Rivier, Kloukong genaamd, die twee of drie roeden breed, sterk van stroom, en diep was, zoo dat wy 'er een brug over maken moesten.

De weg was dan eens zeer vlak, dan eens een schoon lommerig bosch, waar in zich veel Paauwen lieten hooren; waar na wy nog een Riviertje ontmoeteden. Dus trokken wy in anderhalf myl wegs over vyf Rivieren, en quamen ontrent twaalf uren op den middag by het dorp Cateegan, dat anders ook wel Kamiri genaamd werd.

Komen op Cateegan.

Wy sloegen ons daar by een moye Rivier van de zelve naam neder, hoewel het de zelve Rivier van Soerabaja, en een spruit uit de Toroesan is, die uit de groote Rivier van Cadiri herwaards aan loopt, en na verscheide dorpen, daar zy doorfroomt, ook verscheide naamen bekomt.

Wy lagen hier op een groot vlak veld, het bosch agter ons, en hadden de bergen Radjoena en van Cacappar vlak voor ons, den Prins van Soerabaja ter linker, en dien van Madura ter rechterhand.

Ik beschouwde dezen berg van Madjapait, die ik nu vlak voor my zien kon,

zeker naauwkeurig, en bevond het een zeer hoog en aan den anderen geschakeld bergje, niet wel van die hoogte, als de Tafel-berg aan de Caap de goede Hope.

Het liep met drie zware heuvels na het Zuid-Oolken toe, behalven dat zich nog verscheide mindere daar ontrent opdeden.

De berg van Cacappar loopt mede schuins af na de stad, en na het landschap Djapan toe, alwaar Ingabei Loor (Loor betekend het Noorden, gelyk Kidol het Zuiden, in 't Javaansch) een van Soerapati's Leger-Hoofden, met duizend man geposteerd lag.

Den 16 dito moesten wy hier blyven leggen, om dat 'er over de groote Rivier eerst een brug gemaakt, en de moeras daar wy over moesten, eerst gevuld, of in staat, om 'er over te konnen trekken, gebragt moest werden.

Van Bergens vertrek na Soerabaja.

's Agtermiddags ten half vyf vertrok Kapitein van Beigen, die weer ingestort, en zeer zwak was, werdende (hoe ongemakelyk dit ook zyn mogt) met een draagbaar door twaalf man gedragen, onder 't geleide van vier oppassers, ettelijke Javanen, en zeven en dertig zieken, na Soka gevoerd, om van daar verder te water na Soerabaja gebragt te werden.

Wy meenden den 17 dito opgebroken te hebben; dog zouden elendig 'er aangeveest zyn, zoo ons de Prins van Madura 's nagts niet gewaarshouwd had, dat 'er onderweeg twee diepe moerassen waren, daar, zonder bruggen niet over te komen was.

Dit moest Kapitein Sergeant, die zekere penningen voor de geheime berichten van deze en gene geweten ontrent den vyand trok, noodzakelyk geweten, en ons gewaarshoud hebben; dog die Heer had daar niets af gezegt, zekerlyk, om dat hy 't niet wist, en om dat Depati Soerabaja, dien 't heel wel bewuft was, hem, en ons weer hier in schendig misleid had.

Slegte berichten van de wegen.

Men zond 'er dan Kapitein vander Horst met een troep te paard na toe, die het eerste moeras zoo diep bevond, dat hy werks genoeg had, om 'er met zyn paard weder uit te geraken, daar wy de merktenen nog zeer wel van zien konden.

Wy kregen ondertusschen ook tyding, dat de Heer van Bergen gisteren avond van Soka was voortgeraakt, zoo dat wy vast stelden, dat hy nu al op Soerabaja was.

By dezen togt van de Heer vander Horst na 't moeras had hy nog al meer schelmeryen van den Prins van Soerabaja ontdekt; zelf had hy de naam het ganich leger door, dat hy besloten had, terwyl wy met den vyand bezig zouden zyn, op de troepen van den Prins van Madura aan te vallen, 't geen zoo verre ging, dat hy aan-

Nader schelmeryen van den Depati Soerabaja.

Aⁿ. 1706. bood zich onder eede daar af te zuiveren, zonder eens bewys daar af van ons te vorderen, die hem al zeer veel daar van zouden hebben konnen aantoonen.

Den 19 dito konden wy eerst van Cateegan vertrekken. De Prins van Madura trok voor uit 's morgenstufchen drie of vier uren. De Prins van Soerabaja volgde even daar na, en ten half vyf geraakte onze voortroep met de bagagie en Artillery aan 't bewegen, waar door wy ontrent agt uren eerst konden volgen.

Wy trokken eerst over een kleen moerassig watertje, en, na een kleen myltje rydens, over de Cali Boritan, zynde een Riviertje pas tien of twaalf roeden breed, maar, wegens zyn diepe putten, zeer moeijelyk om 'er over te geraken.

De smalle weg, en onze Artillery, hield ons lang op, zoo dat wy onderweg van hitte meenden te versmagten, te meer, al-zoo wy nu geen water hier dorsten drinken. Wy hadden in 't geheel ontrent twee en een halve myl verre, en daar over wel agt of tien uren, juist niet gereden, maar in die heete zon staan wagten, zoo dat wy als gaar gebraden waren. Noit heb ik zulk een hitte uitgestaan, en dagt niet anders, dan van dorst op de weg te bezwyken.

Wy hielden hier halte, en wierden door den Prins van Soerabaja verwelkomt, die met ons den Prins van Madura ging zien, die wy onder een drom van zyn vrouwen bezig vonden, met wat te eten, dat hem zommige van ons wel zouden hebben willen nadoen.

Houden ontrent Pananggon-gan halte.

Wy reden van daar nog een vierde van een myl verder, daar wy nog een dieper, dog nu al gedekt moeras vonden, dat over de honderd treden lang, en vry breed was, even na 't welke wy by een schoone Rivier quamen, die met een arm uit de Rivier, die voorby Cacappar loopt, vlieten komt; en dan weer in de Rivier, die zig voor 't dorp Pananggongan, of Pabean, vertoond, stort, alwaar zy wel twee of drie pieken of 30 voet diep, zeer helder, en schoon is. Dit Pananggongan legt tufchen de twee of drie mylen van Cateegan.

Wy zagen van daar de vesting der vyanden zeer onderscheiden, alzooy niet boven twee kleene kanon-schooten van ons af was.

Zy liep van 't Oosten na 't Zuiden, en strekte zich ter regter en ter linkerhand al vry verre uit, het welk wel afgekeken hebbende, keerden wy weder na onze tent.

Ter plaats, daar wy nu gelegerd waren, lag den berg van Cacappar Zuid-West van ons af, en in de tocht na Pananggongan moesten wy meest Zuid-Oost aantrekken.

's Avonds wierd de wagt, na dat men zes zesponders, een groote mortier, en eenige land-mortieren voor de Rivier gezet

had, by 't opschieten van drie bomben, Aⁿ. 1706. het doen van zes kanon-schooten, en by 't werpen van eenige handgranaten, opgezet.

Het moeijelykfte op deze togt was, dat men byna noit zyn behoorlyke nagt-rust Gedurige had, en voor al dan niet, als men daags onrust in 't 'er aan voorttrekken moest. leger.

Men bleef tot elf of twaalf uren 's nagts uit, en schoon ik nu zeer weinig mede gaan kon, kon ik egter niet slapen, voor dat de Veld-Heer in de tent, en alles weer in rust was; dog ten twee uren in de nagt begon men al pucel (of dat ieder tot opstaan zig klaar maken moest) te blazen, kort daar aan blies men de reveille, daar na begon men de generaale te blazen, en gemeenlyk wierd ten drie uren het teken van voort te trekken met de trompet gegeven. Hier by nu wierden wy in deze plaats, schrikkelyk, ja ondragelyk, van de muggen geplaagt.

Vermits wy nu hier zoo na by den vyand waren, wierd de Heer Sergeant belast, om die nacht met zyn Brigade de Rivier te bezetten, en aldaar de wagt te houden, op dat wy niet mogten overvallen werden; dog daar viel niet het minste voor.

Ondertusschen was de Prins van Soera-Bruggen baja, die 23 parauwen besteld had, bezig over de Rivier te slaan, vier gellagen. waar af 'er vier den 21 dito klaar geraakten.

Zy lagen ontrent een vierde myls van de plaats daar wy gelegerd waren. Den vyand deed veel moeite, om onze bruggen door brandende vloten, die hy afdryven liet, te vernielen; dog wy verydelden alle deze zyne aanslagen.

Wy kregen hier ook eenig ontzet, door Chineesche Soetelaars, die eenige verversching aangebragt, en in 't eerst hier door byna 't leven verloren hadden, alzooy 'er groot gebrek, en by den Soldaat weinig geld was; dog kort 'er aan wierd daar op beter ordre gesteld.

Op dien zelve dag ging de Veld-Heer met de Heer de Bevere, die den Heer Sergeant aan de Rivier nu afgeloft had, om zekere grond, tot het maken van een battery, af te zien; waar by de Konstapel Alexander de Pluyes, door 't qualyk affchieten van een bombe, een lichte quetzuur aan den arm kreeg.

Wy hoorden toen ook van de Chinese Ley (anders Racla Soedana genaamd, die ons eenige boontjes, ajuin, visch, eyeren, enz. van Ingabei Catawangan, Landvoogd van Cadiri, bragt) dat Soerapati twee metale, en vier yzere zesponders had.

De Veld-Heer zag ook, by 't beschouwen van deze moeras, die wy nog over moesten, dat de Prins van Soerabaja, die ons geraden had dezen weg te kiezen, ons geen erger op geheel Java had konnen aanwyzen.

A°. 1706. Behalven nu dat de moeras tot aan 's vyands vesting, en na gissing nog wel honderd roeden verre van de Rivier af tot de vesting toe, van verscheide spruiten doorsneden was, had de vyand voor ons een vesting opgeworpen, van bamboezen, boomen, en aarde, een roede breed, en wel negen voeten hoog, die niet wel te genaken was, om dat de Rivier, en die spruiten, die door die moeras liepen, met veel zware jangkring- en doornboomen, die men 'er in geworpen had, vervuld waren.

Nader blyken dat den Prins van Soerabaja met den vyand heulde.

De Veld-Heer had ook klaar bespeurd, (dat hem ook al overlang gezegt was) dat de Prins van Soerabaja, en zyne broeders, byzonder wel by den vyand moesten staan, aangezien 'er na hen, als zy met hunne zonnescermpjes by de nieuw gemaakte bruggen quamen, geen eene schoot, en zoo ras 'er maar een Hollander ontrent quam, zeer veel schooten gedaan wierden.

Om hier af verzekerd te zyn, ging de Veld-Heer met dien Prins op een morgen eens na de bruggen kyken. Zoo lang hy by hen daar was, hoorde men geen eene schoot; dog zoo ras hy een weinig terzyden af week, wierden 'er een menigte van schooten alleen na des Veldheers kant, en geen na die van de Prins gedaan.

Terwyl wy hier op deze heete en ongezonde moerassige plaats eenige dagen aan een lagen, raakte de weinige voorraad, die wy nog hadden, hoe langer hoe meer op.

Dit zette ons volk te sterker tot het volroyen van hunne werken aan, om den vyand ten eersten te kunnen aantasten, en aldus ontzet van levens-middelen te bekomen.

Den 23 dito tegen den avond gingen wy na onze werken eens zien, en wierden door de vyand wel met vyftig of zestig schoten begroet, zoo dat wy ten eersten wat te rug weken.

Dood van Kapitein van Bergen.

Ondertusschen bequamen wy een uur of twee daar na tyding, dat Kapitein van Bergen, een man als een Leeuw, den 22 dito 's morgens ten tien uren overleden was, waar aan wy waarlyk een wakker man, en een groot Soldaat verloren; wy hoorden hier ook dat Kapitein Hans Jurgen Roode, die, in plaats van 24000, maar 7000 Javanen van den Keizer bekomen had, met een troep van 7918 Javanen (alzo 'er nu en dan nog eenige bygekomen waren) 128 Hollanders, en 100 Indische Soldaten in dienst der E. Maatschappy, den 3 September van Tandoeran opgetrokken was, om te zien (zoo hy den 2 dito schreef) of hy, die mede zeer groot gebrek van alles begon te krygen, zich zelve den weg na Cartasoera niet zou kunnen baanen.

Dit hadden wy dien avond in de tegenwoordigheid van den Prins van Soerabaja

gehoord, door wiens voorzorg de vyand dat den 24 dito 's morgens al vroeg wist. Ook zagen wy nog dien zelven avond zeer veel vuuren, en hoorden ongemeen veel bas-schooten van den vyand, hoewel wy daags 'er aan de ware reden 'er eerst af ontdekten.

Na dat wy nu hier eenige dagen met het maken van die bruggen, en andere noodige werken, bezig geweest waren, werd 'er besloten den vyand daags 'er na aan te tasten.

Den 25 dito, 's morgens ontrent halfzeven, deden wy een aanval op zyne werken. Twee honderd Madureezen, twee honderd Soerabajers, en honderd vyftig Sammanappers, door honderd Soldaten van Panacassam ondersteund; trokken 'er zeer moedig na toe, en waren ten halfagt al volkomen meester 'er af.

De Heer Knol, over dit goed gevolg van onze onderneming zeer verblyd, gaf 'er my ten eersten door een Ruiters, uitdrukkelyk aan my afgevaardigd, kennis af, waar op ik te paard steg, en na zyn Ed. reed, om hem daar mede geluk te wenschen, en myne vreugde te betuigen.

Eer ik 'er nog quam, ontmoete ik een matroos, die zwaar gequetst was, en na 't leger gedragen werd, om daar door ordre van de Veld-Heer wel opgepast, en gekoesterd te werden, alzo deze dapper man wonderen gedaan, het voornaamste werk verricht, en, na met een pick van agtien voeten tweemaal doorregen te zyn, de vyand nog eenige tyd zeer dapper nagejaagd, en de wonden zoo veel hy kon, gestopt, en den geenen, die hem doorreeg, gedood had, zonder welke zonderlinge dapperheid, alzo de onzen al aan 't wyken waren, men die vesting zoo ras niet zou bekomen hebben. Deze man is naderhand volkomen hersteld, en heeft ons nog veel andere diensten gedaan.

Zoo ras ik door de bres in 't dorp Pananggongan (dat tien mylen van DJapan legt) gereden, en by den Veld-Heer gekomen was, wenschte ik zyn Ed. hier mede veel geluks, die een tros druiven van de Heer van der Horst bekomen had, waar af zyn Ed. my een gedeelte gaf. Zy waren ongemeen schoon, groot, en ryp, en de eerste, die ik zedert het Vaderland zag; dog zoo als ik het dorp (dat zeer verwoest lag) wilde gaan bezien, ontmoete ik den den Soerabajazen Prins, Wira Deridja, welke vriendelyke Heer my een diergelyk geschenk deed, dat my, nu veel vermagerd, ongemeen aangenaam was, en zeer verquikte. Het was een welriekende jamboc-vrugt, en een schoone tros rype druiven. Een gift, die wel klein, dog nu hier ongemeen zeldzaam, en my zeer waardig was, waar aan ik myn lust wat be-

's Vyands vesting

Meest door de dapperheid van een Matroos veroverd.

A°. 1706. beter, dan aan die van de Veld-Heer, boeten kon.

Ik stelde aan de Veld-Heer voor, om daags daar aan, zynde Zondag, hoe zwak ik ook was, een dank-predikatie te doen; maar zyn Ed zeide my, dat het onmogelyk geschieden kon, alzo men den vyand ten eersten vervolgen moest, behalven dat 'er andere nodiger zaken van veel gewigt te verrichten waren.

Zyn Ed. gaf hieraf ook ten eersten kennis aan haar Edelheden, en wierd op Batavia over deze overwinning zeer plegtelyk gefchooten.

Hoe veel dooden de vyand had, was onbekend; dog wy hadden 'er geen enen van de Hollanders; maar agt of tien Madurezen en Javanen, en vyftig of zestig gequetsten.

Terwyl ik door het dorp reed, zag ik eenige verflagene vyanden leggen, de meeste zonder ooren, alzo de Javanen en andere, om hunne dappere daden te kunnen bewyzen, deze elendige, in de plaats van de koppen mede te nemen (die te zwaar zyn) van hunne ooren beroofd, en die, volgens gewoonte, aan kriften geregen hadden, hoewel deze bajevangers dikwils de lathertigste menfchen in 't leger waren.

De Madurezen, die deftig gevogten hadden, waren de eerste in de vesting, en die fchelman van Soerabajers het goede werk maar hadden staan aankyken, en 'er menigmaal door den vyand hunnen Prins toegeroepen wierd: Depati Soerabaja volgde ons, Depati Soerabaja volgde ons, en niet die honden van Hollanders. Ja in plaats van te vegten, hadden zy de vlugt al genomen.

Ik ging 's vyands werken ter degen beschouwen, en bevond, dat zig die wel een groote halve myl verre uitstrekten, en dat hy ons daar, zoo hy 't wel overlegd had, met een kleene magt wel een geheele maand had kunnen ophouden, zoo dat wy veel redenen hadden, om God te danken, 't geen ik in myn hert deed, hoewel ik liever gewenscht had, dit openbaar te doen, 't geen in zeer korten tyd had kunnen geschieden; dog hoe zeer ik daar op aandrong, en hoe kragtig ik toonde, dat dit hoognoodig was, daar was (zei de Heer Knol) geen tyd nog gelegenheid

toe, dat ik te minder verduwen kon, alzo wy hier nog tot den 27 dito bleven leggen.

Even gelyk de Soerabajers, alzo hadden die van Sammanap, en Parnacassam, zich by dezen aanval zeer lathertig en bloode gedragen.

Terwyl zekere Sillebar, met drie of vier van onze bosfchieters, met handgranaten, den vyand eerst aangevallen waren, en toen zoo fchendig door de Soerabajers verlaten wierden, zoo wierden zy ten eersten door agt vaandels van de Heer de Bevere ondersteund, waar by daar na eenige vaandels van de Heer Bintang, en meer andere quamen, die ten eersten een groote reddering maakten, stand hielden, op den vyand indrongen, en den zelve in korten tyd op de vlugt dreven.

Ik vond, in het omryden van 't dorp, de Heeren Sergent en Bintang op een zeer groote markt; maar waar op nog waaren nog verkoopers te vinden waren. Ontrent de zelve stond een schoone en lommerryke Waringin-boom, diens dicht aan een gegroeiende stammen twee en twintig treden in 't rond waren.

Onderwylen kregen wy bericht, dat 'er verscheide Hoofden en oversten der vyanden gefneuveld waren, onder welke men Kijaj Drahaman, Stranalla, Cartanaja, en Sindoeitati telde.

Soerapati was hier niet zelf by geweest; maar Ingabei Loor, een Balifch Heer, had het opperste gezag, aan welken, als zyne rechterhand (gelyk Ingabei Kidol zyn linkerhand was) hy dezen voornamen post toevertrouwd; maar die hy zeer fleght verdedigt had.

Wy hoorden dit uit een gevangen, die ons ook zeide, dat de vyand zich weer by Gerongan, twee mylen van hier, en ook op Winongan, dat wat aan de linkerhand lag, versterkte, dagende ons met drie of vier duizend man, waar mede hy op de Alon Alon, of Pascebaan verscheen, uit, om tegen hem op een gelyken grond te vegten.

By deze verovering kregen wy ook ontzet van Ryft, behalven, dat men ook pas buiten dit dorp op de velden overvloed van Padi staan had, 't geen een nieuw leven onder 't volk gaf.

Hoe 't zig by dezen aanval heeft toege dragen.

Zwaren Waringin boom.

Wie hier 't oppergezag had.

DERDE HOOFDSTUK.

WT breken weder op van Pananggongan. De schryver in levens-gevaar. Misflag van den vyand. Komst ontrent Derma. Quade rust-plaats. Nader trouwloosheid van den Depati Soerabaja. De Madureezenen Soerabajers, met de troepen, die hen dekten, op de vlugt gejaagd. De Heer de Bevere, tot hun ontzet gezonden, en geslagen. Orde door de Heer Knol gesteld. Bericht aan den Veld-Heer. Zyne verdere voorzorge. Bericht van de Heer de Bevere zelf. Zyn Misflag. Enrechtvaardiging hier tegen. Het groot gevaar van 't leger. Voorzorge van de Heer Knol. Gedrag van den Prins van Soerabaja. Hoe zich den schryver toen gevoelde. Zyn oordeel, om wat reden wy niets te vreezen hadden. Zyn verder gedrag. Hoe veel volk wy hier verloren. Zeldzaam geval van een vader met zyn zoon. Hun roemruchtige dood. Gevolgen voor de Heer de Bevere. Die eindelyk vrygesproken is. Andre omstandigheden, hier toe behoorende. Schelmagtig bericht van Depati Soerabaja. Besluit, om op te breken, door den Panombahan gelluit, en tot Batavia uitgelekt. Bericht wegens Soerapati. Wat de vyand veroverd, en verloren had. Bericht aan die van de Kruisvloot. De Roode's bedryven. Ons opbreken van Derma. Vlucht van onze Batoors. Gevoigen daar af. Wat de schryver by dat voorval dede. Bericht van de Heer Knol wegens deze zaak. Ware reden van dit vlugten. Des schryvers komst by de Heer Knol. Gebrek van levensmiddelen. Nieuwe opstand en vlucht der Batoors. Gesprek van den Panombahan, en over den schryver. Die hoe langer hoe zeker wierd. Geschenk van den Prins van Soerabaja. Schielijke wapenkreet in de nacht. Die weer op een beuzeling uitquam. Tocht na Bangel. Trekken in de nieuwe werken. Bas-kogel over 's Veld-Heers tent.

Wy breken weder op van Pananggongan.

De schryver in levens-gevaar.

Misflag van den vyand.

Komst ontrent Derma.

DEn 27 ditobraken wy van Pabean, of Pananggongan, op; dog talmden geweldig met die geringe Artillery, alzooc de Batoors weer op de loop waren, gelyk ik de myne mede al quyt was.

Wy moesten hier in 't eerst door elendige moerassige wegen, daar ik dacht dat myn paart my noit uitgerukt zou hebben. Ook moest het met my, die nog zeer zwak, en door geen middelen aan eenige ontlofing of opening van lichaam te brengen was, van een groote hoogte een sprong in een Rivier doen, die wy overtrekken moesten, en zoo diep was, dat ik daar myn einde in dacht te vinden; dog myn briefschende Bimances rukte 'er my moedig door, en zwom met my over.

Anderen verkozen, dit gezien hebbende, een gemakkelijker plaats, en geraakten buiten cenig gevaar aan de overzyde.

Daar na quamen wy aan een digt bosch, dat wel anderhalve myl duurde, en diens lommer ons wat verquikte.

Indien de vyand nette kennis van alles genomen had, zoo had hy ons ganfch leger in dit bosch zeer gemakkelijk kunnen insluiten, en ons door uithongering, tot overgave dwingen, of, zoo hy geweld had, het leven benemen.

Wy reden door zeven of agt moerassige, en door drie of vier heldere spruitjens, en quamen, na van 's morgens ten zes uuren gereden te hebben, ten twee uuren eerst in onze rust-plaats op een groot veld by Derma, tusschen dit dorp ter linker, en tusschen Sawoengan ter rechterhand, hoe-
IV. Deel.

wel Derma, of deze rustplaats, maar twee mylen en een halve van Pananggongan is.

Het Padi-veld, waar op wy lagen, was Quade rust-plaats. al mede de regte plaats niet, daar wy halte moesten houden; want schoon wy (te weten de Veld-Heer, en ik) op een drooge plaats waren, zaten egter de meeste brigades van 't leger midden in de modder der Ryft-velden, die dras stonden. Behalven dat wy hier geheel open, en voor den vyand alomme bloot lagen, die ons hier weder aan twee kanten had konnen insluiten, alzooc wy waarlyk als in de val waren: want zoo hy aan 't bosch, dat ons van voren en van agteren besloot, maar twee duizend man, te weten aan ieder zyde duizend gepostceerd had (daar hy gemakkelijk komen kon) hy had ons de grootste moeite van de wereld konnen geven; hoewel dit daar na nog quaad genoeg uitquam.

Hier hadden wy niet alleen, door quade voorzorge, gebrek van levens-middelen, moettende ons meest met drooge ryft, en wat drooge visch, alzooc 'er geen vleesch meer te bekomen was, behelpen; maar hier was ook niet dan modderig en ondrinkbaar water te bekomen.

Wy konden hier van daan zeer gemakkelijk het gebergte van Cadiri van ter zyden zien, hoewel wy 'er nog zeer verre af waren.

Wy hoorden hier van een gevang van Bulleboe, een dorp ontrent Bangel, dat Ingebei Loor (hoewel wy naderhand hoorde, dat het Ingebei Kidol was) van Bangel deze laatste veroverde plaats met twee

A°. 1706.

honderd Baliërs, verscheide Maleyers, Maningcabers, en Javanen, zoo lang hy konde, verdedigt, en toen de vlugt genomen had, en dat, zoo ras hy te Derma quam, zyne wyven, die daar waren, met Nalla Wangfa, Hoofd van dit dorp, en de verdere hier ontrent gelegene dorpelingen, eerst tegen de middag na 't gebergte gevlugt waren, gelyk wy hen daar die zelve avond ook groote vuuren zagen aansteken.

Nader
trouwloos-
heid van
Depati
Soerabaja.

Deze man wist ons ook omstandig te zeggen, dat Ingabei Loor al eenige dagen van te voren het bericht door die van Soerabaja bekomen had, wanneer ons leger opbreken, en wanneer men hun aantasten zou; naar al het welke Soerapati, en de Temanggong van Bangel, Djaja Profā, daar van mede vertendigt, zich ook geschikt hadden.

De Madu-
reezen en
Soeraba-
jers

Den 28 September bleven wy hier leggen, en hadden goedgevonden, dat de Prinzen van Madura, en van Soerabaja, eenige duizenden van hun volk voor uit zouden zenden, om den weg na Bangel, ontrent twee mylen van onze leger plaats gelegen, te bezigtigen, en om die zoo ruim (daar 't bosch was) open te hakken, dat wy derwaards in twee linien zouden kunnen voorttrekken.

Men vond daar beneven goed, hen door drie van de sterkste Inlandze vaandels, van de Kapiteins Babandan, Dain Mangoppo, en Dain Maladja, te doen dekken, op dat zy door de vyand niet mogten overvallen werden.

Ik had, alzo dagelyks erger wierd (gelyk mede de Kapitein Luitenant Holts) al ettelijke maalen de Heer Knol verzogt, om onder 't geleide van een kleene troep na Soerabaja gebragt te werden, daar ik met 'er haast van hier komen kon; dog zyn Ed. zeide, dat hy het by haar Edelheden niet zou kunnen verantwoorden, zoo my enig ongeval van roovers of moordenaars op den weg overquam. Dat my een kleene troep daar tegen niet dekken, en dat hy een groote niet misfen kon, belovend my, zoo ras wy Bangel, of Calianjer, veroverd zouden hebben, met een Pantsjalang (zeer kleen vaartuig) na Soerabaja te zullen zenden; met welke belofte ik voor eerst wel moest te vreden zyn, alzo ik wist, dat het zeggen van dien Heer niet ongegrond was.

Met de
troepen,
die hen
dekten op
de vlugt
gejaagd.

Na de middag ten drie uren kregen wy, na dat ik een weinig, hoewel tegen myne gewoonte, geruft had, een slechte tyding, dat namelyk de onze, tot in het gezicht der vyanden gekomen zynde, de Javanen en Madureezen het ten eersten op een loopen hadden gezet, en dat daar op de vaandels van Dain Mangoppo en Dain Mabella (twee Macassarze Kapiteinen) door den vyand verftroid, eenige van hen gevangen genomen, en een Inlands vaan-

drig verstoord zynde, de Balifche Kapitein Babandang het alleen onmogelyk langer gaande houden kon, en dierhalven om ontzet verzoeken liet.

De Heer de
Bevere tot
hun ontzet
gezonden.

De Heer Knol hier over niet weinig ontstelt, alzo ons de vyand alle oogeblik hier overvallen kon, en wy den zelve in 't korte te gemoet zagen, belastte aansfonds aan de Heer de Bevere, alzo 'er geen tyd was, om den raad hier over te beleggen, met zyne Brigade van vier Hollandze, en vyftien Inlandfche vaandels tot ontzet van ons volk henen te trekken, hem uitdrukkellyk verbiedende, niet buiten het bosch te gaan, dat ontrent drie vierde van een myl lang was, en niet het minste, alzo den avond haast op handen zou zyn, tegen den vyand te onderneemen, maar enkellyk ons verftroid volk by een te zamelen, en dat voorzichtig weer af te leiden.

Dezen nadrukkellyken last gaf zyn Ed. aan dien Heer in myne tegenwoordigheid met zeer veel voorzichtigheid; maar alzo hy vreesde, kennende zynen driftigen aard, dat hy, een Soldaat vol moed zynde, dit wel licht vergeten, en dat den yver ten goede hem dikwils (gelyk ook gebeurde) vervoeren mogt, zoo zond zyn Ed. niet alleen nog een oppassier te paard, maar nog wat later ook den Adjutant de Hartog met die zelve stipte last hem na.

Terwyl wy nu met veel smerten, en in Engella-groote bekommering, alzo 'er al een uur of twee verlopen was, en wy geen bericht van 't een nog 't ander kregen, zaten te wagten, quam 'er ten vyf uren eindelijk een tyding, die nog veel erger was, dat de Heer de Bevere, zig wel anderhalve myl buiten 't bosch begeven, en zich met den vyand ingewikkeld hebbende, door den zelve eenemaal in de vlugt geflagen was, en dat men dierhalven niet anders op deze zyne onvoorzigtige daad te wagten had, dan dat wy in korten tyd alhier door den vyand mede overvallen zouden werden. Was de Heer Knol door de eerste tyding ontsteld, hy was het, met veel reden, niet minder over deze.

Ordre door
de Heer
Knol ge-
steld.

Hy belastte aansfonds, dat de Heer Bintang met zyn vaandels 'er na toe gaan, en dat de Heer Sergeant met zyne Brigade zig voor 't naaste bosch plaatsen zou, om den vyand, zoo hy op ons atkomen mogt, daar te stuiten.

Ondertusschen kregen wy veel quade berichten, die alle daar op uit quamen (gelyk wy by de stukken ook zagen) dat al ons volk, de een voor, de ander na, zeer verbaast quam vlugten.

Het beste en netste bericht kregen wy Bericht aan den Veld-Heer. eindelyk door de Hertog, die ons zei, dat hy de Heer de Bevere in 't bosch niet vindende, hem wel anderhalve myl 'er buiten op een padi-veld ontrent een dorpje, niet

A. 1706. niet verre van Bangel, met veel verbaastheid gevonden, en hem gezegt had, dat hy hier gansch niet wel was, en dat hy, volgens last van de Heer Knol, maar voorzichtig met zyn volk afrekken zou, om het bosch weer te krygen.

Hier op had de Heer de Bevere hem geantwoord: *Waar na toe zal ik te rug wyken? zal ik na dat paggettje wyken?* 't geen hy vraagde, om dat eenen Jan Kroo, met zyne Madureezen bezig was, om daar een paggettje te maken. Dit rade hem de Hertog af, om dat hy dan zeer licht zou kunnen afgesneden werden.

Hy week dierhalven, zoo goed als hy kon, na 't bosch toe; dog raakte door de vlugtende Javanen, en Madureezen, die de Hertog te vergeets stuiten wilde, zoodanig in verwerring, dat de Hertog eindelijk maar wegreed, om kondschap van alles aan de Heer Knol te kunnen geven.

Zyne verdere voorzorg.

Daar op liet de Heer Knol ook de Brigades van de Heeren van der Horst, en van Bergen te gelyk uittrekken; dog belaste die eindelijk weer na hunnen post te wyken, om van agteren niet overvallen te werden, en dat zy maar alle in de wapenen zouden blyven.

En bericht van de Heer de Bevere zelf.

Ondertusschen quamen tegen den donkeren avond de Heer de Bevere en veel Inlandsche oversten, die hunne wapenen weg geworpen hadden, en 'er zeer bemodderd uitzagen, mede aanzakken.

Hy zei, dat eerst de Soerabajers, toen de Madureezen, en daar na de andere Javanen, tegen zyn verbod, als dolzinnige na den vyand toegelooopen, en zoo dwaas geweest waren, van hunne geweeren, toen de vyand nog verre buiten schoots was, te lossen, dat zy daar op de vyand van voren, en aan wederzyden, in de padi-velden ziende aantrekken, aanstonds alle, als schelmen, wegliepen, en de wapenen wegwierpen, noemende onder deze bloodaars Kapiteinen Joomproc, enal de anderen, die daar geweest waren, dat ook onze Hollandische troepen buiten zynen last na den vyand getrokken waren, en daar op schoon hy ze verscheide malen had willen herzamelen, verstroid, en op de vlugt gedreven waren; en dat wy daar door de nederlaag gekregen hadden.

Hy getuigde egter, dat Radin Cassoema Ningrat, Hoofd der Sammanappers, zich zeer kloekmoedig gedragen had, en in zyn borst ook gequetst werd, daar by voegende, dat, zoo die merde zynen niet gestaan hadden, hy al lang te voren had weg geweest.

De Heer de Bevere, op dit velt nog zynde, en meenende razende te werden, om dat zy na zyne bevelen niet hadden willen luisteren, werd eindelijk door al deze lathertigen zoo goed als alleen gelaten, zoo dat Kapitein Mabella, eindelijk mede

vlugtende, tegen hem zeide: *Myn Heer, springt vaardig te paart, of gy zyt mede ombals.*

Hy deed dit, na dat hy zyn pistoolen te vergeets gelost had, en ondertusschen werd zyn jongen, een kleene Papowa, met een piek doorregen.

De gansche misflag van de Heer de Bevere besculdigt daar in, dat hy tegen de uitdrukkelyke last van de Heer Knol buiten 't bosch gegaan, en dat nog veel erger was, zich in een gevegt met den vyand, dat hem mede zoo klaar verboden was, ingelaten, en daar door dit groot opgegeven verlies van ons volk veroorzaakt had.

Hy, naderhand zeer ernstig onderzocht zynde, waarom hy buiten dien last getreden was, zeide, dat hy door de vyand gezagt, en door een Ruiters, die met een piek vol zilvere banden (dien hy meende Soerapati zelve te zyn; dog eenen Radja di Menggala was) te voorschyn quam, als uitgedaagd, maar even buiten 't bosch getreden was, en daar in 't eerst niet boven veertig mannen vernomen had, meenende op dezen cenen dag den oorlog (was 't mogelijk) te eindigen; dog dat hy den vyand daar na zeer sterk hier en daar uit de lange padi te voorschyn komen, en dat getal zoodanig toenemen zag, dat hy die toen giste wel duizend man sterk te zyn, alle welke hy egter wel magtig geweest zou hebben, indien maar zyn troepen na zyn bevel toen na 't bosch afgetrokken waren; maar dat zy hem alle als schelmen verlaten, en hier door deze groote slagting der onze, zonder dat hy alleen dit beletten kon, veroorzaakt hadden.

Dit had wel eenigen schyn; maar in den oorlog moet men de last van zyn Opperbevelhebber volgen; alzoo men daar mede te aller tyd volstaan kan.

Wy bleven dien ganschen nacht in een groote bekommering, en zoo de vyand zich van deze zyne overwinning, zoo als 't behoord, en van zyn voordeel bediend had, hy zou ons daar alle zeer licht in de pan gehakt hebben, vermits 'er een onbedenkelyke neerslagtigheid en bedeeftheid in al ons volk, en zelf in de beste van onze oversten (zeer weinige uitgezonderd) was, zynde de oude Panombahan een van de allermoedigste; daar nog iet goeds van te hopen was; maar de Heere heeft dit van ons afgewend, en den vyand de gedagten gegeven, om, hier mede vergenoegt, na Bangel te keeren.

Ondertusschen droeg de Heer Knol alle bedenckelyke voorzorge, om den vyand, zoo hy ons overvallen wilde, in een goet postuur af te wagen, bevelende een ieder van de Brigadiers goede zorge te dragen, en zich wel te quytten.

Terwyl wy in deze bennautheit zaten, quam de Prins van Soerabaja veel vrolyker, bja.

Groot gevaar van 't leger.

Voorzorge van de Heer Knol.

Gedrag van den Prins van Soerabaja.

Aⁿ. 1706. ker, dan zyne gewoonte was, by ons, wytende de vlugt van de zynen alleen op ons eigen volk, zeggende, dat de zynen niet konden stand houden, na dat de Hollanders op de vlugt geslagen, schoon zy waarlyk de eerste in 't vlugten, en oorzaak van veel verwarving met hare paarden geweest waren.

De Heer Knol zond ondertusschen eenige stukken, en de Panombahan eenige baffen aan de Heer Sergeant, met last van dog wel op te passen. Ook wierden de brand-wagten alomme verdubbeld, en 't volk van den Prins van Madura had zich mede voor 't bosch, met voornemen, om den vyand kloekmoedig af te wagten, gepoeterd.

Hoe zich de Ichryver toen gevoelde. My nu aangaande, die doodelyk zwak, en door deze bedroefde tyding, en de daar op gevolgde algemeene verslagenheid niet beter geworden was, ik wil wel bekenen, dat, hoe groot de bedeeftheit van anderen was, ik my egter daar over zoo sterk niet ontzet, dan wel daar over bedroeft gevoelde, dat ik met zoo weinig kragten, niet in staat was, om, zoo 'er te vegten viel, myn leven nu aan den vyand zoo duur te verkoopen, als ik my verbeelde dat ik anders wel, en met zeer weinig vreeze gedaan zou hebben; behalven dat ik ook niet de minste reden zag, waar over men zoo verslagen behoorde te zyn, dewyl het gansch verlies, daar men zoo over schreeuwde, en dat men zoo hoog opgaf, immers (gelyk wy aanstonds hooren zullen) niet naamwaardig was.

Ik kon niet goedvinden, hoe zwak ik ook was, om de vyand op myn bed af te wagten, en my zoo maar te laten doodslaan; maar ik ontbood myne oppassers, belaste hen aanstonds myn paart te zadelen, en in hare volle wapenen met hunne paarden by my te komen, om nevens my den vyand af te wagten. Ondertusschen gorde ik myn fabel op zyde, en stelde my, zonder eenige vreeze in myn herte te voelen, volkomen in postuur, om, moest ik daar sterven, ten minsten niet ongewroken te sterven.

Zyn oor-deel, om wat reden wy niets te vreezen hadden. Ondertusschen wierd het vast tien uren in de nacht, en, niet het minste van de vyand meer vernemende, zei ik tegen de Heer Knol: *Myn Heer, laaten wy onze boppe op God vast, en ons daar in gerust stellen, dat wy met een vyand te doen hebben, die geen verstand, nog moeds genoeg heeft, om zich van zyn groot voordeel, dat by op ons bebaalt heeft, te bedienen: want zoo hem de Heere dat niet benomen had, zoo moest hy nu al lang hier geweest zyn.*

Myn Heer, zei de Heer Knol tegen my, daar is niets zoo zeker, als 't gene gy daar zegt, en daar is ook niets, dan dat alleen, 't geen my volkomen gerust steld.

Wy bleven over dit stuk zoo nog eeni-

ge tyd spreken; ik belaste myne oppassers Aⁿ. 1706. toen maar weder af te trekken, en dat zy zich maar ter rust begeben zouden, ter tyd toe, dat ik haar nader zou laten waarfchouwen.

Ik liet ook myn paart ontzadelen; dog ging my, zoo gewapend als ik was, ontrent twaalf uren nevens den Veld-Heer ter ruste begeben, om tegen 's anderen daags niet afgemat te zyn, met my weer in ordre te brengen.

Ik bad God, dat hy voor ons dog deze nagt de nagt-wake aannemen, en ons voor de aanslagen onzer vyanden behoeden wilde, ons die genade doende, dat wy door den snap wat mogten versterkt, en in staat gesteld werden, om ter cere van zynen grooten Naamt alle de raadslagen van zyne en onze vyanden te vernielen. Ik ging daar op zeer wel gemoed nederleggen, en sliep zoo gerust, als of 'er niets voorgevallen was.

Den 29 dito bevonden wy, dat wy drie Hollandische vaandrags, Lieshout, Smit, en Alexander Wake, zes Sergeants, en een en zestig gemeene Hollandische Soldaten, mitsgaders zes Inlandsche Luitenants, eenige Vaandrags, en agt en zestig Inlanders, en in 't geheel honderd agt en dertig mannen verloren, en dus geen reden hadden, om daar over zoo ontzet en verslagen te zyn, als zich sommige kleenher-tigen onder ons betoont hadden.

Ik kan niet nalaten een zonderling geval, dat zich ten tyde van deze grove mis-slag der onzen tusschen een vader en zoon opgedaan heeft, hier mede aan te halen.

Onder de Inlandsche te dier tyd versla-gene Hoofden was toen ook Niereboe-lak, een Bandanees Luitenant, en zyn zoon, Vaandrig onder zyn vader, die zich in dat voorval ongemeen dapper gedragen, en waardig gemaakt hebben, dat hun naam in zegen, en veel roem, by de nakomelingen leve, en dat hunne gedag-tenis onsterfelyk zy.

De vader, die een oud man was, en daar by wat kreupel ging, ten eersten zien-de, de groote misflag, die hier begaan, en dat 'er voor hem geen afkomen te ho-pen, en dierhalven niet anders te doen was, dan dapper te vegten, en zyn huid den vyand zoo dier, als 't hem mogelyk was, te verkoopen, sprak zyn zoon, den vaan-drig, zeer edelmoedig op deze wyze aan: *Zoon, zeide hy, ik ben een oud en afge-leest man, die roem en eere genoev in de wereld ingelegt heb, en daar mede vergenoegt ben, en die nu myn goede naam niet geerne bezwalken zou, met in zoo grooten nood van ons volk de vlugt genomen te hebben, zie, dat ik, die ooit gewoon, en niet in staat was om te loopen, en die ook nu in myn oude dagen my zelve, en u, die schan-de niet wil aandoen, hier niet afkomen zal, maar*

A^o. 1706. *maar gy zyt een jonge spruit, een man van hope, en die derhalven reden hebt, om u zelven tot een beter tyd te bewaren. Red u spoedig door de vlugt, en brengt u om mynent wille niet in levens-gevaar, aangezien het onmogelyk is, dat gy my zoudet konnen behouden, en wy dog met ons beider dood de E. Maatschappij geen zonderlinge dienst zonden konnen doen. Myn zoon vlied dog, of gy zyt mede weg. Red dog u zelven, zoo gy wild, dat ik met te meer genoegen en roem hier sterfen zal.*

De zoon, door deze woorden van zyn vader doodelyk getroffen, en te gelyk zyn bloed van liefde tot dien ouden man in zyne aderen voelende zieden, en opwellen, zci met veel beweging: *Myn vader, zou ik u, daar ik naaft God het leven van heb, in zoo grooten noot, als in welke ik u zie, trouloos in de pekel laten, en zou ik u, en my zelven, als een ontaarden zoon van een dapperen vader, die schande aandoen, van my lafhartig en liefdeloos door de vlugt te redden, en als een schelm te loopen, wanneer ik u het allermeeft, en met verlies van myn leven, behoorde te helpen? O neen myn vader, o neen, ik zal hier eerst voor uw voeten sterfen, eer ik zal lyden, dat u eenig quaad genake. Ik zal u niet overleven, maar gerust, en nooit roemrugtiger sterfen, dan wanneer ik uw leven door myn dood gered, en aldus u een blyk van die liefde en dankbaarheid, die ik aan u verpligt ben, gegeven zal hebben. Komen wy dan te sneuvelen, wy zullen nooit meer glorie, dan zoo, konnen sterfen, terwyl myn dood nooit beter, als van myn dapperen vader, zal konnen gewroken worden.*

Terwyl hy deze edelmoedige redenen tegen zynen vader nog voerde, wierden zy (zoo my door Dain Mabella, een Macassars Kapitein, en nog een ander, die 't ontquam, bericht is) van den vyand aangetaft, en hun verder gesprek daar door afgebroken.

De zoon, zynen ouden vader vaarwel gezegt hebbende, viel als een verwoede leeuw onder een gansche troep vyanden, verfloeg, eer hy omquam, verscheiden der zelven, en deed wonderen, eer iemand van hen zynen vader, die nog eenige bevelen geven moest, genaken kon, dewelke dan eindelyk mede aan de vyand geraakt zynde, niet veel beweging maakte, maar in een korten tyd zes of zeven lyken zyner vyanden, niet verre van zyn zoons lyk, ter aarde geslagen had; hoewel hy eindelyk van die gene, die hem ondersteunen moesten, verlaten zynde, voor den stroom der vyanden, die hem te sterk was, buigen moest, nemende terwyl hy al ter nedergelagen was, nog twee onvoorzichtigen, die hem te na quamen, het leven.

Dit was het einde van den dapperen Nie-

reboelak, en zynen niet min dapperen zoon, A^o. 1704. Inlanders van geboorte, maar die in kloekmoedigheid den besten held onder de Hollanders niet behoefden te wyken.

Ik heb hen beide op het veld, eenige dagen 'er na, wanneer ik na Bangel reed, verlagen zien leggen, en kon niet zonder traanen, en een groot ontroering van myn hert, de lyken dezer helden, die ik zoo wel gekent had, aanzien; hoewel ik innerlyk verheugt was over de weergadelooze wyze, op welke zy aan hun einde geraakt waren.

De zoon, die niet heel verre van den vader lag, had veertien, en de vader tien lyken ontrent, en meest voor zich, leggen.

Wat dit voorval nu in zich zelven betrof, het was zoo schandelyk, als men het bedenken kon, dat de onzen, meer dan eens zoo sterk, als de vyand, de vlugt genomen hadden; en hoc zeer de Heer de Bevere dit naderhand door een ander dapper geval heeft zoeken te verbeteren, en wat redenen hy, en de Heer Knol, die hem in allen deelen als een vriend heeft tragten te verschoonen, tot zyne verdediging bygebragt hebben, heeft dat echter niet konnen beletten, dat hy naderhand hier over veel moeite gehad heeft, waar van hy nogtrans eindelyk, na de dood van de Heer de Wilde, volkomen, gelyk wy op zyn tyd zullen aanhaalen, vrygesproken is.

Daar waren 'er, die wilden, dat Soerapati hier by geweest zou hebben, om dat zy aan de eene zyde zyne pieken, halfwegen met zilver beslagen, gewaar wierden, en bevonden hadden, dat, schoon 'er al eenige van de zynen in 't eerst vielen, zy 'er eger op aandrongen, dat men naderhand heeft bevonden waar te zyn.

Den Vaandrig Lieshout, die zig deftig gequeten, en mede eenige lyken rondom zich leggen had, was door drie zware wonden aan zyn einde geraakt.

De Vaandrig Smit was, na dat hy lang agter zyn paart, dat hy nog by de staart vattede, geloopen had, met het zelve in de moeras blyven steken, trekkende het har, zoo men zeide, uit zyn hoofd, om dat hy niet ten eerste bevel kreeg, om de zynen te mogen helpen.

Onder de verlagenen waren ook twee trommelslagers, welker trommels (gelyk ook nog eene) in handen der vyanden geraakt zynde, onze kruis-vloot (zoo wy hen niet tydig van dit geval bericht gegeven hadden) deerlyk misleit zouden hebben.

Het volk van Depati Soerabaja, dat te paart was, was de eerste en de grootste oorzaak van de verwarring in welke de onzen door haar vlugten, zoodanig waren geraakt, dat zy naderhand, wat moeite de Heer de Bevere, en ook de Hartog, dede, niet weer in ordre te brengen waren.

A°. 1706.

Kapitein Joomproc was een van de eerste schelmen, die liepen, meenende, zoo als hy zonder geweer aandraven quam, het paart van Kapitein Mabella (die een van de laatste by de Heer de Bevere stand hield) mede te nemen, en zich daar van te bedienen; dog die Kapitein zyn kris trekkende, en hem dreigende te doorstooten, zoo ging hy verder door, zonder zig aan zyn eer of eed eenigzins te kreunen.

Schelmagtig bericht van Depati Soerabaja.

Of wy op dien bedroefden avond niet zwaarigheid genoeg op onze herten hadden, zoo quam 'er die schelmze Prins van Soerabaja nog een tyding byvoegen, die ons in groote bekommering bragt, zeggende, dat 'er een weg om de Zuid langs onze leger-plaats liep, langs welke men ons van agteren en van voren omcingelen, en ons alle levens-middelen afstuyden kon, gelyk wy dit ook bevonden waar te zyn, volgens 't bericht van verscheiden uit ons gevlugt volk, die, in de nacht van de regte weg afgedwaald zynde, langs dezen weer by ons gekomen waren.

Dat wist die schelm toen, en bevoers had hy ons noit het allerminste woord daar af gezegt, verzoekende nu egter, dat wy daar tegen op onze hoede wilden zyn.

Dus hadden wy onzen grootsten vyand in 't midden van ons, en een vergiftigen adder in onze boezem, dien wy daar tegen onzen wil dulden moesten, en van welken wy ons niet konden ontslaan.

Besluit om op te breken.

Na den middag wierd 'er (zoo ik van een van de Leden vernam, die 'er 't meest tegen was, en die het nog doorden Panombahan stuitte) besloten, om eerst met de zieken en artillery, en daar na met de gansche magt (dat immers de uiterste schande voor ons geweest zou hebben) op te breken, dat door den dapperen Panombahan (door bewerking van dit Lid in den Raad) nog tydig belet wierd.

Door den Panombahan gestuit.

Dit gat in de andere benaauwde Leger-Hoofden zulken indruk, dat dit besluit gebroken en verduistert, en daar en tegen besloten wierd, niet af, maar op den vyand na eenigen tyd aan te trekken.

En onder de Chinesche zoektocht laarstor Batavia uitgelekt.

Hoe geheim ook dat eerste besluit gehouden, en schoon dat papier in stukken gescheurt wierd, was het egter zoodanig uitgelekt, dat 'er zelf de Heer Opperlandvoogd van Hoorn de lugt door zekeren Chines op Batavia, die zyn spions over al had, afgekregen had, aangezien dit een van de eerste zaken was, daar zyn Ed. my, toen ik op Batavia quam, na vraagde.

Ik gaf zyn Ed. hier op tot antwoord, dat ik my maar met de zaken van myne bediening bemoeid, en my buiten alle krygszaken, die my niet aangingen, gehouden hebbende, niet in staat was, om zyn Ed. daar iets af te zeggen, behalven dat ik ook niet genegen was, om een van deze leger-hoofden, die alle myne goede vrienden

waren, ondienst met een zaak, die A°. 1706. dog geen gevolg gehad hadde, te doen. Dat zyn Ed. egter zeer wel hier af onderrecht was, bleek, alzoo hy my dat zoo omstandig wist te verhalen, als of zyn Ed. mede in dien Raad gezeten had, betoerende, als een groot vriend van den Heer Knol, dat hy wel wenschte, dat dit niet voorgevallen was. Ik hield my daar buiten, alzoo dit een zaak was, die my niet raakte, en die ook haar Edelheden toen geen dienst doen kon,

Den 1 Oktober verstonen wy door den Prins van Soerabaja, dat hy een net bericht van dat voorval bekomen, en uit een man van Bangel verstaan had, dat Soerapati daar zelfs, nevens zyn zoon Lamboera, te voet, en ook zyn troep vier duizend man (waar onder vyf honderd Baliërs, en agt honderd van zyne beste snaphaanvoorders) sterk geweest was, en dat hy ook besloten had, ons dezen nacht aan te tasten.

Bericht wegens Soerapati.

Daar wierden over dit geval verscheide redencen, maar alle tot nadeel van den Heer de Bevere (dat hem ook naderhand geen goed gedaan heeft) gevoerd.

Wy hoorden ook, dat 'er zeventig snaphanen, en drie trommels by den vyand veroverd, honderd en zeventig ooren by Soerapati gebragt, en dat 'er aan zyne kant honderd vyftig dooden (waar onder zich vier Demangs bevonden) en vyftig gequetsten waren. Ook kregen wy dezen avond nog door een ander het zelve bericht; dat hy honderd en vyftig ooren van ons volk bekomen had, en dat hy ons deze nacht niet aantasten, maar ons te Bangel afwagten zou, gelyk wy het ook bevonden hebben; want volgens het zeggen van anderen, had hy zich wel met twee duizend man by Passaroewan versterkt.

Wat de vyand veroverd, en verloren had.

Den 2 dito zonden wy een brief na de kruisvloot, om hen van zekere aanslagen van den vyand te waarschouwen, en op wat dag wy de vyand zouden aantasten, ten einde zy dan met alle de scheepkens en vaartuigen voor Passaroewan rukken, en daar, op onze zein-schooten, mede eenen loozen aanval doen zouden.

Berichtaan die van de kruisvloot.

Op dezen dag hoorden wy ook, dat Kapitein de Roode tot op een halven dag ontrent Cadiri genaderd, en dat die Landvoogd al driemaal door hem te rug geslagen was.

De Roode's bedryven.

Den 3 dito kreeg men tyding van den Heer de Roode zelf, dat die van Pranaraga, benevens verscheide dorpen, gelyk ook de Mangkonagara van een dorp in 't Prinsdom Madiom zich, met die gansche Landvoogdy, voor hem waren komen vernederen, welk schryvens van den 11 en 16 September A°. 1706. was.

Den 4 dito braken wy van Derma al zeer vroeg op, en quamden door een bosch dat niet heel dicht, en maar drie vierde van

Ons opbreken van Derma.

een

A°. 1706. een myl lang was, 's namiddags ten drie uren eerst in onze rust-plaats even buiten dat bosch.

Vlugt van onze Batoors.

Terwyl wy nog in dit bosch waren, verhiel zich ontrent twaalf uren op de middag onder de Batoors van de artillery een losse wapenkreet, en een afgryzelyk geschreeuw, dat ten eerste onder onze verdere lastdragers zoodanig doordrong, dat een groot deel der zelve al onze bagacie van kelders met dranken, en andere voorraad, en goederen, en zelf (dat het elendigste was) de zieken, die nagerorst wierden, tegen de grond smeten, en de vlugt namen. Ik, en anderen, leden groote schade hier by, zoo door de flessen in de kelders, die in sarden geraakt, en waar door wy onze dranken verloren, als door eenige goederen, die ons in die algemeene verwoering ontstolen waren, eer men recht wist, wat'er te doen was, of eer ik daar by komen konde, alzoo de menschen makanderen dood drongen; dog ik eindelyk met myne oppassers, die nevens my te paart waren, 'er doorzettende, en by myn deerlyk gestelde goederen gekomen zynde, bevond'er geen van al de Batoors, en niemand anders (dat nog een groot geluk was) dan den krankbezoeker Hillebrand Janstoon van Alkmaar, en myn twee slaven te paart, die de grootste moeite ter wereld gehad hadden, om zich te bergen, alzoozy in 't eerst al een stuk weegs van de goederen afgedrongen, en dus niet in staat geweest waren, om te beletten, dat'er al eenige, zoo van de myne, als van den Veld-Heer, gestolen waren.

Gevolgen daar af.

Ik zag dit bedroeft werk niet lang aan; maar zond ten eersten een oppasser naden Heer Knol, om hem bericht te geven, hoe 't met zyn Ed. en met myne goederen, mitsgaders met de zieken stond, waar van 'er eenige elendig vertreden wierden.

Na dat ik dit even belast had, quam 'er als een nieuwe oploop, waar door de Krankbezoeker, en beide myne slaven op de loop geraakten, alzoo men voorgaf, dat de vyand om de Zuid op ons ingebroken, en met de onzen al aan de gang was. Ik meende dol te werden, dat ik deze dolzinnige vlugt en schrik van zoo velen op zulk een losgerucht, waar van ik niets gelooven konde, vernam. En hoe-wiel ik in de eerste drift van dezen opstand wegens het ysselyk geschreeuw der benaunden eenige rilling door myne leden gevoelde, zoo wil ik wel bekennen, dat ik toen egter niet minder als bevreesd was, maar aantonds moet grypende, stuitte ik een Vaandrig van myne kennis, die ik mede vlugten zag, zeggende: *Myn Heer, waarom vlugt ons volk, en waarom vlugt gy zoo? Myn Heer, zei hy, men zegt dat de vyand om de Zuid op ons ingebroken, en met de onzen al doende is.*

Wat de schryver by dat voorval dede.

Ik gaf hem tot antwoord: *Ik geloove A°. 1706. niet, dat het waar is; maar indien het zoo al was, zullen wy hem dan door onze vlugt stuiten, en zyn wy 'er ook niet, zoo wel, als hy? zoo wy dan gaan loopen, is het met ons gansch leger, dat veel sterker als 't zyne is, immers gedaan. Myn Heer, blyf hier dog by my, want ik verzeker u, dat wy door onze standvastigheid de vlucht van vele misleiden niet alleen zullen stuiten, maar dat ook de Heer Knol, dien ik door een oppasser kennis hier af gegeven heb, hier aanstonds by my wezen, en dat het u geen quaad doen zal, als hy u hier by zyne goederen vind.*

Die Heer, hier door nedergezet, bleef by die goederen, terwyl ik na de Krankbezoeker, en myne slaven, zoeken ging: Ik vond hem, met mynen jongsten slaaf, dog de ander gaauwer in het vlugten, dan hy, was wat verder vooruit geraakt, hoewel ik hem eindelyk ook agterhaalde, bevindende dat de vrees voor zyn leven hem daar toe gebracht had. En wat wonder was dit in zulk een slaaf, daar ik zoo veel Hollanders, en andren, mede vlugten zag.

Ik bragt dan deze drie bevreesde harten weder by myne goederen, daar ik den Vaandrig en myn eenen oppasser nog by vond.

Ondertusschen quam myn ander oppasser te rug, die my uit naam van de Heer Knol voor myne zorge bedankte, welke my weten liet, dat hy my aanstonds ontzer toezenden zou; dog dat hy zelf nog niet by my komen konde. Ook gaf hy my te kennen, dat het een groote leugen was, dat de vyand om de Zuid ingebroken; maar dat hy geen vierde van een myl voor uit en dat het daarom nodig was, dat hy daar op zyn post bleef; dog hy verzogt my, dat ik, zoo ras hy my volk toegezonden zou hebben, met al de goederen by hem komen zoude.

Bericht van de Heer Knol wegens deze zaak.

Toen deze wapen-kreet, en dit vlugten eerst begon, zat ik by den Heer Bintang, onder een grooten boom, te paart een kopje thee te drinken uit een tinne legerketel, die hy my naderhand nog vereerd heeft, en daar ik zin in had, om dat men de zelve de gansche dag, zonder vuur 'er by te hebben, gebruiken kon, als'er maar eens ziedend water op die thee gedaan, en de pot dicht toegestopt was.

Zoo ras die Heer dezen opstand vernam, zei hy my, dat hy na zyne Brigade toe moest, en dat ik hem diehalven verontschuldigen wilde, alzoo hy onder de zyne ordre moest stellen. Ik zei tegen hem, *Myn Heer, waar zal ik mynu henen wenden? Myn Heer, zeide hy, blyft gy maar hier by de granadiers, die dicht by ons stonden, en stand hielden, en poesteert u tegen dat bosch, dateven terzyden my lag, en gy zult, zoo't al waar was,*

dat

A°. 1706.

dat vyand om de Zuid was, daar geen nood hebben.

Ik vond dien raad goed, en bleef by de granadiers, die ik vermaande daar halte te houden, gelyk zy deden.

Ware reden van dit vlugten.

Toen ik nu naderhand hoorde, hoe 't met mync, en des Veld-Heers goederen gesteld was, gaf ik hen kennis, dat ik hen daaom eenigen tyd verliet; dog dat ik ten eersten weer by hen zyn zoude.

Ondertusschen quam niet alleen het ontzet van den Veld-Heer met genoegzame Batoors, maar ook de Heer van der Horst by my, die my zeide, dat 'er etelyke duizenden weggelopen waren, en dat de reden, waar uit dit gesproken was, zich zelve schaamde, alzoó een van zyne Soldaten, een doodelyken dorst, en geen water hebbende, een van zyne eigene Batoors, die hy zyn drinkwater in bamboezen naden dragen liet, om een dronk water verzogt, waar op de Batoor zeer wel geantwoord had: *'t Is 't water van uw Kapitein, en ik durf daar niets af voor my zelve nemen, veel min dat aan een ander geven.*

De Soldaat (zeide die Heer vorder) hier op onverduidig, rukte zyn geweer uit, dreigende hem onder de voet te hakken, het welk de Batoor niet willende afwagten, had de bamboezen met water tegen de grond geworpen, en was met eenige andere Batoors op de vlugt gepeurt, het welke van andere, die de ware reden 'er niet af wiffen, gezien zynde, zoo hadden die mede de vlugt genomen, en daar door zoo veel andere bange menschen misleid, en dryvende op de vlugt gebragt.

Ik belastte daar op, dat men my aantsonds met de goederen na den Veld-Heer volgen zou, en reed met dezen Heer na den Heer Knol toe.

Des schryvers komst by de Heer Knol.

Wy vonden zyn Ed. by den Prins van Madura (die my zyne Batoors gezonden had) onder een grooten bladerloozen boom zitten, alwaar ik weder een kopje thee-boci drinken moest, dat my, die zeer verhit was, byzonder wel quam, vermits al myn thee gereedschap mede in flarden geraakt was.

Gebrek van levensmiddelen.

Ook was het nu het derde etmaal, dat ik niets ter wereld gegeten had, durvende (dewyl ik geen ontlasting kreeg) geen drooge spyze gebruiken, en andere had ik in negen dagen, door groot gebrek, en hongers-nood in ons leger, niet gezien.

Nieuwe opstand en vlugt der Batoors.

Terwyl ik maar pas by dien ouden Prins gezeten, en bezig was, om hem het vlugder Batoors te verhalen, ontstond 'er niet verre van ons onder zyn eigene Batoors weer een opstand, en wapen-kreet. Dog de Heer Knol sprong vliegende te paart, om dit te stutten.

Die oude Heer, die geen voet verzetten kon, en niet wist, wat dit te zeggen

was, bad my dog by hem te blyven, gelyk ik dede, en verzekerde hem, dat het even eens zyn zou, gelyk de vorige opstand, dat wy aantsonds ook hoorden: want twee van zyne zoonen, te paart met een blygelaat komende aanrennen (dat een goed teken was) zeiden ons, dat 'er een zware oude boom omgevallen, en daar door het schreeuwen en vlugten van die gene, die 'er ontrent stonden, en niet gaarn wilden verplettert werden, ontstaaen was. Die oude Prins toen lagchende, dat hy schaterde, zci tegen my, *Myn Heer, gy hebt het net geraden, en ik wil u wel altyd by my hebben, vermits al myne Soldaten, en myne zoonen zelfs, my verlaten hebben, en gy alleen by my gebleven zyt.*

Ik verschoonde dit een weinig, zeggende, dat zyne zoonen niet gevlugt, maar alleen uit geweelt waren, om te zien, wat 'er te doen was, en dan weer hier te komen, gelyk zy ook gedaan hadden.

Toen de Heer Knol weer by ons quam, zci de Prins tegen zyn Ed. *Al myne zoonen hebben my verlaten, en gy ook, maar uwe Toehan Pandita (dat is zoo veel als Heer Predikant, of Wetgeleerde) is een wakker man, en die heeft my niet alleen bewaart; maar hy heeft ook net geraden, dat het op een beuzeling uitkomen zoude, waar uit deze opstand en vlucht gesproten is.*

Gesprek van den Pambahan over den schryver.

Myn ampt, zci de Heer Knol, myn vader (hoedanig hy dien Prins altyd noemde) riep my elders, en derhalven zoo is 't my lief, dat onze Predikant zig getrouw by u gehouden heeft. Ook heb ik gedurende dezen togt, vervolgd zyn Ed. al bevonden, dat die Heer voor een kleen gerugte niet zeer ontzet, en in een tyd van nood een man is, daar wy staat op kunnen maken; want op dien dag, toen ons volk klopp van Socrapati kreeg, en zulk een algemeene verslagenheid in ons leger was, heb ik 's nagts, met dien Heer sprekende, geen vrees ter wereld in hem bespeurd.

Ik bedankte zyn Ed. voor den lof, die hy my gaf, zeggende, dat ik die niet verdiende, en dat ik God voor de genade dankte, die by my in dien tyd gedaan had.

Ik kreeg dien zelve avond een zware koorts, en zware snyding in den buik, die den ganschen nacht over, tot een stuk weegs in de volgende dag, te weten, den 5 dito, duurde. Dit was zekerlyk door 't slegt drinkwater veroorzaakt.

Die hoe langer hoe ergert wierd.

Dezen ganschen dag moesten wy hier nog blyven leggen, om den weg, langs welken wy trekken moesten, te verbreden. Ondertusschen ging ik, om my een weinig te verlustigen, eens uitreiden, gerakende op dat veld, daar onze verlagene nog lagen, en die op deze dag begraven wierden.

Ik zag ze met zeer veel beweging en ontroering, te meer, alzoó 'er verscheide

man-

A. 1706. mannen onder waren, met welke ik zeer gemeenzaam omgegaan, en in veel vriendschap geleefd had.

Gefchenk van de Prins van Soerabaja.

De Prins van Soerabaja, eenige toevoer van fruiten gekregen hebbende, dede my op dezen avond een gefchenk van kombokmers, die wat zeldzaams in het leger waren. Zy fmaakten my wel; dog ik was ziek, en bleef ziek; dat egter wel gebederd zou hebben, indien ik maar een open lichaam had konnen krygen; dog alle de geneesmiddelen deeden geen werking, dan nu en dan wel eens voor een enkele reize, dat my geheel onder de voet hielp, en afmatte.

Op den 6 dito was alles wel klaar; dog de Panombahan liet weten, dat het voor hun een ongelukkige dag was, dat zy diehalven niet dorften opbreken.

Schielyke wapenkreet by nagt

Den 7 dito zeer vroeg kreeg ik, als wy vertrekken zouden, weer een zware koorts, zoo ik geloove, veroorzaakt, door een schielyke wapenkreet, 's nagts ten twaalf uren door een zotte tyding van een lathertig Kapitein, die op de brandwagt lag, veroorzaakt.

Deze liet den Veld-Heer weten, dat de vyand zyn volk op de uiterfte post al aangetaft had, en zeer na by was, en dat hy door 't blaffen der honden daar in zeer versterkt wierd.

De Veld-Heer, dit hoorende, sprong aanstonds te paart, om de verwerring, die 'er op deze tyding, en voor al door de duisternis, in ons leger ontstond, zoo veel 't mogelyk was, te stutten.

Het vlugten en het schreeuwen om ligt, en flambouwen, was onbeschryvelyk, en daar zat ik alleen in myn leger-paviljoen met een ziek en zwak lichaam, verlaten van allen, hebbende maar een enkele schildwagt voor de tent, die my door de duisternis nergens eenig bericht af kon geven, alzoohy, de lengte van onze tent verre zelf met een flambouw, die 'er voorstond, niet zien kon.

Myn oppassers, en slaven, die eindelyk by my quamen, bragten my niet dan quade tydingen; dog alzoohy ik den Kapitein, die toen op de brandwagt lag, voor een zeer bang man, die weinig moed, en nog minder verstand van krygszaken had, kende, zoo was myn eenige hope, dat het zoo quaad, als wel 't bericht was, niet zou bevonden werden.

Die weer op een beuzeling uitquam.

Een half uur daar na quam de Veld-Heer weder, zeer moeelyk op dien Kapitein, dat hy, om zulken beuzeling, zonder de zaak beter te onderzoeken, zulken opstand, en verwarring des nagts, wanneer het dog het alleronglegenst komt, in 't leger verwekt, en hem met twee ruiters zulken ongegrond en los bericht van 's vyands aanval doen weten had, daar het alles, wel onderzocht zynde, daar op uit-

IV. Deel.

quam, dat, een paart los, en aan 't hollen geraakt zynde, eerst die 'er ontrent waren, op de vlugt gedreven, en door deze vlugtelingen, nog veel andere, die 'er de reden niet afwiltten, mede op de vlugt gebragt wierden, en dat dit alleen deze groote verwarring veroorzaakt had, al't welke niet zou voorgevallen zyn, indien deze Kapitein, gelyk zyn post was, het nodig ontfeken der flambouwen verzorgt had; want dan zou hy aanstonds geweten hebben, waar over zoo gefchreeuwt, en om welke reden 'er zoo wild door malkanderen gevlugt wierd, daar men nu niets ter wereld had konnen zien.

Ik wil wel bekennen, dat ik in 't eerst hier over een weinig ontfeld was, en schoon het daar na wat overging, had ik 'er evenwel na myn vermoeden deze koorts weer afgekregen, die my, terwyl wy op dezen morgen nog voortrokken, en na Bangel opbraken, zoodanig verzwakte, dat men my aan wederzyden op myn paart vasthouden moest, alzoohy ik door zwakheid niet recht zitten kon.

Wy trokken niet boven een halve myl verder, daar wy al weder onder een grooten Waringin-boom, die wel dertig voeten dik was, halte hielden. Wy vonden daar een Pagger, door ons volk ontrent een kanon-schoot van de Dorpen Kadonpangaron (dat ter linker-hand) en Gadjaja (dat voor uit lag) gemaakt, alwaar wy, ter rechterhand ook Bangel, een plaats, waar in zich Soerapati zeer versterkt had, vernamen.

Ook was ons volk bezig, om eenige werken ontrent een kanon-schoot van Bangel op den 9 dito te maken, daar wy nog den zelfve avond introkken, vindende nog eenige van onze verslagene hier en daar op 't veld leggen, die nog onbegraven waren, dat toen eerst verzorgt wierd.

Wy hadden den berg van Cacapper toen in 't W. het verder gebergte van Radjoena nog 'al W. Z. W. Bangel in 't O. N. O. en Passaroewan, of 't Malangsgebergte, recht voor uit.

Den 10 maakten wy een andere Pagar, nog nader by den vyand, voerden den 11 dito ons geschut 'er na toe, en braken op den middag ook derwaards op.

Nu lagen wy pas een halve kanon-schoot van 's vyands werken, rondom Bangel gemaakt, tegen welke de onzen vyf bolwerken opwierpen, om den vyand van vyf kanten gelyk aan te taften.

Dit zammelde eenige dagen henen, terwyl 'er in 't leger groot gebrek van alles, en voor al van water was, alzoohy men op dat veld van hitte meende te vermagten, by welk ongemak nog dat van de vliegen, en mieren quam, die ons nacht en dag geen rust lieten, behalven dat myn koorts nu alle dag sterker wierd.

Aa

Ein-

Tocht na Bangel.

Trekken in de nieuwe werken.

A°. 1706.

Eindelyk raakten deze bolwerken op den 15 klaar, en men besloot, om den vyand daags'er na aan te tasten.

Bas-kogel
over
's Veld-
Heers tent.

Dezen dag quam 'er een bas-kogel over des Veld-Heers tent, en die geraakte in een boom, staande pas boven myn hoofd, en even agter het paviljoen, daar ik in lag; dog ik was nu door myn ziekte alzooverre, dat ik van dien kogel niet veel wist.

Myn oppasser kapte die uit den boom, en bragt ze my tot een gedagtenis, gelyk ik die ook nog heb.

Om de waarheid te zeggen, die blauwe boonen begonden nu vry dichtter, dan na gewoonte, rondom onze tent te vliegen, en

ik had 'er maar een van nooden, om met A°. 1706. der haaft uit de wereld te zyn. Het beeft was, dat ik hope had, dat het niet lang duuren, en dat ons volk zeer scherp vegeten zou, vermits het nu de derde dag was, dat 'er geen korl ryft, ik laat staan andere spys, in ons leger geproeft, en in des Veld-Heers tent in geen twee dagen tafel ge houden, en 't nu mede de derde dag was, dat wy, zoo wy wat goeds gehad hadden, wel geerne wat gegeten zouden hebben, waar by ik, die dagelyks de koorts, en nergens lust toe had, niet veel leed, in dien ik 'er maar goed drink-water had kunnen krygen.

VIERDE HOOFDSTUK.

BAngel door de onzen veroverd. Dappere daad van de Heer de Bevere. En van Kapitein vander Horft. Deylige aanval der Madureezen. Gesal der dooden, en gequetsten. Hoe wy 't in Bangel wonden. Slegt gedrag van den Depati Soerabaja. Misslag der onzen. Calianjer beschreven. Het verdere dit jaar voorgevallen. Des schryvers vertrek na Soerabaja. Zyn komst aldaar. Gressic door de vyand verbrand. Begin van 't Regen-saïsoen. Dood van de Heer Holts. Elende in zulk een leger, als men ziet werd. Dreigement des vyands. Cadiri's verovering. En Pangerang Depati Anoms slegte staat. Verdere gesteltenis van den schryver, en andere. Het leger breekt op. De Leger Hoofden op Soerabaja. Opening van verscheide gebeimen. Vertrek des schryvers na Batavia. Gevaar onder weeg. Zyn komst aldaar. Van welke hy kennis gaf aan zyn Edelheid, en aan de Heer van Riebeck. Zyn gesprek met die Heeren. En met zyn Edelheid in 't byzonder over 't geval van de Heer de Bevere. Diens onschuld by na vermogen aanwees. Waar in zyn Edelheid veel grond vond, om hem te regtvaardigen. Berichten op Batavia wegens Soerapati's dood. En Depati van Soerabaja's schelmeryen. De Bevere na Batavia ontboden.

Bangel
door de
onze ver-
overd.

DEn 16 dito 's morgens ten half zeven ging de algemeene storm aan, die geweldig sterk, maar van geen langen duur was, alzo wy ten negen uren al meester van die plaats waren, niet tegenstaande 's vyands wal wel een grootte roede hoog en dik was, en zich wel een halve myl verre uitstrekke, al't welke hy, in dien tyd van ons zammelen by nagt, zoo wel door vrouwen, als door mannen, opgeworpen had.

Ik zag den aanval zeer klaar, zoo als die door den Panombahan met zyn Madureezen ter linkerhand, door de Kapiteins van der Horft en Bintang van voren, en door den Prins van Soerabaja, ondersteund door Kapitein de Bevere, ter rechterhand geschiede.

Dappere
daad van
de Heer de
Bevere.

De eerste, die zich op deze hooge wal, schoon 'er geen een storm-ladder in 't leger was, vertoonde, was Kapitein de lievere; dog ik zag hem, zoo als ik even buiten de tent dicht by den Veld-Heer en Kapitein Sergeant zat, een oogeblik 'er na met een lange pick van een Balier van boven nederstoeten, waar op de Veld-Heer tegen ons zeide, daar gaat de Bevere henen, belastende aanstonds aan de Heer Sergeant,

om daar na toe te trekken; dog eer hy daar quam, zagen wy, dat de Heer de Bevere, ten tweede maal op de wal geraakt, zyn vaandel 'er met grootte dapperheid op plantte, krygende aanstonds zoo grooten bystand, dat hy volkomen meester van deze post wierd, en verdryvende den vyand van daar na die post, daar de Heer vander Horft op aantrok.

Wy, over deze hervatte dappere daad zeer verwonderd, alzo wy hem al doorgeschreven hadden, hoorden, dat die Balier den Heer de Bevere juist op de quaft van zyne sjerp getroffen had, en dat hy daar door wel van boven nedergestort; dog gansch niet gequetst, zeer gelukkig door zyne oppassers gevangen, en daar door in staat gebleven was, om die heldhaftige daad ten tweedemaal te verrichten, die zoo wel niet gelukt zou hebben, zoo de vyand zoo onvoorzichtig niet geweest was van eenige groote bamboezen wel een voet buiten de wal te laten komen, om daar door op de onzen te konnen schieten, welke uitstekende einden dezen Heer voor trappen gediend hadden, om by die wal op te klauteren.

Terwyl nu de vyand zich op dat bolwerk,

A°. 1706.
En van Ka-
ptein van
der Horst.

werk, waar op de Heer vander Horst aantrok, gepoesterd had, had hy het geluk, om, als die Heer nu half wegen was, in de tagtig mannen naast zyn zyde door deze bamboezen neder te schieten.

Dit gaf onder hen een groote verflagengheid, zoo dat zy zich gereed maakten om te rug te deinzen, dog de dapperheid van dien Heer, aanvoerder van deze troep, en zyn vaardig besluit in dien korten stond, was oorzaak, zoo van hunne behoudenis, als van den verderen gelukkigen uitflag zynער onderneming.

Hy dan, ziende, dat eenige de gebaarden maakten, om te vlugten, rukte eerst zyn zabel uit de schede, en zei, den eerste die de vlugt neemt, zal ik nederzabelen, vervolgende verder daar op, mannen wy moeten niet te rug deinzen, want dan zyn wy altemaal weg, alzoo de vyand door die bamboezen meer ichtien zal; maar laat ons voort na de wal trekken, dan zullen wy daar onder aanstonds gedekt, en niet meer trefbaar zyn.

Daar op stapte hy kloekmoedig met de vogtel in de hand voor uit, was ten eerste onder de wal, en vond deze uitstekende bamboezen, by gebrek van stormladders, van groote nuttigheid voor zich, en zyn volk, om ten eersten op de wal te geraken, en den vyand van daar na 't bolwerk, waar op toen de Prins van Madura aanviel, te dryven, Ongemeen wel queten zich hier Radin Poerba Nagara, en Aria Soeria Nagara, kindskinderen van den Panombahan.

Deftige
aanval der
Maduree-
zen.

Hier wierd dapper door de Madureezen gestreden, die onder 't oog, en onder 't geklop van den ouden Prins op zyn Gongetje, wel viermaal aanvielen, zynde tot driemaal toe door den vyand te rug geslagen, in welk geval die Heer, ziende dat de zynen het te quaat hadden, dan met zyn kloppen op deze Gong wat ophield.

De Heer Knol, van verre ziende, dat het daar begon te haperen, reed 'er spoedig met eenige granadiers na toe, en herstelde de zaken ten eersten zoodanig, dat wy, na 't werpen van eenige handgranaten, den vyand volkomen op de vlugt dreven, en meester van de plaats wierden.

Men zei, dat Soerapati, of enig ander overste, door een der zelve getroffen, en daar op ten eersten met een draagbaar na Passaroewan gevoert zynde, dit een algemeene verflagengheid onder den vyand, en den grond tot de spoedige verovering van deze plaats gelegd had.

Getal der
dooden,
en gequet-
sten.

Wy hadden hier tusschen de vier of vyf honderd dooden, of gequetsten, bekomen, onder welke de Madureezen, en het volk van de Heer vander Horst, wel 't grootste deel uitmaakten, alzoo daar het sterkst gevogten was; dog de vyand had veel meer gequetsten, als dooden, welke laatste pas

vyffig man beliepen. Onder de zelve waren vier Hoofden, van welke 'er een Demang Socta Djaja genaamd was. Onder onze gequetsten was ook de Sergeant Stratenus, van Dordrecht, die zich mede wel gequeten had.

Op den middag reed ik (schoon ik naauwlyks op myn paart zitten, en my vast houden moest) door de Bres in Bangel, bevond dat stedeken groot, en zeer traci, gelyk 'er voor Soerapati, en ook voor andere, eenige schoone steene Dalams, ofte Hoven, waren, waar in wy de gebrade visch, en 't vleesch, nog op de koolen, en de Ryft-potten, die ons volk wonder wel quamen, te vyer, en van alles grooter voorraad vonden, dan wy gedacht hadden. In plaats van te eten, daar ik geen lust toe kreeg, ging ik hier en daar eens zien, hoe 't 'er gesteld was.

Hoe wy 't
in Bangel
vonden.

Wy hoorden hier van de Heer de Bevere, dat de Prins van Soerabaja zig weder als een schelm gedragen, 't goede werk maar met de handen overeen aangezien, en aan hem, schoon hy 'er zeer ernstig om verzogt, geen een man gegeven had, verschooneade zich, dat hy dit buiten ordre van den Veld-Heer niet doen durft.

Slegt ge-
drag van
Depati
Soerabaja.

Nu waren wy nog maar ontrent drie uren van Passaroewan, en 't is zeker, dat

Miffag der
onzen.

zoo men aanstonds met het leger voortgerukt, en den vyand vervolgt had, men daags 'er na die voorname stad buiten alle tegespraak met weinig moeite zou veroverd hebben, alzoo Bangel van Randa Telloe, dat een halve myl van Passaroewan legt, maar twee uren gelegen is, behalven dat 'er een groote verflagengheid en geschrei in de stad was over de wonde, die Soerapati in zyn linker-schouder bekomen had, maar het was zoo verre van daar, dat men in tegendeel, met daar te pannekoken, den vyand gelegenheit gaf, om zig weer te versterken, en om zyn reeds vlugtende troepen aan 't staan te krygen, waar by naderhand nog quam, dat de Krygs-Raad, meenende voor dit jaar nu al genoeg gedaan te hebben, en voor het aanstaande regen-zaizoen vreezende, goed vond, alle de veroverde plaatsen weder te verlaten, en ons volk in de winter-rustplaatsen te doen trekken, dat zeer qualyk genomen wierd.

Wy hoorden kort daar aan van den gevangen Nalla, door een Pansjalang by Callanjer bekomen, dat Soerapati, gewond door een handgranaat, zich had laten voeren, niet binnen Passaroewan, om de onsteltenis aldaar over zyn gevaar voor te komen, maar na Randa Telloe, of de drie Randa-boomen, by de Rivier Garoeda, en dat hy daar nog eenige bevelen gaf, dog dat hy, zwakker geworden, tegen zyn wil in Passaroewan gebragt, ontrent drie weken, na dat hy gequet is, wiert gestor-

A°. 1706.

Calianjer
befchre-
ven.

ven, en dat, zoo wy hem toen gevolgt hadden, alles ons geweest was.

De Heer Knol reed ten eerften van Calianjer, een dorp, ontrent een groote halve myl van Bangel aan wederzyden van een fchoone Rivier, waar aan 't zich wel een halfuur verre uittrekte, gelegen, en zynde wel van drie duizend huizen voorzien geweest, die, alleen om ons den voorraad af te fnyden, alle in brand geftoken waren.

Dit was een van de voornaamfte handel-plaatzten, die Soerapati aan de zee had, daar 't niet verre van lag.

Hier waren twee tollén, eene van Bangel, en eene van Paffaroewan, die ieder jaarlyks aan Soerapati wel duizend Ryxdaalders opbragten.

Men vond hier een menigte van Padi, Ryft, en Tamarinde, die daar in eenige vaartuigen reeds afgeladen waren, en die de vyand, te fchielyk van onsovervallen, niet had koonen vernielen.

Het verde
dit jaar
voorgeval-
len.

Wy hoorden ook, dat eenige vyanden wel zelften dorpen ontrent Soerabaja, en Greflic, in den brand geftoken hadden, aangevoerd door Nalladika, die wel eer Temanggong van Greflic geweest, en na den vyand overgelopen was.

Op myn ernstige bede had de Heer Knol ook verzorgt, dat 'er vier Pantsjalangs op den 19 dito uit de kruisvloot quamen, om de zieken af te voeren, en my mede na Soerabaja te zenden, aangezien ik nog alle dag de koorts, en nu in veele dagen geen ontloffing ter wereld, wat ik ook daar voor innemen mogt, gehad had. Ik zond ook op dezen dag myn paart, zadel, piftoolen, karabyn, en verder oorlogs-gereedfchap, met Quefay, Luitenant der Chincezen op Greflic, voor af na Soerabaja, hopende nu wel haaft te zullen volgen.

Ondertuffchen werd de Prins van Madura ook zeer krank, die, door bewerking van Depati Soerabaja, wel de meeste oorzaak was, dat de veldtopt dit jaar geeindigt wierd, waaraf Soerapati ook ten eerften door hem bericht kreeg.

De Veld-Heer zond heden ook een vaartuig met brieven na Batavia. om aan haar Edelheden kennis van Bangels verovering te geven.

Des febr-
rets ver-
trek na
Soerabaja.

Den 20 dito 's agtermiddags ten vier uuren nam ik afscheid van de Heer Knol, en de verdere Leger-Hoofden, bedankende haar Ed. voor alle de dienften en beleeftheden, die ik van hen ontfangen hadde. Ik had den zieken Krankbezoeker Hillebrand Janszoon van Alkmaar by my, die nevens my veel ongemakken in 't leger uitgeftaan had.

Wy moefften alle te paart vertrekken, hoe ongemakkelyk dit ook was, alzoo 'er geen andere gelegenheid gevonden wierd.

Ik bevond dit ftedeken Bangel aan deze kant ook yol huizen, en met zeer fchoo-

ne vrugtboomen in menigte beplant.

A°. 1706.

Na dat ik een kleene diepe Rivier overgetrokken was, vond ik daar alle de zieken by een, onder welke ook de Kapitein Luitenant Holts in een zeer flegte ftaat was, die onder 't gelcide van een fterke troep na Calianjer gebragt wierden.

Wy geraakten ten eerften op eenige groote Rytvelden, en quamen, na een groot half uur rydens, ontrent vyf uuren te Calianjer, daar wy het alles nog in volle vlam vonden, alzoo 'er naderhand nog vyanden ichenen geweest te zyn, die ons daar niets wilden overlaten, hoewel zy nog alles niet hadden konnen in brand fteken.

Wy vonden daar vyf Pantsjalangs, waar in wy met de andere zieken, twee hondert en drie en twintig fterk, ons verdeelden, en dreven dien zelfen nacht ontrent negen uuren de Rivier af. Ik was in de Pantsjalang de Regenboog gegaan.

Na dat wy wat lager gekomen waren, vonden wy ter rechterhand een kleene andere dwars-fpruit, en wat lager, ontrent een vierde myls van de zee, ter linkerhand, dat de Rivier daar door een anderen arm doorfnden wierd, die van boven af na Sedecari dwars over deze Rivier quam afftroomen, daar zy merkelyk breeder, anders maar twee of drie roeden breed, en daar na nog breeder, en ontrent de zee wel een kanonfchoot wyd wiert.

Alle deze kromtens der Riviere belemmerden ons zoodanig, dat het wel twaalf uuren in den nacht was, cer wy in zee geraakten; hoewel ik gis, dat Calianjer maar twee, of twee en een halve myl van zee legt. Ook had het zwaar bofch, dat zig aan wederzyden van deze Rivier vertoon, ons veel belemmering gegeven.

Wy bevonden het in zee meeft ftill, ^{Zyn komft} 't geen oorzaak was, dat wy op den 21 ^{aldaar.} dito 's namiddags ten drie uuren eerst op Soerabaja quamen, fchoon de Rivier van Calianjer maar tien mylen van Soerabaja legt.

By onze komft aldaar, wierd ik door de Heer Gerard van Kervel, die nu by 't afwezen van de Heer Sergeant 't gezag voerde, zeer minnelyk ontfangen, en door zyn E. met de ververfchingen, die toen aldaar vielen, zoo rykelyk verzorgt, en door zyn E. dagelykze bezoeken, en de zorge van den oppermeeftter Balkencinde, zoodanig verquikt, dat ik niet alleen een open lichaam, maar in weinige dagen ook een geheele andere gedaante, en zoo veel kragten kreeg, dat ik in ftaat geraakte, om weder alleen te konnengaan, gelyk ik den vyfden dag na myn komft ook my deere gegeven heb, om dien goeden Heer, die my zoo gulhertig, en met zoo veel liefde van alles, wat hy maar krygen kon, verzorgt, en zoo fpoedig, tegen mync verwagting, weer als opgebeurt had, met veel nadruk voor alle deze zyne beleef-

he-

A°. 1706. heden te gaan bedanken. Ik kreeg echter nu en dan nog al een koorts; dog zy nam dagelyks af.

Greffic door de vyand verbrand.

Pas na onze komst hoorden wy van verscheide Inlanders, van Greffic herwaards gevlugt, dat die schoone woning van mynen vriend Poefpa Nagara, Temanggong van Greffic, en meest die gansche stad, door de vyand den 19 dito in kolen gelegd was, en dat dit nog vry verder gelopen zou hebben, indien de Chineezenaldaar den vyand niet gestut, en verdreven hadden.

Op dien zelve dag nog, als wy hier aankamen, zagen wy Greffic weer op nieuw in vlam staan, en men zei, dat Naladika, die op Giri was, bedreigt had, Soerabaja mede in kolen te leggen; dat de Heer van Kervel door zyne voorzorge, gaande met eenig volk na Greffic, wel heeft belette.

Begin van 't Regen-seizoen.

Den 22 dito hadden wy in de morgenstond een weinig regen, waar uit ik ten eersten besloot, dat 'er van 't innemen van Paslaroewan dit jaar niet veel vallen zou, alzoo men onze Leger-Hoofden wysgemaakt had, dat de Rystvelden daar omstrecks in 't regen-seizoen zoo diep onder water stonden, dat 'er de troepen niet zouden af te brengen zyn; maar op dien eenen en zelve dag na myn vertrek had men, zoo men het 'er na aangelegd had, meester van die voorname plaats konnen zyn, waar door men een geheele veldtocht uitgewonnen zou hebben, gelyk de gevolgen klaar zullen bevestigen, te meer, alzoo men nu al 't veroverde ook daar door verloor.

Na de middag regende het sterker, en 't hield niet langer aan; maar 't begon 'er ook nu en dan onder te donderen, zoo dat het zich hier tot het Regen-seizoen begon te zetten.

Dood van de Heer Holts.

Op den dag van myn komst tot Soerabaja was de Kapitein-Luitenant Jan Theodor Holts mede, maar zoo zwak, aan land gebragt, dat hy dien zelve avond nog stierf, en heden zeer deffig hier begraven wierd. De dag van zyne begravenis was de dag van myne herstelling, alzoo my de koorts na dien tyd begon te verlaten, en ik wat meer rust, dan bevorens, te genieten.

De afgryfselyke hitte der zonne, het groot gebrek van levens-middelen, drinkwater, en van kleen bier, dat ons zeer verzwakte, mitsgaders honderd andre ongemakken, die ik voorby ga, waren bequaam, niet alleen om my, maar zelfom den rustigsten man in ons leger, ter neder te slaan. En hoewel verscheide Leger-Hoofden, het nog al gaande hielden, zoo zyn zy naderhand, op Soerabaja gekomen zynde, alle dood-krank geworden, toen zy meenden aan 't rusten te komen.

Zoo lang men gezond is, gaat alles nog henen, en men kan dan nog al veel ver-

dragen; maar werd men in een leger ziek, dan is de elende, zelf voor de eersten in rang, niet uit te drukken, dat ik aan my zelve bevonden heb. En was het wonder, dat ik in meer als zeventien dagen (alzo ik het daar na niet net aangetekend heb) geen open lichaam kreeg, die in al dien tyd voor geen drie stuivers aan waarde gegeten, of gedronken had, leggende daar als een verchoveling, zonder eenige aanspraak, zonder eenige drank (die my diende) zonder eenige spyze die ik eeten kon, meenende uitwendig van de ondragelyke hitte op die barre Ryst-velden te bersten, en werdende inwendig door de hitte der gedunge koortzen verteert, waar by dan 's nagts dikwils zeer sterke koude (alzo de tent rontom open was) en voor my schadelyke winden quamen, die onze gantsche tent in flarden waaiden, door welk ongeval ik dan zoo eenige uren voor den schadelyken dauw, en de doordringende en ongeloovelyk sterke nacht-koude alhier bloot lag. Ik kon voor my byna niets hier gedaan krygen, hoe zeer ik dat verzogt, en hoe gaarne ik daar voor betalen wilde, alzo veel dingen in 't wild liepen.

Was het zoo met my gelegen, denkt dan eens hoe het met de geringe Soldaaten hier toeging, die in 't einde niets dan drooge ryst, en op het laatst ook die zelf, in eenige dagen aan den anderen, niet hadden. Zoo dat het een hond in Soerabaja beter had, als ik hier in de tent van den Veld-Heer, hoewel ik van dien Heer gezuigen moet, dat hy zeer gulhertig, onthelende, en niets minder dan gierig, maar in tegendeel zeer mildadig in veel opzichten, was, zoo lang men maar iets bekomen kon; dog zyn Ed. was in het eerst zeer schelmagng door den Prins van Soerabaja, die ons verzekerd had, dat wy nergens gebrek af zouden hebben, misleid, en daar na was het onmogelyk, om voor geld eene korl ryst, ik laat staan iet anders, tot onze verquikkinge te koopen. En zoo de vyand de voorzichtigheit gehad had, om de ryst, die wy in Bangel in de pakhuizen, en de padi, die wy op het veld, en in Calianjer ook nog vonden, te verbranden, wy zouden van honger op het veld gestorven hebben, alzo veel den niet langer konden uitharden.

Veelen hadden niet alleen nu al ettelijke dagen dat modderig water, maar anderen, die dit nog niet bekomen konden, ook hun eigen water al gedronken, dat ons in korten tyd veel zieken deed krygen, behalven dat wy ook veelen van ons volk verloren, die, door de honger geperst, hier en daar na de omleggende dorpen gegaan, en dus van den vyand gemold waren.

Den 23 dito kregen wy weder nieuwe berichten, dat den vyand, nu merkelyk versterkt, al in aantocht was, om Soerabaja

A°. 1706. Elende in zulk een leger, als men ziek werd.

ment des vyands.

A°. 1706.

baja te komen in brand steken, 't geen, hoe grooten voorzorge de Heer van Kervel hier droeg, zeer licht had kunnen geschieden, alzoo hier niet volks genoeg tot verdediging dezer stad gelaten was.

Wy hadden 'er op dezen zelven avond nog een preuue af, alzoo het huis van een Chincees, niet verre van 't ryst-pakhuis der E. Maatschappij staande, in brand, en 't ander, met Atap gedekt, hier door mede in groot gevaar raakte, dat door den yver van de Heer van Kervel, en door den regen, die 'er viel, behouden wierd.

Den 24 dito verzogt ik met een briefje aan de Heer Knol, om met een Pantjalang na Batavia te mogen gaan, alzoo ik, by 't verder doorbreken van 't regenfaizoen, voor quaad weder op zee vreesde.

Cadiri's
verovering,
en Pange-
rang Depati
Anom's
slegt staat.

Wy kregen nu hier ook een losse tyding, dat de Heer de Roode de stad Cadiri reeds veroverd, en door den vyand henen, zich herwaards meer verspreid had. Hy had, door gebrek van levensmiddelen geperst, drie mylen van Cadiri, by Sinkal, 'er door henen geslagen.

Deze tyding wierd meer en meer bevestigd, en daar nog bygevoegt, dat Pangcrang Depati Anom met weinige gevlogt, en nu hier en daar, meest van de zynen verlaten, omzworf, alzoo nog maar zeven of agt Hoofden van zyn leger (onder welke Mandoera Radja, zyn Veld-Heer, Pangcrang Lamoang, en Wiragoena, nevens nog dertig of veertig minderen, zich bevonden) by zich had, na dat hy nu al eenigen tyd al zyne juweelen aan Soerapati verkogt, en verscheide van zyne bywyven om een goed henen komen gezonden had, hebbende thans naaulyks eenige middelen meer, om zynen zwaren stoet te onderhouden, dien hy daarom, zoo veel mogelijk was, dagelyks verminderde.

Wy hoorden ook, dat aan de andre kant Aboenata, een van zyne onderdanen, die nog van zyne party was, alomme de zuikermoolens, zynde door een legertje van vyftien duizend man ondersteund, afgebrand, en daar door de onze grooten schade toegebracht had.

Verdere
gesteltienis
van den
schryver,
en ander.

De kooits, die my eenigen tyd nu al verlaten had, quam nu en dan al eens weder, waar by nog 't kolyk vry zwaar volgde, zoo dat ik ongemeen na myn vertrek van hier na Batavia verlangde.

Op dezen zelven dag quam de Heer van der Horst, een man als een wolk, en die zich als een leeuw in den stryd geroont had, tegen den avond hier zeer onpaffelyk aan, welke ziekte naderhand veel sterker toenam. Hy zeide my ook, dat al de andere Hoofden van 't leger in dezen korten tyd zeer verzwakt waren.

De Chincees Tonglo, een braaf man alhier, verzogt my, dat ik den Heer Knol bericht geven wilde, dat hy in staat was,

om nu nog wel 5000 Javaansche Cojangs A°. 1706. Ryst voor een redelyke prys te kunnen inkoop; zoo zyn Ed. hem geld daar toe beschikken wilde; dog dat de zelve, zoo zyn Ed. maar eenige dagen wagte, zeer schielyk, om 't aannaderen van 't Regenfaizoen, opslaan zou.

Den 25 had ik een zeer quaden dag; dog hoorde met eenen ook in der stilte, dat ons leger opbrak, en dat de Heer Knol haast zelf hier zou zyn.

Den 26 was ik weer wat beter, en hoorde op dezen dag, dat de Heer Knol met het leger reeds herwaards quam, verlatende Bangel, en de andere veroverde post, daar zyn Ed. na 't oordeel van anderen, bezetting had behooren te laten, om den vyand te beletten, die posten weer in te nemen, en ons nog een jaar op te houden, 't welk naderhand by haar Edelheden zeer qualyk genomen wierd, die, ten bewyze van hare moejelykheid hier over, vlak uit aan dien Heer by hun schryvens vraagden, of dan 't zwaard nu uit zyn banden gevallen was, dat hy die posten, die met zoo veel moeite veroverd waren, zoo schielyk verlaten, en alles aan den vyand weder overgegeven had, vragende verder, waar over men dan vreugde-vuuren gebrand had? dat zy niet konden begrypen, hoe iemand zegenpralend met zulke wapenen de veroverde posten verlaten kon.

Het is ook naderhand klaar gebleken, hoe qualyk dit ons opbrak, alzoo de vyand na die tyd, tot voor Soerabaja, zoo stout verschenen is, dat men, om voor zyne bedreiging bevryd te zyn, geschut op Dortsman's bergje heeft moeten leggen, en wagten hier en daar uitzetten.

De Heer Knol antwoordde naderhand hier op, dat haar Edelheden een deel aanbrenghers meer, dan hem, dien zy 't beewind aanbevolen hadden, geloofden.

Tegen den avond kreeg ik de kooits weder; en begon nu al mynen moed te verliezen, vermits wy dagelyks slegt weder kregen, en ik weder aan de perzing geraakt was, dat my zeer verzwakte, te meer, dewyl dit begon aan te houden.

Den 28 dito verscheen hier de Prins van Madura, en de Heer Sergaant, die, ieder met 13 kanonschooten, met slaande trom, en vliegende vaandels, behalven de drie schooten, die men van 't schip Schoondyk dede, verwelkomt, en zeer deftig ingehaald wierden.

Den 29 dito verscheen ook de Heer Knol met het verdere leger hier, en wierd met 17 schooten van deze Vesting, en met drie charges van snaphancen, verwelkomt. Alle de dooden, zieken, en gequetsten, gedurende dezen tocht, konden ieder geen 400 man uitmaken.

Den 30 dito was ik wat beter, en hoorde, dat de Panombahan, naderhand wat beter,

De Leger-
hoofden
op Soera-
baja.

A*. 1706. ter, en van andere gedagten geworden zyn-
de, in 't eerst van Bangel niet had willen
vertrekken, en aangeboden had, het gansch
Regen-faizoen over daar te willen blyven;
dog men had hem naderhand weten over te
halen, alzoo alles in Cidajoe verbrand en
verdorven wierd; van 't welk haar Edel-
heden op Batavia naderhand kennis kren-
gen, dat den Heer Knol geen goed dede,
en dat ook naderhand mede oorzaak van
dat scherp schryven aan zyn Ed. geweest is.

Opening
van ver-
scheide ge-
heinen.

Ik hoorde nu ook, dat de Heer Knol
aan Kapitein Sergeant openbaar verweten
had, dat hy nergens zoodanig, dan hier
nu van hem, door al zyne verkeerde be-
rigten, gelyk hy van tyd tot tyd bevonden
had, misleid was, en dat Kapitein Ser-
geant daar op weder niet weinig vonk ge-
geven had, en dus de een tegen den an-
deren begon te morren, waar door veel
zaken, die bevorens geheel onbekend wa-
ren, rugbaar wierden.

Dit was de reden, dat ik, groot verdriet
hier krygende, en dagelyks ziende, dat de
licht sterk begon te betrekken, den Heer
Knol vriendelyk verzogt te mogen ver-
trekken, gelyk zyn Ed. my eindelyk toe-
stond.

Vertrek des
schryvers
na Batavia.

Ik vertrok, na van zyn Edelh., en
van de andere Leger-Hoofden, afscheid
genomen te hebben, den 2 November met
de Pantsjalang, de Prins van Tsjeribon ge-
naamd, na Batavia, vergezelschap van
den Krankbezoeker Hillebrand Janszoon
van Alkmaar, en myn twee slaven, nevens
twee Matrozen, die onze stierlieden waren.

Gevaar on-
der weeg.

Het vaartuig was zeer naauw en klein
voor ons en onze goederen, en zeer slecht
gefeld, om ons door zee te brengen, zyn-
de overdekt, en ontrent 50 voeten lang, en
14 a 15 breed, en verder maar 3 a vier voeten
opgeboeid, waar door wy by zware wind,
blixem, en donder, die ons al ettelijke malen
overviel, in groot gevaar geraakten, moctende
gedurig onder de wal loopen, daar wy eens
mast en steng of spriet, en ons Panggil-
ling-zeil, dat in flarden geraakte, verloren
meenende, dat wy door de zware
wind en door de sterk aanrollende zee, het
onderste boven geslingerd zouden hebben.

Zyn komst
aldaar.

Wy quamen eger, na veel zakkeling en
gevaar, en na agt etmaals op zee geweest
te zyn, den 10 November op Batavia, daar
ik myn huisvrouw en kinderen gezond aan-
trof, maar die een groote verandering aan
my bespeurden, alzoo ik 't huis geleid
moest werden.

Van welke
hy kennis
gaf aan
zyn Edel-
heid, en de
Heer van
Riebeck.

Ik begaf my ten eersten met den brief
van den Veld-Heer aan haar Edelheden, by
den Heer Opperlandvoogd van Hoorn,
dien ik ten huize vond van den Heer Di-
rekteur generaal van Riebeck, met wiens
dogter zyn Edelheid de Bruidgom was,
die, myn slegte gesteltenis ziende, en dat
ik onmogelyk langer op myn beenen staan

kon, my belaste te gaan nederzitten. A*. 1706.

Zyn Edelheid, en de Heer van Rie-
beck, die over 't innemen van Bangel zeer
verblyd waren, vraagden my, hoe verre
ons leger nu al gekomen, en waar de Heer
Knol was. Ik zeide, dat haar Edelheden
een breed bericht van alles in dezen brief
gedaan wierd, en dat ik my allerlieftst daar
aan gedragen wilde; dog wanneer deze
Heeren my nader geboden, om hen dit te
zeggen, alzoo zy nieuwsgierig waren, zoo
zeide ik, wel wetende, hoe qualyk dit in
hunne ooren klinken zou, dat ik den Heer
Knol, en 't leger op Soerabaja, daar zy
zedert eenige dagen voor myn vertrek ge-
komen waren, gelaten had.

Op Soerabaja? zeiden die Heeren, en zynge-
met het leger? vraagden zy wederom, wel sprek met
die Heeren.
war is dog daar de reden af, en hoe komt
die Heer met het leger daar? Ik zei, dat ik

dat niet zeggen kon, alzoo ik my met die
zaken niet bemoeit had, en dat die den Raad
aldaar maar bekend waren, waar af haar
Edelheden de redenen zekerlyk in dezen
brief zouden vinden.

Ik geloof het ook, zei de Heer van Rie-
beck, maar ik geloof 'er nevens, dat het
juist de ware reden niet zal zyn, die wy
daar zullen vinden, en ik vertrouwd dat gy
ons die, als gy wilde, wel zoud kunnen
zeggen.

Ik antwoordde weer: dat ik daar niets af
zeggen kon, alzoo dat zaken buiten myn be-
reik waren, behalven dat ook myne ziekte
my niet toegelaten had, alles daar van te
vernemen.

Zyn dan, vraagden die Heeren wede-
rom, alle de troepen weer op Soerabaja, en
is op Bangel, of in Pananggonan, geen be-
zetting gebleven? Ik zei, dat zy alle op
Soerabaja aangekomen waren, en dat 'er geen
bezetting ergens gelegd was.

Zyn Edelheid, een vriend van de Heer En mer
Knol, en die niet geringe meer daar van zyn Edel-
heid in 't
voor den Heer van Riebeck, die zyn vriend
niet scheen, gezegt had, zeide: Pater Val-
lentyn, ik zie dat gy zeer mager geworden,
en zwak zyt, gaat nu maar na huis, en
neemt uwe rust tot morgen toe, en komt
morgen ten negen uren eens weer by my.

Ik deed het, en wierd ten eersten by
zyn Edelheid binnen gelaten, die aansifonds
met my agter by die lange galdery ontrent
de Rivier zitten ging, daar zyn Edelheid
my honderd vragen ontrent de Heer Knol,
en andere Heeren, dede, waar van ik zyn
Edelheid eger met veel omzigtigheid niet
meer zeide, als ik oordeelde, dat hy be-
hoorde te weten, en als ik meende, dat
my, in opzicht van de Legerhoofden, als
een eerlyk man paste.

Ik stond verbaast, als zyn Edelheid my
ook zoo omstandig 't geval, om op Der-
ma met 't gansch leger op te breken, en
weer af te trekken, benevens het breken

A°. 1706.

van dit besluit , met de redenen van dien, wist te zeggen, latende niet blyken, dat my daar iets af bekend was , alzoo my dat nu of dan moeite had kunnen baren.

Over 't ge-
val van de
Heer de
Bevere.

Hy zegt uit my ook veel andere zaken, die ik wel wist, maar die nu niet helpen, en myn goede vrienden maar quaad doen konden, en voor al die, welke het geval van den Heer de Bevere betroffen, te verstaan; dog ik zei zyn Edelheid, dat ik niet anders konde zeggen, dan dat die Heer den last van den Heer Knol niet nagekomen was, maar dat ik de reden niet melden kon, alzoo 'er op verscheide wyzen van gesproken wierd; dog dat ik best oordeelde, dat haar Edelheden dien Heer zelf hoorden. Dat ik in 't algemeen uit zyn eigen mond verhalen kon, dat hy zig gedrongen gevonden had, om, tegen de last van de Veld-Heer, zoo verre buiten het bosch te gaan, om dat de Soerabajers, Madureezen, Macassaren, en andere, tegen zyn bevel niet alleen buiten het bosch getreden, maar ook op den vyand aangevallen waren, en, na hun geweer vergeefs op hen geloft te hebben, als schelmen de vlugt genomen, hem trouwloos verlaten, en na geen bevelen geluisterd hadden. Dat hy, zoo veel hem mogelyk was geweest, zyn last nagekomen, en om geen andere reden buiten 't bosch gegaan was, dan om hen by een te zamelen, en aldus niet door eigen beweging, zoo verre 'er buiten tegen zyn wil getrokken en gelokt was, zonder oit aan hen eenige last, om den vyand aan te tasten, gegeven te hebben.

Ik vertoonde aan zyn Edelheid, dat zulk een bevelhebber met zoodanig een bevel bezwaard, by zulk een voorval zeer ongelukkig, en veel eer te beklagen, dan te doemen, was, alzoo zyn last wel mede bragt, van niet buiten 't bosch te gaan, en 't by een gezameld volk maar weer in 't leger af te brengen; dog hoe 't hem mogelyk was hen, die tegen zyn bevel uit het bosch na den vyand liepen, by een te krygen, zonder zich ook buiten 't bosch te begeven, ten ware zyn Edelheid van oordeel zyn mogt, dat hy dan maar alleen had behooren weder by de Veld-Heer te komen, dat zekerlyk mede hem veel zwaarigheden gebaard zou hebben, alzoo hem niet alleen belaft was, om niet buiten 't bosch te gaan, maar ook, om 't volk weer by een te zamelen, en te rug te brengen, dat immers niet geschieden kon, dan met ter plaatze, daar zy waren, te gaan.

Waar in
zyn Edel-
heid veel
grond
vond, om
hem te
regtvaardigen.

Zyn Edelheid gaf my tot antwoord: *Ik kan wel hooren, dat gy een vriend van de Bevere zyt, en by zou zich zelven niet beter, dan gy nu door dit vertoog doet, voor ons kunnen verdedigen, en by aldien by dit alles zoo maar bewyzen kan, als by dat, volgens uw bericht, gezegt heeft, zoo zal het hem uit veel zwaarigheden redden, die*

*daar uit anders zekerlyk hem zullen voor-
komen; hoewel ik wel zien kan, dat, hoe
men ook de last, van de Heer Knol hem ge-
geven, aanmerkt, 'er egter ook nog veel tot
zyne rechtvaardiging na den verkeerden uit-
slag der zaken overblyft; dog wy zullen hem,
zeide zyn Edelheid, zelf hier over hoo-
ren.*

Berigten
op Batavia
wegens
Soerapati's
dood.

Ondertusschen kregen wy, kort na myn komst op Batavia, valte tyding, die wy bevorens al van den gevangen Nalla gehoord hadden, dat Soerapati van zyn wond, voor Bangel bekomen, in 't begin van November gestorven was, nalatende drie zoonen, waar van de oudste Pangantin, schoon de wyfte niet, een korte tyd daar na door Pangerang Depati Anom in zyn 's vaders plaats geteld was, waar af den 3 January 1707 valte tyding op Batavia quam.

De twee andere waren Lambora, en Lamboc, die al mede in aanzien begonden te komen; dog de oudste der twee was (zoo men zegt) weinig tyds na den vader overleden, dat wy mede op dien zelven tyd verlotonden; hoewel dit naderhand anders bevonden is. Een van deze zoonen was met de dochter van Catawangan, Landvoogd van Cadiri (dat ik vertrouwe, dat zyn oudste zoon, Pangantin, zal geweest zyn) en een van zyne dogters met den Prins van Balamboang, en een andere met Nalladika, Landvoogd van Gressic, een overlooper, getrouwt. Naderhand heb ik echter van de Heer van der Horst gehoord, dat Soerapati met een musquetkogel in zyn linker schouder gequetst, en daar af bloed spuwend, den 15 November overleden, en dat dit door de Boegineezen, onder van der Horst staande, en buiten last ter zyden geweken zynde, verricht is, die zeiden een Orang Bessaar, of Grooten, gequetst te hebben.

Den 20 December hoorde ik van de Heer van der Horst, die na Cartafoera stond te gaan, dat zeker gevangen Loera (of Dorps-Hoofd) Tsjitra Joeda genaamt, een Panakawan (ofte Hoveling) van den Ingabei van Bangel, wist te zeggen, dat de Depati van Soerabaja zynen neef Angadjaja na Soerapati, toen hy nog in 't leven was, gezonden had, dat die ook met Soerapati iets van gewigt verhandeld, en van hem een kris, en een meid, ten geschenk aan dezen Depati te rug gebragt had, een klaar bewys, dat zy beiden eene lyn trokken.

En Depati
van Soera-
baja's
schelme-
ryen.

Als ik dit, en andere schelmstukken van dezen Prins zyn Edelheid eens verhaalde, zeide hy tegen my, *wel Pater, was 'er in 't gansche leger dan niet een braaf man, die zulken openbaren schelm den hals kon breken? Ik zei: Ja zyn Edelheid, indien zy maar last bekomen hadden, om dat te doen; dog wie zou buiten uitdrukkelyken last*

A°. 1707. *laft in zyne gedagten durven nemen, om een Prins van zoo grooten vermogen, die daar nog drie broeders, en zoo veel volks had, te vermoorden.*

Den 13 January 1707 quam Kapitein Jurgen Christoffel de Roode, die met veel dapperheid door den vyand henen geflagen, dus meefter van Sinkal, by Cadiri, geworden, en na Cartaoera de Ningrad voortgetrokken was, op Batavia. Hy, Beilwits, en den Raad, hadden een brief getekend, waar in de Roode zeide, dat Cadiri wel had kunnen ingenomen werden, zoo hy geen laft ontvangen had,

om maar af te trekken. Dezen brief kreeg A°. 1707. Govert van Wyngaarden, Hoofd op Japara, en gaf ze aan de Heer Knol, die ze de Heer van der Horst lezen liet, die my dit zelfs verhaald heeft.

In 't begin dezes jaars wierd de Heer Kapitein de Bevere na Batavia ontboden, om zich over 't overtreden van des Veldheers bevel, en over de daar op gevolgde nederlaag der onzen by Derma, te komen verantwoorden. Hy wierd door dezen en genen van wangedrag beschuldigt, dog, zelf op Batavia gekomen, gaf hy een zeer fraei gefchrift, tot zyne verdediging, over.

De Bevere na Batavia ontboden.

VYFDE HOOFDSTUK.

DE Heer de Wilde gaat A°. 1707 zelf mede te veld. Breekt op van Samarang. En werd door den Keizer op Cartaoera verwelkomt. Perwata Sari gekrist. Het leger breekt van Cartaoera op. Beilwits gaat de Pagar Tandoerang verwoesten. Post door ons veroverd. Onze komst in Cadiri. En Wirasaba. Krygen klop by Cacapper. De Heeren Sergeant, en vander Horst, komen by 't leger. Sterkte van 's leger. Naamen der Brigadiers. Sterkte van 's vyands post by Cacapper. Die door de onzen veroverd werd. Het leger trekt voort. Schans by Calianjer gemaakt. Slag van den vyand met de orze. De Madureezen op de vlugt gedreven. Slegte staat onzer zaken alhier. Die door Matroozen hersteld werd. Passaroewan veroverd. Groote eere by de Heeren de Wilde en Knol ingelegt. Tckening van Passaroewan. Wat Hoofden van den vyand hier bleven. Depati van Soerabaja in dit gevegt genoemd. Vesting ontrent Passaroewan. De Heer de Wilde vertrekt na Soerabaja. En 't leger breekt op. Veelen komen zich vernederen. Socrapati's gebeente opgegraven, en verbrand. De Heer de Wilde vertrekt met de Heer Knol na Samarang. Vergeefsze getuigenissen tegen de Heer de Bevere. De Heer de Wilde komt ziek op Batavia, en sterft. De dood van den Panombahan van Madura. Zyn opvolger Sederma vermoord. Trouwe daad van zyn Slave. Slegt gedrag van den Ingaby van Torrabay.

De Heer de Wilde gaat A°. 1707 zelf mede te veld.

ONdertuffchen waren 'er op Batavia zware woorden tusschen zyn Edelheid, en de Heer Herman de Wilde, gerezen, zeggende zyn Edelheid aan dien Heer, dat hy als Veld-Heer uitgekomen was, en dat hy wel wenschte te zien, dat die zware en kostelyke oorlog van de E. Maatschappy met Pangerang Depati Anom, en met Socrapatis zoonen, dewyl andere niets ter wereld uitrechten, door zyn Ed. mogt ten cinde gebragt werden, alzoo men ten nadeele van de E. Maatschappy niet weinig 'er mede sammelden, dat zyn Edelheid oordeelde niet te zullen voorvallen, indien zyn Ed. daar tegenwoordig was. Dit dede dien Heer, hoe wel tegen zyn zin, besluiten, om de naaste veldtogt zelf by te woonen.

Breekt op van Samarang.

Daar op vertrok zyn Ed. in Juny 1707 na Samarang, van waar zyn Ed. met het gros des legers den 23 van die maant opgebrosen, en den 27 dito, zonder dat 'er iets van belang voorviel, op Cartaoera gekomen is.

En werd door den Keizer op

De Socfoehonan, Pakoebowana, horende, dat zyn Ed. aanquam, zond zyn IV. Deel.

Ed. zyne twee zoonen, Pangerang Mangkonagara, en Pangerang Bitaral tydig te- gen, en zyn Majesteit zelf quam drie mylen buiten Cartaoera zyn Ed. mede te ontmoet, om hem te verwelkomen, gelyk ook 't geheel leger nog op dien zelven dag tot Cartaoera gekomen is.

Den 28 dito wierd de wydberugte landlooper, Perwata Sari, in een draagbaar, waar over een net gefparnen was, by den Keizer, en den Heer Veldoverfte de Wilde, gebragt, en op de Pascebaan in 't openbaar met 23 kris-steeken gedood.

Den 18 July brak het leger van Cartaoera op, trekkende dien dag na de Rivier van Solo, alwaar de Kapiteins Beilwits, en de Roode, met hunne troepen lagen.

Op Zondag brak men wederom op, Beilwits trekkende door 't landchap Jagaraga na 't Prinsdom van Madion, en heeft de E. gedele Heer de Wilde, nevens den Heer Bevelhebber Knol, goedgevonden, om Kapitein Beilwits met zyne Brigade, die uit agt zoo Euroopeesche als Inlandze vaa- dels bestond, uit het groot leger na 't land van Cadoewan af te zenden, om onze vesting,

Cartaoera verwelkomt.

Perwata Sari gekrist.

Het leger breekt van Cartaoera op.

gaat de Pagar Tandoerang verwoest.

A°. 1707. fting, Tandoerang, met drie vaandels bezet, te flegten, en dan weer herwaards te komen, om de vyanden te noodzaken van daar te verhuizen, vermits zy daar een vaste fchans op de fcheiding van Cadoewang, en Panaraga, hadden, die den 28 ftermen-der hand ingenomen wierd, met verlies van maar twee mannen, en zes gequetften, onder welke een European was.

Post door ons veroverd.

Dit was een post van veel belang, Pintoc Tambang genaamd, die een fnyding of enge doortogt tuffchen het zwaar gebergte van Java aldaar maakte, en 't was een groote fchande voor de vyanden, en een groot geluk voor ons, dat zy deze voorname fchans verlieten, alzo wy daar door van die kant een open weg door 't land van Panaraga, en Madiom, kregen, om ons met het groot leger te vereenigen, dat den 4 Augustus ook gefchied is.

Komft in Cadiri.

De onzen trokken van daar na de Rivier van Cadiri, by welke wy den 16 quamen, en, na dat 'eren brug over gemaakt was, den 20 dito met het geheel leger overgetrokken, en den 24 dito in de ftad Cadiri gekomen zyn, zonder eenigen vyand te ontmoeten, aangezien de gevlugte Pangerang Depati Anom vier dagen te voren met zyne magt van daar na Passaroewan vertrokken was. Daar zyn 'er meer als eene van de voornaamfte, die gezegt hebben, dat, zoo als de Veld-Heer over de Rivier van Cadiri met het leger gekomen was, Pangerang Depati tot ons zou overgekomen hebben; dog zyne Panakawans, ofte Hovelingen, wierden door iemand, die den Heer de Wilde die eer niet gunde, gewarfchouwt, dat hy niet overkomen moest, alzo de Hollanders hem den hals zouden breken. Dit verhaal ik uit den mond van iemand, die het zelf van deze Hovelingen had, en die, toen op de brantwagt leggende, hen zelf gevangen gekregen heeft.

En Wirafaba.

Den 31 dito quam het leger in Wirafaba, daar mede geen vyand vernomen wierd, van waar de Heer de Wilde den 5 September uit onze leger-plaats te Bangfal na Awang Awang in een bosch trok, van 't welke ons gezegt wierd, dat wy 'er in geen vier mylen drinkwater vinden zouden.

Krygen klop by Cacappar.

Om dit zeker te weten, zond de Veld-Heer den Vaandrig Josefje Herri met 44 Europeanen, en 46 Inlanders, nevens een troep Javaanfche wapentorsfers, voor af, de welke, ontrent den berg van Cacappar gekomen, de vyanden daar sterk begraven vonden, die hen zeer fchielyk overvielen, en op de vlugt dreven, by welk geval Herri, de Sergeant, Karel Richard, een Corporaal, en zes gemeene Soldaten van de Europeanen, buiten zes gequetften, het leven lieten; dog van de Inlanders waren 'er maar twee dood gebleven, en vier gequetft.

Men beflout, na dat men bericht hier

af had, den vyand daar te doen verhuizen, A°. 1707- waar toe de weg ten eerften bereid, en de werkers met zes vaandels, die hen dekken moesten, afgezonden wierden.

Den 8 dito quamen de Heeren Kapiteins, De Heeren Willem Sergeant, en Henrik van der Horst, Sergeant, en van der by welke de Prins van Soerabaja, en de Horst ko- Panombahan van Madura was, by 't leger, men by 't brengende een groote magt van wapen- leger. torsfers mede, die zeer welkom waren, alzo de onzen zich door de zware tochten reeds afgemat hadden.

Het geheel leger, te dier tyd zeer tal- Sterkte an ryk, beftond nu in acht Brigades van de t leger. dienaren der E. Maatschappy, ieder van agt vaandels, dat te zamen 64 vaandels, en met die van den Veld-Heer, en van de Heer Knol, 66 vaandels uitmaakte.

Het wierd geoordeeld, met de byloopers, over de zelftig duizend mannen sterk te zyn. Te weten

De Javaanfche Soldaten	mann: 25000
van Cartafoera, en de ftranden.	
De Madureezen.	10000
De Soerabajaze.	5000
De Japaraze.	3000
De dienaren der E. Maatschappy.	3000

46000

waar by de Batoors ofte lastdraggers in 't leger, en byloopers gerekend, en maar op veertien duizend man

14000

60000

(hoewel zy veel sterker waren) gesteld, zoo beliepen die rykelyk een getal van zelftig duizend mannen.

Deze ftonden, behalven de Princen en Inlandsche Hoofden, die over hen geboden, onder agt Kapiteinen, die nu als Brigadiers gebruikt wierden.

Deze waren de Heeren:

Naamen der Brigadiers.

Willem Sergeant.
Zacharias Bintang.
George Frederik van Beil wits.
Jurriaan Chriftoffel Roodde.
Henrik van der Horst.
Joost Michielszoon Wilftede.
Wolfgang Meyer.
Henrik Blankert.

Van den 8 tot den 15 dito werd alles ver- Sterkte van vaardigt, om 's vyands voordeelige post by 's vyands en onder den berg van Cacappar, Pintoc post by Ca- Larat (of, zoo andere willen, Tjarat) waar cappar. door zy ons de intrede in 't land van Pananggonan, Bangel, en Passaroewan, zogten te betwiften, in te nemen.

Dit was een steene muur, en een post van zoo veel sterkte, dat zy daar wel tien duizend met vyftig mannen konden afkeeren.

De Hoofden, die hier aan 's vyands zy- de

A. 1707. de 't opper bevel hadden, waren Ingabei Loor, en Ingabei Kidol, twee wakkere mannen, die als leeuwen gevogten, en de onzen daar vry lang opgehouden hebben.

Alles nu tot den aanval klaar, en by de Heeren de Wilde en Knol den 15 dito besloten zynde, om die naauwe dog gewigtige post, het koste wat het wilde, te veroveren, is zulx nog op die zelve dag geschied, en door de dapperheid van de Heeren voornoemt, en van andere Legerhoofden, niet zonder groot gevaar, en een onuitsprekelyke moeite, volbragt. De Madureezen droegen zich hier mede zeer dapper.

Het leger trekt voort. Den 16 dito trok men, om den vyand geen tyd geven van zich te herstellen, met het gros van het leger door zyne schoone en vrugtbare landen van Panang-gongan, Derma, en Bangel, welke veroverde posten in 't voorleden jaar zoo onvoorzichtig door de onzen verlaten waren, zonder nu aldaar eenige vyanden, dan hier en daar een kleen troepje, te ontmoeten, alzooy alle na Passaroewan gevlugt waren.

Wy verloren hier een Sergeant, Nabel genaamt, een Delvenaar, en nog drie of vier Soldaten, die, uit moeskoppen gegaan zynde, ongetwyfeld door den vyand waargenomen, en gemold zyn.

Schans by Calianjer gemaakt. Den 23 dito wierd aan den Kapitein Wilstede bevel gegeven, om van Bangel met zyne Brigade na de Rivier van Calianjer te trekken, en aldaar een schans te maken. Hy ging 'er, in gezelschap van de Heeren Knol, en van der Horst, na toe, die met hem een bequame plaats afkeken, waar aan twee duizend Javanen gestelt wierden, die de zelve ten eersten voltoit hadden, en waar in voor eerst de Luitenant Jacob van den Bussche als Hoofd gelegt wierd.

Van den 23 tot den 28 dito viel 'er niet van belang voor, dan dat zich nu en dan eenige vyanden vertoonden, met welke maar eenige schermtutzelingen voorvielen; dog den 28 dito lieten zy zich met verschide troepen by Wankelzien, meenende op dien dag, even als het jaar te voren met de Heer de Bevere, de onzen hier weder klop te geven; dog dit mislukte nu, alzooy 't gros van 't leger eerst ingewagt, en met het geschut toen zoodanig onder hen gespeelt wierd, dat zy genoodzaakt waren 't dorp Wankel te verlaten, waar op de onzen nog dien zelve dag na de ryf-velden van Singirie getrokken zyn, alwaar zy den vyand aan alle kanten ontdeekten, die hen daar een zeer fellen veldslag leverde.

Slag van den vyand met de onzen. De Heer Bintang had hier de linker-vleugel, en was daar (gelyk ik van den Luitenant van den Bussche, naderhand Kapitein in Amboina, gehoort heb) ge-

plaatst, om de Madureezen te dekken.

Deze geraakten aan die kant ook eerst met den vyand handgemeen, en stonden een wyl tyds zeer wel hun post uit; dog door een zwaarder troep vyanden, die uit de padi hier en daar te voorschyn quamen, en zich als de mieren vertoonden, wat schielyk overvallen zynde, namen de vlugt, waar door de Brigade van de Heer Bintang aan de linker-vleugel geheel en al voor 't geweld der vyanden begon bloot te staan.

De vyand, dit merkende, drong 'erten eersten iterk op in, waar door die Heer genoodzaakt was zagtkens te rug te deinzen, verliezende daar by 16 man, waar onder drie Europeanen, nevens een Ternataanz Luitenant, Boeloe genaamt; dog hy wiert ten eersten door de Brigade van Kapitein de Roode ondersteunt, en gedeckt.

Dog de vyand ondertusschen veel sterker geworden, en Pangerang Depati Anom daar met die twee VeldHeeren, en de zoonen van Soerapati, zaamgevoegt zynde, vielen zy, na dat men nu ontrent de zee, en niet verre van Passaroewan gekomen was, weet met een nieuwe woede op de onzen aan, alwaar 37 of 38 Baliërs, Borcel, en nog een ander, die een post aan de zeekant bezet, en die ieder 60 man by zich hadden, tot half wegen hun lyf in 't water dreven.

De Heer de Wilde zag hier, dat 'er een groot onderscheit was tusschen een leger van laste Inlanders, en van Hollanders, die na bevelen luisteren, en stand houden. Ja de zaaken liepen hier eindelyk zoo slegt, dat de vyand, op 't vlakke veld gekomen zynde, de onzen als tot het uiterste bragt. En had zich de Prins van Soerabaja hier niet zeer dapper, of zoo schelmagtig als bevorens, gedragen, het had nog veel sletter met de onzen afgelopen.

Dit wierd veroorzaakt, door dat de onze ontydig, en vrugtelooz, vuur gegeven hebbende, ten eersten zich op de vlugt begaven, meenende ontrent de Rivier de vaartuigen, die hen beloofd waren, te vinden; maar daar in misleid zynde, was de vyand op hen ingedrongen, en zou ze allen in de pan gehakt, en 't gansch leger geslagen hebben, indien niet eenige Matroozen, die 't kanon bestierden, en den vyand daar ontrent al genaderd zagen, stand gehouden, en, buiten eenigen last, uit eigen dapperheid besloten hadden, op den vyand, al eer zoo schandelyk de vlugt te nemen, nog eens braaf vuur te geven, dat zy ook zoo gelukkig deden, dat de vyanden, eenigen van den hunnen ziende nederstorten, daar door gekut, en door de onzen, na dat zy zich wat hersteld hadden, op de vlugt gedreven wierden, verliezende op dien dag niet alleen het veld,

A. 1707.

De Madureezen op de vlugt gedreven.

Slegte staat onzer zaaken alhier.

Die door Matroozen hersteld werd.

A*. 1707. maar op den 29 dito ook al hunne sterkten in, en ontrent de stad Passaroewan, waar uit nu al het gebroed van Soerapati (dat hier nu over de twintig jaren aan een in dit schoone land zynen zetel gehad, en 21 van de schoonste Landvoogdyen van Java van Démon af tot de grenzen van Soerabaja toe, en van daar zefften mylen landwaard in, en alles om de Zuid aan die kant, gelyk ook Cadiri zync grens-paal aan de andere zyde was, met die heerlyke eernaam van Radin Aria Wiranagara, de grootste na die van een Prins van den bloede, oppermagtig, en geruft, bestierd had) eens klaps na het gebergte van Malang verjaagt wierd, zonder dat zy'er oit weer bezitters af geworden zyn. Een ongemeene groote eere voor de wapens der E. Maatschappij, dat zulk een magtig geweldenaar, en beroover van de beste landen van den Javaanschen Keizer, nog eindelyk voor de zelve heeft moeten buigen, en geen minder eere voor den Heer de Wilde, dat dit groot werk onder zyn opperbestier en kloek beleid aldaar zoo gelukkig voor zyne Heeren en Meesters volbragt is.

Groote eere by de Heeren de Wilde en Knol ingelegt.

Tekening van Passaroewan.

Hoofden van den vyand hier gebleven.

Wy geven een aftekening van de gelegenheid dezer stad Passaroewan by de letter X.

Deze Heer met den Heer Knol (die hier mede zeer veel eere ingelegt heeft) in de stad getreden zynde, zoo wierden hen de hoofden van Ingabei Loor, Kijaj Maas, en nog tien of twaalf andere der Grooten, die zeer wel bekend waren, gebragt, en aan de bringers een geschenk gegeven. De oudste zoon van Soerapati, Maas Pangantin, was ook gequeeft, en men zei, dat de twee andere met eenige Javanen tot ons afgekomen waren.

Uit de menigteder ooren, die hier van tyd tot tyd vertoont wierden, kon men zien, dat'er zeer veel volks van den vyand moest gesneuveld zyn, alzoo die van onze verslagenen (die hun ooren nog bevonden wierden te hebben) zeer wel te onderscheiden waren aan zekere opening, die de onze niet hadden.

Men zei, dat Pangantin na Balamboang zoude gevlugt zyn, om zich daar by zyn zwager te laten genezen. Hy zou zig mede aan ons overgegeven hebben; dog Ingabei Kidol ried hem dat af, zeggende: *Denkt gy dat zy u spaaren zullen, die uw vaders gebeente niet gespaart hebben?* en dit weerhield hem.

Depati van Soerabaja in dit gevegt gerocmd.

Hoe groot een vriend de Depati van Soerabaja van Soerapati in zyn leven geweest was, scheen echter nu die vriendschap, en dat verband niet meer tusschen hem, en des zelfs zoonen, te zyn, aangezien hy zig nu zeer dapper tegen hen gedragen, en vooral in het laatste gevegt zeer veel roem behaalt had.

Hy had'er ook grooter reden toe: want

zy hadden hem in zyn land mede niet verschoont, maar alles, tot dicht ontrent Soerabaja, verbrand, zyn dorpen in koolen gelegd, en hem een groote menigte buffels ontroofd. Dus heeft hy dit dan zoo zeer niet uit liefde voor ons, als wel uit eigen en billyke wederwraak, gedaan. Ook zullen wy nog nader ontdekken, dat hy nogtans een Ichelm in zyn hart, en een man geweest is, die 't, buiten alle tegenspraak, met ons, en den Keizer, niet wel meende, en 't met onze vyanden hield, gelyk hy daar door aan een slegt einde geraakt, en nog eindelyk gekriest is.

Den 3 October wierd aan de Heer Kapitein Bylewits beiaft, om aan de Rivier van Gombong, niet verre van Passaroewan, een Pagar of schans op te werpen, dewelke ten eersten begonnen, in 13 dagen voltoit, en door dien Heer met zes vaandels Europeers en Inlanders bezet wierd, om daar in het opperbevel te voeren.

Vestingen ontrent Passaroewan.

In deze Vesting waren 32 stukken geschut, en in die van Calianjer, daar naderhand Kapitein Blankert met vier vaandels geplaatst wierd, 30 stukken.

Buiten deze twee vestingen was 'er nog eene dicht by Passaroewan, de Bewaarder genaamd, leggende aan 't strand, en digt by de Rivier, alwaar de Luitenant van der Mast met ontrent honderd man, zoo Europeers, als Inlandsche dienaars, geplaatst was.

Na dat nu alles hier door de Heer de Wilde wel verzorgd, en genoegzame bezetting gelaten was, is die Heer den 18 October opgebrosen, en, nog op dien zelfen dag door de Rivier van Passaroewan getrokken zynde, na boord en op 't jagt Natris gegaan, en daags 'er aan, terwyl zyn Ed. de zorg van 't leger nu verder op de Heer Knol rusten liet, op Soerabaja gekomen, daar de Heer Knol den 20 dito met 't leger ook zonder eenige ontmoeting quam, brengende tyding, dat vele der gevlugten uit Passaroewan van het gebergte weder afgezakt, en in de stad gekomen waren, en daar onder veel Groo-

De Heer de Wilde vertrekt na Soerabaja.

ten, Raaden, en Ingabei's, die voor zig en voor de gemeente, vergiffenis verzogt, en bekomen hadden, niet genegen zynde langer 't onzeker krygsgeval van Pangarang Depati Anom, en van Soerapati's zoonen, te volgen.

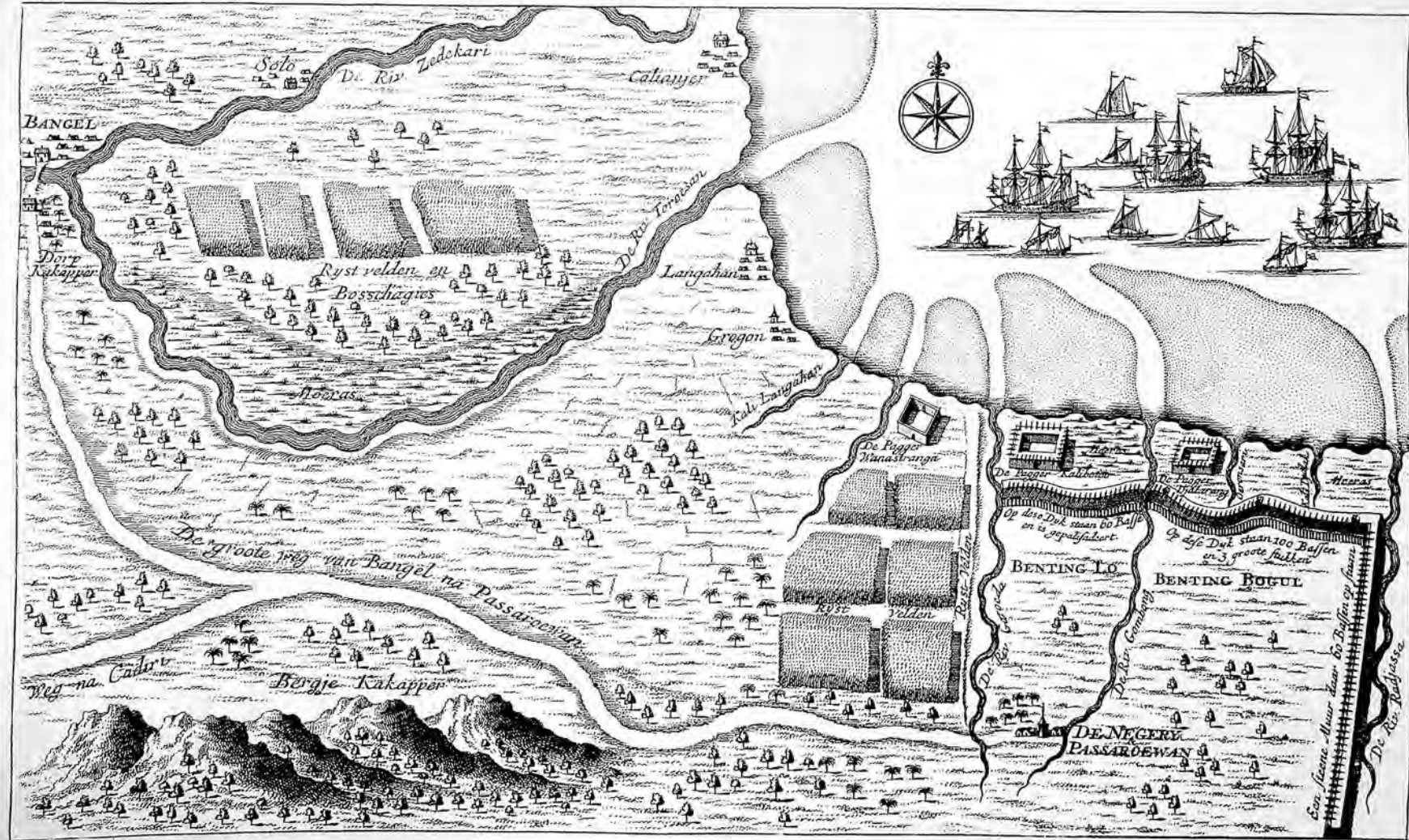
En 't leger breekt op.

Vyf dagen te voren, eer de Veld-Heer van Passaroewan vertrok, belastte zyn Ed. aan de Heer Bintang, om 't graf van Soerapati, dat agter zyn Hof aldaar was, op te graven, en zyn gebeente (gelyk openbaar op de Pascebaan geschied is) nevens dat van veel anderen, en den tempel, tot asche te verbranden, en die asche in zee te verstroyen.

Veele koken zich vernederen.

Soerapati's gebeente opgegraven, en verbrand.

Van den 20 tot den 24 dito waren de Heer-



A. 1707. Heeren de Wilde en Knol bezig, mer het
 De Heer de leger in de winter-rust-plaatsen tot Socra-
 Wilde ver- baja, Japara, Samarang, en daar ontrent
 trekt met te verdeelen, waar op zy den 24 Octo-
 de Heer ber ook met de schepen, jagten, chaloe-
 Knol na pen, Pantsjalangs, en andere vaartuigen,
 Samarang- na Samarang vertrokken zyn.

Na dat nu de Heer Knol daar geko-
 men was, verstond hy, dat de Heer de
 Bevere, voor zyn vertrek na Batavia, ver-
 scheide getuigenissen tot zyne verdediging,
 door toedoen en hulp van de Heer Govert
 van Wyngaarden, Hoofd tot Japara, had
 laten beleggen, dienende om, 't gene hy
 over hem aan haar Edelheden gelchreven
 had, te wederleggen.

Vergeefze Dit speet hem geweldig, en hy voor-
 getuigenis- zag zich aanstonds van verscheide andere
 sen tegen getuigenissen tegen hem, en bakte hem de
 de Heer de koek zoodanig by den Heer de Wilde, dat
 Bevere. de Heer de Bevere 'er veel moeite mede-
 had zoude hebben, indien deze Heer lang
 daar na geleef had.

Ook voorzeide hem zeker vriend, daar
 hy veel op vertroude, en wiens raad
 zeer zwaar by hem woeg, dat hy te laat
 komen zoude, alzoo de Bevere in tyd ver-
 re voor uit was, en al zyne getuig-schriif-
 ten beëedigd, en die van de Heer Knol
 onbeëedigd waren, gelyk ook die beëedig-
 de papieren (na de dood van den Heer de
 Wilde) den Heer de Bevere meest gered
 hebben.

Ondertusschen vertrok de Heer de Wil-
 de, die door de vermoeitheid en ongemak-
 ken op dezen tocht tot nog toe henen ge-
 worfeld had, met een niet al te frisch lig-
 chaam van Samarang, en quam den 7 of
 8 November ziek op Batavia, welke ziek-
 te zoodanig toenam, dat die Heer daar aan
 den 14 dito overleden is.

In 't einde van dit jaar quam ook de
 oude Prins van Madura (dien men ten on-
 recht na zyn dood nog een quaden naam
 zocht te geven) te sterven, en zyn oudste
 zoon, Satria Nagara; die 't gansch Eiland
 rondom met wagen bezet had, om 'er Ra-
 din Soeria Nagara buiten te houden, ver-
 vying hem voor eerst; dog men wist het door
 groote beloften zoo te ichikken, dat hy af-
 stand dede, en dat Soeria Nagara Prins
 van Madura geworden, en 'er in gevestigd
 is. In dit zelve jaar stierf Sedjana Poera,
 Prins van Japara, ook door ziekte.

Sederma, Vorst van Sammanap, dat
 vermoord. door haar Hoog-Edelheden op zich zelve
 onder hem gesteld was, had in den laat-
 ste tocht na Passarocwan zich als een schelm
 gedragen, en niet alleen geweigerd tegen

de vyand te vegten; maar 't kruiten lood, A. 1707.
 hem door haar Hoog-Edelheden geschon-
 ken, ook aan Socerpati vereerd, en den vy-
 and van tyd tot tyd van alles kennis ge-
 geven.

Hy had ook wel 13 of 14 vaartuigen
 met bassen, quantzuis voor ons, gereed
 gehouden, om, zoo de onzen vluchten
 moesten, daar in zich te bergen; dog na-
 derhand heeft men bevonden, dat zy ei-
 gentlyk voor den vyand geschikt waren,
 en tot zyne hulp dienen zouden.

Om wraak over deze schelmerij te ne-
 men, alzoo die van Sammanap zelf over
 hem geklaagt hadden, en om dit geheel
 Eiland, by de dood van den Panombah-
 an, in rust te stellen, vonden haar Edel-
 heden goed den Heer van der Horst na
 Sammanap te zenden, die aldaar met 24
 man, en eenige Inlanders gekomen, en
 ten vollen door de Sammanappers met
 traanen in de oogen van zyne schelmstuk-
 ken overtuigt zynde, zoo is door zyn bestel,
 Sederma in den vollen Raad door zyn ge-
 heimfchryver met een kris van agteren in-
 gestoken; dog, weder opgetaan, en zyn
 kris nog getrokken hebbende, is hy nog
 eens door een der andere Grooten getrof-
 fen, en, na nog eenige treden vorder ge-
 gaan te zyn, ter nedergestort.

Zyn dood wierd aanstonds door zyn Trouwo
 jongen, of slaaf (een trouw stuk waarlyk) daad van
 gewroken, en die geheimfchryver door zyn slave.
 hem onder de voet gestooten, welke des-
 tige daad de Heer van der Horst (zoo hy
 my zelfs verhaald heeft) wel door een be-
 genadiging en 't schenken van zyn leven,
 dat hy voor zyn meester in de waagschaal
 gesteld had, zou hebben willen beloonen;
 dog hy moeft, om de Grooten van Sam-
 manap genoeg te geven, tegen zyn wil
 zien, dat die trouwe en dappere jongen
 geknist wierd. Hy was daar over zelf
 eenigen tyd in gevaar, met de zynen, op een
 puntje of bolwerk van des dooden broeder
 bezet zynde; dog kreeg ten eersten ont-
 zet, keerde dus zegenpalende weder, en
 woonde naderhand den veldtocht by.

Radin Ajoe (dat de schoone Princes in
 't Javaansch betekend) zyn gemalin, wierd,
 gedurende de minderjarigheid van haar
 zoon, in 't bestier van Sammanap ge-
 steld, dat zyn broeder Sedarga waar nam;
 maar zoodanig, dat hy, nog zy, niets
 buiten kennis der vier voorname Lands-
 grooten doen konde.

De Ingabei van Torrebay was ook als Slecht ge-
 een schelm doorgestaan, en had zich zeer drag van
 slecht gedragen. den Inga-
 bei van
 Torrebay.

ZESDE HOOFDSTUK.

DE Heer Knol A°. 1708 als oppergevolmachtigde na Java. Om Pangerang Depati Anom in banden te krygen. Die verzoekt in genade aangenomen te werden. Dat de Heer Knol toestaat. En gaat dien Prins afbaten. Aftekening van deze afbaling. Vergiffenis-brief aan dien Prins gegeven. Daar toe by last moet gehad hebben. Zond hem na Batavia. De Depati van Soerabaja Opperstrandbeër gemaakt. Nieuwe blyken van zyn ontrouw. De Keizer besluit hem te doen dooden. Wat de Heer Knol verder gedaan heeft. Djaja de Ningrat geworderd. Kosten des oorlogs A°. 1708, en bevorens. Pangerang Depati komt op Batavia. Hoe hy daar behandeld wierd. Hy weigerd zyn kris over te geven. Zyne verschyning voor haar Edelheden, en deftige aanspraak. Zyn straffe redenen tegen de Heer van der Horst. Haar Edelheden loochenen den vergiffenis-brief. Verdere behandeling van dien Prins. Die den Koning van Bantam kennis hier af geeft. Die daar over beweging maakt. Dat egter niets helpt. Regtvaardiging van haar Edelheden in dit stuk. Slaan 't verzoek van dezen Prins af. De Ryxteraden hem outbouden. Werd na Ceilon gezonden, en op Gale geplaatst. Daar by zich tracht uit te redden. Dog 't lekt uit. Wat van der Horst hier in gedaan heeft. En hoe hy beloond is. De Depati van Soerabaja werd gekrist. Tygers veegt. Zyn broeders in genade aangenomen. Dog verneerd. Staat van den oorlog op Java. Hoe de Heeren zeventienen 't werk van Java opnamen. Hun gedrag geregvaardigd. Nieuwe vonken van oorlog. Inrede der Gezanten van den Soefoebonan A°. 1712. Hun behandeling in de geboor-zaal. De redenen van hun komst. Jangrana weigerd ten hove te gaan. Verdere vonken van oorlog. Moejelykheden ontrent Passaroeawan. En waar die begonen. De Prins van Balamboang schynd onder Bali te staan. Nieuwen oorlog op Java 1718 Ontstelens hier over op Batavia. En ordre daar ontrent gesteld. Opstand der Madureezen. Dood van de Heer Chavonnes. Hoe dit verder afgeloopen zy. Den oorlog meest ten einde. Door 's Keizers dood weer van een andere kant begonen. De hoofd-verrader Erberveld A°. 1722 op Batavia gerecht. Nieuwe bewegingen der wederspannigen op Java.

De Heer Knol A°. 1708 als Oppergevolmachtigde na Java. Om Pangeran Depati Anom in handen te krygen.

A°. 1708 vonden haar Edelheden goed den Heer Knol als Commissaris, of Oppergevolmachtigden, weder na Java's Noord-Oost kust te zenden, om de verdere vyanden, en byzonder Pangerang Depati, Anom in 't Malangs gebergte te vervolgen; om hem, was 't mogelijk, in handen te krygen, alzo 'er anders op Java geen rust wezen zou.

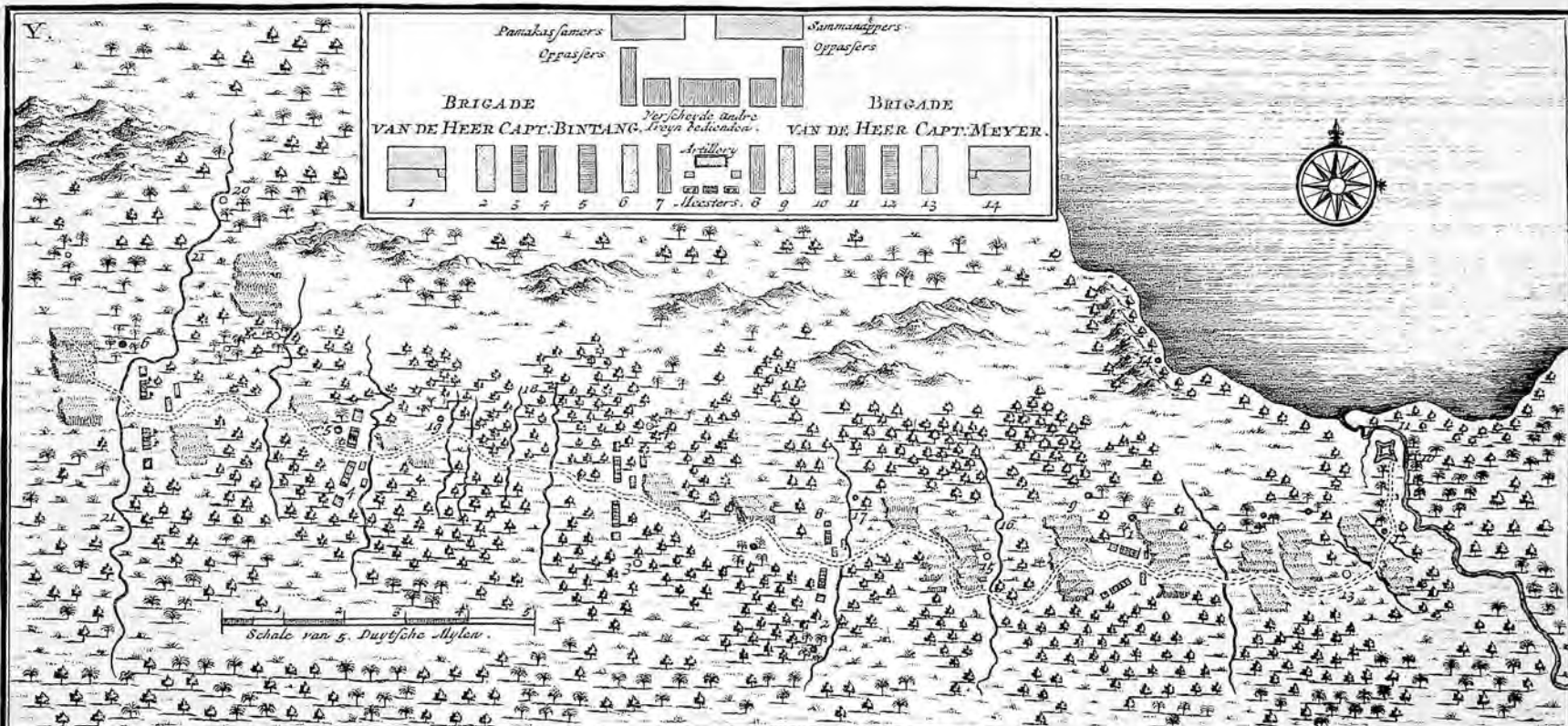
My is zeer dikwils van Heeren, die grondige kennis van deze zaak hadden, verhaald, dat deze Prins menigmaal verzogt heeft, om tot ons over te mogen komen, mits dat men hem Prins van Djapan, of van eenig ander landschap, maken, en zoo buiten den Keizer op zich zelven, en alleen maar van haar Edelheden afhankelijk, stellen wilde; dog daar waren 'er, die den Heer de Wilde die eer alleen niet gunden, die ook ondertusschen hope en grond hadden, om hun beurs beter te maken, als hy nog zoo schielyk niet overquam, en die de Hovelingen, die hy over en weder zond, dit afgeraden, en door verdichte bedreigingen, van dat wy hem 't leven benemen zouden, zoo hy tot ons overquam, hem hier van afgeschrikt, en bezorgd hebben, dat die Panakawans van den Prins maar stil weder los gelaten wierden, zonder dat de Heer de Wilde dit oit gewaen heeft.

Alzoo nu alle deze redenen, en de tyden en zaken zeer veranderd waren, vertrok de Heer Knol den 8 February na Java's Oost-kust, om te zien wat daar nog te doen mogt zyn. Hy was zoo ras niet op Samarang gekomen, of hy schikte alles met veel omzichtigheid, zoodanig, dat hy de veldtocht vroeg beginnen, en zoo veel te eer een einde van dezen oorlog maken mogt. Dog eer deze Heer dit alles na zyn zin verricht, en de troepen op Soerabaja by den anderen gezameld had, verliep 'er nog al een groote tyd.

Aangezien nu Pangerang Depati Anom dit zwerven mede zeer moede begon te werden, en maar tot rust wenschte te geraken, zond hy zyne gezanten aan den Heer Gevolmachtigde Knol, verzoekende, dat men hem in genade wilde aannemen.

Dat de Heer Knol bevorens stille en geheime onderhandelingen met dien Prins, om de zaken zoo verre te brengen, moet gehad hebben, is niet alleen waarfchynelyk, maar zal ook klaar uit de gevolgen blyken, buiten dat hy ook toen al veel zaken buiten kennis van den Krygs-Raad, en noit door eenige van ons volk; maar altyd door Javanen, behandeld had, waar uit men met reden wel besluiten mag, dat hy eenigen geheimen last heeft gehad,

Die verzoekt in genade aangenomen te werden.



AFTTEKENING DER EXPEDITIE VAN DE H^R. COMMISS^{NS}. GOVERT CNOLL, UYT SOERABAJA, TOT AFHALINGE VAN PANGERANG

ADEPATI ANOM. Begonnen den 17. July 1708. gemaakt door G.v. Broekhuysen den 10. Augt. 1708.

- | | | | | | | |
|---|---|--|---|---|---|---|
| <p>1. Den 17 July gemaakcheert in v' Compagnie Packal.
 2. Den 18. te Delleo.
 3. Den 19. te Mantok.
 4. Hier tegen de Middag halte gehouden, en ontrent 1. uur weder op de Mars begeeven.
 5. Den 20. tot Beatang.</p> | <p>6. Den 21. tot Landean en den 27's morgens zyn wy met Pangerang Adepati Anom. opgebrooken.
 7. Ontrent 5. uren tegen de Avond quamen wy in het Campent. Domp, met den Dag weder opgebrooken.</p> | <p>8. Den 28. ontrent Middag in dit Campent: gekomen en 5's Morgens weder opgemarcheert.
 9. Den 29. ontrent 2. uren na de Middag zyn wy in dit Campent: van Damang aangekomen.
 10. Den 30's Morgens en 3. uren weder opgebrooken en tegens</p> | <p>11. uren 3. Middags behouden op Soerabaja goarrivert.
 12. Negie.
 13. Dorts mans Berzje.
 14. Koepan.
 15. Grosſie.
 16. Luokare.
 17. Soegibatoo (Riv)</p> | <p>17. Dasagkoonang
 18. Djan Toſch vol klyp Steenen.
 19. Dickot.
 20. Pakſiamen.
 21. Dase Rivier en de Limiet ſchylinge van Soerabaja en Djapan.</p> | <p>22. Tangrana met zyn Soerabaja Troepen etc.
 23. De Comp van Capt. Hoſjein.
 24. -- -- Buitang.
 25. -- -- agt Bongoja.
 26. -- -- Toſiga.
 27. -- -- Vaandrig Weber.
 28. -- -- Tuyl: Boreel.</p> | <p>29. -- -- vaand: Warner.
 30. Kees Jong.
 31. Dair Mabelo.
 32. Alchhamed.
 33. Dair Mangoppa.
 34. Babandang.
 35. Adepati Isja kan de Ningrat met zyn Madurvers.</p> |
|---|---|--|---|---|---|---|

A^o. 1708. zonder welke hy dit anders noit op zich genomen zou hebben, dewyl hy anders daar over zekerlyk lang door den Advocaat Fiscaal aangeproken, en ook gestraft zou zyn geweest, dat my een klaar bewys is, dat die Heer papieren onder zich gehad zal hebben, met welke hy zig heeft kunnen dekken.

Na dat die Prins dan, op zyn gedaan verzoek, en op diere beloften van onze kant (zoo my van Heeren, des kundig zynde, bericht is) besloten had tot ons over te komen, waren 'er leden, die van ter zyden kennis daar van gekregen hebbende, den Heer Knol vraagden, of zyn Ed. ook eenige schriftelyke last hadde, wegens 't gene men tegen dien Prins zeggen zoude.

Dat de Heer Knol toefstaat.

Zyn Ed. zeide toen wel neen; maar men zal uit de gevolgen zien, dat het daar anders mede gelegen, en dat door de Heer Knol een genade-brief toegezegd was, alzo die Prins anders zekerlyk niet overgekomen zou hebben.

Daar waren leden in dien Raad, die meenden, dat men met een zaak van zoo veel aangelegenheid zoo los niet moest te werk gaan, aangezien de Heer Knol zeide, dat men hem maar een knol in de muts douwen, en maar wat wysmaken moest.

Eenigen waren van oordeel, dat men dit dus doen moest; maar anderen die wat verder zagen, hielden voor zeer onbillyk dat men zulk een Prins, 't geen men zoo plegtelyk in een vollen Raad hem beloofde, niet zou houden, en ziden vlak uit, dat men onbevoegd was dit te doen, en dat zy geen deel daar aan wilden hebben.

Dit heb ik van zommige lieden, die het zeer wel witten, en die van hun zeggen zeer goede reden gaven, om welke ik dit moet vast stellen.

Wat nu hier op volgde, zullen wy, na dat wy getoont hebben, hoe die Prins by ons gekomen is, verhaalen.

Na dat de Heer Knol de Leden van den Raad 'er zoo wat over had hooren harrewarren, zeide hy maar alleen, dat men dien Prins op den 17 July zou gaan afhalen, 't geen op zyn bloot zeggen, zonder eenige schriftelyke last daar toete vertoonen, door de meeste Leden, die hem niet dorsten tegenspreken, toegestemd wierd.

En gaat dien Prins athalen.

Daar op is de Heer Knol, met de Heeren Kapiteins Bintang, en Wolfgang Meyer, benevens de vaandels van den Luitenant Boreel, en de Vaandrighs Warnar, Simon Keesjong, en Weber, en de Inlandsche Kapiteins Hossein, en Tosiega, de Luitenants Babandang, Bangaja, Mohammed, Mabella, en Dain Mangoppo met hunne vaandels, zamen twee Brigades, en, met de verdere Treins-bedienenden, negenhonderd een en negentig mannen uitmakende, op den 17 July van

Soerabaja na dien Prins opgetrokken. A^o. 1708.

Hoedanig zyn Ed. de togten van dag tot dag bepaald, en waar hy halte gehouden heeft, konnen wy in deze aftekening onder letter Y klaar zien; waar uit ons dan blykt, dat zyn Ed. dien Prinste Landean op de grenzen van Soerabaja en Djapan den 21 dito ontmoet, daar tot den 27 dito zyn verblyf gehouden, den aftogt na Soerabaja op dien dag ondernomen, en hem den 30 dito op Soerabaja gebragt heeft.

Na dat zy op Landean eerst by dien Pangerang gekomen waren, zeide hy volmondig tegen de Heeren Knol, Bintang, en Meyer, in 't bywezen van meer andere, dat het zyn schuld niet was, dat hy al niet voor langen tyd tot ons was overgekomen, alzo hy (zonder iemand te noemen) door goede vrienden uit ons leger gewaarschouwt was, dat men hem, zoo hy overquam, den hals zou breken, en hy niet goed vinden kon, daar een preuve op een losse voet af te nemen.

Zoo ras hy op Soerabaja nu gekomen, en in den Raad verschenen was, gaf de Heer Knol, tot verbazing van alle de leden van den Raad, die noit het allerminste daar af gehoord, of gezien hadden, en dat zy met zyn vorig zeggen, dat hy geen schriftelyke last hier toe had, geenzins wisten over een te brengen, een vergiffenis- of genade-brief (zoo my bericht is van twee Leden van den Raad) aan dien Prins over, by welke hem niet alleen volslagen quyticheldinge van alles beloofd; maar daar en boven ook volle vryheid, als een Prins van den bloede, en het vrye bestier en de regering van een stuk lands als een Prins op zich zelven, onder het oppergezag der E. Maatschappij, toegezegd wierd. Deze brief van vergiffenis was boven in 't Nederduitsch, en beneden in 't Javaansch geschreven.

Of de Heer Knol dit met of buiten last van hooger gedaan heeft, is niet wel te zeggen

Dog wy besluiten, op een zeer goeden grond, dat die Heer, die te veel verstand en ervarenheid had, om dit buiten klare last te doen, daar toe ook geheime bevelen, het zy van haar Edelheden, of wel in 't byzonder, gehad moet hebben.

Die Prins, ondertusschen ten vollen hier op geruft zynde, is den 24 Augustus met zyn driezoonen, wyven, bywyven, en verder gevolg, met het schip Reigersdaal van Soerabaja na Batavia gezonden, daar wy hem, toen een man van zes en dertig jaren zynde, voor eerst na toe laten zeilen, met een woord 'er nog byvoegende, dat de Heer Knol van dien Prins twee, en nog een ander Heer een fraeje ring tot een geschenck bekomen heeft, waar van ik 'er een gezien heb, ontrent 1000 gulden waardig.

Daar

A°. 1708.

Daar op vertrok de Heer Knol den 26 dito na 't gebergte van Malang, om de verdere vyandende van de E. Maatschappy, aldaar nog schuilende, uit te roejen. Dit is wel ten grootften deeke door zyn Ed. verriegt; dog naderhand is dat oud quaad weer opgebroken. Alles ging nu met meer yver voort, om dat ieder een zynen buit van slaven, enz. dat hy kreeg, behield, dat bevorens niet geschiede.

De Depati van Soerabaja Opperstrand-Heer gemaakt.

Ondertuschen was de trouwlooze en opgeblazen Depati van Soerabaja, na de dood van den ouden Prins van Madura, om zyne laatst beweene dapperheid, tot Opperstrand-Heer van alle des Keizers landen aangesteld, dat dien hoogmoedigen en wreeden man nog veel verwaander en wreeder, dan oit te voren, maakte, 't geen ook al verder de grond tot zyn verderf gelegd heeft.

Niet lang daar na, en na dat nu den oorlog voleindigd was, quam zyn valscheid en verraad in dezer voegen uit.

Nieuwe blyken van zyne ontrouw.

Hy had de oom van zekere Javaansche vrouw van aanzien, die hem groote diensten gedaan had, zonder de allerminste reden, laten kriffen, 't geen zy zoo cuvel opnam, dat zy, door wraak-luft vervoord, en kort daar op na Samarang, daar de Heer Knol toen was, gevlugt zynde, aan dien Heer bekend maakte, hoe zy zelf die gene was, die verscheide brieven van den Depati Soerabaja in hare Conde (of in de omwonde vlegten van haar hoofd-hair) aan Soerapati in zyn leven, en van den zelve weder aan den Depati gebragt, en dat zy aan hem ook een goude kris van Soerapati had overgegeven.

Dus braken de bakens van zyne vorige geplcegde schelmstukken en verraderyen nu wat klaarder uit.

De Heer Knol, geraden vindende den Keizer hier af kennis te geven, ging zelf na Cartafoera, en gaf hem van deze vuile zaak bericht, van welke nu egter niemand, dan nog maar een Javaansch Heer van de eerste rang, wift, alzoo'er veel aan gelegen lag, dat dit werk nog wat geheim gehouden wierd.

Zyn Ed. toonde toen aan de Keizer, dat aan 't wegnemen van dezen man, en aan 't verdelgen van dezen adder in zyn boezem, de rust van zyn geheel Ryk gelegen was, en dat men hem zoo spoedig, als het maar mogelyk was, uit de wereld helpen moest.

De Keizer, die wel bevroeden kon, dat dit hoognoodig was, zag 'er egter in het eerst geweldig tegen, alzoo hy magtig, van een zeer grooten aanhang, en Heer van zulken wyd uitgestreken land was, dat hy in twee of drie etmaal, welzestig duizend man in de wapenen brengen kon.

De Keizer besluit hem te

Wanneer nogtans de Heer Knol zyn Hoogheid zeide, dat, ingevallye hy dit niet tydigh dede, de E. Maatschappy dan de hand

van hem zou moeten afrekken, en niet in staat zou zyn, om hem voortaan te helpen, wierd eindelyk zyn dood onder hen besloten, en vastgesteld, hoewel 't, om de voorbereidzelen daar toe, nog al eenigen tyd aanliep.

In dezen tusfchen-tyd wierd ook het pleit-geding over 't geval van de Heer de Bevere op Batavia geëindigt, hy, op de bewyzen tot zyne verdediging, vrygesproken, en, niet lang daar na, als Kapitein na Ceilon gezonden, daar hy eenige jaaren gelegen, maar in 't einde, van een tocht na den Keizer van Candi wederom gekomen, al mede zyne strubbelingen gehad heeft, gelyk wy breeder onder de stoffe van Ceilon zullen zien.

De Heer de Bevere vrygesproken.

By dien laatsten tocht van de Heer Knol na Malang's gebergte, had men verscheide onbekende Djati-Bosfchen ontdekt ontrent Rivieren, langs welke men het hout gemakkelyk kon afvoeren; ook heeft hy toen wel 16 of 18 mylen landwaard in nog eenige honderden roovers gedenpt.

Wat de Heer Knol verder gedaan heeft.

Na dien tyd heeft ieder Land-Heer moeten opgeven, wat vrugten, gewasfchen, enz. in zyn land vallen; ook heeft men 'er schoone peper, en schoone Indigo, veel beter, dan de vorige, gevonden.

Men zeide ook, dat hy na Madura geweest was, om dat in drieën te verdelcen.

De Heer de Wilde (die de Javaansche Grooten in 't eerst zeer vleide, en groote cere bewees; maar daar na bevond, dat dit hem by hen veragtelijk maakte, alzoo zy, van een slaafagtigen aard zynde, ook als slaven moeten geregeerd werden) gaf voor zyn vertrek van 't Hof, den Keizer deze les: *Dat hy zyne Grooten niet grooter moest maken, dan zy waren*; maar de Heer Knol, en vander Horst, die den aard van den Inlander wel kenden, vonden egter na 's Veldheers dood goed, Djaja de Ningrat (Pangerang Depati's overgekomen Veldheer) tot Depati van Caliwongo, Tagal, en verscheide andere strand-dorpen, te vorderen, om dien misnoegden Heer niet tot wanhope, en tot het ondernemen van deze of gene wraak, aan te zetten, maar daar door van hem, en zyne trouw onste verzekeren; hoewel in later tyd de spraak ging, dat men hem al mede uit de wereld wilde hebben.

Djaja de Ningrat gevorderd.

Ondertusfchen hoorde men, dat de oorlog van Java dit jaar, waar in maar zoo weinig te doen viel, de E. Maatschappy nog honderd en dertig duizend gulden, alles inkoops gerekend, gekoost had, wat moeten dan die andere jaaren wel belopen hebben.

Kosten des oorlogs A°. 1708. en bevo-rens.

Indien men de berichten van dezen en genen wegens de vorige kosten, by de E. Maatschappy gedaan, geloof mag geven, zoo had de Javaanze oorlog met Pangerang Depati Anom, en met Soerapati, zedert

A°. 1708. dert de Heer de Wilde's tocht (die A°. 1705 begon) tot het begin van A°. 1707 al drie en twintig tonnen gouds gekoft, zonder de groote schade, die op Batavia geleden is, 'er by te rekenen.

Pangerang Depati komt op Batavia. Den 6 September (zoo ons in Amboina uit de Batavische nicuwe tyding bleek) quam Pangerang Depati Anom met Reigersdaal op de Rhee de van Batavia.

Wanneer hy nu zag, dat 'er, by zyn aankomst, geen erfshooten, om hem te verwelkomen, gedaan wierden, en dat men dierhalven weinig werk van hem schein te maken, zeide zyn Gemalin's moeder, een gryze en zeer verstandige vrouw: *Zoon, heb ik het u niet wel gezegt, dat gy beter zoud gedaan hebben, met u zelven als een dapper Keizer voor het recht, dat u God, uw vader, en alle de Ryksraaden gegeven hadden, dood te wecten, en zoo roemrugtig met de wapenen in de hand te steroven, dan als een veragte slaaf, gelyk gy nu wel zult moeten doen, dewyl men u in de wal heeft, te leven? Daar ziet gy een begin, van 't gene ik u wel voorspeld heb, en een voorspel van 't verdere, dat u te wecten staat.*

De Prins gaf daar op tot antwoord, dat hy het beste hoopte, en dat het beter gaan zoude, als zy dacht; hoewel 't net zoo uitgevallen is.

Onder meer andere zaken was hem tot Soerabaja in den vollen raad (zoo my van cenige lie 'en, die dit zeer wel wisten, gezegt is) beloofd, dat men hem de Ryks-cieraaden, bestaande in een Gong, een wit Badjoe met cenige Arabische letters, of spreuken, een kris, een piek (het vornaamste erfgoed van zyn vader) zou laten behouden, en hem zulkz zelfs onder eede toegezegt; dog wy zullen aanstonds zien, wat daar op gevolgd is.

Hoe hy daar behandel werd.

Hy werd dan eindelijk door de Heer vander Horst (om zyn taalkunde, geleider der Javaanze Gezanten en Grooten, dog zyn doodelyke vyand) en door de Heer Heirmans, van boord gehaald, en in zyne verblyf-plaats in het kasteel voor eerst gebragt; dog aan vander Horst, daar na op de groote zaal in 't kasteel gekomen zynde, en hem zyn kris afsiechende, zeide hy: *U en geve ik die niet, maar zal die aan die genen geven, die boven my zyn.*

Hy weigerd zyn kris over te geven.

Daar op zou de Heer vander Horst na binnen gegaan zyn, om (zoo my een Heer van aanzien uit de mond van een der Heeren Raaden gezegt heeft) haar Edelheden daar bericht af te geven, die hem last gaven, hem die weder af te vorderen. Hy deed dit, dog de Prins weigerde het tot driemaal toe. Men liet hem dan met zyn kris op zyde binnen komen.

In de vergader-zaal toen getreden zyn-IV. Deel.

de, en nu voor den Opperlandvoogd, de Heer van Hoorn, staande, nam hy (zoo my die vriend al mede uit de mond van een der ordinaris Raaden verhaalde) zyn kroon van zyn hoofd, en lei die met den zyn Ryks-stat, en kris aan de voeten van zyn Edelheid, 't geen de Heeren niet zonder beweging, of met drooge ooggen, konde aanzien.

A°. 1708. Zyne verichnying voor haar Edelheid; en deftige aanspraak.

Voor al nogtans wierden zy zeer over deze zyne deftige aanspraak bewogen: *Ik ben, zei hy, de wettige zoon, en erfgenaam van den overleden Keizer, Amangkoerat, myn vader, en alzoo ook een wettig opvolger en vervanger van hem op den throon myner voorvaderen, de Javaanische Keizers.*

Dat ben ik, niet alleen door 't regt van myne geboorte, dat my God gegeven heeft, maar daar en boven ook door de wil en openbare verklaring van mynen gezegenden vader, waar by hy my in de tegenwoordigheid van alle de Ryksraaden, weinig tyds voor zyn dood, als opvolger in 't Ryk, openbaar voorgesteld en verkoren heeft, gelyk ook die keure by alle de Ryksraaden goedgekeurd is.

Nu wete ik niet, dat ik de E. Maatschappy, of u Hoog-Edelheden, oit of oit ergens in benadeeld, of beledigd heb; en derhalven kan ik niet bedenken, wat de reden zy, dat u Hoog-Edelheden nochtans my, een wettig erfgenaam, en eengetrouw bondgenoot, zoo bitter hebben gelieven te vervolgen, my van myn kroon, en throon te ontzetten, en die aan eenen, die daar geen recht ter wereld toe had, te geven.

Maar, vervolgte hy, wat zal ik daar verder af zeggen, dit is voorby, en niet te herdoen. Ik verzoek nu maar alleen, dat gy, volgens uwe beloften, en den inhoud van dezen brief van vergiffenis, waar voor ik u Hoog-Edelheden dank zegge, my als een Prins van den bloede, myne vryheid, en een landstrecke gelieft te geven, die ik als een vry Prins, die niet van den Keizer, maar van u Edelheden, afhangt, bestieren, en van welkers inkomsten ik met de mynen, als een Prins na myn staat, leven mag, belovende dan nooit meer op myn Ryk te zullen denken, en my daar ingerust te houden; gelyk dit ook het verdrag is met de wven aangegaan, en waar op ik tot hen afgekomen ben.

Als nu de Heer vander Horst dit wilde vertolken, zoo verbood hy hem dat, zeggende, dat hy zyne woorden niet trouw vertolkte, en haar Edelheden maar misleide, herhalende die woorden wel twee of driemaal met een groote moejelykheid, zoo dat haar Edelheden wel konden bespeuren, dat 'er tusschen dien Prins, en dezen Heer, een bittere haat wezen moest.

Zyne straf te redenen tegen de Heer van der Horst.

Als hy nu egter zag, dat de Heer van der Horst, zonder zich daar aan te kren-

A°. 1708.

nen, maar voortging, riep hy gedurig tegen hem: *Vertolk het recht, vertolk het recht voor haar Edelheden, en zoo, als ik het zegge.*

Haar Edelheden loochenen de vergiffenis-brief.

Na dat nu zyne aanspraak vertaalt was, zei hem zyn Edelheid, de Heer van Hoorn, dat haar Hoog-Edelheden wel zekeren bepaalden, dog geenens last, om hem zoo een brief van vergiffenis te geven, en hem daar benevens nog alle die beloften, te doen, gegeven, en geen kennis daar af hadden; maar dat de Heer Knol, en de Raad aldaar, dit op eigen gezag, en aldus op goedkeuring van haar Edelheden gedaan hadden; dog zy zouden zyn verzoek nader overwegen.

De kris, en 't verdere gaf zyn Edelheid hem weer, zeggende, dat hy die houden kon, zoo lang hy zich als een getrouw onderdaan van de E. Maatschappy dragen zoude.

Verdere behandeling van dien Prins.

Daar op wierd de Prins weer na zyne verblyf-plaats in 't kasteel op het middelplein, daar de Opperwondheeler of de eerste klerk van zyn Edelheid gemeenelyk woond (doorgaans den Hoek genaamd, en die hem waarlyk tot een gevangenis diende) gebragt.

Men geleide hem derwaards met een lyfwagt, van een Sergeant, en twaalf gewapende oppassers, niet zoo zeer om hem te eeren (dat die Prins ook zeer wel begreep) als wel om op al zyn doen, en laten naauw agt te geven, en om hem, als een gevangen van staat, te verzekeren. Ook mogt niemand, buiten van der Horst, Heirmans, of Garfin, met hem spreken, of by hem komen.

Die den Koning van Bantam kennis hier af geeft.

Hoe naauw 'er nu op hem, terwyl hy daar als een gevangen van staat zat (want zoo is hy daar, en anders niet, behandelt) gepast wierd, heeft hy egter, zoo ras hy voelde, dat het leuterde, een middel weten uit te vinden, om den Koning van Bantam, zynen bloedverwant, en geloofs-genoot, een afschrift van dezen vergiffenis-brief toe te zenden, ten einde hem kennis te geven van de wyze, op welke men hem behandelde.

Dat egter niets helpt.

Dit is van dezen Koning zeer hoog opgenomen, en men wil, dat de zelve 'er niet alleen veel bewegingen over gemaakt heeft, maar dat ook daarom de Heer de Vos, de Heer Garfin, en vander Horst na Bantam geweest zyn, om hem ter neder te zetten; gelyk de Heer van Hoorn zelf eens met 't schip Sandenburg na Bantam gevaren, en den Koning op dat schip zelf by zyn Edelheid, 't zy over die, of wel over andere zaken, gekomen is. Alroos de tyd heeft geleert, dat, wat ook die Vorst voor dezen zoo zeer verongelykten Prins by haar Edelheden verzogt mogt hebben (zoo het een en 't ander my daar van bericht, waar is; het zelve van geen uitwerking ter wereld geweest zy.

A°. 1708.

Wat nu dit zeggen van haar Edelheden betreft, dat zy geen kennis van dezen vergiffenis-brief gehad, nog geen last tot den zelve, en tot alle de verdere beloften, aan dien Prins gedaan, gegeven hebben, is een zaak tusfchen haar Edelheden, en de Heer Knol, in welke ik my niet verder, om redenen, inlaten wil, hoewel ik alles grondig wete.

Aan de andere kant moet men vast stellen, dat haar Hoog-Edelheden zeer groote redenen gehad hebben, om welke zy dezen Prins zoo gehandeld, en grond gevonden hebben, om hem toen, als hunnen vyand, daar van niet meer te zeggen, dan zy wilden hebben, dat hy zoude weten.

Staatkundige zaken hebben diepe en verborgene gronden, over welke men niet wel, en gezond, oordeelen kan, ten zy men de zelve in al hare omstandigheden kent.

Schynen dan haar Edelheden hier in schuld, en die Prins, zoo zommige op een quaden grond vaststellen, verongelyk te hebben, schyn, zeggen wy, kan zeer licht iemand bedriegen, en derhalven oordeel ik het best, om dit alles (indien het alzoo, als men 't ons bericht heeft in alle zyne omstandigheden is) ter verantwoording van die Heeren te laten, die dat, om zeer gewigtige redenen, goedgevonden hebben te doen, en die ook niet gehouden zyn van al hun doen aan een igelyk in 't byzonder rekenfchap te geven, zynde het genoeg, als de Heeren en Meesters in 't vaderland daar kennis af hebben, en als zy aan de zelve daar mede genoeg geven, het welk, zoo het al zoo breed over 't een of 't ander geval niet wezen mogt, dan nog maar een zaak is, die tusfchen deze Heeren blyft, en geen anderen raakt. Voeg hier nu eens by, dat haar Edelheden meer als eenen brief van dezen Pangerang, gedurende den oorlog, onderschept hebben, waar by klaar blykt, dat hy al by zyn vaders leven met Soerapati, hunnen vyand, te zamen gespannen zou hebben, om haar alle afbreuk te doen, en dus heeft die Prins zich dit alles zelf op den hals gehaald, en geen reden van klagen, alzoo hy dien brief voor den zynen erkend heeft.

Na dat nu haar Edelheden het verzoek van Pangerang Depati Anom nader overwogen hadden, vonden zy goed het zelve af te slaan, en hem aan te zeggen, dat het besluit harer Edelheden was, dat hy, met alle de zynen, eerstdaags na Ceylon zou moeten vertrekken. Een tyding, die dezen Prins zeer verbaasde, en uiteindelijk bedroefde; dog aan welke hy zig, aangezien hy nu in de magt van haar Edelheden, en buiten vermogen was, heeft moeten onderwerpen.

Slaan het verzoek van dien Prins af.

A^o. 1708. Gelyk hem 't eene afgeflagen wierd, De Ryxcieraaden warden hem onthouden. zoo kreeg hy ook (zoo men zeide) niets van de beloofde Ryxcieraaden, maar deze zyn aan Ratoe Iboe, of de oude Keizerin, overgegeven, en in de maand Maart door den Heer Knol, by zynen tocht na de Keizer medegenomen, aangezien de Keizer zonder die Ryxcieraaden geen zegen (zoo zy gelooven) hebben konde, gelyk hy om die zelve reden ook tragte van Cartaoera na de oude Keizerlyke zetel, Mataram, met zyn Hof op te breken.

Werd na Ceylon gezonden. Na dat hy nu ontrent een maand op Batavia zoo statius gevangen gehouden was, wierd hy met zyn 3 zoonen, 19 vrouwen, en 52 mannen van zyn gevolg, in October na Ceylon, op het schip de Koning Karel, en zyn zoonen met een ander schip gezonden.

En op Gale geplaatft. Hy nu, daar gekomen zynde, wierd op Gale geplaatft, daar hy (zoo men my bericht heeft) behalven de ryft, en andere noodige voorraad uit het pakhuis, alle maand voor zich, en voor zyn zoonen met al hun gevolg, maar 250 Ryxdaalders trekt, waar mede hy zich soberlyk behelpen moet, alzo 75 perfoonen daar niet veel vette zoppen van maken konden.

Men heeft hem daar ook een wagt van meer aanzien, dan op Batavia, gegeven; want nu heeft hy een Vaandrig, twee Sergeanten, en 24 mannen, by zich; dog zekerlyk, om hem te naauwer waar te nemen.

Daar hy zich tragte uit te red- den. Naderhand heeft men gehoord, dat hy kennis aan twee Mohammedaanfche Prief- ters, en nog twee andere heeft weten te kry- gen, die voor hem, over Perfien aangenomen hadden, een brief na Europa te beftellen, in welke hy kennis van 't ongelyk, hem aan- gedaan, gaf, verzoekende op het ern- stigfte, om in zyn Ryk herfteld te wer- den.

Dog 't lekt uit. Had die brief voortgegaan, hy zou de onzen veel moeite hebben konnen baaren, dog hy wierd daags te voren, als hy van de laafte post afgaan zou, onderschept, alzo 't uitgelekt was. De beftelders, en zyne raadslieden, wierden hier over zeer streng geftraft.

Daar ziet gy omftandig, hoe de zaken zich met dezen Prins tot nu toegedragen hebben, van welken ik niet meer wete te zeggen, dan dat hy op Ceylon, op Punto Gale, nog in dien zelve ftaat zich bevind, zoo hy ondertuffchen niet overleden is, zynde nu anders een Prins van ontrent 52 jaren.

Wat van der Horft hier in ge- daan heeft. Men wil, dat dit groot werk, voor zoo verre het dien Prins betrefte, meeft door den Heer van der Horft bewerkt zy, en dat hy ook daar door den haat van dezen Pan- gerang op zynen hals gehaald heeft.

Men had hem, eer 't zoo verre quam,

goude bergen beloofd; dog men liet hem, na dat hy groote dienften, met veel ge- vaar, en niet zonder de uiterfte moeite, ge- daan had, door den Majoor Ketel de Ka- piteins plaats in 't Kasteel aanbieden; daar men op zyn minst beloofd had, hem op- pergezaghebber van Java's Noord-Ooft- kult, of Land-Droft (zoo men my berigt heeft) te maken.

Hy zei, dat hy dan veel liever, alzo zyn tyd uit was, na 't vaderland wilde gaan. Men lei hem daar op voor 27 maan- den aan de Rotterdammer poort, daar hy zich verknieede, hoewel hy naderhand nog den 5 November 1709 eerst inleider der vreemdelingen, en den 27 May 1710 Land-Droft door den Heer van Riebeck gemaakt wierd. Leefde die Heer, en myn Heer Knol nog, zy zouden veel dingen tot opheldering van het bevorens aange- haalde konnen zeggen.

Dit nu zyn de voornaamfte zaken, die A^o. 1708 op Java voorgevallen zyn, van alle welke wy A^o. 1709 by 't aanlanden der Batavifche vrienden met de fchepen, zeer omftandige berichten, en ook menigvuldige verzekering by het fchryvens, zoo van byzonderen, als van haar Edel- heden aan den Landvoogd vander Stel, en den Raad in Amboina, onder de nieu- we tydingen van ftaat bequamen. Wy konden dit alles eerst niet gelooven, dog zyn 'er naderhand zoodanig, by onze komft op Batavia, af verzekerd, dat wy geen re- den meer hadden, om daar aan te twyfe- len, alzo my te veel lieden dit eenparig verzekerden.

Nu begon ook de tyd te naderen, dat men de rol met dien trouwloozen Depati van Soerabaja voornam uit te spelen. De Depati van Soera- baja ge- kruit.

De Keizer vond dan goed, als 't beste middel, om dit met de minfte opfchud- ding te doen, om een algemeene vergade- ring van alle de Prinzen, en Ryxraaden, te beleggen, te gelyk alomme latende we- ten, dat hy tot vermaak van deze Prinzen (gelyk meer gefchiede) een groot tyger- gevegt, aan zou regten.

Zulk een Tyger-gevegt is een van de grootfte vermaken van Java. Men noemt het ook wel een tygers- vangft.

Wanneer dit gefchieden zal, werden 'er Tyger- op een opene vlakke verfehiede booge fter- ke huiskens voor den Keizer, zyne ge- malinnen, en voor de Grooten en hunne wyven, gemaakt, op dat zy dit buiten ge- vaar zouden konnen aanfchouwen.

Dan gaan 8 of 10000 piekeniers uit, die zulk een stuk lands, daar een tyger is, bezetten, en hem van alle kanten, allens- kens tot malkanderen naderende, zooda- nig beftuiten, dat hy noodzakelyk op dat veld, en ontrent die huiskens, komen moet, en onmogelyk ontkomen kan.

Als nu die tyger zoo dicht tuffchen de pie-

A°. 1708.

pieken, die by malkanderen fluiten, gekomen is, dat hy nog maar een tree vyf of zes verloopen kan, dan begint hy afgryzelyk te brullen, en eindelyk zeer verwoede en hooge fprongen in de lucht te doen, tot dat hy eindelyk op de pieken gevangen, en zoo aan zyn einde gebragt werd, dat egter altyd een Javaan of twee 't leven kost.

Zomtyds laat men ook wel tygers tegen buffels, wilde osien, en andere dieren vegten, dat mede zyn vermaak in heeft.

Tot zoo een tygers-gevegt dan, om hem te minder na-gedagten te geven, wierd hy mede geroepen. Hy quam ook; dog met beide zyne broeders (alzo de derde overleden was) en met een gevolg van ettelijke honderd mannen.

Men liet dan dit tygers gevegt eerst vooraf gaan, en na 't zelve liet de Keizer hem by zich ontbieden, alzo hy met hem over zaken van groot gewigt te spreken had.

Gelyk nu niemand, dan door verscheidene poorten, daar wagten leggen, en, na ieder reize weer nieuwe last by ieder poort afgewagt te hebben, tot 's Keizers Dalam naderen kan, zoo moest hy, die niets quaads vreesde, zich getroosten by de eerste poort, tegen zyne verwaande gedagten aan, te blyven staan.

Dit gaf hem aanstonds eenige agterdogt, zelf zoo verre, dat hy besloot wederom te keeren; dog als hem de overste der wagt verzekerde, dat de Keizer hem noodzakelyk iets zeggen moest, daar hem veel aangelegen was, ging hy zitten.

Kort daar aan quam nader tyding, dat hy by den Keizer komen moest. Dierhalven ging hy na de tweede poort, dog moest zyn gevolg aan de eerste poort laten.

Aan de tweede poort vond hy weder last, om aanstonds by den Keizer, die hem met verlangen te gemoet zag, te komen. Dierhalven ging hy met een ongemeene trotsheid na de derde poort, daar hy weer last vond, van wat te wagten.

Dit stond hem niet aan; maar hy was in de val, en daar was geen middel, om nu te rug te deinzen, hy ging, alzo hy hier wat lang beiden moest, eindelyk nog eens zitten; maar hy stond noit van die plaats op, alzo 'er een by hem quam, die hem met ettelijke steken zoo stil kriste, dat 'er byna niemand van wist, vooren al eer men den Keizer zei, dat de tyger gevangen, en al dood was.

Aanstonds wierd dit van zyne twee broeders, Jangrana, en Wira Deridja (die hunnen broeder niet zagen weer komen, en nu quade gedagten begonzen te krygen) gehoord. Ook liet de Keizer hen voor zich roepen, alwaar zy zich voor zyne voeten, met overgave van hunne kniffen, en met ver-

zoek, van in genade aangenomen te werden, zich vernederden.

Deze Vorst zei, dat hy hen de misdaad zyne broeders in genade aangenomen. van hunnen broeder niet toerekenen; maar hen, zoo lang zy zich als getrouwe onderdaanen droegen, begunstigen zoude, staande hen wel toe, om Soerabaja te bestieren; maar dat zy zig geen bewind daar buiten moesten aanmatigen.

Jangrana wierd dan zedert hoofd van Soerabaja, niet als Adepati, gelyk zyn gekriste broeder, maar alleen als Poespedita, dat maar een gemeen Javaans Hoofd te kennen geeft. Dit speet deze broeders zeer; maar zy moesten hunne wraak zoo lang uitsstellen, tot zy in staat zouden zyn, om de hoorens op te steken, gelyk wy op zyn tyd zullen zien.

Hoe zeer nu den oorlog scheen geïndigd, en alle opstand op Java gestild te zyn, smeulde 'er egter nog een gevaarlyk vuur by den Vorst van Balamboang, zwager van Soerapati's zoonen, waar van men eenige jaren 'er na nog de vonken vliegen zag, ja nu nog vliegen ziet, gelyk wy onder A°. 1722 nader zullen voorstellen.

Geen zaak was 'er, waar over men zig in dit jaar op Batavia, en elders, meer verwonderde, dan dat 'er tot nog toe over 't werk van Java geen schryvens van de Heeren zeventienen, met de komst van de scheppen de Flora en Overtyp, gekomen was, waar uit men afnemen konde, hoedanig die Heeren het werk van Java, wegens het afzetten en verzenden van de jongen Keizer, Pangerang Depati Anom, met den verderen aankleve, opnamen, alzo zy 'er niets afrepten. Zoo dat alles, het geen men daar af bevorens opgegeven had, maar losse tydingen zonder valthigheid waren.

Het is waar, dat zy den Heer Johan van Hoorn opontboden, dog dat was op een geheel andere grond, namelyk om dat het hen onaangenaam was, dat de twee eerste mannen van Oost-Indiën nu weer zoo na aan malkanderen vermaagtschap waren. Een zaak, waar over zy hun misnoegen al in de vorige jaren, toen zyn Ed. met de dogter van den Heer van Outhoorn getrouwd was, getoond hadden, om welke reden men toen al verandering daar in zocht te maken.

En schoon zy naderhand weer over die zelve zaak schreven, welke brieven zyn Ed. aan de Kaap kreeg, wierd nogtans in de zelve geen letter van 't werk van Java (zoo my bericht is) gerept.

Of haar Edelheden nu regt gehad hebben, om dat werk van dien Prins zoo te behandelen, en om zulk een magtig Keizer van zynen thron, en een ander 'er op te zetten (dat ik nu, alzo haar Ed. Achtrb. dat noit afgekeurd, en noit geen andere last aan deze hooge Regeering van Indiën,

A°. 1708.

Dog verne-
derd.Staat van
den oorlog
op Java.Hoe de
Heeren ze-
ventienen 't
werk van
Java opna-
men.Hun ge-
drag ge-
regtvaard-
digd.

A*. 1712. diën, als hunne dienaaren, om dien Prins te herstellen, gegeven hebben, niet meer als een zaak van de dienaaren, maar van de Heeren zeventiennen, aanmerk' daar over wil ik my niet uitlaten, alzoo'er omstandigheden, my nu onbekend, in konnen zyn, waar by die Heeren (zoo het nodig was) haar gedoente in dezen zeer wel zouden konnen regtvaardigen, buiten dat het ook myn oogwit niet is, om my daar mede te bemoejen. Dit egter is zeker, dat wy hier by de klare blyken van het groot vermogen van onzen kleenen Staat in het Oosten (dat ik maar alleen toonen wilde) zien konnen, daar hare dienaaren na hun welgevallen, hoewel om wettige redenen, zoo een magtig Keizer van den throon afgezet, en een ander, die hen behaagde, 'er weer op geplaatst hebben. Een oppermagt zoo groot, dat ik daar van geen weerga wete onder alle de Vorsten, die zich in 't Oosten oit of oit gevestigd, en ontzagchelyk gemaakt hebben, en een vermogen in den Staat der beroemde Bataviërs, waar by al de luister en magt der ouden en der nieuwen in het Oosten niet het allermint haalen kan.

Nieuwe vonken van oorlog.

Hoe stil nu in de tusschen-tyd van ettelijke jaaren de Soerabajaze broeders hunne zaken, by 't aangaan van hun verbond met den Prince van Balamboang, en met het gebroed van Soerapati (gelyk daar na klaar uirgebersten is) en met het heimelyk verzamelen van hunne magt tegen den Keizer aanleggen mogten, was 'er de Keizer (die hen niet vertrouwd) door toedoen der onzen, die daar ontrent, en op Passaroewan lagen, egter agtergekomen.

Inrede der Gezanten van den Soefoehocnan A*. 1712.

Men kreeg bericht van 't Hof, by de komst van des Soefoehocnans gezanten den 30 Augustus 1712, dat het daar niet helder, en weer iets in til was.

Ik zag deze twee Heeren toen inhalen, zoo als zy in vier koetzen van staat voor by myn deur, en alom zeer staticus door de stad reden.

De eerste was de Ryxbestierder, Poepa Nagara (dat is de bloeme der stad) en de tweede Gezant Temanggong van Bantang, en Tsjacra Djaja genaamd, zynde de broeder van den Ingabei van Pacalangan, die wel de schranderste van de twee geleck te zyn.

Voor deze Heeren reed eerst de geheele troep, die gemeenelyk voor den Opperlandvoogd ryd, als hy met de koets of te paart uitgaat, in 't rood.

Daar na zag men een trompetter van zyn Edelheids helbaardiërs, die zomtyds eens opblies. Na den zelven verscheenen eenige Javanen met picken. Toen weder eenige Toetombo's (of doozen) der Gezanten, door eenige van hun gevolg gedragen. Daar na een pick van staat, met geel (de Keizerlyke verwe) bekleed, en door

een aanzienlyke Javaan, met zyn Cobar A*. 1712. (of kleed van staat v. l ploye) gevoerd. Toen zag men weer eenige do sjes, en de brief van den Soefoehocnan in een zakje, leggende in een schotel met gele zyde kleedjes bedekt, en onder een geel zonnescherm gedragen.

Na de brief zag men nog eenige staathouders met hunne groote Cobars, met krissen op zyde, en daar na quam de eerste Gezant, zynde de Ryxbestierder; maar een regte babok, en staak, met zes ringen aan zyne vingers, in de eerste koets.

Hy zat ter rechterhand van den Heer van der Horst, tegen over welke Heeren ik den Heer van den Heuvel, gewezen Bevelhebber op Ceylon, en de Heer Hasselaar, Sjahbander van Batavia, geplaatst zag.

In de tweede koets zat de tweede Gezant, hebbende den Schepen Schepmoes aan zyn linkerhand, en regt tegen hun over waren de Heeren Opperkooplieden, Storm, en Groefius.

In de derde koets zaten Kapitein Wilstede, en Kapitein Gallart, Stalmeeester van zyn Edelheid.

En in de vierde waren de Kapitein der Maleyers, Wan Abdul Bagoes, de Javaanze Volk Blokkée, en de Cassier van 't Vierkant; dog den Onderkoopman Assendelft, alleen reed agter uit. Buiten deze zag men agter aan nog eenige Javanen, die den trop slooten.

Zy wierden binnen geleid door een dubbele rey Soldaten, van de Landpoort af, tot aan des Opperlandvoogds huis. In de kleine galdery, by de vergader-zaal, stonden aan wederzyden Sergeants met hunne helbaarden.

Hun behandeling in de gehoorzaal.

Na dat zy in de zaal gekomen waren, wierden zy ter zyden de tafel van haar Edelheden op stoelen, even gelyk zy in de koetzen zaten, geplaatst, rondom met helbaardiërs, in hunne kleederen van staat (dat toen roode scharlake mantelover hun gemeene kleederen waren, en nu roode scharlake met goud geborduurde rokken zyn) omstuwd.

Als zy hier nu pas in ordre zaten, wierden 'er ettelijke charges met snaphaanen, en elf kanon-schooten van 't kasteel gedaan, waar na de eerste Gezant door zyn Edelheid wierd verwelkomt, die zig alleen maar wat oplichtte, het geen hy egter voor den anderen Gezant niet dede, verwelkomende dien al zittende.

De Raaden van Indië verwelkomden hun ook, de een wat meer, en de ander wat minder opryzende.

De Kapitein der Maleyers het zakje, waar in de brief des Keizers was, ontornet, en dien, na dat hy 'er uitgehaald was, overgegeven hebbende, wierd door den tolk (die agter zyn Edelheid stond) niet anders dan het opschrift opgelezen, en de

A. 1711.

zelve toen weer gefloten, om eerst ver-
taald te werden.

Gelyk de eerste Gezant een ongemeen
stuurs en onbeschoft man was, alzoo was
de ander een zeer schrandere Heer, die 't
verstand, en de gemanierdheid, ten oogen
uit zag, gelyk hy ook zeer vriendelyk, en
vrolyk was, vragende ten eersten in zeer
goed Portugeesch na een ieders naam.

Na dat zyn Edelheid hem door de Heer
van der Horst gevraagd had, hoe de ryft
op Java stond, zeiden zy, zeer wel; dog
dat zy nog beter staan zou, zoo 'er wat
regen gevallen was.

Na dit gesprek, en nog eenige andere
van dien aard (van dat 't last Ryft nu tien
Ryxdaalders gold, en anders 'er maar vier
of vyf gegolden zou hebben) quam 'er wyn
en andere drank, nevens pistaches, oly-
ven, krakelingen, en meer andere versna-
peringen, binnen, waar mede in een half
uur tyds de gezondheid van den Soefoe-
hoenan, van zynen opvolger (alzoohy
zes zoonen heeft) in het ryk van Java, en
van de gezanten, gedronken wierd, waar
na zy zeer plegtelyk weder uitgeleid, en
na hunne verblyf-plaats ontrent de Nieuw-
poort in een ledig huis gebragt zyn.

Zy waren gekleed in wambayzen, en lan-
ge broeken van staat, met goude passemen-
ten bezet, die hen op de hielen hingen.

De Heeren van der Horst, Hasselaar,
en Groefius hadden hen eigentlyk van hoort
gehaald, en zy wierden door de Heeren
van den Heuvel, Schepmoes, Storm, en
de verdere, aan de poort van 't Vierkant
verwelkomt, gaande daar op, door de in
reyen staande ruitery van zyn Edelheid,
wat by den Sjahbander aan, daar zy eerst
een kopje thee, wyn, en wat tabak ge-
dronken hebben, waar na zy in de koet-
zen getreden, en zoo door de Lepelstraat,
de Zandzee, langs de Jonkers-gragt; de
Portugeesche Stads-Kerk, de groote Ri-
vier, en de Heere-straat na 't Kasteel ge-
reden, en by haar Edelheden gekomen
zyn.

Daar ziet gy nu, hoe men Gezanten op
Batavia inhaald.

Onder andere zaken, die deze Gezan-
ten voor te stellen hadden, zag hun komst
(zoo men wil) meest, om haarer Hoog-Ed-
elheden goedkeuring en vast besluit ont-
rent den rechten Kroon-Prins te hebben,
op dat men na 's Keizers dood, die toen
outrent 60 jaren oud was, geen moejelyk-
heden daar over hebben, en van zyne op-
volging verzekerd zyn mogt, waar ontrent
de Koning van Bantam op deze wyze me-
de zorg gedragen heeft.

Het ander stuk betrof meest de gerug-
ten, wegens de voorbereidzelen, die Jang-
rana, en zyn broeder, of de Soerabaize
Princen, tot een aantiaenden oorlog maak-
ten. Zy vertrokken eenigen tyd daar na;

dog den 30 October, en den 28 Decem-
ber verschenen hier weder Gezanten van
dien Vorst, om zaken van gewigt.

Den 2 May 1713 quam en zy met een
aanzienelyk geschenk, dat mede door ge-
volmagtigden, nevens de Gezanten, inge-
haald wierd. In dit jaar wierd aan die
Vorst een fraeje kameel, die ik den 21
Juny zag, vercreed.

Den 4 Juny quam op Batavia tyding, Jangrana
dat Jangrana, Poespadita van Soerabaja, weigerd
door den Keizer ten hove ontboden; dog, ten Hove te
gaan.
ongenezen was, om daar te verschynen,
vaststellende, dat het hem daar even eens,
als zynen broeder, gaan zou.

Den 19 Augustus kreeg men tyding
van Java, en in 't byzonder van Rembang,
dat zeker Prins, en eenige Baliërs ontrent
Passarocwan de E. Maatschappy weer ee-
nige moeite wilden aandoen. Ook sprak
men sterk van Soerapati's oudste zoon, die
in Cadiri (daar zyn vrouw's vader, Cata-
wangan, Landvoogd van Cadiri geweest,
en onlangs overleden was) nu eenige tyd ge-
leden, gekomen, en zeer eerbiedig behan-
deld was, zoekende in des zelfs plaats al-
daar gevorderd te werden.

Op dien zelve dag hoorde ik, hoe zyn
Edelheid van Riebeck de Gezanten des
Soefochoenans aangezegd had, dat zy den
zelve wilden verindagtigen, hoe zich de
E. Maatschappy voor hem in de bres ge-
steld, wat zy gewaagt, hoe veel zy voor
hem verschooten, en wat hy daar op be-
loofd had, daar byvoegende, dat hy dier-
halven zyne beloften ook nakomen moest,
daar zy niet weinig inggè, inggè, Kijai,
dat is, ja, ja Heer, op zeiden.

Men zei ook, dat die zoon van Soerapa-
ti weer nieuwe moeite tegen den Keizer Moejelyk-
heden ontrent Pas-
saroewan lag. Men zond 'er den 21 Augu-
stus honderd Europeërs na toe, en men
meende, dat de Bevelhebber, die daar lag,
die vonken wel dempen zou; dog dat ging
zoo glad niet: want den 23 dito hoorde
men, dat daar alles in rep en roeren was
met de Baliërs, die zich ontrent Demon
onthielden.

Bevorens had Kapitein Boreel ordre ge-
had, om de verdere Baliërs ontrent Pana-
roekan, wat boven Passarocwan, en ont-
rent Demon, 't zy met geweld, 't zy in
der minne, weer onder den Keizer te bren-
gen.

Deze, nu aangesproken zynde, om zig
aan de E. Maatschappy te onderwerpen,
en geen hope meer op Soerapati's zoonen,
of hunne magt, die nu al geknakt was,
hebbende, namen dit gewillig aan, ge-
vende zich zelve met aflegging van hun-
ne wapenen (dat men van hen vorderde)
over; dog na zy dit gewillig gedaan had-
den, liet hy hun dorp omcingelen, en al-
les, wat hy magtig werden kon, tegen
zyn

De reden
van hun
komst.

A°. 1712. zyn gegeven woord, om hals brengen, om zoo veel grooter buit voor zich onder hen te maken.

Hy quam kort daar aan in 't jaar 1710 te sterven, en daar over wierd niets ter wereld tot hunne vergenoeging gedaan.

Nu waren zy, alzoo hen dit nog op de krop stak, na allen schyn gekomen, om dit te wreken, en ten grooten getale op de Pascebaan van Passaroewan, een kanon-schoot of twee van die plaats, by een gezameld. Wat daar nu af groejen zou, moest detyd leeren.

Van veel meer gewigt was de tyding, die men den 14 November kreeg, waar by men ook vernam de ware reden, waar over deze mocite aldaar ontstaan was.

Zeker bediende van den Panombahan van Madura, op Batavia gekomen, deed 'er dit verslag af.

De Landvoogd, zeide hy, van Winongan, ontrent anderhalve myl van Gombong (dat maar een half uur van Passaroewan is) wierd door de Landvoogd van Gombong ontboden, om daar 's Keizers last te hooren. Hy quam; aldaar met zyn statelyk gevolg, dog wierd hem gezegt, dat 's Keizers brief in de Vesting van den Luitenant was.

De ander, hier op lont riekende, wilde daar niet ingaan, en keerde terug. Hy wierd vervolgd, en men maakte toebereiding, om hem aan te tasten; dog, hy dat ziende, liet zyn volk 'er op in vallen, sloeg hen op de vlugt, en keerde zoo weder na huis.

Daar op wierd 'er een groot leger door die van Soerabaja, Djapan, Madura, enz. verzameld, van welke de Soerabajers de rechter, en de Madureezen de linkervleugel, volgens 's Keizers last, hadden.

Dit leger, te veld komende, wierd door den Landvoogd van Winongan, onder het roepen van Amoc, Amoc (dat is, val aan, en sla dood) zoo moedig, en gelukkig, aangetast, dat de geheele rechter-vleugel zoo goed als geslagen wierd; dog, ziende, dat de linkervleugel ondertusschen optrok, weken zy ieder ordentelyk na zyn land.

Ondertusschen daagden daar de twee zoonen van Soerapati op, van welke de een Maas Lambora genaamd, door zyn zwager, den Prins van Balamboang, ondersteund, met zoo veel volk afgekomen was, dat zy Bangel, Calianjer, Gombong, en Pananggongan ingenomen, en den weg na 't gebergte van Malang zoodanig bezet hadden, dat die van Passaroewan te land besloten, en ter zee niet heel zeker waren.

De Heer Metz, in zyn leven nog van alle deze zaken kennis gekregen, en aangewezen hebbende, dat deze, en de verdere onderneminge, door 's Keizers magt

niet te stuiten, en dat de gezondene Soldaten te weinig waren, om daar iets mede te ondernemen, had men daar op de be hoorlyke ordre niet gesteld, waar door de vyand, baldadiger en stoutter geworden zynde, zich nu van alle kanten begon te vertoonen.

Uit dit werk nu zag men klaar, dat De Prins van Balamboang, de agt Vorst van Balamboang te zyn, hy in der daad niets daar aan, maar van der Bali te dien Prins, zoo naauw met Soerapati verzwagerd, niet anders dan kruit en lood te wagten heeft.

Ook schynen deze Balamboangers veel eer onderhoorigen van Bali, dan van den Keizer van Java, te zyn, daar men veel Gufti's (of Heeren) maar ook eenen Gufti Agong, dat is, een Oppervorst, heeft, onder welke al de anderen staan, gelyk men mede van die van Balamboang vast steld, te meer, alzoo hy alle zyne zaken met dien Koning beraadslaagt, behalven dat zy in hunne maniere van dooden te verbranden, geheel en al met de Baliërs, en niet met de Javanen, overeenkomen.

Dat nu deze gewoonte niet nieuw, en al oud by hen is, getuigde my zeker Stierman van de E. Maatschappy, die A°. 1691 met een schip voor Balamboang leggende, den Prins, die den 27 September overleden was, zeer plegtelyk zag verbranden.

Dit geschiede eerst den 13 October, en van zyn vier honderd vrouwen, wierden 'er twee honderd en zeventig, ieder tusschen twee wagten gaande, en eentortelduijfe, dat zy op haar hand hadden, eerst latende vliegen, volgens zyn laatste wil gekruist, geloovende dat nu hare ziel met deze tortelduijks wel haast by des overleden Princen ziel wezen zoude, dat zy door hun gestadig roepen, van kami datang Soefoehonan, dat is, wy komen Soefoehonan, schenen uit te drukken.

Ook geschiede dit kristen eerst onder de korte ribben van de rechter zyde, en dan weder van boven by de linker schouder schuins in.

Daar beneven zyn deze menschen geen Mohammedaanen, maar nog volslage Balische Heidenen, die geheel en al op zyn Balisch gekleed, en ook in opzicht van hun hooft-hair zoo geschooren zyn.

Die Vorst liet zich toen nog Keizer noemen (hoewel hy nu maar Prins van Balamboang genaamd werd) en wilde toen al met den Keizer van Java niet te doen hebben, zeggende zyn eigen Heer en Meester te zyn, en hem in magt niet te willen wyken. Uit al het welke men klaar genoeg zien kan, dat de Soefoehonan van Java hier niet te zeggen, en daar en boven, by deze vermaagschapping van dien Prins aan Soerapati, een bitter vyand aan den Balamboanger heeft.

A°. 1718.
Nieuwen
oorlog op
Java A°. 1718.

Dit werk van den nieuwen Javaanschen oorlog, al eenige jaaren aan een nog maar onder de affche gefmeuld hebbende, begon A°. 1718 met een lichte vlam uit te berften.

De Princen van Soerabaja, genegen om de dood van hunnen oudften broeder te wreeken, en om zich onder die naam (al-zoo zy op 's Keizers menigvuldige bevelen niet aan 't Hof verschynen wilden) ook onafhankelyk van den Socfochoenan te maken, verschenen nu van zich zelven met een zwaar leger te veld, waar by nog dat van den Prins van Balamboang, en van Maas Lambora, hunne oude vrienden en nieuwe bondgenooten, quam, die zich alle openbaar tegen den Keizer van Java opwierpen.

Ontstel-
nis hier
over op Ba-
tavia.

Dit gaf ten eersten weer een geweldige belemmering op Batavia, zoo voor haar Edelheden, als voor de ingezetenen, al-zoo Java hunne koorn-schuure is.

Zyn Edelheid de Heer van Zwol, die geen oorlogs-man, maar een groot staatkundige was, had zich genoeg met den oorlog van Malabar nu eenigen tyd belemmerd gevonden, zonder dat 'er deze van Java, die nog veel erger was, behoeftde by te komen, al-zoo toen die Ryft-kamer ten eersten als gesloten, en alle toevoer van nodige voorraad, die 'er anders in overvloed dagelyks aanquam, censklaps weer afgesneden wierd.

Orde daar
ontrent ge-
steld.

Alles was in rep en roer, en daar moest ten eersten ordre gesteld werden, om volk en een Veld-Heer daar heen te zenden, waar toe de Heer Johan Frederik Gobius, Oppergezaghebber van Java's Noord-Oostkust, gekoren wierd.

Onder de Kapiteinen, die mede derwaards togen, was de Heer N. Pasques Chavonnes, toen maar pas van Kaap der goede Hope op Batavia gekomen, daar hy als Kapitein gelegen had; dog hoe die wakere Heer hier buiten eenigen toeleg op zyn leven, zeer gevallig en byzonder ongelukkig aan zyn dood quam, zullen wy omftandig, by het gene den 21 January 1718 van Soerabaja geschreven wierd, zien.

Opstand
der Madu-
ra-reezen.

Hy was met het schip Oestgeest na Soerabaja gezeld, en 'er behouden ontrent gekomen, na dat men bevorens al ontwaard had, dat de Prins van Madura zich niet langer aan den Keizer onderwerpen wilde, en zich dierhalven, eene lyn met de Soerabayfche Princen trekkende, tegende twee andere Princen van Madura, te weten, die van Sammanap, en van Pama-cassam, bondgenooten der E. Maatschappij, openbaar aangekant had, om door hulp van eenige Baliërs (zekerlyk die van den Prins van Balamboang, en van Soerapati's gebroed) die hy te hulp riep, zig volflagen meester van Madura te maken.

De E. Maatschappij, die hare bondgenooten niet in de pekel laten kon, zond dierhalven dezen Heer Chavonnes, als 2^e. van Java's Noord-Oost-kust, die den 4 January met verscheide schepen, en veel volk na Madura vertrok, en 'er eenige tyd met zyn schip geelgen hebbende, hoorde, dat de ongeduldige Prins van Madura ondertusschen, zonder na de hulptroupen der Baliërs te wagten, met die twee andere Princen slaags geweest was, meenende hen op het onvoorzienste te overrompelen.

Dit viel geheel anders uit, als hy gegift had. Hy wierd zelf zoo deerlyk geslagen, dat hy genoodzaakt was met zyn zoon, broeder, wyven en kinderen, in eenige vischers vaartuigen de vlugt te nemen, om zich aan de Hollanders, om niet in de handen zyn'er vyanden te vallen, over te geven, al-zoo hy van deze twee quade zaken dit nog het best keurde, gelyk het waarlyk zou geweest zyn, zoo hy het naderhand niet zelf verbrod had.

Hy quam dan aan 't schip van de Heer Chavonnes, die hem zeer wel ontving, en volgens de vastgestelde wyze onder de Javanen, hem, zyn broeder, en zyn zoon, ieder hunne kris behouden liet; terwyl alle de anderen de wapenen overgaven.

Hy plaatste den Prins in de kajuit, en zette een schildwagt met bloot geweer daar voor.

De zoon gaf hy op 't half-dek, en de broeder op den overloop een plaats, stellende den Vaandrig de la Rose by hem.

Onderusschen zond de Heer de Chavonnes een bodena den Veld-Heer Gobius, zoo om dien Heer kennis hier af te geven, als om hem te raden, dog wel op zyn hoede te zyn, geen gedagten ter wereld hebbende, dat hy zelf zoo na aan zyn Jood was.

Daar op ging hy met eenige der voor-naamste van ons in de schippers hut, om te overleggen, wat men nu verder te doen had.

Terwyl zy hier mede bezig waren, quamen de twee andere zegenpralende Princen ook aan dit schip, om den Heer de Chavonnes kennis van hunne overwinning, en van de vlugt van de Prins van Madura, te geven, hoewel zy niet wisten, dat hy en de zynen daar al aan boord waren.

De Prins, die hen door de kajuitsvensters van verre aankomen zag, gelyk zyn zoon hen ook van 't half dek gewaar wierd, stelde vast, dat zy, by aldien die Princen aan boord quamen, zekerlyk verloren waren.

De zoon, dit niet willende afwagten, riep aanstonds amoc, trok zyn kris, en quette den Vaandrig de la Rose; dog niet zwaar.

De oom, die op den overloop was, 't geschreeuw van zyn neef hoorende, en hem

A°. 1718. hem in nood ziende, trok mede zyn kris met een verbaarlyk geluid, het welk de Prins zoo van zyn broeder, als van zyn zoon, klaar gehoord hebbende, zonder dat hy wist, wat 'er gaande was, ziede hy alleen, *roept myn zoon amoc, ik dan ook.* Daar op vloog hy als een woedende tyger met zyn ontbloote kris uit de kajuit, querte den schildwagt van agteren doodelyk, en liep in die woede de trap by de bezaans mast toen juist op, als de Heer Chavonnes, op al dit geroep, met de degen in de vuist buiten de hut gesprongen zynde, die trap afliep, in welk afloopen hy van den Prins in zyn linker zyde tot aan zyne long toe gewond wierd.

Hoe groot nu zyne quetzure was, belet te dit hem egter niet, dat hy dien Prins een zware wonde boven in de borst toebragt, dat hen beiden, zoo wel getroffen, van dien trap deed nederstorten.

Dood van de Heer Chavonnes.

Zy kregen nog eenige wonden, van welke de Prins aanstonds 'er na, gelyk de Heer Chavonnes van de zyne 's nagts ten elf uren overleden is.

Dus stierf de Prins, om dat hy nu vreesde egter te zullen moeten sterven; daar hy nogtans geen grond toe had, had hy zig niet de zynen maar stil gehouden, loopende in een zekere dood, om een onzekere te ontgaan; maar die ongelukkige Heer Chavonnes, die daar nog geen vyand, zoo hy meende, had gezien, die dezen Prins zoo beleefd ontfangen, en zoo minnelyk gehandeld had, en op wien het juist niet eigentlyk gemunt was, vond hier, tegen alle gedagen, zig doodelyk gewond, eer hy eens wist, wat 'er te doen, of wie zyn vyand was.

Hoe dit verder afgeloopen zy.

Gelukziger quam de la Roze 'er af, die den zoon, na een korte wederstand, ter nederkapte; dog de oom wierd levendig gevat, en benevens de twee lyken der Princen, met het verder gevolg dezer Madureezen, na den Veld-Heer Gobius gezonden, alwaar de Ryxbestierder des Keizers was, die dezen oom aanstonds deed kriffen, en zyn hoofd met die der twee andre Princen, en al hunnen stoet van wyven, kinderen, en hun verder gevolg, na den Keizer zond.

Den oorlog heeft ten einde.

Den 19 October 1720, schreef my de Heer Gobius een briefje, tot onderhouding van onze oude goede vriendschap, waar by zyn Ed. my bekend maakte, dat den oorlog van Java door het overwinnen van Soerabaja, en door het dempen van den hoogmoed dezer Soerabaize Princen, in October 1718 zoo goed als geëindigd was, had zich niet kort daar na weder een andere en nieuwe donkere wolk opgedaan.

Door 's Keizers dood.

De Soefoehoenan Pakoebowana in February 1719, in den ouderdom van 71 jaren, na een bestier van 16 jaren, en na weinig, dat gedenkwaardig was, uitge-
IV. Deel.

rigt te hebben (hoewel hy de meeste tyd A°. 1721. van zyne regeering in oorlog geweest was) overleden zynde, quam zyn oudste zoon, Mangko Nagara, met de naam van Amangkoerat de IIe. in zyne plaats, voerende verder den cernaam van Soefoehoenan Amangkoerat Sinapati Ingalaga Abdul Rahhman Mohhammed din il Cobra Sahidin Panatagama, welke laatste titels (de naam alleen uitgezonderd) zyn overleden vader mede gevoerd had.

Deze Vorst, een Prins van 40 jaren, genoot niet lang, na dat hy op den throon zynor voorvaderen gestegen was, die rust, die hy zich zelven verbeeld had.

Zyne twee jongste broeders stonden ten eersten al na zyn leven, die aanstonds een grooten aanhang van alle kanten kregen, en in staat geraakten, om weer nieuwe bewegingen tegen hem te maken, waar door dan de E. Maarichappy, en haar Edelheden (buiten welkers goedkeuring ik niet geloove, dat hy op dien throon geklommen is) weder in een nieuwen en voor Batavia zeer ongemakkelyken oorlog ingewikkeld zyn, die buiten allen twyffel zeer veel moeite geven zal.

Weder van een andere kant begonnen.

Den 20 January 1722 wierd my van Batavia geschreven, dat 'er kort bevorens negen van de Javaanze wederspannelingen gekregen, waar onder 'er twee waren, die den Keizer van Java al zeer na in den bloeden de bestonden, die voor hem gebragt, en tot zekeren tournoy of Rendag bewaard zynde, heeft hy die toen op de pascebaan doen brengen, en na 't rennen, niet alleen veel smaadheden laten aandoen; maar, eindelyk opstaande, ook belast, dat, die eenige liefde voor hunnen Vorst hadden, dit nu openbaar met het straffen dezer booswigten betoonen konden; waar na eenige Grooten met de bloote kris op hen, die daar geboeid in een ryezaten, aangevallen zyn, en hen in weinig oogeblikken ter dood gebragt hebben. Eenige van hen wierden nog begraven; maar de meeste bleven ten proy der vogelen daar leggen.

Nieuwe bewegingen der wederspannelingen op Java.

De kleene aanhang van hen, die zig nog hier en daar in 't Malangs geberge ophield, meende men dat wel in 't korte of van zelfs smelten; of dat het eene Hoofd, dat men oordeeld nu nog maar overig te zyn, wel haast in onze handen raken zal.

Dit was wel de giffing; maar den 28 Maart des zelven jaars schreef my die zelve vriend, dat die vonken nog niet al te wel scheenen uitgedoofd te zyn, vermits de vyand ontrent het Malangs geberge weer by een verzameld; en onlangs weer te voorschyn gekomen, en bezig was met alles, wat op 't veld stond, onder hun bereik, jammerlyk te verwoesten, weshalven haar Edelheden den 27 dito besloten hadden, om cenig versch krygsvolk tot ondersteuning van onze krygsmagt, aldaar

A°. 1722.

af te zenden, gelyk zy ook den 28 na boord gegaan zyn; zoo dat hier de zaken nog geenzins zoo klaar staan, als men zig verbeeld heeft.

Hier by nu is (zoo my die zelve vriend in dien laatsten brief schryft) nog een veel grooter gevaar voor de stad Batavia, en een heilloos verraad nog tydig ontdekt, waar by zeker gespuis van Godvergetene schelmen besselten hadden deze stad te overvalen, en Batavia tot een bloed-bad te maken.

By hen was al een dag vastgesteld, om eerst deze en gene menschen in eenige thuin te overrompelen, en eerst hen, en daar na alle anderen te dooden; dog het lekte nog tydig uit, en men kreeg in een thuintje zeer dicht, of op een na, by de thuin van zyn Edelheid de Heer Zwaardkroon gelegen, en den schurk Pieter Erberveld, een Mixties, tockomende, pas drie dagen voor den bestemden dag hem zelf ('t Hoofd van deze bende verraders) met eenige van zyne vloekverwanten, en naderhand nog ontrent 30 stuks der zelve gevangen, van welke deze Erberveld, en eenige andere, het voorgenomen verraad reeds bekend hadden.

Ook had men ontdekt, dat zeer veel Mohammedaansche Priesters, en een grootte menigte andere, die nu reeds gevlugt, hoewel er 2 of 3 van gevangen waren, hier mede deel aan hadden.

Naderhand heeft men vernomen, dat zy wel 17000 sterke waren, waar van de voornaamste egter gevat, en op de volgende wyze (zoo my den 8 July 1723 door een vriend medegedeeld is) gestraft zyn.

Kort verhaal van de zware justitie, die in April A°. 1722 op Batavia over eenige verraders gedaan is.

De hoof-
verrader
Erberveld,
op Batavia
A°. 1722
gerecht.

„ Den 22 April wierd een Mixties, genaamd Pieter Erberveld, oud 59 jaren, en een Javaan, Cartadria, alias Radeen genaamd, met gloejende tangen 't vleesch op zes plaatzen uit het lyf genepen, de regterhand afgekapt, 't hart uit het lichaam gehaald, en in 't aangezicht geslagen, 't hoofd afgehouden, vervolgens gevierendeeld, en de stukken en hoofden buiten de stad op verscheide plaatzen tot een schrik, en voorbeeld voor anderen opgehangen, mitsgaders het huis van Erberveld, staande voor aan op de weg van Jakatra, onder de voet gehaald, vernield, en ter zelve plaatze een gedenk-teeken gesteld, opgemetzeld van steen, een doodshoofd daar boven op, met een pen daar door: verbeeldende het hoofd van bovengenoemden Erberveld, en een blaauwe zark in de zelve staande, waar op in 't Nederduits,

„ en Javaans zyn uitgekapt deze woorden A°. 1722.
„ uit een verfoeijelyke gedagtenis tegen den
„ gestraften landverrader, Pieter Erberveld,
„ zal niemand vermogen ter dezer plaatze
„ te bouwen, timmeren, metzelen, of plan-
„ ten, nu, of ten eenigen dagen. Batavia
„ den 22 April A°. 1722. Vier Javanen,
„ of Inlanders, Madja Praja, Sara Soeta,
„ alias Wangfa Soeta, Anga Titra, en
„ Layca genaamd, wierden mede met gloe-
„ jende tangen, als boven, genepen, de
„ regterhand afgekapt; maar levendig na
„ buiten gebragt. Tien Inlanders, Bahers,
„ of Javanen, wierden de beenen en armen
„ aan stukken gellagen, en moesten zoo,
„ zonder de slaggen op de borst of kop, ster-
„ ven; wierden levendig na buiten gebragt;
„ dog waren alle al voor den avond ten 6
„ uren dood, drie Javaanze vrouwlieden,
„ Toembar, Gambrek, en Mita, zynde
„ byzitten van de voortz. wierden geworgt.
„ De voornoemde tien gerabraakte Javanen,
„ enz. waren aldus genaamd, Carta Naja,
„ Anga Sarana, Carta Singa, Singa Ita, alias
„ Marangi, Sara Pada, Maja Djaja, Wangfa
„ Dita, Pandjang alias Wisfa Soeta, Carti
„ Wangfa, Singa Patra. Deze zeltien per-
„ soonen, of schelmen, zyn voornemens
„ gewest met een grooten aanhang van zulken
„ soort, op Nieuwejaars dag jongstleden,
„ Batavia af te loopen, en alle Christenen,
„ zoo Europeanen, als Inlanders, op een
„ grouwe lyke wyze te vermoorden, dog de
„ Mooren, Chineezen, en verdere Heidenen,
„ indien zy zich onderwerpen wilden, te
„ spaaren, en om dat die vrouwlieden
„ zulx ook geweten, en niet aan den dag
„ gebragt hebben, zyn zy geworgd.

„ Den 24 April Zondag, wierd ter ordre van de
„ Hooge Reggering in alle Kerken God de Heere
„ voor zyne genade gedankt, dat deze
„ zamenzweeringe uitgekomen was, en dat de
„ boosdoenders in hun quaad voornemen
„ verhinderd waren. De almogende zy
„ gebeden ons voor dergelyken onderneming
„ meer te behoeden. Ten dage van de
„ justitie wierden nog zes van dien
„ aanhang gevangen genomen, en op den
„ zelve dag wierden nog een amokspeeler
„ of moordenaar gerabraakt, en een
„ opgehange, mitsgaders 12 Inlanders
„ gegegesfeld, en gebrandmerkt.

„ Den 25 April wierden negen quartiermeesters
„ van Tandjong Pocras (of vaartuigen, die tot
„ het lossen en laden der schepen gebruikt
„ wierden) opgehangen over het steelen en
„ verkoopen van specerijen uit de vaartuigen,
„ hen toevertrouwt, en vyftien zwarte
„ Inlandse Christenen, om dat zy die gestolene
„ specerijen gekogt hadden, en de
„ kooplieden of heelders van zulke dieveryen
„ waren, mede opgehangen.

„ Een dito quartiermeester, en een konsta-

A°. 1722. „ stapels-maat, zyn over het steelen en ver-
 „ koopen van buskruit opgehangen, en
 „ drie matroozen daar over gegeesfeld, en
 „ gebrandmerkt. Een Soldaat wierd over
 „ begane manslag geharquebuzeerd, of
 „ doodgeschooten, mitsgaders nog eenige
 „ zwarten gegeesfeld, en gebrandmerkt.

Zulks'er in deze week 12 Europeanen A°. 1723.
 1 Mixtics,
 en 35 Zwartten, of
 Inlanders, en dus tezamen 48 stuks gerecht,
 en met de dood gestraft zyn, dat by men-
 schen geheugen in dier voegen hier niet
 gebeurd is.

Men zond my den 25 September deszelven jaars, dit volgende Gedicht op dezen Erbeveld.

T E R G E D A G T E N I S

Van het vervloekt schelms verraad, gefmeed

D O O R

P I E T E R E R B E R V E L D,

Tegen de Stad BATAVIA A°. 1722.

Ontmenscht gebroed, gevloekt, gedoemd door vier en staal
 Te sterven op 't schavot; hier stond wel eer uw woning.
 Hier hoopte gy wel eer uw ingebeeldde krooning,
 Het Vorstelyk gezag, de Koninglyke praal.
 Hier smeedde gy het stuk met uw verdoemde sielen,
 Dat Mahomeds gestacht, belust op Christen-bloed.
 Was 't niet door 's Hemels magt genadelyk beboed.
 Hoe bad gy niet gepoogt den Batavier te ontzielen.
 Nu daald de straf alleen op wven gryzen kop.
 De lamme leden zyn verdeeld, en opgehangen,
 Ten proy van Rave, en Gier aan opgeregte stangen.
 Zoo staat het schelms verraad, wanneer het is in top.
 De pinhoop van uw huis, vervloekt in alle eeuwen,
 Dient tot gedagtenis voor den nakomeling,
 Hoe 't zelve, en al het uwe, in uw verraad verging.
 Nu hoord de jammerpoel uw afgepyngd schreeuwen.
 Vervloek met my dit stuk, wie 't immers ziet of hoord.
 En dank den Hemel-voogd, die 't schelmsstuk heeft gestoord.

L. V. B.

Die verrader, zoo my zeker Heer schryft, is waarfchynelykft (fchoon een Christen in naam) als een Mohammedaan, en zonder berouw gestorven.

Of nu dit vuil gebroed niet wel voor- gehad heeft, om zich by de wederfpanne- lingen op Java te voegen, en of de vlug- tellingen der zelve zich niet nog wel daar by zullen zoeken aangenaam te maken (vermits zy dog elders niet wel een goed henen komen zullen zien) moer ons de tyd leeren; maar indien hun ontwerp voort- gang gehad hadde, het zou 'er elendig met die fchoone stad Batavia, en zoo veel dui- zend ingezetenen, uitgezien hebben.

Nog later ben ik door een vriend, by

schryvens van den 20 January 1723, van Batavia bericht wegens den oorlog van Java, dat een der drie Hoofd-muiters Pan- gerang Blitar, overleden was; dog dat de andere twee, nevens die van den aan- hang van den gekristen Prins van Soera- baja, zich onder de befcherming van den Prins van Balamboang begeven hadden, en derwaards gevlugt waren, niet veel goeds uitbroejen, en Java dus nog lang in beweging houden zal.

Dit zyn de laatste tydingen, die wy met de Oost-Indische vloot A°. 1723 hier ter Reede gekomen, ontfangen hebben, waar mede wy van 't verhaal der zaaken van Java in het algemeen, alzooy nog

A°. 1723. van Bantam, en Batavia in het byzonder spreken zullen, zouden afscheiden; ten ware wy noodig oordeelden hier by te voegen, die opmerkelyke, en voor de E. Maatschappy zeer voordeelige tyding, die men op Batavia den 26 May 1723 kreeg, namentlyk dat de wederspannige Princen op Java, waar mede men tot nog toe had moeten oorlogen, zich met al het hunne op de bescheidenheid der E. Maatschappy hadden overgegeven.

En dewyl de schadelyken oorlog van Java nu daar by ten einde was, vonden haar Edelheden den 5 July goed, een Bede-dag tegen den 10 dito te ordonneeren, om God voor die byzondere genade te danken.

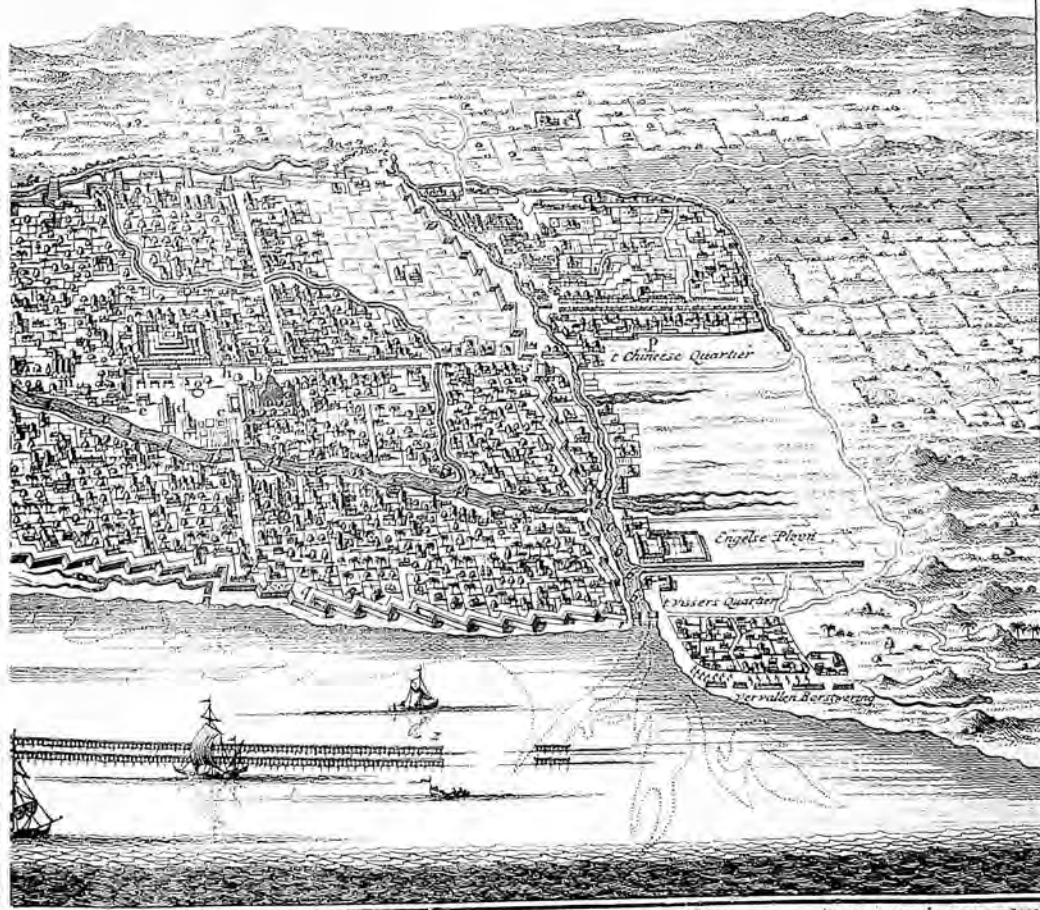
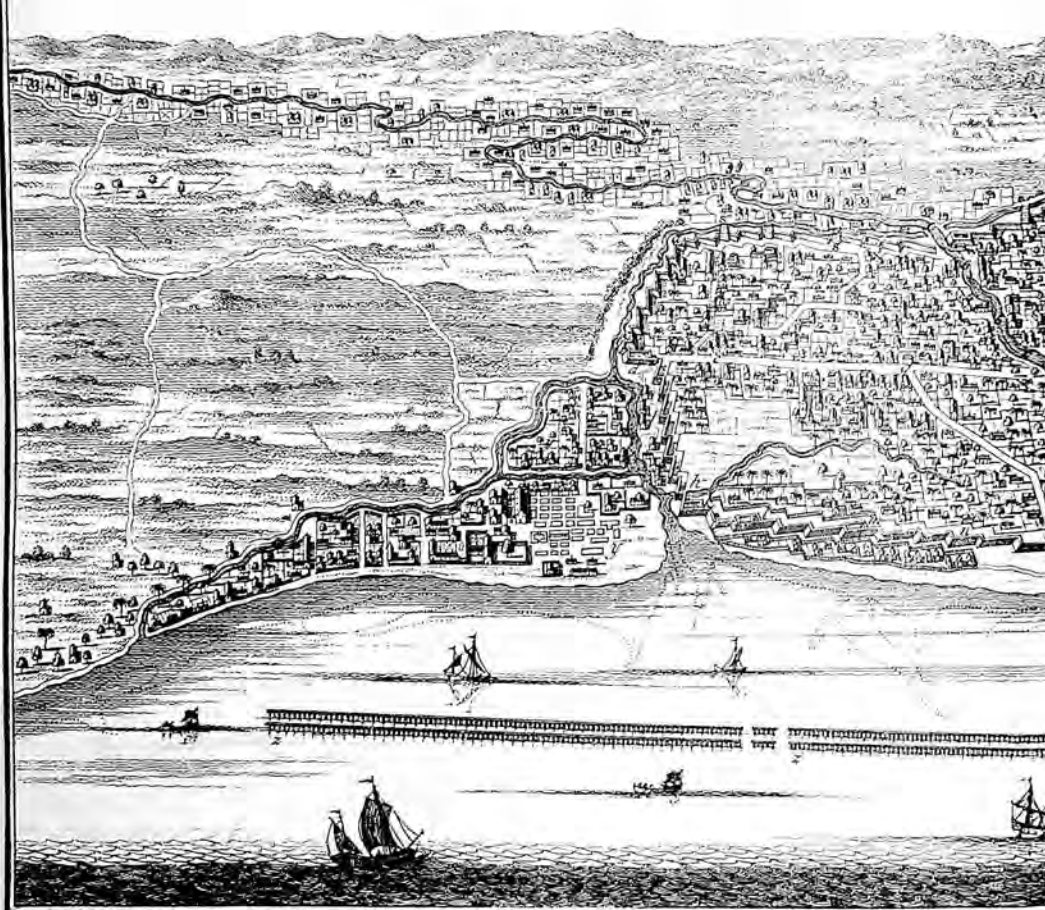
Den 19 July daar aan verschenen zy A°. 1723. op Batavia. De Cartasocraze Prins, of de broeder des zelfs, en het zontje van den Keizer, wierd in 't logement der Gezanten by de Nicuwpoort geplaatst; dog die van Soerabaja kregen hun verblyf boven 't Vierkant, en Soerapati's zoon wierd op de punt de Diamant geplaatst.

Zy waren met hunne wyven en kinderen 44 perfoonen sterk.

De Keizerlyke Erf-Prins, die mede onder de rebellen geweest was, is, tot nader ordre, onder de Heer Dubbeldekop, Commissaris, Commandeur, en Hoofd van Java's Noord-Oost-kust, gebleven; en dit is het laatste, dat wy van de zaken van Java weten te zeggen.



DE STAD BANTAM.



Aanwyling der voornaamste plaatsen van BANTAM.

- a. s Konings Hof.
- b. de Voornaamsten Tempel.
- c. de kleine Passer of Mark.
- d. Logen, daar s Konings voornaamste Overlogs Prauwen onder staan.
- e. s Konings Oliphants Huys.
- f. Plaats van s Konings geslacht twelck hi in de jongste bedgering van Bat

nam in zyn verschillige gemaakte werken gebruikt heeft zynde in alles 14 diverse stukken meest van offitien of Kaptaarden kwak verzien.

g. s Konings stales of Sitplaatsen en boomen daar hy gemeentlyk zyn Raads vergaderingen houd.

h. de Jonge Konings Hof.

i. de Jonge Konings wandel plaats.

k. Woning van den Koningsgong ofte opperde Regter en Raad.

l. Woning van Kary Ratngs Fam-ma opperhoft in den wanslag es moort van t Schip Waarlem anno 1624 door Bantam.

m. Woning van een vorstmannen Zelm van s Konings naaste bloet.

n. Woning van Rato Bayas Poeteh s Konings bloet ver want.

o. Woning van Patra Sari voor dese op Batavia als vlycht gewoont en verdoft zynde van verradery na Bantam verloopen.

p. Engelse woungen daar den Pres-dent en Kooplieden haar verblyf houden gelogen tot Chinese Quar-ter daar veelwep meest met Lakak en andere kruiden bespant is lang en wandly land hebbonde gemeentlyc Engelse wot loger van de noot van de Rivier nag een amelyk plyn met verscheide logen tel berging van Schepen gerechtichap Privaie ete-lyc zyn soo wel deen als d'ander sonder eenige distenbe.

q. Woungen van een der vorderen De Stads muur en wel vier en S. Bets overstege te van 4, 5 en 6 den smitren d' moet veel s'olk de stormende slop zyn gelyk door es b'over-ten Bolwerk

r. Een spruyt van de Rivier onder de stads muur doorpantle.

s. Een Bolwerk op de kant van de grote Rivier met 2 stukken.

t. Een verwallen dit

u. Een dit op de Oosthoek der stad.

v. Woungen van s Konings wegers.

w. Hier is de stads muur verwallen en tot een schetspat voor t'groot

x. Woungen van Pangorams trouw Paipa s Konings opperde Raad.

y. Een Slooe ontrent 8 voet wyd.

z. Woungen van Nieu wadou. Als een

aa. Een groot Bobwerk met 3 stukken.

ab. Een dit met 2 stukken.

ac. Een dit.

ad. Een dit met 3 stukken.

ae. Een dit met 2 stukken.

af. Een dit van t'indomen van de Rivier by de Booms wagers.

ag. Een dit by de Poort.

ah. Een dit met 3 stukken.

ai. Een groot Bobwerk met 3 stukken.

aj. Een dit met 2 stukken.

ak. Een dit met 3 stukken.

al. Een dit met 2 stukken.

am. Een dit met 3 stukken.

an. Een dit met 2 stukken.

ao. Een dit met 3 stukken.

ap. Een dit met 2 stukken.

aq. Een dit met 3 stukken.

ar. Een dit met 2 stukken.

as. Een dit met 3 stukken.

at. Een dit met 2 stukken.

au. Een dit met 3 stukken.

av. Een dit met 2 stukken.

aw. Een dit met 3 stukken.

ax. Een dit met 2 stukken.

ay. Een dit met 3 stukken.

az. Een dit met 2 stukken.

ba. Een dit met 3 stukken.

bb. Een dit met 2 stukken.

bc. Een dit met 3 stukken.

bd. Een dit met 2 stukken.

be. Een dit met 3 stukken.

bf. Een dit met 2 stukken.

bg. Een dit met 3 stukken.

bh. Een dit met 2 stukken.

bi. Een dit met 3 stukken.

bj. Een dit met 2 stukken.

bk. Een dit met 3 stukken.

bl. Een dit met 2 stukken.

bm. Een dit met 3 stukken.

bn. Een dit met 2 stukken.

bo. Een dit met 3 stukken.

bp. Een dit met 2 stukken.

bq. Een dit met 3 stukken.

br. Een dit met 2 stukken.

bs. Een dit met 3 stukken.

bt. Een dit met 2 stukken.

bu. Een dit met 3 stukken.

bv. Een dit met 2 stukken.

bv. Een dit met 3 stukken.

bw. Een dit met 2 stukken.

bx. Een dit met 3 stukken.

by. Een dit met 2 stukken.

bz. Een dit met 3 stukken.

ca. Een dit met 2 stukken.

cb. Een dit met 3 stukken.

cc. Een dit met 2 stukken.

cd. Een dit met 3 stukken.

ce. Een dit met 2 stukken.

cf. Een dit met 3 stukken.

cg. Een dit met 2 stukken.

ch. Een dit met 3 stukken.

ci. Een dit met 2 stukken.

cj. Een dit met 3 stukken.

ck. Een dit met 2 stukken.

cl. Een dit met 3 stukken.

cm. Een dit met 2 stukken.

cn. Een dit met 3 stukken.

co. Een dit met 2 stukken.

cp. Een dit met 3 stukken.

cq. Een dit met 2 stukken.

cr. Een dit met 3 stukken.

cs. Een dit met 2 stukken.

ct. Een dit met 3 stukken.

cu. Een dit met 2 stukken.

cv. Een dit met 3 stukken.

cv. Een dit met 2 stukken.

cw. Een dit met 3 stukken.

cx. Een dit met 2 stukken.

cy. Een dit met 3 stukken.

cz. Een dit met 2 stukken.

BESCHRYVINGE VAN BANTAM.

VIERDE BOEK. EERSTE HOOFDSTUK.

Bantams beschryving. Is niet zeer roemwaardig. Waar en hoe het legt. De stad in platte grond. De schryver ziet die Ao. 1694. Werd beleefd van 't Opperhoofd ontvangen. Spelwyk beschreven. En ook verder de stad. 't Kasteel. 's Konings Hof. De Moorsche Tempel. Bantamse zaken. Bantam, en des zelfs Koningen, op zich zelven. Oorspronkelyk van Sjich Ibn Moelana. Hunne naamen. Wat landen onder hen stonden. De onzen Ao. 1596 hier verscheenen. Werden wel ontvangen. Maaken een verbond met de Landvoogd. De Bantammer bedriegt de onzen, waar op zy hem dreigen. Houtman met eenig volk gevangen. Gevaar der onzen hier door. Verdere zaken ondertusschen voorgevallen. De onzen werden voor 2000 Ryxdaalders gelost. En verzeilen van daar. Van Nek beter ontvangen Ao. 1598. En de dappere Wolfert Hermanszoon Ao. 1602. In 't zelve jaar en 1603 onze eerste kooplieden daar vast geplaatst. Een steene logie Ao. 1603 vergund. Eerste Opperhoofd, en zyne verwangers tot Ao. 1619. Geveinsde behandeling der Bantammers met ons Ao. 1624. Wie hier Ao. 1622 lag. Sulthan Agong werd Ao. 1634 Koning. Leeft met ons ingedurige vyandschap. Ao. 1659 een vast comptoir weer opgericht. Naamen der Opperhoofden. Sulthan Agong doet Ao. 1679 ons comptoir afstloopen. En geeft Ao. 1680 zyn Ryk aan zyn oudsten zoon over. Die Gezanten aan haar Edelbeden zend, om kennis hier af te geven. Die genocgdoening over de geleden schade eiffchen. Handeling over en weder. De vrede werd getroffen, en de Koning erkend, zoo by ons, als by die van Engeland. Misnoegen tegen den jonge Koning. Waar op de oude voorneemd hem weer af te zetten. Taft hem Ao. 1682 aan, verbrand de stad. En belegerd den Vorst in zyn Kasteel. Die haar Edelbeden om hulp verzoekt. Die hare bemiddeling aanbieden. De Heer St. Martin last gegeven, als Veld-Heer, om den jongen Koning te helpen. Rivieren door de onzen bezet. En de vyand verjaagd. 's Konings agting voor ons. Die op ons verzoek, de verdere Europeers genadig bejegen. Hoe de Koning verder met de Engelschen handeld.

NA dat wy 't Eiland Java, met de zaken, van tyd tot tyd daar in voorgevallen, beschreven hebben, zal 't nu ook eens tyd werden, om van de steden Bantam en Bantavia, van welke wy beloofd hadden in 't byzonder te spreken, zoo kort ons mogelijk is, te handelen, en dezaken, betrekking daar toe hebbende, in hare nette ordre voor te stellen.

Vermits Bantam buiten alle tegenspraak de oudste in tyd is, zullen wy daar aan ook met reden den voorrang geven.

De rechte naam dezer stad is niet Ban-

tam, maar Bantam, dat klaar op hare munt, en in hare schriften van staar, te zien is.

Het is een van de oudste en van ouds Bantams her beroemdste steden, niet alleen van Java, maar zelfs van 't geheel Oosten. Een stad, die in 't Javaanich zoo veel bedied, als een plaats, die alles heeft, en bezit, of daar niets ontbreekt, alzoo dat woord zyn oorspronk van 't woord Antam heeft, dat zyn, in wezen zyn, in zich hebben, betekend.

Sulthan Agong liet ze naderhand, op de raad van een Pricster, Soera Soan, dat een kloek, een deftig onthaal berekend, noemen; dog Sulthan Hhadji heeft na den oorlog by Gonge-lag verboden, dien naam meer te noemen.

Het is een stad, waar op van oude tyden, een grooten handel en vaart van zeer veel Oosterfche en Westferfche volkeren geweest is, die niet alleen om de peper, aldaar, of vallende in de landen, die onder de Bantamze kroon staan, quamen; maar voor al om den handel van de nooten en nagelen, die zy zelfs uit Banda en Ternate, nevens andere volken van Java, gingen haalen, waar van de stapel op Bantam was, en waar door die stad ongemeen plagt te bloejen. In de vorige tyden (zoo Herbert onder A°. 1678, en meer andere melden) plagt zy wel twee Engelſche mylen lang te zyn; dog daar gelyk zy nu niet na, alzo zy zedert verbrand is.

Is niet zeer roemwaardig.

Waar en hoe zy legt.

Om nogtans de waarheid van die stad te zeggen, zoo moet men, die gezien hebbende, bekennen, dat zy in zich zelven niet waardig is, om daar met zoo veel roem, als zommige doen, af te ſchryven.

Zy legt in 't midden van een grootte bogt, ruim O. en W. zes mylen breed, en vier mylen van Poelo Pandjang (of 't lang Eiland, dat recht tegen over de stad legt) diep. Ten Oosten van Poelo Pandjang heeft men nog twee Eilanden, groot en klein Madi genoemd, gelyk vlak 'er voor nog twee andere Eilanden zonder naam, en bewesten 't zelve, dog al Zuiden aan, nog zes andere Eilanden met eenige droogtens, en naaft aan de stad, een kleene myl 'er af, in 't Westen, nog een Eiland, Hollands Kerkhof, en twee grootte mylen ten Oosten, twee andere, de twee Eilanden genaamd, die zamen die grootte kom of vlakke baey zoodanig dekken, dat men daar een ſchoone Reede voor een groot getal ſchepen heeft, die daar op twee of drie vadem, zeer goede grond, ten anker komen, en zeer veilig leggen konnen.

De stad in plate grond.

De stad zelf legt op een laag land, en als aan de voet van een zwaar gebergte, dat zig agter de zelve, vry verre landwaard in, opdoet (gelyk men ook na 't Westen en het Oosten veel gebergte daar heeft) dat het aangenaamſte gezicht van de wereld aan deze stad, voor al van de Rhede, geeft. Wy vertoonen die in haar platte grond by N°. VI.

Zy legt 24 mylen de ſtraat Sunda, in (dus na 't aloude Sunda Calappa genaamd; dog naderhand beter met de naam van Jakarta bekend) en van Batavia 12 mylen, van waar die ſtraat, Ooſtelyker op haren naam verliest.

Aan wederzyden van de stad heeft men een Rivier, die beide ontrent een myl 'er af in zee uitwateren. Midden door de zelve loopt 'er mede een, die wel de grootſte, hoewel zy (gelyk ook de andere) niet zeer diep, en maar voor kleene, en platgebodemde vaartuigen, van gebruik is, die gemeenelyk maar met een bamboeze boom geſloten werd.

Ik heb die stad A°. 1694, wanneer ik De ſchry- na 't vaderland ging, gezien, en ben ver ziet die 'er een dag en een nacht geweest, om A°. 1694. het fraeiſte van dien te beſchouwen, en om myne nicusgerigheid ontrent een stad, van welke ik zoo veel had hooren zeggen, te voldoen, hoewel ik my ongemeen in myne verwagting bedrogen vond.

Ik wierd van 't Opperhoofd aldaar, de Heer Wanderpoel, zeer beleefd ontfangen, die my zyn tafel en wooning tot myn verblyf, in de Veſting Speelwyk, aanbod, gelyk ik my daar van bediende, vindende daar ook D. Colſerus met zyne huisvrouw,

Werd be- leefd van 't Opper- hoofd ont- faugen.

Ik was 'er voornamelyk gegaan, om te zien, of ik gelegenheid zou konnen bekomen, om gehoor by den Koning te krygen, en dien Vorſt te zien; dog dat was op die dag (zoo my Kapitein Cuffeler zeyde, die toen in 's Konings kasteel lag) onmogelyk, en ik kon, alzo de vloot 's nagts 'er aan vertrok, niet langer blyven.

Ik vond, als ik ontrent de stad quam, aan de mond der Rivier de Veſting Speelwyk leggen, die, hoewel niet heel groot, egter in ſtaat is, om de geheele stad te dwingen.

Speelwyk beſchreven.

Het was in 't eerſt maar een gemeene zee-punt, tot dekking van den boom die- nende. A°. 1680 was die met eenige palliſſaden omheind, en had toen de gedaante maar van een gemeene Pagar; dog A°. 1686 is dit met een ſteene muur gedekt, en naderhand tot een vierkant, waar af ieder zyde ruim 30 roeden lang is, gebragt. Het is nu langwerpig vierkant, heeft een zeer hooge muur, vier punten, en twee halve maanen, die vry wel 'er uit- zien.

Het heeft een hooge kat met 5, en een grootte batery met 10 ſtukken voorzien, waar mede de onzen alle andere werken der stad volkomen konnen dwingen, hoedanig de Zuid- en Ooſt-hock ook op hare bolwerken zeer wel van kanon voorzien zyn.

Op die kat heeft het Opperhoofd een fraeje wooning, tot welke men met eenige trappen opgaat, en waar van men een ſchoon gezigt in zee heeft.

Beneden langs de gordyn na de Ooſt- kant woonden de Opperkoopman, Fiſcaal, en meer andere bedienden, in redelyke goede wooningen, en verder had men daar rondom een groot plein, en langs het zelve veel pakhuizen, om de goederen der E. Maatſchappy te bergen.

Zy wierd Speelwyk (zoo men wil) na de Heer Opperlaadvoogd, Speelman, genaamd.

De stad nu van binnen vond ik zeer ſlor- En ook dig geſteld, en zonder eenige ordre, heb- verder de bende aan de zee-kant een redelyke hooge stad. en dikke muur met eenige punten, waar af

af die van Caragante wel de voornaamste, die ook van steen in 't vierkant opgehaald, en van 10 stukken voorzien is. De zes grootste ziet men na de zee-kant, de drie kleinste na 't Westen, en een na 't Oosten. Men heeft daar ook een groote steene ophaalbrug over een Rivier.

Men ziet 'er drie voorname straaften, die alle op de Pascarbaan uitkomen, en daar in veel calappus en andere boomen; maar alle de huizen, die ik in deze stad zag, waren uitnemend slegt, bestaande meest uit gespouwe bamboezen, heele rieten, en ook uit Calappus-boomen, die zy maar met klei toegesmercd, en met kalk bestreken hebben, van welke zommige met pannen; dog de meeste met atap of calappus-bladen, gedekt waren.

Ik weet niet, dat ik een goed huis (uitgenomen van den Kapitein der Chineezen, dat groot is) in de ganfche stad ontmoet heb; dan alleen in de straat, waar mede men regt uit na 's Konings hof gaat, daar ik voor aan, digt by Spelwyk, ter linkerhand, een hooge steene muragie, waar in ook een steene Toren was, die men van verre in zee al ontdekt, en ter rechterhand recht 'er tegen over, nog een zeer donkere steene wooning, met zeer groote getralide vensters gewaar wierd, daar in men my zeide, dat in vorige tyden de Engelen, of wel andere Europifche volken, zouden huis gehouden hebben.

De wyk der Chineezen aan de Westkant der stad, en wel eer de verblyf-plaats der Europeers, legt wat ter zyden af, en van de stad eenigzins afgezonderd, daar men 's namiddags een groote markt heeft.

Indien 'er geen Chineezen, en hunne winkels in die stad waren, zoo was zy een doods nest, hoewel men nog een andere markt wat verder als de pascarbaan, die maar drie uren duurt, en nog een byzondere voor de vrugten van 't land, heeft.

Aan de zee-kant woonen visschers in slegte hutkens, en als men de geheele lengte der stad aan die kant narekend, zal zy niet boven een vierde van een myl beslaan.

^{'t Kasteel.} By het groot plein (alwaar over de voornoemde Rivier een groote steene brug legt, de keten-brug genaamd) heeft men een kasteeltje, de Diamant genaamd, dog niet zeer groot en met eenig gescht voorzien, waar in de wooning van den Kapitein is, die met 1000 man de wagt by 's Konings hof heeft. Ik vond die geweldige bekronpen, en by na niet bequaam, om 'er in te woonen, ik laat staan, om 'er een mensch van fatsoen te ontfangen, dat Kapitein Cuffler ons eger zeer beleefd, en, zoo veel die wooning toeliet, zeer net en wel dede.

^{'s Konings Hof.} Naast die wooning was 's Konings hof, een schoon paleis (zoo men my zeide) in zich zelve, dat A°. 1680 door zekeren

Henrik Lucaszoon Cardeel, gebouwt is, een gewezen Metzelaars Baas, wel eer in dienst der E. Maatschappy; dog acht of tien jaaren bevorens na Bantam weggelopen, alwaar hy van den Koning in gunst aangenomen, Moors geworden, en zedert Pangerang Wiragoena genoemd is. Naderhand is hy tot ons wedergekeert, weer Christen geworden, en den 16 October 1711 op Batavia overleden, gelyk zyne weduwe naderhand aan Meester Krytenberg hertrouwd, en nog buiten de Nieuwpoort woonagtig is.

Het hof is langwerpig vierkant, hebbende vier bolwerken, en tusfchen ieder een halve maan, zynde met gescht zeer wel voorzien. Men gaat in 't zelve over een brug, onder welke de Rivier Tanara loopt.

Ik had dit pragtig gebouw gaarne van binnen gezien; maar daar was toen geen gelegenheid. Men zei my, dat het uit veel fraaje vertrekken, alle op zyn Hollands gemaakt, bestond, die ook meest op zyn Nederlands opgecierd, en van diergelyken huisraad voorzien waren.

Ter rechterhand van de voornoemde brug heeft men den Moorschen Tempel, <sup>De Moor-
sche Tem-
pel.</sup> een vierkant groot en aanzienlyk gebouw van hout, voorzien van vyf verdiepingen, of daken, die hoe langer hoe kleiner (volgens de wyze van alle de tempels der Mooren) in 't oploopen zich vertoonen, en in welke niet anders frais te zien is. Men mag 'er niet ingaan; dog in Amboina heb ik zoo veel Moorsche Tempels (die van deze niet, dan in groote, verschillen) gezien, en zoo klaar beschreven, dat het niet nodig is daar van iets meer te zeggen.

Na de land-kant legt de geheele stad open, en ongedekt. Achter de visscherswooningen, die men aan de zee zyde aan strand heeft, zyn ook eenige zout-pannen, waar van zout bereid, en gebruikt werd.

Hier heeft men, buiten de Javaanen, allerlei volk, die komen handelen, als de Chineezen, Guzeratters, Perfianen, Turken, Armeniers, Venetiaanen, Engelen, Nederlanders, en meer andere, welker voorname handel in gember bestaat, alzoo de peper maar voor de Compagnie is.

Daar hebt gy die oude vermaarde stad in hare heerlykheid, die niet naamwaardig is, hoewel ik wel gelooven wil, dat de zelve A°. 1680, toen de oude Koning die in brand stak, veel van haar oude luister verloren heeft. Het verdere kan men in de tekening der platte grond zien; dog het meeste daar van is niet meer in wezen, diende alleen om te toonen, hoe zy wel eer geweest is.

B A N T A M Z E Z A A K E N .

Bantamze zaaken. **N**A 't beschryven dezer stad gaan wy over tot de zaken, die tot de zelve behooren, en van tyd tot tyd daar in voorgevallen zyn.

Bantam, en des zelfs Koningen op zich zelve. Uit het vorige, 't geen wy over de zaken van Java gezegt hebben, is reeds gebleken, dat deze stad van de oudste tyden af, die de Javanen weten op te rekenen, altyd onder een byzonderen Koning gestaan heeft, die een Vorst op zich zelve was, en geenzins onder den Keizer van Java stond, hoewel die Keizeren nu en dan zulks wel voorgaven, maar die alle de landen daar ontrent als een Koningryk op zich zelve van ouds her, immers al voor de tyden van Ibn Moelana, bestierd heeft.

Wie hier in die eerste tyden Koning was, weten ons de Javanen niet te zeggen; maar wy hebben uit het verhaal der Javaansche zaken, by de komst van Sjeich Ibn Moelana gezien, dat hy de Koningen van Padjadjaran en Bantam Girang (de oude zetel der Bantammers, en een stad, wat landewaard in gelegen) bekeerd, en hen aan zich onderworpen hebbende, na zyn dood drie Ryken, aan zyne drie zoonen ieder een, heeft nagelaten, waar van Bantam 'er een was. Zelf wil men, dat de Koningen van Bantam van ouds hun Hof op Padjadjaran gehouden hebben.

Oorspronkelyk van Sjeich Ibo Moelana. Hier uit zien wy, dat deze Koningen geen rechte Javanen, maar van een Arabische vader, en van een Javaansche moeder en dierhalven, als een mengelslag, van hen voortgesprooten zyn.

Die Arabier dan, Sjeich Ibn Moelana, of Ibn Israël, en gemeenelyk Soeloe-hoenan Goenong Djau genaamd, liet een zoon na, van welken alle de Koningen van Bantam zedert A°. 1406 of 1407 afkomstig zyn.

Hun naamen. Hunne naamen zyn deze, zoo als zy malkanderen in rang volgen.

De 1^e. Pangerang Haffanoddien, na zyn dood Sabakingking, dat is, de bewende, genaamd. Een Vorst die 120 jaaren geleefd heeft. Hy werd gevolgd van zyn tweeden zoon.

2^e. Pangerang Joesef, na zyn dood, Pafarcan, dat is de rustende, of slapende, genaamd. Zyn zoon is hem gevolgd.

3^e. Mohammed, na zyn dood Pangerang Sedang Rana, dat is, de geïneuvelde in het Ryk, genaamd. Zyn vervanger was zyn zoon.

4^e. Sulthan Aboc il Mafachier Abdul Cadir. Deze is na zyn dood Sulthan Agong, na 't Javaans dorp Canari, daar hy begraven legt,

genoemt, en is gevolgt door zyn zoon.

De 5^e. Abdul Maali Ahmed. Deze stierf voor Palimbang ontrent A°. 1596.

6^e. Sulthan Aboc il Mafachier Abdul Cadir, van A°. 1596 tot 1634.

7^e. Aboc il Fatta Abdul Fatachi. Die van A°. 1634 tot 1680 geregeerd, en onder welke men de meeste voorvallen van belang gehad heeft. Hy wierd gemeenelyk Sulthan Agong Tirtajassa, dat is, de groote Koning van het verre-Itroomend water, genaamd. Na hem regeerde zyn oudste zoon.

8^e. Aboc il Nafaar Abdul Cahar, anders Sulthan Hhadji (om dat hy een reize na Mekka gedaan heeft, vermits Hhadji zoo veel als een Pelgrim of Bedevaarts-Reiziger, betekend) genaamd. Deze regeerde van A°. 1680 tot 1687, gevolgd zynde van zyn zoon.

9^e. Aboc il Falaal Mohammed Jachia. Deze regeerde van A°. 1687 tot 1690.

10^e. Aboc il Machafin Mohammed Djenol Abidien. Deze was een broeder van den vorigen Koning, en tweede zoon van Aboc il Nafaar, de welke A°. 1690 zyn bestier begon, en nog geregeerd.

Onder dezen Koning nu stond van ouds **Watlanden onder hen stonden.** her niet alleen Bantam, en de verder landen, die van 't Koningryk Jakatra ontrent de Rivier van Tangerang bepaald werden; maar Sjeich Ibn Moelana heeft ook de kuit van Lampon, of Bangkoelo, Sillebar, en alles van daar Zuid-aan, al van die eerste tyden af veroverd, en aan zyn kroon gehegt; dog van Bangkoelo tot Ginkal toe staat alles onder ons. Hier van daan is 't ook dat de Koningen van Indrapoera nog eenigzins rekenen maagschap van de Koningen van Bantam te zyn, 't geen zy A°. 1671 voorgaven, om zig dus van onder onze magt te onttrekken, en zich onder de bescherming van Sulthan Agong, onzen gellagen vyand, te begeven; dog 't wierd hen belet.

In oude tyden schynd ook Palimbang onder hen gestaan te hebben, want om dat zy A°. 1596 van hunnen wettigen Koning afgevallen waren, was Abdul Maali Ahmed 'er na toegegaan, om deze afvallen weer tot reden te brengen; dog hy liet daar 't leven.

Ook schynen de Maningcabers onder deze Vorsten te staan. Altoos wy zyn verzekerd, dat zy A°. 1686, en later, onder hen nog stonden, gelyk ik vertrouw, dat

A^o. 1595 de meeste volkeren op Sumatra's einde, na Lampons kant, nu nog onder hen staan.

Op Borneo heeft deze Koning ook over Succadana, en over de landen daar onder, tot aan Landa toe, behoorende, het oppergebied. Uit al het welke blykt, dat dit een zeer magtig Vorst is, by welken ook van ouds her geen van alle de Koningen van Java kon vergeleken werden.

Lang voor ons zyn hier de Portugeezen, en ook eenige tyd voor ons de Engelschen geweest

De onzen
A^o. 1596
hier ver-
schenen.

Uit ons vorig schryven is al gebleken, hoe de vier eerste schepen den 2 April 1595 uit Texel gezeld, Mauritius, Hollandia, Amsterdam, en de Pinas het Duitken, (waar op Kornelis Houtman, Gerard van Beuningen, en Reinier van Hel Commiezen of Opperkooplieden waren) den 22 Juny 1596 voor Bantam op de Rheeде gekomen zyn.

Ontrent deze tyd was de Koning Abdul Maali voor Palimbang doodgebleven, en in plaats van de jonge Koning, Sulthan Aboe il Mafachir Abdul Cadir, toen maar een kind van vyf of zes maanden oud (zoo de Javanen zeiden) regeerde hier een Pangerang.

De eerste, die hen aan boord quamen, waren zes Portugeezen met hunne slaven, in een prauw, niet zoo zeer om hen te verwelkomen, als om hen te verspieden, en om de Inlanders (gelyk zy naderhand met alle magt deden) tegen hen op te rojen, en voor den valschen Keizer van Java, daar toen zynde, op te hitzen, ten einde hy onze schepen afloopen mogt, gelyk zy hem voor de bloote rompen 4000 Ryxdaalders beloofd hadden, al 't welke ons door een Portugees, ons geheel getrouw, en Pedro d'Attaido genaamd, en dien zy naderhand nog op zyn hed vermoord hebben, wierd bekend gemaakt.

Den 24 dito verzogt den Sjahbandar, dat Kornelis Houtman (die zich Kapitein Majoor liet noemen) dog aan land wilde stappen; dat hy aflieg, verzoekende, dat de Landvoogd van Bantam eerst eens aan boord wilde komen, en dat hy dan met hem na land zou gaan.

Werden
wel ont-
fangen.

Daar na quam de Zeevoogd van Bantam, Temanggong Angabaja, mede aan boord, en den onzen des Landvoogds vriendschap aanbieden, zoo dat zich alles in het eerst zeer wel schein op te doen.

Zy verzogten de onzen, om die van Palimbang te willen beoorlogen, en met onze schepen derwaards te gaan, om hen ter zee aan te tasten, gelyk zy te land doen zouden, om de dood van Sulthan Aboe il Maali Ahmed te wreken; dog de onzen zeiden, dat zy, kooplieden zynde, niet om te oorlogen, maar om koophandel te dryven, daar quamen, en niet bevoegd, nog gemagtigd waren om

IV. Deel.

dit te doen, verzoekende derhalven daar A^o. 1596. af verschoond te werden.

Den 27 dito gingen de onzen aan land, om den Landvoogd van Bantam te begroeten, en te belchenken, bestaande dit geschenk, in zommige schoone crystallyne glazen, een vergulde spiegel, en een stuk rood scharlaken, 't geen door vier Adelborften gedragen wierd.

Zy bragten hem dit geschenk, met verzoek, dat hy de Opperhoofden aan boord geliefde te komen bezoeken, om met den anderen een vast verbond te maken, waar op hy zeide zich te zullen beraden. Hy quam daags 'er aan, met 16 groote prauwen, dog, verzogt zynde, om in de cajuit te gaan, begon hy te beven, vreezende, dat men hem daar gevangen zou houden, hoewel hy dat eindelyk, op aandrading van den Temanggong, en Sjahbandar, nog dede. Hy beloofde de onzen toen, dat geen anderen van Ipeceryen verzien zouden werden, voor dat de onzen volladen waren.

Hy bezag 't schip overal, verzogt, dat men al 't geschut los branden zou, gelyk geschiede, en verhaalde de Sjahbandar toen ook, dat de Portugeezen hen twee honderd duizend ducaten voor Poelo Pandjang, om zich daar neder te zetten, geboden, dog dat zy, voor iets quaads vreezende, dat afgeslagen hadden, om dat zy, zich daar sterk makende, Bantam volslagen in hun bedwang zouden hebben.

Het schein toen egter uit veel omstandigheden, dat de Bantammers de Portugeezen, en ook die de Bantammers, niet veel vertrouden, alzo zy beiden ons gedurig de een tegen den ander waarschouden, dat zy toeleiden om de onzen te bederven, dat ik geloove dat zy beide even ernstig meenden, en voor al de Bantammer, die in de Portugeezen al zoo weinig zin, als in ons had.

Den 1 July ging Kornelis Houtman met 9 Adelborsten aan land, wierd zeer deftig ontfangen, gaf aan den Landvoogd zyne geloofs-brieven over, om volgens de zelve een vast verbond met hem te maken.

Hoe zy den gewaanden Keizer van Java met zyne twee zonen toen ook aan boord kregen, en hoe des zelts toeleg was, om de schepen af te loopen, hebben wy bevorens in 't leven van dien Keizer al aangehaald, als mede hoe de Bantammers en Portugeezen ons toen voor den Keizer, en de Keizer ons weer voor hen waarschoude, hoewel zy alle schelmen en verraders te hoop waren.

Den 12 dito gingen Houtman en Verhel na land, alwaar zy met den Landvoogd een verbond maakten, belovende malkanderen, by eedstaving, als getrouwe vrienden in alles, dat billyk en redelyk was, te helpen.

Ee

Daar

A. 1596.

Daar op quamen de onzen den 14 dito met hunne goederen aan land, daar hen een steenen huis tot bewaring der zelve gegeven wierd.

Den 16 dito quam de Landvoogd met zyne verdere Grooten die zien, kogt'er veel af, belovende die met peper, zoo ras zy die inoegstea zouden, en die zy meeft uit de bogt van Lampon krygen moesten, tegen de prys, die 'er dan op wezen zou, te betalen; dog de onzen, denkende de zelve by 't nieuwe gewasch nog beter koop te krygen, wilden nog niet koopen, schoon hen dat sterk van anderen, die de zaken van Bantam beter, dan zy, kenden, geraden wierd, dat den Landvoogd quade gedagten van hen gaf.

De Bantammer bedriegt de onzen.

De Portugeezen boden hem groot geld dat hy de onzen daar dog van daan zou doen vertrekken, en ons geen handel geven wilde.

Ondertusschen had hy van de onzen al een deel geld en koopmanschappen weg, op belofte, dat hy ons met peper betalen zou, vergaderende dikwils om met de onzen daar af te spreken, dog ondertusschen quam 'er niet af, waar ontrent de Portugeezen ons zeer veel quaad deden; zoo dat het scheen, als of zy de onzen daar maar wilden doen uitteeren.

Waar op zy hem dreigen.

Dit maakte onze Kapiteins en verdere scheeps-overheden, zoo moejelyk, dat zy den Landvoogd vry stout zyne trouwloosheid, van zyn woord niet te houden, verweeten, hem dreigende, zoo hy hen niet betaalde, de stad in brand te schieten, waar ontrent zig Houtman vry scherp gedragen, en waar op hy ook zeer sterk gerocmd had.

Daar op hadden de Bantammers, voor ongeval vreezende, niet alleen al hunne vaartuigen, met kerving van de kabels, na de wal laten dryven, maar men had den onzen, aan land zynde, ook gewaarschouwd, wel op hun hoede te zyn, vermits'er tot Jakarta veel vaartuigen toegegruft wierden, om hunne schepen aan te tasten.

Houtman, met eenig volk gevangen.

Niet tegenstaande deze waarschouwing, ging Houtman egter weder met 7 mannen aan land, alwaar hy, by den Landvoogd gekomen zynde, met alle de zynen, over zyn stoute en trotze woorden, vast gehouden wierd, latende de Landvoogd, tot gerustheid der onzen, aan boord door zyn Tolk en negen slaven weten, dat zy voor hun volk niet bevreesd moesten zyn, alzoo hy dien Kapitein en 't volk, maar alleen om zyn dreigementen, van twee Jonken, die daar met nagelen geladen lagen, te willen aanhalen, maar zoo lang by zich behouden zou, tot dat de zelve vertrokken zouden zyn.

De onzen, den Tolk niet geloovende, zetteden hem, en zeven slaven mede ge-

vangen, latende hem door die tweecandere slaven weten; dat hy de onzen aanitonds los laten, of dat zy de zynen mede gevangen houden, en verder wel weten zouden, wat zy met hen te doen hadden.

De Landvoogd, dit hoerende, zwoer, dat, zoo die Tolk voor zon's ondergang niet aan land was, hy ons volk zou doodden.

Hier op, als ook op 't ernstig schryven der gevangenen, die in gestadige vreeze des doods zaten, wierd de Tolk daags'er aan los gelaten.

Ondertusschen lieten de onzen iemand met eenig geld aan land gaan, belastende aan onze gevangenen doch te maken, dat zy los komen mogten; dog in plaats van dit, hield de Landvoogd dezen man mede gevangen.

Daar op lieten de onzen hunne gevangene makkers weten, dat zy met de schepen voor de stad wilden komen, om den Landvoogd te dwingen hen over te geven. Zy schreven daar op, dat, zoo zy dit deden, zy dan zekerlyk lyveloos waren.

Zy lieten dat egter den 4 Septemberaan den Landvoogd zeggen, om hem door dit dreigement tot reden te brengen, nemende ondertusschen nu en dan niet alleen eenige van hunne vaartuigen; maar zy quamen ook metter daad kort daar aan de stad beschieten, waar over de Landvoogd de onzen aanitonds doodden wilde; hoewel hy dit nog uitsfelde.

Wanneer nu de onzen, welke men beloofd had, hunne gevangenen den 7 September los te laten, zagen, dat 'er weer niets van quam, hebben zy de stad weer beschoten, in welke tusschen tyd de Pinas vast raakte, en van veel Bantamze vaartuigen bezet; dog door de onzen weer gered wierd.

De Landvoogd, over dit nieuw beschieten der stad zeer op de onze verbitterd, wilde toen, zonder eenige genade, de onzen om hals brengen.

Op 't schryven van Houtman hielden onze schepen wat op met schieten, ook verzeilden zy den 13 dito wegens gebrek van water.

Zoo ras de schepen weg waren, wierden de gevangenen aan diegenen, die slaven in de scheepsstryd verloren hadden, omgedeeld, by de welke zy zeer hart geperft wierden, om Moorsch te werden.

De Portugeezen, hun booze rol hier weer speelende, boden vier duizend Ryxdaalders, aan die van Bantam voor onze gevangenen, wenshende hun hert aan Kornelis Houtman, dien zy wisten oorzaak te zyn, dat de onzen daar gekomen waren, wel eens op te haalen; dog hoe verbitterd de Landvoogd op de onzen was, kon hy dit egter niet goedvinden.

Den 1 October quamen de schepen weder voor de stad, die eindelyk na veel schry-

Verdere zaken, ondertusschen voorgevalten.

Gevaar der onzen hier door.

A°. 1596.
De onzen
werden
voor 2000
Ryxdaal-
dersgeloft.

schryvens over en weder, het op den 11 dito met den Landvoogd zoo verre bragten, dat de onzen, mits 2000 Ryxdaalders tot losgeld betalende, vry en vrank weder na boord zouden gaan, en dat ieder verder houden zoude, 't geen hy genomen had. Waar op onze gevangenen weer aan boord gekomen zyn.

Kort daar aan zag men, dat de Landvoogd het met ons niet wel meende, al-
zoo hy den 25 dito klaar uit zeide, dat zy elders vertrekken konden, waar toe zeker Portugees Gezant, ondertusschen van Malacka met een geschenk van tien duizend Ryxdaalders op den 30 dito voor Bantam verschenen, niet weinig mede gewerkt had, in zoo verre, dat de Landvoogd de onzen eindelyk den handel aldaar verbood.

En verzei-
len van
daar.

Daar op namen de onzen zedert den 1 November twee van hunne jonken, waarom zy hen zогten te overvallen, om 't welke te ontgaan, de onzen den 6 dito van daar verzeilden, ziende daar geen voordeel meer te doen. Zy quamen zedert voor Jacatra, en Toeban; daar de Commies Verhel (gelyk wy bevorens verhaald hebben) deerlyk vermoord wierd.

Van daar liepen zy na Madura, en Balamboang, daar zy den 21 January 1597 voor quamen, en vervolgden van daar hunne reize na 't Vaderland met 3 schepen, alzooy 't lek schip Amsterdam den 1 dito verbrand hadden.

Men ziet hier uit, dat het eerste onthaal aan de onzen op Bantam, in allen deelen slegt en bedriegelyk was,

Van Nek
beter ont-
fangen A°. 1598.

By de tweede reize der Hollanders na Indiën, onder den wakkeren Zeevoogd Jacob Korneliszoon van Nek met 8 schepen den 1 May 1598 ondernomen, quamen 3 schepen van die vloot, te weten, Mauritius, Hollandia, en Overystel, den 26 November voor Bantam ten anker, en wierden beter, als bevorens, behandeld; gelyk vier weken, na dat zy daar gelegen hadden, de andere schepen daar mede aanquamen. Zedert zyn van tyd tot tyd onze Zeevoogden hier aangekomen, en in goede vriendschap met die van Bantam gebleven.

En de
dappere
Wolfert
Hermans-
zoon A°. 1602.

De wakkere Zeevoogd Wolfert Hermanszoon met de schepen Gelderland, Zeelandia, Utrecht, de Wagter, en een kleen jagt van 25 lasten, in November 1601 tot Palimbang gekomen, en daar onderricht zynde, dat Andrea Furtado de Mendosa met een vloot van 30 zeilen voor Bantam lag, om dat te belegeren, en ons uit Indiën te verdryven, quam den 27 Decem-
ber voor Bantam.

Hy sloeg daar tegen de Portugeezen, kreeg door 't springen van een stuk een rampje aan zyn roer, hervattede den stryd den 29 dito, klampte twee galeyen aan

boord, die hy nam, en liep den 1 Ju-
A°. 1602.
nuary 1602 zegepralende op de Rhee-
de van Bantam, werdende van de Bantam-
mers met zeer veel eere ontfangen, zon-
der dat hem de Portugeezen weder dor-
sten aandoen. Den Pangerang vereerde
hem ook een drink-var van een Maldiva-
ze calappus-noot (een heerlyk tegen-gift)
met goud beslagen, tot dankbaarheid dat
hy hen van dat beleg verloft had, na wel-
ken tyd de kragten dezer Noot ook eerst
bekend wierden in Holland.

A°. 1602 is hier van onzent wegen Ni-
colaas Gaaf, Opperkoopman, en Jan Lo-
dewykszoon, Onderkoopman, en A°. 1603
Melchior de Vogelaar, een Opperkoop-
man, om den handel van wegen onze
Maatichappy waar te nemen, geweest.

Een steene
Logie A°. 1603
ver-
gunt.

Den 20 October des zelven jaars wierd
den onzen van den Koning van Bantam een
erf vergund, om een steenen huiste bou-
wen, om daar in hunne goederen te bewa-
ren; dog die van Bantam wilden ons dat
zoo sterk niet laten maken, als wy voor-
genomen hadden.

In dezen tyd was hier als Opperkoop-
man en Hoofd, in plaats van de Voge-
laar, Francois Wittert, by welchen Steven
Doenzen, van Utrecht, Onderkoopman;
Jan Walen van Dordrecht, Assistent, Ger-
rit Reyerszoon van Oldenburg, Tolk,
en Assistent, nevens nog zes andere, met
een somme van 3743½ Roozenobels, a 8
gl. 15 stuiv. ieder, 5000 Realen van ag-
ten, 287 dito nieuwe gemunte Realen, en
979 Realen, te zamen 27472 Realen van
agten bedragende, gevoegd wierden; wer-
dende hy zedert Kapitein genaamt.

Deze Francois Wittert is hier Hoofd
gebleven tot A°. 1605, en toen vervangen
door Jan Willemszoon Verichoer, die hier
Opperhoofd van den handel tot A°. 1607
was, wanneer hy vervangen is door Jac-
ques l'Heremite. Deze bleef het tot A°. 1610,
zynde zyn volk den 4 July van 25
tot 9 verminderd. Ook was'er door hem
ontrent dezen tyd met den Koning geen ver-
bintenis ter wereld te maken, zoo dat wy
toen op onze hoede waren.

Eerste Op-
perhoofd,
en zyue
vervangers
tot A°. 1619.

Wie 't na dien tyd wierd, is my onbe-
kend; dog A°. 1613 quam hier de Opper-
koopman Jan Pieterszoon Koen, die dit
Comptoir enige jaren aan een, en zedert
den 30 Decem-
ber 1715 als ordinaris Raad
den 30 bestierder van den handel van In-
diën, of Directeur generaal, met veel lui-
ster waar nam, tot dat hy in Juny 1618
Opderlandvoogd van Indiën geworden
zynde, Kornelis Houbraken hier in zyn
plaats quam, om onze zaken (alzooy 't uit
was met den handel) hier waar te nemen,
die'er tot A°. 1619 bleef, wanneer hy in Oc-
tober door Abraham van Uffelen vervan-
gen is, hoewel hy'er in die tyd nog za-
men nevens Henrik Janszoon, gewezen

A°. 1624. Directeur van Patani, was.

Deze lag 'er mede niet lang, aangezien wy in 't laatste van 't jaar 1618 al moeilykheden met de Bantammers en de Engelichen begonnen te krygen, die ons A°. 1619 geheel uit Indiën zогten te boenen; dog hoe toen de Heer Opperlandvoogd Jan Pieterszoon Koen zich als een dapper held 'er doorgered, Jakatra veroverd, en dezen Pangerang van Bantam gedwongen heeft, onze gevangenen aanstonds over te geven, zullen wy, om geen tweemaal eene zaak te zeggen, in de beschryving van Batavia, als daar eigentlykst toe behoorende, en verder in zyn leven, zeer omstandig zien.

A°. 1620 geraakten de Bantammer in oorlog met den Socfochoenan van Java, en aangezien wy toen weer vrienden waren, verzogt de Keizer ons, dat wy hem tegen die van Bantam wilden helpen, dat wy, volgens last der Heeren zeventienen van den 24 October 1621, en den 8 September 1622, maar dragende hielden.

Geveinsde handeling der Bantammers met ons A°. 1624.

Vermits nu de Bantammer, ziende, dat 'er zoo veel schepen van de Engelzen, en van de onzen quamen, voor zich zelven begon te vreezen, dwong hy de onzen allenskens onder de hand, door den peperhandel, om een vast Comptoir op Jakatra op te richten, en na dien tyd den handel op Jambi ernstiger, dan voorhenen, te zoeken; 't welk hy A°. 1624 ziende, zогt hy ons toen wel weder aan zyn snoer te krygen, dog gebruikte de regte middelen niet, behalven dat de Engelichen daar mede onder werkten, door het zoeken van welke verscheide belangen, de geschillen nu en dan meer en meer reezen, dat ook oorzaak was, dat de Heeren zeventienen by schryvens van den 17 October 1624 belafsten, dat wy de baey van Bantam zoo lang bezet zouden houden, en andere beletten daar ten handel te komen, tot dat zy, in opzicht van de prys van de peper, en den peperhandel zich redelyker met ons zouden aanstellen.

Wie hier A°. 1632 lag.

A°. 1632 lag hier de Kooptman Pieter Franszoon, om den handel van onze Maatschappij waar te nemen; ook hadden de Engelichen toen, of 't jaar daar aan, en nog lang daar na, een Logie en Comptoir aldaar.

Ontrent dezen tyd begon Sulthan Aboe il Mafachier Abdul Cadir aan 't quynen te raken, en stierf A°. 1634, latende zyn Ryk na aan zyn zoon Aboe il Fatta Abdul Fatachi, dien wy voortaan (om dat hy zoo best bekend is) Sulthan Agong zullen noemen.

Sulthan Agong werd A°. 1634 Koning.

Deze dan A°. 1634 (wanneer hy 17 jaren oud was, zoo my zyn zoon, Pangerang Poerabaja A°. 1713 den 27 Maart verhaald heeft, tot de kroon gekomen zynde, heeft zig van den beginne af al betoont on-

ze vyand te zyn; dog al zoo hy nu en dan A°. 1695, van de onzen vry wat klop kreeg, wierd 'er tusfchen de onzen en hem den 17 February door den Opperkoopman Henrik Hagenaar een vrede getroffen.

Dog gelyk deze Koning niet rusten kon, is hy niet lang daar na tegen de onzen weder uitgeberften; maar wierd van tyd tot tyd zoodanig tot reden gebragt, dat hy A°. 1645 weder genoodzaakt wierd vrede te maken, wanneer ons de Socfochoenan, die zich in dat zelve jaar mede met ons bevredigde, wel uitdrukelyk verzogt, dat wy de maar pas gemaakte vrede met den Koning van Bantam wilden breken, dat om redenen van staat by de onzen vlak afgeslagen wierd.

Deze vrede duurde wederom niet lang, Leefd met al zoo die trouwlooze en tegen ons zeer verbitterde Koning niet nalaten kon, ons, durige vyandfchap, daar hy maar kon, te quellen, en zyn gemaakte verbonden meeneedig te breeken, dat eindelyk zoo hoog liep, dat hy zich niet ontzag A°. 1652 Batavia met 60000 man te belegeren.

Hoewel dit beleg van weinig belang was, leden wy eger by dien oorlog op Batavia groote schade, vermits zeer veel van onze misnoegde flaven maar na Bantam liepen, en daar aangehouden wierden, behalven dat zy onze zuiker-moolens, huizen, 't veldgewasch, enz. ontrent Batavia, dat hy bezet hield, verbrandden.

Dezen oorlog duurde al eenigetyd, tot A°. 1659 dat 'er eindelyk een vaste vrede (zoo 't de naam had) door de Heer Arnold de Vla-Comptoir weert opgericht, ming den 10 July 1659 gemaakt wierd, zedert welken tyd de onze hier weder een vast Comptoir, en een vast Opperhoofd gehad hebben.

De naamen der Opperhoofden, die hier Naamen der Opperhoofden, zedert gelegten hebben, zyn dezze:

B A N T A M Z E

O P P E R H O O F D E N .

A°. 1659. De Kooptman *Dirk van Lier*, en de Vaandrig *Frederik Henrickszoon*.

1660. De Onderkoopman *Jan de Harde*.

De Kooptman *Evert Michielszoon*, en

De Assistent, *Jan van Meerwyk*.

1661. De Boekhouder *David Luton*, en de Assistent *Jan van Meerwyk*.

1662. De Assistent *Ocker Ockerszoon*.

1669. De Boekhouder *Willem Caaf*, die naderhand Kooptman wierd.

1683. De Kapitein *Herman Dirkszoon Wanderpoel*.

1684. De

- A°. 1680. A°. 1684. De Bevelhebber *Willem Hartzink*.
 1685. De Opperkoopman *Everard vander Schuur*.
 1686. De Bevelhebber *Salomon le Sage*.
 1687. De Opperkoopman *Johannes Leeuwenzon*.
 1688. De Provisioneel - Luitenant *Roolof Goens*.
 1689. De Koopman *Louis de Keizer*.
 1692. De Opperkoopman *Edmon Sterreveld*.
 1694. De Bevelhebber *Herman Dirkszoon Wanderpoel*.
 1696. De Koopman *Zacharias Roman*.
 1703. De Opperkoopman *Jan van Velzen*, en
 De Bevelhebber *Bitter van Rhede*.
 1707. De Koopman *Guilliam Wys*.
 Naderhand Opperkoopman.
 1709. De Kapitein *George Frederik Beikwiz*. tot 1715, dat Hoofd van Java wierd.
 1715. *Emond Buik*, tot 1721.
 1721. *Adriaan van Tets* tot 1723.
 1723. *N. van Arrewynen*.

aftrading bekend te maken, en om de oude verbonden te vernieuwen, wierd hen vertoond, hoe meenigvuldige verbonden van ons met Sulthan Agong gemaakt, en hoe trouwloos die van tyd tot tyd door dien Vorst gebroken waren, houdende niet alleen onzen slaven, en naderhand ook onze dienaaren, en vrylieden aan, maar zelfs zig nog onlangs niet ontzien hebbende onze jagten vyandelyk aan te tasten, en ons Comptoir op Andragiri af te loopen, ja zelfs ons Opperhoofd aldaar, met de verdere dienaaren, schandelyk en jammerlyk te vermoorden, roovendeal hunne goederen, en hen dus als openbare vyanden behandelende.

Dierhalven zeiden haar Edelheden over geen nieuwe vrede te kunnen handelen, voor en al eer zy over al deze vyandelyke bedryven en groote schade, hen aangedaan, genoegdoening, en vergoeding hadden.

De Gezanten, over dit voorstel, dat zy niet verwagt hadden, ontzet, zeiden hier ontrent geen last te hebben, en dierhalven zig daar over met ons niet te kunnen in laten; dog haar Edelheden niet eer van eenige andere zaken willende spreken, zoo moest niet alleen een van de Gezanten, om nader last hier over, te rug gaan; maar men zond den 20 Juny zelf eenige gezanten van onze kant aan dien Vorst, om te zien, of men malkanderen zou kunnen verstaan.

Deze afgezonden waren de Advocaat Fiscaal Zeeman, en de Licentmeester Okker Okkerszoon, die 36 man onder een Vaandrig, alle in 't rood, by zich hadden, benevens de Heeren Jacob Does, Johan Cops, Steven Schorer, Mr. Henrik de Bollan, Maarten van Ingen, David de Vicq (als Geheimschryver) en den Kapitein der Maleyers Wan Abdul Bagoes; dog zy keerden den 14 Augustus vruchteloos weder.

De Koning kon de zaken, die hem voorgesteld wierden, niet wraaken nog loochenen; maar verzogt haar Edelheden dog geen voldoening van hem te vorderen over zaken voor zyn tyd, en buiten zyne medewerking, begaan, verzoekende alleen erkend te werden, en in vriendschap met haar Edelheden te leven.

Men schikte van onze kant dan alles, zoo veel mogelyk was, in, te meer, wyl de Koning beloofde alle onze slaven, die nog in wezen waren, weder over te leveren, en daar op wierd een nieuw en vast verbond met dien Vorst gemaakt.

In 't volgende jaar 1681, in October, zond deze Vorst ook eenige Gezanten na Engeland, om dien Koning ook kennis van zyne verheffing tot den throon van Bantam (of Soerafoan, zoo hy het in zyne brieven toen noemde, hoewel hy na den oorlog dien naam openbaar verboden heeft) te

Sulthan Agong doet A°. 1679 ons Comptoir afloopen.

Wel is waar, dat wy zedert dien tyd daar weer een vast verblyf hadden; dog gelyk deze boosaardige Koning niet rusten, nog nalaten kon ons, even als in vorige tyden, te quellen, alzo deed hy van tyd tot tyd ons weer moeite aan met 't aanhouden van onze slaven.

En geeft A°. 1680. zyn Ryk aan zyn oudsten zoon over.

Na dat hy al deze goedwil bedreven had, vond hy goed, om zyn oudsten zoon, Sulthan Aboe il Nasaar Abdul Cabar (anders gemeenelyk Sulthan Hhadji genaamt) over te leveren.

Hy was daar toe, 't zy wegens zynen ouderdom van 63 jaren, en om zyn rust nu wat te zoeken, overgelagen, voorgenomen hebbende zyn vermaak in Tirtajassa, een stad, 6 mylen van Bantam, en 1 myl van zee gelegen, te nemen, zich van alle zorge en Ryks-bekommeringen te ontdoen, en daar zyn verder leven gerust door te brengen, by de overgave van 't Ryk egter zeer groote inkomsten, om met zyn andere kinderen te bestaan, aan zich behoudende.

Die Gezanten aan haar Edelheden zend, om kennis hier af te geven,

Zoo ras de jonge Vorst op den throon van zyn vader gestegen was, vond hy goed daar van kennis aan haar Edelheden te geven, zedende den 8 May deszelven jaars, zeer kort na zyne verheffing, zyne Gezanten met een gevolg van 300 mannen (om te meer luister aan dit gezantschap te geven) na Batavia, alwaar zy zeer wel van haar Edelheden ontfangen wierden.

Na dat zy nu de ware reden van hun komst hadden gemeld, om 's Konings verheffing tot de kroon, by zyn's vaders

Die genoegdoening over de gelede schade eischen.

Handeling over en weder.

De vrede getroffen, en de Koning erkend, zoo by ons.

Als by die van Engeland.

A^o. 1680. geven, waar op hy, by schryvens van den Koning, en van de Engelſche Maatſchappij, in July 1682 daar voor erkend, en een uitdrukkelyk Gezant met geſchenken van dien Vorſt, en met laſt, om een nader verbond met hem op richten, is gezonden, dat by nader ſchryvens der Engelſchen den 7 July 1682 vernieuwd, en weder aangeboden is.

In dit zelve jaar ging ook de Heer Johan van Hoorn, extraordinaar Raad van Indiën, als Gezant na Bantam, om dien Koning nader te begroeten, en veel geluk op zyn thron te wenſchen, die egter nog zoo vaſt toen niet ſtond, gelyk wy in 't vervolg zullen zien.

Ondertuſſchen vond de jonge Koning niet geraden, zig op de oude Hovelingen van zyns vaders aanhang te vertrouwen; maar wel op eenige nieuwe, op welke hy meer ſtaat kon maken, zonder de ouden egter te beledigen.

Misnoegen tegen den jongen Koning.

Dit ſpeet deze oude Hovelingen zeer, en wanneer zy dit den ouden Koning bekend maakten, nam die dat niet alleen zeer qualyk; maar zag het aan als een hoon, hem zelf aangedaan, dat zyn zoon, na zoo grooten gunſt, nu zoo veel agting niet voor hem had, om die groote oude en ervarene ſtaatsbedienden, die hy hem zoo ernſtig aanbevolen had, in eere te houden, en zig van hunnen goeden raad te bedienen; maar dat hy zich zelve verſtouten dorſt, hen met de nek aan te zien, en nergens in te gebruiken, latende hun als verſchovelingen maar dood ceten, zonder eenig ampt van belang aan hen te geven.

Waar op de oude voorneem hem weer af te zetten

Dit deed den ouden Koning, die dagelijks door deze gehoonde grooten meer en meer tegen de jongen Vorſt werd opgezet, in 't geheim hier over morren, en wrokken, en gelyk hy doch nooit ruſten kon, en altyd woelen moelt, nam hy van dien tyd af voor, zynen zoon weer van den thron te ſtooten, en of zelf weder te regeeren, of een van zyne andere vier zoonen op den thron te zetten.

Hy kreeg ook onder de hand een grooten aanhang, alzooveele tegen den jongen Vorſt ook zeer misnoegd waren, om dat hy hen met een nieuw ſchatting bezwaard had, dat hy, om de laſten des Ryks te dragen (alzooy zyn vader nog zeer groote inkomſten voor zig bedongen, en behouden had) egter genoodzaakt geweest was te doen.

Hoc ſtil nu dit by den ouden Koning, en zyne ſchepzelen, bediſfeld, en opgeſtemd wierd, egter quam 'er de jonge Koning ten eerſten agter.

Hy ſprak 'er den Koning, zyn vader, over aan, die zig in 't eerſt geheel onkundig hield, en het daar op nam, dat hy wel gewenſcht had, dat de jonge Koning zyn

oude Mantri's en Raaden zoo veragtelyk niet behandelde; maar de jonge Koning, zig daar over niet verder willende inlaten, zet vlak uit tegen zyn vader, dat hy beſt doen zou, dat hy zig niet de zaken van 't Ryk nu niet meer bemoeide, die maaraan hem liet, en zig geruſt hield in Tirtajaffa, of anders een reizje en bedevaart na Mekka deed, of dat hy, zoo hy zig weer met zyne regeering bemoeide, of eenige aanſlagen met zyne vyanden tegen hem ſmeedde (gelyk hy zeer wel wilt geſchied te zyn, maar dat hy nu nog overitapte) zig genoodzaakt zou vinden, zoodamge maatregels ontrent hem en zynen aanhang te nemen, als met de ruſt en zekerheid van zyn kroon beſt zouden overeen komen.

Dit waren woorden, die de vader niet konde verduwen, en die hem als uitzin-ning maakte, zoo dat hy onverzettelyk voornam openbaar uit te voeren, dat hy met de zynen nu al eenigen tyd in het geheim beſloten had. Hy verſterkte zich daar op ten eerſten in Tirtajaffa, vergaderende zoo veel wapenen en volk, als hy kon.

De jonge Koning, die van alles niet bericht kreeg, zat mede niet ſtil, en liet ten eerſten door Pangerang Wiragoena, een gewezen Metzelaar, en redelyk goed bouwkundige, een Veſting in de ſtad maken, in welke hy zich, in tyden van nood, zou konnen verdedigen.

Eindelyk berſte het vuur, dat nu nog eenigen tyd onder de ſch had leggen ſmeulen, met een heldere vlam het dak uit.

De oude Koning quam Ao. 1682 in het begin zeer ſtout te veld, verſcheen voor de ſtad Bantam met een groot heir leger, ſtak de zelve alomme in brand, en noodzaakte den jongen Koning, die nu eerſt zag, wie zyn vrienden of vyanden waren, van zyn meeſte onderzaten verlaten, met zeer weinige van zyne getrouwſte vrienden des zelfs woede in dit Kaſteel den Diamant te ontwyken.

Na dat nu zyn vader de Stad verwoeft had, quam hy hem in zyn Kaſteel belegeren, en maakte het hem daar met zyne bateryen en geſchut zoo naauw, dat het niet lang te harden was, 't geen de jonge Koning wel bemerkte, zoo ras hy gewaar wierd, dat de Engelſchen en Deenen zig by zyne vyanden gevoegd hadden, en zig tegen hem lieten gebruiken.

Hy weerde zich ondertuſſchen zeer deſtig, voornamelyk door eenen Jacob de Roy, dien hy als zynen Kapitein aangenomen had, en door Pangerang Wiragoena geholpen zynde; maar deze, zoo wel als de Koning, te gemoet ziende, dat zy dit niet lang konden uithouden, riedden den Koning, dat hy door een van zyn getrouwſte vrienden haar Edelheden om hulp verzoeken zoude.

Daar

A°. 1682.

Daar op zond hy ten eersten Pangerang Wiragoena zelf (zoo men wil) of altoos een van zyne beste vrienden, die, na veel gevaar uitgegaan te hebben, den 10 February op Batavia quam.

Die haar Edelheden om hulp verzoekt.

Deze Vorst maakte zyn hoogsten nood, als mede 't gevaar van onzen Koopman, Comptoir, en goederen aldaar, aan haar Edelheden bekend, biddende zeer ernstig, dat haar Edelheden hem, haren bondgenoot, dog in dit uiterste wilden byspringen.

Haar Edelheden, het gevaar van dezen Koning, en te gelyk ook haar eigen hier by te gemoet ziende, wierden nog nader hier af door onzen Koopman, den Heer Willem Caaf, verzekerd, die met groot gevaar van zyn leven na Batavia quam vlugten, verhalende, dat de oude Koning onze Logie verwoest, al onze goederen weggeroofd, hem in 't uiterste levensgevaar gebragt, en het kasteel van den jongen Koning zoo naauw bezet had, dat het die Vorst, met het kleen getal manschap, daar binnen, niet lang tegen 't geweld van zoo een groote meengte zou kunnen gaande houden, gelyk die Koning met een nieuwen verzoek-brief, haar Edelheden weer bekend maakte.

Die hare bemiddeling aanbieden.

Na rype berading over deze zaak, die zeer teeder, en van een groot inzicht was, en dierhalven wel een diepe nadenking van alles, wat daar op volgen kon, vercischte, begrepen haar Edelheden het wyzelyk, en net in den haak, zoodanig als het van welberadene mannen ontrent dit stuk begrepen kon werden.

Zy namen een besluit, om de zyde van den jongen Vorst, hoe zeer hy hen ook bad, nog niet te kiezen; maar om hare bemiddeling tusschen den vader en zoon eerst aan te bieden, om te zien, of zy die twee Vorsten niet zouden kunnen bevredigen.

Zy schreven dierhalven twee brieven, een aan den vader, en een aan den zoon, en men verkoos den Heer Major St. Martin als 't Hoofd der genen, die deze brieven te water brengen, en mer die Vorsten daar over nader handelen zouden. Men vond egter niet goed deze Gezanten voor de woede des vyands bloot te stellen, alzoo men niet wift, of zy wel als vrienden ontfangen, en als Gezanten, volgens 't regt der volkeren, veilig toegelaten en gechoord zouden werden.

De Heer St. Martin laft gegeven, als Veld-Heer.

Men zond dierhalven voor af drie wel voorziene bodems, de Alexander, de gekroonde Vrede, Roemerswaal, en een Hoeker, op den 4 Maart, en hy zelf volgde den 6 dito met 't schip Europa, waar op 3 Kapiteins, en 200 man, behalven de Matroozen, en waar door zy in staat waren, zich wel te verdedigen. Hier mede vertrokken zynde, quamen zy den 8 op de Rhee de van Bantam, vaardigden die

twee brieven van haar Edelheden ten eersten aan die beide Vorsten af, en boden harer Edelheden bemiddeling aan, die dien Heer te gelyk Veld-Heer over al ons volk, en om onze zaken aldaar te verrichten, gemaakt hadden.

A°. 1682.

Na dat zy nu eenige dagen na het antwoord van den ouden Koning gewagt hadden, en geen bescheid op dien brief, of op deze aanbieding kregen, en in tegendeel zagen, dat die Vorst het kasteel even sel beschieden liet (waar onder men zeide, dat andere Europeers niet weinig rooiden, doende den vyand van kruit en lood rykelyk onderstand) zoo vonden de onzen goed, een troep volks na dien Koning af te zenden, om te hooren, wat hy op dien brief en aanbieding zou gelieve te antwoorden.

Deze, daar op afgegaan zynde, quamen eenige Europeers te gemoet, die hen door een Engelsman afvraagd, *wat zy met de geschillen van deze twee Koningen te doen hadden, en waarom zy zich daar mede bemoeiden?* Zy gaven tot antwoord, *dat zy quamen als vrienden, om die beide Vorsten, waar 't mogelyk, te verzoenen.*

Dit geleck hen niet aan te staan, behalven dat 'er ten eersten zeer veel volks by een quam, en alles vervaardigd wierd, om de onzen (gelyk uit de gevolgen bleek) aan te tasten, weshalven zy onverrichter zake weer na boord keerden, zeggende, hoe zy gevaren waren, en wat zy gezien hadden.

Wanneer men dan zag, dat de oude Koning zig niet verwaardigde, om ons te antwoorden, en dat men zelfs niet ontzag, om den vuur op onze schepen te geven, en de jonge Koning ons weten liet, dat hy niet langer harden kon, zoo quam 'er last van Batavia, om dien Vorst spoedig uit zynen nood te helpen.

Haar Edelheden geven last, om den jongen Koning te helpen.

Daar op begon de Heer St. Martin alles gereed te maken, om te landen; maar gelyk die Heer in al zyn doen, en zelf in zyn spreken, zeer langzaam was, en dit veel wakkere Kapiteinen vervvelde, alzoo hy nu (zoo men my gezegt heeft) al 3 maanden voor die stad gelegen had, om te landen (willende dat doen vlak voor de Rivier, daar het toegheid was) zoo maakte Kapitein Jonker haar Edelheden in 'tste bekend, dat, zoo 'er geen andere last van haar Edelheden, en geen ander Hoofd quam, de zaken des jongen Konings (die in den uitersten nood was) en van de onzen daar, wel een slegten uitflag konden nemen.

Daar op zonden haar Edelheden den Heer Tak, om hem te raden (dog onder de Heer St. Martyns gezag) die de derde dag, na zyn komst, ons volk den 7 April 1682 op een plaats, daar men hem niet verwagte, landden dee, den vyand op sloeg, en den jongen Koning uit zynen nood verloste.

De Heer St. Martin, die hier over zeer misnoegd was, en wel denken kon, dat

de

A^o. 1682. de een of de ander van de Legerhoofden hem die kook moest gebakken hebben, quam 'er agter, wie hem by haar Edelheden verdagt gemaakt had, gelyk hy zedert dien tyd ook een bitteren haat tegen Kapitein Jonker gevoed, en naderhand zyn slag waargenomen heeft, om hem dit vry onvoorzigtig en vuil, op Batavia in zyn huis (gelyk wy by 't beschryven van Batavia zullen aanhaalen) betaald te zetten.

Tangerang door de onzen gewonnen, en de vyand verjaagd. Ondertusschen hadden de onzen niet alleen de Vesting Tangerang door Kapitein Hartzing ingenomen; maar den ouden Koning, schoon wel 70000 man sterk, zoo schieliklyk op de vlugt gedreven, dat hy al zyn grof geslucht, door verbaaftheid agtergelaten, en zig na Tirtajassa op de vlugt begeven had, daar hy zich weer sterk maakte.

Rivieren door de onzen bezet. Zy bleven daar by niet beruften; maar deden nu en dan uit verscheide Rivieren met hunne gewapende vaartuigen, veel schadelijke uitvallen op de onzen, die eerst vry veel daar door leden; dog dit wierd hen ten eersten door onze schepen verleerd, die voor de monden dezer Rivieren gingen leggen, zoo dat 'er geen een Bantam's vaartuig dorst uitkomen.

Na dat nu de Vorst door de onzen zoo gelukkig en zoo tydig (alzo het 'er op aanquam, en 't water al tot aan de lippen was) verloft wierd, belastte hy aanstonds, dat men de Hollandse vlag even onder de zyne zou laten waejen, eensdeels, om te meer schrik en verlagenheid in de vyanden te brengen, en anderdeels, om te toonen, wat achting hy voor ons had.

's Konings agting voor ons. Zoo veel agting als nu de Vorst voor ons had, zoo veel veragting had hy intengendeel voor de Engelschen, en meer andere Europeërs, die hy zyn vyanden had zien helpen. Zyn wraakluft en woede tegen hen was zoo groot, dat hy hun allen wilden laten om hals brengen, en hunne goederen doen aantasten.

Die op ons verzoek, de verdere Europeërs genadig handelde. Onze Veld-Heer, dit als een zaak aanzieende, die, hoe onschuldig wy daar aan waren, egter door de Engelzen op onze rekening zou gezet werden, raadde dit den Koning af, en deed hem begrypen, dat hy dit om onzent wil nalaten moest, gelyk hy hem daar toe ook bewoog, zoo dat de Engelschen het dien Heer alleen dank te weten hebben, dat zy niet alle toen vermoord zyn, alzoo de Koning in het eerst geen een van die Europeërs, die hy tegen hem had zien vegten, en zyn vyanden zien ondersteunen, in 't leven wilde laten; waar in men hem geen ongelijk geven kon, dewyl zy zig dat zelfs op den hals gehaald hadden, behalven dat het regt des oorlogs dit medebragt, en in allen deelen billykte.

Het was een groote genade, dat hy de Engelzen, Franzen, en Deenen, als zyn-

A^o. 1682. de aan een en de zelve misdaad tegen hem schuldig, maar ongemoeid vertrekken liet, en het is zeker, dat geen van hun Koningen in zoodanigen geval, zoo veel bescheidenheid aan een Bantaminer, die tegen hen in hun gezicht had durven slyden, bewezen zou hebben, als nu die Koning, latende die gene vry en vrank op ons verzoek uit zyn Ryk gaan, die, na 't genieten bevorens van zoo veel weldaden tegen hun verbond, met hem gemaakt, openbaar tegen hem met zyne vyanden hadden durven vegten. Zoo dat het wel 't werk van dwazen geleek, dat men ons daar na de schuld geven wilde, dat het ons bedryf was, dat de Koning hun allen den handel verboden had.

Het was niet alleen de handel, dien hy hen ontzegt had; maar hy had hen allen ook verboden oit weer in zyn Ryk te komen, en deze lieden wilden nog moeite doen, om weer op Bantam een Comptoir te hebben, diens Koning zy zoo groote en billyke reden van toorn gegeven, en die, zoo wy 't niet belet hadden, hun allen deerlyk zou om hals gebragt hebben, waar toe zy, zoo zy in hun gemoed maar willen gaan, zeer veel redenen gegeven hadden. Hadden wy toen en daar hun verderf gezogt (gelyk zy ons naderhand zeer vuilaardig, en tegen de waarheid, zогten aan te wryven) wy hadden niet anders behoeven te doen, als de Koning te laten begaan, en het werk maar aan te zien, en 't is zeker, dat 'er geen een van hun allen zou in 't leven gebleven zyn.

Den Koning, ondertusschen vol beweging tegen de Engelschen (die hy om veel redenen 't minst vertrouwde, en 't meest haatte) deed de vensters, die zy niet wilden toefpykeren, door Pangerang Wiragoena met geweld sluiten en toefpykeren, en hunne galdery wegnemen, ook door zynen Kapitein, Jacob de Roy, de Engelsche vlag, van 't huis van hunnen Hopman Jan Fischer waejende, afhalen, niet begeerende, dat zyn vyanden, en die met hen tegen hem geheuld hadden, en nog heulden, hem nog met 't waejen van hunne vlagge zouden komen trotzeren. Ook scheurde hy die vlag in slarden, en deelde van de zelve aan zyn volk sjerpen uir, dat de Engelschen naderhand al mede zeer quadaardig, en ondankbaar (schoon zy wel beter wisten, de Roy wel kenden, en wel gezien hadden, dat hy niet in onzen, maar in des Koning dienst was) op onze rekening openbaar dorsten stellen.

De Engelzen, al dezen hoon en smaat niet langer konnende verdragen, verzogten zeer ernstig, dat wy hun, en hunne goederen, met onze schepen na Batavia wilden brengen.

A°. 1683. Men deed dit; dog onder beloften, dat zy vrugt 'er af aan onze Maatschappy betaalen zouden, waar na zy en hare goederen met de schepen Europa, nieuw Middelburg, Deltshaven, en 't Woud, na Ba-

tavia gevoerd, en in allen deelen door ons A°. 1683. (alzo den Inlander hen geen een vaartuig geven wilde) met Boots en Tsjampans, om hunne goederen af te zenden, geholpen zyn.

T W E E D E H O O F D S T U K .

A°. 1683 *taft Tak Tirtajassa aan. Dat hy veroverd. En raakt over de Rivier in groot gevaar. Na de verovering van Anir, verlaten veel grooten Sulthan Agong; dog de oude Koning geeft zich ook over. De jonge Koning bevoorrecht ons. Alzo hem de E. Maatschappy alles quytſchold. De oude Koning na Batavia verplaatst, daar hy stierf.*

TErwyl de Engelzen nu na Batavia waren, ging de Heer Tak na 't dorp Markesari, en veroverde dat in korte tyd, na een scheip gevegt, zonder dat 'er in dat jaar veel meer van belang voorviel.

A°. 1683, al een groot stuk weegs 'er in, begon men de vyand weer op te zoeken, en in zyn eigen nest aan te taften.

A°. 1683
taft Tak
Tirtajassa
aan.

De Heer Tak taftte tegen Paaschen de stad Tirtajassa aan, waar in de oude Koning zig zeer hertnekkig verweerde. Dog deze Heer ziende, dat het by dag na zyn zin nier ging, hervatte den fryd des nagts met zoo grooten geluk, dat hy de vyand, die 't vuur van onze granaaten en ſtinkpoiten niet langer verdragen kon, zoo verre komen dede, van met ons nu wel te willen handelen; dog dit vlak afgellagen zynde, begonnen zy weer even verwoed, als te voren, met ons te vegten; dog als zy nu zagen, dat wy ons daar sterk maakten, en ons weinig aan hen gelengen lieten, snydende hen alle toevoer af, staken zy zelfs in de derde nacht de stad Tirtajassa in vollen brand.

Dat hy
veroverd.

De onzen kregen niet voor de morgenstond bericht, hoe 't 'er was, en hoorden toen, dat de vyand over de Rivier getrokken, en na 't gebergte agter die stad geweken was. Daar op trok de Heer Tak 'er na toc, vond die nog smookende, en in 't paleis wel eenige buit, en veel zwaar yzer geschut op de bolwerken, dog geene de minste voorraad van oorlog.

En raakt
over de Ri-
vier in
groot ge-
vaar.

Hy ging met eenigen over de Rivier, daar hy zommige verlatene schanſſen vond, wesha ven hy dagt over de Rivier te rug te keeren; dog wierd daar door een groote troep Bantammers aangetaft, die hen de pas na de schuitjens affneden. Veel en die niet zwemmen konden, lieten daar 't leven, buiten de welke nog wel 200 stuks, die den vyand afgwagteden, zich zeer dapper dood vogten, alzo de vyand hen veel te sterk was.

De Heer Tak ontquam het gevaar met 4 of 5 schuitjens, die hy nog tydig kreeg, moest het vermoorden van de zynen aanzien, zonder het te kunnen wreeken, koe-
IV. Deel.

lende zyn moed aan een nieuwe vlam, die hy by zyn te ruggte komft in de stad aanstak, en leggende de zelve dus nog verder in koolen, waar op hy weer na Bantam keerde, latende zyn meefte magt daar onder Kapitein Hartzing beſchafft.

Kort daar aan wierd ook de stad Anir door Kapitein de Ruiter belegerd, en na een hertnekkig gevegt veroverd, door 't verlies van welke stad, 's vyands wicken t'eenemaal gefnuikt wierden, alzo zy nu al de zee-poſten quyt, en niet in ſtaat waren, om het te land in 't gebergte lang te kunnen uitharden.

Na de ver-
overing
van Anir,

Men zag 'er ook niet lang 'er na, blyken af; want de Grooten, dat zwerwen wars werdende, en niet genegen den ouden Koning langer te volgen, dropen allenskens van hem af, en quamen ons om vergiffenis verzoeken, brengende hunne t'zaamgebundene wapenen voor des jongen Konings voeten, dien wy met zyne onderdaan begaan lieten.

Verlaten
veel Grooten
Sulthan
Agong.

Hy beloofde hen wel genade; maar, herdenkende, wat ſmert zy hem aangedaan, en tot wat voor een uiterſte zy hem gebragt hadden, deed hy veel en der zelve ongemeene en vreezelyke ſtraffen aan.

Zommigen wierden voor wilde dieren geworpen, anderen zoo lang met rottangen gellagen, dat zy 'er by nederzegen. Dan wierden zy weder met ſpys en drank verquikt, en als zy wat bekomen waren, weer zeer hevig, en eindelyk zoo lang gellagen, dat zy geen ſlagen, ja geen gloejende yzers nog koolen meer gevoelden, en zich dus dood ſliepen.

Al deze wreedheden door haar Edelheden vernomen zynde, bewogen zy den Koning daar van af te ſtaan, en op genade te denken, alzo zyn land genoeg ontvolkt was.

De oude Koning dus van de zynen verlaten zynde, en niet langer konnende beſtaan, quam eindelyk ook vergiffenis verzoeken, en wierd door de onzen in genade aangenomen, op Bantam eenigen tyd in verzekering gehouden, dog van den Koning zyn zoon zeer veragte lyk gehandeld.

De oude
Koning
geeft zich
ook over.

Zeker vriend van my, nog op Batavia
Ff wou-

A°. 1683.

nende, heeft my verhaald, dat hy op den dag, toen hy afgekomen was, en zig eerst overgegeven had, met eenige andere Nederlanders, by den jongen Koning onthaald wierd, alwaar al zyne Pangerangs wat verre af op de grond, en de oude Koning mede op de grond, dog 't allerverste, by 't slecht volk nederzaten, en dat hy hem toen als een hond zag langs de grond kruipen, om nu en dan een schil van een vrugt of twee, die hem toegeworpen wierden (daar de Pangerangs verscheide vruchten van de tafel kregen) te komen oprapen, gedurende welke daad de jonge Koning zynen vader niet alleen met de uiterste verontwaardiging, maar ook met zulken bitter gezicht, als of hy hem verschuren wilde, aanzag. Hy wilde hem in het eerst ook in hun aller gezicht kriffen; dog de Heer Tak hem dat uit het hoofd gepraat hebbende, wilde hy hem in een beesten-hok opsluiten, en had 'er laft toe gegeven, hoewel dat mede door de Heer Tak belet wierd.

De jonge Koning bevoorregt ons.

De jonge Koning zoo grooten hulp van ons genoten hebbende, vond zich niet alleen tot groote dankbaarheid verplicht, maar meende, dat hy iets meer behoorde te doen, dan ons de onkosten te betaalen, die wy om zynen't wille gedaan hadden.

Alzoo hem de E. Maatschappij alles quyt-schold.

Hy deed dat ook op den 17 April 1684, verleene ons een zeer groot voorrecht wegens 't alleen inkoop van peper, en 't verkoopen van dezze en gene witte of geschilderde kleeden, in zyne landen, welk voorregt haar Edelheden den 28 April aannamen; maar met die edelmoedigheid, dat zy hem by een geschrift van ontslag wel 600000 Ryxdaalders, wegens gedane onkosten, op die voorwaarde quyt-scholden, zoo lang zy dit voorrecht behouden zouden; mits dat de schuld weer ten lafte van den Koning zyn zoude, zoo ras dit voorregt hen moet werden benomen, waar toe zig die Vorst zeer gewillig verbonden heeft, gelyk dat ook door zyn Hoogheid met de

Heer Tak, Kapitein Wanderpoel, de A°. 1685, Koopman Everard vander Schuur, en de Kapitein der Malcyers, Wan Abdul Bagoes, afgezondenen uit naam van haar Edelheden, dus besproken, besloten, en bezworen is.

Ik zal nu weder met het verhaal van den ouden Koning, tot zyn cinde toe, voortgaan, om daar na dan tot de zaaken, die tusfchen beide voorvielen, te komen.

De oude Koning op Bantam nu al twee jaaren gezeten, en de onzen gemerkt hebbende, dat de zoon uit bitterheid tegen zyn vader zich de eene of de andere tyd wel eens vergrypen mogt, behalven dat

De oude Koning na Batavia verplaatst, daar hy stierf.

veel Javanen reeds al veel middelen, tot verlossing van den ouden Koning in 't werk gesteld hadden (waar over reeds verscheide van hen gekrist waren) zoo vonden de onzen god dien Vorst in November 1686 van Bantam na Batavia in praauwen al vry statius met alle zyne vrouwen, en eenige slaven, te doen vervoeren, en hem op de punt de Robyn, in 't kasteel, te plaatzen, daar hy eenige jaren gevangen gezeten heeft, werdende door haar Edelheden onderhouden (die A°. 1690 den 8 November zyn inkomen maandelyks, gelyk ook dat van Pangerang Poerabaja, verminderden) en gaande gemeenelyk met twee oppassers uit. Hy stierf hier ontrent A°. 1695, en wierd zyn lyk na Bantam gezonden, om het daar te begraven.

Nu zouden wy wel eens gaan zien hoe deze Bantamze gevallen, en bewegingen in Europa, en voor al in Engeland opgenomen wierden; maar dewyl die van een vry langen adem zyn, en hier zeer veel vellen zouden beslaan, oordeelen wy best den lezer na 't vervolg van Aitzema, door Sylvius daar dit in 't breede te vinden is, te wyzen; behalven dat het ook ieder een niet lusten zou alle de papieren, daar over gewisfeld, na te lezen, alzoo dat in verscheidene groote eischen, en eenige brieven, die men daar in 't breede vinden kan, bestaat.

DERDE HOOFDSTUK.

DE Heer van Hoorn A°. 1685 weer Gezant derwaards. Aboe il Falaal Mohammed Jachia 9c. Koning A°. 1687. Door de Heer Pits geluk gewenscht. Veroveringen door dien Vorst op Borneo A°. 1698. Zyn zorge om zyn tweede zoon by zyn leven te doen kroonen. Overgave van een Christen-vrouwwe aan dien Koning, die by dooden doet.

IN dezen staat nu waren de zaken tusfchen onzen staat, en de Engelschen gebleven, zonder dat 'er verder, van hen weder in Bantam te zetten, iets wierd gevergd, hoewel die naderhand, by den opstand door Jacobus de II in 't Ryk verwekt, en door

't verheffen van Koning William de III. tot die kroon, nog al meer en meer verdweenen, en eindelyk geheel te niet geraakt zyn.

A°. 1685 ging de Heer Johan van Hoorn weder by dezen jongen Koning van Bantam

De Heer van Hoorn A°. 1685 tam

A°. 1698. tam, om met hem van zaken van gewigt te spreken. Hy had op dien tyd een Armenische Princesse, en nog eenige andere by zich, tegen welke hy, in 't bywezen van die wyven, en van dezen Heer een zeer vuil bordeel-taal in 't hoog Javaansch uitfloeg; dat door onzen Koopman Kaaf, die deze taal wel spreken kon, ook zeer wel verstaan wierd.

Aboe il Falaal Mohammed Jachia, 9e. Koning A°. 1687 door de Heer Pijs geluk gewencht. Hy leefde niet heel lang daar na, stierf A°. 1687, en wierd vervangen door zyn zoon Sulthan Aboe il Falaal Mohammed Jachia, die de negende in rang was. Haar Edelheden lieten hem in dat zelve jaar door de Heer Jacob Joriszoon Pits, buitengemeen Raad van Nederlands India, een Heer, die de Maleitze taal zeer wel sprak, met zyn verheffing tot de kroon veel geluks wenschen.

Verovering door die Vorst op Borneo A°. 1698. A°. 1698 wanneer nu Aboe il Machasin Mohammed Djenoel Abidien (by anderen Zainalabdyn genaamd) aan de kroon was, zond deze Vorst zekeren Heer Roelof Goens, nevens eenige andere Nederlanders, na Borneo, daar zy op Succadana voor hem groote veroveringen deden, en met grooten buiten weer quamen. Het net bericht 'er af, is aldus.

Zeker Koning landewaard in had boven, 18 of 20 myl de Rivier op een negry, en nam Succadana van den Koning van Bantam, die buiten dien nog 2 negryen, aan wederzyden van Succadana had.

Deze Koning, eerst Succadana ingenomen habbende, nam daar na de twee andere Dorpen ook, en daar en boven tot twee of driemaal 16 of 17 Pantsjalangs van den Koning van Bantam, en maakte zyn volk gevangenen en slaven.

Hy verzogt, na veel verlies en geleden smaadheden, dan de E. Maatschappy om hulp, die buiten de 75 Pantsjalangs des Konings, nog 8 Pantsjalangs, 3 schepen, de Faam, de Bye, en nog een met volle en ammunitie A°. 1698 derwaards zonden. Naderhand quam nog een schip de Thee-of Peperboom genaamd.

Als Hoofd van de commissie ging de Heer Goens, als tweede, Jacob Klaaszoon, zynde Koopman, en als Luitenant daer op geworden, Govert Knol, en N.... Oorhoorn; en den Constapel, Spiegel. Voor 't land komende, raakte een van de schepen valt: ook was 'er een Engels Koopman en Kapitein gekomen, die dezen Koning hielp, en 't lang tegen hield.

De Koning vlugte allereerst na 't gebergte, en omtrent 14 dagen 'er na, nam de Engelsman, zonder reden, daar anders zyn Pagger onwinbaar, en al ons schieten te vergeefs was, ook de vlugt derwaards; dog bragt eerst 20 of 30 pikol amfoen, en een groote menigte pakken met kleeden in een grens aan land, en stelde daar 2 man by, 't geen alles buit was voor

de Bantammers. Hy, boven gekomen A°. 1698. zynde, wierd met de nek aangzien, en zyn volk gedwongen in onze handen over de weg, na een der dorpen naaft Succadana gelegen, te komen, alzoo alle drie de pallen der drie Rivieren bezet waren, om de Koning 't vlugten na beneden te beletten. Zy bragten 1800 Ryxdaalders mede, dat al mede voor de Pangerang van Bantam met zyn volk, of voor hunnen Koning was.

De Heer Goens uitdrukkelijk door de Koning hier toe van haar Edelheden verzogt, had zig in den beginne door een snaphaan, die afging, en waar in hy onvoorzichtig zyn duim stak, de duim afgeschoten; waar af hy, die zedert niet in staat was, om iets te doen, en 't bestel aan de Heer Klaaszoon liet, na de bevoegte overwinning, en herstel van 't regt des Konings tot de 3 negryen (als zy 3 mylen buiten de wal weer na Batavia voeren) quam te sterven, zedert altyd zeer kleemoedig geweest zynde.

Na dat men voor Bantam en op de Reede gekomen was, mogt 'er niemand van de Bantammers aan land komen; maar zy moesten onze schepen met haar 75 Pantsjalangs na Batavia gelciden. De Koning zond eenigen tyd daar na 2 schepen met peper tot een byzonder geschenck, nevens wat aarde op een zilvere schotel, ten bewyze, dat hy 't weer verkrygen van dat zyn land, de E. Maatschappy dank weet; buiten dat hy al de onkosten aldaar gedaan, aan de E. Maatschappy, volgens gewoonte, zeer wel betaalde; dog de byzondere lieden, die op dien tocht zoo dapper voor hem gevogten hadden, hebben noit van dit geschenck iet gekregen.

Na dat men de voornoemde moejelykheden op Batavia wegens het afzetten van Pangerang Depati Anom, en over het op den throon stellen van Pangerang Poegar gehad had, vond deze Koning van Bantam goed deze zaak by zyn leven met haar Edelheden zoodanig te schicken en vast te stellen, dat daar over na zyn dood geen geschillen meer mogten vallen.

Het is daarom (zoo men meend) dat niet alleen verscheide bedienden van ons nigmaal over en weder geweest zyn, maar zelf heeft ook in Augustus A°. 1708 zyn Edelheid van Hoorn, met 't schip Sandenburg na Bantam, met de Heeren de Vos, Zwaardekroon, en Garfin, enz. gevaren zynde, zeer lang met dien Vorst (waarschynlyk over dit werk) alleen gesproken, om de opvolging van zyn tweeden zoon als Erf-Prins vast te stellen, alzoo den oudsten iets schelde, en deze wel zoo schrander was.

Hy quam zyn Edelheid wel met 80 vaartuigen, alle met rood laken bekleed, te gemoed.

A°. 1705.

Hy had zyn drie egte gemalinnen, en veel byzitten, by zich, die alle op zyn Javaantich toegetakeld, en gansch niet fraai waren.

Zyn Edelheid ontving dien Vorst aan de val reep; dog hy quam niet aan boord, voor dat al zyn wyven eerst over waren.

Na dat zy ontrent een uur by een geweest waren, geleidde zyn Edelheid dezen Vorst met zyn schip, en nog 4 of 5 andere, die hy by zich had, weer tot ontrent Bantam, en nam een vriendelyk afscheid van den zelve, betuigende aan ons Opperhoofd aldaar zyn groot genoeg en over de eer, hem van zyn Edelheid aangedaan.

In 't begin van A° 1709 ging de Heer de Vos, ordinaar Raad van Indiën, na Bantam, ten overstaan van welken (zoo my door den Krankbezoeker Simon Dol, die dat mede aangezien heeft, bericht is) den voornoemden tweeden zoon des Konings van Bantam, als Erf-Prins, gekroond is.

De Heer Zwaardekroon, tegenwoordig Opperlandvoogd van Indiën, is mede eens by dezen Vorst geweest, op welken tyd die Koning hem weder op Bantam by quam, juist als'er een predicatie werd voorgelezen, by welk geval hy 't zakje ziende rond gaan, en niet begrypende, wat dit zeggen wilde, vraagde hy dat dien Heer, die hem zeide, dat wy in 't zelve gewoon waren iets voor de armen te geven. Hy verontschuldigde zich toen van geen geld by zig te hebben; maar zond daags'er aan een

zilvere schotel vol spaanze matten voor den armen. A°. 1705.

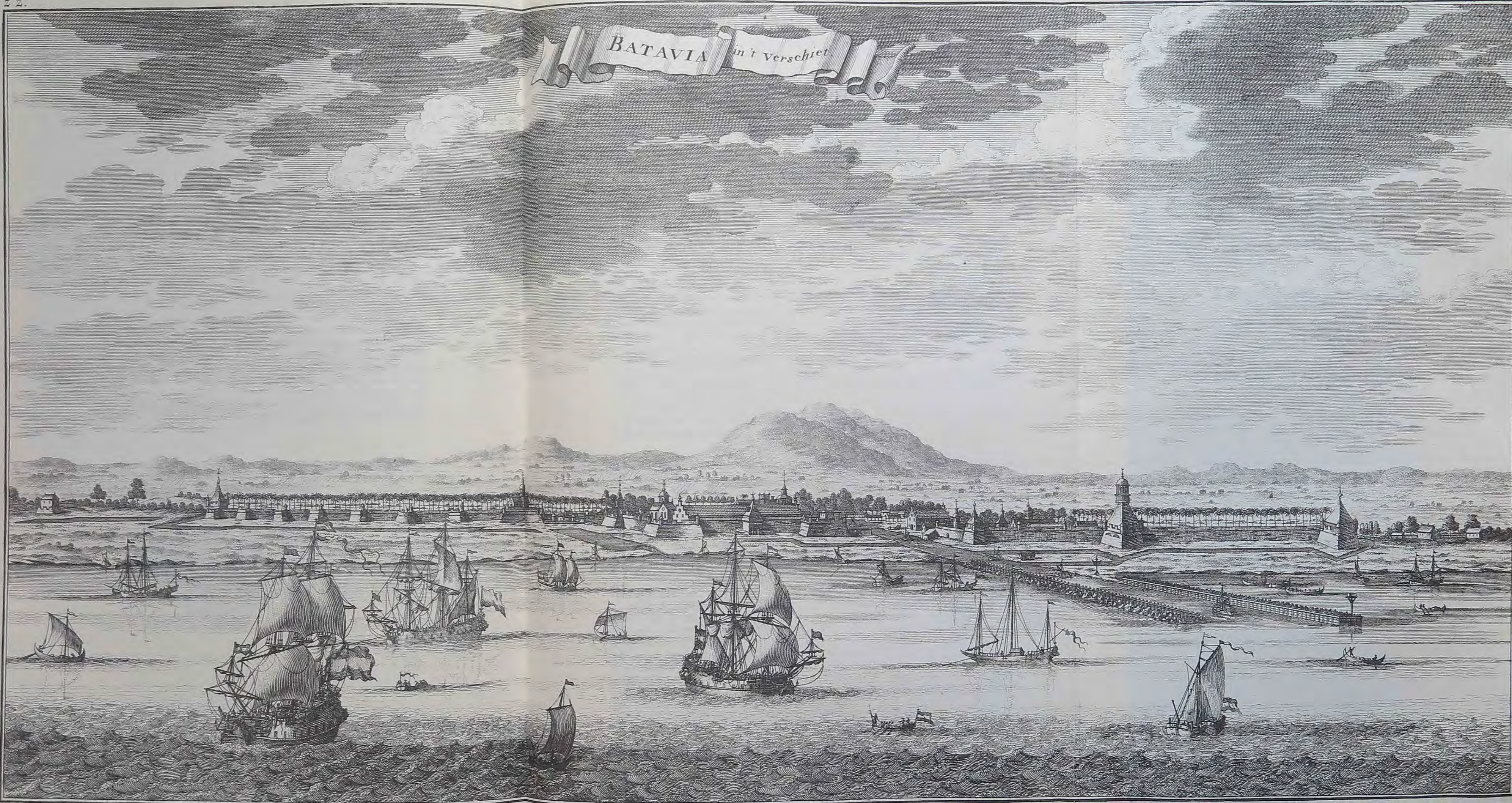
A°. 1705 is 'er een zeldzaam geval op Batavia gebeurt (zoo men my A°. 1712 verhaald heeft) dat namelyk, zekere Bantamse vrouw, Christen geworden, en met een Christen op Batavia getrouwd zynde, door dezen Koning verzogt, en door haar Edelheden aan hem overgegeven is, die daar op ten eersten door hem zeer elendig ter dood gebragt wierd. En toen Henrik Lucaszoon Caardeel, van Steenwyk, die gewezen weggeloopten Metzelaar, naderhand Pangerang Wiragoena genaamd, na Bantam, uit de werkplaats van 't ambagtsvolk der E. Maatschappy, weggeloopt, en Moorich geworden was, wierd hy door haar Edelheden wel zeer ernstig weder geëischt; dog is toen gecenzins op haar verzoek door dien Koning weder gegeven; maar naderhand, by een ander voorval, van zelfs tot ons weder overgekomen, en weer Christen geworden. Ik zal myne gedagten over dit geval van die vrouw, zoo lang uitsellen tot dat ik van de zaken, den Godsdienst betreffende, spreken zal.

Dit, het voornaamste zynde, dat wy van de zaken van Bantam wisten te zeggen, zal het nu tyd werden, dat wy ook eens van die voorname en beroemde stad Jacatra, en Batavia in des zelfs plaats op dien eigen grond gebouwd, ondernemen te spreken.

Overgave van een Christen vrouw aan dien Koning, die hy dooden deed.



BATAVIA in 't verschiet



BESCHRYVINGE VAN DE STAD BATAVIA.

VYFDE BOEK. EERSTE HOOFDSTUK.

Beschryvinge van Batavia. Hare gelegenheid. Schoone Reede. De lucht hier. De hitte. Middelen daar tegen. Koelheid der huizen, en ook der avondstonden. Ontrek, lengte, en breedte der stad. Punten en verdere sterkte. De Rivier, door de aardbeving Ao. 1699 zeer bedorven. Gevolgen van die aardbeving. Zeldzaam voorval van een Kaciman. Poorten der stad. Zeer fraeje straaten en grachten dezer stad. Ongemakken der zelve. En der straten. Net getal der Hollandsche en Chineesche huizen. Getal der thuin-huizen. Stadhuus. Scherpe wagt der borgers op 't zelve. Teekening van het Stadhuus. De kruis-kerk. De Portugeesche kerken afgebeeld. Verdere openbare stads-gebouwen. Het kasteel Batavia. Het plein, en de stal. Dieren daar in. Gedaante des kasteels in teekening. Breedte en lengte. Het kasteel van binnen in teekening. De kasteels-kerk. Paleis van den Opperlandvoogd van Indiën. De Pinang-poort. Het verdere 't geen van dit kasteel te zeggen valt. Buiten-sterkten. Schoone wegen en thuinën. En verdere fraejgheden buiten de stad.

Beschry-
vinge van
Batavia.



Gelyk de naam van het Koningryk, waar in deze stad legt, Jacatra is, alzo plagt de hoofdstad wel eer ook dien zelve naam te dragen, gelyk wy breeder daar af hier na spreken, als wy aanwyzen zullen, op wat voor een wyze Batavia is gegrondevelt, dat op de zelve plaats, daar wel eer de stad Jacatra lag, gelegen is.

Onder de steden van het Oosten is 'er geene, die in heerlijkheid, netheit van gebouwen, schoonheid van belommerde grachten, cieraad van lyn-rechte straaten, en wegen, mitsgaders in grootheid van wyd-uitgestrekten handel, by Batavia kan vergeleken werden. Zy is niet alleen die magtige Koninginne van 't Oosten, die daar als op haren thron zit, die van daar hare bevelen aan alle onze comptoiren, en na alle andere gewesten van 't Oosten geeft, en die, gelyk als de Koninginne der Koninkryken, en als de volmaakte in schoonheid (gelyk de Geest Gods Jef. 47. 5. en Ezech. 27. 3. van 't vermogend Tyrus eens zeit) met haren luster boven alle de steden, die men daar heeft, uitblinkt; maar ik kenne ook zeer weinig steden in Hol-

land, die zoo fraei, doorgaans zoo cierlyk gebouwd, en in 't gemeen van zulke schoone huizen voorzien zyn, behalven dat zy in wyd-uitgestrektheid van handel, alle de zelve zeer verre overtreft, gelyk ons dat klaar genoeg blyken zal ter plaatse, daar wy (pas voor de beschryving van 't ampt van den Opperlandvoogd of Gouverneur Generaal van Indiën) aanwyzen, hoe danige bezendingen haar Edelheden van maand tot maand te verzorgen hebben.

Zy is op 6 graden en 10 minuten zuid-der breedte, en op de lengte van 126 graden en 54 minuten, op een lage moerasige grond gelegen, waar door zy in de morgenstond gemeenlyk als met enen nevel of damp, die op de geheele stad legt, bedekt is, dat men allerbest, als men 's morgens met het aanbreken van den dag van de schepen op de Reede na de stad vaart, bespeuren kan.

Zoo ras egter de zon opkomt, en, voor al zoo ras de zee-wind begint door te waaien (dat men gemeenlyk ontrent tien uren 's morgens verneemd, en die tegen den avond leggen gaat) werden alle die dampen veritrid, en weggedreven.

Men ziet den blauwen-berg (om dat hy zich van verre zoo vertoond, als men op

Reede legt, dus genaamd) ontrent 12 of 14 (en eenige wel 20) mylen 'er af leggen, hoewel zommige onkundigen deze stad aan des zelfs voet plaatzen.

Schoone
Reede.

Voor de zelve heeft men de schoonste Reede, die men zich zelven verbeelden kan, en die zoo groot en wyd van uitstrekking is, dat 'er een groote vloot van zeer veel schepen gemakkelijk en zeer veilig zou konnen leggen, alzo de zelve door een groote menigte Eilanden (bevoers in 't beschryven van 't Koninkryk Jacatia te dier plaatze al gemeld) zoodanig gedekt is, dat men 'er byna geen aanslag van water heeft, schoon het al sterk waeid, zoodanig, dat men Chineesche prauwen in menigte na en van boord ziet varen, hoewel het egter voor een enkele reizende wel gebeurd, dat zy 't onderste boven geraken. Ook zyn d' 1713 op Kersdag door een zware storm (het eerste wel in honderd jaren) by na al de schepen van hare ankers geraakt, gelyk 'er ook een schuit, die van 't Eiland Purmerent quam, omloeg, en eenige lieden zeer dicht by de Reede verdronken, waar onder myn neef, de jonge Rumphius, mede was.

Gemeenelyk legt 'er een groot getal schepen op die Reede, pas een vierde myls van de stad; dog de Zeevoogd legt wel een half myl van de zelve, als op de brandwagt.

De lucht
hier.

De lucht alhier is doorgaans zeer fris en gezond; en niet tegenstaande men hier zoo na aan de linie legt, is de hitte hier niet onverdragelyk; maar in tegendeel, door 't waeyen der koele winden, zoo wel te lyden, dat men het naauyls zou konnen gelooven.

In het droog saizoen (dat in May begint, en tot 't einde van October duurd) waict de Oosten wint vyf maanden aan een zeer sterk door, zynde de zesde de Wyffel- of Kenter-maand, in welke men zoo geen vaste winden heeft.

In 't regen-saizoen (dat hier zoo veel als de winter is, en in November, of wel eerst regt in December begint, en tot 't einde van Maart duurd) waict de Westen wind sterk door, en dan kan 't zomtyds hier wel een dag of twee aan een regenen; maar zoo ras die regen ophoud, zyn de straaten, en gragten weder droog, en dit geeft een groote verquikking in de lucht, en verfrisching aan de boomen, die dan uitnemend schoon en groen staan.

De hitte.

In den heeten tyd voor al moet men egter zeggen, dat het van negen uren 's morgens tot na de middag ten vyf uren al fraei heet op straat is, en die dan uitmoet gaan, kan zeer licht in korten tyd zich doornat zweeten; maar de hitte, hoe groot zy ook zy, en is zoo benauid niet, als zy in Holland in de zomer voorkomt. Zy verveeld ook niet anders, dan dat zy ons

wel wat doet zweeten, maar dat is licht te helpen met zich een reis meer des daags te verschoonen (dat zommige wel twee of driemaal doen) en dan geeft dat zweeten ganfch geen ongemak.

Velen weten dit te ontgaan latende (zoo Middelzen zy geen orembacy hebben) een Chineesche prauw voor hun huis komen, die hen voor twee stuivers brengt, daar zy wezen willen. Andere ryden te paart, of met een koets ter plaats, daar zy begeren te wezen, behalven dat men zich ook gemakkelijk met een geverniste en vergulde draagstoel (ontrent twee voeten in 't vierkant breed, en 5 of 6 voeten hoog, van een groote raam in dedeur, en aan wederzyden van nog een raamken voorzien, waar door men een ieder zien kan, zonder gezien te werden) over al, zonder van eenige hitte te weten, kan laten brengen. Een gemak, dat met geen geld te betalen is, en dat ons geen stuiver kost, alzo twee van onze huisflaven dat in een oogenblik konnen verrichten. Ook laten alle lieden van tazzoen (onder welke een Onderkoopman de minste in rang gerekend werd, te weten, die recht hebben, om het te voeren) zich een groote zonnescerm tegen de hitte boven 't hoofd dragen; daar een Assistent maar een kleene voeren mag, en die zelfs dragen moct; want zoo die zich verstoutte met een geopend zonnescerm in 't kasteel te komen, zou hem die door de Soldaten afgenomen werden.

Schoon het nu van negen tot vyf uren zoo heet op de straat en buiten is, is 't egter na vyf uren weer zoo gematigd, als men het zou konnen wenschen. Ondertusfchen weet men in de huizen van

Koelheid
der huizen,
en ook der
avondstonden.

geen hitte ter wereld, alzo men daar zeer koele galderyen heeft, die met gordynen koel en donker gehouden, behalven dat de minste winden, die 'er zyn, door de rotting-raamen ten eersten vernomen en gevoeld werden. Altoos ik heb het, in huis zynde, nooit te warm gehad.

's Nagts kan het daar (voor al door den dauw) zoo koud zyn, dat het verveeld, en nadelig is.

De stad beslaat in haren omtrek ruim 4800 klokke treden, hebbende aan de westkant, van de eene wal tot de andere, de lengte van 1317, en aan de oostkant tot 't kasteel toe, maar de lengte van 802, en van de Rotterdamse tot de Utrechtsche poort de breedte van 1360 van myne treden, zoo dat zy breeder dan langer is. Als men de buiten-of voorsteden 'er by rekend, die al vry wel bebouwd zyn, dan is zy wel anderhalve myl in haren omtrek.

Omtrek,
lengte, en
breedte der
stad.

Zy is rondom omringt met een schoone muur van kraalsteen, die met 22 punten of bolwerken versterkt, en daar door in staat is, om zig zeer wel te konnen verdedigen, alzo die van zeer goed geschut,

Punten, en
verdere
sterkte.

en

en verder van alles, dat daar noodig is, voorzien zyn.

Deze punten zyn genaamd, Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn, Enkhuizen, Vianen, Gelderland, Catzenelleboogen, Oranje, de Nieuwe poort, Hollandia, Dieft, Nassauw, Zeeland, Utrecht, Vries-land, Overysfel, Groningen, Zeeburg, Kuilenburg, en de middel-punt, welke laatste in het midden der stad, en ontrent de groote middelbrug, die over de groote Rivier legt, geplaatst, en in staat is, om met haar gefehut by na alle de toegangen in de stad te verdedigen, en de voornaamste straten te bestryken.

Ook is de barm onder de muuren der stad met een dichte hagedoorn, of Carindang, bezet, daar niet wel is door te komen, behalven dat de zelve van grachten rondom, die wel een breedte van 13 of 14 roeden beslaan, voorzien, en die met een aarde wal van 3½ roede hoog, met steenen van buiten omzet, versterkt is.

De stad is door de groote Rivier (anders die van Jacatra genaamd) in tweeën gescheiden, die van boven, van 't naby gelegen gebergte Pangerano (gemeenelyk de blaauwe berg genaamd) komt afstroomen, en hier in zee stort. Zy is ontrent 57 treden breed.

Zy plagt in de vorige tyden zichalomme, de ganfche stad door, in de grachten te verdeelen; dog tegenwoordig leggen zommige grachten by laag water geheel droog, voor al in May in het Ooster- of drooge faizoen, hoewel zy tegen den avond dan meest vol zyn, diens tegendeel men in 't Wester-Moesson heeft, hoewel het wel wat verschiet.

De Rivier door de aardbeving A°. 1699 zeer bedorven.

Dit is veroorzaakt door een zware aardbeving, die men nu en dan hier onderhavig, en dat, vermits men daar niet dan steene huizen heeft, al zeer gevaarlyk is.

Ao. 1684 den 13 February, en Ao. 1699 den 4 January, en den 21 January 1706 had men hier het gevoel van ettelyke sterke bevingen van 't aardryk, van welke de middelste dat bederf der Rivier veroorzaakt heeft.

Gevolgen van die aardbeving.

Een zeer schadelyk gevolg van deze aardbeving was, dat, wat kosten en moeite haar Edelheden ook gedaan hebben, om de bank voor de Rivier leggende, en dagelyks nog aangroeiende, weg te nemen, al het zelve te vergeefs geweest is.

Ao. 1707 quam de Heer Jacob Faas, als Opperkoopman en Raad van 't Justitie, en wel voornamelyk uit, om deze bank door een modder-moolen weg te nemen. Dit gelukte in 't eerst zoo wel, dat die Heer, op 't gunstig schryven harer Edelheden hier over Ao. 1710 extraordinair Raad van

Indiën wierd; dog door de stoffe, die gedurig van boven quam, groeide die bank van tyd tot tyd weer zoo sterk aan, dat zy nu al weer zoodanig, als voor zyne komste, gevonden werd.

Daar beneven heeft de stoffe, die van boven af komt zakken, niet alleen die bank daar gemaakt, maar een eeuwigdurende last voor de ingezetenen, die op de grachten wonen, veroorzaakt, vermits die nu alle jaar in de maanden van Juny en July moeten uitgemodderd werden, tot groote moeite, en koste voor den eigenaar en huurder, alzoo die dat alle jaar dan moet laten uitbaggeren, dat voor eerst een schrikkelyken hoop modder voor ieder huis, die ganfche gracht langs, een slegt gezicht, een groote stank, in die heetste tyd, en ten minste nog 6 of 8 Ryxdaalders onkosten aan ieder geeft, alzoo men ten eersten verzorgen moet, dat die modder van daar na buiten gebragt, die dan gebruikt werd, om de wegen of landeryen te hoogen.

Zoo ras nu een gragt uitgemodderd is, is zy een maand of twee daar aan weder even vol. Waar uit men dan zeer licht begrypen kan, hoe grooten ongemak die aardbeving deze schoone stad heeft toegebragt, behalven dat men nu met laag water ook overal zoo niet varen kan, gelyk men voor dien tyd plagt te doen.

In deze groote Rivier heeft men, voor al in 't drooge Moesson, ter plaats daar zy in zee uitwaterd, zeer veel Kaemans, of Krocodillen, die daar op de doode katten, honden, buffels, en menschen, die de Javanen hier en daar vermoorden, en dan zoo komen afdryven, aazen, en loeren.

A°. 1692 wierden drie Bhaaren, of Zeldzaam nicuw-gekomenesoldaten (zoo men my be- voorval van een Kaciman. rigt heeft) tot aan zekere galg, ontrent de Rivier, buiten den boom toen staande, zoo vinnig van den Kaeciman vervolgd, dat zy genoodzaakt waren boven op de zelve hune behoudenis te zoeken, alzoo hy, op zyn agterste pooten recht overeinde staande, tot boven aan het hout der galge met zyn bek quam.

Dit is 't eerste voorbeeld, dat ik ontmoete, van luiden die door de galg behouden zyn, daar zy anders voor zoo veelen doodelyk is, en noit andere, die de zelve beklimmen, dan alleen de Scherpregrter, levend weder beneden daalen.

Deze stad nu heeft vier voornaame, en Poorten der stad. zeer fraei-gebouwde poorten, de Rotterdamze, die Ao. 1636, de Nieuwpoort, die Ao. 1631, de Utrechtze, die Ao. 1651 (volgens besluit harer Edelheden van den 25 July tot voortzetting van den Landbouw) en de Dieft-poort, die Ao. 1657 gebouwt wierd, gelyk voor de zelve uitgehouwen te zien is. Daar is nog een kleen poortje, Spelmans poortje genaamd, staan-

staande schuins tegen over de Konyne-gracht; dog van weinig gebruik. Ook heeft men nog een poort by 't vierkant, die regt over 't Fort zich vertoont, en gemeenelyk de vierkante poort genaamt werd.

Zeer fraeje
Straaten.

Het is een van de fraeiste zaaken, die men in een nieuw-aangelegde stad vereischen kan, dat alle de gragten en straaten lyn-regt, en doorgaans, buiten de steene weg langs de huizen (die nog wel vyf voeten behalven de rol-laag beslaat, en die over al van blaauwe of roode zeer gladgelegde steenen is) dertig voeten breed zyn, en die onbestraat, dog egter tot een zeer vasten en goeden weg, voor de slaven en koetzen diend, om gebruikt te werden, alzoo alle fatzoenlyke lieden op die sierlyke en nette geplaveide weg gewoon zyn te gaan.

Van deze straaten teld men 'er agt, zommige daar van recht, andere maar dwars-straten zynde.

De eerste, die men, uit het kasteel komende, ontmoet, is de Princen- (anders ook, dog qualyk, genaamd de Heeren-) straat, loopende regt op het Stadhuis aan; ter linkerhand van welke men, zoo als men uit het kasteel komt, ook de Princen-steeg (of de thee-water-, anders ook de Heeren-sstraat genaamd) heeft. Men ontmoet in de zelve twee bruggen, ieder over een dwars-gragt leggende.

Ontrent de zelve, of wat aan de Oost-zyde, heeft men een dwars-sstraat, de Jan Ferment-sstraat genaamd, na een Land-droft van dien naam, die men wil dat daar in verscheide huizen gehad heeft.

De tweede straat is de Pafar- of Markt-sstraat, de derde de Pitavin's-sstraat, die daar tegen over is, en de vierde straat by 't Gasthuis, of voorby de Maleitsche Kerk loopende.

Behalven deze straaten, beoosten de Rivier, heeft men nog verscheide andre aan de West-kant gelegen.

Men ontmoet daar eerst de Jonkers-sstraat, die door een dwars-gragt, de Jonkers-gracht genaamd, in twee fraeje opene breede straaten gedeeld, en afgescheiden werd.

De naaste, na 't Vierkant toe gelegen, werd gemeenelyk de Lepel-sstraat, en de naaste na de Roewa Malakka, of de Malakze-sstraat gelegen, werd de Zandzee genaamd. De eerste werd meest van herbergiers, tappers, en lieden die kost-gangers houden, dog de tweede van zeer veel fatzoenlyke lieden; dog aan de Oost-zyde meest van Chineezen, bewoond.

De tweede straat aan de West-zyde (al-zoo wy die twee vorige maar voor eene rekenen, schoon zy twee byzondere naamen by 't gemeene volk hebben, daar zy anders maar die van de Jonkers-sstraat heeft) is de Utrechtse, die van de Roewa Ma-

lakka recht op de Utrechtse poort aan loopt.

In deze stad zyn ook zestien zeer fraeje ^{Grachten} ^{dezer stad.} gragten, die alle met schoone Tamarinden en verscheide bloem-boomen beplant zyn, die behalven het fraei gezicht, en de aangename geur, tegen vier uren des namiddags voor al, ook den ganschen dag een uitnemenden verquikkenden lommer geven.

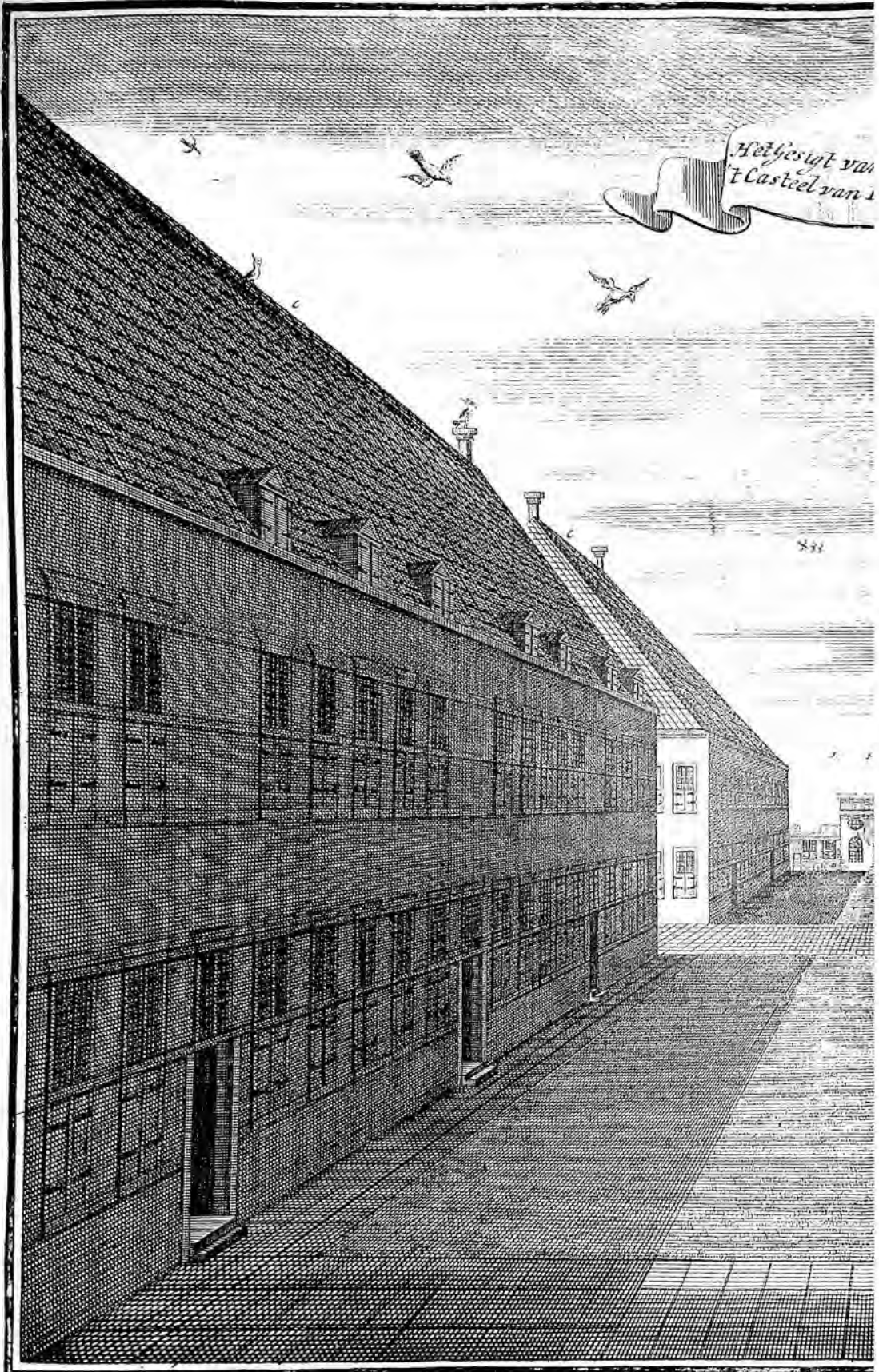
Een van de breedste en grootste grachten, midden door de stad loopende, en zich van daar na de andere grachten verdeelende, maakte de groote Rivier uit, over de welke in het midden een schoone lange houtse brug legt met steene vleugels, zynde de brug zelfs 57 treden lang, gelyk ook de barm, of de weg aan wederzyden van deze Rivier, 54 treden breed is.

Langs die Rivier woonen na de Oost-kant meest Chineezen; dog aan de West-kant, voor al ontrent de Dieft-poort, heeft men zeer schoone huizen door Hollanders bewoond, alwaar na de Zuid-kant by de Gast-huis straat nog een steene brug is, gelyk 'er nog twee zulke aan de Noord-kant zyn, daar men van de groote middelbrug af, na de West-zyde, de Gauw-dieffmarkt heeft, daar allerlei waaren verkogt werden, en daar veel groote huizen der Chineezen met groote porcelyn-winkels zyn. Deze werd zoo genaamd, om dat men daar veel gestolen goet te koop vind; en na de Oost-zyde is een zeer lange markt van alles, dat men bedenken kan, en voor al van 't geen men in de huishouding en voor de slaven van nooden heeft; die tot aan de hoenderbrug loopt, en gemeenelyk zoo vol slaven en ander volk is, dat men, voor al 's moigens, werk heeft, om 'er door te dringen. Ook heeft men ontrent de middelpunt, by die groote brug, een zeer groote Markt, daar dagelyks niet dan bloemen verkogt, en weer versich aangevoerd werden, aangezien de jonge Juffers veel werk daar af maken, waarom de jonge Heeren tegen den avond veel kransen of snoeren koopen, en die aan de jonge Juffers, daar zy dan by zyn, vereeren, waar door alle die kraamkens gedurig ledig raken.

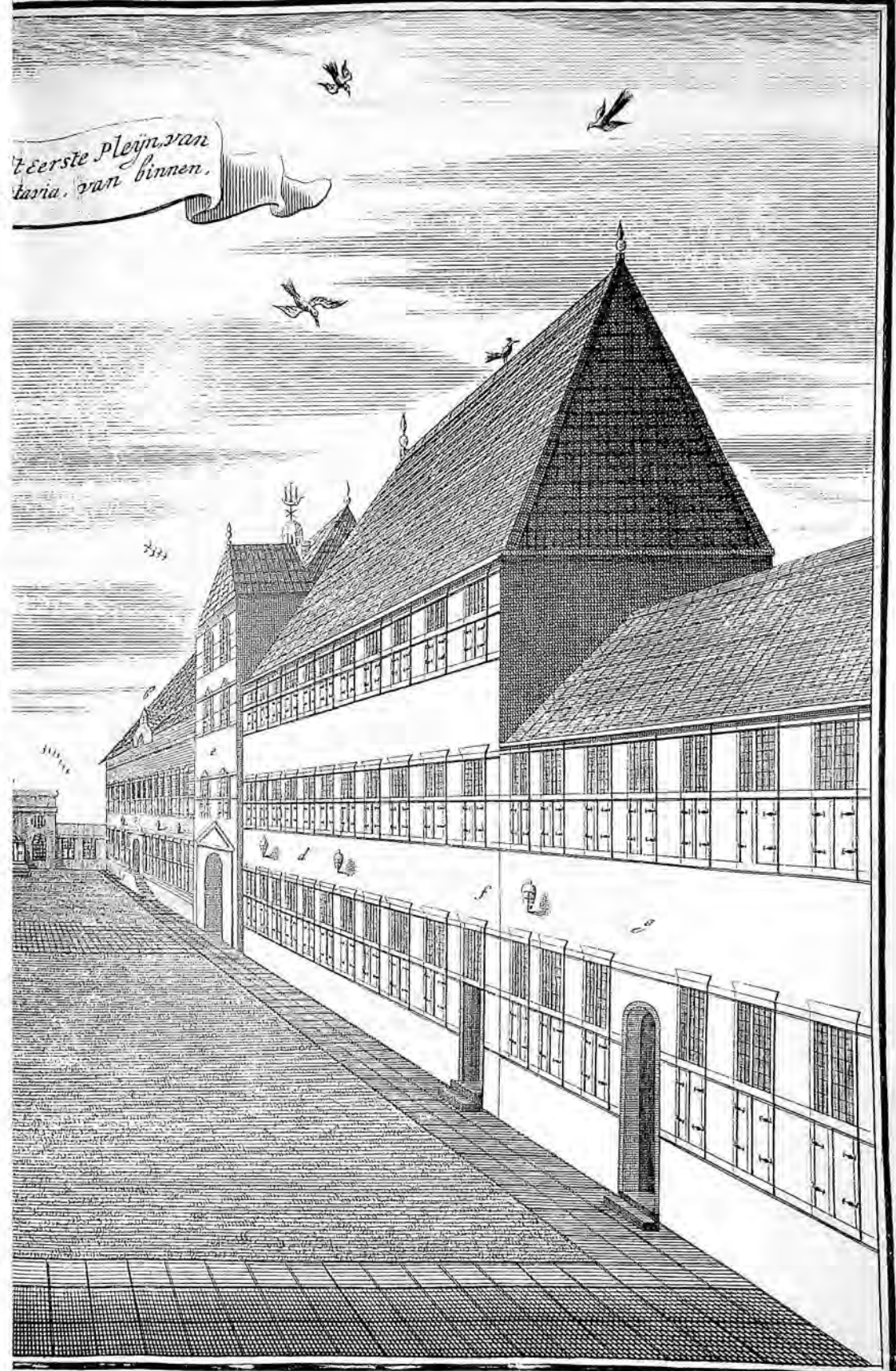
De tweede gragt loopt agter 't Ambagts-quartier, alwaar men ook de geschut-gietery heeft, en over welke drie bruggen leggen.

De derde is de Kacimans-gragt, tusschen de zelve, en tusschen de Tygers-gragt, aan de Oost-kant der stad gelegen, dat al een zeer fraeje gragt, en die van vier bruggen voorzien is.

De vierde is de Tygers-gragt, die van eenparige schoone gebouwen, en de heerlykste is, die ik in deze stad kenne. Over de zelve heeft men vier steene bruggen met overwelfde bogen, en eene van hout. Het schoon gezicht van deze lynregte en



Het gesigt van
 't Casteel van
 't eerste pleyn van
 't binnē.



zoo cierlyk beplante gragt overtreffaltes, wat ik oit in Holland gezien heb: want schoon men te Amsterdam op de Heer-gragt, en elders, schooner palcizen, en breeder gragten, dan hier, heeft, geven zy nogtans dat genoeg, en dat voldoende aangenaam gezicht niet, dat deze gragt en andere hier geven, behalven, dat de gewoonte van Indiën mede brengt, dat de meeste lieden van fatzoon hier tegen 4 of 5 uren, of in hunne stoepen, of aan de water-kant onder de boomen op zekere banken, die zy daar vast hebben, of wel brengen laten, zich verlustigen, gaande daar met hun goede vrienden zitten, om een pypje te rooken, en een glas wyn te drinken, daar men in Holland alle die paleizen meest doorgaans gefloten ziet, en ook die lommer van de boomen zoo groot niet, en 't ganfch jaar door zoo groen niet, dan hier heeft.

Behalven deze rechte gragt aan de Oostkant der stad, heeft men 'er ook vier dwars-gragten.

De eerste is de stads-binnen-gragt, hebbende eene brug.

De tweede de groene gragt, die geen bruggen heeft.

De derde de Leeuwinnen-gragt. Deze loopt van de middelpunt na de Rotterdammer poort, en heeft zes bruggen. En dan is 'er nog een binnen-gragt, die eene brug heeft.

Aan de West-kant der stad heeft men mede verscheide gragten.

De eerste, en de naaste aan de groote Rivier, is de Jonkers-gragt, die beter met de naam van de Roewa Malakka, dat in het Portugeesch de Malakze-straat betekent, bekend is, over welke drie bruggen loopen. Deze beslaat (gelyk de Tygers-gragt, en de groote Rivier) de ganfche lengte van de stad, zynde mede zedert eenige jaren herwaards met veel schoone nieuwe huizen, en hooger uit de grond, dan men in vorige tyden gewoon was, gebouwd, waar door dit ook (vooral aan de West-kant) een schoon bebouwde, cierlyk beplante, en heerlyk belommerde gragt is; dog aan de Oost-zyde heeft men meest Chineefche petakken, en kleene huizen, die daar met kloppen en stampen van padi, een groot ongemak (voor al 's morgens) aan hunne buuren geven.

Naast aan deze komt de Rhinocer-gragt, die zoo aanzienelyk, en zoo fraai bebouwd niet is, als de vorige, hoewel men 'er mede zeer goede huizen, een fraeje lommer, en drie bruggen heeft.

De derde gragt aan die kant is de binnen-gragt der stad, die mede van drie bruggen voorzien is.

Na 't Noorden toe heeft men ook eenige dwars-gragten.

De eerste der zelve is de stads binnen-gragt.

De tweede loopt tegen de Timmerwerf, dragende anders de naam van de Javaanfche gragt.

De derde is de Chineefche gragt, hebbende eene brug.

De vierde by de punt Vries-land, en loopt met drie bruggen na de nieuwe brug, en na de vischmarkt toe.

De vyfde is de stads binnen-gragt, die ook eene brug heeft.

Alle de bruggen over deze gragten, maken zamen een getal van 56 uit, waar van de meeste zeer net van koraal-steen opgebouwd, en van zulke overwelfde boogen voorzien zyn.

Hoe groot een frisheid nu deze grachten, voor al als het hoogwater is, en ook het verquikkend en groen gezicht der boomen geeft, hebben egter die gene, die op die gragten woonen, een groot ongemak van de muggen, die daar onder die boomen, en, van wegen de modder der gragten, menigvuldiger dan in de straten, zyn; en nog een veel grooter des avonds ten negen uren, wanneer de slaven gewoon zyn de bali's en tobbens met menschen-drek (alzoo men 'er geen onder de aarde gegravensecreten heeft) buitens-huis te brengen, en, of in die gragten, die dog uitgebaggerd moeten werden, of wel in eenige schuiten der Chineezen, die dat komen afhaalen, uit te gieten, dat dan (gelyk men denken kan) een zeer vuile lugt geeft (dat by de naam van *foela novi horas*, dat is, *de negen uren bloemen*, bekend is) waar van men, in een straat woonende, zoo veel niet weet; hoewel die, in den heeten tyd, en by sterke winden, voor al wegens 't meenigvuldig ryden van de koetzen, geweldig door 't opvliegende stof geplaagd werden, zoo zy 't zelve niet dagelyks door hunne slaven laten begieten, om 'er van bevryd te zyn.

Behalven alle deze straten en gragten, is 'er nog een plaats, het Blok, en het Vierkant genaamd, die mede in 't vierkant, en ook aan de Oost-kant, 'er tegen over, zeer fraei betimmerd is.

Wy geven van deze fraeje stad een afbeelding in 't verschieft onder letter Z. Z. Afbeelding dezer stad.

In deze stad nu zyn veel schoone grootte, en ook veel kleene en gemeene huizen. En om net te weten, hoe veel, en van wat soort, men 'er in ieder straat, of op ieder gragt, heeft, heeft men dit bericht maar na te zien.

B E S C H R Y V I N G E V A N H U I Z E N I N D E S T A D .

Het getal der Hollandze en Chineefche huizen.	Op de Roewa Malakka, of Jonkers-					Grootte Holland- Kleene Hol- Chineefche Hollandze huizen Tezam- ze huizen. landze dito. Petakken. doorChineez bew:																																															
	gragt.	De groote Rivier.	De Rhinocer-gragt.	Langs de wal rondom.	De Heeren- of Thee-water- } straat	De Nieuw-poor- } ts- De Prince-straat, } en by 't Stadhuis. }	De Tygers-gragt.	De Kacimans-gragt.	De Zand-zee, of de Jonkers-straat, en de Lepel-straat, en achter de zelve by de Ryft-Pafar.	't Gedeelte daar de Kapitein der Ma- leyers woond.	Het Blok.	Het Vierkant.	De Utrechtze-straat.																																								
	75	30	23	40	63	68	151	51	23	11	57	41	44	53	16	76	54	4	128	22	6	100	32	44	36	6	113	40	60	26	1	8	22	16	5	270	420	157	196	220	139	276	156	180	111	61	88	168	678	564	997	203	2442

H U I Z E N B U I T E N D E S T A D .

Buiten de	Araks huizen.	Hollandze groote.	Kleene dito.	Chineefche.	Te zamen
Nieuwe poort.	6	62	181	309	559
Dieft-poort.	1	7	33	236	277
Rotterdammer-poort.	5	120	501	106	732
Utrechtze poort.		27	135	589	751
Koetshuizen.					9
		12	216	850	1240
					2328

Men ziet hier uit, dat men binnen en buiten de stad vier duizend zeven honderd en zeventig huizen in 't geheel, en dat daar af 894 groote, 1414 kleene Hollandze huizen, en dat 'er 2440 groote en kleene wooningen der Chineezen zyn, behalven dat men buiten de stad nog deze navolgen- de wooningen by de tuinen heeft, dat geen gemeene, maar uitstekende fraeje en zeer groote huizen zyn.

Getal der ruinhui- zen.	Buiten de	Utrechtze poort.	De Rotterdamze poort.	De Nieuwe poort.	Op de weg van Jakatra.	Op de dwars-weg tegen over de Heer van Swol's tuin.
		17	23	18	28	9
						95

Stad-huis. Onder de fraeje stads-gebouwen munt boven alle het tegenwoordig Stad-huis uit. Hier plagt een oud Stad-huis te zyn, dat A°. 1652 gebouwd, en door de Heer Nieuwhof afgebeeld is; dog was vry laag, en had, in vergelyking van het jegenwoor-

dige, zeer weinig aanzien. Het zelve is A°. 1706 afgebroken, en den 7 Juny in dat zelve jaar een nieuw Stad-huis door haar Edelheden aanbesteed, en by eenen Baas N. Cammer voor 30000 Ryxdaalders, buiten 't yzer-werk, en buiten de twee huizen aan wederzyden (gemeenelyk de boejen der E. Maatschappy, en de Borger-boejen genaamd) aangenomen, mits dat hy ook den afval van het oude Stad-huis, en eenige penningen meer, voor eenige buiten-onkosten hebben, en ook niets van 't oude hout aan dit nieuw gebouw gebruiken zoude.

Het wierd begonnen den 25 January 1707, en voltoit den 1 July 1710, gelyk men binnen in 't portaal, dat 'er voor staat, lezen staat.


Het doet een schoone vertooning, dewyl 't aan een plein staat, dat van de Hollandfche Kerk tot aan de Tygers-gragt zig uitbreid, na giffing over de twee honderd en dertig voeten breed, en van 't Stad-huis na 't kasteel te rekenen (daar het regt tegen over staat) nog wel zoo lang of diep zynde.

Het Stadhuis zelf is, buiten de boejen der E. Maatschappij ter rechter, en die der borgery ter linker-hand, ontrent 125 voeten in de breedte van voren, en met de boejen, gisik dat op twee honderd voer, daar men in 't Westen en in 't Oosten nog de breedte van de Nieuw-poorts-straat, en van de Tygers-gragt heeft.

Het heeft een deftig portaal, waar na men met vyf trappen aan drie zyden opgaat, en men een groote poort ontmoet, diens breedte $7\frac{1}{2}$ en hare hoogte $12\frac{1}{2}$ voet net in 't midden is. Het is in de twintig voeten van voren breed. De diepte van 't Stadhuis is ontrent van honderd tien of twaalf voeten.

Het heeft twee verdiepingen, ieder voorzien van tien kruis-kozynen, die $6\frac{1}{2}$ voet breed, en $13\frac{1}{4}$ voet hoog zyn.

In 't midden der zelve, latende aan ieder zyde van ieder verdieping vyf kozynen, heeft men, tot een cierlyke scheidung der zelve, vyf vensters in een fraje koepel, of rondeel, uit welke vensters de Rechters, als'er recht van Schepenen gedaan werd, het zelve gewoon zyn te aanschouwen: want die van den Raad van Justitie doen dat op een andere plaats, op het plein ontrent het kasteel.

Boven dit rondeel ziet men verscheide fraje cieraden van yzer. Voor eerst de Gerechtigheid staande als in een poort, houdende 't zwaard in de rechter, en de schaal in haar linkerhand. Ter rechterhand van de zelve ziet men in een fraei gewerk vierkant deze letters  dat de vereenigde Oost-Indische Compagnie te kennen geeft, en ter linkerhand het wapen van Batavia, zynde een zwaard, diens punt door een laurier-krans steekt, in een diergelyk fraei gewerk vierkant geplaatst.

Boven de Gerechtigheid ziet men den Hollandschen Leeuw met het zwaard in den eenen, en de busfel mer de zeven pylen in den anderen klaauw.

Nog hooger ziet men een frajentooren met een moje koepel, en wat daar boven een vrouw, met een zeil in de rechter, en de busfel pylen in de linkerhand, diene de tot een weerhaan; alles zeer fraei en konflikt uitgewerk.

De tooren heeft na myn giffing geen minder hoogte, als de tooren van 't Stadhuis van Amsterdam.

Het Stadhuis zelve is van zeer deftige vertrekken voorzien, onder welke de Raadkamer zeer groot, fraei, met heerlyke huisraad van stoelen, kuffens, en een schoon tapyt op de tafel gecierd, geen van de minsten is.

Ook heeft men daar in veel andre vertrekken voor de borsten, die op de geheimeschryfkamer hunnen dienst waarnemen, behalven dat boven ook een schoone wan-

del-plaats is voor de menschen, die daar eenige zaken te verrichten hebben.

Op het zelve vergaderen de Heeren Leden van den Raad van Justitie, de Schepenen, Weesmeesters, Commissarissen van huwelyks- en kleene zaken, mitsgaders de Hoofden van de Borger-Vaandels.

Alle nagt werd'er door de borgers op 't zelve ook gewaakt, en die zich 's avonds na negen uren verftouten dorst op eenige treden na ontrent de schild-wacht, die daar buiten is, op de steenen by het bordes of portaal te komen (wanr langs het Stadhuis, en langs de boejen aan wederzyden, is het zoo breed als 't bordes strekt, met graauwe arduin-steenen belegt) die zou zeer licht een dragt met zyn piek tusschen hals en nek, zonder aanzien van rang of perfoon, konnen krygen, om 't welk te myden, men buiten die steenen op 't plein gaan, en antwoord geven moet.

Ik kenne een Heer van zeer veel aanzien, die als Raad van Justitie pas op Batavia gekomen, en nog onkundig van deze gewoonte zynde, een dragt weg had, cer hy 't wist, en de Heer, die hy by zig had, een oud mede-lid van dien Raad, had hem, ik geloove met opzet, geen woord 'er af gezegt, gaande stillekens en tydig buiten de steenen, en wat ter zyden af op 't plein, om gelegenheid te hebben van daar over eens hertelyk by zich zelve te laghen.

Men heeft ook onder dit Stadhuis, en ter zyden 't zelve in beide de boejen, of in de wooningen der cipiers, zeer fraeje gelegenheid, om gevangenen, 'tzy zware, 'tzy lichte, te bewaren, en op te sluiten; en zyn beide die Cipiers-huizen, en bedieningen, zeer goede huizen, en ampnen, die vry wat konnen opbrengen.

Om te beter van dit Stadhuis te konnen oordeelen, vertoonen wy daar van een zeer nette teekening onder de letter Z.

Men heeft hier twee Nederduitsche, twee Portugeefsche Kerken, en een Maleishe.

De voornaamste Duitsche Kerk, in 't midden van de stad, by 't Stadhuis, en aan de West-kant van dat groot plein staande, is een zeer fraei stuk werks.

Het is een kruis-kerk, die A°. 1640 begonnen, van binnen vry hoog en luchtig, en 70 treden in 't kruis, lang is; en die zoodanig gebouwd wierd (zoo my zeker Geheimschryver uit oude papieren bericht heeft) dat ieder dienaar onder de E. Maatschappij staande, een maand van zyne soldye tot het bouwen van dien heeft moeten geven, van welke dienaars in zyn tyd nog ettelyke leefden, die zommige een, en zommige wel twee maanden daar toe hadden moeten betaalen.

Men ziet daar in ettelyke kopere kerkkroonen, een cierlyke predikstoel, en zeer veel fraeje en net geverniste ruime gestoel-

Scherpe wacht der borgers op 't zelve.

Teekening van het Stadhuis.

De Stads Kruis-Kerk.

voor den Heer Opperlandvoogd, en de Heeren Raaden van Indiën, voor hare Ed. Gemalinnen en dochters, voor de Raaden des Gerichts, voor de Schepenen, voor de Predikanten, voor de Ouderlingen, en voor de Diakenen (ieder byzonder, en alle zeer ruim) voor de Weesmeesters, voor de Heemraden, voor de Kapiteinen der Borger-vaandels, voor de Weeskinderen, en meer anderen.

Voor de predikstoel is geen hekje; maar een schoone ruime en breede plaats, daar men gewoon is tapyten, en kussens voor die gene, die in den echten staat staan bevestigd te werden, te leggen, op welke men in ouder tyden (dat nu overlengal af is) plagt te knielen.

Als de Heer Opperlandvoogd daar in de kerk komt, ryzen de mans daar ontrent op, nemen hun hoeden af tot dat zyn Ed. zit, en dekken zich dan weer, dat ook wel menschen doen, die verder afzitten.

By deze kerk, die een Ooster en Noorder uitgang met hooge deuren heeft, is ook een schoone groote Kerken-kamer, met verscheide kasten, tot berging der kerken-boeken, en deze is zoo fraai, dat ik in Holland nergens een diergelyke gezien hebbe.

In deze kerk, die alomme met groote blaauwe zarken belegd is, heeft men ook de graven der Heeren Opperlandvoogden, die in Indiën overleden zyn, te weten, die van de Heeren Koen, van Diemen, Reinierssoon, Maatzuiker, Speelman, van Outhoorn, en van Swol; dog de Heer van Riebeck legt buiten op 't kerk-hof, daar ook veel fraaje graven met zarken zyn, om welk kerk-hof ook een nette steenmuur, borstweerings hoogte gemaakt is. Deze Kerk is zeer wel in Nieuw-hofs Land- en Zee-Reize verbeeld. By de zelve is, als 'er dient gedaan werd, een wagt van 12 Soldaaten, met een Sergeant, en Corporaal, 6 by de voor-deur, met den Sergeant, en 6 aan de zyde-deur met den Corporaal, om daar de wagt, tegen alle wanordre, en onverwagte voorvallen, te houden.

De tweede Nederduitse kerk is in 't kasteel, alwaar wy van de zelve zullen spreken.

Men heeft in de stad ook een zeer fraaje Portugeesche kerk, die ontrent A°. 1670 begonnen, en tusschen de Roewa Malakka, en de gaauw-diefs-markt, niet verre van de middelpunt gelegen is.

Dit is mede een fraaje lichte kerk, van welke wy een teekening by de letter Z. M. vertoonen, zoo als men die van voren beschouwt. In de zelve werd mede Zondags voor de middag Nederduitse gepredikt. Zy is van voren 166 treden breed, en 60 treden diep, en ook van een borstwering voorzien.

Buiten de stad, op de weg, daar men na die van Jacatra gaat, heeft men nog een schoone Portugeesche kerk, die A°. 1693 den 20 February aanbested, en begonnen, en die zeer sierlyk, lucht, en vry kostelyk van binnen gebouwd is, hebbende een ongemeen fraajen gevernisten en vergulden predikstoel, en veel diergelyke gestoelten, die een groot cieraad aan dezelve toebrengen. Den 23 Augustus 1695 wierd daar in de eerste predicatie door D. Theodorus Zas uit 1 Reg. 8. 23—30, in de tegenwoordigheid van den Heer Opperlandvoogd van Outhoorn, en zyne Gemalin, gedaan. Rondom de zelve is ook een steene borstwering gemaakt, volgens besluit van den 18 April 1697. Men ziet ze hier by de letters Z. R. afgebeeld.

De Maleische kerk is in de Gast-huisstraat, diens Zuider-zyde zy byna beslaat. Zy is niet zeer groot; maar egter zeer net, lucht, hoog van verdieping, en van verscheide zeer fraaje gestoeltens voorzien. Ontrent A°. 1682 of 1683 heeft men die eerst beginnen te gebruiken.

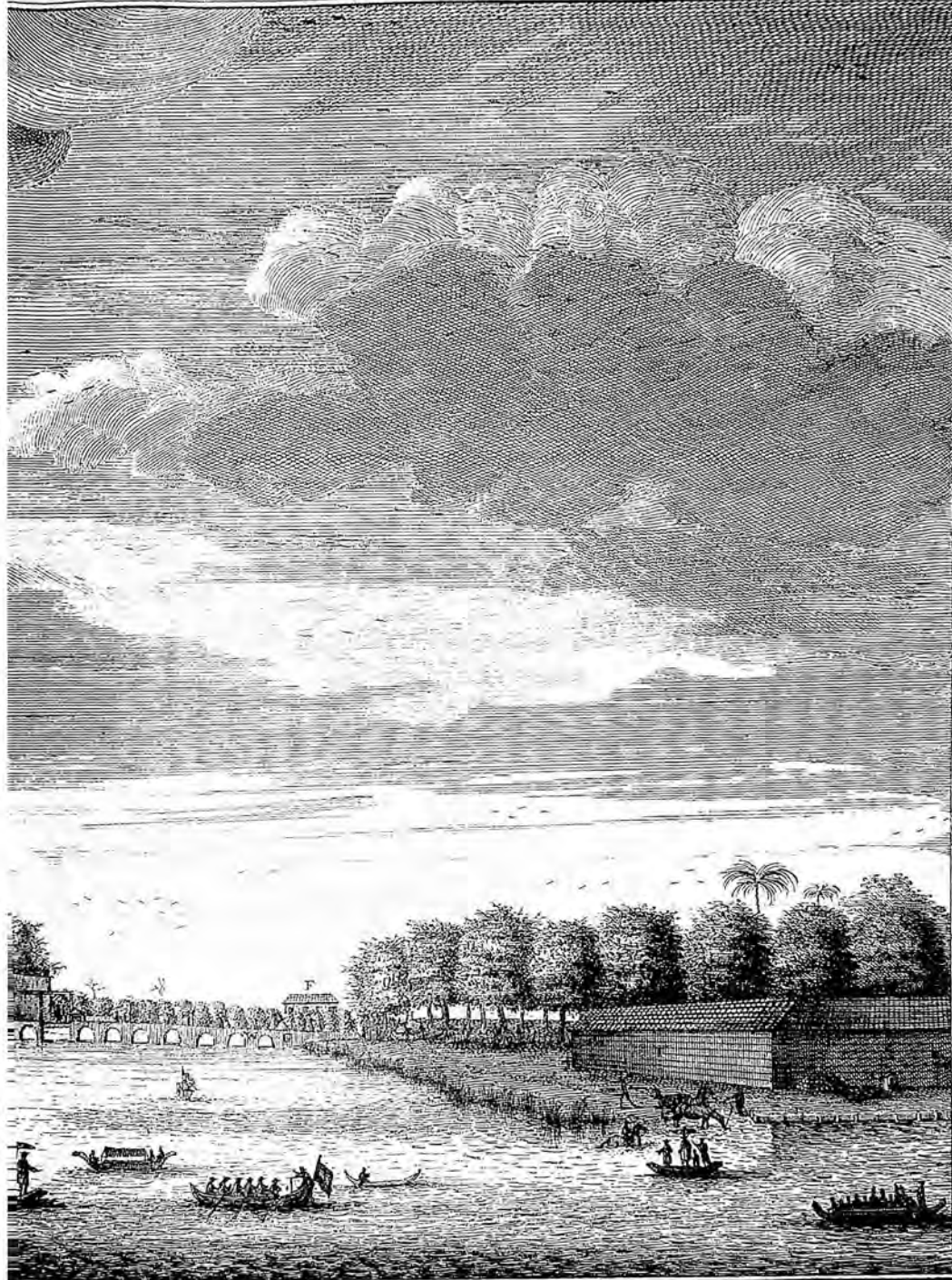
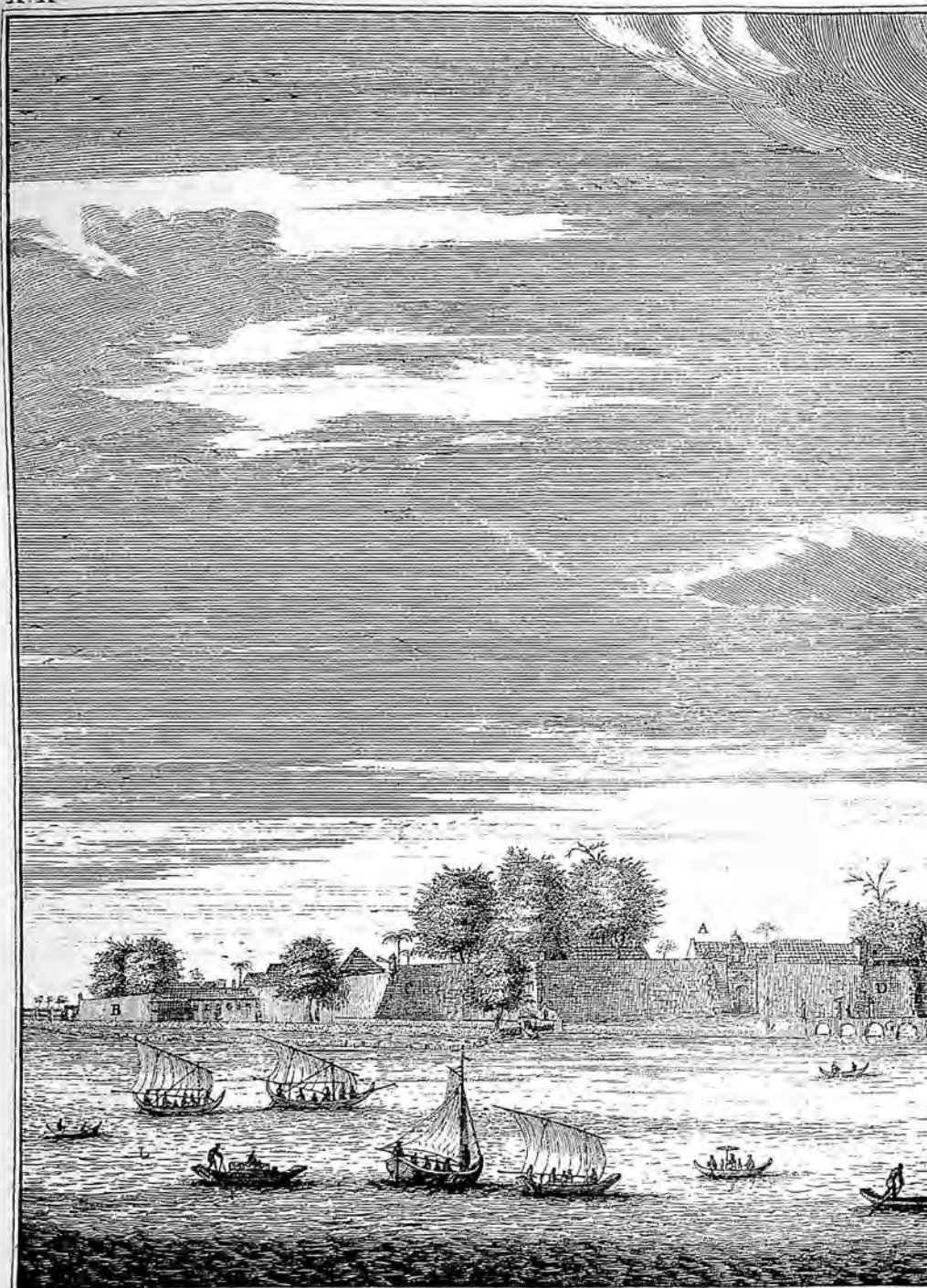
Bchalten deze openbare stads-gebouwen, heeft men hier ook een schoon Gast-huis, ontrent de Nieuwe poort, en tusschen de Diefst-poort aan de groote Rivier gelegen, waar in de zieke Soldaaten, en anderen, veel gemak vinden. Aan 't zelve, na de kant van de Nieuwe-poort, en in die zelve straat, ziet men de wooningen van den eersten, tweeden en derden Wondheeler, als mede van den Apotheker, en in de Gasthuis-straat, naast de Maleische kerk, ook de wooning van den Schaftmeester van dat huis, alle voor 't zelve en voor de zieken geschikt, over welk huis (gelyk over alle de andre) zekere buitenvaders het opzicht hebben, en die alle week komen naspuren en onderzoeken, hoe 't met de zieken al gaat, en hoe dezelve behandeld werden. Binnen in 't zelve is ook een schoon open plein, met boomen beplant, dat een groote verluftiging, niet alleen voor de gezonden, maar ook voor de weer by komende zieken is, die zich onder die aangename lommer verquikken, en dus met 'er haast weder op konnen luiken.

Dus heeft men hier ook een armen- en oud-mannen-huis, een wees-huis, Chinees-oud-mannen en zieken-huis (dat A°. 1646 gebouwd wierd) en een Spin-huis, staande op de Rhinocer-gragt.

Men heeft daar ook een groot getal van Markten, als de Groen-markt, de Ryft-markt, de Hoender-markt, de Vismarkt, de Bloem-markt, de Gaauw-diefs markt, de Linnen- of Kattoen-markt (die overdekt is) de Porcelyn-markt, en meer andere, die my niet te binnen schieten. Ook zyn daar twee Vles-Hallen, die op de Gaauw-diefs-markt aan de groote Ri-

De Portugeesche Kerken afgebeeld.

Verdere openbare stads-gebouwen.



A. i. Casteel Batavia
 B. de Punt de Peerl
 C. de Punt Diamant
 D. de Punt Robijn
 E. i. Speel huys v. zyn Hoog Ed^h.
 F. i. Huys v. de Heemraaden

PERSPECTIEF VAN HET CASTEEL BATAVIA, GESIEN VAN HET SUYKER PACKHUYS

G. de Steene Brug
 H. de Brug bij de punt Amsterd^m
 I. i. Magazyn
 K. Kasteels Graght
 L. de Grootte Rivier

Rivier gelegen en op paalen gezet zyn. In de zelve werd tweemaal 's weeks ossen-, schaapen-, kalfs-kabriten, en ook wel her-ten-vleesch geslacht, al 't welketegen een redelyke prys te bekomen is; dog 't schaapen-vleesch is 'er zeer dier.

Men heeft ook aan de Oost-kant der stad, ontrent het midden der zelve, een groot gevaarte, het Ambagts quartier genaamd, waar in allerlei ambagts-lieden, die men byna bedenken kan, door de E. Maatschappy gehouden werden, gelyk aldaar de Fabryk (die Opperkoopman is) en een Koopman, zynde Boekhouder van 't zelve, hunne wooningen hebben. Dus is 'er aan die zelve kant wat meer na 't kasteel toe een Rylt-magazyn, tot berging van de Rylt der E. Maatschappy.

In oude tyden plagt hier ook een Latynsche school te zyn, op de Tygers-gragt; dog alzoo men zag, dat het met den Rector, en een Preceptor, die men 'er had, niet opnemen wilde, wierd die Ao. 1656 weer afgeschafft. Naderhand heeft men nog eens beproefd, of het gelukken wilde; dog zy is allenskens geheel te niet geloo- pen.

Daar is ook een zeer groote Timmer- werf tot het herbouwen van oude vaartui- gen der E. Maatschappy, alwaar de al- gemeene ontfanger, en de Equipagic- Mecster (zynde 't Opperhoofd der Schip- pers, en een Heer van groot gezag) hun- ne wooningen hebben; maar deze schoo- ne Timmerwerf is Ao. 1721 afgebrand.

Het Kasteel Een groot cieraad, en de voornaamste Baavia. sterkte der stad, is het kasteel Batavia.

Het legt in 't Noorden, dicht aan zee, hebbende de groote Rivier aan de West- kant, en de Prince straat in het Zuiden. Zoo als men, van 't Stadhuis atkomende, die ten einde is, komt men eerst by de Steen-houwers-brug, in het midden van welke een hekken men een schildwagt, en ook aan de West-kant van dat hekken na binnen toe, een wagt geplaatst is.

Als men van deze brug is, om na 't ka- steel te gaan, heeft men een ongenneen groot plein, dat van voren 430 groote treden breed, en waar by de breedte van het ka- steel aan die kant ten naasten by, als zyn- de wat minder (dat aan de water-kant maar 390 treden haald) af te meeten is; zynde ont- trent vierkant, en van de Steenhouwers- brug 182 treden lang, behalven de gestra- te weg, die van 't plein na 't kasteel loopt.

Het is met verschide reyen van Tama- inde-boomen beplant, waar van de mid-

delfte zoo breed is, dat 'er wel drie koet- zen neffens een konnen ryden. Zygeven een heerlyke lommer, zonder welke het daar, voor die genen, die in 't kasteel iets te doen hebben, onverdragelyk heet zyn zoude; alzoo de koetzen, chaizen, en draagstoelen van deze en gene byzondere Heeren aan 't einde van dat plein gewoon zyn te wagten; dog die van de Raaden van Indiën ryden over de steenen brug en door 't hekken, 't geen midden op de zelve is, tot voor de muuren van 't kasteel, dat geen byzondere lieden mogen doen.

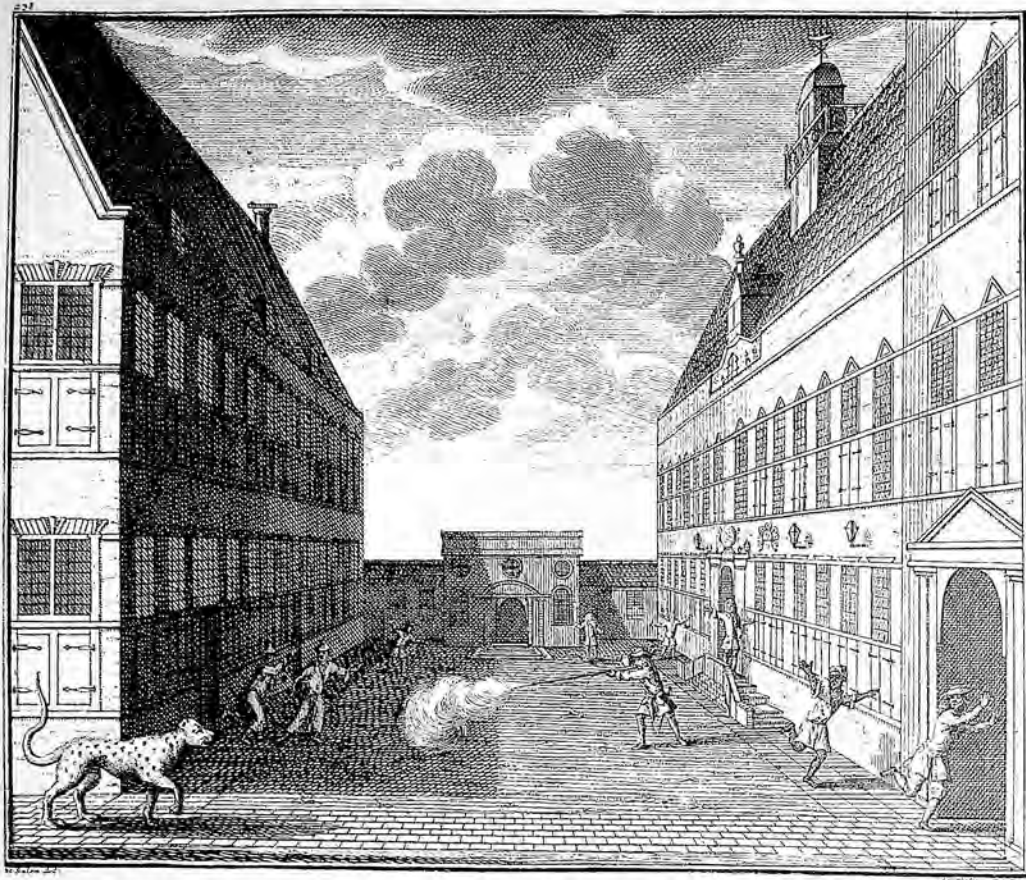
Op dit onbestraat plein aan des zelfs Oost-zyde is 't open en onbeplant, en daar heeft men ook de gerichts-plaats van den agtbaren Raad van Justitie des kasteels Ba- tavia. Agter dat gerichts-huis heeft men de stal der E. Maatschappy, na welke men gaat met een weg, die tusschen 't kasteel, en tusschen dit gerichts-huis loopt, alwaar men eerst by het huis van den Stalmeester van zyn Edelheid (dat nu een Kapitein is) en dan by een groote plaats, en daarna by de stal zelf komt.

Ter zyden dat binnen-plein ziet men ter regterhand een stal voor verschide dieren, waar onder ik nu en dan al zeldzame ge- zien heb.

Ao. 1694 zag ik hier een zwarten Beer; Dieren dog nog veel zeldzamer was 't, dat ik 'er daar in. toen ook een Tyger van een ongemeene hoogte en grootte, en van een schoone te- kening, zag, die gewoon was met een kleen hondje, dat door een gat in zyn kot kroop, te aazen, en te speelen.

Het is eenigen tyd daar na gebeurt, dat men, door onvoorzichtigheid, dit kot niet gegrendeld, en de Tyger de deur o- pen gestooten had, en uit het zelve na buiten quam, daar hy eerst een groote scha- de aan de paarden der Heeren van de Hoo- ge Reggering zou hebben konnen toebreng- gen; dog hy ging van de stallen af, langs de weg, die na 't kasteel loopt; en t'al- len gelukke, weder na 't kasteel; want had hy zynen gang na de stad genomen, wie weet, wat schade hy daar de menschen, en, voor al, de kinderen der Chineezen, en der slaven, die daar veel op de straaten zyn, zou toegebracht hebben.

Wanneer hy nu moedig daar heentred- den quam, nam de schildwagt by 't hek- ken, ontrent het kasteel, en ook de schild- wagt by de Land-poort, de vlugt, alzoo zy niet gewoon waren zulken vyand af te wagten.



Die van de Hoofd-wagt, die in de poort hun vergaderplaats hebben, deden 't zelve, en slooten de deur, waar op hy op 't binnen-plein verscheen, en ten eersten door de Heer Kapitein Winkler met een snaphaan zoo wel getroffen wierd, dat hy, in 't gezicht van de Heer St. Martin, die op de puy voor 't huis van zyn Edelheid stond, ter nederstortte. Hy had dus, niet lang te voren, ook een Leeuw (gelyk wy hier na verhaalen) daar ter nedergeschoten.

In deze stal zag ik Ao. 1713 een jonge kemel, die naderhand aan den Soefoehonan vereerd is. Deze, eens buiten gebragt zynde, gaf hem Kapitein Gallaart (toen Stalmeester) eenen emmer met water, dien hy uit dronk. Zeker Predikant, die toen by ons was, bleef 'er regt voor staan, ziende dit met groote nieuwsgierigheid aan; dog de kemel brak die zeer ichielijk af (dat Kapitein Gallaart wel van te voren wist) wanneer hy hem een groote golp met water over zyn hoofd, bef, en kleeren gaf, dat die Heer weg had, eer hy 't wist. Indien men my niet gewaarfchouwt had, wat ter zyden te wy-

ken (zonder dat ik wist, om wat reden) had ik 'er net de helft van op mynen bef gehad, daar ik alzooc moejelyk over geweest zoude hebben, als die andre Heer nu met veel reden was.

Ik zag 'er te dier tyd, ook een zeldzaam wild Arabisch, als mede een Turksch, en een bont Mogolsch paart, welk laatste een geschenk van den grooten Mogol, en (zoo men zeide) een paart van 1200 Ryxdaalders, dog in myn oog gansch niet fraei was. Altoos ik heb ongelyk schoone paarden op de stal van den Heer Zwaardekroon gezien, den grootsten liefhebber van fraeje paarden, die ik op Batavia gekend heb.

Daar was ook een dier, van gestalte en verwe byna als een Deensche os; dog zoo zwaar niet, zynde spits van bek, grys, en niet minder, dan een Eland, hoedanigen naam men 'er aan gaf, gelykende. Dit was al mede een geschenk van den grooten Mogol.

Regt uitgaande, zoo als men op dit binnen-plein komt, heeft men een zeer groote paarde-stal, die in tweeën gescheiden, en aan een gragt gelegen is.

In deze stallen staan de paarden van den Heer Opperlandvoogd, en van de Heeren Raaden van Indiën, als ook de paarden van de Ruitery, die zyn Edelheid, als hy uitreid, gewoon is te volgen.

Ik zag 'er aan de rechter- en linkerhand 148 stallen, die toen vol paarden waren.

Op het plein, ter linkerhand, als men recht voor deze stallen staat, heeft men verscheide Smids-winkels, meest daar ten dienste van die stal, koetzen, en paarden, en voor haar beslag, en hoef-yzers, gefchikt.

Dus nu van de stal weer na 't kasteel keerende, om dat van binnen te beschouwen, ontmoet men daar een gestraate weg, met steene vleugels aan wederzyden, twee hekkens, en een ophaal-brug over de gragt, die vry breed is, dat men daar by afmeten kan, alzoo men tusschen het plein, en het kasteel, nog wel een lengte van 26 roeden te gaan heeft, over een weg, of brug, die met boogen over deze gracht gemaakt, en die 10 voeten breed is, en die men by de volgende uiterlyke afbeelding van 't kasteel by de letters A. A ook uitgedrukt ziet.

Deze bestraate weg is niet breeder, dan dat 'er maar een koets over ryden kan, en op de zelve zyn by die hekkens ook schildwagten.

Eer wy nu in 't kasteel zelf treden, zullen wy dat van buiten, en van binnen eerst in teekening vertoonen.

Gedaante des kasteels in teekening.

De gedaante van 't kasteel Batavia, na de stad toe, vertoonen wy in teekening, onder de letters A. A., alwaar men een fraai perspectief of doorgezicht van het zelve van het zuiker-pakhuis heeft; welk zuiker-pakhuis wy in een tweede teekening zeer net vertoonen, zoo als men dat van de kasteels-brug ziet; zynde met de letters A. A. A. gemerkt.

En van 't zuiker-pakhuis.

Het vertoont zich zeer hoog van muren, zynde voorzien van vier bolwerken, te weten, de Robyn, na de Oost-kant, of na de Tygers-gragt (daar de Majoor woont) de Paarl, in 't Westen tegen over de werf-kant, of na de groote Rivier toe, de Diamant in 't Zuiden, mede tegen over de werf, daar de Kapitein van 't kasteel zich onthoud, en de Zafier in 't Noorden, na de kant van 't Buffels-veld gelegen, van welke men in deze teekening de Robyn en de Diamant (die beide na de land-zyde, gelyk de twee andere na de zee-kant leggen) maar zien kan. Men ziet de zelve rykelyk van geschut, en van zes schilderhuizen voorzien. Aan wederzyden ziet men twee vlerken, en poorten 'er in, welke laatste nu en dan tot 't afladen van eenige goederen haar gebruik hebben.

Breedte en lengte.

Dit kasteel nu heeft een zeer fraeje gedaante, hebbende een breedte van 274, en een diepte van de Land- tot de Water-poort van 290 treden, waar uit men

ziet, dat het ten naaften by vierkant is.

Het zelve is rondom zoo met zyn muren, als met zyne bolwerken van koraalsteen opgebouwt. Op wat tyd dit geschied is, zullen wy hier na vertoonen, als wy van de eerste aanlegging des zelfs, en van deze stad, zullen spreken.

Als men tegen de Land-poort aanziet, ziet men dat de zelve zeer hegt en sterk ANNO MDCXXXI (dat 'er boven staat) gebouwd is.

Pas daar boven ziet men recht in 't midden het wapen der stad Batavia, en vlak daar boven de wapens van de steden Delft, Rotterdam, Amsterdam, Middelburg, Hoorn en Enkhuizen, alle te zamen steden, daar men kamers der Oost-Indische Maatschappij heeft.

Boven die wapens staat een fraai yzer staketzel, en daar boven een geschilderd uur-werk, met zyn boven-cieraaden, zonder dat men daar afeenige nuttigheid heeft, alzoo ik niet weet, dat men in de stad, of in 't kasteel, eenig uur-werk vind, dan alleen op de zaal van zyn Edelheid een klein dar staat, anderzins werd de klok maar, op het wyzen van een zandlooper, door een Soldaat gellagen, dat in zoo grooten stad niet gemakkelyk valt, waarom by na ieder huis van een klein klokje, of uur-werk, voorzien is.

Deze uitwendige cieraaden voor de Land-poort geven een fraei en trots gezicht, en belooven iet groots van dit kasteel van binnen.

Zoo als men door de poort, die al vry lang is, en wat krom loopt, na binnen gaat, heeft men aan wederzyden een waghuis na binnen toe, welkers deuren dicht by 't eerste plein, even binnen die poort, na de binnen-zyde, uitkomen.

Even buiten deze poort zynde, heeft men boven de zelve, na de binnen-kant, het wapen des Prince van Oranje, en daar onder ANNO MDCXXXVII. ten bewyze dat die binnen-poort zoo veel later gebouwd is. Het kasteel van binnen, in opzicht van 't eerste binnen-plein, vertoonen wy by de letters C. C.

Het kasteel van binnen in teekening.

Als men nu binnen de kasteels-land-poort is, ontmoet men een plein, dat zeer breed, en van de Land-poort tot de Pinang-poort ontrent 20 of 25 treden diep is.

Rondom dit plein ziet men verscheide schoone gebouwen. Langs de binnen-poort ter regter-hand, zoo als men op 't plein komt, heeft men drie, en ter linkerhand twee zeer schoone woningen voor vyfordinaire, of extraordinaire Raaden van Indiën, alle in 't Zuiden gelegen, in twee blokken door de Land-poort afgezonderd, van welken de Directeur General van den handel van Indiën, die de eerste van de 6 ordinaire en stemmende Raaden is, ter linkerhand in den hoek, naaft de kasteels-

kerk

kerk woond. Voor die huizen zyn boomen in groene hekkens met bankjens 'er om, om te kunnen zitten, geplant, welke men in de plaat niet heeft kunnen verbeelden, om 't gezigt der huizen niet te breken.

De ka-
steels kerk. Daar aan volgd de kasteels-kerk, die klein, dog zeer net, agtkantig, en Ao. 1640 gebouwd is.

Men gaat tot de zelve van buiten met eenige trappen op. Ook ziet men aan weersyden boven twee ronde vakken met glazen bezet. Als men even in die kerk komt, die ontrent 25 of 30 treden diep en breed is, heeft men boven zich een fraaien orgel, waar op des Zondags altyd onder het zingen door een Organist gespeeld werd. Ook legt in deze kerk een zeer fraaje Italiaanfche vloer van witte en blaauwe gestepene steenen, waar op verscheide banken voor de bezetting des kasteels, en voor andere lieden, staan, gelyk de Gemalin van zyn Edelheid, en die van de Heeren Raaden van Indiën, daar ook vlak voor den predikstoel, en achter den zelve de vrouwen van verscheide bedienden van aanzien, in 't kasteel woonende, zitten. Ter rechterhand van den predikstoel, in het inkomen, ziet men een deur, door welke zyn Edelheid in de kerk komt, en in zyn gestoelte gaat, zynde het eerste aan die zelve zyde van den predikstoel, en naast die deur, ook is dat alleen overdekt. Daar aan volgen na die kant de gestoelens voor den Heer Directeur Generaal, en voor de verdere Heeren Raaden.

Ter linker-hand van den predikstoel is ook een deur van een vertrek daarzich de Predikant, die prediken zal, onthoud, en die den Na-Pfalm daar gemeenelyk aan een man geeft, die uitdrukkellyk daar om voor den Organist komt, op dat alles net en zeker gaan zou. Ook is 'er ter linkerhand van den predikstoel een geverniste bank, waar op de Predikanten, die daar ter gehoor komen, kunnen zitten.

Deze kerk is zeer licht, redelyk hoog van verdieping, cierlyk van glaazen, en in allen deelen zoo fraei, als men na dat kleen begrip, 't geen voor die gemeente overvloedig groot genoeg is, zou kunnen wenschen, of zich verbeelden; dog zy is voor iemand, die een zware stem heeft, wat te kleen; maar men schikt 'er zig dan na.

Paleis van
den Opper-
landvoogd
van Indiën.

Naast aan deze kerk, die de diepte van 't plein, op een kleene kamer-gang aan weersyden na, beslaat, heeft men het Paleis van den Heer Opperlandvoogd van Indiën, een schoon en heerlyk gebouw, twee verdiepingen hoog, gelyk alle de gebouwen aan die kant van 't plein zyn, die aan de andere zyde van de Pinang-poort staan.

Voor deze wooning heeft men een zeer fraaje aanzienelyke bordes, na welke men

met zes breede trappen aan weersyden opgaat. Voor dit bordes is een zeer breede graauwe steene leuning, balusters-gewyze, met twee afgaande vlerken, die boven op zoo breed zyn, dat op ieder vlerk een groote graauwe steene Lecuw legt, diens agterste pooten gekromt zyn, en welkers voorste pooten zich op een groote bol, die zy aanvatten, zeer groots vertoonen.

De afgaande vlerken zyn door drie steene pilasters of doorluchtige tralien ondersteund, hoedanige men 'er 5 boven op het bordes in de rechte leuning heeft, alwaar gemeenelyk een gewapend schildwagt is.

De ovale poort van dit paleis (gelyk ook van de kerk) is in 't midden van de grond af tot boven toe, 11 voeten hoog, en $6\frac{1}{2}$ wyd; gelyk ook alle de kozynen zoo van dit gebouw, als van de vordere aan die zyde van het plein binnens-werks $9\frac{1}{2}$ voet hoog, en 5 voeten breed zyn.

Aan weersyden van deze poort, die overal met groote spyker-knoppen bezet is, heeft men de beeltenis van een musquetier, en van een pikenier, na de wyze der ouden gekleed, en ieder alszyn geweer klaar houdende, en daar mede aan de inkomenden, eere bewyzende. Deze staan als in twee uitgeholde niches, of vakken met hare pilasters, en doen een fraaje vertooning.

Vlak boven de poort van de zaal, het eerste vertrek daar men inkomt, staat Ao. MDCXLVII, en even daar boven ziet men dit onderstaande rondeel, in welkers midden zig het gemeen merk van de verenigde Oost-Indische Compagnie met de naam van den Opperlandvoogd, Cornelis van der Lyn 'er onder, ten bewyze waar-schynelyk, dat hy het zelve in dat jaar gebouwt heeft, vertoont.

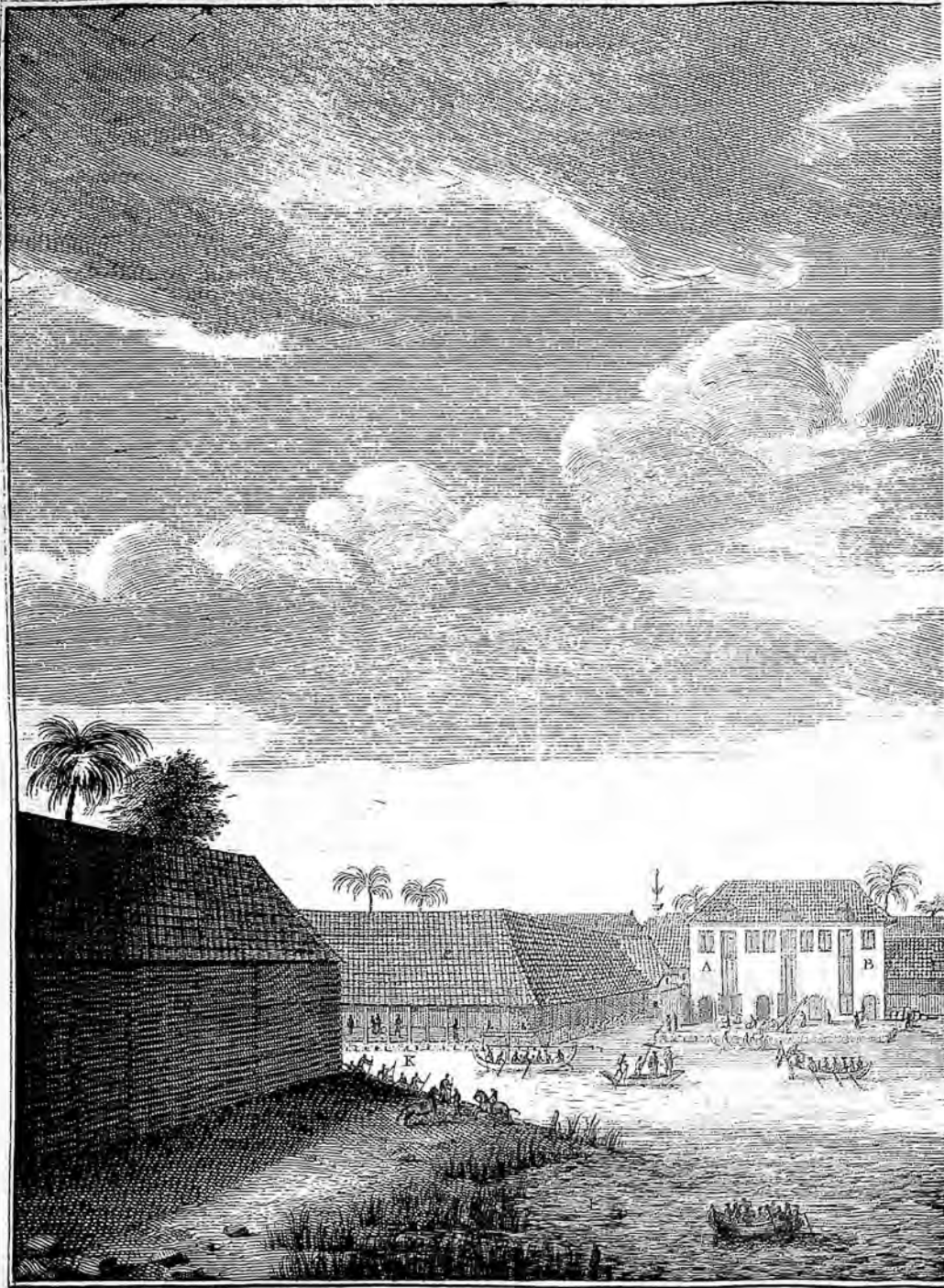


Ter zyden het zelve rondeel ziet men een lyst van afch-graauwe steen, en aan weersyden twee zulke kleene zeer fraaje fruit-vaazen.

Boven de tweede verdieping is maar een gemeene voorgevel; dog die aan weersyde met een afch-graauwe groote vaas met fruitagie, en met een groote schuinsafgaande, leggende, en na die vaazen gapende Dolfyn van 6 of 7 voeten lang, zoodanig vercierd is, dat zy met hare staarten tegen een komen, en met hare opene bekken na die vaazen zig wenden.

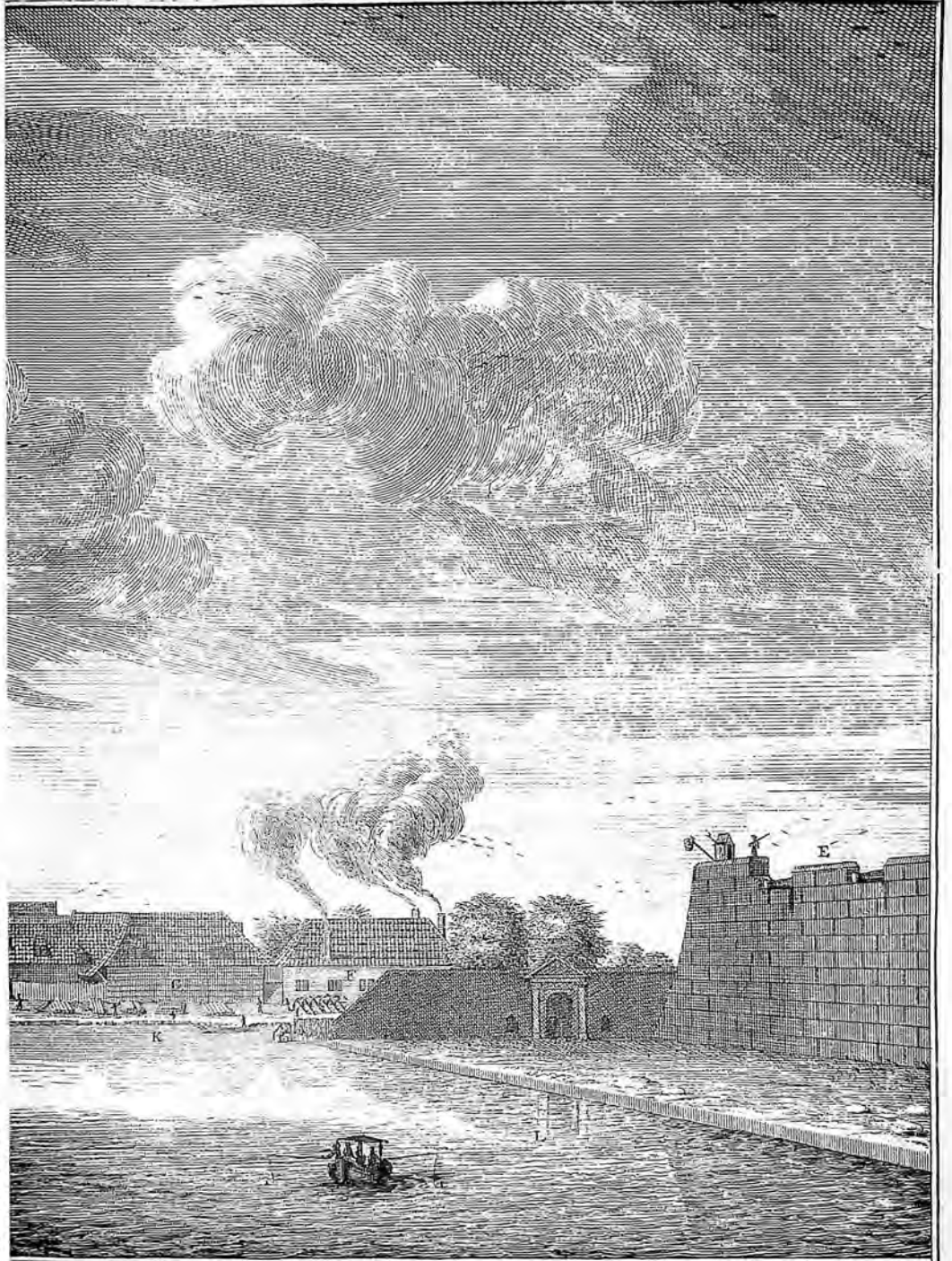
Boven op 't dak ziet men een torenken met 6 pilaren, en met een getraliet staketzel, rondom, borstweerings hoogte, en boven op een schip, dat voor een weerhaan diend.

Als men nu na binnen in zyn Edelheids woo-



A. *de Suiker Pakhuys*
 B. *de Equipage Pakhuys*
 C. *de Vifch Bazaer*
 D. *de Artillery*
 E. *de Casteels Punt de Diamant*
 F. *de Smits Winckel*

GESICHT VAN 'T SUYKER PAKHUYS, GESIEN OP DE BRUGH VAN 'T CASTEEL BATAVIA, BY DE LETTER W. IN 'T PERSPECTIEF.



G. *de Blookemaakers Winckel*
 H. *de Hout Pakhuysen*
 I. *de Ankerwerff*
 K. *de Grootte Rivier*
 L. *Kasteels Graght*

GESICHT VAN 'T SUYKER PAKHUYS, GESIEN OP DE BRUGH VAN 'T CASTEEL BATAVIA, BY DE LETTER W. IN 'T PERSPECTIEF.

wooning tred, komt men op een groote zaal, die met 22 groote schoone vierkan- te steenen, ieder ruim 2 voeten breed, in de breedte van voren, en met 15 in de diepte belegt, en die aldus 30 voeten lang ofte diep, en 47 of 48 voeten breed, en en van een zeer fraeje hoogte is.

Men ziet tegen de wanden 48 picken, en ettelyke rakken met 120 musquetten, en snaphaanen, en ter linkerhand, als men inkomt, eenige schilderyen. Men ziet 'er ook eenige veroverde vaandels, verder ter rechterhand van de zaal een tafel met een tapyt, een stoel, eenige banken, en na die zelve zyde, en na 't einde der zaal by de kozyne, een slaande uurwerk, dat ook van buiten de uren aanwyft, het eenig- ste openbaar uurwerk in de stad, en dat een weinig hooger en grooter dan een ge- meen huis-uurwerk is.

Na de regterhand als men op die zaal komt, gaat men ook na de geheime Schryf- kamer van zyn Edelheid, dat mede een groot vierkant vertrek op zich zelve ter regterhand (zoo als men 'er ontrent komt) gelyk ter linkerhand aldaar, tegen over de Secretary, nog een byzonder vertrek voor den Geheimschryver van haar Edelheden, en voor den eersten klerk is. Ook kan men tusschen die twee vertrekken in, met een trap ter zyden afgaan, die in de Pi- nang-poort uitkomt.

Ter linkerhand, zoo als men op de zaal komt, zyn verscheide banken, voor de bezetting, als daar 's avonds 't gebed ge- daan werd.

Als men nu, de zaal inkomende, regt uitgaan wil, komt men by een groote deur, ter regterzyde van welke men een uitste- kend dikken arm met een groote lan- taarn met drie groote glazen 'er op, heeft, die 's avonds ontfoken werd; vlak onder die lantaarn staat gemeenelyk een helbaar- dier, die de wagt heeft, met zyn geweer, en een ander helbaardier, zynde de By- wagt, die gewoon is dezen en genen by zyn Edelheid aan te dienen.

Even door die deur zynde, komt men in een kleene lichte vierkante trant, ter regterhand van welke zomtyds een Raad van Indiën, zomtyds de Geheimschry- ver van zyn Edelheid, plagt te wonen. Daar is een fraeje galdery, met eenige ver- trekken, en zoo men uit deze trant, die maar 8 voeten in 't vierkant is, recht uit gaat, heeft men een fraeje opene galdery met een zeer fraei geschilderde zolder, en van beneden aan wederzyden van een frae- je baluster voorzien; zy is ontrent 12 of 14 treden lang, en ontrent 6 voeten breed.

Ter rechterhand der zelve heeft men een kleen net bloem-tuintje, en ter lin- kerhand een groote vierkante plaats met groote grauwe vierkante steenen belegt, die wel 50 of 60 treden lang, en niet min- 1V. Deel.

der breed is, behoorende tot het paleis en de woonplaats van zyn Edelheid, en na welke plaats men met drie of vier trappen afgaat.

Uit de voornoemde galdery, by welke die bloem-tuin is, gaat men in de groote vergader-zaal van haar Edelheden, die nog wel zoo groot als de voor-zaal is. In de zelve ziet men aan 't einde, na binnen toe, een lange tafel met een schoone tapyt, en een stoel aan 't hoofd der zelve, voor zyn Edelheid, en aan wederzyden verscheide andere voor de Heeren Raaden van Indiën.

Rondom die zaal ziet men tegen de wan- den de Opperlandvoogden van Nederlands Indiën, na 't leven uitgeschilderd, han- gen.

Wanneer men nu uit de voornoemde Trant ter linkerhand opgaat, heeft men daar een beschor, en een deur 'er in, door welke men in een groote schoone galdery komt, zoo lang als die groote plaats, op welke zy 't uitzicht heeft, gelyk men in 't midden der zelve ook met een trap daar na toe gaan kan, zynde de breedte van de- ze galdery de zelve, als die van de voor- noemde trant, te weten van 8 of 9 voeten.

In deze galdery geeft zyn Edelheid ge- meenelyk gehoor, en langs de zelve zyn verscheide zeer schoone beneden- en boven- vertrekken, behalven dat 'er agter aan ook een breede zit-plaats is, daar hy gemeen- lyk gewoon is te eeten.

Als men dien trap in 't midden van de galdery na de plaats afgaat, heeft men regt uit tegen over die galdery veel vertrekken voor den Hofmeester, en voor alles, dat tot de keuken van nooden is, als ook nog andere kleene beneden- en boven-vertrek- ken, op een van welke ten tyde van de Heer van Hoorn, de Heer Cornelis de Bruin, Konst-Schilder, zyn verblyf had, gelyk ik daar den 21 Juny 1706 zyne tee- keningen van Persepolis gezien heb.

Aan de West-zyde van die groote plaats heeft men nog een lange, dog lage galde- ry, daar zyn Edelheid gemeenelyk heraf- scheids-maal aan de vertrekkende vlooten geeft, en daar ik meenigmaal met een groot getal vrienden gezeten heb. Ik gis dat 'er wel 140 of 150 menschen kunnen zitten, en dan is 'er aan wederzyden nog een rui- me plaats, om agter de aanzittende vrien- den te kunnen henen gaan. Zy is vol ven- sters met rotang-raamen, en zeer digt on- trent de Rivier gelegen, daar ook een zit- plaats is, en daar ik met zyn Edelheid de Heer van Hoorn (lofelyker gedagtenis) wel gezeten heb. Ook heeft men ter zy- de die galdery nog een kleen tuintje langs de wal, dat niet onaangenaam, dog zeer smal is.

Naast aan het paleis van zyn Edelheid De Pinang- (zoo als wy nu op 't binnen-plein van 't poort- kasteel weer voortgaan) of eigentlyk naast

de geheime Schryfkamer, heeft men de Pinang-poort.

Dit is een groote opene poort, die ontrent 7 of 8 treden lang, en 4 of 5 treden breed, en boven over welke het met een tooren, en vertrekken bebouwd is.

Zy werd de Pinang-poort genaamd, om dat 'er pinang onder verkogt werd. Het is gelyk als de Beurs van Batavia, daar veele Kooplieden, Onderkooplieden, en andere fatsoenlyke lieden, voor al 's morgens, by een komen, en daar alle nieuwe tydingen, van geheel Indiën, verhandeld werden.

Gelyk men in die poort ter linkerhand den opgang na de geheime Schryfkamer van zyn Edelheid heeft, alzoo gaat men ter regterhand na 't comptoir van den algemeenen Boekhouder, en van den algemeenen Visitateur, ofte naspeurder van de misflagen in de reekeningen, zoo der buiten-comptoiren, als ook van die der bedienden op Batavia.

Als men nu van zyn Edelheids wooning de Pinang-poort voorby gaat, heeft men daar eerst de wooning van den algemeenen Boekhouder, en daar na komt men op 't cinde van die ry by het foldy-comptoir, dat een groot gevaarte is, op welters boven-vertrekken zich de Assistenten, die binnen moeten blyven, onthouden, en voor welke daar ook opgeschafte werd.

Dan heeft men daar een weg ter linkerhand om, gaande na het tweede binnenplein; dog als men nu langs 't foldy-comptoir recht uit loopt, heeft men daar, na de Oost-zyde van 't plein, allernaast dat van de Raaden van Indiën, in den hoek eerst de groote winkel van de kleeder der E. Maatschappy, daar naast na 't Noorden toe, of wel in 't midden van 't plein aan die kant, de groote geld-kas, en dan de Smids-winkel. Tusschen deze wooningen, en die der Heeren Raaden van Indiën is een net geschooren gras-veld, dat in de hitte des daags een aangenaam gezigt geeft.

Als men nu door de Pinang-poort het kasteel dieper intreden wil, heeft men ter rechterhand de kleine winkel, en ter linkerhand het Dispens, of de plaats, alwaar de dranken, boter, kaarzen, enz. aan de bedienden der E. Maatschappy maandeliks versprekt, of ook wel verkogt werden. Dit is mede als een kleine beurs, daar 's morgens veel Heeren komen en vergaderen, om iet nieuws te hooren, of aan anderen mede te deelen.

Als men nu al regt uit gaat, heeft men ter linkerhand een groote plaats voor de kuipers der E. Maatschappy, en ter regterhand een groot pakhuis voor hare dranken.

Dan komt men by een hooge bebouwde middel-poort, voor de welke A N N O

MDCXLI van binnen, en van buiten het zelve nog eens staat. Boven de zelve is ook een wooning, daar zich deze of gene in de gunst van zyn Edelheid staande, af bedienen kan.

Als men door die poort is, komt men op een tweede plein, dat byna zoo lang, maar wat smaller, dan 't vorige, is. Ter regterhand pas om den hoek, wonen de twee Opperkooplieden, de Opperopziender van de algemeene genees-winkel der E. Maatschappy voor geheel Indiën, die te gelyk ook Hoofd van alle de Wondhealers is. Ook plagt de Geheimschryver van zyn Edelheid daar naast te wonen.

Ter linkerhand van die poort heeft men de wooning van den eersten klerk van de geheime schryfkamer van zyn Edelheid, en die van den Opperwondheeler van 't kasteel. Dit plein is vry doods, en in verre na zoo lucht, zoo breed, nog vermakelyk niet, als het eerste.

Als men nu door de voornoemde poort al recht uitgaat, komt men by de Waterpoort, die A N N O M D C X X X, gelyk 'er aan de binnen zyde voor staat, gebouwd, en van binnen met verscheide groote pakhuizen voor de kleeden van de E. Maatschappy, en verder van een groot waghuis voor de bezetting, die men aan die zyde van het kasteel heeft, voorzien is.

Daar hebben wy nu het kasteel in zyne gelegenheid van binnen en beneden ver-toont.

Als men boven op de wallen en punten van het zelve gaan wil, moet men de Landpoort inkomende, de linkerhand pas om slaan, daar men met een breede trap na boven gaat, en ten eersten, Oost opgaande op de punt de Robyn komt, daar de Majoor een schoone wooning, en de Kapitein van 't kasteel een diergelyke aan de andere kant in 't Zuiden op de punt de Diamant heeft. Verder ziet men langs de gordynen verscheide wagt-huizen, met zeer veel Soldaaten opgepropt, en die voornaamste Vesting van alles wel voorzien.

Regt voor de punt de Robyn is een vlakke grond langs de gordyn, alwaar een Drilmester alle morgen gewoon is 't volk te drillen, gelyk men ook de gewoonte heeft, om alle Zondag na de middag, na de Kerktijd, de bezetting op 't eerste plein de parade te laten doen, dat zyn Edelheid nu en dan, op het bordes voor zyn paleis staande, wel eens bywoont.

Buiten 't kasteel, en buiten de boom, is een zeer fraeje wandel-plaats langs de Rivier na buiten of na zee toe, daar dezelve aan wederzyden met hooge paalen beheid is, zynde 'er aan de linkerzyde, zoo als men de Rivier in komt, buiten, 144, en ter rechterhand 112 stuks. Men heeft wel een half vierde deel uurs werk, eer men de Rivier op, tot aan de boom, roe-
jen

jen kan; dog buiten de Rivier langs de vaste weg, is paal aan paal geheid, die daar wel 6 of 700 in 't getal, en wel en hegt verbonden zyn. Ook legt deze Rivier aan de West-zyde gemecnelyk vol allerlei vreemde vaartuigen; dog aan de Oost-zyde leggen 'er geen, langs welke de scheepschuiten, tegen de zware afwatering, ook konnen opgetrokken werden.

Aan 't einde van die wandel-weg staan ook twee groote lantaarnen, die 's avonds ontfteeken werden, buiten welke, als ook die in 't kasteel, en ontrent het Stadhuis, 'er geen lantaarnen meer, zoo ik geloove, van stads wegen zyn; maar die anders een lantaarn voor zyn deur hebben wil, zet, en bezorgt ze zelf op zyne kosten; want anders gaan alle lieden van fatzoen daar by donker avond met een flambouw uit, om welke reden zy 'er zoo noodig niet schynen, hoewel ik oordeele, dat zy 'er wel zeer goed, by voorval van onraad, zouden zyn.

Buiten-sterkten.

Behalven deze aanzienelyke Vesting, zyn 'er buiten de stad nog eenige andere. In 't Oosten heeft men de Isterkte van Ansjol 1200 roeden van de stad, gelyk in 't Westen die van Angkèe 500 roeden 'er af gelegen, na de zee-kant, en na 't Zuiden, die van Noordwyk, tusschen de Vyfhoek, Ryswyk, en Jakarta, die meest ook met dikke heggen van witten doorn voorzien zyn; dog die van de vyfhoek en Ansjol, zyn met steene muuren zeer hegt en wel opgemetzeld. Men ziet ze, nevens deze schoone stad in platte grond, by Nicuwhof zeer wel afgebeeld.

Schoone wegen, en thuienen.

Men heeft buiten de stad ook zeer schoone, en net-beplantte breede wegen, onder welke die na de Vesting Jacatra, zoo wegens zyne breedte en lengte, als wegens zyne schoone ruinen, ontfteekt, van welke Vesting tot aan Noordwyk toe, men veel graven der Chineezzen heeft.

Van deze tuinen nu, zyn 'er ook een groot getal buiten alle de poorten der stad, daar men zeer vermakelyk na toe wandelen, of ook met een orembaey na toe varen kan.

Men moet zich, schoon wy dat, met den gemeenen Batavischen naam, maar thuienen noemen, niet verbelden, dat het maar thuienen zyn: want men heeft 'er de schoonste huizen by, die men wenschen kan, en die de fraciste in de stad niet behoeven te wyken, behalven dat zy ook van een groote uitgestrektheid, in opzicht van 't land, zyn.

Die ontrent de water-plaats, pas buiten de Nieuwe-poort, leggen, zyn, om de

schoone Rivier, en 't aangenaam nederbruischen van 't opgedamd water, dat daar uit eenige gooten nederstort, zeer verfrischende. Men heeft in de zelve allerlei zeldzame boomen, en vrugten, zelf tot de koffi-boomen, kakao-, en andere boomen in meenigte. Ja daar zyn thuienen die 6, 8, 10000 Ryxdaalders, en meer, waardig zyn, en die een groot cieraad aan de buiten-stad geven.

Men heeft daar ontrent ook verscheide kruitmoolens, met een wagt 'er by, en een zaag-moolen, en daar plagt ook een papier-moolen te wezen, die nu al mede in een kruit-moolen verandert is.

En verdere fragejgheden buiten de stad.

Daar plagten in oude tyden nog veel anderen te wezen, die 'er nu niet meer zyn. Verder van Batavia eenige mylen legt Siringfin, en Depoc, plaatsen van de Heer Chastelein, als ook Tanah Abang, een plaats van zyn Edelheid van Riebeck.

Men heeft my bericht, dat deze landen buiten Batavia, nog een volflagen bosch zynde, van de Utrechtse poort af tot aan de Rivier van Angkèe eerst Ao. 1660 in eene gift aan den Advocaat Fiscaal, Gerard Herberts, uitgedeeld zyn, die het bosch omhakken, en tot thuienen en zaaielanden bereiden liet; welk voorbeeld andere gevolgt hebben. Ieder Soldaat moest te voren een maand soldy, wegens 't omhakken van 't bosch, missen, of anders mede zelf daar aan helpen, dat over 't ganfch gebied der E. Maatschappij ging, en zoo lang duurde, tot dat wel twintig jaren 'er na, dit aan de Heer Herberts gegeven is.

Omtrent die thuienen heeft men hier en daar, vooral aan de Oost-zyde, ook schoone bleekeryen, zoo om 't linnen, als om het wasch, dat men daar brand, te bleeken, alzo men hier, en elders in Indiën, niet dan wasch-kaarzen, en die zeer wit, gewoon is te branden.

Men plagt in vorige tyden buiten de Dieft-poort, ter zyden de weg van Angkèe, ook een Lazarus-huis te hebben, behalven, dat zig veel lieden van fatzoen, en door die gevaarlyke en besmettelyke quaal aangetast, in hun thuienen onthielden, gelyk nog wel geschied, dog vermits dit quaal Isterker doorgebroken is, hebben haar Edelheden goedgevonden het Eiland Purmerent, ontrent drie mylen van Batavia gelegen, tot een Lazarus-huis te houden, daar zulke zieken veel veiliger, en beter konnen behandeld werden. Ook zyn 'er veel araks-branderyen, steenbakkeryen, Padi- of Rysst-velden, schoone weyen, zuiker-riet- en meer andere velden in meenigte.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Inwoonders dezer stad. Getal en soorten van ingezetenen. De dienaars der E. Maatschappy alhier. Haar Edelheden. De Landvoogden. De Raaden. De vier Officieren des Gerichts. Opperkooplieden des kasteels. Predicanten. Kapiteins. De Kooplieden. De Onderkooplieden. Inkomen dezer bedienden. Lyst van 't geen een Raad van Indiën uit het pakhuis trekt. Vry-borgers. De Chineezen. Wat nuttigheit zy geven. Nuttigheit van 't inkomen der Jonken. Groot getal der Chineezen hier. Goede orde daar tegen. Orveilig gaan 's avonds. Orde daar tegen gesteld. Hun smokkelen met speceryen. Wayangs, en nieuw-jaar. Pelo-vaart. Tempel. Priesters. Teekening van de intrede en beelden in dezen Tempel. Hun trouwen. En andre aanmerkingen. Verdre ingezetenen, en hun bedryf. Visch. Gevogelte. Groente, en aardvrugten. Boom-vrugten. Bloemen. Ongedierten. En andere dieren.

Inwoonders dezer stad.

MEn zou niet gelooven, dat 'er in deze stad, en in hare voorsteden, zoo veel ingezetenen waren, als 'er in der daad wel zyn.

Hier werd jaarlyks by de Wykmeesters een opneming van de lieden, tot ieder wyk behoorende, gedaan, en daar uit dan te zamen een zielbeschryving gemaakt, om 't net getal der ingezetenen te kunnen weten.

Getal, en soorten van ingezetenen.

By de schetzen daar van eenige jaaren aan den anderen gemaakt, ziet men dat de hoogste jaaren pas tussehen de drie of vier en dertig duizend zielen in die tyd uitleverden; dog zedert zyn de Chineezen hier zoodanig toegenomen (behalven dat de helft 'er af zich niet aangeven, en dat ook zedert de andere huisgezinnen merkelyk aangewasschen zyn) dat ik niet geloove buiten de waarheid te zullen gaan, indien ik 't getal der zielen jegenwoordig op honderd duizend buiten en binnen de stad, zoo als zy nu is, begroote.

Men heeft hier Nederlanders, Engelen, Portugeezen (die 'er met hun schepen komen) Mixtiken, Mardykers, Chineezen, Armeniers, Perstaanen, Mooren of Mogolders, Bengalers, Timoreezen, Tonkinders, Siammers, Arrakanders, Javaanen, Macassaanen, Amboineezen, Bandaneezen, Ternataanen, Malcyers, Baliërs, Sumatraanen, Borneërs, en een menigte van andere ingezetenen, die een zeer groot leven aan deze stad toebrengen, en een ongemeenen grooten handel daar in dryven.

Dienaars der E. Maatschappy.

Om nu met eenige ordre over de voornaamste van deze volkeren, en vooral in opzicht van de Nederlanders, en de Chineezen, die wel de meeste betrekking tot deze stad hebben, te spreken, zullen wy voor af van de Nederlanders zeggen, dat men die, of als dienaars van de E. Maatschappy, of als vryelieden en borgers moet aanmerken.

Haar Edelheden.

De bedienden van de E. Maatschappy zyn deze: De Opperlandvoogd (gemeenlyk de Gouverneur Generaal, of wel de Heer Generaal genaamd.) De algemeene Bestierder van den handel van Indiën (anders

Directeur Generaal.) De vyf verdere ordinaris en stemmende, en een wel eer niet dog nu medestemmende ordinaris Raad, die voorzitter van den Raad van Justitie is, benevens nog zes of zeven extraordinaris Raaden van Indiën, die maar een raadgevende, en geen besluitende stem hebben, by de welke gemeenlyk de Geheimschryver van haar Edelheden (als tot die vergadering behoorende) gevoegd werd.

Naast deze volgen in rang de oude Landvoogden, of Directeuren, die daar zouden mogen zyn.

De Landvoogden.

Daar na de Raaden van Justitie van 't kasteel Batavia, die, behalven hunnen voorzitter, nog negen in getal zyn. Waar na de Advocaat Fiscaal, alzoo de Bailiu, en de Land-droft burger-bedieningen zyn, van welke de eerste voor den Water-Fiscaal gaat, en de andere hem in rang volgt.

De Raaden en de vier Officieren des Gerichts.

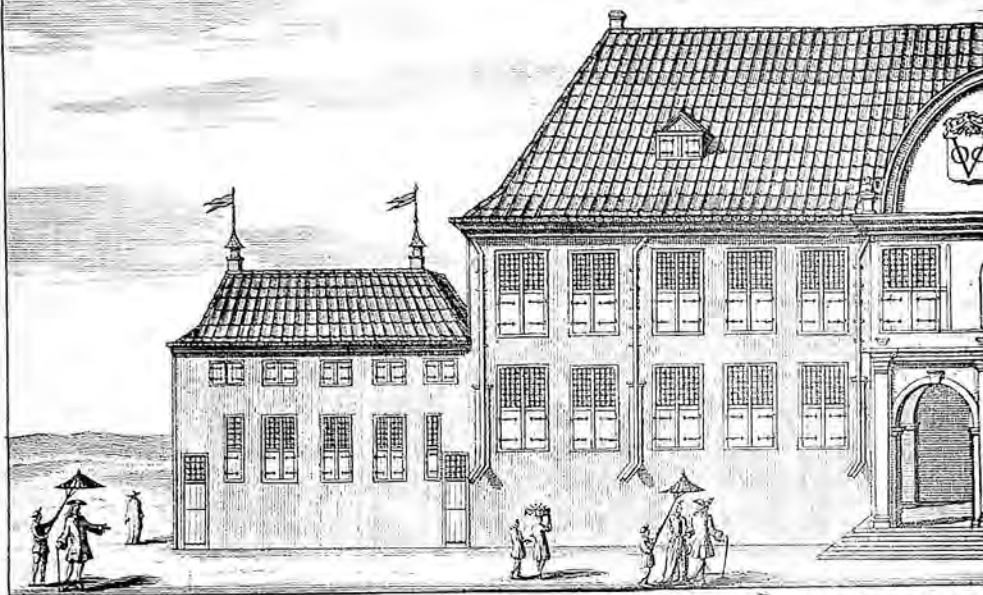
Na de zelve de twee Opperkooplieden van 't kasteel. Zy plagten volgens besluit van haar Edelheden van den 3 October 1678 naast den algemeenen Ontfanger te gaan; dog volgens besluit van den 24 May 1684 zyn zy boven alle onafhange de Voorzitters, en Buiten-directeurs, op Batavia woonende, gesteld; dog nu gaan zy (zoo ik zie) na den Ontfanger.

Opperkooplieden des kasteels.

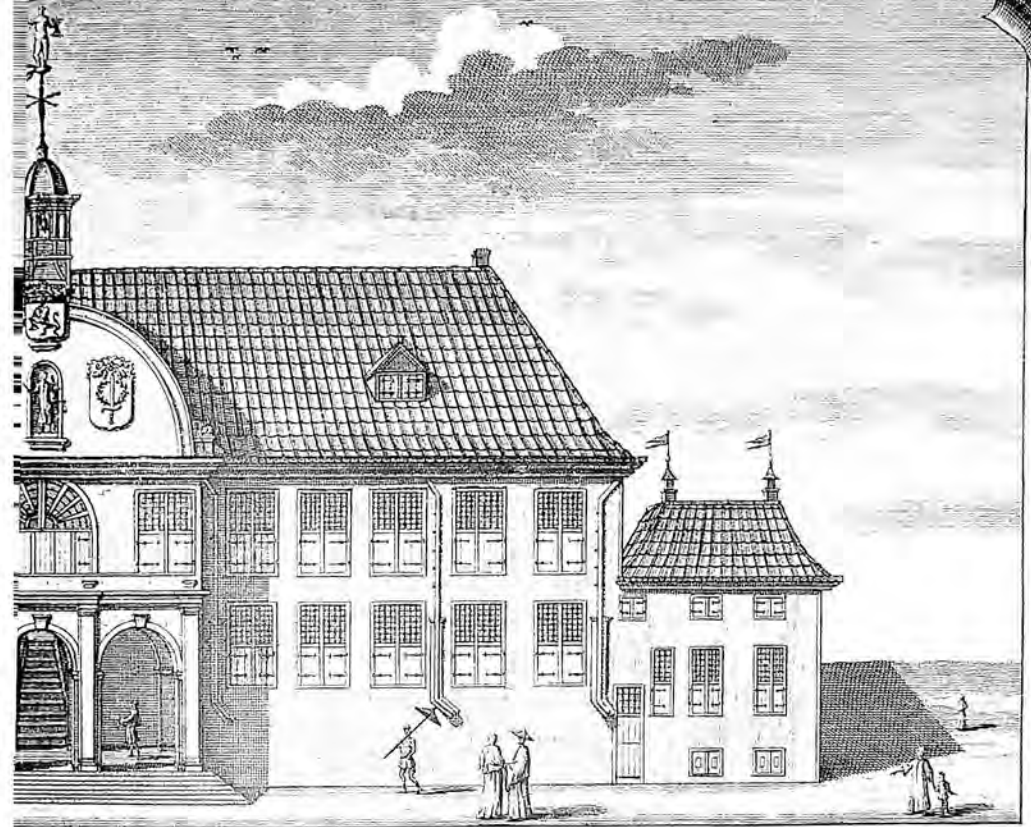
Daar na komen anders de algemeene Ontfanger, de algemeene Boekhouder, de algemeene Visitateur, de Majoor (of 't Hoofd der krygs-magt van Indiën) en de Equipagie-Meester (anders de Bevelhebber van de werf genaamd) van welke vyf de oudste in dienst zynde, eigentlyk in rang van ouds voorging. Daar na de Majoor der Artillery, of Ingenieur en bestierder van de zaken ontrent het bouwen van sterkten.

Na de zelve de Opperhoofden van Japan, die gemeenlyk twee in getal zyn; dan 't Opperhoofd van 't Soldy-comptoir, of ook wel de Sjahbandar en Licentmeester, alle de welke Opperkooplieden zyn; als mede de Konstapel Majoor, Fabryk, de Baas op Onruft, en de Opper-opziender en waarnemer van den algemeenen ge-

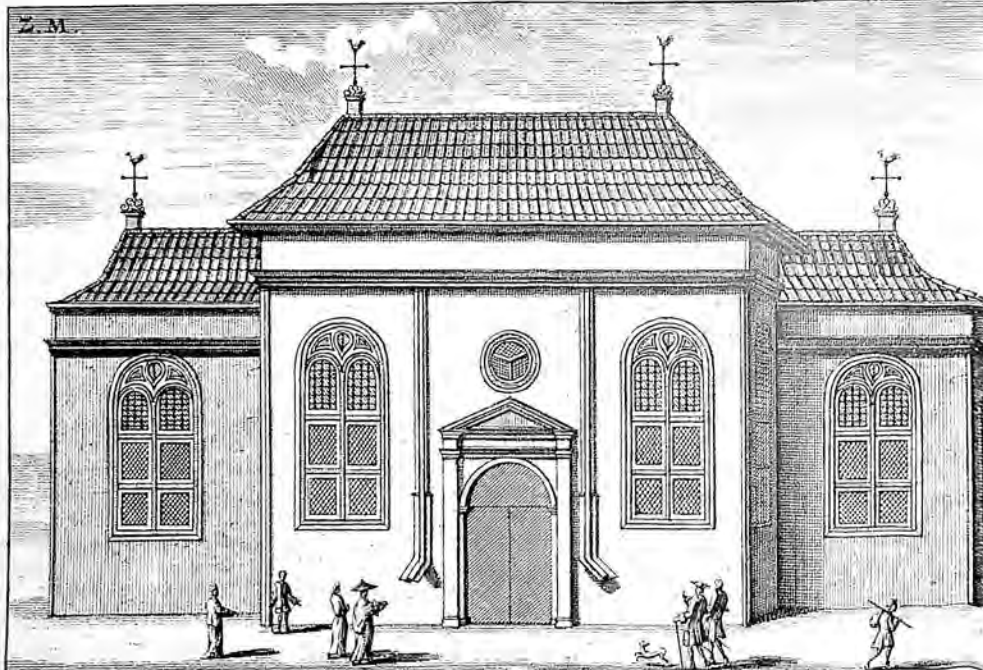
nees-



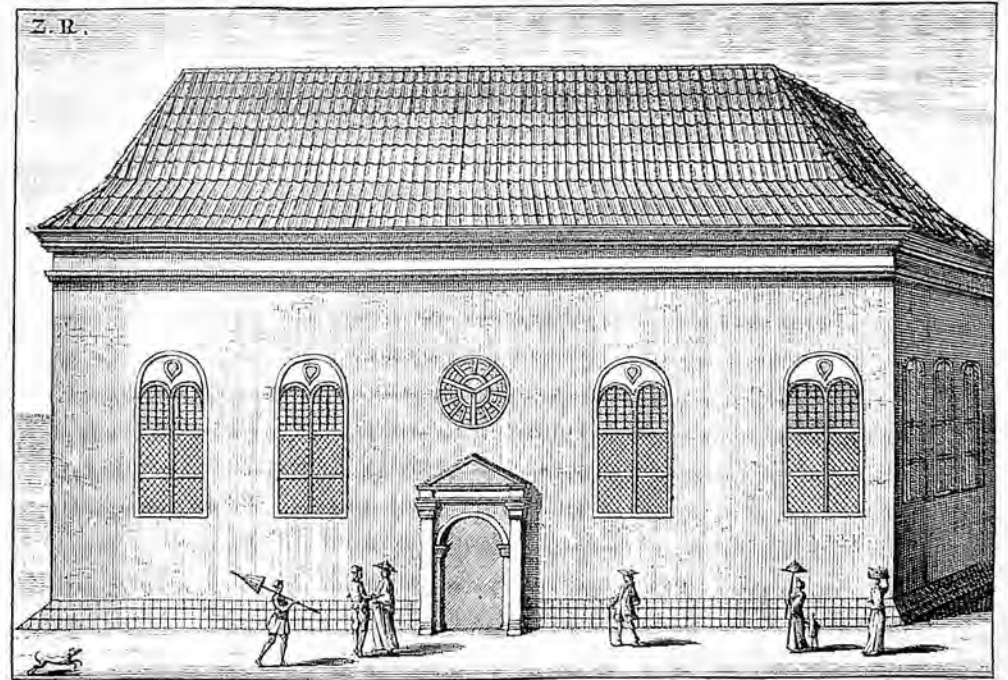
HET STADHUY



VAN BATAVIA.



DE PORTUGEEESCHE STADS-KERK.



DE PORTUGEEESCHE BUYTEN-KERK.

nees-winkel van Indiën; nevens nog twee of drie ledig-loopende Opperkooplieden.

De Predikanten.

De Heeren Predikanten, van welke'er vyf in 't Nederduitsch, drie in 't Portugeesch, twee in 't Maleits, en een op Onrust in 't Nederduitsch, prediken, behalven dat'er gemeenelyk nog wel vier of vyf predikanten zyn, daar van buiten eerst aangekomen, die by ziekten der vaste Predikanten, en by andere voorvallen, haar Eerw. wel onderschragen.

Kapiteins.

De Kapitein van 't kasteel, de Stalmeester van zyn Edelheid, en nog vier andere Kapiteinen van de vier poorten der stad, alzoo'er aan ieder poort een met een vaandel Soldaaten legt, en de Kapitein van het Vierkant.

De Kooplieden.

Daar na volgen een groote menigte van Kooplieden, als de Geheimschryver van den Raad des Gerichts. Of die der Schepenen, die een bediende der E. Maatschappy is, gelyk ook die der Weesmeefters, en Heemraden, dat wete niet recht, hoewel het tegendeel naaft geloove, alzoo dit burgerlyke vergaderingen zyn. De gezworen of eerste klerk ter Secretary of geheime schryf-kamer van haar Edelheden, de Koopman in 't graan-pakhuis, de eerste Dispensier, ofte opziender van 't drank-pakhuis, de eerste Winkelier, de eerste Cassier, de Visitateur der scheepsboeken, de Logie-Boekhouder, de Soldy- of Guarnizoen-Boekhouder, de eerste opziender in de West-zydse pakhuisen, de eerste opziender der pakhuisen op Onrust, de Equipagie-Boekhouder, de tweede van Japan (hoedanige'er twee zyn) de Negotie-Boekhouder, de eerste in 't yzer pakhuis, de eerste in 't zuiker-pakhuis, de eerste op 't comptoir der algemeene visite, de Factuur-Boekhouder op 't Negotie-comptoir, de behandelaar en Commissaris der Inlanders, de Boekhouder van de Inlandsche krygsmagt, de Cassier der kost penningen, die maandeliks aan alle de dienaaren betaald werden, de Boekhouder van 't ambagts-quartier, de Maleitsche Tolk, de eerste bediende onder den algemeenen Boekhouder, behalven nog twee of drie Kooplieden, die geen vaste bediening hebben, waar by ook behooren, de twee onder Equipagie-meesters, zoo op de werf, als op 't Eiland Edam, en die op 't Eiland Onrust.

Onder die behooren mede de Opperwondheeler van 't kasteel, de drie Wondhealers van 't Gasthuis, met den binnenbestierder van 't zelve, de Wondheeler van 't Vierkant, van 't ambagts-quartier van de Rotterdammer- en van de Utrechtse poort, een op de kruut-moolen, een op 't Eiland Onrust, en op 't Eiland Edam.

De Baas van de wapen-kamer, en de Timmerman, Kuiper, Zeilmaker, Kaartemaker, Smit en Blok-maker op de werf,

benevens den Timmerman, Loodgieter, Metzelaar, Smit, en den Steen- en Beeldhouder in 't ambagts-quartier.

De baas kruut-maker, de opziender der moolen-werken, en de baas-boekbinder.

De Kapitein-Luitenants aan de Nieuwpoort, op Jakatra, en Angkèe.

De Luitenants in 't kasteel, vier aan de vier poorten, die aan 't Vierkant, en op Angkèe.

De Landmeter, die ook Roy- en Keurmeester van de kalk en steen is, en de Opperstierman op de werf.

Na de zelve volgen de Onderkooplieden met vaste bedieningen, als, de tweede Dispensier, de tweede in de west-zydse, de tweede in de pakhuisen op Onrust, de Pakhuis-meester in de Water-poort, die in het nieuw-kleeden-pakhuis, de kleine Winkelier, de Cassier van den algemeenen ontfang (anders de Cassier van 't Vierkant genaamd) de tweede in de groote winkel, de tweede in de grootekas, de tweede in 't yzer-pakhuis, de tweede in het graan- of ryst-pakhuis, de tweede op 't algemeene visite-comptoir, de tweede op 't Soldy-comptoir, de Boekhouder van 't Gasthuis, de Boekhouder op 't comptoir van den Equipagie-meester van de werf, de Boekhouder van de artillery, de overdrager op 't Equipagie-comptoir, nog drie Onderkooplieden op 't Comptoir Generaal, de Journaalschryver, overdrager, en pakhuis-boekhouder, op 't Negotie-comptoir, de Journaal-schryver op het Comptoir-generaal, de Boekhouder van de wapen-kamer, nog twee Tolken in de Maleitsche (de een een Hollander, en de ander een Inlander) en een in de Javaansche taal. Drie Esfajeurs (of metaal-proevers) de gezworen klerk ter geheimekamer van den Raad des Gerichts, die van de Schepenen, en die van de Weesmeefters; buiten de welke'er nog wel twintig ledigloopende zyn, die geen bediening, en dan ook geen ander inkomen, dan hun bloote soldy van 40 gl. 's maands hebben.

Daar na volgen de Vaandrags, vier in 't kasteel, de Hofmeester van zyn Edelheid, drie Vaandrags aan 't Vierkant, drie aan drie poorten, en drie aan de Rotterdammer-poort, een op Jakatra, een op Tangerang, en een op Tandjong Poera.

Daar beneven nog agt gemeene klerken ter geheime schryf-kamer harer Edelheden, twee klerken by zyn Edelheid, en een by den Heer voorzitter van den Raad des Gerichts.

Vog hier by den overdrager in de Logie, en een op 't Soldy-comptoir, een in het Gasthuis, zes boomwagters, en een Guarnizoen en Soldy-schryver.

De twee bestierders van 't Spinhuis, de bestierder van 't Lazarus-huis op Purme-

rent, die van 't Armenhuis, en van het Chinees-Gasthuis; de Apotheker der E. Maatschappy, de Laborant in 't Laboratorium.

Of de Deurwaarder van den Raad des Gerichts, of de boden van Schepenen, Weesmeesters, en der Heemraaden mede als bedienden der E. Maatschappy moeten aangemerkt werden, wete ik niet zeker, hoewel geloove dat zy 't niet zyn; maar die van de huwelyke en kleene zaken is een dienaar der E. Maatschappy.

Twee voorlezers in 't kasteel, en in de stads-kerk, en een in de Portugeesche binnen-kerk. Vyf Krankbezoekers, een in 't Gasthuis, een in 't ambagts-quartier, een in 't Vrouwen-tugthuis, een op 't Eiland Onrust, en een op Edam.

Vyf Koesters, een in de Hollandse, een in de Portugeesche binnen-, een in de Portugeesche buiten-kerk, een in de Maleishe, en een in de kasteels-kerk; dog deze werden van de Kerk-meesters betaald.

Buiten dezen is 'er nog een groote meenigte van Boekhouders, en Assistenten, die nog wel een getal van vyftig of zestig stuks, op verscheide comptoiren, uitmaken.

Alle deze bedienden nemen de zaken op Batavia, den handel der E. Maatschappy betreffende, waar, waar voor zy dan ook vaste soldyen, en nog eenige buitengelden, en buiten-voordeelen genieten.

Inkomen
dezer be-
dienden.

De Generaal of Opperlandvoogd van Indiën trekt twaalf honderd gulden 's maands, waar benevens hy nog honderd en zestig ryxdaalders aan kostgeld ieder maand krygt, behalven dat hy van wyn, Hollands bier, ryft, kaarzen, en 't geen verder 't pakhuis der E. Maatschappy geven kan, tot zyn gebruik voor niet, en een schoon paleis tot zyne woning heeft. Ook kan hy ieder reis, dat hy op de Reede gaat, vyf honderd gulden trekken, hoewel dat weinig geschied. Ook heeft hy eenige koetzen voor hem, zyn Gemalin, en dogter tot hun gebruik.

De Directeur Generaal, of eerste befierder van den handel van Indiën, heeft alle maand vier honderd gulden aan soldy, en tagtig ryxdaalders aan kostgeld, een schoone vrye woning (gelyk ook alle de Raaden van Indiën in 't kasteel hebben, of anders krygen zy 'er vier en twintig ryxdaalders 's maands voor) en dan een zekere verftrekking van wyn, bier, kaarzen, en van andere dingen uit het pakhuis, die bepaald, dog echter genoeg tot zyn gebruik zyn, hoedanig het ook in dit opzigt met alle de andere Heeren Raaden gelegen is.

Een ordinaris, of gemeen Raad trekt drie honderd vyftig gulden 's maands, en twintig ryxdaalders aan kostgeld, heeft een schoone vrye woning, of 24 ryxdaalders

's maands, en zekere bepaling van dranken, enz. uit het pakhuis, dat een gansche lyft op zich zelve uitmaakt, en al een fraeje somme 's maands bedraagt; gelyk men hier zien kan.

Lyft van het geene een Raad van Indiën 's maandelyks uit het pakhuis, enz. trekt, zoo my is opgegeven.

Aan wynen.		pound:kann:	Lyft van
Brandewynen.		36	het geen
Mom, of Hollandsch bier.		7	een Raad
Vaderlandse Azyn.		22	van Indiën
Olyven-olie.		6	uit het pak-
Calappus-olie.		2	huis trekt.
Zout voor de keuken.		25	
Tafel-zout.		50	
Wasch-kaarzen. 48 stuks.		4	
Flambouwen. 2 dito.			
Foeli	} ieder.		
Nooten		1	
Nagelen	}		
Peper.		6	
Een half last Ryft, of Padi, of Ryft in de bolster.		1575	
75 bosfen.			
Brandhout 1 of 2 vadem.			
Gedoofte koolen 1 of 2 manden.			
Gezouten vaderlands vleesch,			
4 ribben-stukken.			
Gezouten vaderlands spek,			
4 stukken.			
Gedroogde Pampus-visch,			
2 bosfen.			
Hollandse boter alle 3 maanden			
een vaatje van		80	
Bengaalze boter alle 3 maanden			
een pot van		120	
Poeyer-zuiker.		30	
Candy-dito.		6	

Alles wat voor haar Ed. Ed. by de ambagts-lieden gemaakt werd door de Timmerlieden, Metzelaars, Smids, Koperflagers, Draeiers, enz. daar van betalen zy alleen de stoffe, tegen inkoopsprys; dog hebben het arbeids-loon voor niet.

Stoffers, borstels, luiwagens, en ander borstel-werk krygen zy tweemaal 's jaars van ieder 6 stuks.

Manden, bezems, rotang, om iets te binden, enz. laten zy maar tot hun gebruik in 't ambagts-quartier halen.

Een extraordinaris of buitengemeen Raad trekt twee honderd gulden 's maands, en verder al 't zelve, dat een gemeen Raad trekt. Daar benevens genieten zy nog voeder voor hunne paarden in de stal der E. Maatschappy, en betalen op alles, dat zy van kleeden, of van andere goederen, van de E. Maatschappy koopen, maar een half (te weten de vaderlandse) en zomtyds maar

een

een vierde, ten honderd (te weten, de Indische) aan winst meer, daar een ander nog eens zoo veel betalen moet, dat in de huishouding nog al een fraeje stuivergelds verschield. Hare weduwen trekken alleen vry water en brandhout; dat wel zeer zober is.

Den Geheimschryver harer Edelheden trekt honderd vyftig gulden 's maands, en heeft vrye wooning. Of hy ook kostgeld, en andere buiten-voordeelen heeft, is my onbekend, alzoo andere Geheimschryvers geen kostgeld trekken.

De oude Landvoogden, op Batavia zyn-
de, trekken ieder maand aan soldy twee honderd gulden, en aan kostgeld, huishuur, en de verdere buiten-voordeelen, het zelve als een Raad van Indiën.

Een Raad van de bank der Justitie trekt honderd vyftig guldens aan soldy, en de zelve buiten-voordeelen, als een vast Predikant op Batavia, bestaande in tien ryxdaalders en agtien stuivers kostgeld, twaalf ryxdaalders voor huishuur, vier en twintig ponden Hollandsche boter (die zes ryxdaalders kosten zouden) twaalf kannen wyn (die zes ryxdaalders waardig is) veertien pond waschkaarsien, twee kannen olyven-olie, drie kannen calappus-olie, drie kannen Hollandsche azyn (dat te zamen ruim zes ryxdaalders waardig is) en vier vadem brand-hout, waar voor men tien ryxdaalders betaalen moet; al 't welke ter maand te zamen een en vyftig ryxdaalders en agtien stuivers uit maakt, behalven nog andere inkomsten, die zy hebben, wanneer zy als gecommiteerden, of gelaftigden van den Raad zinten, die niet wel na te rekenen zyn; dog die na giffing in 't jaar nog wel drie honderd ryxdaalders voor ieder opbrengen.

De Fiscaals trekken ieder vyftig gulden 's maands aan soldy, zonder iets meer te genieten; dog voor zes of aets caffers trekken zy 's maands nog drie ryxdaalders voor ieder.

De Opperkooplieden van 't kasteel trekken honderd dertig gulden; dog de algemeene ontfanger, de Equipagie-mee-ster, de algemeene Boekhouder, de Visstateur generaal, de twee Japanze Opperhoofden, en de Majoor, trekken honderd tien gulden 's maands, en tien ryxdaalders aan kostgeld, ook hebben zy alle een vrye wooning, in 't kasteel, of op de werf, en genieten van wyn, kaarsien, enz. 't zelve als een Raad van Justitie, gelyk de Majoor der artillery, en de Ingenieur of vernufteling.

De Sjahbandar, 't Opperhoofd van 't Soldy-comptoir, de Konftapel-Majoor, de Fabryk, de Baas op Onruit, de Opperopziender van de algemeene geneeswinkel, en nog twee lediglopende Opperkooplieden, trekken ieder honderd gul-

den 's maands aan soldy (dog by hun tweede verband wel tien of twintig gulden meer) tien ryxdaalders en agtien stuivers aan kostgeld, dog hoe veel deze aan andere buiten-voordeelen trekken, weet ik niet.

Het inkomen der Heeren Predikanten, die een vaste bediening op Batavia hebben, is honderd dertig gulden 's maands, en aan kost-geld tien ryxdaalders en agtien stuivers; daar beneven alle maandaan huishuur twaalf ryxdaalders en 38 stuivers, twaalf kannen wyn, vier en twintig pond Hollandsche boter, veertien ponden waschkaarsien, drie kannen lamp-olie, twee kannen Lisbonsche olie, drie kannen Hollandsche azyn, vier vadem brandhout, en die in 't Maleitsch of Portugees prediken krygen nog twee lasten Rylt in 't jaar, en buiten dien nog vry water, zoo veel zy nodig hebben. Men ziet het hier in een uitgetrokken lyst by een gesteld.

H E T I N K O M E N

VAN EEN BATAVISCH

P R E D I C A N T .

in 't jaar.

Aan gagie ter mand	130 gl.	f 1560- 0-0
Kostgeld, ieder maand ryxd.		
10-8-0 of gl.	24-18-0 .	f 298-16-0
Huishuur, ryxd. 12-38 vast		
ieder maand.		f 368- 8-0
Boter 24 pond 's maands a 12 ft.		
ieder.		f 172-16-0
13 Kannen wyn a 1-16 ft. ieder,		
's maands.		f 280-16-0
14 Pond kaarsien a 12 ft. ieder		
pond, 's maands.		f 100-16-0
Brandhout 9-12 ft. 's maands.		f 113- 8-0
4 Kann: Lisbonze olie a 1-16 ft.		
ieder, 's maands.		f 86- 8-0
6 Kannen calappus-olie a 4 ft.		
ieder, 's maands.		f 14- 8-0
4 Kannen Hollandsche azyn,		
a 12 ft. ieder, 's maands.		f 14- 8-0
Water ieder maand 1-4 ft.		f 14- 0-0
		<hr/>
		f 3034- 4-0
Indien een Predicant in 't Portugeesch of Maleitsch predikt, krygt hy nog twee lasten rylt, waardig 48 gl. ieder.		f 96- 0-0
		<hr/>
		f 3130- 4-0

Het inkomen van een Predikants Weduwe hier is:

Ter maand	{	Kostgeld 5 ryxd. 8 ft.	
		of gl.	f 12- 8-0
		1 Vadem hout waardig	
		3 ryxd.	f 7- 4-0
		6 kann: zek, of Fran-	
		sche wyn a ½ ryxd.	f 7- 4-0
		3 vaatjens water.	f 0-12-0
			f 27- 8-0
		maand: 12	

328-16-0

En eens nog alle jaar 100 gl. . f100-

Dus in het jaar f428-16-0

Wat inkomen of buiten-voordeelen de Predicant op Onrust heeft, wete ik niet net; dog geloove dat hy mede honderd en dertig guld. aan soldy, en tien ryxdaalders en agtien stuivers aan kostgeld, zynde op Onrust van een wooning voorzien; en ontrent het verdere geloove ik, dat hy 't zelve als een Batavisch Predicant geniet.

Een Buiten-Predicant trekt maandelijks honderd gulden aan soldy, tien ryxdaalders en agtien stuivers aan kostgeld, aan huishuur-geld vier ryxdaalders en agt en dertig stuivers, zeven kannen wyn, anderhalve vadem brand-hout, en vry water, gelyk dat ook alle andere Predicanten t'huis gebragt werd.

Een Kapitein trekt tagtig gulden maandelijks aan soldy, tien ryxdaalders en agtien stuivers aan kostgeld, en nog eenige buiten-voordeelen, die ik niet regt wete.

Een Koopman heeft 's maands zefzig gulden, agt ryxdaalders kostgeld, en eenige andere buiten-voordeelen, my onbekend.

Een Onderkoopman, die een vaste bediening hier heeft, geniet maandelijks veertig gulden aan soldy, vyf ryxdaalders en twaalf stuivers aan kostgeld, en nog vier kannen wyn; dog die geen vaste bediening hebben, genieten alleen hare soldy, te weten, eerst 25 per cento voor de gereede betaling minder, dat van 40 gl. 's maands maar 30 blyft, en dan nog half geld, en half goed, bestaande in kleeden, enz. het geene zoo met alle de verdere dienaaren ook geschied; dog niet met de Predicanten, en weinig andere.

Een Vaandrig, die een vaste bediening hier heeft, trekt het zelve als een Onderkoopman; dog die geen vaste bediening heeft, geniet ook maar zyne soldy.

De verdere voornoemde bedienden genieten de zelve soldy, kostgeld, en wyn, als een Onderkoopman.

Wy moeten ook niet vergeten met een letter aan te halen, dat de E. Maatschap-

py in oude tyden onder hare bedienden, ook eenige jonge meiskens (zes, zoo meene) of aankomende vrysters uitgezonden heeft, die dogters der E. Maatschappy genaamd wierden, die soldy trokken, en met een hoed met pluimen op 't hoofd uitquamen. Schoon deze van 't slegtste soort waren, wierden de zelve in die tyden voor gebradene peerkens gehouden. Een 'er af is met een Landvoogd van Banda, en een andere met een Landvoogd van Amboina, en nog een met een Landvoogd van Tayouan, die beide Raaden van Indiën wierden, getrouwd. De zoon van die eerstgemelde is een van de grootsten van Indiën geworden, dien ik zeer wel gekend heb.

Indien men alle deze bedienden hare soldy eens by een optrekt, zal men bevinden, dat die op Batavia alleen in een maand 17370 gl, en in een jaar 192450 gl. gelyk hare kostgelden in een maand 1640½ Ryxdaalders beboopen; dog indien men nu de bedienden van de schepen, als ook de Boekhouders, Assistenten, en andere door den Cassier der kostgelden betaalt werden, hier eens by opreknen wilde, zou men bevinden, dat de kostgelden alleen in eene maand ontrent 6000 ryxdaalders komen te beboopen.

Behalven deze bedienden der E. Maatschappy, zyn 'er nog veele andere Nederlanders, dat vrye borgers zyn, die, of koopmanschap dryven, of op hunne renten leven, of eenig ambagt doen.

Uit dezen werden de Land-droffen, Bailly's, eenige Schepenen, Weesmeesteren, en eenige Heemraaden, als ook de Kerkmeesters, de Waag- en Eikmeester, en de Hoofden van de Borger-Vaandels, de Vendu-meester, de Keurmeester van goud en zilver, en meer anderen, gekoren.

Zy wierden den 1 Juny 1668 volgens besluit van haar Edelheden in twee Vaandels verdeeld, waar van het ene van de Oost-, en 't andere van de West-zyde is, die ieder hare Kapiteins, Luitenants, en Vaandrighs hebben, en die ook gewoon zyn, alle nagt op 't Stadhuis te waken.

Die van de West is ontrent 225, en die van de Oost zoo koppen sterk, staande alle onder hunnen Colonel, dat een ordinaris Raad van Indiën is. Zy hebben ook een Krygs-Raad, voor welke alle diergelyke zaken werden atgedaan.

Behalven die twee Vaandels, is 'er nog een uit de borgers, in Ruitery bestaande, die alle te paart zeer veel opgezeten te voorschyn komen.

Het heugt my, dat ik deze Batavische borgery zoo heerlyk uitgedoscht hebbe zien optrekken, dat niet alleen de Kapiteins goude ringkraagen, en fluwele rokken met zuivere goude knoopen droegen; maar ieder gemeen Soldaat was naar mate van dien zoo heerlyk van alles, wat hem

hem pragtig en aanzienlyk maken kon, voorzien, dat de minste Soldaat voor de beste Kapitein anders in zyne toerusting niet behoefde te wyken; dog dat optrekken gefchied nu zoo niet meer, en men ziet nu maar een Sergeant met eenig volk vergaaren, en de ronde hier en daar doen.

Gelyk 'er nu zoo twee vaandels voetknechten uit de borgers zyn, alzo heet men 'er nog drie uit de bedienden van de E. Maatschappy, ten deele van de getrouwde, en ten deele van de ongetrouwde pennisten, zynde den 22 Juny 1668 mede in drie Vaandels by besluit harer Edelheden verdeeld. Deze bemoejen zich wel met geen waken; dog zy zyn onder die Vaandels gefchikt, om by tyden van nood mede hulp te konnen bieden.

De Chineezen.

Naast de Nederlanders komen de Chineezen, wel als 't allermeest in aanzien zynde, voor.

Het is een ongemeen schrandere, beleefd, naarstig, en gedienslig volk, dat groote dienften aan deze stad doet.

Wat nuttigheid zy geven.

Zy plagten niet alleen grooten handel in de stad met thee, porcelyn, zyde stoffen, en lakwerken, te doen; maar zy oeffenen zich ook zeer naarstig in veel ambagten, zynde zeer goede smids, timmerlieden, zeer fraje stoelmakers, zoo diemen in een zalet zet, als van ongemeene cierlyke draagstoelen. Alle de zonnelchermen, die men gebruikt, maken zy. Zy vernissen en vergulden zeer fraei. Zy zyn ook de voornaamste Araks-branders, aannemers van groote pagten, steenbakkers, en behandelaars van de zuiker op de molens buiten Batavia, en kooplieden in de zelve.

Veel houden als gaar-keukens voor de Matroozen en Soldaaten, of ook thee-huizen voor de zelve, en een groote menigte van hen erneerd zig met water-haalen, vischen, of om met Chineesche prauwen (dat een groot gemak is) de menschen overal na toe te voeren, op welke vaartuigen zy altyd staande met twee rieten al wrikkende roejen. Veel varen ook met Tsjampans, en groote vaartuigen, om de goederen van de schepen af te haalen.

De gansche landbouw van Batavia rust ook op hen, waar in zy ongemeen vernuftig en naarstig zyn, niet alleen om te maken, dat men alles het gansche jaar door heeft; maar zy loopen ook met alles, wat men bedenken kan, den ganfchen dag overal rond, en brengen allerlei groente, stoffen, porcelen, lakwerken, thee, en wat dies meer is, aan de huizen, en laten het voor een geringe winst over.

Daar is niets, dat men bedenken kan, dat zy niet ondernemen, en waar in zy zich niet oeffenen. Ik heb ook fraeje schilders onder hen gezien; dog zy verstaan zich de houding, dieping, nog 't geven

IV. Deel.

van de regte schaduwe aan een beeld niet, waar door al hunne schilder-werken te plat zyn.

Indien 'er geen Chineezen hier waren, zou Batavia zeer doods, en van veel noodige dingen ontryft zyn. Zy maken alles van koper, enz., na, wat men hen voormaakt; dog gemeenelyk wel zoo zwaar, ten waar men hen bepaald. Ook maken zy zeer veel fraeje dingen in China na onze modellen, van een soort van metaal, calin genaamd, dat zeer weinig van zilver verschild, en dat zy zeer veel op Batavia brengen. Het doet de zelve vertooning als zilver, 't kost ontrent een vierde minder, en het staat zeer fraei.

Zy hebben een Kapitein, die hun Opperhoofd, en de behandelaar van al hunne zaken by haar Edelheden is.

Deze woont buiten de Nieuwe poort, en den 1^{en} van ieder maand waeid 'er een groote witte en roode vlag van een hooge steng, die voor zyn huis staat, en dan moet ieder Chinees, die een Conde (of hair in tuiten rondom tegen 't hoofd gelugt) draagd, 38 stuivers wegens hoofdgeld, en een Tartar, die een tuit draagd, een gulden geven, dat al een groot geld opbrengt, en al mede verpagt werd. Hier voor zyn zy tocht- en wagt-vry.

Zedert den 28 December 1655 is hen ook 't voorregt gegeven, om voor 3 jaaren een Oester-bank daar te maken, daar zy nu nog de meesters af zyn. Zy laten die de geheele stad door voor een geringe prys verkoopen. Ook kan men die op de oester bank zelf, daar zy een huis 'er toe hebben, gaan eeten, en ik moet bekennen, dat zy zeer schoon, blank, en vast van visch zyn.

De opene winkeliers onder hen, betaalen ook, volgens besluit van haar Edelheden van den 12 Maart 1658, twee ryxdaalders 's maands.

Die met fyne kleeden of porcelyn omloopen, moeten een schelling daags, en ter maand twee ryxdaalders; en die met grove kleeden omloopen, vier stuivers betaalen, dog die met visch, groente, enz. op de markt zitten, geven twee stuivers daags; gelyk ook die zig met de vischery in de zoete wateren, of met de rapriefjens bemoejen, al 't welke verpagt werd. A^o. 1712 beliepen die pagten 13242 ryxdaalders.

Als 'er een Jonk van hen uit China plagt op Batavia te komen, dat gemeenelyk in December of January gefchiede, moest de zelve aan tol van in- en uitvoeren 1500 en een Wangkan 1000 Ryxdaalders, volgens besluit van den 23 Maart 1654, geven. A^o. 1706 quamen 'er wel 27 of 28, en met ieder 70 of 80 Chineezen.

Zoodanige Jonken quamen 'er anders jaarlyks 6 of 8, en meer, die een onge-

Nuttigheid van 't komen der Jonken.

loovclyke meenigte van allerlei Chineefche kostelyke waren, tot groot gemak van deze stad, aanbragten, daar men die anders met groote moeite en onkosten zou hebben moeten gaan afhaalen; dog zedert de Heer Opperlandvoogd van Zwol hen zoo onbillyk gehandeld, en als weg gejaagt heeft (gelyk wy nader, als wy van de Opperlandvoogden in 't byzonder spreken, zullen toonen) zyn zy tot nog toe op Batavia niet weder verschenen, dat een groot nadeel en ongemak aan die stad veroorzaakt heeft; alzoo zy ettelijke millioenen aanbragten, en niet minder goederen weer inkogten, dat aan de bloote tol zeer veel bedroeg. Men zegt dat zy aan allerlei Hollandse fracje snuifteryen wel een halve millioen ryxdaalders, en meer, en ook zeer veel geld aan peper plagten te besteden.

Groot getal der Chineezzen hier.

Hoe veel 'er van dit volk op Batavia zyn, is niet wel te zeggen. Daar zyn 'er die willen, dat 'er wel honderd duizend Chineezzen alleen in, of buiten de stad zyn. Wat daar af zy, 't is zeker, dat de huizen der Chineezzen in, en voor al buiten de stad met volk opgepropt zyn, en dat zy ook over al in de stad de beste plaatsen bewoonen. Zeker verstandig Chinees heeft my daar af verzekerd, en dat heeft my dikwils voor onheil doen vreezen.

De Heer van Hoorn (loffelyker gedagtenis) was zeer sterk voor de Chineezzen, en 't is zeker, dat het zyne Heeren en Meesters niet schadelijk; maar zeer voordelig geweest is. Na zyn Edelheids tyd, is dat niet verminderd; maar heeft nog al zeer sterk toegenomen.

Haar Edelheden, voor dat groot getal eger met reden zeer bekommerd zynde, vonden een middel uit, om zig van veelen der zelven te ontlasten, of immers om te ontdekken, of het goede of quade ingezetenen waren.

Goede orde daar tegen.

Zy maakten hen bekend, dat alle de Chineezzen, die geen aanwyzing doen konden, dat zy van dezen of genen handel, of anders van 't een of 't ander ambagt bestaan konden, zig aanstonds tot den landbouw (waar toe hen land aangewezen wierd) begeven, of anders vertrekken moesten.

Hier door hebben zig veelen van hen zeer naarstig en vernuftig tot den landbouw begeven, en die dat niet doen wilden, of niet aanwyzten konden, waar van zy bestonden, die moesten dat jaar vertrekken, dat voor dien tyd een groote ontlasting gaf; maar het is wel zeker, dat zy niet alle, dien wel behoorden, toen vertrokken, en dat 'er naderhand veelen van de nieuwe van tyd tot tyd angekomenen, zich hier of daar zoo lang, tot hun tuit gewasschen was, verborgen, en zich hier stil gehouden hebben, zonder dat zy

een verlof-briefje hadden (daar de keten ten straf op staat) dat zekerlyk by oogluiking van de Sjahbanders (die dit, als zy wilden, weten konden. en die ook wel wilsten, waarom zy dit door de vingeren zagen) gefchied is; hoewel het tot groot nadeel van de stad, en de ingezetenen, was: want dat 'er schelmen, lediggangers, dieven, en moordenaars onder deze gatten schuilden, heeft men A°. 1713 in de maand Onveilig Augustus gezien, wanneer men een troep gaan's avonds van ontrent 150 Chineefche deugnieten ontdekt heeft, die niet alleen de wegen buiten de stad 's avonds en 's nagts zeer onveilig maakten; maar zig niet ontzagen, zelf naaft den thuin van zyn Edelheid, de Heer van Riebeck, in 't huis van een Borger-Luitenant of Vaandrig, Jongerheld genaamd, met geweld in te breeken, hoewel die, door eenige slaven zeer gelukkig geholpen zynde, zich 'er nog mannelijk door redde, na dat zy al een houwer tusschen de deur van zyn kamer, daar hy zig in bebolwerkt had, gekregen, en die krom gewerkt hadden, gelyk zy hem, buiten voorval van 't springen van een kardoes met kruit, die op een tafel daar in 't voorhuis lag, en dat nog een van hen 't leven kostte, zekerlyk overweldigd zouden hebben.

Dit ongeval gaf in en buiten Batavia zulken opschudding, dat niemand by na 's nagts meer in zyn thuin blyven dorft. Ooft kon men niemand van hun kennen, alzoo zy alle zwart gemaakt waren, zoo dat men daar toen ook van zwart-makers wist.

Om daar tegen eger ieder een veilig te stellen, vonden haar Edelheden goed, den 18 Augustus een placaat te doen afkondigen, waar in zy last gaven, dat alle Chineezzen, Inlanders, ofte slaven, 's avonds na negen uren een lantaarn of flambouw by zich hebben, en aan de wacht antwoord geven moesten, of dat men hen, geen antwoord gevende, of geen licht by zig hebbende, vry onder de voet schieten mogt.

Dit bragt 'er een grooten schrik onder, behalven dat de rondgaande wagt merkellyk versterkt wierd.

Men deed groote moeite, om dien dooden verbranden Chinees in handen te krygen; dog zy hadden hem al uit eenige huizen, waar in men ontdekt had, dat hy geweest was, vervoerd, en men zegt dat dit gansch rot, voor onheil vreezende, na Tangerang gevlugt was.

Dit is een van de grootste ongemakken, die men hier van de Chineezzen te wagen heeft; maar buiten 't zelve is 'er nog een A°. 1713 in Juny, en de volgende maanden, ontdekt, dat tot groot nadeel der E. Maatschappy geweest, en buiten twyffel al veel jaren aan een, door ontrouw

Hun smokkelen met speceryen.

trouw van deze en gene bedienden der zelve, die 't opzicht over de specery-pakhuizen gehad hebben, gepleegt is.

Daar waren op den 23 dito 38 Chineezen met den Schipper van een Chinees jonk, dat reisvaardig was, op het stadhuis gebracht, om dat men in dat jonk niet alleen veel nagelen en nooten gevonden, maar ook een groote menigte der zelve, die zy overboord wierpen, zien dryven had, zoo dat 'er geheele manden af opgevicht wierden.

Op dien zelve nacht waren ook zeer schielijk 2 of 3 andere Jonken vertrokken, waar op men met veel grond vaststelde, dat 'er bevorens noit Jonken, zonder die speceryen vertrokken zyn; te meer, alzoo 'er, niet tegenstaande etelyke jaren aan een, veel honderdduizend ponden nagelen openbaar begraven, en ten deele ook verbrand zyn, egter nog zoo grooten getal in de pakhuizen is, dat de zelve alleen op den eed aan de opzienders, en opperhoofden vertrouwt werden, waar door men dan hen noit van eenige ontrouw, of quade behandeling in dezen, dan by de stukken (dat ook al veel voeten op aarde heeft) overtuigen kan. Om net te weten, zedert wanneer dit smokkelen van die opperhoofden der specery-pakhuizen zyn aauwvang al genomen heeft, behoefd men maar na te zien, wanneer zy laatst die speceryen gekogt hebben, dat in langen tyd niet geschied is, om dat dit een beter middel voor hen was; alzoo 't beter koop is, honderd ryxdaalders dan 500 guld voor een pikol nagelen van 125 pond te geven.

Het heugt my, dat 'er egter een geval geweest is, dat men 'er het opperhoofd der west-zydse pakhuizen zeer klaar af overtuigen kon, alzoo de Chinees, aan welken eenige pikols nagelen tegen een valte prys verkogt waren, genoemd wierd door een man, die mede quam, om zoo eenige pikols van hem te koopen, meenende dat dit hem by haar Edelheden toegeftaan was, om zig van de menigte der zelve te ontlasten; maar deze man wierd, op het verkeerdt aanbrenge van dit opperhoofd, door den Heer Opperlandvoogd zeer qualyk gehandeld, en 't opperhoofd wierd over zynen yver nog geprezen; dog alzoo zyn gewisfe hem voor ongeval vreezen dede, vertrok hy kort 'er aan na 't vaderland.

Ontrent den tyd, dat dit met het Chinees jonk, waar af 't volk op 't Stadhuis gebracht was, voorviel, was 'er een schip uit Amboina op de Rheed gekomen, Ysfelmonde genaamd, diens Schipper en Boekhouder 300 ponden op hunne lading te kort quamen, en die men dierhalven de schuld wilde geven van die nagelen aan deze Chineezen verkogt te hebben, of ten minsten, dat de Tandjong-Poera's-gasten hier ontrent schuld hadden, want Tandjong-

Poera's zyn zekere vaartuigen, die men tot het lossen der schepen gebruikt.

Immers dit zogt de Opperlandvoogd, de Heer van Riebeck, de gevollmagtigde twee Opperkooplieden, van Wyngaarden, en Storm wys te maken; dog men kon aan de 97 zakken nagelen, en 2 zakken nootten, die men gevonden had, al te klaar zien, dat zy van een veel ouder tyd waren; hoewel een van de gelastigde Opperkooplieden de tyd van 2 of 3 jaren (die zy wel oud waren) niet uitgedrukt wilde hebben in 't bericht, dat zy 'er af gaven, zeggende, dat werd ons niet gevraagd, daar dat egter een groot licht aan de zaak gaf, en de dieven duidelyk aanwees.

Deze Chineezen, en hun Schipper, wierden den 1 Augustus (zoo men my bericht heeft) gepynigt; dog wat zy bekend hebben, bleef zeer geheim, alzoo men oordeelde, dat al vry groote Heeren deel aan dit werk hadden, ook waren 'er, die dit aangehoord hebben; maar die tegen zekere vrienden van my zeiden, dat zy het wel zwygen zouden, hoewel zy zich zeer daar over ontzet hadden.

Korten tyd daar na in 't laatste van October, of in 't begin van November, is de Schipper van dat Jonk gegeefteld, gebrandmerkt, en voor agt jaren in de keten geflagen, en gebannen. Het Jonk en alle de goederen wierden prys verklaart. De andere Chineezen (hoewel vry verklaart) waren tot de komst der naaste Jonken ook tot de keten, of wel tot zoo lang vast te moeten zitten, verwezen; dog uit wat oord van de lugt die nagelen, en nootten in dat Jonk gekomen zyn, kon men niet vernemen, hoewel 't wel zeker is, dat die Chineezen wel zullen gezegt hebben, hoe zy aan die speceryen gekomen zyn, en van wie zy die gekogt hebben. Ook moet de geweldige van den Water-Fiscaal, Pieter Bastiaanszoon van der Ende, 'er af geweten hebben; die ook A°. 1713 niet zonder reden met de vloot mede na 't vaderland vertrokken is, zonder dat men weet, dat hy daar over gemoeid, hoewel het zeer waarfchynelyk is, dat die man ook niets buiten last gedaan heeft.

Of hy nu toen op schildwagt gestaan, dan of 't een ander gedaan heeft, wanneer die speceryen in 't Jonk gebracht zyn, dat wete ik niet; dog heb egter redenen, om te gelooven, dat men de regte specerydieven (zoo men gewild had) wel had konnen ontdekken, maar dat ze om gewigtige redenen zedert zullen verzwegen zyn.

Als de Chineezen met een Jonk, of Wangkang, een behouden reize doen, dan zyn zy gewoon een Wajang te geven. Dit is een Chinees Bly- of Treurspel, hoedanige 'er op Batavia zeer veel gespeeld werden, en dat ieder hen ontrent honderd ryxdaalders komt te kosten, waar van de

Baillu (zonder welkers verlof 'er geen speelen mag) zyne valte voordeelen, of 6 ryxdaalders van ieder heeft. Zy vermorflen jaarlyks wel 30 of 40000 ryxdaalders daar aan, en geven in September (dat hare voornaamste Hoogtyd ter eere van den Heere der aarde is) wel honderd Wajangs, en in de maand 'er aan (zynde de viertyd der dooden) weder wel zoo veel.

Zy werden gespeeld door arme jongens en meiskens, die daar toe gehouden werden, en die hunne Heeren buiten de vrye kost op ieder dag, voor hem, en voor haar, 36 ryxdaalders moeten opbrengen.

Zoo een Wajang, 't zy Bly- of Treurspel, begint 's maandags ten drie of vier uren, durende tot zes uren; dan gaan zy wat eeten, en dan begint het weer te speelen van negen uren tot 's nagts ten drie of vier uren.

De nieuwe aangekomene Chineezen bekoftigen zoo een Wajang met hun drie of vier te zamen; en ieder, die maar wil, kan dit voor niet gaan zien speelen, en, zoo 't fatsoenlyke lieden zyn, die werden in huis met thee, confituuren, sampsoe (een soort van sterk Chineeisch bier) enz. zeer vriendelyk onthaald.

Het is ongeloofelyk, wat leven de Chineezen op hun nieuwe jaar (dat in 't begin of met de nieuwe maan in February zyn aanvang neemt) in Batavia, voor al tegen den avond, brengen, en hoe veel speelen zy dan met hunne paarden, schepen, wagens, visschen, en honderd schilderyen, van papier gemaakt, en met lichtjens of kaarsen voorzien, en vooral met het rond loopen met de afgryzelyke groote lange en dikke slang aanregten.

Honderden van kinderen der Chineezen, op zyn kostelykft opgeschikt, en veele van de Hollanders ziet men dan overal op de straaten met een menigte van slaven, en ieder ten minsten met een Tamboer, of een paart om 't lyf, 'of in een vaartuig, in een wagen, in een kaeiman, of in eenig ander dier vol kaarsen zittende, en een vervaarlyk geraas en geschreeuw makende, behalven, dat zy dan ook veel vierwerken aanteecken, Tygers laten vegten (zynde menschen, met tyger vellen om 't lyf) of de schildpad en ojevaar (dat zy cabedo noemen) of ook wel hier en daar een Wajang voor hun deur laten speelen, daar dan de Hollanders en hun vrouwen en dogters vry mogen ingaan, en deftig met thee, confituuren, en Chineeische dranken, en andere versnaperingen, in een huis, daar een menigte van dikke roodgeverfde en vergulde flambauwen branden, zeer minnelyk en belcefd onthaald werden.

Den 24 May zag ik hen met een groote menigte van fraei geschilderde orembaejen, vol volk gepropt, en met veel lange roode, blaauwe, en andere wimpels

vercierd, langs de groote Rivier schepen, en, ten cinde der zelve gekomen zynde, wederom keeren, niet anders dan Pélo, Pélo, gedurig roepende, zynde de naam van een hunner helden, die zy zeggen, dat het zout uitgevonden heeft, en verdrongen is, om welkers lyk dan quanzuis te gaan opzoeken, en te gelyk zyne gedagtenis te vieren, zy dus alomme met hunne orembaejen rond scheppen.

Dit scheppen, en dit schreuwen van Pélo, Pélo, duurde tot den 27 dito, zynde de laatste dag van die vreugde, en zoo zy hem dan nog niet gevonden hebben, laten zy het daar by tot 's jaars 'er aan beruften.

Een ongemeene pragt en static hebben zy in hunne begravenslieden (waar van wy onder Amboina al gesproken hebben) en een ongemeen groot cicraad geven hunne uitnemende fracje graven, en pragtige tomben aan den weg na Jakatra, daar hun kerk-hof is, en daar men die in groote menigte, en in nette ordre, by den anderen ziet.

Zy doen een zeer fracje vertooning, al-zoo zy verheven, en zoodanig gemaakt zyn (immers de aanzienlykste) dat men met eenige trappen tot de zelve opgaat, daar men dan een heerlyk graf-stede half rond van gedaante ziet, alomme met groote blaauwe en witte, en ook met opstaande zarken belegd, die de deur des grafs uitmaken; en op welke veel Chineeische letters en merken uitgehouwen zyn, vermilioen-rood geschilderd, of heerlyke verguld, waar uit men oordeelen kan, of die niet een fraei gezicht van verre moeten geven.

Ontrent deze plaats van hunne graven hebben zy ook een Tempel, en buiten dezen nog een anderen pas buiten de Nieuwe poort, by de water-plaats, daar men over een kleen bruggetje met een kleen wegje, slaande eerst de registerhand om, na toegaat. Ik hebbe dezen Tempel gezien, en aldus bevonden.

Voor aan treed men in een slegt hekken, en dan komt men op een voorplaats, die een thuin met een staketzel van glinten ter linker, en den Tempel zelf ter registerhand heeft.

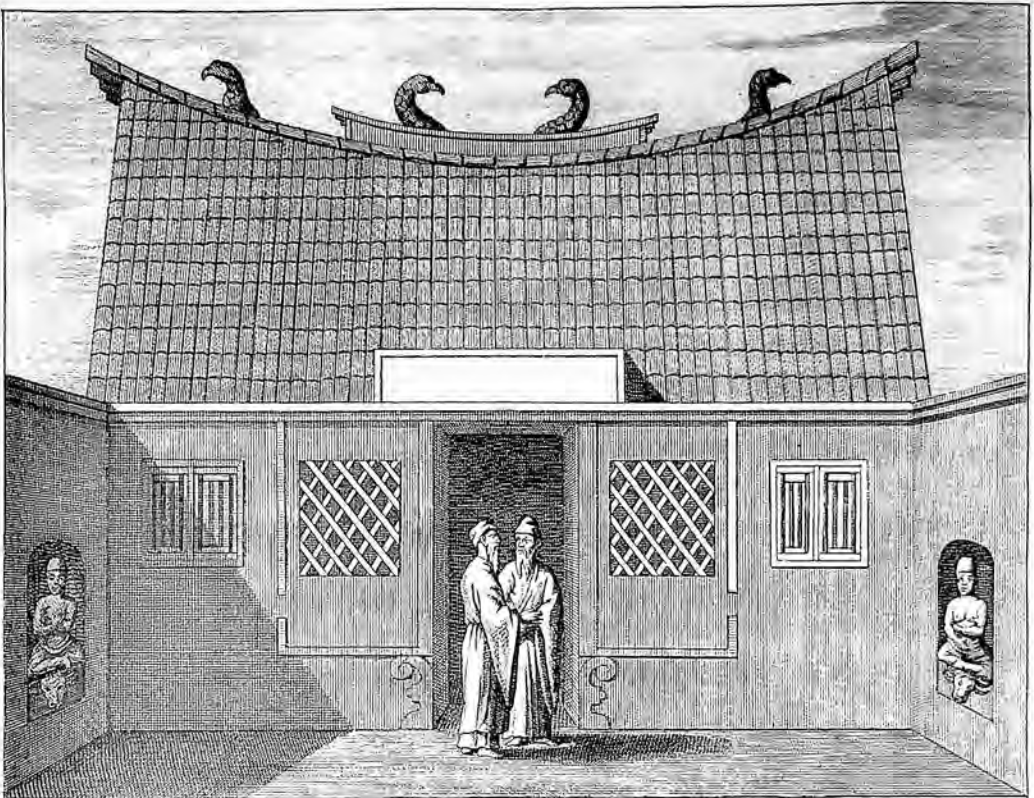
Het is een laag Chineeese gebouw, onder 't welke, zoo ras men 'er in komt, men voor aan in de muur aan wederzyden als een Niche, of uitgeholde plaats, heeft, waar in men een zittend graauw steene vrouwen-beeld (mogelyk een van hunne afgodinnen) ziet, dat gekleed, ontrent twee voeten ieder hoog, en 1½ voet dik is. Deze intrede is met de letters D. D. gemerkt.

De tempel-deur, die maar gemeen is, intredende, ontmoet men nog een voortrant, diens balken, en verdere houtwerken zeer fraei met allerlei verwen en beeltenissen beschilderd zyn.

Ik

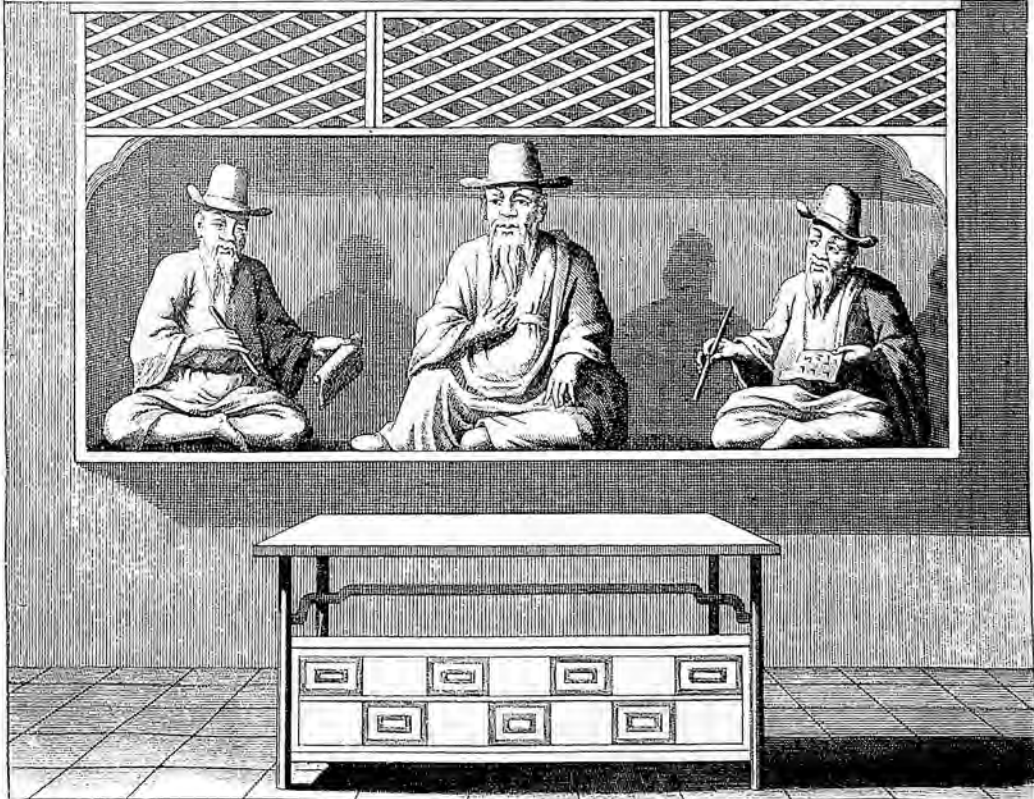
Wajangs,
en nieuwe
jaar.

Pélo-
vaart.



D. D.

INTREDE DES CHINESCHEN TEMPELS

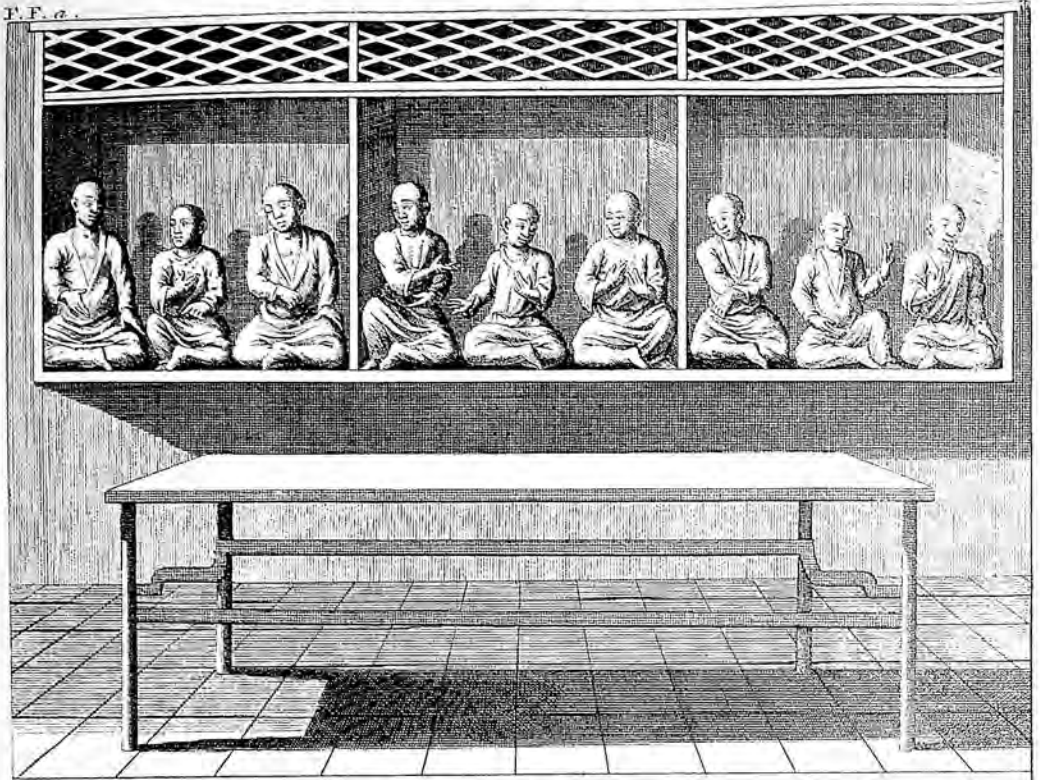


H. Baskin del.
E. E.

DE CHINEESCHE GOD CALAMIA .

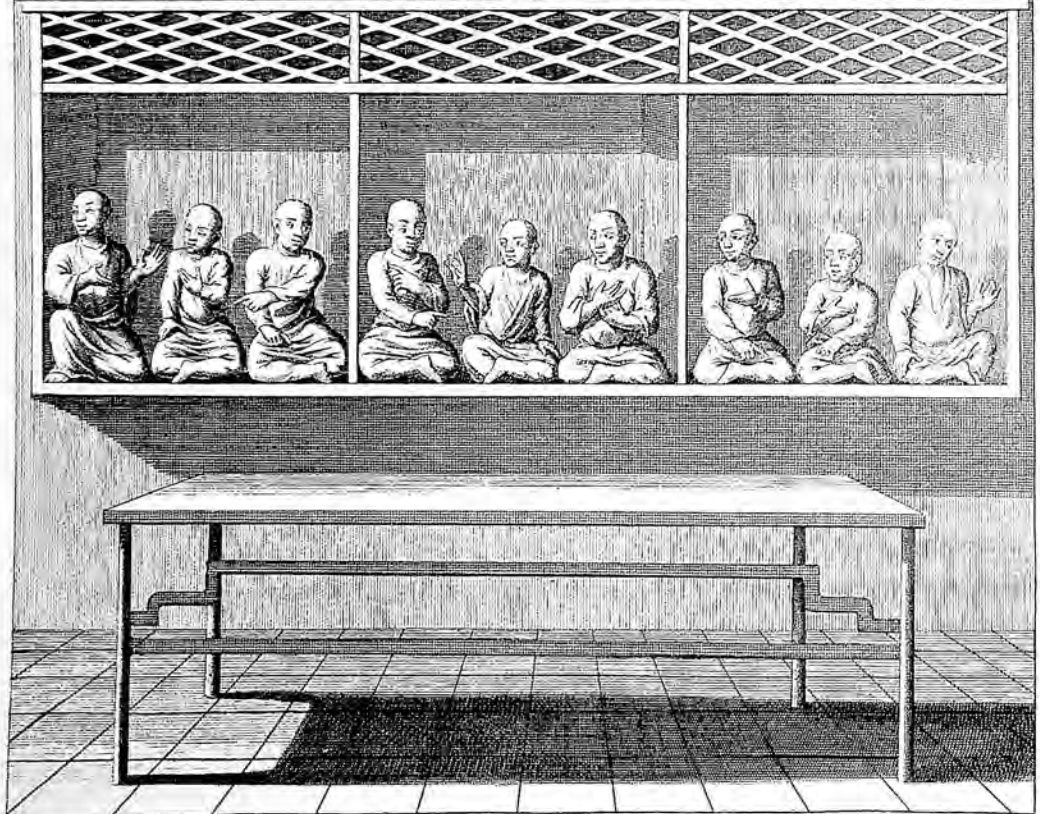
J. Lamerfeld sculp.

T. F. a.

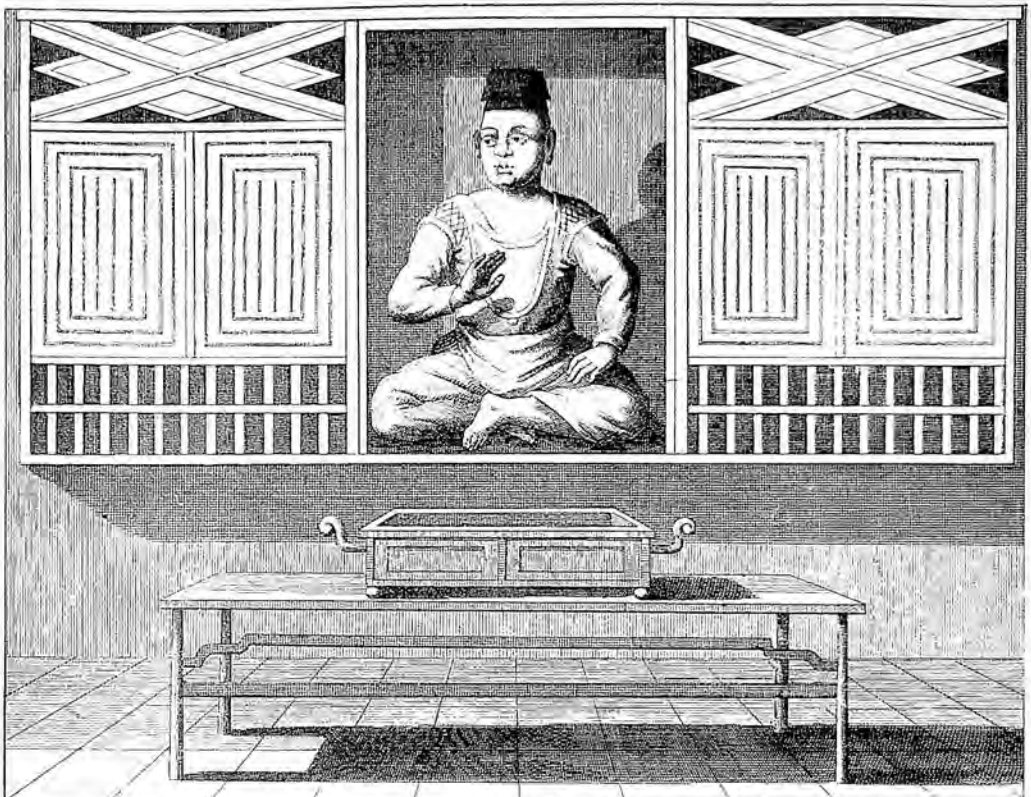


ONBEKENDE GODEN.

F. F. b.

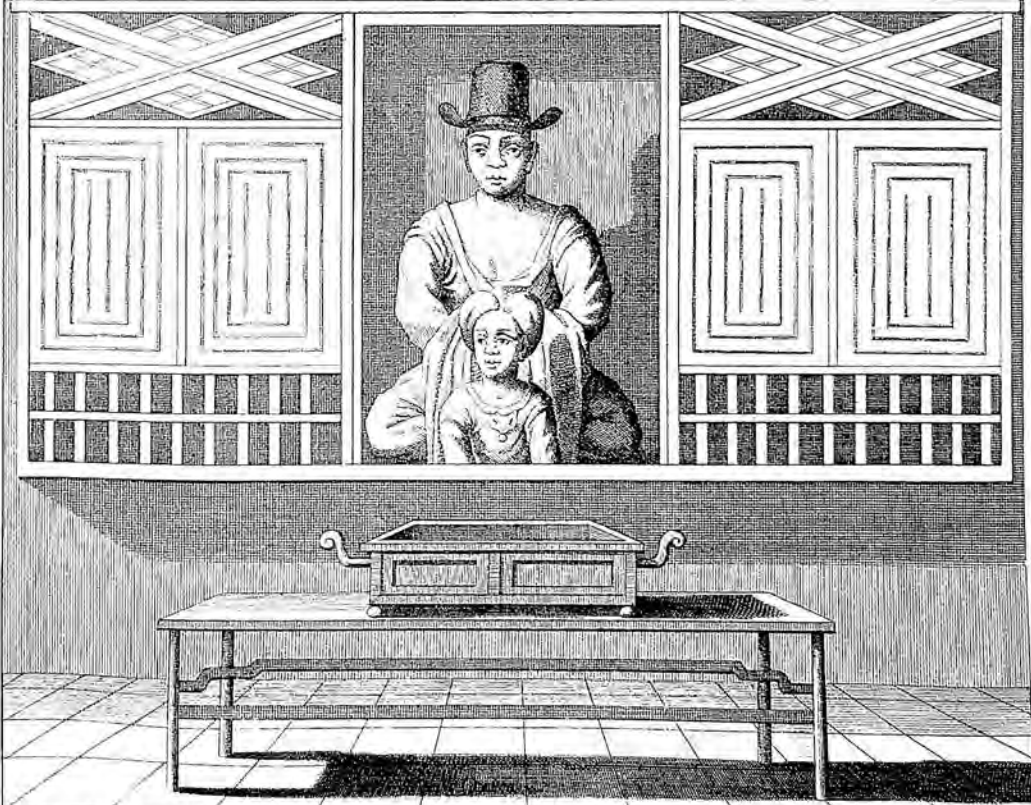


ONBEKENDE GODEN.



G.G. 2

DE GOD TALMO.



W. M. de Vries del.
G.G. 6

DE GODINNEN MINTOLO. EN MATSO.

L. A. van der Vliet sculp.



H.H.

DE GODIN QUANTEJA.



M. Baten del.

DE GODIN QUAM-TEM HOEDSO.

J. Hamersill Sculp.

Ik vond daar een tafel, eenige stoelen, en ook twee banken, voor hunne Priesters, die by hen Santali, of op zyn Chinees Hoi Sijò, genaamd werden. Daar waren ook aan wederzyden van dezetrant cellen, en kleene kamerkens voor hen, gelyk 'er nu en dan al een uit te voorschyn quam.

Wat dieper ingegaan zynde, quam men by een breede voet, die in 't vierkant rondom een opene plaats liep, in 't midden van welke een groot yzer offer-vat met tralien stond, ontrent 4 voeten hoog, en $1\frac{1}{2}$ voet in 't vierkant breed, dat op een plaats stond, die ontrent 7 of 8 voeten breed en lang was.

Als men nu wat dieper ingaat, ontmoet men een hangend kasje, 4 voeten hoog, en 2 breed, waar in een zeer aanzienlyke Chinees met een rood en deftig aangezicht, met een schoone Chineesche rok, en met een grooten baard zich vertoont, zynde hy wel twee of drie voeten hoog, hebbende ter zyden twee schryvers, kleiner beelden, met schryf-tuig in de hand, en ter regterhand ziet men twee oppassers of lyfwagten van de zelve grootte.

Dit groot beeld is een van hunne Goden, Calamija genaamd, en E. E. gemerkt, zynde een begunstiger van die gene, die hem aanroepen.

Ter zyden dat kasje hangt nog een ander ter regterhand, dog platter, of ondieper, en in een menigte van kleene laadjens verdeeld, waar in veel losse Chineesche papieren lagen.

Regt tegen over deze hangende kas, aan de oost-zyde van dit vierkant open vak, hangt nog zulk een kas, waar in maaren zittend beeld is, wat kleiner als Calamija, verbeeldende mede een Godheid, dog gelykende wel een Orang Chodja, of een Guzeratze Moor, rood van aangezicht; dog zoo pragtig niet gekleed, als Calamija, nog zoo deftig van postuur. Zyn naam was Talmò. En de zelve gemerkt G. G. a.

Als men nog wat verder gaat, komt men, pas voorby die open plaats, langs die breede daar omloopende voet, eerst recht in den Tempel, alwaar men eerst een breede tafel ziet, waar op ik een schoon donker-verguld, en als half gebronsd zedig vrouwen-beeldje, ontrent 2 voeten hoog, en zeer fraei gemaakt, staan vond. Dit was mede een Godin, Quam Iem Hoedso genaamd, en welke H. H. b. gemerkt is. Agter haar stond een wierookvat, 2 voeten lang, en 1 voet breed, zynde met de aich van haar wierook vervuld. Aan weerzyden stond een porcelyne beker met bloemen.

Ter zyden dit vrouwen-beeld was een dikke houte ronde trom, gelykende wel een stieren-kop; ook zag men daar ontrent twee geluk-houten leggen, van een rond-

agtige wortel gemaakt, zynde in de middellyn 4 duimen dik, waar mede zy gewoon zyn hun geluk te beproeven, na dat het hol van deze houten onder of boven valt.

Als men nu voor die tafel staat, is 'er vlak agter u, ontrent agt voeten hoog een duistere hang-kas, waar in zich drie groote vergulde, en vlak 'er voor eenige kleinere beelden, mede Godheden van hen, vertoonen.

Vyf of zes treden ter rechterhand van deze tafel ziet men weer een andere hang-kas, $1\frac{1}{2}$ voet diep en hoog, en 9 of 10 voeten lang, en daar in 9 beelden, of goden, ieder $1\frac{1}{2}$ voet lang, en elk een byzonder zeldzaam postuur hebbende, en zoo heeft men ter linkerhand nog een kas met 9 andere diergelyke beelden. Deze zyn ieder met de letters F. F. a. en F. F. b. gemerkt; dog met hunne namen niet bekend, en daarom by ons onbekende Goden genaamd.

Daar na voorby die kas ter regterhand van die tafel tredende, ontmoet men 3 of 4 treden verder een zeer groot zittend verguld beeld, wel 4 voeten hoog, met een zyde Chineesche rok bekleed, hebbende nog verscheide kleene beelden by zich. Dit beeld zit als in een alcove, die wel drie voeten diep is. Dit was een vrouwen-beeld, en deze Godin voerde de naam van Quanteja, zynde met de letters H. H. a. gemerkt.

Vlak in 't midden achter die tafel, als men met de rug 'er na toe staat, ziet men een zeer groot sterck verguld beeld, 3 of 4 voeten hoog, mede in zoo een alcove zittende. Dit was de Godin Mintolo, die verscheide minder Goden of porcelyne poppen, een span groot, en wat hooger, aan wederzyden en beneden haar zitten had; en G. Y. b. gemerkt was. Dog vlak voor haar had zy een verguld vrouwen-beeld van $1\frac{1}{2}$ voet hoog. Deze was Matso genaamd, die by hen voor de Godin, die voorspoed en geluk op zee geeft, gehouden werd.

Vlak beneden die grootste alcove, na giffing 5 voeten hoog zynde, staat, ontrent 2 voeten lager, weer een reukwerkstafel, die ontrent 4 voeten hoog, 5 lang, en 3 a 4 voeten breed, en van een kleen wierook-vat, een wierook-beker, en meer andere snuifteryen, daar toe behoorende, voorzien is.

Als men nu, vlak daar voor staande, ter linkerhand wat opgaat, heeft men in dien hoek, mede vry donker, een groot verguld vrouwen-beeld, 3 voeten lang, zynde de regte Matso, of de Godin der zeën, en winden, en agter en ter zyden haar, een grooten drom van kleene vergulde zittende vrouwen-beeldjens, ieder 1 voet hoog. Zy is gemerkt met de letters I. I. a.

Aan de eene zyde van dit vertrek tuschen die tafel, en de ooster-hang-kas, waar in die 9 beelden zyn, doorgaande, komt men op een kleene dog sedelyke breede plaats, alwaar ik een speelhuysje met een tafel en stoelen, en een groote thuin daar ontrent, vond.

Van deze plaats komt men in een byzonder huisje buiten den Tempel, die volcellen is, en als men de deur van dat huisje inkomt, ziet men vlak voor zich een zittend koper vrouwen-beeltje, 2 voeten hoog, zeer fraai gemaakt, zynde de Godin Quamicem. Deze, welke met de letters I. I. b. gemerkt was, had vlak voor zich, een weinig lager, 2 kleene kopere beeldjens, ieder een hand-breed groot; dog agter deze vrouw zag men in een hangkas vyf zeer sterk vergulde beeltjens, ieder een span groot, waar van het middelste veertien armen had, en de naam van Ke Soentèh, gelyk de vier andere die van Kim Koang voerden.

Deze Tempel is, na giffing, 12 treden breed, en van de voordeur af, met de opene plaats mede, ontrent 18 of 20 treden diep. Dit werd voor de Hoofd-Tempel gerekend. Ook is de zolder des zelfs zeer fraai beschilderd.

Men zag 'er ook een menigte van groote en zeer fraaje Chineesche lantaarnen in, die 'savonds alle ontfoken werden, en tot 9 uren branden, gelyk ook 's morgens vroeg, op welke twee tyden zy gewoon zyn voor hunne Goden te sombayen, en zich te buigen.

Priesters.

Ik zag daar toen 18 Priesters, zommige jong, andere bejaard. Deze vergaderen tweemaal 's jaars van de hier zynde Chineezen aalmoezen, van welke hen zommige een ryxdaalder, andere een halve, en zommige maar een schelling geven. Zy mogen niet trouwen.

Als zy uitgaan dragen zy zeer lange en wyde nagt-rokken, met lange en wyde mouwen, alle van graauwe hokjens gemaakt, en beide tot de grond toe hangende. Zy hebben een zwarte muts, die wel na de bol van een hoed gelykt, op het hoofd. Zommige van hen waren geheel geschoren, hebbende weinig hair; dog andere droegen een lange Tartarische tuit. Eenige hadden ook lange paternosters om den hals, eenige niet. Zy mogen niet dan moeskruiden, zout, en rylt, eeten, en hebben dat recht, dat zy, al quam 'er een Keizer by hen, egter mogen blyven zitten; dog zy mogen ook de armste niet veragten. Anderzins zyn zy by de Chineezen niet zeer geagt.

Tekening van de intrrede, en beelden in deze Tempel.

Om nu eenige verbeelding van dezen tempel der Chineezen te hebben, geven wy een aftekening van de beelden in de zelve. De intrrede vertoonen wy by de letters D. D. dog de beelden in den Tempel

vertoon en wy by de letters E. E. tot de letters I. I. ieder met hare byzondere namen (gelyk wy zoo even gezien hebben) onderscheiden.

Hun trouwen gaat ook met groote statie toe. Wy hebben onder Amboina daar al een preuve af gegeven; dog hier is het nog wel zoo statieus. Want behalven het gedurig kloppen op de Gongen, Tataboang, Tifa's, Rabana's, kopere bekkens, en op alles wat geraas maken kan, zyn zy ook gewoon zeer prachtig, in een langen ommegang van een menigte Chineezen, de bruid zeer statelyk in een kostelyke draagstoel, waar in zy niet gezien kan werden, en egter een iegelyk zien kan, onder een zonnescerm van staat, en onder het speelen op lange kopere en korte andere schalmeyen, na 't huis van den bruidegom, die zeer deftig daar ontrent op zyn rang te paart ryd, te geleiden, alwaar dan weer (gelyk bevorens by de bruid) etelyke dagen aan een zeer groote vreugde bedreven werd.

Ik zal my niet inlaten om hier van verscheide andere byzonderheden, 't postuur, vernuft, de kleding, en opciering van dit volk, te spreken, vermits wy dat onder Amboina reeds breed genoeg gedaan hebben.

Het is icet zeldzaams, dat zy de letter R niet kunnen noemen. Ik heb 'er nogtans twee gesprooken, die niet alleen die letter zeer net en kragtig wisten uit te spreken, maar ook het Duitich zoo goed als een Hollander spraken. Een van deze twee, in de wandeling de Vaderlandzse Willem genaamd, was in veel steden van Holland, en ook te Londen in Engeland geweest, alwaar hy (zoo hy my gezegt heeft) de eere heeft genoten van met Koning William de III. zeer lang te spreken. Ook is A°. 1709 met de Heer Johan van Hoorn den Chineeschen Arts Tsiewubitja, na Holland vertrokken, en weer op Batavia gekomen.

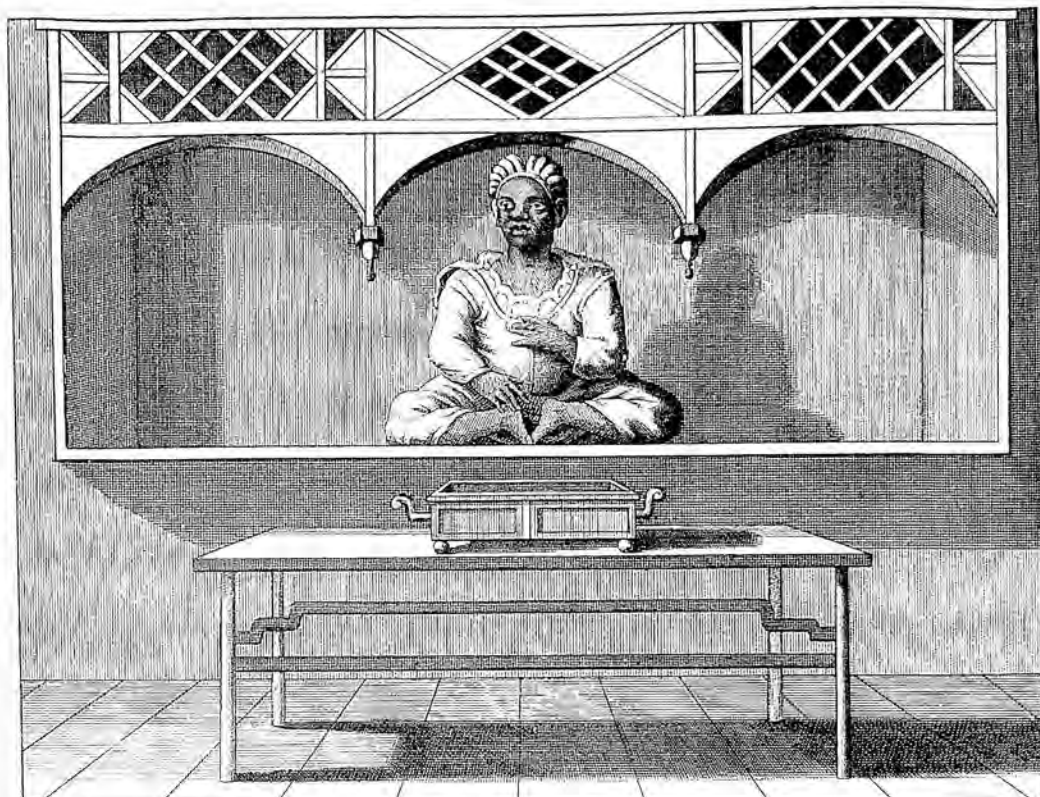
Buiten de Chineezen zyn 'er nog veel andere ingezetenen alhier. Onder de Maleyers, en Baliers, zyn zeer veel visschers, en ook zommige kooplieden, gelyk meest de verdere volken, die men hier vind.

Den 6 December 1678 wierden ook de Maleyers, Amboincezen, Baliers, Bandancezen, en Boetonders in vaste vaandels van 100 koppen verdeeld, en onder byzondere hoofden gefchikt, gelyk zy ook in byzondere wyken woonen.

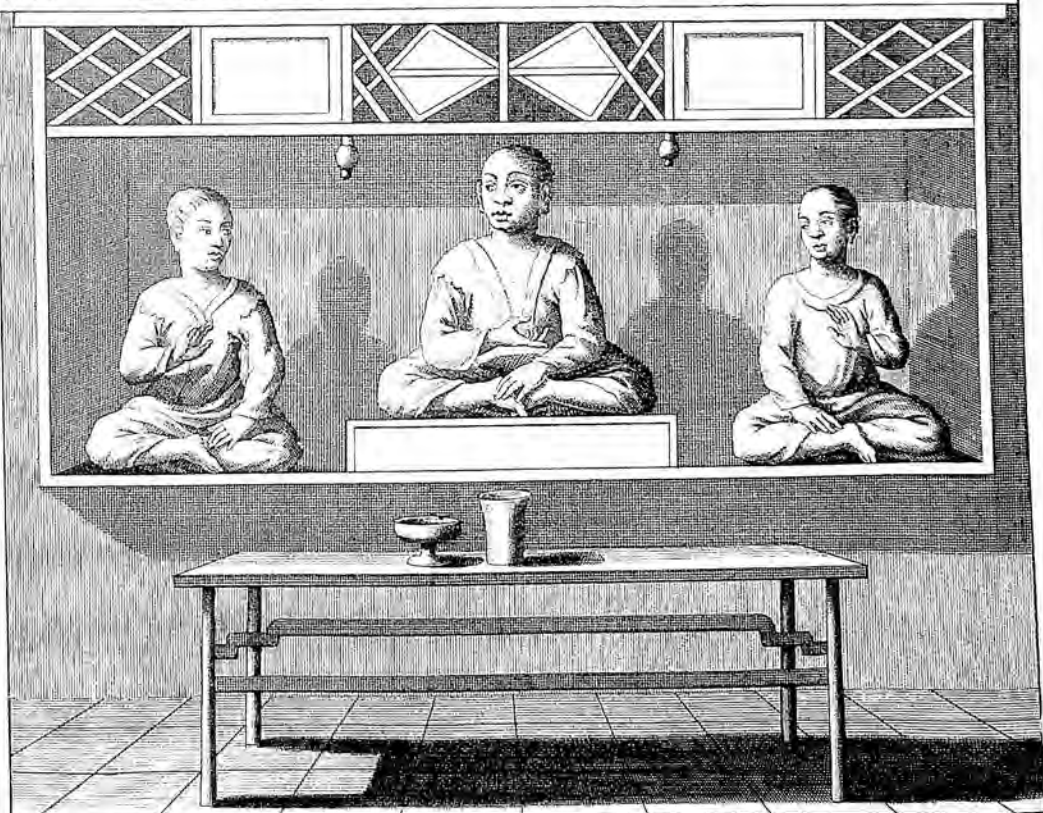
De Armeniers, en Persianen handelen zommige in gestenten, in bezoar, en andere steenen, tot de gezondheid en genezing van deze en gene qualen dienende, en in allerlei andere waren, daar maar winst mede te doen is.

De Mooren of Mogolders, de Mardyers, de Toepassen, en andere, handelen

in



II. 2. DE REGTE MATSO OF GODIN DER ZEEEN EN WINDEN.



II. 3. DE CHINEESCHE GOD QUAM IEM.

kleeden, gaaften, en in veel kleinigheden, die fraai zyn.

Vifch.

Behalven den overvloed van vleefch, heeft men 'er ook overvloed van allerlei, dog meeft van zee-vifch, als konings-vifch, kacab, fchoone carper, verkens-vifch, fteenbraafflem, galjoen-vifch, geep, harder, babara, fchoone zandfpieing van een ongemeene groote, en zeer blank, fchoone Jacob Evertzen, Goafche kabbeljaauw, pampus-vifch, leer-vifch, bagger-buiken, pees leti, of melk-vifch, cabos, paling, aal, pees porco, zynde een kleene foort van verkens-vifch, klip-vifch, negen-oogen, tongen, roch, ftompneuzen, papegai-vifch, zee-katten, fchap fchap-vifch, oeffers, alikruik, garnelen, krabben, kreeften, moffelen, en meer andere vifch. De goud- en zilver-vifchjes zyn 'er mede; dog alleen tot vermaak, en die men in groote potten half vol water met wormpkensaanqueekt.

Men heeft 'er koejen-boter (tegen een halve ryxdaalder) en buffels boter (die flecht is) tegen 12 ftuivers 't pond, en zoete-melk (tegen 12 ftuivers de fles) en buffels-melk (tegen een fchelling) in overvloed; dog ongemeen fchoon is het brood, dat men voor 2 ftuivers heeft, en zeer blank en lekker, en van groote als een broodje van 2 ftuivers in Holland.

Gevogelte.

Van gevogelte heeft men 'er mede overvloed, te weten, van hoenderen, ganzen, endvogels, duiven, ook kalkoenen, hoewel weinig; dog veel tortelduiven, kacatoeha's, loeri's, perkiten, kleene exters, en martyntjes, die fraei klappen, krop-ganzen, reigers, en groote roof-vogels; dog een groote menigte van glatiicks, of rylt-vogels, kleene groene papegaetjens, quartels, byna als de onzen, op de rug en verder met bruine, aan de borft met blaauwe vederen, en geele bekken, en met drie klaauwen aan de pooten; dog ftaan niet; maar fmaken zeer lekker. Daar zyn ook konynen; dog niet overvloedig.

Groente, en aardvrugten.

Men heeft hierook overvloed van allerlei groente en aardgewaffen, aangezien de grond zeer vrugtbaar is. En zoo men zig met 't gewafch des velds, zonder vaderlandze waaren (die zeer dier zyn) hier behelpen wil, kan men zeer lekker en beter koop leven, als in Holland, alzo ook manden met kool, jonge groene turkze boontjes, enz. hier voor een gering geld heb zien koopen.

Daar zyn allerlei zaden, als Kaapze, Suratze, en Perfiaanfche, die zeer fchoon zyn.

Men heeft 'er overvloed van lekkere kool, Chineefche en uitmuntende fchoone groote en dikke radys, die men als knollen fnipperen, en by een hoen zeer lekker kan ftoven, en die onze radys en knollen zeer verre in vafthigheid overtreffen. Daar is ook

overvloed van feldery, veelerlei malze falade endivic, karooten, kervel, fchoone Perfiaanfche pieterzeli, turkze boonen het geheele jaar byna door jong, witte en andere boontjes, zeer goede alpergies (dog een daalder, en 15 ftuivers, na dat zy dik zyn, de bos) fpenagie, en veel andere moeskruiden, in Holland onbekend, maar van goed gebruik, porcelyn, een foort van lepelbladen, roode en witte beet, fenkel, dille, en wat dies meer is.

Onder de aard-vrugten zyn 'er fchoone water-meloenen, pompoenen, heerlyke Chineefche en andere geele peen, concommers, fokki fokki's, batata's, ajuin, zoo Suratze (die zeer groot is) als Javaanfche, taratti's vrugten (een foort van plompen) en andere.

Onder de boom-vrugten heeft men 'er ^{Boomvrugten.} overvloed van Mangga's, de Tonkinze en meer andere zoete appelen, Manggofans, Djamboezen, Gojava's, Ananallen, veelerlei Pifang, Lanfla's, Djamboelan's, of Djoewars (een foort van pruimkens) Kattappa's (of Indifche lekkere amandelen) Bilimbing's, Japanze en Chineefche kaffianien, Chineefche peeren, pitafjes, rozynen, kismis (een foort van Perfifche krenten) Perfiaanfche kraak-amandelen (die ongemeen lekker zyn) en meer andere verfnaperingen, ook druiven, hoewel 'er die zeer weinig aangequeekt werden, dat myns oordeels meeft door nalatigheid toekomt, alzo ^{ik} geen reden wete, waarom zy daar niet ^{te} wel, als in Ambon, daar ik die zelf in overvloed gehad heb, voort zouden willen.

Men heeft 'er ook bloemen van allerlei ^{Bloemen.} flag, als de Boenga Raja, de Tsjampaka, de gemeene Manoor bloem, en de Moegri Tonkin, de Canangan, de Camoeni, de Kauki bloem, de vier-uuren-bloem, de Taratti of Tratte-bloem, zynde een zeer groote fraeje tulp, en meer andere bloemen.

Ook heeft men 'er veel ongedierten, als ^{Ongedierten.} duizend-beenen, groote en kleene, fcorpionen, vliegende en andere hagediffen, capellen van allerlei foorten, vliegen, vuurvliegen, muggen, fprinkhaanen, krekels, fpinnekoppen, byen, horfels, kakkerlakken, mieren van allerlei foort, te weten, witte, zwarte, en roode. Men heeft 'er ook gekko's in menigte, alzo dit haar eigen land is, en donker-geele kikvorfchen met bruine vlekken, die verkogt, en van de Chineezen zeer veel gegeten werden.

Een groote menigte van Kaecimans heeft ^{En andere dieren, die men hier heeft.} men in de Rivieren, als ook te land zeer veel leguanen, egels, wilde verkens, herten, veelerlei apen (en daar onder botfchmenschen, die ik verfehede gezien heb) zeer veel flangen, veel koejen, offen, paarden, bokken, geiten, buffels, en wat landewaart in nog zeer veel tygers (van wcl-

welke men drierlei foort 'er kend.

1. Tyger van groote als een kat.
2. Een foort van groote als een kalf.
3. De Koninglyke tyger, die, behalven de staart, 5 voet lang, en $3\frac{1}{2}$ voethoog, en en vervaarlyk dier om aan te doen is. Men heeft 'er ook de Rhinoceros, van welke nu en

dan wel een afgedwaalde zich ontrent de stad komtvertoonen, waar van ook in opzigt van de tygers, nog versche voorbeelden zyn, alzoó 'er A°. 1706 of 1707 nog een in een thuin pas buiten de nieuwe poort, en nog eens in een ander ontrent de Son-tar, gevonden en geschooten is.

DERDE HOOFDSTUK.

Verscheide vergaderingen. De eerste vergadering, en wat daar in verricht werd. Wanneer dit na ieder comptoir geschied. Van den Opperlandvoogd. Zyn lyf-wagt, en gevolg. Wanneer zyn Edelheid geboor geeft. Zyn magt. Het gevolg van zyn Gemalin, en haar gedrag by eenig bezoek, dat zy ontfangt. Gevolg van zyn Edelheids dogter. Pest van zyn Edelheid, en de andere Heeren, ontrent het beschryven der Landvoogdyen. Het leven van den Heer Opperlandvoogd Pieter Both. Zyn eerste togt A°. 1599; als Zeevoogd. Zyn tweede togt als Opperlandvoogd A°. 1610. Na 't leven afgebeeld. Zyn dood A°. 1614 ontrent Mauritius. Het leven van den Heer Opperlandvoogd Gerard Reynlt. Werd den 20 December 1614 als 2e Opperlandvoogd voorgesteld. Zyn dood, den 20 December 1615 voorgevallen. Zyne afbeelding. Het leven van den Heer Opperlandvoogd Laurens Reaal. Die A°. 1616 dit wierd. 1618 afging. En A°. 1619 na 't Vaderland vertrok. Verdere zaken, tot lof van dezen Heer bygebragt.

DUs verre nu van deingezetenen, en wat verder tot die stad behoort, gesproken hebbende, zal het tyd werden, om te zien, hoe zy bestierd werd.

Verscheide vergaderingen.

Deze aanzienelyke en van alles wel voorziene stad werd door verscheide bestierders, en vergaderingen geregeert, bestaande in deze navolgende:

1. Die van den Opperlandvoogd en de Raaden van Indiën.
2. Van de Raaden van Justitie ofte des Gerichts.
3. Der Heeren Schepenen.
4. Der Heeren Weesmeesteren.
5. Der Heeren Heem-Raaden.
6. Der Heeren Commissarissen van de Kleene- en Huwelyk-zaaken.
7. Van de Heeren Boedel-meefters.

Waar by men die van de Krygs-Raad zou konnen voegen, zoo die een vaste zitting had.

De eerste vergadering, en wat daar in verricht werd.

De eerste vergadering van gansch Indiën is die van haar Edelheden, waar in de Opperlandvoogd voorzitter, en de Directeur Generaal van den handel van Indiën de tweede is, bestaende voorts uit vyf ordinaire Raaden, die na hun rang volgen, en een besluitende stem hebben; waar by dan nog eenige extraordinaris Raaden, alleen maar met een raad-gevende stem, gevoegd werden; dog by 't sterven, of vertrek van een ordinar Raad, krygt de oudste buiten-gemeene Raad, een besluitende stem, ter tyd toe, dat 'er een ander komt.

By deze vergadering (die, volgens besluit harer Edelheden van den 11 October

1650 alle dingsdag, en vrydag ten vier uren na de middag vergaderd, werden alle de groote zaken van de E. Maatschappij verhandeld, en zelf plagten zy in de eerste tyden (gelyk my A°. 1639 nog klaar by een brief van een Bewindhebber aan de Heer van Twist bleek) ook de ordinaris Raaden van Indiën te maken; dat de Heeren XVII^{en}, naderhand aan zich behouden hebben.

Alle ampten werden vergeven, en alle gezanten, brieven van staat, enz. door dien Raad gezonden en ontfangen, ook alle Buiten-Landvoogdyen (daar ieder 'er een of twee voor zyn deel van krygt) door haar Ed. Ed. beschreven, welke beschryvingen dan in vergadering nagezien, en zomtyds wel wat hartelyk, na dat de Opperlandvoogd scherp van pen, en aard is, verbeterd werden; hoewel zulk een Heer ook wel ziet, aan wien hy dit doet, alzoó die genen, die onder de Raaden hunne zaaken wel verstaan, dit niet dulden zouden, te meer, alzoó my bericht is, dat die doorgehaalde schriften in de geheime schryfkamer als slapers blyven leggen, waar by dan zulke Heeren als ceuwig gebrandmerkt zyn.

's Avonds ten 7 uren werd 'er op de zaal een gebed, en dan te gelyk door zyn Edelheid, en de verdere Heeren bericht van 't voorgevallene op dien dag gedaan, en over dringende zaken dan ook wel besluit genomen.

Gelyk nu Batavia een van de grootste Voor-koopsteden der ganfche wereld, en tege-naamste werk harer lyk als het middelpunt en het hart van den Edelheden. Staat

Staat der E. Maatschappy is, alwaar het bloed en alle de fappen, die het groot lichaam, mitsgaders de aderen en zenuwen van dezen magtigen Staat alomme doorstralen, en in een bloejend wezen houden, toebereid en vervaardigd werden, alzoo is het ook het grootste werk van haar Edelheden dagelyks op zyn tyd te bezorgen, dat de schepen met de nodige en geëischte waren na alle comptoiren afgezonden, of van de zelve met de aangekomene stroomen van goederen, en allerlei aangebragte waren ontfangen werden, om dan ieder soorte der zelve weer, daar zy getrokken zyn, en de meeste winste voor de E. Maatschappy geven, af te zenden: want dit is het algemeen pakhuis van Indiën daar men pakhuizen met alle soorten van speceryen, kleeden, en ook allerlei voorraad van graanen, dranken, enz. voor gansch Indiën heeft.

De wyze nu van verzenden der schepen met hare waren, mitsgaders het te rug komen der zelve van de comptoiren, mitsgaders de tyd van ieder bezending, zullen wy hier kortelyk voorstellen.

Bezending na Japan.

In de maanden van May, Juny, en, des noods, ook in July, zend men gemeenlyk de schepen na Japan, hoewel 'er in April ook al een over Siam, om huden, rochevellen, enz. vertrekt, en ook wel een over Malakka met de aldaar geëischte goederen, en met de Bengaalsche, en eenige andere, daar voor Japan geschikt, waar nevens zy ook wel gewoon waren op Tonkin aan te gieren, om dezyde, die zy daar innamen, in Japan ter markt te brengen.

De voornaamste Japans-vaarders vertrekken egter in May of Juny, die dan ook regt toe na Japan stevenen, mede nemende velerlei soorten van vaderlandse stoffen, rochevellen, gom-lak, namrak, katsje, allerlei kust-kleeden, Bengaalsche armozynen en lywaaden, mitsgaders, kaneel, peper, nooten-muscaaten, foelie; nagelen, bloed-coraal, mitsgaders alle verdere waaren, die in die tyd daar getrokken, of geëischt zyn.

Van deze waaren werd inkoops wel voor 13 of 14 tonnen gouds derwaards gevoerd, die by een redelyke markt wel 140 ten honderd aan winst konden uitleveren, hoewel die winsten nu vry minder zyn.

Zomtyds gaat 'er in 't laatste van July nog wel een schip met eenige dan eerst aangelande vaderlandse goederen, om die, dan ook daar met winst te verhandelen,

Verzending der schepen uit Japan.

Op den 15 of 20 van Oetober, vertrekken de schepen van daar weer na Batavia, zynde een groote maand op die reize, eer tyds (dog nu niet meer) goude coebangs, kamfer, lakwerken, porcelynen, zyde stoffen, zyde kousfen, bali's met sacki, miso, connemon, confituuren, zeer veel koper-kisten (wel ten getale van 7 of 8000 ieder van 124 pond) thee, aluin, radix China, speauter, en verscheide Chinesche stoffen, daar by bezending uit China gekomen, mitsgaders tin van Malakka medebrengeude, al welke goederen dan weer in Bengale en op de kust in February, en wat later in Suratte en Persiën vertierd werden, van waar die schepen dan in Maart weer na Batavia keeren, uitgenomen dat wel zomtyds een Bengaals-vaarder van deze schepen met eenige zuiker, groove lywaaten, Moorsche kleederen, enz. in 't begin van February, en ook wel nu en dan een Surats schip na Persiën gezonden wierd, die dan in May weer op Batavia komen, net op de tyd, dat de schepen weer na Japan aangelegt werden.

Bezending na de kust van Chboromandel.

Na deze kust werden de schepen van April af tot in de maand van Augustus afgezonden, van welke zommige wel op Ceylon aangieren, nemende van Jafnapatnam faye, areek, sjangkos, kaneel, palmeerhouten, en geschilderde kleeden mede, of zy loopen ten minsten dat land in 't gezicht, om door de westelyke winden niet verdreven te werden, waarom zy gemeenlyk tot aan Punto das Pedras, en dan verder tot aan Nagapatnam stevenen, daar zy dan op de eerste plaats van de kust zynde, verder na Tegenepatnam, Sadraspatnam, en Paleacatta zeilen, om na de geëischte waaren op ieder comptoir geloft te hebben, daar de gereedleggende pakken met allerlei kust-kleeden en lywaaten (na voor af zich met puin, en andere kust-steenwerken wel geballast te hebben) in te nemen, als ook indigo, salpeter, staal, enz. en voor al juweelen, op de Zuider comptoiren ingeladen, in September, of in 't begin van Oetober, na Batavia te vertrekken, zynde ontrent 2 of 2½ maand op de reize.

In 't laatst van September, of in Oetober vertrekt nog een schip na de kust op Malakka, alwaar zy de Japans-vaarders afwagten, om die hoofd-zomme na de Kust, Bengale, Ceylon, Suratte, en Persiën te brengen, van Malakka gemeenlyk in December vertrekkeude.

Wanneer dit na ieder comptoir geschied.

Bezending na Ceylon, Suratte, en Perfiën.

In 't begin van de maand September vertrekken de Ceylons-vaarders, en gemeenelyk met de zelve ook een Surats- en Perfaansch-vaarder na Suratte en Perfiën met speceryen en andere waaren, die in Ceylon zeer getrokken zyn, na 't lossen der welke zy van daar op vragt na Perfiën gebruikt en aangelegt werden.

Men giert op Punto Gale aan, zoo, om 't geëifchte daar te lossen, als om de speceryen voor Suratte en Perfiën in te nemen, vertrekkende met den Noord-Oosten wind (als die doorwaait) in October, en zoo tot February toe, van Ceylon, en loopende langs de Malabaarsche kust, daar zy op Coetsjen en Wingurla aangieren, om ook aldaar de geëifchte goederen te lossen.

Hier van daan werden ook sjangkos, areek, palmeer-houten, peper, cajer (of de bolster van de calappus) tot touw-werk, cauris, enz. voor de Kust, Suratte, en Bengale, vervoerd.

Een van deze schepen gaat voor uit na Suratte, om van daar met vragtgoederen na Perfiën te stevenen, waar mede het in de tyd van een maand al een schoone winst op die goederen doen kan.

Van Ceylon werd derwaards ook een groote party nooten, foeli, nagelen, cardamom, peper, koper, en tin, vervoerd, welke goederen in Suratte en Perfiën zeer wel gewild zyn, en fraeje winsten uitleveren.

Amfioen, en camfer willen de dollé Malabaaren ook wel hebben, daar dan noch wel eenig yzer, en eenige geschilderde kleeden, bygevoegd werden, brengende weer peper en ryft van daar.

Van daar vertrekt dan ook, zoo 't mogelyk is, wel ten eersten een schip na Batavia.

Van Ceylon geschied in December of January ook een bezending na 't vaderland, terwyl de andere daar blyvende schepen na Perfiën gebruikt werden.

In Febrüary en Maart (hoewel men ook wel in April en May over de kust na Bengale van Ceylon vertrekt) werd alles na Batavia met Suratte lywaaten, juweelen, en allerlei kostelyke stoffen afgeladen, gelyk ook de schepen, die uit Perfiën met geld, te weten, zilvere Abassis, Perfaansche zyde, Sjiraasche wyne, vruchten, roozewater, brocaaden, armozynen, fluweelen, tapyten, paarden, en diergelyke andere waaren, daar vallende, bevragt werden.

In May komen van Ceilon ook 1 of 2 schepen met kaveel, en andere daar gelatene goederen, en des noods zend men ook half October wel schepen van daar.

Bezending na Bengale.

Men is gewoon in July of Augustus de schepen na Bengale te zenden, zoo om de geëifchte goederen daar te lossen, als om de waaren, die men daar vorderd, in te nemen. De zelve bestaan in salpeter, root en zwart hout, koper van Japan, amfioen, armozynen, baalen met zyde, boter, olie, zuiker, walch, verscheidene foorten van Bengaalsche kleeden, tarw, en meer andere waaren, daar vallende, waar mede zy in Juny of July, en ook wel in October, na Batavia komen, hoewel van daar ook wel in December en January schepen derwaards vertrekken.

Bezending na de West-kust van Sumatra.

Deze schepen werden gemeenelyk in April en May, en ook wel in Juny, en July, na Poelo Sinkel gezonden, die dan van daar de schepen na de andere comptoiren; daar omstréeks, verzenden, om haren voorraad, en de geëifchte goederen daar over te geven, brengende van daar niet, dan goud, peper, en eenige andere waaren in Augustus, September, en ook wel in October; dog allerbest en gemakkelykft in December en January, wederom.

Na de Oost-zyde van Sumatra gaat men van May tot September toe, waar na toe dan de goederen, op ieder comptoir geëifcht, als lywaten, reaalen, enz. gebragt werden, waar tegen men dan van Palimbang meest peper, van Jambi goud, en peper, van Andragiri (dat al vry diep landewaard in legt) goud, medeneemd, waar mede de schepen dan in October op Batavia verschynen, om een deel van hare lading in de schepen, die na 't vaderland staan te vertrekken, over te schepen, gebruikende meest van de grootste schepen daar toe, die dan de helft daar af voor hare lading inhouden.

Bezending na Malakka.

In 't begin van May gaat 'er een schip na dit comptoir; het welke, zoo 't de Japans-vaarder dan met eenen niet waarneemd, moct 'er een ander met de noodige voorraad by een tweede bezending gaan. Ook vertrekt 'er in September of October een kust-schip over Malakka, om daar (gelyk wy bevorens al gezegt hebben) de Japans-vaarders waar te nemen. Van daar brengen zy tin, peper, en meer andere waaren na Batavia; zommige schepen werden ook gebruikt, om na Bengale, Ceylon, of Perfiën, te gaan, die daar zomtyds wel een maand blyven wagten.

Bezending na Siam.

In Juny, July, of Augustus zend men een schip na Siam, om de geëifchte goederen te lossen, en om de grove waaren van hout, huiden, wafch, hoorn, enz. en ook wel olifanten van daar te haalen, en dan langs den hock van Djohoren Ligoor mer de West-Zuid-Wette winden te loopen, alwaar het dan in September komt, z, n lading inncemd, en in October met de Noord-Oosten wind weer van daar vertrekt, komende in 't begin van November met eenig tin, op Ligoor ingenomen, aan te landen.

Bezending na China, Tonkin, enz. daar omstrecks.

In de maanden van May, Juny, en July plagt men de schepen na Tonkin, China, Quinam, en Cambodia, toen men op die Ryken nog handelde, te zenden, met zoodanige goederen, als in die tyden daar geëifcht, of getrokken waren.

Van Tonkin (daar de speceryen, lakenen, quikzilver, vermiloen, en andere waaren geëifcht wierden) plagten zy met zyde en andere Chineefche waaren, voor zilver daar ingehandeld zynde (alzoo dit daar meer, dan 't goud, dat men ook veel van daar voerd, waardig is) als mede met muscus in October of November, ten ware dat zy van daar nog een tocht na Japan wilde doen (dat dan in 't begin van September en ook wel vroeger geschiede) regt toe regt aan na Batavia te stevenen.

Wat nu den handel van China betreft, die zoo menigmaal door kostelyke gezantschappen na 't Hof van Peking door ons gezogt is, men heeft daar tot nog toe het regte oogwit niet kunnen bereiken, alzoo dit ons al van ouds her zoo goed als verboden is, vermits de tyd, om dit te doen, zoodanig voor ons wierd bepaald, dat men niet heeft kunnen goedvinden, daarom een reize derwaards te ondernemen.

In Cambodia hebben wy verscheide-maalen Logien gehad; dog de onzen zyn al dikwils overvallen en vermoord, en wy dus aldaar van al het onze berooft, gelyk 'er mede op het Ryk van Quinam geen staat ter wereld te maken is, weshalven men best geoordeeld heeft, alle deze vaarwaters liever door de Borgers van Batavia vry te laten bevaren, die op die tochten nog al 70 of 80 ten honderd hebben weten te winnen, schoon hen die vaarten van de Heeren dezer landen verboden zyn.

Bezending na Arrakan.

In de tyden, toen wy nog een comptoir in Arrakan hadden, dat onder de kust van

Choromandel plagt te staan; maar dat verscheide maalen opgebroken is, plagt men in Augustus of September de schepen derwaards, met eenige vaderlandze waaren, te zenden, en weer ryft, slaven, olifanten (die 'er goed koop zyn, en wel twee hoofdzommen winst op de Kust, en in Bengale, geven) enz. van daar te vocren, welke slaven door eenige roovers, die met Sjeliasen binnen in het land door na de Ganges vaaren, hier en daar genomen en medegesleept werden, en die zy voor 8 of 10 Ryxdaalders ieder verkoopen. De ryft komt 'er pas op 6 of 8 ryxdaalders 't last te staan; waar mede dan die schepen in November en December, het zy binnen Malakka door, of buiten om door zee, na Batavia plagten te stevenen.

Bezending na de groote Oost, of na Macassar, Amboina, Banda, Timor, Solor, en Ternate.

Na deze Oosterfche gewesten vertrekken de schepen in November, of wel meest in December, January en February, en, by nood, ook wel in Maart, maar dan kan men, al neemden de reize langs 't land van Ende, Timor, en de verdere daar omstrecks gelegene Eilanden, wel wat lang zukkelen, genoodzaakt zynde zich dan meest van de landwinden (die daar niet heel veel, en dan zeer slap zyn) te bedienen.

Men gaat na deze gewesten, om 'er de noodige voorraad van alles, en de goederen, die voor ieder comptoir geëifcht zyn, als ryft, tarw, spek, vleesch, boter, olie, wafch, bieren, wynen, azyn, en allerlei kleeden, te brengen.

Uit Amboina (van waar 't eerste schip in May of Juny, en 't laatste in September vertrekt) krygt men niets dan kruidnagelen, met eenige potjens der zelve geconfyt, te rug, waar nevens ook wel eenige zakken moernagelen (nu en dan voor Japan geëifcht) en andere kleenigheden van weinig waarde worden gevoegt, ook wel eenige fraeje hout-werken. Van daar komt ook de Bacassiam.

Uit Banda bekomt men nooten-muscaren, soelie, nooten-olie, geconfyte nooten in potjens, en ook wel marmelade, van nooten gemaakt.

Van Timor en Solor werd Sandel-hour, en schildpads-hoorn, of caret, aangebragt.

Uit Ternate, en de verdere Molukze Eilanden, krygt men niets te rug, dan nu en dan wel eenige vogel-nesjens, die 'er zeer goed vallen, caret, en diergelyke snuifteryen, door byzondere lieden van daar gebragt; weshalven dit comptoir ons meest diend, om alle vreemde volkeren wat verre van daar, en van de specery-Eilanden te houden.

Van Macassar bekomt men geheele
K k 2 fcheeps.

ſchepſladingen, en veete chaloeps-ladingen met zeer ſchoone ryſt, waar by dan nog veel andere kleenigheden, als pikols met Dinding, of gedroogt herten-vleeſch, een zekere ſoort van Chineſche zeer aangename boonrijens, koebecſten, enz. gevoegd werden, die aan dezen en geenen, op dit comptoir varende, al een fraje winſt geven; dog voor de E. Maatſchappy beſtaat de lading alleen in ryſt.

Bezending na de kleene Ooſt, als Japara, en andere daar ontrent gelezene comptoiren.

In de maanden van February of Maart zend men de ſchepen met den geeſchten voorraad, en verdere goederen, na Japara, of na Samarang (daar 't hoofd-comptoir van Java's Ooſt-kult nu is) om van daar, of van Indramaja, Rembang, enz. allerlei hout-werken, alſzwalpen, planken, balken, en wat dies meer is, en voor al ook ſchepſladingen met ryſt, kattoene garens, zout, allerlei vee, en voornamelyk koebecſten, en paarden (die 'er goed koop zyn) na Batavia te voeren. Op dit Eiland werd ook zeer veel amſioen, of opium vertierd.

Men kan van daar weer na Batavia allerbeſt in 't Ooſter-Moeſſion vertrekken; dog men is niet gewoon daar na te wagten, alzoo men met de landwinden zeer gemakelyk altyd na Batavia komen kan.

Bezending van Ceylon na Mocha.

Van Ceylon zend men gemeenlyk in February en Maart de ſchepen na Mocha, dat voor aan in de roode zee legt, ladende de zelve met kuit-kleeden, ſpeceryen, en veel peper, voegende daar ook wel eenige vaderlandſche waaren, en eenige ryſt by. Men plagt van daar zilver en goud te rug te brengen; dog nu voerd men veel koffi of caweh-boonen van daar, met welke de ſchepen van May tot September kunnen wederkeeren.

Bezending van de kuſt van Choromandel na Pegu, en Perſien.

Men zond in vorige tyden van de kuſt in September over Maſulipatnam een ſchip na Pegu, waar na toe men dan de geeſchte goederen aſgaan, en verder de Mooren dan op vragt tegen 8 of 9 ten honderd mede varen liet.

In January ging 'er nog een ſchip, dat kleener was, en ook de kleene bezending genoemd wierd.

Het eerſte ſchip quam in 't begin van January van daar weder, zynde met olifants-tanden, lange peper, lak, tin, cardamom, martavaanen (een ſoort van groote verglaasde potten, die zomtyds wel 1 of 2 aamen, en ook wel minder, nats hou-

den) nainrak, aard-olie, Chineſche pitjens, waſch, katsje, en zeer veel gans (een ſoort van koper met tin, en lood gemengd) ook zilver en reponden (geld by aſſeurantie of op bodemcry genomen) geladen.

Het ſchip van de kleene bezending keerd eerſt in April weder.

In January gaat gemeenlyk het Pegu's ſchip van Maſulipatnam met de geeſchte ſalampocris, chitzzen, dongrys, allegia's, bethilis, en andere lywaaden meer, mitsgaders lak, cardamom, olifants-tanden, en meer andere waaren, na Perſien, trekkende van de 24 ponden een pagood, of 5½ guld. voor af aan vragt; waar mede de Perſiaanſche Kooplieden en Hindoſtanders dan zelf gewoon zyn over te vaaren, dat al een fraje winſt kan opbrengen.

Dit ſchip nu komt in February, of Maart, in Perſien, en keerd in May meeft ledig na Choromandel weer, hebbende niet dan wat roozenwater, wynen, fruiten, Perſiaanſche paarden, zyde ſtoffen, en voornamelyk zilvere Abaſſi's in, die op de kuſt weer voor een hoofd-fomme kunnen dienen.

Bezending van Batavia na 't Vaderland.

Een van de voornaamſte bezendingen van Batavia, en die haar Edelheden een zware bezigheid in die tyd geeft, is de bezending der ſchepen na het Vaderland.

De eerſte bezending geſchied (hoewel 'er nu ook wel eenige zuiker-ſchepen in September voor af gaan) in November of December. De tweede bezending volgt in January of February, en dan nog wel een na-ſchip met thee, enz. in Maart.

Deze ſchepen werden beneden met de zwaarſte waaren, als ſalpeter, zuiker, rood- en ebben-hout, koper, enz. en dan verder met ſtuk- en pak-goederen, en een lage grove doeken onder en op de zyden, dan met fyne waaren in 't midden geladen, gewoon zynde het ruim zoo vol peper te ſtorten, dat 'er naulyks een kat in krui- pen kan, waar nevens dan nog 10 of 12 laſten peper medegegeven werden, om die, na dat alles door de beweging van 't ſchip wat gezakt is, 'er nog by te ſtorten, op dat alles te vaſter zou mogen leggen, en de lading niet het minſte zou kunnen verſchokken.

Alle de ſpeceryen werden in de brood kamers gedaan, de kaneel op de koebrug of boven op in 't ruim, en zoo moeten de ſchepen van Batavia vertrekken, hebbende al haren voorraad in de kamer daar het afgeſchut is, en 't water voor op den overloop, dat zig alles zoo wat na malkan- deren ſchikken moet, om dog geen ledige plaats over te laten; hoedamig de ſchepen, die van Ceylon na 't Vaderland ver-

trek-

trekken, al mede gestouwd werden, van daar zy in 't laatst van December of in 't begin van January derwaards zeilende, in Maart of in 't begin van April aan de Kaap des goede Hope by de Batavische vloot komen, van waar zy dan kort daar aan te zamen na 't Vaderland stevenen.

Bezending van Batavia na de Kaap der goede Hope.

Deze bezending doen haar Edelheden gemeenlyk in Augustus of September, zedende dan een schip met ryft, en andere nodige voorraad, en kleeden, na de Kaap, gelyk zy ook na het Eiland Mauritius deden, toen wy daar nog een comptoir hadden, waar na toe dit schip dan van de Kaap plagt te gaan, van waar 't metebben-hout na Batavia te rug gezonden, hoewel dat zomtyds wel aan de Kaap door een der na 't vaderland geschikte schepen ingenomen wierd, dat nu zedert het opbreken van ons comptoir aldaar opgehouden heeft.

Wy zouden nu hier wel byvoegen, hoe veel winsten en lasten op ieder dezer comptoiren jaarlyks komen te vallen, en daar by dan ten naaften by konnen afmecten, wat de zuivere winsten der E. Maatschappye in Indiën komen te bedragen; dog oordeele best dit, als een geheim, dat ieder een niet bekend is, en dat onze vyanden niet behoeven te weten, by ons te houden.

Men zou niet gelooven, hoe veel bezigheden het bezorgen van alle deze menigvuldige bezendingen van tyd tot tyd aan haar Edelheden geven: want zoo ras is 'er geen schip op de Reede, en geen brief met den Schipper en Boekhouder aan land gekomen, of daar is ten eerste vergadering belegd, om dezelve te lezen, waar uit dan by haar Edelheden gezien zynde, wat 'er gezonden, en van het comptoir, daar dit schip van komt, geschreven werd, nemen haar Edelheden of in die tyd, of zomtyds wel wat later, een besluit, wat men vervolgens aan de regeering aldaar zenden, of schryven zal, uit welke besluiten dan de Heer uit den Raad van Indiën, die deze Landvoogdy beschryft, den brief die tot antwoord derwaards gaan zal, opsteld, welk opstel, tegen 't vertrek van een of meer schepen daar henen, in Rade voorgelezen werd, om te zien, of de Heer beschryver dezer Landvoogdy de mening van haar Edelheden volgens den inhoud van de besluiten, daar over genomen, wel begrepen, en daar in uitgedrukt heeft.

Indien haar Edelheden genoegen daar in nemen (dat wel meest op den Opperlandvoogd aankomt) wert daar in niet verandert; dog al, wat haar Edelheden mishaagd, werd doorgemaal, en dit blyft zoo altyd in de geheime schryf-kamer leggen, terwyl de Heer Beschryver gehouden is

dit in 't net, als het verbeterd is, uit te schryven; waar van dan, na dat het weer in Rade overlezen is, een afschrift, door haar Edelheden getekend, afgezonden werd.

Terwyl haar Edelheden in vergadering hier mede bezet zyn, moet 'er by den Directeur Generaal van den handel van Indiën bezorgt werden, dat alle die schepen, die van tyd tot tyd aankomen (dat een werk zonder einde is) behoorlyk ontladen, de goederen in de pakhuizen voorzichtig gebragt, en dat naderhand de zelve na de comptoiren, daar men die vereischt, op zyn tyd (gelyk wy hier na, daar wy van dezen aanzienlyken dienaar, en zyn bediening, in 't byzonder spreken, breeder aanhaalen) gezonden werden.

Om nu een netter begrip van de bezigheden van deze Heeren Leden, der Hooge Regeering van Indiën te hebben, zullen wy van den Heer Opperlandvoogd van Indiën af, en zoo vervolgens van naby gaan beschouwen, wat tot een ieders bediening behoort, by welke gelegenheid wy voor af de levens der Heeren Opperlandvoogden van Indiën kortelyk doorloopen, en dan ook verder aanhaalen, hoe veel vergaderingen 'er op Batavia zyn, en wat door ieder van de zelve gemeenlyk verricht werd.

Dit is voor onzen tyd wel door veel anderen gedaan; dog of dat in die nette ordre, gelyk wy het nu hier voorstellen, geschied zy, laten wy aan 't oordeel van den bescheiden lezer; hoewel wy den arbeid van zommigen, die hier ontrent het hunne gezegt hebben, niet laken, maar van herte pryzen.

Van den Opperlandvoogd.

De eerste, en de voorzitter in deze vergadering, is de Opperlandvoogd, die anders met een hoofsche naam de Gouverneur Generaal, of als men hem aanspreekt, of van hem spreekt, zyn Edelheid of zyn Hoog-Edelheid genaamt werd.

Deze Heer vertoont uiterlyk de pracht en staat van een aanzienlyk Vorst.

Hy woond niet alleen in een aanzienlyk Paleis; maar zyn ganfche staat, trein, en bestier, is Koninglyk.

Hy heeft een Stalmeeſter, die Kapitein, en een Hofmeeſter, die Onderkoopman is.

Hy heeft een lyf-wagt van twaalf helbaardiers, die de cracite en inedigſte jongmans zyn, die men onder de Soldaten vinden kan.

Deze dragen een geel damast wambays met zilvere knoopen; dog 't zelve staat altyd half open. Daar beneven hebben zy een zeer wyde roodſcharlaken broek met een bos met lange zyde linten aan wederzyden, en met drie passémenten van 2½

vinger breed. Ook hebben zy een draagband van graauw leder, en een degen met een zilver geveft, haakt, en gefp, op de zyde, en dragen neteldoekje daffen.

Zy hebben (als zy uitgaan) een fraejen hoed op 't hoofd, paarl-werwige of andere zyde kouffen, en nieuwe nette fchoenen aan. Ik heb 'er onder gezien, die goude knoopen aan hun kamifootjens, grootte goude gefpen in de fchoenen, en kouffebanden met diamante-gefp, aan hadden.

Als zyn Edelheid in de rouw is, dragen zy zwarte fjerpen over de fchouders, en een dunne rouw-band op een graauwen hoed.

Deze nemen de wagt waar op de zaal ontrent de kleene trant, alwaar gemeenlyk een, en nog een by-wacht, icder twee uren nacht en dag, de wacht heeft, zoo ten dienft van zyn Edelheid, als ook, op de dagen en de uren van vergadering, ten dienft van haar Edelheden, alzo zy dan voor de vergader-zaal de wagt hebben. Zy zyn Sergeanten in dienft, en werden gemeenlyk tot 't Vaandel gevordert.

Behalven deze 12, zyn 'er ook twee Trompetters, en een Koetzier, die even eens, als de andere Helbaardiers, gekleed zyn. Dit is haar oude dragt, waar by de Heer van Ricbeek hen nu lange roode fcharlakenze rokken, en, als zy uitryden, ook zulke mantels gegeven heeft, dat zeer deftig staat, en die zy, als hy mede ter begraafenis, of elders, gaat, of als zy de parade bywoonen, dragen. Zy zyn met geel gevoerd, en met goude liften en boordzels op de knoopgaten uitgemonfterd.

Als zyn Edelheid uitreid, of na zyn thuin gaat (dat gemeenlyk 's Woendags of Zaturdags gefchied) ryden 'ertwee Trompetters, en ook wel een, voor zyn koets, en dan volgen 'er nog zes andere Helbaardiers, vier voor, en twee agter de koets, en dan nog een troep van 50 of 60 gewapende mannen te paard, agter dezelve, met een Vaandrig, en Sergeant; dog altyd blyven 'er twee Helbaardiers op de zaal bloots hoofds, daar zy de wagt houden.

Wanneer
zyn Edel-
heid ge-
hoor geeft.

Alle dag (behalven als hy uitreid) geeft zyn Edelheid voor de middag gehoor. 's Morgens ten 7 uren komen de Majoor, Equipagie-meefter, Fabryk, Conftapel-Majoor, en meer anderen, zyn Edelheid bericht, van 't geen 'er voorgevallen is, geven, en verzoeken te gelyk laft ontrent het gene 'er diend gedaan te werden. Noit gaat 'er meer als een binnen, en alle, die een degen of rotang by zich hebben, moeten dien, eer zy by zyn Edelheid gaan, zoo lang by den Helbaardier afleggen; dog die Helbaardiers van de wagt houden hunne degens aan.

Na dat dit voor af gegaan is (dat wel anderhalf uur gemeenlyk duurd) geeft hy aan alle anderen, die hem fpreken willen,

tot 9 of 10 uren gehoor; dog 's namiddags noir, ten ware dat 'er, fchepen aangekomen zynde, de fchippers met brieven boven komen, of ook wel by voorvallen van aangelegenheid, die geen uitftel lyden. Ondertuffchen is die Heer den meeften verderen tyd met andere zaken van gewigt bezig.

Als zyn Edelheid buiten komt, werd 't geweer voor hem opgehoven, en geprefenteerd, of vertoont in een staat van verweering voor hem te zyn. Voor haar Edelheid werd het by de voet gezet; voor de Raaden van Indiën roept men wags-volk, en dan komt het volk in een dubbel rinkel met hunne bandeliers. Voor alle andere bedienden van aanzien, als die van den Raad des Gerichts, Gezanten, enz. roept men maar wachts-volk rys op, en dan ryzen zy op, die buiten de poort zyn.

De magt van dezen Heer komt zeer na Zyn magt. aan die van een Koning, of Monarch van een Ryk: want fchoon hy maar voorzitter in dien Raad, en dierhalven (zoo het uiterlyk fchynd) door de ftemmen der andere leden bepaald is, is het egter zeker, dat hy gemeenlyk door een ftreng, die hy maakt te hebben, daar altyd meefter is; en zoo hy zulk een ftreng al niet hebben mogt, is zyn magt egter zoo groot, dat geen van de Heeren (als hy een man is, die uit de borft fpreken durft) het in zyne gedagten zou durven nemen, om hem tegen te fpreken, of, zoo hy zulks dede, zou dat de Opperlandvoogd hem, en al zyn vrienden (daar ook voorbeelden van zyn) in de oogen doen druipen, en als zy nu alle te zamen tegen hem wilden zamen spannen (gelyk wy daar af mede een voorbeeld onder de regeering van den Heer Camphuis (zoonen zullen) dan neemt hy aan de zaak, waar over gefchil is, alleen by de Heeren zeventiencien te verantwoorden, en dus zegenpraald hy doorgaans over hen.

Ik heb nogtans gevallen en tyden beleefd, dat de Opperlandvoogd, kleenherdig zynde, by na niet dorft fpreken, en dat de Directeur Generaal het alles in de vergadering na zyn eigen zin doordrong; dog dat was dan des Opperlandvoogds eigen fchuld: want, gelyk de Buiten-Landvoogden van haar Edelheden, tegen het druiffen van hunne Raaden, befchermt werden, alzo heeft men ook gemeenlyk gezien, dat de Heeren zeventiencien den Opperlandvoogd in gefchillen en zaaken tuffchen hem en zyne Raaden, voorftaan, en doen triomferen, waar van ons verfcheide gevallen in de levens der Opperlandvoogden zullen voorkomen, waar uit wy befpeuren zullen, dat, op hun enkel verzoek, verfcheide Raaden, en daar onder een wakker Directeur Generaal, door de Heeren in 't Vaderland, afgedankt zyn.

Zyn

Zyn magt gaat over alles, wat in Indiën is, of voorvalt; dog tegenwoordig hangt de Raad des Gerichts niet meer (gelyk wel voor A°. 1711) van zyn Edelheid, of wel van haar Edelheden, af.

Geen dienaar van de E. Maatschappy kan in eenige bediening treden, voor en al eer hy zyne acte van den Opperlandvoogd bekomen heeft. Ook kan geen dienaar van de E. Maatschappy trouwen, voor en al eer hy een verlof-briefje van zyn Edelheid bekomt.

Ik heb daar twee zeldzame gevallen van gezien, by welke zeker Opperlandvoogd daar toe geen verlof-briefje aan de Jongmans wilde geven, schoon de een een man was, die wel honderdduizend ryxdaalders bezat; maar de ander een verstandig borst, en dien Opperlandvoogd (hoe verstandig hy in andere zaken was) hier in tegaauw zynde, raadde zyn bruid, dat die hem voor Heeren Schepenen ontbieden, en vonnis tegen hem verzoeken zou. Zy dede dit, verkreeg ten eersten vonnis ten haren voordeele, alzoo de bewyzen zeer klaar waren, en zy trouwden in weerwil van den Opperlandvoogd, die dit met alle zyne magt niet beletten kon, dat hem geweldig spet.

Alle geschenken van Buiten-Vorsten aan den Opperlandvoogd of de Raaden komende, mogen zy, mits betaling, na dat zy gewaardeerd zyn, en anders niet, eighen.

Hy ontfangt zyne commissie of last-brief eigentlyk van haar Hoog-Mogende, de Heeren Staaten Generaal, en van de Heeren zeventien, en ik meene, dat de Heer Speelman de zyne ook van den Prince van Oranjen ontfangen heeft, 't geen my daar by te meer heugt, om dat hy den Commissaris Generaal, of algemeenen Oppergevolmagtigden van de Heeren zeventien (zoo men toen op Batavia zeide) geenzins, zoo hy by zyn leven daar gekomen had, erkend zou hebben, ten ware men zynen last-brief als Opperlandvoogd eerst ingetrokken had.

Uit kragte van dezen last-brief van haar Hoog-Mog: dorst Jan Pieterszoon Koen (zoo men my bericht, en uit oude papieren gezien heeft) aan de Heeren zeventien wel schryven, dat hy hunne brieven niet aannemen, nog opvolgen kon, ten zy hem eerst bleek, dat de zelve in de vergadering van haar Hoog-Mog: nagezien waren.

Als 'er een Bevelhebber over de na 't Vaderland vertrekkende vloot verkoren is, is hy gewoon den zelve aan boord van den Zeevoogd te gaan voorstellen. Hy is ook gewoon, als 'er een Lid van de Hooge Regeering vertrekt, den zelve nevens de Raaden van Indiën, tot buiten de waterpoort van 't kasteel, en tot aan de schuit, uitgeleit te doen.

Met een woord gezegt, die Heer is de Koning des lands, dien Keizers en Koningen van Indiën na de oogen zien, en die door zyn bloote magt in staat is, om hen of op den thron te zetten, of van den zelve af te stooten, dat onsal by verscheide voorbeelden gebleken is.

Zyn adem gaat over alle, en zelf over de minste zaken. Hy werd van alle bedienden der E. Maatschappy, grooten en kleenen, en voor al op Batavia, als aangebeden. Ieder doet zyn best maar, om in zyn gunst te staan, en niets gefchied 'er van dezen of genen in de stad, dat hy ten eersten niet met weet, 't geen ook veel losse borsten byzonder in toom houd; of zoo zy zig niet zeer voorzichtig wagten, konnen zy met een quade daad hunne gansche hoope en geluk om verre stooten: want op zyn bloot bevel werd alles aanstonds uitgevoerd, en die in zyn ongunst geraakt, is zoo goed als bedorven, gelyk een gunsteling van zyn Edelheid een behouden man is.

Zyn gemalin, uitreidende, werd van twee Helbaardiers te paart, en van een corporaal, en twaalf man gevolgd. Zy houd gemeenelyk 's maandags bezoek-dag voor alle Vrouwen, en jonge Juffers van fatzoen, die haar of haar dogter, (zoo zy 'er een heeft) willen komen bezoeken, gelyk de vrouwen der Raaden van Indiën mede ieder hunnen dag houden.

Het gevolg van zyn Gemalin, en haar gedrag by eenig bezoek, dat zy ontfangt.

Wanneer haar Edelheid nu bezogt werd, staat zy voor niemand, dan alleen voor de gemalinnen van de Heeren Raaden, op, buigende zich maar voor de andere, die in komen, en wyft een ieder, 't zy zelf, 't zy door hare slavinnen, die daar oppaffen, hare plaats na hare rang aan; dog als de Juffers vertrekken, staat zy op, en doet haar tot aan de deur van 't vertrek uitgelei.

De Gemalin van den Heer van Riebeeck, een zeer zedige en nedrige vrouwe, had de gewoonte, als 'er een Juffer inquam, van altyd op te staan, en haar te verwelkomen, by welke gelegenheid dan ook alle de Mevrouwen en Juffers opstonden.

Wanneer hare gezondheid gedronken wierd, stond die Mevrouw, die de zelve instelde, en die, aan welke zy het bragt, op, terwyl haar Edelheid zitten bleef, en zich maar boog; dog als zy daar voorbedankte, stond zy op.

Als de dogter van den Opperlandvoogd uitreid, volgt haar een Helbaardier te paart. En als haar Edelheid of Mejjuffrouw haar dogter uit de koets treden zullen, springt de Helbaardier van zyn paart (gevende dat zoo lang aan een slaaf) en een andere jongen zet onderusschen een bankje voor 't portier, en de Helbaardier houd dat bloots hoofds zoo lang valt, tot dat haar Edelheid, of Mejjuffrouw haar dogter, of andere Juffers, by haar Edelheid in de koets zynde, daar uitgetreden zyn, dat by 't in-

Gevolg van zyn Edelheids dogter.

treden mede gefchied; dog zyn zoon heeft geen gevolg ter wereld, nog het minste bewys van uitzondering, waar by men zien kan, dat hy des Generaals zoon is.

Wannecr nu een Opperlandvoogd zyn dienft nederlegt (daar maar drie voorbeelden af zyn, te weten, van de Heer Camp-huis, den Heer van Outhoorn [die 't beide daar na zeer leed was, alzo zy nu en dan van den regeerenden Opperlandvoogd in der tyd, niet al te wel behandeld wierden] en de Heer Zwaardekroon) zoo blyft hy in rang de naaste aan den regeerenden Opperlandvoogd, behoud zyne soldy, en verder inkomen, en heeft ook een lyfwagt van 12 Soldaaten, onder 1 Vaandrig, Sergeant, en Corporaal, hoewel hem, als hy uitreid, gem:cnelyk 12 man in drie ledereen, met een Sergeant voor, en Corporaal agter, volgen, gelyk dat besluit den 25 July 1704 in opzicht van de Heer van Outhoorn, even als bevorens ontrent de Heer Camphuis, is genomen.

Post van zyn Edelheid, en de andere Heeren, ontrent het beschryven der Landvoogdyen.

In't beschryven der Landvoogdyen heeft zyn Edelheid, en ieder Raad van Indiën (gelyk wy beworens zeiden) zyn byzondere post, en daarom ieder een Assistent tot zyn dienft. Dus beschreef ieder van haar Edelheden A°. 1711 de navolgende posten. Zyn Edelheid of de Gouverneur Gene-

raal, Java's Oost-kust, en Bantam.

De Directeur Generaal heeft geen post van beschryving, om dat zyn ampt hem buiten dat werks genoeg geeft.

De Heer van Zwol, Suratte, en Bengale.

De Heer Chaftelein, Ternate.

De Heer de Haan, Macassar.

De Heer Zwaardekroon, Malabar, en Choromandel.

De Heer Roozelaar, Banda, en de Kaap der goede Hope.

De Heer de Haze, Amboina, en Timor.

De Heer Castelein, Perfiën, Siam, en Japan.

De Heer Steeland, Ceylon.

De Heer Timmerman, Malacka.

De Heer d'Ableing, de West-kust van Sumatra, Palimbang, en Jambi.

Om nu verder van de Opperlandvoogden van Indiën te spreken, die zyn 19 in getal geweest, van welke de Heer Koen, tweemaal geregeerd heeft, en nu regeerd de twintigste, te weten, de Heer Mattheus de Haan. Hoewel 'er om de Heer Koen's dubbele beurt, een en twintig regeer-beurten geweest zyn.

Het zal na allen schyn niet ongevoegelyk komen, dat wy nu eerst in het byzonder van ieder dezer Opperlandvoogden, zoo kort als ons mogelyk zyn zal, aanwyzen, wat door ieder van hen gedenkwaardigs verricht is.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

P I E T E R B O T H.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Pieter Both. Zyn eerste tocht A°. 1599; als Zeevoogd.

D E eerste Opperlandvoogd van Nederlands Oost-Indien, is geweest de Heer PIETER BOTH, van Amisfoort.

A°. 1599 den 21 December, zeilde hy als Zeevoogd over vier schepen, Nederland, de Vereenigde Landen, Nassau, en 't Hof van Holland, voor reekening der nieuwe Brabandze Maatschappy tot Amsterdam, in gezelschap van vier andere schepen der oude Maatschappy uit Texel, dog scheidde den 26 April 1600 op 22½ graden beoosten Madagascar van de zelve.

Hy gierde den 2 Mey op dat Eiland in de Baey van Antongil, nevens 't schip de Vereenigde Landen, om versch wateraan, en vertrok den 6 na Bantam; dog geraakte eerst in de Maldivische Eilanden (waar ontrent hy den 3 Juny quam) en verscheen den 6 Augustus eerst op de Reede van Bantam, werdende van de twee schepen, die bevorens van hem gescheiden waren, kort 'er aan gevolgd.

Hy verzond daar op den 25 dito Pau-

lus van Caarden, met 't schip de Vereenigde Landen, en 't Hof van Holland, na Priaman, op het Eiland Sumatra, na dat hy (die toen al den eernaam van Generaal voerde) en zyne Raaden den zelve als Hoofd over die twee schepen aangesteld hadden.

Den 19 Maart 1601 quam van Caarden weer voor Bantam; dog hoorde, dat de Heer Zeevoogd Both in December of January met zeven schepen na 't Vaderland vertrokken was. Hy vond ook, in September op 't Eiland St. Heleen aangegierd zynde, aldaar brieven van de Heer Both, met bericht, dat hy den 17 Juny van daar gescheiden was, gelyk die Heer ook het geluk had, dat de vier schepen, met welke hy uitvoer, in dit zelve jaar behouden in Holland quamen.

Dit was zyn eerste togt, op de welke hy wel den eer-naam van Zeevoogd (hoedanige 'er toen meer waren) en ook zomtyds van Generaal, gevoerd heeft; dog

K.K.

377



PIETER
GOUV. GENER.



BOTH
VAN INDIA.

A°. 1610. toen is hy nog eigentlyk geen Opperlandvoogd van Indiën geweest.

Zyn tweede togt als Opperlandvoogd A°. 1610. Met dezen eer-naam voer hy in January 1610 uit, werdende dan eens Gouverneur Generaal, over alle sterkten, comptoiren, schepen, jachten en volkeren, en dan weer eens Commandeur Generaal genaamd.

Hy voerde toen 't opperbevel over een vloot van agt schepen, namelyk:

Het wapen van Amsterdā, groot 400 lasten, als Zeevoogd, waar op Dirk Pieterszoon Kalf Schipper was.

Oranje, groot 350 lasten, onder Schipper Kornelis Rieckland, en den Koopman Matthys Corels.

De witte Lecuw, waar op Klaas Rutgerszoon Smit Schipper, en Henrik Wester Koopman was.

De zwarte Lecuw, groot 300 lasten, onder Kornelis Dirkszoon Worst (die op de reis overleden, en door Kornelis Klaaszoon vervangen is) als Schipper, en den Koopman Steven Doezen.

Vlissingen, groot 300 lasten, waar op Schipper was Jan Kornelis, en Koopman Lodewyk Izaacs, die op de reize overleden, en door Jan de Langstraaten vervangen is.

Ter Goes, groot 130 lasten, onder Schipper Kornelis Reyerszoon, en den Koopman Steven Corels.

Ceylon, groot 170 lasten, na Mauritius geschikt, om de goederen van het schip Erasmus te laden, 't geen daar nog buiten staat lag om zee te kunnen kiezen.

De Brak, waar op Jacob Franszoon Schipper, en Henrik Boekhout Koopman was.

Met deze vloot vertrokken zynde, geraakte hy, door storm, op de hoogte van 33 graden, en niet verre van 't Hoofd of de Kaap der goede Hope, nevens Ter Goes en de Brak van de andere schepen af, terwyl Ceylon mede den 30 Juny by Bahia Formosa ook van de vier andere afgescheiden was, van de welke 't schip de witte Lecuw, den 16 November, het schip de Vereenigde Landen by Poelo Pandjang (of 't lang Eiland) ontrent Bantam ontmoette, aan 't welke Schipper Smitte kennen gaf, dat de groote mast van des Opperlandvoogds schip op twee plaatzen gebroken, en dat dierhalven te vreezen was, dat die door storm wel mogt gebroken zyn; dog dat de drie andere schepen met hem in de straat Sunda ingeloopt, en naby waren, gelyk zy, na Bantam wederkeerende, den 17 dito ook 't schip Vlissingen ontmoetden, verstaande (vermits de Soldaten en Matroozen toegestaan was, hunne vrouwen mede te mogen nemen) dat'er op deze agt schepen 36 Hollandse vrouwen (1 an welke zy'er eenige met veel verwondering zagen) geweest, waar van'er 2 overleden; maar daar en tegen weer

IV. Deel.

2 of 3 kinderen op die reize overgewonnen waren; dog naderhand, te weten, ontrent A°. 1622, zonden de Heeren XVIIen. (zoo my den 23 October klaar blykt) 5 of 6 jonge dogters uit, die Compagnies dogters genaamd wierden, en die zy van alles, dat zy nodig hadden, voorzagen, tot kouffen, schoenen, hemden, en verdere kleederen toe, waar van ook toen uitdrukelyke voorwaarden (zoo zy in die maand na Indiën schreven) gemaakt waren.

Deze nu moet men met de Soldatenwyven niet verwerpen, hoewel zy niet veel adelyker zyn.

Ik heb nog lange jaren een zoon van een dezer 6 dogters in groot aanzien gekend, en daar leven nog bloedverwanten van, om welker wil ik die Compagnies Juffer niet noeme.

Niet tegenstaande nu de Heer Both door die storm zyn mast verlooren, en zig noodzaak gevonden had, om met zyn schip, en de twe andere na 't Eiland Mauritius te loopen, was hy echter, na zich wat hersteld te hebben, volgens 't berigt, door 't schip Ceylon aan de na 't Vaderland trekkende schepen, Rotterdam, Hoorn, en de Vereenigde Landen op St. Heleen gegeven (alwaar 't van Mauritius den 21 February mede quam) eger ten eersten na Bantam voortgezeild, en is in 't begin van A°. 1611 (gelyk de naauwkeurige Heer Camphuis elders aanteekend) ook ter Reede van Jakarta gekomen, met voornemen, om van daar na de Oost te vertrekken.

Pas na zyn komst, den 28 January, of in 't laatst van December, heeft hy, ten tyde dat Jaques l'Heremite de jonge nog als Hoofd op Bantam lag, zeker verdrag met de Koning van Jakarta, Widiak Rama, gemaakt, waar van wy den inhoud in 't vervolg van Batavia's eersten aanleg, en grondvetting vinden zullen. Het bestond meest daar in, dat die Vorst de onzen vryen handel, en voor hun geld een behoorlyke woonplaats in zyn land toestond, met beloften van malkanderen over en weder, volgens zekere bepaling, te zullen helpen.

Dat hy zich ook eenigentyd op de Moluccos opgehouden heeft, blykt klaar uit een brief A°. 1612 aan den Koning van Tidore geschreven, die onder de stoffe van de Moluccos reeds aangehaald is.

A°. 1613 heeft hy ook een verdrag met Modafar, Koning van Ternate, en met die van 't Eiland Makjan, een der Moluccos, aangegaan, die onder die stoffe al mede gemeld zyn.

In de groote vergader-zaal van haar Edelheden in 't kasteel Batavia, hangt hy de eerste in rang van alle de volgende Opperlandvoogden van Indiën, na 't leven afgebeeld, hebbende een gouden riem om zyn middel, als een zedig Held, die zich

A°. 1614. ten ftryde bereid. Zyn kleed is zwart, na den ouden trant gemaakt, dog met goude knoopen vercierd. Om den hals heeft hy een ouderwets befje met toorn-kanten, en ponjetten aan de handen.

Na 't leven afgebeeld. Hy was bruin van oogen, bleekagtig van verwe, wat rosagtig van hair en baard, lang dog smal van knevels, kort en gedrongen van gefalte, een Heer van on-trent 50 jaaren, gelykende uiterlyk wel een oud boertje, maar te gelyk egter een man, die 't hert vol moed en dapperheid had, hoedanig wy hem hier by de letters K. K. na 't voornocmde afbeeltzel vertoonen.

Zyn meefften tyd heeft hy zich (alzoo de E. Maatschappy te dier tyd nog maar weinig landen bezat) in de Moluccos, of elders, daar het de dienst van zyn Heeren en Meesters cifchte., opgehouden, en meest met het fchryven van brieven aan Indifche Vorften, en met het maken van verbonden met de zelve, bezig geweest.

Zyn dood A°. 1614 ontrent Mauritius. Na dat hy nu dicht by de vyf jaaren de zaken van Indiën zeer wel beftierd had, heeft hy den 20 December 1614 zynen vervanger, den Heer Gerard Reijnt, voorgesteld, en is op den zelve dag met het fchip Delft, en nog drie kostelyk geladene fchepen, na het Vaderland vertrokken. Hy ontmoette ontrent het Eiland Engano, dat buiten de ftraat Sunda ontrent 't Eiland Sumatra legt, den Heer Pieter van den Broek, komende van 't Roode meir, die zyn Edelheid, zoo als hy na de water-plaats op Sumatra loopen wilde, aan boord voer, van 't verrichte over zyn tocht opening gaf, en dus van hem fcheidde.

Daar op vervorderde zyn Edelheid zyne reize na 't Vaderland; dog, ontrent het Eiland Mauritius gekomen zynde, had hy het ongeluk van daar met drie fchepen te vergaan, werdende door een fellen storm tegen de klippen geworpen, dog het

eene fchip van zyn vloot is 't nog ontko-men. A°. 1613.

Mogelyk, en wel zeer waarfchynelyk, is na dit zyn ongeluk zekere berg aldaar tot nog toe Pieter Both's berg genaamd, gelyk my dat uit zeker Dag-verhaal van A°. 1689 gebleken is, waar in Schipper Govert van Leeuwen, varende op 't Rotterdamfchips, het Haantje, dit aanmerkenswaardige verhaald: *Daar is op Mauritius nog een berg Pieter Both genaamd.*

Als men beweften, van de Zuid komende, om en by de wal henen wat noordelyker, en wat oostelyker loopt, dan heeft men een ronde berg, waar ontrent een zwarte Rivier is, en daar zig een fchip van 200 lasten in bergen kan, alwaar ook maar drie huisbondingen woonen.

Uit welk fchryven van die Schipper toen bleek, dat die berg van Pieter Both te dier tyd nog zeer wel daar bekend was, gelyk hy zekerlyk nog wezen zal by lieden, die daar geweest hebben.

Het verdere, dat men 'er nog van zeggen kan, is, dat de voornocmde Heer van den Broek den 19 April 1617 met het fchip Middelburg, en 't jacht de duive, op Mauritius by zyne reis over dat Eiland, en Madagascar, na het Roode Meir en Suratte, aangegierd zynde; en zich daar tot den 23 May ververfcht hebbende, by die gelegenheid, nevens een deel ebben-hout, ook alles, 't geen hy daar van de geblevene fchepen van de Heer Both nog overig vond, medegenomen heeft, lang na dat men daar af in Holland een net bericht, door 't eene fchip, dat behouden aanlandde, bekomen had.

Wy konnen niet nalaten de zee-tombe (als 't ware) van dien wakkeren en eerften, dog in zyn cinde zoo ongelukkigigen Opperlandvoogd van Indiën met dit Vers te vercierren.

*Dit 's BOTH, den eerften zuil der Ooster Maatschappy,
Doorlugtig in bewind door deftige verbonden,
Geflaafd met Vorften in het Oosten; dog verflonden
Door een te felle wind by Cerne's Ooster-zy.
Bemind van alle, zelf de rotzen en de fteenen
Bewoog by 't dor gebeente in 't cinde te beweenen.*

F. V.

H E T L E V E N V A N D E H E E R O P P E R L A N D V O O G D G E R A R D R E Y N S T.

Het leven van den Heer Opperland-

De tweede Opperlandvoogd van Nederlands Indiën, was de Heer GERARD REYNST van Amfterdam.

Hy was tot zyn vertrek toe, Bewindvoogd Gehebbert aldaar geweest, zynde te gelyk met die van 't eerste Oetroy aangenomen.

Hy



GERRIT
Gouverneur General

REYNST.
Gouverneur General des Indes Orientales

A°. 1614.

Hy voer den 2 Juny 1613 met den eernaam van Opperlandvoogd met een vloot uit Texel, waar onder ook de schepen Amsterdam, en Nassau, op welk laatste de Opperkoopman Pieter van den Broek (een Antwerpenaar) was, die, (schoon hem weder zeer goede aanbiedingen na 't Westen gedaan waren, op zyn E. d. aanrading, als een van zyne Raaden met hem de reizena 't Oosten aannam.

Hy dan op den voornoemden dag uitge-loopen zynde, quam den 1 October aan een der zoute Eilanden, of in de baey van St. Vincent en St. Antonio, die tegenover malkanderen leggen, ververschte aldaar, gierde in 't voorby loopen ook Illa de Brava aan, daar een van zyne Soldaten, onvoorzichtig van zyne troep afgeweken, dood gellagen wierd, quam den 10 January 1614 aan Cabo de Lopez Gonsalvo, daar hy water en brandhout innaam, en gierde toen 't Eiland Annabo aan, daar zyn Edelheid tot den 21 Maart bleef.

Den 3 May voorby 't hoofd der goede Hope geraakt zynde, quam hy den 3 Juny voor 't Eiland Ansuwani, een der Majotze Eilanden, ten anker, om daar na ver-versching te zien. Hy zond den Heer van den Broek met een geschenk aan den Koning van dat land, die hem zeer vriendelyk met pypers en trommels na zyn Hof inhaalde, en die hem daar tegen met 13 ossen, 10 schapen, 20 hoenderen, en eenige fruiten beschonk, vorderende (volgens besprek) voor ieder os alleen 2 ryxdaalders.

Zyn Edelheid zond daar na den Heer van den Broek aan de andere zyde des lands na de stad Demonjo, alwaar hem de Koningin door hare onderzaten mede heerlyk liet inhaalen, en alles, wat in haar land was, te koop aanbieden. Van den Broek wierd daar in 't huis van een Edelman zeer wel onthaald, en bequam 'er 203 ossen, 30 schapen, 10 vette bokken, 600 hoenderen, eenige ryft in de bolster, boontjens, milie, en meer andere vrugten, voor een matige prys, alzoo zy daar al mede voor een os maar 2 ryxdaalders, of een Neurenberger spiegel, of een bock papier van 3½ stuiver gaven.

Na dat hy van die Vorstin zyn afscheid genomen had, zond hem de Heer Reynst na 't Eiland Gasifa, 12 mylen van Ansuwani, alwaar hy 't schip Nassau vond, zeilende met het zelve den 2 July na de vloot, in welke by zyn Edelheid, en den breeden Raad, goedgevonden wierd, vermits noit iemand bevorens in 't Roode Meir van wegen de Nederlandsche Maatschappy geweest was, en men 'er nu voorby zeilen moest, den Heer van den Broek met het schip Nassau daar heen te zenden, om te zien wat voordeel daar voor de E. Maatschappy te doen mogt zyn.

Dus is dezen Heer Opperlandvoogd Reynst de eerste grondvester van den handel in 't Roode Meir A°. 1614 geweest, gelyk men naderhand op deze eerste gelegde gronden is voortgegaan, 't geen wy onder de zaken van den handel van Surat en 't Roode Meir breeder voorstellen.

Zyn Edelheid is daar op den 2 Augustus van de Heer van den Broek gescheiden, en ontrent drie maanden daar na, of in November, voor Bantam ten anker gekomen, alwaar eenigen tyd gelegen hebbende, heeft de Heer Opperlandvoogd Both aan hem, als zynen vervanger, het oppergezag den 20 December 1614 overgegeven.

Den 21 van deze maand maakte hy een verdrag met den Koning van Jakatra, diens inhoud wy mede in de beschryvinge van Batavia's grondvesting vinden zullen.

Het verder aanmerkenswaardige, door dezen Heer verrigt, is, dat hy, noodig agtende de trouwlooze Bandancezen tot reden te brengen, nog in deze zelve maand met een vloot van elf schepen derwaards, over Japara en Amboina, vertrokken is, op welke eerste plaats de Heer Pieter van den Broek, van zyne tocht na 't Roode Meir wedergekeerd zynde, zyn Edelheid in 't begin van January 1615 aantrof, en verslag van de zaken, die hy in 't Roode Meir tot zyn groot genoeggen verricht had, dede.

Van daar zond zyn Edelheid hem na 't Eiland Boeton, met last om den Koopman aldaar te lichten, en een ander in zyn plaats te stellen, en dan verder met nodige voorraad in de Moluccos by hem te komen.

Na dat nu zyn Edelheid over Amboina in Banda gekomen was, heeft hy (gelyk wy onder de stoffe van Banda vertoont hebben) Poelo Ay met veel dapperheid gewonnen, dat door enkele onagzaamheid en verwaarloozing van zyn volk weder verloren wierd.

Deze Heer Opperlandvoogd Reynst is niet den 7 (gelyk het gedrukt Regentenboekje van Batavia zegt) maar den 20 December 1615 aan de persling of loop, overleden, na dat hy twee jaaren geregeert had. Waar hy gestorven is, blykt my nergens, dan dat 'er in 't voornoemde Regentenboekje staat, dat hy in 't koninkryk Jakatra overleden is. Het is echter te verwonderen, dat zyn graf-plaats nog wapen (gelyk van de andere Heeren Opperlandvoogden, die in Indiën overleden zyn) in de Hollandse Kerk niet gevonden werd.

Hy is in de groote vergader-zaal van haar Edelheden na 't leven uitgeschilderd, en hangt daar naast den Heer Both met een kraag of lob om den hals, en met een goude keten, en penning daar aan, omhangen.

Hy was een Heer van in de vyftig jaaren,
Ll z

Werd den 20 Decem-ber 1614 als 26. Opperlandvoogd voorgesteld.

Zyn dood den 20 Decem-ber A°. 1615 voorgevalen.

Zyne afbeelding.

A°. 1616. ren, zeer agtbaar, en ontzaglyk en redelyk blank van wezen. Hy had een manige gestalte, was zwart van hair en baard, en groot van knevels, hoedanig wy zyn Edelheid hier by de letters L. L. in 't harnas, en bloots hoofds, na de voornoemde schildery afgebeeld, vertoonen.

Hy heeft niet veel in dienst der E. Maat-

schappy konnen doen, alzooy niet lang A°. 1619. in Indiën geleefd heeft, hoewel hy zich anders getoont heeft een wakker man te zyn.

Wy hebben ook dezen Heer met een vers, op zyne hoedanigheden staande, even als den vorigen Heer Opperlandvoogd, willen verceren.

*Den Held met ketenen van eer dus opgecierd,
De groote REYNST, de schrik van al de Bandaneezen,
In 't vol Curas zoo net getroffen in zyn wezen,
Zoo kenbaar afgebeeld, van ieder een gevierd,
Vertoont zich hier. De geest, het eelste van zyn leven,
Nam geen Appelles aan na waarheid op te geven.*

F. V.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

L A U R E N S R E A A L.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Laurens Reaal.

DE derde Opperlandvoogd van Nederlands Indiën is geweest de Heer LAURENS REAAL, van Amsterdam.

Het eerste, dat my van dezen Heer voorkomt, is, dat hy in May 1611 als Bevelhebber over vier schepen uitvoer.

Den 19 July 1616 wierd hy, Landvoogd der Moluccos zynde, in de vergadering der Heeren Raaden van Indiën, toen in de Moluccos vergadert, als derde Opperlandvoogd van Indiën aangesteld, met eenparigheid van stemmen, juist in die tyd, dat de beroemde Zeevoogd, Joris van Spilbergen mede in Ternate was, gelyk hy aldaar, gedurende den tyd van zyn opperbestier, zyn verblyf gehouden heeft.

In zyn tyd is niet veel van gewigt voorgevallen, alzooy hy zeer geruust geregeerd heeft, hebbende met zyne bondgenooten in een vaste vrede geleefd, terwyl hy van zyn vyanden alomme ontzien wierd, en van hen niets te vreezen had; zoo dat zyn eenige zorg maar was, om den handel van onze Maatschap ter plaatse, daar die nu reeds gevestigd was (te weten, in Amboina, Banda, Ternate, op Java, Chorumandel, in 't Ryk van den Mogol, in Japan, in 't Roode Meir, en elders) met kragt voort te zetten, dat hy ook met veel yver en lof gedaan heeft.

Ook heeft hy niet lang geregeerd, aangezien de Heeren zeventien tot Middelburg vergaderd, volgens hun schryven van den 31 October 1617 goedgevonden hadden, zyn Edelheid op zyn verzoek te

verlossen, en den Heer Koen tot zynen vervanger te noemen, hoewel hy eerst A°. 1618 wannecr die tyding ontrent Juny in Indiën quam, afstand van zyn opperbewind gedaan heeft, van welke tyd af ook het begin van de Heer Koen's regeering gerekend moet werden.

Wy zullen hier na, daar wy van Batavia's grondvesting spreken, zien, hoe de Heer Koen dezen Heer Oud-Opperlandvoogd Reaal in 't begin van A°. 1619 ontrent Batsjan ontmoet, en hoe hy daar na met zyn Ed. en met veel Raaden van Indiën overlegt heeft, op wat wyse men de Engelschen, op Bantam en Jakatra niet weinig de meester speclende, als ook den Bantammer, en den Koning van Jakatra beteugelen, en ons volk uit hun geweld verlossen zoude.

Schoon nu de Heer Reaal, afstand van het oppergebied gedaan had, liet hy egter niet na den Heer Oppergebieder, en den Raad van Indiën, nog lang daar na van zynen goeden en wyzen Raad in die bekommerlykste tyden, zelfs tot Jakatra's verovering toe, en wat daar verder op volgde, te bedienen, en alles, wat in zyn vermogen was, nevens hen tot grondvesting van den nog zwakken staat der Maatschappy aan te wenden, gelyk wy dat in de beschryving van Jakatra's verovering breeder zullen aanhalen.

Na dat hy nu negen jaren in dienst der E. Maatschappy, en de eerste Opperlandvoogd van Indiën geweest was, die zich aan land (te weten in de Moluccos, vast

Die A°. 1618 af-
EiB.

En A°. 1619 na 't
Vaderland
verrok,
ne-



LAURENS

Gouverneur Generaal

REAAL

Van Nederlando-Indiën



A. 1610. nedergezet had, daar de twee vorige Oppergebieders van Indiën meest dan hier, dan daar omgezworven hadden) is hy, na de hoogste ampten van Indiën met zeer veel lof, en met de roem, van dat hy een zeer agtbaar en geleerd Heer was, bediend te hebben, den 5 Augustus 1619 met het jacht de Eenhoorn vertrokken, en den 20 January 1620 (volgens schryven der Heeren zeventien) behouden in 't Vaderland aangeland, alwaar hy verder in verscheide hooge ampten ten dienste van den Staat, en van zyn geboorte-stad, en tot Admiraal over een vloot van tien schepen, die de Heeren Staten Generaal in 't jaar 1626 ten dienste van Engeland zonden, gebruikt is. Hy was een Heer van veel verstand, en die van zyn teedre jeugt af al zulke proeven van zyn groote bequaamheid, en lofselyke omgang, gegeven had, dat hy toen van den Ridder Hoofd in zeker gedicht genaamd werd:

Verdere zaken tot lof van dezen Heer bygebragt.

't Puik-oogelyn der jeugd der Amstelsche landsdowwen.

En gelyk hy, by zyn aanwezen in Indiën, alomme dectige blyken van onverwinnelyke dapperheid, groot beleid, en ongemeene voorzigtigheid, niet alleen ontrent zaken van oorlog; maar ook ontrent den koophandel (zoo verre die tyd toeliet) tot groot voordeel der E. Maatschappy gegeven had, alzoo heeft hy in zyn hooger jaren hooger eer en eer-ampten, binnen en buiten's, lands bekleed, en zyne bedryven zyn, zoo aan zyne landsgenooten, als buiten zyn vaderland aan ieder zeer roemrugtig voorgekomen, gelyk hy ook waardig gekeurd is, om als Gezant van dezen Staat, aan 't Hof van den Koning van Groot Brittanje gebruikt, en door dien Vorst tot de waardigheid van Ridder verheven te werden.

Dat dit ontrent A. 1626 voorgevallen zy, blykt ons uit de Klinkdichten van den grooten Vondel fol. 299 in dezer voegen:

A A N D E N H E E R
L A U R E N S R E A A L
RIDDER, OUD GENERAAL IN OOST-INDIËN;

Op zyn Ridderfchap en inwyding door zyn Majesteit van Groot-Brittanje.

EEr quyt een Leeuwen-hart, benepen tusschen muuren,
Dan het zich temmen laat, zoo doet myn LAURENS ook,
Die 't buffe-poeder sleept door golven, vlam, en rook,
En met een vren moed de Spanjaards kan verduuren.

't Zy dat in 't geurig Oost, daar 'slichts gebraden uren
Gaar koken 't riekend kruyd, uw beerschend hart ontloek.
't Zy dat gy onder 't Britsch en Hollands waterspook
Regt op den Vorst van 't West gingt onze vlooten stuuren.

En zond hem 't oorlog 't huys, en deed zyn grootzighedy
Verschricken voor de Leeuw, die in de roozen weyd,
Voor deze Eenborens, die zich mengen in 't Oranje;

Dies overwelkom gy op Karels krooning zyt:
Daar 't koninklyke zwaard u d'eersten Ridder wyd,
Die 't Vaderland verplichte, en 't Ryk van Groot-Brittanje.
MDCXXVI.

Alle welke aanzienelyke ampten de zelve Dichter van dezen voortreffelyke Heer, onder de beeltenis, door den beroemden Schilder Thomas de Keizer gemaakt, in 't korte aanroert, en hem aldus met levendige trekken afbeeld:

Zoo maalde een Keizers hand den wakkeren REAAL,
Den Ridder, den Gezant, den grooten Generaal,
Voorzien met brein in 't hoofd, met oorlogs-moed in 't barte.
't Was by, die Spanjen op zyn eigen bodem tarte,
Vaar been, gelauwerd hoofd, gelukkig door de zee,
En breng voor 't Vaderland ontelbore kranssen meê.

A°. 1620.

Hoe grooten vriend hy van dien Prins der Nederlandze Dichters geweest zy, kan men verder zien in het Lof der Zeevaart, dat hy aan dezen Heer als oud Generaal van Oost-Indiën opdraagt.

Dit dede de Heer Vondel niet zonder reden, alzoo de Heer Reaal zelfs ook een

liefhebber van de Dicht-kunde, en een A°. 1620. kenner van de Latynsche taal (beide zeldzaam in Indische Opperbestierders) geweest zy, 't geen ons beide blykt uit het Sonnet A°. 1625 door zyn Edelheid op de Heer Konstantyn Huygens gemaakt.

S O N N E T
O P D E
L E D I G E U U R E N
V A N D E N E D: H E E R E
K O N S T A N T Y N H U Y G E N S,
R I D D E R.

Wat Hof doet zich hier op vol allerleye bloemen
Van serpe jockery, van deftige Hemelpraat
Van heylzaam bitterheyd van nutte zeden-raad
Van Minnekoozery, het geen wy vryen noemen.

En ginder in de paën staat afgeschilderd, hoe men
Zich quyt en zal na pligt in opgeleyden staat,
Gy die uw snoepig oog op aardfche bloemen slaat,
Verstond gy dees te regt, gy zoudze hooger roemen.

Uw Tulp die ryft, en swymt. Uw schoone Violier
Narcis's, en Hyacinth, en riekend Eglentier,
En al het aard-tapyt de winter komt berooven:

Maar deze bloemkens, die haar onverwelkte blaân
In 't bloejenft van de jeugd zoo staatig open slaan
Ons in de zomer-tyd een * winter-ooft belooven.

LAURENS REAAL.

* Dat duurd langft. Victurus genium debet habere liber.

Ook is hy in datzelve jaar Bewindhebber geworden tot Amsterdam, gelyk uit de lyst van de Bewindhebbers, achter in ons eerste Deel van Nederlands Mogendheid, blykt.

A°. 1626 den 18 April komt hy zoo ook voor, als in die hoedanigheid voor haar Hoog-Mog: verschynende.

A°. 1630 leze ik den naam van Doctor Laurens Reaal onder de 36 Raaden der stad Amsterdam.

Den 29 April 1631, wierd hy als Commissaris van de Wisselbank aldaar met deze Heeren, en in de volgenden rang met een nieuwen eer-naam gekoren.

Jacob Bakker.
Kornelis Bicker, Gerardsz.
Dr. Laurens Reaal, Ridder.

A°. 1632 komt hy met die zelve twee eer-naamen van Doctor en Ridder, en nog met die van negende Schepen voor.

A°. 1633 was hy Weesmeester aldaar.

A°. 1634 zat hy weder als agtste Schepen.

A°. 1635 was hy weder in de Wisselbank geplaatst.

A°. 1636 komt hy als zevende Schepen voor. En A°. 1637 is hy, ten dertemaal in de Wisselbank aangesteld, en in dat zelve jaar den 21 October overleden, en aldus met een grys hoofd, met lauren van alle bedenkylyke eere, en met een krans van onsterffelyken roem omvlogten, in zyn vaderlyke stad ten grave nederge-daald, zynde zyne gedagtenis (zoo die niet reeds

A°. 1610. reeds genoeg door zyne groote bedieningen, en waardigheden by de nakomelingen veruewigt was) by 't geuen van zynen naam aan zekeren oord in zyne geboorte-ftad, het Reaalen Eiland genaamd, gelyk als onfterffelyk gemaakt.

Deze Heer hangt mede in de vergaderzaal van haar Edelheden in 't kasteel Batavia, als derde Oppergebieder van Indiën, na 't leven uitgefchilderd.

Zyn afbeelding.

Men ziet hem daar met een groote lob, of kraag van den ouden tyd, met een keten, waar aan een goude penning, met een hoed op 't hoofd, en in 't pantzier, als een ftrydbaar held, vertoon.

Hy was een Heer van een middelmatige gefalte, hebbende kleine bruine oogen,

een blank en glad vel, een dunne neus, A°. 1610. een vriendelyk en blozend wezen, zwartagtig van haar en baard, en na giffing oud 45 of 46 jaaren toen hy gefchilderd wierd. Hoedanig wy hem hier by de letters M. M. ook vertoonen.

Hy quam uiterlyk zeer vriendelyk, en zeer nedrig voor, verbergende dus de groote hoedanigheden van de ziel onder een eenvoudig gelaat, als 't ware, van een nedrig oud Batavier, hoedanig het postuur dier aloude helden in 't gemeen plagt te wezen.

En of men dezen braven Heer daar by nog niet wel genoeg kennen mogt, hangen wy, ter cere van zyn Edelheid dit vers nog onder zyne beeltenis.

*Den wakkeren REAAL, dien grooten afgezant,
Den Hoofdgebieder in het Oosten dus beladen
Met Ooster-LAUREN van veel eer, en praal-cieraden,
Den Ridder wol beleid, 's lands ware rechterhand,
Kemt hier te voorschyn; maar waar vond men oit REAALLEN,
Die met het hoogste alloy by deze konden haalen?*

F. V.

VIERDE HOOFDSTUK.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Jan Pieterszoon Koen. Het leven van den Heer Opperlandvoogd Pieter de Carpentier. Afbeelding deszelfs. Het verder leven van de Heer Opperlandvoogd Jan Pieterszoon Koen. Zyne afbeelding.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

J A N P I E T E R S Z O O N K O E N.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Jan Pieterszoon Koen.

DEze Heer is geweest de vierde Opperlandvoogd van Nederlands India. Hy is (zoo de Heer Velius in zyne beschryving van Hoorn zegt) den 8 January 1587 tot Hoorn geboren, voer de eerste maal A°. 1607 als tweede, of Onderkoopman op 't schip Nieuw Hoorn na Oost-Indiën, en quam in die bediening op 't zelve schip A°. 1611 weder 't huis.

Voor de tweedemaal lust hebbende, om dien togt te hervaren, wierd hy A°. 1612 by de kamer Amsterdam als Opperkoopman aangcnomen, en als Bevelhebber over de schepen de Provincien, en de Hope, den 12 May uit Texel weer na Indiën gezonden; alwaar hy zich by de Hoofden van Indiën, door zyne naarfteigheid, bequaamheid, en beleid in de zaken des koophandels, te Romem op het comptoir van den vermaarden Romeinschen koopman,

den Heer Piscatori, al in zyn jeugd verkregen, zoo aangenaam en noodzakelyk heeft weten te maken, dat men in den jare 1613 goedvond hem tot Raad, en Directeur Generaal (een titel bevorens onbekend) of algemeen bestierder van den Nederlandschen handel in Oost-Indiën, te bevorderen, en hem in dat ampt ook met de titel van President tot Bantam, daar wy nu al eenige jaren een comptoir en verblyfplaats gehad hadden, te plaatzen, met last, dat alle buiten-opperhoofden voortaan hunne boeken na Bantam, als 't hoofd-comptoir, zouden zenden, om aldaar nagezien, en met hare goederen, als mede met hun winst en verlies, na styl der Kooplieden, in de algemeene boeken overgebragt te werden, en om daar op jaarlyks een nette staat van 't gene de Maatschappy in Indiën bezat, en van hare winsten en verliezen,

te kunnen maken; gelyk de Heer Koen, die in de cyffer-konst, en 't Italiaans-boekhouden, zeer ervaren was, dan van dat jaar af alleveerft van dit alles zyn werk gemaakt, en de algemeene boeken gehouden heeft, uit al welk gedurig doorloopen der boeken van al de comptoiren ligt te bevatten is, dat hy een zeer net begrip, en klaar doorgezicht van den ganschen handel der Maatschappij in het Oosten in zeer korten tyd heeft kunnen bekomen, en veel beter, dan iemand, in staat geweest is, om te oordeelen, wat'er tot bevoor-dering van hare magt vereischt wierd.

Hy is het ook geweest, die den Opperkoopman Pieter van den Broek, op last van den Oppergebieder Reynst, voor de tweede maal in den jare 1615 in May met 't schip Nassau na 't Roode Meir zond, en na dat hy in den jare 1617, den 18 November weer tot Bantam, pas na de dood van voornoemde Heer Reynst, gekomen was, stelde de Heer Koen, als bestierder van den handel aldaar, dezen Opperkoopman van den Broek den 7 January 1617 voor als Bevelhebber en voorzitter over de schepen Middelburg, en het jagt de Duive, om daar mede over 't Eiland Mauritius, Madagascar, en 't Roode Meir, na Suratte te gaan, en te gelyk de Portugeezen alle mogelyke afbreuk te doen.

In deze bediening van algemeen Bestierder van den handel is hy gebleven, tot dat de Heeren zeventien goedvonden den Heer Reaal, op zyn verzoek, te verlofsen, en volgens hun schryven van den 31 October 1617 den Heer Koen het opperbewind van Indiën op te dragen, en hem eenen bevel-brief van haar Hoog-Mog: de Heeren algemeene Staten, en ook van zyn Vorstelyke genade Maurits van Nassau, Prince van Oranje nevens den hunnen, waar by zy hem aanstelden, toe te zenden; uit kragt van welken eersten last-brief hy wel aan de Bewindhebbers (blykende uit zyn brieven onder de papieren van de Heer Camp-huis nagebleven) schryven dorst, dat hy hunne orders niet gehoortamen kon, als alleen, wanneer hem bleek, dat ze in vergadering van de algemeene Staten nagezien waren; waar over hem die Heeren zeventien den 8 September 1622 wel zeer scherp geantwoord hebben, maar waar aan hy zich in 't minst niet gekreund heeft.

Van dit schryven der Heeren Bewindhebbers heeft eerst tyding aldaar ontrent Juny 1618 kunnen komen, 't geen dan de reden is, waarom hy van Juny af eerst als Opperlandvoogd moet aangemerkt werden.

Hy trad manmoedig in een zeer haghelyk bestier, niet door nalatigheid van zynen voorzaat, maar door de trouwloosheid en geveinstheid, zoo van den Pangerang van Bantam, als van den Koning van

Jacatra, welker beider bedriegelyken aard, moorddadig opzet, en schelmsverraad wy omstandig zullen voorstellen, daar wy van 't begin der Vesting en der stad Batavia spraken, alwaar hy geen minder blyken van zyne dapperheid, en oorlogskunde, als van zyne zonderlinge kennis van den handel, en 't boekhouden, geven, en toonen zal, dat hy met geen minder lof, en helden-moed den staf van 't opperbevel, als wel met veel beleid en schranderheid de pen wist te voeren, en dat hy, die Koen van naam was, wegens zyn dapperre en koene daden, ook waardig was dien heerlyken naam, die mede niet als dapperheid voorspeld, en 't geen overal ook zoo Koen van hem tot zonderlinge eer van zich zelf, en tot groote luister van zyn vaderland, beantwoord wierd, toonende dat het siedend bloed der oude Batavieren nog in zyn aderen was overgebleven, om zelf in 't Oosten nog bekend te werden, en daar zoo wel, als in 't Westen, hunnen beroemden naam, door 't vellen van duizenden vyanden, en door stroomen van hun bloed te doen vlieten, by den nakomeling ongekruikt te houden.

Die de bedryven der vorige en der volgende Oppergebieders van Indiën omstandig kend, en die ze aandagtig met die van dezen weergadeloozen Heer Koen vergeelykt, moet bekennen, dat de eerste drie in velen opzigten het ys gebroken, en dat eenige van zyne opvolgers wel verscheide haghelyke voorvallen, waar in hunne dapperheid, moed en groot beleid, sterk uitblonk, bygewoond, en zelf ook 't geluk gehad hebben, dat de meeste landvoogdyen onder hun opperbewind zyn veroverd, maar echter is het zeker, dat, zoo ten aanzien van de geringe magt der Maatschappye in die tyd, als ten aanzien van de magt en menigte der vyanden, en voor al, in opzicht van de gadelooze standvastigheid, 't voorzigtig beleid, en de heldagtige ondernemingen van dezen Heer, in die allerbenauwste tyden, in welke hem dit bestier opgedragen wierd, 'er geen en van allen is, die by hem met regt kan, of mag vergeleken worden, en hoewel wy hen op zyn plaats gaarn den verdienden lof willen geven, is 'er egter tusschen hunne ondernemingen, en die van de Heer Koen, een zeer groot onderscheid, aangezien de Maatschappye in hunnetyden lang te voren haren valten zetel te Batavia, en door het veroveren van verscheide landen, en door haren voorspoedigen handel (waar toe de Heer Koen mede veel bygebragt had) reeds zoo grooten magt verkregen had, dat zy in staat was, om te water en telande de grootste Mogendheden van Indiën te wederstaan, en, des noods, die ook zelf met ontzagchelyke vlooten, van uitgelezen krygsknegten opgepropt, in hun eigen landen te gaan

A°. 1618. aantasten; daar het in de Heer Koen's tyden geheel anders gelegen, en 'er van alles groot gebrek was.

In zynen tyd bezat de Maatschappy nog niets, dan Amboina, die schoone en nu zoo nagelryke Landvoogdye, door den Zeevoogd Steven vander Hagen A°. 1605 den 22 February, meer door lafhartigheid van den Portugeeschen Landvoogd Gaspar de Melo, die 't kasteel, met alles, 't geen zy daar hadden, by verdrag overgaf, dan wel door zyne dapperheid (hoewel anders mede een wakker man) veroverd, en schoon de bestierder der Moluccos, de Heer Reaal, al voor de tyd van zyn opperbewind, in Ternate zyn verblyf gehouden had, was dat meer door de goedheid van dien Koning, en volgens 't gemaakt verdrag, dan wel volgens eenig regt van eigendom aldaar, geschied.

Hoe slecht de zaken tot die tyd toe in Banda stonden, en met hoe veel wispeltuurigheid en trouwloosheid de dienaaren der Maatschappy aldaar behandeld waren, hebben wy klaar ter plaatze, daar wy van de Bandasche Landvoogdye handelen, getoont.

't Is waar, dat wy al eenige jaren met den Koning van Bantam, en ook met dien van Jacatra, in eenigen handel geweest, en ons in beide die steden verblyfplaatsen met zoodanige pakhuizen, als wy tot het bergen van onze waaren van noden hadden, toegeftaan waren, ja dat de Heer Koen zelf eenige jaren aan een, als algemeen Bestierder van den handel van Indiën, in Bantam gelegen had; maar de gelukkige en geruste tyden waren voorby; de nayverige Pangerang of Ryxbestierder aldaar, ziende, dat het de Hollanders niet alleen om den handel te doen, maar dat al hun zoeken te gelyk ook was, om tot hun eigen zekerheid een vastigheid in 's Konings land te bouwen, en met veel reden vrezende, dat zy, die verkregen hebbende, al verder tragten zouden, onder de naam van handel, wel eens meester van hun land te werden, kon niet goed vinden hen langer daar te dulden, alzoo hy vreesde, dat zy, even als de slang (waar by zy gewoon zyn de Hollanders te vergelyken) na dat zy eens het hoofd ergens in gekregen hadden, ook zeer gemakkelek daar 't gansch lichaam wel eens in wringen zouden, een stelling, die by al de Vorsten van het Oosten, uit vreeze voor de dapperheid en 't beleid der Hollanders, gemaakt, en al dikwils door 't opborlen van geschillen, en daar uit gerezen oorlogen, bewaardheid is.

Deze verre-ziende Pangerang van Bantam nu, die tegen de Hollanders, als handelaars, en kooplieden, noit iets gehad, en in tegendeel van hunnen handel veel voordeel getrokken, en dierhalven rede-
IV. Deel.

nen had, om hen daar alyd te dulden, be- A°. 1618.
gon, zoo by overweging van de voorge-
melde staatkundige redenen, als by verin-
dagtiging van die oude voorzegging, waar
by hun ondergang, en die van veel ande-
re Oosterfche Vorsten, door diegelyken
volk voorspeld was, nu geheel andere
maatregels, dan bevorens, te maken, en
spoedige middelen te zoeken, om zig voor
dit gevaar te bevryden, en zulke gevaar-
lyke nabuuren, die hy maar als adders in
zyn boezem aanzag, door wat weg het ook
wezen mogt, eerst maar uit zyn hoofd-
stad te krygen, en naderhand, het zy met
list, het zy met geweld, uit te roejen.

Om daar af een begin te maken, plaagde hy, een doortrapte vos zynde, de Hol-
landers door duizenderlei wegen, zonder
ophouden, en daar waren geen voorval-
len, waar in hy geen blyken van deze zyne
quaadaardigheid, dog egter met zoo veel
list en Bantamze geveinstheid gaf, dat het
hem noit aan redenen ontbrak, om zig daar
af te verschoonen, hoe sterk ook Koen zyn
geheime toelag door al zyn Javaanze ge-
dientigheden en vergezogte ontschuldigen
mogen zien doorfteken.

Uit al welke listige en langer ondrage-
lyke geweldendaryen, en quellingen, den
Heer Koen, en de zynen aldaar, aange-
daan, hy nu al lang had konnen zien, dat
het voor de Hollanders niet raadzaam was
langer daar te blyven, buiten dat hy nu en
dan ook al ontdekt had, wat toelag men
daar reeds gemaakt had, om hem zelf (waar
van hy den 29 January 1617 door een
Chinees, en een vrouw, gewaarfchouwd
wierd) te vermoorden, en dat hy dierhal-
ven in 't korte besluiten mocht van daar te
verhuizen, te meer, alzoo hy ook buiten
de Bantammers, de Engelizen, die hem ten
uiterste benyden, en den opgang der Hol-
landers aldaar, en elders, met een dwars
oog aanzagen, tot geslagene vyanden had,
die al hun kragten inspanden, om de Hol-
landers, waar 't mogelyk, uit Indiën te
boenen, en zich ook niet schaamden,
om op het leven van dezen held toe te leg-
gen, en daar in met den Bantammer eene
lyn te trekken.

Dus zag hy, dat voor eerst een beter
verblyfplaats diende gezogt te werden,
daar men de goederen der E. Maatschappy
zeker vertrouwen, en daar men zich ook
buiten gevaar valt zetten, of wel den alge-
meenen zetel der Indische Batavieren grond-
vesten, en die als de hoofdplaats van hun-
nen handel met 'er tyd aanbouwen kon.
Een zaak, die de Heeren zeventien by
hun schryvens hem ook zeer ernstig had-
den gelieven te bevelen, alzoo zy uit de
gedurige klagten over de Bantammers ook
al lang gezien hadden, dat het best wezen
zou, hoe eer hoe liever na een andere goe-
de verblyf- en algemeene vergaderplaats

A°. 1619.

voor de gaande en komende fchepen der E. Maatfchappy te zoeken.

Maar wat heeft die wakkere en voorzigtige Heer niet moete en tegenfpoeden, zoo van de Pangerang van Bantam, als van den Koning van Jacatra, en wel voor al van de Engelschen, geleden; hoe menigmaal is hy niet in doodelyk gevaar geweest. Tot wat uiterfte is de ganfchen ftaat der E. Maatfchappy niet, ten tyde dat hy oppergebieder was, geraakt; wat kloekheid heeft hy niet, toen alles als aan een zyde draad hing, getoont, met wat een hartelyke koeheid heeft hy niet, toen zommige al begonnen te wankelen, en van 't verlaten van 't nieuw-aangebouwde fort of (zoo men het toen noemde) 't huis op Jacatra (daar wy eerst maar een groot pakhuis, en een timmerwerf hadden) te fpreken, hoe standvastig en onbewegelyk, zeg ik, heeft hy niet, tot verbaaftheid van velen (hoewel 'er ook anderen waren, die hem daar in onderfchraagden) tot verblyf aldaar, en tot het verfterken van 't zelve geftemt, en daar op de Engelsche vloot onder haren Zeevoogd Thomas Daal, hoe veel fterker die ook dan de zyne was, en hoe haghchelyk ook die onderneming fcheen, met een heldagtrige hardvoogtheid, zoo wel met zynen alomgevreesden naam overeenkomende, als een onverzaagde Zeeleeuw zelf gaan aantafien.

Wel is waar, dat hy eindelyk, alzo de Engelschen, door 't aankomen van meer fchepen, hem te fterk wierden, zich genoodzaakt vond, de zynen voor een tyd (alzo hy hen met zyn byhebbende magt dog niet reddend kon) te verlaten, en te Jakatra dus voor die twee bloeddorftige tygers te lande, en voor de woede der Engelschen, die zy geen ftrao in de weg gelegd hadden, te water als bloot te fteflen, maar dit deed hy niet, als na zeer goed overleg, en na den Bevelhebber der fterkte, den Heer Pieter van den Broek, te waarfchouwen, dat hy alleen na Amboina en de Moluckos vertrok, om met meer magt uit de Oosterfche Landvoogdyen hem, zoo als het mogelyk was, te komen ontzetten, het geen hy ook zoo getrouw en voorzigtig bevestigt, en zoo gelukkig uitgevoerd heeft, dat hy, na Japara in het voorby gaan, en voor een ontbyt te hebben weggenomen, na 't stormenderhand innemen en in kolen leggen van Jakatra, en na 't veroveren van 't ganfch Koninkryk van die naam op den 30 May (dat zedert zyn vertrek door den listigen Pangerang verraderlyk ingenomen was) na het opeiffchen van al onze gevangenen van dien Bantamfchen Ryksbeftierder, met die stoute laft van hen binnen 24 uren aan zyn boord te leveren, of dat hy ze zou komen halen, waar op hy die ook ten eerften volgen liet, en na het verdryven van de Engelzen van

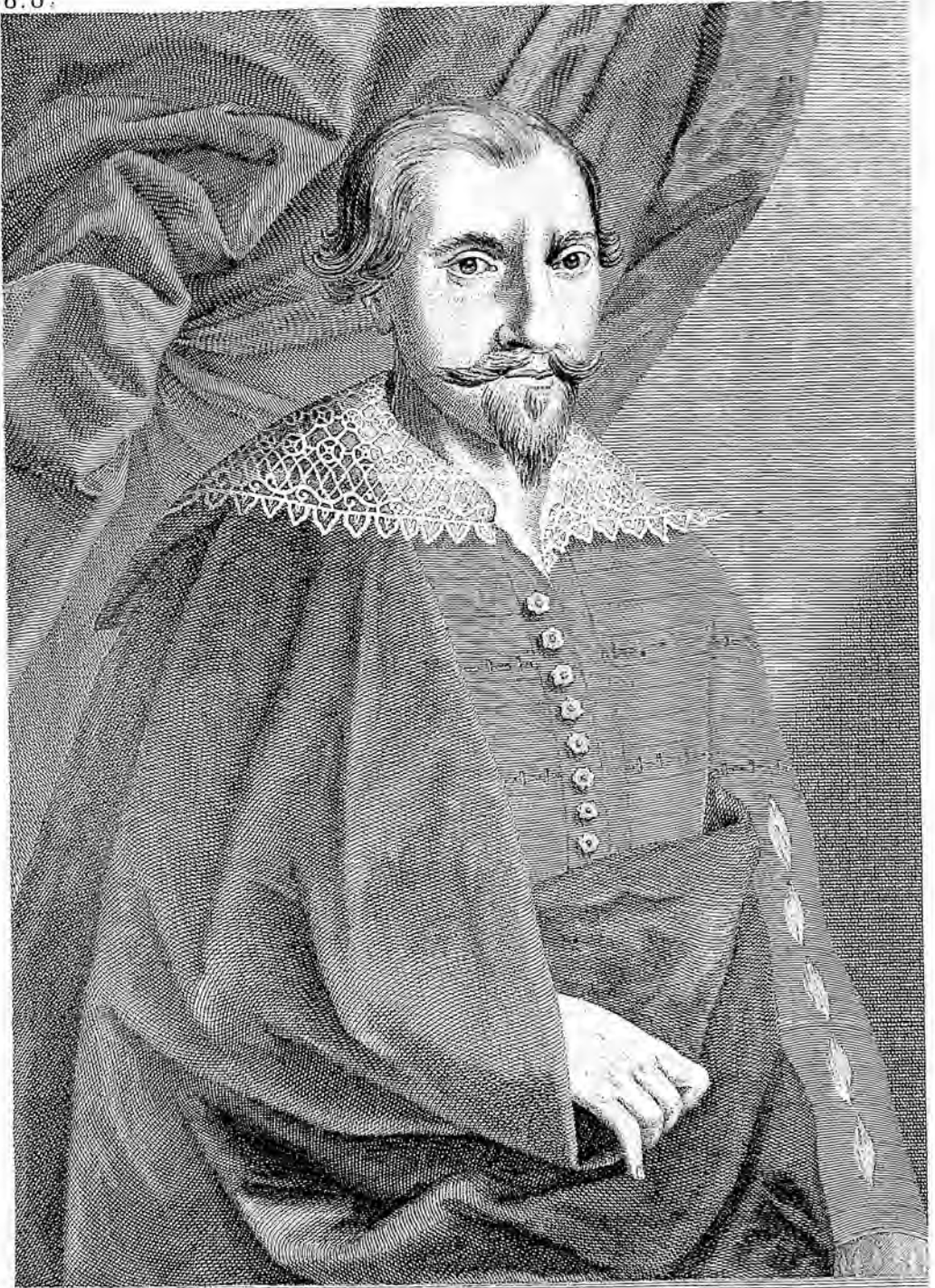
voor Bantam, zoo ras zy maar berigt van A°. 1619. zyn komft kregen, waarlyk te houden zy voor de eerste en voornaamfte grondvefter van den ftaat der E. Maatfchappy in het Oofien, en verdiend heeft, niet alleen, dat zyn naam onder de beroemfte en dapperfte helden der wereld getelt, met al de lauren van eere, zoo wel by hem verdient, maar dat ook de gedagtenis van zyn grootte en onfterfelyke roem altyd levendig gehouden, en in 't hert van alle ware Batavieren en beminnaars van ons vaderland, en van des zelfs opgang in het Oofien, gefchreven werde.

In het begin van A°. 1619 was hy eerst na Amboina, daar hy den 4 February aanlandte, vertrokken, om daar alles, wat hy kon, by een te zamelen, van waar hy na de Moluckos zeilde, daar hy den ouden Oppergebieder van Indien, den Heer Laurens Reaal by Batsjan ontmoete, keerde met hem alleen eerst na Amboina, en van daar verder na Java, zamen ondertuffchen overleggende, op wat wyze zy zig aan hun algemeene vyanden wreken zouden.

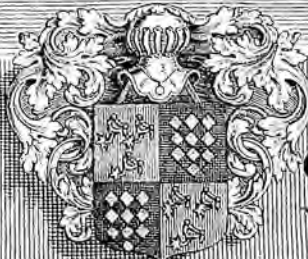
Hy is het ook geweest, die, gedurende dat hy algemeen Beftierder van den handel, of Opperlandvoogt van Nederlands Indien, was, den handel der E. Maatfchappy, te voren zeer vervallen, in de voornaamfte deelen van Indien, als in Mocha, Perfien, Suratte, Choromandel, Arakan, Patani, Siam, Cambodia, Atsjien, op de West-kuft van Sumatra, op Andragiri, Jambi, Palimbang, op ganfch Java, Bornco, in de Moluckos, in Amboina, Banda, en in veel andere plaatfen, of herfteld, of de eerste gronden daar toe gelegd heeft, waer toe het eerste ondernemen van den handel op China, en Japan, en het bouwen van de vesting op 't Eiland Pehoe, een van de Piscadores, of Vifchers-Eilanden, ontrent Formofa, en het verwiffelen van Tajouan 'er tegen, al mede betrekking hebben.

By zyne verovering van Jacatra heeft hy ook den zetel der Nederlandfche Oppergebieders, volgens de laft van zyne Heeren en Meesters, by zyne aanftelling, van Bantam, en Ternate (daar de drie vorige Oppergebieders zig meest onthouden hadden) verplaatst, en de plaats in 't Koninkryk Jacatra, daar nu de ftad Batavia op legt, daar toe verkoren, gelyk het die tot nu toe, met veel lufter en nuttigheid der E. Maatfchappy, gebleven is.

Aldus heeft hy ook in den jare 1621 in Maart, den wispelturigen en moorddadigen Bandanees betugelt, Banda, dat reeds zoo veel Hollands bloed gekoft had, eerst regt veroverd, en alles daar, door zyn gevreesden naam en dapperheid, in zoo veel rust gebragt, dat het zedert zig niet heeft durven nog kunnen bewegen, maar in te-
gen-



PIETER DE
Gouverneur Generaal



CARPENTIER.
van Nederlands Indien.

Ao. 1613

gencdel groote winsten aan de E. Maatschappy heeft toegebragt.

Na dat hy nu 't opperbefcier van Indien van Juny Ao. 1618 zoo getrouw bedient, en al het veroverde met zoo veel beleid, door zynenalom gevreesden naam bewaard had, heeft hy, nu genegen zynde weer na zyn vaderland te keeren, zyn oog over een van de bequaamste dicnaren der E. Maatschappy laten gaan, om dien tot zynen vervanger te gebruiken.

Onder deze quam hem als de bequaamste voor, de Heer Pieter de Carpentier, Ao. 1616 met het schip de Trouw als Opperkoopman uitgevaren, welken hy, Ao. 1619, in Amboina zynde, als ordinaris Raad, en algemeen Bestierder van den handel der E. Maatschappy, in zyn plaats aangestelt had, welken dienst hy tot zulk een byzonder genoeg van de Heer Koen waarnam, dat hy, na 't vaderland om zyn verlossing schryvende, in de algemeene brief de voortreffelyke hoedanigheden van dezen Heer omstandig aanhaalde, daar nevens voegende, van oordeel te zyn, dat hy de bequaamste was, om zyn vervanger te wezen, en dierhalven alleen

waardig, om van hem aan de Heeren daar toe voorgedragen, en zeer ernstig aanbevolen te werden.

Daar op in het antwoord der Heeren zeventienen Ao. 1622 last bekomen hebbende, om zyn opperbewind aan dien Heer over te geven, heeft hy dat (na 'tzelve 4 jaren, 6 maanden, en eenige dagen waargenomen te hebben) den 31 January 1623 met toetemming van de aanwezende Heeren Raaden gedaan, en hem op dien tyd als Oppergebieder van Indiën voorgesteld.

Op de zelve dag nu met het schip Dordrecht, en nog 4 andere welgeladen schepen, van Batavia vertrokken zynde, is hy in September in Zeeland (zoo de Heeren zeventienen den 23 October 1623 schreven) met 4 schepen behouden ten anker gekomen, gelyk het vyfde, van hem af geraakt, in November gevolgd is, 't geen die van de Oost Indische Maatschappy zoodanig gesterkt heeft, dat op die tyd (een zeer aanmerkenwaardige zaak) eenige weinige kooplieden al de peper der E. Maatschappy, bedragende een getal van 10000 baalen, en een somme van 45 tonnen gouds beloopende, by verdrag opgekogt hebben.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

OPPERLANDVOOGD

PIETER DE CARPENTIER.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Pieter de Carpentier.

Deze Heer was de vyfde Opperlandvoogd van Nederlands Indiën.

Deze Heer Oppergebieder de Carpentier, in dit zyn ampt getreden zynde, heeft zig niet min naarstig en voorzigtig in het zelve, als in dat van Algemeen Bestierder, gedragen, en alles in die eerste maar pas ontloken staat der E. Maatschappy in het Nieuw Batavia bygbragt, wat eeniger mate tot staving van den burgerstaat, en verdere voortzetting van den zoo onlangs daar gevestigden hoofd-handel dienen kon.

In zyn tyd viel 'er een zeldzaam geval voor, als hy eens van de Tygers-jagt te rug quam, en men, met 't vallen van den avond, nu dicht by Batavia de paarden, volgens gewoonte, uit de Rivier water wilde geven. Terwyl een van zyn Edelheids lyfschutten daar bezig was, om zyn paard, zoo als hy 'er nog op zat, te laten drinken, schoot 'er een Kayman na toe, die 't paard vattede, en in aller weerwil in de Rivier trok, zoo dat de Ruiters maar pas tyd had, om 'er zig met een sprong af te redden.

Dit geval alomme op Java behoort zyn-

de, liet de Koning van Tsjeribon zyn Ed. weten, dat hy een bezwerder had, die raad wist, om dien Kayman levend op te doen komen, den welken hy zyn Ed. zond, om dat uit te werken, en hem te straffen. Zyn Ed. nam dit aan; dog vast stellende, dat 'er konft of bedrog onder liep, liet dezen bezwerder over al na gaan, alzoo hy zeide tot dit werk eenige dagen van noden te hebben, en hy zag hem eindelyk met een grooten Kayman aankomen, dien hy zeide gevangen te hebben, en de zelve te zyn, die dat paart in de Rivier getrokken had.

Zyn Edelheid, zyn Spion nu gesproken hebbende, hoorde, dat hy hem met een vetten aap (daar de Kaymans do! na zyn) gevangen; maar geenzins door eenige bezwering gekregen, of uit de Rivier op doen komen had. Hy had dien aap aan een groote twee-takkige haak geflagen, en die over een tak boven 't water gehangen, waar op de Kayman toegeschoten, en zoo vast gehaakt was, dat hy volgen moest, wanneer hy hem daar mede nazig toegerokken had.

Zyn Ed. deed den Kayman met een byl in de nek slaan, die'er, als van een aambeeld, op afstuite, en 't dier zou dien man, die het dede, buiten ontzet, afgemaakt hebben, dog andere, toefchietende, bragten het om.

Zyn Edelheid bedankte den bezweerder, gaf hem een geschenk, liet hem in zyn wizen, en deed ook zynen Vorst zeer hertelyk voor dien grooten dienst danken, hebbende door zyne schrandere navorsching ontdekt, wat'er van dit hoog opgeven en bezweren van dezen Inlander was, en dat het maar in een enkele konst bestond, waar door hy zyn Vorst, en andere onwetende, tot nu toe misleid had.

In den beginne van zyn opperbestier, had hy wel het ongeluk, dat, maar een maand na zyne optreding, die zaak met de Engelschen in Amboina onder den Landvoogd Herman van Speult, die zoo veel opschudding in het vaderland, en zoo veel moeite aan de E. Maatschappy gaf, voorviel; maar uit het gene wy daar over in het leven van de Heer Koen vorder te zeggen hebben, zal klaar genoeg blyken, dat deze Heer daar in al zoo weinig deel, als de Heer Koen, gehad heeft, alzoohy daar toe geen last gegeven, en van dat geheel voorval niet, dan lang, na dat het zyn einde al had, eerst kennis gekregen, en aldus niet de minste gelegenheid gehad heeft, om door zyne voorzigtigheid al de moeite, daar zedert uitgeproten, voor te komen.

Dus raakte dan dat geheele geval ook hem niet, maar loopt ten eenemaal voor rekening en verantwoording van dien Landvoogd, en de verdere Ledenvan den Raad van Justitie in Amboina, die over het vonnis van deze Engelschen gezeten hebben, dog egter tot het vellen des zelfs niet zullen getreden zyn, voor dat hen den regten gezond zynde bewyzen voorgekomen, en zy daar op in staat geweest zyn, om met een gerust gewisse, voor zoo verre hen als Rigters aanging, die menschen ter doot te kunnen verwyzen.

Dit egter kan men daar nog op zeggen, dat, vermits dit de hoofden van die natie aldaar betrof, en dit een zaak was, uit welke, hoe opregt ook behandeld, tusschen onzen staat, en die natie, veel moejelykheden ryzen konden (gelyk de tyd ook geleerd heeft) die Landvoogd met zynen Raad aldaar veel voorzigtiger, myns oordeels, zou gedaan hebben, met deze lieden, met hun vonnis, en stukken, en bewyzen daar nevens, aan den opperbeieder, en aan den ganfchen Raad van Indiën, na Batavia op te zenden, en de verdere behandeling van dien aan 't goedvinden van die Heeren te laten, die, om alle geschillen der beide Natien voor te komen, dan gelegenheid gehad zouden hebben, om daar in

met die zelve bescheidenheid en omzigtigheid te handelen, als daar in A°. 1703 of 1704 gehandeld is, ontrent eenige Engelschen, die, op Poclo Condore geroofd, en veel menschen vermoord hebbende, mits het L. yven van hua fchip op Kiriman Java, tegen over Japara gelegen, in handen der Nederlandsche Maatschappy, en zoo verder in die van 't geregt op Batavia geraakt, en, na rype overweging van alles, ter stoffe dienende, by dien Raad regtvaardig gevonnist zyn om gehangen te werden.

Dit vonnis nu, hoe billyk ook, vond men echter niet goed hier uit te voeren; maar hen met het zelve na 't Vaderland aan de Heeren Bewindhebbern te zenden, die te rade wierden, om niet het minste misnoegen aan de Engelsche natie te geven, hen dus met vonnis, en bescheiden daar toe dienende, aan de Koningin van Engeland te doen overleveren.

Deze Vorstin, die bescheidenheid zoo van haar Hoog Mog: als van de Heeren Bewindhebbern der Nederlandsche Oost-Indische Maatschappy, in 't overleveren van deze doodschuldige met den klare bescheiden'er nevens, en daar en boven hun edelmoedigheid in 't stellen van de verdere behandeling van deze hunne zaak aan het volkomen goedvinden van haar Majesteit, met zeer veel genoegn ziende, gaf daar op dit edelmoedig antwoord: *Dat zy geen Vorstin was, die roovers, moordenaars, of lieden, die zoo klaar de dood verdiend hadden, al schoon het ook hare onderdanen zyn mochten, voorstaan, nog in haar Ryk te regt stellen, of hun vonnis uitvoeren wilde, maar zond ze met een Koninglyke grootmoedigheid aan haar Hoog Mog: wederom, bedankte hen voor hare bewezen bescheidenheid, en verzogt, vragende, of 'er geen stroppen in Indiën waren, dat ze weer na 't Oosten gezonden, en, ter plaatse daar zy gezondigd hadden, ten spiegel van anderen gestraft mochten werden.*

Een zeer pryzelyk geval van den Opperbeieder van Indiën in die tyd, voorzigtig van hem, en van de Heeren Bewindhebbern, en van de Heeren algemeene Staten behandeld, en met geen minder wysheid en edelmoedige regtvaardigheid van de Koningin van Engeland beantwoord.

Dog om de grootmoedigheid der Koningin met wederbescheidenheid te agtervolgen, hebben de Heeren zeventien die gevonniste Engelschen, met hun bloed gezins gedient zynde, wel weder na Indiën gezonden; maar dit vonnis noit laten uitvoeren, en twee of drie by een, na deze en gene Oosterfche Landvoogdyen (daar ik 'er twee van hen zeer wel gekend heb) gezonden, of verdeeld, hen daar volkomen vryheid gelaten, en ook een der zel-

A°. 1627. ven, by myn aanwezen aldaar, na verloop van enigen tyd, als Soldaat in dienst der E. Maatschappy aangenomen.

Onder het opperbevel van de Heer de Carpentier, wete ik niet, dat eenige verovering ten voordeele der E. Maatschappy gedaan is, maar alleen, dat hy, gedurende zyn opperbewind, het veroverde zeer voorzigtig bewaart, bestierd, en den handel zoo in Batavia, als op al de buitenhandel-plaatzen, met zeer veel beleid voortgezet, en, na 4 jaren en 8 maanden zyn ampt met veel lof bedient te hebben, het zelve op den 30 September 1627 aan zyn voorganger de Heer Koen, die den 27 dito op Batavia gekomen was, weder overgegeven heeft.

Hy vertrok van daar met het schip Fredrik Hemik (hoewel ik by andere van Hollandia leze) en met nog 4 andere schepen den 10 November, of (zoo David Pieterszoon de Vries zegt) den 12 daar aan (alzooy hy den 11 dito na boord ging) na 't vaderland, alwaar hy met een treffelyke lading den 3 Juny 1628 aanquam, en aan de Heeren zeventien een net verslag deed van het gene onder zyn opperbewind in Indiën voorgevallen was, en wierd daar op, tot erkentenis van zyne gedane goede diensten, met een eerlyke afscheids-vercering beschonken, en in October daar aan volgende in de kamer van Amsterdams tot Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappy gekoren, in welke bediening hem de Opperkoopman David Pieterzen de Vries A°. 1629 als een der gevolmagtigden te Londen vond, om de geschillen der E. Maatschappy met de Engelen af te doen.

Het is zeker, dat hy nog lange jaren die bediening waargenomen heeft, alzoo hy

my A°. 1648 in de Opdragt van de 50 A°. 1627. Malcitze Psalmen van de Heer Jan van Hazel, en de 14 Malcitze Predicacien, door D. Caspar Wiltens gemaakt, door D. Heurnius overzien, en door dien laatstgemelden Heer, op de ernstige voorspraak van de Heer de Carpentier, den 7 October in dat zelve jaar uitgegeven, nog voorkomt, waar na zyn Edelheid den 5 September 1659 eerst overleden is.

Zyne beeltenis hangt mede in de vergader-zaal, en zyn Edelheid is daar na 't leven geschildert met een besje op een geel rokje, hebbende een zwarten mantel om.

Wy verbeelden hem hier ook na de voornoemde afbeelding by de letters O. O. Zyn afbeelding.

Hy was vry lang van gestalte, zwart van hair en baart, dik van knevels, bruinagtig van oogen, blank en ook wat bloozende van wezen, spits van kin, en, toen hy vertrok, veertig jaren ruim oud, na 't uiterlyke veel eer een Predikant, dan een Opperlandvoogd, gelykende.

Wy hebben zyn Ed. met dit navolgende vers onder zyne beeltenis mede willen beschenken :

De Vorstelyke koets der Ooster-Maatschappy,

De gulde toom van die bekommerlyke WAGEN,

Ten deel door hem GEMAAKT, die waardig was te dragen

Die naam, en ook 't bestier der rossen in de Ley

Van Indiën, wierd aan DE CARPENTIER bevoolen.

Hy MAAKTE, en mende die, en meide bei de Poolen.

F. V.

HET VERDER LEVEN

VAN DE HEER

OPPERLANDVOOGD

JAN PIETERSZOOM KOEN.

Het verder leven van den Opperlandvoogd Jan Pieterszoon Koen.

D Eze Heer is als zesde Opperlandvoogd van Indiën weer in de plaats van de Heer de Carpentier gevolgt.

By zyn komst in 't vaderland had hy aan de Heeren zeventien verslag van hunnen staat in Indiën gedaan, en, gedurende zyn opperbestier aldaar, haar Ed. Ed. zoo veel genoegen gegeven, dat hy met veel lof van hen bedankt, en voor zoo veel buiten-gemeene diensten, mildadig en edelmoedig beloont wierd, en, alzoo zy van zyne weergadelooze bequaamheden door zoo veel preuven overtuigt waren, is hy door ee-

nige Leden uit die vergadering op nieuw met zeer veel ernst verzogt, om als Opperlandvoogd van Indiën weder derwaards te willen vertrekken,

Zyn Ed. die van geen talmen hield, nam aan, zich ten eersten daar over te zullen bedenken, met belofte van binnen zekeren kort bepaalden tyd, haar Ed. Ed. te zullen antwoorden.

Na ryp beraad verklaarde zyn Edelheid genegen te zyn, haar Ed. Ed. op zekere billyke voorwaarden, die hy hen voorstelde, weder te willen dienen.

A°. 1627.

Men stond die zyn Ed. aanstonds toe, alzo zyne verdiensten in grooter achting by haar Ed. Ed. waren, en men porde hem aan, om, het zy in 't voor-, het zy in 't na-jaar van A°. 1624, zoo als het zyn Ed. best gelegen zoude komen, die reize weder aan te nemen.

Zyn Ed. was wel daar toe genegen; dog, eer hy klaar raken kon, quam 'er een onweder uit Indiën opdryven, 't geen hem verhinderde die reize zoo spoedig te kunnen ondernemen.

Het was de Regtspleging, den 27 February 1623 in Amboina over eenige Engelen, onder den Landvoogd de Heer Herman van Speult, voorgevallen.

Hier over maakten die van de Engelsche Maatschappij eerst in Engeland, en verder in Holland, zulken ophef, en zoo grooten beweging tegen die van de Nederlandse Oost-Indische Maatschappij, dat zy als met kracht en geweld dien Landvoogd, en allen, die daar over als Regters gezeten hadden, wilden opontboden, en gestraft hebben, tragende (of dat nog niet genoeg was) dit bedryf ook eenigzins aan de Heer Koen, die nogtans geen schuld ter wereld daar aan hebben kon, alzo zyn Ed. in January 1623 al uit Indiën vertrokken, en die zaak in February na zyn vertrek eerst voorgevallen was, te wreken, en, vermits zy verstaan hadden, dat een man, die zy zoo doodelyk hateden, weer als Opperlandvoogd derwaards aangenomen was, zyn vertrek daar heen te beletten, waar in zy, door verscheide veranderingen aan onze Maatschappij, by 't zweven dezer verschillen door hen toegebracht, tot A°. 1627 toe, ook hun oogwit bereikten.

In dezen tusschen-tyd, dat zyn Ed. hier te lande dus nog blyven moest, heeft hy te Hoorn het ampt van Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappij (zoo de Heer Velius zegt) ontrent drie jaren aan den anderen, en zedert den tyd van zyn aanneming van A°. 1624 (schoon zyn Ed. my in de lyst der Heeren Hoornze Bewindhebbers eerst A°. 1626, en maar dat eene jaar in plaats van Hans Zweers, die toen Muntmeester werd, voorkomt) bekleed, en daar na gelggenheid gevonden, om, in weerwil van alle de bedagte hinderpaalen der Engelen, weer na Indien te vertrekken.

Over dit zyn Edelheids vertrek nochtans werd van allen niet eveneens geoordeeld: want daar zyn 'er, die meenen, dat dit zeer geheim, buiten weten der Engelen, gechied zy, en dat, toen zy 'er agter quamen, 'er eerst door hen een naaukeurig onderzoek na zyn Ed. op de schepen, by toelating der Heeren Bewindhebbers, met magt, om zyn Ed. by aldiën hy gevonden werd, daar uit te mogen halen, gedaan, en dat zyn Ed. door

't voorzigtig aanleggen van die zaak, niet A°. 1627. gevonden zynde, aldus buiten hun weten vertrokken is.

Andere meenen, dat hy openbaar die reize ondernam.

Die van 't eerste gevoelen zyn, zeggen, dat de Heer Koen zich op een der schepen van de vloot, die toen onder een ander Zeevoogd na Indiën vertrekken zoude, onder het gewaad en de bediening van een Constaelsmaat met een andere naam verborgen, en dat hy, om te minder aanleiding van hem te kunnen ontdekken te geven, niet het schip van den Zeevoogd, maar een anderen bodem gekoren, en dat hy zig daar op, zonder dat iemand der vlotelingen twiift, zoo lang stil gehouden, en dat ampt, zonder van iemand gekend te zyn, zoo lang waargenomen heeft, tot dat hy, volgens afspraak met maar weinige Heeren Bewindhebbers, tot het geven der geheime bevelen gevolmagtigd, op zekere hoogte gekomen zynde, zig in dezer voegen zeer onverwagt, en tot verbazing van al de vlotelingen, openbaarde.

Hy ging by den Schipper alleen in zyn kamer, en verzogt hem met een Hoornsche eenvoudigheid, dat hy de Scheeps-Raad geliefde te beleggen, alzo hy iets van gewigt aan de zelve voor te dragen had.

Hoc beleeft, en bescheiden dit verzoek van hem gedaan, en hoe billyk het ook in zich zelve was, wilde de Schipper, bevreest dat hy over hem, of eenige andere Scheeps-hoofden, genegen was te klagen, hem dit eger zoo ten eersten (schoon hy dat verpligt was, alzo hy niet wist wat reden hy hebben kon) niet toelstaan, maar vraagde hem eerst vry strafaf, wat hy daar voor te dragen, en te zeggen had, en of dat zaken waren, die hy niet weten mogt.

Koen, die wel wist, wat voor Heeren zommige onbescheide Schippers op hunne schepen zyn, en die zelfs nu bevond, hoe grooten magt zy zich ('t geen de godden zich niet aantrekken moeten) tegen de bevelen der Heeren Meesters zomtyds aannatigen, was egter zoo dwaas niet, van zynen Schipper meer, dan hy weten moest, te zeggen; maar gaf hem, diergelyken vrage wel verwagt hebbende, zeer beleeft tot antwoord, dat hy de zaken, om welke hy 't beleggen van den Raad verzogt had, niet aan hem, maar aan den Scheeps-Raad, openbaren moest, en dat de Schipper dierhalven het niet qualyk geliefde op te nemen, dat hy 't hem voor deze reis niet zeggen kon.

De Schipper, door dit antwoord temeer denkende, dat hy voornemens was over hem te klagen, en dat dit de eenige reden was, waarom hy hem dit niet zeggen wilde, werd over deze weigering zoo moejelyk, en oploopend, dat hy, met een groo-

A°. 1617. groote uitbarsting, en verheve stem, tegen hem zeide: *Vent, gy zult bet my zeggen, of ik wil geen Scheeps-Raad voor u beleggen, meent gy dat wy niet anders te doen hebben, dan gedurig maar gereed te zyn, om op ieders verzoek, en dan dikwils maar over bezuelingen, ten eersten vergadering te beleggen, dan mogten wy, niet anders als op zulke dwaze verzoeken te passen hebbende, al ons ander werk in den dienst der Maatschappye wel laten slaan.*

Schipper, zci Koen, *'t en zyngeen bezuelingen, maar zaken van veel aangelegenheid, die ik u niet kan, nog mag zeggen.*

My niet, zci de Schipper, nog meer bevreest dan te voren, wel wat zyn dat dog voor zaken, en geheimen, die ik, die Schipper en Hoofd van dit schip en van u ben, niet weten mag? Ik wil het weten, en zoo gy bet my niet zeggen wilt, kont gy aanstonds vertrekken, en ik zegge u nogmaals, dat ik voor u geen vergadering beleggen wil.

Met dit onredelyk bekeid moest Koen, wilde hy voor die tyd geen andere blyken van des Schippers oploopenheid zien, vertrekken, in hope van hem by een nader gelegenheid in beter luim aan te zullen treffen.

Een dag of twee gewagt hebbende, gaat hy weer alleen by de Schipper in zyn kamer, doet hem met alle beleeftheid weer het vorig verzoek.

De Schipper, verwonderd, dat hy hem om die zelve zaak nu weder aansprak, begon hem weder't zelve als te voren, maar op zulken onbescheiden wyze te zeggen, dat hy hem dreigde voor de mast te laten zetten, en wakker wat voor zyn broek te laten geven, zoo hy hem aanstonds niet zeggen wilde, wat hy den Scheeps-Raad voor te dragen had.

Maar als nu de Schipper zag, dat hy al zoo weinig met dreigementen, als met zachte woorden, won, en dat hy onbevreesd zeide: *Dat de Schipper hem dit verzoek niet kon, nog mogt weigeren, en dat hy niet gebouden was, hem te zeggen, wat hy in de Scheeps-Raad voor te dragen had, dat by de weigering van zulk een redelyk verzoek, als hy hem nu al verscheide reizen gedaan had, noit zou kunnen verantwoordden, dat'er zeer veel aan gelegen was, dat by ten eersten voor de Scheeps-Raad verscheen, en dat de Schipper dierhalven wel toe te zien had, dat dit alles tot zyn verantwoording liep, en dat hy hem dierhalven nogmaals onderdanig verzogt, dat by de Scheeps-Raad beleggen wilde, alzo de zaak, die by daar voor te dragen had, geen langer uitsfel lyden kon, of, by weigering van dien, dat hy zich dan aan hooger zou moeten doen aandienen, en daar noodzaaklyk zyn over den Schipper te klagen.*

De Schipper, niet gewoon van iemand op zyn schip zulken taal te hooren, en nog-

tans by overweging wel ziende, dat deze man gelyk had, en dat zyn zeggen op zyn beenen stond, en met geen verdere moedte willende te doen hebben, antwoordde hem weer zeer bars: *Wat verantwoording vent, ik wil met geen verantwoording van uw zaken te doen hebben, en nog minder wil ik, dat gy over my klagen zult, komt na de middag, dan zal ik de Scheeps-Raad beleggen, om daar dan eens te hooren, wat zaken van gewigt een luis-nek van een Constatpels-maat aan de zelve voor te dragen heeft.*

Koen dus ten laaftien, na veel haspelen met dien Schipper, zyn oogwit bereikt hebbende, quam na de middag op't gesteld uur in de vergadering van zyn Scheeps-Overheden, en verzogt aldaar, dat de Schipper den Zeevoogd aan boord geliefde te sjuuwen, dat is, door een scheepszcin aan boord te ontbieden, alzo hy hem zaken van zeer veel gewigt te zeggen had.

De Schipper meende, alzo Koen weer zynen ouden zang zong, nu vooral van spyt dol te werden, en begon hem in die vergadering wakker wat uit te schelden, en met veel meer barsheit, dan te voren, te vragen, *Of by zig niet sibaamde, eerst met hem, en daar na met den ganschen Raad, de spot te dryven? Waar op Koen hem beleeft, dog vrymoedig ten antwoord gaf: Dat hy nog met de Schipper, noch met de Scheeps-Raad, de spot dreef, maar dat by den Zeevoogd noodzakelyk en ten eersten spreken moest, en dat hy niet wist, dat'er een andere weg, dan deze was, om daar gevoegelyk en spoedig toe te raken.*

Wel vent, zci de Schipper weer, kost gy my alleen dat niet gezegt, en dan zou ik, als 't nodig was, dat wel verzogt hebben, wat had de Scheeps-Raad daar mede te doen, moest ik die daarom beleggen, en waren dat die zaken van gewigt, die gy haar voor te dragen had; nu weten wy al zoo veel als te voren.

Schipper, zci Koen weer, *ik mogt dat u alleen niet verzoeken, maar moest dat aan dezen Raad, gelyk ik nog doe, voorstellen, u nogmaals zeggende, dat ik den Zeevoogd moet spreken, of zoo gy my nog langer gelieft uit te stellen, dat ik, tot myn leedwezen, hem dan evenwel door andere wegen zal moeten doen weten, dat dit verzoek hier by my gedaan, maar dat ik, eerst zoo lang door u opgehouden zynde, ook verder door den Raad belet ben, hem kennis van zaken, die by noodzakelyk weten moet, te geven.*

De Schipper, en al de Raadsperzoonen, dezen Constatpels-maat met zoo veel grond hoorende spreken, en ieder denkende, wat mag hier agter verborgen wezen, dat hy den Zeevoogd heeft te zeggen, vonden goed hem te belasten, dat hy zou buitens staan.

A°. 1617.

Terwyl hy nu buiten de kajuit was, daar de Scheeps-Raad gewoon is te vergaderen, zeiden de Leden tegen malkanderen, *Wat weten wy, wat by den Zeevoogd zomtyds zou te zeggen hebben, dat wy mogelijk niet weten mogen. Wy zouden, met hem dit te weigeren, dikwoils onze handen leelyk kunnen branden; want het is niet te denken, dat hy uitdrukkelyk in een vollen Raad verzoeken zou, om den Zeevoogd aan boord te sjourwen, en dat hy hem niets van belang zou te zeggen hebben, en, zoo 't maar een beuzeling wezen mogt, zal de Zeevoogd hem wel na verdienste weten te straffen, en wy zyn in staat om ons zelven, wegens het geen bevoorens tusschen hem en de Schipper, en nu hier voor den vollen Raad voorgevallen is, te dekken.*

Dit ging ten eersten by al de leden door; maar, om zeker te gaan, vond men eenparig goed, eerst alles, wat hy in vergadering gezegt, en zelf de bedreiging, die hy, ingeval van weigering, daar bygevoegd had, van woord tot woord aan te tekenen, en dan hem zyn verzoek toe te staan, gelyk men hem, binnen geroepen zynde, ook bekend maakte.

De Schipper, nu wel eens zoo nieuwsgierig, als te voren, was zoo ras niet buiten gekomen, of belafte aanstonds een sjourw-, of zein-wimpel, voor den Zeevoogd op te halen, 't geen in 't schip, en in de gansche vloot, dog vooral in 't schip van den Zeevoogd, een groote beweging en bekommering gaf, wat 'er dog in dat schip te doen mogt wezen, dat de Zeevoogd nog zoo laat op den dag aan 't zelve gesjouwt wierd.

De Zeevoogd zonder uitstel in het schip, daar de sjourw nog waide, gekomen zynde, was zyn eerste vraag: *Schipper, wat is hier te doen, dat ik zoo laat aan boord gesjouwt werd? Heer Zeevoogd, zci de Schipper, ik weet het niet; maar daar is onze Constapels-maat, die heeft my aleenige dagen aan 't oor leggen tellen, om de Scheeps-Raad te beleggen, alzoo hy daar zaken van gewigt te zeggen had.*

Hier op verhaalde de Schipper al het geen tusschen hem en den Constapels-maat, zoo in 't byzonder als voor den Scheeps-Raad, was gebeurt.

De Zeevoogd, over dit voorval, nog meer, dan de Schipper, verwonderd, en door een groote nieuwsgierigheid geperft, wat dog die Constapels-maat mogt te zeggen hebben, liet aanstonds den Scheeps-Raad beleggen.

Dit verhaal des Schippers, en het beleggen en vergaderen des Scheeps-Raads, had zoo veel tyds weggenomen, dat ondertusschen den avond gevallen, en 't ligt opgeteeken was, eer de Constapels-maat in de vergadering verscheen; die ondertusschen beneden een gansch ander, te weten,

zyn Oppergebieders-gewaad, aangetrokken, en zich van alle zyn bescheiden voorzien had.

Maar welk een verbaaftheid greep hen allen aan, wanneer zy, denkende den Constapels-maat te zullen zien binnen komen, daar een man zagen verschynen van een zeer deftig gelaat, statig, en nogtans rykelyk gekleed, zoo dat nog de Schipper, nog iemand van de Raads perfoonen, hem in 't eerst kenden, of zig verbeelden konden, wien, of wat zy zagen; vernemende in zyn wezen wel eenige trekken, na den Constapels-maat gelykende, maar daar benevens ook zulken gestrengheid, en in zyn kleederen zulken kostelykheid, dat hy niet minder, als na den Constapels-maat, geleek.

Hy liet hen niet lang in dien dut, maar deed hen aanstonds tot een veel grooter verbaaftheid overgaan, wanneer hy den Zeevoogd met groote deftigheid aldus aansprak: *Heer Zeevoogd, ik ben de Oppergebieder van Oost-Indiën, Jan Pieterszoon Koen, waar van ik myne commissie, en last-brief hier mede gebragt heb, om u de waarheid hier van te doen zien. De Heeren zeventien zyn genoodzaakt geweest dit middel, tot verberging van myn vertrek voor de Engelschen, te gebruiken, en hebben my belast onder 't kleed, ampt, en den naam van Constapels-maat van dit schip, tot ontrent deze hoogte, verborgen te blyven, en, na verloop van dien tyd, mynen Schipper te verzoeken, dat hy ten eersten de Scheeps-Raad hier wilde laten beleggen, om zoo den Heer Zeevoogd aan boord te doen sjourwen, hem kennis, van dat ik den Oppergebieder van Indiën, Koen, was, te geven, en dus dan verder als Zeevoogd dezer vloot alom erkend te werden.*

Dezen last van de Heeren zeventien heb ik op de tyd en hoogte, by ons beraamt, slyptelyk nagekomen, en het is des Schippers verkeerde nieuwsgierigheid, en onbescheidenheids schuld, dat deze Scheeps-Raad u niet eer kennis heeft konnen geven, dat uwe tegenwoordigheid hier ten eersten vereischt wierd.

De Zeevoogd, ten eersten wel ziende, en aan zyn deftige en ontzagchelyke aanspraak wel konnende hooren, dat hy het was, zat, als buiten zich zelve verrukt, de Schipper als van den donder geslagen, en de gansche Raad was by zyn intrde in de kajuit, eerst van de verwondering tot een groote ontzetting, maar by zyn aanspraak van die ontzetting, tot zulk een weergadelooze verbaaftheid vervoerd, dat zy niet wisten, wat hier op te zeggen.

Na dat zy evenwel als uit een diepen slaap ontwaakt, en van deze hunne algemeene verrukking wat hersteld waren, verzogt de Zeevoogd, *dat hy ordres halven eens gins en weder geliefde buiten te slaan,*

A°. 1627. tot dat hy de aansel-brieven van zyn opperberwind den Raad voorgelezen, en daar op dan een behoorlyk besluit genomen zou hebben.

Na dat hy dan buiten gegaan was, las men die gezegelde last-brieven, zoo van haar Hoog Mog: als van den Prins van Oranje, en van de Heeren Bewindhebber, de vergadering voor.

Men besloot daar op eenparig, hem als Oppergebieder van Indiën, en als Zeevoogd der vloot, te erkennen.

Daar op ontbood de Zeevoogd den Heer Koen weder binnen, gaf hem zyne papieren weder, maakte hem 't besluit der vergadering bekend, stond uit zynen stoel op, en bood hem die voorzittende plaats aan.

De Heer Koen, na dat hy gezeten was, deed een treffelyke en nergespatte aanspraak tot den Raad, en zei voor af tot den Zeevoogd, dat hy zyn zaak met ordve behandeld, zeer wel gedaan had van hem niet, dan na 't lezen der papieren, te erkennen, dat hy getoond had een man te zyn, die zyn ampt versloot, en die verdiende verder geholpen te werden, en dat hy by de eerste gelegenheid aan hem gedenken zou.

Maar gy Schipper, zeide hy, zich na hem keerende (die van angst al bezweek, en niet anders verwagte, dan op den overloop gejaagt te werden) gy zyt waardig, dat ik u aansonds van uw ampt afzette, en dat ik u verder ten spiegel van anderen na verdienste straffe, om dat gy my hebt durven weigeren een verzoek, 't geen zoo billyk is, en 't geen gy den minsten Matroos, of Soldaat niet weigeren moogt, aangezien u dit uitdrakkelyk in uwen last-brief, en in de bevelen der Heeren aanbevoelen, en 't u ook onbekend is, van wat belang het zou konnen zyn, 't geen ook de allerminste op 't schip zou mogen te zeggen hebben.

Daar beneven weet gy zeer wel, dat gy niet bevoegt zyt, om door verkeerde wegen, en op uw Schipperlyk gezag, voor u zelven na te verleben, 't geen iemand verklaart alleen aan den Scheeps-Raad te moeten voordragen; wel min, om zoo een man door strenge bedregingen van hem voor de mast te doen zetten (gelyk gy my gedreigt hebt) daar toe te willen dwingen; vermits gy nu gezien hebt, wat zwaarigheid daar in steekt, en hoe gy door zulken bedryf in staat zoud zyn, om of 't verderf van een gansche vloot, of ten minsten van u zelven, u op den bals te haalen.

De Schipper in zyn gemoed van alles, 't geen hy zeide, overtuigt, bekende grootelyk in allen dezen misdään, en al de straffen, hem bedreigt, veraient te hebben; dog had dit maal om genade, en vergiffenis, en beloofde, alzooy nu gezien en geleert had, het geen hy ooit verwacht had te konnen zien, in 't toekomstige voorzigtiger te zullen zyn, en zich aan dit geval zoo wel te zullen spie-

gelen, dat hy ooit aan den minsten zoodanig een verzoek meer weigeren, of iemand reden van klagen geven zou.

De Oppergebieder Koen, met deze vernedering, en belofte van den Schipper, voldaan, ver gaf hem zyn misdään, liet hem zyn ampt van Schipper behouden, en belaste hem daags daar aan tydelyk alle de overige scheeps-boofden der vloot aan boord te sjourwen, om hen op een ordentelyke wyze kennis van 't voorgevallene te geven, en zig als Oppergebieder van Indiën, en Zeevoogd dezer vloot van hen te doen erkennen, gelyk dit volgens zyn bevel geschiedde, en hy van hen allen ook erkend wierd.

Dit verhaal heb ik, in Indiën zynde, meer dan eens van verscheiden hooren doen, en zelf lieden gesproken, die zeiden zeer oude papieren gelezen te hebben, die dit in al zyne omstandigheden behelsden.

Ook is het wezentlykfte van dit geval, te weten het geheim vertrek van de Heer Generaal, my zeer klaar uit David Pieterszoon de Vries komen te blyken, die in de beschryving van zyn reis, in gezelschap van de Heer Koen, ter nederfeld, dat deze vloot in de navolgende schepen bestaan heeft:

Nassau.

De Bruinvisch.

Het Wapen van Hoorn.

Utrecht, waar op de Gezant van Perfiën met zyn gevolg was.

Vianen, waar op Gerard Thomaszoon Pool, van Amsterdām, Schipper was.

De Leeuwın, van Amsterdām, onder den Hoofdman, en Schipper Jan Willemszoon.

Texel, van Amsterdām, onder den Hoofdman, en Schipper Spreeuw van Medenblik.

De Gallias, van Hoorn, waar op Hoofdman en Schipper was Reyzer Janszoon Palsrok.

En het jagt de Kemphaan, waar op als Hoofdman en Schipper Cornelis Henrikszoon Denys 't bevel voerde.

Hy voegt 'er by, dat, deze schepen in Maart 1627 uitgelopen zynde, zommigen van de maats, na de Gallias niet verre van zyn schip ziende, den Heer Oppergebieder gewaar wierden, en daar over zeer verwonderd waren, alzooy zegt hy, wy ooit geweten hebben, dat hy (Koen) mede na Indiën ging. Een zaak die den 10 dito nog nader bleek, als de vlag, die om den Perfiischen Gezant eerst van Utrecht waiede, ingehaald, en op de Gallias bygerukt wierd; niet wetende dat den Oppergebieder Koen in de vloot was.

Ook zegt hy, dat de schepen Utrecht, de Gallias, en Texel den 25 September 1627 voor Batavia ten anker quamen, en twee van hunne makkers, Vianen, en 't Wapen van Hoorn, die den 13 'er aalaan-

A°. 1627. gekomen waren, vonden, zynde de Leeuw in de Kempphaan van de Kaap recht toe recht aan na de Kust gezeylt.

Uit welk omftandig verhaal van dezen David Pieterszoon de Vries (die den 1 February 1628 Opperkoopman door Koen gemaakt wierd) duidelyk genoeg blykt, dat die Heer Oppergebieder niet openbaar, maar wel degelyk, om deze of gene gewigtige reden van staat, in 't verborgen toen na Indiën vertrokken, behalven dat my uit andere papieren der E. Maatschappij ook klaar gebleken is, dat de Engelfchen waarlyk toen over 't werk van Amboina de E. Maatschappij zoo veel spel gemaakt hebben, dat zy de reis van Koen na Indiën, schoon reeds weer aangenomen als Opperlandvoogd, zeer lang by haar Hoog Mog: hebben weten te doen uitstellen, zoo de Heeren zeventien den 15 April 1626 schreven; tot dat hy eindelyk, zoo als deze de Vries verhaald, in het verborgen uit Holland vertrokken is.

Nu zyn 'er weer anderen, die volstrekt zeggen, dat hy niet in 't geheim, of buiten weten der Engelfchen, maar in het openbaar met zyn vrouw, en veel van zyn vrienden, na Indiën vertrokken zy.

Dit laatste zegt de Heer Velius in zyn beschryving der stad Hoorn zeer onderscheiden, en het is uit de Indische berigten zeker, dat hy aldaar met zyn vrouw behouden aangeland, en dat zy, na zyn dood, A°. 1629 met den Bevelhebber der vaderlandfche te rugkeerende fchepen, de Heer Pieter van den Broek, gewezen Bestierder van den handel der Maatschappij, op de kust van Indiën, of in Suratta, op het fchip Hollandia weder na Holland gekeert is.

Aan de andere zyde is het ook zeker, dat de gemelde Heer Velius, in zyne byzondere beschryving van 't leven van de Heer Koen, mede bekend, dat hy al weer als Oppergebieder aangenomen zynde, door nieuw-opgerezen gefchillen met de Engelfchen, eenige jaren aan den anderen verhinderd geweest is die reize aan te gaan.

Ook werd zyn zeggen, en de fchynbaarheid van 't voornomd geval, byzonder geftaafd door 't uitdrukkeelyk verzoek van den Gezant van Engeland, den Heer Carleton A°. 1625 aan onzen Staat, dat Koen niet weer als Oppergebieder na Oost-Indiën vertrekken, en dat men Laurens Marfchalk (een van de opontbodene Ambonfche Regters, die over de onthaling van eenige uit hun natie aldaar mede gezeten had) in verzekering houden mogt.

Egter geveert zynde myn gevoelen over die twee ftrydige voorftellen te zeggen, beken ik, dat ik wel wil gelooven, dat de Engelfchen, die op den Heer Koen, als de voorname oorzaak van het misluk-

ken van al hun ondernemingen in Indiën, A°. 1627. al van ouds een doodelyken haat hadden, hun uiterfte beft gedaan hebben, om door alle bedenkeelyke middelen zyn wederreize na Indiën met zulken oppermaagt, ten minften, zoo lang als het mogelyk was, te beletten, maar kan egter geen de minfte reden zien, waar in eenige billyke grond voor de Engelfchen was, om hem dat voor altyd te konnen verhinderen, of hem te noodzaken, hier, wegens eenige misdaad, in Indiën tegen de Engelfchen bedreven, te moeten blyven, wel verre van zoo geheime, als dat eerste verhaal luid, te hebben moeten uitvaren, en zich, uit vreeze voor de Engelfchen, zoo lafhartig, en zoo lang te hebben moeten verbergen; een daad, die met zyn helden-moed geenzins overeen quam, en die zoo voor hem, als voor den Staat, en de Bewindhebbers, in veel opzigten noit tot eere strekken kon.

Het is zeker, dat Koen aan het gansch werk van Amboina, het zy dan zoo het wil, geen fchuld ter wereld had, vermits hy voor het ontstaan van dit geval al uit Indiën vertrokken was.

Wat nu zyne andere daden in Indiën, tot nadeel der Engelfchen, betreft, daar is geen een braaf Engelsman, die met waarheid kan zeggen, dat hy tot nadeel van hen iet verricht heeft, dan het geen hy als een voorzichtig en getrouw Oppergebieder in den dienst van zyn Heeren en Meesters, en te gelyk als een eerlyk man in opzigt van zyn vyanden, verpligt was uit te voeren.

Al wat hy deed, deed hy dapper, voor de vuift, en met een oprechtheid, die hem eigen was, en al zyne landsgenoten aangeboren is.

Hy was noit gewoon en wetens iemand te bedriegen, maar wel, daar het nodig was, alle voorzigtigheid te gebruiken.

Noit was hy gewoon de vyanden zynr bondgenooten tegen hen trouwloos, en zonder dat zy het oit verdiend hadden, aan te zetten, veel min onder fchyn van vriendschap hunne vyanden te helpen.

Geen verbond, dat hy met de Engelfchen, of anderen maakte, zal men aanwyzzen, waar aan hy zich niet ftipt, als een eerlyk man, gehouden heeft.

Heeft hy de Engelfchen in hunnen handel overal benadeeld, daar in heeft hy volgens den laft van zyn Heeren en Meesters, en dierhalven niets dan zyn pligt, maar dat egter noit op een oneerlyke wyze of door linge wegen, en in te gendeel niet anders, dan volgens de geoorloofde styl van alle wakkere Koopliden, en dus het zelve gedaan, 't geen ook de Engelfchen, zoo lang zy by hare verbonden ftipt bleven, gewoon, en gerechtig waren te doen.

Noit

A°. 1617.

Noit heeft hy, zonder wettige reden, zyn woord of verbond gebroken, noit op een ongegronde wyze de Engelschen of hunne schepen aangetast, maar zelfgezell, en door hen eerst, by 't nemen der schepen van onze Maatschappij, terwyl zy in vrede nog waren, ten uiterste beledigt, heeft hy, schoon hy volgens 't recht des oorlogs, en der volken, regtvaardig wraak daar over nemen mogt, zeer voorzichtig en gematigt hen eerst ordentelyk na reden, waarom zy zulx gedaan hadden, doen vragen, 't genomene doen weder eischen, en hen moedig doen dreigen, dat hy, by weigering, het zou weer komen haalen, gelyk hy ook by de stukken getoont heeft, dat hy moeds genoeg had, om hen, schoon meerder in getal van schepen, met minder te durven aangrypen, en dat hy door al te veel te gelyk aangetaft, te veel voorzichtigheid en beleid had, om 't gansch welwezen van de E. Maatschappij aan zulk een ongelyke zeeflag, die by zoo grooten gebrek, als hy had, den dapperen en gelukkigsten held ontschieten en mislukken kon, rockeloos en onverantwoordelyk te wagen.

Uit al het welke dan overvloedig bewezen is, dat de Engelschen niet in staat zyn, om tot het jaar 1619 toe, een eenige zaak ten laste van dien wakkeren Heer Koen met waarheid voort te brengen, waar mede hy verdiend zoude hebben, uit vreeze voor hen, die hy in 't midden van 't vuur noit ontzien nog gevreesd had, zoo verborgen en lachartig uit te gaan.

Na het jaar van 1619, wanneer de vrede tusschen ons en de Engelschen gemaakt is, heeft hy hen nog minder reden van misnoegen gegeven, als hebbende zedert niets tegen hen, en alles gedaan met goedvinden van den Raad van Defensie, een vergadering van Engelzen en Hollanders in Indiën, tot behoudenis der onderlinge vriendschap opgericht.

Ao. 1621, toen hy voorgenomen had de Bandaneezen over hunnen moedwil en trouwlooze verbreking van zoo veel verbonden te straffen, ging hy niet derwaards, voor en al eer hy die zaak eerst, om de vrede niet te verbreken, met den voornoemden Raad van Verdediging overlegt, en van de Engelschen ook schepen, om dit zamen uit te voeren, verzogt had; dog als die verklaarden van geen schepen voor dien tyd voorzien, maar anders zeer genegen te zyn, hem dien billyken aanslag te helpen uitvoeren, heeft hy, met hun goedvinden, dit alleen ondernomen, dapper en gelukkig uitgevoerd, en dus ook daarmede de Engelsche natie niet de minste reden van misnoegen, veel min van klagte over hem, gegeven.

Wel is waar, dat daar op het werk van Amboina, waar over de Engelschen zoo

veel beweging maakten, gevolgt is, maar wat raakte dat Koen, die toen al uit Indiën vertrokken was, en wat zou hem dat geraakt hebben, al waar hy op dien zelve tyd nog in Indiën geweest: want dat zou ook dan zelf geen daad geweest zyn, die hem; maar die alleen den Landvoogd van Amboina stond te verantwoorden, alzo die dat al lang te voren, met goedvinden van zynen Raad, uitgevoerd had, eer de Oppergebieder van Indiën te dier tyd, wie het dan ook zyn mogt, eenige de minste tyding daar af krygen kon, waar uit dan blykt, dat men daar overal zoo weinig den Heer Pieter de Carpentier, vervanger van den Heer Koen, van schuld verdenken, als hem (den Heer Koen) eenigzins in dezen beschuldigen kon.

Maar genomen hy had zig zelve eens aan het een of 't ander onwettig bedryf, tot nadeel der Engelzen, schuldig gemaakt, dit zouden immers de Heeren Bewindhebbers, zoo hy 't buiten hun last gedaan had, niet ongetraft geduld, nog hem eenigermaten daar in verschoont hebben, alzo die zaak van te grooten nasleep was. Had hy dat met hun last gedaan, zoo was hy voor zoo verre wel by hen gedekt, maar hoe zou hy, die zyn bevelbrieven zoo wel van haar Hoog Mog: en den Prince van Oranje, als van de Bewindhebbers ontfangen had, het uitvoeren van zulken last, en hoe zouden ook de Bewindhebbers het geven van zulken bevel by de Heeren algemeene Staten hebben kunnen verantwoorden? By al het welke ik nog voegen moet, dat het uitvoeren van zulk een onvoorzichtig en quaad bevel geenzins met den aard, de gewoonte, of de voorzichtigheid van den Heer Koen overeen quam, alzo hy wel over minder gevallen aan die Heeren kon, en dorst schryven, dat hy hunne brieven niet gehoorzamen kon, ten zy hem bleek, dat zy in de vergadering der algemeene Staten nagezien waren; buyten dat ook de Heeren Bewindhebbers te veel wysheid en beleid in al hunne zaken tootoonen, om oit of oit bevelen na 't Oosten te geven, die zy niet altyd zeer wel zouden kunnen verantwoorden; en zoo men ook hen, en Koen, beide daar in al schuldig vond, zouden haar Hoog Mog: immers veel liever en billyker zulken bedryf in den schuldigen dienaar tot meer genoegen der beledigden, en om alle verdere geschillen te stuiten, hebben willen straffen, dan zich eenigzins aan zulk een onuitwistelyke blaam van een schuldigen, of verongelyker van hunne bondgenoten voor te staan, schuldig te maken, en daar door gelegenheid tot allerlei onheilen voor 't geheele land te geven.

Heeft dan Koen zich zelve in opzigt van de Engelzen tot Ao. 1619 niet schuldig gemaakt, en is 'er geen grond, om, 't zy

A°. 1618.

van de Bewindhebber, 't zy van haar Hoog Mog. te denken, dat zy hem, in gevalle hy zich al had fchuldig gemaakt, eenigzins zouden hebben willen of konnen verſchoonen, is 'er ook nog minder reden van waarſchynelykheid om te denken, dat zy zich van zulk een ſlegt en naam-quetzend middel zouden hebben willen, of behoeven te bedienen, om de Heer Koen uit vreeze der Engelzen, die hy niets misdaan had, zoo verborgen uit te zenden, en daar beneven om de Engelzen nog magt te geven, om na hem op al de ſchepen in de vloot te zoeken, en dus hen openbare leugenen, die dog daar na zouden uitgekomen hebben, op de mouw te ſpellen; een bedryf, 't geen geenzins met de voorzichtigheid of gewoonte van die Heeren overeen komt, maar die in tegendeel werk daar af maken, om door hun wyſe beleid zelf de minſte ſchynbaarheden van aanſtoot weg te nemen, en in al hunne bedryven zoo opregt en eerlyk te handelen, dat zy hen ooit ſchamen die, des noods, voor de ganſche wereld open te leggen.

Dierhalven beſluit ik met de meeſte ſchyn van waarheid, dat de Heer Koen in 't openbaar, en (gelyk de Heer Velius wel zegt) den 19 Maart A°. 1627, nu 40 jaren oud, na drie jaar en een half 't huis geweest, en ondertuſſchen getrouwt te zyn, op 't ſchip de Gallias van Hoorn, *bebende meer andere onder zyn vlag*, met zyn Gemalin en veel van zyn vrienden, wier na Indiën vertrokken is, alwaar hy ook zeer gelukkig ontrent in 6 maanden tyds gekomen, en den 27 September aange-land zynde, het opperbewind van den Heer de Carpentier op den 30 der zelve maand weer heeft overgenomen.

Niet lang na zyne aanlanding deed zig een donkere wolk over Java op, die buiten alle tegenſpraak weer de tegenwoordigheid en 't krygs-beleid van dezen grooten Oppergebieder in die geweften vereiſchte: want A°. 1628 quam de Keizer van Java, van de Javanen Soefoehonan genaamd, onverwagt met een magtig leger (zoo men wilde) wel van honderd, of ten minſten negentig duizend mannen voor Batavia, belegerde die ſtad, en bragt, gelyk uit ons vorig verhaal reeds gezien is, door zyn ontzaggelyke magt, onder die nieuwaangequakte bergery, en veel bedienden der E. Maatſchappy in deze pas uit de modder opgerezen ſtad, een groote ſchrik en verlagenheid, te meer, alzo zy voor eerſt de ſchoone huizen en thui- nen buiten de ſtads-gragten bedorven, alle toevoer hen afgeſneden, en zich zelven in de ſtad met zoo weinig volk in het uiterſte gevaar zagen, om in korten door zoo grooten menigte overrompeld, en zonder eens wapenen te gebruiken, vertreden te

worden, 't geen ook wel waar zou ge- worden zyn, indien de Javanen een Hol- lands hart, en beleid, gehad hadden; maar met hoe veel wyſheid en beleid de on- bevreesde Heer Koen dat zwaar leger af- gewagt, met hoe veel geduld, als een an- dere Hollandze Fabius, hy den vyand ver- broken, met hoe grooten dapperheid hy die pas opgelokene ſtad met zoo weinig krygs- knekten en borgers tegen zulken verbaa- zende magt verdedigt, en wat hy ook ver- der, als die Keizer 's jaars daar aan A°. 1629 dit beleg hervatte, verrigt heeft, is al be- vorens onder de zaken van Java omſtan- dig gezien

Niet lang na zyn aanwezen op Batavia zogten de Bantammers, met welke wy in oorlog waren, hem van kant te helpen. Zy zonden ten dien einde eenige vaartui- gen met fruiten, ryſt, en andere waaren geladen, alle de welke hun geweerd aan de boom afgenomen, hoewel daar na bevon- den wierd, dat zy een dubbel ſtel, onder de bodem der prauwen, in dikke bam- boezen verborgen hadden. Dus quamen zy by de Veſting leggen op de markt-plaats, meenende den Oppergebieder Koen, die alle avond by den Hoofdman der Chinee- zen ging, waar te nemen; dog hun toe- leg was ydel, alzo hy met zyn 10 of 12 Helbaardiers voor, en 25 Muſquetiers van agteren, zoodanig gedekt was, dat zy hem niet dorſten aandoen. Zy deden die nacht met hunne pieken nog een uitval, ſtaken een Fransman, en den opziender der markt dood, en ontvlugteden het toen na de Engelze zyde, daar de ſtad open lag.

De Heer Koen, van dit alles berigt be- komen hebbende, liet de vaartuigen door- zoeken, en vond nog twee van deze za- menzweerders. Dus ontquam die Heer dien dans wel, maar de Hoofdman van de Veſting Batavia, Adriaan (mogelyk Pal genaamd) wierd doodelyk gewond. Hy wierd ten eerſten gewroken, dog de Ja- vaan, die hem getroffen had, met een piek door een van onze Soldaten doorſtooten zynde, palmde die piek onmiddelyk daar op door zyn eigen lyf, en zou nog een an- der Soldaat er mede om hals geholpen hebben, zoo men hem door een tweede en doodelyker ſteek niet voorkomen, en uit de wereld geholpen had.

Voor hoe verre de Engelschen de hand hier in gehad hebben, zullen wy al mede by 't verhaal van Batavia's beginzelen aan- halen. Alleen moeten wy nog zeggen, dat de Javanen lang te verreefs met ver- raad weder op zyn leven aangelegt heb- ben, waar van hy A°. 1628 door een Chi- neeſchen jongen gewaarſchouwd wierd, tot dat die wakkere Heer Koen in 't ein- de van die tweede belegering na een beſtier van 2 jaren min 10 dagen, den 20 Sep- tem-

A. 1619.

tember 1629, nu 42 jaren, 6 maanden, en 12 dagen oud zynde, zeer schielyk tot droefheid van zulk een bekommerlyken tyd, 'snagts tusſchen twaalf en een uur, na dat hy 's avonds nog aan tafel geweest was, en zoo als hy over dag 't leſte werk aan de ſterkten had laten metzelen (zoo zyn reisgezel, de Heer Opperkoopman David Pieterszoon de Vries, klaar zegt) overleden, en dus met veel eer en een onſterffelyken naam in zyn graf nedergedaalt, en op den 22 in het Stadhuis van Batavia ('t geen toen ook voor hun kerk diende) zeer ſtatelyk, en met al de vereierzelen, pragt en erbewyzen van een Oppergebieder van Indiën, begraven is, zynde de eerſte Opperlandvoogd, die op Batavia; dog de tweede, die in Indiën geſtorven is.

Daar zyn 'er, die meenen, dat zyn ſchielike dood door de loop, waar aan hy al lang gegaan had; maar anderen, dat die door een ſchielyk berigt op den 20, wegens de komſt van de Heer Specx, en van dat hy al in de Straat Sunda was, veroorzaakt is; en dat hy van enkele ſchrik voor hem zy geſtorven, vreezende, dat die Heer, by zyn komſt op Batavia, niet nalaten zou zig aan hem over zeker groot ongelyk zyne baſtaard dogter, Zara Specx, aangedaan, te wreken. Deze dogter was door zekeren Pieter Kortenhoeſt beſlapan, en dit by de Heer Koen, een geſtreng man, zoo qualyk genomen, dat hy haar zaak daarom in handen van den Advocaat Fiſcaal, Antoni van den Heuvel, over gaf. De Fiſcaal eifchte dat zy levend in een zak geſtoken, en (ſchoon zy maar 13 jaar oud was) verdronken, en dat hy, ſchoon maar 27 jaren oud, opgehangen zou werden; dog zy wierd gedoemd, om openbaar door Beuls handen gegeeſſeld, en hy om onthoofd te werden, gelyk dat gewyſde van den Raad van Juſtitie ook door de Heer Koen goedgekeurd, en aan haar beiden uitgevoerd is. Dit was wel een gewyſde buiten wederga, over deze Zara Specx (Staatdogter van de Heer Koen's Gemalin) maar wie zal gelooven, die de Heer Koen uit zyne heerlyke bedryven maar van verre kent, en die maar eenigzins weet, hoe groot de magt van een Oppergebieder van Indiën boven die van een Ordinaris Raad van Indiën (hoedanig de Heer Specx toen uitquam) en hoe ontzaggelyk een Heer van dat Opper-ampt voor al de Leden van die aanzienlyke vergadering der Raaden van Indiën is, buiten dat zyn ſchryven aan de zeventienen in 't gemeen veel ingang boven dat der Raaden in 't byzonder by die Heeren heeft, wie, zeg ik, zal gelooven, dat hy, die voor geen leger van honderd duizend man, nog voor de vloot der Engelen, nog voor geen magt van de Koning van Bantam vreesde, zoo grooten vreeze voor een man, die in rangen magt

A. 1619.

zeer verre beneden hem was, en die maar een ſtem in den Raad had, zou hebben kunnen opvatten, dat die bequaam zou geweest zyn hem de dood te veroorzaken.

Dierhalven is het allerwaarſchynelykſt, dat hy, nu al lang aan de perzing (een ziekte die duizenden in Indiën in korten tyd wegfleept) gegaan, en daar door allengskens zyn kragten verloren hebbende, alleen door gebrek der zelve ſchielyk geſtorven is, zoodanig egter, dat hy (gelyk men van zulke lieden in die ziekte wel meer ziet) op dien zelve avond met nog aan tafel te komen zoo weinig uren voor zyn dood, nog als een groote flikkering van die kragten (even als een kaars, die al in de pyp brandende, in haar cinde nog wel een groot, maar kortdurend licht geeft) vertoont heeft. Van zyn zittē 's avonds aan tafel ſpreekt de Krankbezoecker Zeger van Regteren fol. 26 in zyn Reyze, daar byvoegende, dat als hy den 23 September 1629 voor Batavia op de Reede gekomen was, de Oppergebieder Jan Pieterszoon Koen twee dagen te voren, en dus na zyn zeggen den 21 's avonds *nog kloek en gezond* aan tafel gezeten hebbende, 's nagts tusſchen twaalf en een uur overleden is: Welk verhaal van een man, die maar pas in Indiën quam, en alles zoo net niet wift, volltrekt met het verhaal van de Heer Pieter van den Broek, gewezen Beſtierder van den handel in Suratte (of zoo hy zelf zegt, van Perſiën, Arabien, en Indiën) en toen by 't ſterven van de Heer Koen tegenwoordig geweest zynde, te veel, dan dat men dat zou kunnen aannemen, ſtryd; want die Heer (en ook David Pieterzen de Vries, toen daar mede tegenwoordig, en zyn reisgezel geweest zynde) zegt klaar in zyn Reiſbeſchryving fol. 158, dat de Heer Koen niet op den 21, maar op den 20 (gelyk de Heer Velius al mede zegt) en niet na dat hy 's avonds *nog kloek en gezond* aan tafel gezeten, maar na dat hy lang aan de loop gegaan had, ontrent twaalf uren in den Heere geruſt is, voor reden van wetenſchap gevende, dat hy, wanneer die Heer begraven wierd, de ſporen gedragen, en al de ſtatie der begraaftenis bygewoond heeft, gelyk toen ook ter ere van de Heer Koen al het kanon, dat den vyand beſchadigen kon, op alle punten en ſterkten aſgeſchoten is.

Dit zeggen van de Heer van den Broek werd ook verſterkt door 't geen wy by de Heer Velius in zyn leven lezen, zeggende, dat de Heer Koen nog daags te voren met zyn zwak lichaam op de galdery boven zyn wooning geweest is, om van daar met een verrekyker des vyands leger, en werken van nadering, te ontdekken.

Het ſchynt my toe, dat dieſe gelyke verhalen,

A°. 1639.

halcn, als of Koen door schrik voor de Heer Specx wegens het voornoemd geval, anders nog gezond zynde, gestorven ware, op het schip van den Heer Specx, die men wel denken kan, dat geen groot vriend van de Heer Koen om dat voorval geweest is, en na zyn dood meer zeggen kon, als by wel by zyn leven zou hebben durven doen, zullen ontstaan zyn, en dat deze Krankbezoeker dit zoo van hooren zeggen, hoewel zonder eenige grond of kennis van de Heer Koen's dood, zal aangetekent hebben; alwaar het maar om te toonen, dat hy mede van 't gevoelen van den volgende Oppergebieder de Heer Specx, met welke hy in eene vloot uitgekomen, en dus ook een van zyn aanhang tegen dien van Koen was; verzekerd zynde, dat een doode Leeuw, hoe hard men hem treft, niet byten zal, en dat de levende veel meer te vreezen is.

Hoewel de Heer Koen nu voor dien tyd in 't Stadhuis begraven was, is egter zyn gebeente in dat graf altyd niet gebleven, maar, na 't voltojen van de Hollandsche of Nederlandsche kerk in de stad, in de zelve overgebracht, alwaar zyn graf en wapen, zynde een Calappus of Cocos-boom (niet in quartieren verdeelt, alzoo hy zyn adeldaar in noit gestelt had) maar enkel en recht overeinde staande, met de verdere sieraden van een Oppergebieder van Indiën, als 't zwaard, de schede, sporen, handschoenen, enz. 'er ter zyde hangende, boven het gestoelte van de Gemalinnen van de Heeren Raaden van Indiën, aan de Zuidzyde der kerke, te zien zyn.

Hy waseen opregt en eerlyk man, voorzigtig in zyn ondernemingen, zeer kloekmoedig om die uit te voeren; maar in zekere gevallen vry wat streng, voor al ontrent diegenen, daar hy wat tegen had (een gebrek, dat men ook zelf in de verstandigste lieden vind) waar van hy preuven gegeven heeft, in 't geval van die dogter van de Heer Specx, ontrent welkers straffe hy grootelyks, zoo by den eisch van den Advocaat Fiscaal, Antoni van den Heuvel, als by de behandeling van de voorzitter in den Gerichts-Raad der Vesting Batavia, de Heer Pieter Vlak, mede gewerkt schynt te hebben, en waarom die twee Heeren naderhand onder Specx nog veel hebben moeten lyden.

Daar beneven heeft hy ook vry wat drift voor zyn stad en landslieden, meer dan voor anderen, betoont; maar de diensten, die hy de Nederlandsche Oost-Indische Maatschappy, en ons land, in zyn leven gedaan heeft, zyn zoo groot, dat een bescheiden man, die zeer licht over 't hoofd zien, en met my bekennen zal, dat hy op zyn zark, of veel liever in de gedagtenis en herten van allen die een ongeveinsde en onpartydige agting voor zyn groote heldenda-

den hebben, dit Graf-schrift verdient heeft: A°. 1639.

Dit 's KOEN, de Batavier, een paarel aan de kroon

Van Holland, KOEN, de schrik van Brit, en Indianen,

Van Bantam, Bandanees, Mataram, Djakatanen.

KOEN, die de Maatschappy gezet heeft op haar throon.

KOEN in zyn naam, en hart, KOEN in zyn heldedaaden,

KOEN zelf tot in zyn dood, met lauren overladen. F. V.

Hy, die de eerste Opperbestierder van Zyne af-Indiën op Batavia was, staat in de verga-beelding. derzaal nevens de andere Opperbestierders, met een lob of kraag om den hals, en een Japanze rotting met goud beslag in de hand, na 't leven uitgeschilderd, gelyk wy hem hier by de letters N. N. vertoonen. Ook heugt het my, dat ik hem in Banda in de Vesting Nassau, in de groote zaal, en met de zelve dragt, als in welke men hedendaags nog de Helbaardiers van den Opperbestierder ziet, te weten, met een geel damast wambasje, en een wyde gecoulcurde broek met linten, na 't leven uitgeschilderd gezien heb.

Hy was schraal van lichaam, en, zoo de Heer Velius zegt, van een meer als gemeene lengte, bleek van verwe, mager van aanzigt, en wiens oogen diep in zyn hoofd stonden.

Een man van weinig woorden; zeer ingetogen, die zyn voornemens zeer wel wist te bedekken, gansch voor geen uiterlyke pragt, en daar door wel gering en klein in ieders oog, maar ondertusschen groot van moed, van de goeden bemind, van de quaden gevreesd, en de behandeling, zoo van 't gerigt, als van het burger-bestier, zorgvuldig bewarende.

Hy was zeer matig in spys en drank, onvermoejelyk en onverdrigtig in arbeid, wist zig in alles zeer wel te redden, hield van geen talmen, in alle voorvallen noit om raad, of om de uitkomst verlegen, en ook vaardig in 't uitvoeren, en, hoewel hy zyn gebreken had (waar in wy hem niet verschoont hebben) anderzins vry van vele andere menschelyke gebreken, en, met een woord, een man, op welkers vastgelegde gronden zyn opvolgers niet min gelukkig voortgebouwt, en aan de Nederlandsche Oost-Indische Maatschappy naderhand gelegenheid gegeven hebben, dat zy zoo zeeghaftig over zoo veel Vorsten van het Oosten heeft gezeegenpraald, en van die allen als aangebeden, en haar zedert van zelf de magt in handen gevallen is, om de kroonen en ryken niet alleen aan verscheide Koningen, maar zelf ook aan die gevreesde Opper-Keizers van Java of Mataram, na haar zin uit te deelen, en een groot gewigt daar aan toe te brengen. H E T



J. H. de Wit del. et sculp.

IAN PIETERSZ
Gouverneur Generaal



ZOON KOEN
van Nederlands Indiën.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Jacques Specx. Zyn afbeelding. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Henrik Brouwer. Zyn afbeelding. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Antoni van Diemen. Afbeelding van de Heer van Diemen.

HET LEVEN VAN DE HEER
OPPERLANDVOOGD
J A C Q U E S S P E C X.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Jacques Specx.

DE Heer Jacques Specx, is gesproten uit Brabant, doch geboren te Dordrecht, ter gelegenheid dat zyn Vader om de vervolging na die Stadt gevlugt was, en van een bekende Familie, alzoo zyn Ed. Grootvader Raadsheer, en des zelfs Suster Abdiffe van 't Klooster te Florival, geweest is.

Zyn Ed. was getrouwt aan Jonkvrouw Maria Aedilia Buis, Dochter van den Ed. Heer Raadpenzionaris Buis, Heere van 't Huis te Vliet, en Sevenhoove, by de welke zyn Ed. geprocreëert heeft, twee Kinderen, een Zoon en een Dochter, met naame Johannes, en Maria Specx; hy trad ten tweede Huwelyk met Jonkvrouw Doublet, Dochter van den Heere van St. Anneland. Beyde zyne kinderen zyn tot Utrecht getrouwt, de Heer Johannes Specx, met Jonkvrouw Anna Maria van Lennep, by de welke zyn Ed. verscheyde Kinderen gehad heeft; doch alle dood. Jonkvrouw Maria Specx, trouwde met de Heer Bartholomeus de Gruyter, Heere van Groenewoude, en Borge-meester der Stadt Utrecht, by den welken zy geprocreëert heeft veertien Kinderen, daar onder agt Zoonen, meest in den Oorlog van het jaar 1693. en 1695. geïneuveld.

Waar voor hy in Indiën allereerst quam, met wat schip, van wat kamer, of op wat tyd, blykt my nergens; doch ik zie, dat hy Ao. 1609. als onderkoopman met het schip de Griffioen uitgekomen zynde, in Japan nog in dat zelve jaar als eerste Hoofd, en Opperkoopman geplaatst is, daar hy tot Ao. 1613. gelegen heeft, en toen door de Heer Henrik Brouwer tot Ao. 1614. vervangen is, na welken tyd hy daar weder (waar van wy nader onder de stoffe van Japan spreken) Opperhoofd van Ao. 1614 tot 1621. geweest, en toen na Batavia vertrokken zynde, Ao. 1622. voorzitter van Schepenen wierd, dat hy tot den 9 September bleef, wanneer hy extraordinaris Raad van Indiën geworden is.

Den 14 April 1622. hadden de Heeren zeventienen hem, toen nog Commies of Opperkoopman na hunne gedagten daar zynde, al van Firando met ernst ontboden, en deden dit weder Ao. 1626. vorderende nevens zyn Ed. ook de Heer Martinus Sonk, om hun mondeling bericht

over de zaken van den handel van Japan en China te hooren, alzoo de handel van Japan door hem allereerst opgereggt, en waar in hy door den Opperkoopman Pieter Zegerszoon (die Ao. 1611. met het Jacht de Brak van Patani derwaards met hem vertrok) zeer ondersteund, gelyk hy ook de bouwer van onze Logie aldaar in Firando geweest is.

Niet lang daar na schynt hy met de vloot van Ao. 1627 of 1628 na 't vaderland vertrokken te zyn, alzoo hy zeer kort naderhand weer uitgekomen is.

Hy voer in het jaar 1629. den 25 Januari op het schip Hollandia, met zyn Gemalin en zulters, als Zeevoogd der vloot, met de titel van eerste ordinaris Raad van Indiën, en met uitdrukkelyken last der Heeren zeventienen, by hun schryvens van den 25 October 1628, om de naaste in rang aan den Oppergebieder te zyn, weer uit Texel, by zich hebbende 4 Jagten, te weten, Oost-zaanen, West-zaanen, Broccherhaven, en de Beets.

Met deze liep hy den 28 Januari in Duins ten anker, en vond daar nog drie Zeeusche schepen, Prins Henrik, Ter Goes, en 't jagt Soutelande, die de reize onder zyn vlag mede stonden te onderneemen, en tot zyne vloot behoorden.

Hy had het ongeluk van, door harde wind en verandering van stroom, het schip Westzaanen zoo hartelyk voor de boeg te dryven, dat hy den laatstgemelden bodem zyn boegspriet, galjoen, en de eene hand, of lepel van het tui-anker deed verliezen.

Na herstelling van die schade, liep hy den 17 dito met die 8 schepen uit Duins in zee. Den 22 dito deed 't jagt de Beets, met een rol doek uit de mars te laten waejen, een zein, dat het in nood was, om dat zy een lek hadden, waar door zy vreesden 't schip en volk te verliezen, hoewel dit verder van geen gevolg geweest is.

Den 7 Maart ontdekte hy ontrent Forteventura, een der Canarische Eilanden, een Spaanische Bark, die door het schip West-zaanen vervolgd, veroverd, en in de vloot by den Zeevoogd gebragt wierd.

Men vond 'er 7 Spanjaards, en 2000 braazems in, waar van 'er de Zeevoogd eenigen voor zig uit nam, de verdere over de

1629. vloot verdeelen, en toen die gevangens met die Bark weer varen liet.

Hy geraakte met zyn vloot den 22 en 23 dito ten deelen aan St. Vincent, ten deelen aan St. Antoni, twee der zoute Eilanden, tegen over malkanderen leggende, ten anker.

Terwyl hy zelf aan St. Vincent lag, vertrokken de Schepen, Prins Henrik, en 't jagt de Beets, den 24 Maart van St. Antoni, daar zy maar weinig uren lagen, na Indiën. Ondertusschen lichte het schip West-zaanen, dat den 23 van St. Vincent na St. Antoni met die 2 schepen gezeilt, en 't jagt Zoutelande gevolgt was, na drie uren leggens aan de laatste plaats, zyn anker ook, om wat digter onder de wal te komen, en terwijl zy aan t laveren waren, raakte het jagt Soutelande door de styve koelte aan de grond, en stiet in korten tyd in stukken; dog 't volk, in de boot met groot gevaar aan West-zaanen gekomen, wierd, nevens de goederen, ten grootsten deele geborgen, en verder op de vloot verdeelt, na dat men 't overblyfzel van het jagt verbrand, en 't gescht vernagelt had.

Den 9 April vertrok hy met de 6 andere schepen van daar, zonder dat 'er tot den 9 May iet aanmerkenswaardig voorviel, maar op de laatstgemelde dag vond men aan de kajuits-deur van het schip Ter Goes een briefje van dezen inhoud aangeplakt, *By aldien gy ons geen meer water wild geven, als wy nu hebben, zal ik maken, dat gy alle zult sterven.*

Hier over ontstond in dit schip aanstonds een groote beweging, en oproer, alzoomen niet wist, wie dit geschreven, en jeder zyn leven nog te liefhad, om het door vergift, of 't vuur, te verliezen.

Men liet ieder zyn hand, en schrift vertoonen, om daar uit, ware het mogelyk, den dader te ontdekken; dog dit was te vergeefs, en gaf geen ligt aan die zaak.

De breede Raad wierd daar op, by verhoog van de overheden van dit schip, aan des Zeevoogds boord beroepen; dog, des avonds weer gescheiden zynde, wierd alleen bezorgt, dat 'er in dat schip die nagt van alle man, zoo voor de Conitapels kamer, als over al, voorzichtige wagt gehouden wierd, om dat men niet wist, wie men voor vriend, of vyand, aan te zien had.

Dit dus tot den 11 dito 's middags geduurd hebbende, daagde zeker quartiermeester, Harmen Jacobszoon genaamd, op, die, zich niet langer hebbende willen verbergen, eindelyk zei: *Floord mannen, Ik ben de man, die 't briefje geschreven, en aande kajuit geplakt heb, al zou ik daarom sterven: want beter een korte dood, dan alle daag van dorst te vermagten, aangezien het my onmogelyk is, om van vier muts-jens water, die wy dagelyk maar hebben, het lyf te houden.*

Op deze woorden wierd hy aanstonds 1629. gevangen genomen, na den Zeevoogd gebracht, en, na rype overweging, en tot afschrikking van anderen, gevonnist om levendig in zee geworpen te werden, het welk ook den 16 May op 't jagt Ter Goes, na dat men hem eenige kogels aan de beenen gebonden had, geschiedde.

Den 7 Juny quam hy met de vloot digt onder het Eiland Tristaon da Cunha, liet den 8 de boot uit zetten, om te zien na anker-grond; dog men vond daar niet dan hooge, steile, en woeste klippen, en men zag een hoogen berg, nog met sneeuw bedekt.

Hy liep derhalven weer na het hoofd der goede Hope af, alwaar hy den 24 dito aanlandde.

Elf dagen daar gelegen hebbende, verzeilde hy met de schepen Hollandia, Ter Goes, Oost-zaanen, en West-zaanen, uit de Tafelbaei na Batavia, zag den 9 July 7 Spaansche schepen, en daar onder 4 of 5 Galjoenen, die hy, alzooy hem veel te sterk waren, en hy maar een groot schip met een laag gescht, en drie kleene jagen had, ontzeilde.

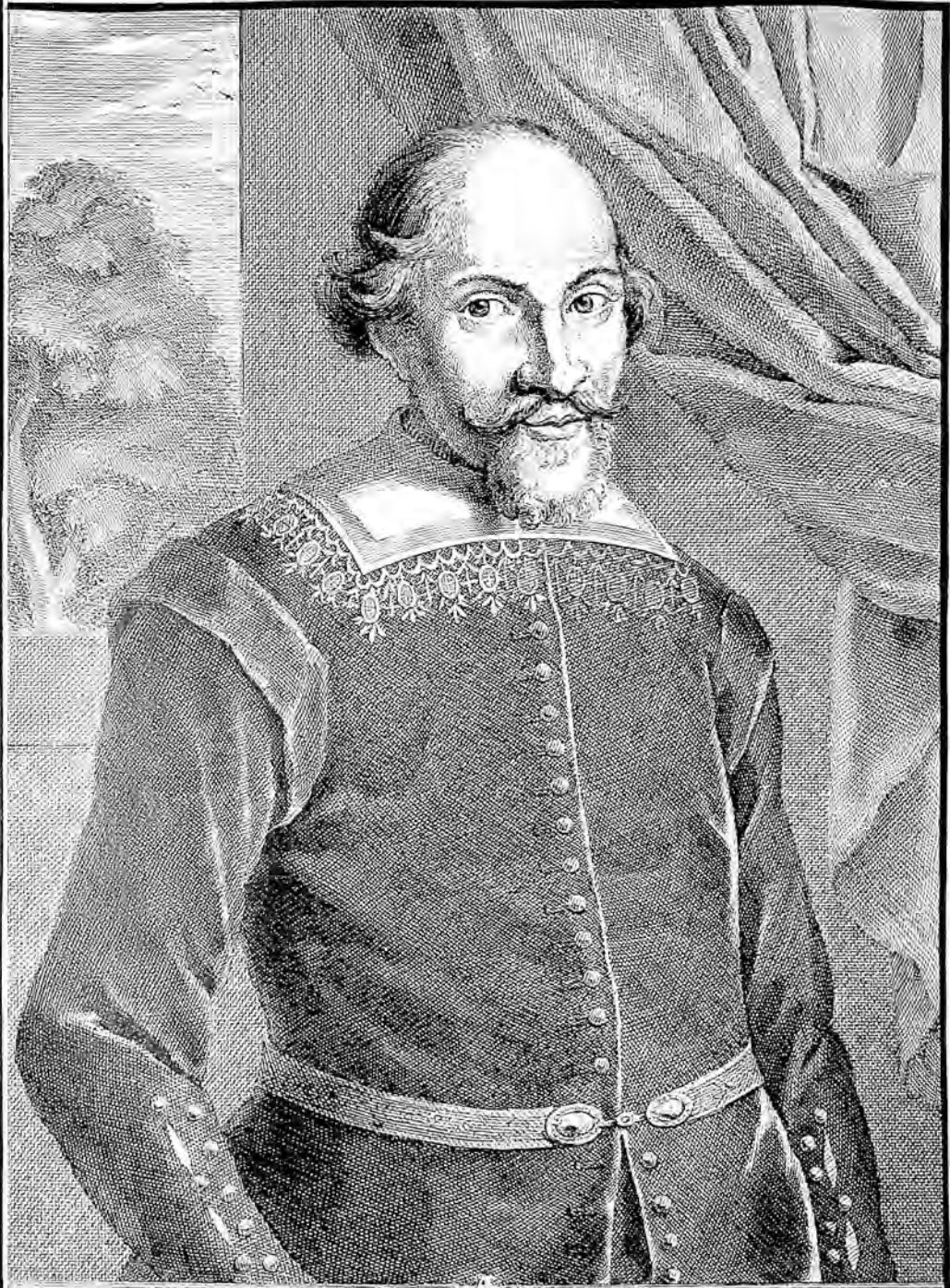
Hy liep voor de wint af, het geen zy merkende, hem na-zeilden, alles, wat goed doen kon, byzettende, maar de Heer Speex hen te gauw in 't voorzeilen zynde, waaren zy genootzaakt, te meer alzooy hun voorzeiler door de sterke voortgang zyn grooten steng brak, hem te verlaten, zonder dat 'er verder iet aanmerkenswaardig op die reize voorviel, dan alleen dat op 't schip Hollandia de Fiscaal Rooze den 18 Augustus, en den 5 September de Schipper op 't zelve, Adriaan Smal, overleden is.

Wanneer hy op Batavia gekomen zy, daar over vind ik verschillende gevoelens.

Zommigen zeggen den 23, anderen den 21 September 1629; maar allen komen zy daar in overeen, dat hy 2 dagen na de Heer Koen's dood daar aangeland is, weshalven wy met de meeste schyn van waarheid zyn komst aldaar op den 22 dito stellen.

Aangezien nu de Heer Koen overleden, hy op die dag van zyn komst ook eerit begraven, en by de Heeren zeventienen wel uitdrukkelyk by hun schryvens van den 25 October 1628 belaft was, den Heer Speex de naalte rang aan de Heer Koen te geven, is hy op den 25 (zoo de Heer van den Broek getuigt) met eenparig goedvinden der Heeren Raaden, by voorraad, en tot nader schryvens der Heeren zeventienen, tot zevende Oppergebieder van Indiën aangestelt, en naderhand goedgekeurt, krygende zyne commissie of bevel-brief mede van de algemeene Staaten der vereenigde Nederlanden, van zyn Vorstelyke genade Frederik Henrik, Prince van Oranje, en de

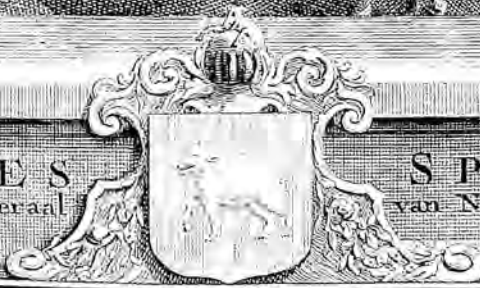
Hee-



H. Bales delin. et effig.

JACQUES
Gouverneur Generaal

SPECKS
van Nederlands Indien



J. P. Briam et G. O. Londen.

avec son Princl.

Ao. 1629. Heeren zeventienen, uit welker naam hy zelf ook bevel- brieven aan anderen, voor dat hy nog eens goedgekeurt was, uitgegeven heeft, gelyk wy ter plaatze, daar wy den Heer Pieter van den Broek als eerste grondvester van den handel in het Roode Meir, Suratce, en Persien beschryven, breeder zien zullen.

Deze aanstelling geschiede juist in dat bekommerlyk gewrigt des tyds, dat de Soefochoenan, of Keizer van Java, Batavia voor de tweede maal belegerd, hoewel de Heer Koen voor zyn dood op alles zoo goede zorge gesteld had, dat 'er geen zwa- righeid was, om hem daar in te vervan- gen.

Wat nu de Heer Oppergebieder Specx verder tot volcinding van dit gevaarlyk be- leg, tot verdediging van de stad, en tot het verdryven van zulken ontzaggelyken en gevaarlyken vyand, gedaan heeft, hebben wy omstandig gezien ter plaatze, daar wy van de zaken van Java, en van het beleg dezer stad in het byzonder ge- sproken hebben.

Het gene die Heer hier ontrent als een voorzichtig en dapper krygsman verrigt heeft, meene ik het voornaamste helden- stuk te zyn, 't gene hy bedreven heeft: want ik weet niet, dat 'er, gedurende zyn opperbestier, eenige landen veroverd, of eenige verdere zaken voorgevallen zyn, waar in hy blyken van zyn helden- moed heeft konnen geven; zoo dat hy het ver- dere van zyn tyd alleen besteed heeft, om den handel der Maatschappy, als zynde het voornaamste het geen hem te betragten stond, met veel wysheid en beleid op de gronden, by zyn voorgangers gelegd, tot het meeste voordeel van de zelve voort te zetten; waar toe men ook brengen moet de contracten en verbonden, met de Indi- sche Vorsten door hem gemaakt, gelyk met Hhamza, Koning van Ternate 1630, waar van wy onder de zaken van dat Ryk nader gesproken hebben.

Dit hoog en gewigtig ampt nu 3 jaren min 18 dagen met veel lof waargenomen hebbende, is hy op den 7 September 1632. door de Heer Brouwer vervangen, en op den 3 December (zoo anderen willen den 4) met zyn huisgezins op 't schip Prins Willem, en nog 4 schepen (hoewel de vloot daar na 7 schepen sterk wierd) na het Vaderland vertrokken. De Heer Brou- wer deed hem tot in de Straat Sunda uit- gelei, en zyn reize verder tot het Vader- land volbragt hebbende, beloofde hy aan 't volk van de gansche vloot drie maanden soldy meer voor 't agterom zeilen.

Zyn af-
beelding.

Hy hangt in de voornoemde vergader- zaal mede na 't leven uitgeschilderd; en wy toonen hem u hier by de letters P. P. na die schildery afgemaald, in het zwart met, een rok, of wambais, met goude knopen

van voren en aan de mouven, na de ou- de wyze, hebbende een kleen betje aan, en een traecje riem om 't lyf. Hy was zwart van hair, baard, en ooggen, dik van kne- vels, met een kleen gramschapje, bleek, en wat scheutig, dog glad van aangezigt; spits van kin, vry kaal van voorhoofd; en na gissing, niet boven de 46 of 48 ja- ren oud, toen hy vertrokken is.

Wy hebben dien Heer ook met dit ge- ring vers, in opzicht van zyn groote ver- diensten, willen vereeren.

Het fier gelaat van SPECX, Mataram's grootste schrik,

Dien Held vol moedigheid als de oude Bata- vieren,

Vertoont zich hier, toen hy verdreef die mon- sterdieren

Van Java, alleen maar door zyn blikze- mende blik.

Geen wonder, dat de Moor zyn reeds gesnuik- te waken

Voor SPECX liet hangen; noit gewoon oit SPEK te rieken.

F. V.

Hoe lang hy hier nog geleefd, en waar hy zich ter neder gezet, of wat hy vorder verricht heeft, is my onbekend; dog hy heeft een dogter nagelaten, Maria Specx genaamd, die getrouwt geweest is met de Heer Bartholomeus de Gruiter, die Ao. 1643. Opperhoofd van Mazulipatnam, en in later tyd, volgens ons vorig bericht, Heer van Groenewoude, Raad, en Bor- germeeftcr van Utrecht geweest, en 1685. overleden is.

Van nog een andere bastard-dogter van zyn Ed. die dat zeldzaam geval met eenen Pieter Kortenhoeft gehad heeft, hebben wy in 't leven van de Heer Koen gesproken, alleen 'er maar byvoegende, dat dit daar na by zyne regeering nog veel spels tuf- schen den voorzitter in 't Gericht, de Heer Vlak, den Fiscaal van den Heuvel, en Doctor Bontius, gegeven heeft; met wel- ke hy ook niet wilde ten avondmaal gaan, om dat zy over die zoo onregtvaardige zaak gezeten, en zyn dogter, zonder eenige ag- ting voor zyn persoon, over een geval, diergelyke straf geenzins verdienende, schandelyk mishandeld hadden. Ik heb- be de goedkeuring van de Heer Koen, op maandag den 5 Juny 1629. over dit vonnis gevallen, onder myne papieren leggen, zoo dat ik met verzekering van die zaak spreken kan. Het luid aldus:

Maandag ady 5 Juny 1629.

„ Alzoo aan den Ed. Heer Gouverneur
„ Generaal by den President van den agt-
„ baren Raad van Justitie te kennen ge-
O o

„ gevea

Ao. 1631. „ geven was de fententie by gemelden
 „ Rade van Justitie tegens de perfoon van
 „ Pieter Jacobszoon Kortenhoeft van Ar-
 „ racan, en Zara Specx, staatsdogterken
 „ van zyn Edelheids Gemalinne gepro-
 „ nuntieerd, heeft zyn Edelheid na voor-
 „ gaande fericufe overweging van het ge-
 „ paffeerde met advys van zynen Rade
 „ geapprobeerd de eenstemmige advyzen,
 „ by de Raadsperfoonen van 't voorz.
 „ collegie over het begane delict gegeven,
 „ als namelyk, dat gemelde Pieter Jacobs-
 „ zoon Kortenhoeft met den zwaarde ge-
 „ straft zal werden, dat 'er de dood na
 „ volgt, met confiscatie van alle zyne goe-
 „ deren, en Zara Specx in 't Stadhuis met
 „ open deure wel strengelyk gegeefteld
 „ zal werden, en is dien volgende gear-
 „ reftteert, dat men op morgen met de exe-
 „ cutie zal voortvaaren.

*Aetum in 't Kasseel Batavia, datum ut
 supra.*

En was getekend

JAN PIETERSZOOM KOEN.

PIETER VLAK.

Om verder licht over de zaak van dezen
 Kortenhoeft te bekomen, heeft men maar
 den volgenden brief van zynen oom Kor-
 tenhoeft, gewoond hebbende tot Amster-
 dam te lezen, een zeer recht en zeldzaam
 papier, 't geen wy dierhalven ook zeer
 veel agten.

*Copie van een Brief, ge-
 schreven aan den Generaal
 Specx, die in de plaats van
 den Generaal Jan Pieters-
 zoon Koen is gesuccedeert,
 by wiens Gouvernement dit
 volgende was voorgevallen.*

„ **H**et heeft my en alle de vrienden al-
 „ hier overmaten zeer bedroeft te ver-
 „ staan de schrikkelijke en de deerlyke
 „ moord, onder schyn van justitie aan my-
 „ nen couzyn, * Pieter Jacobsz. van Kor-
 „ tenhoeft, een minderjarige Weeze, in
 „ den jare 1629. tot Batavia gedaan. De
 „ grouwelykheid van de zelve moord met
 „ de circumstantien van dien tegen uwe
 „ Ed. klagender wyze te verhalen, kan
 „ my niet helpen, nog troosten; maar dat
 „ my soulageeren, als ik gelegenheid zal
 „ bekomen hebben, omme myne geregt-
 „ tige wraake tegens de moordenaars, die
 „ als nog in 't leven zyn, in 't werk te

* Is onthalt, om dat hy de nagenoemde Jus-
 frouw ten huize van de voorz. Generaal Koen had
 beslepen, niet tegenstaande zy malkanderen ablo-
 luit geresolveert waren te trouwen.

„ stellen, ofte dat ik verstaan zal hebben, Ao. 1631.
 „ dat alle de rechte, gelyk dien grootften
 „ moorder * en dien Dirk du Gardyn,
 „ schender en moordenaar van zyn eigen
 „ bloedverwant, een schandelyke dood,
 „ of als hy Du Gardyn aan de Spaansche
 „ pokken gestorven, en voor den duivel,
 „ haren meester, zullen gevaren zyn. De
 „ gunst, die ik tot u Ed. dogter Zara, die
 „ ik wel gewenscht had voor myn nicht
 „ te mogen aannemen, en neffens myne
 „ voornoemde neve veel goeds te doen,
 „ in de plaatze van myn broeder zalr. en
 „ de deernisse die ik met haar hebbe, en
 „ niet alleenlyk de vrienden, maar alle
 „ soorten en qualiteiten van menschen,
 „ heeft my dezen doen aan uwe Ed. schry-
 „ ven, dewyl ik, nog geenige menschen
 „ hier te lande en twyffelen, ofte uw Ed.
 „ zal in alle manieren na vaderlyken aad
 „ genegen zyn en zoeken het zelve onge-
 „ lyk op het hoogste te wrieken, zoo
 „ hebbe ik goedgevonden, zoo veel my
 „ voor dees tyd doenlyk, uw Ed. daar
 „ inne de behulpelyke hand te bieden,
 „ uw Ed. by dezen overzende Copey
 „ autentyk van zekere consultatie by vier
 „ voortreffelyke onpartydige Regtsgeleer-
 „ den, die dog niet gaarne tegens andere
 „ Regtsgeleerden, byzonder in dusdani-
 „ ge gewigtige zaken zouden adviseeren,
 „ onderteeckent; uit de welke uw Ed. zal
 „ konnen zien, dat de godlooze Regters,
 „ niet waardig Regters, maar moorders
 „ genoemt te worden, aan de voorz. god-
 „ looze moorderye van mynen neef, en de
 „ atroce injurie uw Ed. dogter Zara aan-
 „ gedaan, verbeurd hebben lyf en goed,
 „ zulx dat uw Ed. naar het oordeel niet
 „ alleen van de zelve Rechtsgeleerden,
 „ maar na het oordeel van alle anderen
 „ Rechtsgeleerden en Rechters alhier meer
 „ als genoegzame actie heeft, de zelve in-
 „ jurie, uw Ed. dogter aangedaan, en
 „ ook de schade, die zy is lydende, door
 „ dien mynen neef, die voor God haren
 „ wettigen man en verzorger was, haar
 „ zoo boozelyk en moordadelyk by de
 „ booswigten is ontroofd; zulks dat alle
 „ hare goederen en middelen uw Ed. myns
 „ oordeels niet genoeg en behooren te zyn,
 „ omme de injurie van uw Ed. dogter te
 „ beteren, maar behooren alle 't zelve ook
 „ met haar bloed te bekopen, waar aan
 „ uw Ed. de justitie zal voldoen, en daar
 „ over by alle de wereld geroemd en ge-
 „ prezen werden, als hebbende gedaan,
 „ 't geene een eerlyk Generaal ten exem-
 „ pel van andere diegelyke schandelyke
 „ tirannen, en een genereus gemoed over
 „ zulken grooten schenderye van zyn ei-
 „ gen dogter behoort te doen. Daar ter
 „ „ con-

* Koen was drie dagen voor de komst van Specx
 op Batavia, gestorven.

A. 1631. „ contrarie alle Godzalige en eerlyke luiden niet anders als een afschrik en gruwel van Indiën zullen hebben, en veragtelijk spreken, indien uw Ed. de zake zoo laat henen glyden; gelyk dan alreede op het gerugte, dat uw Ed. de voornoemde uw Ed. dogter van u Ed. had verstootten, zoo erbarmelyk en veragtelijk daar van gesproken werd; maar ik en kan niet gelooven, dat in een vaderlyk herte oit zoodanige gedagten zouden kunnen komen, om niet te helpen, ik laat slaan te verstootten, een dogter, die zoo verongelyk is, dat alle vreemde, ja het ganfche geuniceerde land, ook het Ryk van Engeland, en alle menschen groot en klein daar van weten te spreken, en by meenigte met tranen de grootfte deernisse daar mede hebben en betoonen.

„ Indien ik daar ware, ik verklare ter goeder trouwe, zoo daar recht waar te vinden, dat ik haar niet alle myne middelen en vermogen helpen zoude. Ik bidde, dat uw Ed. my believe de vriendschap te doen, en haar van mynent wegen hertgrondelyk te groeten, en te laten weten de deernisse, die ik met haar hebbe, ook de goede wille en overgrootte genegenheid, omme my over haar ongelyk gewroken te zien. En zoo het tot eeniger tyd mogte gebeuren dat zy uit dat voor haar en my vervloekte land wederom alhier in 't Vaderland komen mogt, dat ik met 'er daad en waarheid haar zoo veel vriendschap en behulpzaamheid zal doen, als een oom zyne wettige nichte doen zoude mogen.

„ En alzoo ik zeer bedugt ben, dat iemand van die Creaturen, die den godloozen Jan Pietersz. Koen oppermoordenaar de laatste reizē na Oost-Indiën hebben gezonden, deze mynen brief zouden mogen doen ophouden, bidde ik ganfch vriendelyk, dat uw Ed. my met de eerste gelegenheid believe te laten weten, of uw Ed. dezen, en de gemelde consultatie, wel is ter hand gekomen.

„ Ook bidde ik, nademaal by de moordadige sententie de goederen van mynen neef zyn geconfisqueert, dat uw Ed. believe my eens een pertinente staat over te zenden, wat goederen dat dit zyn, en met eenen ook eens te onderstaan, wat goederen myn broeder, Jacob Kortenhoeft zalr. heeft nagelaten, daar van wy wel eenige, dog geen pertinente verklaringe en betaling hebben bekomen; waar mede uw Ed. en inzonderheid met de onschuldige dood van myn neef, en de injurie van uw Ed. dogter wettelyk te doen straffen en beteren, uw Ed. my inzonderheid, en alle onze vrienden en geslachte, ten hoogsten tot uw Ed. dienste zal verobligeeren, Ik, en de myne,

„ zullen ook niet nalaten by alle gelegenheid de moordenaars, waar wy de zelve zullen kunnen vinden, ofte bekoemen, te vervolgen, en na hunne verdienste te doen straffen. Uw Ed. zal believen mynent halven te groeten de Heer Antoni van Diemen, mynen goeden specialen vriend en speelgenoot, indien zyn Ed. nog aldaar is, die in zulken gevallen uw Ed. van de gelegenheit van de geconfisqueerde goederen, en van de goederen, by mynen broeder zalr. nagelaten, wel goed bericht zal kunnen doen.

„ Ik ben van meening geweest de confessien en de godlooze proceduren, nefens de sententie, met een verhaal van de namen van de Rechters, en de deerlyke executie in druk te laten komen, omme voor eerst de schelmen ten toon te stellen; maar bevinde 't zelve voor als nog onnoedig, alzoo alle de wereld dit moorddadig feit als voor een wonder van wreedheid, by Neerlanders aan twee onmondige Weezen en getrouwde gelieven begaan, in schuiten, op wagenen, banken, en maaltyden, malkanderen met droefftenisse verhaalen en vertellen; daardien Diederik Vlak, die een Krankbezoeker van de straat riep, ten tyde als men het schaap ter slachtbank leide, door dien geen Predicant, om redenen, wilde mede gaan, niet vergeten word, nog ook dien deugnitigen pokkigen Fiscaal, daar van ik alle bescheiden en certificaten hebbe, en niemand gebrek late lyden. Dien pokkigen hond moest, ten tyde uw Ed. tedere dogter onschuldig zoo deerlyk gegeesfeld wierd, nog betoonen wreeder te wezen, als den beul zelve, die gaarne haar wat verschoont hadde.

„ De wraike Gods mogen de moordenaars niet ontgaan. Den bringer dezes, die my beloofst heeft deze getrouwelyk aan uw Ed. te behandigen, bidde ik dat uw Ed. in vergelding en recompense van dien, believe vorderlyk en behulpelyk te wezen, dewyl zulks dog wel is in uw Ed. vermogen, en my zal daarom ook vriendschap geschieden, die ik alle tyd na vermogen zal erkennen. Ik hadde, verstaan hebbende met de overkomst van de schepen de voorz. deerlyke moord en schenderye, de goederen van alle de moorders doen in arrest nemen, in meening van daar op te procederen, voor zoo veel onze schade door de confiscatieaanging, maar nademaal de Bewindhebberen ons alhier zoo veel penningen hebben laten volgen, als wy gereeds bewyzen konden, dat onder de confiscatie waren betrokken, te weten, 2500 gulden, gekomen van myn broeder zalr. en wy van de rest geen klaar

A°. 1632.

„ bewys konden doen, worden ons gera-
 „ den te superfederen, ter tyd wy nader
 „ befcheid hadden, 't welk wy van uw Ed.
 „ verhopen te bekomen, en hebben zulx
 „ de arreften laten te niet loopen, te meer
 „ ook, alzoo de moorders eerst moeften
 „ gedaagd wezen, 't welk lang zoudeaan-
 „ loopen.
 „ Middelerwylen hopen wy zal den ee-
 „ nen ofte den anderen van die schelmen
 „ wel perfoonelyk in onze handen vallen,
 „ 't welk ons 't geredfte zal zyn omme
 „ haar hunne ftraffe te doen ontfangen.
 „ Middelerwyle zal uw Ed. believen daar
 „ in de zake zoo veel te doen, als uw Ed.
 „ zal kunnen, 't welk wy uw Ed. toe-
 „ vertrouwen, wenshende uw Ed. ge-
 „ luk en voorfpoed in uw Ed. regeeringe
 „ en befieringe aldaar, ons, na groetenif-
 „ fe, recommanderende in uw Ed. goede
 „ genade, en uw Ed. bevelende in de be-
 „ ficherunging des Allerhoogften.

In Amftterdam den 19 October 1630.

Was ondertekend

U Ed. Dienfw. Vriend en Dr.

B. D. KORTENHOUFF.

„ Myn Heere, indien uw Ed. by faute A°. 1632.
 „ van competente Rechters aldaar, met de
 „ zake van reparatie van uw Ed. dochters
 „ cere en vergoeding van hare fchade, die
 „ zy is lydende, door dien haren getrou-
 „ den haar zoo fchandelyk is herooft, niet
 „ kan te rechten komen, en uw Ed. kon-
 „ de raadzaam vinden uw Ed. dogter in 't
 „ Vaderland te zenden, met procuratie van
 „ uw Ed., om hare zaake hier te vervol-
 „ gen, zal ik zeer gaarne haar in alles hel-
 „ pen, en haar tot mynen huize deftrojeren,
 „ 't welke uw Ed. believe by uw Ed. in
 „ confideratie te nemen, en in allen geval-
 „ le geene gelegenheid voorby te laten
 „ gaan want hier uit voor uw Ed. dogter
 „ met regt groot voordeel en cere, en voor
 „ de moorders onverwinnelyke fmaad,
 „ fchade en fchande is te haalen, en zal
 „ uw Ed. ook niet anders als tot eere kon-
 „ nen ftrekken: want de injurie van uw
 „ Ed. ook te onlydelyk groot is.
 „ Ik bidde vriendelyk, dat uw Ed. my
 „ dog believe befcheid te laten weten, of
 „ deze uw Ed. wel inhandigd, en wat by
 „ uw Ed. in de zaak gedaan mag zyn, of
 „ wat uw Ed. voornemen is daar inne te
 „ doen. Vale.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

H E N R I K B R O U W E R.

Het leven
 van de
 Heer
 Opper-
 landvoogd
 Henrik
 Brouwer.

Waar deze Heer geboren zy, blykt my
 niet, hoewel ik geloove dat hy een
 Amftdammer is geweest.

Hy moet al vroeg, en nog eens als Com-
 mandeur of Bevelhebber over een vloot,
 na Indiën uitgevaren zyn, aangezien de
 Heer Oppergebieder Reinft, op zyn uit-
 reiz, in 't voorby loopen Iha da Brava,
 een der zoute Eilanden, in November A°.
 1613 aandeed, om te zien, of de Heer Be-
 velhebber Henrik Brouwer ('t geen onge-
 twyfeld deze zelve is) daar brieven aan
 land gelaten had; dog heb nergens zyn
 verdere loop in Indiën konnen nafpeuren.

A°. 1613 komt hy in Japan als het twee-
 de Opperhoofd voor, die A°. 1614 door
 de Heer Specx daar weer vervangen wierd.

Naderhand bleek my, dat hy A°. 1617
 al Bewindhebber tot Amftterdam was.

Uit de fchriften van de Heer Aitzema
 zie ik onder A°. 1632, of een weinig te
 voren, dat hy toen nog Bewindhebber der
 Ooft-Indifche Maatfchappy, en dat hy uit

het midden der Heeren Bewindhebber, en
 uit hunnen naam na Londen gezonden
 geweest is, om over de gefchillen tuffchen
 de Engelsche en onze Maatfchappy te
 handelen. Hoe de Engelzen op hem, kort
 na die behandeling na Indiën gezonden,
 als hadde hy in de zaak van het Eiland
 Poelo Rhun ter quader trouw gehandeld,
 verbitterd geweest zyn, en wat zy daar
 over verder geeifcht hebben, hebben wy
 reeds in de befchryving van Banda, en
 des zelfs Eilanden, gezien.

Het is zeker, dat hy tot zyn vertrek
 toe nog Bewindhebber geweest zynde, in
 Maart 1632 met het fchip Zutfen als Op-
 pergebieder van Indiën, met zyn Gemah-
 lin, een dogterken van 2 of 3 jaren, en
 2 dienstmaagden, in gezelfchap van de
 fchepen Delfshaven, en de Leeuwijn uit-
 voer, en op dit fchip waren 298 zielen,
 en op het zelve Schipper Nicolaas Braun,
 ook voer met hem de Koopman Henrik
 Kreyvenger uit; en hy quam met dien bodem



H. P. de Witt del. et sculp.

J. L. de Witt sculp.



HENRIK

BROUWER

Gouverneur General
de Java, Braam et G. ende de Souda

van Nederlanden Indien
Secundus Cam. Priv. L.

Ao. 1636, dem den 5 September ter Reede van Batavia, en verving den 7 dito den Heer Specx in 't Opperbewind.

Gedurende het opperbestier van dezen Heer, weet ik niet, dat eenige veroveringen gedaan, of eenige aanmerkenswaardige zaaken, dan die van Poelo Rhun, de Engelsche Maatschappy rakende, voorgevallen zyn, maar alleen, dat hy als een wys, voorzichtig, en zeer gematigd Heer 't veroverde bewaard, den handel na zyn vermogen voortgezet, en zich byzonder bemind gemaakt heeft.

Hy heeft 3 jaaren, 3 maanden, en 24 dagen, dat aanzienelyk ampt van Opperlandvoogd van Nederlandsch Indiën met veel lof bediend, is op den 31 December 1635. (hoewel andere dit stellen den 1 Januarii 1636.) door den Directeur Generaal van den koophandel, en eersten gemeenen Raad van Indiën tot Batavia, den Heer Antoni van Diemen, vervangen, en heeft daar op de reize na het Vaderland op den 4 January 1636. met het schip Nieuw Amsterdam, en eenige andere schepen (alzo die vloot van dit jaar 8 bodems sterk wierd) ondernomen, die hy ook behouden aldaar gebragt heeft.

Hy hangt in de groote vergaderzaal tot Batavia met zwarte kleederen, met een besje daar op, en Ponjetten op de mouwen uitgeschilderd, gelykende veel eer een bedienaar des Goddelyken woords, als een Oppergebieder van Indiën, ten waare men dat aan den gouden riem om zyn middel, en aan zyn bevel-staf, merkte.

Zyn afbeelding.

Hy was grys van hooft, had een langen en breedden gryzen baard, was lang van

knevels, ryzig van gestalte, redelyk gezet van lichaam, zwart van oogen, en nog redelyk bloozende en kloek van wezen, verbeeldende in allen deelen een zeer agtbaar Heer, na giffing 57 of 58 jaaren, toen hy vertrok, oud, hoedanig wy zyn Ed. hier by de letters QQ ook atbeelden.

Wy hebben op dezen Heer ook dit vers gemaakt, waar in wy meenen, dat hy ten naalten by wel getroffen is.

*Het vriendelyk gelaat, met agtbaarheid
gepaart,
In BROUWER ongemeen, geeft deftigheit
aan 't wezen,
En 't groot beleid is uit de gryze kruin te lezen.
Gelukkig land, van dien Bewinds-Heer oit
bewaard;
Te waardiger gekeurt het oog op hem te vesten.
Als hoofdgebieder van het Oosten en het Westen.*

F. V.

Na dat hy uit Oost-Indiën was in Holland gekomen, is hy weer als Oppergebieder van West-Indiën met eenige schepen, om nevens den Heer Herkmans, zyn vervanger, en tweede, zekeren aanslag in Chili, in West-Indiën, uit te voeren, Ao. 1642. door de West-Indische Maatschappy uitgezonden, en ontrent het midden van Ao. 1643., op dien tocht in of ontrent Karel Mappa overvreden, dat hy veroverd, en verbrand had. Zyn ingewant is aldaar in Brouwershaven, en zyn lichaam in Baldivia begraven.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

A N T O N I V A N D I E M E N.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Antoni van Diemen.

DEze Heer is geweest de negende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën. En is geboren te Kuylenborg, alwaar zyn Vader Borgermeester was, zyne Moeder was, Juffrouw Elifabeth Hoevenaar, en zyn Moeders Vader Raadsheer te Kuylenborg.

Zyn Ed. is getrouwt geweest met Juffrouw Anna van Aalst, by de welke zyn Ed. geene Kinderen heeft gehad; deze Mevrouw van Diemen gerepatrieert zynde; is getrouwt met de Heer Gysbert van der Ho-

lack, gecommitteert geweest in 't Collegie van Haar Hoog Mog. de Staten Generaal.

Met wat Schip, van wat Kamer, of op wat tyd hy uytgevaren zy, is my onbekend; dog men heeft my bericht dat zyn Ed. als een der lage Krygs-Officieren in Indiën verschenen zy.

Hy was een ongemeen gaauw en schrander man, die een schoone pen voerde, en een heerlyke styl in 't opitellen van zyn zaken had.

O o 3

Hy

Hy maakte zich als zoodanig ten eersten al by het fchryven van verzoek-fchriften voor deze en gene Soldaten bekend, die men zoo fraei en cierlyk opgefteld vond, dat de Heer Oppergebieder van dien tyd goedgevond hem in zyne geheyme fchryfkamer als klerk te gebruiken.

Eenigen tyd daar na wierd men om een algemeen Boekhouder verlegen, en men raakte hier ontrent zoo in het naauw, dat men zich genoodzaakt vond met de trom te laten rond slaan, om te zien, of er iemand onder de Soldaten, of onder de andere borften was, die zyn dienft daar toe wilde aanbieden.

Men vond 'er geen, dan hem alleen, die 'er toe bequaam was, gelyk hy ook zynen dienft daar toe niet alleen aanbood, maar dat ampt zoo wel tot genoegen van zyn oppergebieders waarnam, dat hy daar op ten eerften Koopman, en kort daar na algemeen Boekhouder wierd.

Niet lang daar na wierd hy Raad van Indiën, en A°. 1625. komt hy al als ordinaris Raad voor, gelyk blykt by een befluit van de Heeren zeventienen van den 15 April 1626., waar by zy de hooge Regeering van Indiën aanschreven, dat 'er voortaan maar agt gemeene Raaden wezen zouden, van welke 'er vier vast op Batavia blyven, en vier zich in de Buitenlandvoogdyen moefften ophouden, mits dat de Heer Jacques l'Heremite als negende boven 't getal zyn zoude, zoo hy op Batavia mogt komen te verfchynen; dog hy quam in de Zuid-zee in 't Callao de Lima te fterven.

Onder deze agt gemeene Raaden komt de Heer van Diemen als de zesde in rang voor, in welke bediening hy tot A°. 1630. gebleven, gelyk hy in dat zelve jaar dus als Zeevoogd van een vloot na 't Vaderland vertrokken, en daar behouden in October 1631. aangeland is.

Hy moet egter niet lang in 't Vaderland gebleven, maar in dat zelve, of wel in het volgende jaar 1632. in die zelve rang weer uitgekomen zyn, alzoohy den 7 September al weder op Batavia was, en in het laafte van 't zelve jaar Directeur Generaal wierd.

Hy werd
A°. 1636.
negende
Opperland-
voogd.

Hy bleef dit tot in 't laafte van A°. 1635. of wel tot den 1 Januari 1636, wanneer hy als negende Opperlandvoogd van Indiën, in plaats van de Heer Brouwer, voorgefteld wierd.

Wat hy in de eerste jaren van zyn befier, A°. 1637 en 1638. in Amboina verricht heeft, hebben wy onder de stoffe van die Landvoogdy aangewezen, en aldaar getoont, wat verbond hy met Hhamza, Koning van Ternate, gemaakt heeft.

A°. 1637. wierd de handel op Tonkin onder zyn oppergezag ondernomen.

A°. 1638. is by zyn tyd Punto Gale op 't Eiland Ceilon door den dapperen Wil-

lem Jacobszoon Koster den 13 Maart, ge- A°. 1643,
lyk Baticalo door de Heer Adam Westerwold den 18 April, Trinquenemal A°. 1639 door de Heer Kaan, en Nigumbo den 9 February 1640. door de Heer Philip Lucaszoon, algemeen Bestierder van den handel van Indiën, veroverd, welke Heer Lucaszoon zegepralende na Batavia komende, op die reize ftierf, en by zyn komst op Batavia zeer ftatelyk begraven wierd.

Vorder is onder 't oppergezag van de Heer van Diemen de beroemde ftad Malakka, A°. 1641. door den Bevelhebber Minne Willenszoon Kaartecoe, en den Sergeant Majoor, Joannes Lamotius, den 14 January, en eindelyk Nigumbo nog eens A°. 1644 (alzoohy 't den 8 November 1641. door de Portugeezen hernomen was) door de Heer François Caron, ordinaris Raad van Indiën, en Opperbevelhebber van de krygs magt der E. Maatschappy aldaar, ingenomen.

A°. 1640. is by zyn tyd de kruis-kerk, en de kasteels-kerk, tot een zonderling sieraad der ftad Batavia, gebouwd.

A°. 1642. den 12 Augustus voer Abel Tasman als Hoofd van twee fchepen na het Zuidland, van welke reize wy nader onder de stoffe van Banda fpreken. Ook is zyn naam op dat land, als van Diemensland, bekend, gelyk men in de kaart zien kan.

By 't aanvaarden van het opperbeftier komt hy my als een man van 42 of 43 ja- Afsbeel-
ren voor. Hy zag 'er (zoo aan zyne beel- ding van
den in de vergader-zaal van haar Edelhe- de Heer
den hangende, en hier, daar wy hem by men.
de letters R. R. vertoonen, te zien is) zeer fris, byzonder rood, wat rond en kort van wezen; dog zeer levendig van gezicht uit; hoewel hy aan 't linker-oog een ongemak fcheen te hebben.

A°. 1644. zond hy den Heer Maatziiker als Gezant na Goa, om met den Portugeefchen Onderkoning van Indiën over de vrede, ingevolge van de goedkeuring A°. 1641. in 't Vaderland met den Gezant van Portugal, Triftaon de Mendosa Furtado in den Hage den 12 May voor tien jaren gefloten, en den 2 October 1642. per 't fchip de Salamander in Indiën overgebragt, te handelen.

Hy is de eerste geweest, die een begin gemaakt, en de gronden gelegd heeft, om uit de Placaat-boeken van Batavia de Batavische Statuten (dat algemeen en heerlyk Recht-boek van Indiën, waar na alle vonniffen alomme in het Oosten uitgewezen werden) op te ftellen, dat naderhand by de Heer Maatziiker vervolgt, en, zoo verre hy toen komen konde, voltoit is.

Hy wierd A°. 1645. ziek, ontbood de Heeren Raaden van Indiën voor zyn bed, alwaar op den 12 April dit befluit by de Heeren van de hooge Regeering genomen wierd:



M. Hales Delincent ad offic.

A. G. Schenk del.

ANTONIO 2

Generaal Generaal



VAN DIEMEN

Van Nederlands Indien

Ao. 1645. „ Zyn Edelheid, de Gouverneur Ge-
 „ neraal, Antoni van Diemen, door de
 „ bezoekende hand des Heeren in ziekte
 „ zondanig verzwakt, dat hy al eenige da-
 „ gen de key heeft moeten houden, en da-
 „ gelyks zich nog zwakker bevindende,
 „ doct den Raad, bestaande in de navol-
 „ gende Heeren, voor zyn Ed. bed by
 „ een komen, als, de Heer Kornelis van
 „ der Lyn, Joan Maatzuiker, Salomon
 „ Zweris, Simon van Alfen, en den ge-
 „ heimfchryver Pieter Mesdag. Zyn Ed.
 „ voor eerst 't nodig gedane in den dienst
 „ der E. Maatschappy op 't hoogste aan-
 „ bevolen hebbende, accordeerd, en ar-
 „ restceert met eenparig goedvinden van
 „ de andere Heeren, dat na zyn Ed. af-
 „ lyvigheid den Heer Kornelis van der
 „ Lyn, onder den titel van President van
 „ de Raaden van Indiën 't oppergezag over
 „ alles, en dat de Directeurs-plaats tot na-
 „ der goedvinden van de Heeren in Hol-
 „ land zal werden gediffereerd, mitsgaders
 „ dat den Raad onder de concluderende
 „ stemmen met de Heeren extraordinaris
 „ Raaden van India, Salomon Zweris,
 „ en Simon van Alfen, zal werden ver-
 „ sterkt.
 „ Zoo avanceert ook zyn gemelde Ed.
 „ om de langdurige goede diensten, den
 „ Secretaris, Pieter Mesdag, tot extraor-
 „ dinaris Raad van Indiën met 200 guld.
 „ ter maand, en een drierig verband, om,
 „ gelyk de twee andere Heeren, Salo-
 „ mon Zweris, en Simon van Alfen, ses-
 „ sie in Raade van Indiën te hebben; dog
 „ alles op approbatie van onze Heeren Ma-
 „ jores.

Batavia den 12 April 1645.

Hy verzogt ook, by nader vergadering
 van den 14 dito, de meening en 't gevoe-
 len der Heeren ontrent het verblyf van zy-
 ne Gemalinne by zyne aflyvigheid te mo-
 gen weten, waar op haar Edelheden een-
 parig geantwoord hebben, dat haar Edel-

heid het zelve gebruik van de wooning van
 zyn Edelheid, even als by zyn Edelheids
 leven, zoo lang genieten zal, tot dat haar
 Edelheid na 't Vaderland vertrekken, of
 tot dat 'er by de Heeren Majores een an-
 der Generaal gesteld zal zyn.

Hy stierf den 19 April, na dat hy 9 ja-
 ren, 3 maanden, en 19 dagen 't opperge-
 bied van Indiën met zeer veel lof waarge-
 nomen, en 40000 ryxdaalders, tot herma-
 ken van een nieuwe kerk, by zyn laatste
 wil nagelaten had.

Hy wierd den 22 dito in de Holland-
 sche kerk agter 't gestoelte der Predikan-
 ten begraven, alwaar zyn wapen boven 't
 zelve te zien is.

Zyne diensten, aan de E. Maatschap-
 py in 't uitbreiden van hunnen staat en
 macht in 't Oosten bewezen, verdienen
 veel meer, dan dit ons gering vers, op
 hem hier ter nedergesteld, uitdrukt.

VAN DIEMEN, zoo beroemd in 't Oo-
 sten, donk hier neêr;
 Dog leeft in Ambon, als een wakker Held,
 en onder
 De grootste mannen van zyn eeuw, gelyk een
 wonder,
 Van ouds bekend door zyn weergadelooze
 veêr.
 In 't Oosten zal men op zyn heldendaden roe-
 men,
 Zoo lang men Ceylon, en Malakka, daar zal
 noemen.

F. V.

Zyn weduwe, Mevrouw N. van Aalst,
 is nog dat zelve jaar, na dat zy den 20 No-
 vember aan de Hollandse kerk een fraei
 tafel-kleed, en twee servetten, nevens 200
 ryxdaalders geschonken had (gelyk uit de
 kerkelyke besluit-boeken van dat jaar blykt)
 onker de vlag van de Heer Maximiliaan le
 Mair na 't Vaderland vertrokken, en men
 wil, dat zy naderhand met de Heer Con-
 stant, gewezen Directeur in Persiën, die
 toen mede na 't Vaderland ging, getrouwd zy.

ZESDE HOOFDSTUK.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Kornelis vander Lyn. Zyn afbeelding. Het
 leven van de Heer Opperlandvoogd Karel Reynierszoon. Zyn afbeelding. Het
 leven van de Heer Opperlandvoogd Joan Maatzuiker. Aardige trek aan de Heer Hulst
 door zyn Ed. gespeeld. Zeldzame aanspraak van Edlipper Springer. Zyn won-
 derlyke droom. Zyn huwelyk met de weduwe van de Heer Cos, verloofde bruid van
 de Heer Joan van Dam. Wonderlyke trek door zyn Ed. aan zyn Gemalin gespeeld.
 Geestig middel van zyn Edelheid, om altyd te kunnen weten, wat de klerken in de ge-
 beime schryfkamer deden. Een slegte trek door zyn Edelheid aan verscheide Raaden
 by de Heeren zeventien gespeeld. Groote zaken door zyn Edelheid verricht. Brief
 des Abyssinischen Keizers aan zyn Edelheid Ao. 1675. Zyn afbeelding. Van wat Gods-
 dienst by was. Zyn bloedvrienden. Zyn dood, en nalatenschap.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Kornelis van der Lyn.

DEze Heer is de tiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest. Hy was te Alkmaar in Noord-Holland, geboren.

Met wat schip, op wat tyd, in wat bediening, of van wat kamer hy uitgevaren zy, blykt my nergens.

In 't jaar 1632 tot 1636 den 18 January, komt hy my allereerst als algemeen Boekhouder voor.

Hy trad A°. 1640 als Directeur Generaal in de plaats van de Heer Lucaszoon, op, zynde al eenigen tyd van te voren gemeen Raad van Indiën geweest.

Hy bleef algemeen Bestierder van den handel van Indiën tot A°. 1645 wanneer hy, volgens 't voornoemd besluit, voor 't bedde van de Heer van Diemen genomen, den 19 April als voorzitter van de Raaden van Indiën opgetreden, gelyk hy A°. 1646 den 10 October in 't Vaderland tot tiende Opperlandvoogd van Indiën door de Heeren zeventien aangesteld is.

Hy heeft, myns wetens, niet veel van belang, gedurende zyn opperbewind, verricht, alzo 'er in zyn tyd niet veel voorgevallen is, dan alleen, dat ik zie, dat hy A°. 1646 den 24 September een verbond met Soefochoenan Ingalaga, Keizer van Java (zynde 't eerste van alle Javaansche verbonden) gemaakt heeft.

Het eenig gedenkteken, dat ik van dien Heer op Batavia vinde, is, dat ik zynen naam, C. VANDER LYN, boven de poort van des Opperlandvoogds paleis (gelyk wy dat in des zelfs beschryving al aangehaald hebben) rondom het merk der E. Maatschappy uitgehouwen vind, waar uit ik vast stelle, dat hy het zelve, of altoos die poort heeft laten maken.

Hy regeerde 5 jaren, 8 maanden, en dag, lei zyn ampt den 7 October 1650 zeer misnoegt (zoo men my bericht heeft) neder, om dat de Heeren zeventien den Directeur, of Opperbestierder van den handel van Indiën, de Heer François Caron, een man, die de E. Maatschappy zulke aanmerkelyke diensten, zelf met het uiter-

ste gevaar van zyn leven, in Japan, en elders, gedaan had, zoo maar los opontboden: want, voegde hy daar by, ontbieden de Heeren dezen man op, die een van de bequaamste van gantsch Indiën is, en die veel meer, dan ik, verdient heeft, zy zouden dat met veel meer reden dan ook my kunnen doen, om het welke niet af te wagten, ik het beter keure mynen dienst nu met eenen neder te leggen, en met dien Heer, mynen zoo zeer mishandelnden vriend, maar mede na 't Vaderland te gaan: gelyk hy dat ook gedaan, en de reizze eigentlyk, met zyn Gemalin, Mevrouw Lavina Poleth, en den Heer Caron, op het schip de Princes Rojaal, na Holland eerst den 20 January 1651 ondernomen heeft, alwaar hy, behouden aangeland zynde, nog vele jaren in zyn vaderlyke stad, het ampt van Burgermeester bekleed heeft, zonder dat ik wete in wat jaar zyn Edelheid overleden is.

Hy hangt mede in de vergaderzaal van zyn afhaar Edelheden, uitgeschilderd met een beelding. hoed op 't hoofd, met een besop een zwart kleed met goude knopen, met de handschoenen in zyn linkerhand, en met een draagband om, hoedanig wy hem hier by de letters S. S. vertoonen. Hy schynt my daar nog een fris, jeugdig Heer, en niet boven 43 of 44 jaren oud te zyn.

Wy hebben op dezen Heer ook dit vers hier bygevoegt:

*Het eereelyk gemoed, en de ongekreukte deugd,
Vertoont zich ongemeen wel in het achtbaar wezen
Van vander LYN, die, schoon tot de oppermagt gerezen
Van Indiën, het zelf verliet met veel geneugt.
'T was om zyn vriend, Caron, te volgen,
en te dekken,
En anderen op dit spoor tot trouw mede op te wekken.*

F. V.



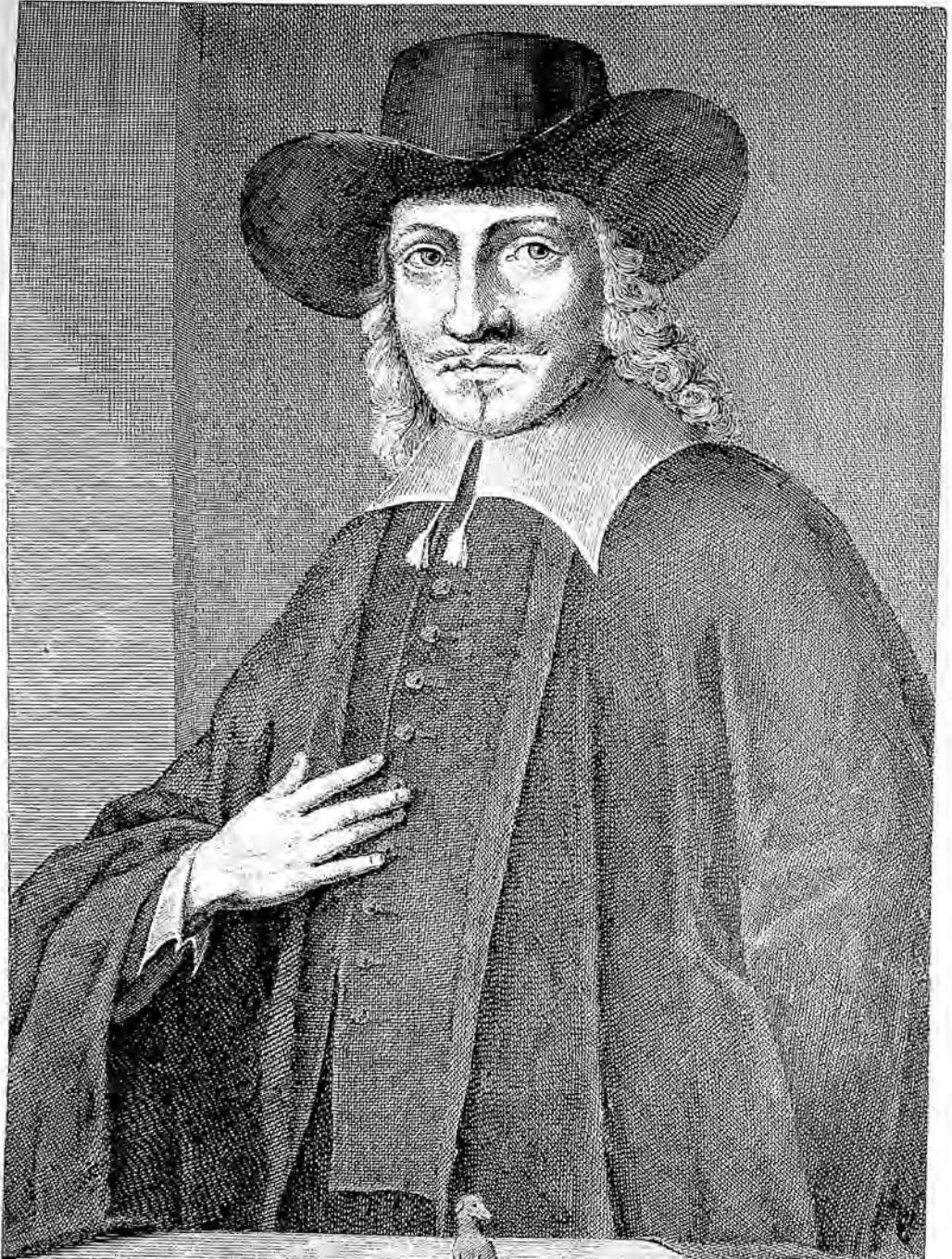
H. Walba delincent ad offic.

Dirk Tromman sculpsit

CORNELIS
Gouverneur General



VAN DER LYN
van Nederlandsch Oost-Indien



J. Bales delin. ad offic.

CAREL
Gouverneur Generaal



RYNIERSZ
van Nederlands Indien

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

OPPERLANDVOOGD

K A R E L R E I N I E R S Z O O N .

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Karel Reinierszoon.

Deze Heer is de elfde Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest. Hy was te Amsterdam geboren.

Met wat schip, of in wat bediening zyn Ed. uitgekomen is, blykt my nergens. Ook komt hy my in de openbare papieren van de Ed. Maatschappij allereerst Ao. 1636 en 1637 als Landvoogd van de kust van Choromandel, Ao. 1640 als ordinaris Raad van Indiën, en Ao. 1646 als voorzitter van Schepenen, tot den 8 Juny 1647, voor.

Den 7 October 1650 trad hy, by het vertrek van de Heeren vander Lyn en Caron te gelyk na 't Vaderland, als elfde Opperlandvoogd van Indiën op.

Zyn afbeelding.

Hy was te dier tyd ontrent 47 of 48 jaren oud, komende dit met zyne beeltenis, zoo als wy die hier by de letters T. T. vertoonen, zeer wel overeen, alwaar hy in 't zwart, met een mantel om, met een hoed op, en met een bef en ponjetten aan, verbeeld staat.

Hy was zwart van hair en oogen, blank van wezen, wat dik van neus, en van een fraeje gestalte.

Den 13 Maart 1651 wierd onder zyn Ed. besloten, om de Chineeze en Moorze Tempels te doen afbreken, dat den 9 October weer in duigen raakte, hoewel 't den 27 November weer goed gevonden wierd. En Ao. 1652 maande zyn Ed de Predikanten (het eenigste geval, dat my voorkomt) ernstig tot bekeering der Chineezen aan. Dat een van de beste besluiten is, onder zyn Ed. genomen.

By zyn opperbestier, dat maar 2 jaren,

5 maanden, en 7 dagen duurde, is weinig van belang voorgevallen, dan alleen, dat hy met deze en gene Vorsten eenige verbonden heeft gemaakt, waar onder dat met Mandarsjah, Koning van Ternate, wegens 't uitroejen van alle de nagelen in zyn Ryk, geenzins van de minsten is.

Hy heeft geen levens-tyd gehad, om grootte zaken te konnen verrichten, behalven dat hy ook door zeker gebrek daar in zeer verhinderd is.

Men zegt, dat hy, Opperlandvoogd zynde, getrouwd is met Juffrouw de Witt, over welke hy Ao. 1634, Landvoogd op de kust van Choromandel zynde, als gevader ten doop gestaan had.

Hy stierf den 18 May 1653, zynde ruim vyftig jaren oud, en is begraven in de Hollandse kerk, alwaar zyn wapen boven de bank der Schepenen, na de zyde der Weesmeesteren, te zien is.

Wy hebben ook dezen Heer met dit ons gering vers op zyn Tombe willen vereeren.

Hier ziet gy de Oppervoogd REINIERSZOON, die wel eer

Door 't staven van 't verbond de barsze Ternataanen,

En hunnen Vorst bewoog, die schoone weg te baanen,

Om de Ooster-Maatschappij alleen te maken Heer

Van al de nagelen, waar door zy geen gebueren

Meer heeft te vreezen, en de laster kan verdueren.

F. V.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

OPPERLANDVOOGD

J O A N M A A T Z U I K E R .

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Joan Maatzuiker.

Deze Heer is de twaalfde Opperlandvoogd van Nederlands Indiën, en (zoo ik niet beter wete) een Amsterdamer van atkomst, hoewel zyn meeste vrienden te Haarlem woonen.

Hy wierd (zoo uit de penningen, by zyne begraaffenis omgedeed, bleek) den 14 October 1606 geboren.

Hy quam Ao. 1636, met het schip de Prins Willem, als Raad-Pensionaris uit.

Ao. 1638 komt hy als Baillu van Batavia voor, dat hy tot den 11 January 1640, nevens eenige andere Ampten, waarnam, in welk jaar hy ook ordinaris Raad van Indiën wierd.

Pp

In

A°. 1653.

In deze bediening is hy A°. 1644 als Gezant van de E. Maatschappij na Goa afgevaardigd, om te zien, of hy met den Onderkoning, den Grave d'Aveiras, de vrede zou kunnen treffen, gelyk hy dit zeer gelukkig, en byzonder voordeelg voor ons gedaan heeft.

In dit zelve jaar heeft hy als voorzitter in 't Gericht over de vertoefelyke zaak van de Heer Justus Schouten, extraordinaris Raad van Indien, die over Sodomie gestraft wierd, gezeten. Ik hebbe verscheide besluiten, daar over by haar Edelheid genomen, gelyk ook het vonnis onder my, dog heb best gekeurt, om die zonde te bedekken, daar af niets te berde te brengen.

A°. 1646 ging hy als Landvoogd na Ceilon, daar hy tot A°. 1650 bleef, gelyk wy onder die stoffe zullen aanhaalen.

Pas na zyne komst op Batavia, als hy algemeen Bestierder van den handel, of tweede van Indien, by het vertrek der Heeren vander Lyn, en Caron, geworden was, gaf hy den 18 January 1651 een zeer heerlyk Advys wegens de Nederlandze Colonie, ofte een volkplanting van Hollanders in Indien, het gene wy, uit vreeze van te langdradig te zullen zyn, best keuren hier uit te houden.

Hy bleef Directeur Generaal tot den 18 May 1653, wanneer hy, in plaats van den overleden Heer Karel Reinierszoon, twaalfde Opperlandvoogd van Indien wierd.

Hy was toen een Heer van 47 jaren, en is de grootste en wyfste Oppergebieder van Indien geweest, die de Nederlandfche Maatschappij oit heeft gehad, gelyk 'er ook geen voor of na hem, zoo lang, als zyn Ed., geregeerd heeft.

Onder zyn opperbestier is Ceilon voor het grootste gedeelte, mitsgaders de kuff van Malabar, en Macassar, veroverd.

Hy is het ook geweest, die van alle de vorige Placcaten, op de gronden, by de Heer van Diemen gelegd, niet alleen een ordentelyk Placcaat-boek, maar uit de zelve een t'zamentrekzel gemaakt, en daar uit de Statuten van Batavia, dat heerlyk werk, en het cenig Recht-boek van Indien, waar na de Gerichts-zaken alomme in 't gebied der E. Maatschappij uitgewezen werden, opgesteld, en tot zyn tyd toe voltoit heeft; een werk, dat wy mede bezitten, nevens de placcaten van Batavia, al zeer na tot onzen tyd toe.

Hy is het ook geweest, door wien uitgevonden, en ingevoerd is, om aan de dienaaren der E. Maatschappij, in plaats

van honderd, maar vyf en zeventig gulden, te betaalen, zonder die lieden toen daar by te kort te doen, om dat men hen toen in Bankdaalders, en Spaanfche maten (of stukken van agten) die 25 en 30 ten 100 opgeld deden, betaalde; dog dat verschild zeer veel by de betaling, die men jegenwoordig aan de dienaaren doet, aan welke men, by voorbeeld, nu 100 guld. ter maand belooft, hoewel men hen niet meer als 75, in een foort van geld, dat geen opgeld ter wereld doet, betaalt, dat tot een merkelyk nadeel der zelve, en een wyze van betaling is, die wel hier uitgesproten, dog, met 'er tyd van een anderen aard geworden zynde, nu ook anders, dat is zoo, als men de menschen nu aanneemt, en volgens die belofte behoort betaalt te werden.

Ik heb wel hooren zeggen, dat dit middel, eerst door de Heer Maatzuiker uitgevonden, ter plaatse daar 't behoort (te weten by haar Hoog Mog:) goedkeurt is, om dat daar by niemand verkort wierd; maar kan niet begrypen, hoe met de billykheid overeenkomt, en wat regt men in Indiën daar toe heeft, om de dienaaren 25 ten 100, daar in 't land zynde, aftetrekken, en dan nog tegen hun wil half geld en half goed (daar zy zekerlyk nog op verliezen, en tegen hun eed aan, mede handel dryven moeten) te geven.

Deze Heer Maatzuiker was een looze en doortrapte vos, waar van hy al verscheide zeldzame voorbeelden gegeven heeft.

Zommige willen (niet zonder grond) dat hy een Jesuïet geweest zy. Immers ik heb eenige byzondere redenen, om dit te gelooven, behalven dat verscheide van zyne zeer nabestaande bloedverwanten, waar van een zuster, die klop was, nog onlangs leefde, van 't Roomsche geloove zyn. Zeker Heer in Indiën heeft menigmaal tegen zyne huisvrouw gezegt, dat hy, noch Roomsgezint, dezen Heer Maatzuiker, en zyn broeder als Jesuïten gekend had, welke Juffer my dat zelf wederom verhaalt heeft.

Hy was nog niet lang Opperlandvoogd geweest, wanneer A°. 1654 de Heer Gerard Hulft, een zeer wakker Amsterdams Heer, als algemeen Bestierder van den handel van Indiën uitgezonden wierd, om de bakens der Regeering te Batavia (zoo men voorgaf) niet weinig te verzetten.

Op het vertrek van zyn Ed. vind ik in Vondels Lierdichten, fol. 407, dit volgende:

OP HET VERTREK
VAN DEN ED. HEERE
G E E R A A R D H U L F T,
DIRECTEUR GENERAAL IN DE OOST-INDIEN.

He tibi erunt artes.

M Anbafte HULFT, een ieder word
(Beftraf me, indien ik mis)
Een geest van boven ingefort,
Die naauw verzetbaar is.
Elk heeft zyn trek en tegenheid,
Tot dit, van dit en dat.
Wie breideld dees genegenheid,
Dat zy niet uit en spat,
En uitberft, d'eene of d'andre tyd?
Men onderdrukt ze wel
Een poos, maar geenzins zonder ftryd,
En innerlyk gequel.
Natuurwet wankeld niet zoo licht,
Hoe hard zy word gefchokt.
Zy zet zich fchrap, en fluit zich dicht,
Enftaat gelyk verftokt.
Lykurgus, die wel eer tot nut
Van Lacedemon fchreef,
Door wet, die Staat en fteden flut,
Dees nutte waarheid fleef.
Wanneer de jonkheid aan de poort
Van haren leidsman quam,
Hy uit den aard wan elks geboort
Een zeker teeken nam.
De vrye keur haar vryheid biel
In't kiezen onder veel,
Een oeffentuijg, daar't oog op viel.
Natuur gaf elk zyn deel.
Men greep, als in een oorlogs-buit,
Dees snel, en die bedaard,
Een ring, een pen, een wyl, een luit,
Een boek, een beeld, een zwaard:
En op het geen een ieder greep,
Gedreven door zyn lot,
De kiezer dan zyn zinnen fleep,
Gelyk een ampt, van God
En vrouw Natuur hem opgeleit.
Wie hier aan twyffel flaat,
Die haale op Jakatra befcheid,
By u, den eerften Raad,
Van ons Ooft-Indiaanfch gebied,

En fcheppe een blyk uit u,
Die ruim moest weiden, anders niet,
Van enge paalen fchuw.
Dies viel ons ruim en nieuw Stadhuif,
Uw ruimen geest te kleen.
Het zittten op ons wapenkruis,
U ongemaklyk fcheen.
Dat dreef u naar het zee-gevecht;
Een zorgelyke kans,
Daar't Briifch en Hollands water-recht
Elkandren om den krans
In't zee-perk floegen, en de brand
Den Oceaan ontfak,
De loutflok, in uw rechte band
Kartouwen, krak op krak,
Aan't baaren help, enftaal en fchroot,
En ketens van metaal,
Ten beften gaf aan's vyands vloot,
En zynen Amiraal:
Gy ftrekte, in't midden van't gefchreeuw,
Van brand en gloed en vloed,
Een klaauw aan Hollands Waterleeuw,
Geverft in Engelsch bloed.
Nu dreef de zelve waterzucht,
U naar d'opgaande zon,
Ter wereld uit, in ruimer lucht,
Zoo wyd men zeilen kon.
De hoop van Ridder Maarzeveen,
En onzen Vry-Heer Graaf,
Verzekerd ons, dat gy't gemeen,
Zult voorftaan, ruim zoo braaf,
Als oit een Amfterdammer zoon
Zich in het Ooften droeg.
De deugt begeert geen ryker kroon:
Deze is haar eer genoeg.

MDCLV.

Dus vind ik fol. 557 dit op zyn Edelheids afbeelding:

300 L E V E N S D E R
 O P D E A F B E E L D I N G E
 V A N D E N E D. H E E R E
 G E R A R D U S H U L F T ,

Gefchilderd door G. FLINK, toen hy stond op zyn vertrek na Oost-Indiën.

Aldus leeft HULFT tot eer der Hafselen.
 Ons Raadbuis viel zyn moedigheid te klein:
 Hy wou voor 't land zich wagen op de baren,
 Daar Holland en Brittanje om 't zee-regt
 streên.

*Dat's niet genoeg: dees zeeheld zet ons palen
 Noch verder dan de straat van Gibraltar,
 Op 't beerlyk spoor der Hollandfche Amiralen,
 Uit liefde tot die fchoone morgenftar;
 Daar fluit zyn hoop een nieuwe wereld open.
 Wat meer? al wat een edel bart durft hopen.*

Na dat nu de Heer Maatziiker, delugt hier af gekregen had, en oordeelde zulk een kyk in de pot zoo naby zich niet van noden te hebben, wift zyn Edelheid een aardig middel uit te vinden, om zich van dezen Heer te ontlasten, en alle de andere Heeren Raaden tot zyn gevoelen over te haalen, en met hen af te fpreken, hoe men die zaak in Rade van Indiën behandelen, onwrikbaar met den anderen bediffelen, en zoo fchikken zou, dat de Heer Hulft zich onmogelyk voor den ftrik, hem door zyn Edelheid gefpannen, zou konnen wagten.

Dit fchynt ook zoo geheim niet gebleven; maar zoo veel daar af uitgelekt te zyn, dat het aan den fchranderen en alles doorfuffelenden, dog koddigen, Abraham Pittavyn, verzorger der pleit-zaken aldaar, en een groot vriend van de Heer Hulft, gelegenheid gegeven heeft, om hem daar tegen op een zonderlinge wyze te waarfchouwen.

Hy quam dan op zekeren dag by dezen Heer, zeer diep in den rouw gekleed, en van zyn Ed. gevraagd zynde, over wien hy zoo zwaar in den rouw was, zeide hy, over den beften en grootften vriend, dien ik in de wereld heb, en dien ik nu quyt, of altoos zoo goed als quyt ben.

Nader daar op gevraagd zynde, wie die vriend was, zeide hy, ik drage rouw, Edele Heer, over u Ed., die, fchoon nog levende, voor my, en voor alle zyne goede vrienden, reeds dood is: want u Ed. zal niet lang meer hier zyn, maar in korten tyd na Ceylon gezonden werden, en 'er nooit weer van daan komen.

De Heer Hulft, een moedig en dapper Heer, en die daar voor niet bang was, zeide tegen Pittavyn, gy zyt gek, dat gy daar over rouw draagt. Ik heb geen nood, en dat zal zulken vaart niet loopen.

Weinig dagen daar na ftelde de Heer Maatziiker met zeer veel nadruk in Rade van Indiën voor, dat de zaken van Ceylon, en in 't byzonder de toelag van haar

Edelheden, om de stad Colombo te veroveren, vereifchten, dat derwaards een wakker en ervaren Heer als veldoverften wierd gezonden; daar by voegende, dat hy, ten bewyze van de groote aangelgenheid, zich zelven geenzins zoo grooten zaak onttrekken wilde, gelyk hy daar benevens aanbood, om zelfs derwaards als Veld-Heer te gaan, ten ware de Heeren uit dit hun lichaam een Heer van grooter bequaamheid hier toe geliefden te verkiezen.

Daar op bragt hy dit voorftel in omvra-
 ge. De Heer Hulft, die als eerste der or-
 dinaris Raaden hier op antwoorden moest,
 en op zulk een voorftel, dat hem wat ont-
 zette, noit gedagt had, preef deze edel-
 moedige aanbieding van zyn Edelheid zeer;
 dog zei aanftonds, dat hy niet lyden zou,
 dat zyn Edelheid van Batavia, daar hy zoo
 nodig was, vertrok, zeggende, dat het
 dan veel eer zyn plicht was, om der-
 waards te gaan, en dat hy dierhalven zyn
 dienft daar toe aanbood.

Hy deed dit met die hope, dat 'er wel meer Heeren in de vergadering zouden zyn, die mede hunnen dienft daar toe zouden aanbieden; dog dat volgde daar juist niet op.

De Heer Maatziiker, die (volgens het verfprek met de andere Heeren) niet anders zegt, en dezen Heer nu al in de knip had, preef hier op de moedigheid, jeugt, kragt, en de uitmuntende bequaamheid van de Heer Hulft zeer verre boven de zyne, verheffende hem hemelhoog, als een Heer, die tot een onderneming van dezen aard in staat was, om de E. Maatfchappy veel meer dienft te doen, dan zyne jaren, en bequaamheden wel toelieten.

Hy ftelde dan deze edelmoedige aanbieding van de Heer Hulft aan de andre Heeren Raaden voor, die zyn Ed. alle daar over mede prezen, en volmondig uit zeiden, dat zy in den ganschen Raad van Indiën geen Heer daar toe zoo bequaam, als zyn Ed., kenden, en wenschten zyn Ed. daar op met dit zoo net bediffeld, en zoo fyn
 aan

A. 1655. aan hem opgedragen Veldheerfchap, veel gcluks.

Pittavyn, die zeldzame fnaak, quam dien zelven avond, nog wel zoo zwaar, dan bevorens, in de rouw, by de Heer Hulft, en vraagde zyn Ed., of 't nu niet waar was, dat hy hem voorzegt had. Zyn Ed. zeide, ja; dog 't is geheel dus tegen myne gedagten uitgevallen; maar wat legt daar aan gelcgen?

Ik heb, zeide Pittavyn, bevorens maar lichten rouw over u Ed. gedragen; dog heb die nu verzwaard, om dat ik u Ed.

reeds als in de kift zie leggen: want die u Ed. met zulk een loozen trek hebben weten na Ceylon te krygen, die zullen u Ed. daar ook wel weten te houden, en eer, als u Ed. denkt, aan u cinde helpen.

Behalven deze voorzegging van Pittavyn, komt ons nog een andere in de Poezy van de Heer Joost van den Vondel, in het tweede deel, fol. 132 voor, waar in hy zyn cinde op Ceylon in een droom zeer wonderlyk voorziet, en zoo klaar voorzegt, dat den Lezer daar over, als hy 't met opmerking leeft, verbaast zal staan.

AAN MYNE AFBEELDINGE,

DOOR GOVAART FLINK GESCHILDERT,

TOENZEDEN HEER

DIRECTEUR GENERAAL

GEERAART HULFT

IN OOST-INDIEN TOEGEZONDEN WIERD.

Vondels
droom van
zyn Ed.

Glysteekt dan af, voor d'Amsterdamfche paalen,

Om over zee te zweven, daar de dag
Batavie verguld met d'eerfte ftraalen,
En geuren brengt, uit ootmoed en ontzag:
Daar d'Eilanden om ftryd, van alle kanten,
Aanhouden om geboor, voor 't Hollandsch

Hof,
Door Koningen en fmeekende Gezanten,
Met bumme Kroon gebogen in het ftof.
Wanneer gy komt in 't Oosten te belanden,
En d'eer geniet, dat HULFT u welle-

koomt,
Zoo kust dien held eerbiediglyk de handen;
En meld hem, wat ik onlangs heb gedroomt.
De duifftre nacht bedekte met haar vlogelen
De kamer, daar ik eenzaam lag en fleep,
Als HULFT, beluft op vangft van 't puik
der vogelen,
[Zoo 't fcheen] door 't ryk kaneel-bofch ja-

gen liep.
Hy volgde in 't ende een Duif, wiens pennen
blonken,
En flikkerden van zilver, en fyn goud,
En purperverf, en fcheen van min 'ontvonen,

Om zoo veel fchoons als hare pluim ont-
vouwte.
Eneas volgde aldus, door bofch en ftruiken,
De vogels, hem gefhuurt van 's moeders dak,
Op dat hy hen, als leitmans, mogt gebruiken,
Op 't heilzaam fpoor na Junos gouden tak.
De bofch-duifftreek op een kaneel-boom neder.
De Hollander, gedoken onder 't loof,
Viel op een knie met zyne jagtbus weder,
Gelyk by plag, en mikte op dezen roof.

Myn geest verfbrikte, en, om hem in te toomen,

Sprak dus bedagt den jongen fchutter aan:
O jongeling, hoe wil u dit bekomen?

Het fchieten is u lef niet wel vergaan,
Gy jaagt, 't is waar, geen draak, nog kol-
chis ftieren,

Nog everfwyn, nog tygers, wilt van aart:
Maar uwe jagt na tamme en makke dieren,
Is 't voorfpoek, dat my allermeest vervaart.
Geen duif nog spreeuw heeft vreezelyke klui-
ven,

Noch moort geen menfch: maar echter hou u
fchuw.

Verfteur geen vlugt van spreeuwen noch van
duiven: *

Hoe mak zy zyn, die vogels dreigen u.
Het beugt my hoe een spreeuw u had gebeten,
En meer gewond, dan ftaal en donderkloot,
Daar 't Britfch gefchut op zee van was beze-

ten,
Toen gy den Teems braveerde met ons vloot.
Dus fprak ik nauw, of 't vogelroer gefprongen,
Gaf met zyn fлот den fchutter eenen flag
Op zyne beup, dat hem, van pyn gedrongen,
Het hart ontzok, daar hy ter aarde lag.
De droom-god was op dezen flag vervoloogen
Naar zyn fpelonk. 'k Ontwaakte in 't ban-
ge bed.

En fchoon ik my gelukkig vond bedrogen,
Nog bleef myn hart met fchroomts en fcbrik
bezet.

P p 3

Nis

* Een voorspelling van zyn dood, want Columbo, daar de Heer Hulft voor gebleven is, komt met Columba, dat een Duif (te weten in 't Latyn) betekent, by na over een.

A°. 1655.

*Nu wenschte ik, dat by geene duiven langer
Belaagde op tak en boom, nog in haar vlugt,
Al gingen ze ook van een musschaatnoot
zwanger,*

*Of pyp-kaneel: by schuw' die duivevlugt,
Hy schuwde mede Oost-Indische barpyen,*

*Een snood gebroed, bekend in d'oude tyd,
Het welk op strand een anders gasterjen*

*Besmet, en noode een dischgenootschap lyd.
Het aanzicht schynt een maagi gelyk van we-
zen.*

*Zy bongerd van geen dischgerecht verzaat.
Haar kraauwels, scherp gestepen, staan te
vreezen.*

*Zy scheid met flank, en vloekt al wat ze
haat.*

*Men moet haar nest met achterdogt genaken:
Want staat men haar een voet te na in 't
licht,*

Zy zal een vloed van dreigementen braken:

*Of zwygt ze stil, zy moort met haar gezigt.
Nu zyt myn bode, en meld dien held myn zor-
gen,*

*Als gy beland in 't hof, daar by gekeert,
En uit gevaar, ter goeder tyd, geborgen,
Het roer van nieuw Batavie regeerd.*

En waarlyk de tyd heeft dit zoo geleerd, alzoó die Heer, na Ceylon vertrokken zynde, den 10 April 1656 in 't beleg van Colombo met een kogel (gelyk wy onder de stoffe van Ceylon nader zien zullen) zoo wel getroffen is, dat hy 't aanfonds bestierf.

Hoe scherp zich de Heer Maatziiker etelyke jaren aan een (en voor al A°. 1656, en daar ontrent) in 't besnoejen der kerkeleyke regten, gedragen heeft, zal ons onder de zaken van den Godsdienst hier na klaar genoeg blyken.

Zeldzame
aanpraak
van Schip-
per Spring-
ger aan
hem.

Zeker Enkhuizer Schipper, N. Springer genaamt, een vroom en eerlyk man, dog juist niet gewoon aan elk zyn netten titel te geven, pas uit het Vaderland op Batavia, en voor de eerste maal by zyn Edelheid Maatziiker gekomen zynde, om aan zyn Ed. de brieven over te geven, gaf hem, by zyn eerste aanspraak den titel van zyn Koninklyke Hoogheid, om dat hem de ganfche zwier en trein van dezen Heer niet dan Koninklyk voorquam.

De Heer Maatziiker, dit hoorende, en vry aardig vindende, stuttede hem in zyn verdere redenen, al lagchende daar opzeggende, wel schipper Springer, die titel komt my niet toe, dat is wat te hoog voor my.

De Schipper, dit willende verbeteren, zeide toen, zyn Excellentie; maar de Heer Maatziiker, wat grimlagchende, zei hier weer op, Schipper, dat is nogal een weinig te hoog.

Wel Heer Borgermeester dan, zei Schipper Springer daar op weder tegen zyn Edelheid, die daar op antwoorde, dat komt

by, Schipper Springer, dat gelykt'er na, A°. 1664. en nu kont gy met uwe reden voortgaan, gelyk ook geschiede, maar deze Schipper moest dien dag wel honderdmaal voorhouden, aangezien dit ten eersten door ganfch Batavia zoo verspreid was, dat die goede man zyn lyf geen meester was, en overal aangeropen wierd, om hem te vragen, of het ook waar was, 't geen hy ook niet loochenen dorst. Ook wierd hy naderhand in de wandeling niet anders, dan zyn Koninklyke Hoogheid, en zelf wel in zyn bywezen, genaamt, dat hy eindelyk zoo gewoon wierd, dat hy zich daar aan niet meer stoorde.

Den 11 February 1662, droomde de Heer, dat hy den Heer Arnold de Vlaming van Outhoorn, ordinaris Raad van Indiën, en Zeevoogd over de vloot, die den 23 Decceber 1661 van Batavia na 't Vaderland vertrokken was, in zwaren nood zag, en hem etelyke weder zyn Ed. om hulp hoorde roepen. Zyn Ed. wierd hier door zoodanig ontfeld, dat hy 'er wakker af wierd. Hy begaf zich egter weer tot slapen; dog geraakte weder aan diergelyken droom van dien zelven Heer, en zag hem toen in zyn droom zeer klaar met zyn schip vergaan, waar af zyn Ed., nog meer dan te voren ontfeld zynde, weer ontwaakte.

Zyn Ed. bleef toen wakker, reekende den dag, de maand, en 't jaar aan, op welke hy dat gedroomt had, verzegelde dit, en gaf'er daags daar aan kennis af aan de andere Heeren Leden van de Hooge Regeering, als mede aan den Geheimfchryver van haar Edelheden, aan den welken hy dit verzegeld brieje over gaf, met last van dit wel te bewaren, tot dat men van de Kaap der goede Hope tyding van deze vloot krygen zou.

Men kreeg naderhand van 't Eiland Mauritius, en van de Kaap bericht, dat die Heer op den zelven dag van die zelve maand met zyn schip, genaamd 't Hof van Holland, en nog eenige andere, met man en muis gezonken was.

Na dat de Heer Cos, Landvoogd van Amboina, A°. 1664 overleden was, quam de Heer Johan van Dam, Landvoogd van Banda, daar naaft aan gelegen, volgens ordre, daar ontrent beraamt, na Amboina over, om te zien, of alles, by 't overlyden van dien Heer Landvoogd, aldaar in behoorylyken staat was. Zyn voornaamste oogwit egter was, om te zien, of hy dit ryk weeuwije, Mevrouw Elizabeth Abbema, dogter van de Heer Fredericus Abbema, gewezen Predicant in Vianen, en naderhand in Ternate, ook bewegen kon, om met hem weder een nieuw huwelyk aan te gaan. Hy nam zyn tyd zoo wel waar, dat hy haar bewoog, om hem toezegging te geven; dog zy vonden goed dit

Zyn won-
derlyke
droom.

Zyn huwe-
lyk mede
weduwe
van de
Heer Cos.

dit

A^o. 1665. dit stil te houden, en, dat zy zich voor af na Batavia begeven, en daar zyn komst afwagten zou, om hun huwelyk dan te voltrekken.

Verloofde
Bruid van
de Heer
Johan van
Dam.

Een van zyn beste vrienden op Batavia was de Heer Maatzuiker, die 's jaars te voren den 3 Juny juist zyn Gemalinne ook verloren had. Aan dezen Heer beval hy deze zyne bruid op het ernstigste, die, om overtuigende bewyzen van zyne agting voor haar Ed. en voor zyn vriend te geven, deze weduwe in zyn huis nam, en, metter tyd ook genegenheid krygende, haar Ed. zoo wel wist te believen, dat hy haar (gelyk wy onder de stoffe van Ternate reeds gemeld hebben) bewoog, om al het gene zy aan de Heer van Dam beloofd had, te vergeten, en liever met den Oppergebieder van Indiën, dan maar met eenen Landvoogd van Banda of Amboina, te trouwen, gelyk hy haar, by zyn komst op Batavia, ook al getrouwt vond.

Hy schold, als hy alleen was, den Heer Maatzuiker, en haar Edelheid, wel uitnemend; maar zyn Edelheid, dien dat nu en dan door zyne verspieters wel eens aangebriefft wierd, dit hoorende, zei, die man heeft al wat gelyk, laat hem 'er dat ten minsten af hebben: want dat is het dog al; hy zal in 't toekomende wel wyzer zyn van weer zyn bruid, en zulk een fraai weeuwte, enen weduenaar zoo ernstig aan te bevelen.

De Heer van Dam vertrok nog in dat zelve jaar na 't Vaderland, en schreef hen schrikkelyke scheldbrieven van Kaap der goede Hope; maar zy kreunden zig daar weinig aan.

Dit geval leerd ons, noit een bruid, die wy zels gaarne hadden, aan een ander, die ze nog eens vryen kan, te verrouwen, gedenkende aan die woorden van Venus by Virgilius in zyn vierde boek van de Æneis, het 469 vers, daar zy, den aard der vrouwen aan zich zelve best kennende, zegt:

—— *Varium & mutabile semper*
Fœmina. ——

Dat is:

*Geen ongestadiger, dan doorgaans is de vrouw,
Zeer onstandvastig.* ——

dat ik egter niet geloove, dat vrouw Venus ooit zal kunnen goed maken, en dat daar voor hare rekening staat, zonder dat brave vrouwen zich dit eens behoeven aan te trekken.

Gedurende zyn huwelyk met deze zyne Gemalin, die waarlyk een deftige vrouw was, heeft zy al veel wonderlyke grillen van zyn Edelheid moeten uitstaan, en verduwen.

Hy was een man, die ganfch niet van

aard was, om een geringe misflag van een vrouw in te schicken, of te verschoonen, maar vond zyn vermaak 'er in om haar dan ten toon te stellen, willende alles altyd in den haak hebben, dat echter, voor een onkele reizende voorzichtigste vrouw ontschieten kan.

Het gebeurde op zekeren tyd, dat zyn vrouw een ganfchen stapel hemden voor zyn Edelheid had laten naejen, onder alle welke 'er een was, die, door slofheid van de naeifter, maar eene mouw had. Wanneer hy nu kort 'er aan een hemd van zyne Gemalin eifchte, om zich te verschoonen, cer hy na de vergadering ging, kreeg hy juist dit hemd met eene mouw.

Men droeg in die tyd korte wambaizen met schootjens, en met opene mouwen, daar dan 't hemd, luchtheids halven, door henen quam.

Zyn Ed. nu dit hemd zoo krygende, en dat ten eersten merkende, deed (daar hy immers wel een ander had konnen eiffchen) als een wonderlyke Grick (gelyk hy was) het zelve zoo aan, en ging 'er mede in de vergadering.

Verfcheide Heeren, die hem met den eenen arm naakt in die zwarte mouw van 't wambays zagen zitten, vonden dit zeldzaam; dog zwegen stil, alzooy zy met reden vast itelden, dat daar wel iets meer op volgen zoude.

Na 't scheiden van de vergadering, quam hy in een groot gezelschap van vrouwen, die zyn Gemalin waren komen bezoeken, de rechte plaats, om zyn rol na zyn zin en kregelen aard uit te spelen

Hy pronkte voor verfcheide van deze Dames, die hy voor zeer opmerkende kende, niet weinig met dien blooten arm, zonder nog iets te zeggen, tot dat eindelyk zyn Gemalin (zyn wonderlyken aard daar in best kennende) dit ook met groote verbaaftheid gewaar wierd.

Dit spel nu op zyn hoogst zynde (aangezien hy niet anders gezogt had, dan zyn vrouw hier mede in dat ganfch gezelschap ten toon te stellen, dat echter geen daad van wysheid, nog van een man, die agting voor zyn vrouw had, was) begon hy haar niet weinig hier over te hekelen, en voor alle die vrouwen op zyn scherps te zeggen, of zy zich niet schaamde, om een man, daar ganfch Indiën op rustte, te laten loopen, of hy geen heel hemd aan zyn lyf krygen kon, en zich met een hemd met eene mouw, als de oolykste bedelaar, behelpen moest. Of zy zich zoo weinig aan hem liet gelegen leggen van niet eens daar na te zien, of hy een hemd met eene, of wel met twee mouwen, aandoen zou, en dat zy 't niet hem, maar haar eigen nalatigheid te wyten had, dat hy zoo in Rade van Indiën geweest was, en nu ook zoo hier quam, alzooy zy hem dat hemd zelfs gegeven had.

Of

A°. 1647.

Of nu die goede vrouw betuigde dat zy alle de hemden, uitgenomen juist dat eene, zelf nagezien had, en 'er byvoegde, dat het hem maar een woord had hoeven te kosten, en dat het haar geen moeite geweest zou zyn een ander te krygen, en dat dit een misflag was, die de beste naeften wel eens had, 't moegt niet helpen, hy zei, dat zy ook dit moest nagezien, en dat hy dat dan op die wyze niet zou gekregen hebben; maar hoe die meid, die dit hemd genaait, en de eene mouw 'er aan vergeten had, by hare vrouwe gevaren is, geveik maar te bedenken aan een ieder, en vooral aan een Justrouw, die oit in Indiën geweest is, en ik twyffel, of 'er in de plaats niet wel een mouw uit haar badjoe of opperkleed geraakt, en in sarden geslagen is; alzoo het wat te zeggen was, dat de eerste vrouw van gansch Indiën, en die 't zoo weinig verdiende, daar om een nalatige slavin, daar zy 't op had laten staan, voor zoo grooten stoet van vrouwen van de eerste rang ten toon staan moest.

Deze brave vrouw had ook de grootste moeite van de wereld, om zyn Edelheid een nieuw kleed aan 't lyf te krygen, alzoo hy noit zyn oud kleed afleggen, en noit de maat van een nieuw kleed wilde laten nemen; maar zy, die wel wist, dat het haar tot eere strekte, dat zyn Ed. wel inde kleederen was, liet behendig de maat na een oud pak van zyn Ed. nemen, liet dan een nieuw kleed van 't zelve stof maken, en wist stil te bezorgen, dat dit 's morgens lag in de plaats van 't kleed, dat zyn Ed. 'savonds te voren uitgedaan had, zonder hem iets daar af te zeggen, en dan trok hy dat zoo aan, dat zy hem anders onmogelyk aan 't lyf gekregen zou hebben.

Hy verloor deze wakkere vrouw den 27 November 1674, na welke hy ook niet lang geleefd heeft.

Hy had ook een verrekyker met eenige buizen laten maken, die op de geheime schryf-kamer van zyn Ed. haar uitzigt hadden, door de welke hy alles, wat daar omging, al was de deur gesloten, zien kon.

Het gebeurde verscheide malen, dat hy dezen of genen schuldigen klerk onmiddelyk, na 't geen 'er bedreven, en eer 'er nog iemand buiten geweest was, by zich ontbood, en hem 't bedreven feit voorhield.

Dit, al etrelyke maalen voorvallende, verbaasde hen in 't eerst zoodanig, dat zy vaststelden, dat hy tooveren kon; dog daar waren 'er onder hen, die, juist niet sterk voor de toovery zynde, en hunne gedagten wat verder latende gaan, de reden uitvonden, waar door zyn Ed. alles wist, en die een papier voor de buis, die in de kamer quam, bonden, en toen met de anderen, die zoo sterk voor dat tooveren waren, een weddenschap aanrechtredten, verzeikerende de zelve, dat zyn Edelheid, hy moegt zoo

veel tooveren als hy konde, nu niet zou kunnen weten, wat 'er geschiede, waar op dan 't een of 't ander bedreven, en bevonden zynde, dat 'er niets op volgde, stelden zy vast, dat deze borsten nog beter, dan zyn Ed., tooveren konden; dog die borsten droegen wel zorg, dat dit papier 'er 's avonds af was, waar door Bestevaar in langen tyd daar na niet bedenken kon, wat 'er aan zynen kyker scheelde, tot dat hy, by dag eens op 't onverwagt in die kamer komende, het bedrog merkte, en de buis toen verleggen liet; dog de borsten, die 'er eindelyk alle daar na achter quamen, droegen zich zedert beter.

Het ampt van Oppergebieder heeft hy niet alleen veel langer, als anderen, maar tot zulken byzonder genoeg van zyn Heeren en Meesters waargenomen, dat zy, wanneer hy op zekeren tyd, na zoo veel jaaren dienens, om verbetering van soldy verzogt, hem weder schreven, dat hy voortaan maandelyks zoo veel soldy meer nemen kon, als hy wilde, en zelfs redelyk oordeelde.

Ook was 't een klaar bewys van zyn groot vermogen by de Heeren zeventiennen, dat zy, op zyn bloot schryven, A°. 1677 goed konden vinden vier van de voornaamste en bequaamste Heeren, te weten, de Heeren Overtwater, van Hoorn, Pit, en Paviljoen, mannen, die enkelyk voor hun welwezen tegen hem gewaakt hadden, en die hem in alles niet blindeling wilden volgen, maar los af te zetten.

Deze tyding quam den 8 April 1678, 3 maanden, en 4 dagen na zyn dood, op Batavia met een galjoot, waar op eenen Barent Fokkenszoon 't opperbevel, en die in drie maanden de reize uit 't Vaderland gedaan had, trappende ontrent de Waterpoort met zyn laarsen uit het galjoot, dat noit meer gebeurt was; dog is 'er iets, dat de Heeren in 't Vaderland oit gespeten heeft, het is dit geweest, dat die tyding zoo lang na zyn dood quam, daar zy die afzetting enkelyk tot zyn genoeg, en gansch tegen hun zin deden, hoewel zy hadden behooren te bedenken, dat een man van die jaren in die tusschen-tyd sterfen kon, in hoedanigen geval zy hadden kunnen bezorgen, dat 'er in plaats van den eersten, een ander brief, waar in de last van die afzetting agtergelaten was, wierd overgegeven, en dan had alles zeer wel uitgekomen.

Hoe zyn Ed. verscheide verbonden met de Vorsten van Indiën gemaakt, en ook met dezen en genen van hen, gedurende zyn lang bestier, geoorlogt, en wat hy, die oorlogen ten voordeele van de E. Maatschappy, gedaan heeft, zal ons nu en dan onder ieder Landvoogdy voorkomen, en op zyn plaats omstandig aangewezen werden; zynde het zeker, dat de grootste zaken

Geestig
middel van
zyn Edel-
heid, om
altdy te
kunnen
weten, wat
de klerken
in de ge-
heime
schryf-kam-
er deden.

Een slechte
trek door
zyn Edel-
heid aan
verscheide
Raaden by
de Heeren
zeventien-
nen ge-
speelt.

Grootzaken
ken door
zyn Edel-
heid ver-
richt.

A°. 1678. ken van Indiën, als, de verovering van 't voornaamste deel van Ceylon, van gansch Malabar, van verscheide plaatsen op Chorumandel, het overwinnen der zoo zeer gevreesde Macassaaren, het verjagen van den Franschen Onderkoning Monfr. de la Haye, en diergelyken meer, onder zyn opperbettier zeer gelukkig, en niet minder voordeelig voor de E. Maatschappy zyn uitgevoerd.

In 't byzonder nogtans moeten wy ook aanhalen, dat de Keizer van Abyssinen A°. 1675 zynen gezant, Chodja Moraad genaamt, aan hem afgezonden, en deze navolgende brief aan zyn Edelheid afgevaardigt heeft, en die wy hier, overgezetzyn- de uit het Arabisch, aldus ter nederstellen.

*In den name Gods des barmhertigen
ontfermers.*

Brief des
Abyssin-
schen Kei-
zers aan
zyn Edel-
heid A°. 1675.

„ D Eze brief komt van den geëerden
„ Konink, den grooten Vorst, Ko-
„ ning van verscheide volkeren, die be-
„ roemt is in dapperheid, mannelijke deugt,
„ en weldadigheid, die bekend is by het
„ aanhangzel van de orders van Vorstelyke
„ aanvaardigheid, wiens Koninkryk heer-
„ lyk en edel is, tot cere van de feste
„ der Jacobiten, en de beschermer der
„ Christelyke Religie: de Koning Af-
„ saddzjid, zoone van Sulthan Alem
„ Saddzjid, God verlange zyne dagen,
„ en bevestige zyne gerichten en rege-
„ ringe in deze, en in de toekomstende eeu-
„ we. Dat ze (te weten deze brief) be-
„ steld werde ter hand van die gene, die
„ is de heerlykheid der Christelyke Re-
„ ligie, en der zelve kolomme (of vast
„ betrouwen) en de schild en krygs-man-
„ tel van de Christenheit, en der zelve
„ steunzel, die in plaatze van Aarons-rok
„ gekomen is, die eenelyk zich houdt in
„ de klare en ongetwyfelde bewyzen der
„ Evangelisten, die verciert is met God-
„ delyke gaven, die ryk is in staat van ce-
„ re en heerlykheid, zonder te behoeven
„ veele omstandigheid van titels, die met
„ zyn standvastig besluit betragt en on-
„ derhout vriendschap met de vrienden,
„ en hun tot een aangenaam steunzel ver-
„ strekt. Den Kapitein van Batavia, God
„ geve hem zyn volle hoop, en lang le-
„ ven, en verheuge de volkeren allezins
„ van hoogen en lagen state, wegens zyne
„ weldaden. Wyders het geen by een
„ gezameld is door klare aanschouwin-
„ gen en wakkere verstanten, nevenson-
„ ze genegentheit tot het onderhouden van
„ 't verbond, en dat wy weten dat daar
„ toe van noden zy vriendschap en onder-
„ houdinge van verbonden, schoon ons
„ geen noodzakelykheit perst (Gode zy
„ lof) door zyne continuele weldaden aan
„ ons, en zuivere genade, God stelle u
„ IV. Deel.

„ in de plaatze en 't voorregt van die geen, A°. 1678.
„ aan wien niets verborgen is, en vermits
„ tot ons gekomen is de schoonheid van
„ uwe faam in de buitengewesten der we-
„ reld, en de vermaartheid van uwe ge-
„ rechtigheid in de groote steden en land-
„ schappen, en wy reeds kennisse hebben
„ van de vriendschap en liefde tusschen u,
„ en onzen vader Alem Saddzjid, wegens
„ de treffelyke maniere en gewoonte van
„ doen, en van 't goed heimelyk verstand
„ en vriendschap, confederatie, en corres-
„ pondentie, heeft ons gemoed ons ge-
„ trokken tot het hermaken van gemeen-
„ schap met u, en om met u gemeenschap
„ van bezendinge te plegen door onzen
„ dienaar Moraad den Armenier met iets
„ raars, zynde vier paarden en twee ge-
„ strepte woud-ezels, te zenden, zynde
„ een middel tot het aankomen en ma-
„ ken van vriendschap. Neemt de zelve
„ aan, zonder misnoegen, vertrouwe,
„ zoo het Gode belieft, dat 'er wezen zal
„ vriendschap naar gewoonte met toene-
„ minge, en van alles, dat 'er zy van u dienst,
„ laat het ons weten, op dat wy de uit-
„ voeringe daar van bevylytigen, zoo het
„ Gode belieft, tot onderhoudinge van 't
„ verbond van vriendschap: wy bidden
„ God, tot welken wy namaals heenen
„ moeten, dat hy strekke zyn zegen, en
„ vergroote zync genade, en ons tot con-
„ tentement in vriendschap vereenige,
„ want hy is de Aanschouwer van der
„ menschen zaken. Geschreven in de maant
„ Mohharram (April) in 't jaar der Hegira,
„ of der vlugt van Mohammed, 1083,
„ enz. (overeen komende met A°. 1675.

De titel van den Keizer Alaf Saggied, of Affaggied (hoedanig hy by de Heer Ludolf mede genaamt werd) die hy zich zelve gaf, was deze:

Ik Alaf Saggied (eigentlyk Saddzjid) zoon van Sulthan Alam Saggied, de opperste van myn Ryk, van God zonderling bemind,

- Een pilzar des Geloofs.
- Afkomstig uit de stamme Juda.
- Een zoon Davids.
- Een zoon Salomons.
- Een zoon des pilaars van Sion.
- Een zoon van de hand Maria.
- Een zoon van Nahu na den vleesche.
- Een zoon des heiligen Petri, en Pauli.

Na de genade Gods

Keizer van hoog en laag Moorenland, en veler Koninkryken, en Heerlykheden.
Koning van Noa, en der Caffers.
Van Fetiger.
Angala.
Baëim.
Balingsafa.

A°. 1678.

Aden.

Van Gar.

Ajanoc, alwaar de Nyl zyn oorsprong heeft.

De Heer Maatzuiker is, nu al vry bejaard zynde, uitgeschilderd, en in de vergaderzaal naast de Heer Reinerszoon geplaatst.

Zyn afbeelding.

Hy komt daar voor bloots hoofds, wat flauw-rond van neus, met blaazen onder de oogen, met zyn eigen bruin-zwart dog al eenigzins gryns hair, met een stemmig besje op zyn zwarte kleedren, te weten, op zyn wambais met opene mouwen, hoedanig wy zyn Ed. hier ook by de letters V. V. vertoonen.

Hy begon op 't laatst al vry krom te gaan, vertoonende een recht oud bestevaartje.

Hy was een zeer gemeenzaam man, uedrig in zyn gewaad, en zeer yverig in den dienst van zyn Heeren en Meesters, een groot beminnaar van de gemeene en lage Maleitze taal.

Hy had (zoo 't uiterlyk geleek) groote agting voor de Predikanten in 't algemeen, ontziende zich zelven niet om nu en dan ook (hoe veel hy ook in 't wereldlyke te doen had) aan de Buiten-Predikanten te schryven, hen deze en gene nodige boeken zelf te zenden, en tot hun pligt en yver aan te zetten.

Van wat Godsdienst hy was.

En hoewel hem al de verstandigen van Indiën in dien tyd voor een volslagen Jesuit gehouden hebben, heeft hy dit egter te aller tyd zoo meesterlyk weten te ontveinzen, dat noit iemand hem daar af heeft kunnen overtuigen

Zyne bloedvrienden.

Behalven zyne zuster die klop (diemen my zegt dat eerst onlangs overleden is) heeft hy ook een zusterszoon gehad, Heere de Boer genaamt, die lange jaren te Amsterdam een vermaard Toneelspeelder geweest is. Dezen heeft hy menigmaal na Indiën ontboden, om door hem gevorderd te werden; dog hy schreef zynen oom weer, dat het voor hem hier veel beter was, dan eens Prins, dan eens Koning, en dan weer eens Keizer, en, na daar voor te hebben gespeeld, weer vry te zyn, dan altyd een slave in Indiën te worden.

In Augustus des jaars 1677 stelden hy, na dat het ampt van Advocaat Fiscaal van A°. 1674 door de Heer Paauw bedient, en nevers het Water-Fiscaalschap waargenomen was, weer een nieuwen Advocaat Fiscaal, en tot dit ampt de Heer Zecman aan.

Zyn Dood.

In 't laatste van A°. 1677 wierd zyn Edelheid ziek, en quam, na anderhalve maand bedlegering, den 4 January 1678 te sterven, en wierd den 7 dito in de kruis-kerk met ettelyke cherges, en 't losbranden van het geschut, zeer statieus begraven; welke begraaftenis-kosten door de be-

stierders van de zelve wel voor af uit den A°. 1678. boedel gedragen, dog volgens besluit harer Edelheden van den 5 July des zelve jaars weder uitgekeerd, en van wegen de E. Maatschappy hen vergoed wierden.

Hy liet (gelyk wel te denken is) veel En nalaten-schap. tonnen gouds aan te goed staande soldy, behalven zyne andere groote goederen, na, waar van de voornoemde Henrik Heere de Boer een tonne gouds gedeelt, en daar af te Haarlem een schoone huis gebouwt heeft, van welken Heere de Boer de vrouws moeder van eenen Monst. N. Hartenberg tot Haarlem, in de groote Hout-sraat woonende, mede-erfgenaam geweest is.

Zyn zuster, de Klop, heeft 'er twee tonnen gouds af gekregen, dog een Heer Maatzuiker in Indiën, neef van zyn Edelheid, en die ook Landvoogd in Banda geweest is, is 'er best (zoo men zegt) af gevaaren.

Hy had 25 jaren, 7 maanden, en 17 dagen Indiën als Opperlandvoogd bestiert, behalven dat hy de E. Maatschappy in andere bedieningen van de eerste rang nog 15 andere jaren zeer groote diensten gedaan, en zich in 't geheel dus by de een en veertig jaren in haren dienst bezich gehouden had, zynde (toen hy stierf) 71 jaren 2 maanden en 23 dagen oud geworden.

By zyne begraaftenis zyn 'er zeer groote goude penningen (waar van wy, onder 't verhaal van de Heer Speelmans leven, een model zullen vertoonen) uitgedeeft, op welke aan de eene zyde zyn wapen ('t geen in de kruis-kerk boven het gestoelte van de Raaden des Gerichts, daar hy begraven is, hangt) en aan de andere zyde dit stond:

De Ed. Heer Gouverneur Generaal.

JOAN MAATZUIKER

Nat. A°. 1606. den 14 October.

Obiit den 4 January 1678 in het 25 jaar zynere Regeering.

Wy hebben dien wyzen en staatkundigen Heer met dit ons gering vers, gelyk de vorige Heeren Opperlandvoogden, mede willen vereeren.

*Hier ziet men 't dor gebeent van de allergrootste man,
MAATZUIKER, die wel eer geroemd
wierd boven allen
In 't Oosten in beleid, en deftig plagt te bralen
In wysheid, diens gelyk men nergens vinden kan.
Zyn groote Geest was met geen dieplood oit te peilen.
De beste Tiphys wist hem noit voorby te zeilen.*

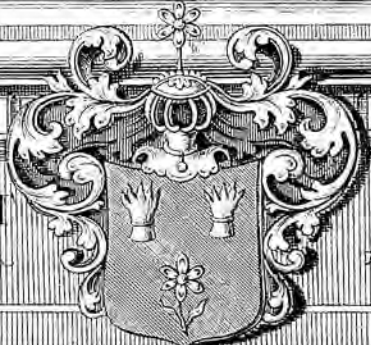
F. V.

ZE-



M. Balen Delinensit ad offic.

Virel. Sonman Sculp.



IOAN MAAT

Gouverneur General

SUYKER

Van Nederlands Indiën

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Ryklof van Goens. Hy werd Opperlandvoogd A°. 1678. Zyn afbeelding. Zyn dood A°. 1682. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Kornelis Speelman. Hy wierd A°. 1681 Opperlandvoogd Zyn afbeelding. Zyn dood. En lykstatie. Zyn begraaffenis-penning. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Joannes Camphuis. Die A°. 1684 Opperlandvoogd wierd. Zyn afbeelding. Vertaalde brief des Abyffinschen Keizers aan dien Heer. Zyn Oudedelheids dood A°. 1695.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

R Y K L O F V A N G O E N S.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Ryklof van Goens.

DEze Heer is de dertiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest. Hy is, zoo sommige willen, tot Embden, en zoo andere willen, te Geuns in Oost-Vriesland, een dorp niet verre van het stedeken Lehr, geboren, na welk dorp zy ook meenen, dat hy zyn naam gevoerd heeft.

Het zy daar mede, zoo't wil, of hy in een stad, of in een dorp geboren is, hy is een wakker man, en van die soort van Helden geweest, die den adel niet van hunne steden, of van de eer ampten, die zy bekleedden, ontleent, maar die aan hunne geboorte-plaats, en aan de ampten, veel luster hebben bygezet, gelyk ieder ingezet en na 't talent, dat hem van God gegeven is, aan zyn geboorte-plaats schuldig is.

Men behoekt derhalven niet te vragen, van wat ouders hy daar gefproten zy, al-zoo't genoeg is te weten, dat hy getoont heeft waardig te zyn, om zyn afkomst van 't Edelste geilagt in zyn land te mogen rekenen, en dat zyne edele bedryven voor den grootste Edelman daar, en elders, niet behoefden te wyken. Eenen adel, waar op alle zyne nazaten met veel reden mogen roemen.

Van wat kamer, met wat schip, en waar voor hy uitgevaren zy, is my onbekend, hoewel ik geloove, dat hy voor een geringe bediening na Indiën is vertrokken; maar dit is zeker, dat het Helden-vuur hem ten oogen uitstraalde, en dat 'er zeer weinig mannen van naam in 't oosten geweest zyn, die zoo veel dappere daden, als hy, bedreven hebben, konnende niemand, dan alleen die wakkere Heer Speelman, zyn vervanger, by hem vergeleken werden, gelyk zy ook daar in beide makkeren gelyk waren, dat zy, Opperge-

bieders van Indiën zynde, niet veel van belang, maar alles, het geen zy gedenkwwaardigs uitvoerden, voor dien tyd, en meest terwyl zy Raaden van Indiën waren, en nog eerder, verricht hebben.

Wat ampten hy in zyn mindere jaren bekleed heeft, is my onbekend; maar hy komt my in de papieren der E. Maatschappij allereerst als Opperkoopman en Lid van de Commissarissen van de Huwelykszaken A°. 1646 en 1647 voor.

A°. 1652 ging hy als Gezant na den Keizer van Java, gelyk klaar uit het derde Lid van 't verbond A°. 1677, door de Heer Speelman met Soefoehoenan Tagalwangi gemaakt, te zien is, wat hy van dien Vorst toen, te weten, Soefoehoenan Ingalaga, ten besten der E. Maatschappij bedongen heeft.

A°. 1653 en 1654 komt hy als voorzitter van Weesmeesteren voor, en in dat laatste jaar zie ik ook, dat hy als Commissaris uit Perfiën met 4 schepen op Ceylon quam, hoewel hy A°. 1657 daar eerst als Superintendent, en daar na als Landvoogd gekomen is.

In 't jaar 1655 ging zyn Ed. ook als Zeevoogd der vloot na 't Vaderland.

Den 22 February 1658 won hy Maanar op Ceylon van de Portugeezen, en waarlychynelyk ook Toetocoryn, dat in die zelve maand mede aan ons overging, in welk jaar zyn Ed. ook buiten-gemeen Raad van Indiën wierd.

A°. 1659 zie ik, dat hy op Ceylon een placcaat liet afkondigen, waar by de slaven verboden wierd geen hoed nog hoofddeckzel te mogen dragen, voor dat zy Duits konden spreken, in welken tyd zyn Edelheid daar schynt Commissaris, of Superintendent geweest te zyn.

Ontrent deze tyd maakte den grooten Vondel dit vers, 't geen ik onder zyne gc- A°. 1678. dichten fol. 575 vind:

O P D E N E. H E E R
R Y K L O F V A N G O E N S,
R A A D I N D E O O S T- I N D I E N.

Gefchilderd door G. FLINK, toen hy op zyn vertrek stond.

*Z*oo leefd by, die de kroon des Indiaanschen Raads,
Waar aan een perle ontbreekt, te Jakatra zal sluiten.
Het oirbaar van 't gemeen bewaard deze open plaats
Voor GOENZEN, daar de zon de winters weet te sluiten.
Ons nieuw Batavie voor 't oude zaeit en maeit.
De geur des morgenstonds, zoo meenig jaar geroken,
Bekoort hem dat hy weer het hoofd ten oosten draeit,
En naar den dag verlangt, die, kruidig opgelooken,
Hem kragtig derwaard trekt, ten dienst van 't Vaderland.
Het roer des wakkren Raads mag slaapen op zyn hand.

Ondertusschen weder in Indiën gekomen zynde, is hy, A°. 1660 een jaar Landvoogd van Ceylon geweest, en heeft A°. 1661 als Veld-Heer van onze krygsmagt op de kust van Malabar den 10 December de stad Coylang veroverd, gelyk wy onder de stoffe van Ceylon en Coetsjen konnen zien.

Den 15 January 1662 won hy, na 14 dagen belegs, ook de stad Cranganoor, en maakte een verbond met den Samoryn, of Keizer van Malabar, dat den 11 July daar aan door haar Edelheden goedgekeurt wierd. In dat zelve jaar tastte hy ook de magtige stad Coetsjen aan; dog heeft die eerst 's jaars daar aan den 8 January 1663 veroverd, by welke gelegenheid wy toen ook het gansch Koninkryk van Porka vermeersterd hebben.

Daar na is zyn Ed. weder op Ceylon, daar hy als Commissaris en Landvoogd was, gelyk wy onder Ceylon breeder toonen, gekomen, alwaar hy in 't laatst van A°. 1663 aan de Heer Jacob Huftaat, oud Landvoogd van de kust van Choromandel, de Landvoogdy van Ceylon overgegeven heeft, zynde toen ook al veel jaren ordinaris Raad van Indiën geweest; dog A°. 1664 in 't laatst nam hy die Landvoogdy weer over, en is toen tot A°. 1675 den 12 April, wann'er hy tot Directeur Generaal op Batavia geroepen wierd, op Ceylon gebleven, en door zynen zoon Ryklof van Goens de jonge, extraordinaris Raad van Indiën, in die hoogaanzienlyke Landvoogdy vervangen.

Eer hy van dit Eiland vertrok, heeft

hy ook de stad St. Thomé op de kust van Choromandel, van Monf^r de la Haye, Franschen Onderkoning van Indiën, den 6 September 1674 gewonnen, waar van wy breder onder de stoffe van Choromandel handelen.

Den 2 Juny 1675 quam zyn Ed. met het schip, 't Wapen van Middelburg, op Batavia, wierd door den Opperlandvoogd, de Heer Maatzuiker, en de Heeren Raaden van Indiën, op de trappen voor 't Paleis verwelkomt, en den 20 July daar aan, algemeen Bestierder van den handel van Indiën gemaakt, welke aanzienlyke bediening zyn Ed. tot den 4 January 1678 waar-

Hy werd
Opper-
landvoogd
A°. 1678.

nam, wanneer zyn Edelheid, by de dood van de Heer Maatzuiker, als dertiende Opperlandvoogd van Indiën optrad, hoewel hy den 10 eerst voorgesteld wierd. By zyn tyd, en niet lang na zyne aanstelling, wierd het Land droftschap in twee gedeeld, en dat van de Oost-zyde aan de Heer Laurens Pit gegeven. Ook stelde hy eenige maanden 'er na een nieuwen Kapitein der Chineezen, en daartoe Tzoa Wanjok aan.

In beide deze hooge ampten heeft hy niet veel van gewigt gedaan, dan dat den oorlog op Java met Tarocna Djaja, en 't maken van een voordeelig verbond met Soefochoenan Amangkoerat, en den oproer in Ternate, by zyne regering voorgevallen is.

Zyn Edelheid was een Heer van 55 of 56 jaren, toen hy Opperlandvoogd wierd.

Hy hangt in de vergaderzaal harer Edelheden mede na 't leven uitgefchilderd Hy Zyn af-
komt daar voor in 't zwart gekleed, en beelding, en
met

W. W.



RYCKLOF
Gouverneur Generaal



VAN GOENS,
van Nederlands Indiën

A°. 1680. met een mantel om, hebbende een kanten-
bef en lobben aan. Hy was reizig van ge-
ftalte, matig van dikte, zeer fraai en wat
lang, dog deftig, fris, en jeugdige van we-
zen, blank van aangezicht, hebbende gry-
s lang en zeer fraai gekrult hair, gelyk hy
in allen deelen een welgemaakt Heer ver-
toonde, hoedanig wy zyn Edelheid ook
hier, na de voornoemde fchildery, onder de
letters W. W. verbeeldten.

Hy bleef dit tot A°. 1680, ontrent wel-
ke tyd Ternate by ons veroverd wierd, en
verzocht toen om zyne verloffing den 22
Juny, volgens ordre der Heeren zeventien-
tinen hem toegestaan, mits dat zyne ziek-
te zyn vertrek niet mogt hinderen. Hy
hield deze bediening nog tot den 25 No-
vember 1681, en vertrok toen met zyn
Gemalin, Mevrouw Johanna van Ommen-
ren, met het fchip 't Land van Schouwen
na 't Vaderland.

Aan de Kaap der goede Hope gekomen
zynde, vond zyn Edelheid daar het aller-
grootfte genoegen niet, 't welk oorzaak was,
dat hy zyne reize na het Vaderland, zoo
veel mogelyk was, verhaafte, alwaar hy
ook behouden aangeland is.

Dat hy een Heer was, die zeer wel wift,
wat tot zyn ampt behoorde, heeft hy by
zyne aanlanding in Holland getoont: want
als 'er een Heer Bewindhebber by zyn E-
delheid aan boord quam, om hem te ver-
welkomen, en, in de kajuit gekomen zyn-
de, in de floel aan 't hoofd van de tafel
wilde gaan zitten, betoonde hy met veel
deftigheid, en te gelyk met groote zedig-
heid, dat dit zyne plaats, als Oppergebie-
der van Indiën, was, welk ampt hy nog
niet afgelegd had, gelyk hy ook aanstonds
in die floel zitten ging, vertoonende ver-
der aan dien Heer Bewindhebber, dat hy
zich geenzins inbeelden moest met hem ge-
lyk, veel min boven hem in rang te zyn,
ja dat het zoo verre van daar was, dat hy
de rang aan hem geven zoude, dat hy, ten
uiterften genomen zelf van de Heeren ze-
ventien (fchoon zyne Heeren en Mee-
sters) niet alleenlyk, maar te gelyk en
wel vooral ook van haar Hoog Mog: zyn-
ne Opper-Heeren, van welke hy zyne
commissie en last-brief had, afhing, en
dat hy aan haar Hoog Mog: verflag en o-
pening van 't gene hy in Indiën als Opper-
gebieder verricht had, geven zou; maar
dat hy met zyn Ed: (te weten dezen
Heer Bewindhebber) niets ter wereld te
doen hebbende, aan hem nu ook ampts-
halven toonen moest, dat hy nog Opper-
gebieder van Indiën, en in dat opzigt met
geen byzonder Bewindhebber gelyk, en
dierhalven ook niet genegen nog vermogens
was, een recht, hem van haar Hoog
Mog: verleent, en aan zyn ampt vast zyn-
de, tot nadeel van zyne opvolgers voor een
byzonder Bewindhebber af te staan; dat

hy dat als de Heer van Goens zeer gaarne A°. 1681.
wilde, dog dat hy dat als Opperlandvoogd
van Indiën niet wel kon doen, zonder zyn-
ne goede naam daar by merkelyk te quet-
zen, en zonder aan de wereld te toonen,
dat hy niet wift wat onderscheid 'er tus-
schen een byzonder Bewindhebber, en tus-
schen den Oppergebieder van Indiën was,
verzoekende dat die Heer Bewindhebber
(die niet weinig daar over verzet stond, en
dit alles, hoe hard ook, verduwen moest)
dog niet qualyk geliefde te nemen, alzo
hy dat anders nog by zyne Heeren en
Meesters, haar Hoog Mog: die hem dezen
rang gegeven hadden, nog by de verstan-
dige wereld zou konnen verantwoorden.

Een zeldzaam geval (indien het zooda-
nig is ook voorgevallen, als 't my door Hee-
ren, die dit wel meenden te weten, ver-
haalt is) en dat aan veele, de zaken van
Indiën zeer wel verstaande, al veel over-
weging en redenwisseling over en weder
gegeven heeft, in welk geschil wy ons
niet willen inlaten, alzo daar over veel
zou konnen gezegt werden.

Deze Heer leefde niet lang na zyn komst
in 't Vaderland, en fchynd, hoe fris hy
er toen ook uit zag, door eenig verborgen
hertzeer weggerukt te zyn.

Hy stierf den 14 November 1682 (zoo Zyn dood
men my bericht heeft) tot Amsterdam; dog A°. 1682.
is in 's Gravenhage in de Klooster-kerk be-
graven, daar men zyn wapen, by uitftek
groot zynde, niet verre van 't gestoelte der
Raads-Heeren van den Hoven van Holland
hangen ziet.

Hy liet drie zoonen na, waar van de
eene Heer ook Landvoogd van Ceylon,
en daar na ordinaris Raad van Indiën ge-
weeft is, waar voor zyn Ed. A°. 1685 uit
't Vaderland op Batavia gekomen was, en
in welken staat ik zyn Ed. A°. 1686 daar
gekend, en meenigmaal de eere gehad heb
van in zyn Ed. gezelschap, zoo aan zyn Ed.
huis, als elders, te zyn.

Buiten dezen zoon heeft zyn Ed. 'er nog
een gehad, die Raad des Gerichts gewceft
is; dog van de derde zoon wete ik niet te
zeggen, welk ampt hy bekleed heeft.

Ik agt het van myn pligt te zyn, en de
grootte verdienften van dezen Heer Opper-
landvoogd eifchen het van my, om op
zyn tombe ook dit gering Graf-fchrift, als
fprekende van een der grootfte Helden van
Indiën, met veel eerbied ter neder te leggen.

*De wakkere VAN GOENS van de al-
minste trap*

*Tot 't opperfte gebied van Indiën geftegen,
De fchrik van Malabar, en Ceylon, hier ge-
legen,*

*Wift niet 't ontduiken dees zoo doodelyke
fiap.*

*Zyn wydberoemde naam zal egter altyd leven
Onstierffelyk, en doet den Malabaar nog beven.*

F. V.
HET

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

K O R N E L I S S P E E L M A N .

Het leven
van de
Heer
Opper-
landvoogd
Kornelis
Speelman.

DEze Heer is geweest de veertiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën.

Hy was een Rotterdammer van afkomst, en wierd daar den 3 Maart A°. 1628 geboren.

Hy voer in zyn jeugt als Assistent (zoo men my bericht heeft) van die kamer uit; dog met wat schip, is my onbekent.

Hy komt my in de papieren der E. Maatschappij allereerst als algemeen Boekhouder A°. 1655 voor, welk ampt hy tot A°. 1663 waargenomen hebbende (hoewel hy ondertusschen ook van den 7 Juny 1659 tot den 5 Juny 1661 voorzitter der Chinesche Boedelmeesters was) is hy Landvoogd van de kust Choromandel geworden, alwaar hy groote preuven van zyne bequaamheid in 't Boekhouden gegeven heeft, brengende A°. 1664 de behandelning van de boeken van dat comptoir op een geheel andere trant.

Hy was daar als Landvoogd tot A°. 1665; maar wierd toen opontboden over een zaak, waar over hy veel moeite gehad zou hebben; dog dit viel juist op den zelve tyd voor, dat de Koning van Macassar met de E. Maatschappij in oorlog geraakte, waar na toe wel een dapper en zeer ervaren Veld-Heer vereischt wierd, alzoo de Macassar geen kat was, om zonder handschoenen aan te tasten.

Vermits nu geen van de Heeren der Hooge Regeering daar toe eenige lust, maar wel groote genegenheid hadden, om die gevaarlyke post iemand, die dat beter, dan hen, geleek, op te dragen, oordeelde men in dien tyd geen man daar toe bequamer, dan den Heer Speelman, wien men dierhalven dit eer-ampt met veel aandrang opdroeg, zonder toen, of daar na, meer van de reden van zyn opontbod te reppen.

Hy nam dat aan, en heeft den zoo zeer van anderen gevreesden Macassar door zyn ontzagchelyken naam, en verbazende kloekmoedigheid, A°. 1667 volslagen gered, en, na zyn schendige bond-breuk A°. 1669, den zelve ten tweedemaal zoodanig vernederd, en zoo volkomen onder de magt der E. Maatschappij gebragt, dat die dienst noit genoeg aan hem, of aan zyne nazaten, beloont, en hy noit genoeg daar over geroemd kan werden; by wel-

ke gelegenheid hy in dat eerstgemeldejaar ook Commissaris of gevolmagtigde over de drie Oostersehe Landvoogdycn, Amboina, Banda, en Ternate, geworden is.

Wy haalen dit hier maar met een woord aan, om dat wy dit omstandig onder de stoffe van Macassar zullen verhandelen, en daar vertoonen, hoe dapper en krygskundig dezen Heer zich in die post gedragen, en wat hy daar door zyn groot beleid, en standvastig gemoed (hoewel velen op Batavia daar al lang te voren van wanhoop-ten) zoo gelukkig en roemrugtig uitgevoerd heeft.

Wanneer hy nu zoo zegenpraalende over de Macassarze Koningen (die hy dwong zich voor haar Edelheden te komen vernederen) en voor de hooge Regeeringe op Batavia quam, wierd hy, als de schrik en geesfel van 't Oosten van ieder een zoodanig aangebeden, dat het van velen onder de grooten niet zonder nyd aangezien wierd.

De Opperlandvoogd de Heer Maatzuiker maakte hem ook bekend, dat de Heeren zeventienen hem A°. 1667 buitengemeen Raad van Indien gemaakt hadden, voor welke bekendmaking hy dien Oppergebieder vry trots bedankte, daar by voegende, dat, zoo de Heeren zeventienen niet anders voor hem over hadden, hy veel liever blyven wilde, 't gene hy was.

Hy bleef dit egter van A°. 1667 tot den 23 Maart 1671, wanneer hy ordinaris Raad van Indien wierd.

A°. 1672 wierd hy Zeevoogd over een vloot, die tegen de Franschen, die men, volgens de geruchten, daar alle oogenblik verwagte, geschikt was.

Hy nam die bediening wel aan; dog alzoo die Fransehe vloot (gelyk wy onder Malabar zien zullen) zich onder Monfr. de la Haye daar na ontrent Ceylon en die gewesten vertoonde, daar de dappere Heer van Geens dien Onderkoning byzonder wel waarnam, heeft hy naderhand, en voor al A°. 1677 weder getoont geen minder oorlogs-held, dan wel vaardig ter pen en snedig ontrent den handel te zyn, gevende daar van nieuwe doorslaande preuven door zyne heldendaden op Java, by den oorlog, die toen Socfochoenan Tagalwangi, en daar na zyn zoon Amangkocrat met

Ta-



A. Hoeks delin. et sculp.

CORNELIS
Gouverneur Generaal



SPEELMAN
van Nederlands Indien.

A°. 1681. Taroena Djaja hadden, gelyk wy onder de stoffe van Java in 't breede vertoont hebben; dog vermits de Heer Maatzuiker den 4 January 1678 quam te sterven, en de Heer van Goens tot de Opperlandvoogdy van Indiën opgetreden was, vond men den 18 dito goed zyn Ed. van Java na Batavia op te roepen, om daar het ampt van Directeur Generaal van den handel van Indiën waar te nemen, terwyl de Heer Sr. Martin zyn Ed. op Java als Veld-Heer en Opperbevelhebber te water en te land verzen zoude.

Den 23 April besloot men ook zyn Ed. met 7 kanon-schooten, en 3 chergies (en zoo ook in het toekomende alle Raaden van Indiën, uit veldtochten weer op Batavia komende) te verwelkomen.

Den 13 May trad hy in zyn ampt als algemeen Bestierder of als tweede van Indiën, waar toe hy ook (zoo naderhand by de komst van Barent Fokkenszoon bleek) by schryvens der Heeren zeventien aangefteld was.

In dit lastig ampt heeft hy zich by uitstek zedert A°. 1678 zoo onvermoeid gedragen, dat men oordeeld, dat hy daa in voor of na hem noit zyns gelyk gehad heeft.

Hy was in die bediening een algemeen, ja weergadeloos vaardig man, schryvende niet alleen menigmaal een boek papier in een etmaal af, maar op dien zelve tyd te gelyk ook anderen, dat zy schryven moesten, voorzeggende, en dan nog tusschen beiden wel met een derden ergens over sprekende, zonder dat hy door de verscheidenheid dezer werken van zyn stuk afgebragt wierd, gelyk ik verscheide maalen van lieden, die dit bygewoond hadden, heb hooren verhaalen.

Dit alles quam veelen nog te wonderlyker voor, om dat hy ook vry sterk drinken, en zoo wel een nagtje, tot dat hy ze alle van de bank geholpen had, overzitten kon. Daar beneven was hy ook een groot liehebber van vrouwen, en om dat daar zoo veel levende getuigen van op straat liepen, die hem zeer wel geleken, en dit al vry wat verre met hem ging, vond zyne verstandige Gemalin, Vrouw Petronella Wonderer, dogter van de Heer Zebald Wonderer, algemeen Ontfanger, zich genoodzaakt, om (niet tegenstaande zy een zoon by zyn Ed. had, Johan Speelman genaamt, dien ik hier te lande zeer wel gekend heb) vrywillig van hem, nog maar gemeen Raad zynde, te scheiden, en hoewel hy naderhand altyd nog zeer groote agting voor haar heeft betoond, heeft dat haar Ed. egter noit kunnen doen besluiten, om weder by hem te komen.

Hy werd A°. 1681 Opperlandvoogd, den 25 November 1681, wanneer hy, by

't vertrek van de Heer van Goens, als A°. 1684, veertiende Opperlandvoogd van Indiën optrad, te dier tyd een Heer van 53 jaren zynde.

Hy is toen mede na 't leven uitgeschilderd, hoedanig hy in de vergader-zaal harer Edelheden hangt.

Hy was de langste niet, maar wat gezet, rond en fris van wezen, scherp en redelyk kloek van neus, loens van gezicht, hebbende fraei grysagtig gekruld hair met lange vlammen, hoedanig wy hem hier by de letters X. X. na de voornoemde schildery afgebeeld, vertoonen.

Hy was een Heer, die 't vuur en verstand ten oogen uitzag, die ongemeen fors van uitspraak, zeer groot van ontzag, en in 't gemeen zoo gevreesd was, dat hy alles voor zich beven dede; dog hy was een groot voorstander van zyne vrienden.

Gedurende zyn oppergezag is den oorlog met Sulthan Agong, na de verheffing van zyn zoon tot die kroon, A°. 1682 voorgevallen, zonder dat ik wete dat hy iets verder, dat opmerking verdient, vericht heeft.

Hy heeft, terwyl hy Opperlandvoogd was, op verre na zoo veel roem niet behaalt, als toen hy maar Raad van Indiën, en Directeur was, behalven dat hy dat ampt niet lang bekleed heeft, alzoo hy den 11 January A°. 1684, na 2 jaren, 1 maand, en 18 dagen geregeert te hebben, op den zelve dag, als de Heer Bathazar Bort, algemeen Bestierder van den handel van Indiën mede kort na zyn Ed. stierf, overleden is, zynde toen 55 jaren, 10 maanden, en 8 dagen oud.

Hy wierd met groote statie in de kerk, daar men zyn wapen boven de Kerken-kamer hangen ziet, begraven, gelyk men uit het volgende bericht nader zien kan.

Lykstatie van zyn Edelheid den Heer Gouverneur Generaal, Kornelis Speelman van Rotterdam, Hoog Loff: Mem: overleden in 't Kasteel Batavia op Dingsdag den 11 January 1684 in den avondstond na de klokke half zeven, en begraven op Zaturdag voormiddag ten klokke 8 uren, den 15 January.

Des morgens met den dageraaten drien uren luidden alle de klokken gelyk ze op voorlede Woensdag, Dondersdag, en Vrydag, telkens driemaal des daags hebben gedaan, te weten van 't Kasteel, de groote Kerk, het Stadhuis, het Vierkant, de Nieuwe poort, en des E. Maatschappy Ambagtsquartier, als nu vervolgens alle half uren, tot het lyk uit het Kasteel na de kerk wierd gebragt, en voorts

A°. 1684.

geftadig tot de lykftatie wederom binnen gekomen, en ten einde gebragt was.

Ten klokke 8 uuren verfchenen de ondervolgende geordonneerde Ruiterye en militairen, tot bywooninge van zyn Edelheids uitvaart genomineert en gecommandeert, in behoorlyke ordre op het groote plein buiten het kasteel, behalven het Vaandel van 't kasteel, dat binnen blyft, en eerft uittrekt als de lykftatie gereet is, en de welke als dan, na dat alles tot deze ftatie en de ornamenten gereet gemaakt was, voor, tot door de ftad, en na het groote kerkhof trokken, in dezer maniere.

Eerftelyk de Borger-ruiterye in de wapenen met twee Trompetters, en keteltrom, met rouw bekleet; als mede den ftandaard met zwart crip overtrokken, en met een bos lint voorzien, en een hand-paart in den rouw gekleet, onder den Luitenant Eduwaart Pittavin, mits 't overlyden van den Ritmeester Jan Wywaffe, sterk vyftig koppen, alle met sjerpen, lamfers, en ftrikken op de degens, in 12 gelederen van vier man ieder.

Het Vaandel borgers der West-zyde der ftad in de wapenen onder den E. Kapitein Pieter Schippers, sterk honderd zefftig koppen, en marcherende met 25 gelederen ieder van 6 mannen; dog het welke ditmaal (mits zyn E. als vriend agter 't lyk gaat) by den Luitenant Willem Moebag opgevoerd wierd.

Het Vaandel borgers der Ooft-zyde dezer stede met de wapenen, onder den E. Kapitein David Dispontein, sterk hondert zefftig koppen, en marcheerde met 25 gelederen, ieder van zes mannen.

De Ruiterye dezes Kasteels ten dienfte van zyn Ed. z. geweest, mede in de volle wapenen met een Trompetter, onder den Luitenant de Moor, alle mede met sjerpen, lamfers, en ftrikken op de degens, en ftandaard, en trompet, met rouw behangen, sterk 53 koppen, in 12 gelederen.

Het Vaandel van de Nieuwpoort der ftad militairen, onder den Luitenant Jan Warnaar, sterk in 't geheel 109 koppen, en marcherende met 16 gelederen, ieder van 6 mannen.

Het Vaandel militairen van 't kasteel, onder den Kapitein Kornelis Nuits, dog mits hy mede een der ornamenten draagt, opgevoert by den Kapitein Thieleman van Ewyk, sterk in 't geheel 201 koppen, of 180 man, in 30 gelederen, ieder van 6 man, de officieren alle met sjerpen en rouwbanden, en voorts de ganfche Soldaterie met rouwbanden om den hoed, en zoo mede de pypers met sjerpen en rouwbanden, alle hun geweer dragende volgens krygs-gebruik, en fleepende nederwaarts.

Hier op volgden twee Trompetters te voet in den rouw gekleed, met lange fleepende mantels.

Voorts den Kapitein Herman Egbertze A°. 1684. dragende het cornet met een lange fleepende mantel:

Twee paarden in den rouw, het eene met laken, en 't ander met zwart fluweel bekleed, het laafte geleid door den Stalmeester Pieter van Haffen, en het eerfte door een ftal-knecht, ieder met sjerpen en rouwbanden.

Na dezen volgen de verderre ornamentdragers, alle in den rouw met lange fleepende mantels.

Den E. Commandeur François Tak, dragende zyn Ed. zalr. wapen.

Den E. Kornelis vander Duin, Opperkoopman en Opperhoofd des Generalen foldy comptoirs, dragende het helmet.

Den E. Kapitein des kasteels Kornelis Nuits, houdende den blooten degen met de punt om hoog.

Den Opperkoopman Henrik Canfius, oud Opperhoofd van Japan, met het pantzier of de wapen-rok.

Der Opperkoopman Kornelis Bartelszoon Marchier, met de handfchoenen.

Den Opperkoopman Pieter Verwer, voerende de fporen.

Den Opperkoopman Izaak Hochpied, houdende de degen in de fchede met het geveft om hoog.

Hier op wederom den Koetzier van zyn Edelheid, met een sjerp, en rouwband.

Het lyt-paart van zyn Ed. zalr. in den rouw met zwart baey omhangen, en geleid door den Koopman Pieter van den Hoorn, en Luitenant Ulrig Berg, beide in den rouw met lange mantels.

Vervolgens Monfr. Bartholomeus van Hek, Hofmeester van zyn Edelheid zalr. in den rouw gekleed met een lange en fleepende mantel, en in gelyker voegen de Domestiquen van den huize

St. David Jonathan.

Jan Lampen.

Gerrit Dryver.

Vier Helbaardiers van zyn Ed. zalr. twee en twee achter den anderen met sjerpen en rouwbanden, mitsgaders hunne hellebaarden achterwaarts.

De Luitenant Jan Jacob Slier in volle wapen-ruftinge of curas, met een regiment-ftok in de hand.

Hier na volgt het lyk van zyn Ed. zalr. overdekt met een zwart fluweel kleed, en rontom behangen met zyn Edelheids wapens, en gedragen door 26 gequalificeerde dienaren en borgeren, alle in den rouw met lange mantels, als te weten:

Johannes Besselman.

Adriaan de Man.

Joannes Leeuwenzon.

Fre-

A°. 1684. Fredrik van Artzat.
Jeremias Cocfaart.

Pieter du Clazel }
Hendrik Crudop }
Dirk Koman } *Kooplui-*
Johannes de Hartog }
Reinier Fuis }

Isaac van Schinne }
Abraham Struis }
Jacob Does } *Borgers.*
Dionys Kelk }
Joan Hercules }
Henrik de Boelan }

Simon van den Berg }
Kornelis Loefhouwer }
Bartholomeus Nouters } *Schippers.*
Bun Jansz: van Schve }
Kornelis Smau }
Loede Sterre }

Hans Mensch }
Pieter Doff } *Luitenants.*
Pieter Wakker }
Jan Maurits van Happel }

Dan alzoo de houten en loode kiste, daar het lyk in lag, en de bare, daar het opgedragen wierd, al vry zwaar quam te vallen.

Zoo gingen om die en andere reden tot adfiffentie der bovengenoemde dragers ter weder zyde onder de baar een aantal van zes kloekke scheeps timmerlui- den, daar toe expes geordonneert, en alle mede in het zwart gekleed.

En gingen ook boven en bezyden de vooren genoemde dragers, ter wederzyde van het lyk, acht gequalificeerde minif- ters tot flijpdragers, die het fulpe overkleed op hielden, en in den rouw met lange fleepende mantels omhangen waren, met naamen.

De E. Jan Parvee, ontfangen Generaal.

De E. Mattheus van Luchtenburg

De E. Emanuel Bornezce

De E. Harman Lodewykzoon, Equipage meeffer.

De E. Daniel Braams, Boekhouder Ge- neraal.

De E. Jorephas Vofch, Commandeur der Retoer-vloote.

De E. Ifaac Zoolemans, Commandeur en gedefigneerde Commiffaris van Macaf- far.

De E. Commandeur Willem Hartzink.

Hier op volgden nu weder achter het lyk, eerftelyk

Twee Helbaardiers van zyn Ed. met fjerpen en rouwbanden.

De Kleermaker en Kok van zyn Edel- IV. Deel.

heid, beide in den rouw met hunzyd-ge- A°. 1684. weer, een karbyn, en bloots hoofds.

Na het welke nu verder de voornoem- fte ftatic in ordre vervolgde, en eerftelyk de vrienden gemagtigdens, ieder alleen achter den anderen, alle in den rouw met lange lamphers, en fleepende mantels, als:

St. Johannes Verhaven, Onderkoopman, en eerfte Dispenfier des Kasteels.

Kornelis Andrieszoon Kleyer, zontje van den E. Andreas Kleyer.

De Borger-Kapitein, Pieter Schippers.

De Predikant Joannes de Voogd.

De oppaffier Hendrik Boot.

St. Jan Schot.

De Boekhouder, Cezar Roodhaas.

De Opperkoopman Jan Kops.

De E. Jacob van Dam, Geheimfchry- ver van de Hooge Regeering.

St. Pieter van Dyk, Onderkoopman, en tweede Dispenfier, representende zyn fchoonvader, den E. Andreas Kleyer.

Den E. Kornelis Zwart, out Vice-Pre- fident van Heeren Schepenen.

De E. Joannes Lambertzoon Radder Wykmeefter dezer ftede.

De E. Adriaan Pyk, Koopman in dienft der E. Maatfchappy.

St. Jacob de Harder, Luitenant in ge- melten dienft.

De E. Vincent van Mook, droft ten platten lande aan de West-zyde.

De E. Jacobus Coeper, Commandeur.

De E. Daniel van den Bolk, Lid in den achtbaren Raad van Justitie.

De E. Kornelis Cnol, Heemraad.

De Eerw: Predikant Petrus Wytens.

De Eerw: Predikant Theodorus Zas.

Geweze Practifyns in }
zyn Edelheids ziekte. }
De E. Adriaan Strykers- }
bergen. }
St. Abraham Boudens. }
St. Ifaac Klareffe. }

Wyders vervolgens by paaren.

Zyn Edelheid de Heer Gouverneur Generaal, Johannes Camphuis, en voor zyn Edelheid twee Helbaardiers.

De Heer Antoni Hurdt, Directeur Ge- neraal van Indiën.

De Heer Willem van Outhoorn, or- dinaris Raad van Indiën.

De Heer Martinus Pit, ordinaris Raad van Indiën.

De Heer Nicolaas Schaghen extraordi- naris Raad van Indiën.

De Heer Johan van Hoorn, extraordi- naris Raad van Indiën.

Zyn Hoogheid Kaitsjili Sibori Amfter- dam, Konink van Ternate.

De Heer Antoni Pavillioen, oud extraor- dinaris Raad van Indiën.

De Heer Robbert de Vicq, oud Gou- verneur van Amboina.

Aⁿ. 1684. De Agtbare Raad van Justitie dezes kasteels van Batavia met hunnen Deurwaarder, met zyn stok vooruitgaande, als mede de substituiten der Officieren.

Het Eerw: Collegie van Heeren Schepen dezer stad met hunne bodens, insgelyks met hunne wapens en stok vooruitgaande, als mede de substituiten der Officieren.

De Gezant des Konings van Bantam, Pangorang Aria Diepa de Ningrat.

De twee Gezanten van den Koning van Boeton.

De twee Gezanten van den Koning van Bima.

De Eerw: Broederen Predikanten.

De Eerw: Heeren Wesmeesteren dezer stad met hunne boden voor uit.

Het Eerw: Collegie van Heeren Heemraden met hunne boden.

De Heeren Commissarissen van Huwelijke- en Kleene zaken met hunne boden.

De E. Boedelmeesters van de Chineezen, en vreemde sterf-huizen met hunne bode.

De Eerw: Ouderlingen, en Diaconen.

De E. Conftapel Majoor Ameling Wydeman.

De Ternataansche Ryx-Zeevoogd, Kapitein Laoet Rethi.

De Ternataansche Prins DJou Rotterdam.

Quimelaha Tomagola.

De Prins DJou Maleyo.

Quimelaha Toma Itoc.

De Prins DJou Terloeko.

DJou Hoekom.

DJou Neaman.

De Kapitein Jonker van Manipa.

De Kapitein der Maleyers Wan Abdul Bagus.

Sengadji Maleyo Ofini.

Sengadji Djelali.

Gnofsa Maniera Java.

Kapitein Laoet Codja.

Majoeda.

Hatibi Noeroe.

De verdere Gnofsa Manieras Tambangan Lakati,

en Meau.

Dain Boeranc.

Dain Nayimba.

De Kapiteinen der Mardykers Borgery dezer stede.

De Hooft-Officieren der Chineezen.

De Kapiteinen der Baliers.

Dain Matara.

Dain Magagan.

Dain Manari.

Dain Mangopa.

Dain Majampa.

Dain Biaffa.

Aroc Toenda.

Dain Sitoedjoc.

Dain Memang.

Carepole.

De DJoerobassa van 't Campon der Boegys.

De Kapiteinen der Javaanze ingezetenen.

Voorts alle Commandeurs, Koopluiden, Schippers, Borgers, Onderkooplieden, Adfistenten, Werkbazen, Mardykers, Baliers, Javaanze Officieren, enz. Item een grootc hoop der voornaamste Chineezen, en allerhande vreemde ingezetenen en kooplieden dezer stede, dat geen kleen getal en sloop van menschen uitmaakte.

De weg wierd genomen uit het kasteel regt door de Prince-sstraat, tot midden op het plein voor 't Stadhuis, daar men toen ter linkerhand neer sloeg, en de Oost-zyde van de Tygers-gragt langs marcheerde tot onder de stads-wal, als wanneer men de dwars-gragt over ging, tot aan de Nieuw-poort, van waar men toen wyders regt door de rugge, dog met een elleboog weder te midden over 't plein van 't Stadhuis na en in de Ooster-deur der kerke gekomen is, aan welkers beide zyden de borgers en militairen hun op het kerk-hof geposteert hadden, en na dat men 't lyk met de baare te midden in de kerke boven het geopende graf had nedergezet, wierden alle de ornamenten mede boven en beneden het overdekte fluweele kleed ter nedergelegd, waar op toen van de boven gemelte 2 Vaandels Ruiters, en vier Vaandels, zoo borgers als militairen voetknechten, op het kerkhof staande, 5 chergies met musquetten en pistoolen wierden gedaan, en op elk chergie een kanonschoot van de hoofdpunt des kasteels, tot hoe lang de lykstatie in de kerke bleef stil staan, en wanneer na 't afsolveren dier chergies eerst de borgers en militairen weder voor af na 't kasteel trokken, en van de geheele statie gevolgt wierden, in maniere als ze gekomen waren, dan alleene, dat de dragers en slijpdragers nu agter de begraafstus te rug keerden, te weten, over 't kerkhof den Wester uitgang uit, agter de kerke de groote Rivier opwaarts, tot aan 't ziekenhuis, en zoo voorby de Dieft-poort, en voorts langs de West-zyde van gezeide groote Rivier tot de hoek-brug, tegen over de vischmarkt, en zoo wyders over de zelve langs de Amsterdamse gragt wederom na 't kasteel.

Inwylen dat toen zoo hier van land, het kasteel, de stad, en buiten-posten, item 't Eiland Onrust, en de schepen te dezer Reede, geschiedde een aantal van 229 kanon-schooten, als te weten:

Van 't Kasteel.

- 9 Schooten van de hoofd-punt de Diamant, daar van 5 onder 't chargeeren der militairen op 't kerkhof.
- 5 van de Robyn.



A°. 1684. 5 van de Saphier.
5 van de Paarl.

Van de Stad.

- 5 van de hoofd-punt Amsterdam.
- 5 van de punt Gelderland.
- 5 van de punt Hollandia.
- 5 van de punt Zeelandia.
- 5 van de punt Groeningen.

Van de buiten Fortreffes.

- 5 van de Fortrefse Jacatra.
- 5 van Ansjol.
- 5 van Noortwyk.
- 5 van Ryswyk.
- 5 van Ancke.
- 5 van Tangaran.
- 5 van de Maronda } tegens 10 uur: voorm:
- 5 van Macaffie }
- 9 van 't Eiland Onrust.

Van de Schepen.

- 15 van 't Admiraals fchip Ternate voor Amsterdam.
- 13 van 't fchip Princes Maria voor Zeeland.
- 11 van 't fchip Hellevoetfluis voor Delf.
- 9 van 't fchip 't huis te Merwe voor Rotterdam.
- 7 van 't fchip America voor Hoorn.
- 5 van 't fchip de gekroonde Vrede voor Enkhuizen.

En voorts van alle de andere fchepen ieder 3 fchooten, behalven de in lading leggende retourbodems, die verſchoont blyven, als te weten :

- 156 fchooten p. transport.
- 3 van 't fchip Koertgene.
- 3 Koevoerden.
- 3 Kaſtricum.
- 3 Hollandia.
- 3 't Wapen van Middelh.
- 3 't Wapen van Z. Zec.
- 3 Zilverſtein.
- 3 Aardenburg.
- 3 Roemerswalc.
- 3 de Veluwe.
- 3 Naaltwyk.
- 3 de Pyl.
- 3 de Graf.
- 3 Zwanenburg.
- 3 Marken.
- 3 de Tyger.
- 3 de Snaauw.
- 3 Cadiri.

- 3 Goutvink.
- 3 de Winthond.
- 3 Palliacatta.
- 3 de Zalm.

A°. 1684.

222 fchooten in 't geheel.

Dus dan ontrent de klok 11 uuren de ganſche lykſtatie ordentelyk wederom binnē 't kasteel gekomen zynde, en vervolgens tot in de Generaals wooninge, wierd aldaar de condoleancie over zyn Edelheids aſtſterven gedaan, aan de geſtelde Juffrouwen Alletta Bax, Kornelia van Nieuwenroode, en Katharina Kleyer, en vervolgens na 't gebruik dezēs lands de reſpectieve gemagtigden 't ganſche gezelfchap op een collation van eeten en drinken op diverze plaatzen in zyn Edelheids wooninge toebereid, onthaald, en na 't welke dan vervolgens weder een iegelyk na huis keerde.

Zynde ook voor 't begin der begraaffenis genodigd, en voor 't meerendel verſcheenen, behalven de huisvrouwen der Heeren Raaden, nog een aantal van de voornaamſte getrouwde Juffrouwen dezer ſtad, en ontfangen in de groote kamer aan 't Weſt-einde van 't huis, voor die tyd geheel met rouw-gewaat behangen, gelyk mede de groote Raad-kamer alwaar het lyk van zyn Edelheid zalt. gedagteniſſe, kort na zyn overlyden, en even na de verkiezing van den nieuwen Heer Gouverneur Generaal, was gebragt geworden.

Na zyne begraaffenis zyn 'er groote en ſchoone goude penningen van dit fatzoen, en van deze groote, gelyk wy by dit merk ^{Zyn begraafenis-penning.} en ^{vertoonen,} ^{uitgedeeld,} de welke aan de eene zyde zyn wapen, en aan de andere zyde zyn naam, ampt, geboorte-dag, en ſterf-tyd aanweezen.

Wy hebben dezen dapperen Heer ook zeer gaarne met dit navolgende vers op zyne Tombe willen vereeren :

*De dappere oorlogs-held, die 't blyſemende vier
Ten oogen uitſtraald, by, de ſchrik der Macaſſaaren,
Die SPEELMAN, die de toom van donder
op zyn ſnaaren
Wiſt uit te brommen op zyn doodelyke lier,
Legt hier : weergaloes in den bandel te beſtieren.
Die wonderlyk die ſchoot heeft weten uit te
vieren.*

F. V.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

J O A N N E S C A M P H U I S.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Joannes Camphuis.

DEze Heer is geweest de vyftiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën.

Hy was een Haarlemmer van geboorte, en is in zyn jeugd een zilverfmidsknecht te Amsterdam geweest, waar van wy in het verhaal van zyn leven nog een vast bewys ontmoeten zullen, behalven dat hy ook diergelyken hamer in zyn wapen voerde.

Hy is als Assistent uitgevaren; dog van wat kamer, in wat jaar, of met wat schip, is my onbekent, hoewel ik geloove, dat hy van Amsterdam uitvoer.

Op Batavia gekomen zynde, is hy ten eerste in de geheime schryf-kamer van zyn Edelheid tot A°. 1676 of 1667 gebruikt, wanneer hy daar eerste klerk wierd.

Dit Ampt heeft hy tot den 31 May 1671 bedient, en is toen Opperhoofd van Japan geworden, dat hy A°. 1673 nogmaal, en daar na A°. 1675 ten derdemaal wierd, zynde in die tusschen-tyd ook eenigen tyd Lid van den Raad van Justitie geweest.

Den 1 Maart 1677 wierd hy geheimschryver van haar Edelheden, welk ampt hy byzonder naarstig, en met zoo veel navoelching der oudte zaken wegens de grondvesting van den staat der E. Maatschappy alhier waarnam, dat wy 't opdelen van het voornaamste der eerste beginzelen van Batavia's grondvesting, zyn netten en ordentelyk opstel (zoo als wy het hier na zullen laten volgen) alleen te danken hebben.

Hy bleef geheimschryver tot den 4 April 1678, wanneer hy, by 't afzitten der vier voornoemde Heeren, pas na de Heer Maatzuiker's dood, extraordinaris Raad van Indiën wierd, dat hy tot den 25 November 1681 gebleven, wanneer hy, by 't vertrek van de Heer van Goens, gemeen Raad van Indiën geworden is, welk ampt zyn Edelheid tot den 11 January 1684 bedient heeft, wanneer, na de onverwagte dood van den Heer Speelman, en den Heer Bort, den Oppergebieder, en de tweede, of den algemeenen Bestierder van den handel van Indiën, aanstonds de vergadering tot verkiesing van een nieuwen Opperlandvoogd (volgens ordre der Heeren zeventien) belegt, en, na aanroeping van des Heeren naam, den eed over dit stuk op nieuw by haar Edelheden afgelegd, en by geheime briefjens gestemd, maar, tot aller ver-

wondering, bevonden is, dat de meeste stemmen op de Heer Camphuis, schoon een van de jongste der gemeene Raaden van Indiën zynde, gevallen waren. Dit was daarom te gevallen, om dat hy van alle zyne medeleden gehaat zynde, ieder aan hem zyn stem gaf, gissende, dat niemand hem die geven zou, terwyl zy ondertusschen alle met een en de zelve gedagten die aan hem gaven, en dus zich zeer misleidden.

Hy wierd daar op, na 't afleggen van Die A°. den eed, als vyftiende Opperlandvoogd ¹⁶⁸⁴ Opperlandvoogd van Indiën, van alle de Heeren veel gewenst, nam zyn zit-plaats aan 't hof van de hooge tafel van Indiën, waar na ook de Heeren den eed aan zyn Edelheid deden; dog hy wierd, na dat 'er ordre gesteld was, om de lykstatie van de Heer Speelman, even zoo, als die van de Heer Maatzuiker te schikken (waar over de zorg aan de Heeren Pit, en van Hoorn opgedragen was) den 2 Maart eerst voorgesteld.

Toen zyn Edelheid Opperlandvoogd ^{Zyn afbeelding.} wierd, was hy een Heer van ontrent 50 jaren, droeg een kleene blonde paruk, was van weinig meer dan een middelmatige gestalte, van een behoorlyke dikte na evenmatigheid, wat pokdalig, blank van wezen, vrolyk en zagzinnig van aart, in welk postuur zyn Edelheid, in 't zwart met een degen met een goud geveft op zyde (hoedanig wy zyn Ed. ook hier by de letters Y. Y. afgebeeld vertoonen) mede in de zaal van haar Edelheden uitgeschildert te zien is.

Vermits in dit zelve jaar 1684 de Engelzen zeer schielyk de handelingen met onze Maatschappy afgebroken, en ettelijke schepen uitgezonden, of ten minsten dat voorgenomen hadden, vond zyn Edelheid met de Heeren Raaden goed den Heer Maarten Pit tot Zeevoogd over een vloot, die men op Batavia daar tegen uitrustte, aan te stellen. Men schreef ook een Bededag tegen den 31 May hier over uit, en daar wierd een nette zyn brief vervaardigd.

Hy was ontrent alles een zeer net en omzichtig Heer, gemeenzaam in omgang, weinig dog verftandig en kragtig van woorden, by de Europeërs en Nederlanders zeer bemind; dog hoe vriendelyk zyn Ed.

Ao. 1685.

Ed. ook tegen ieder een was, wist hy egter, daar het van nooden was, zeer wel op zyn stuk te staan, waar van wy in 't vervolg een klaar bewys zullen zien, wanneer hy alles twee jaren lang alleen en buiten zynen Raad (dat zonder voorbeeld was) bestierde.

Hy was anders een deugtzzaam, opregt, zeer eerlyk, godvrugtig, en gediensfig Heer, nog ongehuwd (hooedanig zyn Ed. ook stierf) en had de roem van te gelyk ook zeer zedig en gansch niet vast te zyn aan zekere buitenspoorigheden, waar aan al veele ongehuwden, en ook wel gehuwden in Indiën, al vry wat veel gewoon zyn zich over te geven, te weten, van fraeje Macassarze, of eenige andere slavinnen, tot hunne byzitten te nemen.

Een van de eerste zaken, by zyn oppergezag voorgevallen, is geweest, dat het voorrecht, door de jonge Koning van Bantam aan onze Maatschappy opgedragen, den 28 April 1684 aangenomen is.

Ao. 1685 besloten haar Edelheden den jongst geboren zoon van Pangerang Poerabaja, broeder des Konings van Bantam, Joannes, na zyn Edelheid, te noemen, en dien Prins 70 ryxdaalders te schenken.

Ao. 1686 zond zyn Edelheid den Heer François Tak, als onzen Gezant, aan Soefoehoenan Amangkoerat, Keizer van Java, daar hy, met de zyne, zoo jammerlyk door Soerapati en zyn Baliërs (door beftel en een oude wrok van dien Keizer tegen hem, zoo men wil) op den 8 February (gelyk wy dat breeder onder de zaken van Java vertoont hebben) vermoord wierd. In dit zelve jaar quam de oude Koning van Bantam, Sulthan Agong, ook op Batavia, en wierd op de punt de Robyn geplaatst.

Gedurende zyne Regeeringe is 'er niet veel van belang met de Buiten-Vorften voorgevallen, alzoo hy met de zelve in een diepe rust en vrede leefde, waar door de handel alomme, en vooral in de stad Batavia, zeer bloeide.

Ao. 1686 of 1687 viel 'er by de dood van den Baillu, Jacob Cafembrood, een zeldzame zaak in Rade van Indiën voor, alzoo de Heeren der Hooge Regeering malkanderen niet konden verstaan, wie in des zelfs plaats weer tot Baillu te verkiesen

De Heer Camphuis was zeer sterk voor de Heer David Dispontyn, Notaris aldaar; dog alle de andere Heeren waren eenparig voor de Heer Henrik de Bollan, druifsende met groot geweld tegen zyn Edelheid aan.

Nu is 't een zekere zaak, dat men niet licht, als men ziet dat de Opperlandvoogd hier of daar voor, of tegen is, tegen hem aandruiffen moet, of, zoo men het al doet, dat men daar by niets winnen zal, behal-

ven dat men hem gemeenlyk (als hy het A°. 1687. by de stemmen niet overhaalen kan) onder voorgeven, dat hy dat op zich neemt, om het by de Heeren zeventien te verantwoorden, in weerwil van alle de andere Leden der vergadering, zal zien zegespralen.

Deze Heeren hadden egter de onvoorzichtigheid, van zyn Edelheid hier in te dwarsboomen; en begeerden al open vry onbescheiden wyze den Heer Bollan tot Baillu te hebben.

Hoewel nu de Heer Camphuis tegen den Heer de Bollan, als zynde waarlyk een man van veel verstand, en van ongemeene verdienften, niets ter wereld had, was hy egter niet alleen met yver voor den Heer Dispontyn; maar voor al ook tegen die manier van handeling van de Heeren Raaden, die zyn Ed. daar in zoo zichtbaar wilden de wet stellen, vast stellende, dat zy dit meermalen in 't toekomende doen, en dat hy dat dan ook altyd zoo zou moeten afwagten, en dulden.

Om dit nu niet onderhavig te zyn, stond hy veel styver op dit stuk, als hy anders wel gedaan zou hebben, en zei vlak uit, dat hy den Heer Dispontyn tot Baillu begerde.

Dit namen de andere Heeren zoo qua-lyk, dat zy daar op al wat te vrymoedig tegen zyn Edelheid begonnen uit te varen, zoo verre, dat een van de Heeren met een al te groote haastigheid tegen zyn Edelheid zeide: *Hebben wy u Opperlandvoogd van Indiën gemaakt, wy kunnen u dat wel weer afmaken, en u afzetten.*

Die eerste woorden waren wel waar, voor zoo verre het lot tegen hun aller gedagten en oogwit (alzooy 'er niemand minder toe geschikt hadden) op zyn Edelheid gevallen was; maar wat het weer afzetten van zyn Edelheid betrof, daar toe waren zy (myns oordeels) niet bevoegd, ten ware by zulke omftandigheden en voorvallen van zaken, die dit voor hunne Heeren en Meesters zouden hebben komen wettigen.

De Heer Camphuis, noit gewoon zulken taal in een vergadering, daar hy als Oppergebieder zat, te hooren, en niet genegen dit meer van dien Heer, of de anderen, die hem in dit zeggen ondersteunden, en die mede van die zelve gedagten waren, af te wagten, beantwoordde dit met zyne gewoone zagmoedigheid en bedaardheid van geest, niet anders zeggende, als; *Hebben de Heeren zoo grooten magt, om my te kunnen afzetten, dan valt hier voor my niet meer te doen, en ik wensche de Heeren goeden dag.*

Dit was 't alles, dat zyn Edelheid zeide. Zyn woorden waren weinig, en zag; maar de gevolgen van dien van een groote klem, en van zoo veel nadruk voor die

A°. 1688.

Heeren, mitsgaders zoo fmertelyk en gevoelig voor hen, en voor al hunne goede vrienden, die zy nu en dan wel geneegen waren te helpen, en die nu om hunnen't wil alleen lyden moesten, dat zy daar na wel duizendmaal gewenscht hebben, dat dit ooit voorgevallen was.

Hy verscheen na dien tyd in geen twee jaren in vergadering; maar alle de andere Leden quamen 'er op den gemeenen gestelden tyd; dog alles, wat zy daar besloten, bevestigde, en kourde zyn Edelheid goed, als 't hem aanstond; dog kroude zig anders zeer weinig aan hunne besluiten, gevende aan geen eenen, die zy tot 't eene of 't ander ampt buiten zyn goetvinden gevorderd hadden, zyne Aëte, ten ware hunne keure op zulk eenen gevallen was, dien hy dat ampt gunde, stellende hun zeer leelyk ten toon, en toonende, dat zy niet minder, dan in staat waren, om hem af te zetten, alzoo zy geen stroo nu in stukken konden breeken.

Wat het Baillu's ampt betrof, dat wierd ondertusschen door den Landdrost, de Heer Vincent van Mook, tot den 20 November 1688 (alzoo hy toen stierf) waargenomen.

De Heeren Raaden van Indiën schreven (gelyk wel te denken is) eenparig zeer scherp over den Heer Camphuis; dog het zagzinnig schryven van dien Heer woeg daar tegen by de Heeren zeventien zoo veel zwaarder, dat zy aan de Raaden van Indiën over dit stuk weder schreven; dat zy moesten aanmerken, dat de Opperlandvoogd van Indiën die gene was, die aan alle bedieningen der E. Maatschappy hunne aëte en volmagts-brief geven moest, en dat zy dierhalven voor zyn Edelheid wat meer inschikking, als zyn Ed. op een ampt voor een bequaam vriend van hem stond, en wat meer bescheidenheid, van zyn Ed. zoo straf, en oneerbiedig, als daar in die volle vergadering geschied was, niet te bejegenen, voor zyn Ed. behoorden gehad te hebben, en dat zy uit hoofde van dien niet qualyk duiden konden, dat zyn Ed. goetgevonden had, zich uit zulk een vergadering te begeven, en ondertusschen de zaken zoodanig te beflieren, als hy voor het welwezen der E. Maatschappy best oordeelde, keurende verder goed alles, dat by hem na dien tyd was verricht.

Immers, dit is zeker, dat hy toen eerst recht, niet alleen Opperlandvoogd van Indiën; maar (daar men geen voorbeeld van heeft) ook alleen-beheerscher van alle de zaken der E. Maatschappy was, terwyl hy alles, wat hy deed, goedkeuren, en alles dat de andere Heeren verricht hadden, quaadkeuren zag, dat een groote vreugde aan zyn Ed., en een zonderlinge droefheid, en smert aan die andere Heeren moet ge-

geven hebben, dewyl zy in al dien tyd niet in staat waren, om eenigen van hunne vrienden (dan die zyn Edelheid juist aanstonden) te konnen helpen.

Dit bragt die Heeren in zulken haat, dat zy van ieder een als met de nek aangezien wierden, zoekende ieder maar zyn Hof by zyn Edelheid te maken, en wel by hem te staan, dat de andere Heeren als razende maakte, zonder dat zy het egter beletten konden.

By 't sterfen van den Heer van Mook was nu, behalven 't Bailluschap, ook het Landdrostschap open gevallen, by welke gelegenheid de Heer Camphuis zynen man, den Heer Dispontyn, Baillu maakte, en toeliet, dat de Heer de Bolla, dien hy anders zeer veel achtete, nu Landdrost wierd.

Dat zyn Edelheid egter, hoe zagzinnig hy anders ook van aard mogt zyn, hier mede nog niet te vrede was, zag men A°. 1689, wanneer de algemeene Bestierder van den handel, de Heer Antoni Hurdt, een zeer bequaam Heer, enkel door zyn Ed. toedoen, van de Heeren zeventien bedankt, en 't in zyn keur gelaten wierd, om als een vry-borger in Indiën te blyven, of wel om na 't Vaderland te konnen keeren, welk eerste hy koos; dog bestierf dien smertelyken slag nog in dat zelve jaar op den 7 December, en de Heer Pit quam ook kort daar aan den 21 May 1690 te overlyden.

Na dien tyd namen de gemeene zaken weer een anderen loop, alzoo die twee Heeren wel voornamelyk zyn Edelheid hadden zoeken te dwars-boomen.

In dat zelve jaar 1689 viel 'er onder zyn Ed. oppergezag nog een zeer opmerkelyke zaak voor, tusschen de Heer St. Martin, ordinaris Raad van Indiën, en den Amboineeschten beroemden Kapitein Jonker.

Wy hebben bevorens, in 't verhaal der zaken van Bantam getoont, hoe de Heer St. Martin met het landen van onze troepen aldaar wat te lang getalmt hebbende, Kapitein Jonker haar Edelheden hier af waarschouwde, die daar op goetvonden, den Heer Tak derwaards te zenden, die de zaken zoo bestierde, dat ons volk toen ten eersten landde.

Van deze waarschouwing van Kapitein Jonker kreeg de Heer St. Martin zoo ras geen kennis, of hy zocht van dien tydaf gelegenheid, om hem dien trek betaalt te zetten.

Dit liep egter zoo lang aan, dat hy niet voor A°. 1689 dit tot zyn genoegen doen kon, gelyk hy het toen ook vry scherp, en zeer onvoorrechtig dede, alzoo men zig wel wagten moet, om een Inlander van eenig vermogen qualyk te handelen, zoo men de smerten van zyne wraak te zynen tyd niet dragen wil.

Het

A. 1689.

Het gebeurde op zekeren dag, dat Kapitein Jonker (alzoó de Heer St. Martin ook Opperweldheer van de krygsmagt van de E. Maatschappy was) by de Heer St. Martin quam, om hem ergens kennis af te geven.

Hy behandelde hem daar op zeer veragtrelyk, latende hem staan, zonder hem een stoel te doen geven; maar hy toonde hem die veragting nog veel gevocliger, wanneer ondertusschen zekeren Boeliling, Kapitein der Baliërs, en wel eer een slaaf van Kapitein Jonker geweest, daar mede quam, aan welken de Heer St. Martin aanstonds een stoel dede geven, zonder 'er echter een aan Kapitein Jonker (die van spyt meende te bersten) te doen aanbieden. Kapitein Boeliling, die meer eerbied voor zyn ouden Heer, dan voor dat bevel van de Heer St. Martin had, en die ook zeer wel wist, wat een scherpe wet 'er in de Batavische Statuten tegen zulk een slaaf (schoon al vry zynde) die zyn Heer, of iemand van zyn kinderen, of van zynen huize, eenige oneer of smaad aan doet, te vinden was, beroonde wel wyzer te zyn, dan op dat bevel te gaan zitten, zeggende met zedigheid, dat hy hem wel wagten zou, van te gaan zitten, terwyl zyn oude Heer stond.

Kapitein Jonker ondertusschen, hoe wel voldaan ook over Kapitein Boelilings gedrag, kon dien hoon, hem zoo openbaar door de Heer St. Martin aangedaan, niet verduwen, en zei derhalven met zeer veel haastigheid, myn Heer, gy kond in uw huis doen en bevelen wat u belieft, maar indien gy my die smaad buiten uw huis aandeed, ik brak u zoo aanstonds den nek, en ik zweer u dat ik wel gelegenheid vinden zal, om my aan u hier over te wreken.

Hy ging daar op in een groote woede ten huize uit, begaf zich na zyn Edelheid, den Opperlandvoogd, en klaagde over de smaad, hem zoo even door den Heer St. Martin aangedaan.

Zyn Edelheid keurde die daad (gelyk zy waarlyk verdiende) voor zeer quaad; dog voegde daar by, dat hy 'er den Heer St. Martin wel over wilde spreken; maar dat hy hem echter, alzoó dit in zyn huis geschied, en ieder daar in zyn eigen meeliter was, daar over niets doen kon.

Kapitein Jonker, hier mede niet voldaan, zocht dierhalven van die tyd af honderd gelegenheden, om zich aan dien Heer zelf te wreken. Ja hy richtte verscheide groote maaltyden aan, daar op hy al de Raaden van Indiën, en aldus dien Heer mede, verzogt; dog hy quam 'er niet, vreezende, dat het gebräad hem niet wel bekomen zou.

Ook had zekere Radja Bongso, een neef van Jonker, op de zaal wandelende, en na 't afleggen van zyn kris, met nog

een kris, dien hy verborgen had, betrapt^{A. 1689.} zynde, bekend een aanflag op de Heer St. Martin, en op zyn Edelheid, gehad te hebben, waar over hy gevierendeelt wierd.

Hy dan, ziende, dat hy zyn oogwit in dezen niet bereiken kon, had de onvoorzichtigheid, om (daar hy anders een braaf en wakker man was, diede E. Maatschappy zeer groote diensten gedaan had) zich door zyne woede zoo verre te laten vervoeren, dat hy groote vyandelykheden buiten Batavia met moorden, branden, en blaken, en zelf met het aandoen van ons volk, begon te plegen, latende een onthalsden Hollander in een Prahoe afdryven, en toonende in allen deelen, dat hy eenig quaad voornemen tegen de E. Maatschappy had.

Hy was misnoegt (zoo men zei) op den Balizen Kapitein Wira Codra, en den Macassarze Kapitein, Dain Matara. Hy had al de zynen verplicht tot trouw door een eed op hunne wyze te doen, te weten, men nam een thee-kopje met hoenderbloed, deed 'er aarde, aich, en water in, doopte 'er de kris in, liet dat in de hand druppen, en dronk dat zoo op; en was des zels betekenis, dat hy, die niet trouw bleef, de kris in 't lyf gaan, en dat hy, als de aarde onwaardig, tot afch verteeren mogt.

Men zond dierhalven volk tegen hem uit, eerst den Heer Sloot te land, en naderhand ook te water Kapitein Wanderpoeel, om hem by de Maronde van agteren te omcingelen. Onder anderen is ook de Luitenant Holscher, en Kapitein Boeliling (wel eer zyn gevangen slaaf) op hem uitgegaan.

Zyn eerste en voornaamste vrouw bad hem, dog van zyn voornemen afstand te doen, hem verzekerende, dat zy by zyn Edelheid wel genade voor hem verwerven zou; dog 't was nu, zei hy, te verre gekomen, en het moest nu buigen, of bersten.

Hy verscheen in Augustus 1689 op Toegoc, of op 't land van de Heer Predikant Leidcker, in 't wit met alle de zynen gekleed, dat by de Mooren tekenen is, dat zy besloten hebben zich doot te vegten.

De Luitenant Holscher, ontrent hem gekomen zynde, en hem niet kennende, vraagde aan iemand van 't volk, wie Kapitein Jonker was; men wees hem den zelve, en hy zag hem wel komen, meenende, dat hy hem iet zeggen wilde; dog hy bragt hem met een sabel zeer schielyk (daar Jonker hem anders zeer ligt den hals gebroken zou hebben) eenen zwaren houw op zyn helm, die hem duizelen deed, dog zoo niet, of hy wierp hem zyn hazegacy, eer hy van dien houw nog ter neder stortte, zoo net door zynen arm henen, dat hy

hem

hem aan de grond vastnagelde, terwyl nu anderen van ons volk toefchoten, zomigen om Holscher te redden, en anderen om Kapitein Jonker aan te tasten, was 'er een, die hem in die duizeling onder de voet schoot, en ten eersten de kop af sloeg, en daar mede was het ganfch spel uit, vermits de zyne daar op of de vlugt namen, of van de onzen gevangen genomen wierden.

Eenigen tyd daar na zyn 'er 8 van zyne r'zamenrotters op den 27 May 1690 gearabraakt, 27 gevangen, en toen iste gelyk ook een Chineefche valsche munter levendig verbrand, en een vrouw, die hare flavin levend van de mieren had laten opeeten, gegeesfeld, gebrandmerkt, en de ooren afgesneden. En 't is zeker, dat 'er over die zaak van Kapitein Jonker wel 60 op Batavia, en 48 op Japara, voorbeeldelyk gerecht zyn.

Wy hebben bevorens van zyn Edelheid den Heer Camphuis gezegt, dat hy in zyn jeugd een Zilverfmid's knegt geweest is. Het volgende geval zal ons dit nader bevestigen.

Terwyl zyn Edelheid Opperlandvoogd van Indiën was, gaf hy in die hooge staat een uitmuntend bewys van de nederigheid van zynen geeft.

De Heer Petrus Schaak, wel eer Bedienaar des Goddelyken woords tot Amsterdam, heeft my dit geval, zooals ik het hier nederstelle, zelfs verhaald.

De Heer Camphuis (zeide zyn Eerw.) schreef my eenigen tyd, na dat hy Oppergebieder van Indiën geworden was, een brief, waar by zyn Ed. my verzogt, dat ik eens geliefde by zeker Zilverfmit alhier te Amsterdam, by welken hy in zyn jeugd als knegt gewerkt had, te gaan, en den zelve bekend te maken, dat een van zyne geweene knegts, nu Oppergebieder van Indiën geworden zynde, hem verzogt eenig fraci zilver tafel-gereedschap met zyn toebehooren te maken, en dat aan zyn Eerw., die 'er hem voor betaalen zou, over te geven, om dat dan verder aan zyn Edelheid over te zenden.

De Zilverfmid (zei zyn Eerw.) dien ik vond, en dien ik dit zoo zeide, stond over myn verhaal te kyken, als of ik hem eenig verdichtzel op de mouw spelde, zeggende een en andermaal, myn knegt Oppergebieder van Indiën, wel wie is dat dog, myn Heer Schaak, en wie kan dat anders zyn, of 't moest een knegt wezen, die Jan genaamd, en een Haarlemmer is, en die in zulk een jaar nog by my gewerkt heeft.

Wel die zelve is het, zei de Heer Schaak, want hy is Joannes Camphuis genaamd, en is ook een Haarlemmer van geboorte.

Het is verre gebragt, myn Heer, zeide die Zilverfmid; maar hy heeft die top van

eere door zynen Zilverfmid's-hamer echter A°. 1691. niet bereikt, en ik zie nu wel, hoewel te laat voor my, dat men door de pen veel verder, dan door dien hamer, geraken kan.

Ik verheuge my zeer, dat myn knegt door zyn veritand, en deugd, zoo verre gevordert is, en nog te meer, dewyl ik zie, dat hy in dezen zyn hoogen staat nog aan my, zynen meester, en aan zyn geringen staat, als myn gewezen knegt, gedenkt, en ik zal dit tafel-gereedschap spoedig met zeer veel blydschap voor hem maken, gelyk hy dat (vervolgde de Heer Schaak) ook gedaan, en het zelve aan my overgcleverd heeft.

Ik zond dit, zei die Heer, daar op ook ten eersten aan de Heer Camphuis over, die my tot antwoord schreef, dat hy dit zilverwerk ontangen, en zig zeer verheugt had, dat zyn oude baas nog leefde, den welken hy by dit tafel-goed nog lang hoopde te gedenken, bezorgende te gelyk, dat hy voor dat zilverwerk door my zeer wel betaald, en daar en boven edelmocdig beloont wierd.

Beneden zyne becltenis, die wy na de schildery op 't kasteel Batavia hier onder de letters Y. Y. vertooncn, ziet men ook zyn wapen, met dien Zilverfmid's hamer, die hy wel eer als knegt gevoerd had.

In 't laatste van zyn tyd quam hier ook weder Chodja Moraad, als Gezant van den Keizer van Abyssinen, met een brief aan zyn Edelheid, van welke wy aanstonds nader zullen spreken.

Hy bekleedde dit hoog ampt tot den 24 September A°. 1691, en gaf na de E. Maatschappy als Opperlandvoogd van Indiën 7 jaren, 8 maanden en 20 dagen zeer wel gediend te hebben, 't zelve, genegen van al zynen arbeid wat te rusten, behoudens zyn rang, naaft den Opperlandvoogd, en behoudens zyn gagic, en een lyfwagt van 12 man, nevens een Corporaal en Sergeant onder een Vaandrig, aan zynen opvolger, den Heer Willem van Outhoorn in dezer voegen over.

De Heeren Opperlandvoogden beide zaten aan 't hooger einde van de tafel, en de Heeren Raaden vervolgens ieder na hun rang. Ook verscheen daar de ganfche Raad des Gerichts, met beide de Fiscaals ter rechter, en de Heeren Schepenen ter linkerhand van de Heeren Opperlandvoogden. En zoo vervolgens alle lieden van aanzien ieder na zyn rang, om dit aftreden van den ouden, en 't voorstellen van den nieuwen Opperlandvoogd van Indiën te zien, daar ook de Gezant van Abyssinen tegenwoordig was.

Alle de sleutels van de stad, en van 't kasteel lagen op de tafel, en na dat alle zaken nu in hare behoortlyke ordre geschikt waren, dede de Heer Camphuis een zeer deftige aanspraak over 't ampt, dat hy tot



IOANNES
Gouverneur Generael



CAMPHUYS
van Nederlands Indien

A°. 1691. nu toe bekleed had, toonende hoe zwaar het in zich zelve was, en wat daar toe al vereischt wierd

Hier op gaf hy het zelve aan de Heer van Outhoorn, gelyk mede de sleutels, die daar lagen, over, daar by voegende, dat zy wat zwaar waren: waar op de andere Heer zeide, zyn Edelheid, 't is na men daar aan tild. Na dit verricht te hebben ging de Heer Camphuis van daar in zyn vertrek, en nog dien zelven dag na buiten in zynen thuin.

De Gezant van Abyssinen, die deze overgave van het oppergezag zoo vreedzaam zag geschieden, stond verbaast, en zei tegen zeker vriend, die naast hem stond, dit zou in myn land zoo gemakkelyk niet toegaan, maar duizenden van koppen kosten, eer iemand tot zulken oppergebied zou kunnen geraken. Deze Gezant Chodja Moraad genaamd, en de zelve, die A°. 1675 in de tyd van de Heer Maatzuiker door de vader van dezen Keizer gezonden was, leverde een Arabischen brief over, die, vertaalt zynde, dus luid:

Vertaalde Brief uit het Arabisch van den Keizer van Abyssinen, aan den Opperlandvoogd van Oost-Indiën, Joannes Camphuis.

Vertaalde brief des Abyssinischen Keizer aan de Heer Camphuis A°. 1691.

„ D Eze brief komt van den heerlyken Keizer, en grooten Sulthan, Keizer over den nek der volkeren, de schaduwe Gods, uitgebreid over de wereld, de heerlykste der groote Vorsten van de Wet van den Messias, de voornaamste der Christen Koningen, en hoogste Monarch in het land van de Habyssinen, beschermmer van de grensplaatzten der Christenen, navolger van de Wet des Evangeliums, met billykheid handelende onder de Christenen en Mohammedanen, met zyn oordeel recht treffende het ware gevoelen, bekleed met het harnas van David, ingedompeld in het water des Doops, verschrökkelyk, heerlyk, goed en glorieus, atkomstig van de zeer geynte Sulthans, die gesproken zyn van David en Salomon, den Sulthan, zoon des Sulthans, den Sulthan Agaam Seggied, zoon van den Sulthan Alaf Seggied, God bringe tot ons een gedeelte van het geluk, dat hem eigen is, hy stelde ons onder zyne gunstgenoten, en deele ons mede van die glorieuze heerlykheid, en uitnemende weldaden, hy stelde ons onder zyne dienaren, hy behoeve ons voor het quaad der Koningen, by aldien zy met een boos opzet zich zelven tegen ons aankanten: God make zyn voorspoed bestendig, en versterke zyn helpers. Amen.

„ Teo andermaal zend ik een groetenis, VI. Deel.

„ schoonder als een bloejende lusthof, en edeler dan het licht van de /on, en de volle Maan, wiens aangename reuken geurig, en wiens paden klaar zyn, en wiens opgang aangenaam is by de gene, die is de glorie, de edelste Sulthan van de Sulthans der Hollanderen, en de grootste Koning der Koningen van 't land Batavia, den Generaal Jan, welke opricht door zyne regering, van wegen de deugtzaamheid zynere handelingen, de gene die afwezig zyn van hunne ouden, welke weet ten besten te schikken de moejelyke zaken der gener, die onder hem staan, en die van de vier oorden van de wereld voor hem nederbuigen te water en te lande, en wiens gebod door niemand van zyn onderdanen werd wederproken. God make zyn geluk bestendig, hy verheerlyke zyn Zon. Hy verheffe zyn licht. Hy make bestendig de uit- en ingangen zynere weldadigheden en uitnemendheden. God make, dat hy met voortreffelyke tekenen en preuven altyd leide die gene, die 't van doen hebben. Hy dee ook altyd dueren zyn uitmuntende heerlykheid en de dapperheid zynere Soldaten, die het land beschermen, en door zich zelven make hy bestendig de ordonnantien zynere glorieuze en verheven vaderen en grootvaderen.

„ Vorders uw uitnemend lot en veelvuldige voortreffelykheden hebben ons aan u doen schryven dezen brief, en u aan doen spreken op de vriendelykste wyze, en dat om te vernemen na uwen staat, wat geluk u daar in is wedervaren, en wat goede hoedanigheden u zyn aangeboren. En nadien malkanderen gedagtig te wezen, brieven te schryven, en onderlinge geschenken te zenden, afkomstig is van de vaderen en grootvaderen, en nadien dit ook is ten oude gewoonte en regte regel in andere gelegenheden en tyden, heeft dit ons opgewekt, om te nodigen u gemoed, op dat het zelve niets quaads overkome, en op dat u Ed. doorlugtigheid zich niet vermange met eenige duisterteit, en op dat alzoo de nodiging geschiede van beide de kanten, en weggenomen werde dat beletzel, dat 'er tuschen beide mogte wezen. Hierom is het nu, dat ik zende tot eene schenkagie 5 paarden van de edelste slag, 20 slaven, en 2 Itruisvogels met onzen dienaar Chodja Moraad. Wilt het niet vermaden, gy zyt de beste van allen, tot wien ik dit kan zenden.

Na dezen tyd onthield zyn Edelheid zig in zynen tuin buiten de stad, pas buiten de Nieuwe poort gelegen, waar in hy een zeer schoon huis aan de Rivier, en aan de weg van Jakatra had laten maken.

A°. 1691.

In dezen thuin staat nog te dezer uur, stukswyze, die vermaarde Vefling, van welke de Hollanders de Javanen, toen zy die met touwen om verre haalen wilden, met menfchen-drek (gelyk wy onder de zaken van Java verhaald hebben) wegdreven en verjaagden.

Allerlei zeldzame gewaffchen waren in dezen thuin van zyn Oud-Edelheid. Ik heb 'er jonge Thee-boomkens uit China, van grootte als Aalbefien-boomkens, als mede twee zeldzame aapen gezien, van welke de eene fpiet-wit, en de andere pek-zwart was.

Hy ging ook zeer veel na 't Eiland Edam, dat hem toequam, alwaar hy ook een zeer fchoon huis op zyn Japanech gebouwd, en daar hy allerlei zeldzame foorten van boomen, planten, gewaffchen, en dieren had, die men bedenken kon, zynde een groot liefhebber van alles, wat fraai en zeldzaam was; gelyk hy daar ook zeer dikwils groote gezelfchappen nodigde, en eenige dagen aan een met hen bleef.

Hy had een groote genegenheid voor de Japanders, en hunne werken, ja hy was ook zoo fterk voor hunne fpyze, dat hy des donderdag's middag uitdrukkelyk hield, om voor af niet anders, als Japaneche fpyz (hoewel 'er daar na dan Hollands eeten kwam) op te doen difchen. Ik heb A°. 1686 daar een proeve van gehad, wanneer ik, pas in Indiën gekomen zynde, en ontrent elf uren zyn Edelheid eigens over te fpreken hebbende, door zyn Edelheid ten eeten verzogt wierd, en over zyne Japaneche maalyd, uitnemend verfteld ftond, ziende niet anders, dan eenige kopjens met wat gekookte Ryft, en eenige Japaneche vieze compoften, welker reuk my verveelde, op tafel komen. Daar beneven moest men die fpyze meeft met twee ronde lange Chineefche ftokjens op zyn Japans in de mond fchoffelen, dat my al mede niet geleck; maar daar nog een gelukje by kwam, dat myn naafte buurman, die geen ftokjens had, my ftil (hoewel ik het wel merkte) van de zelve beroofde, weshalven ik genoodzaakt wierd, om my met een lepel, die 'er by lag, te behelpen; moettende bekennen, dat ik de dagen van myn leven my op geen maalyd bevond, daar minder eeten na myn zin was, zoo dat ik my aan een Opperlandvoogds tafel met drooge ryft behelpen moest, terwyl alle de andere ziden, dat zy zeer lekker aten; dog men moet weten, dat ik ooit een liefhebber van al die fcherpe, heete, zeldzaam 'er uitzierende, en nog wonderlyker smakende en riekende Indifche fpyzen geweest ben.

Zyn Edelheid Camphuis, die geen oog van my had, en my met de lepel, in plaats van met de ftokjens, eeten zag, zei tegen my al lagchende, Pater, waar zyn uwe ftokjens?

Ik antwoordde zyn Edelheid, myn Buur- A°. 1691.

man, wetende, dat ik nog een Bhaar (dat is, een nieuweling) ben, heeft wonderlyk wel gedaan, om myn onkunde in deze wyze van eeten te bedekken, door my van myne ftokjens te o'ftaften, en ik, om my egter te redden, heb beter geoordeeld my van de lepel te bedienen, dan aan een tafel, daar ieder eet, ledig te ziten. Maar, vervolgde zyn Edelheid, wat dunkt u van deze Japaneche maalyd, en van de fpyze? Zyn Edelheid, zeide ik, het is nog te vroeg voor my, die hier eerst gekomen ben, om daar over te oordeelen; maar ik zal het einde van deze maalyd eerst verwagten, en, onzer 't welnemen van zyn Edelheid, dan hever myn oordeel eerst vellen, alzo ik in die hope leve, dat wy met deze Japaneche fpyze alleen niet zullen fcheiden, of, zoo dat mogt gebeuren, dan zal ik daar egter in zedigheid myn oordeel over vellen. Gy hebt, zeide zyn Edelheid, gelyk: want ik weet by ondervinding, toen ik deze koft de eerftenmaal eeten zou, dat zy my mede zoo wel niet beviel, als nu; maar daar zal egter nog wel iets op tafel komen, dat van uwen fmaak zyn zal.

Daar na kwam 'er zeer fchoon geftoofde en gebraden Hollandsche fpyze, daar ik toen eerst van begon te eeten; en weder van zyn Edelheid gevraagd zynde, waar ik het mede hield, zeide ik, zyn Edelheid, dit is waarlyk koft, die my gelykt; maar van het ander zal ik niet anders zeggen, dan dat ik geloove, dat het goed is in de mond van een Japander, of van iemand die lang met hen verkeerd heeft, en dierhalven verzoekte ik, dat zyn Edelheid het niet qualyk gelieve te nemen, dat ik het voor deze reize nog met de Hollandsche fpyze houden zal. Gy hebt gelyk, zeide zyn Edelheid: want in 't eerst kon ik 'er ook niet al te wel mede te recht komen; dog ben door de tyd, en lange verkeering met de Japanders, 'er aller-gskens aan gewaakt; dog ik droeg wel zorg van ooit weer op een donderdag by zyn Edelheid Camphuis te komen, vreezende, dat ik weer drooge ryft zou moeten voor af eeten, daar ik niet fterk voor was.

Hy had zich tot dit bevoens gemeld ftil buiten-leven begeven, om ruft te hebben, dog hy bevond met 'er tyd dat men zich daar in kau bedrigen, want nu en dan zyn hem kleine fmaadheden en o'gemakken aangedaan, die hem berouw deden krygen van zyn ampt neder gelegd te hebben.

Deze Heer is het ook geweest, door welkers voorzorge zeker groot, en fchoon werk van de Heer Rumphius, de oude, in wezen gebleven is, alzo hy het, eer 't afgezonden wierd, uitschryven liet, gelyk men het toen weg zond met 't fchip

Wa-

A°. 1695. Waterland, dat met den Zeevoogt Kemp, A°. 1692, na dat het bevorens tegen eenige Franfche fchepen geflagen had, is gezonken, dog naderhand wierd dat zelve werk weer uitgefchreven, en in 't Vaderland gebragt, daar het vrugteloos leggen blyft.

Zyn Oud-Edelheids dood A°. 1695. Zyn Oud-Edelheid quam, na 3 jaren, 9 maanden, en 24 dagen dus op zyn buiten-wooning geleeft te hebben, den 18 July A°. 1695 te fterven.

Het lyk wierd uit zyn thuin door de Dieft-poort in de ftad, en zoo langs de Tygers-gragt, en door de eerste dwars-gragt van de Prinçe-ftraat, in de Hollandze ftads-kerk gedragen, daar zyn Edelheid ontrent het getoelte der Heeren Schepenen, na de Ooft-kant begraven legt.

In de kerk gekomen zynde, wierden 'er 3 cherges met fnaphanen, en 7 kanonfchooten te zyner cere gedaan.

Voor het lyk trokken deze navolgende lieden.

- Een Vaandel Borger-Ruitery.
- Een dito Ruitery uit het kasteel.
- Twee dito voetknegten uit het kasteel.
- Twee paarden in den rouw.
- Een Ruitervaan.
- Een rok van ftaat van zwart fluweel.
- Zyn Edelheids wapen, fpooren, degen, en helm.

Zyn Oud-Edelheid was de agtste Opperbevelhebber (hoewel toen buiten gezag) die op Batavia ftierf.

Zyn goed ging meest aan vreemden, en goede kenniffen, of byzondere goede vrienden, te weten, aan de Heeren Chaftelein, en de Heer Parvè's zoonen, daar hy zeer veel van hield, en die hy erfgenamen gemaakt heeft, uitgenomen dat hy 't Eiland Edam aan de Heer Johan van Hoorn, toen algemeen Beftierder van den handel van Indiën, fchonk, en dat hy zyne erfgenamen ook befafte zyne zufter, die tegen zyn zin met de Heer van Dilzen, dien hy niet lyden mogt, getrouwt was, alle dag, zoo lang zy leefde, zes gulden uit zyne goederen, die zeer groot waren, te geven, en dat zy haar ook toeftaan zouden, zoo lang zy leefde, in 't huis, in zynen thuin te blyven woonen, daar zy ook tot den 10 September 1714, wanneer zy ftierf, gewoon heeft.

Na zyn dood zyn 'er aan de dragersgou-

de penningen, ontrent 3 goude coebangs, A°. 1695. of 66 gulden zwaar (hoewel ik 'er een van 100 ryxdaalders gezien heb) hoedanige 'er ook aan zyn doop-kinderen, over welke hy ten doop geflaan had (en waar van de Heer Gerard Mol, zoon van Mejjuffrouw de weduwe van de Heer Jan van Dorre 'er mede een is) tot een gedagtenis van zyn Ed. gegeven zyn, waar onder 'er ook met een zware goude fchakel-keten 'er aan gevonden werden, gelyk ook die van de Heer Mol is. Op de eene zyde dezer penningen ftond, volgens zyne begeerte, dit vers:

*Myn aardze Camphuis was vergaan ;
Myn Tabernakel kon niet ftaan ;
Dog ik zag op een valf gebouw ,
Dat eeuwig zyn , en duuren zou ;
Een plaats , door Jefus toegezeit ,
En in zyn's Vaders huis bereid .
Wel zalig is dien man zyn lot ,
Die heeft een timmering by God .*

Op de andere zyde ftond :

JOHANNES CAMPHUIS geboortig van Haarlem, den 18 July 1634 tot den 24 September 1691 geweest Gouverneur Generaal van Nederlands India, overluden op Batavia den 18 July 1695.

zoo dat hy net 61 jaren oud was, toen hy ftierf.

Ik heb de cere gehad, van dien Heer niet alleen zeer wel gekend te hebben; maar van ook byzonder door zyn Edelheid begunftigt te zyn, zoo dat ik my dubbeld verpligt agte, om zyn Edelheid met dit gering vers op zyn Tombe te vereeren :

*De groote CAMPHUIS, met zyn nederig gewaad ,
Vertoont zich hier met al , wat menfchen kan behagen ,
De deugt en zedigheid die komen als opdagen .
En ftraalen uit zyn oog , en vriendelyk ge-
laat .
Zyn groote geeft kon geen Appelles bier bepaalen .
Den omtrek was te naauw om hem wel af te maalen .*

F. V.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Willem van Outhoorn. Die A°. 1691 Opperlandvoogd van Indiën wierd. Bericht van de Heer Ten Rhyne, en van Monfr. Mutter wegens 't gene zy van den Gezant van Abyffinen geboord hebben. Vragen door Mutter in 't byzonder aan dezen Gezant gedaan. Huwelyk van zyn Edelheids dogter met de Heer van Hoorn. Zyn Edelheid geeft A°. 1704 zyn ampt als Opperlandvoogd over aan de Heer van Hoorn.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

M^r. W I L L E M V A N O U T H O O R N .

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Willem van Outhoorn.

DEze Heer is de zestiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest. Hy was den 4 May 1635 op Larik in Amboina, terwyl zyn vader daar Opperhoofd was, geboren, hoewel hy naderhand (gelyk onder de zaken van Banda aangchaald is) nog Landvoogd van Banda geweest is.

Hy wierd in zyn jeugt na Holland gezonden, daar hy zich zeer wel in de regten geoeffent heeft, gelyk hy daar na ook een zeer goed Regtsgeleerde wierd, dat my gebleken is uit zeker schriftelyk advys, by zyn Ed. ten tyde als hy Lid in den Raad des gericht was, den 5 November 1669 gegeven.

Hy is A°. 1659 met het schip Malakka als Onderkoopman uitgekomen, gelyk hy A°. 1662 geworden is Lid in den Raad des gericht; dog hoe lang hy dat was, wete ik niet, waarschynelyk tot dat hy ont-fanger generaal wierd.

Hy komt my A°. 1672 als algemeen ont-fanger, en Raad van Justitie nog voor, welke eerste bediening hy tot A°. 1681 waarnam; dog zyn Ed. was al bevorens, A°. 1678, by 't afzetten der vier Heeren, Overtwater, Pit, van Hoorn, en Paviljoen, buitengemeen Raad van Indiën, en by 't vertrek van de Heer van Goens na 't Vaderland den 25 November 1681 'ordinaris Raad gemaakt, waar op zyn Ed. A°. 1683 ook als voorzitter in den Raad des gericht voorkomt.

Zyn Ed. bleef gemeen Raad tot A°. 1689, wanneer hy, by 't afzetten van de Heer Antoni Hurdt door de Heeren zeventien-nen, als algemeen Bestierder van den handel van Indiën optrad, welk ampt zyn Ed. maar twee groote jaren waarna, werden den 24 September 1691, by 't afgaan van de Heer Caniphuis, die (gelyk wy gezien hebben) zyn ampt neerlei, zestiende Opperlandvoogd van Indiën, in een tyd, dat zyn Ed. een Heer van 56 jaren was.

Hy was toen van een matige gestalte, redelyk lyvig, vry snel van gang, rustig en gezond, grys en lang van hair, kloek van wezen, en van een zeer minnelyken omgang met een ieder. Een Heer, die in veel ruit met zyn nabuuren alomme, en met zyne medeleden in de hooge Rege-

ring van Indiën geleeft, 't geen aanleiding tot het welvaren, zoo wel van de byzon-dere bedienden der E. Maatschappy, als van zyne Heeren en Meesters gegeven heeft, zoo dat, schoon 'er onder zyne regering geen zaken van groot belang voorgevallen zyn, men egter met waarheid zeggen kan, dat Batavia, en des zelfs ingezetenen, als ook de E. Maatschappy in 't algemeen, noit beter gevarn hebben, dan terwyl zyn Edelheid Opperlandvoogd, en de Heer Johan van Hoorn algemeen Bestierder van den handel van Indiën geweest is.

Zyn Edelheid was by den tegenwoortigen Koning van Ternate, Terlucko (die onder zyne regering daar aangeveld is) zoo bemind, dat hy een van zyn zoonen, na zyn Edelheid, van Outhoorn noemen liet.

In zyn tyd (zoo ik meene) is 't gheurt, dat een Leeuw, die in een yzere koy op de binnen-plaats van zyn Ed. woning stond, door onvoorzichtigheid der genen, die 'er op pasten, buiten de koy, en op het binnen-plein van 't kasteel geraakte, daar hem Kapitein Winkeler, in 't gezicht van de Heer Majoor S^c Martin (na dat hy den zelven al eens van zyn schouder afgeichud had) met een snaphaan (alzooy hy bezig was zyn volk van 't Vierkant daar ontrent te drillen) ter neder schoot. Een dappere daad, die hem by den Heer Majoor, en ook by zyn Edelheid na die tyd, veel agting gaf.

Wy moeten hier ook inlassen zeker bericht den 8 February 1697 door de Heer Ten Rhyne, enden Maleitzen overzetter Monfr. Mutter uit de mond van Chodja Moraad, Gezant des Keizers van Abyssinen, zoo op hunne vragen, als op die van den Heer Jobus Ludolphus, gegeven.

Aan zyn Hoog Edelheid, den

E D. H E E R

W I L L E M V A N O U T H O O R N ,

Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën.

Ed. Hoog-Agtb. Heer.

„ Ingevolge van zyn Hoog Ed. ordre, Bericht van de Heer „ hebben de ondergeschrevene de stuk- de Heer Ten Rhy- „ ken

Die A°. 1691 Opperlandvoogd van Indiën wierd.

A°. 1697.
ne, en van
Moult.
Muter we-
gens't gee-
ne zy van
den Gezant
van Abyssi-
nen ge-
hoort heb-
ben.

ken en papieren, rakende de Abiffinen, weder nagezien, en daar op in verscheidene byeenkomsten, met den Gezant Chodja Moraad, gesproken, in 't byzonder, en voor af, wegens den handel, en de plaatsen, daar toe dienende, onder welke

„ Zeila, gelegen aan de zee-kant by het Ryk van Adel, staande onder de gehoorzaamheid van den Mekkazen Imaam, eerst in opmerking komt. Alhier komen de Gallas, Bertfys, Tartaals, en andere Barbarize volkeren meer, uit het binnenste van hunne landen, twee of driemaal des jaars, met groote Kaffila's ten handel aan; mede brengende Abyfinsche slaven, die zy op de grenzen van dat Ryk in menigte rooven, Amber de Grys, Mirrhe, Boter, Elifants- en een foort van Walrus-tanden, die zeer hard, wit, en beter dan yvoor zyn, welke Walruffen by de stad Anfa, leggende 10 of 12 dagen reizens, in het Ryk Adel, in een groot binnen-meir van zoet water gevangen werden. Gemelde waaren zoude de E. Maatschappy met groot voordeel kunnen inruilen tegen grove Soeratte doeken, zoo wit: als roode, die ieder ontrent een $\frac{1}{2}$ of $\frac{3}{4}$ ropia inkoops kosten. Hier valt ook staaf-koper, tin, spialter, ronde peper, en voor een stuk van't gemelde lywaat, werden in den droogen tyd 3, 4, of 5, en in de regen Moellon 6, en zomtyds 7 Maab boter gegeven, die heel goed, en smakelyk is, wegende 4 Maab ontrent 50 pont Hollands. De peper werd gemeenlyk op 7 ryxdaalders de bhaar van 80 pont gefchat. Een brok Mirrhe van 2 of 3 pont kan men gemakkelyk voor een quart pond tabak bekomen, dewyle dat volk ongemeen op dat kruut verlekkerd is. De slaven werden ordinar tot 20 ryxdaalders, of ten alleruitersten tegen 50 ieder aan waardye verruild; dog wat de Elifants- en Walrus-tanden, mitsgaders de Amber de Grys belangt, hy wiff dat gemelde koopmanschappen zouden te bemagtigen zyn, en dat wyders, by aldien de Ed. Maatschappy een proef zoude willen nemen van dezen handel, het raadzaam zoude zyn den Imaam van Mekkah dierwegens om verlof te verzoeken, die zulx zeer gaarne zoude toestaan, wanneer aldaar een of twee Minilfers moesten gelaten, en met eenige goederen voorzien werden, om de zelve dan by gelegenheid aan de aankomende kooplieden te vermangelen. Ook om met 'er tyd de gewoonte en manieren van dien land-aard te leeren, en zich by hun bemint te maken, daar een heufchen ommegang, en by gelegenheid een smal gefchenkje van grof lywaat, en wat ta-

„ bak, aan de hoofden van de Kaffila's, A°. 1697.
„ veel toe zoude kunnen doen. Den tol doct op deze plaats 4 ten honderd; en is hier ook doorgaans gebrek van goed drink-water, dat de wyven met een kan aan het gebergte, heel verre buiten de stad, in het gebied der Gallas moeten haalen; om dat de mans, die anders dat werk beter paff, door de Gallas werden ontmand, en vermoort.

„ Socotora, onder het gebied van het kleinen Mohhammedaans Koningje van Dsjaal staande, leverd de beste Aloë, zynde niet bruin nog week, gelyk de Arabische, maar geel en hard. Hier zouden ook paarden te bekomen zyn. De Gezant oordeeld, dat men dit Eiland, daar de ingezetenen meest Chrittenen zyn, met duizend mannen gemakkelyk zoude kunnen bemagtigen, en alzoo den ingang van het Roode Meir benaauwen.

„ Baylul is een klein stedeken, 3 of 4 mylen van de zee gelegen, bestaande uit 50 of 60 huisjens, bewoont van wilde menschen, die geheel naakt loopen; dog die zittende, met een kleen doekje hun schamelheid bedekken, hebben een Godsdiensl op zich zelve, en behooren onder den Keizer van Abyffinen, zynde dit de enigste plaats, die den zelve aan de zee-kant heeft, daar de Kaffila's voor dezen wel van daar na Abyffinen plagten te vertrekken, en uit dat Ryk weef aan te komen, dog is nu heel woest. Hier kan men goede vette schapen, en groote verkens, goed koop tegen grof lywaat ruilen.

„ Masfoewa, digte by Arkike gelegen, is een goede handel-plaats, wordende alhier door de Abyffiners Goud, Was, Elifants-tanden, olle-huiden, civet, en poetsjok, die heel goed en grof van stukken is, aangebragt, en daar tegens weder bastas Bro:sja, zoo bruine als witte, roode geverfde lywaten, fulpen, goude en zilvere gebloemde stoffen, kommer-banden, tulbanden, caurys, peper, tin, koper, en eenige speceryen, enz. verhandelt, op welke koopmanschappen de kooplieden aldaar groote winften doen.

„ Maar om de E. Maatschappy dezen gewenften en voordeligen handel aldaar te doen genieten, meend den Gezant nodig te wezen, dat zyn Ed., met het vertrek van hem, den Keizer van Abyffinen schriftelyk verzogte, dat het zyn Majesteit dog mogte gelieven den Basfa van Masfoewa te belaffen, en te beveelen, de Hollanders in hunnen handel en andere zaken aldaar niet te ver-

A°. 1697.

„ hinderen; het geene hy verzekerde zyn
 „ Majesteit zeer gaarne zoude doen, en dat
 „ zulx een groote gerustheit in den handel
 „ der E. Maatschappy te dezzer plaatse
 „ met de Abyssiniers zoude baaren, ver-
 „ mits de voorz. Bassa, niet wel het ver-
 „ zoek van zyn Majesteit in dit opzicht
 „ zoude durven weigeren, uit vrees, dat
 „ zyn Majesteit anders hem den toevoer
 „ en handel in zyne landen zoude belet-
 „ ten. Dit verlot bekomen hebbende,
 „ zoude de E. Maatschappy alhier 1 of 2
 „ bequame dienaars kunnen aanhouden,
 „ om hunne goederen ter behoorlyker
 „ tyd te verkopen, en door een goed com-
 „ portement, allengskens aan den Inlander
 „ behagelyk te worden; maar in den hee-
 „ ren tyd, zynde de maanden Juny, en
 „ July, wanneer het voor geen Europi-
 „ aan alhier in Massoewa te harden is,
 „ zoude den Resident tot Arkiko, of Mo-
 „ cha, zyn verblyf kunnen nemen.

„ Wyders oordeeld den Gezant, indien
 „ de E. Maatschappy genegen mogte we-
 „ zen een bezendinge aan de Keizer van
 „ Abyssinen te ondernemen, dat het no-
 „ dig zoude zyn zyn Majesteit daar van
 „ voor af te verwittigen, om overal de
 „ vereischte ordres te doen stellen, zon-
 „ der welke zoodanigen Gezant gevaar
 „ zoude loopen, om van die land-volke-
 „ ren omgebragt te werden.

„ Dzidda, een groote, beroemde, en
 „ ryke koop-stad, gelegen aan de andere
 „ zyde van het Rooode Meir, aan de Ara-
 „ bische kust, ontrent een dag reizens van
 „ Mekka, trekt een ongeloovelyke mee-
 „ nigte van allerlei lywaten, zyde stoffen,
 „ allegias, koper, tin, lood, spialuter,
 „ porcelynen, nooten, nagelen, foelic,
 „ kaneel, lange en ronde peper, cubebe,

„ kardamom, mitsgaders graauwe en roo- A°. 1697.
 „ de lakenen, betalende de kooplieden ge-
 „ melde waaren met Spaanze Reaalen, en
 „ Dukaten. Alhier is een meenigte rood,
 „ wit, en zwart lak-koraal; ook zyn er
 „ kostelyke welriekende gommen, en
 „ hout-werken, medicinale droguen, saf-
 „ fraan, en nog veel meer andere waaren
 „ te bekomen, die in Hindoeftan met groo-
 „ te winsten verden verkogt. Den Ge-
 „ zant steld vast, dat de E. Maatschappy
 „ alhier jaarlyx wel voor een milioen ryx-
 „ daalders aan goederen met goede voor-
 „ deelen zoude kunnen omzeilen. Den
 „ tol doet hier tien ten honderd, dog zulx
 „ werd wel de helft verlicht, wanneer
 „ men de bedienaars der zelve de handen
 „ een weinig vuld. Indien de E. Maat-
 „ schappy genegen was hier te handelen,
 „ oordeeld den Gezant het noodzakelyk
 „ te wezen, daar een bequaam gebouw te
 „ huuren of te kopen, en twee of drie
 „ trouwe en taalkundige dienaars aan te
 „ te houden, dat den Bassa, die alhier van
 „ wegen den Turkzen Keizer zyn ver-
 „ blyf houd, lichtelyk zoude toctaan.

„ Dit bovenstaande dan alle het geene
 „ zynde, het welke wy van den gemelden
 „ Gezant, betreffende den handel van Zei-
 „ la, Massoewa, en Dzidda hebben kon-
 „ nen vernemen, zoo eindigen hier mee-
 „ de, en verblyven met alle eerbiedigheit

Zyn Hoog Edelheids

Ootmoedige en gehoorzame Dien:

W: TEN RHYNE
Artis.Batavia don 8 Fe-
bruary 1697.KORNELIS MUTTER
Tolk in de Maleitze Taal.

V R A G E N.

Vragen door Mutter in 't by-
zonder aan dezen Ge-
zant ge-
daan.

By den Heer Jobus Ludolphus opge-
steld, en door den Boekhouder Kornelis
Mutter, aan den Gezant van Abyssinen
Chodja Moraad, in de Persiaanze taal voor-
gedragen, te weten:

I.

Van wat conditie of professie den Ge-
zant Chodja Moraad eigentlyk geweest is,
koopman, soldaat, of dienaar aan het Hof?

2.

Van wat Godsdienst hy was? en of hy
ook geestelyke perfoonen by zig heeft ge-
had?

A N T W O O R D E N.

Door den gemelden Gezant aan de on-
dergetekende, op de nevenstaande vragen,
gegeven, namelyk:

I.

Zegt nog koopman, nog soldaat te zyri,
maar eenlyk was hy gewoon zyn Heer en
Meester, den Keizer van Abyssinen, voor
Missionaris van buitenlandze zaken te dien-
nen.

2.

Zegt van Godsdienst een Christen te zyn,
dog geen geestelyke perfoonen by zich te
hebben gehad; maar dat zyn gezelschap heeft
bestaan uit 5 Abyssinische Christenen, en 2
In Mohammedanen. Zyn

3.

3.

In hoe veel, en wat voor volk zyn gevolg bestond?

Zyn gevolg bestaat tegenwoordig uit zeven Abyffincrs.

4.

4.

Wat taal hy in zyn gehoor gebruikte?

De Hindoeftanze taal, die den E. Paulus de Roo zalr., toen geheimfchryver van haar Edelheden, de hooge Regeeringe tot Batavia, vertolkte.

5.

5.

Wat weg hy, uit het land komende, van 's Konings leger tot aan zee gebruikt heeft?

Hy heeft zyn reize van het Hof na Malfoewa, en van daar na Mocha voortgezet, zynde twee maanden tot daar toe onderweg geweest, trekkende over hoog gebergte, en dagelijks door zeer veel welbevolkte gehugten, ieder van 9 of 10 huisjens, min of meer, die met meenigte in de valeyen, ja zelfs in het gebergte gelegen zyn; want die menschen oordeelen, dat de steden of dorpen van veele wooningen, of overvloed van menschen, door een verderf van de lugt schadelijk voor de gezondheid zyn.

Op deze land-weg moet men twee dagen door woestynen en wildernissen trekken, het welke aldaar gemeenelyk te paart geschied.

Doorgaans vind men anders goed drinkwater, dat van het gebergte komt afvlieten.

6.

6.

Aangaande den Koning, waar hy zyn leger tegenwoordig houdt?

Den Keizer van Abyffinen houdt zyn verblyf in een groote volkryke, dog onbemaarde stad, genaamt Chattama, gelegen op den berg Gonder, alwaar den Keizer een groot paleis van honderd en in de twintig kloeke gebouwen, benevens vermakelyke tuinen en plantagien, tot zyn gebruik en vermaak heeft. Dit paleis mag zyn Majesteit des nagts niet doen sluiten, om geen agterdogt aan zyne onderdanen te geven, als of zyn Majesteit hun niet betrouwde, weshalven daar ook maar dertig personen tot nagtwakers gehouden werden.

In dit paleis geeft de Keizer, wanneer hy met zyn leger niet te veld is, alle voormiddagen openbaar gehoor in een groote zaal, daar het een ieder vry staat zyne verzoeken of klagten opentlyk te doen; waar aan zyn Majesteit ook zoo stipt gehouden is, dat hy, zelfs ziek zynde, aan zyne onderdanen zich moet vertoonen, want het tegendeel doende, zoude het gemeene volk beginnen oproer te verwekken, uit vrees dat zyn Majesteit niet meer in wezen mogte zyn; gelyk zulks meer als eens gebeurt is; maar des agtermiddags neemt de Keizer zyn vermaak, dog wort dan van niemant als zyne Hof-Grooten gezien, en gedient.

Des Zondags is zyn Majesteit verplicht ter kerke te gaan, het welke met een groot gevolg, onder het geluit van veele speeltuigen, geschied.

7.

7.

Hoe is zyn doop-naam?

Des Keizers doop-naam is Jafonus, des zelfs naam van *acclamatie*, op zyne kroninge, is Adjaam Sadsjed, *quod semper venerabilem, absque finibus venerabilem, significat.*

8.

8.

Of hy broeders of zusters heeft?

Den Keizer heeft maar eenen broeder, genaamt Ulfius, en eene zuster, met de naam van Helena bekend.

9.

9.

Of hy gene kinderen heeft?

Den Keizer heeft drie zoonen, welker
Of na-

namen den Gezant niet wel wist, vermits de zelve nog jong zynde, na hinnen bewaarsberg vervoerd werden. Des zelfs eenigste dogter heet Aroefa.

10.

10.

Of daar niemand meer van de Koninglyke Princen op de berg van Amhara, en Gezchen, in bewaringe gebragt werd.

Den Gezant antwoordt hier op, dat 'er thans nog over de honderd perfoonen van Keizerlyken huize bewaard worden, waar onder 44 van des tegenwoordigen Keizers grootvader Alam Sadsjed, als mede

de nog eenige van des zelfs vader zyn, die alle hun genoegzame vryheit en onderhout genieten, met vrouwen en kinderen, waar van zy de zoon's by zich houden, maar de dogters na het Hof zenden, alwaar zy aan de Lands-Grooten ten huwelyk gegeven werden.

11.

11.

In wat land zyn Majesteit nu den oorlog voerd?

Tegenwoordig meest tegen die van Dzjata, Amara, en Damoet, die alle tegen de grens-plaatzen van de Gallas stooten.

12.

12.

Of den Koning die van ouds genomen gewesten, of kleene Koningryken, als Schowa, Walka, Damat, Gurage Ifat, Fatagat, Ongot, enz. weder gekregen heeft?

Hier op antwoordt den Gezant van ja, en wees de zelve land'schappen in de nieuw kaart van de Heer Ludolphus aan, met byvoeginge van nog eenige andere.

13.

13.

Nademaal den Gezant belooft heeft een bericht van alle des Keizers inkomsten, en andere zeldzaamheden te zullen zenden.

Van deze belofte heeft de Gezant eenlyk deze geheugenis, dat hy de Heer Geheimschryver de Roo zalf. eenige toezegginge dieswegen gedaan, maar het zelve naderhand vergeten heeft, om egter hier op eenig genoeg en opening te geven, heeft de Gezant aan de ondertekende het volgende bericht gedaan, namelyk:

Dat Audira, eene der grootste gewesten onder des Keizers gebied behoorende, alleen wegens den tol van het zout, tot een jaarlyx tribuit op brengt 4000 oncen aan goud, blyvende daar tegen in die gewesten alle andere goederen en waaren onbelast, en van den tol bevryt.

Mombocita geeft 500 oncen goud, wegens de zout tol; dog is de rest onbezwaard. Timbeen geeft ook 500 oncen goud, wegens de zout-pagt, en blyft de rest onbezwaard.

Zahet 200 oncen, spruitende ter zake als boven,

Maygoga, en Adocwa brengen te zamen 1000 oncen goud op, dog de zout-tol van Maygoga, ten beorage van 500 oncen goud, heeft den Keizer aan zeker geestelyk perfoon geelchonken, behoudende die van Adocwa voor zich zelve.

Sarawija, alwaar Chodja Moraad zelfs 5 jaren gewoont heeft, betaalt jaarlyx 500 oncen goud.

Doewarba geeft wegens de koopmanschappen, die van daar na Massocwa gevoerd werden, als kleeden, enz. 500 oncen goud.

Dziri brengt den Keizer op 700 oncen goud.

Zemin, het welke onder een zeer kout klimaat leid, en certyds een zetel der Joden, die een der Abyssinsche Keizers van daar heeft doen verhuizen, geweest is, geeft nog 2000 oncen goud. Albier is het in de maanden van Camboet, en Tikkim, dat is Maart, en October, onverdragelyk kout, door de groote meenigte sneeuw die 'er valt, en wegens het ys, dat wel een halve mans lengte hoog uit het aardryk komt opwellen.

Lama geeft 100 oncen goud, en boven dien nog 5000 ps. katoene kleeden, te weten 1 ps van 20, die met de Kaffilaas aldaar doortrekken, welk getal jaarlyx volkomen moet werden opgebragt, het zy daar veela of weinig Kaffilaasaankomen.

Dzjon-

Dzjonga, brengt den Keizer jaarlyx 2000 oncen goud op, dog voor de verwoestinge der Gallas plagt die provincie 4000 oncen goud uit te leveren.

Agoino leverd den Keizer jaarlyx 100000 koebeesten, 2000 ps. kleeden, 20000 potten met honig, 1000 kalbassen met kaas, en 1000 potten boter.

Ifat, of Ifer, het welke onder de Mohammedanen gehoord, moet echter aan den Keizer jaarlyx 200 oncen goud opbrengen.

Het getal der verdere en mindere schatting-landschappen, mitsgaders kleene tol gevende plaatsjens, is zoo groot, dat de Gezant verklaarde, die onmogelyk te kunnen noemen. Immers dit zeld hy in het algemeen zeker te zyn, dat de Keizer van Abyssinen uit alle die, en daar aan grenzende landen, jaarlyx een ongeloovelyke schat trekt; voegende daar nog by, dat niemant in Abyssinen erfelyke landen of akkers heeft, dan alleen die geenen, die de Keizer uit een byzondere gunfte, tot vergelding van eenige bewezene dienften een stuk lands schenkt, of iemand, die een heel ruw, en bossig land heeft gezuivert, en gebruikbaar gemaakt, vervallende anders alle de akkers, na de dood van den bewoonder, weder aan den Keizer, die de zelve gemeenelyk door de kinderen, of vrienden van den overledene, weder laat gebruiken: betuigende de Gezant vorders, dat indien hy om de byzonderheden gedagt hadde, hy binnen Mocha gelegenheid zoude gehad hebben, om zich van de namen en gelegenheid van alle de andere schatting-gevende landen, in 't byzonder bericht te doen geven, belovende egter, zoo hy met gezontheit weder in Abyssinen komt, een net bericht in het Arabisch, en Ethiopisch geschreven, wegens de regte geschapenheid, zeden, gewoonten, en inkomst van Abyssinen, over Mocha na Suratte te zullen zenden, om zyn Edelheid den Heer Gouverneur Generaal daar in te vergenoegen.

14.

14.

Hoe het met de Portugeezen, die voor anderhalf honderd jaren als Soldaten aldaar in het land gekomen zyn, tegenwoordig staat, enz.

Dit zegt de Gezant geen 150, maar ontrent 70 jaren geleden te zyn; wanneer de Keizer hun alle uit zyn Ryk gebannen heeft, zoo dat 'er tegenwoordig niet een Portugees in Abyssinen te vinden is, zynde alle na de gewelten van Soenar geweken, daar nog eenige van hun onder de Mohammedanen leven, waar van zommige nog den Roomschen Godsdienst zouden onderhouden, en andere het Mohammedaansdom aangenomen hebben, te weten, die met Mohammedaanse vrouwen getrouwt zyn.

15.

15.

Van den Patriarch doet de Gezant dit verhaal, dat als de Patriarch, of Aboena, uit Egypten ontboden word, men den zelve groote geschenken doet, en Koninglyke eere bewyft: dat hy door eenige duizend geestelyken, en den Keizer zelfs, met verzellinge van een on eindig getal menschen, die op een zeer eerbiedige maniere, de aarde kussen, daar hy over heeft gereden, werd ingehaalt: dat het zyn pligt is, op het leven en bedryf der Leeraars agt te slaan, en de zelve in cas van een quaad gedrag, te straffen, mitsgaders alie kerkelyke verschillen te vereffenen, dat hy alle de geestelyke, ontrent hun geleerdheid in de Christelyke Godsdienst, zelfs ondervraagt, de zelve in meerdere en mindere bequaamheid onderscheid, dat hy de bequaamste met twee, en de mindere bequame met een kruis op den arm brandmerkt, en als dan eenige kapittelen uit het Evangelium doet oplezen, het welke gedaan zynde, hy over de nieuwe gemaakte Leeraars zyn adem laat gaan, zeggende: *Ontfangt den H. Geest*.

Deze Patriarch heeft met den Keizer een gelyke macht over de geestelykheit; dog mag zich niet met de politic en zaken van staat bemoejen.

Voor twaalf jaren hebben zy een heel deftig en verstandig Patriarch gehad, met name Dzjaloeda. Deze is door den Keizer, om reden van staat, verftoten geworden, en in des zelve plaats zekere Markus verkoren, die eerst over twee jaren uit Alexandrien afgehaalt is, ontrent 30 jaren oud zynde, wel ervaren in de schriften des Ouden, en Nieuwen Testaments, en by den Keizer in hooft agtinge.

De tegenwoordige Patriarch houd zyn verblyf in een groote stad, Dzjenzja genaamt, ontrent tien dagen reizens van Egypten gelegen, alwaar hy met zyn vader, moeder, en broeder woond, komende noit anders ten hove, dan om eenige kerkelyke en andere zware verschillen te slegten, of om den Keizer te kroonen, enz. dog als 'er geen Patriarch of Aboena is, werd zyn Majesteit door den Iffige gekroont.

16.

16.

Van den Iffige, of generaal der Munniken, weet de Gezant niet anders te verhalen, als dat hy, een Abyffinerzynde, zich met eenige duizend geestelyke, op zeker hoog gebergte van Dibra Lybanos, bebouwt met veel treffelyke groote kerken, en gelegen in het Ryk Sahocwa onthout, om van de invallen der Gallas bevryt te zyn, dat hy de helft van de land-vrugten, buiten het goud, het welke 't geweest daar hy is, opbrengt, met den Keizer deelt, daar hy de geestelykheit van zyne ordre, die met hem op dat gebergte woont, mede moet onderhouden, hebbende hy het opzigt, en de bediening over alle de kerkelyke goederen en inkomsten, de welke door hem ten nutte der geestelyke, armen, en Gods-huizen werden besteed. Deze Opper-Munnik is zoo heilig by de Abyffiners, dat hy maar van twee perfoonen van groote verdiensten mag bedient, en zeer zelden in het openbaar gezien werden, bestedende zyn tyd in gebeden, en geestelyke oeffeningen. Des zelfs naam is den Gezant onbekend. By het afwezen van den Patriarch, verstrekt zyn oordeel in gewigtige geloofs-stukken, en geschillen daar uit ontstaande, hun voor een bepalende en besliffende wet, dog hy mag nooit tot Patriarch verheven worden, hoewel zyn gezag met dat van den Patriarch overeenkomt.

17.

17.

Waarom zy hunne brieven in de Arabize, en niet in de Ethiopische taal hebben doen schryven.

Om dat, zegt de Gezant, de Arabische taal veel gemeener is, met byvoeging, dat indien hy geweten had, dat 'er eenige onder ons waren, die de Ethiopize taal verstonden, hy hier verscheide boeken van dat land zoude hebben medegebragt.

18.

18.

Of de E. Maatschappy van een goeden Tolk voorzien is, die deze brieven uit het Arabisch overzetten, en de zelve in eigenste taal beantwoorden kan.

De brief of het antwoord, het welke de Gezant op den 22 September 1691 is ter hand gesteld, was door den Geheimschryver Paulus de Roo zal. uit het Hollands in het Hindoostans overgebracht, en toen wyders door een Moor Abdoel Rahiem genaamt, uit die taal in de Arabische vertaald; wannecr de zelve door den E. de Jager zal. wierd overzien. Tegenwoordig zyn hier wel perfoonen, die zoodanige Arabische brieven kunnen vertolken, maar gene die ze zelve na vereisch kunnen beantwoorden, of het zal moeten geschieden in manier als boven, te weten, eerst uit het Hollands in het Hindoostans, of Malcits, en wyders uit die talen, met behulp van een Arabize Paap, die de zelve verstaat, in 't Arabisch.

19.

19.

In wat taal men met de Gezant gehandelt heeft.

In de Hindoostanze taal, die hier by veel bekend is, namelyk de zoodanige, de welke ettelyke jaren in de Mogolze landen geweest hebben.

20.

20.

Deze vrage is reeds beantwoord.

21.

21.

Wat taal die van Narva, Azella, Sjanckela, en Compella spreken, enz.

Deze menschen hebben een spraak op zich zelve, van andere taalen verschillende; van deze menschen heeft de Gezant tegenwoordig niet een in zyn gevolg, gelyk voor dezen, zoo dat die vrage nu niet te zeggen, dat die van Narea, oude, en die van Azella nieuwe Christenen zyn, de welke in die gewesten over de 50 kerken bezitten.

22.

Waar Azella, en Compella leggen, enz.

22.

Azella legt digt by Narea, en Compella digt by Agauw, zynde gewesten dieaan de Gallas van Amara grenzen.

23.

Dit bevestigt de Gezant, te weten, dat die van Sjangela wilde menschen zyn, zonder Koning, zonder wet, zonder Godsdienst, en dat die van de Abyssiniers niet meer als beesten gegagt werden, dat zy veelyds gebrek van water hebben, wanneer zy den Hemel met hunne pylen quanzuis bestormen, onder een naar geluid, zoo dat een van hunne oudste hen tot stilstand moet brengen.

23.

Die van Narva zyn van een beteren aard, gelyk de Gezant zoodanige onder zyne dienaars gehad heeft; deze houden veel van wat goeds te eeten, brengen veel zandgoud in pennen, of schaften van vogels te koop, moeten den Keizer daar van ook schatting geven, want anders zend zyn Majesteit hun een leger op den hals, en doet hun met vrouw en kinderen afhalen, en tot slaven verkopen.

24.

Over deze vrage van de Bake Bakkas, of Pigmeen, onder het gebied van den grooten Makoke, in het midden van Africa, begon de Gezant hartelyk te lagchen, verzekerende dat dit een verduchtzel, en een fabel was; want, zeide hy, indien daar iets van waar was, zoude de Keizer, die van natuure zeer nieuwsgierig is, my voor lange al derwaarts gezonden hebben, maar dit weet ik, dat in die gewesten doorgaans kloek menschen zyn.

24.

Voorts hebben de ondergeschreven de aanmerkingen van de Heer Jobus Ludolphus over het bericht van de Heer Paulus de Roo zaliger van den 18 Maart 1692 den Gezant voorgestelt, die buiten het geene reeds hier boven is aangehaalt, het volgende bericht daar van heeft gedaan, namelyk:

Op het eerste ARTIKEL.

Dat het niet Congo, maar Gongo moet zyn, enz. een gewest, wiens inwoonders van ouds van de Hindoestanze Ragipoeten afkomstig gezegt worden te zyn; dog tegenwoordig Christenen, dappere en srydbare mannen, grof en groot van lichaam, fraai van leest, met lang hoofd-hair, mitsgaders ongemene lange baarden, en groote knevels, verstandig in Mechanische konsten, en voorts op alles wel afgercgt.

Maonistidas, Gnetas; dit land is Chodja Moraad geheel onbekend, gelyk mede Haffala.

Goraja, Amara, en Fatigar, behooren onder den Abylinschen Vorst, en grenzen aan de Gallas.

Nubia staat ten deele onder het gebied van den Abylinschen Keizer, wel ter distantie van 15 dagreizens, ten deele onder zeker Mohammedaans Prins, die aan den gemelten Keizer een jaarlykze schatting moet opbrengen, om in den zout-handel, en andere zaken meer, niet verhinderd te werden.

Aan de Oost-kant van Nubia, paaltzeker landschap, Kafoklok genaamt, waar van mede een groot gedeelte den grooten

Negus toekomt, en voor de rest onder de gehoorzaamheid van een byzonder Vorst staat. Dit gewest zegt de Gezant zeer ryk van goud-mynen te zyn.

ARTIKEL III.

Petrus Heyling van Lubek, zoude voor ontrent 60 jaren met den Patriarch Markus uit Egipten na Ethiopien verrooken zyn, zich uitgevende voor een Medious, met welke professie, hy in den tyd van 14 jaren, goede winsten gedaan zoude hebben; maar door dien zyn groote patroon de voornoemde Patriarch Marcus by den Keizer in ongenade geraakte, van het gemeene volk overvallen, en in de gevangenis gezet wierd, heeft deze Petrus Heyling, op 's Keizers bevel het land moeten ruimen; te meer, om dat hy over de geschillen van den Godsdienst, met de Abyssiniers te veel twistede, en de leere van Ruster daar zigt voort te planten. Deze Petrus zoude, om zyn grooten rykdom en schatten, op zyn te rug-reize door de Turken van Suaquen vermoord zyn.

De besnydenis der meisjens geschied op den 60, gelyk die van de knegtjens op den 40 dag na de geboorte. *In femellis autem proprie fit exsectio, quæ ab obstetricibus per-*

ficitur ligando & rescando clitoridis præputium; quod non necessitatis, sed religionis negotium apud Ethiopes existimatur, adeoque ad articulos fidei referendum, juxta hunc Moratium: Waar uit de Heer Ludolphus licht kan begrypen, waar ontrent zyn E. ten opzicht van dit stuk qualyk onderrecht is.

De onbefedene, het zy mans of vrouwen, worden niet Bandaron, of Badaron genaamd, gelyk zyn Ed. zegt *loco allegato*, want dat woord is daar te lande niet bekend, maar wel *kentbara*, dat is in de Abyssinische spraak te zeggen, onreine, onzuivere, die niet waardig zyn, om onder de reine te verkeerren.

De H. Doop verscheeld niet van de onze, als dat die by de Abyssiniers juist op den agtsten dag geschied.

Het H. Avondmaal word by de Abyssiniers geen Misse maar Israar genaamd, het welke geheimenissen in de Arabische taal betekend.

Het wort ook noit een spiegel, maar een verbeeldinge van Christus offerhande aan het kruis gheeten.

De H. maagt Maria word by die van Ethiopien niet alleen hoog geëerd, maar zelfs aanbeden, om een voorsprekker by God, en haar Zoon te willen zyn, tot vergevinge hunner zonden, waar toe expresse gebeden opgesteld zyn, en aan de jeugt geleert worden.

De scheidinge van het huwelyk word niet toegestaan, als met onderlinge bewilling van man en vrouw. Ingevalle de man de vrouw betrapt op overspel, en haar wil verlaten, neemt hy met een alle haar goderen, die zy ten huwelyk gebragt heeft, na hem: zulk heeft ook plaats wanneer het wyf de man op die fout agterhaalt; dog zelden wert dit in het werk gesteld, alzoo zy door de geestelykheid lichtelyk weder werden verzocht.

A R T I K E L V.

Deze Keizer heeft geen geschil met zyn oudsten broeder, maar zwager, gehad, de welke verscheide middelen aanwendde, om zyn Majesteit uit den throon te stooten, en zich zelf'er in te vesten; makende tot dien einde op een bedekte wyze veele van de voornaamste Grooten op zyn hant te krygen, en hielp met bedrog des Majesteits twee jonger broeders, die nog niet na het gebergte gezonden waren, aan kaart, of zoo zommige zeggen, na den bewaerberg van de kinderen des Keizers, om hem in zyn voorgenomen desleinen niet te verhinderen; als wanneer zy op een gelegen tyd met behulp van des Keizers moeder, die eenigen tyd te voeren, een groot misnoegen tegen zyn Majesteit opgevat hadde, meenden het Paleis in te dringen, en op

den throon te geraken, hebbende alvorens een groote verwerring laten aanrechten, en uittrooijen, dat de Keizer dood was. Zyn Majesteit onderwylen, in het binnenste van 't Paleis, in de grootelusthagen en tuinen zich vermakende, niet wetende van dit verraad, quam op dat groot gerugt na buiten, en riep met luider stemme, dat hy nog leefde, vragende verder, waar toe dit groot geweld diende? Het gepeupel, dat zich hier ondergemengt had, en niet beter wilt, of de Keizer was dood, het tegendeel ziende, vielen toen met een groote verwoedheid op des Keizers zwager, en des zelfs mede-helpers aan, die ze levendig in zyn Majesteits handen leverden; werdende aldus deze toelag verydeld. Zyn Majesteit zoude dezen zynen ontrouwen zwager met zyn medestaanders op een afgryzelyke manier hebben laten dooden, zoo ook zyn zufter, om dat ze van dat schelmstuk, by haar bekend, aan zyn Majesteit geen bericht had gedaan. Zyn moeder ontroofde hy van alle middelen en waardigheid, latende haar zeer naauw en strengelyk gevangen houden. Dit aldus zoo enige maanden geduurt hebbende, nam de Sant, volgens zyn zeggen, de vrymoedigheid den Patriarch Abboena aan te moedigen, om voor des Majesteits moeder den Keizer te bidden: het welke zy dan ter bequamer tyd deden, met vertooninge aan zyn Majesteit, hoe zy door de loosheid van haar schoon-zoon en anderen was verleid, en schelmagtig belogen geworden, het welke zyn Majesteit zoo wel beviel, dat hy zyn moeder weer in genade aannam, en in haar oude waardigheid herstelde.

De Gezant bevestigt het einde van de vyfde, en het begin van de zesde aanmerkinge.

Op het VII en VIII ARTIKEL.

Zegt den Gezant, dat 'er ontrent tien dagreizens van Bayloel, of Baylut, een zout-meir legt, genaamt Detralci, zynde ontrent een dagreizens in het ronde, het welke in de nieuwe kaart niet staat uitgedrukt.

Dankale is niet de naam van dit land, maar de naam van den Vorst, die daar over gebied, dragende alle zyne opvolgers de naam van Dankale: gelyk Farao van Egipten, Neguz van Abyssinen, enz. en dit landschap, wiens Vorst onder den Keizer van Abyssinen staat, zoude genoemt worden, Bayloel, of Baylut.

A R T I K E L X. en XI.

Adel is een ander Ryk, als daar Zeyla onder hoort, zynde een vruchtbaar land, waar van de hoofdstad eigentlyk den naam van

A. 1701. van Adel draagt, alwaar de Imaam zyn Hof houdt.

Zynde dit alle het geene de ondergeschreven van den meergenoemden Gezant, wegens de voorenstaande vragen voor als nog ten antwoord hebben bekomen, waar mede verhoppen, dat zyn Hoog-Edelheid genoeg zal gelieven te nemen, inmiddels dat zy zullen blyven

Zyn Hoog-Edelheids

Gansch onderdanige, en geboorzame Dienaren.

W. TEN RHYNE.

Batavia den 7 Februry 1707.

KORNELIS MUTTER.

Een zaak nogtans is 'er by zyn Ed^{ts} tyd voorgevallen, die de verstandigsten, en die voor de regtvaardigheid pleiten, oordeelen, dat niet behoorde geschied te zyn, hoewel die zaak (met, of zonder grond, dat ik daar late) meer aan 't bestier van zyn behuuden zoon, den Heer Johan van Hoorn, dan wel aan zyn Edelheid, toegeschreven is.

Zy gebeurde A. 1703, kort na de dood van den Javaansen Keizer, Amangkoerat, wanner haar Edelheden goed vonden (waarschynelyk om goede staatkundige, en aan ieder een juist niet bekende redenen) des zelfs bastaard broeder, Pangerang Poegar, in de plaats van zyn wettigen zoon, Pangerang Depati Anom, schoon by dien Vorst en de Ryx Raaden als zyn vervanger verklaard, op den thron van Java te helpen. Een geval, waar van wy omstandig onder de stoffe van Java gesproken hebben, en van welke wy nu maar met een woord aanhalen, dat Pangerang Poegar onder 't oppergezag van zyn Edelheid als Keizer aangefteld is.

Hoe zeer nu de E. Maatschappy onder dezen Heer, en zyn behuuden zoon, den Heer van Hoorn, als tweede van Indiën, gebloed heeft, mishaaide het de Heeren zeventien en egter geweldig, dat deze twee Heeren, zoo na aan den anderen vermaagschapt zynde (alzo de Heer van Hoorn zyn Edelheids eenige dogter, en kind getrouwt had) te zamen in de Regeering bleven, weshalven zy den 26 September 1701 goedvonden den Heer van Outhoorn als Opperlandvoogd te ontslaan, en den Heer van Hoorn in zyn plaats als Opperlandvoogd van Indiën aan te stellen, mitsgaders den Heer van Riebeeck tot algemeen Bestierder van den handel van Indiën, waar uit dan ook volgde, dat de Heer van Zwol als gemeen Raad (behalven den Heer van Dam, die dat ook uit het Vaderland gemaakt was) optreden zou.

De Heer van Outhoorn verklaarde den

3 July 1702 (na dat de 14 dagen van be- A. 1702.) raad over zyn Ed. verblyf in Indiën, of wel over zyn Ed. vertrek na 't Vaderland, aan zyn Ed. door de Heeren zeventien gegeven, verlopen waren) genegen te zyn, om van zyn ampt af te staan; dog de Heer Johan van Hoorn verklaarde daar en tegen onvermogene te zyn, om dat zwaarwigtig ampt waar te nemen, gelyk zyn Edelheid nader by een geschrift ver- toonde, staande daar op met zyn Edelheid buiten.

De Heeren Raden, zich met dit geval, daar geen ander voorbeeld van was, verlegen vindende, oordeelden, dat zy zonder zyn Edelheid hier over niet konden handelen. Zy verzogten dierhaiven zyn Edelheid hier toe, die dit eindelyk, na eenige verontschuldigingen, aannam.

Den 4 July weder vergadering belegt zynde, zag men, dat de Heer van Hoorn zeide, niet in staat te zyn, om dat ampt, hem opgedragen, over te nemen, verzokende, dat daar toe iemand anders uit de Heeren in zyn plaats mogt werden gekoren.

Men zond de voorzittende Heeren, Pyl en van Riebeeck wel uit, om zyn Ed. tot het aannemen van dit ampt te bewegen; dog hy bedankte de vergadering, en bleef by zyn ingedient geschrift volherden, hoewel hy in deze tyden nog gaarne (zoo de Heeren dat nodig agteden) aanhouden wilde, de vergadering by te woonen.

Den 9 dito wierd over 't verzoek van de Heer van Hoorn, om een ander Opperlandvoogd in zyn plaats te verkiezen, in Rade, terwyl zyn Ed. buiten stond, gehandeld, en men verzogt, na zyn Ed. voor zyne aanbieding, van de vergadering nog te willen bywoonen, bedankt, en dat aangenomen te hebben, zyn Ed. weder om 't ampt van Opperlandvoogd dog te willen aannemen, en om met haar Edelheden over 't ontslag van den Heer van Outhoorn zich te beraden.

De Heer van Hoorn bedankte haar Edelheden weder, en bleef by zyne vorige stelling volherden; dog zeide nog wel als algemeen Bestierder van den handel van Indiën tot nader schryvers uit 't Vaderland te willen aanhouden.

Daar op stelden zyn Edelheid van Outhoorn voor, dat de Heeren nu maar een ander in zyn plaats geliefde te verkiezen, en zyn Edelheid te ontslaan.

Daar op stond zyn Edelheid buiten, en de Heer van Hoorn verzogt (alzo hy zoo na met zyn Edelheid vermaagschapt was) hier over niet te stemmen; dog wierd bewogen zich, des niet te min, de vergadering nu dog niet te onttrekken, het welk eindelyk van zyn Ed. aangenomen, en nader over dit voorstel van zyn Ed. gesproken zynde, vonden zich de Heeren onbevoegd om daar over te stemmen, aange-

A°. 1703,

zien 'er nog laft van de Heeren zeventien, nog voorbeeld was, om in zoodanigen geval, als zy een Opperlandvoogd aangesteld hadden, en die 't niet aannam, een ander in zyn plaats te verkiczen. Weshalven men best keurde zyn Edelheid te verzoeken, om tot nader schryvens der Heeren zeventien, te willen voortgaan met dit ampt waar te nemen, 't welk by zyn Edelheid dan aangenomen wierd.

Den 7 Juny 1703 bleef den Heer van Hoorn nog al volharden met zyne onbequaamheid tot het oppergezag te betuigen.

De Heer Pyl was wel de naaste om algemeen Bestierder van den handel van Indiën, als oudste Raad naast de Heer van Hoorn, te moeten werden; dog die Heer zich daar af wegens zyne jaaren en zwakheid verschoont hebbende, is dat ampt aan den Heer Abraham van Riebeck, als de naaste daar toe, opgedragen, die dat ook aannam.

Zyn Edelheid geeft A°. 1704 zyn ampt als Opperlandvoogd aan de Heer van Hoorn over.

Den 20 July 1704 blykende, dat de Heer van Hoorn wederom by schryvens der Heeren zeventien van den 2 July 1703 verzogt was, om 't ampt van Opperlandvoogd te willen aannemen, zeide zyn Ed. al weer, zich over dat gewichtig stuk zoo schielijk (en 't was nu al ontrent 3 jaaren geleden, dat die Heeren zyn Edelheid dat opdroegen) niet te kunnen verklaren, maar daar over eenige dagen tot zyne overweging te verzoeken, waar over zyn Ed. zich dan den 28 July by geschrift nader verklarende, zeide dit ampt onder deze voorwaarde aan te nemen, dat de Heeren Zwaardekroon, Matheus de Haan, en Willem de Roo, op goedkeuring der Heeren zeventien, tot buitengemeene Raaden van India, en de Heer Garfin tot Geheimschryver zouden werden aangesteld, 't welk by de Leden der vergadering toegeftaan zynde, is de Heer van Hoorn den 15 Augustus 1704 als zeventiende Oppergebieder van Indiën opgetreden, en de Heer van Outhoorn, na de E. Maatschappy als Opperlandvoogd 12 jaaren, 10 maanden, en 22 dagen zeer wel gedient te hebben, van het oppergezag van Indiën ontslagen, met een verklaring, dat zyn Ed. ook in Indiën voortaan zyn verblyf houden zou, waar op dan zyn Edelheid (even als aan de Heer Camphuis) volgens besluit van den 25 July een wagt van 14 man onder een Vaandrig toegeftaan, gelyk zyn Ed. tot zyn dood toe ook zyn rang naast den regerenden Opperlandvoogd, met zyn inkomen als Opperlandvoogd, be-

houden, en zyne verdere dagen in rust, A°. 1704. en den meesten tyd in goede gezondheid tot een vry hoogen ouderdom, in zyn wooning op de Tygers-gragt (daar altyd een wagt, en wagt-huisken voor zyn Ed. deur stond) doorgebragt heeft.

Het zeldzaamste in dien tusschen-tyd van die langdurige beradingen over het oppergezag, en over 't ampt als algemeen Bestierder van den handel, was dit, dat 'er gedurende dien tyd (om zoo te spreken) als twee Opperlandvoogden, twee algemeene Directeurs, en zeven gemeene Raaden van Indiën waren, alzoo haar Edelheden goedvonden den Heer van Zwol mede als stemmend en gemeen Raad te erkennen.

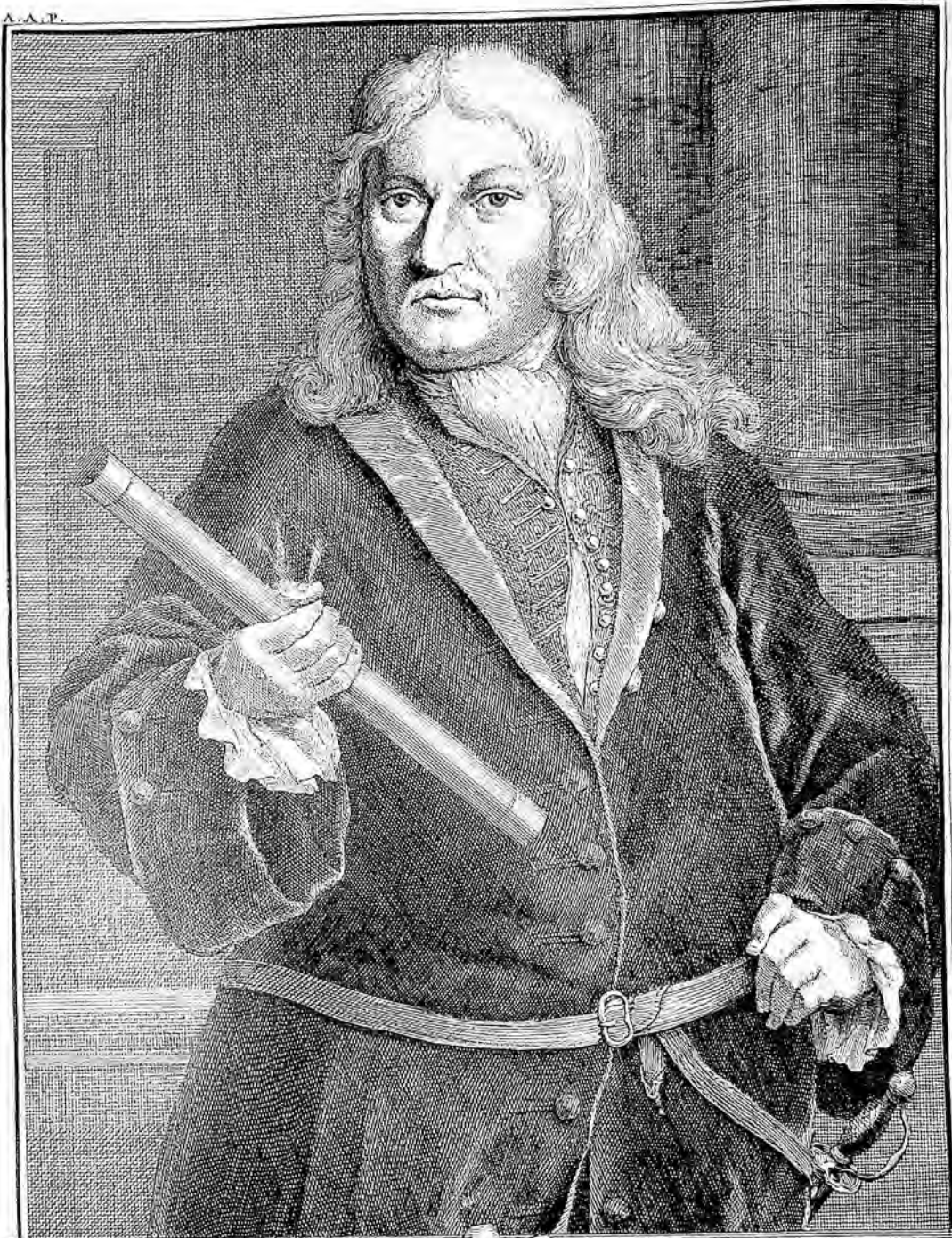
Dit was het tweede geval, dat de Opperlandvoogd van Indiën zyn ampt nederlei, meenende gewenschte dagen onder zyn zoon te zullen hebben (gelyk ook waarschynelyk was) dog hy bleef dat maar ruim 5 jaaren 'er na, en deze oude Heer den vierden Opperlandvoogd na zyne afstreding (tot verwondering van veelen) beleefte hebbende, heeft naderhand gevallen ontmoet, die hem deden bekennen, dat het hem zeer leed was, dat hy zyne bediening nedergelegd had.

Dus heeft deze gryzen Heer tot den 27 November 1720 geleefd, wannecr zyn Ed., 85 jaaren, 6 maanden, en 25 dagen oud zynde, na een stil buiten-leven van 16 jaaren, 3 maanden, en 12 dagen, overleden, en den 2 December daar aan (waarschynelyk in zyn graf in de kruis-kerk, ontrent de Ooster-deur) begraven is. Wy vertoonen zyne afbeelding in de plaat gemerkt A. A. P.

De agting, die ik voor dien Heer altyd gehad, en de gunsten, die ik van zyn Edelheid genoten heb, verbinden my, om hem met dit vers te vereeren.

*De groote WILLEM, in 't bestier weergadelous,
VAN OUTHOORN, zeer bemind, de
lust van zyn gebuuren,
Die zoo veel medgenoots zoo langen tyd verduuren
Kon, en voor 't hoogst gezag de stille rust verkoos,
Die gryzen Heer legt hier, en heeft zyn verdre dagen
Gericht, om eindelyk den Hemel te behagen.*

F. V.



M. Boleyn delin. et sculp.

WILLEM VAN
Gouverneur Generaal



OUTHOORN
van Nederlands Indiën

NEGENDE HOOFDSTUK.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Johan van Hoorn. Die het Ao. 1704 wierd. Zyn eerste huwelyk met Juffrouw van Outhoorn Ao. 1691. En Ao. 1706 met Mevrouw de Heere, plegtigheden ontrent dit huwelyk. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Mr. Abraham van Riebeck. Die Ao. 1709 dit wierd. Lyf van de goederen, Ao. 1698, en Ao. 1711 aan ieder, die na 't Vaderland vertrok, toegestaan. Zyn dood Ao. 1713. En Lyk-statie. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Christoffel van Zwol. Die dit Ao. 1712 wierd. Zyn dood Ao. 1718. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Henrik Zwaardekroon. Die dat Ao. 1718 wierd. De Heer Zwaardekroon verloft. De Heer de Haan Gouverneur Generaal gemaakt. Het ampt van algemeen Bestierder van den handel van Indien. Het ampt der Raaden van Indien. De Raad des Gerichts. Wat die verricht. Aardig vers op alle de Raaden van Justitie Ao. 1694. De bank van Schepenen. De vergadering der Weesmeesteren. De vergadering der Heemraden. De vergadering van Huwelykze- en Kleene zaken. De vergadering van de Boedelmeeesters der Chinezen, enz. Groot getal koetzen, enz. En groot inkomen der stad. Allerlei Oost-Indische munten. Maaten, en gewigten van Oost-Indien. Wyze van leven op Batavia zeer kostelyk. Pragt der vrouwen. Aardig geval tusschen een schoenmakers vrouw, en haren minnaar. Aardig geval tusschen Klaarbout, en een Juffer. Ongemakken in de huishouding met quade slaven. Proeve, om diefstal by hen te ontdekken. Fraeje uitspanningen 's avonds by de liechte Maan. Van 't Eiland onrust. Van de ziekten, en byzonder de Lazery. Taalen, die men hier gebruikt.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

J O H A N V A N H O O R N.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Johan van Hoorn.

DEze Heer is de zeventiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest.

De Heer Johan van Hoorn is met zyn Heer vader al jong in Indiën gekomen, en was een Amsterdammer van afkomst.

Wat ampt hy eerst bekleedde, is my onbekent; dog hy komt my eerst als eerste klerk ter geheime schryf-kamer van zyn Edelheid Ao. 1677 voor, welk ampt hy tot den 25 February 1678 waarnam, op welken tyd hy Geheimfchryver van haar Edelheden wierd.

Dit ampt nam hy zeer wel tot den 11 Augustus 1682 waar, wanneer hy extraordinaris Raad van Indiën geworden is, zynde daar toe door den Heer Opperlandvoogd Speelman (by zyne optredinge) op eigen gezag aangesteld, een voorbeeld, dat hy naderhand, by zyne optreding gevolgt, dog 't geen beide geen ingang by de Heeren zeventiennen gehad heeft. Zy keurden dit zeer quaad, dat een Opperlandvoogd Raaden na zyn zin stelde, verwierpen dierhalven dit besluit van haar Edelheden, en de aanstelling van de Heer Speelman, op

eigen gezag gedaan, en stelden den Heer van Hoorn, om te toonen, dat zy 't niet tegen zyn persoon hadden, by een nader besluit, als buitengemeen Raad aan. Onder 't bekleeden van dit ampt is zyn Ed. als Gezant na Bantam (gelyk nog eens Ao. 1685) geweest, om dien Koning met zyne verheffing, en naderhand met zyne vaststelling op den throon door onze wapenen, veel geluks te wenschen, by welk geval die Vorst zyn Ed. aan zyn hoogerhand aan tafel, en zyn Koningin aan zyne linkerhand plaatste, hebbende zyn Hoogheid toen alleen een kris op zyde, terwyl zyne Pangerangs, en Princen, ieder met een hakmes of parang op zyde, daar op de grond zaten.

De Heer van Hoorn nam dit ampt tot Zyn eerste huwelyk met Juffrouw van Outhoorn. Ao. 1686 of 1687 waar, en wierd toen gemeen Raad, 't geen zyn Ed. tot Ao. 1691 bleef, wanneer zyn Ed. tot tweede van Indiën aangesteld zynde, ook 's jaars 'er aan met de dogter van zyn Edelheid van Outhoorn quam te trouwen, waar mede ik de eer gehad heb zyn Edelheid Ao. 1692 geluk te wenschen.

Uit

A^o 1704.

Uit dit eerste huwelyk heeft zyn Edelheid een eenige dogter behouden, die Petronella Wilhelmina genaamt, en na zyn Edelheids dood eerst met den Heer Jan Trip, Geheimschryver te Amsterdam (zoon van de Heer Borgermeester Trip) en naderhand met de Heer Lubbert Adolf Tork, Heer van Roozendaal, enz. Raad ter Admiraliteit van 't Ed. Mog. Collegie tot Amsterdam, wegens Gelderland, getrouwt is.

In deze bediening heeft zyn Edelheid zig zoo wel gequeten, dat hy voor nog na zich geen in dat ampt gehad heeft, die by zyn Ed. konden vergeleken werden, alzo hy was een Heer, die zyn Heeren en Meesters, en daar beneven de byzondere dienaren, en ook zich zelven zeer wel dede varen, zoo dat de handel in alles op die tyd ongemeen op Batavia, en door gansch Indiën, bloeide, winnende met zyn eigen geld ook door meenigerlei wegen (behalven dat hy ook veel van de Chineezen trok, die byna alles by zyn Ed. wisten uit te werken) een onnoemelyken schat, dat egter niemand zyn Ed. benyde, om dat alle anderen mede wel voeren. Alleen verveelde het zommigen, dat zy wel wat langer voor dezen of geen Chinces, die eerst binnen gelaten werd, buiten op de stoep, en voor zyn Edelheids huis wagen moesten, al 't welk zyn Ed. wist te verzoeken, met ieder een altyd goede woorden te geven, en wel te bejegenen, hoewel 'er ook wel gevallen, dog in later tyden, geweest zyn, in welke zyn Ed. zoo zag tegen allen niet was.

Dit ampt nu waarnemende, waren de Heeren zeventien over dit huwelyk van zyn Ed. niet al te vergenoegt, niet begeerende, dat de eerste en tweede van Indiën malkanderen zoo na zouden bestaan, waarom zy ook den Heer van Outhoorn A^o 1701 (gelyk wy reeds gezegt hebben) van zyn ampt ontfloegen, en de Heer van Hoorn in zyn plaats aanstelden; dog die Heer wist met fyne en lange beradningen het zoo lang nog uit te rekken, dat hy den 15 Augustus 1704 het oppergezag als zeventiende Landvoogd van Indiën, en dat nog onder die voorwaarde (in navolging van den Heer Speelman, toen die hem op eigen gezag als buitengemeen Raad aantelde) dat de Heeren Zwaardekroon, de Haan, en de Roo, op goedkeuring der Heeren zeventien, van nu af aan buitengemeene Raaden, en de Heer Garin zyn Geheimschryver moest zyn, alzo hy 't anders niet wilde aannemen, waar op de Heeren Raaden zyn Edelheid dit toestonden, hoewel de Heeren in 't Vaderland dit al mede niet goedkeurden, die niet dan by een later besluit deze Heeren, en vooral de twee laatste, daar toe aan stelden, hoewel zy ondertusschen voortgingen met die bedieningen waar te nemen. De Heer Zwaardekroon wierd het toen juist ook uit 't Va-

derland gemaakt, en bleef het dierhalven. A^o 1706

By 't aanvaarden van dit ampt was zyn Ed. 51 jaren oud, als zynde den 16 November 1653 geboren.

Hy was middelmatig van postuur, redelyk van dikte naevenmatigheid van dien; dog de vetste niet, bleek van aangezicht, vrolyk van aard, meest altyd lagchende, en met een zeer fyne stem iemand aansprekende. Ook was hy grys van hair, alvry wat voor over bukkende (dat van al zyn schryven hem overquam) ongemeen vriendelyk, en uit goedhertigheid ook ieder een, al kon hy hem niet helpen, evenwel altyd goede woorden gevende, dat veeltyds ook alles was, dat zy 'er af kregen, daar egter anderen meer dan zyn Edelheid, oorzaak af waren.

In 't eerst van zyn opperbester kon zyn Edelheid met de Heer van Riebeck, die vry wat scherp tegen zyn Edelheid, en naderhand ook tegen meer andere Heeren was, niet wel overeenkomen, dat echter A^o 1706 geweldig veranderde, wanneer zyn Edelheid, toen weduenaar zynde (tot verbazing van veele) met Mevrouw Joanna Maria van Riebeck, oudste dogter van den Heer van Riebeck, en weduwe van den Heer Gerard de Heere, buitengemeen Raad, en Landvoogd van Ceylon, op den 16 November (wanneer zyn Edelheid net 53 jaren oud was) quam te trouwen.

Wat plegtelykheden daar ontrent verder (na dat zyn Edelheid den Kerkenraad over 't aanstellen van een byzondere Predikbeurt Dingsdags 's morgens, onverminderd de avondbeurt, had laten een voorstel doen) voorgevallen zyn, kan men by 't uittrekkel van dit navolgende uit de dagelyke aantekening van alles, dat op Batavia voorvalt, zien.

*Extract uit het dagregister
des Kasteels Batavia.*

Op Dingsdag den 16 November 1706.

„ Heden de vastgestelde trouw-dag Plegtlyk-
„ zynde van zyn Edelheid, den Heer heden ont-
„ Gouverneur Generaal Joan van Hoorn, trent dit
„ met Mevrouw Joanna Maria van Rie- huwelyk.
„ beek, weduwe wylen de Heer Raad ex-
„ traordinaris, en gewezen Ceylons Gou-
„ verneur, Gerrit de Heere, misgaders
„ oudste dogter van den Heer Directeur
„ Generaal, Abraham van Riebeck, zoo
„ verscheen al vroeg 's morgens, ofte de
„ klok 7 uren het Bataillon nevens de
„ Ruitery in haar volle wapen-rusting
„ voor de puye van zyn Edelheids woon-
„ ninge, werdende het eerste opgevoerd
„ door den Kapitein dezès kasteels, Barent
„ Ketel, en de Ruitery voornoemt door
„ den Luitenant Zacharias Gallart, waar
„ van de helft zich verwoegde buiten dit
„ kasteel, om wel gemelte zyn Edelheid
„ at

A°. 1706.

af te wagten, mitsgaders voor af te mar-
cheeren; werdende de andere helft ge-
rangeert van meergemelte zyn Edelheids
wooning af tot aan de Landpoort dezès
kasteels, wanneer zyn Edelheid ontrent
ten 8 uren zich begaf uit des zelfs woo-
ninge, passerende door de gerangeerde
militairen, vooren gemelt, tot buiten de
Landpoort, werdende geconduiceert
door de Heeren Speelgenoten Herman
de Wilde, ordinaris, en Adam van Ryn,
extraordinaris Raad van Indiën, nevens
hunne Gemalinnen, gelyk ook door den
Geheimschryver dezer regeering de E.
Iaac Garfin, en Opperkooplieden des
kasteels, de E. Louis Gerrelag, en Ger-
rit van Tol, alwaar gereed stonden vier
karossen, in welke eerste welgemelte
zyn Edelheid zich vervoegde, in de
tweede en derde de Heeren de Wilde,
en van Ryn met hunne huisvrouwen,
en in de laatste voorn: Geheimschryver,
en Opperkooplieden, onder wylen dat
de tweede helft van het Bataillon zich
wederom in ordre gesteld hadde om op
gemelte karossen te volgen, marcheeren
den en reden tussèn en onder een meen-
ingte van Chineeze vaandels, boogswy-
ze gemaakt, en na ordre gerangeert, het
voorplein van dit kasteel over, de gehele
Prince-straat door, verder over het
plein van 't Stadhuis, de brug over, en
voorts langs de Oost-zyde van de Ty-
gers-gragt tot aan 't einde, en vervol-
gens na de West-zyde van de zelve tot
voor de wooning van Mevrouw de
Bruid welgemelt, van waar, na dat voor-
noemde Mevrouw door gemelte zyn
Ed. in de eerste karosse geleid was, mar-
cheerde de West-zyde van de Tygers-
gragt tot aan het plein van 't Stadhuis,
rydende de brug weer over, en voorts
de Oost-zyde van de Tygers-gragt langs,
en verders direct tot voor de Landpoort
des kasteels, daar gemelte zyn Ed., Me-
vrouw de Bruid, met de verdere by-
hebbende vrienden, uit de karossen tra-
den, en zich vervoegden in de kerk,
staande binnen dit kasteel, alwaar de
Heer Oudgouverneur, Mr. Willem van
Outhoorn, nevens de Heeren van de
hooge Regeering met hunne huisvrou-
wen. Item de Heeren oude Raaden,
Emanuel Boneze, en Dirk Komans,
met de Mevrouwen, weduwe Schagen,
van Leene, en Dyshoek; alle de wel-
ke, als ook Mevrouw de weduwe Vol-
ger, daags te voren door den eersten
klerk der generale Secretarye, uit na-
me van de Heer Directeur Generaal
expresselyk waren verzogt, om dit aan-
zienlyk huwelyk te zien celebreren,
en, na voltrekking van dien, gezament-
lyk het compliment van gelukwenschin-
ge te gaan afleggen. Wyders, invoc-
IV. Deel.

A°. 1704.

gen voorz. in de kerk gekoeten, en
ieder op zyn plaats gezeten, en de or-
dinaris gebeden gedaan zynde, wierd de
Predikatie gedaan door den Predikant
Godfridus van Holten, de welke tot de
stoffè van zyne verhandeling had uitge-
kozen de woorden, begrepen in het 11
of laatste vers van 't 3 Kapittel van 't
Hooglied Salomons, luidende aldus:
*Gaat uit, en aanschouwt, gy dogteren
Sions, den Koning Salomo, met de kroon-
ne, daar mede hem zyne moeder kroon-
de op den dag zynèr bruiloft, en op den
dag der vreugde zynes herte.* De so-
lemnificatie van 't huwelyk dan volbragt
zynde, wierd tot besluit den 128 Psalma
gezongen, en na het uitspreken van den
zegen na gewoonte, begaf zich zyn Ed.
Mevrouw de Bruid, de Heeren Speel-
genooten, nevens der zelve Gemalin-
nen, gevolgt van de Heer Oudgouver-
neur Generaal, en de verdere Heeren,
en Mevrouwen voornoemt, onder het
doen van 17 kanon-schoten van de bol-
werken dezès kasteels, 15 van 't hier
ter Reede leggende Admiraals schip de
Lek, en 13 van 't Eiland Onrust, haar
uit de kerk direct na zyn Ed. woonin-
ge welgem.: alwaar de Heer Bruidegom,
en Mevrouw de Bruid door opgemelte
Heeren, en Mevrouwen wierden gefeli-
citeert, en veel geluk toegewenscht, niet
alleen met het voltrekken van dit huwe-
lyk; maar ook met de geboorten-dag
van opgemelte zyn Ed. als zynde heden
oud geworden 53 jaren. Kort daar na
quamen by een de Bruilofts-gasten, ont-
rent ten getalle van 120 menschen die
tegens voor den middag ten 11 uren ge-
nodigt waren, en wierd door de zelve
voorts den geheelen dag tot 3 nagts ten
12 uren met een algemeene vrolykheit
doorgebragt; ondertusschen dat 's avonds
ontrent ten 7 uren eenige vuurwerken
op het plein van de Oost-zyde van dit
kasteel, zoo door de Constapel Majoor,
als den Chineezen Boedelmeeester Tan-
hanko, ter eere van dat pragtige huwe-
lyk opgericht, en in de brand gestoken
wierden.

De Heer van Holten, die zyn Edelheid
gekoren had, om door zyn Eerw. getrouwt
te werden, kreeg een geschenk van ont-
rent duizend ryxdaalders, en dat voor een
half uur predikens, dat zyn Edelheid be-
paalt had.

Uit dit huwelyk is een zoon den 2 Fe-
bruary 1708 voortgekomen; dog die is
kort 'er aan overleden.

Onder zyn Oppergebiederschap nam de
Javaanze oorlog tusschen den nieuwen Kei-
zer, en Pangerang Depati Anom, eerst
recht A°. 1705 zynen aanvang, die al een-
nige jaren aan een, zoo met dien Prins,

A. 1709. **Ans met den Halizen roover en wederspanning Soerapati** (gelyk wy onder de zaken van Java gemoont hebben) geduurd heeft.

Men wil, dat zyn Edelheid ('t zy zulk met of zonder grond geoordeeld werd) de hoofd oorzaak van dezen oorlog, uit wraak tegen den vorigen Keizer Amangkoeat (dier hy voor de oorzaak van de dood van zyn zwager, de Heer Tak, hield) geweest zy, en daar zyn 'er, die willen, dat de Heeren in 't Vaderland dien oorlog zeer qualyk genomen, daar nogtans andere willen, dat zy 'er (tot verwondering van veele, die dit tot hante ontlafing wel verzechten, en van noden dagten te zyn) geen eene letter over gefchreven hebben.

Het is eger zeker, dat zy den Heer van Hoorn ontrent den tyd, dat dien oorlog zoo goed als ten einde was, na 't Vaderland, waarschynelyk meer om zyn huwelyk en de naauwe maagfchap weder tusschen de twee eerste hoofden van Indiën, dan wel om 't quaad keuren van dien oorlog, ontboden hebben.

Het is echter wel af te nemen, dat, zoo 't over dien oorlog geweest is, de Heeren zeventien zoo veel redenen niet gehad hebben, om dien Heer daar over eenigzins qualyk te handelen, alzo die hen veel voordeels heeft aangebragt, te meer, dewyl die voor zyn Edelheids vertrek zulk een gelukkig einde genomen heeft. En keurden zy dien oorlog quaad, zy hadden dat maar na Indiën te fchryven, dat, mynes wetens, noit gefchied is.

Terwyl dit werk van Pangerang Depati Anom zwevende was, is 'er veel beweging tusschen den Koning van Bantam, en haar Edelheden, over de vaststelling van den Erf-Prins aldaar by zyn leven, met goedkeuring van haar Edelheden, gelyk 'er ook verscheide Heeren Raaden na Bantam, en 'er ook een t'zamenkomst tusschen zyn Edelheid en dien Vorst in Augustus 1708 voor die stad, geweest is, een zaak, die wy bevorens reeds breeder aangehaald hebben.

In de maand daar aan quam de afgezette Javaansche Keizer, Pangerang Depati Anom, den 6 September op Batavia, die zich ontrent den vergiffenis-brief, van dezen Opperlandvoogd (zoo hy niet beter witt) verleend, zeer leelyk misleid, en (gelyk wy getoont hebben) genoodzaakt vond, om kort daar aan met zyn wyven, zoonen, en verdere stoet, als een gevangen van staat na Ceylon te gaan.

Meer zaken vielen 'er onder zyne Regeering niet voor, dan dat hy, dien oorlog volslagen en zeer gelukkig ten einde gebragt hebbende, eindelyk tegen zyn wil en dank besluiten moest na 't Vaderland te gaan.

Voor zyn vertrek ruilde hy 't Eiland Eadam met de E. Maatschappy, tegen een

ander stuk lands ontrent Noordwyk, dat A. 1709. by zyn vertrek zeer dier verkogt is.

Hy gaf dierhalven zyn ampt, na 5 jaren en 3½ maand als Opperlandvoogd Indiën bestierd te hebben, aan zyn behuuden vader, den Heer Abraham van Riebeeck, toen tweede van Indiën, den 30 October 1709 over.

Hy had op dit vertrek na 't Vaderland (dat aan 't bouwen van zyne huizen op de groote Rivier wel te zien was) geen staat ter wereld gemaakt; dog moest nu, alzo de Heeren zeventien, zeer misnoegt, over dat hy al niet eer opgekomen was, dit nogmaals geboden; zoo dat hy niet veel droefheid voor zig zelve, en voor de Heer van Riebeeck (die nu, gelyk dat ook zoo uitviel, staat maakte deze zyne dogter noit meer te zullen zien) die smertelyke tocht ondernemen moest.

Zyn Ed. quam behouden in 't Vaderland, kocht tot Amsterdam een schoon huis op de Heeren-gragt; dog leefde niet lang 'er na, alzo hy daar buiten zyn rechte lucht-streek was.

Zyn Ed. stierf den 21 February 1711, en wierd aldaar met geen statie ter wereld 's avonds maar met lantaarnen begraven, en in een graf gelegd, dat hy zelf 14 dagen of 3 weken te voren had wezen uitkiezen.

Mevrouw zyne weduwe is den 27 November 1712 met de Heer Mr. Cornelis Bois van Waveren, in zyn Ed. leven Hêere van Leusden, Hamersveld en Donckelaar, Schepen en Raad der stad Amsterdam, mitsgaders Bewindhebber van de West-Indische Maatschappy, hertrouwt.

Ik geloove niet, dat 'er oit een Landvoogd van Indiën van zoo groote middelen, als deze Heer, geweest is. Ik heb gezien, dat zyn Edelheid in zekere Courant op 100 tonnen gouds gefchat wierd, en hoewel men al meest ten naaften by in Indiën weet, met wat voor een hoofdzom iemand na 't Vaderland vertrekt, moet ik echter bekennen, noit iemand gesproken te hebben, die dit heeft durven begrooten, of die ook den grond van den schat, die deze Heer (buiten allen twyffel) bezat, heeft konnen peilen. Wy vertoonen zyne afbeelding in de plaat gemerkt B. B. P.

Ik heb ook dezen Heer met dit gering vers willen vereren:

Hier rust VAN HOORN, een man weergadelous in naam,

Om Heer en knegt te zaam in 't Oosten te doen bloejen.

Wat helpen dienften, of dat m'anderen deê groejen?

Wat helpt het blaazen in het Oosten van de Faam,

Wanneer m'hem dog belast in weerwil op te komen.

't bestier wierd hem voor al zyn dienften afgenomen.

F. V.

HET



U. Duden delinavit. ad. 1722.

Dieb. Gouman. sculp.

IOAN

Guarimus, Guarnardus



VAN HOORN

Van Nederlands India

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

M^r. A B R A H A M V A N R I E B E E K .

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Abraham van Riebeck.

DEze Heer is de agtiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest.

Hy was een Afrikaan van afkomst, en is den 18 October 1673 aan Kaap der goede Hoop geboren, alwaar zyn vader, de Heer Johan van Riebeck, te dier tyd het eerste Hoofd van die nieuwe volkplanting was.

In zyn jeugt na 't Vaderland gezonden zynde, en zich daar in de regten zeer wel geoëffend hebbende, is hy een zeer ervaren Rechtsgeleerde geworden.

Ontrent 23 jaren oud zynde, voer hy A°. 1676 van de Kamer Enkhuizen als Onderkoopman in dienst der E. Maatschappy uit, quam in May 1677 op Batavia, trouwde kort'er aan met Juffrouw Elizabeth van Oolten, en wierd den 2 Augustus 1678 als Lid in de Raad des Gerichts, boven 't gemeen getal der Leden, aangenomen, dat hy tot A°. 1684 waarnam, wanneer hy Geheimschryver van zyn Edelheid Camphuis wierd.

Dit ampt nam hy met veel roem tot A°. 1690 waar, en wierd toen buitengemeen Raad van Indiën, en 't jaar daaraan, by 't aftreden van de Heer Camphuis, en 't optreden van de Heer van Outhoorn, gemeen Raad, dat hy bleef tot A°. 1703, wanneer zyn Ed. den 7 Juny wel algemeen Bestierder van den handel van Indiën gemaakt is; dog dat ampt is den 31 January 1704 eerst recht aan zyn Ed. door de Heer van Hoorn opgedragen.

Terwyl zyn Ed. in die aanzienlyke post was, heeft hy mede betoont een wakker man, en een groot voorstander van zyn vrienden, in zoo verre te zyn, dat, zoo hy iemand zyn woord gaf, men verzekerd kon zyn, dat ampt te zullen hebben, alzoohy zeer styf op zyn stuk stond, en de zaak, die hy voorstelde, met veel kragt van redenen zoo sterk en onverzettelyk doordrong, dat geen van de Heeren zyn Ed., alzoohy al vry wat scherp was, wilde tegen hebben, welk sterk dringen van dezen Heer al meenigmaal oorzaak geweest is, dat de Heer Johan van Hoorn (die de moeite schuwde, en in 't eerst in groote vyandschap met dezen Heer leefde, en hem zeer ontzig) schoon zyn woord aan dezen of genen gegeven hebbende,

het glippen liet, zoo dat veele met veel grond zeiden, dat zy liever den Heer van Riebeck, dan den Heer van Hoorn, wilden te vriend hebben.

Zyn Ed. was ook geen man, die van geschenken hield, wyzende alle lieden, die daar mede quamen, af, betoonende gansch niet baatzugtig te zyn, gelyk hy ook noit voor een Heer van groote middelen gehouden is.

Hy was een groot liefhebber van paarden, maar dat is hem A°. 1706 eens zeer qualyk bekomen, wanneer hy op een jongen Arabischen hengst, tegen den raad van alle zyne vrienden, uitreidende, maar pas buiten 't kasteel (zoo als hy een van de merrien, die voor de koets van een ander Heer van de Hooge Regeering waren, bespringen wilde) door den zelve agterover geworpen, en op de borst al vry zwaar (gelyk ik op zekerer tyd zag) gequetst wierd.

De Heer, die in de koets zat, dit werk ziende aankomen, sprong 'er ten eersten uit, en ontquam 't gevaar, dat hem dreigde; dog de Heer van Riebeck een weinig in een naburig huis gegaan, en beschaamt zynde, dat hem dit overkomen was, reed, om te toonen, dat het niet veel van belang was, na zyn tuin, en quam daar na met den zelve hengst weder; dog dit hield zyn Ed. naderhand al wat in huis.

Hy was een zeer stemmig Heer, die men byna noit zag lagchen, en gelyk hy streng in 't gemeen was, alzoohield hy ook zync kinderen zeer streng, en al wat te onderdanig op zich zelve.

Hy reed zeer veel na een stuk lands, dat zyn Ed. 7 of 8 myl buiten Batavia had, Tanah Abang, dat is, Roode Aarde, genaamt, hebbende dan gemeenlyk een Calvacade van ettelijke slavinnen, die op Ezels reden (dat niet onaardig stond) agter zich.

Na dat hy nu van A°. 1704 tot den 30 Die A°. October 1709 dit ampt van algemeen Bestierder van den handel van Indiën waarnam, genomen had, wierd hy, by 't vertrek van zyn zoon, de Heer van Hoorn, de agtiende Oppergebieter van Indiën.

Hy was toen een Heer van 56 jaaren, kort van getalte, matig van dikte, bleek, wat breed, plat, en rond van wezen, heb-

A°. 1709.

bende kort gryns en niet zeer dik hair, zyn-
de kort van neus, groot van neus-gaaten
(gelyk zyn Ed. ook wat door de neus (sprak)
langzaam van spraak, zeer levendig van
oogen, groot van verstand, zeer stemmig
en zedig in zyn gansch gedrag, en een ha-
ter van alle pragt. Een braaf en wakker
man; dog die een weinig te scherp en te
streng was. Zyn Edelheid kon zeer wel
spreken, en niet minder net zyne meê-
ning met de pen uitdrukken, waar in hy
zeer weinigen zynsgelyk hadde. Dus was
hy een zeer goed en uitstekend politieg;
dog ik heb zyn Ed. nooit voor een groot ken-
ner of voortzetter van den handel (dat eg-
ter hier in een Generaal vooral mede ver-
eischt werd) van iemand hooren te bock
stellen. Hy was niet alleen zeer scherp
tegen zyn minderen; maar zelf tegen zyn
meerdere.

Deze scherpeheid van aard, die over al
in doorftak, heeft hem veel moeite ook
zelf met zyne mede-leden in de Hooge
Regering gebaar, daar ik veel gevallen
af zou konnen ter nederstellen; dog stap
die voorby, alzoo ik daar zomtyds dezen
of genen mede ondienst doen zou, dat
ik daarom veel liever tragt te myden,
om dat ik my, schoon ik zeer wel zou
konnen, en die Heer 't wel dubbel aan my
verdiend heeft, niet in het allerminst over
de ondiensten, my door zyn Edelheid ge-
daan, wreeken; maar dit veel eer edel-
moedig, alseen die my zelve daar in voor
zoo verre bezitte, voorby stappen wil,
verzekerd zynde, dat alle onpartydigen dit
in my pryzen, my dit tot eere duiden,
en dat dit myn werk ook veel luister by-
zetten zal.

Van dien aard is ook geweest 't geval,
toen de Heeren Raaden van 't Gericht A°. 1711
weigerden, of eigentlyk nalieten, ge-
volmagtigden, volgens zyn Edelheids
last, na de vloot, die na 't Vaderland ver-
trekken moest, volgens gewoonte, ter
monstering te zenden.

Zyn Ed. schreef hier over na 't Vader-
land, en die Heeren mede, maar zyn E-
delheid zegepraalde, en wierd door de
Heeren zeventienen gerechtvaardigd in de
last, die hy hen gegeven had.

In dit zelve jaar wierd in Holland by
die Heeren ook een besluit genomen, we-
gens 't geen ieder een, uit Indiën vertrekkende,
medenemen mogt, waar van wy
nader onder A°. 1713 (alzoo het toen eerst
in Indiën quam) spreken zullen.

Als deze Heer geen geschillen met de
Grooten had (dat echter nooit ophield tot
zyn dood toe) dan had hy 't tegen dezen
of genen minderen gaande; maar met nie-
mand heeft zyn Edelheid meer overhoop
gelegen, als met zyn tweeden, den Heer
Douglas, die hy in de volle vergadering
van haar Edelheden zoodanig hakken en

kerven kon, dat 'er die dood-zwakke A°. 1712.
Heer weken aan een van in zyn bed kon
leggen. Ook was 'er niemand van de Hee-
ren, die hem daar een woord overzeggen
dorft, dan alleen de Heer van Zwol, die
hem, als hy zeker voorstel wegens dezen
Heer in Rade dede, vlak uit, in plaats van
antwoord, dit zeide: *Zyn Edelheid, my
dunkt dat 'er niets onbeoorlyker ter wereld
is, als dat de Opperlandvoogd den tweeden
Heer van Indiën zoo bakt en kerft in de
tegenwoordigheid van alle de Heeren, dat
het zich zelve sibaamt, en gelyk dat in 't
algemeen een schandelyke daad in zich zel-
ve is, alzoo dunkt my, dat die nergens
minder, dan in den eersten Raad van gansch
Indiën, en aan niemand in dien Raad min-
der, dan aan zyn Edelheid, voegd.* Een
taal, die de Heer van Riebeck daar niet
gewoon was te hooren; maar die hy nu
egter van dezen Heer, die zich niet veel
aan al zyn dringen en scherpeheid gelegen
liet, verduwen moest.

Deze Heer, en de Heer Chastelain, in
't vervolgd ziende, dat het tusschen die
twee Heeren nog veel hooger liep, en dat
de Heer Douglas tegen de Heer van Rie-
beck veel te zwak was, boden zich tus-
schen beiden als bemiddelaars aan, en kre-
gen het zoo verre, dat den Heer Douglas
zeide, zeer gaarne te willen verzoenen.
Zyn Edelheid liet zich eindelyk quasi me-
de bewegen, en men verzoende met 'er
daad; dog het gene 'er in Rade, en by
zyn Edelheid in 't byzonder, over die zaak
nu reeds ontworpen, en geschreven was,
moest 'er, zeide hy, buiten blyven, en ech-
ter na 't Vaderland gaan, gelyk het 'er ook
na toegegaan is; maar wat voor een opreg-
te verzoening dit geweest zy, laat ik ieder
een oordeelen.

Gedurende zyn Edelheids regering,
zyn 'er buiten geen zaken van belang voor-
gevallen, waar in zyn Ed. eigentlyk de
grootheid van zyn geest zou hebben kon-
nen toonen.

Het voornaamste, dat zyn Edelheid ver-
richt heeft, bestond in vyf of zes tocht-
ten, het zy na de grenzen van 't koninkryk
van Jakatra en Bantam, het zy na de
Zuid-zee, 't geen hy al ten deele, toen hy
nog tweede van Indiën was, vericht, en
waar na toe hy ook een weg laten maken,
en een dorp geplaatst heeft, om in weinig
dagen bericht van daar, zoo daar ontrent
een schip vervallen mogt, op Batavia te
konnen hebben.

Zommigen zeggen, dat deze tochten van
zyn Ed. zeer voordeelig voor de E. Maat-
schappy in velen opzichten zyn geweest.
Voor eerst, om dat men nu een pikol
zwavel voor $\frac{1}{4}$ ryxdaalder krygen kon, ge-
lyk men 'er nu al zoo bekomen had. An-
deren zeiden, dat dit wel waar, maar dat zy
zoo zuiver niet, als 't behoorde, en dat
het

A^o. 1712. het ook niet redelyk was de Javanen zoo, gelyk zyn Ed. dede, te dringen, om die 2 of 3 dag-reizen verre, voor zulken gering loon, te komen brengen, dat hen, die nu hunne hoofden moesten gehoorzamen, wel eens oorzaak geven mogt, om dat jok van den hals te werpen.

Anderé weer, zeggen, dat men 't land in zyn binnenste, en in zyn grenzen, die hy net aanwees, eerst recht heeft leeren kennen, hebbende hy ook den Koning van Bantam gedwongen een groot stuk lands af te staan, om welke reden ontrent die grenspaal een Vesting, en een wagtgelegte is, behalven dat hy ook bezorgt heeft, dat een groot getal van onze weggeloope ne slaven, die daar door de Bantamze Groo ten aangehouden wierden, aan ons weer overgeleverd zyn, dog de vrage is, of daar om de Opperlandvoogd Batavia zoo lang weilaten moest, en of dit door anderen niet geschieden kon? Behalven dat zulke togten dien Heer ongemeen afgesloofd heb ben, en niet, zonder het leven aan veel Javanen te kosten (die hem, te paard met alle de zynen rydende, te voet volgen moe sten) nog voleindigt zyn.

Deze Heer is, voor al in 't einde van zyne Regeering, niet zeer gelukkig ge weest: want schoon nu in 't eerst Java in

ruft was, en de handel nog al zyn ou den loop had, deden zich echter nader hand, en voor al A^o. 1713, veel moeje lykheden, zoo op Macassar en in Ternate, als ook weer op Passaroevan, en nog wel de zwaarste in Perfiën, en in 't Ryk van den Mogol, op, in welk eerste Ryk de E. Maatschappy, door de onvoorzich tigheid van de Heer Directeur Makkarè, 5 tonnen gouds nu verlooren had, en in 't tweede Ryk door de dood van den Mo gol (gelyk wy dat onder de zaken van Perfiën, en van Suratè breeder toonen) een geschenk van dertien tonnen gouds, en dertig duizend gulden, voor niet (om zoo te spreken) quyt was. Al te zamen zaken, die geenzins door nalatigheid, of eenig quaad bevel van zyn Edelheid veroorzaakt, maar die echter in zich zelve de Heeren in 't Vaderland zoo voorquamen als zy lagen, en hen in die omstandigheid (gelyk men wel denken kan, niet zeer aangenaam wa ren. Daar by quamen nog eenige moeje lykheden op Padang, op 't Eiland Suma tra, behalven dat in dit jaar ook dit na volgende besluit der Heeren zeventienen, ontrent het gene ieder een na 't Vaderland medenemen mogt, te voorschyn quam, het welke van dezen inhoud was.

Lyst van goederen A^o. 1698, en A^o. 1711 aan ieder, die na 't Vader land ver trok, toe gestaan.

Lyste en Reglement, waar na een ieder uit Indiën 't huis komende, in 't medenemen van 't getal en volumen van zyn bagagie, gelaft werd zich preciselyk te gedragen, als mede de Fiscaals en andern geordonneert, zich op het nakomen van deze, by het vertrek der schepen, naauwkeurig te informeeren, en 't gees, of in grootte, of getal, dit Reglement te buiten gaat, aan te houden, om daar mede gehandeld te werden, volgens de ordres van de E. Maatschappy, dog ingevalle, niet tegenstaande deze ordres, eenige meerder goederen of verderen omslag, als by dit Reglement uitgedrukt staat, by iemand in 't Vaderland aangebragt wierde, zal al het zelve, van wat conditie, of soorte, het mogte zyn, ten voordeele van de E. Maatschappy aangehouden worden, zonder dat in deze afgegaan werd van het 52, 53 en 54 Artikel, van den Artikel-brief, waar by gereguleerd is, hoe ieder bediende van de E. Maatschappy, van wat qualiteit hy zoude mogen zyn, zich ontrent zyn geld en middelen, in de 't huisreize moet gedragen, als voor een

Commandeur van de vloot, geen Raad van Indiën zynde.

- 4 Kisten, lang 5 voeten, hoog en wyt 2 voeten, dog vrouw en kinderen mede nemende, 5 kisten.
- 2 dito van de grootte als Matrbozen kisten, dat is 4 voet lang 1½ voet hoog en breed.
- 8 Fles-kelderen van 12 flessen ieder, of iet anders van de zelve volumineusheid en zwaarte.
- 10 Potten Atsjaar of Tamarinde.

Opperkoopman, geen Commandeur zynde.

- 3 Kisten lang en wyt als boven, dog met vrouw en kinderen 4 kisten.
- 2 dito van de grootte als Matrooze kisten, dat is, 4 voet lang, 1½ hoog en breed.
- 4 Fles-kelders van 12 flessen ieder.
- 6 Potten Atsjaar of Tamarinde.

A°. 1712.

Schipper ———

- 3 Kisten lang en wyt als boven. A°. 1712.
 1 dito van de groote als Matroozen kisten, dat is, 4 voet lang, 1½ hoog en breed.
 4 Fles-kelders van 12 flessen ieder.
 6 Potten Atsjaar of iets anders daar in.

Predikant ———

- 2 Kisten, lang en wyt als voren. Met vrouw en kinderen 3 kisten.
 2 Matroozen kisten, daar onder een met boeken, dat is 4 voet lang 1½ hoog en breed.
 2 Fles-kelders van 12 flessen.
 2 Potten Atsjaar.

Koopman, of Kapitein.

- 2 Kisten lang en wyt als boven. Met vrouw en kinderen 3 kisten.
 2 Van de groote als Matroozen kisten, dat is 4 voet lang, 1½ voet hoog en breed.
 2 Fles-kelders van 12 flessen.
 4 Potten Atsjaar of Tamarinde.

Onderkoopman of Luitenant.

- 2 Kisten van lengte en wyte als boven.
 3 Fles-kelders van 12 flessen ieder.
 2 Potten Atsjaar.

Opper-Stuurman ———

- 1 Kift van lengte en breedte als boven Matrooze kift.
 2 Fles-kelders van 12 flessen.
 2 Potten Atsjaar.

Onder-Stuurman, of Assistent.

- 1 Kift van groote als boven.
 2 Fles-kelders van 12 flessen.
 2 Potten Atsjaar.

Sergeant ———

Opper-Barbier ———

Ziekentrooster ———

- 1 Kift als boven.
 1 Fles-kelder van 12 flessen
 1 Pot Atsjaar.

Derde Waak ———

- Kift lang 4½ voet, hoog en breed 2 voeten.
 Pot Atsjaar.

Opper-Timmerman behalven de Tim-
 mermans-kift.

Hoog-Bootsman ———

Schieman ———

Bottelier ———

Opperkuiper ———

Konftapel ———

Opper-Zeilmaker ———

Korporaal ———

Ieder een kift lang 4½ voeten, breed 2 voeten, en hoog gelyke 2 voeten.

Timmerluiden, behalven hun timmer-
 kisten, die ten minsten 20 gl. ter maand
 winnen.

Hoog-Bootsmans-maat ———

Kok ———

Koks-maat ———

Tweede Kuiper ———

Scheeps-Korporaal ———

Tweede Zeilmaker ———

Trompetter ———

Quartier-Meester ———

Konftapels-maat ———

Landspaftaat ———

Tweede Chirurgyn ———

Botteliers-maat ———

Ieder een kift van 4½ voeten lang, breed 1½ voeten, hoog gelyke 1½ voet.

A. 1713. Jong Chirurgyn ——— }
 Jong timmerman winnende minder dan }
 20 gulden ter maand ——— }
 Jong Kuiper ——— }
 Jong Zeilmaker ——— }
 Provoost ——— }
 Bofſchieters, winnende van 10 tot 12 gul- }
 den ter maand ——— }
 Adelforſten ——— }
 Jong Scheeps-Korporaal ——— }

 Bootsgezellen winnende 9 gulden ter }
 ter maand, en daar onder inkluis. }
 Soldaten ——— }

Ieder een kift lang 4 voeten, breed 1½ voet, hoog gelyke 1½ voet.

Ieder een kift, lang 3½ voet, breed 1 voet 4 duim, hoog gelyke 1 voet 4 duim.

Aldus gedaan, geordonneerd en gearreſteerd ter vergadering van de zeventienen, de generale Nederlandſche Ooſt-Indiſche Maatſchappij repreſenteerende, binnen Amſterdam, den 24 July 1698.

In kenniſſe van my

E. S C O T T.

En het nieuwe den 30 October 1711 beraamd, en in Maart 1713 aangeſchreven, bepaalde dit werk aldus nog nader:

	Kiſten	Fleſkelders	Potten.
Een Generaal of Directeur mogt mede nemen maar ———	18 — —	12 — —	16
Een Raad van Indiën ———	10 — —	12 — —	16
dog met een huisgezin — —	12 — —	— —	—
Een Raad van Juſtie } met een huisgezin.	9 — —	10 — —	12
Gouverneus, en Directeurs }	— —	— —	—
Een Commandeur van de vloot —	4 — —	8 — —	10
Matroozen kiſten a 1½ voet —	2 — —	— —	—
Een Opperkoopman — —	3 — —	4 — —	6
een huisgezin hebbende — —	4 — —	— —	—
Matroozen kiſten — —	2 — —	— —	—
Een Schipper — —	3 — —	6 — —	6
Matroozen kiſten — —	1 — —	— —	—
Een Predikant — —	2 — —	2 — —	2
dog met een huisgezin — —	3 — —	— —	—
Matroozen kiſten — —	2 — —	— —	—
Een Koopman of Kapitein — —	2 — —	2 — —	4
Matroozen kiſten — —	2 — —	— —	—
Een Onderkoopman, Luitenant, en Vaandrig; dog alle vrye lieden na hunne rang, en dienſt — —	2 — —	3 — —	2
Een Opperſtierman ———	1 — —	2 — —	2
Matroozen kift ———	1 — —	— —	—
Onderſtierman, Boekhouder, en Aſſiſtent.	1 — —	2 — —	2
Een Sergeant, Opperwondheeler, en Krankbezoeker ———	1 — —	1 — —	1
Een derde Waak, en jong Aſſiſtent —	1 a 4½ voet	— —	1
Alle de minderen tot Timmerlieden toe.	1 dito.	— —	—
dog die geen 20 guld. wonnen —	1 a 3½ voet.	— —	—

Was onderteekend

E. S C O T T.

In 't laaſt van A. 1713 was zyn Edelheid weder op zulk een inlandſche tocht, niet tegenſtaande hy reeds aan de loopging, alwaar zyn Ed. verſcheide zeer

gevaarlyke zwavel-bergen over moeft, waar onder 'er waren, daar men den damp en rook niet alleen had zien uitkomen, maar waar van de ſchoenen van zommige

Hec-

A°. 1713.

Heeren verbrand waren, en door welkers korst zommige van 't gezelschap met een rotang gestooten hadden. Men zei ook, dat een van de ladders 180 voeten lang, en reeds tegen een van die bergen, Bandon genaamd, aangebragt, in 't gezicht van zyn Ed. afgebrand, en dat hy zedert dien tyd zoo verzwakt was, dat hy, alzo zyn koorts toenam, en hy nu, niet meer konnende ryden, door eenig volk moest gedragen werden, besloot te rug te keeren, waar na hy met een klein vaartuijge, daar zyn Ed. met zyn zoon, en pas een flesje wyn, 28 uren, in groote koude, in 't uiterste gevaar van zyn leven, wegens roovers, kaymans, en andere ongevallen, zat, en onzeker, waar hy was, omzworf, zynde van de troep, door toedoen van een verkeerden wegwyzer, afge- raakt. Ook had zyn Ed. in een andere prauw de Heer Castelein, Directeur Generaal, en de Heer Gobius in een derde, by zich. Zyn Edelheid quam eindelyk nog zeer gevallig te rechte, en den 19 September met een schip van Tandjong Poera weder 't huis, zynde dood zwak gewor- den door een dunneloop, en de koortzen, daar op gevolgt.

Zyn dood
A°. 1713.

Zyne ziekte nam dagelyks hoe langer hoe meer toe, terwyl hy den 18 October dezes jaars 1713 zestig jaar oud wierd. Dit duurde zoo nog tot den 17 November, wanneer zyn Ed. pas na half vier in den morgenstond, en na 4 jaren, en 17 dagen de E. Maatschappy als Opperlandvoogd van Indiën gediend te hebben, quam te sterven.

Tusschen beiden moet ik van dezen togt nog zeggen, dat de Heer Castelein verhaalde, dat zy op een plaats geweest waren, daar de lucht zoo koud, en de grond zoo heet was, dat zyn schoenen, zonder dat hy 't nog eens voelde (konnende het van de koude niet langer harden) van zyn voeten brandden, en de Heer van der Horst heeft my boven dien verhaald, dat het zoo koud op zekere plaats was, dat hy een groote platte zilvere bier-kan vol mom en klein bier dede, biedende een van die Soldaten die zilvere kan, zoo hy ze, niet tegenstaande de groote koude, uitdrinken kon, tot een gelchenk aan; dog niemand kon het doen, zoo kil-koud was het daar, en by dag was het ondragelyk heet; zoo dat die reis veelcr menschen leven had konnen kosten, zoo zy langer geduurd had.

Zyn Edelheid wierd den 20 zeer state- lyk op 't Hollands kerkhof begraven. Van den Zeevoogd op de Reede wierden 17, van den Onder-Zeevoogd 15, van den Schout by nacht 13, en van alle de sche- pen (uitgenomen die na 't Vaderland ge- laden waren) 3 kanon-schooten gedaan, van 't kasteel wierd al 't geschut losge- brand, en verder op de buiten-posten ge- last ieder 5 schooten te doen.

Hoedanig zyne lykstatie geweest is, kan A°. 1713. men uit dit volgende optel zien.

*Lyk-statie van zyn Edel-
heid de Heer Gouverneur
Generaal Abraham van Rie-
beck L: M: in 't Kasteel
Batavia op den 17 Novem-
ber 1713's morgens ten half
vier uren overleden, en den
20 dito's morgens na 7 uren
begraven; zynde de sta-
tie begonnen ten 8, en geëin-
digd ten 10 uren.*

- 1 De Burger-Ruitery.
- 2 Het Vaandel Borgers van de Oost-zyde.
- 3 Het Vaandel van de West-zyde.
- 4 De Ruitery dezes kasteels opgevoerd door den Vaandrig Vogel.
- 5 Het Vaandel militairen van de Nieuw- poort opgevoerd door Kapitein Did- loff Blad.
- 6 Het Vaandel militairen van het kasteel, opgevoerd door Kapitein Alexander Konstantyn de Pluys.

En Lyk-
statie.

Twee Trompetters te voet met lange slepende mantels.

Kapitein Christiaan Trekmeyer met een lange slepende mantel, dragende het cor- net of de standaard.

Twee paarden in den rouw, het eerste met zwart laken, en het andere met zwart fluweel bekleed, ieder geleid door twee stalknegts met sjerpen, rouwbanden, en een lange zwarte rok ter aarde toe.

*Ornament-dragers, alle in
den rouw met lange slepende
mantels.*

De Opperkoopman Hendrik haak Dirx- zoon, houdende het Wapen.

De Opperkoopman Harmannus van Sug- telen, met het helmet.

Kapitein Zacharias Gallard, houdende de bloote degen met de punt om hoog.

De Opperkoopman Abraham Schep- moes, voerende de wapen-rok.

De Opperkoopman Govert van Wyn- gaarden, met de hand-schoenen.

De Opperkoopman Hendrik Huisman, voerende de spooren.

Kapitein Joost Michielszoon Wilstede, houdende de degen in de schede met het geveft om hoog.

Hier op moeten volgen

De Koetzier van zyn Edelheid, Daniel Gerard Klein, met een sjerp en rouwbant.

Het lyf-paart van zyn Edelheid met zwart kroon-ras omhangen, en een zwarte sluyer, geleid door den Koopman Izaak Marmer, en den Luitenant Ja- cob

A°. 1713. cob Appeldoorn, beide met lange mantels.

Nog een paart, met dito, geleid door

De Hofmeester, Michielszoon Dubbels, met de lange mantel.

Ingelyker voegen de Domesticquen: Gerrit Zwart, en Willem Mulmeester, alle agter den anderen.

Vier Helbardiers van zyn Edelheid zal twee aan twee achter den anderen, met sjerpen en rouwbanden, znisgaders hunne helbaarden agterwaard.

De Luitenant Kryn Haasbroek in het harnas met de regiment-staf.

Voorts het lyk met een zwart fulpe kleed overdekt, werdende gedragen door de volgende, als

Dragers (dog nota, de baar zal onder 't kleed gedragen werden door veertig Timmerlieden, die ook de kist in 't graf zullen moeten nederlaten, zonder dat daar toe eenige slaven zullen mogen gebruikt werden.)

Kapitein Jacob Palm.
Kapitein Christiaan Hollyzer.
Kapitein Jan Jurgen de Roode.
De Luitenant Aarnout van Hoon.

Koopluiiden.

De Koopluiden Labourdette, Chastelein, en de Radder, benevens den Luitenant van Kloon zullen ook toezien, dat alles met de lyk-tiatic in goede ordre opgeroepen werd, en uit het kasteel gaat, ten welken einde hen zullen moeten verdeelen op verscheide plaatzen, zoo binnen, als buiten het kasteel.

Joan Auwer.
Roelof Diodaty.
Abraham Labourdette.
Andries van Houten.
Adriaan Oost-wald.
Jacob Radder.
Walraven de Lely.
Jeronimus van Dilsen.
Jacob van Loo.
Antoni Chastelein.

Schippers.

Harmannus Schut.
Jan Wynants.
Pieter Kotter.
Ary Turfkloot.
Jacob Regenboog.
Pieter Prop.

IV. Deel.

Borgers.

Adriaan Breving.
Kornelis van Hamme.
Jan Adolf Meentze.
Hendrik Wildeland.
Harman Sluiter.
Adriaan Leenhouwer.

Slipdragers.

De E. Ferdinand de Groot, Ontfanger generaal.

De E. Antoni Valkenier, oud eerste Opperkoopman dezès kasteels, en geëli-geerd Commandeur der Retour-vloot.

De E. Johannes Mullerius, eerste Opperkoopman dezès kasteels.

De E. Johannes Pieterszoon, tweede Opperkoopman dezès kasteels.

De E. Hans Fredrik Bergman, Zergeant Major.

De E. Wessel van Neerkassel, Commandeur, en Equipagie-meester.

De E. Adriaan de Visser, Visitateur generaal.

De E. Philip David van Uchelen, Oud-Commandeur van Gale.

Achter het Lyk.

Twee Helbaardiers van zyn Edelheid, met sjerp en rouwbanden, de helbaarden agterwaard dragende.

Voorts de vrienden, en naaste bestaande.

De E. Johan van Riebeeck.
De E. Kornelis Hasselaar.
De E. Arnoldus Abeleven.
De E. Gerrit van Oolten.
De E. Johannes Everhard Verschuur.
De E. Jan Fredrik Gobius.

Twee Helbaardiers voor uit.

Zyn Hoog-Edelheid de Heer Christoffel van Zwol, Gouverneur Generaal van Nederlands India.

Zyn Hoog-Edelheid de Heer Willem van Outhoorn, Oud-Gouverneur Generaal van Nederlands India.

De E. Heer Abraham Douglas, Directeur Generaal van Nederlands India.

De E. Heer Cornelis Chastelein, ordinaris Raad van India.

De E. Heer Mattheus de Haan, ordinaris Raad van India.

De E. Heer Frans Kastelein, ordinaris Raad van India.

De E. Heer Laurens Tolling, ordinaris Raad van India.

De E. Heer Hendrik Zwaardekroon, extraordinaris Raad van India.

A°. 1713.

De E. Heer Pieter Roozelaar, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Theodorus de Haze, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Samuel Timmerman, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Jacob Faas, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Joan Kornelis d'Ableing, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Joan Ableven.

Monfr. Pieter Berkman.

Monfr. Reinier Berkman.

Monfr. Reinier Overtwater.

Monfr. Joan de Ruijser.

Monfr. Mattheus de Ruijser.

Monfr. Antoni Pieterszoon.

De Heer Balthazar Cojet Oud-Gouverneur van Amboina.

De Heer Jan Jacob Erberveld, Oud-Gouverneur van Macassar.

De Heer Willem Six Oud-Gouverneur van Malakka.

De Heer Joan vander Nipoort Geheim-schryver van haar Hoog-Edelheden.

De achtbare Raad van Justitie dezès kasteels Batavia nevens hunnen deurwaerder met ongedekten hoofde, dragende zyn wapen en stok vooruit gaande, als mede de Substituten der Officieren, de welke zig wederzyds moeten rangeeren aan de buitenkant ontrent hunne meesters.

Het Eerw. Collegie van Heeren Schepenen dezèr stede met hunne bodens, insgelyks met blote hoofden, nevens hunne wapens en stokken vooruit gaande, als mede de Substituten der Officieren, als voren, wederzyds aan de buitenkant van hunne Meesters.

De Eerw. broederen Predikanten.

De Eerw. Heeren Weesmeesteren dezèr stede met hunne Bode vooruit gaande met ongedekte hoofden.

Het Eerw. Collegie van Heeren Heemraden met hunnen Boden vooruit, als voren, bloots hoofds.

De Heeren Commissarissen van Huwelykzè en kleene zaken, met hunne Boden vooruit, als voren ongedekt.

De Boedelmeesters van de Chineezen en vreemde sterthuizen met hunne Boden, als voren, bloots hoofds.

Ouderlingen en Diaconen.

De E. Nicolaas van den Heuvel, Oud-Commandeur van Jafnapatnam.

De E. Laurens de Vogel, Administrateur van 's E. Maatschappij's medicinale winkel.

De Opperkoopman Salomon Storm.

De Opperkoopman Joannes Hertenberg.

De E. Abraham Douglas, Junior.

De E. Jan Pinket, Opper-Chirurgyn van 't kasteel.

Fredrik Brommer, Baas van de Wapen-kamer. A°. 1713.

De Luitenant Abraham Laffont.

De E. Jan Harmenszoon vander Burg.

De E. Jacob Torant.

De E. Pieter Andrieszoon Torant.

Monfr. Jan Christoffel Torant.

Pangerang Poerabaja.

Pangerang Joeda de Ningrat, en

Pangerang Sangiang.

De eerste Kapitein der Maleyers Wan Abdul Bagoes.

alle met lan- gemantels	}	De Kapitein Zacharias
		Bintang.
		De Kapiteinen der Mar-
		dykers, of Inlandsche Borge-
		rycn dezèr stede, te weten :
		Lambert Jacobzoon.
		Nicolaas Michielszoon.
		Pieter Antoniszoon.
		Diogo Janszoon Sleem.
		Izaak Willemszoon.
Pieter d'Almeida.		

De Chineseche Kapitein Tanboqua, benevens de Luitenant, en oude Boedelmeesters, op hun wyze gekleed en georneerd.

De Macassarzè, Boegincezè, Balize, Javaanze, en andere Inlandzè Kapiteinen, daar onder begrepen der Amboincezen Kapitein Laxamana, en de Balier Goesti Bidouloe.

Voorts alle Kooplieden, Schippers, Borgers, Onderkooplieden, Assistenten, Werkbazen, Mardykers, Baliers, Javaanze Officieren, enz. item een groote hoop der voornaamste Chineezen, en allerhande ingezetenen, en traffiquanten dezèr stede, dat een getal, en groote sloop van menschen uitmaakte.

Dien zelve morgen vroeg ten 7 uuren vergaderden haar Edelheden, om ten eersten over een nieuwen Opperlandvoogd te spreken, en by beslotene brieven te stemmen, en de Heer Christoffel van Zwol wierd by de meeste stemmen (alzoos zyn Edelheid 'er zeven, en de Heer Douglas 'er maar vyf had) gekoren, en trad als negentiende Opperlandvoogd van Indiën op.

Wy vertoonon zyne beeltenis in de plaat C. C. P.

Ik heb niet willen nalaten ook dezen Heer Opperlandvoogd van Ricbeck met dit navolgende vers op zyne Tombe te verceren.

*De wak're RIEBEEK, die zeer wein-
ig zyns gelyk
Gezien heeft met de pen, en om iets uit te den-
ken,
Dog ongelukkig in zich zelve zoo te krenken,
En and're, by die tocht na Java's Zuider-
Ryk,
Legt hier beneden, waard een beter dood te
sterven,
Van al zyn vrienden zeer beweend, die hem
nu derven.*

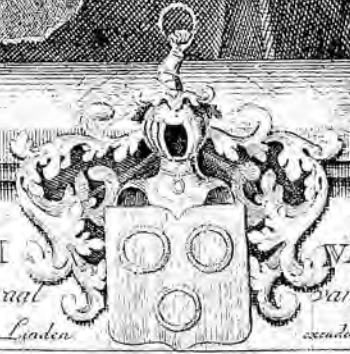
F. V.
Zyn



M. Steen van de W.

J. Riebeeck del.

ABRAHAM
Gouverneur General
J. van Borsum et G. onder de Linden



VAN RIEBEEK
van Nederlands Indien
excusatorum, Cum Privilegio

A^o. 1713. Zyn Edelheids Gemalin stierf den 18 May 1714, en dus niet lange 'er na, en zyne kinderen vertrokken nog in dat zelve jaar na 't Vaderland, daar zy behouden quamen, zynde zyn jongste dogter aan ha-

ren neef, den Heer Gerard van Oosten, op A^o. 1713. Batavia getrouwt, de zoon by zyn komst Heer van Bunschoten geworden, en Mevrouw Bors van Wavren nu weer weduwe.

HET LEVEN VAN DE HEER
OPPERLANDVOOGD
CHRISTOFFEL VAN ZWOL.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Christoffel van Zwol.

D Eze Heer is de negentiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën, en een Amsterdammer van geboorte geweest.

Hy voer A^o. 1683. van Amsterdam met het schip de Anna, als Assistent uit, en geraakte ten eersten in de geheime schryfkamer van zyn Edelheid Camphuis, onder welken hy, door naarstigheit, en naauwkeurige opmerking op alles, in het kort zoo verre geraakte, dat hy A^o. 1690. eerste Klerk, en Koopman in September 1691, en A^o. 1695. Geheimschryver provisioneel, gelyk hy dat werkekyk in Augustus 1696. onder de Heer van Outhoorn wierd.

Hy nam dat Ampt tot A^o. 1700. met veel lof waar, zynde een zeer net en naauwkeurig man in alles, dat hy opstelde, en wierd in dat zelve jaar buitengemeen, en A^o. 1702. (volgens schryven der Heeren zeventienen) gemeen Raad, dat hy echter, schoon de Heer van Outhoorn nog niet atging, als 7 Raad (buiten gewoonte) bleef, nemende toen niet alleen zyn eigen post in 't beschryven van deze of geene Landvoogdy, maar ook nog wel verscheide posten van deze en gene zwakke Heeren waar.

By het vertrek van de Heer van Hoorn had zyn Ed., als oudste Raad tot het ampt van algemeen Bestierder behooren op te treden; dog zyn Ed. was zeer onbehoorlyk door beitel van zeker Heer voor by gegaan, en de Heer Douglas, die ook in verre na by de Heer van Zwol niet te vergelyken was, boven zyn hoofd als Directeur Generaal van de Heeren zeventienen gemaakt.

Die dit A^o 1713. wierd. Dit, hoewel zeer hart voor zyn Edelheid te verduwen, moest hy egter verzetten, ter tyd toe, dat de Heer van Riebeeck overleden zynde, zyn Ed. van de 12 stemmen 'er 7 kreeg, en dus den 17 November 1713. de negentiende Opperlandvoogd van Indiën wierd.

Men zegt, dat 'er over de goedkeuring van dien nog veele tegenstribbelingen in de vergadering der Heeren zeventienen gevallen zyn, alwaar de Heeren van Amsterdam gaarne den Heer Douglas zouden doordrongen hebben; dog de Heeren van

Zeeland (zoo men my bericht heeft) haalden het voor de Heer van Zwol met de grootste billykheid ter wereld over, gelyk hy ook daar op den 18 May 1715. voorgesteld is.

Zyn Edelheid was, toen hy dit ampt aanvaarde, 51 of 52 jaaren (na giffing) oud, kort van getalte, mager, bleek, dog wel besneden van aangezicht, kort en rond van wezen, zwart en zeer levendig van oogen, bruin van verw, gryns van hair, zeer nedrig en stemmig van gewaad, maar een Heer van groot verstand, zeer kort en krachtig van styl, in het minst niet baatzugtig nog inhalende; dog zeer gezet op den dienst van zyn Heeren en Meesters, waar in hy ook niemand oit ontzag, gelyk hy daar van een klaar bewys gaf, wanneer hy alleen in Rade van Indiën het afzetten van Pangerang Depati Anom afkeurde, en zyn gevoelen daar over aantekenen dede.

Hy was ongemeen doordringende van oordeel, zeer vaardig en net ter pen; dog heb zyn Ed. noit voor een man van groote bequaamheid ontrent den handel gekend, dat ook aan zyne middelen (die niet zeer groot waren) wel te zien was, alzoo hy zich daar mede zeer weinig bemoeide, vergenoegende zich met de voordeelen, die hem zyn ampt op een billyke wyze gaf.

Voor en ook in zyn tyd waren 'er zes Heeren, van welke men zeide, dat zy den ganschen handel van de Amfoen zeer onbehoorlyk dwongen, en met hun zessen alles op een vry onregtvaardige wyze opkogten: want alle de Schippers, uit Bengale komende, wierden altyd verklikt, of zoo niet, ten minsten gedwongen door deze lieden (die my meenigmaal genoemd zyn) om een kist Amfoen voor die prys, die zy hen boden (welke hunne gedane onkosten niet goed maken kon) te geven, of anders wierd hen verboden, die aan een ander te verkoopen, ja zy wierden anders gedreigt, dat men die aanhaalen zoude. Men zegt, dat deze zes door grooter Heeren ondersteund, en daar door alle andere vry-lieden belet wierden daar iets van te krygen.

Een van deze zes quam zyn Edelheid, zoo als hy Opperlandvoogd geworden was, veel

Ae. 1713.

veel geluks wenschen. Zyn Ed. bezag hem eens en tweemaal van naby, vragende ook, als of hy hem niet wel kende, na zyn naam, dien hy daar op noemde, waar op zyn Edelheid zeide, zyt gy die man, nu kenne ik u zeer wel, en dan zyt gy een van die zes, die den Amfioen, tot nadeel van zoo veel Borgers, by 't leven van myn voorzaat, zoo schandelyk opgekogt hebt; dog ik zeg u, al wat te voren geschied is, dat is voorby; maar draag zorg, dat het onder myne regeering niet geschiede: want daar moeten meer Borgers, dan gy met uw zessen, leven, en zyt verzekerd, dat ik al 't geen voortaan daar ontrent zou mogen geschieden, zonder eenige oogluiking straffen zal, weshalven gy uwe makkers kond waarfchouwen; en draag ook zorg, van zoo veel voortaan by die vreemdelingen niet te verkeeren, waar van uw huis altyd vol is, alzoo dat al mede zoo glad niet, als by den vorigen Opperlandvoogd, gaan zou.

Die Heer, aan wien de Heer *van Swol* deze waarfchouwing dede, was (zoo men my naderhand bericht heeft) zeker Heer *van Coulster*, die zyn werk maakte, om dagelyks met deze en gene Engelen, die op Batavia verscheenen, te verkeeren, en die, uyt hoofde van dien sterken ommevang met de zelve, zeer verdacht was van eenigen verboden handel met hen te dryven, waar ontrent hy van dezen nieuwen Heer Opperlandvoogd met meer bescheydenheid, alzoo zyn Edelheid hem ordentelyk waarfchouwde, behandeld wierd, dan mogelyk een ander Opperlandvoogd zou gedaan hebben.

Men zegt ook, dat die schadelyke handel naderhand of zoo niet, als bevorens, of ten minsten met meer omzigtigheid, dan wel ten tyde van de Heer Opperlandvoogd *van Riebeck*, gedreven, en dat daar door allenskens bewerkt is, 't geen zyn Edelheid de Heer *van Swol* daar door beoogd had, te weten, dat zig de zoete winsten, op den voornoemden handel vallende; tot wat meer dan zoo weynige Borgers mogten uytbreiden.

Dus heeft hy, als een zeer schrander Staatkundige, zyn doorzichtig oog over veel andere zaaken van gewigt laten gaan, waar op men by de vorige Regeering met de allergrootste naaukeurigheid niet gelet scheen te hebben, en die zoo zagt en ongevoelig hersteld, dat men veel reden had om daar over verwonderd te zyn, en om zyn Edelheid's voorzigtige wyze van behandeling in dezen in allen deelen te pryzen, alzoo'er niets was, daar hy niet met veel zugt voor de zaaken van zyne Heeren en Meefters, en te gelyk ook met veel genegenheid voor den welstand der byzondere Ingezeten

van Batavia, nacht en dag voor waakte, Aa. 1713. zich zelve geen arbeyd, als zyn Edelheid maar eenige dienst daar door toebrengen kon, ontziende, gelyk hy ook veel zaaken, die hy anders deze en gene mindeven aanbeveelen kon, zelfs ontworpen heeft, om te eer zyn heylzaam oogwit voor 't gemeen hier door te bereyken.

By zyn tyd is de E. Maatschappy met den oorlog op Java, en ook met die op Malabar gedrukt geweest, en heeft ook verscheide reizen groote schade by 't verliezen van schepen gehad, en egter zyn in zyn tyd de Aënen der E. Maatschappye wel toten honderd na zyne op'reding gerezen.

Zeker Heer hier te lande heeft my verzekerd van een Bewindhebber zelf gehoord te hebben, dat de Heer van Swol in het eerste jaar van zyne Regeering wel tien millioen meer, als de Heer van Riebeck, voor zyne Heeren en Meefters gewonnen had.

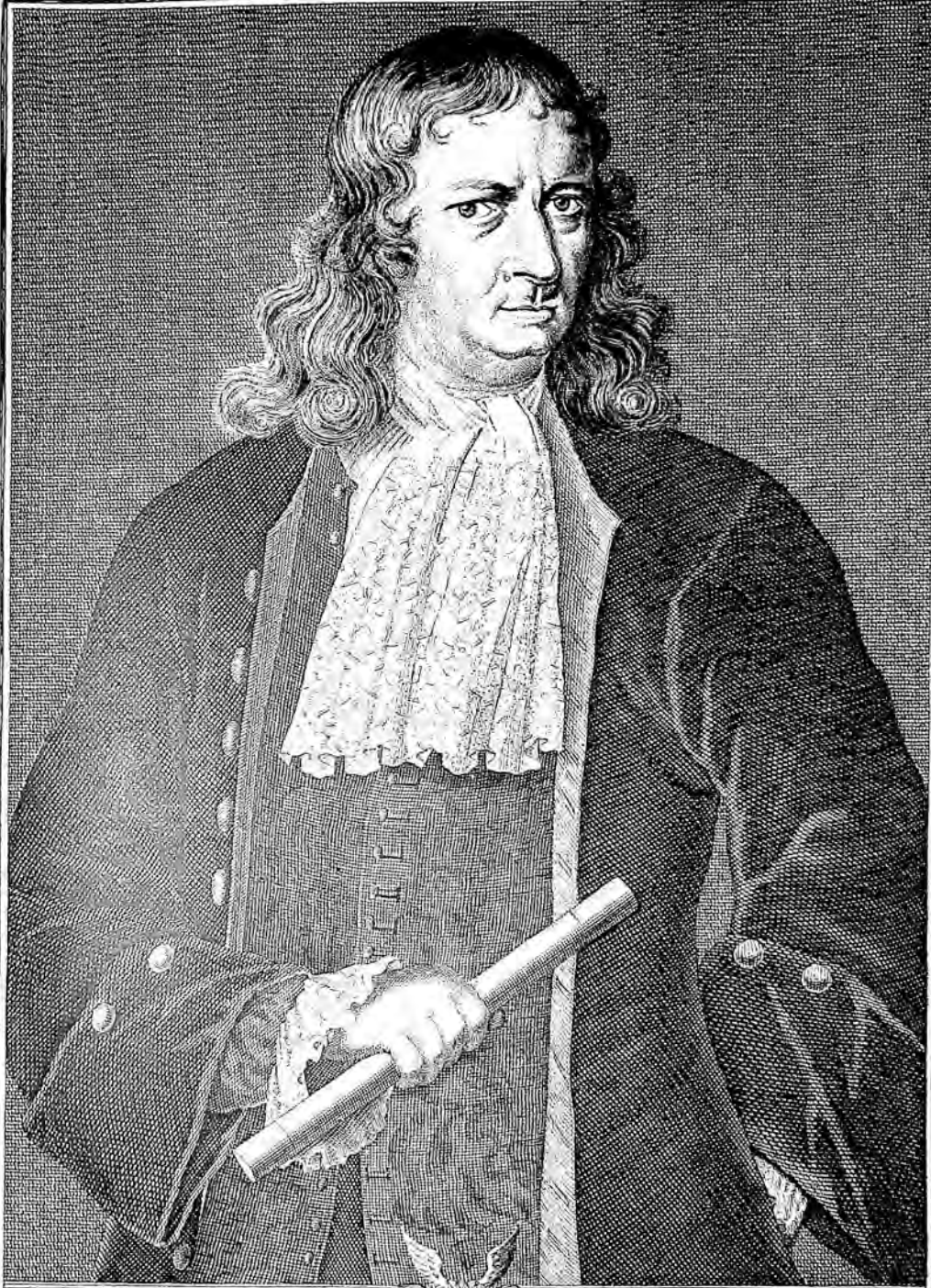
Onder het opperbeftier van zyn Edelheid vonden haar Edelheden in de maand van Maart 1717. goed, om de Chineezen met hunne Jonken op Batavia gecomen, te dwingen het Pikol Thee, daar zy 60 ryxdaalders voor eischten, en dat zy verklaarden nn niet minder, om de zware bodemery, te konnen geven, voor 40 ryxdaalders aan de E. Maatschappy, gelyk bevorens, over te laten, of dat zy anders geen last zouden mogen breken.

Vermits nu dit laatste nog grooter schade voor hen geweest zou zyn, kozen zy van die twee quaden het minste, te weten, de Thee 'er voor te geven (dat zy tot hun groote schade deden) dog zwoeren te gelyk, dat'er noit geen Jonken weer op Batavia komen zouden, gelyk zy'er ook zedert niet weer geweest zyn, behalven dat ook de Keizer van China hier over zoo vertoorned was, dat hy 's jaars daar aan alle de Chineezen, zyne onderdaanen, en gren valte ingezetenen van Batavia zynde, op straffe van hunne vrouwen, kinderen, en al hunne vrienden tot slaven te maken, na China opriep.

Deschade, die de Ed. Maatschappy, en voor al Batavia, hier door geleden heeft, gelyk mede alle byzondere en na het Vaderland vertrekende vrienden, is ongehoovelyk groot geweest, behalven dat de groote handel van die aanzienelyke stad daar door ook zeer afgenomen is.

Zy bragten uit China zeer veel goederen tegen een redelyke prys, die de onzen nu wel eens zoo dier moeten betalen. Ook namen zy zeer veel goederen, en voor al peper, van ons, waar af de bloote tol van inkomsten en uitgaan een groote fomma bedroeg. En de handel met de t'huisvaarders is daar door geheel en al den bodem ingeflagen, waar door de ingezetenen van Batavia, schoon al geld hebbende, 'er niets mede konnen winnen.

Zyn Edelheid moet geen vriend van de Heer Zwaardekroon geweest zyn, alzoo hy



M. naten belveest ad offe

D. J. J. Schulp

CHRISTOFFEL
Gouverneur General



VAN SWOL
van Nederlands Indien

Ao. 1718. hy dien gedurig van honk, dan na Java, en dan weer na Malabar, als Veld-Heer wilde hebben, die egter geen zin had, om op een van beide die togten te gaan, waar mede hy zekerlyk dien Heer tot zyn vyand gemaakt, en zyn huisgezin geen dienst gedaan heeft, gelyk ik geloove, dat zy dit na zyn dood wel gevoeld hebben, zoo zy 't nog niet gevoelen, zoo men my berigt heeft.

Het eenige anders van belang onder zyne regeering voorgevallen, is, dat den oorlog op Malabar, by een goed verdrag met den Samoryn Ao. 1718 geëindigd, en dat ook den geld- en mensch-verflindenden oorlog op Java, door 't veroveren van Soerabaja, in zulk een staat gebragt was, dat men daar van niet veel quaads meer te vreezen had.

Zyn dood
Ao. 1718. In dat zelve jaar is zyn Edelheid, na een ziekte van ontrent 3 maanden, en na de E. Maatschappy vyf jaren, min vyf dagen, met veel yver, en tot hun groot voordeel (hoewel tot nadeel der byzondere lieden) gediend te hebben, den 12 November overleden, en den 26 dito zeer statelyk begraven. Wy vertoonen zyne afbeelding in de plaat D. D. P.

Ik heb niet kunnen nalaten dezen Heer, dien ik zeer wel gekend hebbe, mede met dit vers op zyne Tombe te vereeren.

O wakkere v A N Z W O L, die door uw groote geeft

Van de allerlaagste trap tot de hoogste wist te A. 1718.

klimmen

In 't Oosten op een tyd, dat zich daar aan de kimmern

Veel wolken toonden, van een ieder zeer geveest.

Wie zigt, gelyk als gy, de winst der Opper-Heeren,

Of hunne schat-kist zoo bebendig te vermee- ren. F. V.

Den 13 dito, zoo als zyn Edelheid overleden was, wierd 'er in Raade van Indiën veel beweging ontrent het kiezen van een nieuwen Opperlandvoogd gemaakt.

De Heer Castelein, hoewel een wakker Heer, weigerde dit, onder voorgeven van tot deze bediening niet bequaam te zyn.

De Heer de Haan, een zeer bequaam Heer, schoof dit wegens zyne hooge jaaren, al mede van den hals, en de Heer Zwaardkroon, mede een byzonder bequaam Heer, weigerde dit al mede ettelyke reizen, zoo dat te dier tyd het Oppergebiederschap van Indiën, om zoo te spreken, gelyk als te grabbel geworpen wierd, zonder dat 'er iemand van de Heeren was, die 'er zin in had, om 'er een bod na te bieden.

Dit stond dus al eenigen tyd, tot dat de Heer Zwaardkroon, ten derde maal zeer ernstig daar toe verzogt zynde, herteidelyk aannam, en twintigste Opperlandvoogd van Indiën wierd.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

H E N R I K Z W A A R D E K R O O N.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Henrik Zwaardkroon.

Deze Heer is de twintigste Opperlandvoogd van Nederlands Indiën, geweest; voerende 't oppergezag in dat beroemd Batavia, dat een *zwaard* door een *kroon* of *krans* tot een wapen voerd, eveneens als zyn Edelheid, als 't ware ten voortteeken, dat eens en Heer Zwaardkroon daar over gebieden, en dat hy het *zwaard* met zoo veel roem en luister voeren zoude, dat hy waardig zou'zyn met een *kroon* of *krans* van eere beloont te werden.

Hy is een Rotterdammer van geboorte, quam Ao. 1684 uit, onder de Heer Henrik Adriaan van Reede, algemeen Commissaris, of gevolmagtigde van de Heeren zeventienen, om Ceylon, Bengale, Chorumandel, en Suratte te gaan bezoeken, en daar na te vorschen, of 'er alles ordentelyk toeging.

Hy was te dier tyd (na gifting) ontrent 23 of 24 jaar, en wierd van zyn Ed. als Geheimschryver gebruikt, welk ampt hy tot zyn Hoog-Edelheids dood (te weten tot den 15 December 1691) waarnam.

Ao. 1694 heb ik zyn Ed. als Opperkoopman gekend, zynde toen een van de braafste jonge Heeren van Batavia, en by de aanzienlykste Juffers te dier tyd in zulken hooge agting wegens zyn fraeje gestalte geweest, dat zekere jonge Juffer, by welke zyn Ed. voor zeker aanzienlyk Heer (zoo men toen zeide) 't huwelyk verzoeken quam, hem vlak uit zeide, dat zy om redenen geen zin in dien Heer, maar zoo veel agting voor zyn Ed. had, dat indien hy voor zich zelve spreken quam, zy aanfonds wel weten zou, wat daar op

Ao. 1718. te antwoorden; en dat zy ondertuffchen zyn Ed. wel voor een van hare twee gevolmagtigde gebruiken wilde, om te gaan onderzoeken, of dien Heer ook zoo van lichaam, als men daar van zeide, gestelt was, waar van toen by myn aanwexen op Batavia (al-zoo ik naderhand dien Heer zelf nog in den huwelyken staat bevestigt heb) als ware hy zeer misnaakt van gestalte, gesproken wierd.

In 't latste van Ao. 1694 is zyn Edelheid eerst Gezaghebber, en wat later Bevelhebber van Jafnapatnam geworden, alwaar hy dit naaste eer-ampt aan dat van den Landvoogd van Ceylon tot in December 1699 waarnam, op welke tyd zyn Ed. Directeur van Suratte gemaakt is.

Zyn Ed. gaf ongemeene preuven van zyn verstand en kennis ontrent de zaken aldaar, zoo in opzicht van den handel, als van de bestier-kunde.

Hy bediende dit ampt tot Ao. 1703, en quam toen op Batavia, alwaar hy Geheimschryver van de Heer van Outhoorn wierd, blyvende dit tot den 4 Augustus 1704, wanneer zyn Ed. door de Heer Johan van Hoorn mede als buitengemeen Raad van India, op goedkeuring der Heeren in het Vaderland, gevorderd is.

Zyn Ed. was dit juist op dien zelftyd ook door de Heeren zeventiennen gemaakt, zoo dat zyn Ed. het daarom ook bleef, dog die twee andere Heeren wierden zoo ras nog niet goedgekeurt.

Die dat
Ao. 1718
wierd.

Zyn Ed. bleef dit tot Ao. 1715, betoonende zich een zeer net en wakker man, zoo in 't waarnemen van zyn post, ontrent de beschryving van de Landvoogdy, hem opgedragen, als in de vordere deelen van zyn ampt, tot dat hy toen ordinaris Raad van Indiën wierd, van welk ampt zyn Ed. den 13 November Ao. 1718 (al-zoo de twee andere voorzittende Heeren dit ampt weigerden aan te nemen, en na dat daar drie-maal toe verzogt was) als twintigste Opperlandvoogd van Indiën optrad.

Zyn Ed. was een Heer, toen hy Oppergebieder van Indiën wierd, van ontrent 57 of 58 jaren. Hy is kort en gezet van lichaam, en anders zeer wel gemaakt, grys van hair, levendig van oogen, een man van de wereld, zeer vlug, vrolyk van geest, van een doordringend verstand, een groot kenner en liefhebber van paarden, en, die de fraeiste en kostelykste thuin buiten Batavia, en in de zelve alles, wat men zeldzaam noemen kan, heeft, en die, zoo om zyn fraeje plaats, als om zyn vriendelyken aard en ommeegang, altyd daar als een kleen Hof van de aanzienelykste Heeren en bedienden by zich heeft gehad.

Men zeide, dat zyn Edelheid voor had, om den handel van China op Batavia, door de Chineesche Jonken daar te lokken, weer te herstellen, dat een groote zaak voor Ba-

tavia, en voor de E. Maatschappy zyn zoude, en 't geer ik hope, dat zyn Edelheid uitwerken mag; en men voegde 'er by, dat zyn Edelheid dit wilde doen op zulken wyze, dat hy daar door niets van zyn zyde, en van zyn fatsoen zou behooven te wagen, nog daarom cenige onkosten van wegen de E. Maatschappy te ondergaan, twee zaken, die in den grond zeer goed zyn, en waar van ik het gevolg verlangte mogen weten.

Zyn Ed. wierd Ao. 1720 voorgesteld, en heeft zedert dien tyd als een wakker Opperlandvoogd geregeerd, zoo dat zyn Edelheid zekerlyk zeer veel tot het herstellen van veel vervallene zaken zal hebben konnen toebrengen; dog wat de weg na de Zuid-zee betreft, door de Heer van Riebeck gebaad, of het dorp aldaar, of wel de wegen na de grenzen van Bantam gemaakt, de volgende twee Heeren Landvoogden hebben zich daar aan niets ter wereld laten gelegen leggen, zoo dat die wegen weder zullen toegegroeid, en al-zoo onbruikbaar, als bevorens, geworden zyn, in dien ik de berichten, van daar hier overgewaaid, geloove geven mag. Onder zyn Edelheid is ook dat gruwelyk verraad van Pieter Erberveld (waar van elders breeder spreekte) ontdekt.

Ao. 1723 kregen wy bericht by schryvens van den 20 Maart, dat, na de dood van den vorigen Keizer van China, en by de verheffing van een nieuwen, nu weder ettelyke Chineesche Jonken op Batavia gekomen, en dat dus die oude zeer voordeelige handel hier weder hersteld was, 't geen zyn Edelheid veel lof, en een geheel nieuw leven in Batavia, en onder de lieden van de vaart gegeven heeft, waar by nu de Portugeezen van Macao, die hen hier alles ten diersten aanplakten, volkomen gedaan hebben.

Wy vertoonen zyn Edelheids afbeelding in de plaat E. E. P.

Gelyk nu onder zyn Edelheids bestier ook de verdere vonken van den Javaanschen oorlog uitgebluft zyn, al-zoo hebben wy op zyn Edelheids beeltenis ook dit vers willen pasten.

*Hier ziet gy ZWAARDEKROON na
't leven afgemaald,
Den Rotterdammer, die de rust aan de Java-
nen
Gegeven, en de weg heeft weten ook te baanen
Ten handel van Chinees; waar mede by
heeft gepraald,
Tot dat het hem, als twer der vorigen, ge-
lusten
Mogt eindelyk met lof van zyn bestier te ru-
sten.*

F. V.

Volgens de berichten in October 1724
my



HENDRIK

Gouverneur Generaal



SWAARDE KROON

Van Nederlands Indiën

A^o. 1724.
De Heer
Zwaardekroon ver-
loft.

De Heer de
Haan Gou-
verneur
Generaal
gemaakt.

my ter hand gekomen, is deze Heer Zwaardekroon op zyn Ed. verzoek, na vyf of zes jaren besticrens, door de Heeren zeventienen verlost, en de Directeur Generaal, de Heer Mattheus de Haan, in des zelfs plaats tot een en twintigsten Opperlandvoogd van Indiën aangesteld; konnende zyn Edelheid Zwaardekroon aldaar blyven, of anders, zoo hy dat goed vind, na 't Vaderland vertrekken, 't gene zyn Ed. in zyne keure gegeven wierd.

Wat nu de Heer de Haan betreft, zyn Edelheid is geboren tot Dordrecht, en van de kamer Rotterdam als jong Assistent, maar agt jaren oud, na Indiën vertrokken, en heeft zich altyd (gelyk in vorige tyden zyne neven, de Heeren Mattheus en Elias van den Broeke) een groot patroon, en voorstander van alle Dortenaars met een ongemeene zugt en liefde (gelyk zyn Edelheid tot nog toe doet) getoont te zyn.

Zyn Edelheid nam de reize den 26 October des jaars 1671 met zynen Heer vader, Adriaan de Haan, een aanzienlyk Notaris, en braaf ingezeten der stad Dordrecht geweest zynde, met het voornoemde schip van Rotterdam als Onderkoopman aan.

Hy nam zyn huisvrouw, Juffrouw Johanna van Wyngaarden, nevens vier kinderen, te weten, Joannes, Mattheus, Hermina, en Catharina, mede, van welke zyne huisvrouw in de Straat Sunda overleden, en op het Princen-Eiland begraven is.

De Heer Adriaan de Haan quam met zyne vier kinderen wel behouden op Batavia; dog hy stierf 17 dagen na zyne Gemalinne.

Na dit smertelyk en schielyk verlies van zyne ouders zoo kort aan malkanderen, is de Heer Mattheus de Haan voornoemd na Suratte gezonden, en in die directie in verscheide bedieningen geweest, en toen weder (zonder dat my die nette tyd bekend is) na Batavia gekeerd, alwaar zyn Edelheid mede in verscheide bedieningen van de eerste rang gebruikt is.

Zyn Edelheid is tweede en eerste Opperkoopman van 't kasteel, mitsgaders Geheimschryver harer Edelheden, A^o. 1700, kort na den anderen, Extraordinaris Raad A^o. 1704, Ordinaris Raad A^o. 1710, voorzitter van Schepenen A^o. 1705 tot 1722, en Directeur Generaal van A^o. 1722 tot 1725 geweest. Ook was zyn Edelheid Colonel der Borgery van Batavia; dog wanneer zyn Edelheid dit wierd, is my onbekend, hoewel my voorstaat, dat zyn Ed. A^o. 1712 en 1713 dit ampt nog bekleedde.

Als Gouverneur Generaal zal zyn Edelheid eerst A^o. 1725 (vermits dan de tyding, van zyne aanstelling door de Heeren zeventienen, eerst in Indiën zal konnengebragt werden) konnen voorkomen, van welke tyd zyne Regeering (zoo ik gissen

July of Augustus) eerst aanvang nemen A^o. 1724 zal.

Wat nu de persoon en bequaamheden van zyn Edelheid betreft, hy is nu (alzoohy A^o. 1663 geboren is) twee en zestig jaren oud, van matige lange gestalte en dikte van lichaam, bruin van oogen, en grys van hair, 't geen redelyk lang is.

Gelyk nu zyn Edelheid van tyd tot tyd om zyne verre boven anderen uitmuntende hoedanigheden en groote bequaamheden, gelyk mede om zyne ongemeene naarfteigheid en nethheid in 't vervaardigen van alles, 't geen zyn Edelheid, 't zy van het beschryven van deze of gene comptoiren, 't zy in het opstellen van andere papieren met een zeer keurlyken styl, van tyd tot tyd te doen kreeg, tot alle de voornoemde hooge en eerste bedieningen van staat in Indiën met veel lof opgeveizeld is, alzo bezit zyn Edelheid een imborst zoo edelmoedig, zagzinnig, gespraakzaam, lieftallig, vredelievende, goed-doende aan een iegelyk (waar door ook zyn Edelheid by grooten en kleenen als een vader bemind is) en zoo behulpzaam aan allen met een zeer oprecht hert, dat ik zonder enig vleying bekennen moet in Indiën geen Heer te kennen, die in opzicht van alle deze hoedanigheden, en bequaamheden zyn Edelheids weerga of by den zelfven eenigzins te vergelyken is, in dezen my op allen, die dezen Heer kennen, in alle opregtheid beroepende, zonder dat ik geloove dat iemand het allerminste van dit myn optel wegens zyn Edelheid enigzins loochenen, of in twyffel trekken zal.

Gelyk nu de gelukkige keure der Heeren zeventienen van zyn Edelheid tot Gouverneur Generaal van Indiën zeer veel goeds, en iets groots voor haar Ed. Ed. Maatschappy beloof, alzo wenschte ik van herten, dat ik zyn Edelheids beeltenis by die van alle de vorige Heeren Generaals voegou konde, dog alzo dit nu onmogelyk is; vermits wy die (na veel vergeefze moeite by zyn Edelheids bloedvrienden) zoo, als zyn Edelheid nu is, hier niet hebben konnen vinden, beloven wy egter daarom zyn Edelheid te zullen verzoeken, en ook door zyne bloedvrienden alhier daarom te verzoeken, niet twyfelende, of wy zullen 't geluk hebben, om dat aldus mede te bekomen, waar van dan de lezer mede een exemplaar, 't geen gemakkelyk hier kan ingelast werden, zal konnen bekomen.

Wy hebben niet konnen nalaten om de zekerheid van onze hope voor dien Heer hier in dit vers'af te schetzen.

De schrandre Dortenaar, weergad'loos in 't beschaven

Van alles, in beleid, in yver, zagten aard,

De wakkre Heer DE HAAN, vertoont zig hier, de gaven

Zyn niet te treffen; dog de Maatschappy veel waard.

Geen grooter man heeft oit in meerder rust het Oosten

Bestierd; wat vader wist zyn kindren zoo te troosten.

F. V.

Het ampt van Directeur Generaal, of Algemeen Bestierder van den handel van Indiën.

Naast den Opperlandvoogd is de gemeene Bestierder van den handel, gemeenlyk Directeur Generaal genaamd, de naaste in rang aan zyn Edelheid, en de tweede van geheel Indiën.

Geen lastiger ampt kenne ik in gansch Indiën, dan dit, dewyl op dezen Heer de gansche handel van Indiën rust. Men kan niet het allerminste uit de pakhuizen, dan op een ordonnantie-briefsen, door zyn Edelheid ondertekend, bekomen. Niemand van eenige rang of bediening kan op een schip komen, zonder zulken ordonnantie.

Alle de voorraad voor alle Landvoogdyen, en buiten-comptoiren, moeten door zyn Ed. bezorging derwaards werden afgezonden, waar toe ook papieren behooren, die naauwkeurig nazien vereischen. Alle morgen ten 8 of 9 uren staat het volk voor zyn huis, van Schippers, Assistenten, Onderkooplieden, Kooplieden, enz. om ordonnantien te laten tekenen, of om zyn Ed. te spreken, waar mede de voormiddag henen loopt, zoo dat die Heer dikwils van alle die bezigheden als verzuft werd, waar by dan nog komt het bywoonen der gemeene, en buitengemeene vergaderingen van haar Edelheden, om alles tot het verzenden van de schepen na de comptoiren, en 't nazien, zoo van de beschryvingen der byzondere Landvoogdyen, als van de brieven, daar toe behoorende, en daar heen geschikt, behoorlyk te verzorgen, dat op zich zelve een zeer zwaar werk is, en in den drukken tyd (voor al, als de Vaderlandse schepen vertrekken zullen) wel tot diep in de nacht duurt, zonder dat daarom de zwaarwigige zaken van dezen Heer een oogenblik mogen stil staan.

Voorname lyk staan de bedienden van alle de pakhuizen onder hem, en als hy hen den voet dwars zetten wil, kan hy hen veel nadeel, en anders zeer veel voordeel doen. Ik heb den tyd beleefd, dat de eerste Winkelier (een schoone bediening anders) zyn ampt om die reden nederlei, schoon hy een gunsteling van den Heer Opperlandvoogd, en aan zyn Ed. al zeer na vermaagschap was.

Voor alle deze moeite geniet hy niet anders (buiten de soldy, en buiten-voordeelen, bevorens by ons aangehaald) dan de eer van twee oppassers (gelyk alle Raaden van Indiën) als hy uit gaat, agter zich te hebben.

Het ampt der Raaden van Indiën bestaat

meest daar in, dat zy de vergadering van haar Edelheden bywoonen, de beschryvingen van de Landvoogdy, hen opgedragen, net opstellen, en in vergadering op zyn tyd brengen, en voor al mede om andere vergaderingen, waar in zy als voorzitters gewoon zyn te zitten, behoorlyk by te woonen, en zorge te dragen, dat de zaken daar wel bestierd werden, alzoo doorgaans een van hen zoo in den Raad des Gerichts, als ook in die der Schepenen, der weeskamer, in de vergadering der Heemraden, en ook een als Politic Commissaris in Kerkenrade, gewoon is te verschynen.

Tusschen de gemeene, en de buitengemeene Raaden is alleen dit onderscheid, dat de eerste in Raade van Indiën (volgens besluit van haar Edelheden van A°. 1663 den 16 November) een besluitende, en de laatste maar een raad-gevende stem, behalven dat de eerste ook 150 guld. ter maand aan soldy meer hebben.

Dat zy Dingsdag en Vrydags ten 4 uren vergaderen, geschied volgens een besluit harer Edelheden van den 11 October 1650.

Dit is wel het voornaamste, dat 'er van haar Edelheden, in 't gemeen, of in 't byzonder, te zeggen valt.

De naaste vergadering aan die van haar Edelheden is die van den Raad van Justitie, des Gerichts.

Deze bestaat uit een voorzitter (die een gemeen Raad van Indiën is, dog die geen besluitende stem in Raade van Indiën heeft) en negen Leden, die de rang naaft aan haar Edelheden, en zoodanige inkomens hebben, als wy bevorens hebben aangewezen. Deze voorzitter, nu de Heer Laurens Tolling zynde, is dat voor zyn leven; en heeft een groote magt in dien Raad.

Zy kregen dezen Heer A°. 1710 tot hunnen voorzitter, en zyn in dat jaar ook onafhankelyk van haar Edelheden, in opzicht van de zaken des Gerichts, gemaakt, gelyk zy ook niet lang daar na, op hun verzoek, de zelve buiten-voordeelen, als de Predikanten van Batavia, bekomen hebben.

Wanneer deze Raad zyn aanvang nam, blykt my nergens; dog dat hy 'er al vroeg geweest is, is zeker en klaar uit de lyst der voorzitters te zien. De Leden des zelfs hadden wy hier gaarne bygevoegd; dog hebben die niet konnen magtig werden, zoo dat wy 'er hier na, nevens de lyst van de voorzitters van die vergadering, maar zoo veel af opgeven, als 'er ons hier en daar voorgekomen zyn.

Dit is de hoogste Raad des Gerichts van geheel Indiën, tot de welke de zaken van alle de mindere Recht-banken, 't zy op Batavia, 't zy van alle de buiten-comptoiren, by appel gebragt werden, gewoon zynde mede, gelyk alle andere Recht-vergaderingen van Indiën, hunne vonnissen vol-

Het ampt der Raaden van Indiën.

De Raad des Gerichts.

vol-

volgens de statuten van Batavia uit te wyzen. Zy vergaderen Dingsdags en Zaturdags, 's morgens ten 7 uren.

Wat die
verricht.

De meeste zaken werden by dezen Raad geheel en al afgedaan, hoewel 'er twee of drie voorbeelden in myntyd voorgevallen zyn, by welke hun vonnis in revisie getrokken, en door andere daar by gekorene Rechters weer overzien is.

Die wattergen de E. Maatschappij in te brengen heeft, moet het voor zyn ver trek na 't Vaderland (volgens een besluit van haar Edelheden al A°. 1639 den 17 Augustus, 11 November 1646, 21 October 1650, en 1 November 1651, genomen) daar bank-vast maken, en inbrengen, om daar uitgewezen te werden, of hy is daar na (zoo men zegt) in 't Vaderland van zyn recht veriteken, dat my echter zeer wonderlyk voorkomt, om dat 'er redenen konnen zyn, die iemand beletten konnen zyn zaak in Indien aan te geven.

Giften, geschenken, of gaven te nemen, is alle vergaderingen, en Leden des Gerechts verboden; ook is 'er by haar Edelheden den 18 December 1654, en den 27 November 1657 beslooten, dat den eed jaarlyks daar op by de Leden zal gedaan werden.

Deze vergadering heeft A°. 1711 hare onafhankelykheid van haar Edelheden en van den Opperlandvoogdt zoo verre zoeken uit te rekken, dat zy, op 't bevel van zyn Edelheid, niet zouden verplicht zyn op de vaderlandse verrekkende schepen aan boord te gaan, om die (volgens gewoonte te monstren.

Zyn Edelheid van Riebeck schreef 'er over, en zy mede, aan de Heeren zeventienen, die zyn Edelheid wierd (gelyk wy reeds gezegt hebben) in 't gelyk gesteld, en aan de Heeren Raaden des Gerechts geschreven, dat zy, schoon onafhankelyk van haar Edelheden in opzicht van de zaken des Gerichts, egter volkomen in alle andere zaken van haar Edelheden bleven afhangen, en dierhalven ook verplicht waren voortaan op 't bevel van den Opperlandvoogdt de schepen te gaan monstren.

Ook wierden hun te dier tyd verscheidene andere zaken, door hen van de Heeren zeventienen verzogt, geweigerd.

De bedieningen van de twee Heeren Fiscals (die hunne betrekking hier toe hebben, en over borger zaken mede zitten) en die van den Geheimfchryver, zyn zeer aanzienlyk, en voordeelig. De twee eerste mogen ook, zonder iets 'er voor te betalen (gelyk ook de Bailu en Landdrost) een koets houden.

Voor dezen Raad werden de pleitzaken niet door Advocaten; maar alleen door Procureurs of Pleit bezorgers, behandeld.

Zulke heeft men 'er nu nog zes; dog in IV. Deel.

vorige tyden heb ik 'er 10 of 11 gekend. Onder dezen is 'er A°. 1694 een geweest, die, 'teens verkorven hebbende, binnen gebannen, en vast gezet wierd; dog zyne verlossing door dit vcrs A°. 1694 op alle de Leden van den Raad gemaakt, verkreeg.

Een onvolmaakte schets van dat volmaakte getal,

Daar de Indiaasche Astrè haar grond op bouwen zal.

Geen vuk, die snelder ziet, als 't oog van Valkenier,

Nog is hy sleke-blind en ziet geen enkele zier, Daar hy als Regter zit; maar schoon hy blindling wyft,

Men vina geen roedlyk mensch, die niet zyn wyzen pryft.

Wie zag of kende oit Heyns, die (waar toe diend het veinzen?)

In hem geen zoon beschouwd van die vermaarde Heynzen,

Daar 't Christenryk van waagd, en zegt dan tot zyn voordeel,

Dat hy zyn stam naastreesd in deugd, verstand, en vordael?

Zie Nieuwstad, die het quaad door straffen kan beassen,

En zoo het vuil in schoonz, het schuim in goud verwislen,

Streng daar het wezen moet; maar echter steeds rechtvaardig,

Een schut voor deugzaam zaad, zyn eer- ampt dubbel waardig.

Daar Ketting 't recht bewaard raakt boosheid in de keten,

De deugd in 't bert geplaatst, het schelms daar uit gesmeten,

Of immers van zyn kragt berooft: gelukkig land,

Daar Ketting 't regt, aan 't regt gekettingt, houd in stand.

Is Kleyer grys van kruin, en vry wat hoog bejaard,

Daar werd een frisse geest in 't oude booft bewaard:

Die blinkt nog daaglyks door in 't regt, na regt, te spreken;

Waar van dat vroom gemaed nog noit is afgeweken.

Het was u niet genoeg, o schrandere ten Rhyne!

Het menschedom deugd te doen in koortzen, ziekte, pyne.

Hebt gy de lauwer-kranen van Febus eens verdient,

Gy toont van Themis meê te zyn geen minder vriend.

Het vriendelyk gelaat, dat Hoche pied ver- toond.

Toond dat liefstaligheid hem in zyn boezem woond:

Noit was by straf of stuurs voor groot of klein, maar egter

Daar 't quaad doen straf verdiend, bewyft hy zich een regter.

Aardig
vers op alle
de Raaden
van Justitie
A°. 1694

*'T was Dordrecht daar Zes in spraak wierd
een Romein,
Een Griek, en Redenaar; maar Dord was
al te klein
Voor zulk een grooten geest, des ging hy voort
na Leyden,
Daar by bequaamheid kreeg voor Weeuw, en
Wees te sryden
Van Buitenhem, gezold op bulderende baren,
Naar 's goud-ryke Japan, verlaat dat moei-
lyk varen,
En zoekt zyn rust in 't Recht, dat hy voor
Heer en Knecht,
Met de eige billykheid naar rechten recht be-
legt.
Van Outhoorn, die den dienst der Maat-
schappy gesaag,
Beyverde onvermoeid by nagten en by daag,
Staat nu in d'eige dienst ten dienste van be-
zwaarden,
Die by noit regt onttrok, maar steeds hun regt
bewaarden.
Geen Hollands lust-priemel, geen boomgaard
was zoo schoon,
Die Bogaard houden ken; hy zingt een andre
toon,
En wil, om door zyn geest de Regt-bank te
onderbragen,
En lyf en leven graag op holle baren wagen.
Noit Buis zoo vol gepropt met kostelyke schat,
Als deze Buis alleen torst in zyn herffen-vat:
Hy is dog Themis zoon, zy is zyn eige moeder,
Dus werd een voedsterling zyns voedsters be-
ste hoeder.
Zie hier een tafereel van die gansche agtbren
Raad,
Met hoofd, en tweede hoofd, mitsgaders ver-
dre Leden,
Die dagelyks hantyd, hun zweet, hun geest
besteden
Voor 's volks gerechtigheid, de welvaart van
den Staat.
En twyffeld iemand of het geen ik zeg ook
waar is,
Hy vraag het Quevelleer, dien schrandre Se-
cretaris.
Hy, die geheimen weet, en ook geheim be-
waart,
Wed ik, getuigt dat hier geen waarheid werd
gespaart.*

N. VAN HELMOND.

Men heeft hier ook vyf Notarissen (hoe-
wel 'er Ao. 1650 maar twee waren) die al-
le stukken voor dezen Raad, en anderen
dienende, maken. Volgens dit besluit Ao.
1650 den 14 October mogen ook geen
Notarissen te gelyk Procureurs zyn.

De vergadering van Schepenen, die de
derde in rang is, bestaat uit een voorzit-
ter (zynde mede een ordinaris Raad van In-
diën) onder-voorzitter, en zeven Leden,
van welke de onder-voorzitter, en nog
vier Leden Borgers, en de andere bedien-

den van de E. Maatschappy zyn. Deze be-
handelen alle de Gerichtsaken der Borgery
van Batavia, en alle schuldzaken, die bo-
ven de 80 of 100 ryxdaalders zyn. Ook
kan men niet, dan van een hooger som-
me, tot den Raad des Gerichts appellee-
ren; dog buiten appel doen zy zaken van
50 ryxdaalders af. Zy dragen ook zorg
voor alles, dat de welstand van die stad
en de Borgery betreft, kiezende ook de
bestierders van deze en gene stads-huizen
den 1 Juny.

De Leden van deze vergadering, die
borgers zyn, trekken jaarlyks 40 ryxdaal-
ders mantel-geld, en dan maandelyks nog
wel 30 of 40 ryxdaalders aan buiten-voor-
deelen.

Zy werden uit een nominatie van 14,
den 30 May (zynde de dag van de vero-
vering, of liever van de grondvesting van
Batavia) door haar Edelheden gekoren, en
's namiddags aangesteld, vergaderen 's maan-
dags, 's woensdags, en vrydags ten 9 u-
ren, en zyn gewoon hunne vonnissen voor
't Stadhuis uit te doen voeren.

Hun Geheimschryver heeft een schoon,
en zeer voordeelg ampt, dat wel op
5 of 6000 ryxdaalders 's jaars geschat
werd. Ook staat de Baillu, en Land-
drost (twee ampten van aanzien, en veel
voordeel) met hunne bedienden, onder de-
ze vergadering. Daar plagten twee Land-
drosten van Ao. 1678 tot 1685 te zyn. Hy
heeft ook een geweldige, en die 8 of 10
dienaars, of kassers, onder zich, volgens
't besluit van den 19 Augustus 1672.

De vierde vergadering is die van Hee-
ren Weesmeesteren, die uit een voorzitter <sup>De verga-
dering der
Weesmees-
teren.</sup>
(die mede een ordinaris Raad van Indiën is)
een onder-voorzitter (een burger zynde)
en nog vyf Leden, ten deele borgers, en ten
deele bedienden der E. Maatschappy, be-
staat, hebbende mede een Geheimschry-
ver, diens ampt een van de beste op Bata-
via is. Zy werden mede by haar Edelhe-
den daags 'er aan, nevens de Leden van
meer andere vergaderingen, of wel den 6
Juny, gelyk agt dagen daar na gemene-
lyk ook de Hoofden der Burger-Vaandels,
gekokoren werden.

Deze vergadering handelt enkelyk over
de zaken der Weezen, en gelyk men in
Indiën van geen voogden weet, alzoo wer-
den alle Weezen, en hunne goederen, on-
der deze kamer gesteld, daar zy wonder-
lyk wel, en zeker zyn, trekkende 's maands
4½ per 100 van hun geld, en werdende zeer
wel door de Leden van dien van al 't no-
dige verzorgt. Egter trekken de Leden
jaarlyks nog al een fraje stuiver inkomen,
die wel 5 of 600 Ryksdaalders beloopt.

Hier na volgt de vergadering van Heem-
raaden, daar nu mede een ordinaris Raad <sup>De verga-
dering der
Heemraa-
den.</sup>
van Indiën als voorzitter in is, bestaande
verder uit een onder-voorzitter (zynde de

Land.

Land-droft) en nog 7 leden, met haren Geheimschryver.

Deze Heeren bezorgen alleeh de zaken van de Landeryen, buiten de stad gelegen, gelyk ook de Land-droft (in rang na den Baillu, volgens besluit harer Edelheden van den 30 November 1666, volgende, en voor den Water-Fiscaal gaande) gemeenelyk buiten de stad woond, en als Hoofd-Officier aldaar, door zynen geweldigen en kassers de nodige zaken bezorgt. Deze vergadering is den 13 October 1679 ingesteld, en den 21 November 1692 is 't huis van de Heer van Goens tot een vergaderplaats voor haar E. E. door haar Edelheden gekogt voor 3700 ryxdaalders.

De vergadering van Huwelyks- en Kleene zaken.

De vergadering van huwelyks- en kleene zaken heeft mede een voorzitter (gemeenlyk een Oud-Landvoogd of ander aanzienelyk Heer (die by besluit harer Edelheden van den 12 July 1691 kost-geld, en randzoen toegelegt is) een onder-voorzitter, en nog drie Leden, bedienden der E. Maatschappy, nevens haren Geheimschryver. Deze handelen over alle zaken van de bedienden der E. Maatschappy aldaar, die maar 80 ryxdaalders bedragen; dog alles wat daar boven is, komt voor den Raad des Gerichts, tot den welke men zich ook van de vonnissen, by deze vergadering geveld, als tot een hooger Regt-bank beroept, te weten, zoo zy van meer, als van 80 ryxdaalders zyn, anders werden zy daar vollagen, zonder zich elders te kunnen beroepen, afgedaan. Ook geven zich hier aan alle, die trouwen willen.

De vergadering van de Boedelmeesters der Chineezen, enz.

De laatste vergadering is die van de Boedelmeesters der Chineezen, en van andere vreemde sterf-huizen. Deze, voor A°. 1655 afgeschafft zynde, wierden den 5 November 1655 weer aangesteld.

Deze bestaat uit een voorzitter, zynde den Sjahbandar, een onder-voorzitter, drie Chineezen, en een Geheimschryver, door welke de zaken der Chineezen, en van andere sterf-huizen der Inlanders, behandeld werden.

Aan alle deze Gerichts-vergaderingen, en Leden van dien, is by besluit harer E-

delheden van den 27 November 1657 verboden eenige geschenken te mogen nemen, waar op zy jaarlyx den eed moeten doen.

Men heeft in deze stad ook een groot ^{Groot getal koetzen.} pragt, en te gelyk int die hitte een groot gemak, van de koetzen en berlynen, die 'er wel ontrent twee honderd in getal zyn. Niemand mag 'er een houden, of hy moet 40 ryxdaalders, te weten voor een koets, en 20 voor een ry-tuig met vier wielen, en een paart, 's jaas betalen, en van een chaise met een paard werd 12 ryxdaalders gegeven; waar af geen andere, dan haar Edelheden, en de vier Officiers van 't Gericht, te weten, de Advocaat Fiscaal, Baillu, Land-droft, en Water-Fiscaal, vry zyn, en de bedienden der E. Maatschappy, en borgers, gebruiken maar zwarte koetziers, dog haar Edelheden Hollandze.

Ook zyn 'er een groot getal chaizen; dog geen chaise met twee wielen mag door de stad ryden, en moet het paart by de hand 'er door geleid werden, om ongelukken van 'toverryden van slaven-kindereen, enz. voor te komen.

De inkomsten dezer stad van de Tollen, ^{En groot inkomden der stad.} en van de menigvuldige pagten over alles, zyn zeer groot, die meest door Chineezen gepagt werden. Als daar zyn de Arakspagt, die van 't Chinees Hoofd- of Conde-geld, van de ryft, visch, van de beesten, en voor al van de verkens, die 'er geslagt werden, van 't wasch, brood, van de prauwen, van 't maandelyks omloopen der Chineezen, van de Top-baan, de Hout- en Siri-pagt, alle de welke jaarlyx ontrent twee honderd duizend ryxdaalders opbrengen.

A°. 1711 beliepen alle deze pagten 13069, en A°. 1712 een somme van 13242 ryxdaalders 's maands. Ook brengt het kleen zegel, en de 40 penning by 't verkoopen van huizen en landen, een groot geld op.

De munten, die hier gaan, zyn ver- ^{De munt, hier gebruikelek.} scheidenderlei, zoo van Indische, als van Hollandse, die men vervolgens hier zien kan.

De verfcheide foorten van

M U N T E N

I N

O O S T I N D I E N

Gebruikelyk, en gangbaar.

Op Batavia.

- Allerlei Ooft-Indifche muntten.
- 1 Ryxdaalder, doende 48 zware, of 60 lichte, en op reekening 64 lichte ftuivers.
 - 1 Reaal (hoewel niet in wezen) doet 38 $\frac{1}{2}$ zware of 48 lichte ftuivers.
 - 10 Bantamze pitjens doen 1 ftuiv.; zynde de eenigfte koperen munt hier.
- Op Java heeft men nog een foort van pitjens, van lood en tin, van welke 'er 50, aan een ftrootje geregen zynde, een dubbeltje doen; met 1 van welke men kan ter markt gaan om pinang, firi, enz. te koop.
- 1 Hollandze zilvere ducaton doet 13 fchellingen.
 - 1 Schelling, en ook een zefthalf, doet 6 ftuivers
 - 1 Dubbeltje doet 2 ftuivers.
 - 1 Ropia doet 30, een halve dito 15 ftuiv.
 - 1 Goude koebang (die men nu niet meer ziet) plagt 10 ryxdaalders te doen.
 - 1 Itzebo, doende 2 $\frac{1}{2}$ ryxdaalder.
 - 1 Goude ducaat met een B geftempeld 2 $\frac{1}{2}$ ryxdaalder a 48 ftuiv. ieder; dog de andere ongeftempelde 2 ryxdaalders.

Op Amboina, Banda, Ternate

Gaat al het voornoemd geld ook zoo; dog men heeft 'er geen pitjens, en zeer weinig ropia's, als ook nu geen Japans geld meer.

Op Solor, en Timor.

- 1 Tayl goud, doende 1 $\frac{2}{3}$ of 1 $\frac{1}{2}$ ryksdaalder fchaars.
- 1 Tayl doet 10 maas, 1 maas 10 condryn.

Op Macaffar, en Bima.

- Gaan meest dubbeltjens, taylen, en maazen.
- 1 Tayl doet 16 maas, van welke de 11 een reaal in gewigt doen.
 - 1 Maas doet 30 ftuivers hier, en op Bima.
 - 1 Coepang op Bima 6 ftuivers.

In Japan.

- 1 Catti, doet 1 $\frac{1}{2}$ pond.
- 1 Tayl 3 gl. 10 ftuiv., of 10 maas, a 7 ftuivers ieder; dog tot Hokzicuw in China doet een maas 8 ftuivers.
- 1 dito is 1 $\frac{1}{2}$ once.
- 1 Goude oebang, doet 7 goude coebangs, wegende 4 tayl, 4 maas, of 11 $\frac{1}{2}$ engelzen, is rond, als een zool van een fchoen, en geftempeld met eenige wapens, en fchrapjens.
- 1 dito coebang plagt 10 ryxdaalders te doen; dog hedensdaags hebben zy 'er een foort, die maar ontrent 6 ryxdaalders waardig zyn, hoewel zy die, in betaling van goederen, tegen 10 ryxdaalders weer aannemen. Hy is in 't klein, als de oebang in 't groot.
- 1 Goude Itzebo doet $\frac{1}{2}$ van een coebang of 2 $\frac{1}{2}$ ryxdaalders, zynde 1 maas 2 condryn zwaar. Dit is een langwerpig vierkant ftukje, al mede met eenige wapentjes gerekend.
- 1 Maas is 2 $\frac{1}{2}$ engelze.
- 1 Condryn is 8 aazen, of doet 8 pitjens.
- 1 Goude Tyboos doet 1 tayl, 6 maas, 6 condryn.
- 1 Casje doet 10 avos, 1 avos 10 hebreuwjes.
- 1 Japans pitje is een koper ftuk als een Bantams pitje, of als een duit, met een vierkant gat, en met 4 wapentjes, aan ieder zyde van 't gat een.
- 1 Schuitje zilver is een plomp gegoten ftuk geld, ontrent een vierde van een el lang, een duim dik, ongelyk, en ruim een duim breed, doende 4 tayl, 6 maas, en 5 condryn, hebbende aan de eene zyde geen munt, en aan de andere 8 wapens, of Japanze merken.
- 1 Zilveren boon, van groote als een witte Turkze boon, met kleene wapentjes, hoedanige 'er verfcheide al minder en minder zyn, tot 6 byzondere foorten toe, die gewogen, en na hun gewigt betaalt werden.

In China, tot Hokziuw.

1 Tayl 4 gl., of 10 maas a 8 ftuiv. ieder.

In Cambodia.

1 Tayl 3 gulden.

1 Maas 3; ftuiver.

In Tonkin.

1 Tayl 4 gl 2½ ftuiver, of 10 maas, a 8½ ftuivers ieder.

1 Lies doet 1 ⅞ penning.

100 Tayl Japans doet 84 dito Tonkins.

In Siam.

1 Catti zilver doet 144 gl., doende 20 tayl, a 7 guld. 4 ftuiv. ieder.

1 Tayl doet 16 Maas, a 9 ftuiv. ieder; dog op Ligoor doet 1 Tayl 18 Maazen.

1 Maas doet 800 casjes; en 1 goude maas doet op Ligoor 51 ftuiv.

1 Tikal, een stuk zilver als twee heu- pen tegen een, met 2 merkjens, doet 24 ftuivers.

1 Maas, zynde van 't zelve fatzoen; dog kleiner, doet 6 ftuiv.

1 Toewang, doet 3 ftuiv.

1 Sampang, doet 1½ ftuiv.

1 Payning doet 6 duiten.

Op Patani.

1 Compan doet 9 ftuiv.

1 Maas doet ⅓ van 1 ryxdaalder of 32 ftuivers.

OP SUMATRA'S OOST-KUST.

Op Palimbang.

1 Reaal van agten doet 3 gl. hier.

1 Dito doet 20, 19, en 18000 pitjens.

Op Djambi.

1 Tayl 16 maas.

1 Ryxdaalder doet 3 gl.

Op Andragiri, onder Malakka.

1 Ryxdaalder doet 3 gl. of 5 coepangs, a 12 ftuiv. ieder.

1 Tayl doet 16 Maas; en 1 boufon ¼ dito.

Op Malakka.

1 Ryxdaalder 3 guld. licht geld.

Hier gaat ook de Batavische, West-kult, en andere munt.

Op Dilly.

1 Atsjehsche (gemeenelyk genaamd 1 Atsjensche) goude maas, of coepang, doet 17 ftuiv.

4 Zulke maazen doen 1 ryxdaalder van 60 ftuiv., en zyn deze goude maazen van 7 mat, of 16, caraat, wegende ontrent 12, azen.

Op Arrakan.

1 Ropia doet 28 ftuivers hier, of 80 cauri's.

1 Tang 24 ftuivers.

1 Tayl doet 4 maazen.

Op Oedjong Salang onder Malakka.

1 Tayl, wegende 1½ ryxdaalder zwaar, doet 3 gulden.

1 Maas doet hier 3½ ftuiv.

1 Bitsjin 4½ dito, of 17 ftuiv.

1 Crufado doet ½ reaal.

1 Djohoorze Tayl weegd 18 maazen.

Op Atsjeb (of Atsjien.)

1 Spaansche reaal a 60 ftuiv. of 6 maazen a 7½ ftuiv. ieder.

1 Tayl a 16 maas.

OP SUMATRA'S WEST-KUST.

Op Padang, of 't Hoofd-Comptoir.

1 Spaansche reaal a 60 ftuiv.

1 Tayl a 16 maas, of 108 condryn Japans, en is 1¼ ryxdaalder zwaar.

3 Tayl doet 3 oncen Troys, en 12 Tayl 1 pond.

1 Maas doet 6½ condryn.

Op 't Eiland Sinkel, en op Priaman

Is een tayl, en maas, als aan 't Hoofd-Comptoir.

I N B E N G A L E.

Op Hongly, of Ougely.

1 Ropia a 28 ftuivers; zynde een soort van geld, dat in Hindostan, of in 't Ryk van de groote Mogal, en in Golkonda plagt gemunt te werden, en op zoo een Ropy staan deze, of diergelyke woorden, na dat de Oppergebieder van naam veranderd: Immers op de oude stond wel eer dit in 't Perfiaansch:

Sika sad der Djibaan Tsjoen Baddire Monier

Sjabs Eurangzeeb alem gier.

Dat is:

Dees munt, door Eurangzeeb (gelyk men ziet) geslagen

In deze wereld, die zoo rond is als de Maan, Die vol is, en zeer baast veroverd door de daan

Van dezen Held, doet hem nog leven in dees dagen.

1 Ropia doet 16 ana, en 1 ana 1½ ftuiv. hier, en in Pattena; dog op Cassimbezaar 1½ ftuiver.

1 Ropia doet 31, 32, 33, en meer, Gende, of Poni's.

Y y 3

Op

Op Pattena, en Pipeli.

- 1 Ropia doet 16 ana op Pattena.
 1 Ana van 1½ stuiw. doet 16 domeri, of
 2 peizen.
 1 Ropia doet op Pipeli 38 a 40 poni's,
 of 760 a 800 gandans.
 1 Poni doet 20 gandans, of 80 cauri's.
 1 Gandan doet 4 cauri's.

Op Bellefoor.

- 1 Ropia 28 stuivers, of 16 ana, a 1½
 stuiw., of 28 penningen ieder.

O P M A L A B A R.

Op Coetsjien.

- 1 Ryxdaalder a 60 stuivers.
 1 Ropia a 30 stuivers.
 1 Mamodi Gamze, en een Canaraze
 Pagode is 2 ryxdaalders.
 1 Moorische ducaat 2 realen.
 10 kleene, of 8 groote Perfiaansche A-
 bassis doen 3 ryxdaalders.
 1 groote Abaffi doet 22½, een kleene
 dito 18 stuivers.
 24 Coetsjienze, en aldaar gemunte Fa-
 num (a ieder 2½ stuiw.) doen 1 ryxdaalder.
 1 Pardeau doet 1 gulden.
 1 Ryxdaalder doet 1440 tinne, of 275
 kopere Bafaroeken.
 24 Bafaroeken doen 1 stuiwer.

Op Kanamor.

- 1 Ryxdaalder doet 60 stuivers, of 8 Fa-
 num a 7½ stuiw. ieder.
 1 groote Abaffi doet 23½ stuivers hier;
 dog op Coylan 22½ stuiw.

Op Wingurla.

- 1 goude Pagood, zoo genaamd na een
 Heidenze zoo genaamde Tempel, die 'er
 op staat, of anders een Afgodje, doet 95
 stuivers, of 10 Laryns. Het is als een plat
 knoopje van gedaante.
 1 Laryn doet 9½ stuivers.

In Goa.

- 1 Pagood doet 17½ Tanga, of 3½ Se-
 rafinno.
 1 Serafino doet 300 Reis of ¾ ryks-
 daalder, en 5 tanga ook een Serafino.
 1 Reaal van agten doet 400 Reis, a 1½
 Bafaroek ieder; ook hebben zy vierende-
 len van 2 patactsjine, van welke een hal-
 ve patactsjine 65 ½ Bafaroeken doet.
 1 Goude Pardao doet 6 Tanga, of 50
 Bafaroeken.
 1 Venetiaanze of Turkze ducaat doet 9½
 tanga, of 18½ schellingen; dog klimt, en
 daald, doende zomtyds 10 Tanga's.
 De goude Serafino tot Ormus, in Per-
 siën, geslagen, doet te Goa 5 laryns, zyn-
 de van 't beste goud.

- 1 Laryn doet 93¾ Bafaroeken.
 5 dito doen 1 Serafino van 5 tanga,
 goede munt.

Zy hebben ook een zilvere munt, met
 een kruis aan de eene, en een kroon aan
 de andere zyde, doende een halve tanga,
 en nog een ander van die slag, Retinno
 genaamd, gehouden voor zeer goede munt,
 en doende 14¾ Bafaroeken.

Zy hebben ook een munt van tin en blek,
 dik en rond, met een bol aan de eene, en
 2 pylon aan de andere zyde, zynde een Ba-
 faroek genaamd. Agt zulke doen 1 Ven-
 tino, een zeer slegte munt.

- 5 Ventino's doen 1 tanga.
 5 Tanga doet 1 zilvere Serafyn.

De quade Tanga verschild van de gou-
 de 25 ten honderd.

Als zy hout, koolen, kalk, enz. koo-
 pen of verkoopen, gebruiken zy de Bra-
 ganini, van welke ieder 24 Bafaroeken doet,
 zynde kleen gemunt geld. Ook gebruiken
 zy nog een quade foort van Tanga, ieder
 5 Bafaroeken doende, om hout te betalen.

In 't Ryk van Visapoer, onder Malabar.

- 1 Pagood doet 10 Laryns.

Op de Kust van CHOROMANDEL.

Op Paleacatta.

- 1 Ryxdaalder 51 stuivers.
 1 Pagood 120 stuiw., of 6 gl., en ook
 24 Laryns, a 5 stuivers ieder.
 1 dito doet 16 groote, of 24 kleene Fa-
 num, hoewel 'er ook wel 26, en 25½
 Fanums voor in gewisseld werden.
 1 groote Fanum $\left\{ \begin{array}{l} 7\frac{1}{2} \\ \end{array} \right\}$ stuivers.
 1 kleene dito. $\left\{ \begin{array}{l} \\ 5 \end{array} \right\}$
 44 En ook wel 40 kopere casjes doen
 1 fanum.
 1 Tical Siams zilver tot p^s 5½.
 1 dito in Spaanze realen tot 4½.
 1 goude St. Thome, by de Portugee-
 zen geslagen, doet 4 zilvere ropyen.

Op Mazulipatnam.

- 1 Ryxdaalder 51 stuivers.
 1 Pagood 120 stuivers, of 12 Fanums,
 a 10 stuivers ieder.
 1 Fanum doet 8 a 9 Nevels.
 1 Ropia doet 52 Peys, of 16 Ana.
 100 oude Pagoden doen 163 Pagoden,
 klimmende zelf tot 171 toe van de ni-
 we dito, die maar 120 stuivers doen.

Op Nagapatnam.

- 1 Pagood doet 120 stuivers, of 24 Fa-
 num, a 5 stuivers ieder.
 1 Fanum doet 80 cassien of casjes.
 1 Ducaat doet 1¼ of 1½ Pagood.
 1 Pardau doet 10 Fanums, of 43¾ stui-
 vers.

Op

Op Golconda.

- 1 Pagood doet 120 stuivers, of 12 Fanums.
- 100 oude dito doen 154 (tot 184) nieuwe Pagoden.
- 1 Fanum doet 8 a 9 Nevels, a 12 in een Pagood.
- 1 Ropia doet 28 stuivers.
- Voor 520 pond Peguaanze Gans (een soorte van Erts, of Mincraal) geeft men 27 Pagoden.

Op Bimilapatnam.

- 1 Pagood doet 120 stuivers, of 12 Fanums, a 10 stuivers ieder.
- 1 Fanum doet 10 Nevels, a 12 in een Pagood.

In Pegu.

- 1 Bits Gans, wegende 3 pond, doet 10 stuivers.

O P C E Y L O N.

Tot Colombo.

- 1 Coer Sjanco's doet 1 Pagood van 120 stuivers.
- 1 Ropia doet 30 stuivers.
- 2½ groote Perfaansche Abaffi's, en 3½ gemene dito, doen 1 ryxdaalder.
- 1 groote Abaffi doet 22½ } stuivers.
- 1 kleene dito. . . 18 }
- 1 Ducaat doet 2½ ryxdaalders, of 6 gl. 12 stuivers,
- 1 Koper Casje, Colomboze munt, doet 1 stuiv., en 60 dito doen 1 ryxdaalder.
- 1 stuk als een Zeeuws-oortje, dog wel vyfmaal zoo dik, doet 1½ stuiver.
- 1 soort, die wat kleiner is, doet ieder 1 stuiver.
- 1 soort wat grooter, doende 2 stuivers, dat ook op ieder aldus, I S., of II S., gestempeld is.
- 1 Tammecasje doet een halve stuiver, hebbende aan de eene zyde een degen, en aan de andere zyde  het merk der E. Maatschappy, ziende by na als een quaad oortje.
- 1 Atacaffi is een stuk koper geld der E. Maatschappy van 2 duiten.
- 1 Cacaffi doet 1 duit.
- 1 Schelling doet 6 stuivers.
- 1 Serafyn doet 1 gulden.

Tot Punto Gale.

- 1 Ryxdaalder doet 5 Larynsa 12 stuiv. ieder, of 60 stuivers, gelyk ook tot Toetecoryn.
- 1 Moorze Ducaat doet 19 Fanums a 6 stuivers, of 5 gl. 14 stuivers.

Op Jaffanapatnam.

- 1 Kuff-Pagood doet 2 ryxdaalders a 3 gulden ieder.

Op Man-Aar.

- 1 Europaanze ducaat doet 2½ ryxdaalder a 60 stuivers.
- 1 Moorze dito doet 2 of 2½ ryxdaalders a 60 stuivers.
- 1 Mamoedi Ganze p's doet 1½ ryxd.

In Suratte.

- 1 Ropia doet 30 stuivers, of 100 Doquieras.
- 1 Mamoedi (Perfaansch geld) 13½ stuiv.
- 1 Moorze ducaat doet 4½ Ropia's, of 4½, en 4½ dito, zynde veel beter van goud, dan de Hungaarze ducaten.
- Ook werd hier verder met allerlei Europaans en Perfaans geld gehandeld.
- 1 Ropia doet ook 30, en klimt wel tot 34 Peyzen, na dat de cours van 7 koper hoog, of laag is.
- 1 Thola zilver doet 32 waal.

Tot Brotsja.

- 1 Ropia doet 30 stuivers, of 16 Ana, a 1½ stuiver, of 30 penningen, of 59 a 60 Peyzen, ieder.

I N P E R S I E N.

In Gamron.

- 1 Mamoedi doet 8½ stuivers, of 2½ Sachis, of 20 Casbegi's.
- 1 Sjez doet een ½ Mamoedi of Casbegi's.
- 2 Casbegi's doen 20 Ges, of 40 Peyzen, a ieder een ½ stuiver, en een ½ Peys doet 2 duiten.
- 7 Mamoedi's doen 1 ryxdaalder.
- 1 Laryn doet 1½ Mamoedi, of 10½ ft.
- 1 Thoman (die niet in wezen, of een gangbare munt; maar een zeker getal van guld., even als by ons wel een pond groot genaamd is, schoon het by ons niet gemunt gevonden werd) doet 100 Mamoedi's, of 42½ gl., en ook 50 Abaffi's.
- 1 dito doet ook 10 grey's.
- 1 Grey doet 10 Mamoedi, of 4 gl. 5 stuivers.
- 1 Ducaat doet 14½, of ook wel 15 Mamoedi's.
- 1 kleene Abaffi doet 2 Mamoedi's, of 17 stuivers.
- 1 groote dito doet 2½ dito, of 21½ stuiv.
- 1 Maticaal doet 1½ Mamoedi, en 4 dito's doen 5 Mamoedi's.
- 100 Maticaal doet net 15 oncen.

I N A R A B I E N.

Op Mascate.

- 1 Mascateze Bafarock, van welke de 36 doen een ceti, of ontrent 2 stuivers, hebbende aan de eene zyde een lang kruis.

- | | | | |
|----------------|---------------------------------------|---|---|
| 1 | Suratze Ropia doet 24 stuivers. | } | Alle de welke ik hebbe, nevens verscheide andere soorten van Oost-Indisch geld. |
| $\frac{1}{2}$ | dito doet 15 stuivers. | | |
| $\frac{1}{4}$ | dito doet $7\frac{1}{2}$ stuivers. | | |
| $\frac{1}{8}$ | dito doet 3 stuivers 6 duiten. | | |
| $\frac{1}{16}$ | dito doet 1 stuiver, en 7 duiten. | | |
| $\frac{1}{32}$ | dito doet 15 penningen. | } | doen en Mamoedi, of 7 stuivers. |
| 1 | Ceti doet ontrent 2 stuivers, en de 4 | | |

Verscheide

MAATEN EN GEWIGTEN

Van

O O S T - I N D I E N .

Op Batavia.

1 Last Ryft 3066 penden, of 46 maaten a 5 gantang ieder; dog een gemeen last der E. Maatschappy houd 3000 pond of 40 maaten, a 75 pond ieder.

1 Gantang doet $13\frac{1}{17}$ pond.

1 Maat $66\frac{2}{3}$ pond.

1 Bhaar, of Bahara, doet 3 Picol.

1 Picol 100 catti, of vanouds 122 (dog nu 125) ponden.

1 Legger Wyn, Azyn, Brandewyn, enz. houd 360 kannen van 10 mutsjens ieder.

1 dito Batavische Arak, of Towak-Azyn houd 393 kannen, a 10 dito ieder.

1 Aam houd 90 } kannen.

1 half Aam 45 }

1 pot calappus-olie houd 10 kannen.

1 vat vleesch f 420 }

1 dito spek { houd 300 } ponden.

1 dito boter l 280 }

1 Lacfa steen, enz. doet 10000 stuks.

1 Roede 12 voeten.

1 Voet doet 12 duimen.

Op Java, of op Bantam.

1 Bhaar, of Bahara peper doet 3 pikols; en ieder Bhaar betaald 5 ryxdaalders tol.

1 Picol doet 100 catti, of 122 ponden.

1 Damakz Last, of een Cojang, houd 3484 $\frac{1}{2}$ ponden.

In Amboina.

1 Bahara weegd 550 ponden, of 50 Barrotti, a 11 pond ieder.

1 Last is van 3000 ponden, of houd 40 maaten a 75 pond, of 666 $\frac{2}{3}$ gantang ieder.

1 Gantang houd $4\frac{1}{2}$ pond.

1 Rantfoen-maat der E. Maatschappy houd 80 ponden.

1 vat vleesch f

1 dito spek { houd 260 }

1 ditoboter l 280 }

360 { hoewel 'er 400
eigenlyk 320 p.
in it. } 310

1 Legger wyn houd 400 kan, dog men kan volltaan met 350 dito.

1 Aam houd 90 kannen.

In Banda, en Ternate

Is alles even eens.

1 Sokkel foeli houd 28 catti Banda, of 154 ponden.

1 Catti Banda houd $5\frac{1}{2}$, of wel eigentlyk $5\frac{2}{3}$ pond.

Op Solor en Timor.

1 Bahara of Bhaar houd 5 Picol, a 100 pond ieder, of 500 pond.

1 Last houd 40 maaten van 75 pond ieder, of 3000 ponden.

Op Macassar.

1 Bahara houd 100 catti, of $571\frac{1}{2}$ pond.

1 Bahara op Bima houd 3 Pikol a 125 pond ieder, of 375 pond.

1 Catti houd 14 ponden hier.

1 Last 800 gantang, of 3000 ponden.

In Japan.

1 Bahara houd 375 ponden of 3 Pikol a 125 pond ieder.

1 Last, of Cojang houd 40 maaten, a 75 ponden ieder.

In Siam.

1 Pikol houd 100 catti, of 118 ponden.

1 Last houd 46 maaten, a 5 gantang, of 3066 dito.

1 Bahara tin, 3 Pikol, of 354 dito.

In Patani.

1 Bahara 380 ponden.

In China.

1 Bahara houd 375 ponden, of 3 Pikol, a 125 ponden ieder.

Op SUMATRA'S Oost-kust.

Op Palimbang.

- 1 Pikol houd 100 catti, of 122½ pond.
- 1 Catti houd 1¼ pond.

Op Djambi.

- 1 Pikol 125]
- 1 Catti 1¼ } ponden.
- 1 Laft 3000]

Op Andragiri, onder Malakka.

- 1 Bahara [488]
- 1 Pikol [122] ponden.
- 1 Catti [1¼]
- 1 Laft [3000]

Op Malakka.

- 1 Laft houd — 3000]
- 1 Coyang — 4800]
- 1 Gantang — 6]
- 1 Bahara — 325]
- 1 Pikol — 125] ponden.
- 1 Bidoor — 3]
- 1 Catti — 1¼]
- 1 vat vleesch — 400]
- 1 dito spek — 300]
- 1 dito boter — 280]

Op Perab, onder Malakka behoorende.

- 1 Bahara weegt 375 pond, of 125 Bidoors.
- 1 Bidoor weegt 3 dito.

In Arrakan.

- 1 Pikol houd 118 ponden.
- 1 Bahara 3 Pikol a 118 dito ieder, of 354 ponden.
- 1 Man 42 pond.

Op Oedjong Salang, onder Malakka.

- 80 Wiffa doet 350]
- 1 dito . 4¼ } ponden.
- 1 Bitsjin . 4½]

Op Atsjek, ofte Atsjien, op Sumatra.

- 1 Bahara weegt 200 catti, of 350 pond.
- 1 Catti doet 1¼ pond.
- 200 Catti Malajoe, of Maleitze catti's, doen 300 Chineeſche dito's, of 336 pond.
- 1 Laft doet 3000 ponden.

Op SUMATRA'S Weſt-kust.

Op Padang, of aan 't Hoofd-Comptoir.

- 1 Bahara peper doet 220 Maleitze, of 230 Chineeſche Catti's, of 412½ pond.
- 1 Laft houd 32 maaten, of 640 Soucatan.
- 1 Coyang doet 1¼ laft van 40 maaten, a 75 pond ieder.
- 1 Maat houd 20 Soucatan.

IV. Deel.

Op 't Eiland Sinkel.

- 1 Coyang zout houd 50 maaten.
- 1 Maat houd 50 Soucatan.
- 1 Bahara, en catti, is hier als op Padang.

Op Baros.

- 1 Coyang houd 600 Soucatan, of 50 maaten, van 12 Soucatan ieder.
- 1 Catti Baros houd 3 pond.

Op Priaman.

- 1 Bahara peper 220 Catti Malajoe, of 330 Chineeſche dito, doende 412½ Hollandſche ponden.
- 1 Pikol weegt 73½ catti, of 137½ pond.
- 1 Catti Malajoe, of een Maleits catti, 1¼ pond.

In B E N G A L E.

Op Hougly.

- 1 Man zyde weegt 63 pond, ook wel 64¼ pond.
- 1 Man doet 40 Ceer.
- 1 Ceer van een Man van 64½ ponden weegd 1¼ pond.
- 1 Man is 68 pond.
- 1 Ceer van zulken Man weegt 1¼ pond.
- 1 Laft tarw weegt 3000 ponden.

Op Caſſimbeſar.

- 1 Man zyde weegt 64½]
- 1 Ceer van dic Man 1¼]
- 1 Man ſpeceryen 64 } pond.
- 1 dito van Sandelhout, quikzilver, tin, lood 68]
- 1 dito Man houd 40 Ceer.
- 1 Ceer van zulken Man houd 1¼ pond.

In Suratte.

- 1 Man zyde weegt 71 pond.
- 1 Man houd 40 Ceer, of 640 candi.
- 1 Ceer houd 16 candi.
- 1 Candi is 20 Man.
- 1 Man weegt 34½ pond, van Raffemalo, kattoen, garen, lak, benzoin, vermilioen, quikzilver, ſpcauter, koper, tin, zandelhout, arceek, zegel-lak, en olifantſtanden; dog een Man weegt 36½ pond van camfer, ſpeceryen, thee, poetsjok, cariva, zappan-hour, boonen, en tarw; maar weegt 38 pond, van catsje, gommelak; en 40 pond van Hing; dog van Indigo 35½ pond.
- 1 Ges is ¼ minder als onze el.

Op Amadabat.

- 1 Man is 41 Ceer, van rompen, lange peper, amfloen.
- 1 dito 40½ Ceer, van ronde peper, en aluin.
- 1 dito 43½ Ceer, van caweh, of koffi.
- 1 dito 40½ Ceer, van Coetsjienze Areek, ſjouwvel, en anys.

Zz

1 dito

1 dito 45 Ceer, van Borax en Hing, of
Alfa Fætida, anders Duivels-dreck.

Op Bellefoor in Bengale.

1 Man weegt 68 pond, of 40 Ceer, te
weten, van yzer en ftaal.
1 Ceer weegt $1\frac{2}{3}$ pond.

Op Malabar, tot Coetsjen.

1 Candi kattoen weegt 690 ponden, of
20 man.

1 Candil weegt 500 ponden, en dus
ook op Cananôr, Calicolang, Porca, en
Coylang; dog op Goa een Candil, of Ba-
hara, 480 ponden.

1 Man 24 ponden, op Cananôr 25
pond.

14 Parra Ryft doen 1 Candil.

1 vat vleeſch	[350]	
1 dito ſpek	{	houd 250	} ponden.
1 dito boter	[280]	
1 Legger houd		360	kannen.

Op Canara.

1 Candil peper weegt 480 pond.
1 dito lood weegt 500.
1 Man Rompen (zynde ſlegte of raap-
nooten) foelie, en nagelen, houd 36½ pond.
1 dito koper 34½ pond.

Op Wingurula, en Viſiapoer.

1 Goeni peper 288 pond.
1 Candil op Viſiapoer 480]
1 Man ſpeceryen dito 24 } ponden.
1 dito van zyde, dito 27]

Op de Kuſt van CHOROMANDEL.

Tot Paleacatto.

1 Man 68 pond, of 40 ceer; en ook
24 pond.
1 ceer $1\frac{1}{3}$ dito.
1 Ammenam Areek, of Pinang, houd in
20000 ſtuks der zelve.
1 Patsjery is 2 ſtuks.
3 Cobido's doen 1 elle.
1 Gaas doet $1\frac{1}{3}$ elle.

Op Mazulipatnam.

1 Candil	[480	ponden.
1 dito	{	weegt 20	Tombe.
1 ceer		24	Thool.
1 Thool	[30	Chimaal.

Op Nagapatnam.

1 Bahara weegt 480 ponden.
1 Man . . . 24 dito.
1 Laſt . . . 80 Parra's.
1 Parra . . . 37½ pond.
1 Laſt . . . 3000 dito.

Op Golconda.

1 Bahara erts weegt 520 ponden, of
20 Man.
1 Andre dito weegt 480 dito.
1 Man weegt 24 dito.

Op Palicol.

1 Candy weegt 1200 ponden, of 20
Tombe.
1 Tombe weegt 60 dito.

Op Bimilipatnam.

1 Laſt weegt 72 Parra, of 3420 ponden.
1 Parra . . . 45 pond.

Op Nagelwanze.

1 Litta weegt 300 ponden.

In Pegu.

1 Bitz Gans weegt 3 ponden.
1 dito . . . 100 Tikal.
1 Tikal . . . 6 Boy.
1 Boy . . . 8 grcin.
1 Parra Ryft . . . 52 ponden.
1 Talot . . . 3 dito.
1 Ceſter, 16 Talot, of 48 dito.

Op Samſoetepeet onder Choromandel.

1 Bahara weegt 490 dito.

Op Petapoeli onder Choromandel.

1 Cantulam weegt hier, en op Palca-
catta, 240 ponden.

Op Ceylon tot Colombo.

1 Laſt doet 75 Parra a 40 pond ieder,
of 3000 ponden.
1 vat vleeſch { 200 }
1 dito ſpek { houd 300 } dito.
1 dito boter { 300 }

Op Toetecoryn.

1 Laſt 75 Parra, a 40 pond ieder, of
3000 pond.
1 Bahara { 510 }
1 Man { weegt 25½ } dito.
1 Ratil { 24 }

Op Jaſſanapatnam.

1 Bahara weegt 480 pond.
1 Parra . . . 4½ Martal.
2 dito hier, is $\frac{3}{4}$ kleiner als op de kuſt
van Choromandel.

In Perſien, tot Gamron.

1 Marcaal is 1 once zwaar.
1 Bahara . . . 550 ponden.
1 Picol weegt 100 catti, of 124 dito.
1 Carga weegt . . . 408 dito.
1 dito . . . 36 mansjaag.
1 Mansjaag . . . 11½ pond.
1 Maris doet . . . 2½ mansjaag.
1 Man Surats weegt . . . 30 ponden.

zynde de groote Man, die men gemeenlyk
gebruikt om koopmanſchappen aan mal-
kanderen te leveren, en te ontfangen.

250 Fleskens Roozewater maken 1 cas
uit.

150 dito, en dito, die wat kleiner vallen,
zyn een halve cas.

In

In Baffora.

i Man weegt 25 ponden.

In Mocha, in Arabien.

i Bahara, doet 15 Frafel, of 393½ dito.
1 Frafel weegt 26 en ook 28 dito.

By den Apotheker Kroonenburg op 't Rusland, te Amsterdam, hebbe ik gezien een kopere penning van ½ stuiver, geslagen Ao. 1644, hebbende aan de eene zyde en aan de andere zyde een zwaard over einde met de punt om hoog; en rondom 't zwaard staat Batavia, Anno 1644.

Daar zyn ook dukatons met een Ruitertje 'er op, om ze voor 12 a 13 schellingen te doen gaan, en in 't land te houden, geweeft, dog dit wierd mede verboden, en zy wierden alle ingewiffeld. Die zonder Ruitertje waren, gingen maar voor 12 schellingen.

Wyze van leven op Batavia.

Indien men zich hier maar blootelyk behelpen wil met groente, visch, hoenderen, enz. dat het land hier 't gansche jaar door overvloedig en zeer schoon van alle soorten geeft, kan men met weinig geld al redelyk wel, en goed koop leven; dog de huishuur is 'er dier, doende een huis met een zy-zalet, 20 of 22 voeten breed, op een fracje gragt, of in een moeistraat, 16 a 18, en meer ryxdaalders ter maand. Ook maken de goederen, die uit het Vaderland hier komen, als Fransche wyn, Hollandse bieren, en sterke dranken, als Brandewyn en gedistilleerde fynce wateren, mitsgaders hammen, Hollandse boter, kaas, gerookte of gezoute zalm, soucys de boulogne, haring, bokken, olyven, gerookt vleesch en meer andere dingen van dien aard, dat het huishouden hier zeer veel komt te kosten, zoo dat men met duizend ryxdaalders, of drie duizend gulden 'sjaars, daar niet veel figuren maken kan.

Zeer kostelyk.

Hier by komt nog, dat men op Batavia gewoon is zeer pragtig te leven. Die geen koets heeft, werd 'er als niet gerekend. Alles moet 'er in het huishouden dubbeld en dubbeld van zilver zyn, zelf tot de confyt- en thee-bakken toe, daar men de thee op aanbied, die ik 'er zoo groot gezien heb, als een kleene thee-tafel, zoo dat een meid werk had, om 'er een te dragen.

Pracht der vrouwen.

Voeg hier nu by de kostelykheid en pragt, zoo der mannen (om groote goude knopen aan een fluweele of andere rok, om een degen met een goud geveft, een goude rotang-knop, en meer andere dingen van goud te hebben) als der vrouwen, ontrent de menigte van hare kostelyke kleederen, juweelen, enz., dat zich ook

ten deele tot de slavinnen, die haar volgen, uitstrekt, die hier mede al vry kostelyk gaan.

Dit ziet men niet alleen ontrent de Hollandse vrouwen by uitstek, die als Princessen leven, en 't grootste deel van haar huishouden op goede slaven kunnen laten staan; maar zelf ook onder de Mixticen, en Casticen, die niet alleen zeer fraei en vry kostelyk, maar ook zoo net uitgedoest voor den dag komen, dat 'er wel zeer aanzienelyke Hollanders op kunnen verlieven, en zelfs zulke, die dat anderen behooren te beletten.

Men heeft my daar een geval van verhaald, dat ik niet wel voorby gaan kan hier in te lassen, alzoo ik den Heer Fiscaal, die men zegt dit gebeurt te zyn, zeer wel gekend heb, en 't geval te aardig vind, om het den lezer niet mede te deelen.

Het gebeurde, dat zeker Fiscaal de vrouw van een Schoenmaker, die hem niet onbillyk voorquam, gezien, en genegenheid gekregen hebbende, om zich by die vrouw aangenaam te maken, de stoutheid en onvoorzichtigheid had, om op zekeren avond, als de man uit was, in Matroozen-kleederen by haar te komen, en zich ondertusschen in allen deelen, als die gene; die hy was, aan haar te openbaren, met verzoek, dat hy zoo nu en dan eens by haar komen mogt.

De vrouw, die eerlyk in haar gemoed, maar te gelyk ook zeer bang voor die man was, wetende wat magt hy had, oordeelde best hem voor eerst goede woorden te geven, zeggende, dat zy haar ontrent zulk een zaak zoo schiclyk niet verklaren konde, dat zy uitdrukkelyk dede, om zich eerst met haar man hier over te beraden, en met hem een middel uit te vinden, om zich op zoodanig een wyze van hem te ontslaan, als zy best zouden oordeelen, om niet verder daar over aangezocht te werden.

Zy verzogt dierhalven, dat hy nu wilde henen gaan, alzoo haar man haast 't huis komen zou, maar stond hem toedaags 'er aan tegen den avond weder te komen.

Zoo ras haar man 't huis gekomen was, verhaalde zy hem 't geheel geval, die 'er zeer over ontveld zynde, zeide, dat zy zeer wel gedaan had met hem tyd te stellen, om weer te komen, daar by voegende, dat hy tegen dien tyd uitgaan zou; dog dat zy hem moest laten waarschouwen, zoo ras die Fiscaal weer in zyn huis zou gekomen zyn, op dat hy zich dan wel ter degen aan hem wreken mogt.

Dit tusschen hen zoo besproken zynde, wierd ook zoo uitgevoerd, en zoo ras die Heer weer in Matroozen-kleederen by haar gekomen was, liet zy haar man daar van waarschouwen.

De Schoenmaker, daar op spoedig 't huis
Z z 2 ge-

Aardig geval of schen een Schoenmakers vrouw, en haren minnaar.

gekomen zynde, en een brave span-riem in zyn hand genomen hebbende, quam zeer stil en onverwagt binnen. Hy stond quanizuis verbaalt, dat hy daar een Matroos by zyn vrouw zag, schold hem eerst braaf uit, en lei 'er de spanriem toen zoo dicht op, dat die arme Fiscaal, die de sterkste niet was, onder de handen van den Schoenmaker meende dood te blyven, alzoo het geen gemeene, maar wel een dubbele goede spanriem was. Ja het trof den Fiscaal zoo wel overal, dat hy, de slagen niet langer konnende doorstaan, den Schoenmaker stil en als in vertrouwen zeide, dat hy geen Matroos, gelyk hy waande; maar de Fiscaal was.

De Schoenmaker dit gehoord, en wel verstaan hebbende, wien hy noemde, begon toen wel eens zoo hard te slaan, met groote moeijelykheid zeggende, schoft, zult gy de naam van zulken braaf en eerlyk man, dien ik zeer wel kenne, my hier noemen, om uw vuile en godlooze toelag op myn vrouw te bedekken, en om daar door myne handen te ontkomen, ik zal u dat verleren, en niet nalaten dien goeden Heer daar kennis af te geven.

Na dat hy hem nu zoodanig toegeteijst had, dat hy meende, dat het genoeg was, ziende dat hem het bloed niet weinig langs het aangezicht liep, en dat hy zeer wel getroffen was, liet hy hem henen loopen, riep hem nog na, jou rekel, pas me nooit weer hier te komen, of ik zal u nog beter havenen; dog de Fiscaal, geen lust hebbende daar vorder na te luisteren, rekte, zoo veel als hy kon, na zyn huis: ziende nu en dan nog eens om, of de Schoenmaker met de spanriem hem niet volgde.

Het aardigste nu van allen was, dat deze Schoenmaker daags 'er aan ontrent negen uren voor de middag na die Fiscaal ging, vragende aan een van de jongens, of hy myn Heer niet spreken kon. De jongens zeiden, dat myn Heer niet al te wel was; dog op de nader aandrang van de Schoenmaker, van dat hy hun Heer over een zaak van aangelegenheid spreken moest, gingen zy hem aandienen.

Hun Heer, niet wetende wat hy mogt te zeggen hebben, oordeelde best (hoe ongesteld hy ook was) hem te hooren spreken. Hy quam dan by hem, met zyn gansch aangezicht vol pleisters, en doeken (onder voorgeven, zoo de jongens zeiden, dat hy de roos in zyn aangezicht had) en zoo ras zag hy hem niet, of hy zei, dat 'er gisteren avond een Matroos in zyn huis geweest was, die een aanslag op zyn vrouw gemaakt, en die hy wakker met de spanriem afgeroest, maar die de onbeschaamdheid gehad had, van hem te zeggen, dat hy de Fiscaal (te weten, die, daar hy toen mede sprak) was. Hy voegde daar kort 'er aan by, dat hy, wel wetende

hoe veel ongelijk hy dien Heer daar mede dede, hem daar op nog wel eens zoo dicht afgeroest had; dog dat, deze eindelyk het ontvlugt zynde, hy (Schoenmaker) roedig goordeeld had hem daar van ten eersten kennis te moeten geven, op dat hy na die schurk mogt doen zoeken, en gelegenheid hebben van hem te straffen.

De Fiscaal, die razende meende te werden, en 'er al eens tusfchen beiden inviel, zei, vent hebt gy my anders niet te zeggen, zoo scheerd u aanslonds hier van daan, of ik zal weten, wat ik met u te doen heb; maar de Schoenmaker, die hem nu niet te na quam, wel weidende, dat een hond stout op zyn eigen erf is, zei eer hy weg ging nog, ja wel Heer Fiscaal, ik moest het u evenwel zeggen, dat die schoft uw naam daar in gebruikte, op dat gy 't weten zoud, waar op de Fiscaal weer zeide, ja brui maar henen vent, ik weet dat al te maal al; waar op de Schoenmaker hem beleefd groette, en al meesmuilende henen ging; dog eer hy 't huis quam, wist byna half Bataviaal, wat 'er tusfchen hem en de Fiscaal voorgevallen was, waar over die Heer in langen tyd niet dorst te voorschyn komen, en toen hy al te voorschyn quam, kon hy, onder zyne goede bekenden, de mecnigvuldige schimplicheuten, die men hem over de uitwerking van de spanriem, en over de scherpe kragt van 't leder gegeven had, niet ontwyken; maar hy quam nooit weer in het huis van dien boozen schoenmaker, die hem de liefde zoo vinnig uit zyn lyf geflagen had, dat hy vreesde, dat 'er zyn ziel wel haast mede op zou gevolgd hebben.

Ik moet (alzo wy hier by de gerichts-^{Aardig voorval tusfchen Klaarbout} zaken zyn) een aardig voorval aanhaalen, dat den Geheimfchryver van de Raad des Gerichts, de Heer Jacob van Naarsen my en een Juf^{ter.} verhaald heeft in zyn bywezen, A°. 1689, ten deelen in, ten deelen buiten de Gerichts-kamer te zyn voorgevallen.

Jacob Klaarbout, Visitateur generaal, zekere Juffrouw (die ik van naam zeer wel kende) voor een hoer uitgescholden hebbende, en daar over voor dien Raad gedagvaard zynde, om haar dat of te bewyzen, of te herroepen, zei voor den Regter, Heeren: Ik heb deze Juffrouw voor een hoer uitgemaakt, dat is waar, dog zeg ik nu, dat ik die Juffrouw voor een eerlyke vrouw houde, en dat ik dit gelogen hebbe. Hy daar op met die Juffrouw buiten staande, en die Geheimfchryver ergens over ook eens buiten komende, vragde hy aan de Heer van Naarsen, myn Heer, mag men een hoer ook wel een Juffrouw noemen? Wel ja, zeide Heer van Naarsen; waar op de Heer Klaarbout, zig na die Juffrouw keerende, zeer beleefd goeden dag Juffrouw zeide. De Juffrouw, wel verstaande, hoe hy dit meende, alzoo

zy de vorige vrage ook gehoord had, verzogt weder binnen te staan, en verhaalde 't geval aan den Rechter, die de woorden zeer aardig, en 'er wel iets naders op te zeggen vond; dog hy geraakte met een ernstige vermaning, van zyn steekelige tong wat meer te bedwingen, en zulke aardigheden zoo dicht ontrent de hoogste Gerichts-zaal na te laten, vry.

Ongemakken in de huishouding met quade slaven.

Hoe gemakkelyk nu een vrouw het ook in de huishouding heeft, wannecr zy goede slaven en slavinnen heeft, beurt het echter nu en dan wel, dat men ook eenige quade krygt, die hunne meesters en meesteressen, of met op te droffen, en weg te loopen (dat in vorige tyden ten eersten na Bantam plag te geschieden) of met dronken drinken, met steelen, of by de hoeren, of hare pollen te loopen, geweldig gewoon zyn te plagen. Om het welke hen te verleeren, men de zelve zomtyds wel door de Fiscaals Caffers wakker geeffen laat, behalven dat zommige ze ook wel door hun eigen volk in huis laten straffen, dat zoo zeer niet in gebruik is, als wel het andere, dat men buiten eenig gevaar, of verantwoording, voor 12 stuivers kan laten doen.

Proeve, om dieffal by hen te ontdekken.

Wanneer een slave iets gestolen heeft, gebruiken zommige een aardige vond om de dieffal te ontdekken; dog voor af moet men weten, dat gelyk de meeste slaven geen groot verstand hebben, en zeer hyge- loovig, zy dierhalven ook gemakkelyker dan andere, die meer vernuft hebben, te misleiden zyn.

Men haald uit het bosch 1 a 2 ryskens, van dikte als een hazelaar, en ook van de zelve verwe. Men spouwt een van de zelve, of men neemt 'er twee tegen een, en men doet die twee eindcn (of anders 't einde van het eene gespouwen rysken, zoo als het aan 't eene einde nog vast is) door iemand aan de eene zyde om de schuldige zyn hals houden, die tusschen het gespletene, of tusschen die twee hazelaren (welke zy Jan Preto, dat is, zwarte Jan, noemen) in komt, en dan komt 'er een aan de andere zyde, die vat de twee gespletene eindcn van dezen Jan Preto, die om den hals, zoo dat hy 't wel verdragen kan, behoortlyk toenypende, na welk bedryf deze verdagte eenige reizen deze woorden herhaalen moet: Jan Preto, impi preto, si eo tenho coelpa, enforca per mi, dat is, zwart Jan, sta recht, zoo ik schuld hebbe, hangt my op, of wordg my. Indien hy nu, die dit zegt, schuldig is, zoo zeggen zy, dat die hazelaar van zelf (dat maar voorgeven, en bygeloove, of wel een uitwerking van de vreeze des schuldigen is, en die zyn aderen aan den hals opzwellen doet) allenskens meer en meer zoodanig toewringt, en toenypt, dat het de verdagte onmogelyk langer kounende verdragen,

en meenende te stikken, het eendelyk bekennen moet. Op die wyze nemien zy een proeve van alle hunne slaven, en zoo heeft zeker buurman van my 'er een, die anders zeer hardnekkig in 't loochenen was, ontdekt, die zyn goude gelpen uit zyn schoenen gestolen had.

Daar is nog een tweede proeve, by welke zy alle de slaven eenige drooge ryft te eten geven, die hy kaauwen, en inslikken moet. Al, die ze inslikt, is onschuldig, dog den schuldige, die zich zelve, vreezende, dat daar iet in, of een bezweerd middel van ontdekking over uitgeproken is, zeer benaauwt maakt, kan die onmogelyk binnen krygen, en door deal te grootte droogheid van zyn tong niet langer kaauwen, waar door hy, alzoo hy geen speekzel in zyn mond krygen kan, genoodzaakt werd te klappen.

Hun derde middel is, dat zy aan ieder slave een ikeli, of dun reisken van een vinger lang geven, waar over de meester van den huize eenige woorden preveld, die hy hen wys maakt van zoo veel kragt te zyn, dat zy den dief onseilbaar zullen uibringen, alzoo daar op ten eersten een stukje, wel een duim-breed langer, aan 't ikeltje van den dief aangroeyen zal. De dief, bekommerd van ontdekt te werden, alzoo hy dit door zyn bygeloove voor een vaste waarheid aannemd, breekt behendig zoo een stukje van zyn ikeltje, of reisken, af, om dog niet ontdekt te werden, en werd alleen daar door, by 't weer nazien van alle de ikeltjens, klaar ontdekt, verbaalt staande, hoe men juist weten kan, dat hy de dief is.

Dus heeft men in Bengale, als iemand van overspel verdagt is, nog een zeldzame proeve om iemands schuld of onschuld, te ontdekken. Men doet siedend water in een ryft-pot, en laat daar een goude ring in zinken. Indien de verdagte die met een onbeschadigde hand en arm van de grond haald, werd zy voor onschuldig gehouden, dog brand zy haar hand, dan is zy, buiten alle tegenspraak, schuldig; en men zegt dat 'er verscheide voorbeelden af zyn, van die zich in zoodanigen voorval niet ter wereld (waarfchynelyk zich 'er tegen verzorgende) gebrand hebben.

Gelyk men hier tegen den avond een ongemeen vermaak, en een groote verquikking, by 't zitten en 't wandelen in de lichte Maan, heeft, alzoo is het een van de grootste uitspanningen hier, dat men te gen 9, 10, en 11 uren nu en dan by hoog water eenige vaartuigen met allerlei speeltuigen, en voor al van blaas-tuigen en muscyns heeft, die zeer stil door de gragten komen aan scheppen, en een ongemeen fraai muzycq (dat een heerlyke weergalm tegen de huizen geeft, en waar by zig ook wel stemmen voegen) aanregten, werden-

Fraje uitspanningen 's avonds by de lichte maan.

de van een ander vaartuij met jong gezelschap kort'er agter gevolgt. Ik heb wel halve nagten daar na, zonder verzadigd te konnen werden, leggen luisteren, en heb zoo volmaakte concerten, die van enkele slaven op de hand-viool, viool di gamba, harp, cither, of guitaire, en wat dies meer, meesterlyk uitgevoerd wierden, daar gehoord, dat zy van geen concert in 't Vaderland verbeterd konden werden.

Men kan zich ook geen vermakelyker stad in de wereld, om te wandelen, verbeelden, alzoo men hier langs de gragten niet alleen allerlei, en veel welriekende bloem-boomen, maar ('t geen men nergens anders zoo vind) die men het geheel jaar door groen heeft.

En zoo men geregen is zyn vermaak buiten de stad te gaan nemen, kan 'er geen schooner wandeling, als langs de weg van Jakatra, en zoo verder tot aan de Chineesche graven, bedagt werden, alzoo die weg zeer breed, en aan wederzyden met zeer pragtige tuinen, waar op heerlyke huizen staan, bezet is; waar onder die van zyn Oud-Edelheid van Outhoorn, van de Heer Douglas, van Mevrouw Volger, van de Heer Zwaardkroon, van de Heer van Zwol, van de Heer Krudop, van de Heer van der Hof, enz., uitsteken; dat men ook van de tuinen van de Heeren van Hoorn, van Riebeck, en van Ryn (dog vry verder van de stad, en wat aan een ander oort gelegen) mede wel zeggen mag; behalven dat ook de Chineesche graven zeer heerlyk zyn.

Wil men verder henen zyn vermaak nemen, men kan na Ansjof of na Tandjong Prioc (pas een halve myl van de stad) met een orembaei, of koets, of na de Maronde, en nog verder, gaan.

Nog vry verder uitspanning kan men na Siringing en Depoc (plaatsen van vermaak, de Heer Chastelein wel eer toekommende, en 5 of 6 mylen van Batavia gelegen, of na Tanah Abang 't land van de Heer van Riebeck (dat ook eenige mylen van Batavia legr) of na Noordwyk (een post ontrent 1 myl van Batavia) nemen, op welke laatste plaats men doorgaans Cacab, en andere schoone visch, ecten gaat, en daar ieder mansperzoon een goude coebang (of 24 gl.) voor die maalyd verteerd; dog hy mag een Juffrouw medebrengen, die dan niets betaald, en daar mede bygerekend werd, als of zy voldaan had.

Wil men ook de Utrechtse-, Rotterdammer-, Diest-, of Nieuw-poort uit langs de voorsteden gaan wandelen, men moet bekennen, dat men daar alomme de schoone en pragtigste tuinen heeft, met uitnemende schoone huizen 'er op getimmerd, en daar by alles, 't geen een gezelschap vermaken en behagen kan.

Het Eiland Onrust, drie mylen van Batavia gelegen, en aldus als onder den

rook van deze stad, behoord zoodanig tot de zelve, en tot de gedurige bevelen van de Heer Opperlandvoogd, dat 'er geen een dag voorby gaat, dat daar niet de een of de andere last na toe moet. Het is kleen in zyn omtrek, en alleen geschikt tot het vertimmeren, of kielhalen der schepen.

Ten dien einde woond 'er een Baas op, die in myn tyd Opperkoopman met 120 gulden ter maand was. Ook zyn 'er (geelyk te denken is) veel sloopstimmerlieden, en zeevarend volk, tot dat werk behoorende. Die Baas leeft daar als een Prins, zynde Hoofd van dat Eiland, onthaltende nu en dan dezzen gene Heeren op schoone leer-visch, die 'er zeer goed is.

Daar woond ook een Predikant, en Krankbezoeker, om des Zondags den dienst waar te nemen.

Ik heb 'er van Batavia af ook een Moolen, en meer andere zware werktuigen, gezien.

De Baas heeft 'er ook koebestien en melk in overvloed; dog het verdere moet van Batavia alle dag gehaald werden.

Den 27 October 1671 besloten haar Edelheden dit te versterken met een steenen bolwerk, om de aankomende vaartuigen, en zulk quaad volk af te konnen wyzen. En den 16 January 1699, om daar een Loots, tot berging der grove goederen, te laten opstaan, en de peper-pakhuizen op te ruimen, alzoo de groote Rivier onbruikbaar geworden was.

Van de ziekten, die hier op Batavia de menschen, en voor al de nieuwelingen, die zich in 't sterk eeten der vrugten te buiten gaan, gemeenelyk aantasten, zal ik niet spreken, alzoo 't meest de zelve zyn, over welke wy reeds in de stoffe over Amboina breed genoeg gesproken hebben.

De eenige ziekte, die hier sterk doortast, is de Lazery, tot weering en genezing van welke het Eiland Purmerent geschikt is; dog lieden van middelen, daar door aangeast werdende, onthouden zich in hunne tuinen, buiten de stad.

Dit is een bedroefde en ongeneezelyke ziekte, zynde als een onzientlyke kanker, die de menschen verteerd, en allenskens opect. Zy zien 'er afschuwelyk vol bobels en puisten uit, en ik heb 'er gezien, die, de zelve aan de voorste vinger hebben, alle dag ier aan die vinger verloren, die als uitdroogde, inkromp, en kleener wierd, zonder dat men 'er egter veel aan zien kon.

De gemeene talen, van welke men zig op Batavia bediend, zyn de Portugesche, lage Maleitze, en Nederduitsche. Men heeft daar ook wel de Javaansche, Chineesche, en alle de andere talen der volkeren, die hier zyn; maar het is voor hun zelve, dat zy die met hun eigen volk spreken, en verder werd 'er geen werk af gemaakt by

andere; dog de Portugeefche en de Maleitze taal zyn de twee taalen, waar mede men niet alleen op Batavia, maar zelf door ganfch Indiën, tot in Perfien toe, met allerlei volkeren te recht kan raken. Men had egter beter gedaan met onze taal geheel en al, gelyk de Portugeezen de hune van eerften af aan ingevoerd hebben, alomme waar zy quamen, mede in gebruik te brengen.

Den 8 Juny 1691 is daar van al een be-
gin gemaakt, en by haar Edelheden be-
floten, dat geen lyf-eigenen hoeden of
nutzen zouden mogen dragen, en ook geen
vry-brieven (fchoon al vry gegeven zyn-
de) erlangen, voor en al eer zy Nederduits
konden fpreken. Ook befloten zy toen

geen huwelyken van Inlandze vrouwen
met Nederlanders toe te ftaan, dan van die
gene, die Nederduits konden fpreken.

Gelyk 'er veel goederen van alle gewef-
ten op Batavia komen, en weer van daar
na alle andere geweften gaan, alzo werd
'er ook veel tol van de inkomende en uit-
gaande goederen getrokken, gelyk men uit
een Lyft, die wy daar af bezitten; dog die
ieder een juift niet behoefd te doorfnuffe-
len, zou kunnen zien.

Nu zullen wy de voornaamfte dienaars
der E. Maatfchappy hier, zoo als zy mal-
kander in rang volgen, zoo verre wy die
hebben kunnen nalpeuren, en opdelen,
hier byvoegen.

TIENDE HOOFDSTUK.

L yft der Opperlandvoogden van Indien. Lyft der algemeene Bestierders van den han-
del van Indien. Lyft der ordinaris Raaden van Indien. Lyft der extraordinaris
Raaden van Indien. Geheimschryvers der Hooze Regeering. Eerfte Klerken der Secre-
tary van zyn Edelheid. Ontfangers generaal. Eerfte Opperkooplieden des Kasteels.
Tweede Opperkooplieden des Kasteels. Sergeants-Majours. Boekhouders generaal. Vi-
sitateurs generaal. Equipagie-meesters. Advocaten Fiscaals. Baillu's. Water-Fiscaals.
Land-droften. Opperhoofden van 't Soldy comptoir. Sjabbandaars. Konftapel-Ma-
jours. Administrateurs van de Medicinale winkel. Baazen van Onruft. Fabryken. De
Fiscaals Independent. Presidenten van Justitie. Raaden van Justitie. Raaden van Batavia. No-
tariffen van Batavia. Procureurs van Batavia. Presidenten van Schepenen. Schepe-
nen van Batavia. Presidenten der Weeskamer. Weesmeesteren van Batavia. Presi-
denten der Heemraaden. Presidenten der Commissariffen van Huwelyke en Kleene za-
ken. Presidenten van Chineefche Boedelmeesters. Chineefche Boedelmeesters. Secretarif-
fen van Justitie. Secretariffen van Schepenen. Secretariffen der Weeskamer. Secreta-
riffen der Heemraden. Secretariffen van Huwelyke en Kleene zaken. Secretariffen
van Chineefche Boedelmeesters. Grootte Kaffiers. Grootte Winkeliers. Dispensiers. Do-
ctoren. Vcndu-meesters. Stads-drukkers. Kapiteins in dienst der E. Maatfchappy tot
Batavia. Luitenants op Batavia in dienst. Vaandrigs in dienst. Wondheeters tot de
eerfte bedieningen van Indien opgestegen.

L Y S T

Van de Naamen der H E E R E N

GOUVERNEURS GENERAAL

O F

OPPERLANDVOOGDEN

V A N

NEDERLANDS INDIA.

Lyft der
Opper-
landvoog-
den van
Indiën.

Pieter Both.
Gerit Reynst.
Laurens Reaal.
Jan Pieterszoon Koen.
Pieter de Carpentier.
Jan Pieterszoon Koen.
Jacques Specx.
Henrik Brouwer.
Antoni van Diemen.

van A^o. 1610. 19 Dec. tot A^o. 1614. 30 July.
1613. 30 Juny. 1616. 20 Decemb.
1616. 19. Juny. 1618. 20 May.
1618. 20 May. 1622. 24 Novemb.
1622. 24 Novemb. 1627. 30 Septemb.
1627. 30. Septemb. 1629. 20 Septemb.
1629. 22 Sept. 1632. 7 Septemb.
1632. 7 Sept. 1635. 31 Decemb.
1635. 31 Decemb. 1645. 19 April.

Kor-

Kornelis vander Lyn.	van A°. 1645. 19 April. tot A°. 1650. 11 Decemb.
Karel Reinierszoon.	1650. 11 Decemb. 1653. 18 May.
Joan Maatziiker.	1653. 18 May. 1678. 4 January.
Ryklof van Goens.	1678. 10 January. 1681. 25 Novemb.
Kornelis Speelman.	1681. 25 Novemb. 1684. 11 January.
Johannes Camphuis.	1684. 11 January. 1691. 24 Septemb.
Willem van Outhoorn.	1691. 24 Septemb. 1704. 15 Augustus.
Johan van Hoorn.	1704. 15 Augustus. 1709. 30 October.
Abraham van Riebeck.	1709. 30 October. 1713. 17 Novemb.
Christoffel van Zwol.	1713. 17 Novemb. 1718. 12 Novemb.
Henrik Zwaardekroon.	1718. 13 Novemb. 1725.
Mattheus de Haan.	1725.

L Y S T

Van de Naamen der H E E R E N

D I R E C T E U R S G E N E R A A L ,

O F

A L G E M E E N E B E S T I E R D E R S V A N D E N H A N D E L

V A N

N E D E R L A N D S I N D I A .

Lyft der	Jan Pieterszoon Koen.	van A°. 1613. tot 1618.
Algemeene	Pieter de Carpentier.	1618. 1622.
Bestiërders	— — —	
van den	Daniel vander Lek, 6 Decemb. 1625. uit-	1626.
handel van	gevaaren.	
Indiën.	— — —	
	Antoni van Diemen.	1632. 1635.
	Philip Lucaszoon.	1635. 1640.
	Kornelis van der Lyn.	1640. 1645.
	— — —	
	François Caron.	1647. 1650.
	Joan Maatziiker.	1650. 1653.
	Gerard Hult.	1654. 1656. 10 April.
	Karel Hartzing.	1656. 1667. 24 September.
	Nicolaus Verburg.	1667. 1675.
	Ryklof van Goens.	1675. 1678.
	Kornelis Speelman.	1678. 1681.
	Balthazar Bort.	1681. 1684.
	Antoni Hurdt.	1684. 1689.
	Willem van Outhoorn.	1689. 1691.
	Johan van Hoorn.	1691. 1704.
	Abraham van Riebeck.	1704. 1709.
	Abraham Douglas.	1709. 1715.
	François Kastelein.	1715. 1722. 15 April overleden.
	Mattheus de Haan.	1722. den 16 dito gekoren. 1725.
	Antoni Huisman.	1725.

L Y S T

Van de Naamen der H E E R E N

ORDINARIS RAADEN

V A N

N E D E R L A N D S I N D I A.

Lyft der	Jan Pieterszoon Koen.	van Ao.	1613.	tot	1618.
Ordinaris	Steven van der Hagen.		1614.		1620.
Raaden	Hans de Haze.		1616.		1619.
van Indiën.	Fredrik Houtman.		1618.		1620.
	Pieter de Carpentier.		1618.		1622.
	Andries Souri.		1618.		
	Frank vander Meer.		1619.		
	Jacob Dedel.		1620.		1622.
	Dr. Martinus Sonk.		1620.		
	Pieter Dirkszoon.		1620.		
	Adolf Thomaszoon.		1620.		
	Daniel van der Lek.		1626.		
	Jan van Gorcom.		1626.		
	Dr. Pieter Vlak.		1626.		1634.
	Jacques le Febre.		1626.		1627.
	Willem Janszoon.		1626.		
	Antoni van Diemen.		1626.		1630. en doe weer van 1632 tot 1632.
	Wybrand Schram.		1626.		
	Pieter van Duinen.		1626.		1628.
	Jeremias de Meeſter.		1628.		
	Jacques Speex.		1629.		1629.
	Philip Lucaszoon.		1631.		1635.
	Arent Gardenys.		1635.		1643.
	Artus Gyzels.		1635.		1637.
	Antoni Caan.		1639.		1643.
	Jan Ottens.		1639.		1641.
	Karel Reinierszoon.		1639.		1650.
	Kornelis vander Lyn.		1638.		1640.
	François Caron.		1642.		1647.
	Johan Maatzuiker.		1640.		1650.
	Karel Hartzink.		1644.		1656.
	Salomon Zweris.		1644.		1645.
	Simon van Alfen.		1645.		1646.
	Gerard Demmer.		1650.		1652.
	Arnold Heuffen.		1648.		1650.
	Johan Cuncus.		1650.		1657.
	Arnold de Vlaming van Outshoorn.		1650.		1661.
	Willem Verbeck, of vander Beek.		1654.		1656.
	Idem herſteld.		1661.		1663.
	Nicolaas Verburg.		1655.		1667.
	Dirk Steur.		1655.		1663.
	Adriaan vander Meyden.		1658.		1660.
	Laurens Pit.		1660.		1678.
	Pieter Antoniszoon Over'twater.		1663.		1678.
	Ryklof van Goens.		1661.		1675.
	Mattheus van den Brouke.		1663.		1669.
	Jacob Huſtaart.		1664.		1665.
	Kornelis Speelman.		1671.		1678.
	Pieter van Hoorn.		1675.		1678.
	Konſtantyn Ranſt.		1675.		1677.
	Johan Bax.		1676.		1678.

	van Ao.	tot	
Balthazar Bort.	1678.	1681.	
Willem Volger.	1678.	1678.	
Antoni Hurdt.	1678.	1684.	
Dirk Bloem.	1679.	1680.	
Willem van Outhoorn.	1681.	1689.	
Joannes Camphuis.	1681.	1684.	
Maarten Pit.	1683.	1690.	
Ryklof van Goens de Jonge.	1685.	1686.	
Jacob Joriszoon Pits.	1685.	1687.	
Laurens Pyl.	1687.	1705.	
Johan van Hoorn.	1687.	1691.	
Isaac de St. Martin.	1688.	1696.	
Dirk de Haas.	1690.	1701.	
Abraham van Riebeck.	1691.	1704.	
Wouter Valkenier.	1692.	1699.	
Joannes Kops.	1697.	1705.	
Emanuel Bornezee.	1700.	1705.	
Jacob van Dam.	1702.	1704.	
Christoffel van Zwol.	1702.	1713.	
Herman de Wilde.	1704.	1707.	
Abraham Douglas.	1705.	1709.	
Pieter de Vos.	1705.	1710.	
Adam van Ryn.	1707.	1709.	
Kornelis Chastelein.	1709.	1714.	
Matheus de Haan.	1710.	1722.	
Henrik Bekker.	1710.	1716.	
Laurens Tolling, <i>zonder stem in Rade tot</i>	1710.	1724.	
A ^o . 1723.			
Frans Castelein.	1711.	1715.	
Henrik Zwaardekroon.	1716.	1718.	
Theodorus de Haze.	1716.	1718.	
Mr. Samuel Timmerman.	1716.	1721. <i>overleden in Augustus.</i>	
Mr. Jacob Faas.	1716.	1722. 4 <i>Novemb. overleden.</i>	
Jan Kornelis d'Ableing.	1720.	1721. <i>in July overleden.</i>	
Ferdinant de Groot.	1719.	1720.	
Willem Bakker Jacobszoon.	1719.	1720.	
Mr. Izaak Augustyn Rumph.	1720.	1722.	
Antoni Huisman.	1720.	1725.	
Kornelis Hasselaar.	1720.	1724. <i>nog.</i>	
Johan Adriaan Crudop.	1720.	1724. <i>nog.</i>	
Wybrand Blom.	1724.		
Ewout van Dishoek.	1724.		

L Y S T

Van de Naamen der H E E R E N

E X T R A O R D I N A R I S R A A D E N

V A N

N E D E R L A N D S I N D I A .

Extraordi- naris Raad- den van India.		van Ao.		
Adriaan Maartenszoon Blok.		1619.	1619.	
Herman van Speult.		1619.	1626.	
Willem Janszoon.		1619.	1626.	
Willem Witzen.		1622.		
Jacques Specx.		1622.	1627.	
Jeremias de Meeſter.		1626.	1628.	
Quiry van Raamburg.		1630.	1633.	
Arent Gardenys.		1630.	1635.	
Johan van der Butg.		1631.	1641.	
Philip Lucaszoon.		1631.	1633.	
Artus Gyzels.		1631.	1635.	
Jan van Broekom.		1635.	1640.	
Antoni Caan.		1636.	1639.	

Jan Ottens.	<i>van</i> Ao. 1636.	tot 1639.
Karel Reinierszoon.	1636.	1639.
Antoni van den Heuvel.	1636.	
Kornelis vander Lyn.	1637.	1638.
Henrik Boudewynszoon van Lokhorst.	1637.	1638.
Adam Westervold.	1637.	1638.
Johan van Twift.	1639.	1643.
Jultus Schouten.	1640.	1644.
Salomon Zweris.	1640.	1645.
Simon van Alfien.	1640.	1645.
Joan Maatzuiker.	1641.	1644.
François Caron.	1641.	1641.
Gerard Demmer.	1642.	1650.
Pieter Boreel.	1642.	1643.
Kornelis Witzzen.	1642.	1646.
Karel Hartzink.	1642.	1649.
Jeremias van Vliet.	1644.	1646.
Pieter Mesdag.	1645.	
Jochem Roelofszoon Deutecom.	1647.	1649.
Johan Cuneus.	1648.	1650.
Arnold Heussen.	1647.	1648.
Arnold de Vlaming van Outshoorn.	1649.	1650.
Willem van der Beek.	1651.	1654.
Johan van Teylingen.	1651.	1651.
Kornelis Cæsar.	1651.	1657.
Willem Verftegen.	1652.	1652.
Dirk Steur.	1652.	1655.
Gaspar van den Bogaarde.	1654.	1655.
Pieter Sterthemius.	1655.	1659.
Jan Thyszoon Payard.	1656.	1668.
Laurens Pit.	1657.	1661.
Adriaan vander Meiden.	1657.	1663.
Ryklof van Goens.	1657.	1660.
Mattheus van den Brouke.	1660.	1663.
Abraham Weins.	1660.	1661. <i>overleden.</i>
Frederik Coyett.	1660.	1662.
Simon Cos.	1660.	1664.
Jacob Huftaart.	1662.	1665.
Rogier van Heiningen.	1663.	1665. <i>overleden.</i>
Pieter van Hoorn.	1663.	1675.
Jacob Cops.	1663.	1675. <i>afgezet.</i>
Johan van Dam.	1664.	1666.
Antoni Paviljoen.	1665.	1678.
Kornelis Speelman.	1667.	1671.
Konstantyn Ranft.	1668.	1675.
Balthazar Bort.	1670.	1678.
Willem Volger.	1671.	1678.
Ysbrand Godsken.	1672.	1676.
Sybrand Abbema.	1674.	1679.
Antoni Hurdt.	1675.	1678.
Henrik Adriaan van Rheede.	1677.	1677.
Willem van Outhoorn.	1678.	1681.
Joannes Camphuis.	1678.	1681.
Konstantya Nobel.	1678.	1678.
Jacob Joriszoon Pit.	1678.	1685.
Ryklof van Goens, de Jonge.	1679.	1680.
Jacob Kops (op Macassar hersteld zynde)	1680.	1684. 10 <i>Novemb. overleden.</i>
Laurens Pyl.	1680.	1687.
Frederik Lambertszoon Bent.	1681.	1682.
Johan van Hoorn.	1681.	1687.
Kornelis van Quaalberg.	1682.	1687.
Nicolaas Schagen.	1683.	1696.
Reinier Casembrood.	1684.	1685.
Ilaac de St. Martin.	1685.	1688.
Thomas Slicher.	1685.	1691.

Robbert Padbrugge.	van A ^o .	1686. tot 1688.	
Pieter Pauw.		1687.	1695.
Gerard de Bevere.		1687.	1690.
Joachim Nieuwstad.		1688.	1696.
Dirk de Haas.		1689.	1690.
Johan van Leenen.		1689.	1695.
Abraham van Riebeck.		1690.	1691.
Emanuel Bornezee.		1690.	1600.
Wouter Valkenier.		1690.	1692.
Joannes Kops.		1690.	1697.
Laurens Pit, de Jonge.		1692.	1700.
Simon vander Stel.		1692.	1699.
Thomas van Rhce.		1695.	1701.
Willem Oem van Wyngaarden, Heer van Werkendam.		1693.	1701.
Daniel Heinfus.		1693.	1698.
Wybrand Lycogthon.		1695.	1699.
Gelmer Vosburg.		1696.	1697.
Pieter Deixhocke.		1697.	1701.
Willem Adriaan vander Stel.		1699.	1708.
Jacob van Dam.		1699.	1702.
Gerard de Heere.		1700.	1702.
Christoffel van Zwol.		1700.	1702.
Dirk Comans.		1702.	1706.
Abraham Douglas.		1703.	1705.
Henrik Jan Winkelmaai.		1703.	1703. overleden.
Herman de Wilde.		1703.	1704.
Pieter de Vos.		1703.	1705.
Adam van Ryn.		1703.	1707.
Bernardus Phoonzeri.		1703.	1708.
Adriaan vander Stel.		1703.	1720. overleden.
Henrik Zwaardekroon.		1704.	1716.
Matteus de Haan.		1704.	1710.
Willem de Roo.		1704.	1712. overleden.
Henrik Bekker, vinde dien Heer al zoo ontrent		1705.	1710.
Kornelis Chastelein.		1705.	1709.
Kornelis Jan Simons.		1707.	1707.
Pieter Roozelaar.		1707.	1716.
Theodorus de Haze.		1709.	1716. overleden.
Laurens Tolling.		1709.	1710.
Frans Castlein.		1709.	1711.
Joannes van Steeland.		1710.	1712.
Samuel Timmerman.		1710.	1716.
Jacob Faas.		1710.	1716.
Jan Kornelis d'Ableing.		1710.	1720.
Maurits Pasques de Chavones.		1714.	1724. overleden.
Ferdinand de Groot.		1715.	1719.
Willem Six.		1716.	1718.
Willem Bakker.		1716.	1719.
Mr. Izaak Augustyn Rumph.		1716.	1720.
Antoni Huisman.		1718.	1720.
Kornelis Hasselaar.		1717.	1720.
Hans Frederik Bergman.		1719.	1723. dog repat. dit jaar, en stierf kort'er aan.
Johan Adriaan Crudop.		1720.	1720.
Diderik Durven.	} beids overl.		
Wybrand Blom.			1724.
Petrus Vuisf. komt van Beng.		1720.	
Christiaan van Vrybergen of by zyn overlyden Abraham Kranendonk.			
Ewout van Dishoek.		1720.	1725. repat. dit jaar.
Jan Oets.		1720.	overleden den 9 Maart 1723 ontrent de Straat.

Joannes Sipman.	} van A ^o .	
Gerard van Westreenen.		1723.
Mr. Willem van Egten.	}	
Pieter Gabri, <i>komt uit Amboina.</i>		1723.
Dirk van Cloon, <i>op Choromandel.</i>		1723.
Joannes Hartenberg.	}	
Joan Everhard vander Schuur.		1724.
Jacob Willem Dubbeldekop.		

S E C R E T A R I S S E N
O F
G E H E I M S C H R Y V E R S
D E R
H O O G E R E G E E R I N G
V A N
N E D E R L A N D S I N D I A.

Geheim- schryvers der hooge Regering van Indiën.	Matthys Korneliszoon Vleeshouwer	van A ^o . 1616.	tot A ^o . 1623.
	Matthys Strobanius.	1623.	1624. <i>in May.</i>
	Jan van Dorelaar.	1624. <i>in May.</i>	1628.
	Antoni van den Heuvel.	1628.	
	Pieter Vlak.	1629.	22 <i>Novemb.</i>
	Dirk vander Lee.	1629. 23 <i>Novemb.</i>	1632.
	Maarten Ysbrands.	1632. <i>Septemb.</i>	
	Pieter Vlak,	1632. <i>Septemb.</i>	1633. <i>Septemb.</i>
	— — —		
	Pieter Mesdag.	1640.	1645.
	Joan Cunæus.	1645.	1648.
	— — —		
	Zacharias Wagenaar.	1651.	
	Andries Frifius.	1641.	1653.
	Adriaan Willeboorts.	1653.	1655.
	Gabriel Happart.	1656.	1657. <i>April.</i>
	Andries Frifius.	1657. <i>April.</i>	1660.
	Pieter Marville.	1661.	1665.
	Johan van Riebeck.	1666.	1677.
	Joannes Camphuis.	1677.	1678.
	Johan van Hoorn.	1678.	1682.
	Jacob van Dam.	1682.	1684.
	Abraham van Riebeck.	1684.	1691. <i>Septemb.</i>
	Paulus de Roo.	1691.	1695.
	Christoffel van Zwol.	1695.	1700. 8 <i>Juny.</i>
	Mattheus de Haan.	1700. 8 <i>Juny.</i>	1701. 21 <i>May.</i>
	Willem de Roo.	1701. 21 <i>May.</i>	1703.
	Henrik Zwaardekroon.	1703.	1704. 4 <i>Augustus.</i>
	Izaak Garfin.	1704. 4 <i>Augustus.</i>	1708. 8 <i>February.</i>
	Ferdinand de Groot.	1708. <i>February.</i>	1713. 27 <i>February.</i>
	Johan vander Niepoort.	1713. 2 <i>May.</i>	1715. <i>in 't begin.</i>
	Johan Adriaan Crudop.	1715. 25 <i>Juny.</i>	1720.
	Jacob Willem Dubbeldekop.	1720.	1722.
	Jan Paul Schagen.	1722.	1723. 29 <i>Juny.</i>
	Joan Frederik Gobius.	1723. 29 <i>Juny.</i>	1723. 22 <i>July.</i>
	Frederik Lokman, <i>Provisioneel.</i>	1724.	

L Y S T

Van de Naamen der

E E R S T E K L E R K E N

T E R

G E H E I M E S C H R Y F - K A M E R

V A N D E N

O P P E R L A N D V O O G D ;

Welke (schoon maar Kooplieden zynde) hier volgen laat , om dat zy tot deze kamer mede behooren.

Eerste Klerken ter Ge- heime schryfka- mer van zyn Edel- heid.	Pieter Marville.	van A ^o .	tot 1655.
	Kornelis Hooft.	1665.	1667.
	Johannes Camphuis.	1667.	1671.
	— — —		
	Johan van Hoorn.	1677.	1678.
	Pieter van Hoorn.	1678.	1682.
	Frederik ab Artzat.	1682.	
	N. Kuilenburg.		
	Jacob Akkerloot.	1688.	1690.
	Christoffel van Zwol.	1690.	1695.
	Joannes Ulrichs.	1696.	1700.
	Joannes Koekebakker.	1700.	1701.
	Isaak Garfin.	1701.	1704.
	Kornelis Bezuyen.	1704.	1706.
	Johan vander Nipoort.	1706.	1713.
Abraham de la Bordette.	1713.	1722.	
Frederik Lokman.	1722.	1724.	

L Y S T

Van de Naamen der H E E R E N

O N T F A N G E R S G E N E R A A L

V A N

N E D E R L A N D S I N D I A .

Ontfangers Generaal.	Timon Michielszoon.	van A ^o .	1620.	tot 1624.
	Adriaan vander Eyk.		1624.	1629.
	Kornelis van Maseik.		1629.	
	— — —			
	Sebald Wonderaar.		1636.	1653.
	Henrik van Gent.		1653.	1659.
	Wynand Rutgers.		1657.	1658.
	Henrik van Gent.		1658.	1659.
	Johan Kroon.		1659.	1664.
	Pieter van Hoorn. <i>Extraordinaris Raad.</i>		1664.	1668.
	Johan Weezenhagen.		1668.	1672.
	Willem van Outhoorn. <i>Ordinaris Raad.</i>		1672.	1681.
	Jan Lambertszoon Bent. <i>Extraordinaris Raad.</i>		1681.	1683.
	Jan Parvé.		1683.	1690.
	Gerard van de Voorde als Licentmeester, <i>Provisioneer.</i>		1690.	1691.

Simon van den Berg.	van A°. 1691.	tot 1709.
Jacob Pelgrom.	1709.	1713. <i>January.</i>
Ferdinand de Groot.	1713.	1717.
Gaspar van Mansdale.	1715.	1722.
Adriaan van Biefum.	1722.	1724. <i>nog.</i>

L Y S T

V A N D E E E R S T E

OPPERKOOPLIEDENDES KASTEELS,

Zoo verre die ons bekend zyn.

Eerste Op- perkoop- lieden des Kasteels.	Aarnout Krook	van A°. 1640.	tot 1622.
	Mattheus Leenderszoon:	1645.	1648.
	N. de Wit.	1648.	1650.
	Willem vander Beek.		
	— — —		
	Rogier van Heiningen.	1663.	1663.
	Pieter Knol.	1663.	1672.
	Gerard Vreeland.	1672.	1679.
	Johan Parvé.	1680.	1683.
	Mattheus van Lugtenburg.	1683.	1684.
	Emanuel Bornzee.	1684.	1690.
	Isaak van Thye.	1690.	1695.
	Nicolaas Alebos.	1695.	1696.
	Gerard de Heere.	1696.	1696.
	Jacob van Almonde.	1696.	
	Mattheus de Haan.		1700.
	Bernardus Phoonzen.	1700.	1700.
	Adam van Ryn.	1700.	1703.
	Ludolf van Koulster.	1703.	1705.
	Louis Gerrelag.	1705.	1707.
	Gerard van Tol.	1707.	1710.
	Ferdinant de Groot.	1710.	1710.
	Gaspar van Mansdale.	1710.	1713.
	Antoni Valk-nier.	1713.	1713.
	Joannes Mullerius.	1713.	1714.
	Joannes Pieterzon.	1714.	1715.
	Hermannus van Sugtlen.	1715.	1717.
	Johan Everart vander Schuur.	1717.	1722. <i>Wierd vryman.</i>
	Adriaan Oostwald.	1722.	1724. <i>nog.</i>

L Y S T

V A N D E T W E E D E

OPPERKOOPLIEDENDES KASTEELS.

Tweede Op- perkoop- lieden des Ka- steels.	Frederik Coyet.	van A°. 1644.	tot 1647.
	Rogier van Heiningen.	1656.	1663.
	Wybrand Dubbeldkop.		
	Willem Maatsuiker.	1663.	1672.
	Pieter Knol.	1672.	1672.
	Gerard Vreeland.	1672.	1672.
	Konstantyn Nobel.	1672.	1678.
	Johan Parvé.	1681.	1682.
	Mattheus van Lugtenburg.	1682.	1683.
	Emanuel Bornzee.	1683.	1684.
	Pieter Vorwer.	1684.	1688.
	— — —		
	— — —		

	van A ^o .	tot	
Nicolaas Alebos.	1694.	1695.	
Gerard de Heere.	1695.	1696.	
Bernardus Phoonfen.	1699.	1700.	
Mattheus de Haan.	1700.	1700.	
Adam van Ryn.	1700.	1700.	
Ludolf van Koulfster.	1700.	1703.	
Louis Gerrelag.	1703.	1705.	
François Dubbels.	1705.	1707.	
Gerard van Tol.	1707.	1707.	
Ferdinant de Groot.	1707.	1710.	
Gaspar Mansdale.	1710.	1710.	
Joan Herman Brandauw.	1710.	1712.	
Antoni Valkenier.	1712.	1713.	
Joannes Mullerius.	1713.	1713.	
Joannes Pieterzon.	1713.	1714.	
Hermannus van Sugtelen.	1714.	1715.	
Joan Everart vander Schuur.	1715.	1717.	
Pieter Houttuin.	1717.	1722.	<i>Na 't Vaderland.</i>
Abraham Patras.	1722.	1724.	<i>nog, dog gaat na Bengale.</i>

L Y S T

DER HEEREN

SERGEANTEN MAJOOR'S.

	van A ^o .	tot	
Sergeants Majoor's. Willem Verbeek.	1620.	1636.	
Adriaan Antoniszoon.	1632.	1636.	
Pierre de Champs.	1637.	1638.	
Maarten Schouten.	1638.	1639.	
Joan Lamoot.	1640.	1642.	
Willem Verbeek.	1640.	1651.	
Willem Verbeek.	1654.	1656.	
Johan van Dam.	1656.	1661.	
Willem Verbeek.	1661.	1663.	29 July.
Timon Sloot.	1663.	1669.	
Christiaan Poleman.	1669.	1679.	31 July.
Isaak de St. Martin.	1679.	1683.	Maart.
Jan Franszen.	1683.	1684.	
François Tak.	1684.	1685.	
Isaak de St. Martin.	1685.	1696.	
Adolf Winkeler.	1696.	1703.	
Meynart de Roy.	1703.	1707.	29 Maart.
Barent Ketel.	1708.	1709.	
Hans Frederik Berchman.	1709.	1723.	dat repata.
Ernst Melchior Paiffen.	1718.	1719.	overleden.
George van Spree.	1719.	1720.	zie verder niets van hem
Herman van Baajen, nu tweede Sergeant Majoor, en by vertrek van de Heer Berg- man, dito in zyn plaats.	1723.	1724.	nog.
Pieter Gysbert Noot, Directeur over de Fortificatiën en Approches van Indiën, Ingenieur.	1719.	1724.	nog.

L Y S T
D E R H E E R E N
B O E K H O U D E R S G E N E R A A L.

Boekhou- ders Gene- raal.	Jan Pieterszoon Koen.	van A°. 1613. tot 1613.	
— —	— —		
— —	Antoni van Diemen.	1626.	
— —	Kornelis vander Lyn.	1632.	1638.
— —	— —		
— —	Dirk Steur.	1645.	1651.
— —	— —		
— —	Kornelis Speelman.	1657.	1661.
— —	Paulus Davidzoon de Vicq.	1662.	1670.
— —	— —		
— —	Kornelis Francx.	1671.	1672.
— —	Kornelis Portier.	1672.	1673. 29 <i>Augustus.</i>
— —	Dirk Tymonszoon de Jong.	1674.	1676.
— —	Jacques Bucquoy.	1676.	1680.
— —	Gysbert van Everdingen.	1680.	1682.
— —	Daniel Braams.	1683.	1686.
— —	Adriaan Nieuland.	1686.	1691. 8 <i>May.</i>
— —	Paulus de Roo.	1691.	1691.
— —	Dirk Comans.	1692.	1698.
— —	Adam van Ryn.	1698.	1700.
— —	Abraham Douglas.	1700.	1701.
— —	Kornelis de Heide.	1701.	1707.
— —	Kornelis Bezuijen.	1707.	1708.
— —	Daniel Bernard.	1708.	1710.
— —	Andries Meesters.	1710.	1712.
— —	Jan Everhard vander Schuur.	1712.	1715.
— —	Pieter Colyn.	1715.	1719.
— —	Rogier Thomas van Heiningen.	1719.	1724. <i>nog.</i>

L Y S T
D E R H E E R E N
V I S I T A T E U R S G E N E R A A L.

Visiteurs Generaal.	Goezens.	van A°. 1640. tot	
— —	— —		
— —	Paulus Davidszoon de Vicq.	1666.	1670.
— —	— —		
— —	Robbert de Vicq. Witwout.	1674.	
— —	Maarten Pit.	1677.	1680.
— —	— —		
— —	Iaac Solimans.	1682.	1684.
— —	Jeremias Coefaart.	1684.	1689.
— —	Govaart van Hoorn.	1689.	1696.
— —	Bernhardus Phoonzen.	1696.	1699.
— —	Thomas van Zon.	1699.	1699.
— —	Kornelis Beernink.	1700. 31 <i>Maart.</i>	1700. <i>July.</i>
— —	Willem de Roo.	1700.	1701. 21 <i>May.</i>
— —	IV. Deel.	Bbb	Loo

BESCHRYVINGE VAN

	van A ^o . 1701.	tot	A ^o . 1702.
Lodewyk Wys.	1702.		1703.
Jacob Claarbout.	1704.		1704.
Johan Jacob Erberveld.	1704.		1707.
Joannes Grootenhuis.	1707.		1709.
Willem Six.	1710.	10 Maart.	1713. 18 Augustus.
Joannes Pieterfon.	1713.	10 October.	1715.
Joannes Visscher.	1715.		
Aarnout Valk.	1717.		1720.
Antoni Heinsius.	1720.		1722.
Abraham Patras.	1722.		1724. nog.
Daniel Verhoeven.			

L Y S T

D E R H E E R E N

E Q U I P A G I E - M E E S T E R S .

Equipagie-Meesters.	Nicolaas Pieterszoon.	van A ^o . 1630.	tot	
	N. Schoutens.	1632.		
	Matthys Quaft.	1640.		
	Gerard van Harn.	1642.	1645.	
	Jacob Vermeulen.	1645.	1645.	
	Matthys Crap.		1656.	
	Simon den Danfer.	1666.		
	Jan de Graaf.	1667.	1674.	April.
	Jacob de Geus.	1674.	1680.	
	Herman Lodewykszoon.	1680.	1688.	September.
	Simon van den Berg.	1688.	1691.	
	Jan Constantyn vander Mart.	1692.	1692.	
	Nicolaas Bichon.	1692.	1697.	
	Maurits Jacobszoon Eyk.	1697.	1699.	
	Ottho van Thiel.	1699.	1700.	
	Jan de Wit.	1700.	1704.	
	Pieter Ryk.	1701.	1712.	July.
	Meynart de Boer.	1704.	1705.	
	Jacob Broech.	1705.	1710.	April.
	Wesfel van Neercassel.	1712.	1718.	November.
	Michiel Westpalm.	1718.	1724.	nog.

L Y S T

D E R H E E R E N

A D V O C A T E N F I S C A A L S .

Advocaten Fiscaals.	Willem Wynrges.	van A ^o . 1627.	tot	
	Ysbrand van Swaanswyk.	1629.		23 July.
	Abraham Welsing.	1632.		
	Antoni van den Heuvel.	1632.	1636.	
	Abraham Welsing.	1634.	1638.	
	Gerard Demmer.	1639.	1641.	
	Simon van Alfen.	1643.	1645.	
	Gerard Herberts.	1646.	1649.	
	Joan Cunæus.	1650.		
	Herman Klenk van Odeffe.		1661.	
	Louis Philibert Vernatti.	1661.	1662.	
	Kornelis Snock.	1662.	1674.	May.

B A T A V I A.

379

Mr. Pieter Paauw.	van Ao. 1674.	tot 1677.2	Augustus.
M ^r . Gualter Zeeman.	1677.	1688.	
M ^r . Gerard de Beverc.	1688.	1690.	May.
Mr. Herman Klenk van Odeffe.	1690.	1694.	
Pieter Ketting.	1694.	1695.	
Willem van Wyngaarden.	1695.	1697.	
Mr. Gysbert Buis.	1697.	1698.	
Abraham Quevellerius.	1698.	1700.	
Mr. Christiaan Pit.	1700.	1702.	
Abraham Quevellerius.	1702.	1702.	
Mr. Kornelis Berendregt.	1702.	1708.	
Mr. Arnoldus Bitter.	1708.	1715.	
Mr. Abraham Alewyn.	1715.	1717.	
Mr. Pieter Vøist.	1717.	1720.	
Mr. Abraham Alewyn.	1720.	1721.	overleden.
Mr. Jan van Stryen.	1721.	1722.	na 't Vaderland.
Mr. Everhaad Krayvanger.	1722.	1724.	nog.

L Y S T

D E R H E E R E N

B A I L L U 'S.

Baillu's.	Jan Styns.	van Ao. 1620.29	Maart tot	1 July.
	Henrik Bruiftens.	1620.	1 July.	1621. 5 September.
	Job Christiaanszoon Gryp.	1621.	5 Septemb.	1622. 4 February.
	Antoni Caan.	1622.	4 February.	1624.
	Maarten Janszoon Visscher, Alias Vogel,	1624.		1626.
	Antoni Caan.	1626.		1629.
	Adriaan Martenszoon Blok.	1629.		
	Ysbrand van Swaanswyk.	1629.23	July.	1631.
	Jacobus Bontius.	1631.		1632.
	Simon Bolentyn.	1632.		
	Nicolaas van Kleef.	1632.		1638. 24 October.
	Joan Maatzuiker.	1638. 24	October.	1640. 11 January.
	Simon van Alfen.	1640. 11	January.	1643. 23 Novemb.
	Ambrosius vander Keer.	1643. 23	Novemb.	1647. 31 Decemb.
	Johan Cunæus.	1647. 31	Decemb.	1650. 27 October.
	Ambrosius vander Keer.	1650. 27	October.	1651. 25 April.
	Pieter Hakkius.	1651. 25	April.	1656. 28 Novemb.
	Ambrosius vander Keer.	1656. 28	Novemb.	1664. 31 Maart.
	Jacob Cafembrood.	1664. 31	Maart.	1686.
	Henrik de Bolla; door de Heeren Raaden in weerwil van zyn Edelheid Camp-huis gekoren; dog waargenomen door Vincent van Mook.	1686.		1686. Novemb.
	David Dispotryn.	1688.		1697.
	Kornelis van Outhoorn.	1697.		1701. 23 October.
	Lambert Dudde.	1701.		1706.
	Joannes Ens.	1706. 6	October.	1708.
	Everd Everwyn van Niel.	1708.		1709. 9 July.
	Gerard Hemfing.	1709.		1719.
	Henrik Kras.	1719.		1720.
	Willem Maurits Crusé.	1720.		1724. nog.

L Y S T

D E R H E E R E N

W A T E R - F I S C A A L S.

De Advocaten Fiscaals waren ook

Water- Fiscaals.	Water-Fiscaals.	van A ^o . 1627.	tot A ^o . 1667.
Mr. Pieter Paauw.		1667.	1687.
Wouter Valkenier.		1687. 28 <i>October</i> .	1688. 21 <i>Augustus</i> .
Mr. Joachim Nieuwstad.		1688. 21 <i>Augustus</i> .	1696. 26 <i>Maart</i> .
Nicolaas Alebos.		1696. 30 <i>April</i> .	1699. 6 <i>Novemb</i> .
Abraham Quevellerius.		1699. 6 <i>Novemb</i> .	1707.
Mr. Kornelis Beerendregt.		1708.	1724. <i>nog</i> .

L Y S T

D E R H E E R E N

L A N D - D R O S T E N.

Land- Drosten.		van A ^o . 1651.	tot A ^o . 1653.
Pieter Kemp.		1653.	1656.
Ambrosius vander Keer.		1656.	1669.
Jean Ferment.		1669.	1678.
Vincent van Mook.		1669.	1678.
Laurens Pit, <i>van de Oost</i> .		1678.	1664.
Vincent van Mook, <i>van de West</i> .		1678.	1685.
Vincent van Mook, <i>alleen</i> .		1685.	1685. <i>Novemb</i> .
Henrik de Bollan.		1688.	1688. <i>Septemb</i> .
Michiel Ram.		1701.	1701.
Govert Knol.		1707.	1707.
Christiaan Ludewich Holleyzen.		1709.	1709.
Henrik vander Horst.		1710.	1710. 7 <i>February</i> .
Philip Gyger.		1715.	1715. en 1723 als <i>Oud- Land-droft nog in't leven</i> . 1724
Nicolaas van Haaften.		1722. 16 <i>October</i> .	1722 in <i>October</i> weer <i>open gesteld</i> .
Godfried Bogaart.		1722. 10 <i>Novemb</i> .	1724. <i>nog</i> .

L Y S T

D E R

O P P E R H O O F D E N

V A N H E T

S O L D Y - C O M P T O I R.

Opper- hoofden van 't Sol- dy Comp- toir.		van A ^o . 1672.	tot 1678.
Henrik Schenberg.		1678.	1683.
Simon Keerdekok.		1683.	1685.
Emanuel Bornezee.		1685.	1689.
Kornelis vander Duia.		1689.	1694.
Joannes Cops.		1689.	1694.
Henrik Dykman.		1694.	1697.
Michiel Baalde.		1697.	1701.
Joannes Eduartzoon.		1701.	1701.
Willem de Roo.		1701.	1701.

François le Blancq.	van Ao. 1701. tot	1706.	1708.
Gaspar van Mansdalc.		1708.	1715.
Henrik Haak.		1715.	1721.
Salomon Storm.		1721.	1722.
Adriaan Ootwald.		1722.	1724. <i>nog. En toen als Landvoogd na Amboina.</i>
Stephanus verfluis.			
Kornclis 't Lam.		1724.	

Behalven hun gemeen inkomen, te voren al aangehaald, genieten zy als *Curatores ad Lites*, of als *Redders der Boedels van ongehuwde dienaars*, volgens besluit van haar Edelheden van den 5 September 1648 in 't gemeen 2½ per *cto*, en van gereede penningen 1 per *cto*.

L Y S T
D E R

S J A H B A N D A R S.

Sjabbandars.

Dirk Jemning.	van Ao. 1621. tot		
Wybrand Dubbeldekop.		1673.	1676.
Okker Okkerszoon, was den 25 February 1679 eerst geworden Sjabbandar a 90 gl. dog was Ao. 1667 al Licentmeester.		1676.	1682.
Gerard van de Voorde.		1682.	1701.
Henrik Vuijt.		1701.	1707.
Jacob Heinmans.		1705.	1709.
Kornclis Hasselaar.		1709.	1717.
Jacob Torant.		1717.	1719.
Arnoldus Abeleven.		1719.	1723. <i>nog.</i>

Dit ampt, en dat van Licentmeester, is ieder byzonder bedient tot den 20 Novemb. 1671, wanneer zy weer by eer. gevoegt zyn.

L Y S T
D E R

CONSTAPELS-MAJOOR.

Constapels-Majoor.

Klaas Janszoon.	van Ao. 1670. tot		
Ameling Wydeman.			1684.
Dirk Thomaszoon.			1695.
Maurits Jacobszoon Eyk.	1695.		1697.
Otto van Thiel.	1697.		1700.
Jan Cowyn.	1700.		1703.
Christoffel Wels.	1703.		1705.
Willem Beys.	1706.		1723. <i>nog.</i>

L Y S T
D E R

A D M I N I S T R A T E U R S,

O F

O P P E R - B E H A N D E L A A R S

V A N D E N

M E D I C I N A L E N W I N K E L.

Administrateurs der Medicinale Winkel.

Frederik Christiaanszoon.	van Ao. 1622. tot		
Willem Nanningszoon.		1624.	
Andriës Duræus.		1628.	1646.
Henrik ter Horst.		1646.	1669.

Andreas Cleyer.	van A ^o .	tot 1682.
Adriaan Strykersberg.	1682.	1702.
Gerard Brouwer.	1702.	1709.
Laurens de Vogel.	1709.	1714.
Lambertus Lamberti.	1714.	1720.
Jan Pinket.	1720.	1720.
Joannes de Hartog.	1720.	1723. <i>nog.</i>

L Y S T

D E R

B A A Z E N op 't Eiland O N R U S T.

Baazen van	Albert Renè.	van A ^o .	1681.	tot	
Onrust.	Jeroen Barentszoon van Moerbeek,	<i>was</i>			1705.
	't lang.				
	Nicolaas van Noord.		1705.		1713.
	Pieter Nieuwkerk.		1713.		1714.
	Pieter Victor.		1714.		1717.
	Kornelis vander Walk.		1717.		1722.
	Kornelis van Sorgen.		1722.		1724. <i>nog.</i>

L Y S T

D E R

F A B R Y K E N.

Fabryken.	Gomarus van Staan.	van A ^o .	1621.	tot	1628.
	Jochem Roelofssoon Deutecom.		1628.		
	— Starckenburg.				
	— Van Leeuwen.		1672.		1680. 18 <i>Septemb. overleden.</i>
	Adriaan de Man.		1680.		1688. <i>dito.</i>
	Ewout Verhagen.		1688.		1694. <i>dito.</i>
	Marcus de Bajonville.		1694.		
	Willem Joris van de Velde, <i>al voor</i>		1705.		1716.
	Willem van Rossum.		1716.		1719.
	Jan Hermanszoon vander Burg.		1719.		1722.
	Dirk Klaaszoon Duindam.		1722.		1723. <i>nog.</i>

L Y S T

Der onafhankelyke, of independente FISC A A L S, welke wy hier by een byzondere Lyst, schoon ieder by zyn Comptoir zal gemeld werden, opgeven, om dat men die hier alle by malkanderen heeft.

Voor de Kust van CHOROMANDEL.

		A ^o .	1689.
Fiscaals in-	Mr. George Ertzert Ploos van Amstel, gewezen Borgermeester tot Amisfoort, voer		
dependent.	van Amsterdam uit den 13 May 1688 met Castricum, en quam den 8 February		
	1689 op Batavia. Deze was de eerste, die zoo uitgezonden is.		

A^o. 1708.Robbert Weir, overleden A^o. 1711.

Voor S U R A T T E.

A^o. 1689.

Pieter van Helsdingen, van Amsterdam, met Alkmaar den 27 July 1688 zoo uitgeva-
ren zynde, quam den 20 May 1689 op Batavia.

Johan

A^o. 1698.

Johan Diodati, A^o. 1697 den 13 May zoo van Zeeland met Oosterstein vertrokken zynde, quam den 19 January 1698 op Batavia, en stierf in Suratte A^o. 1711. Hy was Buitengemeen Raad van India gemaakt; dog al overleden, eer de tyding daar quam.

A^o. 1712.

Gideon Bodaan, tot A^o. 1714 dat Japans Opperhoofd wierd.

Voor de K A A P der G O E D E H O P E.

A^o. 1690.

Mr. Kornelis Jan Simons, den 20 May 1690 van Amsterdam met de Maas uitgevaren, quam 'er den 12 October in dat zelve jaar, en bleef 'er tot A^o. 1694 den 7 December, wanneer na Batavia vertrok, gelyk zyn Ed. A^o. 1695 dus weer op Nagapatnam geplaatst, van waar zyn Ed. A^o. 1700 tot Batavia Vicepreses van Justitie geworden, en tot A^o. 1703 gebleven is.

A^o. 1694.

Joan Dominus, van Enkhuizen, met Oosthuizen den 17 May uitgevaren, stierf op de reis.

A^o. 1696.

Joan Blefus, tot A^o. 1710 of 1711, dat daar stierf.

A^o. 1713.

Kornelis van Beaumont, A^o. 1712 van Onderkoopman en Dispensier op Columbo dit gemaakt, quam A^o. 1713 aan de Kaap, en was dit nog A^o. 1724.

Voor M A L A K K A.

A^o. 1691.

Arnoldus Hackius, den 4 January 1690 van Amsterdam met de Goede Hope uitgekomen, verscheen hier A^o. 1691.

A^o. 1695.

Arnold van Alzem, den 15 September 1694 van Amsterdam met 's Heer Jansland uitgevaren, en den 31 July A^o. 1695 op Batavia gekomen zynde, vlugtte A^o. 1703 of 1704 met een Engelsman van Batavia.

A^o. 1707. of 1708.

Abraham van Kervel, tot A^o. 1711 dat hy de derde maal door de Heer Moztman opgezonden is, en vertrok A^o. 1712 buiten eenige magt, of gezag; dog in zyn fatsoen, opontboden na 't Vaderland.

Voor B E N G A L E.

A^o. 1692.

Dirk van Bleiswyk, van Delf, met Hoogergeest den 17 May 1691 uitgevaren, quam 'er den 19 January 1692, en vertrok weer na 't Vaderland A^o. . . .

Kornelis Bogaart van Belois, van A^o. . . . tot A^o. . . .

A^o. 1700. of 1701.

Jan van den Hengel, A^o. 1702 opontboden nevens meer andere.

Jan vander Straten van A^o. tot A^o. 1709 dat daar stierf.

A^o. 1710.

Josef Lothen, tot A^o. 1720 na 't Vaderland als Zeevoogd vertrok.

Voor C E Y L O N.

A^o. 1702.

Pieter Maccare, van Zeeland, met Oostenstein A^o. 1702 den 15 January uitgevaren, en den 9 September 'er aangeland, is A^o. 1712 of 1713 daar overleden.

BESCHRYVINGE VAN
L Y S T
DER HEEREN
PRESIDENTEN VAN JUSTITIE,
O F
VOORZITTERS
VAN DEN
RAAD DES GERICHTS.

Presidenten van Justitie.	Pieter Vlak.	van A ^o . 1629. tot 1634.	
	Johan Maatzuiker.	1640.	
	Justus Schouten.	1643.	1644 25 Juny.
	Paulus Krook.	1644.	1644.
	— — —		
	Pieter Antoniszoon Over'twater.		1678.
	Balthazar Bort.	1679.	1682.
	Mr. Willem van Outhoorn.	1682.	1689.
	Mr. Wouter Valkenier.	1690.	1699.
	Mr. Joan Cops.	1699.	1701.
	Mr. Jacob van Dam.	1701.	1704. 9 Maart.
	Adam van Ryn.	1704.	1709.
	Mr. Laurens Tolling.	1709.	1724. <i>nog.</i>
			<i>En kreeg A^o. 1723 een besluitende stem in Rade van India.</i>
	Mr. Diderik Durven.	1724.	

L Y S T
VAN DE HEEREN
RAADEN DES GERICHTS,

voor zoo verre my de zelve nu en dan voorgekomen zyn

Raaden van Justitie tot Batavia.	A ^o . 1641. Mr. Gerard Herberts.	A ^o . 1665. Jacob van Dam. Abraham Ardes.
	A ^o . 1644. Willem vander Beek. } Deze komen voort in het Mr. Gerard Herberts. } proces van de Heer Schouten. vertrok na 't Vaderland in 't begin van A ^o . 1649 als Advocaat Fiscaal, zynde Lid geweest tot 1646. Frederik Coyett, was dit eenige maanden.	A ^o . 1668. 7 October. Mr. Arnold van Overbeek, den 12 April uitgevaren, en den 7 October op Bata- via gekomen, vertrok zoo na 't Vader- land A ^o . 1672. Jacob Franszoon Hinloopen.
	A ^o . 1659. Mr. Willem van Outhoorn, komt al voor in December, die dit bleef tot A ^o . 1672, dat Ontfanger Generaal wierd.	A ^o . 1669. Daniel Wichelhuis.
	A ^o . 1662. Jacob Caau.	A ^o . 1671. Jan Franszoon Hinloopen, overleden den 9 February.
	A ^o . 1662. Willem van Outhoorn, in dit jaar het weer geworden.	A ^o . 1672. N. Vermaire, dit eenigen tyd geweest heb- bende, vertrok in dit jaar den 3 Sep- tember na Suratte als tweede aldaar.

Ao. 1674.

Mr. Joan Bitter, zoo uitgekomen, en Ao. 1675 op Batavia, dog vertrok na het Vaderland wegens zyn vrouw, Juffrouw Knol, na haar vorigen man genaamd, die over een Knol, als een Wapen van haar vorigen man, op haar koets gefchilderd (dat deze Heer met reden 'er at, en 't zyne daar op wilde hebben) een zeer zwaar gefchil en pleidoy kreeg; dog die knol brak haar zeer bitter, by hare togt naderhand na 't Vaderland, op. Die Heer quam den 9 May 1683 weder zoo uit; dog hoe lang hy hier bleef is my onbekend. Naderhand heeft hy tot Wyk te Duurstede gewoont, daar ik geloove, dat zyn E. overleden is. Zyn zoon de Heer Arnold Bitter, voor Onderkoopman lang daar na uitgekomen, wierd mede eenigen tyd als Raad des Gerichts gebruikt; dog dit in 't Vaderland afgekeurt zynde, vertrok zyn E. als Opperkoopman en tweede Ao. 1704 of 1705 na Coetsjen, en wierd niet lang 'er na Ao. 1708 Advocaat Fiscaal.

Ao. 1675.

Jan van der Mersche, die zoo Ao. 1679 overleden is.

Ao. 1677.

Mr. Volger van Goens; was den 2 January zoo op Batavia.
Mr. Gualter Zeeman. En bleef dit, tot dat hy nog in dit jaar Advocaat Fiscaal wierd.
Mr. Abraham van Riebeck, wierd het in October.

Ao. 1682.

Mr. Daniel Heinsius, bleef het tot Ao. 1684, dat na 't Vaderland vertrok; dog hy quam als buitengemeen Raad van India, en Ondervoorzitter van den Raad des Gerichts Ao. 1682 weder uit, verscheen Ao. 1693 op Batavia, en vertrok Ao. 1699 als Zeevoogd weer na 't Vaderland.

Ao. 1683.

Mr. Nicolaas Schagen, die als buitengemeen Raad van India, en als Ondervoorzitter van dezen Raad uitquam, en bleef dit tot 't midden van Ao. 1684, dat zyn Ed. als Landvoogd na Malakka vertrok.
Mr. Johan de Bitter quam nu ten tweedemaal uit, en bleef Lid tot Ao. dat na 't Vaderland vertrok.

Ao. 1684. 11 January.

Daniel van den Bolk.

Ontrent dezen tyd, en vervolgens hebbe ik verscheide van de Heeren Opperhoofden van Japan gekent, die als zy uit Japan op Batavia quamen, in dien tyd, dat zy stil stonden, tot zy weer derwaarts
IV. Deel.

vertrokken, als Leden in dezen Raad gebruikt wierden; hoedanig ik gekent hebbe de Heeren:

Konstantyn Ranft Ao. 1685, 1686.
Hénrik van Buitenheim Ao. 1688 enz.
Kornelis van Outhoorn Ao. 1690. 1694.

Ao. 1685.

Mr. Wouter Valkenier, tot Ao. 1690, dat buitengemeen Raad van India wierd.
Jacob Snickers; en was dit nog Ao. 1688.
Izaak Hochepeid: ik hebbe deze Heeren, alle drie zeer wel gekent, en zy zyn het al voor dit jaar geweest. Deze Heer stierf in deze bediening den 3 Augustus 1702.

Ao. 1686.

Mr. Jacob van Dam, Ondervoorzitter van dezen Raad naderhand, tot Ao. 1699, dat buitengemeen Raad van India wierd.

Ao. 1688.

Izaak Bullestraaten.
Willem ten Rhyne, Arts; die Ao. 1700 overleden is.
Herman Klerk van Odeffe, die 't mogelijk al lang geweest was, en bleef het tot Ao. 1690, dat Advocaat Fiscaal wierd.

Mr. Joachim Nieuwstad was daar voor den January 1686 met de Ridderfchap, uitgekomen, quam den 26 July Ao. 1687 op Batavia, en bleef het tot dit jaar in 't welk hy Water-Fiscaal wierd.

Ao. 1689.

Mr. Joan Duivelaar, den 22 Maart zoo met het fchip 't Land van Schouwen, voor Zeeland uitgevaren, en den 5 October Ao. 1689 op Batavia aangeland, en daar eenige jaren 'er na overleden.
Mr. Theodorus Zas, den 11 Juny 1689 met Zwaandyk voor Zeeland, zoo uitgevaren, en den 28 January 1690 op Batavia gekomen. Hy vertrok weer na 't Vaderland Ao. 1705, en stierf den 15 May 1718 tot Leiden.

Ao. 1694.

Mr. Kornelis Jan Simons.
M^r. Kornelis Bogaard van Belois, met Sion van Delft zoo den 28 April uitgevaren, en den 6 November 1684 op Batavia gekomen, wierd niet lang daar na onafhankelyk Fiscaal in Bengale.
Mr. Elbert Buis, den 17 May met Nederland van Amsterdam zoo uitgevaren, en den 12 December 1694 op Batavia aangeland zynde, vertrok weer Ao. 1699.
N. vander Heiden, is in dit jaar, na dit ampt al eenige jaren bekleed te hebben, op Batavia overleden.
Mr. Kornelis van den Branden: deze vond ik hier in dit jaar, zonder dat ik wete
Ccc hoe

hoe lang zyn E. deze bediening waargenomen had; dog hy heeft niet lang 'er na geleefd, en zyn weduwe was in January 1697 al met de Heer Kornelis van der Duin hertrouwt.

Ao. 1697.

Mr. Ryklof Michael van Goens, den 10 Juny van Delft als Raad des Gerichts met 't schip de Concordia uitgevaren, en den 24 Maart 1698 op Batavia gekomen, wierd Ao. 1706, volgens last der Heeren zeventien, by afdanking van de Heer Jacob Hoogkamer, Ondervoorzitter op den 6 November, en vertrok als Zeevoogd Ao. 1708 na het Vaderland.

Ao. 1698.

Mr. Joan Egberti, den 3 May uit Zeeland zoo met den Eenhoorn uitgevaren, en den 14 December op Batavia gekomen. Deze was Ondervoorzitter van dezen Raad Ao. 1721, en was 't nog 1724. In dit zelve jaar 1698 wierd deze Raden ieder 150 gl. ter maand toegelegd.

Ao. 1699.

Mr. Philip Muikens, den 1 February zoo van Amsterdam uitgevaren, en den 2 Augustus op Batavia gekomen.

Mr. Kornelis Berendregt, den 21 May 1699 van Amsterdam met de Liefde zoo uitgevaren, den 13 November dezes jaars op Batavia gekomen, en in deze bediening tot Ao. 1702, dat Advocaat Fiscaal wierd, gebleven.

Mr. Christiaan Pit, den 26 Decemb. 1699 van Amsterdam met de Unie uitgevaren, en Ao. 1700 op Batavia gekomen, wierd ten eersten Advocaat Fiscaal.

Ao. 1700.

Mr. Kornelis Johan Simons, in September dezes jaars hier van de Kust als Vicepreses gekomen, dat zyn Ed. 13 maanden waarnam, wanneer hy den 19 December tot Gouverneur van Ceylon aangesteld is.

Mr. Henrik Jan Winkelman, den 21 December 1700 van Zeeland met Sirjansland zoo uitgevaren, en den 16 September 1701 op Batavia gekomen, bleef dit tot Ao. 1703, dat buitengemeen Raad van India wierd.

Ao. 1702.

Gysbert Ferreris, die toen, den 3 September, op Batavia stierf.

Mattheus de Haan, Ondervoorzitter van dezen Raad in dit jaar, in de plaats van de Heer Simons geworden, en bleef dit tot Ao. 1704, dat als buitengemeen Raad op verzoek van de Heer Opperlandvoogd, de Heer Johan van Hoorn, by haar Edelheden aangesteld wierd.

Ao. 1704.

Jacob Hoogkamer, gewezen Gezant aan den Koning van Perſien, wierd Ondervoorzitter van dezen Raad, in de plaats van de Heer de Haan in dit jaar; dog Ao. 1706 in groote moeijlykheden over een pleidooy, zoo wegens 37428 ryksdaalders, 28 stuivers, die van zyn Ed. door de gemagtigden van de Heer Valkenier gevorderd wierden, als ook over andere zaken, geraakt zynde, is hy den 6 November 1706 van deze bediening afgezet, en toen door de Heer Ryklof Michael van Goens (gelyk wy bevorens reeds gezegt hebben) vervangen. Na dien tyd is deze Heer, na veel wederwaardigheden (die hy wel had konnen voorkomen, zoo hy voorzigtiger geweest was) met een Engelsman van Batavia na Borneo gevlugt, en voor Banjar Massin juist in zulk een tyd gekomen, dat de Engelzen van de Inlanders niet al te wel behandeld, waar door zy ook genoodzaakt wierden, na dat'er al veel van de hunnen aan land gedood waren (zoo my naderhand een Stuurman, die daar met zyn chaloep geweest was, verhaalde) na boord toe, en zoo schieklyk na Batavia te vlugten, dat zy niet tyds genoeg gehad hadden, om hunne stengen op te zetten. Deze zeiden een van hunne schepen, waar op de Heer Hoogkamer, en nog een Heer was, daar gelaten, en gezien te hebben, dat de Inlanders dit in den brand gestoken, en dus deze twee Heeren gedrongen te hebben, eerst na de kajuit, en daar na (zoo men aan land zei) na land te vlugten, alwaar men wil dat de Heer Hoogkamer (die al eenigen tyd ziek en aan de koorts geweest was, en nu niet meer voort kon) in het Bosch elendig gestorven, of, zoo dat al niet zyn mogt, anders waarſchynelyk met dit Engels schip in 't gezigt van 't land zou verbrand zyn. Altoos men heeft na dietyd van dezen Heer niets meer gehooft.

Ao. 1706.

Vond ik, by myn komst op Batavia, deze Leden van dezen Raad.

De Heer Adam van Ryn, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.

Jacob Hoogkamer, Ondervoorzitter.

Mr. Ryklof Michael van Goens.

Mr. Joan Egberti.

Mr. Laurens Tolling.

Mr. Johan Hinloopen, die Ao. 1719 overleden is.

Mr. Samuel Timmerman, Ao. 1705 in May met Vrybergen zoo van Amsterdam uitgevaren, en in deze bediening tot Ao. 1710, dat buitengemeen Raad van India wierd, gebleven.

Mr. Kor-

Mr. Kornelis van Berendregt.
 Ferdinand de Groot, die in dit zelve jaar, alzoohy als Opperhoofd na Japan vertrok, vervangen is door Willem Six, Opperkoopman.
 In dit zelve jaar zyn hier op Batavia in July of Augustus ook zoo aangeland.
 Mr. Diderik Durven, die dit bleef tot Ao. 1720, dat buitengemeen Raad van India wierd.
 Abraham van Kervel, zoo uitgekomen, en daar na' onafhaukelyk Fiscaal van Malakka geworden.

Ao. 1707.

Mr. Jacob Faas, die dus in 't begin des jaars uitquam, en vooral om de bank, die voor de groote Rivier van Batavia geschoten is, door een Modder-moolen uit te modderen, dat die Heer wel zeer gelukkig gedaan heeft (gelyk men dat ten eersten na't Vaderland schreef) dog hy kon onmogelyk beletten, dat'er, door 't geduurig affchieten van nieuwe stof van boven, weer een nieuwe bank groeiden. Ondertusschen hadden de Heeren zeventien den Heer, eer men die quade berichten kreeg, Ao. 1709 buitengemeen Raad van India gemaakt, waar af men Ao. 1710 de tyding op Batavia bequam, en een iegelyk, die dezen braven Heer kende, verblydde sig 'er over, dat, schoon 't aan zyn konst gecinzins gchaperd had, om de bank (gelyk hy klaar getoont had) weg te nemen, hy echter zoo gelukkig 'er die schoone bediening, die hem van veel moeite verlofste, uitgemodderd had, dat veel beter facit voor zyn Ed. maakte, als om goud uit slyk, uit straatsteenen, en uit de ooggen van een paauwen staart, te willen maken, gelyk my zeer wel heugt, dat drie Heeren op Batavia ontrent Ao. 1690 hebben gedaan; dog een stuiver quam hen wel een Ducaton te kosten.

Ao. 1709.

Mr. Willem van Egten, in dit jaar op Batavia gekomen.

Ao. 1710.

Wierd de Raad des Gerichts, die bevorens op alle hare vonnissen de goedkeuring der Hooge Regeering van Indiën afwagten moest, nu in opzicht van 't vellen van de zelve door de Heeren zeventien onafhankelyk van haar Edelheden genaakt, zonder dat die zich tot eenige andere zaken uittrekken zoude, alzoohy daar in afhankelijk van de zelve bleven. Ook wierd de Heer Tolling, 's jaars te voren buitengemeen Raad en Voorzitter geworden, nu als gemeen Raad van India, dog zonder dat hy stem in de vergadering van haar Edelheden, of ook deel in de be-

schryving van deze of gene Landvoogdy (als andere Raaden van India) hebben, en mits dat zyn Ed. in rang na de jongste gemeene Raad van India volgen zoude, door de Heeren zeventien aangeveld.

Kort daar aan is de Leden van dezen Raad op hun verzoek ook toegeftaan, de zelve buitenvoordeelen, als een Batavisch Predikant te mogen trekken. In dit zelve jaar wierd ook Lid

Mr. Izaak Maffis, door de Heeren zeventien aangeveld, en was het nog Ao. 1721.

Mr. Marinus Duivelaar, zoo in dit jaar, of daar ontrent, op Batavia gekomen; en Ao. 1715 als Onderzevoogd na het Vaderland vertrokken.

Ao. 1712.

Vond ik by myn komst op Batavia uit Amboina

De Ed. Heer Mr. Laurens Tolling, gemeen Raad van India, Voorzitter.

Mr. Joan Egberti.

Mr. Johan Hinloopen.

Mr. Diderik Durven.

Mr. Jacob Roggeveen.

Mr. Willem van Egten.

Mr. Izaak Maffis.

Mr. Marinus Duivelaar.

Mr. Joannes Abeleven, Ao. 1711 uitgekomen, en den 22 February 1720 op Batavia zoo overleden.

Ao. 1717.

Mr. Abraham Alewyn, Ao. 1616 dit gemaakt, waar af de tyding Ao. 1717 op Batavia quam, en bleef dit tot Ao. 1720, dat Advocaat Fiscaal wierd.

Ao. 1718.

Mr. Joan François Witte van Schooten, in dit jaar zoo op Batavia gekomen.

Ao. 1719.

Heeft men begonnen de Leden by gedrukte boekjens dus te vertoonen; dog 't was te wenschen, dat 'er de vorige Leden van ieder vergadering eens bygevoegt wierden.

De Leden, den 30 November in dienst zynde, waren deze:

De Ed. Heer Mr. Laurens Tolling,

Voorzitter.

Mr. Joan Egberti.

Mr. Willem van Egten.

Mr. Izaak Maffis.

Mr. Joannes Abeleven.

Mr. Abraham Alewyn.

Mr. Joan François Witte van Schooten.

Mr. Henrik van Baerle.

1709.

1698.

1709.

1710.

1711.

1716.

1718.

1719.

Ao. 1720, den 30 Juny.

De zelve als 's jaars te voren; dog
De Ed. Heer Mr. Diderik Durven
was nu gemeen Raad van India.
En Pieter Gysbert Noot, Ingenieur,
was nu voor een tyd aangesteld,
tot dat 'er meer ontzet quam.
Ook vond ik nu de Heer van Baarle
niet, hoewel die daar na weerge-
meld werd.

Ao. 1721, den 31 January,

De Ed. Heer Mr. Laurens Tolling,
als bevorens. 1709.
Mr. Joan Egberti. 1698.
Mr. Willem van Egten. 1709.
Mr. Izaak Maffis. 1710.
Mr. Joan François van Schoten. 1718.
Mr. Henrik van Baarle. 1719.
Mr. Gerard Gerlach. 1721.
Mr. Jan Lastdrager. 1721.
Mr. Nicolaas Coldedchorn. 1721.
Pieter Gysbert Noot, aangenomen Lid. 1720.

Ao. 1721, den 15 September.

Alle de zelve, als in January, uitgeno-

men, dat de Heer Noot 'er nu niet by,
hoewel hy op Batavia nog als Bestierder
van de zaken, tot de Vesting-bouw, enz.
behoorende, in dienft was.

Ao. 1722.

De Ed. Heer Mr. Laurens Tolling,
Voorzitter. 1709.
Mr. Joan Egberti. 1698.
Mr. Izaak Maffis. 1710.
Mr. Joan François Witte van Scho-
ten. 1718.
Mr. Henrik van Baarle. 1720.
Mr. Gerard Gerlach. 1721.
Mr. Jan Lastdrager. 1721.
overleden 1723.
Mr. Nicolaas Colde de Horn. 1721.
Mr. Gualter Schutten. 1722.

Ao. 1723.

Alle de zelve, uitgenomen
Mr. Joan Lastdrager, overleden 1723.

Ao. 1724.

De zelve.

Ao. 1725.

De zelve, dog 'er bygekomen
Jacob van den Bosch.

L Y S T

D E R

NOTARISSEN OP BATAVIA.

Die my in deze en gene schriften voorgekomen zyn.

Notarissen
van Bata-
via.

Ao. 1657.

N. Keizer, die dit nog Ao. 1676 was.

Ao. 1660.

Antoni Huisman, die dit Ao. 1670 nog
was.

Ao. 1671.

Joannes Maurus, de oude.

Ao. 1673.

Joost Duijt.

Ao. 1674.

Jacob Overheul.

Ao. 1675.

Pieter van Lecuwen.

Ao. 1676.

David Disponteyn, die dit bleef tot Ao.
1688, dat Baillu wierd.

Ao. 1680.

Joannes Maurus, de jonge, die dit bleef

tot den 8 November 1695, dat Ge-
heimfchryver van Schepenen wierd.

Ao. 1685.

Jacobus Bolswaard, die ik zoo vond, en
die 't al bevorens was.

Ao. 1689.

Frederik Michault.

Ao. 1694.

Dionys van Esch, die den 16 September
1701 stierf.

David Regulier.

Kornelis Veenendaal, die Ao. 1710 den
26 May stierf.

Ao. 1701.

François Verboom, tot dit jaar toe, dat
Geheimfchryver van Schepenen wierd.

Ao. 1706.

Pieter Ulrichs, die den 15 September 1710
stierf.

Kornelis Wetgens, die 't al veeleer was,
ca

en den 15 February 1711 stierf.
 Arnold Deldym, overleden den 12 December Ao. 1709.
 Nicolaas van Haafien wierd het nu, en bleef dit tot Ao. 1715, dat Geheimschryver van Schepenen wierd.
 N. Verboom.
 Barthold Henrik Brooks, die 't bleef tot Ao. 1716.
 Ao. 1712.
 Jan Seuly, tot Ao. 1718 of 1719, dat na 't Vaderland ging.
 Joannes Berghuizen, tot den 22 May 1714, dat stierf.
 Ao. 1715.
 Job Freman, die 't in dit jaar wierd, en Ao. 1721 nog was.
 Ao. 1716.
 Maurits van Aarden.
 Ao. 1718.
 Mr. Adriaan van Muiden, Ao. 1719 overleden.

Justus Ryklof Kosterus.] deze zyn 't nog
 Nicolaas Krul. } Ao. 1721.
 Ao. 1720.
 Maurits van Aarden.
 Gerard Frederik Fyting.
 Ao. 1721.
 Waren nog in wezen deze navolgende.
 zedert Ao.
 Job Freman. 1715.
 Justus Ryklof Kosterus. 1718.
 Nicolaas Krul. 1718.
 Maurits van Aarden. 1720.
 Gerard Frederik Fyting. 1720.
 Ao. 1722.
 De zelve, uitgenomen van Aarden, die Geheimschryver van Schepenen geworden is.
 Ao. 1723.
 De zelve uitgenomen
 Justus Ryklof Kosterus, overleden den 9 July 1723.
 Ludolf Volkman, dit geworden Ao. 1723.
 Ao. 1724.
 De zelve, uitgenomen Karel Schouten.

L Y S T

D E R

PROCUREURS VAN BATAVIA,

Zoo als my dic hier en daar in eenige schriften van tyd tot tyd voorgekomen zyn.

Picitzbezor-
 gers van
 Batavia.

Ao. 1642.
 Abraham Pittavyn, dic ik Ao. 1665 nog vinde den 5 January.
 Ao. 1643.
 N. Spoor.
 Ao. 1644.
 N. Potter.
 Ao. 1676.
 Pieter Ketting, tot dat Geheimschryver van Schepenen Ao. 1685 wierd.
 N. Nys.
 Ao. 1694.
 Jacob van Naarsen, tot Ao. 1698, dat Geheimschryver van den Raad des Gerichts wierd.
 Govert van Helmont.
 Ao. 1698.
 Joannes Mattheus.
 Ao. 1704.
 Johan Axkeen.
 Ao. 1705.
 Jacob Helmolt, tot Ao. 1709, dat Ge-

heimschryver van den Raad des Gerichts wierd.
 N. Swanke.
 Gualter Schutte, tot Ao. 1713, dat Geheimschryver van den Raad des Gerichts wierd.
 Ao. 1711.
 Richard Munniks, tot dat hy Ao. 1713 na 't Vaderland vertrok.
 Ao. 1712.
 Æneas Æneaz, overleden den 22 Augustus 1712.
 Willem van Gaasbeek, overleden den 26 May 1712.
 Pieter Bokestein, tot Ao. 1713.
 Ao. 1719.
 Zoo by een gedrukt boekje blykt.
 Joannes Mattheus. Ao. 1698.
 Joannes Kuilenburg. 1710.
 Kornelis van Hemert. 1710.
 (overleden Ao. 1720.)
 Willem Doornburg. 1711.
 (overleden Ao. 1720.)
 Joannes Christiaanszoon. 1712.
 Petrus le Espiere. 1714.
 God-

Godfried Bogaard.	Ao. 1710.	Pieter de Held.	Ao. 1722.
Suffridus Venema.	1716.		
Maurits van Aarden.	1717.		
	Ao. 1721.		
Joannes Mattheus.	1698.	Joannes Mattheus.	1698.
Joannes Kuilenburg.	1710.	Petrus le Espiere.	1714.
Joannes Christianus.	1712.	Balthazar van Vliet.	1721.
Petrus le Espiere.	1714.	Pieter de Held.	1722.
Godfried Bogaard.	1716.	Pieter vander Kodde.	1722.
Balthazar van Vliet.	1721.	Leonard Verboom.	1723.
		Mr. Joannes Theodorus van Jeltinga.	1723.
	Ao. 1722.		
Joannes Mattheus.	1698.		
Joannes Kuilenburg.	1710.	De zelve, uitgenomen Joannes Mattheus,	
Petrus le Espiere.	1714.	Petrus l'Espiere, de Held, vander Kod-	
Balthazar van Vliet.	1721.	de, Verboom; en 'er weer bygekomen.	
Henrik Hagedoorn.	1721.	Jan de Brouwer, Kaspar Oene, Wil-	
		lem Jacob Overmeer.	
			Ao. 1724.

P R E S I D E N T E N,

O F

V O O R Z I T T E R S

V A N

S C H E P E N E N

Presiden-	Abraham van Uffelen.	van Ao. 1620.	24 July.	tot Ao. 1620.	
ten van	Arnold Krook.	1621.		1621.	Decemb.
Schepenen.	Gerrit Frederikssoon Druif.	1621.	30 Decemb.	1622.	3 May.
	Jacob Speex.	1622.	3 May.	1622.	9 Septemb.
	Jacques Coetely.	1622.	9 Septemb.	1623.	May.
	Adriaan Draak.	1623.	May.	1625.	31 dito.
	Jan Simonszoon.	1625.	31 dito.	1627.	30 dito.
	Hans Putmans.	1627.	30 dito.	1629.	dito.
	Ciftiernesse.	1629.	dito.	1630.	dito.
	Gregorius Kornelii.	1630.	dito.	1631.	dito.
	Kornelis Theunissoon Drent.	1631.	dito.	1633.	28 dito.
	Willem Janszoon.	1632.	28 dito.	1634.	27 dito.
	Gideon Bouwens.	1634.	27 dito.	1636.	28 dito.
	Artus Gysels.	1636.	28 dito.	1637.	28 Decemb.
	Joan Maatzuiker.	1637.	28 dito.	1638.	13 Novemb.
	Gerard Demmer.	1638.	13 Novemb.	1639.	4 January.
	Paulus Crook.	1639.	4 January.	1639.	30 April.
	Nicolaas Koekebakker.	1639.	30 April.	1640.	26 May.
	Kornelis van der Lyn.	1640.	26 May.	1641.	28 dito.
	François Caron.	1641.	28 dito.	1641.	20 Decemb.
	Justus Schouten.	1641.	20 Decemb.	1644.	25 Juny.
	Paulus Crook.	1644.	25 Juny.	1645.	2 January.
	Arnold de Vlaming van Outshoorn.	1645.	2 January.	1645.	29 May.
	Joan Maatzuiker.	1645.	29 May.	1646.	29 dito.
	Karel Reinierszoon.	1646.	29 dito.	1650.	13 Decemb.
	Joan Cunæus.	1650.	13 Decemb.	1650.	
	Gerard Demmer.	1650.		1652.	
	Joan Cunæus.	1653.	29 May.	1654.	29 May.
	Gaspar van den Bogaarde.	1654.	29 dito.	1655.	29 dito.
	Karel Hartzink.	1655.	29 dito.	1657.	29 dito.
	Nicolaas Verburg.	1657.	29 dito.	1667.	7 October.
	Jan Thyszen Payart.	1667.	7 October.	1668.	Novemb.
	Pieter van Hoorn.	1668.	Novemb.		
	Kornelis Speelman.			1678.	28 May.
	Antoni Hurdt.	1679.		1686.	May.

Ryk.

Ryklof van Goens, de jonge.	van Ao. 1686.	1686. <i>Jnny.</i>
Gerard de Bevre.	1688.	1690. 13 <i>May.</i>
Abraham van Riebeck.	1691.	1703.
Christoffel van Zwol.	1703.	1705.
Mattheus de Haan.	1705.	1722.
Johan Adriaan Crudop.	1722.	1724. <i>by een besluit van haar Edelbeden om zyn Ed. ziekte uit den Raad geweerd, dat wel anders had kunnen en mogen geschikt werden.</i>

Naamen der H E E R E N

S C H E P E N E N,

Zoo verre wy die hebben kunnen bekomen.

Schepenen van Batavia.

Ao. 1620. den 24 July.
Zyn de eerste Schepenen gekoren, die maandeliks by beurten zouden voorzitten. En waren deze:
Abraham van Uffelen, van Amsterdam, Opperkoopman.
Jan Pal, van Gornichem, Kapitein.
Jan Brasier, van Rotterdam. }
Philip Adriaanszoon van der Werf, van Leiden. } *borgers.*
Floris Henrikszoon, van Campen. }
By welke den 12 January Ao. 1621, by 't afwezen der ordinaire schepenen gekoren zyn.
Antoni Caan, Luitenant.
Jan Arendszoen, van Sardam.

Ao. 1621. den 13 Augustus.
Zyn in een nieuwe verkiezing, gelyk ook om 'er vervolgens aan te blyven, tot gemeene Schepenen des Kastels aangesteld,
Abraham van Uffelen, Voorzitter.
Antoni Caan, Luitenant.
Elias Repoen, Sergeant.
Dirk Jemming, Sjahbandar. } *borgers.*
Jan Pitaine. }

Buitengemeene Leden, om, by 't afwezen der gemeene, geroepen te werden.

Jan Janszoen Bal.
Bauke Klaaszoen.

Naderhand is Arnold Krook, Opperkoopman Voorzitter van Schepenen geworden, zonder de nette tyd zyner verkiezing te weten, dan dat zy in December voorviel; dog hy is den 30 December vervangen dooi
Gerard Frederikszoen Druif, als Voorzitter.

Ao. 1622, den 9 February.
Jan Schelling, Kapitein, in de plaats van Caan, die Baillu wierd.
Jan Brasier, in de plaats van Pitaine, die in hegtenis was.

Mr. Frederik Christiaanszoen, Opperwondheeler, in de plaats van Jan Bal, die vertrok.

Willem Laurenszoen Borger, in de plaats van den afgedankten Bauke Klaaszoen

Den 19 April.

Gerard Frederikszoen Druif, Voorzitter.
Adriaan Wouterszoen Draak, Opperkoopman, in de plaats van Schelling, die vertrok.

Henrik de Haan, Onderkoopman, in de plaats van Repoen, die vertrok.

Mr. Frederik Christiaanszoen, gewezen buitengemeene Lid, voor Brasier, altyd afwezig zynde.

Buitengemeene Leden.

Dirk vander Lee.
Jacob Gerardszoen.

Den 2 May.

De Ed. Jacob Speex, Voorzitter in de plaats van den Ed. Druif, die vertrok.

Ao. 1622. den 9 September.
Jacques Coetely, Opperkoopman, Voorzitter, in de plaats van den E. Speex, die Raad van India wierd.
Adriaan Wouterszoen Draak, Opperkoopman.
Gillis Venant, Koopman, en Borger.
Jacob Gerardszoen, Konstapel.

Ter linkerhand van den Voorzitter.

Jacob Doreflaar.
Dirk vander Lee.

De Voorzitters van beide de andere vergaderingen (die 'er buiten deze waren) ieder daar zy hare betrekking toe hadden, zouden, alvorens iets te bepalen, zich verwoegen aan den E. Jacques Speex, die zig, by zulke voorvallen in deze vergaderingen, van wegen zyn Edelheid, gedurende de afhandeling van gewigtige zaken, zou laten vinden.

A^o. 1623. den May.

Adriaan Draak, Voorzitter.
 Adriaan vander Eyk.
 Gilles Venant.
 Pieter Adriaanszoon Kranenbroek.
 Willem Dirkszoon.
 Floris Henrikszoon.

. A^o. 1624. den 31 May.*Van wegen het Kasteel.*

Adriaan vander Eyk, Ontfanger gene-
 raal.
 Mr. Willem Nanningszoon, Opperwond-
 heler des Kasteels.

Van wegen de Stad.

Henrik Bruiftens, Oud Baillu.
 Rieter Adriaanszoon Kranenbroek.
 Jacob Gerardszoon de Harde.

A^o. 1625. den 31 May.*Van wegen het Kasteel.*

Jan Simonszoon Mau, Opperkoopman.
 Adriaan Bouwens, Opziender van het
 Gasthuis.
 Jan Arendszoön, Sergeant.

Van wegen de Stad.

Pieter Adriaanszoon Kranenbroek, Wees-
 meester.
 Henrik Lievenszoon, Borger-Kapitein.
 Willem Dirkszoon van Leeuwen.
 Mau, en Kranenbroek, zouden, ieder een
 maand, Voorzitters zyn.

A^o. 1626. den May

Jan Simonszoon Mau, Voorzitter.
 Hans Putmans.
 Adriaan Antoniszoon.
 Daniel de Bucquoy.
 Ermbout Jacobszoon.
 Konstantyn Almazen.
 Jacob de Harde.
 Jan Libenaar.

A^o. 1627. den 30 May.*Van wegen het Kasteel.*

Hans Putmans, Voorzitter.
 Ermbout Jacobszoon.
 Kornelis Theuniszoon Drent.

Van wegen de Stad.

Adolf Thomaszoon, Voorzitter.
 Dirk Jemming, Oud-Schepen.
 Sebald Wonderaar.

Everd Vezenveld.

A^o. 1628. den May.

Hans Putmans.
 Dirk Jemming.
 Hans vander Voorft.
 Sebald Wonderaar.
 Maarten Putger.

A^o. 1629. den May.

Jan Ciftienze.
 Kornelis Theuniszoon Drent.
 Maarten Ertman.
 Maarten Putger.
 Ambrosius vander Keer.
 Nicolaas de Wild.
 Dirk Jemming.

Den 20 December.

Henrik Lievenszoon, in de plaats van
 Jemming, die in Draak's plaats Geheim-
 fchryver van Schepenen wierd.

A^o. 1630. den May.

Gregorius Kornelii.
 Kornelis Theuniszoon Drent.
 Ermbout Jacobszoon.
 Ambrosius vander Keer.
 Hans Bonen.
 Pieter Stygel.
 Henrik Lievenszoon.

Den 29 July.

Jurriaan Courten, Schepen, in de plaats
 van Henrik Lievenszoon.

A^o. 1631 den May.

Kornelis Theuniszoon Drent.
 Jacob de Harde.
 Ermbout Jacobszoon.
 Hans Bonen.
 Pieter Stygel.
 Antoni Hurdt.
 Philip Adrichem.

A^o. 1632. den May.

Kornelis Theuniszoon Drent.
 Jacob de Harde.
 Antoni Hurdt.
 Philip Adrichem.
 Jurriaan Courten.
 Jacob Barendszoon Pels.

A^o. 1633. den 7 February.

Sebald Wonderaar, Schepen, in de plaats
 van Jurriaan Courten.

A^o. 1633. den 28 May.

Willem Janszoon, Bevelhebber, Voor-
 zitter.
 Sebald Wonderaar.
 Maarten Vink.
 Justus Lampen.
 Dirk Stadlander, Kapitein.
 Henrik Lievenszoon, Luitenant.

Gerard

Gerard Janszoon van der Aarden.

Ao. 1634. den 27 May.
Gideon Bouwens, Voorzitter.
Sebald Wonderaar.
Dirk Stadlander, Kapitein.

Borgers.

Ambrosius vander Keer.
Arend Aalst, Luitenant.
Herman Jacobszoon van Byfum.

Den 14 October.
Reinier de Vlaming, Kapitein, in de plaats van Kapitein Stadlander, die vertrok.

Ao. 1636. den 30 May.
Gideon Bouwens.
Sebald Wonderaar.
Izaak Havart, Opperkoopman, en gewezen Raad des Gerigts.
Ambrosius vander Keer, *Borger*.
Arend Aalst, Kapitein van een Vaandel Soldaten.
Jofafat Geerdings. } *borgers.*
Laurens Pieterszoon Heinen. }

Den 4 October.
Christiaan Willemszoon van de Gaver, in de plaats van den overleden Geerdings.

Ao. 1636. den 16 January.
Adriaan Zonnus, in de plaats van Kapitein Arend Aalst.

Den 28 May.
De Heer Artus Gyzels, Raad van India, Voorzitter.
Maarten Janszoon Vifcher, alias Vogel, Ondervoorzitter, en *Borger*.
Izaak Havart.
Ambrosius vander Keer, *Borger*.
David de Solemme, Kapitein van een Vaandel Soldaten.
Christiaan Willemszoon van de Gaver. *Borger*.
Laurens Pieterszoon Heyen, *Borger*.

Ao. 1637. den 10 July.
De Heer Artus Gyzels, Raad van India, Voorzitter.
Maarten Janszoon Vogel.
Willem Adriaanszoon Verbeck, Luitenant.
Ambrosius vander Keer.
Hugo Boræus, Arts.
Christiaan Willemszoon van de Gaver.
Laurens Pieterszoon Heinen.

Den 28 December.
De Heer Joan Maatzuiker, Raad-Pensio- naris, en Voorzitter, in de plaats van den Heer Gyzels, die vertrok.

IV. Deel.

Ao. 1638. den 10 July.

De Heer Joan Maatzuiker, Raad-Pensio- naris, en Voorzitter.
Jacob de Harde.
Hugo Boræus, Arts.
Justus Lampen.
Maxmiliaan Bontemps.
Henrik Wiggertszoon.
Huibert van den Broek.

Den 13 November.
Gerard Demmer, Voorzitter, in de plaats van den Heer Maatzuiker, die Baillu by voorraad, en Ondervoorzitter van den Raad des Gerigts wierd.

Ao. 1639. den 4 January.
Paulus Krook, Voorzitter in de plaats van de Heer Demmer, die Fiscaal, en Voor- zitter van Weesmeesters, in Welsing's plaats wierd.

Den 30 April.
Nicolaas Koekebakker, gewezen Voor- zitter in Japan, Voorzitter in de plaats van Paulus Krook, die als gevollmag- tigde na Atsjen ging.

Den 25 May.
Nicolaas Koekebakker, Voorzitter.
Jacob de Harde.
Maximiliaan Bontemps, Luitenant.
Henrik Wiggertszoon.
Mr. Andries Duræus.
Huibert van den Broek.

Ao. 1640. den 26 May.
Kornelis vander Lyn, Voorzitter.
Huibert van den Broek.
Hugo Boræus, Arts.
Laurens Pieterszoon Heyen.
Mr. Andries Duræus.
Dirk Cocq.
Court Klaaszoon.
Lim Lacco, Kapitein } *der Ghineezen.*
Bencom, Hoofd }

Ao. 1641. den 28 May.
François Caron, oud Japans Voorzitter, Voorzitter.
Henrik Wiggertszoon.
Hugo Boræus, Arts.
Court Klaaszoon.
Henrik Man, Luitenant.
Vincent Romein.
Jacob Gyzeling.
Lim Lacco, Kapitein } *der Ghineezen.*
Bencom, Hoofd }

Den 20 December.
De Heer Justus Schouten, buitengemeen Raad van India, Voorzitter, in de plaats van Caron.

Ddd

De

De Heer Justus Schouten, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.

Henrik Wiggertszoon.

Paulus Donk, Kapitein.

Jacob Gyzeling.

Henrik Man, Luitenant.

Jacob de Harde.

Adriaan Verhoeven.

Lim Lakko, Kapitein } *der Chineezen.*
Bencom, Hoofd }

Ao. 1643. den 23 May.

De Heer Justus Schouten, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.

Quirynd Klaaszoon Sterk, Opperkoopman.

Adam Verhoeven, Borger.

Mr. Andries Duræus, Opperwondheeler.

Jan de Lange

Reinier Koolzaat. } *Borgers.*

Bencom, Kapitein } *der Chineezen.*
Tfiqua, Hoofd }

Ao. 1644. den 28 May.

De Heer Justus Schouten, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.

Reinier Koolzaat.

Mr. Andries Duræus.

Pieter Reinderszoon Kemp.

Maxmiliaan Bontemps.

Buik Buikes.

Izaak Minne.

Tfiqua, Kapitein } *der Chineezen.*
Izaak, Arts. }

Den 25 Juny.

Paulus Crook, Voorzitter, in de plaats
van den Heer Schouten, welke laatste
kort'er na over Sodomie geregt, aan een
paal geworgt, en verbrand is.

Ao. 1645. den 2 January.

Arnold de Vlaming van Outshoorn, Op-
perkoopman, Voorzitter, in de plaats
van Crook, die vertrok.

Den 29 May.

Joan Maatzuiker, Voorzitter.

Pieter Reinderszoon Kemp.

Maxmiliaan Bontemps, Kapitein.

Buik Buikes.

Thomas Pedel, Luitenant.

Izaak Minne.

Jacob de Harde, Borger-Kapitein.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Izaak, Arts }

Ao. 1646. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Jacob de Harde.

Huibert van den Broek, Opperkoopman.

Henrik Wiggertszoon.

Joan Borgers, Kapitein.

Adriaan Verhoeven.

Mr. Henrik Terhorft.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tfiqua, dito. }

Ao. 1647. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Henrik Wiggertszoon.

Huibert van den Broek.

Henrik Terhorft.

Maxmiliaan Bontemps, Kapitein.

Jacob Bacherach.

Jan Korneliszoon van Nes.

Ao. 1648. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Jan Korneliszoon van Nes.

Maxmiliaan Bontemps, Kapitein.

Henrik van Gent.

Joan Borgers, Kapitein.

Adriaan Dankerts.

Jean Ferment.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tfiqua, Hoofd }

Ao. 1649. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Henrik van Gent.

Joan Borgers, Kapitein.

Adriaan Dankerts.

Michiel Trefaar, Luitenant.

Jean Ferment.

Henrik Wiggertszoon.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tfiqua, Hoofd }

Ao. 1650. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Maarten Valk.

Joan Borgers, Kapitein.

Arend van den Helm.

Michiel Trefaar, Luitenant.

Buik Buikes.

Kornelis Faber.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Den 13 December.

De Heer Joan Cunæus, Voorzitter, en
niet lang'er na.

De Heer Gerard Demmer, Voorzitter, in
de Heer Cunæus plaats, alzoo die Fi-
scaal wierd.

Ao. 1651. den 29 May.

De Heer Gerard Demmer, gemeen Raad
van India, Voorzitter.

Maarten Valk.

Gabriel Happart.

Arend van den Helm.

Joan Dutton, Kapitein.

Buik Buikes.

Kornelis Faber.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1652. den 29 May.
De Heer Gerard Demmer, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik van Gent.
Gabriel Happart.
Ambrosius vander Keer.
Joan Goozens.
Kornelis van Nck.
Jean Ferment.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1653. den 29 May.
De Heer Mr Joan Cunæus, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Ambrosius vander Keer.
Wouter Seroy.
Kornelis Faber.
Wynant Rutgers.
Jean Ferment.
Jan van Hoefum.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1654 den 29 May
Gaspar van den Bogaarde, buitengemeen
Raad, Voorzitter.
Kornelis Faber.
Wouter Seroy.
Jan van Hoefum.
Joan Truitman.
Arend van den Helm.
Jacobus Heinsbroek.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1655. den 29 May.
De Heer Karel Hartzink, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Arend van den Helm.
Jacobus Heinsbroek.
Joan Truitman.
Gabriel Happart.
Gerard Reuf.
Jan Verschuure.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1656. den 29 May.
De Heer Karel Hartzink, gemeen Raad
van India.
Pieter Kemp.
Kornelis Speelman.
Gerard Reuf.
Leonard van Zorgen.
Jan van Schuure.
Adriaan vander Burg.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1657. den 29 May.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.

Arend van den Helm.
Kornelis Speelman.
Henrik Mom.
Leonard van Zorgen.
Kornelis Faber.
Jacobus Heinsbroek.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1658. den 29 May.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Arend van den Helm.
Joan Truitman.
Henrik Mom.
Matthys du Chesne.
Kornelis Faber.
Jacobus Heinsbroek.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1659. den 29 May.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik Mom.
Joan Truitman.
Gerard Reuf.
Matthys du Chesne.
Adriaan Dankerts.
Jan van Hoefum.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1660. den 29 Juny.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Gerard Reuf.
Zacharias Wagenaar.
Adriaan Dankerts.
François Lansman.
Jan van Hoefum.
Jan Trompert.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1661. den 29 May.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik Mom.
Kornelis Speelman.
Jan Trompert.
Herman van Outhoorn, Kapitein.
Kornelis Faber.
Nicolaas Houman.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1662. den 27 February.
Ludolf van Coulster, in de plaats van van
Outhoorn, die na Tayouan vertrok.
Kornelis van Nck, in de plaats van Jan
Trompert, die na 't Vaderland vertrok.

Den 29 May.
Bleven alle de Schepenen van 't voorleden
jaar. Ddd 2 De

A^o. 1663. den 29 May.De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.

Henrik Mom.

Jacob Bremer.

Henrik Terhorst.

Jacob Cafembrood.

Pieter Elmers.

Vincent van Mook.

Tsjiqua, Kapitein }
Soete, Hoofd } *der Chineezen.*A^o. 1664. den 29 May.De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.

Henrik Terhorst.

Jacob Bremer.

Pieter Elmers.

Adriaan van Niculand.

Vincent van Mook.

Nicolaas Houman.

Tsjiqua, Kapitein }
Sagua, Hoofd } *der Chineezen.*A^o. 1665. den 29 May.De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.

Henrik Mom.

Adriaan van Niculand.

Nicolaas Houman.

Paulus de Vicq.

Kornelis Faber.

Kornelis van Nek.

Tsjiqua, Kapitein *der Chineezen.*A^o. 1666. den 29 May.De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.

Kornelis van Nek.

Paulus de Vicq.

Kornelis Faber.

Jacob Bremer.

Jan van Hoefum.

Henrik Wynantszoon.

A^o. 1667. den 29 May.De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.

Henrik Terhorst.

Jacob Bremer.

Jan van Hoefum.

Roeland de Carpentier.

Nicolaas Houman.

Henrik Wynandszoon.

Den 7 October.

De Heer Jan Thyszoon Payart, buiten-
gemeen Raad van India, Voorzitter, in
de plaats van den Heer Verburg, die al-
gemeen Bestierder van den handel wierd.A^o. 1668. den 29 May.De Heer Jan Thyszoon, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.

Henrik Terhorst.

Jacob Bremer.

Nicolaas Houman.

Adriaan van Niculand.

Pieter Elmers.

Jurriaan Scholten.

Den 27 November.

De Heer Pieter van Hoorn, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter, in de plaats
van den Heer Thyszoon, die na 't Va-
derland vertrok.A^o. 1669 den 29 May.De Heer Pieter van Hoorn, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.

Pieter Elmers.

Adriaan van Niculand.

Jurriaan Scholten.

Antoni van Voorst.

Vincent van Mook.

Barend Hobbe.

De Leden, die na A^o. 1669 tot 1719
gevolgt zyn, heb ik niet kunnen bekomen,
wat moete ik daar toe ook gedaan hebbe;
dog die zedert dien tyd het geweest zyn,
volgen hier na.Buiten deze ontmoet ik hier en daar nog
als Schepenen, die het voor A^o. 1719 ge-
weest zyn deze navolgende.A^o. 1684.

Kornelis Swart.

A^o. 1685.

Jacob Docs.

Dionys Kelk.

Jan Hercules.

A^o. 1686. en 1687.

Dirk de Haas, Ondervoorzitter.

A^o. 1695.

Jacques du Pree, Ondervoorzitter.

François vander Beke.

Lambert Dudde.

Andries Poleman.

Matthys de Vlaming.

Mr. Diderik van Groenestyn.

Gerard Dane.

Wybrand Uylkens.

Philip van Cloon.

A^o. 1696.

Matthys de Vlaming, Ondervoorzitter.

Mr. Diderik van Groenestein.

Andries Poleman.

Lambert Dudde.

Wybrand Uylkens.

Jacques du Pree.

Otto van Thiel.

Nicolaas du Goudi a Bois.

Gerard Dane.

Ao. 1697.
 Andries Poleman, Ondervoorzitter.
 Mr. Diderik van Groenestein.
 Wybrand Uilkens.
 Jacques du Pree.
 Lambert Dudde.
 Nicolaas du Goudi a Bois.
 Gerard Dane.
 Otto van Thiel.
 Hessel Pikart.

 Ao. 1698.
 Andries Poleman, Ondervoorzitter.
 Otto van Thiel.
 Jacques du Pree.
 Lambert Dudde.
 Hessel Pikart, is als Ondervoorzitter overleden den 1 December 1705.
 Jacobus Pudel.
 Wybrand Uilkens, die als Oud-Schepen den 19 April 1706 stierf.
 Gerard Dane.
 Philip van Cloon.

 Ao. 1701.
 Komt als Oud-Ondervoorzitter, en toen overleden, voor
 Jan Soury.

 Ao. 1702.
 Komen als Schepens voor
 Kornelis Beerenberg.
 Theunis Ros, overleden in dit jaar den 2 May.

 Ao. 1703.
 Komt voor, Adriaan Tameszoon, Oud-ondervoorzitter, en Ao. 1713 nog levende.
 Willem Sabelaar, overleden den 6 September, terwyl nog diende.

 Ao. 1704.
 Adriaan Pick, overleden den 7 Novemb.
 Abraham de Dekker, het toen pas geworden in dit zelve jaar,
 Laurens de Bruin.

 Ao. 1705.
 Jan Torant, overleden den 30 July dezes jaars.
 Bruining Wildeland, Opperkoopman, overleden den 28 January dezes jaars.

 Ao. 1706 den 30 May.
 De Ed. Heer Mattheus de Haan, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.
 Dionys van der Hof, die den 2 Augustus stierf, en vervangen is door Jacques du Pree.
 Jan Diodati, onafhingend Fiscaal in Surat.
 Gerard Hemzing, in de plaats van Philip Gyger.

Evert Everwyn van Niel.
 Joannes Wacivvel, in de plaats van Bernhard Schorer, die den 7 May stierf.
 Joannes Ens, die in October Baillu wierd.
 Izaak Maffis.
 Adolf Jan Mentzen.
 Nicolaas Oldenvliet.
 Pieter van Doornik.

 Ao. 1708.
 Jacob Hengst, overleden den 17 October dezes jaars.

 Ao. 1710.
 Henrik van Outhoorn van Zonneveld, Opperkoopman, overleden den 14 October dezes jaars.
 Pieter van Doornik,
 Jan Jacob Bieswanger.
 Jan Koek.

 Ao. 1711.
 Philip Gyger, Ondervoorzitter, en bleef dat tot Ao. 1715.
 Diderik vander Mast, overleden den 22 November dezes jaars.

 Ao. 1712.
 Adriaan Albert Breving } *dienende.*
 Nicolaas Oldenvliet. }

 Ao. 1714.
 Lambertus Lamberti.

 Ao. 1716.
 Jan Tol.
 Lambertus Lamberti.
 Willem Henrik de Bevere.

 Ao. 1717.
 Robbert de la Haye.
 Adriaan Albert Breving,
 Willem Timmers.

 Ao. 1719 den 30 November.
 De Ed. Heer Mattheus de Haan, gemeen Raad van India, Voorzitter. 1705.
 — — Ondervoorzitter } 1715.
 François Roos. }
 Abraham de Dekker. 1718.
 Zacharias Gallart. }
 Jacob Willem Verbrugge } 1719.
 Dirk Blom. }
 Henrik Grousius.
 Pieter Wybers. }

 Ao. 1720. den 30 Juny.
 De Ed. Heer Mattheus de Haan, als bevoorens.
 Adriaan Albert Breving, Ondervoorzitter. 1720.
 Zacharias Gallart. 1719.
 François Roos. 1715.
 Dirk Blom. 1719.
 Henrik Grousius. 1719.
 Jan Maccare. 1720.
 Pieter Wybers. 1719.
 Ddd 3 Wil.

Willem van Putten.	1720.	Henricus Groenewegen.	1722.
Ao. 1721. den 15 September.		Ao. 1723. den 28 May.	
De Ed. Hr. Mattheus de Haan.	} als bevoorens.	De Ed. Heer Johan Adriaan Crudop,	1722.
Albert Breving.		Voorzitter.	
Jan Maccare.		Willem van Putten, Ondervoorzitter.	
Willem van Putten.		1722.	
Willem Timmers.		1722.	
Abraham de Dekker, overleden.	} 1721.	Joan de Hartog.	1722.
Hermannus van Bayen.		Jacob Hink.	1722.
Lambertus Lamberti.		Henricus Groenewegen.	1722.
Jan Tol.		Pieter Gysbert Nood.	1723.
Ao. 1722. primo December.		Ao. 1724. May.	
De Ed. Heer Johan Adriaan Crudop,	1722.	De Ed. Joannes Philippus Sipman.	1724.
Voorzitter.	1722.	Henricus Groenewegen, Onder-	1724.
Willem van Putten, Ondervoorzitter.	1721.	voorzitter.	
Willem Timmers.	1721.	Pieter Gysbert Nood.	1723.
Jan Tol.	1721.	Jan Maccare.	1723.
Joan de Hartog.	} 1722.	Willem Timmers.	} 1724.
Jacob Hink.		Pieter Wybers.	
Stephanus Verfluis.		Dominicus Koedyk.	
Mr. Everhard Crayvanger.		David Andreas Stier.	

P R E S I D E N T E N,

D E R

W E E S K A M E R.

Presidenten	B. H. Kunst.	van Ao. 1628. Juny.	tot	1630. 10 May.
der Wees-	Jan Cops.	1630. May.		1631. 30 dito.
kamer.	Jan Smith.	1631. dito.		1631. 27 Septemb.
	Jan vander Burg.	1631. September.		1636. 28 May.
	Kornelis van Mafeyk.	1636. May.		1636. 16 Juny.
	Joan Maatziiker.	1636. Juny.		1637. 20 Juny.
	Antoni Caan.	1637.		1638. 12 January.
	Paulus Krook.	1638. January.		1638. 1 May.
	Sebald Wonderaar.	1638. May.		1638. 22 July.
	Adam Westerwold.	1638. July.		1638. 16 October.
	Henrik Boudewynszoon Lokhorst.	1638. October.		1638. Novemb.
	Abraham Welzing.	1638. Novemb.		1639. 4 January.
	Gerard Demmer.	1639. January.		1642. 7 Juny.
	Kornelis Witzzen.	1642. Juny.		1643. 1 dito.
	Salomon Sweers.	1643. dito.		1646. 11 dito.
	Karel Reinierszoon.	1646. dito.		1647. 8 dito.
	Sebald Wonderaar.	1647. dito.		1648. 6 dito.
	Jochem Roclofszoon Deutecom.	1648. dito.		1650. 5 dito.
	Sebald Wonderaar.	1650. dito.		1651. 7 July.
	Karel Hartzink.	1651. July.		1653. 5 Juny.
	Ryklof van Goens.	1653. Juny.		1654. 6 dito.
	Henrik van Gent.	1654. dito.		1655. 5 dito.
	Gaspar van den Bogaardc.	1655. dito.		1656. 3 dito.
	Dirk Steur.	1656. dito.		1663. 7 dito.
	Laurens Pit.	1663. dito.		1677.
	Pieter van Hoorn.	1677.		
	Konstantyn Ranst.	1677.		1677. 24 Novemb.
	Joannes Camphuis.	1677.		1680.
	Jan Lambertszoon Bent.	1680.		1682. 23 Septemb.
	Johan van Hoorn.	1682. September.		1683. May.
	Maarten Pit.	1686.		1690. dito.
	Emanuel Bornezee.	1690.		1693.
	Laurens Pyl.	1693.		1700.

Christoffel van Zwol.	van A ^o . 1700.	tot A ^o . 1703.	
Abraham Douglas.	1703.	1705.	
Willem de Roo.	1705.	1705.	October.
Pieter de Vos.	1705.	1710.	
Kornelis Chastelcin.	1710.	1714.	28 July.
Theodorus de Haze.	1714.	1718.	
Johan Kornelis d'Abcing.	1718.	1721.	overleden.
Antoni Huisman.	1721.	1722.	
Kornelis Hasselaar.	1723.		

L Y S T

Der H E E R E N

W E E S M E E S T E R E N,

Voor zoo verre ik die heb kunnen bekomen.

Weesmeesteren van Batavia.
 A^o. 1628. den Juny.
 Barent Henrikszoon Kunst.
 Daniel de Bucquoy.
 Mr. Andries Duræus.
 Hans Bonen.

A^o. 1629. den 6 Juny.
 Barend Henrikszoon Kunst.
 Daniel de Bucquoy.
 Leendert Lambregtszoon.
 Mr. Andries Duræus.

A^o. 1630. den 10 en 29 May.
 Jan Kops, Opperkoopman, Voorzitter.
 Sebald Wonderaar.
 Nicolaas Parondelly.
 Otto van Wefterholt.

A^o. 1631. den 30 May.
 Jan Smit, Voorzitter.
 Sebald Wonderaar.
 Otto van Wefterwolt.
 Hugo Boræus, Arts.

Den 29 September.
 Jan vander Burg, Voorzitter, in de plaats van den overleden Smit.

A^o. 1632. den 30 May.
 Jan vander Burg, Voorzitter.
 Jan Karstenszoon, Bevelhebber.
 Daniel de Bucquoy.
 Hugo Boræus, Arts.

A^o. 1633. den 26 May.
 Jan vander Burg, Voorzitter.
 Daniel de Bucquoy.
 Hugo Boræus, Arts.
 Izaak Havart.

A^o. 1634. den 27 May.
 De vorige bleven nog in hunne bediening.
 Daniel de Bucquoy, Raad, en Geheimschryver.

A^o. 1635. den 30 May.
 De zelve als het vorige jaar.

A^o. 1636. den 28 May.
 Kornelis van Maseik, Onfanger generaal, Voorzitter.
 Daniel de Bucquoy, Raad, en Geheimschryver.
 Hugo Boræus, Arts.
 Henrik Bout.

Den 16 Juny.
 De Heer Joan Maatzuiker, Penfionaris, Voorzitter.

A^o. 1637. den 20 July.
 De Heer Antoni Caan, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.
 Daniel de Bucquoy, als vorens.
 Jacques de la Sale.
 Herman Klaaszoon Stryen, kort'er na in de plaats van de la Sale.

A^o. 1638. den 12 January.
 Paulus Crook, Voorzitter, in de plaats van den Heer Caan, die met zyn Edelheid van Diemen na de Oost vertrok.

Den 1 May.
 Sebald Wonderaar, Voorzitter, in de plaats van den Heer Crook, die als gevolmagtigde na Cambodia vertrok.

Den 16 July.
 Herman Klaaszoon Stryen.
 Jacob Leendertszoon.
 Christiaan van de Gaver.
 Laurens Pieterszoon Heyen.

Den 22 July.
 De Heer Adam Wefterwolt, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.

Den 16 October.
 De Heer Henrik Boudewynszoon Lokhorst.

horft, buitengemeen Raad, Voorzitter,
in den Heer Wefterwolds plaats.

Den 13 November.

Abraham Welzing, Voorzitter, in de plaats
van den Heer Lokhorft.

Ao. 1639. den 4 January.

Gerard Demmer, Voorzitter, in Wel-
zing's plaats.

Den 1 Juny.

Gerard Demmer, Voorzitter.
Christiaan van de Gaver.
Hugo Boræus, Arts.
Laurens Pieterszoon Heyen.
Reinier Koolzaad.

Ao. 1640. den 20 Juny.

Gerard Demmer, Fiscaal, Voorzitter.
Reinier Koolzaad.
Jacob de Harde.
Dirk Stcur.
Henrik Wiggertszoon.

Ao. 1641. den 1 Juny.

Gerard Demmer, Fiscaal, Voorzitter.
Jacob de Harde.
Mr. Andries Duræus, Opperwondheeler.
Huibert van den Broek.
Justus Lampen.

Ao. 1642. den 7 Juny.

De Heer Kornelis Witzon, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.
Justus Lampen.
Mr. Andries Duræus.
Court Klaaszoon.
Pieter Reindertszoon Kemp.

Ao. 1643. den 1 Juny.

De Heer Salomon Zweers, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.
Court Klaaszoon.
Hugo Boræus, Arts.
Pieter Reindertszoon Kemp.
Henrik Wiggertszoon.

Ao. 1644. den 3 Juny.

De Heer Salomon Zweers, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.
Henrik Wiggertszoon.
Hugo Boræus, Arts.
Jacob de Harde.
Adam Verhoeven.

Ao. 1645. den 3 Juny.

De Heer Salomon Zweers, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.
Adam Verhoeven.
Mr. Andries Duræus.
Reindert Koolzaad.
Jan Korreliszoon van Nes.

Ao. 1646. den 11 Juny.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Jan Korneliszoon van Nes.

Mr. Andries Duræus.

Pieter Reindertszoon Kemp.

Buiké Buikés.

Ao. 1647. den 8 Juny.

Sebald Wonderaar, Ontfanger generaal,
Voorzitter.
Pieter Reindertszoon Kemp.
Henrik Man, Luitenant.
Buiké Buikés.
Jacob de Harde.

Ao. 1648. den 6 Juny.

De Heer Jochem Roelofszoon Deute-
com, buitengemeen Raad van India,
Voorzitter.
Henrik Wiggertszoon.
Henrik Man, Luitenant.
Henrik Terhorft.
Jacob Bacherach.

Ao. 1649. den 5 Juny.

De Heer Jochem Roelofszoon Deute-
com, gemeen Raad van India, Voor-
zitter.
Henrik Terhorft.
Henrik van Zeelft.
Jacob Bacherag.
Jacob van Nes.

Ao. 1650. den 5 Juny.

Sebald Wonderaar, Ontfanger generaal,
Voorzitter.
Jan van Nes.
Henrik van Zeelft.
Jean Ferment.
Jan Hoefum.

Ao. 1651. den 3 Juny.

Sebald Wonderaar, Ontfanger generaal,
Voorzitter.
Jean Ferment.
Joan Borgers, Kapitein.
Henrik van Gent.
Jan van Hoefum.

Den 7 July.

De Heer Karel Hartzing, gemeen Raad
van India, Voorzitter, in Wonderaar's
plaats.

Ao. 1652. den 8 Juny.

De Heer Karel Hartzing, als bevorens.
Maarten Valk.
Joan Borgers.
Arend van den Helm.
Kornelis Faber.

Ao. 1653. den 7 Juny.

De Heer Ryklof van Goens, Voorzitter.
Arend van den Helm.
Dirk Schouten.
Kornelis van Nck.
Paulus Vigelius.

Ao. 1654. den 6 Juny.
De Heer Henrik van Gent, Voorzitter.
Kornelis van Nck.
Dirk Schouten.
Paulus Vigelius.
Jean Ferment.

Ao. 1655. den 5 Juny.
De Heer Gaspar van den Bogaarde, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.
Jean Ferment.
Louis Baffart.
Kornelis Faber.
Jan van Hoefum.

Ao. 1656. den 3 Juny.
De Heer Dirk Steur, gemeen Raad van India, Voorzitter.
Kornelis Faber.
Johan Truitman.
Jan van Hoefum.
Andries Frilius.

Ao. 1657. den 2 Juny.
De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Gerard Reuf.
Pieter de Goyer.
Paulus Vigelius.
Nicolaas Houman.

Ao. 1658. den 3 January.
Johan Truitman, in de plaats van de Goyer.

Den 1 Juny.
De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Gerard Reuf.
Louis Baffart.
Paulus Vigelius.
Nicolaas Houman.

Ao. 1659. den 7 Juny.
De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Arend van den Helm.
Louis Baffart.
Kornelis Faber.
Jan Tromper.

Ao. 1660. den 5 Juny.
De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Arend van den Helm.
Jacob Bremer.
Kornelis Faber.
Henrik Mom.

Ao. 1661. den 5 Juny.
De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Gerard Reuf.
Jacob Bremer.
Vincent van Mook.
Henrik Terhorst.

Ao. 1662. den 2 Juny.
De Heer Dirk Steur, als bevorens.
IV. Deel.

Henrik Terhorst.
Pieter Knol, Cassier.
Vincent van Mook.
Pieter Elmers.

Ao. 1663. den 1 Juny.
De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Kornelis Faber.
Daniel Six.
Nicolaas Houman.
Henrik Wynandszoon.

Den 7 Juny.
De Heer Laurens Pit, gemeen Raad van India, Voorzitter in de plaats van de Heer Steur, die na 't Vaderland vertrok.

Ao. 1664. den 7 Juny.
De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Kornelis Faber.
Johan Hartman.
Henrik Wynantszoon.
Henrik Mom.

Ao. 1665. den 5 Juny.
De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Pieter Elmers.
Luder Brommer.
Vincent van Mook.
Jurriaan Scholten.

Ao. 1666. den 4 Juny.
De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Pieter Elmers.
Adriaan van Nieuwland.
Vincent van Mook.
Jurriaan Scholten.

Ao. 1667. den 7 Juny.
De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Kornelis van Nck.
Jurriaan Scholten.
Barend Hobbe.

Ao. 1668. den 1 Juny.
De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Kornelis van Nck.
Roeland de Carpentier.
Barend Hobbe.
Vincent van Mook.

Ao. 1669. den 7 Juny.
De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Henrik Terhorst.
Luder Brommer.
Henrik Wynandszoon.
Simon Simonszoon.

De verdere Leden na Ao. 1669. tot Ao. 1719. hebbe ik (alzo die niet gedrukt zyn, wat moeite ik daar toe, om ze te krygen, gedaan hebbe) niet konnen bekomen; dog na die tyd volgen deze, volgens een gedrukt boekje.

A^o. 1706.
De Ed. Heer Pieter de Vos, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Jacob Hengft.
Marcus de Bajonville, in Focanus plaats.
Izaak Maffis.
Adriaan Albert Breving, in Hemfing's
plaats.
N. van Breen, in du Bois zyn plaats, die
na Bengalc ging.
Jan Fortuin, in de plaats van Christiaan
Jonk.

A^o. 1719. den 30
zedert A^o.

De Ed. Heer Joan Kornelis d'Ablesing,
gemeen Raad van India, Voor-
zitter. 1718.
Henricus Groenewegen, Ondervoor-
zitter. 1717.
Walraven de Lely. 1715.
Willem Maurits Cruse. 1717.
Stephanus Verfluis. 1718.
Jacob Hink. 1718.
Joannes de Hartog. 1719.

A^o. 1720. den 30 Juny.
De zelve, als 's jaars te voren.

A^o. 1721. den 15 September.
De Ed. Heer Antoni Huisman, ge-
meen Raad van India, Voorzitter. 1721.
Henricus Groenewegen. } als bevorens.
Stephanus Verfluis. }

Evert Lanius }
Joannes van Baten. } 1721.
Abraham Prien. }
Izaak Peny. }

A^o. 1722.

De Ed. Heer Antoni Huisman,
Voorzitter. 1721.
Evert Lanius, Ondervoorzitter. 1722.
Jan Donker vander Hof. 1722.
Abraham Prien. 1721.
Frederik Julius Coyett. 1722.
Izaak Peny. 1721.
Adriaan van Oosten. 1722.

A^o. 1723. den 5 Juny.

De Ed. Heer Kornelis Hafselaar,
Voorzitter. 1723.
Evert Lanius, Ondervoorzitter. 1722.
Jan Donker vander Hof. 1722.
Adriaan van Oosten. 1722.
Frederik Julius Coyett. 1722.
Pieter Wybers. 1723.
Dominicus Koedyk. 1723.

A^o. 1724. den 1 September.

De Ed. Heer Kornelis Hafselaar,
Voorzitter. 1723.
Izaak Peny, Ondervoorzitter. 1724.
Jan Donker vander Hof. 1722.
Joannes Truitman. 1724.
Frederik Julius Coyett. 1722.
Willem van Bazel. 1724.
Elias Vink. 1724.

P R E S I D E N T E N,

D E R

H E E M R A A D E N.

Presidenten
der Heem-
raaden. Dirk Bloem.
Robbert de Vicq.
Johan van Hoorn.
Willem van Outhoorn.
Izaak de St. Martin.
Joannes Cops.
Kornelis vander Duin.
Herman de Wilde.
Bernardus Phoonzen.
Abraham Douglas.
Henrik Zwaardkroon.
Samuel Timmerman.
Kornelis Hafselaar.
Diderik Durven.
Wybrand Blom.

van A^o. 1679. 13 October. 1680. 14 Novemb.
1680.
1684.
1696.
1700.
1705.
1707.
1708.
1709.
1709.
1718.
1721.
1723.
1723.
1696.
1700.
1700. 28 July.
1707. 14 Novemb.
1708. May.
1709. 30 October.
1721. overleden.
1722.
1723.

Ao. 1719. tot ultimo November.

DE HEEREN

H E E M R A A D E N.

Heemraa- De Ed. Heer Mr. Samuel Timmer-
den. man, Voorzitter. 1718.
Philip Gyger, Ondervoorzitter. 1714.
Willem van Rossum (overleden. 1716.
Matthys Boesfaart. 1713.
Jurgen Christoffel Roode. 1708.
Willem Joriszoon van de Velden. 1717.
Andries van Houté. 1716.
Ary Krul. 1717.
Rykaart Heere. 1719.

Ao. 1720. tot ultimo Juny.

De Ed. Heer Mr. Samuel Timmer-
man, Voorzitter. 1718.
Philip Gyger, Ondervoorzitter. 1714.
Jan Hermanszoon van den Burg. 1719.
Matthys Boesfaart. 1713.
Jurgen Christoffel Roode, na Java. 1708.
Willem Joriszoon van de Velde. 1717.
Adriaan van Zorgen. 1720.
Ary Krul. 1717.
Rykaart Heere. 1719.

Ao. 1721. tot ultimo January.

De zelve, uitgenomen.
Jan Hermanszoon van den Burg,
overleden. 1719.

Ao. 1721. tot ultimo Juny.

De Ed. Heer Mr. Samuel Timmer-
man, den 7 Augusti dezes jaars
overleden. 1718.
De Ed. Heer Kornelis Hasselaar,
Voorzitter. 1721.
Philip Gyger, Ondervoorzitter. 1714.
Jurgen Christiaan Roode, na Java. 1708.
Matthys Boesfaart, overleden. 1713.
Adriaan van Zorgen. 1720.
Ary Krul. 1717.
Willem Beyts. 1721.
Rykaart Heere. 1719.
Jan Hilgers. 1721.

Jan Booy. 1721.
Ao. 1722. tot ultimo Juny.
De Ed. Heer Kornelis Hasselaar,
Voorzitter. 1721.
Henrik vander Stel, Ondervoorzit-
ter. 1721.
Jurgen Christoffel Roode. 1708.
Ary Krul. 1717.
Adriaan van Zorgen. 1720.
Jan Hilgers. 1721.
Rykaart Heere. 1719.
Willem Beyts. 1721.
Jan Booy, 1721.

Ao. 1722. tot ultimo Decemb.

De zelve, uitgenomen
Henrik vander Stel, Ondervoorzit-
ter, overleden. 1721.

Ao. 1723. tot ultimo Juny.

De Fd. Heer Mr. Diderik Durven,
Voorzitter. 1723.
Godfried Bogaart, Ondervoorzitter. 1723.
Jurgen Christoffel Roode. 1708.
Ary Krul. 1717.
Jan Hilgers. 1721.
Rykaart Heere. 1719.
Willem Beyts. 1721.
Jan Booy. 1721.

Ao. 1724. den 1 September.

De Ed. Heer Wybrand Blom, Voor-
zitter. 1723.
Godfried Bogaart, Ondervoorzitter. 1722.
Dirk Klaaszoon Duindam. 1724.
Jurgen Christoffel Roode. 1708.
Ary Krul. 1717.
Adriaan van Sorgen. 1720.
Jan Hilgers. 1721.
Rykaart Heere. 1719.
Willem Beyts. 1721.
Jan Booy. 1722.

P R E S I D E N T E N,

D E R

C O M M I S S A R I S S E N

V A N

H U W E L Y K Z E - E N K L E I N E Z A K E N.

Presidenten Nicolaas Overfchie.
der Com- Pieter Antoniszoon Over'twater.
missarissen Dirk Snoek.
van Huwe- Gerard Herberts.
lykze- en Dirk Steur.
Kleene za-
ken.

van Ao. 1641. 1 Juny.
1641.
1642. 7 Juny.
1643. 1 dito.
1644 3 Juny.
Ecc 2

1646. Juny. Joan

Joan Cunæus.	van A ^o . 1646.	11 dito.	1650.	13 Decemb.
Willem Verftegen.	1650.	13 Decemb.	1651.	3 Juny.
Joan van Teylingen.	1651.	3 Juny.	1652.	8 dito.
Dirk Steur.	1652.	8 dito.	1654.	6 dito.
Willem Verbeek.	1654.	6 dito.	1656.	3 dito.
Gabriel Happart.	1656.	3 dito.	1657.	2 dite.

By deze die alleen Commissariffen van Huwelykze zaken tot dezen tyd toe waren, zyn ook die van Kleene zaken gevoegt zedert den 3 Juny 1656.

Wynand Rutgers.	van A ^o . 1657.	2 dito.	1658.	3 January.
Andreas Frifius.	1658.	3 January.	1661.	18 dito.
Joan Kroon.	1661.	8 dito.	1664.	7 Juny.
Paulus de Vicq.	1664.	7 Juny.	1665.	5 dite.
Pieter Marville.	1665.	5 dito.	1665.	1 Decemb.
Willem Maatzuiker.	1665.	1 Decemb.	1668.	1 Juny.
Joan van Riebeck.	1668.	1 Juny.		
Salomon le Sage.	1693.	of 1694.	1695.	
Mattheus Schenkenberg.	1695.		1708.	
Jacob Pelgrom.	1708.		1713.	24 January.
Ferdinand de Groot.	1713.	2 Juny.	1715.	
Balthazar Coyett.	1715.		1718.	
Abraham Schepmoes.	1718.		1719.	
Balthazar Coyett.	1719.		1724.	nog.

C O M M I S S A R I S S E N

V A N

HUWELYKZE-EN KLEINE ZAKEN.

Commissariffen van Huwelykze- en Kleene zaken.

A^o. 1632. den 10 September
Is belloten, dat de Schepenen die be-
dinking zullen waarnemen. Dat gedaan is
tot

A^o. 1641. den 1 Juny.
En namen deze Leden in 't eerst alleen
maar de Huwelyks-zaken tot A^o. 1657
waar.

Nicolaas Overfchie, Opperkoopman,
Voorzitter.
Henrik Wiggerdszoon, Ondervoorzitter
van Schepenen.

Pieter Antoniszoon Over'twater, Opper-
koopman, die den 7 Juny als Fiscaal
na Tayouan vertrok.

A^o. 1642. den 7 Juny.
Dirk Snoek, Voorzitter.
Gerard Herberts.
Jacob Gyzeling.
Hugo Boræus, Arts.

A^o. 1643. den 1 Juny.
Gerard Herberts, Opperkoopman, Voor-
zitter.
Gerbrand Klaaszoon Bakker, Opperkoop-
man.

Jan de Lange.
Izaak Minne.

A^o. 1644. den 3 Juny.
Dirk Steur, Opperkoopman, Voorzitter.
Adam Verhoeven, Borger.
Quirynd Klaaszoon Sterk, Opperkoopman.
Ambrosius Koenraadszoon, Borger.

A^o. 1645. den 5 Juny.
Alle, als 's jaars te voren.

A^o. 1646. den 11 Juny.
Johan Cunæus, Voorzitter.
Henrik Wiggerdszoon.
Ryklof van Goens, Opperkoopman.
Adriaan Dankerts.

A^o. 1647. den 8 Juny.
De zelve, als 's jaars te voren

A^o. 1648. den 6 Juny.
Johan Cunæus, Voorzitter.
Salomon Goeffens.
Jurriaan van Vredenburg, Opperkoop-
man.
Kornelis Faber.

Ao. 1649. den 5 Juny.
De zelve, als 's jaars te voren.

Ao. 1650. den 5 Juny.
Johan Cunæus, Baillu, Voorzitter.
Jacob du Mont.
Wouter Boudewynszoon, Kapitein.
Joannes Beex.

Den 13 December.
Willem Verftegen, Voorzitter voor de
Heer Cunæus.

Ao. 1651. den 3 Juny.
Jan van Teylingen.
Jacob du Mont.
Johan Borgers, Kapitein.
Joannes Beex.

Ao. 1652. den 8 Juny.
De Heer Dirk Steur, buitengemeen Raad
van India, Voorzitter.
Jan van Hoefum.
Maxmiliaan Bontemps.
Kornelis Willemszoon van Beest.

Ao. 1653. den 7 Juny.
De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Kornelis Willemszoon van Beest.
Dirk Wallis.
Adriaan Dankerts.

Ao. 1654 den 6 Juny.
De Heer Willem vander Beek, buitenge-
meen Raad van India, Voorzitter.
Adriaan Dankerts.
Petrus Ceporinus.
Nicolaas Houman.

Ao. 1655. den 5 Juny.
De Heer Willem vander Beek, als bevo-
rens.
Nicolaas Houman.
Petrus Ceporinus.
Henrik Mom.

Ao. 1656. den 3 Juny.
Gabriel Happart, Voorzitter.
Henrik Mom.
Dirk Schouten.
Arend van den Helm.

Den 3 Juny.
Is besloten, Commissarissen van Kleene
zaken in 't byzonder, en daar toe twee
Schepenen, en een uit de Commissarissen
van Huwelykze-zaken, aan te stellen; dog
na die tyd namen deze volgende Leden de
kleene zaken by die van het Huwelyk
mede waar.

Ao. 1657. den 2 Juny.
Wynand Rutgers, Ontfanger generaal,
Voorzitter.

Jan van Hoefum.
Eduard Ooms.
Nicolaas Snyder.

Ao. 1658. den 3 Juny.
Andries Frisius, Voorzitter in de plaats
van Rutgers, die na 't Vaderland ver-
trok.
François Lansman, in de plaats van Ooms.
Jacob Bremer, in de plaats van den over-
leden Snyder.

Den 1 Juny.
Andries Frisius, Voorzitter.
Jan van Hoefum.
Johan Hartman.
Jacob Bremer.

Ao. 1659. den 7 Juny.
Andries Frisius, Voorzitter.
Nicolaas Houman.
Johan Hartman.
Pieter Elmers.

Ao. 1660. den 3 Juny.
Andries Frisius, Voorzitter.
Nicolaas Houman.
Wouter Roodhals.
Pieter Elmers.

Ao. 1661. den 18 January.
Jan Kroon, Ontfanger generaal, Voor-
zitter, in de plaats van Frisius, die na
't Vaderland vertrok.
Leenderd de Soute, voor Roodhals, die
na Perſien ging.

Den 1 Juny.
Jan Kroon, als bevorens.
Arend van den Helm.
Leenderd de Soute.
Thomas de Liefde.

Den 20 Juny.
Henrik Verbeek, in plaats van den over-
leden van den Helm.

Ao. 1662. den 2 Juny.
De zelve, als 's jaars te voren.

Ao. 1663. den 1 Juny.
Jan Kroon, als bevorens.
Henrik Verbeek
Matthys du Chesne.
Jurriaan Scholten.

Ao. 1664. den 7 Juny.
Paulus de Vicq, Voorzitter.
Jurriaan Scholten.
Matthys du Chesne.
Jan van Hoefum.

Ao. 1665. den 5 Juny.
Pieter Marville, Voorzitter.
Henrik Wynandszoon.

Izaak Solimans
Kornelis van Beeft.

Den 1 December.

Willem Maatzuiker, Voorzitter in Marville's plaats, die na Amboina vertrok.

Ao. 1666. den 4 Juny.

Willem Maatzuiker, Voorzitter.
Baent Hobbe.
Izaak Solimans.
Kornelis van Beeft.

Ao. 1667. den 3 Juny.

Willem Maatzuiker, Voorzitter.
Pieter Elmers.
Luder Brommer.
Vincent van Mook.

Ao. 1668. den 1 Juny.

Jan van Riebeck, Voorzitter.
Kornelis Willemszoon de Groot.
Luder Brommer.
Abraham Struis.

Ao. 1669. den 7 Juny.

Jan Riebeck, Voorzitter.
Kornelis Willemszoon de Groot.
Andreas Kleyer, Arts.
Abraham Struis.

Die zedert Ao. 1669 tot Ao. 1719 gevolgt zyn, zyn niet gedrukt, en ik heb die niet kunnen bekomen; dog na die tyd zyn deze (zoo by gedrukte boekjens blykt) gevolgt.

Ao. 1706.

De Ed. Mattheus Schenkenberg, Voorzitter.
Jan Jacob Bieswanger.
N. Schoenmaker, in Breving's plaats.
N. Cras, in de plaats van Meentzen.
Paulus Timmerman, die Ao. 1707 na Banda vertrok.

Ao. 1719. den 30 November.
De Heer Abraham Schepmoes, Voorzitter (oveleden) 1718.
Hubert Driemond, Ondervoorzitter. 1718.
Jan Donker vander Hof. 1716.
Otto Kloot. 1718.
Salomon Diodati. 1719.

Ao. 1720. den 30 Juny.

De Ed. Balthazar Coyett, Oud-Landvoogd van Amboina, en Banda, Voorzitter. 1719.
Salomon Diodati, Ondervoorzitter. }
Mr. Izaak van Schinne. } 1720.
Willem de Beverc. }
Izaak Peny. }

Ao. 1721. den 15 September.

De zelve, als 's jaars te voren; dog Andries Weiland, in de plaats van Peny. 1721.

Ao. 1722. den 1 December.

De Heer Balthazar Coyett, Voorzitter. 1719.
Salomon Diodati, Ondervoorzitter. 1720.
Iman de Jonge. 1721.
Andries Weiland. 1721.
Joannes Steenkool. 1722.

Ao. 1723. den 16 July.

De Heer Balthazar Coyett, Voorzitter. 1719.
Joannes Steenkool, Ondervoorzitter. 1722.
Iman de Jonge. 1721.
Willem van Bazel. 1723.
François de Geus. 1723.

Ao. 1724. den 1 September.

De Heer Balthazar Coyett, Voorzitter. 1719.
François de Geus, Ondervoorzitter. }
Justus van Breda. } 1724.
Augustyn Thornton. }
Samuel Wigman. }

P R E S I D E N T E N,

V A N

CHINEESCHE BOEDELMEESTERS.

Presidenten Kornelis van Mazeik.
van Chi- Joan Maatzuiker.
neefche Pieter Mesdag.
Boedel Huibert van den Broek.
meesters. Dirk Steur.

van Ao. 1636. 9 February. 1640.
1640. 3 Juny. 1643. 1 Juny.
1643. 1 dito. 1645. 3 dito.
1645. 3 dito. 1647. 8 dito.
1647. 8 dito. 1648. 15 May.

En toen afgeschafft.

Joan Burgers.
Kornelis Speelman.

1655. 20 Novemb. 1659. 7 Juny.
1659. 7 Juny. 1661. 5 dito.

Joan

Joan Burgers.	van A ^o . 1661.	5 dito.	1665.	5 dito.
Jacob Bremer.	1665.	dito.	1668.	30 dito.
Emond Ruys.	1668.	30. dito.	1669.	7 dito.
Gerard vander Voorde.	1685.		1701.	
Henrik Vuiſt.	1701.		1705.	
Jacob Heirmans.	1705.		1709.	
Kornelis Haſſelaar.	1709.		1717.	
Jacob Torant.	1717.		1719.	
Arnoldus Abeleven.	1719.		1724.	repatrieerd in November.
Frederik Lokman.	1724.			

CHINEESCHE BOEDELMEESTERS.

Chineesche Boedelmeesters.

Ao. 1636. den 9 February.
Blykt by zeker beſluit, dat
Kornelis van Mazcik, }
Ontfangergeneraal. } nu Schepenen.
en }
Gideon Bouwens. }
Als bezorgers, en opzienders, in zeker
Chineefch ſterf huis geſtelt zyn.

Ao. 1640. den 26 May.
Is goed gevonden door den Heer Raad-
Pensionaris Joan Maatzuiker, zekere in-
ſtructie voor de Boedelmeesters der Chi-
neetche ſterf huizen, die men na dezen 'er
toe aanſtellen zou, op te ſtellen.

Ao. 1640. den 2 Juny.
Zyn als Boedelmeesters aangelteld
De Heer Joan Maatzuiker, Pensionaris,
Voorzitter.
Reinier Koolzaad, Ondervoorzitter van
Schepenen.
Tellouw, een Chinees.

Ao. 1641. den 1 Juny.
De zelve, als 's jaars te voren; dog voor
Tellouw zyn gekoren
Bencon, en
Conjok.

Ao. 1642. den 7 Juny.
De zelve, dog voor Conjok
Bapta Bingſam.

Ao. 1643. den 1 Juny.
Pieter Meſdag, Geheimſchryver harer
Edelheden, Voorzitter.
Izaak Minne, *Borger*.
Bencom, Kapitein }
Nootzang, Arts } *der Chineezen.*

Ao. 1644 den 3 Juny.
Pieter Meſdag, als bevorens.
Jan Korneliſzoon van Nes, *Borger*.
Conjok.
Jokhey.

Ao. 1645. den 3 Juny.
Huibert van den Broeck, Opperkoopman,
Voorzitter.
Jean Ferment.
Conjok.
Gayko.

Ao. 1646. den 11 Juny.
Huibert van den Broeck, als bevorens.
Jean Ferment.
Gayko, alias Singon. } *Chineezen.*
Izaak, Arts. }

Ao. 1647. den 8 Juny.
Dirk Steur, Voorzitter.
Adriaan Dankerts.
Conjok.
Khopeko.

Ao. 1648. den 15 May.
Zyn de Boedelmeesters, by beſluit ha-
ter Edelheden afgeſchaft.

Ao. 1655. den 5 November.
Zyn op nieuw gekoren, dog, om re-
denen erſt beveſtigt, als Boedelmeesters.

Ao. 1656. den 20 October.
Johan Borgers, Kapitein, Voorzitter.
Henrik Møm.
Conjok.
Soetſe.

Ao. 1657. den 7 Juny.
De zelve, als 's jaars te voren.

Ao. 1658. den 1 Juny.
Johan Borgers, als bevorens.
Henrik Møm.
Soetſe.

Ao. 1659. den 7 Juny.
Kornelis Speelman, Voorzitter.
Thomas de Liefde.
Soetſe.
Sanjok.

Ao. 1660. den 5 Juny.

De zelve, als 'sjaars te voren.

Ao. 1661. den 5 Juny.

Johan Borgers, Kapitein, Voorzitter.
Henrik Terhorst.
Sany.
Wanjok.

Ao. 1662. den 2 Juny.

De zelve, als 's jaars te voren.

Ao. 1663. den 1 Juny.

Johan Borgers, als bevorens.
Nicolaas Houman.
Khopeko.
Saquia.

Ao. 1664. den 7 Juny.

Johan Borgers, als bevorens.
Jacques de Bollan.
Litfoeko.
Wanjok.

Ao. 1665. den 5 Juny.

Jacob Bremer, Voorzitter.
Jacques de Bollan.
Litfoeko.
Wanjok.

Ao. 1666. den 4 Juny.

Jacob Bremer, Voorzitter.
Simon Simonszoon.
Sñay.
Khopeko.

Ao. 1667. den 3 Juny.

De zelve, als 'sjaars te voren; dog
Emond Ruys, Kapitein, Voorzitter.

Ao. 1668. den 3 Juny.

Emond Ruys, als bevorens.
Jan van Hoefum.
Sifai.
Litfoeko.

Ao. 1669. den 7 Juny.

Jacob Bremer, Voorzitter.
Pieter Kole.
Litfoeko.
Wanjok.

Die 'er van Ao. 1669 tot Ao. 1719 ge-

weeft zyn, hebbe ik niet kunnen bekou-
men; dog zedert zyn het deze navolgen-
de geweest.

Ao. 1719. den Juny.

De E. Arnoldus Abeleven, Opper-
koopman, en Sjahbandar, Voor-
zitter. 1719.
Joannes Steenkool. 1717.
Limtfoenko. 1718.
Ongthayko. 1719.
Liwanko. 1719.

Ao. 1720. den 30 Juny.

De E. Arnoldus Abeleven, als be-
vorens. 1719.
Dominicus Koedyk.
Ongthayko. 1719.
Liwanko. 1719.
Kingkeenko. 1720.

Ao. 1721. den 15 September.

De E. Arnoldus Abeleven, als be-
vorens. 1719.
Dominicus Koedyk. 1720.
Kingkeenko. 1720.
Goehoeikong. 1721.
Tantfayko. 1721.

Ao. 1722. den 1 December.

De E. Arnoldus Abeleven, Voor-
zitter. 1719.
Dominicus Koedyk, Ondervoorzit-
ter. 1720.
Gochhoeikong. 1721.
Tantfayko. 1721.
Ongfeenko. 1722.

Ao. 1723. den 5 Juny.

De E. Arnoldus Abeleven, Voor-
zitter. 1719.
Willem de Bevere, Ondervoorzitter. 1723.
Ongfeenko. 1722.
Quetfoenko. 1723.
Lietfoetko. 1723.

Ao. 1724. den 1 September.

De E. Arnoldus Abeleven, 1719 *repata*.
Voorzitter.
De E. Frederik Lokman, 1724 *Nov.*
Voorzitter.
Willem de Bevere, Onder-
voorzitter. 1723.
Quetfoenko. 1723.
Lietfoeko. 1723.
Litfianko. 1724.

S E C R E T A R I S S E N

V A N

J U S T I T I E.

O F

GEHEIMSCHRYVERS DES GERICHTS.

Secretarif. fen van Justitie.	Nicolaas Koekebakker.	van A ^o .	1628.	1628.
	Andries de Meester.		1628.	1633. 10 Decemb.
	Dirk Jemming.		1634.	1636.
	Daniel Hudde.		1637.	1637.
	Artus Gyzeling.		1637.	1638.
	Gerard Janszen Muts.		1638.	1639.
	Ambrosius vander Keer.		1639.	
	Vincent van Mook.		1656.	20 October.
	Kornclis Snoek.		1660.	1662.
	— — —			
	Jacob Over'twater.			1691.
	Abraham Quevellerius.			1698. 25 Novemb.
	Jacob van Naarszen.		1698.	1709. 25 February.
	Jacob Helmolt.		1709.	1713. 8 Augustus.
	Gualter Schutte.		1713.	26 Septemb. 1722. nog; dog wierd toen lid van de Justitie.
	Bernardus Coop a Groen, <i>Provisioeneel.</i>		1723.	

S E C R E T A R I S S E N

O F

GEHEIMSCHRYVERS

V A N

S C H E P E N E N.

Secretarif. fen van Schepenen.	Melchior Kerchem.	van A ^o .	1620.	24 July.	12 Novemb.
	Herman Pieterszen Prins.		1620.	12 Novemb.	1622. 19 April.
	Willem Brasselman.		1622.	19 April.	1623. May.
	Herman Pieterszen Prins.		1623.	May.	19 October.
	Leonard vander Duffen.		1623.	9 October.	1625. 31 May.
	Herman Pieterszen Prins.		1625.	31 May.	1626. May.
	Kornelis Theuniszen Drent.		1626.	May.	1627. Maart.
	Adriaan Wouterszen Draak.		1627.	Maart.	1629. April.
	Dirk Jemming.		1629.	April.	1634. 14 October.
	Daniel Hudde.		1634.	14 October.	1638.
	Ambrosius vander Keer.		1638.	2 January.	1644. 28 May.
	Pieter Hakkius.		1644.	28 May.	1651. 26 April.
	Wynand van Katerveld.		1651.	26 April.	1656. 22 Decemb.
	Philippus Angel.		1656.	22 Decemb.	1668.
	Andries Schellingwou.		1668.		1670.
	Henrik Heidanus.		1670.		
	Jacob van Dam.				1682. Augustus.
	IV. Deel.				Joan-

410 B E S C H R Y V I N G E V A N

Joannes Lutgens.	van Ao. 1681.	1685. <i>dito.</i>
Pieter Ketting.	1685.	1695. 8 <i>Novemb.</i>
Joannes Maurus.	1695. 8 <i>Novemb.</i>	1698. 28 <i>Juny.</i>
Antoni Luiken.	1698. 28 <i>Juny.</i>	1701. 5 <i>Novemb.</i>
François Verboom.	1701.	1708.
Joannes Adriaan Crudop.	1708.	1715.
Nicolaas van Haeften.	1715.	1721.
Maurits van Aarden.	1722.	1724. <i>nog.</i>

S E C R E T A R I S S E N

O F

G E H E I M S C H R Y V E R S

D E R

W E E S - K A M E R.

Secretariffen der Weeskamer.	F. van de Velde.	van Ao. 1628.	<i>Juny.</i>	1630. 29 <i>May.</i>
	N. de Wilde.	1630.	29 <i>May.</i>	1633. 26 <i>dito.</i>
	Daniel Hudde.	1633.	26 <i>dito.</i>	1634.
	Daniel du Bucquoy.	1634.		1637. 20 <i>July.</i>
	Jacob Gramman.	1639.	1 <i>Juny.</i>	1642. 7 <i>Juny.</i>
	Laurens Pieterszen Heyen.	1642.	7 <i>dito.</i>	1646. 11 <i>dito.</i>
	Jan Tromper.	1646.	11 <i>dito.</i>	1653. 3 <i>January.</i>
	Kornelis Mol.	1659.	3 <i>January.</i>	1680. <i>Novemb.</i>
	Pieter van Ryswyk.	1680.	<i>Novemb.</i>	1685.
	Michiel Baalde.	1685.		1693. 20 <i>February.</i>
	Joannes Eduards.	1693.		1697.
	Joan Kock.	1697.		1708. 31 <i>January.</i>
	Jooft de Jode.	1708.		1714. 6 <i>May.</i>
	Pieter Denyssen.	1714.	<i>April.</i>	1717.
	N. la Hayen.	1717.	<i>maar 2 maand.</i>	1717.
	Samuel Cras.	1717.	<i>in Aug. of Sept.</i>	1724. <i>nog.</i>

S E C R E T A R I S S E N

O F

G E H E I M S C H R Y V E R S

V A N

H E E M R A A D E N.

Secretariffen van Heemraden.	Samuel van Hoorn.	van Ao. 1689.	1700.
	Jan Kleyer.	1700.	1701.
	Joan Hinloopen.	1701.	1705.
	— Glas.	1705.	1708.
	Rykaart Heere.	1708.	1719.
	Frederik Rupertus.	1719.	1721.
	Willem Kaaf.	1721.	1724.
	Walter Christiaan Kruger.	1724.	

S E C R E T A R I S S E N

O F

G E H E I M S C H R Y V E R S

V A N

HUWELYKZE-EN KLEINE ZAKEN.

Secretariffen van Huwelykzeken en Kleine zaken.	Jacob Melle.	van Ao. 1641.	1 Juny.	1643.	1 Juny.
	Reyer Pieterszoon vander Wiel.	1643.	dito.	1648.	6 dito.
	Wynand van Katerveld.	1648.	6 dito.	1651.	3 dito.
	Nicolaas de Wit.	1651.	3 dito.	1661.	5 dito.

En is Ao. 1656. 't begin van Kleine zaken.

Antoni Huisman.	1661.	5 dito.		
Joannes Lutgens.			1682.	Augustus.
Lucas Pieraard.	1682.		1699.	
Jacobus Bolswaard.	1699.			
Henrik Groufius.			1700.	
Joan Klever.	1700.		1703.	
Abraham Fierens.	1703.		1713.	26 February.
David Sonmans.	1713.	28 February.	1721.	tot den 8 Decemb. dat vryman wierd.
Willem de Bruin.	1722.	in Decemb.	1724.	nog.

S E C R E T A R I S S E N

O F

G E H E I M S C H R Y V E R S

V A N

CHINEESCHE BOEDELMEESTERS.

Secretariffen der Chineefche Boedelmeesters.	Jan Muys.	van Ao. 1640.	2 Juny.	1641.	1 Juny.
	Abraham Pittavin.	1641.	1 dito.	1643.	dito.
	Pieter Hakkius.	1643.	dito.	1644.	3 dito.
	Adriaan Spoors.	1644.	3 dito.	1647.	8 dito.
	Vincent van Mook.	1647.	8 dito.	1656.	20 October.
	Frederik Roelt.	1656.	20 October.	1663.	1 Juny.
	Andries Schellingwou.	1663.	1 Juny.	1667.	3 dito.
	Matthys Smit.	1667.	3 dito.		
	Thomas Paauw.			1705.	
	Joannes Ulrichs, al	1708.		1715.	
	Johan Keuvel.	1715.		1724.	nog.

B E S C H R Y V I N G E V A N
L Y S T
D E R
G R O O T E K A S S I E R S.

Groote Kassiers.		van Ao.	tot	
N. van Selft				1645.
Pieter Knol.		1662.		1666.
Gerard Vreeland.		1666.		1672.
Nicolaas Baukes.		1672.		1675.
Kornelis van Outhoorn.		1684.		1688.
Bernardus Lanoy.		1688.		1696.
Ludolf van Coulfster.		1696.		1700.
Ferdinand de Groot.		1700.		1702.
Adriaan van Houten.		1702.		1708.
Kornelis Were.		1708.		1708.
Joan Aouwer.		1708.		1716.
Arnoldus Abeleven.		1716.		1719.
Joan Christiaan Nauwerk.		1719.		1723.
Jan van Landschot.		1724.		

L Y S T
D E R
G R O O T E W I N K E L I E R S.

Groote Winkeli- ers.		van Ao.	tot	
Hans Putmans.				1629.
Kornelis Drent.		1629.		
Adriaan Swaanswyk.		1641.		
Joannes de Koning.		1666.		
Kornelis Chastelein.		1682.		
N. Lurelius.				
Johan van Riebeck.				1703.
François Koning.		1703.		1711.
Joannes van Nes.		1711.		1713.
Pieter Houttuin.		1712.		1717.
Pieter Torant.		1717.		1717.
— — —				
Stephanus Verfluis.		1719.		1722.
Pieter Rochus Pasques de Chavonnes.		1722.		1724. <i>nog.</i>

D I S P E N S I E R S.

Dispen- siers.		van Ao.	1634.	tot	1635.	
Izaak Stryker.						
Jan de Waart.		1641.				
Adriaan Nicuwlant.		1667.				
Konstantyn Nobel.		1686.		1701.		<i>overleden 15 July.</i>
Henrik vander Horft.		1701.		1703.		
Govert van Wyngaarden.		1703.		1704.		
Pieter van Hoorn.		1706.		1711.		<i>na't Vaderland.</i>
Jacques de Laval.		1711.		1712.		<i>dito.</i>
Arend Prothe.		1712.		1715.		<i>dito.</i>
Jacob Torant.		1715.		1717.		<i>wierd Sjabbandar.</i>
Pieter Hakfort.		1717.		1721.		<i>overleden.</i>
Abraham Goozens.		1721.		1724.		<i>nog.</i>

D O C T O O R E N.

Die nu en dan op BATAVIA geweest zyn.

Medicyn- Meesters.	Henrik de Haan.	van Ao. 1618.	tot	
	Jacobus Bontius Raillu.	1631.		1632.
	Hugo Boræus.	1637.		1641.
	Izaak, <i>Chinees Arts.</i>	1644.		
	Andreas Kleyer.	1667.		1696.
	Pieter Verdier.	1676.		
	Willem ten Rhyne.	1677.		1700.
	N. Grim.	1679.		
	Louis de Keizer.	1685.		
	Joannes Marens.	1702.		1709.
	Tsjieuwitja, <i>Chinees Arts.</i>	1707.		1709. <i>na Holland.</i>
	Theodorus van Krytenburg, <i>Wondbeeler</i> <i>en Doctör.</i>	1706.		1713. <i>nog.</i>

V E N D U - M E E S T E R S.

Vendu- Meesters.	Jan Tromper, <i>van 5 Septemb.</i>	Ao. 1648.	tot	1659. 3 <i>January.</i>
	Kornclis Mol, 3 <i>January.</i>	1659.		1679. 7 <i>November.</i>
	Joannes de Wilde.	1679.		
	N. Taalman, <i>vond al</i>	1685.		
	Jacques du Pree.			1708.
	Jan Kock.	1708.		1722. <i>overleden.</i>
	Evert Lanius.	1722.		1724. <i>nog.</i>

S T A D S - D R U K K E R S.

Stads- drukkers.	Kornclis Pyl, bragt	Ao. 1659. 't <i>eerste boek hier in druk.</i>	
	En daar op quam 'er een Drukkery	1667.	
	Henrik Brants.	1669.	
	Jan Bruining.	1669.	
	Abraham van den Eden, <i>al</i>	1685.	
	Joannes de Vries.	1695.	1701.
	Andreas Lambertus Loderus. V.D.M.	1701.	1719.

En nu zyn'er twee Drukkers van wegen de E. Maatschappy, die soldy trekken.

Henrik Welzing]	1720.	1724. <i>nog.</i>
Allard Fronenbroek.]		

K A P I T E I N S.

In dienst der E. MAATSCHAPPY, die my van den beginne af in deze en gene schriften zyn voorgekomen, als gelegen hebbende op Batavia, in 't Kasteel, of aan deze of gene Poort.

Kapiteins in dienst der E. Maat- schappy tot Batavia.	Ao. 1620.	Jan Pal, van Gornichem; die ik vertrouwde dat Ao 1622 na 't Vaderland vertrok, hoewel die als Jan Janszoon Bal voorkomt.	Ao. 1635.	Arend Aalf.
			Ao. 1636.	Maarten Janszoon Vogel. David de Solemne.
	Ao. 1622.	Jan Schelling, die dit zelve jaar in April vertrok.	Ao. 1648.	Henrik Man.
	Ao. 1628.	Joachim Roelofssoon Deutecom, tot Ao. 1634, dat Landvoogd van Amboina wierd.	Ao. 1652.	Henrik van Gent.

- Ao. 1661.
Herman van Outhoorn, tot Ao. 1662, dat na Tayouan vertrok.
- Ao. 1663.
Christiaan Poleman, tot Ao. . . . dat Sergeant Majoor wierd.
Adriaan Schimmelpenning.
N. Bitter.
- Ao. 1667. en 1668.
Emond Ruis.
- Ao. 1673.
Frederik Muller, was doc al eenige tyd overleden.
- Ao. 1682.
François Tak.
Willem Hartzing.
Willem de Ruitcr.
- Ao. 1684.
Kornelis Nuits, Kapitein van 't Kasteel.
Thileman van Ewyk,]
dito aan de Rotter- | Poort, alwaar zy
dammer - - - } nog ettelyke ja-
Herman Egbertszoon, | ren'er na lagen.
dito aan de Dieft- | j
Johan Ruis.
Albert Sloop, die tot Ao. 1689 aan het Vierkant lag, gelyk ik hem Ao. 1685 daar vond leggen.
- Ao. 1689.
Herman Dirkszoon Wanderpoel.
- Ao. 1694.
Adolf Winkeler, tot Ao. 1696, dat Sergeant Majoor wierd.
- Ao. 1696.
N. Collaart.
- Ao. 1698.
Lodewyk Rabenhaupt, overleden Ao. 1711. 27 January.
- Ao. 1702.
Augustyn Bloemaart, al voor dien tyd zoo bekend.
- Kapiteins in 't Kasteel.*
- Ao. 1706.
Barent Ketel, vond ik toen, en hy bleef het tot Ao. 1709.
- Ao. 1709.
Alexander de Pluyes, tot Ao. 1715, vertrok toen na Malabar, en stierf Ao. 1717 ontrent Batavia.
Zacharias Gallart, van de Ruitery die zyn Edelheid volgt, bleef dit tot Ao. 1723.
- Ao. 1717.
Willem Henrik de Bevere, tot Ao. 1719, dat stierf.
- Ao. 1720.
Diderik van Domburg.
- Ao. 1721.
Hermannus van Bayen.
- Ao. 1722.
Hermannus van Bayen. 1720. werd 1722 Sergeant Majoor.
Zacharias de Benzin, tot 1723, dat na Banda ging.
- Kapiteins aan 't Vierkant.*
- Ao. 1702.
Jan Jacob Weinauw, overleden den 5 May.
- Ao. 1706.
Joannes Focanus van Ao. vond hem al Ao. 1705, tot 1710, dat na 't Vaderland vertrok als Schout by nagt.
- Ao. 1710.
Jacob Palm van Ao. 1710 tot 1715 dat na 't Vaderland vertrok.
- Ao. 1718.
Jacob Christiaan Pilat, tot Ao. 1720 dat als Opperkoopman en tweede na Ternate vertrok.
- Ao. 1718.
Adriaan van Zorgen, die Ao. 1723 in July 't nog was.
- Kapiteins aan de Nieuwe Poort.*
- Ao. 1706.
Willem Kuffeler, tot Ao. 1713, dat zyn dienst nederlei; stierf Ao. 1720.
- Ao. 1713.
Ditlof Blad.
- Ao. 1719.
Jacob Willem vander Brugge, was 1718 gekomen, waar op hy dit zelve jaar na Amboina vertrok.
- Ao. 1722.
Gillis Sluithoven Kapitein Luitenant van 1716 al.
- Ao. 1723.
Jacob Willem vander Brugge, wecr.
- Kapiteins aan de Utrechtse Poort.*
- Ao. 1705.
Jurgen Christoffel Rode; die 't nog was Ao. 1723 in July.

N. Oorthoorn nam deze Poort in zynafwezen, terwyl hy na Java was, waar, tot Ao. 1708 dat hy na 't Vaderland vertrok over Ceilon.

Kapiteins aan de Rotterdamze Poort.

Ao. 1705.
Kornelis de Visscher, die Ao. 1703 den 14 January op Batavia quam, en Ao. 1706 na Amboina vertrok.

Ao. 1706.
Andries Janszoon vander Schelde, tot Ao. 1706, 2 July, dat stierf.

Ao. 1707.
Henrik vander Horst, die in dit zelve jaar weer na Java ging.
Jooft Willtede, tot Ao. 1713, dat aan de Diefspoort ging leggen.

Ao. 1713.
N. Trekmeyer, die den 4 Augusti 1715 stierf.
Kaspar Voges.

Ao. 1715.
Christiaan Lodewyk Holezyen, die dit zelve jaar na Malabar vertrok, en vervangen is door
Willem Henrik de Bevere; die toen te gelyk Kapitein van 't Kasteel, en Major voor een tyd was.

Ao. 1722
Kaspar Voges, al Kapitein 1723, en nog Ao. 1723.

Kapiteins aan de Diefspoort.

Ao. 1699.
Wouter Okkerzen, tot 1705, vertrok na 't Vaderland Ao. 1707. buiten bediening.

Ao. 1706.
Jan Pieterszoon Westelburg, tot Ao. 1713 den 3 Augustus, dat stierf.

Ao. 1713.
Jooft Michielszoon Willtede, tot A. 1716, dat stierf.

Ao. 1718.
Adriaan van Zorgen, tot Ao. 1720, dat aan 't Vicrkant leggen ging.

Ao. 1723.
Philip Vogel, al Kapitein Ao. 1707.

Ao. 1712.
Christiaan Lodewyk Holeizen, Kapitein der buitenposten tot Ao. 1715 dat na Malabar vertrok, en daar Ao. 1716 of 1717 overleden is.

Behalven deze ontmoet ik nog,
Nicolaas de Jong, Ao. 1692, in January zoo uitgekomen zynde.

Michiel Ram Ao. 1692 uitgekomen, en Ao. 1693 op Batavia.
Jan Selt, Ao. 1692 zoo uitgekomen, en Ao. 1693 op Batavia.

Philip van den Branden, Ao. 1692 uitgekomen, en Ao. 1693 op Batavia, en vertrok Ao. 1694 na 't Vaderland.

Dominicus Pasques de Chavonnes, Ao. 1701 op Batavia, en den 1 November overleden.

Christoffel Wels, Major der Artillery, Ao. 1702 op Batavia.

Barent Schuilenburg, Ao. 1703.
Jan Pieter Larix, Ao. 1703 op Batavia.
Hans Frederich Bergman, Ao. 1703 op Batavia.

Herman Janszoon van Nieuwerkerk, Ao. 1705.

Johan Erskine van Ao. . . tot Ao. 1705. dat na Amboina vertrok.

N. la Hay, Ao. 1716 van Ceylon op Batavia gekomen.

KAPITEIN-LUITENANTS,

In dienst der E. MAATSCHAPPY, op Batavia geplaatst geweest zynde.

Kapitein-Luitenant op Batavia.

Ao. 1701.
Antoni Eygel, zoo van Amsterdam doe met Nigtevegt op Batavia gekomen.

Ao. 1710.
Jacob Palm, tot dit jaar toe, dat als Kapitein na Malakka ging.

Ao. 1712.
Nicolaas Oostenrode, die zoo na Malakka ging.

Ao. 1716.
Gillis Sluithoven, wierd het dit jaar, en

lag zoo aan de Nieuw-poort Ao. 1719 en 1722 nog in December.

Ao. 1717.
Arnold van Cloon, wierd het dit jaar, en lag zoo Ao. 1709 op Jakatra en Anke; en Ao. 1721 nog in January: dog is in dat zelve jaar na 't Vaderland vertrokken, en bleef ontrent de Kaap.

Ao. 1722.
Gillis Sluithoven, nog aan de Nieuw-poort.

BESCHRYVINGE VAN LUITENANTS.

In dienst der E. MAATSCHAPPY, die my hier en daar (als op Batavia gelegen hebbende) voorgekomen zyn.

Luitenaats
in dienst
op Bata-
via.

Antoni Caan. Ao. 1621.
 Ditloft Specht. Ao. 1628.
 Arend Aalt, tot Ao. 1634, dat Kapi-
 tein wierd. tot Ao. 1635, dat Kapi-
 tein wierd.
 Henrik Man, tot Ao. 1641, dat Kapi-
 tein wierd. tot Ao. 1648, dat Kapi-
 tein wierd.
 Ao. 1684.
 Jan Warnar.
 Ulrich Berg.
 Jan Jacob Slier.
 Hans Mensch.
 Pieter Wolf.
 Pieter Waker.
 Jan Maurits van Happel.
 Jacob de Harder.
 Johan de Moor.
 Ao. 1691.
 Marcus de Banjonville, } doe op Batavia eerst, en
 Vesting-bouwer. } zoo uitgekomen van
 Wouter Okkerzen. } Amsterdam met Spier-
 dyk en de Handboog.
 Ao. 1692.
 Joannes François, quam doe zoo met de
 Berkel op Batavia.
 Bartholomeus de Kok, quam toen zoo uit
 Zeeland met 's Heer Jansland op Bata-
 via.
 Ao. 1693.
 Gerard vander Plas, } van Rotterdam met Waddings-
 Rutger van Illin, } veen zoo op Batavia toen ge-
 Nicolaas Turk, van Zeeland zoo met Gou-
 destein toen aangeland.
 Ao. 1703.
 Laurens van Mellin, toen van Amsterdam
 zoo met de Algemeene Vreede op Bata-
 via gekomen.
 Lodewyk Ernst de Mey, zynde het op de
 uitreize gemaakt door de Heer de Wil-
 de, en toen zoo met de drie Kroonen
 van Amsterdam op Batavia gekomen.
 Ao. 1704.
 Jan Schagt, toen van Amsterdam met de
 Lek zoo op Batavia aangeland.
 Ao. 1706.
 Pieter Scipio, den 7 May op Jaktra zoo
 overleden.
 Willem Roeling, lag toen zoo aan de Rot-
 terdamse Poort.

Ao. 1710.
 Jacob Appeldoorn, die 't nu geworden is.
 Abraham la Font, dito.
 Ao. 1711.
 Willem van Bergen, was dit tot dit jaar
 toe, dat als Kapitein na Banda vertrok.
 Ao. 1714.
 Jan Christof Krytzig, den 1 July } zoo over-
 Willem Muller, den 4 dito } leden.
 Ao. 1715.
 Jan Ottil, die 't nu wierd, en lag Ao. 1720
 in 't Kasteel.
 Ao. 1716.
 Gillis Sluithoven, tot dit jaar toe, dat Ka-
 pittein-Luitenant wierd.
 Jan Tas, } lag A°. 1719 in 't Kasteel, A° 1720
 Lodewyk Baks, } aan de Dieftpoort, en A°. 1721 in
 January nog. Die 't nu wierden.
 N. Vuiftman, op Tandjong Poera dit jaar
 vervangen door N. Vermander.
 Ao. 1717.
 Jan vander Myl, was 't nu geworden, en
 lag Ao. 1719 en 1720 aan de Nieuw-
 poort; dog Ao. 1721 aan de Dieft-poort,
 en 1722.
 Michiel Pinet, was het dit jaar geworden,
 en lag Ao. 1719 en nog Ao. 1721 aan
 de Utrechtse Poort.
 Menzo Hermannus Ladenius, was het dit
 jaar geworden, en lag Ao. 1719 op Ja-
 katra, en vertrok Ao. 1721 na Amboi-
 na als Kapitein.
 Ao. 1719.
 Christiaan Gunther Geudeke, wierd het
 (als Hofmeester van zyn Edelheid) dit
 jaar, en stierf Ao. 1720 zoo.
 Ao. 1721.
 Jan Brandauw, wierd het dit jaar, en lag
 zoo in 't Kasteel nog 1722.
 Ao. 1722.
 Jan Zeevaart, aan de Rotterdammer-poort
 al van A°. . . 1719.
 Ao. 1723.
 Aan het Vierkant.
 Jan Brandauw.
 Aan de Utrechtse Poort.
 Pieter Janz.
 Aan de Nieuw-Poort.
 Jan Christiaan Kuffeler.

Aan

Aan de Dieft-Poort.

Aan de Rotterdammer-Poort.

Jan vander Myl.

Jan Zeepaart.

V A A N D R I G S.

In dienft der E. MAATSCHAPPY, my van den beginne af nu en dan in deze en gene fchriften voorgekomen, en op Batavia geplaatft geweest zynde.

Vaandrigs
in dienft.

Ao. 1692.
Henrik Bofch, quam toen van Delf zoo met Hoogergeeft op Batavia.

Ao. 1693.
Adam van Oofterwyk, quam toen van Amfterdam zoo met 't Huis te Loo op Batavia.

Joannes Vink, quam toen zoo van Amfterdam met Bantam, van de Kaap der goede Hoope op Batavia.

Louis Houwens, quam toen zoo van Enkhuizen met de Waterman op Batavia.

Ao. 1702.
Ambrosius Zaffe, quam toen zoo van Amfterdam met 't Gein op Batavia.

Frederik Wolraat, quam toen zoo met Keulen van Amfterdam op Batavia.

Ao. 1706.
N. van den Bofch, } lagen beide toen aan
N. Sek. } de Nieuw-poort.

Jacob Borcel, lag toen aan de Rotterdammer-poort

Adriaan Weftplate, toen Vaandrig geworden, lag Ao. 1719 aan de Dieft-poort, vertrok Ao. 1720 na Kaap der goede Hope, en Ao. 1721 op Tangerang.

Ao. 1708.
N. van Stein, } verrokken toen na 't Va-
N. Ravestein, } derland.

Ao. 1709.
Jan Fluit, lag Ao. 1719 op Tangerang tot January Ao. 1721, dog in September aan 't Vierkant.

Ao. 1710.
Jacob Appeldoorn, } waren dit tot dit jaar, dat
Abraham la Font, } zy Luitenants wierden.

Ao. 1711.
N. Popping, zoo op Batavia uit 't Vaderland toen gekomen.

Ao. 1712.
Gysbert van Krayeftein, toen uitgekomen, en den 8 November overleden.

N. Vogel, lag toen in 't Kasteel, en Ao. 1713.

Ao. 1713.
Henrik Holfcher, dit toen geworden zynde, is Ao. 1719 op Tandjong Poera geplaatft, daar hy Ao. 1721 in Jan. nog lag.

Ao. 1715.
Henrik vander Haar, het nu geworden zynde, is Ao. 1719 aan de Dieft-poort geplaatft, daar tot January Ao. 1721 lag.

Jan Chriftiaan Cuffeler, wierd het nu, lag Ao. 1719 aan de Rotterdammer-poort, daar hy tot January Ao. 1721 bleef.

IV. Deel.

Ao. 1716.

Jan Tas, } deze waren het tot nu toe,
Lodewyk Baks, } en wierden doe Luiten:
Jan Kerfteman, } wierd het nu, lag Ao. 1719
aan de Rotterdammer-poort, tot dat nog
dit jaar na Java ging.

Dirk Paradys, wierd het nu, lag Ao. 1719 op Angke, Ao. 1720 aan de Rotterdammer-poort, en ging Ao. 1721 na Java.

N. van Gangel, wierd het nu.

Jan Korneliszoon vander Meiden, }
Samuel Kreuner, }
Jan Spiegel, } Deze zyn
Dirk de Roodc. } nu Vaan-
drigs ge-
worden.

Arnoldus Willemszoon van Zwol, J

Ao. 1717.
Jan Brandauw, wierd het nu, lag Ao. 1719 zoo in 't Kasteel, daar bleef tot September 1721, dat Luitenant wierd.

Thomas Blom, overzetter, die Ao. 1719 in 't Kasteel lag, zynde 't nu geworden.

Augustus Reppel, wierd het nu, en lag Ao. 1719 aan 't Vierkant; tot dat dit jaar na Java ging.

Koenraad Hompes, wierd het nu, en lag Ao. 1719 aan de Nieuw-poort.

Joannes Leneger, was 't nu geworden, en lag Ao. 1719 aan de Utrechtse poort, tot January 1720, dat na Java ging.

Otto Ewout Koolwagen, het nu geworden zynde, lag Ao. 1720 in 't Kasteel.

Jan Kelderman, het nu geworden zynde, lag Ao. 1720 en 1721 in September nog aan de Rotterdammer-poort.

Ao. 1718.
Karel Milaan, het nu geworden zynde,

lag Ao. 1720 aan 't Vierkant, en Ao. 1721 in September op Jakatra.

Ao. 1719.
Herman ter Meulen, het nu geworden zynde, lag Ao. 1719 in 't Kasteel, Ao. 1720 aan 't Vierkant, en in September 1721 op Angke.

Paulus Palavicini, 't nu geworden zynde, lag Ao. 1719 aan de Nieuw-poort, Ao. 1720 op Jakatra, en ging dit zelve jaar nog na Java.

Joannes Zas, wierd het nu, en lag Ao. 1720 in 't Kasteel, en Ao. 1721 in September nog.

Chriftiaan Jooften, het nu geworden zynde, was Ao. 1720 Hofmeester van zyn Edelheid, en was 't nog Ao. 1721.

Matthys Mink, wierd het nu, en lag Ao. 1720 in de wagt van zyn Oud Edelheid.

Ggg

An-

Antoni Willem van Zorgen, wierd het nu, en lag Ao. 1720 aan 't Vierkant.		<i>Aan de Rotterdammer-poort.</i>	
Gabriel Overdyk, was 't nu geworden, lag Ao. 1720 aan de Nieuw-poort, en in September Ao. 1721 nog.		Jan Kelderman.	1717.
		Egbertus Broekhuizen.	1721.
		<i>Aan de Utrechtse poort.</i>	
Philip Stukkens, was 't nu geworden, en lag in September 1721 aan het Vierkant.		Antoni van Breemen.	1718.
Benjamin Kaaskooper, 't nu ook geworden zynde, lag Ao. 1721 in September aan de Dieft-poort.		Willem Jurging.	1721.
Theodorus Morin, 't nu ook geworden zynde, lag Ao. 1721 in September aan de Utrechtse poort.		<i>Op Jakatra.</i>	
		Karel Milaan.	1718.
		<i>Op Tangerang.</i>	
Gerard Hulfscher, wierd het nu, en lag zoo aan 't Vierkant in September dezes jaars.		Adriaan Westplate.	1721.
Egbertus Broekhuizen, wierd het nu mede, en lag zoo in September dezes jaars aan de Nieuw-poort.		<i>Op Angke.</i>	
Willem Jurgin, het nu geworden zynde, lag zoo in September aan de Rotterdammer-poort.		Rudolf van den Berge (overleden)	
		<i>Op Tandjong Poera.</i>	
		Henrik Holscher.	1713.
		<i>Ao. 1723.</i>	
		<i>Vaandrigs in 't Kasteel.</i>	
		Willem Ojen.	1722.
		Koenraad Pyper.	1722.
		Karel Henrik van den Ende.	1722.
		Christiaan Jooften, Hofmeester van zyn Edelheid.	1719.
		<i>Aan 't Vierkant.</i>	
		Antoni de Bruin.	1722.
		Jacob Tuinman.	1722.
		<i>Aan de Nieuwpoort.</i>	
		Jan Fluit.	1709.
		Philip Stukkens.	1720.
		<i>Aan de Dieftpoort.</i>	
		Pieter Gommars.	1718.
		Gerrit Jan Rengers.	1721.
		<i>Aan de Rotterdammer-poort.</i>	
		Jan Kelderman.	1717.
		Egbertus Broekhuizen.	1721.
		<i>Aan de Utrechtse poort.</i>	
		Antoni van Breemen.	1718.
		Willem Jurging.	1721.
		Kornelis vander Eike.	1721.
		<i>Op Jakatra.</i>	
		Karel Milaan.	1718.
		<i>Op Anke ter Fortres Zevenboek.</i>	
		Jacob Schulting.	1721.
		<i>Op Tangerang.</i>	
		Abraham Westplate.	1721.
		<i>Op Tandjong Poera.</i>	
		Henrik Holscher.	1713.

W O N D H E E L E R S,

Tot de eerste Bedieningen van INDIEN opgestegen.

Wondhe- lers, tot de eerste be- dieningen van Indiën opgeste- gen.	Gilmer Vosburg, geworden Landvoogd van Malakka Ao. 1692. en buitengemeen Raad van India Ao. 1696.	Malabar tot Ao. 1701, en na dientyd Bestierder van Perfiën.
	Pieter Roozelaar, Landvoogd der Molukos Ao. 1700, van Malakka Ao. 1706, en buitengemeen Raad van Indiën Ao. 1707 gemaakt.	Kornelis Lardyn, Ao. 1711 tot Japans Opperhoofd gevorderd.
	Gerard van Tol, Landvoogd van Macassar, tot Ao. 1707 geweest, na dat ook bevelhebber van Gale, gelyk hy ook Opperkoopman van 't Kasteel zedert Ao. 1707 geweest is.	Abraham Boudens, Bevelhebber Ao. 1692 van Sumatra's Westkust genaakt.
	Joannes Hartenberg, Bevelhebber van de kuff van Malabar Ao. 1716, en Gouverneur van Ceylon Ao. 1723 den 25 Juny. En extraordinaris Raad van India geworden.	Walraven de Lely, Koopman, en Opperhoofd van Palimbang Ao. 1709 geworden.
	Magnus Wichelman, Bevelhebber van	Pieter de Lange, die Opperkoopman en tweede op de kuff van Choromandel, en Ao. 1666 Hoofd van Mazulipatnam geweest is.
		Frederik Twyffel, Koopman en Hoofd op Honimoa in Amboina, daar den 19 July 1717 (gelyk men onder die Landvoogdy zien kan) gestorven is.
		En meer andere, die wy voorby gaan.
		ZES-

Z E S D E B O E K.

EERSTE HOOFDSTUK.

Batavia's Grondvesting. *De Stad Jakatra beschreven. De oude Bataviërs. Herle-
ven in Oost-Indiën. De Hollanders contracteeren met den Koning van Jakatra. De
Heer Koen tot Gouverneur Generaal aangesield zynde, krygt ordre om op een bequa-
me plaats een generaale werblyfplaats voor de E. Maatschappy te stigten. Voornemen
om de onzen tot Jakatra t'eenemaal uit te roejen. Aanslag hier toe in 't werk gesteld,
mislukt. De Koning van Jakatra tragt zich te ontschuldigen. Zyne aanbiedingen,
om de contracten te vernieuwen. Die geoordeelt werden op nieuw verraad te zien. Waar
tegen zich de onzen, zoo veel doenelyk is, hoeden. En op Jakatra hunne wooningen
in stilligheid versterken. Nader besluit van den Generaal en Raad deswegen. De
onzen wreken 't berooven onzer Logie tot Japara, en verbranden de Stad 't welk die
van Bantam en Jakatra verbaast maakt. Werden door de Engelzen aangemoedigt; en
maken zich meester van ons schip de Zwarte Leeuw. De Engelze Zeevoogd verklaart
openbaar vyandschap, hebbende den Koning van Jakatra en Bantam op zyn zyde. Sleg-
te toestand onzer zaken.*

BATAVIA'S GRONDVESTING.

Batavia's
grond-
vesting.

NTA dat wy de stad Batavia met alles,
't gene wy daar toe oordeelen te be-
hooren, beschreven, en aangewe-
zen hebben, hoe zy jegenwoordig gestelt
is, zal 't nu tyd werden, dat wy ook eens
gaan toonen, hoe zy door de Nederlanders
gegrondvest, en hoe hare eerste aanleg
een doorslaande bewys van haar aloude
dapperheid is.

Bevorens in onze beschryving van het
Koningryk Jakatra hebben wy aangewe-
zen, hoe verre zich dit Ryk uitstreckte;
en van dit Ryk was wel eer de stad Ja-
katra de hoofdstad. Deze stond onder een
byzonderen Koning, diens Ryk, en hoofd-
stad, in de oude tyden de naam van Padja-
djarang droeg, een stad, die van ouds 12
mylen landwaard in, ter plaatze, daar nu
nog een zeer oude groote offer-steen met
zeer vreemde oude Lamponze letters en
woorden gevonden werd (gelyk wy in 't
verhaal van de zaken van Java breeder ge-
zegt hebben) gelegen heeft.

De Stad Ja-
katra be-
schreven.

Deze stad, met dat gansch Ryk, wel
eer (zoo ons toefchynt) onder de Konin-
gen van Bantam gestaan hebbende, is na-
derhand onder een byzonderen Koning ge-
komen, diens Ryk (gelyk mede deze
hoofdstad in de later tyd) van zommigen
't Koningryk van Jakatra, en van ande-
re weer dat van Sunda, en de stad zelf
Jakatra, of ook wel Sunda Calappa ge-
naamt wierd. Sunda (zoo men wil) na
de rondom gelegene meenigvuldige ber-
gen (alzo het dit in 't Javaansch betekent)
en Calappa na 't groot getal calappus-bo-
men, daar ontrent vallende.

Dit was een groote en zeer wyd langs
strand uitgebreide stad, die met een rede-

lyke muur aldaar versterkt was, en onder
den Jakarraenzen Vorst, Widurk, of Wi-
diak Rama, in de later tyd stond, van
welk Ryk, met de hoofdstad, de Pange-
rang van Bantam zich ontrent A°. 1619
(gelyk wy in 't vervolg nader zien zullen)
zeer listig heeft weten meester te maken.

Wanneer de Nederlanders eerst in In-
diën gekomen waren, hebben zy, gelyk
wy onder de stoffe van Bantam gezien
hebben, zich van eersten af aan op Ban-
tam tragten vast te maken, en daar al van
de eerste tyden af een vast comptoir ge-
had; dog de Engelzen ons daar, gelyk el-
ders, daar zy maar konden, hinderlyk,
en de Pangerang van Bantam beide voor
ons, en voor de Engelzen bevreest zyn-
de, en wenschende van ons beiden ontlast
te zyn, begon ons, voor al ten tyde dat
de Heer Jan Pieterszoon Koen daar lag,
zoodanig te quellen, te benaauwen, en
zoo veel moeijelikheden aan te doen, dat
het niet langer voor ons te dulden was.

Het is een oude eigenschap van de al-
oude Bataviërs, nazaten van Claudius Ci-
vilis, dat zy uit hun eigen aard wel een
zeer gerust en vreedzaam volk zyn; dog aan
de andere kant ook zeer jaloers over hun-
ne vryheid, en van niemand daar ingaar-
ne gestoord of mishandeld zynde, laten zy
zich ook van niemand gaarne zarren, of
tergen; maar zyn van ouds af altyd ge-
woon geweest dit openbaar, en dapper te
wreken. Zy voerden een Leeuwen-huid
op een lancie in hun wapen, ten teeken,
dat zy een leeuwen-hart hadden.

Geen volken der aarde, hoe groot zy
ook mogten zyn, tornder oit aan 't stuk
van hunne vryheid, of maakten maar de

allerminste beweging, om hunne rust te flooren, of 't is hun altyd qualyk bekomen.

De Romeinen, die zich beroemden de geheele wereld (dat voor een groot deel waar was) overwonnen te hebben, konden egter wel trillen en beven (zoo Tacitus elders zegt) wanneer zich de Bataviërs maar begonden te bewegen.

Het was daarom ook, dat Galba, wilende dit volk liever te vriend hebben, 't geen wel eer tot een lyfswagt des Keizers gediend had, hèn geheel en al van de zelve (zoo Suetonius zegt) ontsloeg, en hen maar stil na hun Vaderland zond.

Het is waar, dat men hun hoofd Civilis had durven gevangen nemen; en dat Vitellius zyn broeder had laten dooden, dat hy hem mede zocht te doen; dog keurde 't best, hem op vrye voeten te zetten, om de gunst van zoo een man daar door te winnen, waar aan de Romeinen zeer veel gelegen lag, en van den welken hy vreesde, dat niet 'er tyd 't geheele welvaren der Romeinen wel zou kunnen afhangen, al-zoo hunne ruitery en voetvolk weergadeloos in dapperheid was. Het is ook daarom, dat men hen, en bevorens en naderhand, den eer-naam van vrienden, broeders, en bondgenooten van 't Roomfche volk gegeven, hen daar door boven veel andere volkeren verheven, en veel luifter bygezet heeft; en dus had men in ouder tyden de Vrieffche heerschers, Malarix, en Verritus (zoo Tacitus en Suetonius zeggen) met het Roomfche Burgerrecht begunftigt.

Zy toonden vervolgens, als de Romeinen hen zarden, veragtelijk handel- den, en hen geweld aandoen wilden, dat zy niet gewoon, nog genegen waren, dat te dulden, fchaarden daar op in 't fchager-bosch by een, deden daar een eed voor 's lands vryheid, en gaven onder Claudius Civilis de Romeinen niet weinig klop, namen Zanten in, en offerden toen aan de Rivier hun hair en baard op, en dwongen, na veel tuffchen-vallen, de Romeinen tot een pryzelyke vrede.

De nazaten van deze volkeren zich eerst in Hessen, en daar ontrent, nedergezet, en naderhand van daar onder hunnen Vorst Bato zig na dat Eiland tuffchen de Rivieren de Waal en den Rhyne, dat heden nog na hem de Betuwe genaamd werd, begeven, en de blyken van hun verblyf zelf nog ontrent den ouden mond van den Rhyne by de dorpen, Katwyk genaamd (al-zoo de Katten of Hessen zich tot daar toe uitgebreid hadden) nagelaten hebbende, onthielden zich daar zoo lang stil en geruft, zonder iemand te moejen, ter tyd toe dat Philippus de II. hen dwong om, liever, dan hunne vryheid te verliezen, zig met alle kragt den tyd van 80 jaren tegen zy-

ne geweldenaryen, en die van zyne nazaten, met de uiterste dapperheid zoo lang aan te kanten, tot dat die Vorsten Ao. 1648 genoodzaakt wierden hen voor vrye volkeren te erkennen: zommigen van hen ontzagen zich zelf niet veel liever hun Vaderland voor een tyd te verlaten, en een andere wereld op te zoeken, om zig daar bekend, en ontzagchelyk te maken, en daar, waar 't mogelyk, als weer een nieuwen staat der aloude Bataviërs op te regten, en hunnen ontzagchelyken en door de gantsche wereld zoo zeer gevereesden naam ook daar te planten, en eeuwigdurend te maken, dan eniger maaten voor de Spaansche geweldenaryen te bukken.

De Pangerang van Bantam dit wel te ^{Herleven} ^{in Oolt-} ^{Indiën.} gemoot ziende, en dat zelve volk, waar voor die magtige Romeinen zoo schrikten, al lang gevreesd hebbende, vond eindelyk goed den Heer Jan Pieterszoon Koen het vier zoo na aan de schenen leggen, dat hy hem noodzaakte, een andere plaats tot zyn verblyf in de stad Jakatra te verkiezen, en de zelve (gelyk wy in het volgende verhaal omftandig, van den beginne af, tot de eerste beginzelen en opbouwning van dat beroemde Batavia zien zullen) tot een vast comptoir van onzen handel aan te leggen met voornemen om den bedriegelyken, en geveinsden Bantammer met 'er tyd te laten zitten; maar hoe eerloos ook die Koning van Jakatra hem en ons misleid, hoe trouwloos hy weer door den Pangerang van Bantam betaald, en van zyn Ryk beroofd, en hoe vuil ons volk daar na door dien Pangerang en de Engelzen wel voor een tyd behandeld, maar hoe dapper dat ook door den Heer Jan Pieterszoon Koen, met be-tooning dat het bloed der aloude Bataviërs nog in zyn aderen speelde, daar na gewroken, hoe de stad Jakatra den 30 May 1619 door hem veroverd, in koolen gelegd, ja dat gantsch Koningryk door hem gewonnen, hoe daar de Bantammer genoodzaakt is ons gevangen volk in vryheid te stellen, en hoe hy ook de Engelschen gedwongen heeft, voor hem fchandelyk de vlugt te nemen, hebben wy wel ten deele in 't leven van dien dapperen Bataviër gezien; maar wy zullen dat veel omftandiger hier ontwaren in een zeer nette beschryving van BATAVIA'S GROND-VESTING, een werk, dat wy ons zelve geenzins toeëigenen, maar waar van wy den roem aan den Heer Opperlandvoogd Joannes Camphuis geven, die zyn werk A°. 1667, toen hy nog eerste Klerk van haar Edelheden was, 'er afgemaakt heeft, om dit alles uit de oudste fchriften, die men toen nog had, en nu niet meer te vinden zyn, als uit de grond op te baggeren, en in die ordre en fchikking, gelyk wy hier van woord tot woord overleveren, op te stellen.

HET KONINGRYK
J A K A T R A,

DOOR DEN HEER

G O U V E R N E U R G E N E R A A L

JAN PIETERSZOOM KOEN,

Veroverd, en aan het gebied van den Staat der vereenigde Nederlanden gehegt, den 30 May 1619.

Befchreven, en uit verscheide oude papieren by malkanderen getrokken

D O O R

JOANNES CAMPHUIS.

Toen Koopman, en eerste Klerk ter generale Secretaryste tot BATAVIA, in den jaare 1667. En naderhand Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën.

De Hollanders



DE Generale Nederlandse Geestroeyde Oost-Indische Maatschappy, ofte de Kooptliden en andere Officieren in der zelve dienst, eenige jaren tot Bantam gehandeld, ende aldaar veele onlydelyke quellingen geleden hebbende, waren genoodzaakt na een andere plaatze op Java om te zien, om zig waar het mogelyk van de Bantamse geweldenaryen en plagen te ontslaan. Zy dan Ao. 1610 en 1611 met den Koning van Jakatra, genaamd Wizia Garama, of anders ook Widiak Rama, in verbond getreden zynde, timmerden aldaar, beoofden de Rivier aan de zee-kant, een huis, of bequame wooning; invoegen de handel, zoo wel tot Jakatra, als tot Bantam voortging: maar de opperste, of gebied-voerende Pangerang van Bantam, den Koning nog jong zynde, zeer wel ziende, en aan het beloop van zaken bevindende, waar toe ons deze uitvlugt strekte, mitsgaders hoe Jakatra aanwielch, daar en tegen Bantam successieve atnam, en daar uit mede wel konnende besluiten, wat'er verder op volgen zoude, namentlyk, verminderinge van negotie, en daar door hun eigen bederf en onder-

gang, practiseerde alle bedenkelyke middelen, om de onzen weder van Jakatra te krygen, daar toe gebrukende niet alleen schoone woorden, en goede beloften; maar die ook zomtyds vermengt waren met harde dreigementen, indien zy daar bleven continueren, dog hy bereikte daar mede zyn oogmerk niet.

De Heer Jan Pieterszoon Koen, die nu een geruimen tyd, als President en Directeur general van den Handel, het oppergezag over de zaken der E. Maatschappy tot Bantam, en Jakatra hadde waargenomen, kreeg in den jare 1618 van de Heeren uit het Vaderland zyn commissie, om den Heer Gouverneur Generaal Laurrens Reaal (te dier tyd in de Moluccos resideerende) te vervangen, en van zyn Ed. het generale gouvernement van India over te nemen, met verdere last, en ordre, dat tot verzekering van den staat der E. Maatschappy, elders op een bequame plaats, een generale verblyfplaats zoude begrypen, om aldaar niet alleen te ontfangen de goederen, die uit Nederland aanquamen, maar ook de retouren, die weder na derwaarts zoude werden afgezonden. Tot dezen einde trad zyn Ed. met den voornoemden Koning van Jakatra in onderhandeling, om in zyn land, ontrent, of op den hock van

De Heer Koen tot Gouverneur Generaal aangesteld, krygt ordre, om op een bequame plaats een generale verblyfplaats voor de E. Maatschappy te tigten.

Contracte-
ren met
den Kon-
ing van
Jakatra.

Ontong Java, een bequame plaatze te koop, en aldaar een fortrefse te begrypen; dog de Koning, hoewel hy zulx zogt te verbergen, vond zig in deze zaak zeer verlegen, niet wetende waar toe te zullen besluiten. De hope van gewin ried hem wel de onzen daar in te wille te zyn, en hen een plaats in zyn land te verleenen, maar daar en tegen verhinderde hem de vreeze, dat hy daar door van alle de omgelegene Koningen zoude ghaat en veragt, als mede wel t'eeniger tyd vyandelyk mogte overvallen worden: want of schoon hy wel konde zien, dat de Nederlandze Oost-Indische Maatschappij als doen magtig genoeg was, hem in zoodanigen gelegentheid tegen alle de zelve te beschermen; was hy egter bekommert, namentlyk om een fort in zyn land, en aan de Tanageranze Rivier, op den hoek van Ontong Java, te maken, dies had hy die van Bantam dit heimelyk bekent maakt, en hield zig onderwylen omtrent zyn Ed den Heer Gouverneur Generaal, als of hy zig daar op wilde beraden, den zelve goede hoop gevende, van dien aangaande wel tot zyn voornemen te zullen geraken.

Die van Bantam dan, benevens meer andere Javanen en Indianen aanmerkende, hoe daaglyx meer en meer Nederlandze, en Engelze, als mede Franfche schepen in Indiën quamen, wierden bevangen met agterdogt, wantrouwe, en vreeze; en daar toe, zoo men meent, nog te sterker aangezet door het herdenken van een oude, en by hun bekende voorzegging in China, Java, Molukkos, Amboina, Banda, Solor, en andere daar omtrent gelegene landen, namentlyk, dat'er van verrezoude komen een vreemde natie, wit van kleur, met katten-oogen, rood hair, en een groote neus, geheel gekleed; ja zelve aan de handen en voeten, de welke de voorfz. hunne Ryken en Landen zouden innemen en bezitten, zulx het niet te verwonderen zy, dat daar uit was voortgekomen een ingewortelde, zeer bittere en algemeene haat, die zig ook wel meest vertoonde in de Princen, Vorsten, en Grooten, die met de onzen quamen te handelen, en hun dagelyx in magt en vermogen zagen toenemen, elk vreezezende, dat de voorfz. voorzegging aan hun het eerste zoude worden volbragt. Zulx die van Bantam voornemen voor hunnen staat wat meerder of beter zorge te dragen; de Nederlanders en Engelzen in dwang te houden, hen tegen malkanderen aan te zetten, en voor eerst de eerstgenoemden tot Jakatra t'eenemaal te verdelen, en uit te roejen, als voor de zelve wel het meeste bevreesd zynde. Te dezer tyd hadde, als boven is gezegt, by minderjarigheid van den Koning van Bantam, het opperste gebied aldaar eenen Pangerang Aria Rana, of Ra-

xa di Menggala, die ook met eenen was een Moors Priesters; en dienvolgende een zeer bitter vyand van de Christenen. Deze boos, loos, en doortrapt zynde, leide de zaak zoo voorzigtig aan, dat hy, by mislukking, ofte quaden uitflag, zig altyd zoude konnen verschoonen, en de schoone personagie speelen, gelyk uit het vervolg naakt en klaar genoeg zal konnen blyken. Hy dan vastgesteld hebbende, den Heer Gouverneur Generaal voornoemt, en alle dezynen te doen vermoorden; dog ook de stad Bantam, alwaar den zelve zig als doen onthield, met de vlek, van zulken vuilen schelmstuk niet willende besmetten, liet zyn Ed. op een bedekte wyze weten, en waarfchouwen, dat hy voor eenig quaad bekommert was, mitsgaders aanraade tot voorkoming van de gedugte zwarigheid, die hy voorgaf, dat van de Engelzen zoude voortkomen, om tot Jakatra te gaan resideren; dewyl hy dog alles van daar, zoo wel, als van Bantam, konde bestieren, gelyk dat ook de waarheid was, en waar op zyn Ed. dan ook derwaards vertrokken zynde, zig de eene tyd aan land, en dan eens weer te scheep, onthield, hebbende egter tot vervolg van den handel eenige dienaaren van de E. Maatschappij tot Bantam laten verblyven.

Ondertusschen hadden die van Bantam, en andere omgelegene Vorsten, den Koning van Jakatra niet alleen genoegzaam gedwongen dit voorgenomen verraad in zyn landen te laten voltrekken; maar ook om zelve daar toe mede te helpen. Men moet zeggen gedwongen, dewyl de Koning van Jakatra, om het groot gewin, dat hy van de onzen quam te genieten, niet ligt tot deze daad zoude zyn gekomen, en ook te vooren dikmaal verklaard had, dat zyn geheel welvaren uit den handel der E. Maatschappij moest voortkomen.

Eene Pangerang Gabang, een boos, en arglistig man, en de broeder van den voornoemden regeerenden Pangerang tot Bantam, wierd dan verkooren om dit schelmstuk uit te voeren. Deze, onder pretext van zich niet te willen bemoejen met de voorgvallene (of eigentlyke gemaakte, en geveinsde) questien tusschen gemelten zyn broeder, en de Engelzen, met alle zyn vrouwen en kinderen van Bantam vertrokken zynde, na de landen beoosten Jakatra gelegen, onder voorwending van zich wat met de jagt te vermaken, bleef aldaar wel twee maanden, en liet eindelyk op den 19 Augustus 1618 aan den Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, weten, dat hy gekomen was aan Poelo Poetri, zynde een klein Eilandje, gelegen omtrent een kleene myl dwers van Jakatra, nu by ons genoemt Vader Smit, en dat hy aldaar zyn Ed. gaarne zoude spre-

Voorne-
men om de
onzen tot
Jakatra.
t'eenemaal
uit te roe-
jen.

Aanflag
hier toe in
werk ge-
stelt, mis-
lukt.

fpreden, gelyk ook niet alleen des anderen daags 's morgens gefchiede, maar zy beiden met hun gevolg vertrokken ook gezamenlyk van daar met de Zeewind na Jakatra, de Gouverneur Generaal op het Jagt Kleen Hollandia, en Pangerang Gabang, die zich buitengemeen vrolyk en verheugt toonde, voorgewende van de Koning van Jakatra ontboden te zyn, met eigen vaartuig, hebbende op het voornoemde Eilandje tegen den Gouverneur Generaal gezegt: nu zal ik uw huis gaan bezien. Hy dan, al vroeg, wel 300 man fterk, tot Jakatra gekomen zynde, bragt den heelen dag door by den Koning en andere Grooten, om zich met malkanderen over hun moorddadig voornemen te beraden, en quam des avonds, wanneer het al duifter, en de Gouverneur Generaal gereed was, om na het gebed te gaan, voor de poort van onze wooning, zekerlyk mer geen ander voornemen, dan om in den donkeren nacht het voorgenomen verraad in 't werk te ftellen, en uit te voeren.

De Heer Generaal, over deze ontydige komfte niet minder bekommerd, als verwonderd zynde, liet terftond met het ordinaire avond-gebed voortvaren, en gaf den Opperkoopman Carpentier laft, dat hy alle Soldaten, omtrent 50 man fterk, in 't geweer zoude laten komen, en de zelve zoodanig met brandende lonten doen ftellen op de galdery van het nieuw gemaakte huis, onderwyl dat Pangerang Gabang, en die van zynen aanhang voor de poort, met eenige gediensft-redenen wierden opgehouden. Als nu op alles goede ordre gefteld was, quam hy, benevens den broeder van den Koning van Jakatra, en veele andere Orangkays met meer dan 500 man binnen, bezag de wooning, maar (gelyk vastgefteld moet worden) met geen goede oogen, om dat de zelve boven rondom met gewapend volk bezet, en hy daar door in zyn voornemen verhinderd was geworden. Dien zelve nacht vertrok hy weder met een geveinsd vriendelyk gelaat na Bantam, dog in der daad zoo zeer bedroeft over het mislukken van zynen aanflag, als de onzen over een zoo gelukkigen uitflag verblyd waren, zynde op deze tyd omtrent de 600000 gulden aan contanten, en koopmanschappen tot Jakatra aan land. Des anderen daags quam de Koning van Jakatra den Heer Generaal Koen in zyn wooning bezoeken, expreflyk om te zien, of zyn Ed. niet ontfeld was, verhalende onder anderen discourzen, dat hy 's avonds te vooren eenige van zyne Orangkays, en veel volk, benevens gemelten Bantamzen Pangerang Gabang, na onze wooning had gezonden, om de onzen te helpen, indien de zelve Pangerang iets quaads tegen ons mogte aangevangen hebben.

De Koning van Jakatra, tragt zig te ontfchuldigen.

De Heer Gouverneur Generaal Koen, die wel merkte en konde bezeffen, dat dit niet anders was als een dekzel voor zyne valfchheid, en dat die van Bantam het volk van den Koning van Jakatra zoo wel hadden mede genomen tot hulpe, als om hun de moord (indien ze uitgevoerd hadde geworden) op den hals te fchuiven, en dat ook de Koning van Jakatra als dan de fchuld zoude gelegd hebben op den Pangerang Gabang, en alzo de een verrader op den anderen, toonde egter een goed gelaat, en bedankte den Koning zeer hertelyk voor zyn genegenheid; dog liet onderwyl niet na op zyn hoede te zyn, mitsgaders al de contanten en meefte koopmanschappen van land af te voeren na onze fchepen, toen tot agt in 't getal, dog die alle, niet wel gefteld en bemand, voor Jakatra ter Reede lagen. Zyn Ed. om dit voorval nog niet konnende refolveren Jakatra in 't geheel te verlaten, ten aanzien der gedaane groote koften van timmering en dat met toelating en genoeg van den Koning, de welke (deze affcheping en verandering ziende) zich in 't geheel tragte te ontfchuldigen, en zeer hoog opgaf, van zyn liefde en genegenheid tot de Hollanders, aanbiedende zulx, en ook het gemaakte verbond op nieuws met den allergrootften eed op de Mohhammedaanze wyze te willen bevestigen, wendende daar na ook veel liften en lagen aan, om den Gouverneur Generaal op een fpeel-reisje landwaart uit te lokken; maar zyn Ed. kon zig daar toe niet laten bewegen, als uit verfcheide blyken moetende vast ftellen, dat het op een nieuw verraad toegelegd was, en niet alleen die van Jakatra en Bantam, maar ook wel byzonderlyk de Soefoehoenan Mataram, en de Koning van Tsjeribon, als mede de verdere Vorften en Princen op het Eiland Java, zich tegen ons voornemen, om daar op elders een valtigheid of fortrefse te maken, hadden aangekant; en dat ook de Engelzen, zoo tot Jakatra als Bantam, van het voorgenomen verraad, niet onkundig waren. De zaken dan tot Jakatra dus qualyk gefteld, en de onzen niet de onzen zonder reden voor nieuwe verraderyen bekommerd zynde, waren genoodzaakt veel huizen van riet of bamboezen, wat na aan de andere valter wooningen gemaakt, weder af te breken, en alzo de verdere occasie te benemen, om de onzen met het ftigten van brand te quellen, en verleggen te maken.

Zyne aanbiedingen om de contracten te vernieuwen.

Die geoordeeld werden op nieuw verraad te zien.

Waar tegen dus qualyk gefteld, en de onzen niet de onzen zonder reden voor nieuwe verraderyen bekommerd zynde, waren genoodzaakt veel huizen, wat na aan de andere valter wooningen gemaakt, weder af te breken, en alzo de verdere occasie te benemen, om de onzen met het ftigten van brand te quellen, en verleggen te maken.

Van Japara was nu mede een zeer zware en droevige tyding gekomen, namentlyk hoe de Gouverneur aldaar, uit laft van den Soefoehoenan Mataram, de logie der E. Maatschappy had laten afloopen, met berooving van alle de goederen, die omtrent 20000 ryxdaalders waardig geweest waren, en dat drie man van ons volk in

de furie waren vermoord, drie gequeeft, en 17 gevangen landwaard in gevoert. En nadien de Gouverneur Generaal van het boos en moorddadig voornemen des Konings van Jakatra, en die van Bantam, dagelyks nog nader wierd verzekert, en daar uit vast stellen moest, dat ze niet anders voor hadden, dan onder een vriendelyken schyn die van Japara na te volgen, en onze wooningen af te loopen, was noodzaak de zelve al gaande weg in stilligheid te versterken en vaster te maken, daar toe nog te meer aangeprikkeld wordende, om dat de Engelzen tot Jakatra (mede een nieuw steene huis regt tegen over onze wooningen gemaakt hebbende) met den Koning veel bedenkyke onderhandelingen hielden, de eene tyd zich gelatende, als of zy tegen hem de wapenen wilden opnemen, en dan weder goede vrienden zynde, wordende 't een en 't ander tot geen ander einde overlegt, dan om de onzen te blindhokken, en buiten agterdogt te houden.

Onderwylen wierd het voorgenomen versterken van onze huizen by gelegentheid waargenomen, en voor eerst met eenige paggers, en slegte werken, een begin gemaakt; maar het duurde niet lang, of die van Jakatra en Bantam wierden zulks gewaar, dog schenen nog moed nog lust te hebben om het zelve te beletten, en de Gouverneur Generaal, benevens die van zynen Raad, op 't schip 't Wapen van Amsterdam vergadering houdende, stelden den 22 October 1618 vast, met het begonnen werk voort te varen, en 't zelve tot een defensieve sterkte te voltrekken, en hier door, of liever door gebrek van magt en vermogen, quam het concept, om ons op Ontong Java vast te maken, en aldaar de algemeene hoofdplaats te begrypen, geheel te vervallen: zynde al bevorens op den 31 Augustus by den Gouverneur Generaal en den Raad ook nodig geoordeeld, ten aanzien dat de schepen onze huizen, nog de huizen van Jakatra de schepen niet konden adfisteren, men op het Eiland, daar onze schepen gemeenlyk gekielhaald, en verimmerd wierden, jegenwoordig genaamt Onrust, by provisie een sterkte zoude opwerpen, dewyle dog aldaar een batterye, ofte fort, gehouden moest worden, schoon men de hoofdplaatze al quame te begrypen op Ontong Java voornoemd. Daar wierden dan op Jakatra handen aan 't werk geflagen, en men was daar mede voor 't midden van de naastvolgende maand September zoo verre geavanceerd, dat op de eerste punt 12 stukken kanon geplant stonden, waar over de Koning van Jakatra en van Bantam zeer verbaasd en ontsteld waren, en wel byzonderlyk de eerste, die den Gouverneur Generaal verscheide reizen liet bidden, om weer na gewoonte,

met zyn by hebbende gezelschap ten Hove te willen komen, maar zyn Ed. daar toe niet konnende verstaan, was de Koning zelve, met veelc Orangkays ons werk komen bezigtigen, vragende met een grootte beleeftheid, van waar deze verandering quam, en waarom men hem mistroude? Hier op gaf hem zyn Ed. de Gouverneur Generaal tot antwoord, dat hy, als zynde Opperhoofd van alle de dienaars der E. Maatschappy, ook schuldig was zorg te dragen, dat de onzen door onvoorzigtigheid niet van alles beroofd en ook zelve vermoord wierden, en dat zyn Hoogheid schoon een goede genegenheid tot de Nederlanders hebbende, evenwel ons als het daar op aanquam, niet zoude kunnen helpen.

Zyn Ed. voegde daar nog andere redenen by, namentlyk, een gefonderde vreeze voor de Engelzen, die wy in 't geheel niet konden betrouwen, gelyk mede de Orangkays van Jakatra, nog ook die van Bantam, van welke alle genoegzame blyken waren, dat ze ons zогten te overvallen en te vermoorden. Dat insgelyx onze vyanden de Spanjaarden, in Europa, sterk bezig waren met het toerusten van een magtige scheepsvloot, om daar mede na Indië te komen, en dat het dienvolgende hoog tyd was, om ons daar tegens te verzekeren, enz. dog, voegde de Heer Gouverneur Generaal daar by, dat indien den Koning van Jakatra niet mogte behagen, hy dan bereid was alles op te breken, en te vertrekken, en alhoewel de Koning zich hier mede voor zoo verre schieen voldaan te houden, dat hy, in plaats van ons, het metzelen, timmeren, en bouwen te verbieden, verklaarde de Heer Gouverneur Generaal gelyk had, en daar omtrent doen mogt 't geen hy oordeelde nodig te zyn, zoo kan men egter qualyk nalaten te gelooven, dat dit zeggen niet voort en quam uit den grond van zyn hart. Ook is het waarschynelyk, dat hy zich zelve nog al eeniger maten heeft gekitteld, met de zoe- te gedagten van een aanstaanden goeden buit, hoewel de beste, gelyk hier boven is gezegt, al aan boord was gebragt, dog dat daar onder al mede gespeelt heeft een vreeze voor de revenge, die de E. Maatschappy daar over zoude nemen, en ook zelve over de schade, die wy zouden lyden, indien hy ons dede verhuizen, en zyn land ontzeide. Hy dan, dus zittende tuschen hoop en vreeze, liet heimclyk de ambagtsluiden, zoo Chineezen als Javanen, die de onzen voor dezen gedient hadden, verbieden, zulx niet meer te mogen doen, zoo dat het werk voor 't meereendeels moette stil staan, dan daar en tegen dede hy zyne stad versterken, en in een steene muur leggen, voorgevende, dat zulx alleen ge-

En op Jakatra huize wooningen in stilligheid te versterken.

Nader besluit van den Generaal en Raad des wegens.

fchiede, tegen de berugte afkomfte van den Soefoehocnan Mataram, en hoewel de Heer Gouverneur Generaal Koen wel merkte, dat dit al mede enkel bedrog en valfchheid was, wilde hy egter den Koning de maat vol meten, en leende niet alleen aan den zelvden de fomma van 1000 realen, maar vereerde hem boven dien nog wel met de waarde van 200 realen, tot een teken, dat hy mede goedwillig wilde betalen en contribueeren tot de fchatting, die de Chineezen tot de voornoemde verfterking der ftad Jakarta was opgelegd. Om trent dezen tyd kreeg de Heer Gouverneur Generaal tyding van Jambi, dat ons volk aldaar mede zeer groot gevaar hadde geloopt, om alle vermoord en berooft te worden, dog dat zulx alleen nagelaten was, uit vrees voor de Portugeezen, die welke tegen de Jambincezen in oorlog zynde, met een Armade van Malakka dreigden af te komen, ende waar tegens die van Jambi onze hulpe fcheenen nodig te hebben, dog dat anders het werk al befchikt, en ons volk om 't leven gebragt zoude zyn geweest.

De onzen wreken berooven ouzer logie tot Japara.

Wy hebben hier voor aangehaalt, dat die van Japara mede diergelyk fchelmftuk hadden uitgevoerd, namentlyk, de logie der E. Maatfchappy aldaar afgeloopt, de goederen geroofd, eenig volk vermoord, en anderen gevangen genomen; en nadien de onzen oordeelden, dat het noodzakelyk was zulx aan hen te wreken en te ftraffen, zoo was aan den Commandeur Arent Maartenze, den 20 Oetober met 3 fchepen na de Oosterfche quartieren vertrokken zynde, order gegeven, Japara aan te loopen, om aldaar, zoo hy konde, over de voorfz. moord en rooiverve voldoening te nemen, en infgelyx in 't voorby varen die van Macassar te doen gevoelen de ftraffe, die zy mede door het vermoorden en berooven van 't volk en de goederen der E. Maatfchappy, aldaar hadden verdient. Hier op kreeg de Heer Gouverneur Generaal van Japara een goede tydinge, alzo de gemelte Commandeur Arent Maartenze by zyn fchryven bekend maakte, dat het voorgenomen werk aldaar zeer wel was gelukt, als hebbende 11 dagen na zyn vertrek van Jakarta, ofte op den 8 November, met 160 man een land-togt gedaan, een houtte fortje, dat de Javaanze moorde-naars aldaar hadden gemaakt, ingenomen, en 't zelve te gelyk met onze logie en byftaande huizen, mitfgaders de ftad Japara in de afche gelegt, 10 Jonken zoo genomen, als verbrand, gelyk mede veele prauwen, en andere vaartuigen: de onzen niet een man verloren hebbende, dog de vyand wel 30. Wyders dat de Javaanze Gouverneur van Damak, hier van kennisfe bekomen, en ook groote fchade daar by geleden hebbende, terftond eeni-

En verbranden de ftad.

ge van de zynen na onze fchepen had afgezonden, zoo om vrede en vriendfchap te verzoeken, als om verdere aanbieding te doen van zyn dienft en hulpe omtrent den Soefoehocnan Mataram, ten einde met den zelvden een verdrag gemaakt, en onze gevangenen verlost mogten werden, onder belofte van daar en boven te zullen bewerken, dat de Gouverneur van Japara, over de gepleegde moorden en rooiverve, met de dood zoude worden geftraft. Maar onze fchepen het befcheid van den Mataram niet konnende afwagten, waren van daar voortgezeilt, met voornemen om, volgens bekomen order, te onderftaan, of zy die van Macassar niet mede met de zelve munt zouden konnen af betalen.

Zoo verblyd als de onzen waren over deze goeden uitflag, zoo ontfeld en verflagen waren die van Bantam en Jakarta over de zelve, als wel konnende ftaat maken, en voorzien, dat hunne voorgenomen verraderye mede de een of de ander tyd op zoodanigen wyze zoude worden geftraft. Hier by quam nog een ongemeene groote Comcet-ftar, de welke, zich te dezer tyd eenige dagen lang in 't Ooften hebbende laten zien, onder de Chineezen, Javanen, en andere Indiaanze natien, een groote fchrik en vreesde quam te veroorzaken, maar de Engelzen tot Bantam, op nieuw weder 5 fchepen uit Europa hebbende bekomen, en met de 10 ftuks, die zy daar reeds hadden, 15 fterk geworden zynde, wendden alle middelen aan, om de verflagen herten en gemoederen aldaar, en ook tot Jakarta, weder op te richten, en te ftellen buiten alle gedagten van eenige zwarigheid, die zy vreesden, dat hen zoude konnen overkomen, gevende zeer hoog op van hunne magt en vermogen, om ons geheel te verdelgen, en uit Indien te ftaan; met byvoeging, dat niet zouden ruften, voor en al eer zy den Gouverneur Generaal Koen, die hen zoo veel quaad had gedaan, levendig of dood, in handen hadden bekomen; en om eeniger maten te betoonen, dat het hen ernst was, maakten zy zich op den 15 December meester van ons fchip de zwarte Leeuw, 't welk, komende van Patani, en geladen met een cargafoen peper, Benzuin, en rouwe zyde, ten bedrage van 152 duizend guldens, behalven nog 100 laften Rylft, geen gedagten, of vermoeden had op eenigen onraad; want 'savonds te voren hadden zy Engelzen den Directeur Henrik Janszoon, die met het zelve fchip omtrent Bantam by Poelo Pandjang vervallen was, met lift, en onder fchyn van vriendfchap, van boord gekregen, en aan den Engelzen Admiraal gebragt, en daar op nog dien zelve nagt afgezonden 4 van hunne befte fchepen, de welke des morgens by de zwarte Leeuw gekomen zyn-

Dat die van Bantam, en Jakarta verbaaft maakt.

Werden door de Engelzen aangemoe-digd.

Maken zig niefter van ons fchip de zwarte Leeuw.

de, al ons volk dreigden te zullen doen ophangen, indien zy zich niet terftond overgaven; dog dat zoude tot de zaak niet veel gedaan hebben, nadien die van de zwarte Leeuw zeer gewillig waren, om zich te verweeren, en eens tegen deze dreigers te slaan; maar hebbende niet meer dan een weinig bedorven buskruit, en een overladen en reddeloos fchip, waren genoodzaakt zich aan de Engelzen over te geven, te weten, met accooft, en op voorwaarde, dat zy, zonder geplundert te werden, vry zouden mogen gaan, waar het hun quam te gevallen, alvorens ook voldaan zynde van hun te goed hebbende gagie: dog de Engelzen het fchip op geen edelmoedige wyze, maar met bedrog en onder fchyn van vriendschap, meeltergeworden zynde, maakten ook geen zwaarigheid van hun gemaakt accooft te breken, het volk, uitgezonderd den voornoemden misleiden Directeur Henrik Janszoon, en nog elf man, gevangen te houden, en de zelve aan te zoeken, om in hun dienft over te gaan, onder beloften van hun agterftallige foldyden contant te zullen af betalen, en voor nieuwen dienft dubbele foldy te geven.

Omtrent den zelve tyd, dat wy de zwarte Leeuw zoodanig waren quyt geraakt, hadden de Engelzen tot Bantam ook eenige van hunne fchepen wat Westwaart aan, na de Straat Sunda, afgezonden, om aldaar mede waar te nemen het fchip den Engel, 't welk (na hun door de verfpieders bericht geworden was) van Jakatra na Suratta ftond te vertrekken, gelyk het zelve dan ook den 14 September 1618 onder het gezag van den E. Pieter van den Broeke, met een kapitaal ten bedrage van 207794 gl. derwaards wierd afgevaardigt, dog een gelukkig ongeluk was de oorzaak dat het nog behouden, en onder onze magt bleef: want het geraakte omtrent den hoek van Ontong-Java aan de grond, en eer het weder daar af quam, kregen de onzen met een Vlieger van Bantam tyding, dat de zwarte Leeuw door de Engelzen genomen was, en daar op wierd het fchip den Engel terftond weder te rug na Jakatra ontboden, mitsgaders de reis na Suratta gestaakt. Het fchip de Oude Zon, komende met een kapitaal van 559 duizend gulden uit Japan, verviel ook dien zelve dag, dat de zwarte Leeuw genomen wierd, op de kuff van Java, omtrent half weg, tuffchen Bantam en Jakatra, en aldaar mede gelukkig aan de grond geraakt, quamen de boots van onze fchepen, die zulk gewaar wierden, hem te hulpe, en deze waarfchouden de onzen ook met eenen, dat ze na Jakatra moesten zeilen, anders was hy mede Westwaart-aan de Engelzen in de mond geloopen, en miffchien met zyn kostelyke lading van hun opgeflokt geworden. Nu

was het ligt te bemerken, dat de Engelzen voor hadden onze handel-fchepen van alle kanten waar te nemen, te overrompelen, en zich daar mede te verfterken, om dan voorts te gemakkelijker onze vloot omtrent Jakatra te konnen meefter worden, gelyk zulx by hen ook niet wiert ontkent, want als de Haer Gouverneur Generaal Koen hen door exprefse gecommiteerden, en een miffive liet vragen na de redenen van 't nemen van ons fchip de zwarte Leeuw, en wat verder hun meening was, met verzoek, dat ze het zelve weder aans ons geliefden over te leveren, of dat wy anders genoodzaakt zouden wezen geweld met geweld te wederftaan; en daar van revengte te nemen; zoo ontzag zich de Engelze Zeevoogd, Thomas Daal, niet, aan onze afgezondene, onder verfchide fcheldwoorden, rond uit te verklaren, dat hy niet alleen voornemens was op onze gaande en komende fchepen te paffen, en wyders na Jakatra te komen, om daar voorts alles te verflaan, maar dat hy ook zoude tragten den Heer Gouverneur Generaal Koen, 't zy levendig of dood in handen te bekomen enz.

De Engelze Zeevoogd verklaart openbaar vriendschap.

De Koning van Jakatra was, zoo wel als die van Bantam, over dit bedriegelyk voorval, en 't verlies van ons fchip de zwarte Leeuw, zeer verheugt, en zy beide fchepen nu nergens meer na te verlangen, dan om openbaar in 't werk te mogen ftellen, 't geen hun onder fchyn van vriendschap bevoorrens was mislukt; want fchoon zy, op het verzoek van de Heer Gouverneur Generaal Koen, beloften haddengedaan, ons met de Engelzen ter zee te zullen laten geworden, zonder den een meer vriendschap als de anderen te doen, bleek het genoegzaam, dat zy het voordient tyd met de Engelzen eens waren, en niet liever zoude hebben gezien, dan dat de onzen geheel hadden konnen verdelgt worden, en dat bleek ook eenigzins daar uit, dat de regeerende Pangerang tot Bantam, volgens het fchryven van den Koopman Abraham van Uffelen (als doen het gezag hebbende over de logie; het volk, en de verdere omflag der E. Maatfchappy) wel expreflyk had verboden, dat niemand van de zynen voor ons na den hoek, ofte de mond van de Straat Sunda, zoude varen, om onze aankomende fchepen voor de Engelzen te waarfchouwen: ook had de Koning van Jakatra aldaar eenige nieuwe bolwerken tegens de onzen aan-, of opgemaakt, mitsgaders zeer behendig een party gefchut daar op weten te brengen, en zulx op een tyd, dat zyne gecommiteerden over en weder gingen, om met den Heer Gouverneur Generaal van een nader vriendelyk verdrag te fpreken, dog 't welk maar alleen daar op zag, om onder dien fchyn van handeling, te beletten het

Slegte toe-
staad on-
zer zaken.

het opmaken van een begonnen Kat, en dat daar op tegen hun stad aan, geen gescht wierd geplant; maar de tyd geen uitsstel konnende leiden, nam dat werk evenwel zyn voortgang. Gelyk onze zaken nu te land tot Jakatra en Bantam op een zeer quaden voet stonden, zoo was het met onze magt ter zee, die van de Engelzen

dagelyx wierdt gedreigt, niet veel beter geiteld, dewyl meest alle de schepen redeloos lagen aan een der Jacatrize Eilanden, by ons nu genaamd Onrust, en dat onder een zeer sobere bescherming van eenig gescht, 't welk daar wel opgesteld was, dog tegen des vyands magt niet veel zoude hebben konnen uitregten.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE onzen tot Jakatra rondom met bateryen omringt, en de Rivieren gesloten. Slegte constitutie van ons Fort, en gebrek aan buskruit. In Rade besloten 't versterken der Engelzen en Javanen te verbinderen. Verlies van onze kant. Werd wederzyds weder gecanonneert. Lijfgeveinzery van den Pangerang tegen de onzen. Werd in Rade overwogen, om 't Fort te houden of te verlaten. De Rivier weder geopent. Op de vertooning der Engelsche vloot, begeeft zich de Heer Generaal 't'scheep. Notitie der gene, die in 't Fort bleven, ontrent 400 zielen. De Heer Generaal vertrekt met 7 schepen de Engelsche vloot te gemoet, en werd door de Engelschen opgeëischt. Zyn Edelheids antwoord. Het schip de Bergerboot komt in het gezicht van onze vloot. Die in 't gevogt met de Engelze raakt. Overleggingen van de Heer Generaal Koen, en Raad. De Engelsche vloot met nog 3 schepen versterkt. De onzen besluiten na Amboina te loopen. Beweegredenen dieswegen. 't Opgemeld besluit werd aan de onzen op Jakatra bekend gemaakt. 't Schip de zwarte Leeuw verbrand. De onzen op Jakatra ter zee door de Engelze vloot, en te land door de Javanen belegerd. Welke laatste verzoeken te accordeeren. Waar toe de Oflagiers werden gewijfeld. Nader byeenkomst dieswegen. De Koning van Jakatra eischt 8000 ryxdaalders. Waar op de onzen hem 6000 ryxdaalders toe leggen. De Koning tekend het verbond. De vrede afgekondigd. Gemelde somme werd aan de Koning voldaan.

De onzen
tot Jakatra

DEn 22 December liepen de gerugten, dat de onzen tot Jakatra des nagts daar aan met 7000 man zouden besprongen worden, en daar toe heimelyk groote ondersteuninge van Bantam in de Rivier van Ankèc wasaangekomen, 't gene onder den gemeenen man zulk een schrik en ontsteltenis veroorzaakte, dat alle de Chineezen en Javanen, ontrent onze plaatze of versterkte logie woonende, hun met vrouwen, kinderen, en bagagic, op de vlugt begaven, en hunne wooningen verlieten. En schoon de onzen deze nagt geen aanstoot leden, zagen zy egter 's moigens, dat aan den oever, of de Westzyde van de Rivier op de plaatze der Engelzen, dwers van onze huizingen en werken, een schoot-vrye wal, wel een vadem hoog, opgetrokken was, en dat daar aan gestadiglyk met zeer grooten yver door de Javanen wierd gearbeid. Boven dien bevonden zy zich ook van de zelve rondom besloten, en met diverse batteryen en bolwerken omringt, de Rivieren met palen toegesloten en bezet, zoo dat zy genoodzaakt waren alle mogelyke middelen tot hun behoudenis aan te wenden, gelyk dan ook terstond de Kat, hoewel nog niet geheel voltooit zynde, met 2 stukken kannon wierd voorzien. Langs de Rivierkant, ofte de Westzyde van onze onder-

Rondom
met batte-
ryen om-
ringt, en
de Rivier
gesloten.

handze versterking ter defensie, stond nu voltooit, en in volkomen staat het nieuwe huis Mauritius, zich strekkende in de lengte Zuiden en Noorden, en aan welkers Noord-einde als toen ook een punt wierd gemaakt, genaamt de Noord-Wester Rivierpunt, dog die was nog niet hooger opgetrokken, dan tot ongeveer twee voeten boven de grond, en voorts met zwalpen, of planken afgesloten voor een aanloop, maar niet vry voor een musquetschoot.

Slegte con-
stitutie van
ons Fort.

De gardyn aan de Noord, ofte zee-kant, tusschen de zelve Noord-West-Rivierpunt, en de Noord-Oost-zee-punt, was opgeworpen van aarde, 9 voeten hoog, en 7 voeten dik, zonder borstweering, en de gemelte Noord-Oost-zee-punt mede nog niet hooger als de gardyn, ofte 9 voeten, hebbende eensdeels een pallissade borstweering, en een houten dak, om voor den regen bevyrd te zyn; na de stads ofte de Zuid-zyde verstrekte het oude huis Nafauw mede voor de gardyn, even als aan de West-zyde langs de Rivier het bovengemelte nieuwe huis Mauritius, makende beide alzo een winkelhaak; en aan de Oost-zyde waren behalven de Kat, die het Zuidelykst na de stad stond, en de Zuid-Oost-punt maakte, nog twee bolwerkjes met pallissaden aan malkanderen gesloten:

ook was de geprojecteerde punt aan de Z. W. zyde tegen de gemelte huizen Mauritijs en Nassauw, nog niet begonnen, en alleen maar de plaats met bamboezen om- of afgezet. Aan metaal of yzer kanon ontbrak het niet, zoo dat onze werken daar van wel voorzien wierden.

En gebrek
aan bus-
kruit.
In Rade
besloten 't
versterken
der Engel-
zen, en det
Javanen te
verhinde-
ren.

Maar de meeste zwaarigheid was de kleine en sobere voorraad van buskruit op alle de schepen, en ook aan land. Deze dag, zynde den 23 September 1618, en op een Zondag, liet de Gouverneur Generaal Koen vergadering beleggen, en deed daar in de navolgende voorstelling, dat men als nu mocht besluiten onze logie tot Jakatra, zoo als ze versterkt was, te behouden, of te verlaten, en zoo die begeerden te behouden, dat dan noodzakelyk ruimte moesten maken, en 't werk in en aan de Engelze logie verhinderen, of dat anders alle het onze te gronde zoude werden geschoten. Hier op wierd dan eenparig vastgesteld de plaatze niet te verlaten, maar na vermoegen alle geweld af te keeren; dat men derhalven de Engelzen eerst zoude verzoeken, dat ze hun werken, tegens 't gene wy tot onze defensie moesten doen, wilden nalaten, en ons niet noodzaken, of te dwingen, om met andere middelen daar in te voorzien, en dat men wyders, zoo haalt de wint daar toe dienftig was, alle de verlaten huizen van de Chineezen en Javanen, rondom de onze staande, in brand zoude steken, om daar door zelf in geen verlegentheid te raken.

De Engelzen dit genomen besluit, en het gemelte verzoek uit de mond van onze gecommiteerdens gehoord hebbende, gaven aan de zelve in 't eerste tot antwoord, dat zy geen werken maakten, maar dat het de Koning van Jakatra zelfs dede, of te liet doen; dog daar na zeiden zy rond uit, dat ze mede tot hun defensie maakten, 't gene gemaakt wierd, en zulks niet begeerden na te laten. De zaak nu klaar genoeg blykende, en geen uitstel konnende lyden, wierden al met eenen de Engelze werken, aan en in hunne logie, met geweld aange- tast, alles gewapender-hand ingenomen, om verre geworpen, en verbrand, gelyk mede de huizen, rondom ons Fort staande. Maar zeker bolwerk, door de Engelzen, of Javanen op de hoek van de Rivier aan de West-zyde begonnen, en het welke volgens order, mede had moeten geslegt worden, was nog blyven staan, het zy door verzuim van de onzen, of dat de brand

Verlies van
ruwe kant.

of rook hen zulks had verhinderd. Deze attacque, waar in aen wederzyden het grof kanon niet stil stond, quam de onzen te staan op 11 dooden, en 12 gequetsten, meest zwaren, of Inlanders; dog het verlies by den vyand geleden, bleef onbekent. De nieuwe schootvrye battery, die wy hier voor gezegt hebben, dat aan, of in de En-

gelze logie wierd opgetrokken, bevonden de onzen gemaakt te zyn van hun oude kabletouwten, dat al een aardige, dog voor ons een quade inventie was.

's Daags daar aan den 24 December, wierd op nieuws van wederzyden geweldig gekanonneert. De Koning van Jakatra nu al het Engelze geschut, benevens hunne Constapels, en Bossheters te hulp gekregen hebbende, verschoten de onzen dien dag het vierde part van al hun kruit, dog niet vrugteloos, nadien daar mede eenige stukken geschut van den vyand, daar ze ons wel het meest quaar uit deden, reddeloos, en hun te ontbruik wierden gemaakt.

Werd we-
derzyds
gekannon-
neert.

Den 25 December deden de onzen met Doen een 30 Soldaten weder een aanval op het bovengemelte nog staande gebleven bolwerk aan de Westhoek der Rivier, en zy kregen den vyand in 't eerst wel aan 't wyken, dog de voorste van hun volgende makers (die weder te rug keerden en schandelyk de vlugt namen) geen hulpe nog bystand krygende, moesten mede wyken, agterlatende vier dooden, en daar onder een Luitenant, wiens hoofd, in 't gezigt van de onzen, door de Javanen op een maffhout, of hooge pallissade, wierd ten toon gesteld; en hoewel van 's vyands zyde maar gezegt wierd, mede omtrent 20 perfoonen waren gesneuveld, zoo had des niet te min onze confuse te rugkeering, en mislukte aanslag hun de moed zoodanig doen aangroeyen, dat ze zich niet ontzagen in 't Chineeze quartier op nieuw nog een batterye op te werpen, digt aan, of onder het meergemelte oude of eerste huis Nassauw.

Ondertusschen zaten de onzen mede niet stil, maar versterkten zich, zoo wel van binnen als van buiten, met alles wat doenlyk, en tot dien einde by te brengen was, gebruikende in plaats van borstweringen, en om voor den vyand niet geheel bloot te staan, een party kostelyke Cormandelize kleeden en lywaten: want het liet zich aanzien, als of de Koning van Jakatra, geholpen door de Engelzen, vast gestelt had, nog dat jaar 1618, 't welk zoo na ten einde was gekomen, zyn voornemen tegen de onzen te zullen uitvoeren. De rege-

Lifstige
veinzery
van den
Pangerang
tegens de
onzen.

rende Pangerang tot Bantam, zich tot dus verre mede van de Engelzen gediend, en ons ten principalen al dit quaar en erg spel gebrouwen hebbende, zegt nu weder de goede man te spelen, en liet den Koopman Abraham van Uffelen aandienen, of waarschouwen, hoe het zeker was, dat de Engelzen, als mede die van Jakatra, de onzen aldaar met geweld zouden aantasten, onder belasting van het zelve met den eersten den Gouverneur Generaal over te schryven, ten einde de zelve wel op zyn hoede mogt wezen, dog men moet gelooven dat

dat deze waarfchouwinge door hem gedaan wierd op een tyd, dat hy hoopte of vertrouwde de zaak al verricht zoude zyn geweest, of immers dat de Koopman van Uffelen geen gelegentheid zoude hebben, om daar van aan den Gouverneur Generaal tot Jakarta berigt te geven, dewyl de Bantammers hunne prauwen ophielden, en niet toelieten, dat door hun een vaartuig mogte afgezonden werden. Zoo haast de Engelzen verftonden, hoedanig het tot Jakarta was afgeloopen, en dat de onzen aldaar hunne plaatze en gemaakte werken hadden vermeerft, begonnen zy geweldig te raazen en te tieren; begeerende dat de regeerende Pangerang hun licentie zoude geven, om aldaar onze wooningen en huizen mede te mogen afloopen, maar hy daar toe geenzins willende verftaan, verklaarden zy evenwel voornemens te zyn, zulx te zullen doen, gelyk ze dan ook tot dien einde al driemaal op weg waren geweest, maar de Pangerang liet de onzen en hunne wooningen bewaren, in fchyn als of hy hun zeer genegen en gunftig was, daar nogtans zyn boosheid voor al de wereld zoo klaar quam te blyken, en uit alle omftandigheden moest vastgefteld worden, dat den onzen het meefte quaad van hem voortquam, en hy den Koning van Jakarta genoegzaam gedrongen en gedwongen had, om tegen ons geweld te gebruiken, den zelvén ook in alles adifterende, op dat onze gemaakte werken tot Jakarta, geen nieuw Malakka mogten worden, gelyk ze reeds al by den Koning van Tsjeribon zoo wierden genaamt.

De Gouverneur Generaal Koen, nu zekere tyding bekomen hebbende, hoe de Engelzen, met hun fcheeps-magt opkomende, voornemens waren de onzen aan te taften, gaf den Raad in bedenken, wat men ten dienfte van de E. Maatschappij in dezen nood en zwarigheid zoude dienen te doen: de meefte stemmen gaven voor, om de voornaamfte goederen, het geld en volk in onze fchepen te bergen, en de plaatze te verlaten; dewyl zy bedugt waren, dat het buskruit niet lang zoude kunnen ftrekken, en dat de Rivier mogte verleid, mitfgaders onze verfterkte logie daar door van het verfte waterafgefneeden werden; anderzins oordeelden zy de zelve nu ter defenſie redelyk ſterk; dog alzo de Gouverneur Generaal en andere tot zoo een ſubite verlatinge niet wel konden befluiten, en dat 'er ook geen gelegentheid was, om onze goederen af te ſchepen, vermits de Rivier met paalwerk was toegeflopt, behalven dat ook meeft alle onze ſchepen nog aan 't Eiland Onruft lagen, wierd het befluit nog wat uitgeftelt, en ondertuſſchen laft afgezonden, dat gemelte onze ſchepen van daar op de Reede voor Jakarta zouden komen, dewyl gevreeft

wierd, of de Engelzen die aan 't voornoemde Eiland niet wel met meer voordeel mogten komen aan te taften, of door hunne branders te vernielen, gelyk ze zouden hebben konnen doen: ook wierden al met een cenige palen daar de Rivier, als gezegt is, mede geflopt was, onder des vyands bolwerk, uitgerukt, en alzo een doortogt ofte opening gemaakt.

De Rivier weder geopent.

Onze ſchepen nu den 29 December van 't Eiland Onruft voor Jakarta ter Reede gekomen wezende, en zulx met zoodanigen haast, dat ze aldaar hadden moeten laten leggen en ſtaan ontrent 20 ankers, 200 zwalpen, en 8 ſtukken kanon; zoo wierd beſloten 's anderen daags een generale togt te doen op het bolwerk aan de Weſt-hoek der Rivier, om alzo de mond van de zelve weder geheel open en veil te krygen; maar terwyl de Raad bezig was om te overleggen, hoe men allerbeft den aanſlag zoude in 't werk ſtellen, en uitvoeren, kreeg zy mede elf Engelze ſchepen in 't gezigt, zoo dat daar door 't voorſz. befluit quam te vervallen, en terftond weder goedgevonden wierd, alzo 'er geen andere tyd, nog uitkomt was, dat de Gouverneur Generaal zich, ten ſpoedigſten doenlyk, na onze ſchepen zoude begeven, en daar mede de Engelzen te gemoet loopen, gelyk zyn Ed. daar ook 's nagts in allerhaast van land aftak, latende tot Jakarta in onze verfterkte logie als Gezaghebber den E. Pieter van den Broeke, de welke met de Heer Gouverneur Generaal Gerrit Reinſt A. 1613. in qualiteit van Opperkoopman na Indiën vertrokken zynde, de E. Maatschappij nu al ruim vyf jaren had gedient. Ook bleven daar by hem,

Op de vertooning der Engelze vloot, beleeft zich de Heer Generaal ſcheep.

Evert Harmenze, Opperkoopman.

Notitie det gene, die in 't Fort bleven.

Adriaan Jacobszoon Hulzebos, Predikant.

Jan van Gorcum, Kapitein.

Abraham Stryker, Luitenant.

Henricus de Haan, Doctor.

Joſef Natelaar.

Pieter van Ray, Onderkoopman.

Voorts 65 zoo mindere Officieren, als ambagtsluiden, 15 Conſtapels, en Boſſchieters, 70 Soldaten, 25 Japanders, 16 Chineezen, 70 andere Inlanders, of zwarten, 70 of 80 jongens, en 30 of 40 vrouwen, te zamen ontrent de 400 zielen.

Omtrent 400 zielen.

Van voorraad en andere noodwendigheden, waren zy mede redelyk wel voorzien, uitgezondert van buskruit, dat wel de meefte bekommering veroorzaakte, en boven dien wierd ook, als boven gezegt is, gevreeft, dat de Rivier wel door de Javanen mogte verleid, en hun daar door het verſch water afgefneeden worden.

Op den 31 December 1718, voorzonden opgang, vertrok de Heer Gouverneur Generaal Koen met 7 ſchepen van Jakarta

De Heer Generaal vertrekt met zeven tra's

schepen
de Engelze
vloot tege-
moet.

En werd
door de
Engelzen
opge-
cicht.

Zyn Edel-
heids ant-
woord.

Het schip
de Berger-
boot,

Komt in 't
gezicht van
onze vloot.

tra's Reede, te weten, de Oude Zon, 't Wapen van Amsterdam, Delf, de goude Leeuw, den Engel, de Valk, en de Jager, stellende Noordwaart aan zyn cours na de Engelze vloot, die elf schepen sterk zynde (daar onder gerekent het voornoemde van ons genomen schip de zwarte Leeuw) 's namiddags met de zee wind insgelyks op onze vloot afquam, en daar na ook ontrent een kanon-schoot boven wint van de zelve ten anker, als wanneer terstond een van hunne trompetters, die de Nederlandse taal sprak, met een schuit onze geheele vloot uit de naam van den Engelzen Zeevoogd quam opeiffchen, onder dreigement, dat, by weigering, met geweld daar toe zouden gedwongen worden; dog daar en tegen weder met beloften, indien het goetwillig opgaven, dat dan alle de soldy van het volk volkomen zoude worden betaalt, behalven de genieting van vryheid, en goed tractement. Waar op de Gouverneur Generaal Koen liet antwoorden, dat ingevalle hem ons schip de zwarte Leeuw, met zyn volle lading, niet wierd weder gegeven, hy dan genoodzaakt zoude wezen zich daar van te revengeren, en geweld met geweld tegen te gaan, en daar mede keerde de gemelte Trompetter, na dat hy een meenigte van vuile scheldwoorden had uitgebraakt, weder na de Engelze vloot: en zoo eindigde ook met een het jaar 1618.

Waar na op den eersten dag van 't jaar 1619, de Heer Gouverneur Generaal met een chaloep van Jamby tyding ontving, dat de onzen en de Engelzen aldaar met malkanderen in gevegt waren geweest, en dat 'er een Engels Koopman was dood gebleven, en daar tegen van de onzen een Bottelier, en een Inlander, voorts dat ons schip de Berger-boot, op den 26 December 1618 van Jambi na Jakatra vertrokken zynde, de twee Engelze schepen, die daar voor de Rivier op hem gepaßt hadden, nog gelukkig was ontfnapt, en alzoo de Heer Gouverneur Generaal Koen 's avonds te voren om de Noordwest een schip in het gezicht had gekregen, en nu wel gissen konde, dat het de gemelte Berger-boot moeste zyn, ligten de onzen 's morgens vroeg hun ankers, en liepen, om het aankomende schip te behouden, en tot dien einde boven wind te geraken, dwars op de gerangerde Engelze vloot aan, waar door vyf der zelve schepen, die boven wind lagen, en niet wisten wat de onzen voor hadden, hun kabeltouwen afkapten, de ankers staan lieten, en afweken tot by hunne zes andere schepen, zoo dat de onzen als toen de wind ofte de loef wonnen, en des anderen daags morgens den 2 January wat verder zee-waard in liepen, om het bovengemelte schip de Berger-boot, dat ze door de Engelze vloot heen zagen, buiten der zelve magt te houden.

Alle de Engelze schepen, die nu weder boven wind geraakt waren, ligten mede hun ankers, quamen op de onzen af, en, wat genadert zynde, begonnen eerst met scheep op de onzen los te branden, dog kregen terstond op de zelve wyze duidelyk antwoord, en daar mede nam het gevegt een aanvang, het welk duurde over de zeven glazen, ofte ontrent 4 uren lang, en dat met zeer grooten moed van de onzen, de welke daar in bequamen 7 dooden, en 15 gequetsten, dog daar over veel minder bedroeft en ontfeldt waren, als over de bevindinge, dat ze in die korten tyd wel een derde part van hun kruit hadden verschooten; dan na dien de Engelze schepen mede zeer wel getroffen waren, zoo wierd ook vastgesteld, dat ze al vry wat schade geleden, als mede veel volk verloren moesten hebben.

Het bovengemelte schip de Berger-boot, ziende dit gevegt van verre, zette het zoo regt, als hy konde, op onze vloot aan, en quam tegen den avond daar in en by, zynde alzoo de Engelzen ontjaagt, en genoegzaam als uit den brand gehaalt, maar hunne scheeps-boot, die ze met 14 mannen, twee dagen te voren voor uitgezonden hadden, om de kust te ontdekken, liep ongelukkig in de klem, en raakte met het volk in handen van den vyand.

's Avonds liepen zoo wel de Engelzen, als onze schepen, na de wal, en quamen niet heel verre van malkander onder eender Eilanden, buiten het gezicht, en de grenspaling van Jakatra, ten anker: waar na de Heer Gouverneur Generaal Koen des nagts den Raad liet vergaderen, om met den andren te overleggen, wat hen nu vorder te doen stond, dog de advyzen waren zoo duister, en liepen zoo verward door malkanderen, dat men tot geen besluit konde komen: eenige waren van gevoelen, dat men de Engelzen met den dag weder behoorde aan te tasten, maar het gebrek van buskruit stiet deze stemming (die anders ongetwyfelt gevolgt, en in 't werk gesteld zoude zyn geworden) ten eenemaal om verre.

's Anderen daags, zynde den 3 January, kregen de Engelzen nog drie van hunne schepen van Bantam, zoo dat zy nu 14 sterk waren, het welk de onzen den moed niet weinig deed zakken, en zynde den Raad op het ontbod van de Heer Gouverneur Generaal weder, ten einde als daags bevoorans, by malkander gekomen, vielen 'er, behalven het gebrek van buskruit, nog te overwegen verscheide andere zwarigheden, de welke 't aantasten van de Engelzen mede ten eenemaal schenen tegen te zyn, namentlyk, gebrek van volk, de reddeloosheid der schepen, hun ryke en kostelyke ladinge, en dat daar mede, tegen zoo veel van den vyand, na alle gedag-

Die in ge-
vegt met de
Engelzen
raakt.

Overleg-
gingen van
de Heer
Gouver-
neur Gene-
raal Koen,
en Raad.

De Engel-
ze vloot
met nog
drie sche-
pen ver-
sterkt.

dagten, geen voordeel te behalen zoude wezen, zulx daar op, voor af, wierd vastgesteld; weder na de Reede voor Jakatra te loopen, om met de onzen aldaar het bovenstaande in nader overweging te nemen. De ankers wierden dan weder gelicht, dewyl de Engelzen al onderzeil waren, om, na het scheen, de onzen weder aan te taffen, maar ziende dat ze op Jakatra aan zetten, bleven zy hunne komende drie schepen een weinig tyds in wagten, en volgden de onzen zeer kort agter aan, zynde nu 14 schepen sterk.

De Heer Gouverneur Generaal Koen, binnende de Eilanden van Jakatra gekomen wezende, het wederom den Raad by malanderen komen, om te zien waar men 't best zoude cours zetten; dog als de zaak in overweging gelegd was, wierd het ankeren glad afgetemt, en geoordeld, dat een besluit, om met de schepen zoo dryvende, of zeilende, na Amboina te loopen, en aldaar onze magt by een te verzamelen, veel dienstiger en heilzamer zoude wezen, dan den geheelen staat der E. Maatschappy aan een hagchelyken zee-flag te wagen, te meer, om dat men, wanneer de kleene voorraad van kruut verschooten was, noodzakelyk zoude moeten vervallen in handen van de Engelzen, en daar door komen te veroorzaken een onnoemelyke schade, en een nederlage, die men bezwaarlyk weder zoude kunnen herstellen, en te boven komen. Hier quam nog by, dat de Engelze schepen beter bemand, en bezelt waren, als de onzen, dat wy de onzen tot Jakatra geen meer hulp konden toebrengen, en dat 'er ook geen tyd was, om hun advys van land te doen afhalen, dat zy van volk, en alle noodlykheden ter defensie vry wel voorzien waren, uitgezondert van buskruit; dog waar mede de schepen hen ook niet konden helpen, dat zy na 't vertrek van onze schepen na de Oostersche quartieren, indien hen de nood daar toe quam te dringen, ook een beter accord, 't zy dan met de Engelzen, of den Koning van Jakatra, zouden kunnen bedingen, alzoo de zelve zich wel konden verzekert houden, dat de onzen niet zouden nalaten met zoo veel magt, als ze konden by een krygen, ten spoedigsten weder te rug te keeren. Dat men alle de contanten en koopmanschappen, in onze schepen zynde, niet behoorde in zoo een ongelyken waagschaal te zetten; om te behouden het gelatene tot Jakatra, 't welk ten dien opzichte weinig was, dat het niet te verantwoorden zoude wezen het meere deel van den Nederlandzen Staat in Indiën te pericliteren; om daar van te behouden een verbleven kleen gedeelte tot Jakatra voornoemt: nadien, wanneer onze bovengemelte schepen geslagen en verloren wierden, de Engelzen over al in In-

De onzen besluiten na Amboina te loopen.

Beweegredenen dieswegens.

dien voor een langen tyd zouden hebben en kunnen behouden het meesterfchap ter zee, en waar op dan, als gezegt, zoude moeten volgen een onverzettelyke schade en nederlage, die de E. Maatschappy veel jaren zoude kunnen onthouden; maar tegens dit alles waren weer andere redenen, namentlyk, of men dan het volk, geld, en goederen tot Jakatra zoo schandelyk zoude mogen verlaten, en of men zoude mogen toelitaan, dat de Engelzen zoo vervolgens weg namen, en hun meester maakten van alle onze schepen, die dagelyx, zoo uit het Vaderland, als verscheide gewesten van India, in de Straat Sunda wierden verwagt, benevens meer andere, te dezer stoffe dienende, tegenwerpingen; dog 't belang van 't een en 't ander wel en met aandagt overwogen zynde, wierd eindelyk besloten, en vastgesteld, de steven na de Oost te wenden, en met de rykfte schepen na Amboina te loopen, gelyk dan ook terstond geschiede, wezende de onzen nu nog versterkt met het Fregat Ceylon, twee dagen te voren van Succadana op Jakatra's Reede ten anker gekomen zynde, dog met het welke de Koopman Jacques le Febre door den Heer Gouverneur Generaal geordonneert wierd zich te moeten onthouden omtrent het West-einde, ofte de mond van de Straat Sunda voornoemt, om aldaar te kruiffen op onze schepen, die van verscheide Indische quartieren, als mede uit het Vaderland, wierden verwagt, om de zelve voor de Engelzen te waarichouwen, en kennisse te geven, van 't gene tusfchen hen en ons was voorgevallen, tot welken einde zyn Edelheid ook na Solor afvaardigde het fchip de Jager, als mede na Bima om Ryft het fchip de Berger-boot en na DJapan (een Landfchap op Java's Oostkust) om partye andere provisien, vee, en ververfing, het fchip de Valk.

En op dat de onzen in de versterkte logie tot Jakatra, als toen voorzien zynde met 40 stukken kanon, van de voornoemde genomen resolutie, en het vertrek der schepen niet onkundig mogten blyven, schreef de Heer Gouverneur Generaal Koen, al voortzeilende, een briefje aan den Commandeur Pieter van den Broeke, den zelve, mitsgaders de verdere Officieren en Raad-perfoonen, daar by aanbevelende, om het tegen de vyanden zoo lang uit te houden, als het hun mogelyk zoude zyn; dog niet langer konnende, dan met de Engelzen, ofte den Koning van Jakatra zoude tragten een goed accord te maken, en liever onze logie, punten en bolwerken overgeven aan de Engelzen, als aan den Koning van Jakatra, daar byvoegende een ernstige waarschouwing, van wel op hoede te wezen, om onder schyn van vriendschap niet verraden te werden.

De gemelte Commandeur van den Broek dit

Het opgelmelte besluit werd aan de onzen op Jakatra bekeurt gemaakt.

dit briefje nog op dien dag ontfangen hebbende, hield het zelve geheim, om zoo schielijk geen verflagentheid onder 't volk te veroorzaken, dewyl het aankomen van 18 Engelze ſchepen ter Reede voor Jakarta, en dat de onzen de zelve had moeten ruimen, hen al vry wat bekommerd hadde gemaakt. Des nagts zagen zy het ſchip de zwarte Leeuw, 't welk de Engelzen 19 dagen bevorens van ons genomen hadden, op Jakarta's Reede, by en onder gemelte Engelſche vloot ten anker leggende, tot de kiel toe af branden, zoo gezegt wierd met zyn volle lading, en dat zulk ook by ongeluk zou toegekomen zyn; dog het heeft zyn bedenken of de Engelzen altoorens de lading daar niet hadden uitgeligt, en door gebrek van volk, met het ſchip verlegen zynde geweest, het zelve niet tot een brander tegen ons zouden hebben gebruikt, indien wy ſtand gchouden hadden, en niet voor hun gewekten waren.

Het ſchip de zwarte Leeuw verbrand.

De onzen op Jakarta ter zee door de Engelze vloot, en te land door de Javanen belegerd.

Het gebeurt zeer zelden, dat de menſchen in nood zynde, malkander moeten dwingen tot hart te loopen, of met al hun magt en vermoogen te arbeiden, en wel byzonderlyk, wanneer ze weten dat daar aan hangt de behoudenis van hun eigen leven, en 't welk ontrent het laaſte, namentlyk den arbeid, tot hun versterking en deſenſie, aan de onzen die tot Jakarta gebleven waren, ook genoegzaam quam te blyken: want nadien zy nu door de Engelze ſchepen ter zee, en daar en boven met hulp en byſtand van hun volk, te land door de Koning van Jakarta belegerd waren, en niet tegenſtaande zy, van 's vyands bolwerken met grof kanon beſchoten wordende, gedwongen wierden daar op weder te antwoorden, zoo nam eger het werken zoo goeden voortgang, dat zoo wel de geprojecteerde, als de half gemaakte vier-hoekpunten, ofte bolwerken op den 13 January 1619 bezigtigt, en redelyk ſterk geoordeelt, mitsgaders alle met nieuwe gemaakte vaandels beplant wierden, welke brave onder de Jakatrazee Javanen in de ſtad zulk een ſchrik veroorzaakte, dat de Koning de naaſtvolgende dag des avonds met een witte vaan aan de onzen af zond zyn Sjahbandars ſchryver, en hen door den zelve by een briefje liet bekend maken de genegenheid, die hy had, om met de Nederlanders in vrede te leven; 't gene hy des anderen daags, den 15 January, ook by een tweede briefje vernieuwde, met byvoeging, indien de onzen mede zoodanig gezint waren, dat ze dan eenigen van hun aan hem wilden afzenden, en daar tegen weder ontfangen zynde Oſtagiers, gelyk de zelve dan ook niet lange daar na overquam, in plaatze van den Opperkoopman Evert Hermanszoon, Doctoor de Haan, en Joſef Natelaar, die gecommiteerd wa-

Welke laaſte zoeken te accorderen.

Waar toe de Oſtagiers werden gewiſfeld.

ren, om met den Koning te ſpreken, en hun ook al met eenen tot dien cinde na het Hof begaven; dog kort daar aan, weder te rug keerden met beſcheid, dat de Koning nog tot treves, nog tot vrede, wilde veritaan, ten ware wy weder afbraken de Kat, en het nieuw gemaakte bolwerk, ongetwyffelt, om dat deze beide hem het meest in de weg ſtonden, en veel nadcel hadden toegebragt.

Hy ſcheen zig evenwel dien nacht wat beter of nader bedagt te hebben, alzo daags daar aan weder twee Oſtagiers af zond, tot verzekering van den Eerw. Predikant, Adriaan Jacobszoon Hulzebos, den Opperkoopman Evert Harmenszoon, en Doctoor de Haan, de welke, ten Hove gekomen zynde, hem bekend maakten, dat de onzen wel genegen waren het gepaſſeerde te vergeten, en te vergeven, voortaan met hem in vrede en vriendschap te leven, en het maken van verdere werken, tot de wederkomſte van de Heer Gouverneur Generaal na te laten, indien de Koning zulks mede belieſde te doen, maar geenzins konden beſluiten het bolwerk, en de Kat af te breken, dewyl ook de Engelzen ons groote redenen hadden gegeven, hen in 't minſte niet te mogen betrouwen. En of ſchoor de Koning zich hier over zeer misnoegt en geſtoort hield, konden de voornoemde onze Gezanten uit andere verhalen, en de begrooting van zyn geleden ſchade, klaar genoeg bemerken, dat hy met een goede ſomme gelds wel te vrede zoude kunnen geſteld werden.

Daar wierd dan deze dag niet veel byzonders verrigt, en de onzen keerden weder na hunne logementen, gelyk mede de Javaanze Oſtagiers na de hunne. Des anderen daags 's morgens den 17 January, quamen weder over, als Oſtagiers, twee groote Javaanze Orangkays, en daar op gingen ook onze Gezanten mede voor de derde maal na den Koning, dog wierden onderweg ontmoet, of geſtut, door drie Engelzen, die hun voor Koopluiden uitgaven, en begeerden, dat de onzen zonder geweer, en voorts geblind zynde, zoo zouden geleid worden ter plaats daar de Koning met al zyn Adel, en ook eenige Grooten van Bantam, mitsgaders de Engelze Generaal, by malkanderen vergaderd waren; en als de onzen verklaarden tot zulk niet genegen te zyn, en ook met hun Engelzen, nog met hunnen Generaal, iets te doen hebben, zoo wilden zy onze Gecommitteerden met kracht en geweld te lyf, ſmalende ook zeer vuil en vinnig op den Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, den zelve te laſt leggende de oorzaak te zyn van dezen ontſtanen oorlog; en dit liep zoo hoog, dat zy met de Javanen, die de onzen zogen te beſchermen, zonder iets verrigt te hebben, weder na de logie

moec-

moesten brengen, in queftic gerakten, en ook tegen de zelve in 't geweer quamen; zynde nu, op hun magt ter zee, en het volk, dat ze daar van aan land gekregen hadden, zeer baldadig en stout geworden, en daarom konden de onzen geen anderen ftaat maken, als dat deze onderhandeling daar mede zou wezen afgebroken. Maar na de middag quamen de Javaanze Oftagiers al weder, en verzogten, dat onze Gecommitteerden zich wilden vervoegen by des Konings broeder, den Temanggong, de welke zy zeiden, dat volkomen laft en ordre had bekomen, om met de Nederlanders te contrafteren.

De onzen dan derwaards gegaan, en by hem gekomen zynde, fprak hy mede van de groote fchade, die zyn broeder, de Koning, van ons had geleden, en dat wy daar en boven, als hebbende op den 23 December des voorleden jaars, de Engelzen eerft aangetaft, en daar door tegens de zelve in zyn land een oorlog begonnen, vervallen waren in een boete van 4000 realen, volgens 't verbond, 't welk hy voorgaf, dat bevoorens met de Heer Gouverneur Generaal zoude zyn gemaakt: daar op verders concluderende, dat wy, ingevalle niet van meninge waren het nieuwe bolwerk, en de Kat weder af te breken,

De Koning van Jakatra eifcht 8000 realen.

den Koning behoorden toe te leggen een fomme van 8000 realen: van welke laafte, ofte de geld-zaak, de onzen aannamen behoorlyk rapport te zullen doen, en aangaande die van de Engelzen, daar op gaven zy den Temanggong tot antwoord, dat wy, gelyk hem ten vollen bekend moeftc zyn, niets hadden ondernomen, ofte in 't werk gefield, dan 't gene, waar toe zy door den uitterften nood waren gedwongen geweest. Daar mede keerden zy weder na onze logie, die wy nu voortaan een Kasteel of Fortrefle zullen noemen, om dat ze die gedaante had gekregen, en met vier bolwerken, als met een Kat was verfterkt, hoewel daar aan nog al vry veel quam te ontbreken.

De Commandeur Pieter van den Broek, den eifch van den Temanggong gehoord hebbende, liet terftond den Raad by makander komen, en gaf den zelve in bedenken, dat wy nog in geen vier maanden uit de Oosterfche gewelten eenige adffitentie hadden te verwagten, en het bezwaarlyk regens het geweld der Javanen, door de Engelzen geadffiteert wordende, zoo lang zouden komen uit te houden, dat wy niet langer, als voor twee maanden, en dat nog ter naauwer nood, van verfch water zouden kunnen voorzien blyven, ingeval ons het halen van 't zelve, dat gevreeft wierd, konde worden belet. Dat de foberere voortraad van buskruit mede niet heel lang zoude kunnen ftrekken, ofte tegenhouden, en eindelyk dat wy met het koo-

IV. Deel.

pen van de vrede, al quam ze ons wat dier te ftaan, zouden winnen een meerder verzekering voor ons volk en comptoir tot Bantam, en daar door ook nader gelegentheid krygen, om onze komende fchepen, zoo uit het Vaderland, als van elders uit de Straat Sunda, voor de Engelzen te kunnen waarfchouwen, enz. En wierd daar op al met een befloten en vaftgefteld, den Koning van Jakatra met een fomme gelds te vrede te ftellen, 't welk men als toen voornam: mitsgaders daags'er aan, den 18 January, by befluit confirmeerde, en onderteekende, op 6000 realen, waar van ook al ten zelve tyde (op dat het nog ergens na gelyken zoude) een dubbeld gefchrift, by maniere van contract, wierd gemaakt, en door onze gecommitteerden ten Hove gebragt.

Waar op de onzen hem 6000 ryxdaalders toe leggen.

Maar dezen quamen met onverrigte zaken weder te rug, hebbende, nog den Koning, nog eenige van zyn Grooten, niet konnen te fpreken komen voor 's anderen daags, den 19 January 1619, als wanneer zy weder ten Hove ontboden zynde, aldaar vonden den Koning, verzelt van zyn broeders, den voornoemden Temanggong, en de anderen, die een Mohammediaans Prietter was, benevens nog eenige Jakatrazc Edellieden; dog geen Bantammers, of Engelzen.

De Koning, na dat het contract hem in 't Nederlands voorgelezen, en daar na ook in 't Maleits overgezet was, approbeerde het zelve met zyne ondertekening, en zond daar van het eene, onder geleide van veele zyner Grooten, of Orangkays, by de onzen in 't Kasteel, alwaar het dan mede ten overftaan van de zelve, en onder het opzetten ofte laten wajen van witte vrede-vanen, in 't openbaar wierd afgekondigt.

De Koning tekeur het contract.

De blydfchap van de onzen was groot, en die van de Javanen niet minder. Immers men moeft zulk oordeelen uit hunne uitterlyke en meenigvuldige tekenen van vreugde, die ze onder het zenden van veele vrugten en andere kleenigheden tot gefchenk aan de Commandeur, en die van zynen Raad, daar over quamen te betoonen, en het fcheen, dat daar mede eenig deel aan wilde hebben een Javaanze Eenhoorn, of Rhinocer, de welke door de onzen van jongs of aan in de logie opgevoed, en eenigen tyd bevorens door gebrek van water, na buiten in het bosch gejaagt was: want de zelve quam op dezen dag mede weder binnen het Kasteel, zoo 't bleek, nog niet hebbende konnen vergeten zyn Nederlandze weldoenders, en de plaats, daar hem zoo goet onderhoud was aangedaan; en men moet zich nog des te meer daar over verwonderen, om dat de Rhinoceros geagt worden te zyn wel van de domfte, of boifte foort van beeften.

Maar wat zal men zeggen van den Koning van Jakatra, wiens gedagten mede zoo sterk op het Fort, of Kasteel speelden, dat hy zyn Sjahbandar aanstonds ook derwaards zond, om de onzente ontlasten van de 5000 realen contant, en 1000 ryxdaalders aan lywaten, die hem by het voornoemde contract waren beloofd: en daar mede was het zelve op eenen dag ondertekend, afgekondigt, en van onze zyde genoegzaam voldaan, daar en tegen had de Koning van Jakatra daar by aan de onzen toegestaan, en geaccordeerd, dat zy het Fort, ofte Kasteel, zoodanig, als het was, en zonder daar aan meer te mogen timmeren, zouden behouden en bezitten, tot de wederkomst van den Heer Gouverneur Generaal, dat de Engelzen zoo na, als bevoorens was geschied, geen logie, of huizing aan het gemelte ons Fort zouden mogen bouwen, gelyk zulx mede niet zouden mogen doen de Chineezen en Javanen, op geen twintig vademen na buiten onze Pagger, en, dat wel het voornaamste was, de Koning had ook daar by beloofd, in alles te zullen onderhouden en nakomen het voorgaande contract, getekent by den Heer Gouverneur Generaal Pieter Both, en Gerrit Reinfst, 't welk, als rakende de zaak ten principalen, niet ondienftig zal zyn hier agter te laten volgen, of invloeyen; en te meer, nadien daar by blykt, dat deze Koning Widiak Rama als toen aan de Nederlanders tot het dryven van hunnen vryen en onbekommerden handel, voor een somme van twaalf honderd Spaanze realen heeft verleent, of liever verkogt een plaatze in zyn land, groot 25 roeden, ofte 50 vademen in de lengte, en even zoo veel in de breedte, ofte ook wel grooter, indien zy zulx van nooden mogten hebben, om daar op, na hun believen, huizen, als hun zouden te passé komen, te bouwen, en daar en boven heeft hy Koning ook aangenomen de onzen daar in te zullen helpen en beschermen tegens allen aanval van vyanden, wie die ook zouden mogen wezen, en dat hy ook, tot voorkoming van brand, zoude

laten afbreken alle daar ontrent staande huizen, zonder te gedoogen dat 'er weder eenige, ten ware in 't geheel van steen, wierden opgebouwd; dat hy ook tot den handel in zyn land niet zoude toelaten eenige Portugeezen, of Spanjaarden, maar de zelve geheel daar uit weeren: waar tegen zich de Nederlanders weder hebben verbonden hem Koning van Jakatra, mitsgaders zyn landen en onderdanen, te helpen en beschermen tegens alle geweld en invasie te water en te land, de hem door de Spanjaarden, Portugeezen, of eenige andere vyanden, zoude mogen werden aangedaan, directelyk, of indirectelyk; gelyk dan ook wegens de maniere van den handel, die der tollen, en verdere geregtigheden, met de Koning zyn gemaakt zoodanige artikelen en conditien, als by het voornoemde hier onder volgende accoord staan uitgedrukt; dog dient daar ontrent aangemerkt, dat het zelve allereerst is gemaakt in 't laatste van het jaar 1610, tusschen den Koning van Jakatra, en den E. Jacques l'Heremite de Jonge, en dat daar in voor ons schynt bedongen geweest te zyn, de tol-vryheid, van alle de in te koopen vivres, als Ryst, Arak, enz. want het blykt, dat de Heer Gouverneur Generaal Pieter Both, wanneer zyn Ed. in 't begin van 't volgende jaar 1611 met het schip 't Wapen van Amsterdam ter Reede van Jakatra was gekomen, om van daar voort na de Oosterfche gewesten te vertrekken, dat artikel op het verzoek van de Koning heeft geroyceerd, en dat als toen het gemelte accoord ofte contract, weder verschreven zynde, door den Koning en den Gouverneur Generaal den 28 January des zelvigen jaars 1611, op nieuw is ondertekend: zynde daar na ook op den 21 December 1614 door den Heer Gouverneur Generaal Gerrit Reinfst wat vermeerderd, mitsgaders daar by aan de Koning beloofd 800 realen jaarlyx voor de tollen der provinsen, die door de onzen aldaar zouden werden ingekogt, enz. Luidende het gemelte contract en de ampliatie als wy in 't vervolg kunnen zien.

DERDE HOOFDSTUK.

Accoord met de Heer Both, of l'Heremite, en de Koning van Jakatra. Ententyde van de Heer Reinfst nog vermeerders. 't Accoord der onzen in 't Fort Jakatra met dito Koning. Binnen drie dagen door hem verraderlyk gebroken, en den Commandeur van den Broecke met eenige der zynen schelmagtig gevangen, en mishandelt, en gedwongen de onzen in 't Fort tot overgave te ordonneeren. Die zich in postuur van verdediging stellen. En een nieuwen Commandeur verkiezen. Eisch en bod over het los-geld onzer gevangenen. De vyanden tragten den Commandeur van den Broecke te dwingen, om de onzen de overgave aan te raden; dog geeft de onzen moed, en word jammerlyk behandelt. De Engelzen bieden verscheide voorwaarden aan. Die de onzen bewegen in onderhandeling te treden.

Accoord en contract gemaakt by den Kapitein Jacques l'Heremite de Jonge, uit den naam en van wegen de Hoog Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlandze Provinciën, en zyn Princelyke Hoogheid, Maurits de Nassauw enz. ter eenre, en den Doorlugtigen Widiak Rama, Koning van Jakatra, ter andere zyde, en dat voor eeuwig na dezen.

Accoord met de Heer Both of l'Heremite, en de Koning van Jakatra.

„ Eerstelyk zal de Koning voornoemt
aan de onderzaten van de Heeren
Staten voorsz. behooryke commissie heb-
bende in Jakatra verleen vrye handelinge,
en sterke woonplaatzen, daar hunne
persoonen en goederen in goede bewa-
ringe mogen zyn, om de welke te
bouwen ons zal verleen een plaatze
gelegen in het Chineesche quartier,
groot 50 vadem in de lengte; en zoo
veel in de breedte, of grooter, indien
zulk van noden hadden, voor welke
voorz. plaatze zullen betalen aan den
Koning 1200 realen van agten, waar
op hy ons zal laten timmeren na ons
gelieven, en steene huizen laten bou-
wen zoo groot, en kleen, als ons zal
te pas komen, welke huizen, persoo-
nen, en goederen, hy ook zal gehou-
den wezen te helpen beschermen tegen
allen aanval van vyanden, wie die ook
zouden mogen wezen. Hier tegen zul-
len de voornoemde Hoog Mog: Hee-
ren Staten Generaal der Vereenigde Ne-
derlanden gehouden zyn den voorsz.
Koning van Jakatra, zyne onderdanen
en landen te helpen beschermen tegen
alle geweld en invasie te water, en te
lande die hem door de Spanjaarden en
Portugeezen of enige andere vyanden,
zoude mogen aangedaan werden, direc-
telyk, of indirectelyk; maar indien de
Koning buiten zyn land eenige oorlog-
gen, ofte entreprize aanvaardde, zullen
de voorsz. Hollanders hem niet gehou-
den zyn te adfisteren, nog eenig behulp
te doen, te water, of te lande.

„ En op dat namaals op 't stuk van den
handel, of koopmanschappen geen dif-
ferentie valle, waar door vervreemdinge
van partyen zoude mogen ontstaan, zyn
met inalkanderen over een gekomen, en
geaccordeert, als volgt.

„ Eerstelyk zal de Koning voorsz. ge-
nieten voor tol van den peper, die wy
aldaar zoude mogen kopen en laden, 5
ten 100, de zelve taxerende gelyk ze
kost, en van Bilibilian, en robbe-rob-
be van den zelve peper zal hy genieten

„ 10 realen van agten van elke 100 zak-
ken. De Sjahbandar zal genieten voor
robbe-robbe van elke 100 zakken 2 rea-
len van agten; van gelyken de schryvers
van elke 100 zakken 2 realen, en de
weger van elke 100 zakken een reaal,
van alle andere na hare soort, als zan-
delhour, nooten, macis, nagelen, en
andere diergelyke koopmanichappen,
die de voorsz. Hollanders in Jakatra
zouden mogen koopen, en in hunne
schepen laden, zullen zy gehouden zyn
te betalen aan den voorsz. Koning 5 ten
honderd, en niet meer; wel verstaande,
dat hier in niet zullen begrepen zyn,
eenige Chineesche waren, als zyde, zy-
de-werken, porcelyn, en andere dier-
gelyke; maar zullen de zelve, zonder
eenige belastinge, vry mogen koopen
en uitvoeren.

„ Verder zullen de voorsz. Hollanders,
Zeelanders, enz. alle waaren, hoedanig
die zouden mogen wezen, die met hun-
ne Schepen, Jagten, Jonken, ofte an-
derzints aanbrengen, hier vermogen te
lossen, en wederom naar hun believen
te laden en uitvoeren, ofte verkoopen,
zonder de zelve eenigzins met eenige
tollen ofte andere bezwaarnissen te be-
lasten.

„ Zullen ook vermogen op alle des Ko-
nings landen en Eilanden, hier ontrent,
hout te houwen, en te laten houwen,
tot bouwinge van schepen, en ander-
zins, daar toe het zelve zouden mogen
van doen hebben, zonder verhinderung
ofte geweld.

„ En of 't geviel, dat 'er iemand van 't
volk van de Hollanders, 't zy witten, of
zwarten, om eenig moedwillig feyt,
of misdaad, weg liep, zal de Koning
voorz. gehouden zyn die wederom te
leveren, om de zelve na behooren te
mogen straffen, het welk ook de voorsz.
Hollanders zullen gehouden wezen te
doen, ingevalle iemand van des Konings
volk by de voorsz. Hollanders vlugtte.

„ En op dat 'er door maaninge van
schulden geen differentie valle, zullen
de voorsz. Hollanders eenige goederen
aan Chineezen, of Javanen willende
verkoopen, by dag het zelve moeten
doen, en laten geschieden met voorwe-
ten van de Sjahbandar, op dat 'er geen
quade schulden gemaakt worden, en op
dat, ingevalle eenige onder de hand quaad
worden, de voorsz. Koning ons aan
onze betaling mag helpen.

„ Ingevallye daar ook iemand ware 't zy
Javanen, Chineezen, of andere Natien,
Iii 2 „ die

„ die de Hollanders in eenige zaken ver-
 „ ongelykten, zal de Koning gehouden
 „ zyn ons aan ons regt te helpen, en de
 „ misdadigen te straffen, en ingeval ic-
 „ mand van de Hollanders eenige overlast
 „ aan de Javanen ofte iemand anders de-
 „ den, zullen de zelve van gelyken dade-
 „ lyk geapprehendeert, en naar hun fout
 „ gestraft werden.

„ Ook zal de Koning niet vermogen
 „ enige Portugeezen, of Spanjaarden toe
 „ te laten in zyn land enige handelinge,
 „ maar de zelve geheel daar uit weeren.

„ Alle welke boven gemelte Artikelen
 „ wy ondergeschreyen bekennen met mal-
 „ kanderen gecontracteert te hebben, en
 „ beloven van wederzyden, die nu en ten
 „ eeuwigen dage onverbrekelyk te onder-
 „ houden. In kennisse der waarheid
 „ hebben dit met ons gewoonlyk handte-
 „ ken ondertekend. In Jakatra den 28
 „ January 1611.

Onderflont en was getekent.

WISIA GARAMA.
 of
 WIDIJAK RAMA.
 en
 PIETER BOTH.

*Appendix tot het contract
 in de jaren 1610 en 1611 met
 de Koning van Jakatra ge-
 maakt.*

En ten tyde „ **V**Oort om af te maken de pretensien
 van de „ van tollén, die zyn Majesteit van
 Heer „ Jakatra sustineert hem te competeren o-
 Reynst „ ver den Arak en andere waaren, die al-
 vermeer- „ hier tot Jakatra worden gekogt, of van
 deerd. „ andere quartieren gebragt, is geaccor-
 „ deert tusschen den Heer Gouverneur Ge-
 „ neraal Reinf, en de Sjahbandar, uit
 „ de naam van zyn Majesteit voornoemt,
 „ daar voor van de Hollanders jaarlyx zal
 „ ontfangen en genieten 800 realen van
 „ agten, dies zullen de voorz. Hollan-
 „ ders vry zyn van verdere tollén, impo-
 „ sities, en andere zwarigheden, hoedan-
 „ nig die ook zouden mogen zyn over den
 „ arak, ryft, boonen, Chineesche en
 „ andere waaren en koopmanschappen, die
 „ hier zouden mogen gekogt worden, ook
 „ mede vryelyk alhier mogen laden en
 „ ontladen alle schepen, komende uit het
 „ Vaderland, van de Kust, van Choro-
 „ mandel, Atsjien, Johor, Patani, en de
 „ Eilanden der Moluccos, Banda, Am-
 „ boina, Solor, en andere quartieren van
 „ India, geen uitgezonderd, zonder van
 „ waaren, die zy uit de voorz. quartie-
 „ ren zouden mogen brengen, en alhier

„ lossen, en weder laden, ofte verkoopen,
 „ eenige tollén of lasten, en andere zwa-
 „ righeden, te betalen, hoedanig die ook
 „ zouden mogen geimagineert werden, uit-
 „ gezonderd de speccryen, en het zandel-
 „ hout, dat de Hollanders hier tot Jakatra
 „ zouden mogen koopen, daar voorn de
 „ voorz. Hollanders betalen zullen vyf
 „ ten honderd, als hier vooren in 't con-
 „ tract begrepen staat, wel verstaande,
 „ dat de Koning van Jakatra voorz. het
 „ gene bevorens verhaalt is, zal aggreë-
 „ ren. Aldus gedaan in de Logie tot Ja-
 „ katra, ter presentie van Anachoda Wat-
 „ ting, Chinees, op den 21 December
 „ 1614, en heeft de Koning verzogt dat
 „ dit zelve contract van de 800 realen
 „ zoude luiden in tegaan om jaarlyx te be-
 „ talen primo January 1615. De maand
 „ word by hun genaamd Boelanhadji
 „ En om voor te komen perykelen van
 „ brand, zal zyn Majesteit af doen bre-
 „ ken alle de huizen in 't Chinees quar-
 „ tier, die ontrent de Logie staan, tot het
 „ Riviertjen toe, en niet gedogen dat 'er
 „ van iemand eenige gebouwt werden,
 „ ten ware van steen, van 't onderfeten
 „ dak toe inclus.

Was getekent

G. REYNST.

Hier voor hebben wy gezegt, dat de
 Koning van Jakatra, voor de genieting
 van 6000 realen, aan de onzen beloofd
 had een vredige en geruste bezitting van
 de plaatze, de welke hy hun in zyn land
 had verkogt, en vergunt, en de welke zy
 niet alleen tegen de verraderyen van die
 van Bantam, en de vyandelyke aanslagen
 der Engelzen, maar ook zelve tegen de
 quade voornemens van hem en de zynen,
 genoodzaakt waren gewest zoodanig te
 versterken, dat ze nu konde dragen den
 naam van een Fort of Kasteel, dog dat de-
 ze zync belofte niet langer zoude duuren,
 als tot de wederkomst van den Gouver-
 neur Generaal uit de Oostersche gewes-
 ten, alles omstandiger blykende uit het
 gene daar van by geschrifte opgelyd, en
 door hem ondertekend was, luidende als
 volgt.

*Accoord gemaakt tusschen
 den Koning van Jakatra, en
 Pieter van den Broeke, Com-
 mandeur.*

„ **N**Ieuw accoord en bestand gemaakt Accoord
 „ met den Koning van Jakatra, ge- der onzen
 „ naamd Widiak Rama, ter eenre, en in 't Fort
 „ Pieter van den Broeke, Commandeur, en Jakatra
 „ ter andere zyde, wegen den voorgaan- met dito
 „ de oorlog tusschen hem, en de genera- Koning.
 „ le

„ le vereenigde Oost-Indifche Maatfchap-
 „ py gerezen, in ordre als volgt.

„ Eerftelyk zal de Koning voorfz. be-
 „ loven het voorgaande contract by de
 „ Generaal Pieter Both, en Gerrit Reynft
 „ getekend, in alles te onderhouden en
 „ na te komen, als voor dezen gefchied is.

„ Ten tweeden zal de Koning gehou-
 „ den wezen te gedoogen, dat ons Fort
 „ (’t welk hy zegt tegens de voorgaande
 „ contracten getimmerd te zyn) in effeet
 „ als het nu tegenwoordig is, zal blyven
 „ ftaan tot de komfte van den Heer Gene-
 „ raal, zonder door ons in dien tyd daar
 „ aan iets meer te timmeren.

„ Ten derden, niet toefaan dat de En-
 „ gelzen huizinge ofte Logic, zoo na aan
 „ ons Fort zullen bouwen, als voor dezen
 „ geweeft is, om alle ongenugten voor
 „ te komen.

„ Ten vierden, dat ’er op 20 vadem
 „ buiten onze Pagger geen huizen van
 „ Chinezen of Javanen mogen gebouwt
 „ worden. Om welke voor verhaalde
 „ punten, als ’t geen de Koning verder
 „ pretendeert, men hem betalen zal eens
 „ voor al de fomma van 6000 realen van
 „ agten, te weten, 5000 in contant, en
 „ 1000 in kleeden, waar mede hy belooft
 „ alle voorgaande queftien dood, en ter
 „ neder geleit zullen zyn.

„ Alle welke bovengenoemde Artike-
 „ len wy ondergefchreven bekennen met
 „ malkanderen gecontracteerd te hebben,
 „ en beloven die van wederzyden nu en
 „ tot allen tyde, onverbrekelyk te onder-
 „ derhouden, in kenniffe der waarheid,
 „ hebben dit met onze gewoonlyke hand-
 „ tekeninge ondertekend in ’t Fort Jaka-
 „ tra den 19 January 1619. was getekend
 „ by den Commandeur en alle de Raads-
 „ perfoonen, waar onder eenige Javaanze
 „ letteren ftonden, zynde de naam van de
 „ Koning van Jakatra, WIDIAK RA-
 „ MA, of WISIA GARAMA.

Maar dat deze valfche en trouwlooze
 Koning geenzins van meeninge is geweeft
 de onzen tot de wederkomfte van den Heer
 Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon
 Koen in ruft en vrede te laten, heeft niet
 lang daar na genoegzaam komen te bly-
 ken.

De Javanen zoo wel, als meeft alle hier
 omtrent woonende Indianen, overtreffen
 de Europeërs, en voornamentlyk de Ne-
 derlanders, zeer verre in loosheid, om hun
 boosheid en quaad voornemen tegen ie-
 mand, onder fchyn van genegtheid en
 vriendschap, te verbergen, en daarin be-

toonde de Koning van Jakatra, dat hy mc-
 de geen van de minften, maar veel eer een
 van de fchranderften was; want niet meer
 als drie dagen na ’t fluiten van de vrede,
 ofte op den 22 January 1619, liet hy door
 eenige zyner Grooten, zeer ernstig ver-
 zoeken, dat het den Commandeur van den
 Brocke dog mogte believen by hem te
 gaff te komen, en dan voorts de Rivier
 op uit fpeelen te varen, om daar mede de
 vrede en vriendschap nader te bevestigten,
 en het gemeene volk, dat hy voor gaf dat
 anders nog lang befchroomt zou blyven,
 in valter vertrouwen te brengen, en ’t eene
 maal geruft te ftellen; en hoewel de on-
 zen nu al hadden behooren geleert te zyn,
 al het fchoon en luttig fpreken van deze
 boosaardige en moorddadige menfchen ver-
 dagt te houden, en hun daar voort te hoe-
 den, lieten zy zich egter nog bedriegen,
 en, over het gemelte verzoek vergadert zyn-
 de, befloten met malkanderen, uitgezon-
 derd de Eerw. Predikant, Adriaan Jacobs-
 zoon Hulzebos, die daar tegen was, en ’er
 niet toe konde verftaan, dat de Comman-
 deur Pieter van den Brocke, den Koning
 daar in zoude te wille zyn, gelyk de zel-
 ve zich dan ook al met eenen, verzien van
 een goed gefchenk, en verzelt door Do-
 ctor de Haan, vyf militairen, benevens
 een Inlandzen jongen, na het Hof begaf;
 maar het was hun allen een droevig te gaff
 gaan, en fpeelen varen; want nauwelx
 daar gekomen, en nedergezeten zynde,
 werd hen het gefchenk voor eerft afgeno-
 men, en zy zelve daar na geweldig over-
 vallen, geftooten, geflagen, de kleede-
 ren van ’t lyf gefcheurt, naakt, in de flyk
 geworpen, en zoo iemand op zag, met
 voeten in ’t aangezicht getrapt, mitfga-
 ders zoo kort en valt geveugeld, dat zy
 hun handen niet aan de mond konden
 brengen: en zoo compareerden zy voor
 den Koning, en den Engelzen Genraal,
 dewelke dit feeft aldus hadden doen aan-
 richten: en als deze van te zien hun wel
 voldaan en verzadigt vonden, wierden de
 onzen alle op eenerlei wyze, aan handen
 en voeten in een blok gefloten, zynde de
 negende man daar nog by gekomen, te
 weten, de Bottelier, de welke met een
 party geld, om vee en hoenderen te koo-
 pen, door de Javanen was uitgelokt, en
 door de zelve, na dat ze hem daar van be-
 roofd, of uitgeplunderd hadden, met een
 touw om de beenen, door flyk en drek,
 mede na ’t Hof gefleept. Wyders werd
 de Commandeur, zoo zittende, met bloo-
 te kriffen gedreigt, en gedwongen een
 brief aan de onzen in ’t Fort te fchryven,
 en hen daar by te belaften, het zelve ter-
 flond over te geven, of dat zy anders alle
 dood geflagen zouden worden, en of fchoon
 de Commandeur verklaarde, dat hy nu
 niet meer over die van ’t Fort had te zeg-
 gen,

Binnen drie
 dagen door
 hem verdra-
 derlyk
 verbroken.

En de
 Comman-
 deur van
 den Brocke
 met eenige
 der zyne
 fchelmag-
 tig gevan-
 gen en
 misban-
 deld.

En ge-
 dwongen
 de onzen in
 ’t Fort, tot
 de overga-
 ve te or-
 donneren.



A. Baten inventor

Dero Schone maker, fecit

gen, en de Nederlanders volgens hunne krygswetten, geen gehoorzaamheid schuldig waren aan een, die daar buiten, veel min aan een die gevangen was, en dat hy ook zelve, wanneer mede een Raadsperfoon ware, zyn Commandeurs ordre in diergelyken geval niet zoude kunnen nakomen, zonder daar over de straffe des doods onderworpen te zyn, zoo moest hy evenwel den begeerden brief schryven, en denzelven door een lyf-eigen van den Koopman Kornelis Houtbraken, die daags te voren van Bantam aldaar aangekomen was, tot de onzen in 't Kasteel afzenden, zynde deze Houtbraken expres door den Pangerang van Bantam afgezonden, om met den Koning van Jakatra 't een en 't ander te verhandelen, en zoo wierd hy geconfideert als een onzijdig persoon, en niet gelyk die van 't Kasteel tot Jakatra, als een vyand aangezien, hoedanigen onderscheid te maken, de Engelzen aan de Javanen nu ongetwyfeld al hadden geleerd; en nadien aan hem Houtbraken ook nog dien zelfden avond, op zyn verzoek, wierd toegestaan den gevangen Commandeur Pieter van den

Broeke te mogen spreken, vonden zymet malkanderen goed, dat Houtbraken terstond weder na Bantam zoude vertrekken, niet alleen om aan den regeerende Pangerang aldaar bekende te maken, den toestand van onze zaken tot Jakatra, maar ook den zelfden, onder belofte van erkentnisse, en een goede vergelding, te verzoeken, dat door zyn vermogen wilde bewerken de verlossing van den Commandeur uit zyne gevangenis, en verder vertrek na Bantam, om aldaar te blijven tot de wederkomst van den Gouverneur Generaal, enz.

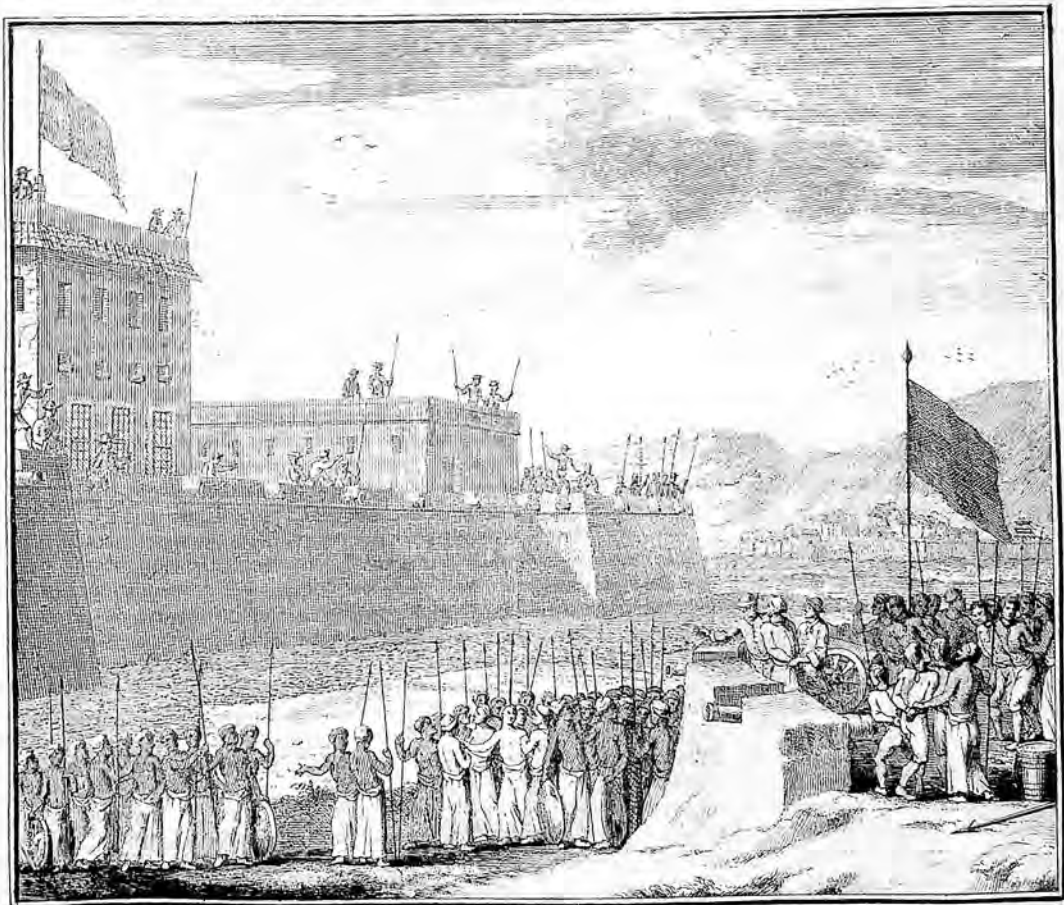
Wanneer nu de onzen in het Kasteel tot Die zig in
Jakatra tyding hadden ontfangen, van hun- staat van
nen zoo deerlyk mishandelde Commandeur, verdedi-
waren zyn daar over zeer verslagen en ging stel-
bedroeft, slooten de poorten toe, bragten een len.
party lywaat, of kleeden-pakken op de bol-
werken, om aldaar te dienen tot borstwe-
ringen, en verkooren weder by provisie een
nieuwen Commandeur, namentlyk, den En een
Onderkoopman Pieter van Ray, die zyn nieuwen
oordeelden daar toe de bequaamste te zyn Commandeur ver-
's Anderen daags den 23 January kreeg kirzen.
de

de gevangen Commandeur Pieter van den Broeke bezook van des Konings Sjahbandar, en twee Engelzen, die zyne handen uit het blok latende sluiten, hem daar door wel eenige verligtinge gaven, dan het was voor geen langer tyd, als dat hy daarmede een nader, of tweede briefje aan die van het Kasteel geschreven, en hen daar by de overgave geordonneerd zoude hebben, onder aanbieding van een Engels schip, om daar mede te kunnen vertrekken, maar de onzen als toen daar toe nog niet konnende besluiten, of door dreigementen bewogen worden; gaven aan den bestelder tot antwoord; dat zy het uitterste wilden wagen en afwagten.

De Engelzen namen nu ook hun slag en tyd zoo wel waar, dat ze aan de over-, of te West-zyde van de Rivier, ter plaatze daar hunne voorige huizen en werken hadden gestaan, met hulpe der Javanen, binnen weinig dagen, weder een nieuwe sterke batterye, voorzien met 8 stukken kanon, hadden opgeregt, en daar en boven

ook gerepareerd alle de gene, die bevorens door hen, en de Javanen waren opgemaakt, 't welk ook de onzen genoodzaakt waren geweest met goede oogen, gelyk men zegt, aan te zien, zonder 't zelyc te durven belleten, eensdeels, om dat nog dagelyx voor hun geld met allerlei provisie en ververschingen wierden geryft; ten anderen, om dat met veel schieten hun buskruit zeer haast zou zyn geconsumeert geweest; en ten derden, om dat ook door zoodanig een verandering, of tegenweer, de verbittering der vyanden niet vermeerderd, en hunne conditie alzoo verergerd mogte werden.

Onder dies liet de Koning van Jakatra Eisch en aan de onzen in 't Kasteel bekend maken, bod over dat hy wel genegen was den gevangen ^{losgeld} Commandeur, en allen die by hem zaten, ^{onzer ge-} ^{vangenen.} weder in vryheid te stellen; mits voor des zelfs randzoen, of losgeld, genietende een somma van tien duizend realen, en waar op hem een bod wierd gedaan van twee duizend realen; maar dat was hem te gering voor zoo veel menschen, de welke



dagelyx zeer groote elende en armoede, | den; en nog daar en boven alle gepynigt
mitsgaders veel hoon en smaad moesten ly- | zouden zyn geworden, om uit hun te ver-
staan

staan de gelegenheid en toestand van de onzen in 't Kasteel indien de Koning van Jakarta had kunnen goed vinden, daar omtrent te volgen den raad van de Engelzen, die nog al gestadig meer geschut uit hunne schepen aan land bragten, hem grooter geschenken en vereeringen deden, en daar onder ook een goede quantiteit buskruit. Des vyands bolwerken en batterijen, tegens ons Kasteel aan leggende, nu weder van de gelede schade heriteld zynde, en voorzien met ongeveer 30 of 35 stukken kanon, zagen de onzen op den 29 January 1619 daar van afwaegen veele, zoo Engelzen als Javaanze vaandels, en kort daar aan, op eene van de naaste aan het Kasteel gelegen, te voorschyn komen hunnen gewezen Commandeur Pieter van den Broeke, benevens de andere agt, zyne medegevangens, alle wel vast gebonden, en, met stroppen om den hals, de Commandeur staande tusschen de twee meergemelte Engelzen, die de Nederlandze taal spraken, en hem dwongen de onzen in 't Fort toe te roepen, dat ze het zouden overgeven, dewyl nog goede conditien konden bedingen, en daar toe ook al haast moesten resolveren, na dien uit 60 stukken kanon beschoten, en met 6000 man voorzien, van 300 ladders bestormt zouden worden; maar de Commandeur een geheel andere taal voerende, en de onzen vermaanende, dat ze nu zouden betoonen oprechte Nederlanders, en ware Batavieren te zyn, wierd hy terstond agter over getrokken, en weder langs de aarde na 't Hof in de gevangenis gesleept, genietende de eer van de voorste te zyn, en door de andere gevangens mede op zoodanigen wyze te worden gevolgt, konnende nu uit ondervinding zeggen:

De vyanden dragen den Commandeur van den Broeke te dwingen om de onzen de overgave aan te raden.

Dog heeft de onzen moed, en word jammerlyk gehandeld.

Heeft iemand door bedrog zich laten overbeeren,

Die moet het dan ook nog wel te verdragen leeren.

Naauwelyx was dit gepasseert, of daar wierden in 't Kasteel gevonden verscheide Engelze brieven, gebonden aan pylen; waar mede zy de zelve aan de onzen hadden weten toe te schieten, behelzende niet anders als schoone beloften, indien zy zig wilden overgeven, en zoo niet, dat als dan protesteeren onschuldig te zyn aan het onnoozel bloed, dat 'er stond vergooten te worden. Het zelve liet ook de Engelze Generaal Thomas Daal, door een by hem ondertekent briefje, aan de onzen weten; dog het wierd zoo wel als de andere onbeantwoord gelaten.

De Engelzen bieden verscheide voorwaarden aan.

's Daags daar aan, zynde den 30 Janua-

ry 1619, zond de gemelte Engelze Generaal weder een brief aan de onzen in 't Kasteel, inhoudende een insinuatie, dat ze tot voorkoming van wederzydiche bloedstorting, het zelve met alle het geschut, aan hem zouden overgeven, of dat anders daar toe, door het gereed-staande kanon, en een groote meenigte volks, zouden gedwongen werden, begeerende daar op ook terstond antwoord, onder verdere aanbieding, indien zy gezint waren tot een accoord te treden, dat dan in plaatse van onze buitenkomende gecommiteerde, de zyne weder tot Ostagers zoude binnen zenden: ook verklaarde hy bereeds met den Koning van Jakarta geaccordeert, en overeen gekomen te zyn, dat al het volk, hoedanig en van wat natic het ook zoude mogen wezen, in 't leven zoude gelaten worden, en de gene die in Engelzen dienst wilden treden, zouden behouden en genieten hunne oude gagie, als mede twee maanden op de hand.

Hier op dan de Raad by een geroepen, en ook met eenige van de hoofd-beampten versterkt zynde, zoo openbaarden hun niet alleen weder de voorige gemaakte zwaarigheden op den 17 dezer maand January, namentlyk, gebrek van buskruit, en dat nog in geen 4 maanden secours te verwagten hadden, enz. maar men bevond dat ze zedert dien tyd nog vermeerderd waren met een groot getal zieken, door den geduurigen, en by na onophoudelyken arbeid, en dat het nieuwe huis Mauritius, makende de Westergardyn van 't Kasteel (en nog met geen aarde gevult zynde) zeer licht en gemakelyk door de regt daar tegen over staande Engelze nieuwe battery, zoude konnen worden onder de voet geschooten; en daar op wierd voort beslooten (zommige meenen buiten nood) met den Koning van Jakarta, en den Engelzen Generaal in onderhandeling te treden, 't welk al met eenen aan den laastgenoemde, tot antwoord op zyn voornoemden brief bekend gemaakt zynde, zond hy des anderen daags, zynde den 31 January 1619, een Engels Koopman binnen het Kasteel, en daar op ging ook weder, als van de onzen gecommiteerd, na buiten, de Kapitein Jan van Gorcom, de welke ten dien tyde met den Koning, en Generaal, niet hebbende konnen overeen komen, des anderen daags 's morgens den ersten February 1619, weder ten Hove ontboden wierd, en ook weder onverrigte zaken te rug keerde; dog na de middag quamen zy met malkanderen overeen, en troffen, en te kenden ter wederzyde het navolgende accoord.

Die de onzen bewegen in onderhandeling te treden.

VIERDE HOOFDSTUK.

Accoord van overgave van 't Fort Jakatra met den Koning van Jakatra en de Engelzen A°. 1619. Verdere byzonderheden dien aangaande. Tusschen-val, waar door de gemelte overgave werd verbindert, en geheel vernietigt. De Koning van Jakatra door de Bantammers verraderlyk overvallen, en in ballingschap verzonden. De Commandeur van den Brocke, en andere gevangenen, na Bantam gevoert. De nieuwe Bantamse Gezaghebber in Jakatra betuigt aan de onzen zonderlinge vriendschap. De Engelzen bieden aan de onzen tegen de Javanen te helpen. Welke Nederlanders te dezer tyd op Bantam waren. Welken de Koning noodzaakte aan de onzen tot Jakatra alles te schryven, wat hy begeerde. Antwoort door die van 't Fort Jakatra. Een nader briefje aan die van 't Fort Jakatra door den Commandeur van den Broek geschreven. De onzen vinden goet zich onder de bescherming der Bantammers te begeven.

Artikelen geaccordeerd tusschen den Koning van Jakatra, den E. Heer Generaal, President, Raad, en Koopluiden van de Engelze Maatschappy trafiqueerende in de Oost-Indiën, ter eener zyde, en den Commandeur, Kapitein, en de Koopluiden van de Nederlandsche vereenigde Oost-Indische Maatschappy in 't Fort Jakatra, ter andere zyde, den ersten February 1619.

Accoord van overgave van 't Fort Jakatra met den Koning van Jakatra en de Engelzen, A°. 1619.

„ **T**EN eersten zullen de Commandeur, Kapitein, en Koopluiden van de Nederlandze vereenigde Oost-Indische Maatschappy, het Fort, volk, en amunitie van oorlog aan de voornoemde Engelzen overgeven; en het geld, de koopmanschappen, juweelen, en andere goederen der E. Maatschappy, aan den Koning van Jakatra.

„ Dies zullen de voornoemde Engelzen weder aan de Hollanders geven een schip, waar voor, van de contanten jegenwoordig in 't Fort zynde, zal betaalt werden 2000 realen van agten. Het voorfz. schip zal verzorgt zyn met 4 goede stukken, 50 mutsquets met haar toebehooren, 6 vaten kruut, en 25 pieken, ook tuct goede zeilen, ankers, kabels, en victualie, voor zes maanden tyds, met vry gelei van lyf, en vryheid, om te gaan naar de kust van Choromandel, ofte daar het hen zal believen, uitgenomen Amboina, of de Molukkos.

„ Zullen ook mede alle de Christenen in 't Fort zynde, vry zyn, van wat Natic of qualiteit zy ook mogten wizen, en zullen mogen met zich uitdragen alle 't gene hun toekomt, stoffen, kleederen, enz. en in contanten de somma van 6200 realen van agten, daar en IV. Deel.

„ boven; en zullen zy hun perfoonen en goederen leveren by de Engelzen, aan de Eilanden, zonder van de Javanen, of iemand anders beschadigt te werden.

„ De Hollanders zullen gehouden wizen een dag na de onderteekening van dezen, uit 't Fort te vertrekken, en de gene die nog ongedoopt zyn, zullen blyven binnen het Fort, uitgezonderd de Japanders.

„ En die magtig zyn 't geweer te voeren, nu in 't Fort zynde, en ook de gevangenen, zullen beloven van nu af, tot toekomende November 1619, gene wapenen tegen de Engelze Natic te voeren, en zullen derhalven ontlast en vry gesteld worden als de andere, alle het welke wy tot allen tyde met eede bevestigen.

„ Zoo lang de Hollanders en hunne goederen aan de Eilanden zullen zyn, zullen zy aldaar door twee schepen beschermt worden tegen alle Javaanze, en andere vyanden meer.

„ En als het schip, daar van voorzeit is, zal gereed zyn, 't welk binnen 10 of 15 dagen geschieden zal, zullen de zelve vertrekken, en ontfangen van den E. Heer Generaal Thomas Daal, Ridder, en Generaal van de Engelzen, vry paspoort, om te gaan na de voornoemde kust van Choromandel, en zullen ter zee, en te land vry zyn van alle overlaf van de Engelzen voornoemt: van de Hollanders zullen gaan in oitgatie aan de Engelzen schepen 12 perfoonen, tot dat het Fort in handen van den voornoemden Generaal, en de Engelzen zal overgelevert, en dit verbond aan by de zyden voldaan zyn.

„ Ook zullen geen Javanen, zoo lang K k k „ de

„ de Hollanders nog in 't Fort zyn, mo-
 „ gen daar binnen komen, dan alleen de
 „ genen die van den Koning werden ge-
 „ zonden, en dat niet boven de agt per-
 „ soonen.

„ Welke artikelen alle, wy accorderen
 „ en belooven waaragtiglyk na te komen.
 „ Zoo waarlyk helpe ons Godt. Datum
 „ als boven.

Was getekent

WIDIAK RAMA,
Koning van Jakatra.

THOMAS DAAL,
*Generaal der Engelze Na-
 tie, en al zyn Raaden.*

*Mitsgaders den Commandeur en alle de
 Nederlandsche Raaden in 't Kasteel
 tot Jakatra.*

Verdere
 byzonder-
 heden dien
 aangaande.

Boven dien hadden niet alleen de En-
 gelzen, in nakominge van het bovenstaande,
 de, aangenomen te zullen bezorgen, dat
 de Commandeur Pieter van den Broeke,
 en de andere gevangen terstond op hunne
 vrye voeten gestelt, en in 't Kasteel ge-
 bragt zouden worden, maar dat ze ook te-
 gens de twaalf onzer voornaamste Officie-
 ren, die een dag voor 't ander volk aan
 boord zouden varen, vier Javaanze Orang-
 kays, en vier Engelze Koopluiden, tot
 Ostagijs binnen 't Fort zouden zenden, en
 dat zy nog daar en boven hunne Engel-
 ze Soldaten, de Rivier langs, in 't geweer
 zouden houden, tot bevrydinge van de ge-
 nen, die uit het Kasteel quamen te vertre-
 ken voor den moerwil en wreethed der Ja-
 vanen: en om nog meer voordeel van den
 Heer Engelzen Generaal te verwerven,
 wierd hem al met een overgegeven, of
 vereert, al het zilver huis- en tafel-serveis,
 dat de Heer Gouverneur Generaal Jan Pie-
 terszoon Koen tot Jakatra had moeten la-
 ten staan, en 't welk de gemelte Engel-
 gelze Heer, hoe gestoort en verbittert hy
 ook op den Heer Koen mogte wezen, even-
 wel nog aannam.

Tusschen-
 val waar
 door de
 gemelte
 overgave
 werd ver-
 hinderd.

De Lichtmis-dag was op den 2 Februa-
 ry 1619 zoo haast niet doorgebrooken, of
 de Engelzen quamen met hunne schep-
 boots en schuiten voor het Kasteel, zoo
 om de 12 voornaamste Nederlandze Offi-
 cieren, in nakominge van het gemaakte
 accoord, aan hunne schepen te brengen,
 als om alle de goederen te inventariseren;
 dog de onzen ziende geen Javanen als O-
 stagijs, nog ook geen Engelze militai-
 ren (om hun voor de Javanen te bevry-
 den) langs de Rivier-kant in 't geweer,
 maar daar en tegen, dat zich aan de mond
 van de zelve, een groote meenigte Java-

nen vertoonden, wierden zeer verbaaft en
 bevangen met een vrecze, dat het van de
 een of de andere kant wel weder op be-
 drog en verraad mogt wezen aangelegt: en
 nog te meer, om dat de Commandeur Pie-
 ter van den Broeke, en de verdere gevange-
 nen, die 's daags te vooren hadden behoo-
 ren in vryheid gestelt, en hun toegezonden
 geweest te zyn, mede nog niet te voor-
 schyn quamen. En schoon de Engelzen
 hun dien aangaande zogten gerust te stel-
 len met te zeggen, dat 'er geene de minste
 zwaarigheid was, zoo konden zy zich eg-
 ter van die bedugting niet ontslaan, maar
 verklaarden rond uit, onder protestatie van
 onschuldig te zyn, dat ze zich liever wil-
 den dood vegten, als zich ongewapend te
 laten vermoorden; en zy waren tot het ne-
 men van dit besluit nog te eerder getre-
 den, om dat ze den voorgaanden avond van
 den gevangen Commandeur een briefje
 hadden ontfangen van een geheel anderen
 inhoud, als zyn voorgaande, al'zoo hy
 daar by bekend maakte, dat de Pangerang
 van Bantam aan den Koning van Jakatra,
 en de Engelzen belast zou hebben, zich
 met de Nederlanders in 't Fort niet meer
 te bemoejen, en dat hy gereed stond om
 met de verdere gevangens na Bantam ge-
 voert te worden, zoo hy verhoopde tot
 een goed einde, dat de onzen moet zou-
 den houden, en met God den voorsten, geen
 nood hadden; dat ze geen accoord moe-
 sten aangaan, nog met de Engelzen, nog
 met de Javanen, en voorts geduurig wel
 op hun hoede wezen, zonder iemand het
 minste te betrouwen, enz. En daar mede
 lag het nieuw gemaakt contract, om dat
 het van de zyde der Engelzen, en des Ko-
 nings van Jakatra niet wierde nagekomen,
 weder t'eenemaal in duigen.

En geheel
 vernietigt.

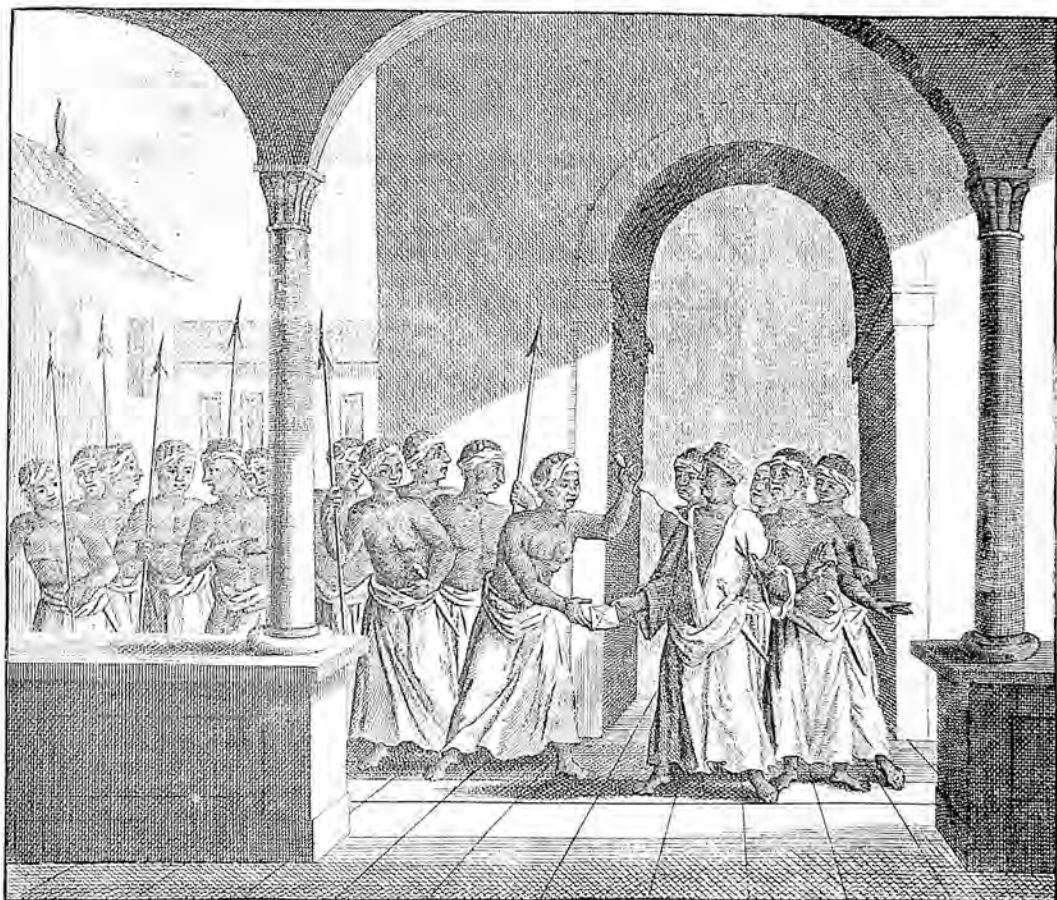
De Bantamze hulp-troepen, bestaande
 in een groot getal gewapend, en van het
 beste volk, waren nu weder versterkt ge-
 worden, met ongeveer 2000 koppen, al-
 le van de zelve soort, en bescheiden onder
 een Pangerang Temanggong, als toen van
 de Bantamze Orangkays, tot Jakatra de
 hoogste of eerste in rang zynde, en ook
 van zyn meester voorzien met een byzon-
 deren last, als de voorige bevelhebbers, de
 welke zich uitterlyk zedert eenige dagen
 ook zeer stil, of gelyk men zeide, als bui-
 ten het spel hadden gehouden, en die van
 Jakatra, mitsgaders de Engelzen, met de
 Nederlanders zoo wat lieten in de bogt
 springen: dog op dezen dag bleek het zeer
 klaar, dat ze onder het afwagten van nader
 order, op hun luimen hadden gelegen, en
 geenzins van meening waren geweest, de
 Engelzen meester te laten worden van ons
 Kasteel, dog den Koning van Jakatra van
 den verderen schoonen buit, daar zy bei-
 den zulk een valten staat op hadden ge-
 maakt.

Het

Het was nu wat later op den dag geworden, als wanneer de onzen in 't Kasteel, door een vervaarlyk getier en geschrei in de stad (nog al meer verschrikt en ontzet geworden zynde) elk om 't eerst na hun bescheiden plaats, en wapenen liepen, om af te keeren het geweld, dat hun nu, zoo ze vast stelden, na lang dreigen, zoude worden aangedaan; dog de gemelte Bantamze Pangerang Temanggung deze beroerte gewaar wordende, liet hun terstonid weten, dat ze maar gerust en stil zouden wezen, alzoohet niet om de Nederlanders te doen was, maar om den Koning van Jakatra, 't welk men voor het eerste

ook wel zoude kunnen gelooven en aannemen, indien hy daar had bygevoegt, dat het ten dien tyde op de Nederlanders nog niet gemunt waar geweest; en van het andere quam de waarheid wel haast te blyken: want weinig tyds daar na kregende onzen tyding, dat de meergemelte Bantamze Pangerang Temanggung den Koning van Jakatra de keur had gegeven om aanstonds van zyn ryk en gebied, mits behoudende het leven, vrijwillige afstand te doen, of te verwagten de sleet van een Javaanze pook of kris, die de Temanggung, onder het overleveren van een brief van zyn meester den Koning, of regee-

De Koning van Jakatra door de Bantam-mers verraderlyk overvallen.



M. Baude 1818.

P. 17. 1818.

rende Pangerang van Bantam, uit de schede getrokken, en hem op de borst gezet had. De Koning van Jakatra, bevindende zich verraden, en alleen verzeld van maar een kleen getal der zynen, die hem zouden hebben kunnen redden, en daar en tegen omcingt van een groot getal Bantammers, die al met eenen toegelchooten, en buiten twyffel op dit schelmstuk afgericht waren, verkoos het leven, voor de dood, die hy dog wel zag niet te kunnen

ontgaan; gaf zyn kris, zyn ryk, en alles wat hy in de wereld had, over aan den gemelten Pangerang Temanggung, of eigentlyk aan des zelfs meester, den Koning van Bantam, uit wiens last hy dan ook te gelyk met die van zynen aanhang, en alle die eenigzins suspect waren, met hunne vrouwen en kinderen (zynde de gene die het voornoemde geraas en getier hadden gemaakt) wierd gevoert, of eigentlyk gebannen na het gebergte agter, ofte in het

En in balingfchap verzonden daur

Zuid-westen van Tanaran, behoorende onder de grenspaling en het gebied van Bantam.

Bejaarde Javanen, en andere Inlanders vertellen tegenwoordig nog voorde waarheid van zelf gezien te hebben, dat de gewezen Koning eenigen tyd daar na weder tot Jakarta zynde afgekomen, zich aldaar aan de strand omtrent ons Kasteel, met een kleen kanotie of vaartuigje, en zulx als een der armste en slegste soort van vissers, had geërneert, en nadien alle de Jakatrake Orangkays, ofte grooten hunnen Koning dus gemakkelyk met zeer weinig beweeging, en zonder eenige de minste bloed-storting, lieten slippen, blyvende elk in 't gebied en bezit van hun volk, wooningen en landeryen, zou men ook wel mogen gelooven, dat het van hen een voorbedagt, en by die van Bantam een doorsteken werk moet zyn geweest; dog 't zy daar mede zoo 't wil, het is echter zeker, dat de Koning van Jakarta verraden, en uit zyn Ryk gestooten is, door den regeerende Pangerang van Bantam, zyn geloofs-genoot, en die hem ook in bloedverwandschap al zeer na was bestaande, zulx hier uit genoegzaam blykt, dat zoo wel onder de Javanen, als onder meer andere Natien, de penning van vriendschap niet ontfang- nog gangbaar is; wanneer de rekening met de ryks-munt, of kroonen moet werden vereffent. Dus wierd op dezen Lichtmis-dag op het Eiland groot Java, de een bedrieger door den anderen bedrogen en van den troon geshopt.

De Com-
mandeur
van den
Broek, en
andere ge-
vangenen
na Bantam
gevoerd.

Ook wierden met deze tyding 'savonds nog na Bantam gezonden, of liever van de een gevangenis na de andere overgevoert de meergemelte Commandeur Pieter van den Broeke, benevens zyn gevolg, de welke, gelyk hier voor gezeyt is, den 22 January 1619 door den Koning van Jakarta op zulk een schelmagtige maaltijd in zyn Hof waren te gaft genodigt geworden, en het welk de Bantamze Pangerang Temanggong na het zich des anderen daags 's morgens den 3 February 1619 liet aanzien, op een beter manier wilde aanleggen, nadien hy belaft had, dat de ordinaire Bazaar, ofte verkoop-plaatze van allerhande proviën en behoeften, voortaan zoude gehouden worden voor ons Kasteel, aan de Zuidzyde; en daar en boven liet hy van zyn nieuw gewonnen stadsbolwerken en punten, als mede van de batterijen door de Engelzen, en Jakatrake Javanen, tegens ons opgeworpen, nieuwe witte vaandels of vrede-vlaggen waerjen. De onzen in 't Kasteel bleven mede dien aangaande in geen gebreken, maar maakten alles by, wat wit was, zoo dat het wel een volslagen Boerekermiss, en nergens minder als na een belegering, of oorlog

De nieu-
we Ban-
tamze Ge-
zaghebber
tot Jakarta
betuigt aan
de onzen
zonderling-
ge vriends-
schap.

gelceek: ook sprak de meergemelte Pangerang Temanggong nu niet anders als van broederlyke vriendschap, zuivere genegtheid, opregte trouw, en meer andere mooie dingen, om de onzen mede in slaap te wiegen: tot welken einde hy hun mede gaarne zoude hebben willen doen gelooven, 't geen hy onder de Javaanze Grooten en het gemene volk had doen uitstrooijen, namentlyk, dat zyn meester, de Koning, of regeerende Pangerang van Bantam om geen andere redenen den Koning van Jakarta verdreven en uit zyn Ryk gejaagt had, als om dat hy, na het gemakte accoord met de Nederlanders, en het ontfangen van de daar by beloofde 6000 realen van agten, zyn woord niet gehouden, maar tegen alle regt en reden op een listige en verfoejelyke wyzen den Commandeur Pieter van den Broeke met zyn gevolg gevangen genomen, en zoo qualyk gehandeld had: daar nog by voegende, dat de Engelzen daar van wel de voornaamste oorzaak waren, en door hun dagelyx aantitzen, den gemelten Koning hadden ten val gebragt, en zoo ongelukkig gemaakt.

Aangaande het laatste, ofte het bedryf der Engelzen, daar van hadden de onzen meer als te veel ondervinding; dog dat de Koning van Jakarta om de boven verhaalde reden of misdaad, gestraft, en zyn Ryk quyt geraakt zou wezen, daar sloegen ze zoo veel geloof aan, als of zy de vos, met een schaaps-vel bekleed zynde, voor de ganzen een oratie van het medelyden, en de deugd van barmhertigheid hadden hooren doen.

De Engelzen door deze schielijke en onverwachte omkeering nu ten eenemaal van hun stuk zynde afgeraakt, schreven dezen dag een briefje aan een van hunne Natie, Mr. Waddoe genaamd, dewelke by de onzen, 't zy dan met voordagt, of gevalig, in 't Kasteel gebleven was. Zy beklagden zich daar by zeer over die van Bantam, en het vervoeren van de bovengemelte onze gevangenen derwaards, waar door ze verklaarden hunne gedaane beloften dien aangaande, niet te konnen na komen, en dat ze ook door de zelve wierden verhinderd omtrent de verdere voldoeninge van het gemakte contract. Zy verzekerden de onzen, dat ze voortaan geen meer hulp of bystand aan de Javanen zouden bewyzen, maar daar en tegen gersolveerd waren de onzen met al hun vermogen te adfilteren, hun waarfchouwende, wel op hoede te wezen, en aan deschoone woorden der Bantammers geen geloof te slaan. Zy bekenden nu wel te konnen zien, dat de Javanen alzoos dorstig waren na het bloed van de Engelzen, als na dat van de Nederlanders: en eindelyk verzogten zy hunne boots en schuiten, die gekomen waren om ons volk uit het Fort af te halen, en na boord te varen, weder na hun-

De Engel-
zen bieden
aan de on-
zen tegen
de Javanen
te helpen.

ne ſchepen te mogen zenden, na't ſcheen bekommerd zynde, dat wy hen zulks uit het Kaſteel zouden hebben willen beletten.

De onzen gaven daar op door een klein briefje aan den Engelzen Voorzitter, en die van zynen Raad, met weinig omſtandigheden, tot antwoord: dat ze als nog wel gezind en genegen waren, het meer-gemelte gemaakt contract na te komen, wanneer het de gelegenheid zoude willen toelaten: dat de Engelzen hun boots en ſchuiten konden laten varen, waar het hun zoude gelieven; en wat aanging de aan ons beloofde byſtand tegen de Javanen, dat de nakoming daar van een goed en Chriſte-lyk werk zoude zyn.

Den 4 February 1619 ſchreven de Engelzen weder een briefje aan de onzen, meeft van den zelve inhoud, als dat van gifteren, en men kon daar uit genoegzaam bemerken, dat zy in de ſtad Jakarta al immers zoo verlegen waren, als de onzen in 't Kaſteel, voor by het welke zy verzogten, dat hunne vaartuigen, zonder verhin-dering, de Rivier mogten uit-en in-, en zy alzoo daar mede weder na boord varen. Het kanon van hunne nieuwgemaakte bat-terye, zou ons wel de meefte ſchade heb-ben konnen toebrengen, als ſtaande even over die Rivier aan de Weſtzyde, daar ons Fort op het zwaakte was.

De onzen ſtonden hun dit verzoek dier-halven niet alleen terſtond zeer gaarne toe, maar deden ook by een nader briefje valſte toezegginge en beloſte, dat ze den 6 Fe-bruary 1619 des nagts (als wanneer de En-gelzen hadden laten weten, hun geſchut te zullen afvoeren) zouden waken, en wagt houden, om, ingevalle de Javanen zulks wilden beletten, hen met kanon, en mus-quetten te adſifieren, en wanneer zy het dan nog te quaad mogten krygen, wierd hen aangewezen en toegestaan, dat ze hun toevlugt vryelyk zouden mogen nemen tot ons Kaſteel, om zich onder 't zelve te konnen beſchutten: en daar op voeren de Engelzen met hunne zaken voort, zonder daar in door de Javanen eenige verhinde-ring te ontmoeten, 't zy dan dat ze het niet wilden, of niet konden doen.

De dienaars der E. Maatſchappy die tot Bantam hun verblyf hielden, of gerekent wierden aldaar beſcheiden te zyn, waren de voornaamſte de Koopluiden Abraham van Uffelen, en Kornelis Houbraken, mitſgaders de gewezen Direkteur tot Pa-tani, Henrik Janszoon, de welke, gelyk reeds is gezegt, met het ſchip de zwarte Leeuw van daar tot omtrent Bantam ge-komen wezende, door de Engelzen be-drogen, en het gemelte ſchip, met alles wat hy daar in had, aſhandig gemaakt was. Hy wierd ten aanzien van zyn ampt, ge-houden voor de eerſte in rang, en na hem

volgde de gewezen Commandeur van 't Kaſteel tot Jakarta, Pieter van den Broe-ke, wanneer de zelve mede tot Bantam was aangekomen; voorts de gemelte Koo-pluiden van Uffelen, en Houbraken, en de-zee verdere waren de Gezaghebbers, die de Koning aldaar (onder voorgeving van hen tegen de Engelzen te zullen beſcher-men) genoegzaam als zyne gevangens hield, en door dreigementen dwong, aan die van het Kaſteel tot Jakarta te raden, en te ſchry-ven, al het geene hy tot uitvoeringe van zyn voornemen oordeelde dienſtig te zyn.

Van gemelten Henrik Janszoon, en van Uffelen ontſingen de onzen tot Jakarta dan op den 5 February 1619 een briefje ge-dateert den 3 dito (op welken tyd zy nog geen tydinge hadden bekomen van 't ge-ne op den 2 dito of 's daags bevoorens tot Jakarta met den Koning van dat Ryk was voorgevallen, en hoe de Engelzen zoo als ze gereed ſtonden om ons Kaſteel over te nemen en in te trekken, door die van Ban-tam daar in waren wederhouden en te leu-geſtelt) zy verklaarden, dat dit hun brief-je was geſchreven met kenniſſe en voor-weten (door laſt dorſtenze niet zeggen) van den Koning van Bantam, die hen al-les goeds quam te bewyzen, en niet an-ders wenſchte, dan dat het den Nederlan-ders mogte wel gaan, en die hen ook uit genegenheit had gerecommandeerd te ſchryven, dat de onzen in 't Kaſteel wel op hun hoede moeſten zyn, om door den Koning van Jakarta, en de Engelzen niet bedrogen en verradent te werden. Henrik Janszoon, en van Uffelen voegden daar nog by, dat ze met groot leetwezen en verwondering gehoord hadden, dat de on-zen het Fort, met alles wat'er in was, by contract wilden overleveren aan den Ko-ning van Jakarta, daar ze nog zoo onlangs van waren bedrogen geweest; dat de Ko-ning van Bantam den gevangen Comman-deur van den Broeke, op des zelfs verzoek van daar had opontboden, om met hem te handelen wegens de Nederlanders, en hun-ne goederen, die hy genegen was, onder zyne beſcherminge te nemen; en waar o-ver zy zeiden, dat met gemelten Koning mede al in geſprek waren geweest, ver-zoekende dat de onzen tot Jakarta zulx wel wilden overwegen, en dan ook oordeelen, onder wiens gezag alles, het zekerſte zou-de konnen zyn.

Het antwoord, dat die van 't Kaſteel tot Jakarta op dit briefje gaven, en ook aanſtonds na Bantam afzonden, was, dat ze geen ontzet voor handen ziende, en niet in ſtaat zynde, om de magt der Engelzen, gevoegt by die van den Koning van Jaka-trā, te konnen wederſtaan, genootzaakt waren geworden, met de zelve zoodanig een verdrag en accoord aan te gaan, als hen door den Commandeur van den Broe-ke

Welken de Koning noodzaakte aan de on-zen alles te ſchryven.

Antwoord van die in 't Fort Ja-katra.

Wat Ne-derlanders te dezer tyd op Bantam waren.

ke zoude zyn, of konnen werden bekent gemaakt; dog dat de zaken nu geheel waren veranderd, en zy geresolueert, hunnen gedanen eed te betragten tot den jongsten man toe.

Met en benevens het boven gemelte Bantamze briefje van den derden dezer, hadden die van 't Fort tot Jakarta ook ontvangen een missive van den Koopman Jacques le Febre (van wiens afzendinge met het jagt Ceilon, na de mond van de Straat Sunda, om op de aankomende Vaderlandze en andere schepen te kruiften, hier voor onder 3 January 1619 staat gemelt) zynde geschreven den 23 en 28 der zelve maand January, uit het schip Haarlem, in de gemelte Straat geankert leggende. Onder het Eiland Sebefo, of Slebeze, houdende ten principalen advertentie, hoe aldaar op den 18 en 20 dito uit het Vaderland waren aangekomen de schepen Haarlem voornoemt, en het Hart, benevens een handig Portugees jagtje, of Fregat, door die van Haarlem op de reize ontmoet en van den vyand veroverd, zoo dat hy nu 4 schepen by malkanderen hebbende, voornemens was, met de zelve voor Jakarta te komen, wanneer de Engelzen met hun magt innewaart aan na de Oosterfche quartieren vertrokken zouden zyn, en waar van hy verzogt te mogen werden vervittigt, gelyk de onzen tot Bantam aan hem ook al bedektelyk hadden gedaan, te weten, dat het daar mede geheel anders gelegen, en dien volgende zyn afkomste tot voor Jakarta gantfch niet geraden was. Den 6 February 1619 quamen van Bantam tot Jakarta in 't Kasteel de Directeur Henrik Janszoon, en de Koopman Abraham van Uffelen, expres door den Koning afgezonden, met een brief van den Commandeur Pieter van den Broeke, 3 daags bevorens met eigen hand aan de Raden van 't Fort geschreven, en alhoewel daar niet by stond, dat de Koning hem daar toe had gedwongen, bleek zulx niet alleen genoegzaam uit de stof zelve, maar ook uit de verwarde styl, of stellinge, dat hy zeer betuutert of verlegen moest zyn geweest. De inhoud was dan, dat hy uit zyn gevangnisse tot Jakarta aan den regeerende Pangerang tot Bantam had laten verzoeken, derwaarts overgebragt te werden, om met hem, wegens ons Fort, en de daar in zynde goederen, te konnen contracteren, dat, nu hy tot Bantam was aangekomen, de Pangerang, op het gene aan hem was verzogt, zeer vast stond, en hart aandrang, begeerende de opoffering, en overlevering van alles, onder belofte van zoo veel gunst en weldaden te zullen genieten, als men zou konnen wenschen en begeeren. Dat hy van den Broeke daar op aan den Pangerang wel had voorgelouden, het gemaakte verbond met de

Een nader briefje aan die van 't Fort Jakarta door den Commandeur van den Broeke geschreven.

Engelzen, en hoe de zelve aangenomen hadden de onzen een schip te zullen geven, voorzien van behoorlyke amunitie van oorloge, en de nodige provisien, om daar mede gezamentlyk te konnen vertrekken, dan dat de gemelte Pangerang daar op had geantwoord geen schip te hebben, maar wel Jonken, die hy tot 3, 4, of 5 stuks zou bestellen, om de onzen uit het Fort na Bantam te voeren, en hun aldaar onder zyn Koninglyke bescherminge te nemen, onder conditie, dat de goederen en koopmanschappen, by de zynen afgescheept, en overgebragt zouden moeten worden, zynde dit briefje geschreven en ondertekend in 's Konings Hof tot Bantam den 5 February 1619, en alleen getekend door Pieter van den Broeke, gewezen Commandeur van 't kasteel tot Jakarta. De gemelte Directeur Henrik Janszoon, en de Koopman van Uffelen wisten ook mondeling te verhalen, hoe de Koning of Pangerang van Bantam, bekomen hebbende, het origineele dubbelde contract, door de onzen op den eersten February 1619 met den Koning van Jakarta, ende Engelzen gesloten, geen anderen staat scheen te maken, dan dat hem ons kasteel zou moeten werden overgelevert en ingeruimt, vaststellende, dat het hem van regtswegen toequam, als zynde zoo wel geworden possesseur van de belgering, en het daar op gevolgte contract, als van het geheele Koningryk Jakarta, 't welk hy wel niet had gewonnen met het zwaart, maar eger met een Javaanze poek of kris, op zoodanig een wyze, als hier voor staat aangehaalt, namentlyk, door list en verraad, onder schyn van hulpe en vriendschap, en nadien de onzen in 't kasteel tot Jakarta deze Javaanze regt-possessie, niet wel konden begrypen, gelyk misfchien zommige Nederlandze Regtsgeleerden, mede daar toe al wat veel van hun verstand zouden moeten inspannen, zoo wierd des Konings van Bantam's eifch, by hun in geen geheel hooge consideratie getrokken, en maar eenlyk gedelibereert, of men het Fort zou behouden, of overgeven, en in cas van 't laatste, aan wien, 't zy dan aan de Engelzen, of aan den Koning van Bantam; dog waar op niet voor 's anderen daags, den 7 February 1619 wierd geconcludeert, en als dan, uit enkele kleenmoedigheid, en by meerderheid van stemmen, goedgevonden, de Engelzen weder aan te zoeken, om te onderstaan, of men met dezelve niet eenige andere en betere voorwaarden zou konnen bedingen, als 7 dagen bevorens aan hun waren toegestaan, dewyl het gemeene volk tot de overgave aan den Koning van Bantam geenzins wilde verstaan. Dit wierd dan in 't werk gesteld; maar de Engelzen, die nu wel zagen, en hoe langer hoe meer bevonden, dat

dat hunne bakens (voornamentlyk tot Jakatra) verzet, en zy daar door hun oogmerk t'eeneemaal quyt geraakt waren, kon men naauwelyx meer te spreken komen, ofte iets laten weten, alzoo zich meest allen na boord hadden getransporteerd, zynde door de Bancammers zoo openbaar bedrogen, en zoo schendig by de neus geleit, dat ze van boosheid als na hun staart omliepen. Ook witten ze niet, waar ze dezen onverwagten voorslag van de onzen, om onder een nieuw te maken accoord, het kasteel als nog aan hen over te geven, zouden grypen of vatten. Aan genegentheid, om meester van ons volk te worden, en de E. Maatschappy daar door zulk een grooten afbreuk te doen, quam het hun in geen deele te ontbreken. Het kasteel, en 't geen ze daar meer by zouden hebben kunnen bedingen, was geen brokje om te verpruilen; maar daar waren al te veel zwaarigheden aan vast. De Pangerang, of Koning van Bantam zou het zeer euvel hebben opgevat, indien zy hadden over-, en in bezit genomen, een gemaakte vastigheid in zyn nieuw gewonnen Koningryk, en die hy daar en boven vaststelde, dat nu door het voorsz. recht van possessie, zyn eigen geworden was. En schoon zy hem het kasteel daar na al weder hadden ingeruimt, en overgegeven ('t welk wy hen niet zouden hebben kunnen betwiften, en ook voor hen wel het naaste, of beste zou zyn geweest tot vermyding van openbare vyandschap) zoo zouden zy hem omtrent de koopmanschappen, en andere bekomen goederen, niet hebben kunnen vergenoegen, nog beneemen die gedagten en inbeelding, dat zy den besten buit hadden ontfutzelt, hoe opregt zy ook mogten hebben gehandeld; ja, al hadden ze van 't hunne daar nog wat by gevoegt, zulk de Engelzen, ten dien tyde zeer verstoort en misnoegt zynde, niet konden besluiten ons kasteel in bezit te nemen, om het zelve met de verdere goederen, aan den Koning van Bantam, en nu mede van Jakatra, weder over te

geven: en om het tegens wil en dank, van den zelve in te houden, tot een rendezvous, of hoofdplaatze, gelyk (nu sterck van schepen, en meester ter zee zynde) zouden hebben kunnen doen, daar toe schenen hun ordres niet te leggen, nog ook hunne zaken na te staan, behalven dat ze ook niet konden nalaten te gedenken, aan de wederkomst van den Heer Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, uit de Oosterfche quartieren, met zoodanigen magt, daar ze het te water en te land zeer bezwaarlyk tegen zouden hebben kunnen uithouden.

Als nu de onzen in 't kasteel op den 8 February 1619 bemerkten, dat de Engelzen met hen niet veel goeds in den zin hadden, ook het spoor byster, en toeten nader onderhandeling ongenegen waren, en ziende mede ter Reede voor Jakatra aankomen verscheide vaartuigen, expres door den Koning van Bantam afgezonden, om hen derwaards over te voeren, wendden zy het weder over den anderen boeg, ontwierpen eenige punten of articulen om daar op het kasteel aan den gemelten Koning van Bantam, en zich zelve onder zyne bescherming over te geven; dog de Directeur Henrik Janszoon, en de Koopman Abraham van Uffelen, die daar mede des anderen daags den 9 February 1619 wierden afgevaardigt, hadden order om de zelve articulen aan den Koning niet te vertoon, ofte voor te houden, voor en al eer hy van den Engelzen Generaal, en zynen Raad, zou bezorgt en ons beschikt hebben, een handtekening of brief van verzekering, dat zy de Nederlanders en hunne goederen, vry en onverhinderd zouden laten passeeren, alzoo zy buiten dien niet verstaan konden, nog gezind waren, eenig verbond aan te gaan, en om na hun vermogen te faciliteren de verkryging van dusdanig een vrygeleide van de Engelzen, hadden ze ook aan den Koning, of Pangerang van Bantam geschreven een briefje van navolgende inhoud.

De onzen vinden goed zich onder de bescherming der Bancammers te be-
geven.

VYFDE HOOFDSTUK.

En briefje der onzen aan den Koning van Bantam. *De Artikelen der onzen voor die van Bantam ten verzoeke van dien Koning opgesteld. Die de Bantamse vrienden wat gebrekkelyk vinden; inzonderheit ontrent de geëischte pas der Engelzen. De onzen in hun keur gegeven, om met 't volle geweer uit het Fort te trekken, en na Bantam over te komen. Of daar binnen te blyven, mits dat de bolwerken afgebroken wierden; daar de onzen geen vast besluit op kunnen nemen. De jachten Delf, en de Tyger komen op Jakatra's Reede. Waar af het laatste na Ambon werd voortgezonden, met schryvens aan de Heer Generaal Koen wegens den toestand der zaken.*

Zyn Majesteit de Pangerang Aria Rana Manggala, wenscht de Raaden van het Fort Jakatra geluk en welvaart.

Een briefje der onzen aan den Koning van Bantam.

„ WY hebben den brief van zyne Majesteit ontfangen, en daar in gezien zyn Majesteit tot onzen welvaart zeer is genegen, daar in wy ons verblyden, en zoeken ook anders niet, als zyn Majesteit wel keninlyk is. Wy hebben voor dezen vrede en verbond gemaakt met den Koning van Jakatra, en ook met de Engelzen, om hun ons Fort over te geven, dan zy werden verhinderd om te doen, dat ze ons hebben beloofd, en houden nog zeer aan, dat het van ons mogte onderhouden werden. Wy zyn nu ook wel gezint met zyne Majesteit te accordeeren; maar de Engelzen dreigen ons, als wy van hier vertrekken, met geweld aan te tasten, en dan zouden wy van alle middelen ontbloot wezen, dan zoo de Engelzen ons willen belooven, met onderteekening, ons te laten passeren, zoo zullen wy daar toe verstaan, en met den Koning de vrede te maken.

Onderstont in 't Fort Jakatra, ady 9 February 1619.

En was getekent

P. VAN RAY,
JAN VAN GORCUM,
ADRIAAN JACOBUSZ. HULZÉBOS.
en
EVERT HARMENSZOOM.

De punten, of artikelen, door de onzen in 't Kasteel tot Jakatra opgesteld, en waar van hier voor mede gesproken is, luidende als volgt:

Artikelen geëischt by de Raaden leggende in 't Fort Jakatra, op den eisch en het verzoek van den Koning van Bantam, in forme als volgt.

De Artikelen der onzen voor die van Bantam, ten verzoeken van dien Koning opgesteld.

„ A Lzoo dito Koning ons afeischt het Fort voornoemt, om het zelve af te breken en te razeren, zal hem 't zelve by ons overgegeven, en in handen geleverd worden, om daar mede te doen als hem zal gelieven, mits ons vergunnende de conditien vorders genominert. Eerst en voor al, zal de Koning gehouden zyn ons toe te zenden jonken, prauwen, en alles wat mogte nodig zyn, om ons en onze goederen, zonder schade en verandering in te schepen,

„ en na Bantam te voeren, en ons hier van Jakatra onder wegen, ofte op de Reede, mitsgaders tot Bantam te bevryden van alle overlast, die ons door de Engelzen, ofte eenige anderen mogte aangedaan worden.

„ Zullen wy mogen ook tot onzen believen aldaar op de Reede te leggen, aan land overgaan, ofte vertrekken, zoo als de zaak en de tyd zal vereischen, en dat, als voren gezegt is, bevryt van alle overlast, ofte ongeval. En zullen wy ons ook mogen vervoegen by, en mede in 't Franische scheepje, den Koning toebehoorende, en aldaar op de Reede leggende, om onze jonken, en ons zelfs daar in, en omtrent te onthouden: en zoo ons als dan nog iets mogte ontbreken, als ververfchinge, en andere behoefstens, zal ons vergunt werden, met geld te mogen koopen. Zoo zullen wy ook tot ons believen mogen aan land komen, en van daar weder te sloop varen, wanneer het nodig zal zyn, gelyk voor dezen geschiet is.

„ Dat al het volk, van wat Natie zy zyn, als Hollanders, Negros, Japanders, getrouden, en ongetrouden, zullen mogen met ons uit het Fort vertrekken, met hun volle geweer, vliegende Vaandels, brandende lonten, en alle hunne toebehoorende bagagie, zonder van eenig Javaan gevisiteert, ofte belet te werden.

„ Zullen wy mede mogen uit het Fort dragen, vry en onverhinderd, alle de koopmanschappen en contanten, de E. Maatschappij toebehoorende, mits dat de Koning daar van zal genieten een regte vierde part, namelyk, 25 van 't 100, ook mede uit te voeren de helft van al het geschut, kruut, lood, kogels, met alle resterende toebehooren, ook alle de provisie, victualie, mondkosten, en haar toebehooren, als water-vaten, en andere dingen, daar toe nodig, binnen het Fort zynde.

„ Dat hier tot Jakatra, als het Fort zal overgegeven zyn, zullen mogen vry blyven wonen, vyf of zes man, om te koopen arak en andere provisie, onze schepen en volk nodig zynde. 't Comptoir tot Bantam zal gestelt worden in forme en vryheid, om met de Chinezen en andere Natien, te mogen handelen, als mede voor dezen geschiet is aan hen, die een comptoir toebehoorende is. Alle onze gevangenen van hier vervoert, zullen los gelaten, ontslagen, en vry gestelt worden.

„ Ten

„ Ten laafien, zullen wy ook vermogen, eer wy van hier vertrekken, onze jonken met haar kleinste gefchur, bafsen, en fteenfukken te verzoigen, tot defenfie en behulp voor en tegen die gene, die ons moget verhoinderen: zullen ook geen Javanen meer aan boord, of in de logie mogen komen, dan als de Hollanders zelfs zullen gelieven; ook de jonken, die op de Reede zyn leggende, niet by iemand anders, dan door ons alleen, bewaart werden.

„ Dit alles zal de Koning van Bantam ons met eede op den Alcoraan of den Moshhaf, en met zyn zegel en handtekening bevestigen en verzekeren, zonder erg of lift, na te komen en te onderhouden. Dit doende zal hem onze fortrefie, en het genoemde in handen geleyert werden. Actum in 't Fort Jakatra den 9 February 1619.

Met den gemelten Directeur Hendrik Janszoon, en den Koopman van Uffelen, lieten die van 't kasteel tot Jakatra, mede een briefje afgaan aan den Commandeur Pieter van den Broecke, en den Koopman Houbraken, eenlyk tot bekendmaking van hunne intentie, en ten geleide van de bovenstaande artikelen. Ook schreef de Kapitein Jan van Gorcum aan gemelten van den Broecke in 't byzonder, dat hy den Koning van Bantam niet konde vertrouwen, en van des zelfs gedaane beloften, een zeer kleen of krank geloof had: en dat het hem dien volgende nog met te meer bevreemding toefcheen, als of de Bantamze vrienden al bereeds met dien Koning, zonder voorweten van die van het kasteel tot Jakatra, een verbond hadden gemaakt, gelyk zulx mede uit dezending van vaartuigen, tot berging der goederen, die in 't kasteel waren, konden werden gefustineert.

Na verloop van eenige dagen ontvingen de onzen tot Jakatra, kort op malkanderen, van Bantam drie briefjes, zynde gedateert den 17, 20, en 22 February 1619, en getekent door Henrik Janszoon, Pieter van den Broecke, Abraham van Uffelen, en Kornelis Houbraken, mitsgaders in substantie van den navolgenden inhoud. Het boven aangehaalde verwyrt, van den Kapitein Jan van Gorcum, aangaande hun onderhandeling met den Koning van Bantam, buiten kennis van de onzen in 't kasteel tot Jakatra, fcheen hen wat gevoelig geraakt te hebben, en zy konden het evenwel niet debatteren, of op een andere wyze wederleggen, als met te zeggen: dat zulx van mistroostige en met zoo veel zwarigheid beladene gevangenen, als zy waren, niet konde werden goed gevonden, en dat ook de Koning van Bantam niet

IV. Deel.

zoude hebben konnen gelooven, dat ze daar toe waren bevoegtgeweest. De overgebragte artikelen door Henrik Janszoon, en van Uffelen, hadden zy gelezen; dog daar in wat gebrekkelyk bevonden, dat men een Koning, waar mede men in vriendschap zogt te handelen, zoude af-eifichen zoodanig een hoogen eed, en daarom was by hen niet raadzaam gevonden, hem zulx voor te houden, nadien hy uit zich zelve had beloofd het verbond, als het gefloten zou wezen, met zyn eigen handtekening en zegel daar onder, te zullen bevestigen. En aangaande het verblyf van vyf of zes man van de onzen tot Jakatra, na dat het kasteel zoude overgeven zyn, oordeeldenze te eenemaal ondienftig en ongeraden, om dat daar uit zou konnen gemaakt worden deze overdenking. Indien de Nederlanders zoo veel werk maken van een plaats, daar niets van waarde valt, en daar men hen zoo qualyk gehandeld heeft, wat zullen ze dan niet wel doen om Bantam, daar hun zoo veel aangelegen is, en daar uit zouden de Engelzen, na hun meening, weder nieuwe gelegenheid hebben gekregen, om ons nog meer gehaat en verdagt te maken, zynde dit zoo de redenkavelingen en confideratien van onze gezaghebbers tot Bantam, nopende het verblyf van een kleen getal Nederlanders tot Jakatra, behoorende nu mede onder den Koning en het gebied van Bantam.

En wat aanging de zaak ten principalen, Inzonder-namelyk de brief van verzekering en vrygelcide van den Engelzen Generaal, en die van zynen Raad, de gemelte Bantamze vrienden zagen het verzoek en begeren van die van Jakatra wel aan als geheel billyk, nodig en gefundeerd; maar geen de minste apparentie, dat de Koning zoude konnen besluiten, de Engelzen daarom te verzoeken, of daar over aan te spreken, als een zaak zynde, waar door zyn gezag en waardigheid te zeer zou worden verminderd, alzooy hy daar en tegen ten dien tyde, als boven is gezegt, met hen in geen goed verftand was, behalven dat die ook dagelyks bezig waren met het pakken en afschepen van hunne goederen, onder voorgeving van te willen opbreeken en Bantam verlaten. Onderwylen konden ze nog niet nalaten de onzen ontrent de Bantamze Grooten te betigten, met veele vuile, valsche, en vercierte onwaarheden; maar het ergfte van allen was, dat de Opperhoofden en vrienden tot Bantam rond uit betuigden, dat ze geen middel zagen, om den Koning langer op te houden, dan tot dat'er op dit hun schryven door die van 't kasteel tot Jakatra geantwoord zou konnen worden, wat ze van meening waren te doen, en of ze het zelve aan hen wilden overgeven of niet, 't welk hun nog toegeftaan was voor de laafte maal te mogen vragen.

L 11

Zy

Zy zwoeren en verklaarden mede, dat ze niet zoo zeer trachten na hun eigen verlossing, als wel na de behoudenis van die van het kasteel; dog 't welk zy vast stelden, dat tot de wederkomst van de Heer Gouverneur Generaal niet zou kunnen werden ingehouden, en daarom meenden ze, dat het voor ons veel voordeeliger en beter zou wezen, daar van een vrywilligen, als een gedwongen afstand te doen, gebruikende in hunne gemelte drie briefjes (waar van het bovenstaande wel de voornaamste zin en meening is) zoo veel vreedde beweegredenen, om die van 't kasteel tot de overgave te dwingen, en gemelte hun gevoelen te doen toestemmen, dat men met den Kapitein Jan van Gorcum wel gedagten zoude krygen, of ze zich met den Koning van Bantam niet wat te ver hadden ingelaten, en ten minsten, of ze wel zouden kunnen ontgaan den naam van des zelfs voorSpraken geweest te zyn.

De onzen tot Jakatra, die zomtyds de moed nog niet geheel verloren gaven, en de zelve dan eens weder wat te veel lieten zakken, waren met malkanderen nog niet overeen gekomen, wat ze die van Bantam op hun voornoemde aandringende insinuatie-briefjes zouden antwoorden; als wanneer van daar weder by hen in 't kasteel quamen te verschynen de meer gemelte Directeur Henrik Janszoon, en de Koopman Abraham van Uffelen, benevens nog eenen Theodorus Jemming, mede brengende een briefje van den Koning, of regerende Pangerang, het welk bevonden wierd, te zyn van den navolgenden inhoud.

Ik Pangerang Aria Rana de Manggala, wensche u Raaden in 't Fort Jakatra een lang leven, Amen.

„ **V**OLGENS uw verzoek zende hiernevens den vriend Henrik Janszoon, om u myne meeninge duidelyk te verstaan te geven, gelyk ik ook alle uwe missiven wel verstaan hebbe, 't gene u my toelegt, als 't quart van de goederen, en de helft van 't geschut, is my aangenaam, en sta ook toe alle uwe artikelen, my voorgenoemd; dog 't verzoek van den brief van vrygeleide der Engelzen, daar toe kan ik, die een Koning ben, gansch niet besluiten, om redenen, die de vrienden wel zullen considereren. Ik versta ook uit u missiven, dat wel gezind zyt met my in verbond te treden, en in vriendschap te handelen. Zulx zoo zynde, laat het nu blyken. Ik geve u als nu voor de laatste maal, van twee punten een te verkiezen, te weten, 't eerste, dat gy met 't volle geweer uit de Godong zult ver-

De onzen in hun keur geven, om met 't volle

„ trekken, en dezelve verlaten, 'tzy om geweer uit
„ in de jonken te embarqueren, of met het Fort te
„ kleene prauwen herwaards aan te ko- trekken, en
„ men, naar 't u believen zal. na Bantam
„ 't Ander, indien niet geresolveert zyt over te ko-
„ u in zee te begeven, maar in de Go- Of daar
„ dong wilt blyven, dat gy zult gedogen, binnen te
„ dat de bolwerken afgebroken, en het blyven, en
„ grof geschut met de steenstukken hier mits dat de
„ gebragt zullen werden, blyvende al bolwerken
„ leenlyk met de musquetten en zyde- afgebroken
„ weeren daar binnen. En indien gy tot wierden.
„ punten van beide deze punten kond ver-
„ staan, bemerk ik zekerlyk, dat gy u ei-
„ gen zelve zoekt te bedriegen, en my
„ te verraden: want ik alrede den Ko-
„ ning van Jakatra myn maagschap ver-
„ worpen, en my vyand van de Engel-
„ zen gemaakt heb, en dit al, om uwent
„ wil, 't welk u zal gelieven te overden-
„ ken. Myn vermoeden is, indien u geen
„ van beide na wilt komen, dat niet ge-
„ resolveert zyt in Bantam langer te nego-
„ tieren, waar na my ook reguleeren zal.
„ Hier mede wensche u als voren, geluk
„ en voorspoed. Tot Bantam in myn Hof,
„ dezen 23 February 1619.

Was getekent

Pangerang
ARIA RANA di MANGGALA.

Deze brief des Konings, eeniger maten Daar de
verschillende, van 't gene zoo kort bevo- onzen geen
rens zynent wegen door de onzen geschre- vast besluit
ven was, veroorzaakte weder geheel ande op konnen
re gedagten, dog te bot tegen malkandere nemen.
ren aanlopende, zoo dat ze niet wel konden
overeen gebragt worden. De gene die de
meeste moed hadden, mitsgaders het ka-
steel wilden inhouden, waren wel het min-
ste getal in den Raad; dog daar en tegen
weder gescundeerd van het gemeene volk,
de welke insgelyx met een inbeelding, van
daar in mede wat te zeggen te hebben, op
hun manier waren by een gekomen en ver-
gaderd geweest, en hoewel op de gedaa-
ne voorstellen van den Koning of Pange-
rang Aria Rana di Manggala, nog ook op
het voornoemt schryven van de onzen tot
Bantam, geen vast besluit genomen was,
wierd evenwel voor af goedgevonden, dat
gemelte Henrik Janszoon, Abraham van
Uffelen, en Theodorus Jemming, als uit
zich zelve de Bantamze vrienden by een
briefje zou laten weten (gelyk ook op den
27 February 1619 geschiede) hoe zy die
van 't kasteel tot Jakatra hadden bevonden
geinclineerd, ofte geintentioneerd te zyn,
namentlyk, dat het gemeen gepeupel in 't
minste tot geen overgeving wilden ver-
staan, zonder dat hun alvorens een vryge-
lei-brief van de Engelzen wierde ver-
toont.

Dan

Dan dat ze gezamentlyk hadden be-
looft, met de gemelte Engelzen geen ver-
bond te zullen aangaan, buiten voorwen-
ten van den Koning van Bantam, aan den
welken zy ook wel wilden beloven en
zweeren, het kasteel in handen te zullen
leveren, zoo haast de Gouverneur Gene-
raal Koen, of eenige van onze schepen,
aldaar zouden wezen gearriveert, en dat de
Koning voor zyne gedane onkosten en be-
wezen goedherdigheid, ook wel zou be-
loont worden.

Dat zy, 'namelyk de schryvers van de-
zen brief, Henrik Janszoon, van Uffelen,
en Jemming, nog tot Jakatra gebleven wa-
ren, alleen om hun met malkanderen te
beraden, over het te geven antwoord op
den brief van den Koning, omtrent wien
zy verzogten dat hun excuse, dien aan-
gaande, mogte worden gedaan, onder be-
lofte van ten spoedigsten weder na Bantam
te zullen vertrekken.

De Engelzen zich, na alle gedagten,
hebbende ingebeeld met hun stil leggen ter
Reede voor Jakatra veel te zullen verzuim-
en, en dat hun onderwylen wel eenige
onzer aankomende schepen mogten komen
te ontfappen, waren met hun vloot wat
Westwaart aangezeilt, als wanneer op den
3 en 4 Maart van Jambi en Andragiri, ter
Reede voor het kasteel tot Jakatra ten an-
ker quamen onze jagten Delfen de Tyger,
het eerste geladen met 80, en het ander
met 36 lasten peper, dog Delf zoodanig
gesteld, dat het aan de wal gehaalt en ge-
sloopt zoude moeten worden, na dat al-
voorens zoo veel van de lading, als and-
ers, in 't kasteel geborgen zoude wezen,
als eenigzins doonlyk was. De Tyger nog
redelyk bequaam zynde, werd terstond
uit het kasteel afgevaardigt (of het nog ein-
delyk eens op een overgeven mogte aan-
komen) met 17 kistjes Japans schuitzilver,
12 bondeltjes met diamanten, 4 potten en
4 pakjes drakenbloed, en zoo vertrok de
zelve al met een vaart na Ambon, mede
nemende een briefje aan den Heer Gouver-

neur Generaal Jan Pieterszoon Koen, waar
in maar kortelyk (alzoohet de tyd niet
anders wilde toelaten) wierd aangehaald
het voornaamste, dat zedert zyn Ed. ver-
trek en vlugtinge (zoo wierd het by die
van 't kasteel tot Jakatra genoemd) was
voorgevallen. Zy maakten daar by ook
bekend, hoe dat ze nu op het laatste geen
andere uitkomst zicnde, genoodzaakt wa-
ren geworden te besluiten, tot de overge-
ving van het kasteel aan den Koning van
Bantam, onder zoodanige artikelen, of con-
dicien, als zy opgesteld, en aan hem over-
gezonden hadden; dog die hy hun, na het
zich liet aanzien, niet zou willen inwilli-
gen, en zonder de welke zy ook vast ge-
steld hadden, daar van geen afstand te zul-
len doen; maar liever van twee quaden,
die ze te gemeet zagen, en bezwaarlyk
scheenen te zullen kunnen ontwyken, het
beste te kiezen, namelyk de dood, al veg-
tende, voor een ellendige en langduarige
gevangenis, met die byvoeging, dat ze nu
hun eenige hoop, naast God, moesten
stellen op een spoedig ontzet, 't welk, in-
dien de afzending, en het gewinnen van
de reize doonlyk waar tegens de Mocsion,
zy vertiouden dat 't zelve nog zou kon-
nen wezen het behoud van hun, en van
het voor de E. Maatschappy zoo wel be-
grepen kostelyk kasteel.

Van de Engelze vloot, bestaan hebben-
de in 19 schepen (daar onder 3 jachten)
schreven ze dat nog 15 in de Straat Sun-
da bleven kruiffen, of heen en weder
zwerfen, en dat zyn Ed. zich wel verze-
kerd mogte houden, dat 'er van dat jaar,
of in 't Westersaifoen geen na de Ooster-
sche quartieren zou werden afgezonden.
Twee waren 'er over 2 dagen na Europa,
of Engeland afgevaardigt, en twee ver-
brand, het eene met voordagt, om dat het
afgevaren en onbequaam was, en het an-
dere, zoo voorgegeven wierd, by onge-
luk, zynde het van ons genomen schip de
zwarte Leeuw, hier voor meermaalen ge-
noemt.

ZESDE HOOFDSTUK.

DE Koning over het jongste schryven zeer verstoort, verklaart ons Fort door de En-
gelzen te zullen doen verwoesten. Brief van den Bantamzen Sjabbandar aan de
onzen tot Jakatra. Waar door de onzen te meer aangeport zyn om zich in 't Fort te
defendeeren. Het jagt Delf in brand gesteken. Nader voorslag van den Bantamzen
Sjabbandar. Tyding van den Koopman le Febre uit de Straat Sunda. 't Fregat
Ceilon ontsnapt de Engelze vloot, en vlugt na Ambon. Den Koopman le Febre geor-
donneert niet langer in de Straat Sunda te vertoeven.

De Koning
over 't
jongste
schryven
zeer ver-
stoort.

Volgens het schryvens van van den
Broecke, en Houbraken tot Bantam
eergisteren gedateert, en heden de
onzen in 't kasteel toegebracht, had de Ko-
ning zich over 't agterblyven van den Di-

recteur Henrik Janszoon, en den Koop-
man van Uffelen, zeer verstoort getoont,
en nog meer over het gedane nieuwe voor-
stel op den 25 der gepasseerde maand Fe-
bruary 1619, wegens de behouding van

Met schry-
vens aan de
Heer Ge-
neraal
Koen we-
gens de
toestand
der zaken.

't Kasteel, zoodanig als het was tot de komfte van den Gouverneur Generaal, of eenige van onze schepen, zeggende, dat het nu met de Nederlanders, die hem maar zогten op te houden en om den tuin te leiden, ten eenemaal uit en gedaan was, en hy volkomen besloten had, de zaak te stellen in handen van de Engelzen, om met der zelve hulpe, het Fort tengronde toe te verwoesten, en dat ze zich zulx niet zouden kunnen beklagen, als hebbende na hem niet willen luisteren. Ook oordeelden die van Bantam, dat het, tot stutting van zoodanig een voornemen, niet ongeraden zou wezen, een geschenk te zenden aan den jongen Koning: van den welken gezegt wierd, dat hy onze Natic zeer toegedaan en genegen was, zich voorts gedragende aan een brief, die benevens dezen afgezonden wierd, en geschreven was, door eenen Kiay-Maas, of Kiay Warga, Sjahbandar tot Bantam, luidende als volgt:

*Aan Hendrik Janszen, en de
generale Raaden in 't Fort
Jakatra.*

Brief van den Bantamzen Sjahbandar aan de onzen tot Jakatra geschreven.

„ **K**iay Maas, Sjahbandar in Bantam, zerd u zyn groot, en doet dezen uit liefde, die hy regt t'uaards is dragende, schryven. Voor eerst leert hy u als een broeder, dat zoo gy al te zamen den Pangerang niet wilt hooren, dat het qualyk gedaan, en tegens de begeeren van den Heer Generaal is, zoo gy, aan den Koning alhier verzogt niet te vertrekken, zeggende, by zoo verre gy den Koning nog in tyds wilt hooren, en op de conditien, u door hem lefemaal nog laten weten, daar uit wilt vertrekken, dat u zyn hulpe in 't minste niet zal ontbreken, ook dat gy met een vast vertrouwen daar op wel moogt staan. Kiay Maas steld zyn persoon daar voor, dat van den minsten tot den meesten, niemand iet zal werden misdaan, en zoo niet, zal de Koning genoodzaakt wezen, u, en alle de uwen aan de Engelzen, gelyk zy nu lang verzogt hebben, over te geven; en op dat de vrienden zich des hier namaals niet beklagen, zoo gedenkt in den eersten, dat de Koning u heeft geholpen, als gy oorlog had tegen den Koning van Jakatra. Derhalven hy ook dito Koning uit zyn Ryk gestooten heeft, en de Engelzen heeft hy nu zoo lang weerhouden, u iets te mogen misdoen, nadien hy de behoudenis der Hollanders is begeerende. En nu hy ziet, dat de Hollanders den Koning niet willen hooren, vreesft hy, dat het de Engelzen zeer lichtelyk vergunt zal werden, hunne magt op 't Fort te mogen gebruiken, en dat gy als dan niet

„ behoeft eenige reekening te maken, dat deze Koning u, met hun resistentie te doen, zal adffiteren. Ook zegt hy waartig te wezen, dat de uwen door de Engelzen, die daaglyx ten Hove komen, opgeëischt werden, daar op de Koning hun antwoord, nadien de Hollanders hem niet willen hooren, dat hy te vreden is in 't geene zy vermogen.

„ Nu zoo is 't zeggen van Kiay Maas, by aldien gy begeert, dat hy u hulpe, gelyk hy bereit is te doen na vermogen, zeggende, medelyden met u aller ondergang heeft, dat u als dan 't Fort in allerhaast verlaten zult, en aan geen vrypas van de Engelzen meer gedenken. Zulx geschiedende, verbind hy zig, dat niemand, nog groot nog klein, in het minste eenig leed geschieden zal. En zoo u daar toe niet wil verstaan, het dan met de komfte der Engelzen, die in aller haast daar zullen zyn, te verwagten hebt, 't gere daar van te komen staat. Waar mede hy u al te zamen wenscht geluk en heil. In 't Hof van Bantam den 2 Maart 1619.

Was getekent met Javaanze letteren.

KIAY WARGA.

Deze Kiay Warga, en nog een Kiay Poetoe, zynde de overbrenger en bestelder dezes briefs, waren onder de Orang-kays de genen, daar de Nederlanders wel het meeste mede te doen hadden, als wezende beide groote Koopluiden, en de eerste daar en boven Sjahbandar, of Ontfanger van 's Konings tollen en geregtigheden; en nadien het hen ook niet ontbrak aan loosheid, om uiterlyk te vertoonen het geen ze in der daad niet waren, en daar door velen te bedriegen, die aan hunne betuigingen van vriendschap en genegenheid wat te veel geloof sloegen, hadden ze, boven andere Javanen, de gelegenheid, om hunnen Koning, met aan hem dagelyx berigt te geven van het voornaamste voornemen der Nederlanders, en wat op der zelve hart lag, een byzondere dienst te doen; maar gelyk de doortrapte bedriegers zoantyds nog wel eens mistaften, en in hun eigen strikken gevangen worden, zoo gebeurde het nu ook met den gemelten Ontfanger Kiay Warga, de welke ongetwyffeld, by den bovenstaanden zynen brief, met geen andere meening zoo breed had gesproken van het quaad voornemen der Engelzen, en hunne gedaane verzoeken aan den Koning, van ons kasteel tot Jakatra te mogen aantasten, als alleen om de onzen daar door te eerder te doen besluiten, en verstaan tot de begeerde overgifte: want in het antwoord-briefje, dat aan hem geschreven en

nog

Waar door de onzen te meer aangeport zyn, om zich in 't Fort te verweeren.

nog dien zelfden avond na Bantam voortgezonden wierd, verklaarden die van het kasteel, dat, vermits hunne voorige vreeze om van de Engelzen overweldigd en qualityk gehandeld te werden, na het lezen van den gemelten zynen brief, zoo zeer was vermeerderd, zy nu geen de minste gedagten meer konden hebben, om hun voor het dreigend gevaar zoo bloot, en op zee te begeven: en dat ze ook genoodzaakt zouden wezen, hun aan land in wat beter staat van defensie te stellen: onverminderd de vrede en vriendschap met den Koning van Bantam, die ze altyd zouden blyven betragten, en omtrent wien zy verzogten, dat hy Kiai Warga hun dog beliefde te excuseren, als volgens zyn eigen schryvens best wetende, hoe zeer de Engelzen op de Nederlanders verbitterd waren, en dat ze zich op zee buiten het Bantamze gebied, niet zouden ontzien te doen, het geen ze nu te lande, uit ontzag van den Koning, schenen na te laten.

Wegens het verblyf van de Bantamze vrienden, Hendrik Janszen, en Abraham van Uffelen, verzogten zy mede, dat de Koning zich niet wilde verlooren: alzoo hun vertoeven maar alleen was na een openbaar besluit van zaken, zonder het welke zy niet gaarne weder zouden te rug keeren. En eindelyk verzogten de onzen, dat Kiai Warga van hun, tot een teken van opregte genegenheid voor zich zelfden wilde aannemen een lang gegraveerd roer, en dan nog als een geschenk aan den jongen Koning ontfangen, en aan den zelfden overgeven een schotel met een lampet, een uitmuntend verlakt Japans tafeltje, een gegraveerd roer, en twee pakken kleeden.

Aan Pieter van den Broeke, en Kornelis Houbraken, wierd als toen mede een klein briefje geschreven, en daar by bekend gemaakt, dat Henrik Janszoon, en van Uffelen, al vry wat beschroomt waren, om weder na Bantam te keeren, en het in 't kasteel tot Jakatra nog wat zouden blyven aanzien. En met deze twee briefjes keerde de gemelte Kiai Poetoe weder te rug na Bantam, waar op 2 dagen daar aan, nog een ander briefje volgde, behelzende ten principalen een betuiging van hun verlangen na tydinge, dat de Koning van Bantam hun het voorgestelde, om tot de komste van de Heer Gouverneur Generaal in 't kasteel te mogen verblyven, zou hebben ingewilligt, en 't welke gaarne bekenden, dat hun veel aangenamer zou wezen, als te moeten afwagten, het geen de Koning en de Engelzen, met hunnet zamengevoegde magten, mogten komen te ondernemen; dog anders uitvallende, zouden zy zich zulks mede konnen troosten, met vrouwen, dat het zich dan ook nog wel ten besten zou schikken en toedragen.

Nu waren de kinderen weder mannen en misschien met het bekomen buskruit uit het oude en aan de grond-gehaalde jagt Delf wat stouter geworden; welke luimen hun onder de flauwhertigheid, en vele zwaarmoedige gedagten, nog al zomtyds eens overquamen, en dan namen ook de stilstaande fortificatie-werken, zoo met horten en stooten, of tusschen-vallen en opstaan, weder hunnen voortgang. Zoo dat het kasteel te dezer tyd, al vry versterkt was geworden: en men zegt, dat, na den uitflag van zaken, zommige luiden een inbeelding hebben gehad, als dat de belegerden, of immers de Raadsperfoonen, met hunne gedaane beloften en aanbieding, om het gemelte kasteel ter wederkomste van den Heer Gouverneur General Koen, aan den Koning van Bantam te zullen overleveren, op een Mennisten-bedrog, of argje waren uigeweest, en dat ze het zelve, om woord te houden, wel zouden hebben overgegeven, dog met vernageld geschut, en na het buskruit nat of kragtelooos gemaakt te hebben, om al voort met eenen, of kort daar aan, de Javanen daar weder te konnen uit jagen: dan het is noit zoo verre gekomen, en dien volgende onnodig geweeft.

Van de aankomste onzer jagten de Tyger en Delf ter Reede voor Jakatra, kregen de Engelzen zoo haalt geen tydinge, of quamen daar op af met 8 van hunne schepen, die de onzen van 't kasteel in 't oog kregen den 7 Maart 1619, en als toen ook moesten besluiten het aan de grond zittende jagt Delf, daar ze zeer weinig uit hadden konnen bergen, aan het vuur over te geven, en met 1995 pikols of 244387½ pond peper te laten verbianden, en daar op vertrokken de Engelzen met hunne schepen na de Straat Sunda, zonder iets het minste opgedaan te hebben, alzoo de Tyger (gelyk hier voor is gezegt) zich al 3 dagen bevorens na Ambon, op de vlugt hadde begeven, uit vreeze, van niet beter gchandeld te zullen worden, als de zwarte Leeuw, die op den 15 December 1618 in de Engelze strikken geraakte, en kort daar aan ook verbrand is.

Het jagt Delf in den brand gestoken.

De onzen in 't kasteel tot Jakatra, hebbende nu eenige dagen geen tydinge nog schryven van Bantam bekomen, wisten niet wat ze daar van zouden denken, en zynde ondertusschen met hunne deliberation over het aan te gaan verbond met den Koning; mitsgaders het optellen der artikelen, eindelyk op den 11 Maart 1619 klaar en gereed geraakt zoo wierden hun ten zelfden dage, en al weder in handen van meergemelten Kiai Poetoe (die nu als de veerman geworden was) twee briefjes van daar toegebracht, het eene van den Commandeur Pieter van den Broeke, en Koopman Kornelis Houbraken, en het

andere van den Sjahbandar Kiay Agoes Warga, gedateerd een en twee dagen bevoorens: en beide van een wonderlyken en onverwagten inhoud.

De gemelte Sjahbandar had, volgens het voornoemde fchryven van van den Broeke, en Houbraken, nog een beter en ligter middel bedagt, om den Koning te vergenoegen, als het gene de gemelte Kiay Poetoc aan den zelven, uit den naam van de onzen in 't Kasteel tot Jakatra, op de navolgende wyze had verzogt, voorgedragen, en bekend gemaakt, namelyk, dat ze aan hem wilden overgeven het vierde part van alle de goederen, en de helft van het gefchut, in 't kasteel bevonden wordende; en dat zoo haast als 'er een Oflagier van 's Konings-wegen in het kasteel quam, zy hun daar uit, en na Bantam zouden begeven ('t welk moet verstaan worden van de Raadsperfoonen) latende eenlyk, met het gemeene volk daar binnen blyven den Kapitein van de Soldaten, en voorts alles in zyn geheel, tot de komfte van onzen fchepen. Het andere middel, door Kiay Warga ontworpen was, dat de onzen vrywillig, buiten contract, en zonder daar by gefchifte eenige mentie af te maken, aan den Pangerang Gedè (zoo wierd de gene die de regeering in handen had mede genoemd) een vereering zouden doen van dertig duizend realen van agten, en aan Pangerang Ratoe, ofte den jongen Koning, de helft van het gefchut, onder verdere te doene verzekering, van het kasteel aan den Koning te zullen overgeven, wanneer eenige onzer fchepen, bequaam om ongemoleiteerd, en buiten zwaarigheid, mede te konnen vertrekken, daar zouden aangekomen zyn, welk laafte middel door den Sjahbandar voorgesteld, by de Bantamze vrienden, wel het bequaamfte, en voor de E. Maatschappy het voordeeligfte wierd geoordeeld, ofte zoo van 't een en 't ander niet quam, dan zagenze des Konings gramschap, en voor hun een flegt uiteinde te gemoet. En als het daar op aan quam, waar men de voornoemde 30000. Spaanze realen zoude van daan halen, men kon, zeiden ze, de zelve ligten uit de Vaderlandze fchepen Haarlem, en 't Hart, die haar nog in de Straat Sunda onthielden met den Koopman Jacob le Febre, van wien zy, nog maar twee dagen verleden, zoodanig een briefje hadden ontvangen, als by de copy, die ze nu mede overzonden, zoude konnen blyken: zig voorts gedragende aan den bovengemelten brief van de Sjahbandar Kiay Warga, luidende als volgt.

Aan Pieter van Ray, en de Raaden in het Fort Jakatra.

„ **K**iay Agoes Warga, Sjahbandar in Nadee
 „ Bantam, wenscht u al tezaamen zy- voorflag
 „ nen groet, bedankt u van gelyken voor van den
 „ 't gene gy hem gefchonken hebt (het Bantamzen
 „ gene gy mede aan Pangerang Ratoe ge- Sjahbandar.
 „ zonden hebt, daar voor doet de zelve
 „ u mede bedanken) en laat u weten, dat
 „ het gene gy aan den Koning alhier door
 „ Kiay Poetoc hebt laten aandienen, goed
 „ is, te weten, dat, by zoo verre de Ko-
 „ ning aldaar in 't Fort een Oflagier wil-
 „ de laten gaan, dat als dan u al tezaamen,
 „ uitgezonderd den Kapitein van de Sol-
 „ daaten, die gy tot Gouverneur van de
 „ Soldaten aldaar wilt laten, alhier tot
 „ Bantam komen zoud, en dat verder ter
 „ aankomfte van de fchepen 't Fort ver-
 „ laten, en alzoo embarqueren wilt. Ook
 „ dat gy den Koning ondertuffchen het
 „ vierde part van de goederen, en de helft
 „ van 't gefchut toeleggen wilt; maar nu
 „ leert, of fteeld de Sjahbandar u noch
 „ eenen, als zynde een tweeden of ligte-
 „ ren weg, vooren, om alles te mogen ten
 „ einde maken, en dat gy daar den beftent
 „ mogt uitkiezen. Hy verhoopt niet, dat
 „ gy die beide yerwerpen, maar vertrouwt
 „ vastelyk, dat UE. den eenen, om des
 „ Konings gramschap voor te komen, na
 „ komen zult. Den tweeden nu, is de-
 „ ze, te weten, of gy van zins zyt den
 „ Pangerang voor een gefchenk, of ver-
 „ eering, vrywillig toe te leggen de som-
 „ me van 30000 realen van agten, mits-
 „ gaders aan Pangerang Ratoe de geregte
 „ helft van al het gefchut, en dat gy al-
 „ daar in 't Fort alzoo tot de komfte van
 „ de fchepen geruft zult mogen blyven
 „ woonen, en als dan gehouden zult zyn
 „ daar uit te vertrekken, en 't Fort over
 „ te leveren, en dat gy alhier tot Bantam
 „ vry en vrank zult mogen handelen,
 „ wandelen, gaan, en komen, zoo als 't
 „ voor dezen geweest is, 't welk u aan-
 „ staande, zult gehouden wezen 't zelve
 „ te zweeren, en vastelyk belooven na te
 „ komen; en dat by u geen hostiliteit in
 „ Jakatra tegens den nieuwen gestelden Pa-
 „ ngerang aangeregt zal worden, alzoo dit
 „ Pangerang Temanggong bevreest is,
 „ zoo enige mocite tuffchen de Hollan-
 „ ders en hem opquam, ook gelyk als den
 „ voorigen gefchiet is, daar uit mogt ge-
 „ ftooten werden. Hier op verwagt hy
 „ in allerhaaft UE. antwoord, hem ver-
 „ obligerende voor 't gene u zal werden
 „ toegestaan, dat hy zal maken, dat het
 „ u geworden mag. De bringer is Kiay
 „ Poetoc, dien gy zult gelieven te ken-
 „ nen.

„nen. Ady den 9 Maart 1619 in het
„ Hof van Bantam.

Was getekent met Javaanze letteren,

KIAY WARGA.

Dit fchryven van den Bantamzen Sjahbandar Kiay Warga, is van de onzen tot Jakarta als toen niet geraden geagt te beantwoorden, zoo dat ze dien zelfden dag maar eenlyk een briefje aan den Commandeur van den Broeke, en Koopman Houbraken, lieten afgaan, met byvoeging van het ontworpen, en door alle de Raadsperfoonen ondertekende contract met den Koning van Bantam, om door den zelfden geaprobeerd en gratificeerd te worden.

Tyding
van den
Koopman
le Febre uit
de Straat
Sunda.

Dog laat ons, eer wy van het gelei- en antwoord-briefje den inhoud aanhalen, eens zien hoe het de Koopman Jacques le Febre, met zyne fchepen in de Straat Sunda zwervende, aldaar heeft konnen ftellen en gaande houden. By zyn hier boven aangehaald briefje uit het fchip Haarlem aan die van Bantam gefchreven, en gedateerd den 23 February en 6 Maart 1619 verzogt hy ten fpoedigften bericht te mogen werden van den toeltand der Engelzen, waar ze zich onthielden, en of ze nog niet na de Oosterfche quartieren vertrokken waren, enz. en ingevalle zy tot adffistentie van de Koning van Jakarta aldaar ter Reede maar 3 of 4 fchepen mogten hebben laten blyven, zeide hy wel gefolveerd te wezen, en ook moed te hebben, om onze belegerden aldaar te komen ontzetten, als zynde op den 21 February nog verfterkt geworden met het fchip de Zeewolf, komende van Sumatra's Weftkufft, en geladen met omtrent 80 laften peper; maar daar en tegen was het Fregat Ceilon 19 dagen bevorens door hard, of quaad weer van hem afgeraakt, en zedert niet meer vernomen, mitsgaders hy le Febre daar door genoodzaakt geworden te continueeren, en zyn verblyf te houden op 't fchip Haarlem, van welkers aankomfte uit het Vaderland in de Straat Sunda, als mede van 't fchip 't Hart, en dan nog een Portugees Fregat, op de reize veroverft hier voor onder dato 5 February 1619 staat aangehaald, daar wy nu nog zullen byvoegen de nader van hun bekomene tyding, namelyk, dat ze benevens het gemelte Fregat Ceilon, na de waterplaats geloopen zynde, om hunne zieken wat te doen verquikken, en te ververfchen, aldaar eerst tydinge kregen, en kort daar aan ook zelve zagen, dat 'er op hen atquamen zes klokke Engelze fchepen, waar voor ze genoodzaakt waren de vlugt te nemen, en zoo verre Weftwaard aan, of Straatwaard uit te loopen, tot dat

ze op den eerften February hunne vervolgers niet meer vernamen, dan kregen twee dagen daar aan zoodanig een ruig en hard weer, dat het gemelte Fregat Ceilon, konnende nog zeil voeren, nog de aanrollende holle en verbolgen zee wederftaan, en overzulk de andere fchepen niet volgen, weder de Straat Sunda moeft inloopen, alwaar hun ook niet lang daar na weder fchielyk opdeden, de gemelte zes Engelze fchepen, alle agter eenre der Eilanden ten anker leggende, 't gene voor die van Ceilon een afchuwelyke en droevige vertooning was; maar wat raad, zy waren 'er voor, zy moelten 'er door; ftout toe te zeilen, oordeeldenze beter als te aarzelen, en zoo zetten ze het met hun onderzeilen recht op de Engelze vloot aan, even als of zy by de zelve wilden ten anker komen, maar wanneer ze daar te midden in, of onder quamen, maakten ze alles by wat goed konde doen, en geraakten alzo, met een fterke voor de wind, in korten tyd een groot ftuk weegs heen, en ook eindelyk, door het vallen van den avond, ten eenemaal buiten hun gezicht; zynde wel te gelooven, dat de Engelzen, ons gemeld Fregat van agter het Eiland ziende aankomen, wanneer het ook al zeer naby was, een vafte inbeelding zullen hebben gehad, dat her was een nieuwe en onkundige vogel, die hun van zelve wel zou komen toevliegen, alzo geen van alle hun zes fchepen het de pyn waard agteden, daar om een zeil te reppen, of anker te lichten, en zoo quam Ceilon nog dezen 't Fregat dans te ontfpringen, al mede de vlugt nemende na Ambon; dog het moeft voorby Jakarta; waar omtrent het mede zeer licht in de klem zou hebben konnen loopen, nadien aldaar nog een grooter getal Engelze fchepen waren blyven leggen, of kruiffen.

't Fregat
Ceilon
ontfnapt
de Engelze
vloot, en
vlugt na
Ambon.

En 't is, of het juist heeft willen wezen, dat dit al mede gefchiet en voorgevallen is den 2 February 1619, op welken dag, gelyk hier voor staat aangetekend, de Koning van Jakarta, door die van Bantam zynde verraden, uit zyn Ryk geftooten wierd, en het mede niet veel fcheelde, of wy waren onze Fortreff aldaar glad quyt geweest. Ook moet men zich insgelyk ten hoogften verwonderen, hoe de gemelte Koopman Jacques le Febre hem met zulk een kleen getal van 3 of 4 fchepen, tot den 6 Maart, als wanneer zyn jongfte briefje gedateerd is, in de Straat Sunda, omtrent de Kuff van Sumatra, of de bogt van Lampon, en het Keizers-Eiland, heeft konnen onthouden, zonder van de Engelzen met zoo veel fchepen, als ze ten dien tyde by malkanderen hadden, verjaagt, of nader aangerand te zyn.

Dat die Natie zoo nu en dan met Inlandze

landze ſchepen in 't vaarwater gezien was, daar is geen twyffel aan te ſlaan; maar men zoude ook daar benevens kunnen vaſt ſtellen, dat ze zich 't vertrek van de zelve, na de Ooſterſche quartieren zekerlyk zullen hebben ingebeeld, zonder te kunnen gelooven, dat de Nederlanders zoo ſtout zouden zyn geweest, om daar zoo lang te verblyven, en nog te minder, om dat ze groot perykel liepen van die reize niet te zullen gewinnen, gelyk de Koopman Jacques le Febre ook by zyn gemelte briefje ſchreef, dat de Moefſon vaſt verliep, en het nu op de knyp aanquam.

Dit dan zynde een tuſſchen-ſtelling, behelzende in 't kort een verhaal van 't avontuurlyk echapperen van 't Fregat Ceilon, zullen wy wederkeeren tot den brief, die door de onzen tot Jakatra nog dien zelve avond na Bantam wierd afgezonden, en waar in zy mede ſpraken van de voor-noemde nog zwervende vier ſchepen, in de Straat Sunda, onder het gezag van den Koopman Jacques le Febre, oordeelende gantſch niet nodig te zyn, den zelve ernſtig aan te ſchryven, dat daar niet langer diende te vertoeven, en zich voor al niet moeſte begeven na Jakatra, of Bantam; ſchoon de Engelzen al vertrokken mogten wezen, op dat de Koning van Bantam (wanneer hy het ontworpen en door de onzen onderteekende contract, mede quam te amplexeren) geen reden mogte vinden te ſuſtineeren, dat de Nederlanders de gemelte ſchepen bekomen, en aan de hand gekregen hebbende, ook verpligt en gehouden waren, in nakoming van dat contract, het kaſteel aan hem over te geven: want dat was geenzins de meeninge, maar wel om het zelve te blyven inhouden tot de wederkomſte van de Heer Gouverneur Generaal uit de Ooſterſche quartieren.

Het gene Kiay Poetoe aan den Koning van Bantam, van wegen de Nederlanders in het kaſteel tot Jakatra had bekend ge-

maakt, namelyk, dat de Officieren, uitgezonderd de Kapitein der Soldaten, bereid waren, daar uit te trekken, en hun na Bantam te begeven, zoo haalt als 'er een Oſtagier des Konings zou over en binnē gekomen zyn; dat wierd by hui wel expreſſelyk ontkend, als hebbende alleen geſprooken van het weder te rug keeren van den Directeur Hendrik Janszoon, den Koopman Abraham van Uffelen, en Theodorus Jemming, die men konde rekenen tot Bantam beicheiden te zyn, en nu nog in 't Kaſteel verbleven, tot dat alles geheel zoude wezen afgehandeld, zoo dat hy Kiay Poetoe buiten de waarheid geſprooken, en een verkeerde boodſchap overgebragt had. Tot Oſtagiers hadden zy by het nevensgaande contract voorgesteld eenen Lakmoeje, en Hinko, of den Sjahbandar Kiay Maas in der zelve plaatze, dog zoo de Koning daar toe niet konde beſluiten, dan zouden zy hun ook kunnen te vreden houden met de overzending van de Jakatrazē gevangens, en voorts alle de genen, die tot Bantam niet t'huus hoorden, of aldaar beſcheiden waren; en mits dat dan ook de overlevering van de beloofde goederen by het contract niet zoude geſchieden voor de wederkomſte van den Heer Gouverneur Generaal. Nopende de overgaande contracten, meenden die van Jakatra nodig te zullen wezen, dat de zelve niet alleen by de regeerende Pangerang (indien hy ze approbeerde) wierden getekend, maar ook tot meerder geruſtheid, en verzekering by den Pangerang Ratoe, ofte de jonge Koning, en dat dan ook op de translatic in 't Maleits, om abuizen voor te komen, wel moeſte werden gelet; dog zoo de meergemelte contracten by hun beide niet wierden aangenomen nog ondertekend, dan verzogten ze dat hun die ten eerſten weder mogten toekomen, zynde van inhoud als in 't volgende Hoofdstuk te zien is.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Contract tuffchen den Koning van Bantam en de onzen in 't Fort Djakatra. Ons Kaſteel tot Djakatra wert Batavia genaamt. En de vier punten mede ider een naam gegeven. Wederzydsche ſtiſtant van wapenen ongeaccordeert onderhouden. De onze in 't Kaſteel Batavia bericht, dat de Soefochoenan bereit was ons te helpen. Bericht van Bantam, dat de Koning zich met de ontworpen contracten niet wilde conformeeren. Bantamſen Adel toont zig genegen ons Fort aan te taſen.

*Contract en verbond ge-
maakt tusschen zyne Maje-
steit, den Koning van Ban-
tam, en de gecommiteerden
wegen de vereenigde Neder-
landse Oost-Indische Maat-
schappij tegenwoordig in het
Fort op Jakarta.*

Contract
tusschen
den Ko-
ning van
Bantam en
de onzen
in 't Fort
Jakarta.

„ Eerstelyk zal de Koning van Ban-
tam gehouden wezen, en hem ver-
binden ons, en de onzen, zoo hier tot
Jakarta, als tot Bantam in de Logie, te
bevryden voor alle overlast en geweld
van de inwoonderen alhier, en tot Ban-
tam, als mede der Engelzen, en niet te
gedoogen, nog toe te laten, dat op (of
tegen) ons tegenwoordig Fort eenig ver-
der geschut, 't zy door de Engelzen,
of inwoonderen van Bantam, en hier,
geplant en gesteld zal worden; maar ter
contrarie alle middelen van overlast te
voorkomen, en ons te zamen (als vo-
ren gezegt is) voor alle moetwilligen
beschermen.

„ Ons zal ook alle liberteiten vryheid,
zoo hier, als tot Bantam, vergund wer-
den, om opentlyk onzen handel, als
voor dezen, te mogen dryven, en het
voordeel van onze Heeren en Meesters
te betragten, latende onder tusschen ons
Fort in esse, zoo als 't jegenwoordig is;
en tot meerder verzekering van het
voorz., zal ons zyne Majesteit tot on-
derpand, als Ostagiers hier in ons te-
genwoordig Fort beschikken twee per-
toonnen, te weten, Kiay Nebe, gezegt
Lakmoy, en Hinko Abdul Gafar, of
den Sjahbandar Kijay Agoes Warga in
zyn plaats, ter tyd dat dit ons tegen-
woordig contract in allen deele effect
mag fortceeren, en nagekomen werden.

„ Hier tegen zullen de gecommiteer-
den van dito Fort, gehouden wezen
geen Javanen te beschadigen, ofte tegen
de inwoonderen eenige overlast te ge-
bruiken, en ter aankomste van hunnen
Generaal, of eenige van hunne schepen,
waar in hun zonder gevaar van overlast
der Engelzen, ofte anderen, zouden
kunnen embarqueren, de voorz. sterk-
te te verlaten, en te raseren.

„ Zal ook den Koning uit vryen wil-
le, en niet in schyn van contract, ver-
ceerd en toegezonden worden, te we-
ten, zoo haast de voorz. twee perso-
nen in ostagie zullen hebben bekomen,
't geregte vierde part van alle de goe-
deren der E. Maatschappij in het Fort
voorz. berustende, of naar schatting
des zelfs, de waarde van dien, als me-
IV. Deel.

„ de ter komste van den voorz. Gene-
raal, ofte de schepen, de volkomen helft
van alle het grof geschut, en de steen-
stukken.

„ Item tot verdere vriendschap en ee-
nigheid, belooven en zweeren wy on-
dergez. den Koning van Bantam, en
de zynen, voor alle geweld der Engel-
zen en zyne vyanden te bevryden, en,
des van nooden zynde, hem in alles te
adisteren, en tot meerder verzekering
van dit voorz. zullen onze vrienden tot
Bantam hun aldaar zoo lang onthouden,
mits dat hun de handel van nu af aan
vergund zal worden.

„ Zullen ook de vrienden Hendrik
Janszen, van Uffelen, en Dirk Lam-
bertszoon voor dezen van zyn Majesteit
herwaards gezonden, hun op 't spoedig-
ste, zoo haast alles volkomentlyk ge-
accordeerd is, na Bantam verwoegen,
op dat alles met meerder sinceriteit, en
zonder bedrog, nagekomen mag wer-
den.

„ Dit alles hier voornoemd beloove en
zweere ik Pangerang Aria Rana de
Menggala, by myne Koninglyke waar-
heid, en wy gecommiteerden present ia
't Fort op Jakarta, in allen deele na te
te komen, en te verzorgen, dat alles na-
gekomen zal werden. In kennisse der
waarheid hebben hier van twee van eener
inhoud laten schryven, en beide met ei-
gene handen ondertekend, de eene be-
rustende onder my Koning van Ban-
tam, en de andere onder ons voorz. ge-
commiteerden. Aldus gedaan zonder
arg of list, in 't Fort Jakarta den 11
Maart 1619.

Was getekend,

*Pieter van Ray, Jan van Gorcum,
Henrik Janszen, A. J. Hulzebos,
Evert Hermanszoon, Abraham van
Uffelen, Jacques Coetely, Abraham
Strikkat, en Henrik Hermanszoon.*

Na het afvaardigen van den bovengemel-
ten brief contracten, wierd by den Raad
in 't kasteel tot Jakarta goedgevonden en
verstaan, dat het zelve (als zynde nu ta-
melyk versterkt om een harde stoot te kon-
nen uitstaan) voortaan zoude voeren de
naam van BATAVIA; en de vier punten
wierden mede elk een naam toegevoegd,
waar van daags 'er aan, den 12 Maart 1619,
de publicatie geschiedde, en dat, volgens
het schryven van den Eerw. Predikant A-
driaan Jacobszoon Hulzebos, aan den Com-
mandeur Pieter van den Broeke, tot Ban-
tam, op de navolgende wyze.

M m m

Tot

Ons Ka-
steel tot Ja-
karta werd
BATAVIA
genoemt.

Tot tweemaal toe wierden de trommels geroerd, en daar onder twee klokken geluid, om de Borgery en Soldaten by malkanderen te roepen, zynde 's nagts bevorens de naam BATAVIA met witte verwe gefchreven, of gefchilderd boven de poort aan de galdery, van het nieuwe huis Mauritius, waar voor een kleed was gehangen, 't welk, na de byeen komfte des volks, opgelicht, of afgenomen wezende; wierd hun de daarover genomen refolutie openbaar voorgelezen, mitsgaders de Officieren en alle andere belaft, zich in hunne gefchriften en r'zamenkoutingen, daar na te fchikken. Dit zoo verrigt zynde, wierd al terftond op elke punt een nieuw vaandel opgericht, de naam aangefchreven, en ieder vaandel met een kanonfchoot verceerd, en daar mede luiden de klokken weder op nieuw. Voor de Officieren was, na de gelegenheid des tyds, een banquet, of collation aangericht, uit de zilvere fchalen wierd eens om gedronken, het gemeene volk kreeg een mutsje, en zoo nam deze dag met vrolykheid en vreugde een einde. Ook quam nu te pas het fpreekwoord: *Eens weelde is altyd geen armoe*. De punten of bolwerken van het kasteel Batavia waren, of wierden genoemd als volgd.

En de vier punten mede ieder een naam gegeven.

De Zuid-Ooft-punt, die aan of om de kat was gemaakt, West-Vricsland (nu de Robyn) de Zuid-West-, of land-punt Geldria (nu de Diamant) de Noord-Ooft-, of zee-punt Zeelandia (nu de Safier) de Noord-West-, of Rivier-punt Hollandia (nu de Paarl.) Hoe dit trommelen, luiden, en fchieten de Javanen in de ftad, zoo die van Bantam, als Jakatra, in de ooren moet geklonken hebben, is licht te denken, hoewel ze daar van niet anders zeiden, als dat de harten van de Nederlanders in 't kasteel nu weder begonnen te groejen, en groot te worden, 't welk des anderen daags, den 13 Maart 1619 verhaald wierde door den ordinairen markt-ganger, zynde een Inlander, de welke dagelyx uit het kasteel op de Bazaar ging koopen, het gene de onzen begeerden, of van nooden hadden, 't gene hem ook zonder verandering wierd toegelaten; dog daar tegen voeren de Javanen weder onbekommerd de Rivier in en uit, 't welk hun anders door de onzen in 't kasteel had kunnen worden belet, zoo dat geagt wierd de eene vriendschap de andere waardig te zyn; en onderwylen dat de Koning van Bantam, door veele dreigementen en listige bedriegeren, tot zyn voornemen zocht te geraken (hebbende nog onlangs door zynen Sjahbandar Kijay Agoes Warga, met adffistentie van de onzen aldaar, zulk een vigoureuzen attacque op een fomma van 30000 Spaanze realen, en de helft van ons gefchut, laten doen) wierd egter door de onzen in 't kasteel, en de Javanen in de

ftad, op de bolwerken en batteryen be-fcheiden zynde, een stillftand van wapenen onderhouden, die partyen nog nooit met malkanderen hadden beflooten, ofte vaftefteld.

Den 18 Maart 1619, fchreven de onzen voor de eerste maal uit het kasteel Batavia, een briefje na Bantam, daar by alleen verzoekende om fpoedig bericht van den toeftand van zaken aldaar, en voornamentlyk hoe den Koning het overgezonden contraet quam te bevallen, ofte op te nemen. En 's anderen daags, wanncer de onzen in 't kasteel verftaan hadden, dat 'er van Bantam een anderen Pangerang Temanggong na Jakatra ftond te komen, om aldaar als Onder-Koning het gebied te voeren, zonden ze nog een nader briefje mede, om tot hun narigt ten eerften te kunnen weten, wat daar van, en van nog eenige andere nieuwe tydingen, de waarheid mogte wezen.

Op dezen dag, te weten, den 19 Maart 1619 liet zich mede wel onverwagt by de onzen in 't kasteel Batavia vinden zeker Portugees, genaamd Antoni Vifioze, voorgevende van Tsjeribon te komen, en door den Koning aldaar afgezonden te zyn, om de onzen bekend te maken, hoe de Soefochoenan Mataram te rade geworden was, zyn Gezanten na Jakatra af te zenden, om met de Nederlanders aldaar te handelen van vrede en vriendschap, en om de zelve tegens alle hunne vyanden te befchermen en te hulp te komen, en dat dan ook kort 'er aan zyn Majesteit in perfoon, met nog wel 1000 vaartuigen ftond te volgen.

Dit gaf onder de nieuwe Batavieren zulk een wonderlyken beweging, dat ze zelve niet wiften hoe ze gewend, of gedrait lagen. De meesten den gemelten Senhor Portugees niet aanzien als een vyand, gelyk hy was; maar als uit den hemel gevallen, om hun toe te brengen zulk een blyden tyding, en aangename boodfchap. Andere waren daar tegen weder bevangen met zulk een vreeze en zwaarmoedigheid, dat ze den Soefochoenan met zyn duizend vaartuigen wel wenschten duizend mylen van Java, of in het midden van de Spaanze zee, en 't fcheen als of ze hem al zagen aankomen, om zich te wreken over het verbranden van zyn ftad Japara, door den Commandeur Arent Maartze, op den 8 November 1618, gelyk hier voor ftaat aangehaald: dog eenige weinigen, die nog wat verder zagen, als de gemeene man, en hun eigen neus lang was, konden van deze tyding geen ander gevoelen hebben, als dat ze oorpronkelyk afquam van den Koning van Bantam, en dien volgende gehouden moest worden voor een loutere list en bedriegerye, niet alleen gepractifeerd tot uitvoering van 't geen hy mogte hebben voorgenomen, maar ook om te weten

Weder-zydfe stillftand vtn wapenen, ongeacordeerd onderhouden.

De onzen in 't kasteel Batavia be-rigt dat de Soefochoenan bereid was ons te helpen.

ten, wat de Nederlanders daar van zouden zeggen, of gelooven; als mede hoedanige mesures zy dien aangaande zouden komen te nemen: en de ondervinding heeft geleerd, dat deze laatste, hoewel de minste in 't getal, het ten eersten wel allerbest, en allernaast hebben geraden.

De gemelte Portugees, Antoni Visioze, zyn boodschap omtrent de onzen in 't Kasteel Batavia hebbende afgelegr, vertrok, na verloop van 2 of 3 dagen van daar na Bantam, alwaar hy zeide 't een en 't ander te moeten verrigten, dog met voornemen en toezegging van haast te zullen wederkeeren, om zich dan voort na Tsjeribon te begeven, en mede te nemen zoodanige goederen, als hy de onzen had opgegeven, dat door den Koning aldaar zouden wezen geëischt.

Van Bantam verscheen op den 23 Maart 1619 tot Jakarta, en kort daar aan binnen ons kasteel Batavia eenen Abdul Rahman, zich mede uitgevende voor een vriend van de Nederlanders, en nu expres van den Koning, of regeerende Pangerang afgezonden, om des zelfs eigentlyke meeninge en gezindheid, aan de onzen by monde bekend te maken. Ook bragten de Bantamze vrienden mede twee brieven, gedateerd den 18 en 20 dezer, waar van de eerste, die, om eenig voor of tusschenval, twee dagen na de ondertekening was opgehouden, by na niet anders quam te bevatten, als een omstandig verhaal van het misnoegen des Konings, wanneer hem was vertoont den inhoud van het overgezonden, en hier voor geïnfereerde contract; waar mede hy hem in geen deele had kunnen, nog willen conformeeren; zich inbeeldende zoo veel weldaden aan de Nederlanders bewezen te hebben, dat ze daar door moesten overtuigt wezen van zyn goed hart en genegenheid, en met een van hun eigen ondankbaarheid, dat ze hem niet quamen te betrouwen. Wegens het vierde part van alle de Koopmanschappen der E. Maatschappy, in 't kasteel bevestigende, 't welk men hem by contract wilde toeleggen, daar van begeerde hy by geschrifte geen mentie gemaakt te hebben, alzo het schynen zoude, als of zy zyne liefde, affectie en hulpe wilde verkoopen, en belooft hebben; daar hy nogtans niets anders begeerde, als 't geen hem vrywillig zoude worden geschonken en vereerd. Uit het eiffchen van Ostagijs zeide hy niet anders te kunnen besluiten, als dat men hem zocht in 't net te krygen, of te bedriegen; en met de zelve Ostagijs, wanneer de Heer Gouverneur Generaal met zyn magt zoude weder gekeerd zyn, te dwingen, zonder van al het beloofde iets na te komen. Hy begeerde niet anders als vriendschap, en dat de onzen hem zouden betrouwen, dewyl zy wisten hoe getrou-

welyk hy met hun had gehandeld, wanneer ze het Fort al aan de Koning van Jakarta, en de Engelzen by contract hadden overgegeven; hy had den gemelten Koning van Jakarta, zyn broeder, om onzent wille uit het Ryk gestooten, en het schein hem nu tot een verwyten en schande te strekken, dewyl hy moest hooren, zulx gedaan te hebben, ten beste gevalle der geenen, die hy nu bevond zoo ondankbaar te wezen, en hem, behalven het eiffchen van de gemelte Ostagijs, nog dorsten vergen met hun schriftelyke verbintenisse en contracten aan te gaan, het gente by den gantschen adel opgenomen en aangezien vierd, voor een vast teken, dat de onzen met hen en de verdere Bantammers gantsch geen goed, maar veel eer alles quaads in den zin hadden.

Op dusdanig een wyze zou de Koning zich, voor de gemelte contracten hebben uitgelaten: immer de Sjahbandar Kijay Maas, en anderen, hadden het zoodanig aan de onzen van den Broeke en Houbraken verhaald, en die schreven daar en boven nog van anderen (zoo ze vertrouwden onze vrienden) verstaan te hebben, dat alle de Bantamze Grooten, over de dagelykze versterking van het kasteel, als mede de quade bejegening en dreigementen, door de onzen aan de Javanen tot Jakarta, op de Nederlanders zeer verbitterd waren, en by den Koning zeer hard aanhielden, dat hy hen wilde toelaten het Fort te mogen bevestigen, hebbende daar toe al bekomen de toestemming van den Bantamzen Erf-Heer, of jongen Koning, die nog zoo lang onze vriend was geweest, zulx het maar alleen wierd tegen gehouden door den Koning, of regeerende Pangerang Aria Rana di Menggala, en die was nog zeer bedugt, dat het wel op een bakkelayen vegten mogt aankomen, by aldien die voornoemden adel alle den jongen Koning quamen toe te vallen.

De onzen dit gehoord hebbende van een persoon, die ze alleen den vriend noemen, hadden hem gevragt, waar mede zulks zou kunnen voorgekomen worden, en tot antwoord bekomen, daar toc geen ander middel te zyn, als het afwerpen en sleggen der bolwerken, of punten van 't kasteel: en als de onzen daar op weder hadden geantwoord, dat zulx niet zoude gedaan, nog toegelaten worden, voor de komste onzer schepen, zoo diende hy (namelyk de vriend) daar weder op, dat de Pangerang aan dat uitsfel geen geloof konde stellen; dog liet zich eindelyk zoo verre uit, dat verklaarde van den jongen Koning last te hebben, om over deze zaak mer de onzen te spreken, en waar op de Bantamze vrienden mede wat nader toetraden, stellende hun halzen en leven daar onder te pand, dat, by aldien de Koning de onzen in 't kasteel in vrede wilde laten

Berigt van Bantam, dat de Koning zich niet wilde conformeeren.

Den Bantamzen Adel toorn zich tegen ons Fort aan te kasten.

ten blyven, tot de komfte van den Heer Gouverneur Generaal, of de fchepen, zy gezamentlyk, nieraalteen by gefchifte zouden belooven en zweeren, als dan het Fort te zullen verlaten; maar dat ze het ook zekerlyk zouden nakomen, en het welk aan den zoogenaamden vriend tot diverze reizen verhaald, en voorgehouden zynde, had hy nog ten langen leften aangenomen het zelve den Pangerang te zullen voorhouden, en ook beloofst zyn uiterfte beft te zullen doen, tot het erlangen van een goeden uitflag. Deze belofte verklaarden de gemelte Bantamze vrienden, van den Broeke, en Houbraken, gedaan te hebben om beft wille, uit een goede genegenheid, en met een vast vertrouwen, dat die van 't kasteel Batavia, hen dien aangaande niet zouden befchaamd maken, maar zoodanig een fchriftelyke verbintenis ten allerfpoedigften met een expresse prauw overzenden, en waar by zy ook oordeelden, dat voor eerst tot een gefchenk en teken van welmeenendheid behoorden gevoegd te worden 6 stukken kanon, en een kift met 4000 realen van agten, en zulks te eer, om dat meergemelte vriend zonder naam hun in opregtigheid had verklaard, dat alle de Javaanze Grooten, uitgezonderd de Pangerang en hy, ons tegen waren, ook was hun door Kijay Maas en Abdul Rahhman, uit des Konings naam aangezeft, indien wy ons aan zyne vriendschap gelegen lieten, dat dan moesten ophouden van het kasteel te verfterken, en de Jakatraze Javanen, zyne onderdanen zoodanig te bejegenen, als ze aan hem hadden geklaagt: hy begeerde nog part nog deel aan onze goederen, en zoude het geen hem wierd vereerd, in dank aannemen; en tot een besluit, verzogten de gemelte Bantamze vrienden, dat die van 't kasteel op het boven aangehaalde, als in alle bilykheid bestaande, wel geliefden te letten, en te confidereren, dat het zoude ftrekken, niet alleen tot welstand van Bantam, maar ook tot behoud van hun zelve, en zoo veel goederen der E. Maatschappy, als mede tot vermeerdering en vastftelling van des Konings genegenheid, behalven de apparentie, dat de Engelzen daar door wel uit Bantam zouden kunnen geraken, en hier mede besluiten dezen hunnen brief van den 18 Maart 1619, daar nog agter aan gevoegd was een toezegging, dat ze de fchriftelyke contracten, die de Koning verworpen, en niet aangenomen had, met de eerste zekere gelegenheid weder zouden te rug zenden, als mede een korte bekendmaking van 't voorgevallene ter zee,

of in de Straat Sunda; tuffchen den Koopman Jacques le Febre, en de Engelzen, beide met een gelyk getal van 4 fchepen, waar van zy zoo aanstonds mondelinge tyding hadden bekomen; dog welke Hiftorie om den draad der brieven op dezen dag van Bantam ontfangen, niet te breken, wy tot na de afhandeling van de zelve, of op het laafte, zullen uitstellen. By het tweede Bantams-briefje van den 20 Maart 1619 doen zy een verhaal, hoe het eerste van den 18 dito, om de oneenigheid tuffchen de Bantamze Grooten, twee dagen was opgehouden, en dat dezelve in die tyd alle den jongen Koning af, en den regerende Pangerang Aria Rana di Manggalatogevallen waren, waar door hy in itaat was geraakt, als zyn eigen Ambaffadeur, af te zenden den hier voor gemelten Abdul Rahhman, om zyne meeninge by monde te kunnen verklaren, en wanneer dezelve daar omtrent wierd geloofst, dan meenden de Bantamze vrienden, dat alles na wensch zou komen te gelukken. Wyders waren hun nog twee zaken gerecommandeerd aan die van 't kasteel over te fchryven, te weten, dat ze moesten nalaten het zelve meer te verfterken, en dat ze omgeen meer, u weder wantrouwen te doen blyken, benevens de ordinaire inlandze markt-ganger ook een Negerlander zouden laten mede gaan: en dat ook met de inwoonders van Jakatra zoo redelyk mogte werden gehandeld, als zy verklaarden, dat nu met hun tot Bantam quam te gefchieden. En eindelyk maakten zy bekend, hoe de Engelzen, voornemens zynde om een huis tot Jakatra te bouwen, aan den Koning, om daar toe licentie te bekomen; een treffelyke fchenkagie hadden-gedaan, gedragende zich verder aan hunnen ingefloten, en hier boven aangehaalden brief van den 18 Maart 1619.

Dezen dag wierd de onzen in 't kasteel Batavia nog een derde briefje van Bantam toegebracht, gedateerd den 21 Maart 1619, waar by de vrienden aldaar zeggen, niet te willen twyffelen, of de redelyke conditien, in hun voorig fchryven gemeld, zouden nagekomen worden, dewyl zy het nu zoo verre hadden gebracht, dat 'er ftitand van wapenen was, tot de komfte van den Heer Gouverneur Generaal Koon, zynde dit briefje overgebracht door zekeren Louis Jappancees, met zyn eigen vaartuig, dat hy vol provifien had geladen, om de zelve aan de onzen in 't kasteel te verkoopen, en waar toe hy ook aan hun wierd gerecommandeerd.

AGSTE HOOFDSTUK.

Ontmoeting ter zee tusschen den Koopman le Febre, en de Engelzen. Waar in de onzen te kort schieten, en al mede na Ambon loopen. De Bantamze Gezant vertrekt onverrichter zake. Die van 't Kasteel Batavia schryven met den zelven aan de vrienden tot Bantam. Des Konings handelingen zeer verdagt gehouden. Drie Engelzen door de Javanen doot geslagen. Die van 't Kasteel Batavia zyn van voornemen met den Soefoeboenan in verband te treden. Een nieuwe gezaghebber en tweede komt van Bantam voor Jakatra. Briefje in 't Kasteel Batavia van de Bantamze vrienden. Des Konings voornemen om Jakatra te versterken, en een Fort tegen het onze op te werpen. De onzen in 't Kasteel Batavia bekent gemaakt het misnoegen over ons wantrouwen. Gesprek tusschen Kiay Lacmoy en David Dirkszoon.

Dat de Koning, of regeerende Pangerang van Bantam zyn wel gestoffeerde winkel van geveinstheid, valsheid, list, bedrog, enz. zoo net opgeschikt, en met een getragt heeft zyn gepleegde verradery aan den Koning van Jakatra op reekening van de Nederlanders te doen overdragen, is zoo zeer niet te verwonderen als dat de meergemelte Bantamze vrienden van den Broeke, en Houbraken, zich niet hebben geschroomd omtrent een belofte, waar toe ze onbevoegd waren, zoodanig een vaste verzekering te geven, gelyk hier boven gezegt is, dat ze als onvoorzigtige waaghalzen niet alleen zoo ligt en vaardig hebben gedaan, maar ook die van 't kasteel Batavia gezogt in een gevoelen te brengen, dat ze zich op den gemelten Koning van Bantam zouden mogen betrouwen, en dat daar aan, als mede aan het overzenden van een aanzienlyke schenkagie, hun geheele behoudenis, en 't geheel welvaren der E. Maatschappy gelegen lag; gelyk ze by gemelte hun drie jongste brieven (waar uit wy, als mede uit alle andere, doorgaans hun eigen woorden hebben gebruikt, hoewel daar toe wel eigentlyker te vinden waren) niet duisterlyk te kennen geven.

Dog die van 't kasteel Batavia konden daar door evenwel hun wantrouwen niet afleggen, nog ook van den boven gemelten Abdul Rahman, die een Gezant wierd genoemd, andere gedagten krygen, dan dat hy was een voltrekte Spion, om, na dat alles had onderzocht en afgezien, wat hem mogelyk zoude wezen, daar vanaan zyn meester, den Koning, berigt en rapport te doen.

Om nu te komen tot het voorgevallen ter zee, waar van hier voor een weinig is aangeroerd, en daar mede dezen dag te besluiten, diend voor af geweten, dat de Engelzen tot Bantam, verstaan hebbende, hoe nog eenige van onze schepen in de Straat Sunda bleven zwerven, daar op den 6 dez, vier van hunne kloekste schepen

hadden afgevaardigd, en dat daar tegen de Koopman Jacques le Febre, zich inbeeldende, dat de Engelzen met hun meeste magt innewaard aan, ofte na de Oostersche quartieren vertrokken, en nu niet meer zoo sterk, of ontzaggelyk waren, met zyn vier schepen wat nader by, en tot omtrent het Eiland Dwars in de Weg gekomen was, in meeninge om het tot op de Reede van Bantam voort te zetten. En dus gebeurde het, dat op den 10 Maart 1619, deze tweemaal vier schepen eerst malkanderen zagen, en daar na wat nader by quamen, als wanneer omtrent de wederzydige begroeting met donderende stemmen, uit yzere en metalen keelen, onder het toekaaften van veel harde en onverzettelyke ballen, een wyle tyds zoo onbezuisk wierd gehandeld, dat 'er de stukken van in de loop bleven: want ons schip het Hart, verloor zyn boegspriet, en de andere drie (hoewel le Febre, als mede de andere Opperhoofden, en al het verdere volk, hun mannelijk droegen) waren zoodanig begroet, dat ze moesten afwyken, en niet geraden vonden het nog eens te hervatten, alzoo de Engelze schepen, in vergelyking van de onzen, vry groot en kloek, en gevolgelyk van een zwaarder monture waren, zynde wel te denken, dat ze in deze ontmoeting, al mede hun bekomt gekregen, en niet misgelopen zullen hebben, om dat ze de onzen zoogemakkelyk lieten slippen, en niet verder quamen te vervolgen, stellende hun weg weder na Bantam, en aldaar hun vermaak nemende met roemen en zwetten, over hun bevogten overwinning, en dat ze nu de Nederlanders ten eenemaal verjaagt, en uit de zee geslagen hadden; dog de onzen die zagen het daar en tegen aan voor een byzondere bestiering van den hemel, en dankten den goeden God, dat geen van de schepen der E. Maatschappy zedert het begin van dit loopende jaar, of het vertrek van den Heer Gouverneur Generaal Koen, in handen van de Engelzen waren komen te

Waar in de onzen te kort schieten.

Ontmoeting ter zee tusschen den Koopman le Febre, en de Engelzen.

vervallen, en dat dien volgende de gelidene schade, ten principalen maar bestond in 244387½ ponden peper, die met het oude en afgevaaren jacht Delf waren verbrand; zynde het schip de zwarte Leeuw al bevoorens door hun aangefnoerd.

En al mede na Ambon oopen.

Op wat dag het geweest zy, dat de Koopman Jacques le Febre met de hier boven gemelte vier schepen, Haarlem, het Hart, de Zeewolf, en het Portugees jagt uit de Straat Sunda de reize na Ambon heeft aangevangen, daar van word geen aantekening gevonden; dog het is zeker, dat het geschiet zy tusshen den 10 en 18 Maart 1619, en dat hy aldaar behouden is aangekomen den 18 April daar aan volgende, en zulx vry later, als de hier bovengenoemde jagten Ceilon, en de Tyger, die zich ook wat vroeger derwaards op de vlugt hadden begeben, hebbende le Febre wel getragt met zyn vier schepen de Reede voor Jakatra en passant aan te gieren, en de onzen aldaar met raad en daad te helpen; maar geen kans ziende tegen tien Engelze schepen, die op hen afquam, moest hy zulx nalaten, en mede, om hun te ontzeilen, alles by zetten wat goed konde doen.

Bantamze Gezant vertrekt onverrigt zaken.

De hier boven genoemde Abdul Rahhman, die van zyn Ambassadeurs ampt geen andere blyk of bewys had mede gebragt, als dat hy door de Bantamze vrienden van den Broecke, en Houbraken, in hun brief van den 20 Maart 1619 zoodanig was genoemd, vertrok den 25 dito weder na Bantam, hebbende met de Nederlanders in 't kasteel Batavia niet nazyn zin konnen te regt raken, dewyl ze niet veel werks quamen te maken van zyn gedane betuigingen en verzekeringen, dat de Koning van Bantam zeer edelmoedig, opregt, en dat hun ten hoogsten genegen was, niet het minste by contract van de goederen der E. Maatschappy begeerende, maar dat hy evenwel met dankbaarheid, en een goed hart zou aannemen, het geen hem vrywillig, en uit eigen beweging wierd vereerd. En hoewel daar uit genoegzaam konde begrepen worden, tot wat einde Abdul Rahhman was afgezonden, en dat zyn meesters gedagten nog al bleven spelen op de voorz. 30000 ryxdaalders, waren die van het kasteel zoodom, plomp, en onbeleef, dat ze naalieten aan den Koning te geven de gelegentheid, om door het aannemen van zoodanig een vrywillig geschenk te konnen beetoonen, dat hy de goetheit had van het aan te nemen, en dankbaar was; zulx de meergemelte Abdul Rahhman, met zyn eigen vaartuig, niet veel zwaardert of ryker als hy gekomen was, weder te rug keerde van de onzen, eenlyk mede nemende, om aan de Bantamze vrienden te bestellen een brief tot antwoord op den hun-

ne van daar ontfangen van dato 18, 20, en 21 dezer.

De inhoud bestond ten principalen daar in, datze als nog genegen en bereit bleven tot nakoming van het overgezondene contract, mits tot hunne verzekering in 't kasteel Batavia bekommende de geëischte of wel andere suffisante Ostagijs, of ten minsten de verwoerde Jakatraze gevangens, en alle de verdere Nederlanders, die tot Bantam niet besccheiden waren; dog door den Koning aldaar nog wierden aangehouden: dat ze, zoo haast als het gemelte contract door den Koning zoude geadvouerd en ondertekend wezen, ook het werken en 't versterken aan 't kasteel zouden nalaten; maar buiten dat, of eerder niet, om niet nalatig omtrent hun pligt, en tegen alle te dugten overlast te beter bevryt te wezen, als naaulyx wetende, wat ze van des een, en des anders gedoente zouden denken, en of het met hun wel, of qualyk wierd gemeend, nadien niet alleen door de Javanen, in en buiten de stad, zoo aan hunne bolwerken, als batterijen, nog dagelyx zeer yverig wierd gearbeid, maar dat ook de Engelzen, met hunne schepen voor Jakatra leggende, van meening, en misschien ook al bezig waren weder kanon en buskruit aan land te brengen, daar ze in 't begin van de jongst voorgaande maand February onze hulpe van nooden hadden, en byna geen raad wisten, om het van land aan boord te krygen.

Dat de Bantamze of Jakatraze Javanen, volgens hunne gedaane klagten, door die van 't kasteel Batavia, niet wel bejegend, gescholden, of qualyk gehandeld zouden zyn, dat verklaarden ze niet te weten, nog ook niet te konnen gelooven, en zulx niet hooger te konnen aannemen, als voor een verdichtzel en opgeraapte onwaarheid; en daar op doen ze een verzoek aan de Bantamze vrienden van den Broecke, en Houbraken, dat het van hun believen mogte wezen, al het bovenstaande met den Koning, op het allerbeste, en vriendelykste, te verhandelen, en den zelve te bidden, dat hy dog tegen de Nederlanders zoo in het kasteel Batavia, als tot Bantam, geen overlast wilde plegen, of toelaten, onder belofte, dat zulx door den Heer Gouverneur Generaal zoude erkend, en niet onbeloont gelaten worden zonder te vergeten, om daar benevens, wegens het niet zenden van geld en geschut tot een geschenk, hunne eerbiedige excusie te doen, dewyl het eerste alle met het jagt de Tyger na Ambon was gezonden, en het andere tot eigen gebruik en hoognodige defensie niet konde worden gemitt.

De Kapitein Jan van Gorcum, die nu Des Konings handelingen zeer vreesachtig gemelte vry-houden.

Die van 't kasteel Batavia schryven met den zelve aan de vrienden tot Bantam.

vywillige gefchenken aan den Koning, van gevoelen te zyn; dat wy hem te gelyk met het gefchut ook een roede zouden in de hand geven, om 'er ons zelf mede te ftaan, en dat het geld hem zeer wel zoude te pas komen, om mede te corrumpieren de genen, die tot ons nog eeniger maten genegen mogten wezen, of ook om mede te betalen, en des te gewilliger te maken de Javaanze arbeidsluiden, en Soldaten, die hy tegens ons zoude komen te gebruiken. Ook zeide hy het niet wel ten beften te kunnen infchikken, dat de Koning de beloften, die wy deden, met eede begeeërde bevestigt te hebben, zonder daar tegen aan ons de minfte verzekering te willen doen; dog hy had die inbeelding, dat de meeste zwaarigheid nu al over was; als zynde het kasteel redelyk wel versterkt, en het volk ongemeen vol moed.

Drie Engelzen door de Javanen dood geflagen.

Des avonds kregen de onzen tydinge, dat 'er omtrent de Rivier van Ankè door de Jakatrazee Javanen, drie Engelzen van de genen, die aldaar wat de pypen gefield en te veel de meester gefpeelt hadden, waren dood geflagen, of anders met kriffen en picken om 't leven gebragt.

Die van 't Kasteel Batavia zyn van voornemen met den Soefoehoenan in verbond te treden.

's Daags daar aan den 26 Maart 1619, wierd door die van 't kasteel Batavia nog een nader briefje na Bantam afgevaardigd, en daar by aan de vrienden aldaar bekend gemaakt, het geen ze gisteren hadden nagelaten, 'uit bedenking en vreeze, dat hun brieft wel in vreemde handen mogte komen te vervallen, namentlyk de bekomen tyding van Tsjeribon, dat de Soefoehoenan Mataram zyn Gezanten aan de Nederlanders in 't kasteel tot Jakatra afzenden, en kort daar aan ook zelve in perfoon volgen zoude, en dat ze met de Gezanten, die alle dagen verwaagt wierden, wel gezind waren om in accoord en goede aliantie te treden; en 't welk ook de oorzaak was, dat ze niet al te haastig nog genegen waren des Konings van Bantams begeerte, in alles beftipt in te willigen. De Portugees Antonio Vifiofe, de welke de gemelte tyding van des Soefoehoenans intentie den 19 Maart 1619 had overgebragt, en den laatften der zelve maand van Bantam weder te rug tot Jakatra by de onzen in 't kasteel gekomen was, begaf zich den 2 April op de reizte na Tsjeribon, van de onzen aan den Koning aldaar mede nemende eenige goederen tot een gefchenk, benevens een klein briefje, waar by de geringheid van de zelve, alzo, het geen gemelte Vifiofe had geëifcht, niet te bekomen was geweest, wierd geëxcuseerd. En wyders aan den Koning bekend gemaakt, dat ze hun in 't kasteel nu bevonden in staat, om het zelve wel te bewaren, en goede tegenftand te kunnen doen, verwaagtende boven dien eerlang nog een navale magt der E. Maatschappy, en een

groote meenigte volk uit de Molukkos: waar mede zy hoope hadden nog eens revenge te zullen mogen nemen, over het geen hen van hunne vyanden was aangedaan.

Des anderen daags, den 3 April 1619, kwam van Bantam tot Jakatra de nieuwe Pangerang Temanggong, waar van hier voor op den 19 Maart iets staat aangehaald, nevens dien een Kiay Nebe, Alias Lacmoy, de eerste, om aldaar uit de naam, of van wegen den Koning van Bantam het opperfte gezag en gebied te voeren, en de ander, om hem daar in, als tweede, en Sjahbandar, behulpzaam te zyn. Van hun nieuwe medegebragte ordres had de ordinaire marktanger van 't kasteel gehoord, dat onder de Javanen in de ftad, op een wonderlyke wyze wierd gefproken, dog zoo tegenftrydig en verwaagt, dat 'er niet zekers uit te befluiten, of van na te vertellen was: en onzen namen het eenen 't anders als toen in nog te minder agting, om dat hen ten zelve dage een briefje van Bantam wierd toegebragt, getekend den 29 Maart 1619, waar in ze van al die loopende, of vliegende gerugten, niet het minfte vonden aangehaald.

Een nieuw gezaghebber en tweede komc van Bantam op Jakatra.

Een briefje in 't Kasteel Batavia van de Bantamze vrienden.

De vrienden aldaar bleven nog al by hun ouden zang, van te moeten ophouden met ons verder te versterken, dewyl de Koning of Pangerang had toegeftaan en beloofd, ftillftand van wapen, onder conditie, dat het kasteel aan hem, op de komfte van den Heer Gouverneur Generaal zou moeten overgeven, en daar benevens gefchonken worden de helft van het goed ter discretie van gemelte zyn Ed. En nadien het kasteel nu redelyk fterk was, waren de gemelte Bantamze vrienden van gevoelen, dat het verder werken en versterken, buiten zwaarigheid, wel konde worden nagelaten, om dat men ook voor de Engelzen nu niet meer behoefde bevrees te wezen, alzo de zelve gantsch niet wierden geagt, en by den Koning heel uit hadden: en wat aanging de geëifchte Oftagiers, zy verklaarden verwonderd te zyn, dat men daar op nog konde blyven ftaan, alzo de Koning niet anders begeerde, als vrede en vriendfchap; maar nog minder konden zy begrypen, dat die van 't kasteel Batavia aan hun hadden gefchreven, van meeninge te zyn, om met onzen vyand, den Soclochoenan Mataram, in accoord en aliantie te treden, het welk zy verzogten, dat als een punt van gewigt, wat naeder overwogen mogte worden, namentlyk, wat nadeel uit zoodanig een verbintenisfe zoude kunnen voortkomen, en tot wat einde de Heeren Meesters Bantam zoo hoog waren aanbeveellende: voor hun advys daar nog byvoegende, dat men zich ten dienfte van de

E. Maatschappy meer moest gelegen laten aan de vriendschap van den Koning van Bantam, als aan die van den Soefoehonan Mataram, zoo hadden de Bantamze vrienden na hunne meeninge, by dit hun briefje de baan van den Koning, die hem genoegzaam gevangen hield, weder schoon gemaakt, en ook met reden bevestigd de sentiment, dat men zyne gedaane beloften moest gelooven, en op hem betrouwen, zonder voor de Engelzen bedugt te zyn: dat men de versterking van 't kasteel met gerustheid konde nalaten, en dat men geen Ostagiens van noden had, alzoo des Konings oogmerk alleen was, strekkende na rust, vrede, en vriendschap; maar die van 't kasteel Batavia, konden zich dien aangaande zoo licht niet laten overreden, en bleven nog al by hun voorig gevoelen, dat de Koning behoorde te largeren, en hun toe te zenden, alle de Nederlanders, die tot Bantam niet bescheiden waren, en egter nog wierden aangehouden, daar onder mede begrepen, die van het schip de zwarte Leeuw, uitmakende een getal van omtrent 70 personen, of anders, dat de Koning over en in 't kasteel moest zenden, de twee geëischte Javaanze Ostagiens, ten einde zy mede eenige verzekering mogten hebben, dat de gene, die tot Bantam stonden te verblyven, te eniger tyd geen leed quam te geschieden, en dat ook door de Jakatrazen Javanen, nu des Konings onderdanen, als mede de Engelzen, niets tot nadeel van hun, ofte het kasteel, zoude worden ondernomen, ofte aangevangen: zonder alles zoo te laten aankomen, op de mondelinge belofte van den Koning, en die hy ook meermalen, door de tweede, en derde hand, aan de lichtgeloovige Bantamze vrienden, had laten doen: invoe-gen die van het kasteel Batavia het schryven van de Bantamze vrienden zoodanig niet konden begrypen, nog aannemen, dat ze hun daar op zouden hebben mogen verlaten, of eeniger maten na schicken, en zulx kondenze nog minder doen, ten opzichte van twee nadere brieven, hun des anderen daags, den 4 April 1619, van daar toegebracht, beide gedateerd den 2 dito, de een des morgens, en de ander des avonds, zoo dat die van Bantam, al een drukken en ongemakkelyken dag moeten hebben gehad, als zynde ook volgens gemelde hun schryven 's nagts bevorens den eersten April by den Koning ontboden, en met den zelve wegens vercheide zaken in gesprek geweest, dog wel byzonderlyk over de afkomst van den Soefoehonan Mataram, waar voor hy zig geliet zeer bedugt te zyn, en zoo mede, dat die van 't kasteel Batavia, als dan met den zelve tegen hem zouden aanspannen, nadien uit het daaglyx versterken van 't zelve, met alle de Bantamze Grooten, niet anders

Des Konings voornemen om Jakatra te versterken, en een Fort tegens het onze op te werpen.

konde besluiten, als dat hy van de Nederlanders, voor al het goed en de vriendschap aan hem bewezen, nog eindelyk met ondcugt en quaad, zoude worden beloont; zoo dat nu genoodzaakt geworden was, mede op zyn hoe de te wezen, zich in staat van defensie te stellen, en tot dien einde, niet alleen de stad Jakatra te versterken, maar ook aan de Pabean, of het Tolhuis, tegen over ons kasteel een bolwerk te maken; om het welk te bevorderen, hy dan ook goed gevonden had, benevens den Pangerang Temanggong, in der yl af te zenden Kiay Nebe, alias Laemoy, hier boven genoemd, 't welk hy de Bantamze vrienden belafte aan die van 't kasteel Batavia bekend te maken, op dat ze, het gene hy tot zyn defensie en verzekeringe mogte laten maken, met goede ooggen zouden believen aan te zien, zonder dien aangaande eenig quaad nadenken te hebben, alzoo het niet zoude geschieden tot hun nadeel, maar meest zag op de overkomst van den Soefoehonan Mataram.

Ook had den gemelte Lakmoy voor zyn vertrek na Jakatra, de Bantamze vrienden verzekering gedaan, dat de Koning of groote Pangerang, met de Nederlanders niets quaads in den zin hadde; maar by aldien de zelve dat anders quamen te begrypen, en hem in zyn voornemen wilden beletten, dan mogten ze wel denken, dat zy lang genoeg geleefd hadden, want hem geen middelen zouden ontbreken, om zoo wel die van 't kasteel Batavia, als de gene, die hy tot Bantam in zyn handen had, uit zyn land en Koninkryk te stooten, alzoo de begonnen oorlog met de Javanen onverzoenelyk zoude wezen. En dit zyn de eigen woorden van de Bantamze vrienden, die nog daar en boven verklaarden, wel te konnen bemerken, dat die werken opgemaakt zouden worden, om te zien of den Ed. Heer Gouverneur Generaal mede iets quaads tegen den Koning van Bantam in den zin had, dog daar aan meenden zy, behoefde men zich niet eens te stooten, nog beschróom te wezen, om stil te zitten, en 't volk niet in 't werk te houden, alzoo zy voor dezen verstaan hadden, dat het kasteel nu bestand genoeg was, om het geweld der Javanen te konnen wederstaan. De Koning had zich ook getoont zeer te onvrede te zyn, over het agter blyven van den Directeur Hendrik Janszen, en den Koopman Abraham van Uffelen, welkers weder te rug-, of overkomste hem (na het gevoelen der Bantamze vrienden) groot genoeg, mitsgaders een beter vertrouwen, zoude toebrengen; en dewyl hy nu volgens zyne gedane beloften, hen met vrede latende, daar door oogenschynelyk quam te betoonen, de onzen genegen te wezen, hen ook bewyzende alle voorrege

en vriendschap, moest men hem niet tot een vyand maken, 't welk ook al voor lange geweest was de raad van den bovengemelten Kiay Lacmoy, die nu volgens hun zeggen, niet weinig in de klem was, zoo wegens gemelten Hendrik Janszen, en van Officieren, als over de continuerende versterking van het kasteel, alzoo zig zelve voor de Nederlanders, en hun goede meening by den Koning verbonden, en als borge gesteld hebbende, nu dagelyx daar over een schamper verwyrt moest hooren, en naauylx wist, wat hy meer tot hun en zyne verhooning zou in brengen. En wat nu verder aanging de bekomen tydinge van den Soefochoenan Mataram, en om met den zelve in verbond te treden; de Bantamze vrienden stelden vast, dat van zoodanig een lichtvaardige onderneming, niet alleen dependeerde hun aller leven, maar ook het welvaren van de E. Maatschappy, daarom verzogten ze aan die van 't kasteel Batavia, dat ze zig zelve daar omtrent dog zoo verre niet wilden vergeten, maar te gedenken aan het nog zoo onlangs voorgevallen tot Japara, en hoe de onzen aldaar waren onthaald, daar benevens ook onderscheidende, dat ons aan de vriendschap van Bantam veel meer gelegen was, als aan die van Mataram, dog ingevalle de onzen in 't kasteel Batavia een ander voornemen mogten hebben, en niet wilden nalaten zich nog meer te versterken, protesteerden zy wegens de E. Maatschappy van schade en ongeluk, 't welk de zelve, en hen daarom zoude worden aangedaan; en nadien de Koning ook had begeert, dat 'er een Nederlander voorzien met papier, penne, en inkt, benevens Kiay Lacmoy na Jakatra zou vertrekken ('t gene de Bantamze vrienden meenden dat geschiede, om alle quaad nadenken, aan beide zyden voor te komen) hadden zy daar toe aangefeld, eenen David Dirkszoon, biddende, ingevalle hem door den Pangerang Temangong iets befrist wierd te schryven, dat het antwoord daar op dog mogte geschieden in alle heusheid, en door dezen David Dirkszoon, die gisteren met Kiay Lacmoy tot Jakatra was gekomen, mitsgaders al terstond aan 't werk gesteld schein te zyn.

De onzen in 't kasteel Batavia bekend gemaakt het misnoegen over ons wantrouwen.

Ook ontongen de onzen in het kasteel op heden mede een briefje, waar by hy hun bekend maakte het misnoegen van den gemelten Pangerang Temangong, en den gantschen Javaansen Adel, over het quaad vertrouwen dat wy op hen hadden, niet tegenstaande (volgens hun eigen zeggen) de Koning van Bantam ons zoo veele blyken van zyn genegenheid quam te betoonen; dog wy ter contrarie geen ander, als van wantrouwen en vyandschap, door het dagelyx versterken van 't kasteel, daar ze dan ook hadden verklaard zeer in geër-

IV. Deel.

gerd, en over verstoord te wezen, en dat niet zouden kunnen nalaten, een diergelyk kasteel daar tegen aan te maken, als bedugt zynde voor verradery, dewyl ze (volgens het zeggen van de Pangerang Temangong) tyding bekomen hadden, dat de Soefochoenan Mataram zyn volk, bestaande in 40 of 50000 man, hebbende afgeschreept, ook al opkomende weg was, benevens den Koning van Tsjeribon, die hy tot zyn Kapitein General, of Veld-Heer had aangefeld.

Wyders schreef David Dirkszoon, dat hy dezen aangaande met den gemelten Kiay Lacmoy, in een byzonder gesprek raakt zynde, hem door den zelve vraagt was, wat hy dagt van het voorgenomen opwerpen van een Fort tegen het onze aan, en of wy zulx, zonder eenig gevolg daar tegen te maken, wel zouden toelaten, als mede, of wy onze nieuwgemaakte werken aan het kasteel wel zouden willen afbreken, latende het andere staan tot de wederkomst van den Heer Gouverneur Generaal; en op welk twee vragen hy David Dirkszoon had geantwoord, dat het zaken waren, die zyn verstand te boven gingen, en hy ook niet konde weten, wat de Gezaghebbers zouden willen doen, of laten; maar door 't hart aandringen van Kiay Lacmoy, om te zeggen welk van beide, na zyn gevoelen, het ligste te verkrygen zou wezen, had hy verklaard van gevoelen te zyn, dat wanneer het een of het ander moeste geschieden, als dan het afbreken van het nieuw werk eerder toegelaten zoude worden, dan het maken van een Fort tegen het onze aan

De Pangerang Temangong was ook zeer verstoord over het agter blyven van den Directeur Henrik Janszen, en dat de zelve nu nog niet wierd betrouwt, by hem in de stad te komen, om met makenderen mondeling te konnen spreken, als zynde zeer wel ervaren in de Maleitze taal, daar van David Dirkszoon bekende niet veel geleert, nog vergeten te hebben, met byvoeging, hoe hem op zyn vertrek van Bantam, wel duidelyk was gezegt, dat hy zelve de brieven aan de onzen in 't kasteel zoude brengen, dog bevond nu dat hem zoo veel niet wierd toebetrouwt, zulx hy het oordeelde noodzakelyk te wezen, dat 'er met de antwoord-brieven, op de gene, die hy voordien Pangerang, en Kiay Lacmoy, zoude komen te schryven, een persoon na de stad gezonden wierd, die bequaam en taalkundig was, om geen mislagen te begaan.

NEGENDE HOOFDSTUK.

A Anslag der Javanen op 't Fort neemt geen voortgang, en werd aan de onzen te Bantam bekend gemaakt. Wantrouwen van den Pangerang Temanggong, en 't voor-nemen binnen 't kasteel ten opzicht van den Soefoehoan. Briefje van David Dirks-zoon in 't kasteel ontfangen. Bericht wegens de opbouw van 't nieuw Javaans Fort. Aanmerkingen der onzen hier omtrent. Die besluiten 's vyands werken te verwoesten. Dat goeden voortgang neemt. Schade aan wederzyden. Verschooning daar over by een brief aan den Pangerang Temanggong. Gesprek tusschen den zelven en onzen briefdrager. Bericht dat de Javaanze Grooten over dit voorval verbaast schenen. Die omtrent den Koning deze zaak zouden tragten te verschoonen. Bericht daar op aan de Bantamze vrienden. De Javanen laten in de stad een wit vrede-vaandel waajen. Belijft gedrag des Pangerangs'er op. En van Kiay Lacomoy. Die de onzen raad, zich by den Koning zelf schriftelyk te verontschuldigen, gelyk agtervolgt werd. Der Bantamze vrienden ongenoegen en wanhoop over het voorgevallene tot Jakarta.

Aanflag
door de
Javanen
op 't Fort.

Neemt
geen
voortgang

En werd
aan de on-
zen tot
Bantam
bekend
gemaakt.

OP dezen dag wierden de onzen in 't kasteel mede bericht, dat weinige dagen geleden de gezamentlyke Javanen, zoo van Bantam, als Jakarta, sterk ongeveer 4 of 5000 man, vastgesteld, en ook al genoegzaam gereed gestaan hadden, hun by nacht te bestormen, en dat'er expres twee Engelzen van Bantam waren gekomen, de welke, onder belofte van een ryke belooninge, de Javanen daar in tot voorgangers of aanvoorders zouden hebben gediend, dan alzoo de Orangkays of Gezaghhebers (op eenige gerugten, dat ze door de onzen ontdekt waren) met mal-kanderen questie kregen, was de aanslag plotzelyk blyven steken, en ieder met de zynen zyns wegs gegaan.

Dit overwaajen van zulk een donkeren wolk, maakte die van 't kasteel des anderen daags, den 5 April 1619, aan de Bantamze vrienden by een briefje bekend, en gaven het den naam van voorgenomen verradery, mogelyk, om dat de Koning stilstand van wapenen had beloofd; maar men zou het eigentlyker kunnen noemen een voorgenomen verrassing of overrompeling, dewyl het niet konde blyken, dat door de Koning zoodanig een belofte was gedaan, als hebbende de onzen zulk maar alleen gehooft uit de mond van de een of de ander Javaanze Orangkay, die mogelyk opgemaakt was, om hen daar mede zorgeloos te maken, of in den slaap te wiggen; en dien volgende was'er geen accoord of verbintenisse, waar op men zich zoude hebben mogen verlaten, ook kon niet gezegt worden, dat de Koning van Bantam, hebbende doorgaans meer list als geweld gebruikt, en ons zeder eenigen tyd ongemoeit gelaten, gehouden was daar hy te volherden, of wanneer hy door verassing zyn slag eens had waargenomen, dat men het dan een verradery zou kunnen noemen, gelyk door hem op den 2 February 1619 aan de Koning van Jakarta

was gepleegt; maar laat ons voortgaan tot den inhoud van het bovengemelte briefje, 't welk door die van 't kasteel Batavia, op heden aan de Bantamze vrienden, tot antwoord op den hunnen van den 2 dezert, wierd afgezonden, en waart by zy hen bekend maken, hoe de Pangerang Temanggong, eergisteren tot Jakarta zynde aangekomen, 's anderen daags, of op gisteren, verzogt was, dat Lacomoy, om van deze en gene zaken te spreken, by de onzen in 't kasteel mogte komen, onder aanbieding, van daar tegen weder als Ostagiers in de stad te willen zenden twee Nederlanders van aanzien, of zoo niet, dat hy dan iemand anders van de zynen in 't kasteel beliefte te laten komen, om daartegen dan weder by hem in de stad te kunnen zenden den Directeur Hendrik Janszoon (daar dog al het roepen om was) maar zyn wantrouwen was zoo groot geweest, dat daar toe niet had kunnen veritaan, begeerende nog Ostagiers te zenden, nog te ontfangen, maar dat Hendrik Janszoon, op het goed geloof en vertrouwen aan, zoude by hem komen, hebbende ook aan bovengenoemden David Dirkszoon, die hy voor schryver van Bantam had mede genomen, op des zelfs gedane verzoek, niet willen toestaan, om eens heen en weder na 't kasteel te mogen gaan, zoo dat ze niet wisten, hoe ze het met dezen Pangerang Temanggong nog zouden stellen: voorts verklaarden die van 't kasteel Batavia, dat ze het met den Soefoehoan Mataram zoo breed niet voor hadden, als de Bantamze vrienden zich wel scheenen in te beelden, en dat ze, wanneer de zelve de stad Jakarta vyandelyk aantastte, den Koning van Bantam zouden adlisteren, en na vermogen te hulp komen; gelyk ze dan ook wel zouden mogen, en gaarne zien, dat de stad Jakarta aan de landzyde wierd versterkt; maar niet aan de zee kant, omtrent, of na by het kasteel, alwaar ze meenden, dat zy

't Wan-
trouwen
van den
Pangerang
Temang-
gong.

't Voorne-
men bin-
nen 't ka-
steel ten
opzicht
van den
Soefoehoe-
naab.

zy het alleen wel zouden kunnen waarnemen, en alle geweld afkeeren, gelyk ze dan ook nog minder, en in geenerlei wyze zoude kunnen gedoogen, nog toelaten het maken van eenige nieuwe sterkten of fortificatie-werken tegen het kasteel aan, dog de verdere versterking van het zelve wilden ze, ten gevalle des Konings wel nalaten, en doen ophouden.

Briefje van David Dirkszoon in 't Fort ontfangen.

Van David Dirkszoon, zynde, als boven gezegt, by den Pangerang Temanggong in de stad Jakatra als schryver bescheiden, wietd aan die van 't kasteel Batavia op den 6 April 1619 weder een briefje toegebracht, behelzende een verhaal van des Pangerangs uitstekende en onbeschaamde gierigheid, als mede van des zelfs continuerend en toenemend wantrouwen, niet van meeninge zynde eenige gecommiteerden na 't kasteel te zenden, en de zelve te mogen wisselen tegen de aangebodene Nederlandse Oitagiets. Twee Engelzen had David Dirkszoon in de stad zien zwerven, die de Javanen, tot onzen nadeele, de ooren vol bliezen, en veel quaads deden, zullende ongetwyfeld wesen 't gene, waar van hier voor op den 4 dezer is gezegt; dat in de voorgenomene overrompeling de Javanen als voorgangers of aanvoerders zouden hebben gedient, en misschien ook de zelve, die, ontrent tien weken geleden, ofte op den 29 January 1619, den Commandeur Pieter van den Broeke, tot geleiders waren bygevoegd, en hem de eer gaven, van tuschen hun beiden te staan, wanneer hy met een strop om den hals op een van de batteryen, of slads bolwerken, was gebracht, en men hem wilde dwingen de onzen in 't kasteel toe te roepen, en te ondonneren, dat ze het zelve terstond zouden moeten overgeven.

Bericht wegens de opbouw van 't nieuwe Javaanze Fort.

's Anderen daags, den 7 April 1619, zond David Dirkszoon weder een klein briefje in 't kasteel, daar by bekend makende, hoe hy, van Kiay Lacmoy geroepen zynde, om, nopende de voorgenomene opbouw van het nieuwe Fort, een briefje te schryven, daar mede niet hadde kunnen voortvaren, alzoo de Pangerang Temanggong gemelten Lacmoy ontboden had, om by hem te komen, dog zoo veel had hy uit den zelve alvorens nog verstaan, dat het geen Fort, maar eenlyk een punt of bolwerk, zoude wesen, langs de Rivierkant, ontrent de Engelze logie, tegen over ons kasteel, en dat de zelve aan de landzyde open gelaten, en niet geflooten zoude werden, na de wyze, of maniere der Maleyers, Javanen, en andere Indianen van die foort, de welke in't maken van hunne vastigheden, en ook wel in andere gelegentheden, doorgaans gewoon zyn een agter-deur open te houden, om hen, des noods, tot een bequame uitvlugt te kunnen dienen; maar onderwy-

len dat de Pangerang Temanggong by alle gelegentheden, met morren en gnorren, liet blyken op de Nederlanders gestoort, en misnoegt te zyn, stelde hy des nagts zoo veel van zyn volk aan den arbeid, dat de onzen in 't kasteel des morgens succesfive de batteryen, die de Engelzen en Javanen bevorens hadden moeten verlaten, dog door de onzen nog niet ten vollengeslegt waren, wederals bergen uit de grond zagen oprizen, en op den 9 April 1619 waren die arbeiders in de koelte, en by donker, daar mede zoodanig gadvanceerd, dat de onzen in 't kasteel daar over verzet stonden, en het nu niet verder nog hooger dorsten laten komen: want tot het planten van 't kanon, daar het nog maar alleen aan scheen te ontbreken, zouden de Javanen met magt van volk en hulp der Engelzen niet veel tyd van noden hebben gehad, en dan waren zy alleen met de batteryen, of het bolwerk, naast aan de zee, en aan de Westzyde van de Rivier staande, van de zelve genoegzaam meester, en in staat geweest, om te beletten, dat'er nog schuit, nog boot in, of uit konde komen, ja ook zelve, dat de strand aan de Oostzyde der gemelte Rivier, door de onzen niet zoude hebben kunnen worden gebruikt: en dat zulx hunne intentie was, bleek ook genoegzaam aan het sluiten of toepaggen van de zelve Rivier met pallissaden, ofte paalwerk, daar ze onder de gemelte batterye al een begin van hadden gemaakt; maar het geen de onzer in het kasteel des morgens den 9 April aldervreemdft te voren quam, was een byna voltoide pallissade paggering, die ze de voorgaande nacht hadden begonnen te maken, van de hoek van de Pabean, ofte het Tolhuis, tot aan de zoogenaamde Engelze batterye, om die beide fortificatie-werken daar mede aan malkanderen te sluiten, dog dat deze nagtwerkers, van den dag wat te vroeg verrast wordende, nog een goed stuk hadden moeten open laten, ongetwyfeld met geen andere gedagten, dan om het zelve de naastvolgende nacht mede wel haast toe te zetten.

Aanmerkingen der onzen hier ontrent.

Hier was nu weder goede raad duur, en die van de Bantamze vrienden te volgen, te weten, dat men de Javanen zonder verandering, met het opwerpen van punten, batteryen, of bolwerken, moest laten begaan; daar toe konden die van 't kasteel Batavia in geenerlei maniere verstaan. Ook seheren zy krageloos te zullen wesen, om zulx te beletten, en het kanon daar tegen te gebruiken, dat zou te grooten gerugt hebben gemaakt, behalven dat het de voorraad van buskruit ook niet toeliet. Daar diende egter 't een of 't ander by de hand genomen te worden, onaangezien de gramschap van den Koning van Bantam, en den Pangerang

Temanggung tot Jakarta, daar de gemelte Bantamze vrienden wel het eerste gevoelen, en de meeste last van te leiden zouden hebben; dog 't welke die van het kasteel voor 't meerendeel meenden, dat alleen zou bestaan in harde dreigementen, of een zwaarder gevangenis, en dat de Koning, uit vrees voor de weersluit, hun niet aan 't leven zoude durven komen, hoewel hy anders genoegzaam had laten blyken een Javaan, en van een moorddadigen aard, mitsgaders daar toe niet een hair te goed zyn: daar en boven waren eenigen nog van gevoelen, dat hy hen ook daarom geen quader tractement zoude aandoen, schoon wy hem in zyn voorgenoemen, en reeds gemaakte werken quamen tegen te gaan, of te sluiten, wel te verstaan, zoo lang het kasteel Batavia by ons konde werden ingehouden, en gedefendeerd. Anderen maakten dien aangaande wel wat meerder zwarigheid, maar stelden evenwel vast, dat men, in nood en verlegentheid zynde, gelyk ze zich nu in dien staat bevonden, van twee quaden het beste moest kiezen, en daar op wierd dan in vergaderinge met eenparige stemmen (den Koopman Abraham van Uffelen alleen uitgezonderd) goedgevonden en verstaan, de batterijen door de Javanen ten meerendele weder opgemaakt, zonder verzuim van tyd, tot de grond toe af te werpen, en tot dien einde met eenig volk, een uittogt daar op te doen; want het quam nu klaar genoeg te blyken, dat ze zich by verdere toelating, binnen weinige dagen omcingeld, en beslooten bevonden zoude hebben in een kring van batterijen, of bolwerken, met palen aan mal-kanderen gehegt.

Men begon nu ook te bemerken, dat de afkomst van den Soefochoenan Mataram, daar veelen zich zelven mede gekitteld, en van ingebeeld hadden, dat het voor ons een voordeelige en gewenschte zaak zoude wezen, niet anders was, als een uitgestroide leugen van de Koning van Bantam, en een dekmantel, om met eenigen schyn van noodzakelykheid mede te bekleeden het voornemen, dat hy hadde, om met het maken van bolwerken en batterijen, het kasteel Batavia onder zyn bedwang te krygen, en 't welk met des te meerder zekerheid konde worden geloofd, om dat 'er tot versterking van de stad Jakarta, aan de land-zyde, niets het minste wierde by de hand genomen; maar al het werk-volk aan de Noordzyde, recht tegen over het kasteel, geduurig aan den arbeid was.

Het gevoelen van de Bantamze vrienden uitgedrukt, by hun briefje van den 2 dezer, namelyk: dat de Koning zich ook wilde stellen in staat van defensie tegen de wederkomst van den Heer Gou-

verneur Generaal, of den zelven mede iets quaats tegen hem in den zin had, konden die van het kasteel Batavia wel voor de opregte waarheid aannemen, maar evenwel daarom niet goedvinden met goede oogen aan te zien, dat men hen zoodanig omcingelde en den weg afnam, waar door ze alleen hoop hadden, van nog eindelyk eens te zullen werden verlost en ontzet. Zy konden het ook in hun gedagten niet krygen, dat de Koning van Bantam, wanneer hy het kasteel onverhinderd, en na zyn zin had beslooten, en bebolwerkt, hen daar in zoude hebben vergut een geruust en vredig verblyf tot de wederkomst van den Heer Gouverneur Generaal. In tegendeel stelden zy vast, dat hy zich met hulpe van de Engelzen (waar van zich nu weder eenigen aan land lieten vinden) wel haast meester van 't kasteel zoude hebben gemaakt, het zy dan om het zelve terstond te demolieeren, of wel met zyn eigen volk, tot defensie van zyn tweede Koningryk Jakarta, te bezetten en in bezit te houden, en dat zy dan, ten allerbesten genomen, zeer ellendige gevangenen, mitsgaders die van Bantam daar aan mede deelagtig zouden zyn geweest: en in dit gevoelen wierden zy nog te meer versterkt, door het herlezen van zekere periode uit een brief gedateerd 17 February 1619 dewelke hen 't dier tyd inviel, dat ze eenige dagen daaraan van de Bantamze vrienden hadden ontfangen, en waar in de zelve zich dezen aangaande met de navolgende woorden hadden komen uit te laten.

„ Eerstelyk staat ons te denken, tot
 „ wat einde de Koning zoo ernstelyk
 „ zoekt den ondergang en ruine van ons
 „ Fort tot Jakarta, 't welk ons dunk tot
 „ geen ander fine te wezen, dan zyn stad
 „ alhier weder te doen bloejen, en den
 „ voorigen handel te bekomen, ook om
 „ bevryt te wezen van namaals door ons
 „ met dito Fort bedreigt te worden: wel-
 „ ke redenen hy ons ook in 't begin van
 „ den oorloge voorgehouden heeft, ons
 „ belastende den Ed. Heer Generaal te
 „ schryven, dat dog op alle vriendschap
 „ dito sterkte wilde afbreken, en het ge-
 „ schut wilde inschepen, beloovende vor-
 „ der ons zoo veel vriendschap te bewy-
 „ zen, als oit te voren gedaan heeft, dog
 „ indien men tot het afbreken niet kon-
 „ de verstaan, dat niet rusten zoude, voor
 „ en al eer 't gantsch onder de voet lag;
 „ waar toe hy ook geresolveerd is, alle
 „ middelen aan te wenden, en alle zyn
 „ magt, tot de laatste man toe, te wagen.

Zulx die van 't kasteel Batavia, het een en 't ander wel overwogen hebbende, niet langer konden blyven stil zitten, maar als boven gezegt, goedgevonden, de Javanen
 in

Die besluit-
 ten 's vy-
 ands wer-
 ken te ver-
 woeften.

in hun daaglyx werken en fortificeren, voor zoo verre zy het kasteel daar mede quamen te benaauwen, na vermogen tegen te gaan, en voor eerst de gemaakte of hermaakte batteryen weder te verbranden, en onder de voet te werpen.

Dertig musquetiers trokken dan ten dien einde daar op uit, gevolgt wordende van nog een vry grooter getal, zonder schietgeweer, om daar aan te slegten, de palen uit te rukken, en het vordere in brand te steken. Het witte vaandel, of de vrede-vlag, nu al eenigen tyd van het kasteel gewaaid hebbende, werd ook ingenomen, en een van roode koleur in de plaatze gesteld, tot nader waarfchouwinge aan de Javanen, om uit de batteryen te gaan, gelyk hun ook albevoorens was toegeroepen, dat ze tot vermyding van ongelukken, zouden moeten doen

Zoo haast quamen de onzen niet by de eerste battery, op de Noord-West-hoek van de Rivier, of de Javanen vraagden hen, wat zy wilden doen? en daar op tot antwoord bekomen hebbende: wy zyn gezonden om dit gemaakte en opgeworpen werk om verre te smyten, en te verbranden, zoo zeiden ze, het is goed, liepen daar uit, en gingen door: even al zoo deden die van de tweede battery; dog aan de derde battery vonden de onzen, door het schieten uit musquetten, en het geweldig werpen met steenen, onder het uitvallen met pieken, zoodanig een tegenstand, dat ze genoodzaakt waren een weinig te rugge te treden; waar na zy, zich zelven wat herstelt hebbende, weder al chargerende daar op aanvielen, de battery stormender hand innamen, de Javanen daar uit dreven, en alles wat'er op, om, of by stond, ter nederwierpen, utrukten, en in brand staken. Van de Javanen bleven'er 4 dood, daar onder twee van aanzien, vader en zoon, welker beide lichamen na Bantam gevoerd zynde, aldaar ook, na de Javaanze manier zeer plegtelyk zyn begraven geworden, en byzonderlyk de vader, die een der Bantamze Ponggawas, of Raads-Heeren zynde, wel het meeste bemind was, en ook meer beklagt wierd als de zoon, mogelyk om dat de zelve niet van 't egte bed zal zyn geweest. Van de onzen was'er een met een piek in de borst gestoken, vyftien waren van voetangels gequetst, en eenigen door de steenen, die ze niet hadden kunnen ontwyken, wat beschadigd geworden; dog alle buiten gevaar van daar door het leven te zullen verliezen.

Na dit exploit, en het weder binnen komen der genen, die daar toe waren gemployeert, wierd het roode vaandel, of de bloedvlag weder ingenomen, en met een witte vredeflag verwisseld; maar dewyl de onzen wel wisten, dat zulx niet

veel konde dienen tot hun verantwoording, of betuiging van onschuld omtrent den Koning van Bantam, en den Pangerang Temanggong, zoo schrevenze met'er haast aan den laatstgenoemde een briefje van excuse, en zonden het met een Inlander, die de Nederlandze en Malaitze taal sprak, na de stad. Terstond wierd David Dirkszoon geroepen, om 't zelve te lezen, en den inhoud aan den Pangerang Temanggong te vertolken, gelyk ook al ten zelve tyde, met behulp van den bovengemelten Inlander, quam te geschieden: in het zelve briefje verklaarden de onzen in 't kasteel, wel te wenschen, dat het sneuvelen der gemelte vier Javanen niet waar voorgevallen, als zynde gezins hun intentie geweest, iemand eenig leet aan te doen, veel min het leven te benemen, maar alleen om zelve te kunnen ontgaan de straffe des doods, waar aan zich de Hooft-Officieren, volgens de Nederlandze krygswetten, zouden hebben schuldig gemaakt, indien ze (des vermogens zynde) in gebreeke waren gebleven, te verhinderen, het voltoijen der batteryen, die al weder op nieuw zoo naby, onder, entegen onze Fortresse wierden opgeworpen; en waarom zy ook als nu, nog nader, en op het alder vriendelykste, verzogten dat voortaan het maken van diergelyke werken tegen het kasteel mogte worden nagelaten, wilde de Pangerang Temanggong de stad Jakatra aan de land-zyde tegen den Soefoehonan Matatam, of andere vyanden, versterken, dat oordeelden de onzen niet alleen goed en dienstig te zyn, maar ze beloofden ook de zelve stad aan de zee kant met al hun vermogen te beschermen, als mede in dier voegen te bevryden, dat'er niemand, buiten des Pangerangs wil en weten, de Rivier zoude konnen in, of uit komen. En nadien het ook de waarheid was, dat de Javanen op de laatste aangevalte battery zelve oorzaak waren van het ongeval, zoo wel de onzen, als hun, overgekomen, als zynde voor het uittrekken van ons volk, en ook daar na, genoegzaam gewaarfchouwt geweest, wierd de Pangerang Temanggong verzogt en gebeden, dat het dog van zyn believen mogt wezen, 't gepasseerde in de beste vouw te slaan, en het zelve op een gunstige wyze aan de Koning van Bantam bekend te maken. Dat hy Temanggong nu ook weder de witte vrede-vlag wilde laten waegen, niet van eenige buiten-batteryen, maar in de stad van de punt of kat, tot meerder verzekering en gerustheid, gelyk voor dezen besprooken was. En aangaande de gelede schade, de zelve presenteerden die van het kasteel gaarne te willen vergoeden, daar benevens ook protesteerende, dat ze met het omverwerpen der gemelte batteryen, en af-

Dat goeden voortgang neemt.

Schade aan wederzyden.

Verfchooning daar over by een brief aan den Pangerang Temanggong.

paggering, niet langer hadden konnen wagten, ter oorzaak hun ontdekt en bekend gemaakt was, de voorgenomen veranderinge der gener, die, onder schyn van vriendschap, alleen maar getragt hadden, op de zelve batteryen weder gefchut te brengen, om hun dan voorts, met hulpe van den Soefochoenan Mataram, wanneer des zelfs magt zoude overgekomen zyn, voor eerst meelter daar van te maken, en zoo vervolgens ook van de stad Jakatra, mitsgaders van ons kasteel, en ongerwyfeld mede van Bantam.

Wie nu de genen waren, die dit verraad met den Soefochoenan zouden hebbengebrouwen, daar van wierd door de onzen in dezen brief (mogelyk met voordagt) zeer duifter gefproken. Men kon het nemen zoo wel op de Engelzen, als op de Jakatrazen Javanen, en ook op die beide te zamen; dog de Pangerang Temanggong was zoo onnoozel niet, of hy konde deze laatste voorwending wel aannemen, als een pyl, voortgekomen uit des Konings van Bantam, als mede zyn eigen koker; en de welke hem nu door de onzen op de zelve wyze, als ze die op den eerften April des nagts tot Bantam, en den 4 dito tot Jakatra, ontfangen hadden, weder wierd toefchooten: want de gemelte Inlander, des avonds weder binnen het kasteel gekomen zynde, wist te rapporteren, dat de Pangerang Temanggong daar op te eenemaal stil gezwegen, en eenlyk gevraagd had, om wat reden die van 't kasteel de witte vlag ingehaald, en een roode in de plaats gefield hadden, en dat door hem daar op zynde geantwoord: tot geen ander einde, als om de Javanen, die zich op de batteryen quamen te vertoonen, te waarfchouwen, dat ze van daar moesten gaan, zoo had de Pangerang Temanggong daar op gezegt: dat was, ten aanzien van de gedaane waarfchouwing, wel goed; maar evenwel te eenemaal frydig, tegen de gedane beloften van de Nederlandze vrienden tot Bantam, als hebbende aan de Koning aldaar verzekering gedaan, dat die van 't kasteel, zonder enig verandering, zouden roelaten te maken, alles wat door hem, uit laft van gemelten zynen Heer en Koning wierde geordonneert. Voorts verhaalde de gemelte Inlander, dat het met de bestellinge des briefs, veel beter was afgelopen, als hy zich daar van had durven inbeelden, als hebbende den gemelten Pangerang Temanggong, mitsgaders Kiy Nebe, alias Lacmoy, en de verdere Javanen Orang-kayen, bevonden, meer verflagen en bedeeft, als vertoornt of vergramt te zyn: en die hem op zyn te rugkeering na 't kasteel, had gerecommandeerd de onzen te zeggen, dat ze zich ook wilden stil houden, zy zouden hun best doen om den Koning van Bantam in een

gevoelen te brengen, als of het gepaffieerde was veroorzaakt, door een gevallyg misverstand: en op dat de vrienden tot Bantam van al het boven verhaalde, medeten eerften na waarheid mogten wezen bericht, wierd zulx door die van 't kasteel Batavia, des anderen daags den 10 April 1619 by een brief, en eenige bylagen, bekend gemaakt, met vertooning, dat ze, na wel te hebben overdagt de zwaarigheden, die de gemelte uitval zoude konnen na zich slepen, egter, tot confervatie van 't kasteel, en daar in befchreven volk, hoognodig hadden geoordeeld, daar mede voort te varen, onder hoope en vertrouwen, dat de Koning van Bantam de Nederlandze vrienden aldaar, onder zyn magt zynde, om die onderneming niet zoude komen te misdoen. Voorts fchreven ze, dat de aanslag tot zoo verre wel was gelukt, en daar door oogenschynelyk, zoo wel onder de Bantamze als Jakatrazen Javanen, geen kleene vreeze veroorzaakt.

Des morgens, den 11 April 1619, zag de onzen uit 't kasteel met verheuging, dat de Javanen (buiten twyffel uit laft van den Pangerang Temanggong) een witte vrede-vlag in de stad lieten waeyen recht tegen over de onzen, op den hock van de Rivier, en kort daar aan, wanneer de ordinaire marktanger weder binnen gekomen was, verhaalde de zelve, hoe hy den gemelten Pangerang Temanggong (die hem had laten roepen) in een goede en zeer beleeftde luim had aangetroffen, zich uiterlyk gelatende redelyk wel voldaan te zyn, met de redenen, die de onzen quamen te geven, wegens de noodzakelykheid van hun gedanen uittoegt, en het flegten der batteryen hier boven aangehaalt.

Kiy Nebe, alias Lacmoy, aan wien gisteren tot een gefchenk waren toegezonden twee groote metale gommen, of Javanen klokken, waardig omtrent 150 realen van agten, was mede zeer wel te spreken geweest, en had de onzen laten raden, dat ze het geene tot hunne verfooning konde dienen, zelve in gefchifte aan den Koning van Bantam zouden bekend maken en verzoeken, dat het voorgevallene onglyk by hem niet ten ergften, en na het aandrigen van de Engelzen, onze vyanden mogte worden opgenomen. Alle het welke mede des avonds door een briefje aan de Bantamze vrienden wierd bekend gemaakt, met byvoeginge van een missive of request, aan den Koning (in naking van Kiy Lacmoy's raad) behelzende meeft de zelve redenen van verfooning, als op eergisteren aan den Pangerang Temanggong waren afgegaan, en voorts een eerbiedig verzoek, ingevalle zyn Majesteit, des niet tegenstaande, mogte oordeelen, zy nog elders aan fchuldig waren, ofte in misdaan hadden, dat hen zulx mogte

Gefprek
tuffchen
den zelve,
en onzen
briefdra-
ger.

Bericht dat
de Javanen
ze Groo-
ten over
dii voorval
verbaaft
fcheenen.

Die om-
trent den
Koning
deze zaak
zouden
vragen te

Berigt daar
af aan de
Bantamze
vrienden.

De Javanen
laten in de
stad een
wit vrede-
vaandel
waeyen.

Beleeft ge-
drag des
Pange-
rangs'er
op.

En van
Kiy Lac-
moy.

Die de on-
zen raad
zich by den
Koning
zelf fchrijf-
telyk te
veront-
fchuldigen.

Gelyk ag-
tervolgt
wierd.

te worden vergeven, dog de faus, de welke dezen brief zoude konnen smakelyk en aangenaam maken, namentlyk, het zenden van een goede schenkagie daar benevens, schreven dié van 't kasteel Batavia, dat hun manqueerde, en verzogten dien volgende aan de vrienden van Bantam, by aldien ze iets hadden, daar toe dienstig dat ze het als een vereering met den brief aan den Koning wilden overgeven, en ook omtrent den zelyven, het voorgevallene zoo veel tragten te excuseren, als eenigzins in hun vermogen zoude zyn.

Elf dagen daar na, te weten, op den 22 April 1619, zonden die van 't kasteel Batavia een expresse prauw met een briefje na Bantam, waar by zy aan de vrienden aldaar bekend maakten, hun verlangen na antwoord op hun boven gemelte jongste schryven van den 10 en 11 dezer met verzoek, daar van tot narigt, hoe eer hoc liever, mogten wezen gediend. Wyders schryven ze niet te weten, wat de Javanen tot Jakarta in den zin hadden, dog wel te konnen bemerken, dat ze ten einde raad waren geraakt, en niet wisten wat ze nu voorts zouden aanvangen, als mede dat'er gerugten liepen van hun voorgenomen vertrek na Bantam, en dat ze beslo-

ten zouden hebben, de stad Jakarta te eenemaal te verlaten: besluitende voorts dit briefje met een bekendmakinge, dat'er op gisteren een jonk van Jambi was aangekomen, geladen met 2100 zakken peper, daar onder 800 zakken, toebehoorende den Schipper, ofte Anachoda, en de refferende 1300 voor reekening van de E. Maatschappy.

Eindelyk, en na lang verlangen, kregen Der Bantam die van 't kasteel Batavia den 25 April 1619 ^{tamze vrienden ongenocgen en wanhoop.} antwoord op meergemelte hun afgezondene schryven na Bantam, dog niet zoodanig als ze wel hadden gewenscht, en verwacht: want uit het ontvangene briefje van den 17 en 22 dezer, scheen het hun toe, als of de Bantamze vrienden geheel vervalen, of vervoerd waren tot wanhoop en razerny, en is ook uit het zelve niet wel te oordeelen, welke passie in hen meest gedomineerd en de overhand heeft gehad. De benaautheid en vreeze des doods, komen hun daar in wel zeer klaar en naakt te vertoonen, maar ook schyn het, dat de toorn en gramschap, zomtyds wel voor de voornaamste personagien hebben gespeeld, gelyk zulx by den inhoud des gemelten briefs, die van woord tot woord volgt, zal konnen blyken.

TIENDE HOOFDSTUK.

Brief der Bantamze vrienden aan die van 't Kasteel Batavia. *Misnoegen over de bantamse spreekwyzen, daar in vervat. Briefje door D. Hulzebos aan de Bantamze vrienden over hun jongste schryven. Kapitein Jan van Gorcum toont de noodzakelykheid van den gedanen uitval. Nader briefje van Bantam over hunnen verbeterden toestand. Blydschap der Kasteels-vrienden hier over. De Javanen maken op Jakarta weder een nieuwe battery. Briefje van den Bantamzen Sjabbandar, en de Nederlanders aldaar.*

Sinjoor Pieter van Ray, en de Raaden tot Batavia. Eerzame, zeer voorzietige, discrete Sinjoors.

Brief der Bantamze vrienden aan die van 't kasteel Batavia.

„ **U**E. missiven van dato 10 en 11 stant-
 „ ti, zyn ons op den 12 dezer wel
 „ behandigt, waar op de antwoorde volgt:
 „ t'onzer aller groot leetwezen, hebben
 „ met niet weinig bedroefder harten al-
 „ daar gezien en verstaan, den uitval, zoo
 „ u schryven, met gemeene overeenstems
 „ minge, aangericht te hebben. Wat on-
 „ aangaat, konnen niet wel bezessen, wat
 „ gewigtige redenen u daar toe gemoveert
 „ hebben, als voor eerst: de genegentheid
 „ en vriendschap des Konings t'onswaard,
 „ is daar door in bittere vyandschap ge-
 „ bragt: wy hebben getragt de zelve te
 „ mogen in devotie houden, U.E. daar
 „ en tegen om ons allen zoo alhier tot Ban-
 „ tam, al diep in de 70 zielen, moedwil-

„ lens om 't leven te brengen: daar en te-
 „ gen U.E. zig stil gehouden hebbende, zalx
 „ zeer lichtelyk zoudet voorgekomen heb-
 „ ben, zonder nog te rekenen de schade
 „ en 't nadeel, die door dezen aanstaanden
 „ oorloge en geduurige vyandschap, daar
 „ zekerlyk uit volgen wil, en de E. Maat-
 „ schappy aan dit comptoir te laste zal kom-
 „ men, en 't welk met stil wezen alles in
 „ tegendeel uitgevallen zoude hebben, en
 „ zouden wy voordeel gehad hebben, daar
 „ anderen, onze gebuuren op zouden heb-
 „ ben moeten zien, 't welk ongetwyffeld
 „ onze Maatschappy nu zelfs qualykft luk-
 „ ken zal: wy kunnen niet bedenken, zeg-
 „ gen andermaal, dan dat onder u een ver-
 „ borgen haat tegens een partye der gener,
 „ zoo alhier tot Bantam zyn, moet wezen,
 „ die zoo groot is, dat u herten daar door
 „ alzoov verblind zyn, dat nog agt gehad
 „ hebt, op uw gewisse, nog ook voor een-
 „ nige zonde gehouden, uwe evennaar-
 „ ste

„ sten zoo gering te agten, en als quaad-
 „ doenders, om den hals te laten bren-
 „ gen. Nu dan zoo wil ons Godt almag-
 „ tig, om Christus wille erbarmen, en
 „ ten tyde, als de uure zal gekomen we-
 „ zen, dat het hem believen zal ons door
 „ de Heidenen en Mooren (uit zake van
 „ dat by u nog trouwe, nog geloove ge-
 „ speurt, nog iets goeds verrigt en werd,
 „ zulx een Christen betaamt, maar ter
 „ contrarie goed met quaad zyt loonende)
 „ om 't leven te laten brengen, alle te za-
 „ men genadig wezen, en ons onze misda-
 „ den niet toerekenen; maar als getrou-
 „ we martelaaren in zyn ryk ontvangen:
 „ deze droeve uure zyn wy dan alle oog-
 „ genblikken veragende, 't raadslagen
 „ onder de Grooten duurd dag en nacht,
 „ en heeft geen cinde, Godt almagtig wil
 „ 't anders uitvallen laten, als 't geicha-
 „ pen staat.

„ Het dooden van de Edelluiden, wiens
 „ hoofd des eenen nog mede in 't Fort ge-
 „ nomen is, dugten wy ons allen zeer
 „ hard vallen zal, ook dat gy in 't Fort
 „ daar geen zyde by spinnen zult; meenen
 „ ook, zoo in hunne magt eenige midde-
 „ len zyn, zy u zoo vredig niet meer zul-
 „ len laten, maar in tegendeel hun leed
 „ zoeken te wreken.

„ Dit is altoos zeker, dat gy de vrees
 „ onder de Javanen gebragt hebt, en nog-
 „ tans wilt gy niet gelooven, dat zy u en
 „ ons daarom nog eenig leed doen zullen.
 „ Voorwaar gy moogt zulk een vuil ge-
 „ loof wel aan een zyde stellen; want ten
 „ zy Godt almagtig ons merkelyk helpen
 „ wil, kunnen wy, recht uit gesproo-
 „ ken, niet oordeelen, dat als men ons
 „ hier al om den hals bragt, de Koning
 „ qualyk doen zoude, nadien (geiyk wy
 „ u voor dezen ook wel geadviseert heb-
 „ ben) wy lieden alhier, voor den Koning
 „ en anderen, dikmaal onze halzen ver-
 „ pand hebben, dat u niets quaads met
 „ hem in den zin had; maar dat zyne ma-
 „ jesteit zoude gelieven gedult te hebben,
 „ tot de komste van den Heer Generaal,
 „ dat hy als dan niet, dan alles goeds,
 „ ondervinden zoude, behalven andere
 „ honderd en honderd zwaarigheden, die
 „ by ons alhier gefliet en ter neder geleg-
 „ zyn, en 't heeft ons nog nagt nog dag
 „ verdrooten, tot u aller behoud, ons
 „ daar toe gewillig te toonen: en nu wy
 „ door alle onze uitterste naarstigheit zoo
 „ veel te weeg gebragt hebben, dat, ge-
 „ lyk u zulx zelfs zyt schryvende, 't Fort
 „ nu genoegzaam buiten alle gevaar is,
 „ en dat door ons toedoen, nu blykt oog-
 „ genschynelyk, dat U. E. dezelve niet meer
 „ van nooden hebbende, ons om den hals
 „ zoekt te brengen. Wy zyn wel verze-
 „ kerd, dat u dit ons schryven niet zeer
 „ aangenaam wezen zal; dog is ons u daad

„ van gelyken in der waarheit niet zeer
 „ aangenaam, ook de E. Maatschappij on-
 „ zes bedunkens, gansch niet vorderlyk;
 „ derhalven gy, onze passie aanzieende,
 „ mitsgaders de overgrootte droefheit, waar
 „ in wy door uw doen komen te verval-
 „ len, zult gelieven hier na zoo goede
 „ besluiten te ramen, waar door des Ko-
 „ nings overgrootte gramschap tegen ons
 „ mogte vermorwet werden, en wy oor-
 „ zake mogten hebben, om ons van uwent
 „ wegen alzoo te verblyden, als nu wel
 „ bedeeft zyn.

„ Wy bidden u dan nog vriendelyk,
 „ dat tog geen beginners, van verdere ho-
 „ stiliteit te gebruiken, wilt wezen, op
 „ dat ook mede Godt niet verder getergt
 „ werd, en wy alle alzoo, als wy zouden
 „ meenen allervast te staan, in den grond
 „ niet verzinken. Voorwaar gy hebt
 „ gansch qualyk gedaan. Wy bidden,
 „ wilt zoo niet voortvaren, op dat by al-
 „ dien (of ons Godt almagtig dit maal nog
 „ wilde genadig wezen, en des Konings
 „ hart ophouden) dog geen verdere actie
 „ te pretendeeren en mag krygen, om
 „ ons iets te misdoen. Wy verzekeren
 „ u, dat het op 't hoogste is, een ieder al-
 „ daar ga in zyn boezem, en gedenke hoe
 „ wy te moede zyn, die hier in de be-
 „ naauthheid zitten.

„ Wy verstaan zeker te wezen, dat de
 „ Pangerang de Engelzen ontboden heeft,
 „ om zoo gelyker hand het Fort te bestor-
 „ men, waar toe alhier tot Bantam groo-
 „ te preparatie gemaakt word, zoo dat gy
 „ aldaar den wederstoot te verwagten zult
 „ hebben, alzoo nu gerefolveert is den
 „ hoon, hem aangedaan, op 't uitterste te
 „ wreken.

„ 't Is voorwaar een droevige zaak, dat
 „ de genen, die voor dezen onze vrienden
 „ en helpers geweest zyn, nu onzent hal-
 „ ven beschaamt wezen moeten, en zwy-
 „ gen als anderen spreken, gelyk Lacmoy,
 „ en anderen, die derhalven niet min in
 „ groote ongenade by de Koning zullen
 „ komen te geraken. Gedult. Waar me-
 „ de enz. Onderstond dezen 17 April
 „ 1619 op 't comptoir Bantam.

Was getekent,

P. van den BROEKE.

en

KORNELIS HOUBRAKEN.

„ P. S. Wy hebben ondertusschen, door
 „ geschenken goede vrienden makende,
 „ aan den Koning laten verzoeken, dat
 „ zyn Majesteit geliefde zoo lang gedult
 „ te hebben tot de komste van de E. Heer
 „ Generaal, en, Godt lof, het schynt hy,
 „ voor deze tyd nog gehoor gegeven heeft,
 „ en dat hy, na men ons wys maakt, hem
 „ dan

„ dan ook zoo lang stil houden zal; dog
 „ de tyd zal alles best leeren.
 „ Wy verstaan ook, met groot leetwe-
 „ zen, dat U.E. aldaar de Rivier gesloot-
 „ en houd, en niemand uitkomen laat,
 „ zoo dat de geene, die gaarne herwaarts
 „ komen zouden willen, niet konnen.
 „ Wy bidden, zoo zulx waaragtig is, dat
 „ gy dan om onzent wille, en om onzer
 „ aller behoud, de Rivier gelieft te ope-
 „ nen, en ieder praauw vry passeeren la-
 „ ten, op dat wy door diergelyke droe-
 „ vige tydingen niet meer bedroeft wer-
 „ den. Pr. advys. Onderfond, ady 22
 „ April 1619.

Misnoegen
 over de ha-
 telyke
 spreekwy-
 zen daar
 in vervat.

Het quam die van 't Kasteel Batavia niet vreemd, nog onverwagt te voeren, dat de vrienden tot Bantam den gedaancen uitval, en het slegten der opgeworpen bat-teryen tegen spraken, als wel wetende, dat ze doorgaans een geheel anderen raad hadden gegeven, en van een ander gevoelen waren geweest: ook hadden ze wel konnen voorzien, dat hun de eerste furie en gramfchap des Konings met een groote vreeze en benaauwtheid zoude komen op het lyf te vallen; maar de harde, scherpe, bittere, en uitfpoorige exprefsen, die hun in den bovenstaanden brief te vooren quamen, konden ze geenzins verduwen, nog infchikken, en daar van wel het alderminste, dat ze daar by wierden te boek gesteld, en uitgekreten voor luiden, daar nog trouw, nog geloove in befeurt, nog iets goeds van verricht wierd, en de welke moedwillens getragt zouden hebben de Nederlanders tot Bantam, al diep in de zeventig zielen, om 't leven te brengen, nu zy de zelve niet meer van nooden hadden, en het Fort door hun 't dedoen genoegzaam buiten alle gevaar gebragt was, en dat hun verborgen haat tegen eenige, die tot Bantam waren, zoo groot mocht wezen, dat hun herten daar door zoo verblind waren geworden, dat ze geen acht hadden geflagen op hun gewiffe, nog voor eenige zonden gehouden, hunnen evennaften zoo gering te agten, en als quaad-doenders om den hals te laten brengen.

De gezamentlyke Raadsperfoonen van 't Kasteel Batavia, met namen, Pieter van Ray, Jan van Gorcum, Hendrik Janszoon, Adriaan Jacobszoon Hulzebos, Evert Harmenszoon, Abraham van Uffelen, en Jacques Coetely, trokken hun, als boven gezegt, deze lasterlyke verwytingen zeer ter herten, en zy zouden daar op, by hun generaal fchryven, het welk daags daar aan, den 26 April 1619, na Bantam wierd afgevaardigt, wel met uitdrukking van meerder misnoegen geantwoord, en daar by getoont hebben, van zoodanig een eerberooving niet ongevoelig te zyn, en dat ook het gedoente van

IV. Deel.

de Bantamze vrienden, en hun onderhandeling met den Koning, zeer onbetamelyk, en niet buiten fuspitie te houden was, maar confidererende, dat zulx weder op nieuw zoude ontfellen de geene, die nog met de eerste schrik des doods bevangen, en daar van niet weder hersteld waren, zonder de zaak in zich zelve daar mede te veranderen, wierd best geoordeelt, met hen op een zagter wyze te handelen, als anders zoude zyn gefchied, dog aan ieder in het byzonder de vryheid gelaten, om hun bezwaarnis met discretie en bescheidenheid, aan de vrienden tot Bantam te kennen te geven: daar wierd dan by de algemeene brief niet anders gezegt, als datze uit hun ontfangen fchryven van den 17 en 22 dezer, met leetwezen en verwondering hadden gelczen, tot hoe verre zy hun door een toonelooze drift hadden laten vervoeren over een vastgestelde en uitgevoerde zaak, de welke ten dienste van de E. Maatschappy, en tot hun eigen gezamentlyke behoudenis, van zoo groote noodzakelykheid was geweest; dog de Eerw. Predikant Hulzebos fchreef in 't byzonder aan den Commandeur Pieter van den Broeke, en den Koopman Kornelis Houbraken, den navolgenden brief.

Aan de S^{rs}. van den Broeke, en Houbraken.

Paticntia.

Eerzame en zeer beminde vrienden.

„ D En uwen van den 19 stanti heb ik ^{Briefje}
 „ gisteren wel ontfangen, dog daar ^{van D.}
 „ uit met groot leetwezen verstaan, niet ^{Hulzebos}
 „ alleen de groote zwaarigheid en droeffe- ^{aan de}
 „ nisse, die U.E. over onzen uitval, en het ^{Bantamze}
 „ aansteken van de bateryen was overge- ^{vrienden}
 „ komen, maar ook uw quaad en gantich ^{over hun}
 „ onbehoorlyk gevoelen van ons, agtende ^{jongste}
 „ ons niet alleen in 't zelve stuk, nog de ^{fchryven.}
 „ reden gevolgt, nog den dienst der E.
 „ Maatschappy gezogt, nog conscientie
 „ gebruikt te hebben. Voorwaar woor-
 „ den, voortgekomen uit bangigheid en
 „ vreeze, maar geenzins uit reden; want
 „ zoo men de huisvaders moet vertrou-
 „ wen hun huisgezins ongeval in alles te
 „ refisteren, alzo behoorde men ons ook
 „ niet redenloos en inconscienticus geagt te
 „ hebben, als die beide wel voorzagen, wat
 „ u daar van konde overkomen, of de ge-
 „ neralc Maatschappy te verwagten stont,
 „ te weten uit de voortgang van 't werken
 „ tegens ons aan, duizentmaal meerder
 „ quaad, als nu uit dezen kan ontfaan.
 „ U.E. fchryft, dat wy een partye zoude
 „ zoeken te verdriven, en om den hals te
 „ brengen. Godt geve, dat het contra-
 „ Ooo
 „ tie

„rie niet waaragtig worde, verhoopen
 „Christelyk gehandeld te hebben, hoe-
 „wel men onbedagtekyk anders presu-
 „meert, daar van de tyd, moeder aller
 „waarheid, nog eens zal oordeelen, ver-
 „hoopen ook, dat de almachtige Godt,
 „ons voortaan goed geleide, en raadzaam-
 „heid zal gelieven te verleenen, dat niets
 „onbedagtekyk, nog tot u ruine diene-
 „de, en zullen ter hande nemen, ook dat
 „UE al te haastig en onbedagt gevoelen
 „tegen ons, zal omkeeren en veranderen,
 „ten fine der E. Maatschappy's middelen
 „mogen worden geprefereveert, onze her-
 „ten in liefde en eenigheid verbrand,
 „onzer aller leven gesalveerd, en wy ein-
 „delyk ook (is 't niet voor de menschen)
 „immers voor God een zuivere, en dies-
 „halven een onbevleete conscientie zul-
 „len hebben te vertoonen, daar van niet
 „een partye, maar hy zelve, de aller-
 „regtvaardigste Regter zal zyn, daar op
 „wy ons gerustelyk verlaten, verhoopen-
 „de, dat de vrienden aldaar, binnen wei-
 „nig tyds enig contentement zullen be-
 „komen, dat God gunne. In 't Fort
 „Batavia, den 26 April 1619.

Onderstond:

De bertelyke groete door UE dienstwillige.

Was getekend,

ADRIAAN JACOBSZ. HULZEBOS.

Kapitein
 Jan van
 Gorcum
 toonende
 de nood-
 zakelyk-
 heid van
 den geda-
 nen uitval.

De Kapitein Jan van Gorcum schreef mede twee briefjes aan den Commandeur Pieter van den Broeke tot Bantam, waar by hy, als een krygsmann, den uitval, en de noodzakelykheid van dien, met wat meerder ernst, en hevigheid, defendeerde, en ook beantwoordde een ontfangen particulier briefje van den gemelten van den Broeke, in 't welke hy zich zelve en de vordere vrienden tot Bantam, had uitgegeven en gevanteerd, te zyn de oorzaak van 't behoud van de goederen der E. Maatschappy, en al het volk in 't Kasteel Batavia, dog 't welk door Jan van Gorcum geheel omgekeerd, en daar tegen vastgesteld wierd, dat die van 't Kasteel waren de behoudenis van die van Bantam, en dat de Koning zyn handen van hun wel zoude afhouden, zoo lang zy het gemelte Kasteel konden meester blyven en in bezit houden, gelyk ze verhoopen te zullen kunnen doen, al was 't zoo dat de Koning de Engelzen weder tot zyn hulp hadde ontboden, en zy van de zelve gezamentelyk wierden overvallen of aangetast; dog het welk hy Jan van Gorcum verklaarde niet te kunnen gelooven, als zynde van gevoelen, dat de Koning nu met geweld niets meer zouden durven beginnen, maar

wel met bedrog, zoo hy daar door tot zyn voornemen konde raken. Dat over zulx op de vriendschap, die de onzen tot Bantam voorgeven, van hem verworven, of verkregen te hebben, geen de minste staat mogte gemaakt, en liever in tegendeel vastgesteld worden, dat hy op zyn luimen lag, om ons te verstrikken, en dat al, wat 'er van den beginne tot nu toe was gepassiert, alleen was geschied door zyn order en beleid, nog op het laatste getragt hebbende het daar toe te brengen, dat de onzen in 't Kasteel Batavia zouden stil zitten, zonder tot hun defensie iets meer te mogen maken, hem onderwylen toelatende hun na zyn welgevallen te omcingelen; by na op de zelve wyze, gelyk de Javanen de Tygers doen, wannecr ze, om de zelve vangen, en te dooden, met een groot getal volk op de jacht gaan. En nadien de Commandeur Pieter van den Broeke ook aan den Kapitein Jan van Gorcum in het byzonder had geschreven, dat hy, en de verdere vrienden tot Bantam, hun hals en leven aan den Koning daar onder verpand hadden, dat die van 't Kasteel Batavia zig stil houden, en niet meer versterken zouden, zoo kon Jan van Gorcum mede niet nalaten zulx tegen te spreken, door een vrage, die al vry wat klem had, te weten; wie uit de vrienden tot zoodanigen verpanding had aangeraden, gevegrt, of verzogt? en dit is dan het voornaamste uit meergemelte van Gorcums schryvens aan den Commandeur Pieter van den Broeke, zynde van de andere Raadsperfoonen in 't Kasteel Batavia geen particuliere brieven gevonden, als nog een van den Koopman Abraham van Uffelen, mede aan den Commandeur van den Broeke geschreven, waar in hy zegt, hem, en de verdere Bantamse vrienden, over hun spytig schryven (zoo noemd hy het) geen onglyk te kunnen geven, betuigende, van, en voorzigt zelve, aan den gedanen uitval onschuldig te wezen, als hebbende zyn conscientie gequeten, nooit daar toe getemt, en vermits geen helpers altoos hadde, niet kunnen uitregten, nog beletten, het geen door de andere Raadsperfoonen was goed gevonden en vastgesteld.

Den 29 April ontfangen die van 't Ka- Nader
 steel Batavia weder en brieftje van de vrien- brieftje van
 den tot Bantam, gedateert drie dagen be- Bantam
 voorens, het zelve bevindende van een veel over hun-
 aangener in houd, als dat van den 17 tenen verbe-
 en 22 der zelve maand, nadien ze daar by toestand.
 quamen bekend te maken hunnen verbe-
 terden toestand, en dat ze door krachtige
 voorspraak van verworvene vrienden, als
 mede het doen van treffelyke geschenken,
 den zwaarsten toorn nu al hadden afgekeert
 en uitgetaan, luidende het zelve brieftje
 aldus.

Sr. Pieter van Ray, en de Raaden in 't Fort Batavia. Eerzams zeer voorzienige discrete Sr.

„ **D**E benefens gaande is copia van onzen laatsten, tot antwoord van den uwen van dato 10 en 11 stant, waar uit UE wel merken kunnen, in wat uiterste nood en perykel onzes levens wy alhier, uwens doens, gesteld zyn geweest, zoo dat langen tyd niet hebben geweten, of nog leven hadden, of geen, welke droevige uure, wy met devotis alle oogenblikken waren verwagtede. Den zelven brief is UE. pr. twee diverse proeven toegezonden, zoo dat, by aldien die nog niet was behandigt ('t welk niet te min verhoopen) nu al zal geschiet wezen, zoo niet, kan deze in plaatze dienen, waar aan wy ons refereren, en pr. dezen te korter wezen zullen.

„ Wy hebben met niet weinig treffelyke geschenken, en door Gods genade, ondertuschen al zulke vrienden hier tot Bantam verworven, die onze zaken zoo voordeelich zyn geweest, dat gelyk ieder een, zoo Chineezzen als anderen, wel openbaarlyk zeggen durven, en hun laten verluiden, dat zonder derzelver vrienden genoegzame ophoudinge, en als met een geweldige tegenstand, wy alhier alle om den hals zouden geweest hebben, en UE. geen weinige vloot van stormen, door alle den Adel van 't land, die'er met geweld aan wilden, zoud te verwagten gehad hebben; 't welk nu, zoo 't een als 't ander, door der zelver tegenstaan, agterwegen schynt te zullen blyven.

„ Wat belangt onzen toestand, is (God betert) in een zeer slegten staat. De wakers zyn wel uit de Logie vertrokken, maar niet te min word tot zes diverse plaatzen, by nacht en by dage, zeer scherp wagt gehouden, en mogen 'er de neus naulyx uitsteken; want rondom de Logie, tot zes plaatzen, wagt huizen gemaakt zyn.

„ Dat UE. schryft dat de Javanen Jakarta zouden willen verlaten, hebben hier mede ter loops wel wat van hooren luiden, dog geen zekerheid 'er af. Ons verwonderd zeer, dat UE. durft bestaan, de Jonk van Jambi gekomen, aldaar zoo lang te laten vertoeven, datze dog mag geloft werden, alzoo de Engelzen met zeven schepen alhier beoosten Bantam leggen. Het succes, en hoe UE. vorder daar mede handelen zult, zullen met den eersten zeer gaarne verstaan. Per praeuw van Lacmoy, nog ook van Monfr. Paulus Engelsman, zyn

„ ons geen brieven behandigt. De contracten van den Koning van Bantam, en UE. vinden niet raadzaam den brenger dezes te zenden, zullen daar mede beter gelegenheid verwagten. Waar mede enz.

Onderfond, UE. dienstwillige vrienden,

Was getekend

P. van den BROEKE.
en
KORNELIS HOUBRAKEN.

Ter zyden, actum op 't comptoir Bantam den 26 April 1619.

Dit briefje wierd dan aanstonds door die van het Kasteel Batavia weder beantwoord, en aan de vrienden tot Bantam geschreven, hoe zy daar uit met byzondere blydshap en vreugde hadden gelezen, van de voorgevallen verandering ten goede, als mede dat hun gedaan geschenk, en daar door gemaakte vrienden, van zulk een gewenschte uitwerking was geweest, dat ze daar door nu wat geruster waren gesteld, en ook beter tractement quamen te genieten: dat het bedragen van alle de geschenken zoo groot niet was, of het ruineren en slegten der bolwerken was de E. Maatschappy merkelyk meer waardig. Dat 'er ook niet op te zeggen zoude kunnen vallen, wanneer zy Bantamze vrienden, tot hun eigen beste, en verkryging van meerder gunst of vriendschap, nog eenige andere vereeringen quamen te doen; dog dat zulx ten opzichte van het Kasteel Batavia, en tot behoudenis dergenen, die daar in bescheiden waren, ten eenemaal onnodig was, na dienze voor het stormen der Javanen, en Engelzen, gantsch niet bedugt nog bevreesd waren.

Den eersten May 1619 schreven die van 't Kasteel Batavia weder een briefje na Bantam, en maakten daar by aan de vrienden bekend, hoe zy, verstaan hebbende, dat 'er agter het Kasteel, voorby Watingshuis, door de Javanen weder een nieuwe batterye wierd gemaakt, eenige musquettiers, om 't zelve te bezigtigen, hadden uitgezonden, de welke, weder binnen gekomen zynde, berichtten, dat het de waarheid was, en zy met de gene, die daar aan werkten, of tot opzienders 'er over gesteld waren, in vriendschap hadden gesproken, zonder de een den ander eenig het minste leed aan te doen, en waar op door den Raad van 't Kasteel Batavia verstaan was, hun daar mede te laten geworden, dewyl hun die onderhandze batterye niet veel konde hinderen, en ten principalen door de Javanen scheen gemaakt te worden tot hun eigen defensie

en befcherming, hoewel men daar aan ook genoegzaam konde befpeuren, wat het voor een vrede was, die zy zогten, en zoo mede uit het aanhouden van twee inlandze Christenvrouwen, en een kind, om de welke zy zoo ernstig en meenigmaal waren verzogt, dog tot nog toe zonder vrugt; zulx het te dugten waar, dat de zelve tot het Moorze geloof zoude komen te vervallen, waarom ook by dezen aan de vrienden tot Bantam wierd aanbevolen, den Koning te willen verzoeken, dat hun de zelve door zyne ordre mogten worden wedergegeven, tot voorkoming van verdere onlusten, die daar uit zouden komen te ontfaan.

Wyders schreven die van 't Kasteel Batavia, dat ze zeer verwonderd waren, over 't gene hun tot Bantam wierd nagegeven, en te laste gelegt, namentlyk, dat ze de Jakatrize Rivier gestopt, en de vaart daar uit verboden hadden, verklarende daar toe geen de minste gedagten gehad te hebben, al zoo hun het in en uitvaren der Javanen niet konde hinderen, of ook enig nadeel toe brengen, en dat het dien volgende niet anders waar, als valsche leugens, alleen uitgestrooit om de onlusten en geschillen te vermeederen, of ook wel, om t'elkens door een goed geschenk des Konings gemaakte of geveinsde gramfchap te stillen, en in toom te houden, en al zoo, onder schyn van vriendschap en gunstbewyzing, te verkrygen, het geen hy door geweld niet dorft na zich nemen.

Briefje van den Bantamzen Sjahbandar.

Den 9 May 1619 was wel een dag van groote verandering, maar evenwel nog van geen volkomen vreugde of blydschap, en des morgens ontvingen die van 't Kasteel Batavia, kort op malkander, twee briefjes van Bantam, het eerste van den Sjahbandar Kiay Agoes Warga, gedateerd den 4 dezer, en het ander van de Nederlandze vrienden aldaar, mede 5 dagen verleden gedagtekend zynde. De gemelte Sjahbandar doet eerst een verhaal van zyn bewezen hulp aan de onzen, en daar op een verzoek ('t welk eigentlyk de zaak, en zyn oogmerk was) om een party roers, of schietgeweeren, voorgevende, die ter zee van nooden te zullen hebben, tegen de vaartuigen van den Soefoehoenan Mataram, die hy de onzen nog wilde wys maken, dat op weg waren, schoon hy een van de geenen was, die kennisse had van de onwaarheid, en ook best konde weten, om wat reden de Koning van Bantam dien leugen had laten uitstrooijen. Zyn briefje luid van woord tot woord aldus.

Aan Pieter van Ray, en de Raaden in 't Fort Jakatra.

„ **K**lay Agoes Warga, Sjahbandar in Bantam, wenscht UE alle te za-

„ men zyn groet, in tekten, dat hy der
„ Hollanderen vriend is, heeft niet kon-
„ nen nalaten, dezen UE. toe te schryven.
„ Ik heb de Hollanders, die tot Jakatra,
„ en Bantam zyn, al geholpen en voorge-
„ sprooken over 't dooden van des Pang-
„ rangs Ponggawa, genaamt Soera Wif-
„ si, waar over de jonge Koning zoo
„ vertoorn is geworden, alsoit om eenig
„ 't meeste leed, dat hem of de zynen aan-
„ gedaan is geworden, 't welk alles door
„ myn toedoen gelykt en nedergelegr is,
„ zoo dat niet meer gram is. Nu is myn
„ verzoek aan UE. al te zamen, dat UE.
„ geen verdere moeite meer aanrechten
„ wilt, op dat ik niet meer beschaamt wer-
„ de, en dat UE. zich maar stil geliefte te
„ houden op myn woord, dat ik verzoc-
„ ke geloove mag krygen, gelyk Kapi-
„ tein Hendrik Janszoon, en van Uffelen
„ myns eerlyks doens wel bewuft is. Voor
„ nicuws hebbe ik UE. te verwittigen,
„ dat de Pangerang alhier al 't volk en de
„ prauwen, die van Bantam tot Jakatra
„ zyn, te rug ontboden heeft, uit oorza-
„ ke, dat hy verstaan heeft, gelykerwys
„ de Matarams magt van prauwen nu
„ voor eerst uit en na Toeban zyn, en dat
„ de Pangerang van Tsjeribon ook que-
„ stie aanregt tegens den Koning alhier,
„ als mede om dat hy den Pangerang van
„ Jakatra uit zyn Ryk gestooten heeft,
„ derhalven de Mataram aan den Koning
„ van Tsjeribon ook hulp geven wil, met
„ de zelve armade, die na Toeban is, en
„ van daar herwaards aankomen zal, den
„ Koning van Tsjeribon ter hulpe. Zoo
„ wil de Pangerang alhier dito armade met
„ alle het geweld van prauwen die van
„ Tsjeribon, en de Mataram, wederstaan,
„ by aldien zy hun vervorderen tot hier te
„ komen. Ik zal mede moeten uitrekken,
„ en al zoo ik niet al te wel voorzien ben
„ van roers, wil UE. gebeden hebben, my
„ van een partye, naar UE. discretie, te
„ willen verzorgen: en dog niemand an-
„ ders myn hulpe en onderlingen handel
„ tusschen UE. en my te verkondigen, op
„ dat men niet en zegge ik met UE. eens
„ ben. UE. mogen my wel vertrouwen
„ en vastelyk gelooven, dat, zoo lang als
„ deze oneenigheid en den oorlog geduurt
„ heeft, ik nooit zoo veel moeite gehad heb,
„ als om 't stuk van den gedooden Pongga-
„ wa Soera Wifa, derhalven ik ander-
„ maal bidde, houd UE. dog stil, en doet
„ diergelyke niet meer. Waar mede weest
„ al te zamen God bevoolen, en zeer ge-
„ groet. Aëum in 't Hof van Bantam,
„ ady den 4 May 1619.

Was getekent met Javaanze letteren.

KIAY WARGA.

ELF-

ELFDE HOOFDSTUK.

DEn inhoud van 't ſchryven der Bantamze vrienden. Uit Amboina komen op Jakarta de Heeren Carpenticr en Soury. Ordre en ryding van den Generaal Koen door hun Ed. aangebragt. Verhaal van 't geene hun geduurende de reize is bejegend. 't Fregat Ceilon na Java's Ooſtkuſt gezonden, en 't een en 't ander aan de Bantamze vrienden bekend gemaakt. Die op deze ryding ſcherper bewaart werden. De Koning onderſchep't onze brieven. Ongeruſtigheid der Bantammers hier over. De Koning van Bantam door 't hoog opgeven der Engelzen misleit. Die zich tot de vlugt bereiden. Drie briefjes der voorgemelte Heeren Raaden aan de Bantamze vrienden, en een aan Koning.

Den inhoud van 't ſchryven der Bantamze vrienden.

HEt andere hier boven aangehaalde briefje van de Bantamze vrienden van den Broecke, Houbraken, en Pancras, ſloeg met dat van Kiay Warga ten naaften by ovcreeft, en zy verzogten, ja baden daar by, dat die van 't Kaſteel Batavia zich voortaan dog wilden geruſt en ſtil houden, zonder (gelyk ze hadden verſtaan, dat nog daaglyx quam te geſchieden) den Pangerang Temanggong meer te verbitteren; en byzonderlyk dat de Javaanze prauwen, zoo de geene, die met het oude volk, dat door den Koning opontboden was, wilden vertrekken, als die met nieuw volk aanquamen, onbeſchadigd mogten paſſeren, dat 'er ook geen boomen meer mogten worden omgehakt want (zelden ze) het was nu op een oor na gevild, en des Gouverneurs Generaals wederkomſte zeer naby. Zy meenden ook, dat het zenden van een goede vereeringe, die van 't Kaſteel Batavia, aan den Koning zeer dienſtig, en daar onder hem zeer aangenaam zoude wezen, een ſchoone robyn, die hy wiſt, dat daar by de een of de ander nog in wezen was. Zy hadden hem ook aangeſprooken, om de reſtitutie van de twee inlandze Chriſten-vrouwen, en een kind, en daar op tot antwoord bekomen, dat meeft al het volk van Jakarta verlopen was, dan hy zoude daar na laten vernemen, vragende al met eenen, wie hem den dooden Edelman zoude wederom geven? Op de hevige brieven, door die van 't Kaſteel Batavia geſchreven, tot deſenſie van den gedanen uitval, en het ruimen der batterijen, verklaren de Bantamze vrienden voor als nog, om redenen, niet te zullen antwoorden, onverminderd hun gevoelen, daar ze by bleven perſiſteren, dat de Koning van Bantam om het hermaken van de gemelte batterijen niet eens zoude hebben gedagt, indien de onzen in het Kaſteel hadden opgehouden met werken en hun te verſterken, gelyk ze meenden dat buiten zwarigheid zoude hebben konnen geſchieden, nadien, volgens hun eigne ſchryven, het gemelte Ka-

ſteel genoegzaam verſterkt, en ſuffiſant was: zynde dit zoo de voornaamſte inhoud van het bovengemelte Bantams briefje, waar uit niet duifſer komt te blyken, dat het gevoelen van de vrienden aldaar, over een en de zelve zaak, op geen vaſte voeten ſtaat, ſchynende zich zelve vergeten, en niet geweten te hebben, wat ze daar van te voeren hadden geſchreven; want voor eerſt, indien, volgens hun gevoelen, de Koning van Bantam voorgenomen had niet te ruſten, voor en al eer het Kaſteel gantsch onder de voet lag, en daar aan te zullen wagen zyn geheele magt tot den laaſten man toe, zouden die van 't Kaſteel Batavia zulx met ſtil te zitten wel hebben konnen beletten, of den Koning van beſluit doen veranderen? waarlyk neen; maar in tegendeel oorzaak geweest zyn, dat hy zyn voornemen des te eerder, met meerder zekerheid, en minder verwagting van tegenſtand, zoude hebben konnen in 't werk ſtellen. En ten anderen, indien de Koning van Bantam, volgens het gevoelen van de vrienden aldaar, bedugt waar geweest, voor de wederkomſte van den Heer Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, en dat de zelve iets quaads tegen hem in den zin mogte hebben, zouden die van 't Kaſteel Batavia met ſtil zitten, hem van die zwarigheid en vreeze wel konnen ontlaſten, en van het tegendeel verzekering gegeven hebben? waarlyk neen, maar zy zouden, na allen ſchyn, oorzaak geweest zyn van hun eigen bederf en ondergang, nadien de Koning als dan zekerlyk met zyn voorgenomen toefluiting van de Rivier, en het opwerpen van eenige bolwerken, batterijen, of andere vaſtigheden, zoude hebben voortgevaren; want daar was geen ander middel, om den Gouverneur Generaal het landen te beletten, en die van 't Kaſteel Batavia van hem af te ſnyden, en zulx, te weten het verſterken van de inkomſte der Rivier, en het toefluiten van de zelve, zoude den Koning van Bantam mede hebben moeten doen tegen den Soefchoe-

nan Mataram, by aldien het geen uitftroozel, en hy voor des zelfs magt bedugt was geweest: daar was in 't minfte niet aan te rwyffelen, of het zoude hem zeer bevallig en ongemeen aangenaam geweest zyn, wanneer die van 't Kasteel Batavia ftill gezeeten en nagelaten hadden, zich verder te verfterken; maar dat hy dan mede van voornemen zoude zyn veranderd, en om het opwerpen van nieuwe werken, nog om het hermaken van de oude omvergeworpen batteryen, niet eensgedagt hebben, dat is niet wel te begrypen, nog te gelooven, dog veel aannemelyker het gevoelen van den Kapitein Jan van Gorcum, dat hy het daar op aangeleit, en getragt heeft, om door lift en bedrog uit te voeren, 't geen hy met geweld, en voor de vuift, niet dorft beftaan.

Uit Amboina komen op Jakarta de Heeren Carpentier, en Soury.

Tydinge van den Generaal Koen door haar E. aangebragt.

Even na middag quamen met het Fregat Ceilon op Jakarta's Reede, en kort daar na binnen het Kasteel Batavia, de Heeren Raaden van India; Pieter de Carpentier, en Andries Soury, zynde door den Gouverneur Generaal Koen, in 't begin, of den 5 van April, uit Amboina afgezonden, om het gemelte Kasteel te helpen befchermen, daar in vooreerst het gezag te voeren, en de onzen, indien ze nog belegerd mogten wezen, verzekering te geven van zyn Ed. aanftaande wederkomite, en dat ten dien einde omtrent den laaften July uit de Molukkos zoude vertrekken.

Deze tyding veroorzaakte onder groote en kleine wel eenige vreugde en blydschep; dog de zelve was ten aanzien van den tyd, die ze nog ftaat maakten te zullen moeten wagten, gebrekkig en onvolmaakt, nadien de volgende drie maanden Juni, Juli, en Augustus hun voorquamen als zoo veel jaaren. Ook wiften de gemelte Heeren Raaden van India, Carpentier, en Soury, als toen nog niet beter, of het zoude nog wel zoo lang hebben aangelooopen, vermits op hun vertrek uit Amboina zoodanig het befluit lag; dog naderhand aldaar mede angekomen zynde de hier voorgenoemde gevlugtte fchepen, Haarlem, het Hart, de Zeewolf, en het veroverde Portugeeze Jagtje, met tyding en nader berigt, dat de Engelzen met hun fchepen nog al in de Straat Sunda, en omtrent Jakarta, bleven kruiffen: de onzen in het Kasteel, zoo wel te water, als de Javanen te land, belegerd houdende, fchynt het, dat zyn Ed. de Heer Gouverneur Generaal een andere refolutie genomen, en zyn vertrek na Java verhaaft heeft; want nog voor het eindigen van deze maand May wierd door zyn Ed. niet alleen het Kasteel ontzet, maar ook de ftad en het Koningryk Jakarta ingenomen, gelyk in het vervolg dezes wat omftandiger zal worden aangehaald.

Dog gemelte Heeren Raaden van India, Carpentier, en Soury, met het Fregat Ceilon uit Amboina vertrekkende, hadden hun reize genomen over Boeton, en onder Celebes veroverd een Maccaffaarze Jonk, die ze in de brand ftaken, na dat alvorens de lading, beftaande in weing ryft, boontjes, cadjang, en andere voorraad, daar uit hadden gelicht, hebbende niemant van het volk konnen agterhalen, als zynde alle met hun Tsjampam al by tyds na land gevlugt.

Omtrent het einde van de Paternoffers-Eilanden bejegendes hun de fchepen het Wapen van Amfterdam, en de Morgenfterre, beide mede door den Heer Gouverneur Generaal voor af na Java gezonden tot 't inhandelen van zoo veel ryft, en andere behoeften, voor de vloet, die te volgen ftond, als ze zouden konnen innemen en magtig worden. Zy quamen met malkanderen op den eerften dezer loopende maand May voor Greffic ten anker; alwaar het Wapen van Amfterdam, en de Morgenfterre, tot verrigtinge van het geen hun aanbevoelen was, bleven leggen, en de meergemelte Heeren Raaden van India vervorderden des anderen daags met het Fregat Ceilon hunne reize na Jakarta, latende op een der gemelte fchepen tot Greffic een briefje aan den Heer Gouverneur Generaal, gedateerd den 2 May 1619, waar by zyn Ed. wierd verwittigt van hunne volbragte reize tot zoo verre, en ook van het nieuws, dat ze aldaar, wegens den toefland van de onzen in het Kasteel tot Jakarta, als mede van de Engelzen, en hunne fcheeps-magt, hadden gehoort; en op dat ze van 't laaftte wat nader kondfchap mogten krygen, om door onvoorzichtigheid, met een enkel kleen fcheepje, niet in de klem te loopen, zonden zy, wat nader by komende, een vliegertje (zynde een kleen Javaans vaartuij, dat ze tot Greffic hadden bekomen, en met Nederlanders moesten voorzien, alzo daar toe geen Javanen te bewegen waren geweest) voor af, om te vernemen of 'er geen Engelze fchepen voor Jakarta lagen, of daar omtrent het vaarwater onveilig hielden: en wanneer het zelve vaartuij weder te rug was gekomen, zonder onraad, of Engelze fchepen, vernomen te hebben, zeilden ze met het Fregat Ceilon regt toe na de Reede van Jakarta, daar toen, als gezegt, den 9 May 1619, hun anker lieten vallen, dog dorften het daar niet langer aanhouden, als tot de naaftvolgende nagt, wanneer het met de landwind weder na Java's Ooft-kuft wierd afgevaardigt, om tot voornoemde Greffic, of het daar tegen over leggende West-einde van 't Eiland Madura, alwaar de rendezvous plaatze beraamt was, de andere fchepen, die uit Ambon, of de Molukkos, ftonden te komen, in te wagten.

Verbaal van 't gene hun gedurende de reize is bejegend.

't Fregat Ceilon na Java's Ooftkufft gezonden.

En 'teen en
'ander aan
de Bantam-
ze vrienden
bekent ge-
maakt.

Aan de Bantamze vrienden schreven die van 't Kasteel Batavia nog des avonds een klein briefje, en maakten hen daar by in 't korte bekend, het gene hier boven wegens de overkomte van de gemelte Heeren Raaden van India, en het mede gebragte nieuws, staat aangehaald. Het briefje, dat hun heden morgen van Bantam was toegekomen, wierd daar by ook beantwoord, en gezegt, dat ze hun zeer quamen te verwonderen, over het schots antwoord van den Koning op ons gedaan verzoek, om besluit van de twee bewuste Christen-vrouwen, nadien hy nu behoorde te denken, dat het Moeslon voor hem verwaait, of verlopen was, en het nu mede eens onze beurt stond te worden, zynde het briefje getekend door Pieter van Ray, en Andries Soury, het welk wat vreemt schynt, te weten, dat de minste in qualiteit zyn naam steld boven den geenen die zoo merkelyk meerder en hooger was; dog het was ook de laatste cere, die gemelten van Ray, als Commandeur, wierd aangedaan, of die hy zich zelve mogelijk had aangematigt, alzoo naderhand de gemelte Heeren Raaden van India, Pieter de Carpentier, en Andries Soury, het bewind van zaken in 't geheel aan zig trokken, en ook met hun beiden alleen de brieven quamen te ondertekenen, dan dat duurde mede niet langer, als tot het einde van deze loopende maand May, en het arrivement van den Heer Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, op wiens naam, bevel, en ordre, als toen alles wierd gesehreven, bestierd, en gedirigeert.

Die op de-
ze tydinge
scherper
bewaart
worden.

De Koning van Bantam, na verloop van weinige dagen, veritaan hebbende, dat 'er twee Raaden van India uit de Oosterfche quartieren tot Jakatra in 't Kasteel Batavia waren aangekomen, en de Gouverneur Generaal mede, met een groote magt van schepen en volk, te volgen stond, gaf terstond order, om over de Nederlanders, aldaar onder zyn magt zynde, scherper wagt te houden, zoo dat naulyx ter sluik nu en dan een briefje konden afzenden, en daar in nog niet dorften schryven, het geen ze gaarne aan die van het Kasteel Batavia zouden hebben willen bekend maken, alzoo het meerendeel van de zelve briefjes wierd onderschept: en dan wierden eenige van ons gemeene volk, die leezen konden, en de Maleitze taal spraken, gedwongen den inhoud daar van, ieder in 't byzonder, om te hooren of zy met malkander overeenquamen, aan den Koning bekend maken; en zulx zyn ook al bevoorens de brieven van de onzen, zoo wel die uit het Kasteel, als van Bantam, over en weder gezonden wierden, doorgaans onderworpen geweest, dog met dit onderscheid, dat ze als toen gelezen en vertolkt wierden door de Engelzen, die

De Koning
onder-
schept on-
ze brieven.

die nu op Bantam zeer dun gezaait, en ook daar toe niet bequaam waren.

Men kon evenwel uit de weinige brieven, die te dezer tyd te recht geraakten, en bestelt wierden, wel begrypen, dat de Koning, zyn geheele Hofgezin, en alle de Bantamze Adel, over de voornoemde tyding al vry wat bedugt waren, nadien hun vergaderen en raadsplegen, of pitsjaren, zoo by dage, als by nagt, geen einde quam te nemen, hoewel ze allen hun ongerustheid zогten te ontveinzen.

Ongerust-
heid der
Bantam-
mers hier
over.

Aan het hoog opgeven en roemen der Engelzen, wegens hun aanstaende groot secours van schepen, en volk uit Engeland; en dat ze buiten dien, met hun tegenwoordige schepen, sufficient en magtig genoeg waren, om de Nederlanders uit zee te slaan, mitsgaders den Gouverneur Generaal Koen, zoo hy hen weder onder de oogen dorst komen, te eenemaal te verdelgen, had de Koning van Bantam bevoorens wel geen volkomen geloove gestagen, als wel wetende, wat de Nederlanders in hun schild voerden; maar evenwel tot nu toe zich zelve nog gekitteld met die hoope, van eerlange met lust en vermaak te zullen kunnen aanzien, dat zy, en de Engelzen, met hunne wederzydige scheepsvlooten, malkanderen voor 't meerendeel quamen te verdelgen, in de grond te ryden, en zoodanig te matteeren, dat hy zich ondertusschen met gemak zoude kunnen meester maken van een plaats, die hy niet zonder ontroering konde hooren noementlyk, te weten, het Kasteel Batavia; dog nu begon hy hoe langer hoe klaarder te zien, dat al het doen en bedryf van de Engelzen nergens minder na geleek, als om den Gouverneur Generaal Koen, met zyn byeenverzamelde scheepsmagt, uit de Oosterse quartieren af te wagtten, en slag te leveren, gelyk ze voorgegeven hadden te zullen doen.

Den Ko-
ning van
Bantam
door 't
hoog op-
geven der
Engelzen
misleid.

Hun schepen, als toen nog bestaande in 14 stuks, hadden zy verdeeld, en eenige daar van wat beweften den hoek van Ontong Java, omtrent de Eilandjes de groote en kleene Combuis, op de brandwagt gelegd, om de andere, die hun voor Bantam, en ook nog vry weltelyker in de Straat Sunda, onthielden, te kunnen waarschouwen, zoo haast als ze schepen en onraad van de Oost quamen te vernemen, hebbende ten dien einde, en om daar toe te eerder gereed te zyn, hunne zeilen op stootgaarens gezet. En hier uit, als mede uit meer andere voorttekenen, konde de Koning van Bantam wel besluiten, dat ze meer tot bereiding maakten, om te vlugten, als om te vegten.

Die zich
tot de vlugt
bereidden.

Om nu de vrienden tot Bantam in hun Drie brief-
ne verzwaarde gevangenis eenigzints
moed te geven, schreven de Heeren Raa-
den van India, Carpentier, en Soury, ver-
voorge-
noemde
Heeren
vol-

aan de Bantamze vrienden.

En een aan den Koning.

volgens drie briefjes aan de zelve, gedagtekend den 14, 22, en 24 May 1619, die alle wel besteld, maar niet beantwoord wierden: zynde het laatste verzeeld geweest met een ernstig, dog echter beleefte briefje aan den Koning, op hoope, dat zyn hoogmoed en hardnekkigheid, daar door wat gematigt, en de onzen in hunne gevangnisse eeniger maten verlicht zou-

den worden; en op dat dit briefje by hem wel mogte worden verstaan, en te beter ingang krygen, wierd door de gemelte Heeren Raaden van India aan de vrienden tot Bantam, by het voorsz. gelicbriefje van den 24 May 1619, geschreven, het gene hier onder in het naaste Hoofdstuk volgt.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Brief aan de Bantamze vrienden. Bericht van de komst der vloot onder de Heer Generaal Koen. Zyn Ed. beeft den Koning van Bantam te schryven, dat hy zich ten opzicht van Jakatra onzydig zoude houden. Bericht van 't voorgevallene met de gemelte vloot. De stad Japara voor de tweedemaal afgehoopen en verbrand. Die van 't Kasteel Batavia doen den Koning van Bantam aanzeggen, om zich onzydig te houden. Een briefje aan de Bantamze vrienden. De Heer Generaal Koen komt met agtien schepen ter Reede van Jakatra, en verschynt binnen 't Kasteel Batavia. De stad Jakatra vermeerst. Byzonderheden in dien aanval voorgevallen. Veroverd kanton, enz. Schade aan weerzyden. Het Koningryk Jakatra, nevens die stad, door de onzen veroverd.

B A N T A M,

Aan Pieter van den Broecke, en
Kornelis Houbraken.

Eerzame, wyze, voorzienige, zeer discrete.

Brief aan de Bantamze vrienden.

„ **A**Lzoo wy verstaan der vrienden
„ hunne hegenis, en quadej ont-
„ haal, hebben volgens U^E. verzoek
„ en begeeren, niet willen nalaten den
„ bringer dezes, Matthys, met een brief
„ aan den Pangerang van Bantam te zen-
„ den, omme zyn hoogmoed en hartnek-
„ kigheid te gemoed te komen, en U^E.
„ aller gevangenis des te meer te verzoen-
„ ten. Wy willen U^E. gebeden en
„ aanbevolen hebben, op het verzoeken
„ dog te letten, en niets te verzwyn-
„ gen, maar alles duidelyk, volgens den
„ inhoud, uit te leggen, en hem te ver-
„ staan te geven, op dat wy malkanders
„ meeninge opregtelyk mogen weten, en
„ geen mislagen in het overdragen be-
„ gaan worden. U^E. moet niet be-
„ schroomt nog bevreesd wezen; want in
„ 't minste geen nood hebr, alles zal wel
„ gaan en ten besten gelukken, dan de
„ tyd moet verbeid worden. Laat den
„ bringer dezes, zoo haaft het mogelyk is,
„ met des Konings antwoord wederkeeren,
„ op dat zyne meeninge ten regten
„ mogen verstaan.

„ Vorders alzoo 't zedert onzen jong-
„ sten niet nieuws is voorgevallen, zul-
„ len dezen eindigen, en U^E. alle te za-
„ men, na hertelyke groetenisse, bevelen
„ in de bescherminge des Almogenden.

„ In 't Kasteel Batavia op Jakatra ady
„ den 24 May 1619. Onderstond U^E.
„ toegengenen vrienden.

Was getekent,

PIETER de CARPENTIER.
en
ANDRIES SOURY.

Wel onverwagt, dog daar evenwel lang na verlangd, op gehoopt, en om gebeden was, quam op den 27 May 1619 uit den Oosten opdagen, en ter Reede van Jakatra voor het Kasteel Batavia ten anker, het Jagt kleen Hollandia, medebrengende zoodanig een gewenschte, aangename en blyde tydinge, dat het geluit van de vreugde, die de onzen daar over binnen het gemelte Kasteel quament te maken, alomme in de stad Jakatra wierd gehoord; dog de Javanen daar en tegen waren daar over zoo verbaast en verslagen (als geen anderen staar makende, dat het nu eertlanges hun beurt zoude worden) dat ze niet wisten, wat zy zouden beginnen, of by de hand nemen.

Het gemelte Jagt was door den Heer Zyn Ed. Gouverneur Generaal Koen van Japara beeft den Koning van Bantam te schryven dat hy zig onzydig houte.
voor af gezonden, eenlyk met een kleen briefje, waar by de gemelte Heeren Raaden van India wierden geordonneerd den Pangerang Gede, of Koning van Bantam, aantonds aan te schryven, en te infinueren, dat hy zich omtrent de zaken van Jakatra onzydig wilde houden, en zig daar mede niet bemoejen, 't welk niet alleen de gemelte Heeren Raaden, maar ook alle die in 't Kasteel waren, vry vreemt te voren

ren quam, vermits het den Heer Gouverneur Generaal niet onbekend konde wezen, hoe, en op wat wyze de Koning van Bantam ook Koning van Jakarta geworden was, en aldaar over de 3000 gewapende mannen, alle van zyn beste volk, in bezetting hield; dog ongetwyffelt zal zyn Ed. tot het laten doen van de gemelte insinuatie reden hebben gehad, als mede om zich te houden, of te veinzen, als of hem al het gepaſſeerde, en zoo mede de gepleegde verraderye, nog niet ter kenniſſe waar gekomen.

Voorts ſchreef gemelte zyn Ed. voornemens te zyn binnen weinige dagen met alle de ſchepen dit Jagt te volgen, en als dan van het voorgevallene, zedert zyn vertrek na de Ooſt, een mondeling verhaal te doen, zich onderwylen gedragende aan 't geen de Opperhoofden van 't gemelte Jagt daar van wiften, en ook zouden konnen vertellen, gelyk ze dan ook al ten eerſten op de navolgende wyze quamen te doen.

Bericht van 't voorgevallene met de gemelte vloot.

De Heer Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, in het begin van deze loopende maand May, met zyn by een verzamelde magt, uit de Ooſterſche quartieren vertrokken zynde, en zyn predeceſſeur, den Heer Oud-Gouverneur Generaal Laurens Reaal, met een gedeelte der ſchepen, de reize hebbende laten nemen over Macaſſar, om, zoo 't mogelyk waar, den vyand aldaar, grooten afbreuk te doen (dog 't welk door gebrek van gelegentheid, niet had konnen geſchieden) bevond zich ter geordonneerde verblyfplaats aan het Weiſteinde van 't Eiland Madura, ſterk zynde 17 ſchepen, daar onder mede gerekent het Jagt klein Hollandia, mitsgaders de ſchepen 't Wapen van Amſterdam, en de Morgenſtar, welke twee laaſte, gelyk hier voor is verhaald, door zyn Ed. voor af na Greſſic waren gezonden, tot inzameling van een party ryft en andere behoeften, indien ze aldaar te bekomen mogten zyn: en wierd ten voorſ. dage door den Heer Gouverneur Generaal Koen, geadiſſteert van den Heer Oud-Gouverneur Generaal Reaal, als mede de Heeren Steven van der Hagen, Willem Janszoon, en Frank vander Meer, een ordre beſaamt, hoedanig, en op wat wyze, men de Engelze vloot, by ontmoeting, zoude aantafſten, en daar op wierden terſtond vyf van onze kloekſte bodems voor af na Japara gezonden, om te zien, of aldaar niet een of twee Engelze ſchepen konden op ſteven loopen, en ook een partye ryft magtig worden, dan het gelukte geen van beide. De andere ſchepen, met den Gouverneur Generaal, volgden twee dagen daar aan, en quamen den 23 May 1619 mede ter Reede voor Japara, aldaar benevens de gemelte eerſt afgezondene vyf

IV. Deel.

bodems, vindende het Fregat Ceilon, 't welk, als hier voor is verhaald, den 19 dezer maand May, met de Heeren Raaden van India, Pieter de Carpentier, en Andries Soury, ter Reede van Jakarta, en voor het Kaſteel Batavia aangekomen, mitsgaders nog dien zelven nagt, uit vreeze voor de Engelzen, weder na de Ooſt vertrokken was.

En nadien de onzen op de vloot alles hadden gereed gemaakt, om een haaſtige landtogt te konnen doen, wierd zulks al mede ten zelven dage ondernomen, en de ſtad Japara, of negerye Japara, voor de tweede reize aangtaſt, afgeloopt, uitgeplonderd, en ten eenemaal in de aſſche gelegd, zonder dat de onzen in dien aanval een man quamen te verliezen. En daar mede vertrok het meergemelte Jagt klein Hollandia al met een vaart voor af na Jakarta, alwaar het, als gezegt, den 27 May wel aanquam.

Des anderen daags 's morgens, volbragten de Heeren Raaden Carpentier, en Soury, het op gisteren ontfangen bevel van den Heer Gouverneur Generaal Koen, en zonden aan den Koning van Bantam een inſinuatie-briefje, behelzende kortelyk de zaak zelve, en 't geen hun dien aangaende was geordonneert, maar het quam te laat; want eer hy het zelve kreeg, om zich met de zynen 'er over te beraden, en order te ſtellen, op de nakoming van het geene daar by wierd begeert, was het werk al genoegzaam geklonken, en hy zyn tweede Koningryk weder quyt, luidende het briefje, dat daar benevens aan de Bantamze vrienden geſchreven wierd, als volgt.

B A N T A M,

Aan Sr. Pieter van den Broeke, en den Raad.

Eerzame, zeer discrete vrienden.

„ Alzoo op gisteren avond door een Jagt by den Heer Generaal voor gezonden, ons belaſt word, aan den Pangerang van Bantam te ſchryven en verzoeken, dat hem met het ſtuk van Jakarta niet bemoeje, maar in het zelve onzydig te houden, gaat deze nevensgaande andermaal aan zyne Majesteit. UE. zullen wel doen den zelven, als mede de voorgaande, van punt tot punt, wel net te doen vertolken, zonder daar in, in 't minſte iet te verzwegen, op dat de zelve daar na geen ignorantie voorwend, van niet gewaarſchouwt te zyn. Vaar wel, blyf gezond, en den Heer bevoolen. Ady 28 May 1619, in 't Fort Batavia tot Jakarta. Onderſtond, UE. goede vriend, en was getekend,

ANDRIES SOURY.

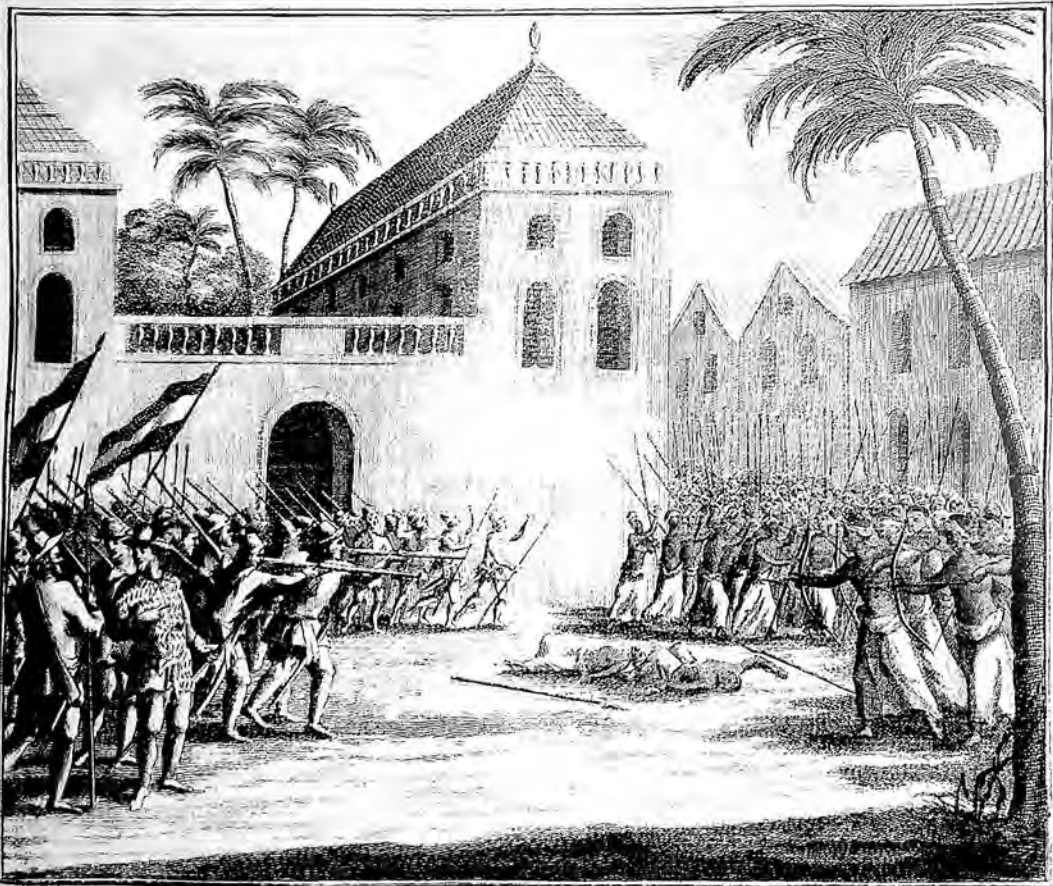
De Heer
Generaal
Koen komt
met 18
scheepen tot
Reede van
Jakatra.

Dit was de laatste groetenisse die hen uit het beleegert Kasteel wierd gedaan, al-
zoo na den middag den 28 May 1619 voor
't zelve, en onder de vlagge van den Heer
Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon
Koen, op Jakatra's Reede ten anker qua-
men, de scheepen de Trouw, de Zuider
Eendragt, de Zon, de Morgenstar, St.
Michiel, den Engel, Nassauw, 't Wa-
pen van Amsterdam, Haarlem, Hoorn,
de Jager, de Goude Leeuw, het Hart,
Neptunus, de Zeewolf, de Bergerboot,
en het Fregat Ceilon, te zamen met het
Jagt klein Hollandia, dat 's daags bevoor-
rens gekomen was, uitmakende 18 bod-
dems. Wanneer nu zyn Ed. de Heer
Gouverneur Generaal, onder het afbla-
zen van al het kanon op de scheepen en
bolwerken, het chargeren uit musquet-
ten, mitsgaders het bewyzen van meer an-
dere eertekenen, aan land, en in het Ka-
steel gekomen was, zynde vergezelschap
van de hier voorgenomde, als mede ver-
scheide andere voorname peofoonen, de

In ver-
schynt bin-
nen 't Ka-
steel Bata-
via.

welke met maalkanderen al een redelyk
getal quamen uit te maken, wierd een-
parig in Raade van India beslooten, om,
voor en van wegen den Staat der vrye Ver-
eenigde Nederlanden, in het Koningryk
Jakatra, te begrypen de hoof- of verblyf-
plaats van de Generale Nederlandze Geo-
ctroyeerde Oost-Indische Maatschappy,
en ons, zoo het doenlyk waar, al ten
eersten meester te maken van de stad,
gelyk dan ook, ten zelve einde, nog dien
zelve avond een party volk van de sche-
pen aan land wierd gebragt, en het over-
rige des anderen daags, den 29 May 1619,
wanneer ze ook al met enen, sterk zynde
ruim 1000 koppen, in vaandels, ieder van
80 man, wierden verdeeld, en daar on-
der mede een party Matroozen, de welke,
ieder na hun bequaamheid, wierden gear-
meerd, zommige met een houwer en hal-
ve pick, dog andere, die wat langer in
India geweest, en beter geoeffent waren,
gaf men mede, gelyk den Soldaten, een
degen op de zyde, met een schiet-zyser in

De stad
Jakatra
vermees-
tert.



de hand, en daar mede waren ze geëx-
leerd van het dragen en werpen van hand-
granaten, de welke in 't aanvallen van In-
diaanze vaartuigen en vestingen doorgaans
be-

Byzonderheden in dien aanval.

bevonden zyn van een groote kragt, gelyk zulx ook wel duidelyk quam te blyken, by de nader preuve en bevindinge des anderen daags, den 30 May 1619, als wanneer de onzen, al geheel vroeg in den morgenfond, uit het Kalteel op de stad aantrokken, zynde verdeelt onder 13 vaandels, waar van zich een na de Oost-zyde begaf, aldaar een loozen alarm makende, onderwylen dat het meerendeel van de andere vaandels op de Noord-zyde aanvielen, aldaar, met de gereedgemaakte ladders, een sterk steene bolwerk beklommen, en op een andere plaats door een sterke houtse schutting, van zwalpen, of dikke planken, gemaakt, met geweld heenen braken, en alzoo in de stad quamcn.

De tegenstand, die ze gedurende deze bestorming vonden, duurde niet zeer lang, alzoo de Javanen hun uitwyk namen na het plein, of de pascebaan voor des Konings Hof, alwaar een party baaivangers, of voorvegters, omtrent 500 sterk, eenigen tyd stand hielden, en op hun manier zoo wat bravades maakten; dog die hun wel haast met de rest van daar pakten, en de vlugt namen, zoo haast als hen de onzen wat te na quamcn, en zy ook zagen, dat ze van de geenen, die niet mede gestormt hadden, zoo kort wierden gevolgt. De Javanen moesten dan de stad verlaten, zynde sterk geweest tusschen de zeven en agt duizend opgeworpene mannen, daar onder over de 3000 Bantammers, en de rest van 't volk van Jakatra. Hun pieken, als mede veel kleen schietgeweer en buskruit, namen ze mede, eenlyk agterlatende het geen hun onrjaagt wierd, en ook

te zwaar was om te dragen, namelyk zes Veroverd. vaten buskruit, en veertig stukken kanon, ^{Kanon enz.} te weten 18 zware van byzondere grootte, 11 falcons, en 11 bassen.

De onzen bemerkten als toen mede, dat de vyanden hun binncn-stad, voornamelyk langs het vierkant, met het planten van veel kanon, als mede het maken van beddingen, borstweren, enz. zeer versterkt, en nog tot het laatste toe daar aan gearbeid hadden, zoo dat des Gouverneurs Generaals overkomste niet veel langer had moeten aanloopen, of zyn Ed. zoude veel krachtiger tegenstand hebben bevonden, daar nu de zelve stad, door des Heeren byzondere goedheid en genade, genoegzaam op een wonderbare wyze wierd ingenomen, met het verlies van niet meer dan een man, en weinig gequetsten van de onzen; dog van den vyand daar en tegen zeer veel, welkers getal men niet konde te weten komen, om dat ze hunne dooden mede na buiten gesleept, en aldaar in het krepel-bos begraven hadden. En dusdanig geraakte op dezen dag onder de magt en het gebied van de generale Nederlandse geötrojeerde Oost-Indische Maatschappij, de stad en het Koningryk van Jakatra, zynde voor de vuist, en met het zwaart gewonnen van den Koning van Bantam, die daar van zedert den 2 February 1619, en zulx niet meer als 16 weken en 5 dagen, meester was geweest. Waarlyk een kleene en korte vreugt, in vergelyking van zulk een boos en groot schelmstuk, als toen door hem zoo troulooslyk aan zyn vriend en bondgenoot gepleegt was.

Schade aan den wederzyden.

Het Koningryk Jakaira, nevens die stad, door de onzen veroverd.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

GEdicht op deze verovering gemaakt. De onzen stellen de stad in staat van verdediging. De Heer Generaal Koen belast de Bantamse vrienden zyn komst aan den Koning te verwittigen. Als ook 't verbranden van Japara, en 't innemen van Jakatra, voornemens zynde met de vloot voor Bantam te komen, verzoekende de wedergeving onzer gevangenen, tot voorkoming van verdere onheilen. De vyanden uit twee Paggers gejaagt. Tyding van Bantam wegens den toestand onzer gevangenen. De Koning over het verlies van Jakatra zeer ontfeld. Doet de stad Bantam versterken. De Heer Generaal vertrekt met de vloot derwaarts, en werd door den Koning omtrent het lossen der gevangenen misleid. Waar op by aangemaand werd om de zelve binnen 24 uren los te laten. Gelyk zyn Majesteit opvolgt. Fabeltje door hem op den Commandeur van den Broeke gepast. Zyn Majesteit verklaart met de E. Maatschappij in vrede te willen volharden. Vertrek der Engelzen van Bantam, en met bunne vloot uit de Straat Sunda. Dit jaar nog zeven schepen door de onzen van hen veroverd. De Heer Generaal weder na Jakatra. Bedriegelyk voornemen van den Koning met ons op Jakatra den handel te verhinderen. 't Welk de onzen gebrek aan eeswaren doet krygen. Waar omtrent de Koning zich onkundig houdt. De Bantamse Reede word bezet, hem den oorlog verklaard, en de stad beschooten. Vaartuigen door den Commandeur van den Broeke aldaar veroverd, werdende in 't gezag dier bezetting vervangen, daar zyn E. zeer misnoegt over sbeeen.

Dat'er verscheide rymtjes en gedigten te dier tyd op de verovering van het Koninkryk Jakatra zyn gemaakt, daar is niet aan te twyffelen: maar dewyl daar van tegenwoordig niets te vinden, of te voorschyn gekomen zy, zullen wy ons moeten behelpen, met het genie daar van nu onlangs door een liefhebber van de oudheid, is op het papier gebracht, en die ook zyn best gedaan heeft, om die eere te verkrygen, van zig te mogen noemen een discipel, of navolger van den vermaarden Dicter Jan Baptista Houwaart, wiens Lofrymen, Rondcelen, en Zonnellen al voor veele jaaren zeer geagt, en beroemt zyn geweest. Het zal evenveel zyn, wat naam men dit stukks werks wil geven, als men daar omtrent wat veel toegeeft, en 'er niet al te naaukeurig op komt te letten, gaande op navolgende trant:

Gedicht op deze verovering gemaakt.

*Den dertigften van May, in 't jaar van zestien honderd,
 En negentien, toen was 't dat ieder stond verwonderd,
 En met verbaasheid zag des Heeren sterke band,
 Waar door het Neêrlands volk op Java wierd geplant,
 En met het Koninkryk van Jakatra verkregen,
 Een schoon en vrugtbhaar land, zoo wel voor hun gelegen,
 Tot opbouw van den staat, der groote Maatschappy,
 Van 't Ooster-India, daar ook haar beerschappy,
 En hoofstplaats is geveft, daar duizenden van zielen,
 Staag varen af en aan met vreemd fatzoen van kielen:
 Daar 't Indiaanze volk de waaren die het heeft,
 Kan veilen, en ook weêr al wat Europa geeft,
 Bekomen na hun wensch: daar Generaal en Raaden,
 Zoo meenig kostlyk schip doen lossen en weer laden:
 't Is dan geen vragens waard, wie was dien dappren held,
 Die dit vermaarde Ryk kreeg onder zyn geweld?
 Dank heb Jan Pieterszoon Koen, die als 'er wat te doen was,
 Zich zelven niet onttrok, maar toonde dat hy Koen was.
 O nieuwe Bataviërs! en roemt niet op uw zwaart,
 En groene lawwerkran, 't is God die u bewaard
 Heeft, en bewaren zal, zoo gy hem geeft de eer,*

En werpt u voor zyn troon in nederigheid ter neêr.

Gedenkt op dezen dag aan zyn barmhertigheden,

Met ware dankbaarheid en vuurige gebeden;

Toont dat zyn groote gunst niet qualyk zy besicet,

En ziet ook toe dat gy u zelven niet vergeet

In overdadigheid: gebruikt de wyn tot vreugt,

Zoodanig dat ze beide en God en mensch verbeugt.

Des anderen daags, zynde den 31 May 1619, lieten de onzen de gevlugte vanden ongemoeit, als oordeelende dat het vervolgen van de zelve zoo noodzakelyk niet was, als het maken van uitzicht en ruimte voor het Kasteel, mitsgaders het opruimen van de byna verwoeste en voor een groot gedeelte verbrande stad, als mede om ons op der zelve punten en bolwerken, te stellen in behooryke staat van verdediging, en daar mede vonden ze dezen dag genoegzaam hun werk.

Des avonds zond de Heer Gouverneur Generaal Koen een expresse met een prauw na Bantam, met ordre aan van den Broeke, Houbraken, en de verdere vrienden aldaar, dat ze den Koning, of Pangerang Gedè zouden bekend maken zyn overkomste uit de Oosterse quartieren, met een goed getal schepen en volk, waar mede hy in 't voorby varen de stad Japara andermaal had ingenomen en verbrand, om dat de Javanen aldaar de weerlooze logie der E. Maatschappy hadden afgelooopen, geplunderd, als mede verscheide Nederlanders vermoord, en eenige andere gevangen na den Mataram gevoerd. Dat hy insgelyx Jakatra had ingenomen, om dat de Javanen aldaar, in plaatse van ons, volgens het gemaakte verbond, voor alle geweld en overlast te beschermen, mede voorgenomen en onderftaan hadden onze huzingen af te loopen, alles wat daar in was te plunderen, en na zich te nemen, den Gouverneur Generaal met zyn byhebbende volk, om 't leven te brengen, en te vermoorden, behalven nog verscheide andere voorgenomen en gepleegde veraderen aan de onzen, zedert het begin van dit jaar 1619, dat zyn Ed. genoodzaakt was geweest, om meerder magt by malkanderen te krygen, Jakatra te verlaten, en zich na de Oosterse quartieren te begeven: dat zyn Ed. nu van raening was, binnen weinigen dagen met de vloot voor Bantam te komen; dog goedgevoonden had, den Koning alvorens zulk te laten weten, en met een te verzoeken, dat het van zyn believen mogte wezen, alle de geen, die hy van de onzen zoo lang

De onzen stellen de stad in staat van verdediging.

De Heer Generaal Koen beeft de Bantamse vrienden zyn komste aan den Koning te verwilligen. Als ook 't verbranden van Japara.

En 't veroveren van Jakatra.

Voorname mens zyn de met de vloot voor Bantam te komen. Verzoeken de wedergeving onzer gevangenen.

gevangen had gehouden, te ontslaan, en op vrye voeten te stellen, tot voorkominge van alle verdere queften en gefchillen, die anders daar uit zouden konnen ontftaan.

Na 't afgaan van dit briefje wierd den Gouverneur Generaal door te rug gekomen Spions bericht, dat de gevlugte vyanden weder by malkanderen vergaderden, en hunnen ftuk wegs buiten de ftad op twee plaatzen hadden begaggerd, ofte valt gemaakt, waar op zyn Ed. des anderen daags, den eerften Juny 1619 uit zond een troep van ongeveer 600 koppen, verdeeld onder agt vaandels, die het zoodanig bevonden, als de Spions hadden gezegt. Uit de pagger, die ze eerst aantaltten, deed de vyand al vry wat tegenftand, dan daar uit gedreyen zynde, namen die van de andere, zonder lang te wagten, mede de vlugt.

De onzen, nu meelter van 't veld gebleven zynde, begaven zich na de Rivierkant, en ftaken aldaar aan wederzyden van de zelve, wel een halve myl wegs verre, een groote meenigte Javaanze huizen in brand, daar onder verfcheide, die, na hunne wyze, zeer kostelyk en aanzienlyk waren; dog de welke benevens de andere, als zynde mede van licht brandende ftoffe geboud, binnen weinig tyds door het vuur wierden vernield; maar het fcheelde niet veel, of wy zouden in dezen uittogt een fchandige nederlaag gekregen, en zeer veel van 't ontzag der E. Maatschappy verloren hebben, alleen door een onverantwoordelyke onvoorzichtigheid, en een overmatige begeerte tot plunderen van buit, als zynde een van onze vaandels daar door zoo verre vervoert, en van de andere afgetrokken; mitsgaders op dat vermakelyke werk zoo verhit geworden, dat ze, de een hier, en de ander daar loopende, den vyand niet gewaar wierden, voor en al eer ze van den zelve by nabezet waren; en ingevalle de andere vaandels daar van ten allen gelukke geen kennis bekomen, mitsgaders den fterk aandringerde vyand onderfchept en geflut hadden, niet een van dit vlugtende en in disordre geraakt vaandel, zoude het hebben konnen na vertellen, hoe hem dat buit halen bekomen was.

Tuſſchen den eerften en 5 Juny 1619, quamen zoo nu en dan, ter fluijk, en op den hals aan, een prauw of vliegertje van Bantam tot Jakatra, zonder eenig ſchryven van ons volk aldaar, en alleen met zulk een verwarde mondelinge tydinge, dat 'er niet veel ſtaat op konde werden gemaakt, en wel het minſte van te gelooven was; dog daar in quamen ze met malkander overeen, dat de onzen zeer naauw bewaard, en alle oogeblikken met de dood gedreigt wierden.

Dat de Koning, bericht krygende van

't verlies van 't Koningryk Jakatra, daar over uittermaten ontſteld en verſlagen was geweest, en inzonderheid over 't vernielen en verbranden van den Mohammedaanze Tempel aldaar, welkers heiligheid by de meeſte Javanen zoo groot wierd gegagt, dat ze van geen andere inbeelding waren, of de ſtad was daar door genoegzaam beſchermt en bewaard; maar daar zig de Koning, medecen Moors Prieſter zynde, wel het meeſte over beklagde, was, dat zulx was geſchied door de handen der Caffers, of ongeloovigen, zoo noemen de Mohammedaanen, alle Chriſtenen, Jooden, Chineezen, en andere Heidenen, zonder onderſcheid.

Dat zyn Hoogheid alle de Bantamze krygsluiden van Jakatra had opontboden en zoo mede alomme uit de landen van Bantam een groote meenigte bergboeren, die by beurten, nacht en dag, tot verſterking van de ſtad, aanden arbeid wierden gehouden, en ook bezig waren met het afbreken van het Chineſch quartier, zoo om te meer ruimte en uitzicht te hebben, als om daar mede, wanneer het in de brand mogte gefchooten worden, niet belemmerd of verlegen te wezen, nadien hy Koning niet anders verwagte, dan van den Gouverneur Generaal mede zoodanig als Japara en Jakatra aangetaft te worden; dog met een vaſt voornemen, om zig beter te verweeren, en meerder tegenſtand te doen, en ingevalle hy egter gedwongen mogte worden, de ſtad Bantam te verlaten, dat hy dan zoude vernielen alles wat 'er in en omtrent was, ja ook zelve in 't land alle de peperplantagien die onder zyn gebied bevonden wierden, op dat de Nederlanders daar van geen meer voordeel zouden komen te trekken.

Den 6 Juny vertrok de Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen met de geheele ſchepsmagt, en het meeſtendeel der gequalificeerde dienaaren, van Jakatra na Bantam, alwaar den 7 dito op de Reede, en voor de ſtad ten alder quam, het aldaar zoodanig geſteld vindende, als hier boven is verhaald.

Het was alles in rep en roer, en alom hou en beleg. Des anderen daags, den 8 Juny 1619, zond de Koning van Bantam een onzer gevangenen aan boord van den Heer Gouverneur Generaal, om den zelve bekend te maken, dat hy genegen en bereid was, alle de by hem zynde Nederlanders in volle vryheid te ſtellen, zoo haalt zyn Ed. om zulx te verzoeken, een perſoon van aanzien aan hem zoude believen af te zenden, gelyk ook al terſtond quam te geſchieden; maar de afgezondene bragt wel haalt tot antwoord te rug, dat de Koning, en die van zyne Raaden, daar toe niet konden verſtaan, voor en al eer zig nader en meerder verzekering be-

De vyanden uit twee paggers verjaagt.

Doet de ſtad Bantam verſterken.

De Heer Generaal vertrekt met de vloot derwaards.

Tydinge van Bantam wegens den toetſtand onzer gevangenen.

En werd door den Koning omtrent het lossen der gevangenen misleid.

Waarop hy zaagenaand werd de zelfe binnen 24 uren los te laten.

Gelyk zyn Majesteit opvolgt.

quamen, dat de Gouverneur Generaal na de wedergeving der zelve gevangenen, niets tot nadeel van Bantam zoude komen te ondernemen. Zyn Ed. dus bedrogen en te leur gesteld, mitsgaders daar over zeer moejelyk en verstoort zynde, liet terstond een briefje aan den Koning van Bantam gereed maken, en zond het zelve nog dien nacht, of laat in den avond, na land, hem daar by bekende makende, dat hy alle de Nederlanders, die aan het comptoir Bantam niet besccheiden waren, als daar was al het volk van het schip de zwarte Leeuw, de Commandeur van den Broecke, en meer anderen, binnen den tyd van 24 uren aan boord van onze schepen zoude hebben te zenden, of dat zyn Ed. anders, en by gebreke van dien genoodzaak zoude wezen in 't werk te stellen, het gene reeds in Raade van India was goed gevonden en gearresteert.

Dit klonk den Koning in de ooren als een onverwagte zware donderslag, en alle de Nederlanders tot Bantam, die op de ontvangene tyding van 't verlies van Jakarta, in de alderuiterste angst en benaautheid waren geweest, maakten nu geen andere reckening, dan dat hunne laatste ure zeer naby was, en zy alle gelykelyk om 't leven gebragt zouden worden, zoo haast als de onzen aan de stad Bantam eenige schade quamen te doen; dog de Koning bedagt zich, en liet voor de expiratie van den gestelden termyn het meerendeels van ons volk, met de oude boot van het schip de zwarte Leeuw, vry en vranc na boord varen, zoo dat als toen, namelyk den 9 Juny 1619, omtrent de 100 personen, met de Inlandse dienaaren en slaven, uit een ellendige gevangenis wierden verlost, waar onder ook was de laatste, hoewel de voornaamste, de hier voor meermaal genoemde Commandeur Pieter van den Broecke, die den Koning, op des zelfs verzoek en gedaane beloften van weder te zullen komen, niet had willen los laten voor des anderen daags, den 10 dito, na dat hy hem 's avonds te voren zoodanig een fabeltje had vertelt, als by de gehouden en al voor lang in druk uitgegeven aantekening van gemelten van den Broecke, kan worden nagezien: en hoewel daar in grove misslagen zyn begaan, niet alleen betreffende de zaken zelve, maar ook omtrent de beschryving van den tyd, het zy dan door schult van den naschryver, of van den drukker, of ook wel dat van den Broecke zelfs (als zynde niet present, en de meesten tyd gevangen geweest) in zyne aantekeningen misslagen heeft begaan, kan dat echter niet onaannemelyk maken de Fabelzelve, die door den Koning van Bantam op den perloon, en het gedaane verzoek van van den Broecke, in manier als volgt, wierd verklaart.

Daar was, zeide hy, een vogeltje, dat Fabeltje van een Koning in een goud huisje bewaart werd, en de beste brokjes van de tafel kreeg, met meer andere weldaden: het vogeltje zuls ziende, zeide: Heer Koning het is waar, gy doet my veel vriendschap, maar wat helpt het? ik bidde, dat ik eens myn wieskens mag probeeren, beloove datelyk weer in het goude huisjen komen zal, daar my zoo veel deugden geschieden. Enfin de Koning, door 't lang aanhouden, en de schoone beloften, bewoogen zynde, liet het vliegen, en 't quam wel suederom, maar niet in het huisje.

Hier mede wilde de Koning van Bantam te kennen geven, dat het met hem, van den Broecke, mede zoo zoude gaan: 't geene ook zoodanig quam uit te vallen, gelyk by 't vervolg dezels zal worden aangehaald.

De Heer Gouverneur Generaal Koen nu door de bekoming van al ons volk voor zoo verre voldaan, en wat beter in zyn schik zynde, zond weder eenige personen van aanzien na land, om den Koning te vragen, wat nu voorts van zyn meening en genegtheit omtrent de E. Maatschappy was, om zich na te kunnen schikken? waar op de Koning al terstond, en zonder lang beraad te nemen, tot antwoord gaf, dat hy geen ander voornemen had, dan om met den Gouverneur Generaal, en de E. Maatschappy te volharden in goede vrede en vriendschap, met byvoeging, dat al 't voorgevallene, daar wy in beledigd, en zyn Ed. over gestoord mogte wezen, niet was van zyn bedryf, of aanrading, maar alleen van de Engelen, en de Koning van Jakarta, hoedanig een taal mede gevoerd wierd door verscheide Bantamze Orangkays, die op de gedaane beloften van vryheid en goed onthaal, dagelyx by den Heer Gouverneur Generaal aan boord quamen, en van des Konings genegtheit tot de Nederlanders zeer hoog en breed opgaven, als mede hoe den zelve niets aangenamer zoude kunnen voorkomen, dan te mogen zien, dat 'er weder een begin van koophandel wierd gemaakt, en waar omtrent zy verklaarden wel verzekert te wezen, dat zyn Hoogheid de E. Maatschappy zeer veel gunst en hulpe zoude bewyzen, als hebbende nu nader ondervonden de Nederlandse opregtheit; dog daar en tegen weder het tegendeel van de Engelen, die nu alle van Bantam waren opgebrooken, het meerendeel wel met kennis van den Koning, en onder voorwending, dat het maar was voor een korten tyd, en tot versterking van hun scheepsmagt, om tegen de onzen te slaan, maar de geene die zich gelieten aldaar te zullen blyven tot be-

Zyn Majesteit verklaart met de E. Maatschappy in vrede te willen volharden.

Vertrek der Engelen van Bantam

waaring van de Logie, ontsnapt het in donker, en verhuisden alzoo by Noorder-Zon; en op dat de Heer Gouverneur Generaal van de verspreide vlugt der Engelen wat nader bescheid en zekerheid mogte ontfangen, zond hy nade mond van de Straat Sun-la mer 't Ichip het Hart, het welk niet lang daar na weder tot voor Bantam by zyn Ed. te rug quam, met bericht, dat de Engelen eenige dagen onder het Eiland Selebessee ten anker gelegen, en aldaar in hun schepen overgenomen hadden de lading van drie Bantamze Jonken, die ze op afrekening van hunne verdere pretensie op den Koning, en dat Ryk, hadden aangefnoerd, dat ze voorts op den 2 Juny, als wanneer tydinge bequamen van de aankomste onzer vloot voor Jakatra met elf schepen Straatwaard uit waren geloopen, het meerendeel (zoo geloofst wierd) na Cormandel, de andere drie schepen (want ze waren nog tot op het laatste toe 14 sterk geweest) hadden zy aan het gemeelte Eiland Selebessee ontrakeld, getloopt, en daar na in den brand gestoken, als zynde oud en onbequaam om mede over zee te varen; zulx het nu zeker was, dat de Engelen de Straat Sunda hadden geruimt; dog volgens het zeggen van de Javanen, en andere Inlanders, die hen aan boord geweest waren, en ook hadden zien vertrekken, met geen ander voornemen, dan om met het secours, dat ze uit Engeland stonden te verwagten, tegen October 1619, weder te koinen, tot hervatting van het geen ze nu, door gebrek van magt, niet hadden konnen uitvoeren; maar het quam geheel anders uit te vallen, nadien ze nog dat zelve jaar verlooren zeven schepen, die hun door de onzen wierden afhandig gemaakt, te weten, op de West-kust van Sumatra voor Ticoe vier, en in de Straat Sunda een, 't welk uit Engeland quam, en zich van drie onzer schepen bezet vindende, zich met accoord over gaf.

De Koning van Bantam wilst dan, als gezegt, zyn baan geheel schoon te maken, alle vuiligheid werpende op die van de Engelen, en den gewezen Koning van Jakatra, en de Heer Gouverneur Generaal vond ook niet geraden zulx met ernst tegen te spreken, of hem van het tegendeel te overtuigen, als hebbende, om verscheide redenen, ten dien tyde meer genegentheid de stad Bantam te verschoonen en in wezen te laten, als de zelve te verwoesten, indien de Koning zich mede daar na wat wel quam aan te stellen, en den weg van redelykheid wilde instaan, gelyk het schein dat hy voornemens was te doen. Immers zyne beloften en woorden waren goed, sprekende byna niet anders als van koophandel te dryven, zonder eenig gewag te maken van het Koningryk

Jakatra, nog ook van de geëischte overgifte van ons Kasteel, met de helft van ons geschut, enz. zoo dat de Heer Gouverneur Generaal den 22 Juny 1619, met de meeste magt weder na Jakatra te rug keerde, latende drie schepen voor Bantam, om aldaar als bevorens te handelen; maar daar viel zeer weinig te verrigten, en het duurde ook niet lang, of het bleek klaar genoeg, wat de Koning van Bantam in den zin had, en waar hy eigentlyk op uit was, namentlyk om ons tot Jakatra in 't geheel den handel te beletten, en alle de Koopluiden, die aldaar van verscheide plaatsen met Jonkjes, en andere vaartuigen wilden aankomen, af te wyzen, en mede na Bantam te slepen, daar toe gebrukende een party van zyn snedige en wel bezeilde oorlogspraauwen, of pantsjalangs, die zich meest onthielden omtrent de Eilandjes van Jakatra, of ook wel wat verder in zee, en wanneer ze eenige vaartuigen zagen aankomen, de wil hebbende na Jakatra, de zelve aanhielden, en na Bantam opbragten; zoo dat de onzen tot Jakatra niet alleen genoegzaam buiten allen handel wierden gehouden, maar ook eerlange gebrek van eetbaare waaren gekregen zouden hebben, indien daar op geen andere ordre ware gesteld geworden; want uit het land, waar van de inwoonders, op zeer weinige na, in 't gebergte of na Bantam gevlugt waren, viel niets te halen, en het geen zedert de verovering van Jakatra, zoo nu en dan met een doorgefnapt vaartuige uit zee wierd aangebragt, was zeer gering, en, ten aanzien van het gene wierd vereischt, by na niet waardig om genoemt, of gerekend te worden.

Ondertusschen geliet zich de Koning van Bantam, als of hy hier van geen de minste kennis had, en als de onzen hem uit last van den Heer Gouverneur Generaal daar over aanspraken, en vertoonden, dat zulx met zyne gedaane beloften en betuigingen van inclinatie tot onderhouding van een opregte vrede en vriendschap, niet overeen quam, gaf hy hen veel goede woorden, en toonde zich zeer verwonderd over het gene hem van de Bantamze oorlogs-vaartuigen, en de verhinderung van de vaart na Jakatra, wierd verhaald, verklarende daar toe geen last, of ordre gegeven te hebben; dog nadien deze valsche verschooningen, en looze uitvlugten in de zaak zelf geen verandering of verbetering toebragten, en die looze Koning benevens het daaglyx toerusten en uitzenden van nog meer vaartuigen, zyn stad alom met magt van volk zeer liet versterken, wierd in Raade van India goed gevonden en verstaan, hem met die zelve munt te betaalen, en insgelyx de Reede van Bantam te bezetten, mitsgaders de

De Heer Generaal na Jakatra.

Bedriegelyk voornemen van den Koning met ons op Jakatra den handel te verbiinderen.

Welke de onzen gebrek van eerwaaren doet kryden.

Waar omtrent de Koning zich onkundig houdt.

En met hunne vloot uit de Straat Sunda.

Zeven schepen door de onzen van hen veroverd.

Waarom
de Bantam-
ze Reede
bezet werd

Vaart, van daar, en derwaarts, zoo veel te beletten, als in ons vermogen zoude zyn, waar toe dan ook al met eenen in de maand July 1619, wierden afgezonden eenige fchepen, en al het klein vaartuig, dat gereed gemaakt, en gemist konde worden; alles onder het gezag van den meeningmaal genoemden Commandeur Pieter van den Broeke, aan den welken ook daar na by een brief van den 27 der zelve maand door den Heer Gouverneur Generaal werd geordonneerd, om den Koning van Bantam (die nog al volhardde met den onwtend en goeden man te speelen) een tyd te stellen van niet langer als twee etmalen, binnen de welke hy zich zoude hebben te verklaren of vriend of vyand; en zoo hy dien termyn, zonder te antwoorden, liet voorby gaan, dat hem als dan den oorlog zoude worden aangekondigd, en wyders met het aansnoeren van alle vaartuigen, en het beletten der visferye, enz. zoo veel schade, nadeel, en bekommering toegebracht, als met voorzichtigheid zoude kunnen worden bedagt, en uitgevoerd.

De Commandeur van den Broeke des anderen daags den 28 July, dezen last ontfangen hebbende, verzuimde geen tyd om den zelfen na te komen, maar zond al terftond een insinuatie-briefje aan den Koning, en die 's daags daar aan wedertwee van zyne Orangkays na boord, dog met geen andere antwoord, als dat het hem al eens was, hoe wy wilden, vrede, of oorlog, daar benevens ook den Commandeur van den Broeke latende vragen, of het nu op de Fabel en gelykenis van het vogeltje niet uit quam, en nadien de Koning zich op de gedane insinuatie niet nader nog po-

sitive wilde verklaren, en daar omtrent eenig ander antwoord gebruiken, als, *Candati*, of gy kond u zin doen, zoo moest de Commandeur van den Broeke, volgens bekomen ordre, hem niet alleen den oorlog laten aanzeggen; maar ook met 'er daat betoonen dat het ernst was, zulx de stad Bantam op den 2 Augustus 1619, voor de eerste maal met grof kanon uit onze fchepen beschooten wierd, en vervolgens den vyand alle mogelyke afbreuk gedaan, hebbende de Commandeur van den Broeke, volgens de voornoemde zyne gehouden aanteekening, zedert den 11 July tot den 12 November 1619, voor en omtrent Bantam aangehaald 9 Chineefche en Javaanze Jonkjes, 7 Chineefche tsjampans, 15 tingans, en 18 vliegers, gezamentlyk geladen met een meenigte van zwalpen en ander houtwerk, voorts 12 lasten Ryft, 8 lasten Padi, en 500 pont wasch. De gevangens bestonden uit 49 Javanen, en 34 vrouwen, behalven nog 132 Chineezen, die waren het meerendeel vrywillig overgekomen.

De gemelte Commandeur Pieter van den Broeke dan vier maanden lang gevoert en bekleed hebbende het oppergezag over 's Compagnies fchepen, en mindere vaartuigen ter bezettinge voor Bantam, wierd daar in op den 12 November voornoemt, vervangen door den Heer Gouverneur Fredrik Houtman, en waar over het schynt, dat van den Broeke zich in zyn byzonder schryven aan den Heer Gouverneur Generaal wat misnoegt en te onvrede moet hebben getoont, nadien hem daar op by een openbaren brief door gemelte zyn Ed. het navolgende werd aangeschreven en te gemoet gevoerd.

Hem den
oorlog ver-
klaard en
de stad be-
fchooten.

Vaartui-
gen door
den Com-
mandeur
van den
Broeke al-
daar vero-
verd.

Werdende
in 't gezag
dier bezet-
ting ver-
vangen.

Daar zyn
E. mis-
noegt oves-
fcheen.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Brief van de Heer Koen aan de Heer van den Broeke. Dezen Bantamzen oorlog heeft ongeveer tien jaaren geduurt. Over dat ons Kasteel tot Jakatra Batavia was genaamt, toont zich de Heer Generaal Koen misnoegt, hoewel zulx met de ordre der Heeren Majores overeen quam; blykende uit haar Ed. generalen brief van den 30 October 1617. Des niet tegenstaande heeft men de naam Batavia in geen openbare fchriften gevonden, tot ter tyd de Heeren Meesters hier over nader ordre afzonden, welke hier ook ingelast werden.

B A N T A M;

Aan Sr. Pieter van den Broeke,
tegenwoordig op 't fchip de Trouwe.

Eerzame voorzienige, zeer discrète Sr.

Brief van
de Heer
Koen aan
de Heer

IK ben verwonderd dat UE. zig over de komfte van de Heer Houtman aldaar, zoo zeer formalifcirt, en u zelfs

„ ten deele deportteerd. UE. behoordc van den
„ meer confideratie te gebruiken, en te
„ denken, dat het den minften beter voegt
„ te cederen, dan den meeften, niet tegen-
„ staande de Maan des nagts heericht,
„ nogtans de Zon komende, moet zy niet
„ wyken? blyft zy niet evenwel de zel-
„ ve? zy verliest van haer waardy niet,
„ maar verbeit haren tyd, en zoekt de or-
„ der van de natuur niet te confunderen,
„ De gemeene man cedeert den Edelman,
„ ccn

„ een Edelman den Grave, een Grave
 „ den Hartog, een Hartog den Koning,
 „ een Koning den Keizer, een Keizer
 „ Gode, en Godt alles met een zekere
 „ harmonie en ordre. Hier mede, enz.
 „ Ady den 28 November 1619, in het
 „ Fort Jakatra. Onderfond ter ordon-
 „ nantie van de Heer Gouverneur Gene-
 „ raal.

Was getekent,

PIETER de CARPENTIER.

Na het fchynt zoude de Commandeur van den Broeke gaarne nog wat langer in 't gezag voor Bantam gebleven, en zyn vermaak genomen hebben, die stad, daar hy zoo lang gevangen gezeten had, en meenigmaal in doods-benaauwtheid geweest was, wat meerder afbreuk te mogen doen, dog hy zou zich evenwel eindelyk eens hebben moeten laten vervangen eer dien oorlog was ten einde gebragt, nadien niet te denken is, dat hy de zelve, zoo lang als ze geduurt heeft, te weten, tot in 't jaar 1629, zou hebben willen uithouden, en daar voor ter zyden stellen, het oppergezag over 's Compagnies Suratze en Mochaze handel, waar toe hy den 15 Juny 1620, volgens de aan hem verleende last door den Heer Gouverneur Generaal Koen wierd aangesteld; en wie weet hoe veel malen, zedert die tyd tot het sluiten van de vrede, de Commandeurs, en Gezaghebbers, voor Bantam, niet verwisselt zyn.

Op den dag van Jakatra's verovering, zynde voorgevallen den 30 May 1619, was het wel geweest de tyd en plaats, om te spreken van des Gouverneur Generaals misnoegen, over dat het Kasteel was gegeven de naam van BATAVIA, maar wy hebben zulx met voordagt overgeslagen, en tot op het laatste uitgesteld gelaten, om dan met eenen aan te wyzen en te vertooncn, wat door de Heeren Bewinthebbercn ter vergaderinge van zeventienen, zoo wel op den naam, als op het begrypen van een hoof- en verblyfplaatze in Oost-Indien, is goedgevonden en geordonneert.

Wat nu aangaat de naam Batavia, het blykt duidelyk en klaar, dat de zelve al is vastgesteld geweest in den jare 1617, en zulx eer dat'er nog elders een hoofdplaatze verkooren, ofte begrepen was. De gemelte Heeren zeventienen als toen het oog gehad hebbende op het geheele Eiland Banka, en om het zelve te koopen van den Koning van Palimbang, indien hy daar Heer en Meester van waare, of wel anders van den Koning van Jakatra, een bequaam stuk lands op den hoek van Ontong-Java, behalven, of benevens de IV. Deel.

Eilandjes daar omtrent gelegen, en gemelte Heeren zeventienen daar van by hun generale Missive na India onder dato den laatsten October 1617, aldus:

„ De koop van 't land getroffen, en
 „ het accord geslooten zynde, begeeren
 „ wy dat die plaatze, of 't landschap ('t
 „ welk wy meenen dat niet minder als
 „ 3 of 4 mylen in Cir-uit, ofte ook
 „ nog veel grooter, zoo het doenelyk is,
 „ en niet al te veel zoude kosten, zal moe-
 „ ten wezen) met de naam van BATA-
 „ VIA, en de inwoonders *Bataviens* ge-
 „ noemt zullen worden, en dat men geen
 „ kostelyke, hooge, nogte grootte hui-
 „ zen, tot koste en laste van de E. Maat-
 „ schappy aldaar bouwva, nogte enige
 „ andere meerdere, ofte verdere huizen,
 „ ofte werken make, als dat tot bewaringe
 „ der effecten en goederen der E. Maat-
 „ schappy, en tot verzekering der zelve
 „ tegens brand, en andere ongelukken
 „ nodig zal wezen, zonder op de pragt,
 „ of cieraad der zelve eenigzins te letten,
 „ ofte ter oorzake van dien eenige buiten-
 „ gemeene en noodelooze kosten te maken.

Hier uit had de Heer Gouverneur Generaal Koen genoegzaam kunnen begrypen, wat naam de hoof- of verblyfplaatze zoude moeten hebben, indien zyn Ed. gedagten daar omtrent niet met eenige andere ontwerpen waren benevelt geweest.

De Commandeur Pieter van den Broeke zegt daar van, by zyn voornoemde gehouden aantekening, dat de Heer Gouverneur Generaal, in het Kasteel gekomen zynde, den naam *Batavia*, die met groote letteren aan de galderye, en boven de poort van het nieuwe huis Mauritius geschreven stond, had laten uitvegen, en over dat de belegerden die plaatze (zonder zyn toelating) zoodanig had genoemd, qualyk te vreden was geweest. Anderen voegen daar by, dat zyn Ed. die doorgaans, en by alle gelegentheden liet blyken, dat hy aangedaan of bevangen was met een overgrootte genegentheid en liefde tot de stad van zyn geboorte, de zelve ook gaarne zoude vernoemen, en van het veroverde Jakatra een *nieuw Hoorn* gemaakt hebben: dan 't zy daar mede dus of anders gelegen geweest, het is echter zeker, dat men *Batavia* na de aankomste van zyn Ed. tot Jakatra, in geene brieven of openbare geschriften vind genocmt, en 't welk heeft geduurd tot den 23 Augustus 1621, als wanneer daar uit het Vaderland aanquam het schip de goude

Blykende uit haar E. generale brief van den 30 October 1617.

Dezen Bantam-zen oorlog heeft 10 jaren geduurt.

Dat ons Kasteel Batavia was, maak te de Heer Generaal Koen misnoegt.

Hoewel zulx met de ordre der Heeren Majoors overeen quam.

Echter is de naam Batavia in een openbare schriften gevonden.

Tot de Heeren Meesters hier over nader orde afzonden.

Lecuw, medebrengende een generale missive van de Heeren zeventienen waar by het invoeren en gebruik van de naam *Batavia* door haar E. wel exprefelyk wierd geordonneert, na dat haar E. 's jaars te voren het veroverde Koningryk Jakatra, als een bequame plaatze, tot een generaal verblyf voor den Staat der Vereenigde Nederlandze Ooft-Indifche Maatschappy, al hadden vast gefield, gelyk te zien is by de twee extracten uit de zelve haar E. brieven, hier onder ingelaft, en eerft dat van den 24 Maart 1620.

Welke alhier mede werden ingelaft.

WY hebben geconfidereerd het verhaal dat UE. doet van het gepaffeerde omtrent Jakatra, gedurende de belegering van ons Fort, het quade gouvernement van ons volk daar binnen, verfehiede compofitien, en accoorden tot overlevering van 't zelve Fort, zoo aan den Koning van Jakatra, als aan de Engelzen, en den Koning van Bantam, en waar op dat 'telkens de effectuele overlevering is belet geweest, en konnen anders niet befeuren, of de zelve plaatze is zeer wonderlyk behouden, en in de handen van de onzen gebleven, meer door geluk, als door beleid, tot dat UE. ten laaften op den gefielden tyd met de generale magt zich heeft vertoont, Japara verwoeft, de belegering van ons Fort opgeflegen, de ftad Jakatra vermeestert, en de magt van Bantam verdroeven, en alzoo meester gebleven van de plaatzen, en het land daar omtrent gelegen. En alzoo voor dezen meenigmaal is gedelibereerd geweest, om, tot verzekering van den Staat der Vereenigde Maatschappy, ergens een bequame plaatze tot een generale Rendevous te begrypen, die gelegen zoude wezen om te ontfangen de contanten en goederen, die uit Nederland met de fchepen werden gezonden, en ook de ryke vlooten, die uit India voor het Vaderland werden gezonden, zoo is altyd geoordeeld, dat de plaatze omtrent Jakatra, de bequaamfte van allen daar toe zoude konnen werden genomen. De obftaculen, die ons voor dezen hebben bejegend door de irrefolutie en twyfelagtigheid van den Koning tot Jakatra, en de ongelegenheid der vereenigde Compagnies zaken nu weg genomen zynde, zoo is by ons ter vergadering van de zeventienen deze zaak geconfidreert zynde (aangemerkt mede UE. voornemen) goedgevonden te concluderen, en de plaatze van Jakatra te vervatten tot een generale verblyfplaats, waar toe wy als nu zonder hinder, of uitftel, zullen konnen procederen, als zynde de zelve plaatze, en het land daar omtrent gelegen geconquifteerd en ge-

wonnen in een goeden, opregten, en wel gefondeerden oorlog, die wy noodzakelyk tot onze verdediging hebben moeten aannemen, en zoo uitgevallen is, met Gods hulpe, dat de vyanden verjaagt zynde, wy het zelve land met eenen goeden titul mogen bezitten in vollen eigendom, gelyk als de voorgaande Koning, ofte iemand anders, die hy tot overhoofd zoude mogen hebben erkent, 't zelve bezeten heeft, en zal UE. daarom wel doen en voortvaren met hetgeprojecteerde deffcin, begrypende het Fort ten meeften dienft van de vereenigde Maatschappy, als doonlyk zal wezen, zonder daar in iemand als fuperieur te kennen, als de doorlugtige Hoog Mog: Heeren Staaten Generaal der Vereenigde vrye Nederlanden, UE. hooge Overigheid, onder wiens regeeringe Godt Almagtig de zelve plaatze, en andere, mitsgaders den geheelen handel van Indien, gelieve te doen floreren veele gedurende jaren tot welstand onzes Vaderlands. En zal UE. de limiten en 't gebied van 't zelve Fort zoo verre extendieren, als tot meeste verzekertheid, en na gelegenheid van zaken, en tot meeften dienft van de E. Maatschappy zult bevinden te behooren. Onderftond. Actum in Amfterdam dezen 24 Maart 1620, en nog lager, uit de naam van de Bewinthebberen der vereenigde Ooft-Indifche Maatschappy ter vergadering van zeventienen binnen Amfterdam. UE. vrienden.

Was getekent,

Henrik Oetgens, C. Meerman, Louis de la Beque, Daniel van der Lecq, Cornelis Veen, M. Vofierman, Jan van der Duin, Everard Bekker, Jan Harmenze, Gelein Adriaanszoon Bours, Simon Jacobszoon, Schoonhoven, Cornelis Franken, Dirk Haffelaar, Jacob Bikker, en Barent Somer.

Volgt nu het extract uit den generalen brief der Heeren zeventienen van dato 4 Maart 1621

O P de brieven, die wy met den Eenhoorn ontfingen in January 1620, hebben wy UE. aangefchreven met de fchepen, die 't zelve voorjaar zyn vertrokken, hoe dat, vermits de goede overwinningen, die God Almagtig verleend had, wy van meeningeen refolutie waren, dat de plaatze van Jakatra zoude werden begrepen tot een algemeene Rendevous tot den handel van Indien, en tot bewaringe van de ryke

„ ryke middelen der E. Maatschappy, en
 „ dat in de zelve plaatze, en gebied, zoo
 „ verre de limiten van 't Ryk strekten,
 „ na gelegenheid der E. Maatschappy,
 „ U.E. niemand zal hebben te kennen
 „ voor opperhoofd in de regeering, als
 „ de Hoog Mog: Heeren Staten Gene-
 „ raal der Vereenigde Nederlanden, uwe
 „ hooge Overghed. Wy zyn als nog
 „ zoo gerefolveert, en zal U.E. niet toe-
 „ laten, dat dit land enige prejuditie in
 „ haare geconquesteerde geregrigheid wer-
 „ de gedaan, onder wat voorwendzel het
 „ zelve zoude mogen geschieden. Zedert
 „ hebben gaarne verstaan, hoe U.E. vol-
 „ gens onze meeninge, daar inne alreede
 „ hadden geprocedert, en in wat manie-
 „ ren de zelve plaatze in gebouwt, en ziele-
 „ nen is aangenomen. God geve, dat
 „ zulx meer en meer volharde, op dat 't
 „ zelve mag strekken tot voordeel van de
 „ E. Maatschappy, en tot eer en glorie
 „ dezer landen: en alzoo wy merken, dat
 „ de naam van de verblyfplaats open ge-
 „ laten is tot onzer dispositio, hebben wy,
 „ in conformité van lange voorgaande be-
 „ sluiten, goedgevonden en andermaal be-
 „ slooten U.E. by dezen aan te schryven,
 „ dat de stad, en 't Kasteel, gebouwt in
 „ 't Koningryk van *Jakarta*, genoemt zal
 „ werden *Batavia*, waar voor het by ons
 „ en U.E. overal in het toekomende zal
 „ bekend gemaakt werden, gebruikende
 „ den zelve naam in alle openbare pleg-
 „ tigheden, acten, brieven, en munimen-
 „ ten, zoo als behoort is. Onderstond,
 „ Actum in Amsterdam ady den 4 Maart
 „ 1621, en nog lager, uit de naam van
 „ de Bewindhebberen der vereenigde
 „ Oost-Indische Maatschappy, ter verga-

„ dering van zeventiennen, binnen Am-
 „ sterdam.

U.E. Vrienden.

Was getekent,

*Daniel vander Lecq, Jan vander Duin,
 Ewout Pieterszoon vander Horst,
 Hendrik Nobel, Jacob Poppen, An-
 dries Rykaard, Dirk Bas, J. Boreel,
 Louis de la Beque, Simon Jacobs-
 zoon Schoonhoven, Elias Trip, Jan
 Martze Merens, Pieter de Schilder,
 en Wynant Janszoon Schram.*

Daar ziet men dan zoo naaukenrig, als
 't mogelijk was, en tot de minste byzon-
 derheden toe, door den naarfstigen en zeer
 opmerkenden Heer Camphuis aangete-
 kend, 't geen'er vercicht wierd, om een
 nette bevatting van Batavia's Grondvesting
 te bekomen, en waar by ons dan ook al
 verder blykt, hoe deze stad, van zulke
 geringe beginzelen, als uit de modder op-
 gerezen, tot dien weergadeloozen zetel
 van Nederlands Indiën verheven, een van
 de grootste koopsteden der wereld gewor-
 den, en zedert hare zoo sterk aangegroci-
 de magt, een schrik voor alle de omleg-
 gende Oosterfche Vorsten gewect is, zoo
 dat het de Nederlandze Oost-Indische
 Maatschappy alleen is, die in Indiën by-
 na van alle de Mogendheden als aangebe-
 den, en als de eenige Evenaar der schale
 van het ganfch Oosten, aangemerkt werd,
 agtende zich alle, die met haar in ver-
 bond staan, volkomen behouden, en te-
 gen alle andere Mogendheden gedekt te
 zyn; waar mede wy dan Batavia's Grond-
 vesting besluiten, om tot de zaken van den
 Godsdienst van Java over te gaan.

